50398/C

A xxxiv
18/s

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30415871_0002

GERARDI VAN SWIETEN

MED. DOCT.

COMMENTARIA

IN

HERMANNI BOERHAAVE

APHORISMOS

DE

COGNOSCENDIS ET CURANDIS

MORBIS.

TOMUS SECUNDUS.

PARISIIS.

Apud **PETRUM GUILLELMUM CAVELIER**, viâ San-Jacobeâ;

ſub Signo Lilii Aurei.

M. DCC. LVII.

CUM APPROBATIONE ET PRIVILEGIO REGIS.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

L. B.

DUM me accingebam his *Commentariis* conſcribendis, ſtatueram tribus Tomis illa comprehendere. Placebat inprimis hæc diviſio, quia in tres partes, ſatìs æquales, totum commodè diſtribui ſic poterat penſum. Primus enim Tomus ad morbos internos uſque inceptam deduxerat telam: ſecundo Tomo febres, illarúmque præcipua ſymptomata, morbóſque inflammatorios, acutâ febre ſtipatos, comprehendere ſtatueram. Tertio denique Tomo morbos chronicos, & reliqua, quæ ſupererant, decreveram abſolvere.

Cùm autem rerum pertractandarum numerus & dignitas facerent, ut in majorem molem ſecundus Tomus excreſceret, ſimúlque ad longinquum iter ſuſcipiendum omnia diſponere deberem, citiùs finem imponere ſecundo huic Tomo coactus fui.

Neque tamen ab incepto labore deſiſtam, ſed illico, ubi ſedem fixerim, pergam alacriter, datámque liberabo fidem.

Inſtructiſſimæ Bibliothecæ uſus, & amabile illud, ſolis Muſis ſacrum futurum, otium ſpem faciunt, ut à turbulenta Praxi liber citiùs ad finem perducam hæc *Commentaria*. Vale!

INDEX CAPITUM
HUJUS TOMI.

De Morbis internis & de febribus in genere.......Pag. 1
Frigus Febrile.......159
Tremor Febrilis.......165
Anxietas Febrilis.......174
Sitis Febrilis.......190
Nauſea Febrilis.......200
Ructus & Flatus.......212
Vomitus Febrilis.......230
Debilitas Febrilis.......244
Calor Febrilis.......262
Delirium Febrile.......291
Coma Febrile.......307
Pervigilium Febrile.......313
Convulſio Febrilis.......318
Sudor Febrilis.......329
Diarrhœa Febrilis.......336
Exanthemata Febrilia.......360
Febris continua.......373
Febris continua putrida.......379
Febris ardens.......401
Febris intermittens.......456
Morbi acuti Febriles.......525
Phrenitis.......526
Angina.......562
Angina Aquoſa.......577
----- *Scirrhoſa*.......586
----- *Inflammatoria*.......592
----- *Suppuratoria*.......631
----- *Gangrænoſa*.......634
----- *Convulſiva*.......638
Peripneumonia vera.......646
---------- *Notha*.......729

COM-

COMMENTARIA IN HERMANNI BOERHAAVE APHORISMOS, DE COGNOSCENDIS ET CURANDIS MORBIS.

DE MORBIS INTERNIS, ET DE FEBRIBUS IN GENERE.

§. 558.

FEBRIS, frequentiſſimus morbus, inflammationi individuus comes, plurium morborum, mortis, & ſæpe ſanationis optima cauſa, nunc explicanda.

Poſtquam in præcedenti Tomo explicati fuerunt morbi ſimpliciſſimi ſolidarum partium corporis humani; utì etiam illa vitia, quæ humoribus ſpontaneâ degeneratione accidunt; ſimúlque abſoluta fuit Hiſtoria morborum externorum, ſive Chirurgicorum, quorum nempe cauſæ & præcipui effectus ſenſibus patent, agendum nunc eſt de morbis internis quorum cauſæ magìs abditæ difficiliùs cognoſcuntur, cùm ſæpe in intimis corporis humani

penetralibus reconditæ lateant; imò etiam & harum cauſarum effectus, minùs obvii ſenſibus, læſarum functionum obſervatione, & comparatione ſimilium malorum, quæ partibus externis corporis accidunt, ferè tantùm poterunt detegi.

Ingens quidem horum morborum numerus & varietas magnam difficultatem pariunt, dum quis determinare vellet, à quo morbo incipiendum eſſet, in pertractanda internorum morborum Hiſtoria: ſi tamen his morbis applicentur regulæ illæ, quæ §. 16, enumeratæ fuerunt, patebit ratio, quare de febribus primò agendum ſit. Clarior quidem morbi notitia, & ſimplicior ejuſdem natura, atque facillima ſanatio, ſunt inter requiſita illius morbi cujus Hiſtoria reliquis præmitti deberet, ut ordine doctrina procederet: interímque fatendum eſt, abditam ſatìs eſſe febrium naturam, illáſque diverſiſſimis ſtipari ſæpe phœnomenis, neque ſemper facilè ſanari. Verùm & hæc omnia reliquis internis morbis adſunt. Sed quarta regula, quæ §. 16, datur, febribus convenit præ reliquis omnibus morbis internis: nempe, quòd requiratur harum cognitio ad reliquos morbos intelligendos. Utì enim mox patebit, febris omnis morborum frequentiſſimus eſt, omnéſque morbos inflammatorios comitatur ſemper; reliquos quàm ſæpiſſime. Febrium ergo Hiſtoria præmittenda videtur.

FEBRIS à fervore dicitur Latinis, ut voluerunt plurimi; à februando, id eſt, luſtrando, vel purgando, deduxerunt alii. Prior derivatio magis reſpondet communi opinioni veterum Medicorum, qui calorem dixerunt febris eſſentiam; πυρετὸς enim & πύρεξις hâc ſignificatione paſſim apud veteres Græcos uſurpantur. Imò notavit *Galenus* πῦρ (*ignem*) vocari ab *Hippocrate* febrim, (*a*) *quum vehementiſſima fuerit.* Poſterior verò multis arriſit, quia per febrim ſæpe repurgatur corpus.

FREQUENTISSIMUS MORBUS. Demonſtrabitur poſtea §. 586, à numeroſiſſimis atque admodum variis cauſis febres naſci; ſimúlque patebit nullâ prudentiâ humanâ ſic evitari poſſe omnes, ut quis à febre, totâ vitâ ſuâ, immunis maneat. Diætæ vitia, aeris ambientis viciſſitudines, inprimis ſubitò in contrarium mutatæ (ut dum v. gr; validum aeris calorem excipit ſubitum frigus), exercitationes corporis ſolitò validiores, animi affectus validi, &c, toties in ſaniſſimis etiam corporibus febres excitaverunt. Dum paucis contentus frugalem vitam ducit Philoſophus, & pertinaci luctâ tandem animum regere didicit, plures quidem febrium cauſas evitat; tamen ſæpe libris impalleſcens, & continuis meditationibus exhauſtus, non febrium tantùm, ſed & plurimorum & pertinaciſſimorum quidem morborum, cauſas ſe congeſſiſſe dolet ſerò. Unde ferè liceret aſſerere, nullum ſine febre vivere hominem, imò & paucos abſque febre mori. Si enim violentâ morte pereuntes excipiantur, atque illi, quibus rara fortuna contigit, ut ultimo ſenio confecti abſque morbo vivere deſinant; reliqui ferè omnes vel febre, vel morbis febrim comitem habentibus, moriuntur. Univerſaliſſimo huic morbo, febri, quam placatam trepido metu cupiebant, à Romanis fanum in palatio dicatum legitur (*b*). Hinc fortè νόσους *Heſiodi* (*c*), ex *Pandoræ* pyxide elapſos, febres ſimpliciter vocavit *Horatius* dicens, (*d*)

Poſt ignem ætherea domo

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. ægrot. II. text. II. Tom. IX. pag. 102, in fine.

(*b*) C. Plin. Secund. Hiſt. Nat. Lib. II. cap. 7.

(*c*) Opera & Dies, verſu 102.

(*d*) Carmin. Lib. I. Od. III. verſ. 29.

Subductum, Macies, & nova Febrium
Terris incubuit cohors.

INFLAMMATIONI INDIVIDUUS COMES. In morbis validis inflammatoriis febrim ſemper adeſſe, nemo dubitat. Sic patebit poſtea in pleuritidis Hiſtoria, rarò hunc morbum obſervari abſque febre prægreſſa, nunquam autem eſſe ſine illa. Sed ubi parva inflammatio in parte quadam corporis externa hæret, dubium magìs videri poſſet, an quidem febris illam ſemper comitetur. Si autem videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 371, de hac re dicta ſunt, patebit evidenter, febrim meritò dici inflammationis individuum comitem, imò etiam per febrim inflammationem ab obſtructione diſtingui. Hæc autem fuit etiam *Hippocratis* opinio, qui dum demonſtrare nititur, aerem plurimùm facere poſſe in morbis omnibus producendis, dicit (*a*) *ac primùm à febre maximè communi morbo exordium ducam, quæ omnium aliorum morborum, præcipuè verò inflammationis, comes eſt,* ἐφεδρεύει.

PLURIUM MORBORUM, MORTIS, &c. Cùm in omni febre aucta ſit motûs humorum circulatorii velocitas, omnia, quæ hanc auctam velocitatem ſequi obſervantur mala, ex febre, ut causâ, naſci poterunt. Quàm gravia autem hæc ſæpe ſint, & quàm numeroſa, patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 100, dicta ſunt. Magìs autem adhuc apparebit hujus rei veritas, quando §. 587, agetur de febris effectibus. Plerique enim morbi acuti poſt febrim prægreſſam oriuntur, utì in illorum Hiſtoria patebit; omnéſque illos morbos febris comitatur. Sed & chronici morbi pro magna parte vitiis, relictis à morbis acutis non bene ſanatis originem debent, utì poſtea §. 1050, dicetur. Non mirum ergo videbitur, febres plurium morborum & mortis cauſas eſſe. Durius fortè apparebit nonnullis, febrim, cùm morbus ſit, ſanationis tamen morborum ſæpe optimam cauſam eſſe. Nihil tamen magìs verum eſt, & certiſſimis Obſervationibus ab omni tempore confirmatum: ex magno autem harum numero paucas recenſere ſufficiet. Apoplexiam, (quam ſolvi non poſſe, ſi valida fuerit, pronunciavit (*b*) *Hippocrates*, difficulter autem curari, ſi levis modò fuerit) ſanari, modò febris ægrum prehenderit, (*c*) monet. Dixit alibi, (*d*) *Si quis ebrius derepentè obmuteſcat, convulſus moritur, niſi eum febris corripuerit, aut quâ horâ crapula ſolvitur, vocem ediderit.* Convulſionibus, imò & ipſi tetano, ſalutarem eſſe febrim pluribus in locis idem *Hippocrates* docet: (*e*) *A convulſione ſi febris prehenderit, eodem die ceſſat, aut poſtero, aut etiam tertio:* (*f*) *Mulieri, ex partu convulſione infeſtatæ, febrim ſuccedere, bonum. Et tetano; ac convulſione obſidente, febrem ſupervenire, bonum.* Quartanam longiſſimam quidem, ſed & ſecuriſſimam, & ab aliis magnis morbis vindicare, pluribus in locis (*g*) pariter monet. Plurimi & in

(*a*) Lib. de Flatibus. cap. III. Charter. Tom. VI. pag. 215.

(*b*) Aphor. Sect. II. n°. XLII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 81.

(*c*) De morbis Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 558.

(*d*) Aphor. Sect. V. n°. V. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 196. & de morbis Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 559.

(*e*) Lib. de locis in homine, cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 372.

(*f*) De morbis Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 535.

(*g*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 88.

Ibid. Lib. VI. Comment. VI. text. VII. pag. 550.

Aphoriſm. Sect. V. n°. LXX. Charter. Ibid. Part. II. pag. 242.

aliis morbis ſalutares febris effectus apud *Hippocratem* habentur, quorum magnam partem collegit *Celſus*, ubi agit de illis notis, quæ in quoque morbi genere vel ſpem vel pericula oſtendunt. Sic autem habet : (*a*) *Denique ipſa febris, quod maximè mirum videri poteſt, ſæpe præſidio eſt. Nam & præcordiorum dolores, ſi ſine inflammatione ſunt, finit; & in jecinoris dolore ſuccurrit; & nervorum diſtentionem, rigorémque, ſi poſtea cœpit, ex toto tollit; & ex difficultate urinæ morbum tenuioris inteſtini ortum, ſi urinam per calorem movet, levat,* &c.

Non ergo ſemper perniciosa febris eſt; errántque illi, qui hanc ubique omni Artis molimine debellandam credunt; cùm ſæpe natura per febrim vincat tales morbos, qui ad optima quævis remedia rebelles manent. Meritò ergo *Sydenhamus*, qui naturæ morbos ſanantis veſtigia tam feliciter obſervavit, febrim vocavit, (*b*) *naturæ inſtrumentum, quo partes impuras à puris ſecernat* : dixítque alibi illam (*c*) *à natura concitari, vel ut heterogenea quædam materia....., ipſi inimica ſecernatur; vel ut ſanguis in novam aliquam diatheſim immutetur*. Prioris effectûs febris Exemplum petebat ab illo genere febrium, quæ eruptionibus ſtipantur, ut in variolis, morbillis, &c, fit; poſteriorem verò demonſtrabat inde, quòd homines, inſignem mutationem paſſi in uſu rerum non naturalium (ut vocant) febre corripiantur, per quam dein apti evadunt tolerare illa, quæ antea abſque ſanitatis detrimento ferre non poterant. Frequens enim Obſervatio docuit, illos, qui longa itinera emenſi in diſſitis regionibus vivunt, plerumque febre corripi, quamvis antè ſaniſſimi fuerint, & per hanc ſic mutari illorum corpora, ut aerem & victum illius loci poſtea facilè ferant.

Minimè ideo ſolicitus fuit *Sydenhamus* (*d*) ut febrim tolleret; ſed ſedulò attendebat, an excitatus per febrim motus tantus eſſet, quem periculoſa ſymptomata ſolebant ſequi, vel contrà ſic langueret, ut ſeparatio morboſi à ſanis, aut ejuſdem ſubactio, vel mutatio humorum in novam indolem, per hunc motum obtineri non poſſent. Hoc autem cognito, compeſcebat idoneâ medelâ febrilem motum, ſi nimius erat, vel excitabat languentem : ubi verò debitos intra limites manebat febris, ſpectatorem agebat, nihil omnino mutans, ſed bono victu vires tantùm ſuſtinens exſpectabat eventum, quem Artis uſu ſalutarem fore noverat. Ex quibus ergo patet, non tantùm requiri aliquando in morborum curationibus, ut ſibi relinquatur febris; ſed & quandoque ex Artis præcepto febrim augendam eſſe. Pulchrum habetur, quod hanc rem confirmat, in *Coacis Prænotionibus* effatum (*e*) *Convulſionem ſolvit febris ſuperveniens acuta, quæ priùs non fuit, ſi verò fuit priùs, jam exacerbata.*

§. 559. CUJUS quia abdita habetur natura, ſummâ ope cavendum ab omni errore, in illa indaganda.

Adeo difficile viſum fuit, febris naturam cognoſcere, ut ferè in proverbium abierit, ſapientiſſimum quemque tamen febris naturam ignorare. Si enim vel peritiſſimus Medicus videt hominem, qui unum alterúmve paroxyſmum legitimæ quartanæ paſſus fuit, medio inter binos paroxyſmos tempore, imò vel ſemiqua-

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. VIII. pag. 70.
(*b*) Sect. I. cap. IV. pag. 72.
(*c*) Ibid. initio ejuſdem capitis pag. 58.
(*d*) Ibid. pag. 61.
(*e*) N°. CCCLVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 871.

drante horæ ante novum paroxyſmum ingruentem; nullum deteget vitium in ſolidis fluidíſve corporis partibus, nullam ſæpe inveniet læſam functionem; & tamen paulò pòſt febris aderit. Summa ergo cautela requiritur, ut indagetur abdita adeo febris natura: nihil hîc aſſumendum erit ex præconcepta hypotheſi quadam, licèt ingenioſiſſima videatur; ſed ſola febris præſentis in corpore phœnomena conſideranda ſunt, ſingula ſeorſim ponderanda; comparanda dein inter ſe, ut ſevero ratiocinio ex his procedatur ad intellectum cauſæ proximæ febris. Dum acutiſſimi Philoſophi, ſpeculationibus ſuis indulgentes, rerum naturalium cauſas indagaverunt, mira ſæpe luxuriantis ingenii commenta protulerunt, abſque magno damno tamen. Ubi verò in morborum natura indaganda ſic proceditur, falſæ hypotheſi ſuperſtruitur curandi methodus; & in re maximè ſeria, ubi agitur de vita & ſanitate proximi, luditur.

§. 560. ERRORI tamen facilem hîc occaſionem præbet ingens numerus ſymptomatum, quo plerumque ſtipatur, & ſine quibus tamen febris eſſe poteſt.

Si conſulantur illa, quæ in Hiſtoria Medica de febrium ſymptomatibus habentur, apparebit, nullam eſſe functionem in corpore, quin aliquando læſa obſervata fuerit illo tempore, dum febris eſt. Deliria toties adſunt febribus: vidi & ingenii acumen auctum in ſingulis paroxyſmis febris intermittentis: nauſea, vomitus, appetitus deletus, tormina, diarrhœa, &c, febrim aliquando comitantur; & contrà acerrima fames in aliis tempore febris adeſt. Dolores in variis corporis partibus cum febre ſunt aliquando, & contrà obſervatum fuit, febris tempore ſiluiſſe dolores, qui antea adfuerant, febre finitâ iterum recrudeſcentes, &c. Ingens ille numerus & varietas ſymptomatum febrilium in errorem multos abduxit, dum ex quibuſdam illorum, prout magìs minúſve favebant præconceptæ hypotheſi, tectam febris naturam eruere ſatagebant. Cùm autem pleraque hæc ſymptomata in ſingulis ferè febricitantibus, utì etiam ſæpe in diverſis febrium ſpeciebus, varient; patet evidenter, febris naturam non poſſe indagari & cognoſci ex talibus, ſine quibus febris eſſe poteſt. Hinc tamen natæ ſunt tot diverſæ opiniones de cauſa & natura febrium; & ſummi etiam Medici, ut tuerentur ſententiam, quam amplexi fuerant, mira ſæpe protulerunt. Riderent meritò æger & adſtantes Medicum, qui negaret, quartanarium, per plures ſæpe horas rigentem in paroxyſmi initio, febricitare: *Fernelius* tamen noluit, quòd (*a*) *rigor horrórve intermittentium febrium, tamen ſi acceſſionis eſt initium, febris tamen haud quaquam cenſeri poteſt*, ut tueretur *Galeni* opinionem, quam ſequebatur, quòd nempe febris eſſet calor præter naturam è corde in omne corpus effuſus. Symptomata ergo illa inſervire poterunt, ut diverſæ febrium ſpecies diſtinguantur; ſed febris individuæ naturæ indagandæ tantùm abhiberi poterunt illa, quæ omnem febrim comitantur ſemper.

(*a*) Pathol. Lib. IV. cap. I. pag. 3.

§. 561. UT ille vitetur, opus erit ex infinitis (560) illa phœnomena ſola eligere, quæ omni febri ſemper adſunt; quorúmque cognita præſentia omnes Medicos docet, febrim adeſſe, quorum abſentiâ judicant hominem à febre immunem eſſe.

Quantumcumque inter ſe differant Medici circa cauſas & naturam febrium, omnes tamen, ſi periti fuerint, diſtinguere poterunt, an homo decumbens febricitet, an non. Sunt ergo quædam phœnomena, in quavis febre præſentia, quæ illos hoc docent: hæc aderunt æquè in continuis febribus, quàm intermittentibus, in ſalubri ephemera, & in ardentiſſima febre: hæc adeſſe debebunt omni tempore febris, vel fallerent. Omnia ergo reliqua, quæ quibuſdam tantùm febribus adſunt, vel non omni febris tempore apparent, expungenda ſunt; retinenda autem tantùm illa, quæ ſemper & in omni febre occurrunt. Hoc modo vitabitur confuſio ex tanta ſymptomatum febrilium multiplicitate orta, & tota hæc res ad magnam ſimplicitatem poterit redigi, utì mox patebit ex ſequentibus.

§. 562. DEIN ex his detectis (561), ritéque expenſis, natura febris individua invenienda erit.

Solebat Auditoribus ſuis celeberrimus horum Aphoriſmorum Auctor hâc occaſione dicere, quòd tædioſo labore ex plurimis Auctoribus collegiſſet illa ſymptomata, quæ in febribus obſervaverant. Delevit deinde ex hoc catalogo omnia illa, quæ tantùm in certis febrium ſpeciebus aderant, non autem in omnibus: illa verò ſola retinuit, quæ & communi Auctorum conſenſu, & propriâ Obſervatione invenit omnem febrim comitari. Ex illis deinde rite expenſis, & ſecum invicem comparatis individuam febris naturam indagare conatus fuit. Mirabatur interim, caſtâ hâc methodo ad magnam ſimplicitatem redigi rem, quæ adeo operoſa primo intuitu videbatur. Ex numeroſiſſima enim ſymptomatum febrilium ſerie pauca tantùm ſupererant, de quibus ſequenti paragrapho dicetur.

§. 563. IN omni febre à cauſis internis orta horripilatio, pulſus velox, calor, vario febris tempore, vario gradu, adſunt.

Tria nempe tantùm phœnomena omnibus febribus communia obſervantur *horripilatio*, *pulſus velox*, *calor*. Horripilatio vocatur (recepto in Arte hujus vocabuli uſu) quando à frigoris ſenſu totum corpus horret ac concutitur; utì dum calidum corpus ſubitò frigidâ afflatur aurâ: noſtrates vocant *Een huyvering*. Frigoris ille ſenſus obſervatur ſemper adeſſe in omni febre, quæ à cauſis internis oritur. Internam autem cauſam vocamus, quando illud, à quo febris naſcitur, in corpore præexiſtit ante febrem natam; ſive illud priùs extra corpus hærens in illud ingreſſum fuerit, ſive in corpore ipſo genitum. Sic v. gr; venenum peſtis, variolarum, &c, corpore ſuſceptum, febrim excitat, ſemper tamen prægreſsâ illâ horripilatione, quamvis illud non in corpore genitum, ſed aliunde in corpus delatum fuerit. Ita etiam ſtagnatione, vel alia quacumque de cauſa, corrupta bilis febrim accendit, quæ etiam ſemper ab horripilatione illa

incipit. In utroque tamen caſu febris à cauſa interna naſci dicitur. Ubi verò à cauſa externa, id eſt, quæ non præexiſtit in corpore ante febrim natam, febris oritur, non ſemper adeſt illa horripilatio. Utì v. gr; dum quis ſummâ & ſubitâ irâ excandeſcens febricitat, nulla horripilatio ſentitur, ſed calor tantùm. Idem verum eſt, dum poſt validiſſimos & diuturnos corporis motus acutiſſima & ſæpe ſubitò lethalis febris accenditur, nam & tunc nullus frigoris ſenſus adeſt. Ob hanc rationem in textu dicitur, tria hæc phœnomena in omni febre à cauſis internis orta adeſſe.

Pulſûs autem velocitas menſuratur exceſſu celeritatis, quo pulſum in eodem homine ſano ſuperat. Nam in variis hominibus notabilis hîc differentia obſervatur, & infantum pulſus, cæteris paribus, plerumque velociores obſervantur quàm adultiorum. In homine ſano, adulto, quieſcente, plerumque ſpatio binorum minutorum ſecundorum (quorum ter mille & ſexcenta horæ ſpatium abſolvunt) tres pulſus numerantur; ubi ergo eodem hoc temporis ſpatio pluribus vicibus micat arteria, velocior pulſus dicitur. Calor autem febrilis pariter ex comparatione caloris hominis ſani menſuratur; atque tactu, vel thermometro (quod longè certius eſt) detegitur.

Verùm non omni tempore febris tria hæc phœnomena ſemper adſunt, ſed febrim incipientem comitatur horripilatio, quam dein ſequitur calor ſenſim auctus, atque omnium maximus, cæteris paribus, in febris vigore, paulatim poſtea iterum unà cum ipſa febre decreſcens. Contingit tamen aliquando, ſed rariùs rigorem illum, ſive horripilationem, febrim in toto ſuo decurſu, vel in maxima ejus parte comitari. De *Epiala febre* dixit *Galenus*, illam propriè vocari (*a*) *quum ſimul febricitant* (notandum, quòd *Galenus* febris eſſentiam calorem eſſe voluerit) *ac rigent, & utrumque ſentiunt eodem tempore in quavis corporis parte.* Idem videtur & obtinuiſſe in illis febribus, quæ (*b*) *horridæ* φρικώδεις πυρετοὶ dicebantur *Hippocrati*. Monet enim in Commentariis ſuis ad hunc locum *Galenus* non vocari hoc nomine illas febres, in quarum initio horror obſervatur, ſed tales, (*c*) *in quibus per plurimam totius acceſſionis partem horroris extenditur ſymptoma*: additque, horridas febres tunc dici, quando (*d*) *brevibus admodum intervallis ab invicem horrifici motus diſtinguntur.* Si verò majoribus intervallis redeant horrores, tunc vocatur (ἀναδίπλωσις) reduplicatio; (*e*) *atque ea potiſſimùm efficitur in ſemi-tertianis appellatis febribus;* quando nempe priori inſultui febrili nondum finito novus paroxyſmus ſupervenit.

Variant autem gradu tria hæc phœnomena, pro diverſa indole febris ipſius, utì etiam pro varia ætate, & temperie ægri, &c. Sic quartanarium ſenem mediâ hyeme ſæpe in initio paroxyſmi validum adeo frigus opprimit, ut totum corpus marmoris inſtar rigeat: & contrà, ſi vegetum juvenem tertiana verna corripuerit, leve frigus intenſus ſatìs calor ſequi ſolet. In febre ephemera, vel ſynocho ſimplici, blandus calor adeſt: in ardenti verò febre intolerabilis æſtus corpus ſubitò depaſcit; & in peſſimo tali morbo extrema ſæpe frigent, dum interna corporis uri ſentiunt miſeri. Sequitur jam generalis febrium diviſio in acutas & lentas.

(*a*) De Febribus Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 132.

(*b*) Epid. Lib. I. Comment. I. text. XXIV. Chart. Tom. IX. pag. 25.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Ibid. pag. 26.

(*e*) Ibid.

§. 564. IN qua febre hæc tria (563) velociter, & cum periculo decurrunt, illa *Acuta* dicitur.

Ut febris acuta dicatur, non ſufficit, ut tria hæc, omnibus febribus communia, phœnomena velociter decurrant, ſed requiritur præterea, ut vitæ periculum meritò à tali febre metuendum ſit. Nemo enim febrim ephemeram, quæ viginti quatuor horarum ſpatio terminatur, acutam vocabit. Tale enim morborum genus, utì optimè dixit *Celſus* (*a*) *neque acutum dici poteſt, quia non perimit; neque utique longum, quia, ſi occurritur, facilè ſanatur.* Sic optimè ſecluduntur breves tales, ſed minimè tamen periculoſi morbi, à generali acutorum morborum definitione, quam paulò antè in eodem capitulo dederat, quòd nempe *breves acutique ſunt, qui citò vel tollunt hominem, vel ipſi citò finiuntur:* addidítque deinde ſequenti capitulo, (*b*) *Ubi ſine intermiſſionibus acceſſiones, & dolores graves urgent, acutus morbus eſt.*

Quæritur autem meritò, quinam ſit temporis limes, quem febrium, quæ acutæ dicendæ ſunt, duratio excedere non debet. *Galenus*, & poſt illum plerique Auctores, vigeſimum diem ſtatuerunt tamquam acutorum morborum ultimum terminum: cúmque plures ex illis longè citiùs finiantur, ordinis causâ acutos morbos ulteriùs ſubdiviſit. Peracutum morbum vocavit (*c*) *qui ad ſeptimum uſque diem extenditur*; ſic tamen ut exactè peracutum dixerit (*d*) *qui quartum diem attingit, non exactè* (peracutum), *qui ad ſeptimum uſque producitur.* Ubi verò ſeptimum diem ſuperabat morbus, modò viginti dies non excederet, ſimpliciter acutum vocavit; atque iterum exactè, (*e*) *qui ad decimum quartum porrigetur; non exactè verò acutum, qui ad vigeſimum uſque durat.* Similia his ferè apud *Hippocratem* in Prognoſticis (*f*) habentur.

Cùm autem omnis febris terminetur in ſanitatem, morbum alium, vel mortem, utì dicetur §. 591; ſi jam febris viginti dierum ſpatium exceſſerit, nondum in mortem vel ſanitatem terminata, neque tamen in alium morbum mutata fuerit, ſed ſimili modo & cum iiſdem ferè ſymptomatibus decurrat, durum videretur vigeſimâ ſecundâ die febrim longam vocare, quæ biduo vel triduo antè inter acutas numerabatur, cùm idem omnino morbus maneat, tantùm diutius excurrens. In tali caſu vocaverunt Veteres acutas quidem has febres, non ſimpliciter tamen; ſed (*g*) *ex decidentia* ἐκ μεταπτώσεως ὀξεα. Complures enim noverat *Galenus*, qui ad quadrageſimum uſque diem febre continuâ conflictati fuerant, quæ toto hoc tempore nunquam ad integritatem deſierat: unde patere dicit (*h*) hujuſmodi morbum non poſſe diuturnum vocari: ſimpliciter tamen acutum dicere non patitur ordinata doctrina, unde talibus morbis, ut diſtinguerentur ab acutis propriè dictis, illud nomen impoſuit. Ubi autem intra hoc temporis ſpatium ad perfectam integritatem (ἀπυρεξίαν) deſineret febris, recrudeſcens iterum, tunc morbis longis adnumerabatur. Accidit enim frequenter, atque in Epidemicorum libris apud *Hippocratem* tales caſus plures enumerantur, in quibus morbi, ubi

(*a*) Lib. III. cap. I. pag. 111.
(*b*) Cap. II. pag. 113.
(*c*) De diebus decretoriis Lib. II. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 489.
(*d*) Ibid. (*e*) Ibid.
(*f*) Comment. III. Sentent. IV, & ſequ. Charter. Tom. VIII. pag. 664, & ſequ.
(*g*) Galenus de diebus decretoriis Lib. II. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 490.
(*h*) Ibid.

ſoluti

ſoluti videbantur, tamen recidivam facerent denuo: taléſque recidivæ plerumque decretorio quodam die (de quibus poſtea dicetur) incipiebant, ac deinde alio quodam decretorio die judicabantur. Cùm autem intermediis diebus inter ſolutionem imperfectam morbi & recidivam apyrexia eſſet, non poterant tales morbi acuti dici *ex decidentia*: ideo voluit *Galenus* (*a*) particulares omnes hos morbos acutos dici debere, omnium verò ſimul congeriem diuturnum morbum vocandum eſſe.

Fortè quis crederet, in morborum talium principiis ſigna quædam diſtingui poſſe, ex quibus quis poſſet concludere, an viginti dierum ſpatio terminarentur vel citiùs, an verò ultra hoc tempus excurrerent; adeóque ab initio poſſet jam determinari, an talis morbis acutis, an verò longis, eſſet adnumerandus. Verùm *Hippocrates* ſic monuit, (*b*) *per horum initia difficilius eſt eos prænoſcere, qui intrà longiſſimum tempus judicari debeant, ſimilia namque ſunt eorum principia. Verùm à primo die animadvertendum eſt, & ad quemque quaternarium additum conſiderandum; nec latebit, quò ſe verſurus ſit morbus.* Videtúrque in Prognoſticis *Hippocrates* morborum acutorum terminum ad ſexaginta dies producere; quod & alio in loco monet dicens, (*c*) *Judicantur autem febres quarto die, ſeptimo, undecimo, decimo-quarto, decimo-ſeptimo, uno & vigeſimo. Ex his verò acutis trigeſimo; dein quadrageſimo; poſtea ſexageſimo. Quum verò hos numeros exceſſerint, diuturna jam evadit febrium conſtitutio.*

Omnia autem hæc intelligi debent tantùm de illis febribus, quæ, productæ quamvis, genium ſuum ſervant. Morbi enim acuti, decurſu ſuo abſoluto, ſæpe nec in mortem, nec in ſanitatem terminantur, ſed in alium morbum deſinunt; qui, quamvis ex acuto morbo natus fuerit, tamen meritò longus vocatur. Sic à pleuritide ſuppurata, empyema & phthiſis aliquando fiunt, quæ periculoſa quidem ſunt, non tamen velociter decurrunt, ſed lentâ morte perimunt, vel difficulter admodum & non niſi longo tempore ſanantur. Quomodo autem febres in alios ſæpe morbos deſinant, poſtea §. 593, dicetur.

§. 565. UBI tardè, ídque cum periculo, vel ſine eo, *Lenta* vocatur.

Ex illis quæ ad præcedentem paragraphum dicta ſunt, ſatìs apparet, quænam febres lentæ dicantur; illæ nempe, quæ temporis ſpatium ibi definitum excedunt. Verùm ut febris acuta dici poſſit, requiritur, ut periculum velocitati jungatur; ſola autem tarditas ſufficit, ut febris lenta vocetur, ſive vitæ periculum adſit, ſive non. Quartana enim vix unquam, niſi ægri vel Medentis incuriâ, lethalis, æquè longis morbis adnumeratur, quàm febris hectica, à qua pauciſſimi evadunt. Optimè hinc morbos longos definivit *Celſus*, (*d*) *ſub quibus neque ſanitas in propinquo, neque exitium eſt.*

§. 566. UTRAQUE (564. 565.) *Communis* ſive *Epidemica*, vel huic illíve homini *ſingularis*.

Altera jam ſequitur febrium diviſio, quæ utrique ſpeciei, acutæ nempe & lentæ

(*a*) De diebus decretoriis Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 482. 483.

(*b*) Prognoſt. Comment. III. Sentent. VI. Chart. Tom. VIII. pag. 665.

(*c*) In fine libri de diebus criticis. Charter. Tom. VIII. pag. 376.

(*d*) De Medicin. Lib. III. cap. I. pag. 111.

febri, communis eſt; quòd ſcilicet omnes febres ſint vel *Epidemicæ*, plurimos, diverſæ etiam temperiei & variâ ratione viventes, occupantes in eodem loco; vel *Sporadicæ* dictæ, huic illíve homini ſingulares. Epidemicarum febrium ortus debetur ſemper cauſæ, quæ communis eſt omni populo in quodam loco habitanti; ut dum v. gr; in urbibus obſeſſis annonæ penuriâ malo victu coguntur uti omnes; vel dum in aere latens cauſa hæret, quæ febres illas populariter graſſantes excitat; ut toties obſervatum fuit. Sporadicæ autem ſive ſingulares febres, in ſingulis ferè hominibus diverſæ, à temperie ſingulari ægrotantis, vitæ genere, aut morbis prægreſſis, originem ducere ſolent. Epidemicæ febres, cùm à communi cauſa oriuntur, ſimilem decurſum atque eadem ferè ſymptomata habent, eamdémque curandi methodum requirunt; ſingulares autem, à diverſiſſimis, imò & ſæpe oppoſitis inter ſe, cauſis natæ, variam in ſingulis hominibus medelam poſtulant. Hæc autem febrium diviſio jam apud *Hippocratem* habetur; dicit enim, (*a*) *Febrium autem duo ſunt genera; .... unum quidem omnibus commune, peſtis* (λοιμὸς) *appellatur; alterum verò, ob pravam victûs rationem privatam, pravo victu utentibus contingens.* Patet autem ſatìs ex illis, quæ in eodem hoc capite ſequuntur; quòd per vocabulum λοιμὸς non intellexerit peſtim propriè dictam, ſed communem pluribus in eodem loco degentibus febrim.

Frequentiùs autem obſervantur febres epidemicæ acutæ, rariùs longæ, & inter has præcipuè quartanæ. Aliquando tamen & morbis chronicis producendis favere certam aeris temperiem Obſervatis *Hippocratis* conſtat: notat enim (*b*), poſtquam annus auſtrinus, humidus & mollis exſtitiſſet, plurimos tabidos factos fuiſſe. Et alio in loco dicit (*c*) *eorum multi qui longo jam tempore ſubtabeſcebant, tabidi decubuerunt; quandoquidem multis, etiam dubiè ſe habentibus, tabes tunc confirmata eſt. Quibuſdam autem primùm cœpit, hiſque ad tabem natura vergebat.* Addit præterea, (*d*) *celeriùs verò interierunt* (tabe correpti) *quàm vitam ducere talibus conſuetum eſſet.*

§. 567. ACUTI febriles morbi vocantur, quos dicta febris (564) comitatur; chronici febriles autem, in quibus adeſt febris (565).

Cùm omnes morbos inflammatorios, & plures alios, comitetur febris, utì ad §. 558, dictum fuit; febrium Hiſtoria, adeo latè ſumta, maximam morborum partem comprehendet, unde magna confuſio naſceretur. Dum enim in morbis inflammatoriis, pro partis affectæ diverſitate, varius eventus morbi prævidetur, & alia ſæpe medela requiritur, patet facilè, horum morborum Hiſtoriam ſingulatim tradi debere, licèt omnes hos morbos febris comitetur. Vocantur hi morbi febriles, & meritò quidem; ſed præter communia omnium febrium phœnomena §. 563, enumerata, & alia adſunt quàm maximè notanda, quæ nòn à febre, ſed à parte affecta oriuntur. Pulcherrimè hoc diſtinxit *Galenus* dicens, (*e*) *Febribus*

(*a*) Lib. de Flatib. cap. III. Charter. Tom. VI. pag. 215.

(*b*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. VIII., & XIX. Charter. Tom. IX. pag. 259, & 263.

(*c*) Ibid. Lib. I. Comment. I. text. XVIII. XIX. pag. 22. 23.

(*d*) Ibid. text. XXI. pag. 24.

(*e*) Aphoriſm. Comment. IV. nº. LXXIII. Ibid. Part. II. pag. 184.

vexari Veteres eos dicebant, qui abſque aliqua inflammatione, vel abſceſſu, aut dolore, aut eryſipelate, aut, ut ſimpliciter dixerim, abſque aliqua parte præcipuè affectâ, ægrotabant. Quòd ſi vel propter lateris, vel pulmonis, aut ejuſmodi alterius cujuſdam partis inflammationem febricitarent, non febricitantes ipſos nominabant, neque febribus vexari dicebant; ſed pleuriticos, aut peripneumonicos, aut hepaticos, aut ſplenicos, aliiſve ſimilibus nominibus appellabant. A parte nempe præcipuè affecta morborum acutorum cum febre nomen deſumebatur, atque hoc requirebat ordo doctrinæ.

Utì jam dicebatur febris acuta, quæ cum velocitate habebat junctum diſcrimen: ſic acuti febriles morbi vocantur, quibus ſimilis febris adeſt. Plerumque autem, licèt non ſemper, omnes morbi acuti talem febrim comitem habent. Sic obſervavit *Sydenhamus* (*a*), primis menſibus, quibus peſtis Londini graſſabatur, quotidie ejus contagio afflatos, dum in triviis verſarentur, inopinanter exſtinctos eſſe, nihil prorſus mali præſentientes; neminem tamen morbus, ubi magìs adoleverat, niſi febre, aliiſque ſymptomatibus accedentibus, proſtravit.

Quando autem lentos ex ſua natura morbos tarda febris comitatur, Chronici febriles vocantur; utì in ſcorbuto peſſimo, hydrope inveterato, phthiſi & ſimilibus morbis obſervatur.

§. 568. HINC illorum omnium (567) explanatio pendet à cognita priùs febris natura.

Præmitti ergo debebat febris Hiſtoria, antequam de reliquis morbis ordine dici poſſet, utì latiùs dictum fuit in *Commentariis* §. 558.

§. 569. QUÆ petenda ex conſideratione trium communium ſymptomatum (563).

Unica hæc datur via morborum naturam indagandi, ut nempe ex phœnomenis morbi obſervatis, ſeorſim ponderatis ſingulis, atque deinde inter ſe comparatis, utì & cum illis, quæ in ſanitate contingunt, ſevero ratiocinio detegatur cauſa proxima morbi (vide §. 13.). Cavendum autem ſummopere, ne aliquid ullius præconceptæ hypotheſis admiſceatur. Qui enim rerum naturalium cauſas à priori cognoſcere voluerunt, neglectâ Obſervatione phœnomenorum, quàm turpiter erraverunt ſæpe! Utì enim prudentiſſimè monuit incomparabilis in morborum genio inveſtigando *Sydenhamus*, (*b*) *Quamvis enim ſi mentem ſeriò applicuerimus, quid de facto agat natura, & quibus in operatione ſua utatur organis, deprehendere valemus; modus tamen, quo illa operatur, mortales, aut ego fallor, ſemper latebit.* Sic enim in omni febre conſtanti Obſervatione detegitur, augeri pulſûs velocitatem, adeóque cor velociùs contrahi, atque illas cauſas, unde cordis contractio fit, augeri. Verùm quomodo illæ cauſæ, cor in motum velociorem excitantes, agant; quâ ratione in febre v. gr; intermittente tertianâ alternis diebus renaſcantur, vel actuoſæ fiant, quæ intermedio die nihil omnino agere obſervantur; hactenus latuit omnes. Quidquid enim de febris natura ſcimus, illud tantùm per effecta & attributa ejus inſeparabilia cognoſcimus; ulteriùs enim humani intellectus perſpicacia procedere non videtur. Neque hactenus

(*a*) Sect. II. cap. 11. pag. 124.   (*b*) Diſſertat. Epiſtolar. pag. 485.

aliquid bonæ frugis protulerunt omnes, qui hîc plùs ſapere voluerunt. Tria ergo communia ſymptomata §. 563, conſideranda ſunt, ut indagetur febris natura.

§. 570. QUÆ (563) quidem in omni febre adſunt, ſed ſola velocitas pulsûs adeſt ex his omni febris tempore, ab initio ad finem, eâque ſolâ Medicus præſentem febrim judicat.

Tria illa phœnomena, horripilatio, pulſus velox, & calor in omni febre, ab internis cauſis ortâ, ſemper adſunt, utì in *Commentariis* §. 563, latiùs deductum fuit. Verùm inter hæc tria, ſola pulſûs velocitas ſemper adeſt à primo febris inſultu ad finem uſque: horripilatio, ſive frigus neque calor omni tempore febris obſervantur. In ſummo frigore quartanæ febris adeſt, & dum debilis ſenex mediâ hyeme; (utì obſervatum fuit aliquoties) quartanâ ſuffocatur, antequam incaluerit, tamen in febrili paroxyſmo mortuus ab omnibus dicitur. Febris ergo adeſt, licèt nullus obſervetur calor. Nugari certè videntur illi, qui frigoris febrilis tempore calorem adeſſe dicunt, ſed ita latentem, ut percipi nequeat. Viciſſim autem & calor prægreſſum frigus ſequitur, adeóque febricitat homo, licèt nullum frigus adſit. Sola ergo pulſûs velocitas eſt illud phœnomenon, quod non tantùm in omni febre, verùm etiam omni tempore febris, ſemper adeſt. Tutò ergo licet provocare ad omnes Medicos peritos, an ullo alio ſigno febrim diſtinguere noverint. Certè illo febris tempore, quando poſt frigus febrile gradatim auctus calor hominis ſani teporem naturalem æquat, nullum febris ſignum ſupereſt, præter ſolam pulſûs velocitatem auctam.

Galenus, (& poſt illum reliqui Medici Græci & Arabes) febris eſſentiam ſic ſtatuit (*a*) *eſſentia verò febrium eſt..... præter naturam caliditas, maximè quidem in totum animal effuſa; ſin minùs, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis accenſa*: atque ibidem *Eraſiſtrati* & *Chryſippi* opinionem damnat, qui arteriarum motu (*b*) febrium eſſentiam contineri volebant. Monet autem ibidem, quòd licèt aliquando univerſa cutis nullam evidentem præter naturam caliditatem, neque tangentibus Medicis, neque ipſis ægrotantibus, præ ſe ferre videatur; tamen in profundo corpore calorem ægri ſentiant, & viſcera incendio flagrare videantur; atque ſic probare nititur, calorem præter naturam omnem febrim comitari, & illius eſſentiam facere. Sed hoc verum quidem eſt in peſſimis febribus, quando internas partes, & inprimis circa vitalia, uri ſentiunt ægri, licèt extrema corporis vix caleant, imò ſæpe frigeant. Verùm in quartanæ vel tertianæ paroxyſmo incipiente, ſummum frigus ſentiunt ægri, neque auctum calorem in interioribus percipiunt, ſed & externa & interna pariter ſibi frigere teſtantur: unde patet evidenter, abſque calore præter naturam febrim eſſe poſſe; adeóque febrium eſſentiam non in caloris augmento conſiſtere.

Unicuique ergo, ut puto, omnia hactenus dicta ſedulò conſideranti patebit; unum tantùm febris præſentis ſignum eſſe, nempe ſolam pulſûs velocitatem: ſícque ſimul apparebit, ad magnam adeo ſimplicitatem reduci poſſe febris eſſentiam, quæ primâ fronte adeo intricata videbatur, modò ſevero ratiocinio ſeparentur à

(*a*) Epidem. Lib. VI. Comment. I. text. XXIX. Charter. Tom. IX. pag. 382.

(*b*) Ibid. pag. 383.

febre omnia illa phœnomena, quæ febrim quidem aliquando comitantur, ſine quibus tamen febris eſſe poteſt. Agitur enim hîc tantùm de generica febris idea, quæ omnibus omnino febribus competit; reliqua enim phœnomena, utì demonſtratum fuit, vel non adſunt omni febris tempore, vel febrium varias ſpecies conſtituunt, minimè verò febris propriè dictam eſſentiam.

§. 571. ADEOQUE quidquid de febre ſic novit Medicus, id verò omne velocitate pulſuum ſolâ cognoſcitur. A morte ceſſat omnis febris.

Diſplicuit plurimis tanta ſimplicitas, & durum videbatur, pulſûs ſolam velocitatem auctam pro ſigno pathognomonico, & nunquam fallaci, febris conſtitui; inprimis, cùm à levibus adeo cauſis, quæ de cætero corpus vix turbant multùm, pulſûs velocitatem increſcere obſervetur. Monuit enim hoc optimè *Celſus*, dum agit de illo tempore, quo febricitantes cibum & potum ſumere debent, & concludit remiſſionem vel ceſſationem febris ad hæc maximè idonea eſſe, totam autem difficultatem eſſe, ut hæc rite cognoſcantur: (*a*) *Venis enim maximè credimus, fallaciſſimæ rei; quia ſæpe iſtæ lentiores celerioréſve ſunt, & ætate & ſexu, & corporum naturâ. Et plerumque ſatìs ſano corpore, ſi ſtomacus infirmus eſt, nonnunquam etiam incipiente febre, ſubeunt & quieſcunt: ut imbecillus ille videri poſſit, cui facilè laturo gravis inſtat acceſſio. Contrà ſæpe eas concitat & reſolvit ſol, & balneum, & exercitatio, & metus, & ira, & quilibet alius animi affectus. Adeo ut, cùm primùm Medicus venit, ſolicitudo ægri dubitantis, quomodo illi ſe habere videatur, eas moveat. Ob quam cauſam periti Medici eſt, non protinus ut venit, apprehendere manu brachium, ſed primùm reſidere hilari vultu, percunctarique, quemadmodum ſe habeat, &, ſi quis ejus metus eſt, eum probabili ſermone lenire, tum deinde ejus carpo manum admovere. Quas venas autem conſpectus Medici movet, quàm facilè mille res turbant!* Alibi autem pariter de tempore, quo febri laborantibus cibum dare oportet, agens, videtur præcipuè ad pulſûs velocitatem attendiſſe, atque ex illa ſola judicaſſe, an febris abeſſet vel non. Dicit verò, (*b*) *Illud autem magìs ad rem pertinet, ſcire, cibúmne oporteat dari, cùm jam bene venæ conquieverunt, aut etiamnum manentibus reliquiis febris.*

Verùm, qui Veterum ſententiam ſecuti calorem præternaturalem febris eſſentiam ſtatuunt, iiſdem difficultatibus implicantur; nam & de calore ſequentia notavit *Celſus*: (*c*) *Altera res eſt, cui credimus, calor, æquè fallax. Nam hic quoque excitatur æſtu, labore, ſomno, metu, ſolicitudine.* Non potuit tamen certiora ſigna dare *Celſus*, quibus febris præſentiam vel abſentiam diſtingueret: paulò enim pòſt ſubjungit ſequentia: *Ac protinus quidem ſcire, non febricitare eum, cujus venæ naturaliter ordinatæ ſunt, tepórque talis eſt, qualis eſſe ſanis ſolet:* Noluit tamen (*d*) *protinus etiam ſub calore motúque febrem ſeſe concipere*, niſi & alia functionum læſarum ſigna adfuerint, quorum quædam deinde recenſet. Verùm, utì jam ſæpius dictum fuit, hæc non faciunt febrim, ſed illam comitantur.

Præcipua ergo difficultas hæc erat, quæ multos impedivit, quominus ſimplicem hanc febris ideam admitterent, quòd nempe à motu corporis aucto, animi

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. VI. p. 129.
(*b*) Ibid. cap. IV. pag. 122.
(*c*) Ibid. cap. VI. pag. 129.
(*d*) Ibid. pag. 129, 130.

affectibus, pleniori cibo, & ſimilibus levibus ſatìs cauſis, acceleretur arteriæ motus; atque ex hac ſententia ſequeretur, quòd in tali caſu febre laboraret homo, quem tamen omnes cæteroquin ſanum dicerent. Certè in his caſibus vera febris adeſt, ſed, ceſſantibus cauſis talibus levioribus, ſtatim evanida: & eædem illæ cauſæ, ſi validiores fuerint, vel diutius manſerint applicatæ corpori, periculoſiſſimas febres excitare poſſunt. An non frequenti Obſervatione conſtitit, à validis nimis corporis exercitiis ardentiſſimam febrim ortam fuiſſe? Sic & ingluviem toties periculoſa febris excepit; & vino ſepultos unà cum febre acuta apoplecticos periiſſe ſæpius Hiſtoria Medica docet. Minimè ergo abſonum videtur, levem & momentaneam ferè febriculam excitari à cauſis levibus, cùm ab iiſdem, ſi graviores fuerint, acutiſſimas febres natas fuiſſe quandoque, nemo negare poſſit. Omnem febrim, quæ intra ſpatium viginti quatuor horarum finitur, neque redit poſtea, vocaverunt Medici febrim Ephemeram; & plerumque illa à leviori diætæ vitio ortum ducere ſolet: ſi tam talis febris bihorii ſpatio totum ſuum decurſum abſolvat, tamen febris vocabitur: quid ergo vetabit ſimilem morbum febrim vocare, licèt tantùm per quadrantem horæ vel minùs adhuc temporis ſpatium duraverit? Credo, quòd omnia hæc ſedulò perpendenti patebit, nihil abſurdi implicare generalem hanc febris definitionem, quæ à ſola pulſûs velocitate deſumitur; cùm talis definitio æquè minimam ac maximam febrem, utì genus omnes ſpecies, comprehendere debeat.

Cùm verò eadem hæc difficultas premeret Veterum circa febrium naturam ſententiam, ut hanc evitaret *Galenus*, dixit febrim eſſe, (*a*) *quum adeo immoderatè auctus calor eſt, ut & hominem offendat, & actionem lædat: quòd ſi neutrum adhuc efficiat, quantumvis ſit homo nunc quàm antè calidior, non tamen febricitare eum monſtravimus.* Eadem hæc ex *Galeno*, ut ſolebant ferè in omnibus, deſcripſerunt poſteriores Medici Græci, & Arabes; inter quos *Avicenna* calorem ex ira aut labore ortum expreſſis verbis ſecludit, dicens, (*b*) *Febris eſt calor extraneus accenſus in corde, & procedens ab eo, mediantibus ſpiritu & ſanguine, per arterias & venas in totum corpus: & inflammatur in eo inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus, non ſicut caliditas iræ & laboris.*

Unde iterum quorumdam opinio fuit, febrim meliùs definiri, pulſûs velocitatem auctam unà cum læſione functionum. Verùm cùm variæ functiones lædantur in variis febribus, patet iterum, ſolam pulſûs velocitatem definire febrim in genere, functiones verò alias læſas diſtinguere varias febrium ſpecies. Neque repugnat huic definitioni, quòd omnis morbus functionem quamdam læſam ſupponat (vide §. 1.) adeóque idem in febre, cùm morbus ſit, obtineat. Ipſa enim pulſûs aucta velocitas læſio eſt actionis cordis, adeóque patet, febrim ex ipſa hac ſimpliciſſima ſuî natura ſub generali morbi definitione comprehendi, &, ſtrictè loquendo, nunquam eſſe abſque alicujus ſaltem functionis læſione.

Præterea illud inprimis individuum & pathognomonicum morbi cujuſdam ſignum dici meretur, quo præſente morbus ille adeſſe dicitur ab omnibus, quo abſente pariter idem morbus abeſt. Inter tria autem communia omnium febrium ſigna, (§. 563.) horripilationem ſive frigus, pulſum velocem & calorem, ſola pulſûs velocitas à morte unà cum febri ceſſat, aucto frigore ſenſim; & aliquando, quam-

(*a*) Method. Med. Lib. VIII. cap. 1. Charter. Tom. X. pag. 179.

(*b*) Canon. Lib. IV. Tract. I. cap. 1. Tom. II. pag. 1.

vis rariùs, diu adhuc ſuperſtite calore ſatìs intenſo. Sic vidi juvenem, qui delirans ſubitò in variolis confluentibus undecimo die exſtinguebatur, bihorio poſt mortem extrema corporis calida ſatìs adhuc habuiſſe. Aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 85.) dictum fuit, infantis peſte mortui cadaver adhuc ſecundo poſt obitum die caluiſſe.

Objici fortè poſſet adhuc, quòd apud *Hippocratem* non adeo frequenter occurrat pulſûs mentio in febribus, cùm tamen ex modò dictis ſolâ pulſuum velocitate febris cognoſcatur. *Galenus* memoriæ tradidit, *Hippocratem*, omnium primum, quos noverat, pulſûs nomen literis mandaſſe, (*a*) *neque* (ut *Galenus* monet) *artem, quam complectitur, non videtur ignoraſſe: neque tamen hanc artis partem multùm elaboravit. Neque cuilibet arteriarum motui hoc tribuit nominis.* Interim tamen ex pluribus *Hippocratis* locis patet, quòd & pulſus exploraverit in ægris, & ex pulſu de febris magnitudine judicaverit. Sic in Coacis Prænotionibus (*b*) lethargicorum pulſus tardos eſſe dixit. Alibi (*c*) in *Zoilo* fabro pulſus tremulos tardos dephrehendit. In *Polycrate* (*d*) *febris adeo lenis erat, ut obſcurè, præterquam in temporibus conſiſteret.* In acutiſſimis febribus (*e*) pulſus maximos & denſiſſimos eſſe monet iterum alio in loco. Plura alia adduci poſſent ex *Hippocrate* loca, ex quibus apparet, quòd pulſus obſervaverit: ſed hæc, puto, ſufficient.

§. 572. CAUSA ergo velocitatis hujus (571) proxima, eſt pariter cauſa febris, ſic cognitæ, proxima.

Cùm jam abunde, ut puto, probatum fuerit, febris naturam in pulſûs velocitate conſiſtere, patet evidenter, omne illud, quod, ut cauſa, producit illam velocitatem pulſûs, etiam producere febrim. Cauſa enim morbi proxima, utì dictum fuit in *Commentariis* §. 11, vocatur; cujus præſentia morbum ponit; & cujus abſentia morbum tollit.

§. 573. ERGO velocior cordis contractio. Igitur affectio vitæ conantis mortem avertere, tam in frigore, quàm in calore.

Poſtquam enim *Harvæus* docuit, omnem ſanguinem cordis cavis contentum, corde contracto, pelli per arterias, atque deinde per venas redire in cor, denuo pellendum per arterias; hócque fieri, quamdiu vita durat, nullus dubitat, arteriæ dilatationem, quæ pulſu percipitur, fieri à cordis contractione. Dum enim cor contrahitur, mirabili artificio (utì ex Phyſiologicis conſtat) valvulæ elevatæ orificia venoſa cordis claudunt, omníſque ſanguis cordis cavis contentus per orificia cordis arterioſa premitur in arterias, ſemper plenas & convergentes; unde neceſſariò ſequitur arteriarum, cùm flexiles canales ſint, dilatatio, atque momento poſtea, dum cordis ceſſat contractio, arteriæ, jam dilatatæ, proprio ela-

(*a*) De pulſ. different. Lib. I. cap. II. Chart. Tom. VIII. pag. 15.
(*b*) N°. CXL. Charter. Tom. VIII. p. 859.
(*c*) Epidem. Lib. IV. text. XXIV. Chart. Tom. IX. pag. 320.
(*d*) Ibid. Lib. VII. text. II. pag. 552.
(*e*) Ibid. Lib. IV. text. XVI. pag. 318.

tere, & fibrarum ſuarum muſcularium actione contrahuntur, dilatandæ iterum ſimili cordis, in diaſtole ſua ſanguine repleti, contractione. Illo autem momento, dum dilatata à ſanguine, cordis vi impulſo, arteria digitum ferit, pulſare dicitur. Ideóque quoties dilatatur arteria, toties pulſat. Cùm ergo arteriæ dilatatio cordis contractioni ſynchrona ſit, patet evidenter, non poſſe accelerari pulſum, niſi ſimul velocior fiat cordis contractio, quæ ſola & unica cauſa eſt dilatationis arteriarum. Omnia enim illa, quæ de ſanguinis ebullitione, fermentatione, effervefcentiâ, &c, in cavis cordis dicta fuerunt ab Auctoribus quondam, falſa eſſe, directis Experimentis, contrarium probantibus, evictum fuit (*a*); atque certiſſimè conſtitit, cauſam pellentem ſanguinem ex corde in arterias non hærere in ipſo ſanguine, ſed in eo, quod ſanguinem cordis proximè complectitur, id eſt, in corde ipſo.

Febris ergo meritò vocari poterit morbus cordis, cùm in omni febre cordis actio mutetur, velociori nempe factâ cordis contractione. Veteres Medici, licèt circulationis ignari fuerint, tamen in illa opinione erant, calorem, quem febris naturam conſtituere putabant, in ipſo corde accendi. Sic *Galenus* dixit, (*b*) *febris exiſtit, quum calor quidam præter naturam in corde generatur.* Vita ergo in ipſo ſuî fonte, corde nempe, afficitur, dum febris adeſt. Quamdiu enim ſanguinis venoſi in cava cordis receptio, ejuſdémque expulſio per cordis vim muſculoſam in arterias, ſupereſt, vita adeſſe dicitur; ceſſante hâc cordis actione, vita deficit, & moritur animal. Ut autem continuetur cordis hæc actio, requiritur, ut ſingulis cordis contractionibus omnis ſanguis, cavis ejus contentus, expellatur in arterias; ſi enim vel minima pars ſanguinis maneret in corde, dum quater millies ad minimum in homine ſano intra horæ ſpatium cor contrahatur, brevì cor repletum maneret; ſícque ſuffocaretur ejus motus, adeóque cordis quies, id eſt, mors ſequeretur. Ut autem cor contentum ſuis cavis ſanguinem expellere poſſit in arterias, requiritur, ut illæ dilatari poſſint, & tranſmittere per ultimas ſuas anguſtias ſanguinem, quem à corde acceperunt: omne ergo illud, quod ſanguinis motum per arterias impedit, diſponit ad mortem, id eſt, quietem cordis; ſive hoc fiat vitio ſanguinis contenti, vel canalium continentium. Obſervatur jam, cordis motum velociorem fieri, ſimulac talia obſtacula adſunt, quæ liberam ſanguinis ex corde expulſionem impediunt. Sic ſubito metu perculſus homo totus pallet, ſed & ſimul ſtatim cor celerrimè palpitat, dum contractis vaſis venoſus ſanguis celeriùs verſus cor derivatur, & anguſtatæ arteriæ magìs reſiſtunt ſanguini ex corde expellendo. In vivis animalibus diſſectis apparet, quòd tantò celeriùs cor moveatur, quantò morti propiora fuerint; unde in ultima illa vitæ cum morte lucta tam celeres cordis contractiones obſervantur, ut nemo illas numerare poſſit. Apparet ergo, accelerari cordis motum, dum adeſt periculum mortis, id eſt, quietis cordis: ſic enim facta obſervatur noſtra machina, ut ſummo molimine hæc obſtacula ſuperare nitatur, donec tandem victa quieſcat. Cùm ergo in omni febre acceleretur cordis motus, meritò dicitur, quòd ſit *affectio vitæ conantis mortem avertere.* In frigore febrili hoc evidentiſſimè apparet: pallent enim extrema & frigent, manifeſto indicio, ſanguinem non propelli poſſe ad ultimos ar-

(*a*) Vide Inſtitutiones Medicas Boerhavii §. 165, ad 182.

(*b*) De different. febr. Lib I. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 109.

teriarum

teriarum in extremis corporis fines; adeóque adeſſe hîc obſtacula, quæ antè non adfuerant. Sed pulſus tunc ſimul velox & parvus obſervatur, dum irritatum cor omni molimine has reſiſtentias vincere conatur. Cùm verò frigus febrile calor ſequitur, manet illa aucta velocitas motûs cordis, donec cauſam, quæ turbaverat circulationis æquabilitatem, vel expulerit de corpore, vel ſic ſubegerit & mutaverit, ut non noceat ampliùs; ſícque redeat æquabilis humorum circuitus, qualis in ſanitate requiritur. Unde iterum patet veritas illius, quod §. 558, aſſertum fuit, febrim nempe ſanationis optimam cauſam ſæpe eſſe.

Non abſque ratione ergo *Helmontius* dixit, (*a*) *Attamen ipſa vita ſemper eſt intimum principale, formale, atque eſſentiale febrium efficiens, manétque ubivis materia occaſionalis extra veram & internam cauſam materialem.* Poſſunt enim numeroſiſſimæ & penitus à ſe invicem diverſæ cauſæ, (utì poſtea §. 586, patebit) vel ſtimulo irritante, vel obſtaculo liberum humorum circuitum impediente, excitare febrim; tamen ipſa febris nata diſtincta eſt ab his cauſis, &, utì ex dictis patuit, in velociori cordis contractione conſiſtit tantùm.

§. 574. ERGO velocior reciprocus influxus liquidi nervoſi, & cerebelloſi in muſculos, & ſanguinis in vaſa, & cava cordis.

Conſtat ex Phyſiologicis, cor eſſe verum muſculum, ejúſque contractionem fieri, (*b*) *dum fibræ omnes muſculoſæ, ſimul breviores factæ longitudinem cordis minuunt, latitudinem augent, capacitatem ventriculorum accuratè arctant.* Adeóque à ſimilibus cauſis, quæ reliquos corporis muſculos movent, pendebit etiam cordis muſcularis motus. Verùm directis Experimentis probatur (*c*), liberum influxum ſpirituum per nervos, & ſanguinis per arterias, in muſculorum ſubſtantiam, requiri, ut muſculi agere poſſint. Ergo & idem ad cordis contractionem requiretur; quod etiam probatur illis Experimentis, quæ in *Commentariis* ad §. 170, n°. 1. *lit.* ♂, recitantur, ubi de vulneribus abſolutè lethalibus, quæ nervos cardiacos læſerant, agebatur. Cùm autem, quamdiu vita durat, alternis vicibus nunc paralyticum fiat cor, nunc fulmineo quaſi ſpaſmo contrahatur, debent cauſæ illæ moventes cordi applicari non ſemper, ſed reciprocis vicibus. Ex Anatomicis & Phyſiologicis autem conſtat, cordis muſcularem motum, dum agit, facere neceſſariò quietem ſive paralyſim cordis, atque per illam iterum diſponi ſic omnia, ut momento pòſt nova cordis contractio ſequi debeat. Sic enim diſpoſiti ſunt nervi ad cor tendentes, ut dilatatis à ſanguine expulſo ex cordis cavis arteriis maximis, aortâ nempe & pulmonari, ſimúlque eodem tempore tumentibus ſinubus venoſis & auriculis cordis, comprimi debeant, adeóque impediri ſpirituum influxus per hos nervos in villos muſculares cordis; ſimúlque eodem tempore omnis ſanguis ex vaſis per cordis ſubſtantiam diſperſis exprimitur, (pallet enim cor, dum in ſyſtole eſt). Tolluntur ergo binæ illæ cauſæ quæ ad motum muſcularem abſolutè requiruntur, ſpirituum nempe & ſanguinis arterioſi influxus. Illo autem momento temporis, dum cor quaſi paralyticum ab influente venoſo ſanguine re-

(*a*) Tractat. de Febrib. cap. XVI. in fine, pag. 783.

(*b*) H. Boerh. Inſtit. Medic. §. 187.
(*c*) Ibid. §. 401.

pletur in ſuis cavis, aorta contrahitur, & ſummâ vi ſanguinem per orificia arteriarum coronariarum urget per totam cordis ſubſtantiam, ſimúlque nervi, contractis jam artèriis, & evacuatis ſinubus & auriculis, non ampliùs compreſſi, liberrimè tranſmittunt ſpiritus à cerebello per nervos cardiacos ad cor delatos: adeóque renaſcuntur binæ cauſæ muſcularis motûs, unde cordis contractio illico ſequitur.

Præter illas autem motûs muſcularis cauſas, quas cum reliquis corporis muſculis communes habet cor, adhuc alia ſupereſt, nempe ſanguinis venoſi influxus in cava cordis. Docuerunt enim mira Obſervata, in cadaveribus motum cordis reſuſcitari poſſe, dum inflatis venis urgebatur ſanguis in cava cordis. In fele mortua, quæ diu jam obriguerat, dum ciſternam chyli inflaret *Peyerus* (*a*) vidit, auriculas primò, dein paulò pòſt totum cor ſæpiſſime & per plures horas vibrare: obſervavit ſimul calido fotu adjuvari hoc Experimentum, & in humanis cadaveribus etiam ſuccedere. In ciconia, veneno enectâ, poſt horam, aere per aortam arteriam inſufflato, cor pulſare fecit. Similia Experimenta & apud *Wepferum* (*b*) habentur. Si ergo ab impulſo ſanguine vel & aere in cava cordis potuit reſuſcitari alternus ille motus cordis in cadavere; quantò magìs hoc fiet in vivente, dum calidus ſanguis magnâ copiâ, & validâ contractione auricularum & ſinuum venoſorum, in cava cordis impellitur? Non mirum ergo eſt, frictionibus accelerato ſanguinis venoſi motu cor verſus, augeri velocitatem contractionis cordis, & veram febrim excitari poſſe.

Ut ergo fiat velocior cordis contractio, debent quædam ex illis cauſis jam memoratis, vel omnes ſimul augeri, vel eodem temporis ſpatio ſæpius applicari cordi.

Ex his jam incipimus videre, quòd, licèt cauſa proxima febris ad tantam ſimplicitatem redacta fuerit, tamen numeroſiſſimæ cauſæ eſſe poſſint quæ cauſas contractionem cordis facientes augeant, vel intra datum tempus ſæpius applicent cordi. Omnia enim, quæ æquabilem ſubtiliſſimi liquidi per nervos motum turbare poſſunt, ut v. gr; animi affectus validi, vitia ipſa encephali, nervorum, cordis ipſius, huc facere poſſunt. Præterea omnes cauſæ, quæ venoſi ſanguinis motum cor verſus accelerant; utì etiam plurima in ipſis humoribus circulantibus nata vitia, ſive ſpontaneâ degeneratione, ſive aliunde admiſtis talibus, quæ ſtimulo ſuo adeo facilè irritabile cor (vide *Commentaria* §. I.) velociùs moveri faciunt, de quibus omnibus poſtea agendum erit.

§. 575. OMNIS ferè febris hactenus obſervata, quæ à cauſa interna oritur, incipit primò cum ſenſu frigoris, concuſſionis, horripilationis, majori, minori, brevi, diuturno, interno, externo, pro varietate ſubjecti, cauſæ febris ipſius.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 563, quandonam febris ab interna cauſa oriri dicatur; ſi nempe cauſa febris in corpore præexſtiterit ante febrim natam. Primum ferè ſignum, quod homines febricitaturi ſentiunt, eſt inſolitum frigus; quod plerumque aliis quibuſvis cauſis tunc adſcribunt hactenus ſani, & ſæpe nil

(*a*) Parerg. Anatom. pag. 199. 201.

(*b*) Hiſtor. Cicutæ aquat. cap. XXI. pag. 297. 304.

minùs, quàm febrim, ſuſpicantes; mox totum corpus incipit concuti ac contremiſcere, ſimili ferè modo ac dum quis calido hypocauſto egreſſus ſubitò magno frigori exponitur. Varius autem illius frigoris unde febris incipit, gradus, majórve vel minor ejuſdem duratio obſervatur; plerumque externa corporis frigent, & inprimis extrema; rariùs in corporis interioribus frigus percipitur, dum in externa cute ſolitus calor naturalis manet; aliquando in peſſimis febribus ſummus ardor circa præcordia ſentitur, dum extrema inſtar marmoris frigent. Inprimis autem frigoris febrilis gradus diverſi pendent à varietate *Subjecti*. Cæteris enim paribus longè majus frigus incipientem febrim comitabitur in decrepito ſene, quàm in vegeto juvene, in frigido leucophlegmatico corpore, quàm in euchymo & ſanguineo; cùm in his propria temperies in majus frigus vergat. *Cauſæ* etiam ratione, frigus febrile variat ſæpe. In malignis enim & perículoſiſſimis febribus, maximum frigus & diuturnum ſæpe obſervatum fuit, utì poſtea dicetur §. 623, ubi de frigore febrili agendum erit. In illis enim morbi cauſa adeo naturæ adverſa eſt, ut illico omnes vires vitales proſternat, atque miſeri ægri, vi morbi ingruentis oppreſſi, & validè & diu rigeant. Similis etiam frigoris diverſitas ratione *Febris ipſius* obſervatur. Quartanam plerumque validum & diuturnum frigus in paroxyſmi initio comitari ſolet; in ephemera febre incipiente leviuſculi frigoris ſenſus ſæpe tantùm percipitur.

§. 576. QUO tempore (575) velox, parvus, ſæpe intermittens pulſus, pallor ſæpe extremorum, frigus, rigor, tremor, inſenſilitas.

Velocitas pulsûs omni quidem tempore febris obſervatur, utì dictum fuit §. 570; verùm tempore frigoris febrilis unà cum velocitate ingens debilitas in pulſu adeſt; cum è contra in calore febrili pulſus celer quidem, ſed validus & plenus, tangentis Medici digitum feriat. Sæpe autem tanta debilitas pulsûs in frigore febrili obſervatur, ut vix percipi arteriæ pulſatio, poſſit; inprimis in ſenibus hyemali tempore quartanâ febre laborantibus: ſimúlque adeſt tanta velocitas, ut tremere potiùs arteria celerrimè, quàm veram diaſtolen & ſyſtolen habere, ſentiatur. Ubi autem tanta celeritas pulsûs eſt, ut decuplò major ſit, quàm in ſtatu naturali, nemo rythmum ejus diſtinguere poterit, ſed mirus tantùm undulatorius motus à tangente percipietur: imò & manu pectori appoſitâ ſentitur cor tremere quaſi, non verò, ut ſolet, validâ vi coſtas ferire: ſubinde tunc fortior diaſtole arteriæ emicat, mox debiliſſimus iterum & celerrimus pulſus apparet: imò & aliquando vera pulsûs intermiſſio percipitur hoc tempore; túncque ſæpe conqueruntur decumbentes tali febre, quòd quibuſdam momentis caligent oculi, nec audiant, nec ſentiant ferè. Videtur tunc idem obtinere, quod in vivis animalibus diſſectis circa mortem apparet: videmus enim, quòd cor tunc non ampliùs valens ſingulis ictibus expellere contentum cavis ſuis ſanguinem, tremat quaſi & debili motu aliquid ſaltem exprimat, quod arteriis multùm dilatandis non ſufficit: interim diſtenduntur auriculæ & ſinus venoſi ſummopere, & pòſt aliquot momenta temporis ſubitiſſimè contrahuntur, ſanguinémque validâ vi in cordis cava projiciunt; quod tunc irritatum copiâ & impetu irruentis ſanguinis venoſi validiſſimè contrahitur, móxque iterum languet &

tremit, donec à ſimili cauſa excitetur iterum, vel mortuo animali ceſſet tandem omnis motus. Summa enim anxietas, reſpiratio difficillima, & ipſiſſima vitæ cum morte lucta ſæpe hoc tempore febris adſunt, utì poſtea §. 749, dicetur. Unde meritò dixit *Galenus*, (*a*) *In quartanarum principiis videbitur tibi arteria quodam modo eſſe alligata, atque ad interiora retracta, neque liberum habere incrementum*. Ex modò dictis facilè poterit explicari alter *Galeni* locus,(*b*) ubi certiſſimum quartanæ incipientis ſignum ponit, pulsûs raritatem & tarditatem. In ſummo enim talis paroxyſmi frigore tremulo motu, & ſæpe ſatìs obſcuro, agitatur arteria, deinde poſt aliquot momenta unica ſæpe arteriæ diaſtole percipitur ſatìs valida, móxque iterum ceſſat, poſtea iterum majori minoríve intervallo rediens. Unde ſi validi illi pulſus numerentur, tarditas videretur; cùm tamen intermedio tempore revera celerrimus, ſed & debiliſſimus ſimul, arteriæ motus ſit. Accedit, quòd aliquando per aliquot momenta, omni motu abolito, vera ſyncope intercurrat. Simul apparet quanto in periculo tunc verſentur ægri, & quare in frigore febrili aliquando exſtinguantur.

PALLOR ſimul tunc adeſſe ſolet, incipiens ferè ſemper in partibus extremis corporis: unde in naſi apice, oculorum canthis, & apicibus digitorum, primò apparet; dúmque ungues, qui ſemipellucidi à vaſis ſanguineis ſuppoſitis ſubrubrum colorem habent in ſanis, palleſcere incipiunt, noverunt quartanarii, inſtare paroxyſmum. Vividus autem ille in homine ſano color à ſanguine rubro vaſa replente oritur, unde ſimulac à quacumque cauſa incipiunt cordis vires ſic debilitari, ut ad extrema corporis ſanguinem propellere nequeat, contractæ arteriæ propriâ elaſticitate (inprimis circa illarum fines, qui à cordis vi minùs urgentur) retropellunt ſanguinem in majores ramos; ſubcutaneæ ergo arteriæ minimæ in extremis corporis deplentur, unde pallor naſcitur. Ab hac enim cauſa, abſque aliqua jactura ſanguinis, pallorem ſummum naſci poſſe videmus, dum puſillanimis homo, viſo ſanguine de vena ſaliente, turbatur; mox enim facies & manus palleſcunt, & ſæpe paulò pòſt in veram ſyncopem labitur. Ob eamdem cauſam in ſummo frigore incedentes pallent, contractis nempe frigore aeris, arteriis ſubcutaneis contentum ſanguinem in majora vaſa repellentibus; adeóque & frigus ipſum febrile pallorem incipientem auget. Solet etiam plerumque in ſummo frigore febrili pallorem comitari lividus color, & inprimis in labiis, quia incipit tunc in venis ſtagnare ſanguis, cùm deficiat motus arterioſi ſanguinis, & venæ majores & ſinus circa cor, & totus pulmo, ſanguine oppleantur. Sanguis autem venis ferè pellucidis contentus cœruleum colorem cuti conciliat; qui pallido miſtus lividum illum colorem facit, utì in moribundis apparet. Unde in frigore febrili, ſi validum & diuturnum fuerit, plurima mortis inſtantis ſigna apparent.

FRIGUS. In *Commentariis* §. 100, ubi de effectibus auctæ circulationis agebatur, demonſtratum fuit, calorem augeri aucto motu circulatorio, & contrà illum decreſcere, dum circulatio minuitur. Cùm ergo cordis vires in hoc febris ſtadio adeo minuantur, ut ad extrema uſque ſanguinem propellere nequeat, patet facilè frigus majus naſci debere: ſimulac enim calorem excitantes cauſæ in corpore deficiunt, ad communem aeris ambientis temperiem partes illi

(*a*) De Criſibus Lib. II. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 412.

(*b*) Ibid. cap. IV. pag. 413.

expoſitæ redeunt, túncque frigere dicuntur, quia calor noſtro corpori naturalis, aeris calorem excedit ſemper.

RIGOR. Ut debita flexilitas in corporis noſtri partibus maneat, requiritur ut talis ſit cohæſio partium ſolidarum, ut elongari poſſint, & cedere illis motibus, quibus obedire debent, ut functiones omnes debito modo exerceri poſſint. Dictum fuit aliâ occaſione in *Commentariis* §. 43, eò mollius & magìs flexile corpus humanum eſſe, quò ſuæ origini propiùs eſt, quia tunc & ſolidæ partes tenerrimæ ſunt, & fluidorum maxima copia eſt; ſenſim verò creſcente ætate plurima vaſcula, expulſo liquido, concreſcere, ſícque corpus firmius fieri, ſed & minùs flexile; donec tandem in decrepita ſenectute totum ferè obrigeſcat. Patet hinc, partes eò magìs flexiles eſſe, quò liquidorum copia magìs abundet ratione partium ſolidarum: verùm in febre incipiente cordis vires minutæ minima in extremis corporis partibus vaſcula replere nequeunt, atque eadem contracta, liquores contentos repellunt in majora vaſa, atque hinc una cauſa rigoris nati in febrium initiis pendet. Præterea frigus, omnia contrahens, ſolidarum partium cohæſionem auget, adeóque & rigorem: experiuntur hoc omnes, qui acerrimâ hyeme manus algidiſſimas ſentiunt; nam & ſimul digiti ſic tunc rigeſcunt, ut nihil illis apprehendi poſſit. Cùm ergo binæ hæ cauſæ tunc concurrant, non mirum eſt, ſummum ſæpe rigorem naſci frigoris febrilis tempore.

TREMOR ponit cauſas tendentes & laxantes muſculos brevì & involuntariè ſibi mutuò ſuccedere, utì poſtea latiùs dicetur ad §. 627, ubi de tremore febrili peculiari capitulo agitur. Verùm cauſæ tendentes muſculos ſunt influxus ſanguinis arterioſi, & ſpirituum nervoſorum. Pulſus autem velox, parvus, & ſæpe intermittens docet, vacillare motum arterioſi ſanguinis, unóque momento ferè deficere, altero iterum inſurgere. Verùm & motus ſpirituum per nervos requirit motum arterioſi ſanguinis per encephali vaſa; unde hoc interrupto & vacillante pariter & turbabitur æquabilis ſpirituum per nervos motus. Vacillabunt itaque binæ cauſæ muſcularis motûs, unde tremor fiet, & ſæpe tam validus, ut poſt paroxyſmum finitum omnes artus aliquando doleant à validis his concuſſibus.

INSENSILITAS, quæ tantùm in ſummo frigore febrili obſervatur: tunc enim ſanguis in venis maximis & ſinubus venoſis circa cor accumulatus hæret, & parùm tantùm debili cordis actione per pulmonem tranſprimi poteſt; utì docet ſumma tunc ſemper præſens anxietas. Venæ ergo jugulares ſe commodè evacuare nequeunt, obruitur encephalon, & vix quid ampliùs ſentiunt ægri, ſed ſtupidi & hebetes jacent; ſic ut triſtibus caſibus conſtiterit, miſeros ægros, dum hypocauſtulis pedibus applicatis moleſtum frigus lenire vellent, ad oſſa uſque plantas pedum combuſſiſſe abſque ullo doloris ſenſu. Præterea frigus ipſum partium extremarum corporis inſenſilitatem earumdem auget; utì conſtat quotidianis Obſervatis, dum hyemali tempore gelidiſſimæ manus vel pedes ſtupent, atque omni ferè ſenſu carent, etiam in ſaniſſimis cæteroquin hominibus.

§. 577. UNDE liquet, ſtagnare tum humores ſanguineos in extremis vaſculis, & ſimul tamen cauſam cor irritantem (574) adeſſe.

Bina illa, quæ hâc paragrapho recenſentur, præcipua ſunt, quæ in hoc fe-

bris ſtadio obſervantur, & inprimis notari merentur. Stagnant enim in extremis vaſculis humores ſanguinei, quia deficiunt illæ cauſæ, quæ illorum motum in ſanitate expediunt. Ut enim fiat liber motus humorum per vaſa, tria hæc requiruntur: molecularum liquidi trajiciendi talis magnitudo, ut per ultimas arteriarum anguſtias tranſire poſſint; vaſorum tranſmittentium amplitudo debita; denique ut cauſæ moventes debito impetu humores per vaſa propellant. Verùm in frigore febrili arctantur & contrahuntur vaſa, generali frigoris effectu, ſimúlque adunantur ſanguinis moleculæ, utì in *Commentariis* §. 117, dictum fuit; adeóque à binis his impeditur liber ſanguinis tranſitus per extrema vaſcula; ſimul autem deficit moventis cauſæ, cordis nempe contracti, ſolitum robur: adeóque apparet evidenter, ſtagnationem ſequi debere.

Simul tamen hanc ſtagnationem ſanguinis circa corporis extrema comitatur cordis irritatio in frequentiores contractiones; quæ unde oriatur, examinandum reſtat. Dictum fuit §. 574, velociorem cordis contractionem fieri à velociori reciproco influxu liquidi nervoſi in muſculos, & ſanguinis in vaſa & cava cordis. Cùm autem vacillent & tremant reliqui muſculi corporis, ob debiliorem & inæqualem ſpirituum & ſanguinis in illos influxum, utì dictum fuit præcedenti paragrapho; videtur & idem ob eaſdem cauſas in corde obtinere. Verùm frigore febrili contractis venis, ſanguis venoſus verſus cor dextrum pellitur. Cùm autem ex illis, quæ dicta ſunt in *Commentariis* §. 574, patuerit, etiam poſt mortem poſſe reſuſcitari cordis motum, dum ſanguis venoſus vel flatus in cor dextrum urgetur, apparet evidenter, cauſam efficaciſſimam tempore febrilis frigoris adeſſe, quâ cor irritatur in velociores contractiones. Cùm autem influxus ſpirituum nervoſorum & ſanguinis in muſculos cordis langueat ſimul, & inordinatus ſit, celeriùs quidem contrahetur ob irritationem ſanguinis venoſi affluentis, ſed ſimul debiliùs, neque habebit cor tunc robur, ut ſolitâ vi ſanguinem pellat per arterias, neque poterit integre evacuare ſua cava, ob reſiſtentias auctas circa arteriarum fines, adeóque in ſummo frigore febrili celerrimè palpitabit, ut repetita hæc conamina defectum roboris ſuppleant. Celerrimus itaque erit pulſus quidem hoc tempore, ſed debiliſſima ſimul circulatio: à quibus bene intellectis explicatio illorum omnium pendet, quæ in frigore febrili obſervantur, utì dicetur ſequenti paragrapho.

§. 578. EX quibus (577) cauſa omnium phœnomenôn (575. 576.), tum apparentium, intelligitur.

Sanguis enim venoſus, frigore extremorum contractis venis, cor dextrum verſus derivatur, illúdque irritat; ſed cor ſiniſtrum interim auctam circa arteriarum extrema reſiſtentiam ſuperare nequit; hinc celeriter quidem palpitat, ſed minùs validè contrahitur, quàm in ſanitate ſolet. Verùm cor ſiniſtrum per interpoſitum mirabile cerebelli organum ſibi ipſi parat cauſam ſui motûs muſcularis: cerebelli enim actio in cor per nervos pendet ab ipſa actione cordis in cerebellum per arterias. Cùm ergo debiliori vi cor ſiniſtrum tunc pellat ſanguinem per arterias cerebelli, viciſſim minori efficaciâ cerebellum aget in cor per nervos. In reliquis enim muſculis arbitrario motui ſervientibus applicatio cauſæ ultimæ motûs muſcularis fit per voluntatis imperium; cordis autem motus muſcularis à creata partium fabrica naſcitur & perit alternis vicibus, abſque ulla prævia men-

tis determinatione. Nemo enim mortalium ſummo etiam voluntatis nixu cordis ſui motum augere vel retardare valet. Præterea dum debilis illa cordis ſiniſtri contractio aortam arteriam minùs dilatat, illa viciſſim, dum cor eſt in diaſtole, minùs validè contrahitur: verùm ab hac aortæ contractione ſanguinis impulſio per arterias coronarias in cordis ſubſtantiam pendet, adeóque patet, binas cauſas omnis muſcularis motûs, influxum nempe ſpirituum & ſanguinis arterioſi, minui, híncque neceſſariò debiliorem ſequi cordis contractionem; cùm tamen interim à ſanguine venoſo verſus cor delato facta irritatio frequentes cordis contractiones faciat. Ob ſanguinis ergo liberum egreſſum ex corde impeditum anxietas magna fiet, utì poſtea §. 631, demonſtrabitur. Debilitas ſæpe ſumma ſimul tunc adeſt, quia libera humorum circulatio per encephalon impeditur; hinc tremor, inſenſilitas, &c, quæ §. 576, enumerata fuerunt, ſequuntur, utì illo in loco explicatum fuit.

§. 579. IN omni febre, his (575. 576. 577.) prægreſſis, oritur calor, major, minor, brevis, diuturnus, internus, externus, univerſalis, vel loci, pro varietate febris.

Poſtquam ſic frigus febrile cum omnibus illis phœnomenis duraverit aliquo tempore, vires cordis ſenſim increſcunt, minuitur reſiſtentia circa fines arteriarum, & calor unà cum ſanguine ad extrema corporis pervenit, pulſus arteriarum fortior & plenior fit, pallor deſinit, cor pergit velociùs quidem contrahi, ſed ſimul contentum ſanguinem per arterias jam minùs reſiſtentes validè propellit; cúmque auctum ſanguinis per vaſa motum calor ſequatur (vide *Commentaria* §. 100.) frigus febrile omni momento minuitur, totúmque corpus redit ad calorem naturalem, qui gradatim, manentibus iiſdem cauſis, augetur. Hoc autem in omni febre obtinet, niſi frigoris febrilis tempore æger ſuffocetur, utì aliquando obſervatum fuit. Imò in febribus intermittentibus, niſi provectæ ætatis vel admodum debiles fuerint ægri, quò majus frigus adfuit, eò intenſior calor ſolet ſequi.

Pro diverſa jam febris indole calor ille intenſitate, duratione, loco, differt. Ephemera febris & ſynochus ſimplex dicta, blandum calorem humidúmque, naturali calore paulò tantùm majorem habent; ſynochus putrida longè intenſiorem, qui digitum tangentem quaſi pungit (vide §. 731.): in vera ardenti febre urens ad tactum calor percipitur & ipſum aerem exſpiratum incendens (vide §. 739.). Imò in peſte morbi impetus in quaſdem corporis partes detonans, vivi ignis inſtar, in eſcharam comburit eaſdem. In tertiana legitima & exquiſita, quæ duodecim horarum ſpatium nunquam excedit, paucis horis durat: in continuis febribus ad plures dies, imò & ſeptimanas, extenditur: in febribus hecticis per plures ſæpe menſes calor ille corpus exſiccat & depaſcitur.

Omnium optimum ſignum eſt, ſi calor febrilis æquabiliter per totum corpus ad extrema uſque diffundatur; meabilem enim ſanguinem, & libera vaſa indicat. In peſſimis febribus, & ferè ſemper tunc lethalibus, accidit aliquando, calorem ſummum circa vitalia percipi, dum ſimul extrema corporis frigent; notátque tunc, circulationem in extremis corporis partibus deficere; atque immeabilem ſanguinem circa vitalia viſcera colligi, & ſtagnare incipe-

re; dum interim cor velociùs contractum ſanguinem per libera adhuc vaſa, in locis maximè vicinis, celerrimè propellit.

Ubi verò in morbis acutis febrilibus topicam partis corporis inflammationem comitatur febris, tunc calor maximus in parte præcipuè affecta obſervatur, quamvis & reliquum corpus validè incaluerit: ſic in vera phrenitide dolor & calor ingens in capite ſentitur (vide §. 772.); in angina inflammatoria fauces calor ſummus occupat atque idem in reliquis morbis inflammatoriis verum eſt. Unde & *Hippocrates* ex majore calore locum affectum detegi poſſe, monet, dicens, (*a*) *Quibus latus ſublatum in tumorem, ac calidius eſt, & inclinatis in alterum gavitas aliqua impendere videtur, his pus ex una parte eſt*, & alibi (*b*) ut in empyemate locum ſecandum vel urendum determinaret, linteo tenui in terra rubrica liquida, admodum trita & tepida, intecto thoracem in orbem tegi juſſit, atque illam partem, ubi illud primùm reſiccatum fuerit, ſecandam vel urendam voluit.

§. 580. QUI (579) quum ſequatur febrim jam natam, patet magìs ejus effectum, quàm cauſam, vel naturam eſſe.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 560, & 570, *Galeni*, & poſt illum omnium ferè Medicorum, opinionem fuiſſe, quòd febris natura conſiſteret in calore aucto. Verùm ex antè dictis patet evidenter, febrim veram adeſſe, antequam major calor adſit; adeóque febris eſſentia in calore conſtitui nequit, neque calor poterit cauſa febris dici; cùm repugnet omnino, quòd cauſa ſuum effectum ſequeretur, non verò præcederet. *Helmontius*, qui ubique receptas in Scholis Medicis ſuo tempore opiniones ſubvertere nitebatur, neque tamen ſemper æquali jure, optimè tamen hîc notavit, febrim non poſſe definiri, quòd ſit calor præter naturam. Hæc autem erat ejus opinio: excitari ab ipſa vita febrim, ut aliquid moleſtum vel nociturum in corpore expelleretur; vel ſaltem ſic mutaretur, ut non noceret ampliùs. Et veluti ſpinâ, digito infixâ, excitatur inflammatio, calor, dolor, &c, donec hæc ſpina ablata fuerit, ita & in febribus fieri credidit; atque illud, quod vitam ſuo ſtimulo in majorem motum excitat, ideo ſpinam vocare ipſi placuit. Unde dixit, (*c*) *Itaque febris non eſt nuda caloris tempeſtas: ſed adeſt occaſionalis vitiata materia: ad cujus expulſionem Archeus per accidens ſe accendit, velut indignatus.* Patet autem ex illo *Helmontii* loco, quem in *Commentariis* §. 573 notavi, quòd Archei nomine hîc ipſam vitam intellexerit. Alio in loco hanc ſententiam latiùs explicat ſequentibus: (*d*) *Nimirum cauſa peccans in febri non calet ex ſe: calefacit autem tantùm occaſionaliter, & ad ſpinæ ſive cauſæ occaſionalis evulſionem ſequitur ſanitas. Solus ubique Archeus effectivè febrim concitat, & quo abeunte per mortem, ceſſat cum eo febris. Ergo calor eſt accidens poſterius, & ſubſequens ad febris eſſentiam. Accendit nimirum ſe ipſum Archeus in niſu, quo cuperet expellere materiam occaſionalem, tamquam ſibi impactam ſpinam. Hanc autem quicumque aufert, ſive id fiat per calida media, ſive per temperata, ſive demum per frigida, is morbum à radice tollit; & eſt naturæ quaſi indifferens; quia eo ipſo ſedatur, ceſſatque thymoſis Archei.*

(*a*) Coac. Prænot. N°. CCCCXXIII. Chart. T. VIII. pag. 877.
(*b*) De Morbis Lib. III. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 593.
(*c*) Tract. de Febr. cap. IV. N°. XX. p. 751.
(*d*) Ibid. cap. I. N°. XXIX. pag. 741.

§. 581.

§. 581. ADEOQUE velocior Cordis contractio, cum aucta reſiſtentia ad capillaria, febris omnis acutæ ideam abſolvit.

Signum Pathognomonicum omnis febris eſt pulsûs aucta velocitas, utì dictum fuit §. 571, quæ pro ſua cauſa proxima habet velociorem cordis contractionem, utì demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 573. Ubi autem huic velociori cordis contractioni jungitur aucta reſiſtentia ad capillaria vaſa, id eſt, ad arteriarum ultimos fines, habetur idea febris acutæ; cui unà cum velocitate periculum adeſt, utì dictum fuit ad §. 564. Dum enim homo ſanus per aliquot minuta horæ fortiſſimè currit, validâ actione muſculorum ſanguis venoſus celeriùs & majori cum impetu ad cor dextrum derivabitur, atque velociorem cordis contractionem faciet; ergo & febrim. Verùm ſi talis homo per quadrantem horæ quieſcat, ſedabitur ille motus, neque ampliùs ullum veſtigium febris aderit; quæ igitur citiſſimè quidem decurſum ſuum abſolvit, ſed abſque periculo, adeóque nullo modo poterit febris acuta vocari. Ubi autem ultra vires idem homo diu cucurrerit, liquidiſſimâ ſanguinis parte per ſudores difflatâ, & validâ vaſorum actione in contenta liquida compactâ & denſatâ ſanguinis parte reliquâ, fiet ſanguinis immeabilitas talis, ut libere fluere nequeat per ultimas capillares arterias; augebitur ergo cordi reſiſtentia, & acutiſſima ſic poterit naſci febris, ſæpe ſubitò lethalis: cùm antea nondum natis illis obſtaculis ſolâ corporis quiete brevì ſopiretur velocior illa cordis contractio. Idem toties conſtitit, dum à validis exercitiis calentes, frigido potu affatim hauſto, vel gelido aeri imprudenter expoſiti, acutiſſimis perierunt morbis: à frigore enim admiſſo conſtringuntur vaſa, adunantúrque moleculæ ſanguinis, ob difflatam tenuiſſimam partem per ſudores, jam nimis in concretionem proni.

§. 582. HORUM verò (581) utrumque in animali vivo produci poteſt ab cauſis numero & varietate infinitis; túmque vel ſimul, vel ſeorſum fieri; unóque nato, facilè alterum ſequetur.

Patuit ex illis, quæ hactenus dicta fuerunt, ad magnam ſimplicitatem redigi potuiſſe illa, quæ de febris natura per phœnomena apparentia novimus; adeóque facillimè diſtingui poſſe, an febris adſit nec-ne, cùm aucta pulsûs velocitas in omni febre, & omni febris tempore, adſit. Verùm cùm infinitæ numero & varietate cauſæ ſint, quæ velociorem illam cordis contractionem, à qua pulsûs aucta velocitas naſcitur, efficere poſſint, deſinit illa ſimplicitas, & ſæpe ſumma difficultas obſervatur tam in detegendis & diſtinguendis cauſis illis remotis, quàm in iiſdem tollendis. Patebit enim poſtea, quando præcipuæ cauſæ febrium, ordinis causâ in quaſdam claſſes diſtinctæ, enumerabuntur, velocitatem contractionis cordis augeri poſſe, animi affectibus variis, cibo, potu, aeris diversâ temperie, applicatis externis, morbis aliis prægreſſis, &c. Verùm & aucta illa reſiſtentia circa arteriarum anguſtiſſimos fines iterum à numeroſiſſimis cauſis fieri poterit: omnes enim cauſæ obſtructionum, adeò multiplices, ſive vitio fluidorum, ſive ſolidorum, ſive utrorumque natæ, huc referri poterunt.

Quamvis autem utrumque horum, velocior nempe cordis contractio, & major reſiſtentia circa capillaria arterioſa vaſcula, ſeorſum exiſtere poſſit in corpore, vix tamen diu hæc ſingula manebunt ſola, ſed uno nato, alterum facilè ſequetur. Utì enim patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 100, de effectibus aucti motûs ſanguinis per vaſa dicta fuerunt, non poterit diu aucta hæc velocitas ſubſiſtere, quin à majori renixu vaſorum in ſanguinem, ejuſdémque validâ compreſſione, expellantur fluidiſſima; unde ſanguinis exſiccatio, & viſcoſitas inflammatoria naſcentur, per quam ſanguis ineptus redditur, ut per anguſtiſſimos arteriarum fines libere tranſeat. Et viciſſim, ſi circa capillaria vaſcula arterioſa augeatur reſiſtentia, debebit brevì augeri velocitas contractionis cordis: in *Commentariis* enim §. 120, demonſtratum fuit, dum magnus vaſorum numerus obſtructus eſt, debere velocitatem liquidi per reliqua vaſa libera augeri, quod fieri nequit, niſi ſimul augeatur motûs cordis velocitas. Auctâ enim velocitate humorum in tali caſu per vaſa libera, ſanguis venoſus majori impetu & copiâ pelletur in cava cordis, ſanguíſque per arterias coronarias in ſubſtantiam cordis celeriùs & fortiùs irruet, atque ſanguis arterioſus per cerebellum velociùs tranſibit; adeóque & major ſecretio ſpirituum vitalium, & celerior eorumdem motus per nervos ad cor. Unde patet tres illas cauſas (§. 574,), unde motus cordis pendet, intra datum tempus ſæpius cordi applicari, quod ergo ſæpius contrahetur.

§. 583. QUARE febris cauſa proxima (581) infinitas cauſas pro ſuis proximis agnoſcit.

Quidquid enim ſingulas, vel omnes cauſas, unde cordis contractio pendet, augere poterit; utì & omnia, quæ reſiſtentiam majorem liquido vi cordis moto circa ultimos arteriarum fines efficere valent, poſſunt eſſe cauſæ proximæ reſpectu illius, quod cauſam proximam febris conſtituit.

§. 584. QUÆ tamen dividuntur, quòd vel ſingulares ſint cuique; vel univerſales, pluribuſque communes, quæ plerumque aeri, victui, vitæ eidem debentur.

Ut tamen, quantùm fieri poſſit, in tam numeroſa varietate cauſarum remotarum febris ſervetur ordo, optimum erit, illas in quaſdam claſſes dividere, & ſubdividere, ut ſic certiùs & minori labore eædem inveſtigari poſſint.

Prima & maximè generalis harum cauſarum diviſio eſt, quòd vel ſint ſingulares unicuique homini febre laboranti, adeóque in ſingulis hominibus variæ fere: ut dum v. gr; unus ob crapulam, alter ob vigilias nimias, tertius à nimis validis corporis exercitiis febricitat, &c. Vel ſunt tales, quæ pluribus ſimul communes ſunt, & plerumque inhærent illis, quæ in communi vitæ uſu vitari nequeunt. Sic in aere ſæpe talis cauſa hæret, quæ in plurimis hominibus in eodem loco degentibus febrim excitat, iiſdem ferè ſtipatam ſymptomatibus in omnibus ægris, & eamdem curandi methodum requirens; utì poſtea latiùs dicetur, quando de morbis epidemicis peculiari capitulo tractabitur. Aliquando illæ cauſæ febrium univerſales in aere hærentes à manifeſtis ejus qualitatibus, calore, frigore, humiditate, ſiccitate, &c, pendent; quandoque unà cum aere applicatur

corporibus humanis aliquid incognitum, quod tamen ſimilibus effectibus ſe manifeſtat in omnibus; utì in peſte, variolis, &c, patet. *Victui* pariter ſæpe debentur cauſæ illæ communes febrium; quod in urbibus obſeſſis toties patuit, dum dura neceſſitas divites æquè ac pauperes premit, ac malo victu coguntur uti omnes; ſícque à communi cauſa ſimilibus morbis affliguntur. Dum in obſidione Bredana fame preſſi incolæ impuro victu uterentur, ſæviſſima peſtis graſſabatur; interímque regius exercitus, qui hanc urbem obſidebat, omnibus ad vitam neceſſariis inſtructus, à dira hac lue immunis erat (*a*). Aquarum paluſtrium uſum hyeme (*b*) in junioribus peripneumonicos & maniacos morbos, ſenioribus verò febres ardentes excitaſſe, memorat *Hippocrates*. Quomodo autem idem VITÆ genus diſponat corpora, ut ſimiles morbos patiantur, docuit *Ramazzinus* in tractatu *de Morbis Artificum*.

§. 585. ERGO febris cauſæ Singulares ſunt, vel Epidemicæ.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 566, *Hippocratem* omnes febres in duo genera diſtinxiſſe; quatenus nempe vel à communi omnibus cauſa, vel à privata diætæ ratione in ſingulis, naſcerentur. Retinetur ergo optimè hæc diviſio generalis. Epidemicæ cauſæ morborum propriè vocari ſolent, quæ certo quodam tempore plurimos ejuſdem regionis incolas afficiunt quidem, non tamen ſemper in illa regione graſſantur. Cùm autem Epidemicæ cauſæ febrium dicantur in hac paragrapho eædem, quæ in præcedenti vocabantur univerſales, pluribúſque communes; patet & ſub illis intelligi ſimul *Endemicas* febrium cauſas, quæ non tantùm certo quodam tempore, verùm ſemper ejuſdem regionis incolas affligunt; quia à talibus conditionibus ortum ducunt, quæ ſtabiles ſemper in tali regione adſunt: ſic à vario ſitu urbium (*c*) ad ventorum plagas, diverſos morbos in iiſdem populariter graſſari obſervavit *Hippocrates*. Singulares autem cauſæ ſequenti paragrapho enumerabuntur.

§. 586. PROPIORES ſingulares cauſæ (583) referri poſſunt ad quædam capita. α. Ingeſta acria, cibi, potus, condimenti, medicamenti, vel veneni titulo, eadem donata hâc proprietate ut digeri, moveri, excerni nequeant; aut eâ copiâ aſſumta, ut irritent, ſuffocent, obſtruant, putreſcant. β. Retenta intra corpus, quæ excerni ſolebant, ob frigus, unctiones, animi affectus triſtes, cibos, potus, medicamenta, venena, aerem nebuloſum pinguem, quietem, exercitia ſolita remiſſa, obſtructiones, compreſſiones à contentis, vel ambientibus. γ. Geſta, ut motus nimius animi, vel corporis, calor, æſtus. δ. Applicata externa, acria, pungentia, rodentia, lacerantia, urentia, inflammantia. ε. Quæ humores, horúmque motus valde immutant, ut multa externa,

(*a*) Vander Mye, De Morbis Bredanis, pag. 17.
(*b*) De Aere, locis & aquis. Cap. III. nº. VI. Charter. Tom. VI. pag. 195.
(*c*) De Aere, locis & aquis. Cap. II. nº. VII. Charter. Tom. VI. pag. 189. &c.

vel interna, fames, evacuatio, pus, aqua, ichor, hydropicorum, empyicorum, ſerum acre alicubi collectum, bilis accenſa, inflammatio, ſuppuratio, gangræna, cancer, vigiliæ nimiæ, acriora cujuſcumque rei ſtudia, venus nimiùm culta, &c.

Plurimæ ex illis cauſis, quæ hîc recenſentur, non excitant febrim in omnibus; ſed tantùm, vel ſaltem frequentiſſimè, in prædiſpoſitis: utì enim dictum fuit in *Commentariis* §. 11, morborum cauſæ ſunt vel prædiſponentes (προηγούμεναι) vel occaſionales (προκαταρκτικαί). Priores ſic vocantur, quia ſic prædiſponunt corpus, ut, accedente aliâ cauſâ, morbus fiat, qui ab eadem ilia cauſa factus non fuiſſet, niſi illæ prædiſponentes cauſæ adfuiſſent. Verbi gratiâ, difficilis digeſtionis cibi non in omnibus febrim excitant: dura enim meſſorum illa hæc ferunt; ſed debili ventriculo languens homo peſſimè ab illis afficietur. Qui ſummis æſtivis caloribus validos motus exercent, non omnes inde febricitabunt; ſed maximè periclitantur illi, quibus plethora adeſt, vel nativa temperies in calorem vergit. Unde maluit *Galenus* illa, quæ ex ſe morbum non generant, ſed tantùm in prædiſpoſitis corporibus, potiùs vocare occaſiones προφάσεις, quàm cauſas morborum: atque de febribus agens dixit (*a*) *quòd nulla cauſa ſine corporis aptitudine efficere poſſit: alioquin omnes, qui in ſole verſantur æſtivo, febrem inciderent; & qui plùs æquò moventur, aut vinum bibunt, aut iraſcuntur, aut mœrent.*

Illæ autem cauſæ occaſionales febrium, ut ordine poſſint indagari, & memoria Medici illas indagantis juvetur, in quinque claſſes ſequentes commodiſſimè rediguntur, quas percurrendo inveniet unam vel plures, quæ in illo ægro, quem examinat, febrim excitaverunt; ſícque, cauſâ cognitâ, poterit determinare ex Artis regulis, quænam Medendi Methodus, & quæ remedia requirantur, ut tolli poſſit.

α. INGESTA ACRIA. Humores omnes ſani in homine vix ullam acrimoniam habent, ſi excrementitios ſolos exceperis, urinam nempe, utì & bilem; ſanguis enim hominis ſani nec oculis inſtillatus, neque crudo vulneri, ullum dolorem facit: hinc videtur omnis acrimonia aliena eſſe naturæ humanæ, atque omne illud, quod in corpore noſtro diutius relictum acre fieret, à reliquis humoribus ſecedit, & per urinam, alvum, fortè & per inſenſibilem perſpirationem expellitur; unde naturaliter in ſanitate omnes humores blandi ſunt. Verùm externè ingeri poſſunt in corpus talia, quæ notabilem acrimoniam habent. Primæ viæ dictæ in corpore, quæ ingeſta alimenta recipiunt, digerunt, & mutant ſic, ut poſtea viſcerum & vaſorum actione in noſtram naturam converti poſſint, acria ingeſta ſæpe abſque noxa ferunt, quæ immediatè in ſanguinem recepta turbarent omnia. Sic vinum, vini ſpiritus, imò & alcohol ipſum; à quibuſdam impune deglutiuntur; acerrima aromata, ſalia, &c, toties aſſumuntur, abſque læſione ventriculi vel inteſtinorum. Verùm ubi acrium talium ingeſtorum aliqua copia per lactea vaſa, aut venas abſorbentes ventriculi aut inteſtinorum, ſanguini miſcetur, ſtimulis ſuis cor, adeo irritabile (vide *Commentaria* §. 1.), velociùs contrahi faciunt, atque motûs ſanguinis circulatorii velocitatem augent; utì demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 99. Fidelis quidem hîc cuſtodia poſita eſt, ne cruda nimis vel acria ingeſta facilè ſanguinem ingrediantur, contractis nempe à majori acrimonia minimis oſculis venarum abſor-

(*a*) De Febrib. Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 112.

bentium & vaſorum lacteorum, adeóque non facilè hæc admittentibus. Verumtamen negari nequit, acrium ingeſtorum partem quamdam blandis humoribus miſtam & dilutam, ſe ſanguini aliquando inſinuare poſſe. Conſtitit enim certiſſimis Obſervatis, infantem, qui temulentæ nutricis ubera duxerat, peſſimè convulſum fuiſſe, dum fermentati liquidi intolerabilem tenello corpori acrimoniam unà cum lacte hauſerat. Purgantis aſſumti à nutrice vires ſæpe cum periculo miſeri infantes ſentiunt. Alii etiam aſſumti odor in lacte percipitur. Ex quibus patet, non omnem omnino aditum acribus in ſanguinem denegatum eſſe. In hominibus ſanis & fortibus levis talis acrimonia in ſanguinem recepta, actione vaſorum & viſcerum, & blandorum humorum miſcelâ copioſâ brevì ſubigitur, vel expellitur de corpore: quamdiu tamen hæc, nondum depoſitâ ſuâ indole, in ſanguine hærent, ſtimulo ſuo circulationis velocitatem augere poterunt. Illa autem ingeruntur titulo.

CIBI, qui vel jam acris eſt, dum ingeritur; vel talis, ut brevi morâ, & calore ventriculi acrimoniam acquirat. Sic lac in debilibus hominibus tam citò ſæpe aceſcit; carnes animalium, inprimis rapacium, quæ aliis animalibus vivunt, in putredinem facilè degenerant. Hepata piſcium, blando ſatìs oleo ſcatentia, in acrimoniam oleoſam rancidam citò convertuntur, & ſæpe febrim accendunt, vel & homines à febribus curatos recidivam pati faciunt. Præterea & cibi aliquando aſſumuntur, qui jam magnam acrimoniam habent; utì v. gr; caſeus vetuſtus, carnes piſcéſve validi ſaliti, rancida olea, &c.

POTUS. Dum nempe fermentatione parati ſunt. Recentes enim cereviſiæ, lac, ſerum lactis & ſimilia, nunquam nocent acrimoniâ, niſi quando jam aceſcunt, vel in debilibus corporibus in acidum mutantur. Illa autem acrimonia, quæ fermentatis liquidis ineſt, miro ſtimulo atque efficaciſſimo auctam cordis velocitatem efficere poteſt; unde in morbis languidis & frigidis vini & cereviſiæ generoſioris moderatus uſus adeo prodeſt. Immodico horum uſu febres, crapulares dictas, excitari, nimis notum eſt: verùm levia hæc ſunt, ſoléntque ab illis, quibus ſolemne eſt heſterno venas habere inflatas iaccho, contemni. Sed in *Commentariis* §. 558, *ex Hippocrate* notatum fuit, ſummam ebrietatem ſequi obmuteſcentiam, & lethalem quandoque apoplexiam, niſi febris orta remedio fuerit. Quartus & quintus ægrotus apud *Hippocratem in tertio Epidemicorum libro* (*a*) ex potibus ambo periculoſâ febre decubuerunt; quorum primus ſecundo jam morbi die ſurdus factus fuit, dein ferociter deliravit, quarto die convulſus, quinto die periit: alter verò poſt difficilem morbum vigeſimo die evaſit. Grammatici puer, (*b*) *quum vehementi aliquando ſiti cruciaretur, nec eſſet intus aqua, vinum antiquum liberaliter potavit, indéque reliquo tempore vigil permanſit; poſtea correptus febre, unà cum vigiliis oborto delirio, periit.*

CONDIMENTI. Illis, qui frugalem vitam ducentes quotidiano labore corpus exercent, optimum ciborum condimentum fames eſt; qui verò otio torpent, vel ingluvie & crapulâ corporis vires perdiderunt, languentem ſtomachum artificioſis his gulæ irritamentis excitare coguntur. Omnia hæc ferè ex acerrimis aromatibus, pipere, aliis, cepis, &c, deſumuntur, addito ſale, aceto, vino aliíſque, in quorum compoſitione infinitam varietatem erudita gula adhibet. Om-

(*a*) Comment. II. text. 1, & 11. Charter. Tom. IX. pag. 232, 233, 234.

(*b*) De locis affect. Lib. II. ad calcem. Chart. Tom. VII. pag. 423.

nia ergo hæc, cùm fortiſſimis ſtimulantibus conſtent, poterunt augere velocitatem contractionis cordis, id eſt, febrim facere. Vulgò uſitatum remedium eſt ad ventriculi languorem curandum piperis grana deglutire; neque multum mali inde fiet, cùm integra aſſumantur, alvo enim exeunt vix mutata: ſed vidi calidiſſimam & periculoſam admodum febrim excitatam, dum contriti piperis magnam copiam ſumſerat homo: fervidiſſimum enim aroma piperis ſimul tam tenaciter hæret, ut nequidem octavâ coctione in aquæ puræ magna quantitate potuerim illud eluere; unde, quamdiu in corpore hæret, pergit ſuo ſtimulo agere. Robuſtiſſimus in flore ætatis ruſticus quartanâ diu laboraverat; cujus, quamvis jam verno calore miteſcentis, pertæſus, temerario rudis agyrtæ conſilio, magnam copiam ſeminum ſinapi contritorum, & ſpiritu juniperi dilutorum, ſumſit tribus ante paroxyſmum horis, ſed funeſtiſſimo eventu: innocua enim quartana in febrim ardentiſſimam verſa tridui ſpatio illum è medio ſuſtulit.

MEDICAMENTI. In lentis & frigidis morbis, hydrope, paralyſi, apoplexiæ quâdam ſpecie, &c, tota ſæpe ſpes curæ ponitur in eo, ut ſponte vel Arte febris accendatur: calidiſſima tunc & ſtimulantia remedia ſummo cum ſucceſſu adhibentur. Aliquando tamen & accidit, medicamenta quædam, v. gr; purgantia, & vomitoria, dum operantur, nimias excitare turbas in corpore, & motûs circulatorii velocitatem augere, dum interim morbi curandi genius ſedatum motum requireret. Unde meritò monuit *Sydenhamus* (*a*), ſi in acutis continuis febribus purgans vel vomitorium adhiberi debeat, præmittendam eſſe venæ-ſectionem, ut nimia illa ſanguinis agitatio, ab his medicamentis naſcitura, præcaveatur. Hoc autem imprimis ideo toties inculcavit, quia plurimis Medicis inſederat hæc opinio, noxiam eſſe venæ-ſectionem, niſi priùs primæ viæ expurgarentur, ne ſcilicet depletæ venæ noxios inde humores attraherent, utì apud *Sennertum*, *Foreſtum*, & alios videri poteſt.

VENENI. Inter venena quædam ſunt, quæ manifeſtam ſenſibus acrimoniam, exhibent, utì arſenicum, ſublimatum corroſivum, & ſimilia; atque multiplici Obſervatione conſtitit, non tantùm ſubitam mortem, verùm & aliquando peſſimas & pertinaciſſimas febres ab his venenis aſſumtis natas fuiſſe. Inter plures Hiſtorias memorabiles, quas *Wepferus* de arſenici noxis collegit, habetur & caſus qui hoc confirmat: Puella enim, (*b*) *incautè devorato arſenico, toto die vomuit: neglecta per triennium morboſa ſupervixit, ac tabida ex febri, cujus indolem nemo agnoſcere potuit, tandem obiit.* Verùm alia venena ſunt, quæ mirabili vi totum corpus turbant, acutiſſimas febres, & mortem ipſam inducunt, licèt hactenus ad nullam acrimoniam cognitam reduci poſſit illud, quod in his venenis adeo actuoſum eſt; imò & quandoque ſenſibus blandiſſima appareant. Sic viperæ venenum, utì in *Commentariis* §. 155, dictum fuit, amygdalium oleum colore & ſapore refert. Quis determinare auderet veneni variolarum indolem, quod, ſuâ ſubtilitate omnem indaginem eludens, tantas ſtrages facit, ſimúlque ſanos humores in ſuam indolem ſic mutare valet, ut quævis puris varioloſi guttula alium hominem etiam ſaniſſimum inficere valeat; utì docuit variolarum propagatio per inſitionem. Idem in peſte aliíſque morbis contagioſis verum eſt. In omnibus illis cauſam febris natæ ex Obſervatione cognoſcimus, effectus

(*a*) Epiſtola Reſponſ. prima, pag. 395. & Sect. I, cap. IV. pag. 65. Et in Schedula Monitoria de novæ febris ingreſſu, pag. 677.

(*b*) Cicutæ aquat. hiſt. & nox. cap. XXI. Hiſt. V. pag. 281.

videmus; modum verò, quo talis cauſa corpori humano applicata illos effectus faciat, ignoramus omnino.

EADEM DONATA HAC PROPRIETATE, UT DIGERI, MOVERI, EXCERNI, NEQUEANT. Digeri dicuntur ingeſta, quando viribus vaſorum & viſcerum, & admiſtione liquidorum inquilinorum noſtri corporis eadem ſic mutantur, ut ſimilia evadant humoribus noſtris ſanis; ſimúlque omne illud, quod ex his ingeſtis non ſic mutatum ſupereſt, atque viribus corporis ſuperari nequit, debito tempore & per ſolitas vias eliminatur de corpore. Ut ergo ingeſta digeri poſſint, requiritur, ut vires mutantes prævaleant aſſumtorum robori: duplex ergo cauſa eſt, quæ hanc digeſtionem impedire poterit, virium nempe aſſimilantium debilitas, & ingeſtorum nimia tenacitas; poſſúntque binæ hæ cauſæ ſeorſim agere, vel & ſimul concurrere. Durus arator carne bubulâ, pingui lardo, fumo & ſale induratis, impune veſcitur non tantùm, verùm & optimè inde nutritur; debilis puella ab iiſdem aſſumtis gravatur & languet. Requiritur ergo, ut *Galenus* optimè dixit (loco in *Commentariis* §. 25. allegato) ut concoquendum familiarem habuerit naturam reſpectu coquentis: tunc enim corpore ſecundùm naturam ſe habente (*a*) *totius materiæ concoquendæ ſit mutatio & alteratio, aut maximæ ejus partis.* Conſtat jam Obſervatis quotidianis, dum cibi difficilis digeſtionis aſſumti ſunt, vel & major copia illorum, quæ ex ſua natura facilè digeri poſſunt, languere homines, calere, ſitire, auctámque ſimul adeſſe pulsûs velocitatem; id eſt, veram febrim: per quam, auctâ efficaciâ vaſorum in liquida, ſubigitur illud, quod naturali & ſedato motu humorum ſuperari non poterat. Nemo eſt, qui hoc aliquando in ſe ipſo expertus non fuerit. Leviora talia diætæ vitia in hominibus ſanis leni, & paucarum tantùm ſæpe horarum febriculâ facilè corriguntur; verùm in debilioribus ex hac ſola cauſa aliquando gravis febris accenditur, & quotidie aſſumta difficilis digeſtionis edulia pertinaces ſæpe febres excitare valent. Dum *Galenus* (*b*) unà cum binis adoleſcentibus coætaneis procul ab urbe rus profectus nil inveniret, quod comederet, triticum coctum ſale mediocri conditum eſuriens avidè ſumſit; ſed mox pondus in ventriculo ſenſit, & ſequenti die omnem cibum faſtidiebat, flatus moleſti aderant, caput dolebat, & caligabant oculi; neque alvo quidquam excernebat. Similia omnino mala & comites ejus patiebantur. Tritici enim crudi, non fermentati, tenax gluten non poterat digeri, moveri, nec excerni, in juvenilibus his corporibus; imò & ruſtici fatebantur, quòd dum neceſſitate coacti hoc aſſumſerant, grave & concoctu difficile edulium fuiſſent experti. Sic videmus ſæpe infantibus, quos parentes inopiâ preſſi, crudis farinoſis non bene fermentatis, quotidie nutriunt, tumere abdomen infarctum indigeſtili tali cibo, alvum tardam eſſe, & lentam continuam febrim miſeros depaſcere, tandémque in diarrhœam & dyſenteriam incidere, & mori.

Dum in urbibus obſeſſis malo tali victu coguntur uti homines, peſſimi naſcuntur morbi, utì in *Commentariis* §. 584, dictum fuit. Non enim tantùm in primis viis tales cibi moleſtiam pariunt, verùm chylus crudus, ex his paratus, ſanguini immeabilitatem & viſciditatem faciet; adeóque augebit obſtacula circa anguſtiſſimos arteriarum fines; ergo & febrim facere poterit, utì patet ex illis, quæ ad §. 581, & 582, dicta ſunt.

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XLIV. Chart. Tom. IX. pag. 55.

(*b*) De Aliment. facultat. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VI. pàg. 314. 315.

AUT EA COPIA ASSUMTA, UT IRRITENT, SUFFOCENT, OBSTRUANT, PUTRESCANT. Alimenta enim ingeſta non tantùm qualitate peccare poſſunt, verùm & quantitate immodicâ, quæ & ventriculum gravat, & viribus viſcerum chylopoieticorum ſubigi nequit. Hinc toties pueri, lautioribus epulis excepti, febricitant, donec moleſta ventriculo ſaburra vomitu excutiatur, vel aliquando, obortâ diarrhœâ, per alvum viam quærat. Ciborum varietas frequentiſſima ſimilium malorum cauſa eſſe ſolet, dum ultra, quàm fames poſcit, invito ſæpe ventriculo ingeruntur alimenta, quæ ſaporum gratiâ & varietate ſe commendant. Robuſta & exercitata corpora graviora etiam diætæ vix ſentiunt; verùm ex propria idioſyncriſia debiles homines, vel poſt morbos perpeſſos languentes, ob leves etiam in victu errores pœnas luere ſolent, dum debilia viſcera majorem ingeſtorum copiam ſubigere non valent. Hinc dixit *Hippocrates*, (*a*) *Hæc eſt autem ciborum offerendorum occaſio, ut eâ copiâ exhibeantur, quam corpus ſuperare valet.* Atque alibi (*b*) *ubi cibus præter naturam copioſior ingreſſus fuerit, id morbum creat.* In phthiſicis evidentiſſimè apparet, nimiam ſaluberrimi etiam cibi copiam nocere illico, & febrim accendere; vel illam, quæ jam adeſt, augere. Si enim vel lactis majorem quantitatem ſumſerint ſimul & ſemel, ſtatim lenta illa febricula, quæ illos continuò depaſcitur, augetur unà cum ſumma anxietate; dum autem parcam copiam ſimul, repetitis vicibus, ſumunt, optimè ſe habent.

Dum verò major ciborum copia, quàm corpus ferre valet, à ſanis etiam hominibus aſſumitur, anguntur, nauſeant; & irritatus hoc onere ventriculus vomitu liberatur. Longè periculoſius malum eſt, ſi à nimia copia ingeſtorum, calore & morâ rarefactorum, ſummopere diſtendatur ventriculus: tunc enim obſervatum fuit, ſummâ vi conſtringi ſpaſmodicè utrumque ventriculi orificium, unde intolerabilis anxietas, irritus vomendi conatus, & ſæpe lethalis apoplexia; dum aortæ deſcendentis truncus à tumente ventriculo premitur, ſícque majori copiâ: & impetu ſanguis verſus encephalon urgetur, atque vaſa quàm maximè turgentia aliquando rumpuntur. Accedit, quòd alimenta ſic retenta in ventriculo vel inteſtinis, neque ob nimiam copiam ſubigenda à viſceribus chylopoieticis, propriam ſequantur indolem, taléſque mutationes ſubeant, quæ à ſpontanea horum degeneratione in loco calido & humido ſequi debent, unde peſſima ſæpe corruptela naſcitur & putrefactio; inprimis ſi ingeſti cibi ex ſua natura in putredinem vergant, utì ſunt carnes, piſces, ova, &c. Docent hoc ructus olidiſſimi, vomitus corruptæ materiæ, alvi fluxus fœtidiſſimus, toties poſt ingluviem ſequentes.

β. Novimus certiſſimè, ipſo motu humorum per vaſa, qui ad vitam & ſanitatem requiritur, mutari ſic liquida & ſolida corporis, ut inepta evadant ad illos uſus, qui ad vitam & ſanitatem neceſſarii omnino ſunt: hæc autem naturali lege expelluntur de corpore, dum ſimul ex ingeſtis vaſorum & viſcerum efficaciâ parantur talia, quæ perditorum locum ſupplent. Æquè ergo, ac requiritur ingeſtio talium in corpus, unde hæc jactura ſarciri poteſt, neceſſaria eſt excretio illorum, quæ diutius relicta nocerent. Neque hoc tantùm verum eſt de illis excretionibus, quæ naturali lege quotidie in corpore humano fiunt, verùm etiam de his, quæ vel rariùs contingunt, vel etiam tantùm in morbis obſervantur. Sic à menſtruis retentis, & à ſuppreſſis in puerperio lochiis toties naſcuntur febres; in illis hominibus, qui

(*a*) Lib. de Locis in hom. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 374.

(*b*) Aphor. Part. II. Sect. II. N°. XVII. Charter. Tom. IX. pag. 54.

fonticulos

fonticulos diu in corporis quadam parte geſſerunt, vel annoſa ulcera, quæ quotidie ichorem plorant ſæpe ſatìs copioſum, obſervatur, iiſdem ſubitò ſiccatis, febres non tantùm, ſed & periculoſiſſimos morbos naſci. Dum in herpete humido infantum (*douvvorm*), per cutim & epidermidem miro modo mutatas, magna copia humorum quotidie excernitur de corpore, ſi ſubitò, non ſubſtitutis aliis evacuationibus, ſupprimatur hæc excretio, ægrotant ſtatim, ac ſæpe inde moriuntur.

Illa, quæ diutius in corpore relicta nocerent, in ſanitate eliminantur inprimis per alvum, veſicam, & perſpirationem. Licèt enim & aliæ excretiones obſerventur in corpore, illæ tamen non adeo inſerviunt depurandæ humorum maſſæ, ſed potiùs ad peculiares uſus ſingularium partium faciunt, utì v. gr; mucus in naribus, cerumen in auribus, &c: tenera enim ſuperficies narium v. gr; ſecreto hoc liquido humectatur & defenditur, quod deinde exſiccatum inſpiſſatur, & emungitur. Tres autem illæ evacuationes per alvum nempe, urinam, & perſpirationem eliminant illa, quæ ſecundùm ſanitatis leges diutius in corpore manere nequeunt: atque adeo ſolemnes & regiæ hæ viæ ſunt, ut unâ illarum impeditâ, natura reliquas augeat; ſícque ſingulæ reliquis vicariam opem præſtare poſſint. *Cutis raritas, ventris denſitas*, dixit (*a*) *Hippocrates*; & alibi monet, quòd (*b*) *qui mictus noctu ſit copioſus, paucam dejectionem* (per alvum) *ſignificat*. Quotidianis Obſervatis conſtat, urinæ copiam augeri, dum perſpiratio minuitur, & contrà. Sic æſtivis caloribus & valido labore ſudans homo, quamvis copioſum potum ingeſſerit, parcam urinam reddet. Licèt autem ſingularum harum excretionum defectus, aliis auctis, ſuppleri ut cumque poſſit; ad durabilem tamen ſanitatem requiritur omnium integritas. Singulis enim his excretionibus quædam expelluntur de corpore, quæ per alias vias exire nequeunt, utì prudenter monuit celeberrimus *Gorterus* in abſolutiſſimo tractatu, quem de Perſpiratione ſcripſit (*c*). Adeóque impeditis his excretionibus retenta in corpore, quæ naturaliter excerni debebant, morbos & febres facere poterunt. Retenta urina in veſica, acrior reddita morâ & calore loci, diſtendendo & rodendo veſicam inflammat, febrim accendit, & teterrima mala producere poterit; utì numeroſiſſimis Exemplis Hiſtoria Medica probat. Dum renum vitio non ſecernitur urina à ſanguine, vel ſecretæ urinæ via in veſicam à calculis vel aliâ quacumque cauſâ præcluditur, retentis acribus, quæ per urinæ vias quotidie expurgabantur, febris naſcitur; citiúſque vel ſeriùs, cerebro plerumque priùs affecto, certa mors ſequitur. Alvi interceptio, quamvis diutius ferri poſſit, tamen non caret periculo; monuítque jam *Hippocrates*, febrim inde metuendam eſſe. Dicit enim, (*d*) *Dejectiones alvi procedere oportet his, qui laboribus exercentur, quamdiu parum ederint, ac parum potaverint, modicas & duras, atque hoc quotidie: ſi verò tertio quoque die, aut quarto, aut ex longiore intervallo prodierint; periculum eſt, aut febre, aut alvi profluvio corripiendos eſſe.*

Verùm binis illis excretionibus, quæ per alvum & urinam fiunt, non ſemper occupatur corpus, atque illa, quæ per has vias excerni debent, veſicæ cavo, & toto craſſorum inteſtinorum tractu, colliguntur: unde & diutius his evacuationibus, abſque magno ſanitatis detrimento, carere poſſumus. Perſpiratio autem,

(*a*) Epidem. Lib. VI. Comment. III. text. 1. Charter. Tom. IX. pag. 433.
(*b*) Aphoriſm. Sect. IV N°. LXXXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 191.
(*c*) Cap. II. §. 34. pag. 100.
(*d*) Prædiction. Lib. II. Cap. IV. Charter, Tom. VIII. pag. 813.

uti hodie certò novimus, ſanitatis tempore nunquam interrumpitur, quamvis nunc parcior, nunc copioſior obſervetur; adeóque ab hujus excretionis impedimentis frequentiores noxas in corpore oriri mirum non eſt: atque illæ, quæ modò enumerabuntur cauſæ, præcipuè hanc excretionem ſpectant.

Totum corpus perſpirabile eſſe, veteres Medici noverant quidem; verùm hanc ſolam omnes reliquas ſenſibiles evacuationes ſimul ſumtas excedere, hujúſque evacuationis juſtam proportionem ſummi momenti eſſe, tam in ſanitate conſervanda, quàm in morbis curandis, primus laborioſis Experimentis invenit, & mortales docuit *Sanctorius;* confirmavit dein *Keilius;* atque ultimò horum inventa collegit, propriíſque, illíſque utiliſſimis Obſervationibus, confirmavit & auxit celeberrimus *Gorterus*, qui tædioſo labore invenit, quouſque *Sanctorii* dogmata, qui in aere Italo ſuas Obſervationes concinnaverat, in noſtra regione habitantibus conveniant. Ex fideliſſimis horum Obſervatis patebit ratio, quare ſequentia inter febris cauſas meritò recenſeantur.

FRIGUS. Fluidorum moleculas frigore adunari in *Commentariis* §. 117, dictum fuit; ſed & tenerrimorum vaſculorum orificia, in extima cute hiantia, frigore contrahi poſſe, nemo dubitat: hinc utroque hoc effectu frigoris conſpirante impedietur perſpiratio. Ideo frigus admiſſum, inprimis calenti in lecto corpori, toties nocuit, perſpirationem minuendo; crebrámque in lecto corporis agitationem, dum calores æſtivos ægre tolerant homines, frequentiſſimam cauſam impeditæ perſpirationis poſuit *Sanctorius;* quod & *Keilius* & *Gorterus* confirmaverunt. Atque ex horum Obſervatis generalis hæc regula habetur, quòd, cæteris paribus, eo tempore parcior fuerit perſpiratio, (*a*) quò thermometrum majus frigus indicabat. Omnium maximè nocet frigus, ſi majorem calorem ſubitò ſequatur; inde enim toties funeſtæ pleuritides ortæ ſunt, dum æſtuans à laboribus corpus frigida afflat aura. Gratum hoc, ſed fallax, refrigerium, ſolicitè vitandum pluribus in locis hinc monuit *Sanctorius.* Ob eamdem cauſam autumnus morborum maximè ferax eſt, dum matutina frigora incautos mordent, qui diurni caloris impatientes non ſatìs muniunt veſtibus corpora. Monuit hoc optimè *Celſus* dicens, (*b*) *Per autumnum verò, propter cœli varietatem, periculum maximum eſt. Itaque neque ſine veſte, neque ſine calceamentis prodire oportet.*

UNCTIONES. Pinguibus obſtrui minimos illos canales, per quos tenuiſſimus humor perſpirat, admodum probabile videtur, cùm aquoſum eſſe illum, Experimentis conſtet: & ob hanc cauſam in quibuſdam hominibus, à leviſſima inunctione molliſſimi quamvis olei, eryſipelas, & ſæpe febris oritur. Videntur autem unctiones adhibitæ ſæpe fuiſſe, ut nimia humorum difflatio impediretur. Poſt balnea adhibebantur unctiones, ne humiditas in balneo acquiſita evaneſceret, & ad cohibendum ſudorem nimium Athletarum corpora ungebantur, pulvere dein inſperſo, ut oleo lubrica membra firmiùs à luctatoribus apprehendi poſſent (*c*); unde excretionem illam, quæ per cutim fit, prohiberi, vel ſaltem minui, pinguibus inunctis patet. An autem hoc ſemper adeo noceat, dubium maximè videtur? Familiaris enim unguentorum uſus poſt balnea fuit apud Veteres, & robuſtiſſimi Athletæ illis impune utebantur. Incomparabilis *Reaumurius* (*d*) minuendo natu-

(*a*) De Gorter de Perſpirat. cap. XII. §. 34. pag. 129.

(*b*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 33.

(*c*) Mercur. De Arte gymnaſt. Lib. I. cap. VIII. pag. 36. 37.

(*d*) Mémoir. pour l'Hiſtoire des Inſect. Tom. II. pag. 48. &c.

ralem inſectorum perſpirationem, illorum vitam prolongavit; neque ſine ratione credidit, in hominibus idem tentari poſſe. In frigidis enim regionibus, ubi minùs perſpirant homines, plures longævi admodum inveniuntur, quàm in regionibus calidis. Hyeme, quando longè parcior perſpiratio eſt, homines tamen ſani vivunt æquè ac æſtate. Et quamvis negari nequeat, ab impedita tranſpiratione plurimos morbos naſci, nondum tamen determinatum eſt, quænam in ſingulis hominibus quantitas abſolutè evacuari debeat per tranſpirationem, ut maneat ſanitas; cùm aliæ evacuationes tranſpirationem imminutam ſupplere poſſint. Fortè nimiâ curâ defendendo corpus ab aeris injuriis augemus hanc tranſpirationem ultra abſolutam neceſſitatem. Conſtat enim homines, in calidiſſimis æquè quàm frigidiſſimis regionibus, ferè nudos incedere (*a*) abſque damno; neque tamen fortè majorem calorem vel frigus tolerant, quàm nos; dum totum corpus ipſis induratur, utì in nobis manus & facies, quas tutò ſummo etiam frigori exponimus.

Quantùm enim hîc conſuetudo faciat, docent teneræ puellæ, quæ plurimas corporis partes impune aeri exponunt frigido; quod durus arator, non aſſuetus, ferre non poſſet.

Licèt ergo ſemper periculoſum ſit, ſolitam perſpirationem ſubitò minuere, ſenſim tamen & per gradus hoc fieri abſque damno poſſe videtur. Subitas frigoris & caloris viciſſitudines nocere ab omni ævo obſervaverunt Medici; ſenſim mutatas anni tempeſtates impune ferunt homines, dum ab æſtivis caloribus, gradatim imminutis, ad acerrimum hyemale frigus pervenitur. Imò videtur aucta perſpiratio ſæpe debilitare; & contrà imminuta perſpiratio roborare corpora. Sic magno aeris calore languemus omnes, & ſolitos labores non niſi cum moleſtia exercemus; cùm acri ſub frigore leve & agile corpus ſentiatur. Conſtat etiam, ſaniſſimos vivere homines, qui longè minùs perſpirant, quàm nos. Spurciſſimi hominum *Hottentotti*, qui circa Promontorium Bonæ Spei in Africa degunt, perſpirationem certò minuunt, dum totum corpus fuligine, pinguibus miſtâ, obducunt: aliæ nationes integræ coloratâ vernice totum corpus tegunt. Narrant itineraria (*b*) in Perſia camelos, dum verno tempore pili cadunt, pice per totum corpus obliniri, ut à muſcarum puncturis defendantur. Patet ergo ex his omnibus inſenſibilem perſpirationem abſque ſanitatis detrimento multùm imminui poſſe; quinimo robori corporis prodeſſe videtur, ut hæc minori quantitate fiat. Qui à teneris annis aeris injurias, modicè tantùm tecto veſtibus corpore, tolerare didicerunt, ſani & robuſti vivunt: & contrà, quibus nimiâ curâ contra frigus munitum corpus fuit, leves etiam aeris viciſſitudines illico ſentiunt, & à minima corporis nudatione malè afficiuntur. Plures vidi mulieres, quæ caput plurimis onerabant tegumentis, capitis doloribus, odontalgiâ, &c, miſerrimè affligi; dum verò ſenſim magìs magíſque nudabant caput, & omni mane frigidâ aquâ abluebant, poſtea ab his malis immunes vixerunt. An inde patet ratio, cur *Hippocrates* dixerit (*c*), *Qui probè perſpirant imbecilliores, & ſalubriores exiſtunt, & facilè convaleſcunt. Qui malè perſpirant, priuſquam ægrotent, robuſtiores ſunt. Quum verò in morbum inciderunt, difficiliùs ſanantur. Hæc autem & toti & parti attribuuntur.* Quamdiu enim in debilioris fabricæ hominibus perſpiratio rite procedit, optimè ſe ſolent habere; cúmque à levioribus cauſis hæc quidem impediatur in iiſdem, ſed & facilè reſti-

(*a*) Mém. pour l'Hiſt. des Inſect. Tom. III. Préface pag. 1. 2.

(*b*) Ibid. Tom. II. pag. 53.

(*c*) Lib. de Aliment. text. XXXVIII. Chart. Tom. VI. pag. 287.

tuatur, faciliùs convaleſcunt. Qui verò minùs perſpirant, robuſtiores plerumque ſunt, cæteris paribus, neque à levibus adeo cauſis læduntur; ubi verò à validioribus morborum cauſis naturale talium hominum robur ſuperatur, periculoſiùs ægrotant, & difficiliùs convaleſcunt. Unde & alibi monuit, quòd (*a*), *Corpora exercitata, ac denſa, citiùs à pleuriticis & peripneumonicis morbis pereunt, quàm inexercitata.*

ANIMI AFFECTUS TRISTES. *Sanctorius* plurimis locis in ſtaticis Aphoriſmis ſuis (*b*) hoc monuit; & contrà, quòd (*c*) *nihil magìs liberam reddit perſpirationem, quàm animi conſolatio.* Verùm præterea docuit, mœſtitiam & timorem non tantùm impedire perſpirationem, ſed (*d*) *& perſpiratio impedita à quacumque cauſa mœſtitiam & timorem facit.* Illa etiam, quæ apparent in homine ſubito metu perculſo, vel ingenti mœrore affecto, hoc confirmant: pallent enim, frigeſcunt, & toto corpore contrahuntur; pulſus debilis eſt, celer quidem in metu perculſis, tardus plerumque in illis, quos ingens mœror premit. Cùm ergo vires, quæ ad organa ſecretoria & excretoria applicare debent humores, debilitentur, ſimúlque omnia ſigna doceant, minima cutis vaſcula in talibus affectibus contrahi, magíſque reſiſtere humoribus expellendis, patet evidenter, ſecretionem perſpirabilis humoris, & excretionem ſecreti debere minui, vel & aliquando integre pro tempore ſuffocari: unde fit humorum verſus interiora recurſus, & ſumma illa anxietas, de qua tunc miſeri conqueruntur, ac ſi prælo conſtringerentur præcordia.

CIBOS, POTUS. Quomodo cibi & potus majori acrimoniâ præditi, vel indigeſtiles aſſumti, aut nimiâ copiâ ingurgitati febrim facere poſſint, paulò antè dictum fuit. Verùm *Sanctorius* docuit, à quibuſdam cibis vel potibus aſſumtis inſenſibilem tranſpirationem plurimùm minui. Carnes ſuillas, boletos, melones, uvas & ficus recentes, &c, perſpirationem minuere (*e*) obſervavit; idem & de potibus (*f*) habet.

MEDICAMENTA. Leviora quidem, quæ corpus vix turbant, non imminuunt perſpirationem; utì de *Caſſia* (*g*) notavit *Sanctorius*; illa verò, quæ copioſas evacuationes faciunt, (*h*) perſpirationem impedire, monet.

VENENA. Hæc enim longè efficaciùs corpus turbant, ſimúlque vires proſternunt.

AEREM NEBULOSUM PINGUEM. Aliquando tales nebulæ obſervantur, quæ ad parietes & pavimenta marmorea hærent, & collectæ pinguibus quaſi ſtriis decurrunt: aliquando & inſolitus illâ anni tempeſtate aeris tepor adeſt; túncque omnes homines majorem corporis gravitatem & laſſitudinem percipiunt, quæ certiſſima imminutæ perſpirationis ſigna ſunt. Plurimi etiam tunc peripneumonici fiunt, imperſpirabili reddito pulmone à tali aere. Cœnoſum vocat talem aerem *Sanctorius*, & pulchre illius noxas recenſet, dicens, (*i*) *In cœnoſo prohibetur perſpiratio; meatus implentur, ſed non denſantur; fibræ laxantur, non roborantur, & pondus perſpirabilis retenti lædit, & ſentitur.* In frigido autem & ſalubri aere (*k*) perſpirationem quidem prohiberi monet; verùm perſpirabilis retenti pondus nec lædere, nec ſentiri, quia frigore denſantur meatus, & roborantur fibræ. Cùm

(*a*) Coac. Prænot. N°. CCCXCVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 875.
(*b*) De Static. Medicin. Sect. VII. N°. II. IV. V.
(*c*) Ibid. N°. VI.
(*d*) Ibid. N°. VIII.
(*e*) Ibid. Sect. III. N°. XXIII. XXIV. XXV. XXVII. XLV.
(*f*) Ibid. N°. LXV. LXVI. LXVII. LXVIII.
(*g*) Ibid. Sect. I. N°. XLVIII.
(*h*) Ibid. N°. XLVIII. LIII. LIV. LVII.
(*i*) Ibid. Sect. II. N°. VIII.
(*k*) Ibid. N°. VII.

autem plerumque auſter ſpiret, dum aer talis nebuloſus & pinguis adeſt, *Hippocratis* Obſervatis idem confirmatur: dixit enim, (*a*) *Auſtrini verò corpora tum exſolvunt, tum humectant, obtundunt auditum, capitis gravitatem & vertigines oculis, & corporibus difficilem motionem inducunt, & alvos humectant.* Contraria omnia fieri monet, dum aquilo ſpirat.

QUIETEM, EXERCITIA SOLITA REMISSA. Quantùm proſint conſervandæ ſanitati & firmando corpori exercitia, in *Commentariis* §. 25. n°. 2, & §. 28. n°. 2, dictum fuit; patuítque tunc ab his promoveri aſſimilationem ingeſtorum in naturam noſtram, aucto nempe ſolidorum & fluidorum motu: verùm ab iiſdem cauſis pendent excretiones illorum, quæ in corpore diutius relicta nocerent; unde quiete corporis, & exercitiis ſolitis remiſſis, non tantùm impeditur ultima elaboratio ingeſtorum, verùm & retardatur expulſio illorum, quæ naturali lege de corpore eliminari debent, ut maneat ſanitas. Dum poſt ſomnum laſſitudo adeſt, imminutæ perſpirationis ſignum, hæc (*b*) *tollitur iis, quæ facilem perſpirationem reddunt*, ut dixit *Sanctorius*, atque inter illa exercitium numerat. Exercitio corpora leviora fieri, & perſpirabile ad exhalationem præparari (*c*) monet; & contrà (*d*) quietem longam efficere corpora ægrotantia ponderoſiora, quia cibi & potus non digeruntur, & perſpirabile excrementum non præparatur ad excretionem; unde omnia mala, & ſæpiſſime mortes eveniunt. Imò, (*e*) *ubi perſpiratio in ſanis deficit, exercitio ſarcitur.* Unde ne ſenes quidem exercitiis abſtinere voluit *Galenus*, ſed conſuetos ſubire labores juſſit, (*f*) remiſsâ tamen illorum vehementiâ; (*g*) *ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat; illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit.*

OBSTRUCTIONES, COMPRESSIONES A CONTENTIS VEL AMBIENTIBUS. Cùm enim obſtructio (vide §. 107.) ſupponat exceſſum molis tranſituræ ſupra capacitatem vaſis tranſmiſſuri, adeóque ſit obturatio canalis tranſitum liquido impediens, patet facilè, obſtructis canalibus excretoriis, retineri excernenda. Inter obſtructionis autem cauſas (vide §. 112.) numerabantur & illa, quæ externâ compreſſione arctabant vaſorum cava, unde & hæc locum habebit. Alvi & urinæ vias adeo patulas, ſi cum minimis vaſculis perſpirantibus comparentur, à tumoribus in vicinia enatis penitus intercipi poſſe, Hiſtoria Medica demonſtrat. Non mirum ergo, ab ambientibus in majorem molem expanſis, perſpirantia vaſcula comprimi. Dum in febribus ardentibus inflammatoriâ denſitate ſanguis in minimis arteriolis hæret immeabilis, hæ diſtentæ ſecretoria & excretoria vaſcula adjacentia comprimunt, unde tota cutis externa, lingua, os internum, fauces, &c, aridiſſima cernuntur; & ubi à periculoſiſſimis his morbis evadent ægri, primum ferè vincentis morbum naturæ ſignum eſt, ſi humiditas redire incipiat.

γ. Quantæ turbæ in corpore oriri poſſint à validis animi motibus, dictum fuit in *Commentariis*. §. 99, & §. 104; conſtitítque, illos efficaciſſimam cauſam eſſe accelerati motûs circulatorii, qui cordis frequentiorem contractionem ſupponit,

(*a*) Aphor. Sect. III. n°. XVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 111. conf. Ibid. n°. V. pag. 95.
(*b*) De Static. Medic. Sect. IV. n°. LXVII.
(*c*) Ibid. Sect. V. n°. IX.
(*d*) Ibid. n°. XII.
(*e*) Ibid. n°. XXXIV.
(*f*) De Sanit. tuend. Lib. V. cap. III. Chart. Tom. VI. pag. 144.
(*g*) Celſ. de Medicin. Lib. I. cap. I. pag. 20.

ergo & febrim (§. 573.). In ſaniſſimo enim homine, ob atrocem contumeliam illatam, ſumma ira ſæpe naſcitur, & febris, & à ſola mutata cogitatione totum corpus turbatur. Pulchre de animi affectibus dixit *Galenus*, quòd (*a*) *in iis quidem omnibus ipſa per ſe ipſam movetur anima.* Nihil enim adeſt corporei, quod tantos motus facit; ipſa enim recordatio toleratæ olim injuriæ diu ſopitos tumultus renovare valet. Animi autem motus nimii (*b*) magìs nocent, quàm nimius corporis motus, utì optimè notavit *Sanctorius*; quia (*c*) quiete & ſomno corporis motus compeſci poteſt, animi non ita.

Verùm & validi corporis motus, ſi diuturni fuerint, inprimis in aſſuetis, febres accendere poſſunt, & peſſimas quidem. In *Commentariis* §. 571, dictum fuit, à motu muſculari ſanguinem venoſum majori impetu & celeritate verſus cor dextrum ferri, illúdque inde irritari in velociorem contractionem; adeóque veram tunc febrim natam eſſe, citò quidem evanidam, ſi levior cauſa fuerit; aliquando tamen ſatìs durabilem & perniciosam. Plurima apud Obſervatores habentur Exempla, quæ hanc rem confirmant. Unicum ex *Hippocrate* (*d*) adduxiſſe ſufficiet. Adoleſcentem in mendacium foro decumbentem ex laſſitudinibus, laboribus, & curſibus præter conſuetudinem febris prehendit, à qua, ſeptimâ die, periit. Jámque primâ die urinæ tenues ſubnigræ, vigiliæ, alvus turbulenta aderant; ſecundâ die mens perturbata, tertiâ die anxietas ſumma, & extrema corporis frigida erant ac livida. Ex qua Hiſtoria patet, à ſolo nimio corporis motu acutam & lethalem febrim, ab initio jam peſſimis ſymptomatibus ſtipatam, naſci poſſe.

CALOR ET ÆSTUS aeris frequentiſſima febrium cauſa eſt, ut quotidianis Obſervatis conſtat: difflatis enim liquidiſſimis ſanguinis partibus reliquum inſpiſſatur, & inflammatoriam denſitatem acquirit; adóque augetur reſiſtentia ad capillaria vaſa: verùm hâc natâ, facilè ſequitur velocior cordis contractio, id eſt, febris, utì in *Commentariis* §. 582, demonſtratum fuit. Omnium peſſimæ febres fiunt, dum ſummo aeris æſtu validiſſimi corporis motus fiunt. Sic inſolatio toties lethalem phrenitidem fecit, utì poſtea §. 772, dicetur. Unde optimo jure inter morbos æſtivos, febres continuas, ardentes, tertianas plurimas, quartanas recenſuit (*e*) *Hippocrates*.

In cauſis febrium indagandis etiam ad externa applicata attendendum eſt; ſæpe enim inde peſſima mala fiunt, quorum origo fruſtra aliunde quæritur. Spina infixa parti corporis, inprimis circa loca tendinoſa, toties unà cum febre validam inflammationem excitavit. Cantharides applicatæ pluribus locis ſimul toties febrim, ſitim ſummam, ſtranguriam, mictum ſanguineum fecerunt; unde & in languidis frigidíſque morbis ſæpe tanti uſûs ſunt. Dum miſeræ puellæ arſenicum butyro miſtum capiti illinebatur, ſæviſſimi dolores oborti ſunt, & fruſtra caput aquâ abluebatur; (*f*) *ſupervenerunt vigiliæ, totius capitis intumeſcentia, deliquia, febricula, delirium, ſexto die.... ab inunctione puella mortua eſt.* Quàm horrenda mala, & tandem miſerrima mors, ſecuta fuerint, dum rudis agyrta ſublimatum corroſivum, magnâ copiâ emplaſtro inſperſum, tumori externo, quem erodere volebat, appli-

(*a*) Method. med. Lib. XII. cap. v. Chart. Tom. X. pag. 283.
(*b*) De Static. Med. Sect. VII. n°. xxxix.
(*c*) Ibid. n°. xli.
(*d*) Epid. Lib. III. Comment. II. text. v. Ægrot. VIII. Charter. Tom. IX. pag. 242.
(*e*) Aphor. Sect. III, n°. XXI. Ibid. Part. II. pag. 116.
(*f*) Wepf. Cicut. aquat. hiſtor. & nox. cap. xxi. Hiſtor. XIII. pag. 289.

cuerat, videri poteſt apud (*a*) *Degnerum*. Numeroſiſſima ſimilia Obſervata habentur, quæ hanc rem confirmant. Hæc ſufficient, ut probetur, ab acribus externè applicatis febrim naſci poſſe.

6. Sanguis, utì §. 92, & ſequentibus dictum fuit, quaſdam habet dotes, quibus ab aliis fluidis hactenus cognitis diſtinguitur; ſimúlque patuit in *Commentariis* §. 97, quòd creati corporis fabrica ſanguinem faciat in animalibus, quod nulla ars hactenus imitari potuit; nec, credo, imitabitur unquam. Neque tantùm animalibus perfectis jam hæc vis αἱματοποιητικὴ ineſt; verùm & primis incubatûs diebus in ovo, tenerum pulli naſcentis ſtamen ex albumine ovi, calore incubantis gallinæ foto, facit ſanguinem rubrum, cujus antea nullum omnino veſtigium apparebat. Quamdiu ſanguis, omnes dotes requiſitas habens, per vaſa movetur, adeſt ſanitas; ſimulac admiſtis alienis, vel vitio vaſorum & viſcerum, degenerat à naturali ſua indole, turbantur omnia, irritatum peregrino liquido cor velociùs movetur, & naſcitur febris. Sic in ſaniſſimis hominibus, poſt copiam ſolitò majorem alimentorum aſſumtam, obſervatur pulsûs acceleratio manifeſta, dum magna copia crudi chyli ſanguini miſta per vaſa fluit; atque omnium maximè, ſi talia ingeſta fuerint, quæ difficiliùs poterunt ſubigi: unde & debiles homines minima diætæ vitia illico ſentiunt. Dum in pallida virgine ſanguis à naturali craſi adeò degenerat, naſcitur febricula illa, quam albam vocare ſolent Medici; quia in tenellis his corporibus ſanguis ad ultimum perfectionis ſuæ gradum elaborari nequit; unde loco boni ſanguinis alienus humor per vaſa fluit.

Verùm, ut ex ingeſtis ſanguis fiat, requiritur motus humorum per vaſa, & primum ſanguinis rubri veſtigium in ovo incubato apparet in illo punctulo, ubi manifeſta pulſatio percipitur (vide *Commentaria* §. 97.). Sic & chylus ex ingeſtis alimentis paratus, per aliquot horas cum ſanguine movetur per vaſa, antequam in ſanguinem mutetur. Omnia ergo, quæ hunc motum valde immutant, turbant ſanguinis confectionem, faciúntque, ut à nativa ſua indole plùs minúſve degeneret.

Ingens jam numerus eſt talium cauſarum, quæ humores, horúmque motus, valde immutant; & quædam adeo ſubtiles ſunt, ut tantùm effectibus ſuis ſe prodant; cæterùm nullo modo ſenſibus detegi poſſint, ut v. gr; venenum variolarum, peſtis, &c. Præcipuæ tales cauſæ jam recenſebuntur, omnes enim enumerare arduum foret; & ex illarum cognitione de reliquis judicari poterit.

FAMES. Dictum fuit ad §. 80, quòd poſtquam alimenta noſtri corporis vi eò ſunt redacta, ut liquores fecerint, quales in ſanis & robuſtis inveniuntur, ſponte ſuâ, tam quieſcentia quàm validè mota, poſt abſtinentiam ab omni cibo & potu per viginti horas, in putredinem vergant. Oritur tunc in homine ſano illa ſenſatio, quam famem vocamus, quæ monet nos, novo alimento indigere corpus ad reſtituenda illa, quæ ipſius vitæ & ſanitatis actionibus perierant de corpore. Dum autem fames diu toleratur, blando chylo ex ingeſtis facto non demulcetur ſanguis, omnes humores acriores fiunt, & in putredinem vergunt: anima tunc fœtere incipit, urina acrior redditur, ſitis adeſt, & naſcitur febris ob auctam ſanguinis & omnium humorum acrimoniam. Apparet hoc in illis, quibus œſophagi tubus à ſcirrhoſo tumore, vel aliâ ſimili cauſâ, ſenſim arctatur, & tandem integre præcluditur; de quo triſtiſſimo malo poſtea in anginæ Hiſtoria latiùs dicetur. Miſerrimi enim tales ægri tandem fame enecti pereunt, dum omnis cibo & potui

(*a*) Hiſtoria Medica, De Dyſenteria bilioſo-contagioſa. pag. 203, & ſequ.

tranſitus præcluditur, ſempérque tunc ſimul febris adeſt, & omnia humorum in putredinem vergentium indicia.

Quamdiu autem, ſuperſtite vitâ, fames tolerari poſſit, nondum adeo certò definiri poteſt. *Hipppocrates* dixerat, (*a*) *plerique quidem ex his qui ſeptem diebus nihil edere, aut bibere volunt, in his moriuntur; quòd ſi qui eos ſuperaverint, nihilominus tamen moriuntur* licèt poſtea comedere & bibere perſuadeantur. Ex ducentis tamen & ſeptuaginta ſex hominibus, qui naufragii metu quatuordecim dierum ſpatio nihil cibi ſumpſerant, nullum periiſſe legitur (*b*) in Sacris Literis. Mulier Britanna, ſub cuſtode perpetuo, mandato *Henrici octavi* Britanniæ Regis per integrum annum ſine cibo potúque, ſolo odore vixit (*c*); utì & Scotus quidam per aliquot menſes. Plura ſimilia apud *Schenckium* (*d*) alióſque Obſervatores habentur.

EVACUATIO. In *Commentariis* §. 25, dictum fuit, ad aſſimilationem debitam ingeſtorum in naturam liquidi vitalis ſani requiri, ut magna copia humoris boni adſit, cui pauculùm crudi chyli, ex ingeſtis parati, affunditur. Hanc enim legem obſervare naturam docemur ex Phyſiologicis. Ingeſtis enim in ventriculo & inteſtinis magna copia ſalivæ, ſucci pancreatici, gaſtrici, &c, affunditur; chylus inde factus in receptaculo chyli copioſâ lymphâ diluitur, & dein parcâ copiâ ſimul in venam ſubclaviam dilapſus ſanguinis maximæ copiæ miſcetur. Unde etiam, dum nimiâ crudi chyli copiâ in largiùs paſtis hominibus ſanguis obruitur, febricula naſcitur, utì antea dictum fuit. Si jam evacuationibus minuta multùm fuerit humoris inquilini copia, proportio crudi chyli nimis magna erit reſpectu humorum coctorum; adeóque idem effectus ſequetur. Unde poſt validas hæmorrhagias per abortum, vulnera, &c, adeo languent corpora, & ſæpe peſſima cacochymia naſcitur.

Ubi verò à ſanguine ſecreta liquida, ſanguine ipſo tenuiora, nimis educuntur de corpore, orbatus liquidiſſimâ parte ſanguis in concretionem pronior eſt; unde inflammationis metus fit, quam febris ſemper comitatur. Hinc, poſtquam æſtivis caloribus liquidiſſima difflata ſunt, morbi inflammatorii plurimi, & autumnales febres pertinaciſſimæ obſervantur.

PUS. In *Commentariis* §. 406, notatum fuit, pus optimum & blandum, ſi diutius maneat in loco clauſo & calido, ſenſim in pejus mutari, attenuari, ichoroſum fieri & acre, túncque facillimè reſorberi venoſis oſculis, totúmque ſanguinem purulentâ cacochymiâ inficere, quam ſemper tunc comitatur febris. Phthiſicos depaſcens hectica febris hoc docet, nunquam ſanabilis, niſi ulceroſus locus mundari poſſit & conſolidari, in quacumque demum parte corporis interni vomica hæſerit; æquè enim ab ulcerato rene, quàm à pulmone ſuppurato, phthiſis naſci poteſt. Hinc inter empyematis ſigna, utì poſtea dicetur, febrim numerat *Hippocrates*.

Dum in variolis tota cutis pure ſcatet, illud reſorptum peſſimam febrim & ſæpe citò lethalem, accendit; niſi ſponte vel Arte expellatur de corpore, vel per metaſtaſim ad talia loca deponatur, in quibus collecto puri tutò exitus parari poteſt.

AQUA, ICHOR HYDROPICORUM, EMPYICORUM. Incipiens hydrops diuturnas quidem febres ſequitur, rariſſimè autem vel nunquam febrim co-

(*a*) Lib. de Carnibus, cap. VIII. Charter. Tom. V. pag. 309.

(*b*) Acta Apoſtol. cap. XXVII. verſ. XXXIII, & ſequ.

(*c*) Joh. Cajus De Ephem. Britann. pag. 131.

(*d*) Lib. III. pag. 321.

mitem

mitem habet: omnia enim in his frigent & languent. Vetuſtum verò hydropem febris comitari ſolet, quia tandem ſtagnantes aquæ corrumpi incipiunt & putreſcere, quarum pars reſorpta, ſanguini miſta, ſtimulo ſuo febrim facit, & ſitim immaniter auget. Præterea, dum omnis ferè lympha in hydrope inveterato vaſis exit, & in cavis majoribus & minoribus corporis colligitur, liquidiſſimâ ſuî parte orbo ſanguine circa capillaria vaſcula augetur reſiſtentia, dum ſimul aucta à putrido reſorpto acrimonia cor in velociores contractiones ſtimulat, unde in frigidiſſimo hoc morbo calidiſſima febris naſci poterit. Sic hydropicorum crura, quæ priùs marmoris inſtar frigebant, dum corrumpi incipit ſtagnans aqua, calent, inflammantur validè, ſic ut ſæpe peſſima gangræna ſequatur,

SERUM ACRE ALICUBI COLLECTUM. In ſcorbuticis toties obſervatur, in cruribus ſummo cum dolore erodi cutim, & ſic naſci ulcus, quod magnam copiam acris ſeri plorat, vicina erodentis. Si talia ulcera exſiccantibus curentur ſubitò, non emendatâ priùs humorum cacochymiâ, febres & peſſima quævis mala ſequuntur. Idem obſervatur in illis, quibus per fonticulum quotidie ſimilis liquor exit: nam & tali emiſſario citò clauſo ſimilia mala ſequuntur. In nervi vel tendinis punctura ſolet circa vulneris locum tenuis liquor colligi, qui per anguſtum ſæpe vulnuſculum exire non potens, per vicina omnia in panniculo adipoſo diſpergitur, & ſatìs ſubitò in malignam acrimoniam degenerat; unde peſſimæ inflammationes, ulcera ſinuoſa, gangrænæ, naſcuntur, quæ tunc ſemper febris comitatur. Dum in infantibus eroditur cutis acri ſero, illud exſiccatum, inprimis in capite, denſas cruſtas facit; ſub quibus collectus ichor brevì corrumpitur, utì ſummus fœtor teſtatur, & profundas eroſiones facit; & reſorptum illud acre convulſiones, febres peſſimas, & mortem ſæpe creat. Servo bregmatis oſſa infantis, eroſa ferè penitus ab hoc malo; & quæ oſſa, licèt jam mundata fuiſſent, per plurimos menſes eumdem fœtorem ſpargebant, quem in vivo adhuc infante ferè intolerabilem perceperant omnes, qui adfuerant.

BILIS ACCENSA. Quando à quacumque cauſa bilis, omnium humorum inquilinorum corporis ex ſua natura accerrimus, in majorem acrimoniam evehitur, accendi dicitur; quia tantas in corpore turbas excitat, & calidiſſimæ ſæpe febres ab hac cauſa oriuntur. Æſtivis caloribus bilem exaſperari, ab *Hippocrate* huc uſque conſtans Obſervatio docuit; unde poſt fervidiſſimam æſtatem febres autumnales bilioſæ ſemper graſſari ſolent. Niſi autem ſponte, vel Arte, corrupta bilis evacuetur in principio talium morborum, & diutiſſimè affligunt hæ febres, & circa finem morbi putridiſſima bilis facta diarrhœam & dyſenteriam concitat; quam, fractis jam morbo prægreſſo viribus, ægri ſuſtinere ſæpe nequeunt, utì poſtea in *capitulo de Vomitu febrili* latiùs dicetur. Æſtatis fervoribus corpus magìs bilioſum fieri dixit (*a*) *Hippocrates*. Bilem commotam febris ardentis cauſam eſſe monet (*b*) alibi; & pluribus aliis in locis bilem plurium morborum acutorum originem dixit. Sic plures novi homines, quibus ſemel in menſe ſubitò oritur immanis capitis dolor, & febris: poſtquam aliquot horis hæc perpeſſi fuerunt, magnam bilis copiam vomunt, & illico ſe optimè habent. Purgans ſemel vel bis in menſe datum, quo accumulari jam incipiens bilis evacuatur, antequam turgeat, tollit hæc mala.

INFLAMMATIO. Patet hoc ex illis, quæ in *Commentariis* §. 558, dicta fuerunt.

(*a*) Lib. De Salubri victûs ratione textu XV. Charter. Tom. VI. pag. 228.

(*b*) Lib. De Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622.

SUPPURATIO. Hæc enim prægreſſam inflammationem ſequitur, atque illo tempore, dum ſuppuratio fit, omnia inflammationis ſymptomata augentur, utì dictum fuit §. 387. Verùm febris omnem inflammationem comitatur; ergo & hæc augebitur. Unde monuit *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 158. n°. 6.), (*a*) *dum pus procreatur, ſimul dolores ac febres, magìs quàm eo procreato oboriuntur.* Poſtquam autem locus inflammatus in maturum apoſtema converſus eſt, à pure diutius retento, attenuato, & acriori reddito, iterum febris naſci poterit, utì paulò antè dictum fuit.

GANGRÆNA. Hæc enim ut plurimùm validiſſimam inflammationem ſequitur; atque, dum gangrænâ corrupta pars à vicinis vivis incipit ſeparari, in margine inflammatio & ſuppuratio naſcitur. Præterea à tabo gangrænoſo reſorpto ſæpe putridiſſima febris oritur.

CANCER. Ab immani dolore, inflammatione partium vicinarum, & ſanie acerrimâ reſorptâ, de quibus actum fuit in *Commentariis* §. 499.

VIGILIÆ NIMIÆ. Subtiliſſimi enim corporis liquidi ingens ſic jactura fit; quæ reparari nequit, niſi ſomno. Hinc poſt vigilias nimias omnes functiones languent, omnes coctiones, per quæ cruda ingeſta mutari debent in naturam noſtram; depravantur. Ex quibus feraciſſima morborum ſeges naſcitur. Monet *Sanctorius*, (*b*) *ſomno ſolitò breviore ſemper aliquid perſpirationis prohibetur, quod niſi ſequentibus diebus pleniore perſpiratione compenſetur, imminet febris periculum:* atque pluribus aliis in locis nimiæ vigiliæ noxas recenſet. Cùm autem inſenſibilis perſpiratio vigiliis protractis impediatur, atque inde febres frequentiſſimè oriri eâdem hâc paragrapho fuſiùs demonſtratum ſit, patet ſatìs, nimiam vigiliam meritò inter febris cauſas recenſeri. Solitâ brevitate *Hippocrates* dixit (*c*) *Somnus, & vigilia, modum ſi exceſſerint, malum.*

ACRIORA CUJUSCUMQUE REI STUDIA. Idem ferè efficiunt, quod vigiliæ nimiæ; ſubtiliſſimam enim ſanguinis partem nimis conſumunt & diſſipant; unde laſſitudo & gravitas totius corporis, & ſæpe major debilitas, quàm quæ poſt valida corporis exercitia ſequitur; inprimis dum uni & eidem cogitationi diu affixâ mens nullis objectis externis diſtrahitur, utì de *Archimede* legitur, (*d*) *qui in tanto tumultu, quantùm capta urbs in diſcurſu diripientium militum ciere poterat, intentus formis, quas in pulvere deſcripſerat, ab ignaro milite quis eſſet, interfectus fuit.* Unde & ſtudium cum affectuum animi mutatione diutius tolerari, quàm ſine affectu vel affectuum mutatione dixit (*e*) *Sanctorius.* Hinc antiquiſſimis temporibus (*f*) *Medendi Scientia Sapientiæ pars habebatur, ut & morborum curatio, & rerum naturæ contemplatio ſub iiſdem Auctoribus nata ſit: ſcilicet, his hanc maximè requirentibus, qui corporum ſuorum robora inquietâ cogitatione, nocturnâque vigiliâ minuerant.* Literarum enim diſciplina majori ſtudio agitata, (*g*) *ut animo præcipuè omnium neceſſaria, ſic corpori inimica eſt.* Ita nihil ab omni parte beatum eſt: omnium enim hominum feliciſſimi vivere poſſent, qui ſapientiæ ſtudiis operam dant, niſi morbis adeo ex hac ſola cauſa obnoxii forent. Felices illi, quibus tale

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XLVII. Chart. Tom. IX. Part. II. pag. 85.
(*b*) De Static. Medicin. Sect. IV. n°. XXX.
(*c*) Aphoriſm. Sect. II. n°. III. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 45.
(*d*) Titi Livii Lib. XXV. cap. XXXI.
(*e*) De Static. Medicin. Sect. VII. n°. XLIV. XLV.
(*f*) Celſ. de Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 2.
(*g*) Ibid.

vitæ inſtitutum contigit, ut mentis exercitiis ſalubrem corporis motum jungere debeant.

VENUS NIMIUM CULTA. Quanta fiat mutatio in corpore maſculino, dum ſemen incipit confici & accumulari, docet conſtans Obſervatio; barbæ pubíſque ortus, & ferè conſervatio inde pendent: mira mutatio in voce & affectibus animi tunc apparet: flebilis enim antea puer nunc audax ſumma ſæpe pericula ſpernit. Neque tantùm in hominibus hoc obſervatur, verùm & animalia circa hoc tempus ferociſſima evadunt. Adeo autem mutatur corpus tunc, ut difficillimi morbi curam à pubertate exſpectaverit (*a*) *Hippocrates.* Non mirum ergo & à nimia venere adeo turbari corpus. Taurus, ferociſſimum animal, dum œſtro venereo ſtimulatur, poſt coitum languet; & miſeri illi, qui præmaturâ, & immodicâ venere corpus exhauſerunt, debiles & morboſi vivunt. Concubitus enim, utì dixit *Celſus*, (*b*) *rarus, corpus excitat, frequens ſolvit.* Frequentiam autem non numero, ſed naturâ, ætatis ratione & corporis, determinat, illúmque non inutilem eſſe dixit, (*c*) *quem corporis neque languor, neque dolor ſequitur.* Inſenſibilem perſpirationem minui, & facultates concoctrices à nimio coitu debilitari, obſervavit (*d*) *Sanctorius;* qui deinde pluribus aphoriſmis ſequentibus damna inde facta enumerat. Non mirum ergo & febres, & quidem peſſimas inde naſci. *Hippocrates* binos ægros ex potu & nimiâ venere laboraſſe memoriæ tradidit, quorum unus (*e*) poſt difficilem morbum vigeſimâ quartâ die, non ſine moleſtia, evaſit; alter (*f*) eodem morbi tempore periit. Alibi autem plurima mala, quæ nimiam venerem ſequi ſolent, fuſiùs recenſet, dum de tabe dorſali agit, ſic enim habet: (*g*) *Tabes dorſalis à ſpinali medulla oritur, maximè verò recentes ſponſos, & libidinoſos corripit. Febris ſunt expertes, bene comedunt, & colliquantur. Quod ſi ita affectum perconteris, dicet, ſibi videri ex ſuperioribus partibus à capite velut formicas in ſpinam deſcendere; qúmque urinam aut ſtercus reddit, ipſi ſemen genitale copioſum & liquidum prodit; neque genitura intus concipitur, & inter dormiendum, cum uxore dormiat, nec-ne, ſemen profundit; quúmque tum aliàs, tum præcipuè per locum arduum iter fecerit, aut cucurrerit, anhelatio ac imbecillitas ipſum prehendit, & capitis gravitas, & aures ſonant. Hic temporis progreſſu vehementibus febribus correptus perit ex lipyria febre.* Omnia hæc mala vidi, & plura adhuc, in miſeris illis, qui fœdis pollutionibus indulſerant. Per integrum triennium, incaſſum adhibitâ omni medelâ, in juvene ab hac cauſa dolores miros per totum corpus vagos obſervavi, nunc cum caloris, nunc verò cum frigoris moleſtiſſimi ſenſu, ſed inprimis in lumbis. Poſtea his doloribus parùm imminutis, tantum frigus ſentiebat in femoribus & cruribus, licèt ad tactum naturalem corporis ſani calorem haberent, ut fervidiſſimis etiam æſtatis caloribus foco aſſideret continuò. Maximè mirabar, toto hoc tempore teſticulos in ſcroto ſemper rotari & circumvolvi; atque eumdem motum, unà cum ſummæ ægritudinis ſenſu, in lumbis æger percipiebat.

Enarratæ jam ſunt, & ordinis cauſâ in claſſes diſtinctæ illæ cauſæ, quæ febrim facere obſervantur: ſequitur jam, ut conſiderentur illæ mutationes, quæ

(*a*) Aphoriſm. Sect. V. n°. VII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 197.

(*b*) De Medicin. Lib. I. cap. I. pag. 21.

(*c*) Ibid.

(*d*) De Static. Medic. Sect. VI. n°. XIV. XV.

(*e*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. LXXXI. Ægrot. X. Charter. Tom. IX. pag. 304.

(*f*) Ibid. text. LXXXVII. Ægrot. XVI pag. 310.

(*g*) De Morbis. Lib. II. cap. XIX. Charter. Tom. VII. pag. 571.

in corpore humano à febre fiunt, & quæ effectus febris dicuntur, quia febri, uti cauſæ, originem debent: de his ergo ſequenti paragrapho agendum erit.

§. 587. FEBRIS effectus, celerior liquorum expulſio, propulſio; ſtagnantium agitatio; omnium permiſtio; reſiſtentis ſubactio, coctio; ſecretio cocti; criſis ejus, quod ſtimulo & coagulo febrim produxerat; ſanorum mutatio in morboſam indolem; ſanorum mutatio in indolem aptam ferre ea, quibus minùs adſuetus erat æger; liquidiſſimi expreſſio; reliqui incraſſatio; ſitis, caloris, doloris, anxietatis, debilitatis, laſſitudinis, gravitatis, Ἀνορεξίας productio.

Videbimus jam, quid febris in corpore humano efficere poſſit, quatenus nempe in abſtracto conſideratur: hactenus enim de febre in genere actum fuit. Supponitur enim corpus ſanum, quod febre corripitur. Primus ergo effectus erit,

CELERIOR LIQUORUM EXPULSIO, PROPULSIO. Patuit ex illis quæ ad §. 573, dicta ſunt, velociorem cordis contractionem in omni febre adeſſe. Verùm non poterit cor velociùs contrahi, quin liquida cordis cavis contenta celeriùs expellantur, ſimúlque propellantur per arterias. Si enim tantæ ſint reſiſtentiæ in arteriis, ut cor ſanguinem in illas expellere nequeat, ſuffocatur cordis motus, & mors adeſt: omnis autem febris vitam ſupponit non tantùm, verùm etiam, utì in *Commentariis* §. 573, demonſtratum fuit, eſt ipſius vitæ affectio, conantis mortem avertere. In frigore febrili quidem ſtagnant humores ſanguinei ſæpe in extremis vaſculis (vide §. 577.); verumtamen circa cor per majora vaſa augetur celeritas motûs ſanguinis corde expulſi: quamvis enim parca copia ſimul ſingulis cordis contractionibus expellatur in ſummo frigore febrili, cor tamen celerrimè palpitans tunc illum ſanguinem, quem expellit, celeriùs movet.

STAGNANTIUM AGITATIO. In pluribus corporis locis, etiam in ſanitate, quædam ſtagnant; imò ad plurimos uſus requiritur, ut fiat accumulatio quorumdam humorum, à ſanguine ſecretorum in cavis locis corporis. Sic bilis cyſtica in proprio ſibi receptaculo ſtagnat; medulla in oſſibus colligitur in animalibus quieſcentibus; opimum pingue in panniculo adipoſo coacervatum hæret immotum ferè; in cryptis mucoſis ventriculi & inteſtinorum lentus ſtagnat humor, &c. Præterea & in morbis ſæpe plurima colliguntur in cavis corporis, & quieſcunt, quæ antea movebantur; ſic abdominis, pectoris, cerebri, pericardii, &c, cava in ſano animali mobiliſſimum vaporem habent, omni momento ex minimis arterioſis fiſtulis expulſum, ſed & pari proportione venoſis abſorbentibus oſculis, in hæc cava hiantibus, reſorptum: ubi verò languet animal, vapor, ille denſatus & collectus ſtagnantem aquam exhibet; utì docet hydrops. Aucto verò motu per febrim, ſtagnantia hæc in motum deducuntur; utì quotidianis in Praxi Obſervationibus conſtat. Obeſus homo, ex febre acuta continua emergens, ſæpe dimidium ponderis perdit, & turpibus rugis flaccida abdominis cutis pendet, cui ante quatuordecim dies pinguis aqualiculus propenſo exſtabat ſeſquipede. Unde & *Galenus*, qui ad nimiam obeſitatem curandam valida exercitia & calida medicamenta laudabat, monet à Medico prædicen-

dum eſſe, (*a*) quòd credibile ſit, hominem, tali methodo tractatum, febre corripi poſſe, quæ tamen febris minimè à ſcopo aliena erit, ſi ſimul omnia rectè adminiſtrentur. Quantis cum turbis bilis ſæpe per febrim ſurſum & deorſum expellatur de corpore, nimis notum eſt; imò ſæpe in ſingulis tertianæ paroxyſmis validioribus bilem evomunt ægri: neque hoc tantùm, verùm eadem illa bilis, quæ antea in folliculo ſuo ſtagnans parcâ quantitate ſenſim in duodenum ſtillabat, per febrim mota, attenuata, in ſanguinem reſorbetur, urinam & oculos ictericeo ferè colore tingens. In curando hydrope, ut ſtagnans ſerum mobile reddatur & expellatur de corpore, ab omni ævo adhibuerunt talia Medici, quæ febrim in ſano corpore excitare valent. Helleborum, elaterium, tithymalum Veteres, audaciſſimas acrium purgantium doſes; vomitoria ſimilia adhibuerunt Recentiores, quorum omnium uſum ſemper comitatur vel ſequitur febris. Acerrima aromata, piper, allium, zingiber, &c, commendaverunt alii; quæ omnia febri producendæ aptiſſima eſſe patuit ex illis quæ ad §. *586. lit.* α, dicta fuerunt. Tenaciſſima atrabilaria ſanguinis fæx, quæ per annos ſæpe immota hæret, per validas febres aliquando ſolvitur, movetur, & horrenda mala producit; utì poſtea §. 1104, dicetur. Schirri indomabilis materia, quæ per plurimos annos innoxia ſæpe manet, modò quieſcat, per febrim natam à quacumque demum cauſa ſæpe ſic agitatur, ut brevi tempore in peſſimum cancrum degeneret. Ex quibus omnibus ſatìs patet, ſtagnantium agitationem inter febris effectus meritò numerari.

OMNIUM PERMISTIO. Illa enim, quæ antea ſtagnabant, à circulantibus humoribus ſeparata erant, & ſeorſim collecta. Ubi autem hæc per febrim mota, venulis reſorpta, ſanguini miſcentur, unà cum venoſo ſanguine ad cor dextrum pergunt, per arteriarum pulmonalium anguſtias in venas, hinc in cor ſiniſtrum deducuntur, atque ex hoc iterum per aortam propelluntur. Verùm ex Phyſiologicis (*b*) patet, cuilibet particulæ ſanguinis, ex corde in arteriam incurvatam & conniventem pulſi, quolibet temporis momento conciliari alium motum, nixum, rotationem, &c, unde neceſſariò omnium perfectiſſima miſcela ſequitur. Hinc patet ratio, quare, dum in obeſis hominibus febre acutâ laborantibus tam brevi tempore tanta pinguedinis copia ſanguini miſcetur, & de corpore expellitur; tamen in excretis liquidis nunquam, vel ſaltem rariſſimè, purum pingue reperiatur. Urina quidem ruberrima eſt, ſed pingue illud, ſalibus ſanguinis per febrim acrioribus redditis intimè miſtum, in ſaponaceam indolem converſum eſt: fæces alvinæ olidiſſimæ quidem ſunt, ſed nunquam merum pingue habent.

RESISTENTIS SUBACTIO. Maximi momenti eſt ille febris effectus, & ob hujus neglectum turpiſſimi ſæpe committuntur in Praxi Medica errores. Sic enim obſervatur facta eſſe ab Adorando Creatore noſtra machina, ut novi excitentur motus in corpore, vel augeantur illi, qui adſunt, dum aliquid applicatur corpori, quod æquabilem circulationem humorum turbat, ſive ſtimulo ſuo, ſive obſtaculo. Dum à copioſo nimis cibo & potu crudi chyli nimia quantitas ſanguini miſcetur, obſervatur ſemper duabus vel tribus poſt paſtum horis febricula: idem fit, ſi difficilioris digeſtionis cibi aſſumti fuerint, utì in præcedenti paragrapho dictum fuit. Cùm enim actione vaſorum in contenta liquida, horúmque reactione in vaſa,

(*a*) Method. Med. Lib. XIV. cap. XV. Charter. Tom. X. pag. 335. 336.

(*b*) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 220.

chylus ex ingeſtis paratus, ſanguini miſtus, ſucceſſivè ſic mutetur, ut, propriâ naturâ depoſitâ, fiat ſanguis; augetur tunc motûs humorum per vaſa velocitas, ut cauſæ mutantes eodem temporis ſpatio ſæpius & validiùs applicentur crudiori vel copioſiori chylo, ſícque fiat reſiſtentis ſubactio. Dum in frigore febris intermittentis ſtagnant humores ſanguinei in extremis vaſculis, illud reſiſtens per febrim ipſam ſubigitur, & redit circulationis æquabilitas finito paroxyſmo. Ob hanc cauſam monuit *Sydenhamus* (*a*) periculoſum eſſe, per corticem Peruvianum uno omnino ictu paroxyſmum jam inſtantem confodere; ſæpe enim tunc, ſuffocato illo motu, qui obſtaculum illud, circa ultimas arteriarum anguſtias natum, removere poterat, pereunt ægri; utì pluribus Exemplis conſtitit: unde ex ſua indole ſalutari huic remedio infamia affricabatur, cùm tamen Medentium incuriæ lethalis eventus meritò tribuendus eſſet. Hinc incipimus videre, quare febris ſæpe medicamenti virtutem exerceat ratione aliorum morborum, utì poſtea §. 589, dicetur.

COCTIO. Quando alimenta ingeſta vaſorum & viſcerum efficaciâ, in noſtram naturam converſa ſunt, ut ex illis reſtitui poſſint illa, quæ vitæ & ſanitatis actionibus quotidie de corpore pereunt, dicuntur cocta; utì enim ex *Galeno* in *Commentariis* §. 25, dictum fuit, (*b*) *concoctio* (πέψις) *eſt in coquentis ſubſtantiam deductio quædam ejus, quod concoquitur*. Verùm coctionis, quæ febris effectus eſt, non eſt talis uſus & efficacia. Quando enim illud, quod ſtimulo vel coagulo febrim produxit, per febrim ipſam ſic mutatum eſt, ut minùs noceat, & aptum evadat, ut de corpore expelli poſſit; tunc dicitur coctum, quamvis nunquam in naturam noſtram converti poſſit, neque indolem ſanis humoribus ſimilem acquirere. Dum v. gr; in morbis pectoris inflammatoriis immeabiles fluidi moleculæ ultimis arteriarum finibus impactæ per febrim ſic mutantur, ut unà cum extremis obſtructarum arteriolarum impetu liquidi, à tergo urgentis, ſeparentur, & mutentur in pus album, læve, æquale, quo per ſputa educto toties tales morbi feliciter curantur, dicitur coctio materiæ morboſæ facta eſſe, quamvis illud pus nunquam ſanis humoribus aſſimilari poſſit, ſed debeat expurgari, ut ſanitas fiat. Unde patet, alimentorum coctionem, quæ in ſanitate obtinet, omnino diverſam eſſe ab illa coctione, quæ in morbis fit. Poſſet ergo diſtinctionis gratiâ πέψις ſive coctio vocari, quâ aſſumta in noſtram naturam convertuntur; πεπασμὸς verò, ſive maturatio, quâ per febrim materialis cauſa febris ſic mutatur, ut minùs noceat, & apta evadat, ut expurgari commodè poſſit. Unde morbi illam maturationem (πεπασμὸν) quidem eſſe quamdam concoctionem illorum, quæ præter naturam ſunt, dixit *Galenus* (*c*), tamen diverſam eſſe ab illa, quæ propriè coctio dicenda eſt, quâ nempe ingeſta in noſtram ſubſtantiam convertuntur; atque illo in loco binis illis vocabulis uſus fuit. Tamen aliis in locis πέψιος vocabulum ſæpe adhibuit, ut illam coctionem, vel potiùs maturationem, quæ in morbis fit, deſignaret; utì optimè monuit *Gorræus* (*d*), qui & alio in loco pulcherrimè hæc ſic diſtinguit, quòd nempe (*e*) πέψις, *coctio verè dicta, eſt rerum ingredientium; ..... πεπασμὸς, ſeu mitificatio eſt rerum exeuntium,*

(*a*) Sect. I. cap. v. Interm. Autumn. Curat. pag. 113.
(*b*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XLIV. Charter. Tom. IX. pag. 55.
(*c*) Ibid.
(*d*) In Definit. Medic. pag. 509.
(*e*) Ibidem pag. 501.

ſive rerum exitui præparatarum. Pariter etiam *Duretus* πεπασμὸν (*a*) *mitificationem* vertit. Coctionem in morbis hinc ſemper in excretis quæſivit *Galenus* dicens, (*b*) *Quòd coctionis, quæ in ſpirandi inſtrumentis fit, ſputa; ejus verò, quæ in venis, urinas; illius autem, quæ in ventre, alvi excrementa, ſigna ſtatuere oportet.*

Febrim autem illius maturationis cauſam eſſe, optimorum Medicorum communis conſenſus docet, & Obſervata in morbis evincunt. *Sydenhamus* loco in *Commentariis* §. 558, citato dixit, eſt febris ipſa naturæ inſtrumentum, (*c*) *quo partes impuras à puris ſecernat: hoc illa modo planè imperceptibili præſtat ab initio atque etiam in* ἀκμῇ *morbi; verùm in ejuſdem declinatione apertiùs, ... id quod ex urina cernere licet.* Unde & magnus ille Vir præcipuam febrium curam in eo poſuit, ut (*d*) in juſto moderamine retineretur febrilis motus; ne ſcilicet, nimium aucto hoc motu, deſtruerentur tenerrima encephali & pulmonum vaſa, vel immeabili liquido infarcirentur: vel contrà, dum nimis torperet idem motus, coctio & ſubactio materiæ morboſæ minùs perfecta fieret. Unde etiam, ſi talis eſſet febris magnitudo, quæ coctioni ſufficere videbatur, & à qua nullum periculum immineret, ingenuè fatetur, (*e*) ſe nihil egiſſe in tali caſu, totámque rem naturæ commiſiſſe. Sic magni *Hippocratis* veſtigia ſequebatur, qui toties in morbis curandis ſpectatorem egit, utì paſſim ex ejus ſcriptis patet, atque diſertè monuit, ubi de auris fractæ curatione agit, dicens, (*f*) *interdum enim optima medicina eſt, medicinam non facere, & ad aurem & ad alia multa.* Omnia hæc confirmantur ex illis, quæ in Hiſtoria inflammationis dicta fuerunt: ubi enim obſtructio adeo magna eſt, ut reſolvi nequeat (vide §. 387.) ſola maturatio ſupereſt; quæ dum fit, febris, calor, dolor, pulſatio, &c, augentur, & per hæc omne inflammatorium irreſolubile unà cum extremis vaſculis, in quibus hæret, coquitur & convertitur in unum ſimilem album glutinoſum humorem, qui pus dicitur. Dum autem perversâ medelâ hæc maturatio impeditur, indomabilis ſæpe totâ vitâ ſcirrhus manet, qui ferro quidem vel igne tolli, nullo tamen Artis molimine reſolvi poterit.

SECRETIO COCTI. Utì enim modò dictum fuit, illud, quod coctum in febribus dicitur, ſic quidem mitificatum eſt, ut minùs lædat & turbet corporis actiones, quàm dum crudum erat; interim tamen tales dotes in hoc cocto ſæpe obtinent, quæ non patiuntur illud ſanis poſſe aſſimilari humoribus, atque æquabilis circulationis legibus obedire. Secernitur tunc illud coctum & maturatum à reliquis humoribus, & per urinam, ſudores, alvum, &c, expellitur de corpore; vel per metaſtaſim in quibuſdam locis corporis collectum facit abſceſſum in morbis; utì poſtea pluribus demonſtrabitur in morborum acutorum febrilium Hiſtoria. Hanc autem cocti ſecretionem per febrim fieri; atque, niſi fiat, recidivam exſpectandam eſſe, ſolicitâ morborum Obſervatione didicit *Sydenhamus*, qui hanc ſecretionem (*g*) deſpumationem ſanguinis in morbis vocavit. Obſervavit enìm in febre acuta continua (*h*) circa decimum quartum diem blando ſudore excerni illud, quod per febrim coctum fuerat: dum autem clyſmatibus, catharticis, &c, nimis debilitatus fuerat æger, quamvis levari videretur circa hoc morbi ſtadium, non factâ illâ ſecretione, nova febris accendebatur, ſimilem

(*a*) In Coac. Hippoc. pag. 9.
(*b*) De Criſ. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 387. conf. Ibid. Lib. III. cap. III. pag. 429.
(*c*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. II. pag. 72.
(*d*) Ibid. Art. II. pag. 61.
(*e*) Ibid. n°. 3. pag. 75.
(*f*) Lib. de Art. Comment. II. text. 1. Charter. Tom. XII. pag. 381.
(*g*) Sect. I. cap. IV. art. II. n°. 2. pag.
(*h*) Ibid.

omnino decurſum habens, quam prior; quæ ſuppreſſa quidem fuerat debilitatis ægri viribus, minimè verò curata, quia coƈti ſecretio & expulſio impeditæ fuerant perversâ medelâ.

CRISIS EJUS, QUOD STIMULO ET COAGULO FEBRIM PRODUXERAT. Κρίσις, judicium, ἀπὸ τοῦ κρίνεσθαι à judicando diƈtum: frequentiſſimè apud Medicos in morborum Hiſtoria & curatione hæc vox occurrit, unde non incongruum erit hoc loco examinare, quid per illam communiter intellexerint.

Solam ſubitam morbi ad ſanitatem converſionem criſim ſimpliciter vocari voluit *Galenus*, quia omnino fieret (*a*) *per manifeſtas quaſdam excretiones, aut effatu dignos abſceſſus:* quia tamen hanc (*b*) *præcedit non mediocris perturbatio in corpore ægrotantis*, & multa ſæpe ſatìs terribilia ſymptomata in morbis tunc apparent, quorum plurima ibidem recenſet; non mirum fuit, ægro adſtantes magno timore corripi, &, ipsâ re cogente, pronunciare, (*c*) *quòd judicium tunc de vita ægrotantis ageretur.* Noluit itaque *Galenus*, Medicos hoc nomen inveniſſe, (*d*) ſed idiotas. Verumtamen non ſolam hanc ſubitam ad ſanitatem converſionem vocavit criſim, ſed tantùm (*e*) *per excellentiam:* nam & mutationem in ſubitam mortem dixit criſim (*f*) ſed malam; (*g*) *quæ verò aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram ſolutionem, imperfeƈtæ criſes vocantur.*

Non ergo omnem morbi in ſanitatem mutationem vocavit criſim, ſed tantùm illam, quæ ſubitò fit, & quam non mediocris perturbatio in corpore præcedit, & comitatur ſæpe; ſic enim alibi habet *Galenus*, (*h*) *ſæpius verò neque ulla fit criſis in ſtatûs tempore, ſed paulatim morbus ſolvitur, longo tempore coƈtionem recipiens.* Dein paulò pòſt ſubjungit ſequentia, *Hujuſmodi ſolutionem neque criſim nomino: ſi qua verò confertim fiat permutatio, & multò magìs adhuc eam agitationem, quæ ipſam præcedit, ita appellare conſuevi.* Voluit etiam in magnis morbis criſim obtinere, (*i*) parvos verò ſolvi tantùm. Præterea monuit ſemper aliquid novi contingere, (*k*) *quando criſis futura eſt, vel circa reſpirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel viſum, vel ferendi facilitatem*; quæ omnia ſymptomata vel & ſigna critica vocavit.

Neque pariter morbi tranſitum in mortem ſemper criſim vocavit *Galenus* (*l*): notat enim, abſque criſi mori ægros in principio morbi, ſæpe in magnis inflammationibus, (*m*) *quæ partes obſident principes, vel ob humorum multitudinem, craſſitiem ac tenacitatem, qui ſubitò intrò confluunt, ut ſpiritûs meatus exaƈtè obſerent:* utì etiam in morbi ſtatu, (*n*) *à morbi vi, naturâ ſuperatâ:* aliquando, ſed rariſſimè, in declinatione, (*o*) *vigore vitali ſoluto.* Notat autem, quòd in his caſibus (*p*) natura morbum depellere non tentaverit, oppreſſa ejus magnitudine: ubi verò hoc tentavit natura, ſed ſuccubuit; ſimúlque excretiones vel abſceſſus effatu digni adfuerint cum perturbatione, tunc criſim vocat, (*q*) ſed malam.

(*a*) De Criſib. Lib. III. cap. II. Charter. Tom. VIII. pag. 429.
(*b*) Ibid.
(*c*) Ibid.
(*d*) Ibid.
(*e*) Ibid. cap. I. pag. 428.
(*f*) Ibid.
(*g*) Ibid.
(*h*) Ibid. Lib. I. cap. ultim. pag. 406.
(*i*) Ibid. Lib. III. cap. IV. pag. 433.
(*k*) Ibid. cap. X. in fine, pag. 444.
(*l*) Ibid. cap. IX. ad calcem, pag. 442.
(*m*) Ibid.
(*n*) Ibid.
(*o*) Ibid.
(*p*) Ibid.
(*q*) Ibid.

Præterea

Præterea monuit *Galenus*, (*a*) *optimas criſes in ſtatibus fieri; in augmentis verò ſi ſalus ſit ſubſecutura, vel imperfectas, vel non ſecuras; ..... in principio autem morbi non fieri criſim.*

Ex quibus omnibus apparet, criſim tunc vocari in morbis, quando & magnæ perturbationes fiunt, & nova apparent phœnomena ſubitò; ſimúlque hæc ſequatur cita mutatio morbi in melius vel pejus; quam mutationem ſequuntur vel & comitantur inſignes excretiones, vel depoſitiones humorum in loca quædam corporis, id eſt, abſceſſus. Dictum enim fuit in *Commentariis* §. 402, à veteribus Medicis abſceſſum vocatum fuiſſe illud naturæ humanæ molimen, per quod ex ſanguine ſeparabantur quædam nocitura, quæ vel evacuabantur de corpore, vel deponebantur ad quædam loca: atque ideo Veteres bifariam illos (*b*) diviſiſſe; fiebant enim vel per effluxum, vel per decubitum in partes quaſdam.

Omnia autem illa, quæ criſim comitantur, vel mox ſequuntur, à criſi nomen accipiunt. Criticæ hinc vocantur perturbationes; atque illud, quod per criſim brevì expelletur de corpore, vel ad quædam loca deponetur, quamdiu nondum à reliquis humoribus ſeparatum eſt, materia critica vocari ſolet, criticæ dicuntur excretiones, &c.

Omnium ergo manifeſtiſſimæ criſes, quas & maximæ perturbationes tunc comitantur, fiunt illo morbi tempore, quando morbus in ſtatu, id eſt, in apice ſui incrementi conſtituitur, & collectis viribus æquo quaſi marte dimicat cum illis, quæ in ægro de ſanitate ſuperſunt, donec victrix natura morbum ſuperet, vel victa morbo ſuccumbat: prior bona criſis, poſterior mala dicitur. Ubi autem poſt hoc certamen, neque integre de morbo triumphat natura, neque penitus ſuccumbit, imperfectæ criſes dicuntur.

De his criſibus dixit *Galenus*, (*c*) *Si morbi in hoc tempore criſim non habuêre, fieri non poteſt, ut in declinatione habeant: quicumque enim ſtatûs tempus ſemel præterierint, hi ſine criſi perſeverant, & paulatim ſolvuntur.*

Alio tamen tempore morbi criſes fieri, negari nequit; & ipſe *Galenus* hoc affirmat, dicens (*d*) *Criſes enim ipſæ omnibus diebus accidunt, ſed neque pares numero, neque ex æquali fide.* Septimo enim morbi die (in quo in acutis vulgaribus febribus morbus ad ſtatum pervenit) toties criſes (*e*) factas viderat, ut ne quidem numerare poſſet; duodecimo verò & decimo ſexto die (*f*) nullum judicatum vidit. Sexto verò die judicationes factas obſervavit quidem, (*g*) *ſed cum difficillimis ſymptomatibus & periculo maximo; ad hæc abſque fide, imperfectè, obſcurè, ſine notis & ad malum.* Poſtquam enim morbus ſtatum adeptus eſt, ex ſua natura ſenſim decreſcit; & contrà illa, quæ ſecundùm naturam in ægro ſuperſunt; plerumque increſcere ſolent pari paſſu, quo decreſcit morbus; unde ſic ſenſim illa, quæ in ſolidis & fluidis per morbi vim degeneraverant, coquuntur & diſponuntur ad excretionem, quæ tunc poſt morbi ſtatum in ejus declinatione accidit; & plerumque minoribus turbis comitata eſt, quàm dum in ſummo morbi vigore illud peragitur. Tamen & meritò tunc criſis vocatur; cùm nova ſymptomata tunc oriuntur, & morbus tolli-

(*a*) De Criſib. Lib. III. Cap. x. Chart. Tom. VIII pag. 444.

(*b*) Galen. Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XLIV. Charter. Tom. IX. pag. 55.

(*c*) De Criſib. Lib. III. cap. v. Charter. Tom. VIII. pag. 436.

(*d*) De Dieb. Decretor. Lib. I. cap. 11. Ibid. pag. 452.

(*e*) Ibid.

(*f*) Ibid.

(*g*) Ibid.

tur vel minuitur, dum vel integre vel pro parte excernitur morbi materia. Verùm, quò diutius protrahitur illud judicium, eò magìs minuitur perturbationum criticarum vehementia, & celeritas mutationis; quæ enim fiunt in morbi vigore criſes, paucarum ſæpe horarum ſpatio, & citiùs adhuc aliquando abſolvuntur, & moleſtiſſimis ſæpe ſymptomatibus ſtipantur. (*a*) *Contingit autem morbis inveteraſcentibus, & judicia vehementiam perturbationis, & alterationis brevitatem remittere, & ad duos ſæpe dies vel tres extendi.*

Patet ergo, quid criſis nomine communiter intellexerint Veteres; quamvis aliquando minùs exacto hujus vocabuli uſu criſin vocaverint morbi ſolutionem; licèt nulla excretio vel abſceſſus evidens adeſſent. Sic notat *Galenus* (*b*) *Hippocratem* non ſemel vel bis, ſed frequenter admodum in primo & tertio Epidemicorum libro morbi ſolutionem criſin vocaſſe. Imò & *Galenus* ipſe, ubi de criſibus ex inſtituto agere incipit habet ſequentia, (*c*) *ſive ſubitam in morbo mutationem, ſive ad meliorem ſtatum inclinationem ſolam, ſive perturbationem quæ eas antecedit, ſive omnem morbi ſolutionem, ſive eam tantùm, quæ bona ſit, criſim velit quis appellare, non eſt mihi, niſi obiter, hoc in loco diſtinguere propoſitum; ſed quo pacto hæc omnia quiſpiam optimè prænoſcat, percenſere decrevi.*

Diſputatum fuit ſæpius, an illa, quæ de morborum criſibus tradiderunt Veteres, ſic obſerventur revera obtinere in morbis, qui hoc tempore occurrunt. Sic *Hollerius* dixit (*d*) *apud nos rariùs incidere repentina illa & perturbationis plena judicia, quas κρίσεις propriè appellant; ſæpius autem exſolvi morbos alternantibus coctione & excretionibus.* Illúdque fieri credidit cœli noſtri naturâ, vitâ intemperante, vel etiam quia Medici naturam, datis pharmacis, & ſectâ venâ, ſæpius levant; atque etiam, quòd ex noſtra conſuetudine pleniùs nutriantur ægri, quàm ſolebat fieri apud Veteres. Licèt autem hæc non ſine ratione dicta videantur, tamen negari non poteſt, revera criſes obſervari in morbis, atque illarum cognitionem Medico utiliſſimam eſſe.

Fateri interim debemus, non ſemper in morborum decurſu obſervando à Medicis adhiberi illam diligentiam, quam in veterum Medicorum monumentis invenimus. Quid ſingulis diebus mutatum appareret in morbo notaverunt ſedulò; atque ſic invenerunt, quomodo natura morbos curaret; hujúſque veſtigia preſsè ſecuti ſunt. Quotuſquiſque eſt, qui hæc Obſervationis tædia devorare vellet? Qui luculenta in Praxi verſantes optimam haberent occaſionem in hæc inquirendi, ægrorum numero ſæpe obruuntur ſic, ut, dum pluribus adſunt, ad ſingulos minùs attenti eſſe debeant. Plurimi etiam, dum aliquoties his, quæ in morbis obſervant, vident non reſpondere illa, quæ de criſi, diebus criticis, & horum indicibus tradiderunt Veteres, poſtea hæc omnino negligunt, & in his ſaltem regionibus nullius uſûs eſſe credunt. Quamvis autem propriæ tenuitatis conſcius probè noverim, quàm parùm valeat in re tam gravi meum teſtimonium; dicam tamen illa, quæ in morbis me obſervaſſe credo.

In morbis, inprimis acutis, curandis ſolebam, diffidens memoriæ coram ægris notare illa, quæ in toto morbi decurſu ſingulis diebus obſervabam, atque domum redux hæc dein in ordinem redigebam. Hâc methodo comparavi mihi centenos aliquot integros morborum acutorum decurſus; ſimul notans illa, quæ vel per

(*a*) Galen. de Dieb. Decretor. Lib. II. cap. v. Charter. Tom. VIII. pag. 481.

(*b*) Ibid. pag. 482.

(*c*) De Criſib. Lib. I. cap. 1. Ibid. pag. 377.

(*d*) Comment. in Coac. Hippocrat. pag. 398.

victum, vel medicamenta ægris applicueram. Placebat hic labor, quia commiſſos in morbis curandis errores ſic optimè detegere poteram, & vitare in poſterum; utì etiam quòd non auderem MAGNI PRÆCEPTORIS petere conſilium, quo toties indigebam, niſi accuratam haberem morbi Hiſtoriam. Optimus enim ille Vir, qui titubanti ſæpe diſcipulo in gravioribus caſibus compati noverat, ſevero vultu excepiſſet minùs in re adeo ſeria attentum.

Dum verò poſtea *Hippocratis* & *Galeni* dogmata conferrem cum illis, quæ ſic in morbis obſervaveram, ſumma cum animi oblectatione vidi, veriſſima eſſe, quæ dixerant; præcipuam autem difficultatem inde fieri, quòd ſæpe veteribus Medicis plùs ſapere velimus, & plura præſagire, quàm illi.

Non enim in omnibus morbis criſes fiunt, neque ſemper tam validæ perturbationes criticæ adſunt, utì jam antea dictum fuit, & Veterum teſtimoniis confirmatum. Monet & hoc maximi ponderis in his Auctor *Sydenhamus* (*a*) *dari quaſdam febrium ſpecies, quas natura methodo ſibi peculiari, ſine viſibili aliqua evacuatione ablegat, reducendo ſcilicet in ſanguinis maſſam, eique aſſimilando materiam illam morbificam, quæ cum eodem minùs quadrabat:* candidéque fatetur, nullo Artis molimine ſe in cura harum febrium uſum fuiſſe, ſed ſolam tenuiſſimam cereviſiam dediſſe, permiſſo interim & exercitii conſueti & auræ liberioris uſu; & ſimplici hâc methodo liberos ſuos, alióſque amicitiâ conjunctiſſimos curavit, unde nulla manet ſuſpicio, per Artem impeditum fuiſſe, ne fieret criſis. Idem Auctor obſervavit, quòd illis annis, quibus intermittentes autumnales maximè graſſabantur, occurreret febris continua, in qua natura ita omnia ſymptomata moderabatur, ut materiam febrilem debitâ coctione præparatam certo ſuo tempore ad exitum diſponeret: febrem hanc vocavit depuratoriam; adfuit in illa opinione, hanc eſſe primariam naturæ febrim, quia & frequentior quibuſlibet aliis occurreret, & magìs regularis eſſet totius morbi decurſus. Huic verò febri dixit convenire, illuſtria illa atque neceſſaria axiomata, quæ tradiderunt *Hippocrates*, aliíque antiqui Medici; ſimúlque monet, hæc non ſemper reſpondere aliis febrium ſpeciebus, quæ longè diverſam habent indolem.

Præterea & abſque criſi ſæpe mors in morbis ſequitur, utì monuit *Galenus*, atque ſigna tradidit, quibus & hoc præſagiri poſſit, dicens, (*b*) *eſt primum & maximum in morbis lethalibus ſignum, quòd ſine criſi mors ſit ſubſecutura, virium imbecillitas; nam virtus ita proſtrata ad pugnam contra morbum non excitatur. Secundum verò, ſi nullum adſit ſignum vel minimum coctionis; & præter hæc ſi magnus ſit morbus atque malignus, atque etiam celeriter moveatur; quum enim hæc adfuerint, omnino abſque criſi mors ſequetur.*

Multi etiam, dum videbant, poſt criſes etiam manifeſtas, cùm ſanati viderentur ægri, recidivas fieri; illóſque, quos in vado eſſe pronunciaverant, diu ſæpe & cum periculo adhuc cum morbo conflictari; inceperunt contemnere & negligere hæc omnia. Verùm & hoc monuerant jam veteres Medici, & ſigna dederunt, quibus hæ recidivæ poſt criſes factas præviderí poſſent. Sæpe enim accidit in morbis gravioribus, non unico certamine naturam de morbo triumphare poſſe, ſed poſt fallaces inducias morbum denuo inſurgere, neque integere debellari, niſi, novis turbis excitatis, illud, quod de morbi materia reſtabat in corpore, expellatur, & qui-

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 284.

(*b*) De Criſib. Lib. III. cap. x. Charter. Tom. VIII. pag. 443.

dem non unicâ, ſed pluribus ſæpe viis exeat. Inſigne, quod hæc omnia probat, apud *Hippocratem* (*a*) habetur Exemplum. Periculoſâ & acutâ febre decumbebat homo, & terrifica aderant ſymptomata, dejectiones lividæ ſpumoſæ, urinæ ſedimentum lividum, vigiliæ, deliria. Nono die riguit, ſudavit, ſed manſit delirium & plurima mala ſymptomata. Undecimo die mente conſtabat, ſudavit, febre liber: verùm addit *Hippocrates*, quòd urinæ circa judicationem tenues eſſent, quas ſemper in acutis morbis damnàvit; unde recidivæ periculum erat, quæ etiam decimâ quartâ die ſecuta fuit: febris enim, à qua per duos dies liber fuerat, rediit cum vigilia & delirio. Decimo ſeptimo die per univerſum corpus ſudavit cum levamine, & magìs intellexit; verùm febris manſit adhuc, & urinæ tenues non bene coloratæ: vigeſimo die iterum ſudavit, ſine febre fuit, ſed urinæ adhuc tenues; tandem quadrageſimo die dejecit pituitoſa, alba, copioſa; per univerſum corpus copioſè ſudavit, & perfectè fuit judicatus.

Fateor, quòd, dum ſimilia & mihi occurrerent in morbis, ſæpe dubius hæſerim, neſciens ferè, quid de præſagiis criſium credere deberem. Probè nemini, quòd inprimis ſequens caſus, quem paucis enarrabo, fecerit, ut nimis audax in præſagiendo bis in eodem morbo erraverim. Homini ſano & vegeto, pleuritide laboranti, poſtquam bis vena ſecta fuerat, remiſerat morbi impetus; dein poſt moleſtiſſimam noctem toleratam, ſextâ die morbi incredibilis copia urinæ profluxerat, quæ ſtatim turbata, dum emittebatur, poſtea ſedimentum deponebat copioſum valde. Dicebat æger, ſe non tantùm cum facilitate, ſed cum oblectamenti ſenſu, urinam dimittere. Nox ſequens ſatìs pacata fuerat; & critico hoc urinæ profluvio morbum ablatum iri præſagiveram. Septimâ die ingens narium hæmorrhagia aderat, febris multùm minuebatur, atque nunc ſaltem morbum profligatum eſſe credebam certiſſimè. Verùm in lumbis imbecillitatis quaſi ſenſum ſe habere dixit ſequenti die, neque omnino à febre liber erat. Et decimâ die morbi aliquid obtuſi doloris ſenſit, & ſurgens de lecto dextro crure claudicabat. Undecimâ die in inguine dextro dolor aderat; & quamvis in lecto crus abſque ullo dolore movere poſſet, claudicabat tamen, dum ſurgeret. Cæterùm omnis febris aberat, & omnes functiones corporis redintegrabantur. Abſceſſum hinc prædicebam circa coxæ articulum, ſed vigeſimâ die morbi urinam reddidit, quæ ſtatim, ac emiſſa erat, turbabatur, & maximam copiam albi æquabilis ſedimenti deponebat; atque ſtatim minuebatur affectæ partis dolor: poſt biduum urinam limpidam tenuem habuit, ſed illico dolor rediit, albâ craſsâ urinâ fluente iterum ſublatus. Poſtquam verò collegeram mihi illa, quæ apud veteres Medicos legeram, & tali diſpoſueram ordine, ut in ſingulis occurrentibus morbis illico reperire poſſem; tunc incepi Hiſtorias morborum, antea notatas, cum his conferre, vidíque tunc, quòd ſingula, quæ in hoc caſu obſervaveram, monuiſſent. Sextâ enim die morbi numquam vel rariſſimè tales criſes contingere, quibus confidere poſſumus, pluribus in locis apud *Hippocratem* & *Galenum* habetur. Præterea monuerat *Hippocrates*, (*b*) *Quæ per morbos poſt criſim reſidua immorantur, morborum reverſiones facere conſueverunt.* Sed poſt copioſam illam urinam & hæmorrhagiam, manebant febris reliquiæ, & ille ſenſus imbecil-

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. III. Ægrot. I. text. XIV, ad text. XXIX. Charter. Tom. X. pag. 222-227.

(*b*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XII. Charter. Tom. IX. part. II. pag. 50. Conf. Epidem. Lib. II. Comment. III. text. XV. pag. 166; & Lib. VI. Comment. II. text. XXIV. pag. 408.

litatis in lumbis aderat; quæ meritò ſuſpicionem mihi facere debuerant, nondum integre ſuperatum eſſe morbum. Dixerat *Hippocrates*, (*a*) *Quibus ex morbis convaleſcentibus, ſi qua pars doluerit, illic abſceſſus oriuntur.* Unde non abſque ratione metuebam abſceſſum circa coxæ articulum; ſed alibi monuerat *Hippocrates*, (*b*) *Quibus ſpes eſt, ad articulos abſceſſum fore, eos abſceſſu liberat urina copioſa & craſſa & alba reddita.* Unde vidi me in his præſagiendis erraſſe, quia veterum Medicorum axiomata Practica non bene obſervaveram: debueram enim ſextâ die morbi levamen quidem, non verò integram morbi ablationem prædixiſſe; atque poſtea monuiſſe abſceſſum quidem metuendum eſſe, tamen adhuc ſpem ſupereſſe ne fieret.

Præſtat igitur, ut Medicus non temere in morbis præſagiat futura; inprimis, ſi nondum diu Artem exercuerit, donec uſu firmior, & propriis cognitis erroribus cautior evaſerit. Semper enim memores debemus eſſe moniti *Hippocratici*, quòd nempe (*c*) *acutorum morborum non omnino certæ ſunt prædictiones, neque mortis neque ſanitatis.*

Objicere quis poſſet, quid ergo opus eſt tanto molimine de criſi agere, ſi nihil abſolutè certum in morbis inde deduci poſſit? Summum tamen certè criſium in morbis Obſervatio uſum habet: ſic enim diſcimus, quomodo, & per quas vias, natura morbos ſanet; ſimúlque monemur, ne importuno ſæpe Artis molimine turbemus illam, dum huic operi intenta eſt; utì prudentiſſimè monuit *Hippocrates*, dicens, (*d*) *Quæ judicantur, aut perfectè judicata ſunt, ea neque medicamentis movenda, neque irritamentis innovanda, ſed ſinenda ſunt.* Dúmque ſolicita Obſervatio docuit, quo verſus natura vergat, & per quas vias noxios humores educere tentet; has expedimus idoneis remediis, mobilem conamur reddere materiam, omniáque illa cavemus, quæ prævifæ tali in morbis evacuationi obeſſe poſſent. Simul ex illis, quæ de criſi & diebus criticis tradiderunt Veteres, diſcimus, quonam morbi tempore magnæ illæ mutationes exſpectandæ ſint: quamvis, utì optimè dixit *Celſus*, humana imbecillitas in tanta varietate corporum evitare non poſſit, quin aliquando aliquis in his error contingat; (*e*) *non itaque, ſi quid vix milleſimo in corpore aliquem decipit, id fidem non habet; cùm per innumerabiles homines reſpondeat.* Simúlque illud veriſſimum eſt, (*f*) *quòd in vicino ſæpe quædam notæ poſitæ, non bonos, ſed imperitos Medicos decipiunt; .... nec protinus crimen Artis eſſe, ſi quod Profeſſoris ſit.* Non enim perfunctoria hìc in morborum decurſibus obſervandis cura ſufficit, ſed ſcrupuloſa requiritur attentio ad omnia, quæ in morbis contingunt. Simúlque, ut firma de his prognoſis habeatur, ſolicitè obſervandum, quo morbi tempore ſubitæ illæ mutationes appareant; utì dicetur, quando aliâ occaſione in *Commentariis* §. 741, de diebus criticis agetur, ne nunc in nimis longum ſermo excurrat.

Notandum inſuper, omnia illa, quæ in morbi materia coquenda & ad criticam evacuationem præparanda natura molitur, plurimùm turbari poſſe à variis, quæ ægro accidunt, ſive Medici, ſive adſtantium, ſive ægri ipſius culpâ facta fuerint; vel denique talia ſint, quæ nulla humana prudentia prævidere, vel vitare valet; ut dum, v. gr; ſubito terrore, vel alio gravi animi affectu turbatur æger, &c. Omnia hæc ſapientiſſimus *Hippocrates* primo ſuo Aphoriſmo monuit dicens (*g*), *Vita*

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. N°. XXXII. Charter. Tom IX. part. II. pag. 153.
(*b*) Ibid. N°. LXXIV. pag. 134.
(*c*) Ibid. Sect. II. N°. XIX. pag. 59.
(*d*) Ibid. Sect. I. N°. XX. pag. 36.
(*e*) De Medicin. Lib. II. cap. VI. pag. 57.
(*f*) Ibid.
(*g*) Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 1.

brevis, Ars longa, occaſio præceps, experientia periculoſa, judicium difficile. At Medicum non ſolùm ſe ipſum quæ deceant obeuntem; ſed & ægrotum, & adſtantes, & externa, præſto eſſe oportet. Quaſi indicaret (ut *Galenus* in Commentario hujus Aphoriſmi optimè dixit) quòd, ſi quis vellet judicium ferre de veritate illorum quæ ſequentibus omnibus Aphoriſmis continentur, deberet non tantùm ægro præcipere, quæ conveniunt; ſed & requiri, ut æger Medico obſequioſus ſit, aſtantes fideliter Medici mandata exſequantur, & externa, quæ prope infinita, ſic ſint comparata, ut nec ægri ſommum turbent, nec affectus moveant, &c. Quantùm enim mali inde ſæpe in morbis fiat, quotidiana Obſervata ſatìs evincunt, & inſigne Exemplum apud *Hippocratem* (*a*) habetur; poſtquam enim dixerat in illa conſtitutione epidemica, quam deſcripſerat, maximè ſervari illos, quibus per nares probè ſanguis profluxit, aut quibus urinæ copioſæ multum ac laudabile ſedimentum habebant, vel per alvum turbulenta bilioſa prodierant, aut dyſenterici facti fuerant; addidiſſétque, mulieres aut virgines, quibus ex his aliquod probè ſuccederet, omnes ſervatas fuiſſe & judicatas; unicam excepit, *Philonis* filiam, quæ licèt ſanguis liberaliter de naribus fluxiſſet, periit, quia ſeptimâ die intempeſtivè cœnaſſet. Sic toties acerbè quæritur *Sydenhamus*, (*b*) quòd ægrorum cuſtodes calido regimine ita omnia turbaverint in morbis acutis; quamvis hoc ſeverè prohibuiſſet, ut plurimi inde perierint, vel non niſi difficillimè ex ipſis orci faucibus evaſerint. Summo igitur jure *Galenus* damnavit illos Medicos, qui non credebant ſe ex Arte procedere, (*c*) niſi clyſma injicerent, venam ſecarent, cucurbitulas applicarent, &c: dixítque tales toties peccare, quoties ægrum accederent; atque tot erroribus commiſſis impoſſibile omnino eſſe, ut naturæ motus ſtatis periodis contingerent.

Admodum tamen veroſimile videtur, illos Medicos, qui ſemper actuoſi turbabant omnia, imperitiâ peccaſſe, non verò datâ operâ omnia hæc perpetraſſe, ut ordinatos illos naturæ motus in morbis everterent. Verùm ſequentibus ſæculis & tales inventi fuerunt, qui de induſtria ſe hoc facere gloriabantur. Sic *Helmontius* acerrimè invehitur in criſin & Medicos, qui hanc obſervant, & exſpectant in morbis: (*d*) *Boni ergo & fidelis Medici eſt negligere criſes: præſtarétque ægros Medente caruiſſe, quotquot per criſin evadunt, multò magis quorum criſis tardior eſt.* Atque alibi dixit, (*e*) *Bonus autem Medicus negligere criſes debet, quia anticipare. Nam natura criſim non facit, niſi dum ſola totum onus bajulat, ſtatis diebus. Verus ergo Medicus, ante criſim, morbum ſuperare debet, ideóque nec criſin exſpectat, nec optat.* Dicit, ſe juniorem quinque libros de Criticis conſcripſiſſe, quos dein Vulcano (*f*) obtulit. Noluit etiam morbum repugnare naturæ, adeóque ineptè à Scholis tranſſumptum eſſe criſis nomen, cùm ſine lite & judice contingeret; atque inde concluſit, (*g*) *criſis ergo, ut judicium ſonat, eſto judex & accuſatrix Medentûm, & bajulantis ſolius naturæ teſtimonium.* Jactabat enim, ſe poſſe naſcentes morbos in ipſis ſuis incunabulis quaſi ſuffocare, antequam adoleſcerent; & Medici nomine indignos eſſe, qui hoc efficere non poſſent.

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXIX. Charter. Tom. IX. pag. 74. 75.

(*b*) Diſſertat. Epiſtol. & alibi paſſim.

(*c*) De Dieb. Decretor. Lib. I. cap. 11. Charter. Tom. VIII. pag. 467. 468.

(*d*) Capit. De Tempore. nº. LIV. pag. 509.

(*e*) De Febribus. cap. 11. circa finem. Nº. XVII. pag. 772.

(*f*) Capit. De Tempore. nº. LV. pag. 510.

(*g*) Ibid.

Verùm tot & tanta promittere facillimum eſt, exſequi autem difficillimum: & ſupereſt ſemper talia jactantibus ſubterfugium, dum arcana ſua crepant, quæ ſcilicet ob hominum malitiam & ingratitudinem evulgare nefas eſt, & quibus ſolis tamen hæc in Arte miracula perfici poſſunt. Donec autem ſimiles jactatores oſtendant rerum Experimentis, ſe hæc efficere poſſe, quæ plenis buccis effutiunt; meritò contemnentur ab omnibus.

Verum quidem eſt, plurimos, illóſque periculoſiſſimos morbos naſci, dum ſubtiliſſimum miaſma, nullis detegendum ſenſibus, ſolíſque effectibus ſuis ſe manifeſtans, corpori communicatur; ſimul certiſſimum videtur, quòd, ſi quis illud miaſma poſſet illico expellere de corpore, vel ſic iners reddere, ut nullas excitaret turbas; tunc curaret illico morbum, & caveret omnia illa mala, quæ aliter ſequerentur. Sic qui variolarum venenum domare poſſet illico, dum corpore ſuſceptum eſt, illarum eruptionem, ſuppurationem & reliqua omnia, quæ inde ſequuntur, caveret. Verùm, quamdiu hujus veneni antidotus latet, nihil ſupereſt, quàm ſolicitè attendere, quomodo & per quas vias natura ſuſceptum venenum, & mutatos inde humores, ſecernat & expellat de corpore; quibus auxiliis promoveri hæc poſſint; quomodo compeſci poſſint nimiæ ſæpe turbæ, quæ excitantur, dum hæc fiunt; quomodo languens ſæpe, & vi morbi oppreſſa natura, excitari valeat, &c. Fideli certè morborum Obſervationi Medicina originem debet, atque eâdem ſemper quàm maximè promovebitur.

Quamvis autem veteres Medici plurima & pulcherrima nobis reliquerint dogmata, quibus naturæ, morbos curantis, methodum, vias, & tempora detegere poſſumus; non deſperandum tamen eſt, hæc adhuc augeri poſſe, modò ſimilem, quàm illi, in morbis obſervandis adhibeamus diligentiam.

Neque ideo vilipendenda ſunt illa, quæ Veteres de morbis tradiderunt, quia ſanguinis circulum & alia pulcherrima Poſterorum inventa ignoraverunt: non enim ex intellectis cauſis, ſed ex Obſervatione fideli effectuum morbos cognoſcere & curare tentaverunt. Quamvis autem hodie, ſæculi noſtri felicitate, omnibus illis novis inventis uti liceat, multùm tamen abeſt, ut morbos & illorum effectus à priori intelligere poſſimus. Unde accidit, ut ex paucis cognitis generales regulas dum condere vellent Medici, ſpecioſas protulerint hypotheſes, quas tamen brevì delevit dies; ſícque à regia illa Veterum via deflexerunt non ſine magno ſalutaris Artis damno.

Omnium certè animos incitare debent illa, quæ nunquam ſatìs laudandus *Sydenhamus* invenit pulcherrima in morbis etiam intricatiſſimis curandis; dum ſedulâ Obſervatione colligebat morborum hactenus incognitorum omnia phœnomena, ſícque eorumdem Hiſtoriam concinnabat; ex qua tam pulchre ſequebantur indicationes curatoriæ, quas tanto cum fructu ſanandis his morbis adhibuit: ſimúlque accurata morborum Hiſtoria demonſtrabat, quænam vario morborum tempore metuenda erant, vel ſperanda; ſícque habebatur optima prognoſis.

Recentiſſimè prodiit tractatus, in quo plurima habentur, quæ docent, quàm pulchre illa, quæ à Veteribus circa criſes in morbis tradita ſunt, augeri poſſint, dum morbi in toto ſuo decurſu ſolicitè obſervantur. *Franciſcus Solano de Luque*, Medicus Hiſpanus, licèt in illis, quæ ad eruditionem Medicam ſpectant, minùs verſatus foret; ſolâ tamen Obſervatione pulſûs in morbis didicerat varias criticas

evacuationes per alvum, urinas, ſudores, narium hæmorrhagiam, &c, prædicere; imò & ſæpe definire, quâ horâ hæ criſes exſpectandæ forent, non ſine magna omnium admiratione. Ediderat ſatis amplum volumen de his ille Medicus, quod *Lapis Lydius Apollinis* inſcribebatur; ubi ſummo candore illas mutationes pulſuum deſcripſit; quas criſes illas præcedere obſervavit; ſimúlque prædictiones miras, quas in morbis fecerat, eventu probatas fuiſſe, firmat talibus teſtimoniis, quæ de fide Hiſtorica nullum dubium relinquunt: nam non tantùm ſpectatiſſimos urbis, quam incolebat, cives teſtes habuit, verùm & Medicos plures; & quidem tales, qui longè alia in opinione fuerant, dum cum illo in commune conſilium convenerant; qui tamen candidè faſſi ſunt, & jurejurando confirmaverunt, ſe deceptos, & prognoſes ab illo datas eventu probatas fuiſſe. Cùm autem tractatus ille Hiſpanicâ linguâ ſcriptus eſſet, & pulcherrima illa Obſervata magnâ mole talium, quæ ad rem minùs ſpectarent, obruta forent; Erudiſſimus Medicus Anglus *Jacobus Nihellus* excerpſit illa, & collegit, ſuíſque & aliorum Obſervationibus auxit, quibus confirmantur Medici Hiſpani regulæ criticæ, vel & limitantur aliquando, ubi nimis univerſales illas poſuerat (*a*). Acutiſſimus ille Medicus, novitate rei perculſus, *Antequeram* adiit, ubi *Solanus* degebat, per bimeſtre ſpatium cum illo converſatus fuit; conſuluit teſtes, quos nominaverat in *Lapide Lydio*, qui omnes rei veritatem confirmaverunt. Imò, quod plus eſt, in decumbentibus coram Medico Anglo veritatem ſuarum prædictionum confirmavit Auctor. Omnia hæc ordine enarrata in pulcherrimo hoc tractatu habentur. Meretur certè rei dignitas, ut ab omnibus, qui Medicinæ operam dant, exploretur. Neque videtur improbabile, plura fortè ſimilia ſigna in reſpiratione, linguâ, urinâ, &c, detegi poſſe. Saltem hæc ſtimulos addent, ut indefeſſo labore obſerventur illa, quæ in morbis contingunt: ſic enim (*b*) *generoſus aliquis, verique amator, tum qui labores in optimis quibuſque rebus non refugiat, neque theorematum difficultatem, neque temporis prolixitatem, neque exercitii laborem veritus, ad commemoratorum perfectionem veniet; ut non ſolùm diem firmiter aliquando poſſit prædicere, ſed etiam horam ipſam, in qua ægrum quempiam liberari, vel mori neceſſarium eſt.*

SANORUM MUTATIO IN MORBOSAM INDOLEM. Dum in homine ſano humores boni, debito impetu, per vaſa pervia, liberrimè moventur, ſanitas eſt, & omnes functiones corporis quàm optimè exercentur. Verùm aucto motu humorum per vaſa, dum febris adeſt, mutantur illæ dotes, quæ in humoribus ſanis requiruntur, citiùs vel tardiùs, majori vel minore degeneratione, prout febris indoles, impetus, & duratio varia ſunt. Dum à venenato ſtimulo variolarum excitata febris in corpus ſaniſſimum agit, paucorum dierum ſpatio magna humorum pars in pus, vel & in peſſima variolarum ſpecie, in ichorem gangrænoſum convertitur. A nimis valido corporis motu, æſtivis maximè fervoribus, oritur ſæpe febris ardentiſſima; quæ ſic omnia mutat, ut turbentur omnes functiones, & poſt triduum nihil ferè de ſanitate ſuperſit. Neque mirum hoc videbitur, ſi conſiderentur illa, quæ in *Commentariis* §. 100, dicta ſunt de effectibus aucti motûs ſanguinis in ſolidis & fluidis partibus corporis humani. Urina

(*a*) New and extraordinary obſervations concerning the prediction of various criſes by the pulſe &c. by *Jamas Nihell*, London 1741.

(*b*) Galen. De Dieb. Decretor. Lib. I. cap. x. Charter. Tom. VIII. pag. 470.

enim fit acerrima & ſæpe jam ſubputrida, dum ſanguinis ſales & olea, per auctum motum volatiliora & acriora reddita, abluit: ſaliva viſcida & putridi ſaporis; fæces alvinæ liquidiſſimæ cadaver ſæpe olent; bilis in putridiſſimum liquamen convertitur, &c; ſanguis, liquidiſſimis diſſlatis, inflammatoriam ſpiſſitudinem acquirit; vel & aliquando, natâ putredine, totus diſſolvitur. Dum autem tales depravationes humorum in cadaveribus febre mortuorum deprehenduntur, malè incuſantur, ac ſi cauſa febris fuiſſent; cùm revera ſunt tantùm febris effectus. Sic criticæ evacuationes inprimis hunc uſum habent, ut illa, quæ per febrim in morboſam indolem degeneraverant, expellantur de corpore.

SANORUM MUTATIO IN INDOLEM APTAM, &c. In *Commentariis* §. 558, ex *Sydenhamo* dictum fuit, quòd homines, inſignem & ſubitam inprimis mutationem paſſi in uſu ſex rerum non naturalium, febre ſoleant corripi, per quam dein apti evadunt tolerare illa, quæ antea abſque ſanitatis detrimento ferre non poterant: unde & dixit (*a*), dum ab hac cauſa febris naſcitur, cruorem res novas moliri. Frequens autem Obſervatio, inprimis in peregrinantibus, hoc confirmavit. Præterea & in multis morbis, quos febris comitatur, videmus ſic mutari hominum corpora, ut poſtea illas cauſas, licèt frequentiſſimè applicatas, impune ferant à quibus priùs in hos morbos inciderant. Sic qui legitimis variolis ſemel laboravit, licèt poſtea quotidie cum hoc morbo decumbentibus converſetur, non inficitur tamen. *Thucydides* (*b*) ubi terribilem Athenienſium peſtem deſcribit, notavit, illos, qui dirâ hâc lue correpti evaſerant, poſtea fuiſſe immunes. Recentiorum tamen Auctorum, qui de peſte ſcripſerunt, Obſervata docent, ſæpius homines eoſdem peſte laboraſſe, pluréſque qui jam evaſerant, poſtea de novo correptos occubuiſſe. In peſte illa boum, quæ ante triginta annos per totam ferè Europam graſſabatur, ruſtici in his regionibus magno pretio redimebant hæc animalia, quæ ſemel morbum paſſa fuerant; quia vel nunquam, vel ſaltem rariſſimè, iterum peſte corripiebantur. Sic etiam notavit *Sydenhamus*, atque illud etiam ſæpius obſervavi, (*c*) *quòd cujuſcumque demum ætatis aut temperamenti fuerit is, qui quartanâ corripitur, ſi quolibet alio vitæ tempore (vel etiam ab hoc remotiſſimo) eâdem ſemel laboraverit, non diu admodum eum ſecundâ hâc vice fatigabit morbus, ſed poſt paucos aliquot paroxyſmos ſponte ſuâ ſolvetur.*

LIQUIDISSIMI EXPRESSIO, RELIQUI INCRASSATIO. Demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 100, à motûs circulatorii augmento, quod etiam in omni febre adeſt, diſſlari aquoſam & tenuiſſimam humorum partem, atque ob hujus jacturam reliquum inpiſſari; unde peſſimarum obſtructionum origo pendet. Hinc & illi, qui febribus intermittentibus laborantes nimiis ſudoribus diffluunt in ſingulis paroxyſmis, poſtea ſæpe difficillimis obſtructionibus viſcerum abdominalium languent. Ob hanc cauſam adeo ſolicitè cavebat *Sydenhamus* tam in variolis, quàm in aliis morbis acutis, ne in initio morbi, calido regimine vel ſtragulorum pondere, exprimerentur ſudores; ſícque diluente vehiculo orbatus ſanguis in ultimis vaſorum anguſtiis hæreret immeabilis; unde peſſimæ inflammationes, phrenitides, exanthemata purpurea, & ſimilia peſſimi ominis ſymptomata frequentiſſimè naſci obſervaverat. Ideo etiam dixit *Hippocrates* (vide *Commenta-*

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. I. pag. 60.
(*b*) De Bello Peloponneſiaco Lib. II.
(*c*) Sect. I. cap. V. Artic. de Interm. Autumn. pag. 102.

ria §. 100.) (*a*) *quicumque verò ex febre ardente intereunt, omnes ex ſiccitate intereunt.* Videmus enim tales ægros ante mortem, linguam & fauces habere aridiſſimas, totam corporis cutim ſqualidam, oculos à ſiccitate pulverulentos, totúmque corpus in omnibus ſuis partibus tam internis, quàm externis, exſuccum & aridum; utì cadaverum ſectiones docuerunt.

Neque obſtat, quòd aliquando diuturnas febres hydrops ſequatur, & aquosâ colluvie turgeat totum corpus. Febris enim tunc tamen de corpore expulit liquida, ſed cocta; potu verò copioſo, ob ſitim plerumque comitem, cruda ingeruntur; quæ ob debilitatum per febres longas corporis robur, nec moveri poſſunt, nec expelli de corpore, ſed in cavis majoribus & minoribus colliguntur.

Ex illis autem, quæ hactenus dicta ſunt, facilè patet ratio illorum febris effectuum, qui in textu ſequuntur; quos ergo breviter perſtringam tantùm, quia de pleriſque peculiari capitulo poſtea agendum erit.

SITIS. Illa enim, utì poſtea dicetur §. 636, ſequitur ſiccitatem & liquidorum immeabilitatem; dum, utì modò dictum fuit, per febrim liquidiſſima difflantur, & inſpiſſatur reliquum. Præterea cùm per febrim ſani humores mutentur in morboſam indolem, utì demonſtratum fuit, & in acrimoniam majorem degenerent ſæpiſſime; iterum nova ratio adeſt, quare ſitis inter effectus febris numerari debeat.

CALORIS. Demonſtratum pariter fuit in *Commentariis* §. 100, aucto motu circulatorio validiorem fieri attritum vaſorum & ſanguinis ad ſe mutuò; adeóque calorem majorem naſci: atque poſtea ad §. 673, & ſequentes, pluribus de hac re agendum erit.

DOLORIS, qui fit vel à diſtractis vaſis, dum immeabili liquido diſtenduntur, & interim major impetus à tergo urget; vel à mutata humorum indole, quando à naturali lenitate degenerantes, partes nervoſas ſenſiles lædunt aut irritant (vide §. 220.). Sic dum per febrim acrior reddita bilis circa præcordia hæret, immanis ſæpe capitis dolor adeſt; excuſsâ hâc ſaburrâ illico levandus.

ANXIETATIS. Hæc enim, utì poſtea §. 631, dicetur, pro cauſa habet, quidquid ſanguinis è corde egreſſum impedit, ſive in pulmonalis arteriæ, ſive in aortæ finibus, hæreat tale obſtaculum: ſimul notatur, moleſtiſſimum illum anxietatis ſenſum obſervari, dum per venæ portarum anguſtias ſanguis tranſire nequit. Sed demonſtratum fuit, in febribus ſæpe liquidiſſimam ſanguinis partem exprimi, & reliquum inſpiſſari; unde immeabiles humores per ultimas horum vaſorum anguſtias tranſire nequeunt. Huc etiam facit vaſorum contractio & anguſtatio, per quam liber humorum per illa tranſitus impeditur. Unde in frigore febrium intermittentium ſummus anxietatis ſenſus quandoque percipitur.

DEBILITATIS. Illa enim, utì §. 661, patebit, vel à defectu liquidorum; vel ab eorumdem immeabilitate, aut canalium liquida tranſmittentium obſtructione naſcitur. Sed patuit, omnia hæc mala per febres fieri poſſe, adeóque & debilitatem. Sic obſervatur ſæpe, in ipſis peſſimarum febrium initiis omnes omnino corporis vires illico proſterni, malo quidem ſemper omine, quia ſumma morbi malignitas indicatur.

LASSITUDINIS. Quæ adeſſe dicitur, quando motus voluntarii nonniſi cum ſenſu moleſtiæ, torporis, & obtuſi aliquando doloris, exerceri poſſunt; utì contingit etiam in ſanis hominibus, nimio labore, & inprimis non conſueto,

(*a*) De Morb. Lib. I. ad calcem. Charter. Tom. VII. pag 549.

defatigatis. A nimia jactura ſubtiliſſimi liquidi, ad muſculares motus requiſiti, & validâ & diuturnâ agitatione partium corporis, moleſtus ille laſſitudinis ſenſus oritur. Verùm in febribus liquidiſſima ſæpe expelluntur; neque interim, læſis functionibus plurimis, expeditè ex ingeſtis perdita reſtituuntur; unde ſpirituum defectus ſequi debet. Multùm huc facit inquieta corporis in lecto agitatio, & moleſtiſſimus ille tremor, qui frigus febrium intermittentium comitari ſolet, quo omnes artus validè concutiuntur.

GRAVITATIS. Quamdiu liberrimus adeſt humorum motus per omnia vaſa, perfecta ſanitas eſt, agilémque ſe ſentit homo, neque corporis ſui pondus percipit: ſimulac verò aliquod impedimentum humorum circulationi naſcitur, illico gravitas ſentitur vel in toto corpore, vel ſaltem in parte affecta: cui manus, v. gr. phlegmone validâ correpta fuit, illam plumbi inſtar gravem percipiet. Scitum erat *Dioclis* dictum, qui, ob gloriam Artis, Athenis nomen promeruit Junioris *Hippocratis*, animalium naturam conſtare (*a*) ἐκ τοῦ φέροντος καὶ τοῦ φερομένου, ex virtute quæ corpus ſuſtinet, & corpore, quod à virtute ſuſtinetur. Hinc ſimulac virtus illa ſuſtinens labefactatur, nonniſi difficulter & cum moleſtia corpus ſuſtinetur. Sed virtus illa ſuſtinens corpus à libero influxu ſpirituum & ſanguinis arterioſi in muſculos pendet, adeóque liberrimam circulationem ſupponit: illam autem turbari per febres ex antè dictis ſatìs patet: unde in morbis adeo damnabat *Hippocrates*, (*b*) ſi manus aut pedes, vel & reliquum corpus, gravia viderentur; & contrà pro optimo ſigno habuit, ſi ægri (*c*) facilè ſe in lecto circumverterent, & in aſſurgendo alacres forent.

Ἀνορεξίας PRODUCTIO. Simulac illa, quæ in corpore ſano ad debitam ingeſtorum digeſtionem requiruntur, deficiunt, vel à nativa ſua indole degenerant, languet appetitus, vel & deeſt omnino. Verùm ad bonam digeſtionem plurima requiruntur; & inter illa inprimis, ut ſuccus gaſtricus, entericus, pancreaticus, bilis utraque, bona ſint. Verùm patuit, per febrim ſanos humores ſæpe mutari in morboſam indolem; atque omnium frequentiſſimè & citiſſimè in febribus bilis degenerat, unde toties vomitus bilioſi, diarrhœæ ſimiles, ructus amari, ſapor peſſimus in ore, &c, in febribus obſervantur; ſimúlque tunc ſemper appetitus proſtratus eſt. Contingit quidem aliquando, raro tamen, quòd in febrium intermittentium paroxyſmis fames adſit; ut plurimùm tamen, dum febris adeſt, deficit appetitus, vel languet ſaltem.

§. 588. QUO lentor citiùs ſolvendus (577), & irritatio breviùs ſopienda (574), eò febris levior, brevior, magìs ſalutifera, & contrà. Quin etiam pro vario utriuſque gradu, & concurſu, varia erit.

Vidimus in præcedenti paragrapho, quænam mala à febre metuenda ſint; quænam verò bona inde ſperari poſſint: atque inde generalis in febribus prognoſis habetur. Nunc agitur de illis, ex quibus præſagire poſſimus febris natæ magnitudinem, durationem, & exitum.

Dictum fuit §. 577, in omni febre incipiente ſtagnare humores in extremis vaſculis, & ſimul cauſam cor irritantem adeſſe. Illud obſtaculum circa extrema vaſ-

(*a*) Holler. Comment. in Coac. Hippoc. pag. 405, & 941.
(*b*) Prognoſt. Comment. II. Sentent. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 624.
(*c*) Ibid. Sentent. VI. pag. 623.

cula natum, quod liberum ſanguinis tranſitum per illa impedit, generali lentoris nomine hîc comprehenditur, qualecumque demum fuerit, ſive vitio humorum, vel vaſorum, vel utrorumque contigerit. Si jam ille lentor, inſurgente circulationis impetu in calore febrili, facilè ſolvi poſſit; ſimúlque cauſa irritans talis fuerit, ut vel ſponte ceſſet brevì, vel facilè ſubigatur per ipſam febrim; hæc brevis erit, & ſalutifera. In Exemplo res patebit: ſi à nimio corporis motu febris nata fuerit, neque interim ſanguis inflammatoriam ſpiſſitudinem habeat, quiete, & diluentibus, unà cum victu tenui, brevì curabitur talis febris. Cauſa enim irritans in hoc caſu inprimis eſt ſanguis venoſus per validos motus corporis majori celeritate & impetu verſus cor delatus. Verùm quiete corporis brevì hæc irritatio ceſſat. Lentor autem ſanguinis, ob difflatam per ſudores liquidiſſimam partem & majorem ſanguinis condenſationem per vaſorum auctam in contenta liquida actionem, facilè ſolvitur, dum diluentibus potatis redditur ſanguini illud, quod perierat; & quiete corporis pacatior fit humorum motus. Ubi verò per nimia corporis exercitia inflammatoria viſcoſitas in ſanguine nata fuit; vel hæc jam præexſtiterit, antequam corporis motus validiſſimi exercebantur, non poterit lentor, jam in tali morbo præſens, tam citò ſolvi; ſed diuturnior erit febris, & periculoſior, ob inflammationis metum, & reliquorum malorum, quæ inde ſequi poſſunt. Inde paret ratio, quare *Hippocrates* dixerit, quòd (*a*) *corpora exercitata ac denſa citiùs à pleuriticis ac peripneumonicis morbis pereunt, quàm inexercitata.* Utì jam febris variat pro diverſo lentoris gradu, ſic idem etiam verum eſt ratione majoris minoríſve efficaciæ irritantis ſtimuli. Qui à nimia copia ſalis marini, v. gr; ingeſti febricitat, ſitiet validè, & largo potu brevì eluetur de ſanguine illud ſtimulans. Idem quotidianâ Obſervatione patet in illis, qui à nimia vini ingurgitatione crapulari febre laborant; raro enim ultra unum alterúmve diem inde ægrotant. Verùm dum à venenato contagii varioloſi ſtimulo febris accenditur, illa toties lethalis eſt, & per plures aliquando ſeptimanas extenditur. Per febrim enim non domatur illud ſtimulans, ſed, mirabili efficaciâ, ſaniſſimi hominis omnes ferè humores in ſimilem malignitatem convertuntur; ſolo enim afflatu variolis decumbens inficit adſtantes, qui nondum hunc morbum paſſi ſunt: & variolarum inſitio docuit, unicam puris varioloſi guttulam ſufficere, ut idem morbus pro lubitu ferè propagari poſſit. Aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 586. *lit.* α.) memoratum fuit, quòd ab arſenico aſſumto puella ſupervixerit quidem, ſed per integrum triennium morboſa, ac tandem tabidâ ex febri, cujus indolem nemo agnoſcere potuit, obierit. Indomabilis enim veneni arſenicalis ſtimulus ſic mutaverat omnia, ut nullâ arte tolli potuerit inde natus morbus.

Simul patet, omnium periculoſiſſimas febres tunc naſci, quando & ſtimuli irritantis ſumma efficacia, & magnus lentor, concurrunt. Demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 97, robuſtiſſimos homines ſanguinem habere denſiſſimum & facilè concreſcentem; in debilibus contrà ſanguinem tenuem eſſe. Atque inde patet ratio, quare variolis ſaniſſimi & robuſti juvenes toties pereant; debiles è contra & languidi emergant longè frequentiùs. Omnium peſſimas, & horrendiſſimis ſymptomatibus ſtipatas, variolas, quas unquam vidi, in muliere atrabilaria obſervavi; cujus filia tamen, quamvis à matre contagium hauſiſſet, cùm tenella eſſet,

(*a*) Coac. Prænot. No. cccxcviii. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

& octo tantùm annos nata, mitiſſimis variolis laboravit, à quibus facillimè ſanabatur; toto morbi decurſu ne quidem decumbere coacta.

§. 589. ATQUE hinc febris ſæpe medicamenti virtutem exercet ratione aliorum morborum.

In *Commentariis* §. 558, dictum jam fuit, febrim ſæpe ſanationis optimam cauſam eſſe, atque *Hippocratis* & aliorum teſtimoniis confirmatum. Plura Auctorum fide digniſſimorum loca circa hanc rem allegari poſſent; ſed credo, quòd illa ſufficient: & poſtea in morborum acutorum & chronicorum Hiſtoria patebit, febrim ſæpe unicam & optimam medelam eſſe, quâ morboſum in corpore latens ſubigi, vel de corpore expelli poſſit. Neque hoc mirum videbitur, ſi conſiderentur illa, quæ de febris effectibus §. 587, dicta ſunt. Dum enim v. gr; legitimâ quartanâ laborat homo, toto frigoris tempore, quod ſæpe per horas durat, omnes partes corporis internæ & externæ concutiuntur validiſſimè; contractæ arteriæ extremæ contenta liquida, in latiores truncos retroagunt, utì docet pallor cutis externæ. Si ergo aliquid obſtruens hæſerit circa extrema vaſa, illud retropellitur in majora vaſa; interímque per tremorem febrilem omnia vaſa & viſcera miro modo agitantur. Poſt hæc ſequitur calor, ſenſim auctus; ſimúlque adeſt validus & celer ſimul humorum motus per vaſa jam non ampliùs contracta, ſed pervia. Omnia ergo fluida fortiter agunt in vaſa continentia; & hæc viciſſim ſimiliter reagunt in fluida contenta; intima fit miſcela omnium, & ſubactio talium, quæ æquabili circulationi reſiſterent; ſimúlque feliciſſima ſæpe reſolutio pertinaciſſimarum obſtructionum, modò nondum irreſolubilis ſcirrhoſa diatheſis adfuerit. His omnibus febres ſanant ſæpe difficillimos morbos, podagram, paralyſim, apoplexiam, &c, quæ ad optima quævis remedia rebelles manent. Ob hanc fortè cauſam balnea frigida, prudenter applicata, ſæpe profuerunt in pertinaciſſimis morbis: frigidâ enim perfuſum corpus horret, friget, concutitur, tremit, ferè ut in febrium initiis fit; & dein, ubi calor corporis illud frigus ſuperavit, ſatìs magnum ſæpe caloris augmentum fit, utì experiuntur illi, qui nive manus fricant.

Verùm etiam ſæpe Medici in curandis morbis febrim faciunt, licèt non ſemper fortè de hac re cogitent. In hydrope toties tanto cum ſucceſſu data fuerunt acerrima aromata, & quidem maximâ copiâ; quæ tamen meritò inter febrium cauſas remotas recenſentur, utì §. 586. *lit.* α, dictum fuit. Dum paralyticis validas frictiones & diuturnas adhibent, quid aliud efficiunt, quàm, ſanguinem venoſum celeriùs movendo, verſus cor, illud irritare in celeriores contractiones, id eſt, febrim, (vid. §. 573), facere. Acerrima purgantia, vomitoria antimoniata, dum agunt, febrim faciunt; & ſæpe plùs hoc motu citato, quàm factis evacuationibus, proſunt; & non raro ad hunc ſcopum à peritis Medicis in morbis difficillimis curandis adhibentur. Dum in peſſimis oſſium morbis decoctum meraciſſimum ligni guajaci ægris datur, illud parum prodeſſet, quamvis maximâ hauſtum copiâ, niſi excitatâ febri artificiali (vide §. 529.), per vaporem accenſi ſpiritûs vini rapidiſſimo motu per omnia vaſa pelleretur, ſícque ad intimos oſſium receſſus penetraret. Dum pallido morbo languens virgo ex ingeſtis alimentis non bonum ſanguinem, ſed albam pituitam, in corpore colligit; quam ſemicoctum alimentum eſſe prudentiſſimè monuit (*a*) *Galenus* (vide *Commentaria* §. 75. n°. 5.), adeóque non eva-

(*a*) Lib. de aliment. Comment. III. text. XIV. Chart. Tom. VI. pag. 255.

cuandam, ſed retinendam voluit, & alterandam: datis gratiſſimis aromatibus cum chalybe, febricula oritur, quæ ſemicoctum illud in bonum ſanguinem mutat; unde brevì roſeus redit genis color, & quæ antea languida membra vix trahebat, nunc alacris validos etiam corporis motus exercere valet.

Imò in lentarum febrium curatione, quæ ſine remiſſione ulla corpus tenent, & in quibus neque cibo neque remedio locus eſt, *Celſus* hoc unicum ferè ſupereſſe voluit, ut Medicus morbum mutet: (*a*) *ſæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt; quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motûs, èxque eo, cùm magìs corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio.* Patet ſatìs, quòd hoc artificio lentam continuam in febrim intermittentem mutare conatus fuerit: & paulò pòſt jubet in ipſa febre dare tres vel quatuor mulſi cyathos, vel cum cibo vinum bene dilutum; hâc ſpe, ut intenderetur ex eo febris: & in fine ejuſdem capitis ſequentia inſtar regulæ Practicæ memorat: (*b*) *ſed eſt circumſpecti quoque hominis, & novare interdum, & augere morbum, & febres accendere; quia curationem, ubi id, quod eſt, non recipit, poteſt recipere id, quod futurum eſt.*

Ille ergo ægris ſuis optimè conſulet Medicus, qui febrim tamquam naturæ inſtrumentum conſiderat, quâ morborum cauſæ mutantur, ſubiguntur, & expelluntur de corpore; atque illam juſto moderamine dirigit ita, ut nec torpeat nimis, nec furibundo motu corpus deſtruat.

§. 590. HINC initia, incrementa, ſtatus, decrementum, criſis, mutatio, ſanatio febris, varia ſunt in ipſis acutis & ſingularibus.

Cùm ergo & lentor ille, & ſtimulus irritans (vide §. 588.) vario gradu in febribus agere obſerventur, utì etiam & varius horum binorum concurſus ſæpe fit, patet evidenter, morbi indolem, decurſum, phœnomena, & ſanationem omnino diverſa eſſe poſſe. Inprimis autem hæc obſervantur in acutis febribus; quæ, utì dictum fuit §. 564, velociter & cum periculo decurrunt; in lentis enim febribus morbi mutationes tardiùs fiunt; neque adeo inſignes ſæpe ſunt, neque definito adeo tempore limitantur. In febribus autem epidemicis, cùm ab eadem cauſa naſcantur, licèt diverſos homines occupent, major ſimilitudo per totum morbi decurſum obſervatur; cùm tota varietas in his tantùm à diverſa temperie ægrotorum pendeat: verùm in febribus ſingularibus, cùm in ſingulis ferè hominibus à diverſis cauſis oriantur, maxima varietas obſervatur; quia & cauſæ harum febrium, & temperies ægrotantium, & concurſus cauſæ diverſæ cum varia temperie, innumeras ferè mutationes producere poſſunt in toto morbi decurſu ad finem uſque; quæ mutationes ſolicitè obſervari debent per omnia morbi tempora, quæ hîc enumerantur.

INITIA. Simulac quædam læſio actionum vitalium naturalium vel animalium obſervatur, morbus adeſſe dicitur (vide §. 1.); adeóque morbi initium cum principio læſionis actionum concidit. Verùm non omnis morbus febrim comitem habet; adeóque febris initium non à quavis læſione actionum computari debet. Cùm autem ex illis, quæ ad §. 571, dicta ſunt, patuit, ſolâ velocitate pulſuum cognoſci,

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. IX. pag. 136. 137.

(*b*) pag. 138.

an febris adſit, néc-ne; febris initium erit, quando pulsûs velocitas augeri incipit. Cùm verò ſummi momenti ſit cognoſcere febris initium, ut dierum numerus exactè haberi poſſit; à quo (utì dictum fuit ad §. 587, quando de criſi agebatur) plurima in febribus præſagia pendent, omnem curam adhibere oportet, ne aliquis notabilis error hîc ſubrepat. Si peritus Medicus adeſſet ægro illo tempore, quando febris incipit, facillimum foret hoc cognoſcere: ſed hoc rariſſimè accidit, cùm vix ſoleant vocari Medici, niſi jam aliquem progreſſum fecerit morbus, unde ferè ſemper totum, quòd de febris initio ſcitur, ægri, vel adſtantium, narrationi debetur. Cùm autem ſæpe ſoleant homines morbi illud initium ſtatuere, quando decumbere inceperint, cautè in hæc inquirendum eſt, ne fallamur. Quinimo & Medici aliquando decubitum ſtatuerunt morbi principium. Sic *Aëtius* dixit, (*a*) *Jam antea dictum eſt, quòd principium totius morbi illud tempus dicimus, quando per morbi violentiam minutâ hominis virtute, principium decubitûs factum eſt.* Et alibi, (*b*) *Principium totius morbi vocare oportet illud tempus, quando homo febrire incepit adeo manifeſtè, ut continuitas corporis ipſi ſolvatur, neque ampliùs in publicum prodire valeat, & conſueta facere; atque ideo decubitu opus habeat. Non enim idem eſt, moleſtè ſe habere, & febricitare. Capite enim dolens, aut moleſtè ſe habens, & corpore gravatus valet ut plurimùm in principiis conſueta peragere donec prævalens ipſi morbus dejiciat virtutem.* Verùm utì optimè monuit *Galenus*, à ſolo decubitûs tempore febris initium computare ſæpe errori cauſam daret, quia (*c*) robuſtiores quidam, vel malorum magìs patientes, aut negotiis quibuſdam detenti, &c, tardiùs ſæpe decumbant; cùm molles & debiles, timidíque ob minimas etiam cauſas, ſtatim decumbere ſoleant: atque inde concluſit, (*d*) *morbi principium ſtatuere conveniens, non levioris eſſe negotii: quippe ad amuſſim primum, inſenſibile eſſe; ubi jam decubuerit, non morbi, ſed decubitûs eſſe principium.* Ut ergo omnis error, quantùm fieri poſſit, caveatur, mediâ hîc viâ incedendum erit; nempe nec à decubitu ſemper computandum erit febris principium ob rationes modò dictas; neque etiam à quavis actionum læſione: quamvis enim ſtrictè loquendo quævis actionum læſio morbus ſit, tamen ſæpe quædam actionum læſiones præcedunt febres, de quarum principiis ſtatuendis hîc loci agitur. Sic laſſitudines ſpontaneas (*e*) futuros morbos præſagire monuit *Hippocrates*: neque ab his, aut aliis etiam actionum læſarum ſignis, febrium principium illum computaſſe, patet evidenter ex Hiſtoriis ægrotantium, quæ in libris Epidemicorum recenſentur. Neque facilè in determinando febrium principio errabit Medicus, ſi ad omnia, quæ modò dicta ſunt, ſolicitè attenderit; ſimúlque inquiſiverit, quo tempore illa ſymptomata ſenſerit æger, quæ §. 575, omnem ferè febrim hactenus obſervatam, quæ à cauſa interna oritur, comitari diximus; frigoris nempe ſenſum, concuſſionis, horripilationis, &c. Neque aliquis in enumerandis diebus morbi error naſcetur, utì optimè *Galenus*, Sophiſtarum cavillationes refellens (*f*) monuit, licèt horæ unius vel alterius intervallo falleremur in determinando febris principio; à prima enim die febris, non à prima hora, dierum computatio inſtituitur,

(*a*) Lib. V. cap. xv. pag. 79.
(*b*) Ibid. cap. v. pag. 78. verſâ.
(*c*) De Dieb. Decretor. Lib. I. cap vi. Charter. Tom. VIII. pag. 459.
(*d*) Ibid.
(*e*) Aphoriſm. Sect. II. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. ii. pag. 46.
(*f*) De Dieb. Decretor. Lib. I. cap. vi. Charter. Tom. VIII. pag. 459.

utì apud *Hippocratem* monetur, qui ſic habet, (*a*) *Obſervare itaque oportet primum diem, quo æger debilis eſſe cœpit, cognito unde, & quando, principio: id enim noſſe præcipuum exiſtimatur.*

Quo uſque autem febris initium extendatur, alia iterum quæſtio eſt: morbi enim tempora quadrifariam dividi ſolent, in initium, incrementum, ſtatum & decrementum. Initium autem, utì optimè diſtinxit *Aëtius* (*b*) vario modo ſumitur. *Principium propriè dicitur impartibilis illa ac indiviſibilis primi morbi impetûs invaſio; in qua victus homo decubuit. Principium etiam dicitur, quòd per dilatationem nominant, quòd uſque ad tertium diem extenditur. Principium quoque dicitur proprium atque neceſſarium maximè contingens, quod velut partem totius morbi principium nominamus, quod non cognoſcitur dierum numero, ſed exacerbationum qualitate, & concomitantium ſymptomatum lenitate; nam in incremento & morborum & ſymptomatum accidentium augmentum fit.* Quando autem initium morbi pro parte ipſius decursûs morbi ſumitur, tunc non intelligitur illud indiviſibile temporis punctum, quo ſanitas in morbum deflectit, verùm notabilis ſæpe totius morbi pars, quam ſic limitavit *Galenus* dicens, (*c*) *Nam in univerſum oportet cognoſcere, quòd, niſi manifeſtum appareat indicium coctionis, totum illud tempus intermedium eſt principium morbi.* Et ſequenti capite dum Exemplo pleuriditis hanc doctrinam illuſtrat, dicit, quòd, ſi pleuriticus nihil exſpuat, & urinas mingat (*d*) *tenues quidem & bene coloratas, circa verò diem undecimum exſpuere quædam incipiat, verùm liquida, & cruda; hunc quidem quòd nemo diceret ante diem undecimum eſſe in alio morbi tempore, quàm in principio omnibus manifeſtum eſt.* Patet ergo, quòd morbi principium latiùs extenderit *Galenus*, quàm hodie plerumque fieri ſolet; nam ex ejus doctrina principium morbi notabilem etiam partem comprehenderet illius temporis, quòd non abſque ratione incrementum morbi, vel adſcenſus, (ἀνάβασις) hodie vocatur. Initium ergo febris vocari poterit primum illud tempus, quo actiones læſæ apparent quidem, neque tamen nondum ſubitò increſcunt vel augentur numero moleſta ſymptomata; utì aliquando in continuis febribus obſervatur, quòd primis diebus ægri ferè in eodem ſtatu maneant. Auctis dein actionum læſionibus, & majori cum velocitate adſcendente morbo, poſſet vocari illud tempus morbi incrementum; & ſic porrò.

Varia autem eſſe hæc febrium initia patet omnibus: in acutiſſimis enim morbis ſæpe illud initium vix latitudinem habet, cùm tam ſubitò morbi vis adſcendat, ut ſtatim extremos habeat labores (*e*). In aliis febribus, quæ lentiùs decurrunt, principium morbi ad aliquot ſæpe dies extenditur. Licèt autem aliqua ambiguitas videatur ſic manere, neque principii finem ab incremento incipiente ſemper exactè diſtinguere poſſimus; in prognoſi tamen & cura febrium nihil inde damni fiet, cùm anxia illa diſtinctio principii & incrementi in his vix uſum habere videatur.

INCREMENTA. Omne illud tempus morbi, quòd inter principium & ſummum morbi, quotidie aucti, vigorem intercurrit, vocatur morbi incrementum. Hoc tempore morbi minuuntur illa, quæ de ſanitate ſupererant; id eſt, magìs magíſque læduntur functiones: & contrà augentur illa, quæ à morbo pendent

(*a*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. IV. Charter. Tom. XI. pag. 149.

(*b*) Lib. V. cap. VI. pag. 78. verſâ. conf. Galen. De Criſib. Lib. I. cap. XIX. Charter. Tom. VIII. pag. 404. 405.

(*c*) De Criſib. Lib. I. cap. XVII. Charter. Tom. VIII. pag. 401. 402.

(*d*) Ibid. pag. 402. 403.

(*e*) Hippocr. Aphoriſm. Sect. I. n°. VII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 12.

ſymptomata;

ſymptomata, atque alia nova naſcuntur. Sic *Hippocrates* (*a*) videtur ſumpſiſſe morbi incrementum, dum dicit: *ſub morborum autem principia conſiderandum, an derepentè vigorem ſortiantur* (αὐθεῖ enim, ut *Foëſius* in Œconomia *Hippocratis* probavit, non tantùm efflorefcere, verùm & vigere, creſcere, adoleſcere ſignificat) *quod ex incremento manifeſtum eſt. Incrementa verò ex morborum circuitibus, ex quibus etiam judicationes ſe produnt; itémque ex his, quæ per circuitus oboriuntur, exacerbationibus, ſi celeriùs, aut non, accedant: ſi diutius quoque, aut non durent: aut ſi magìs, aut minùs divexent.* Utì autem modò dictum fuit, *Galenus* noluit, incrementum morbi vocandum eſſe, niſi jam manifeſta coctionis ſigna adfuerint.

Quàm maximè notandum eſt, omnia illa phœnomena, quæ in morbi incremento obſervantur, non pendere à ſola cauſa morbi, ſed quatenus illa agit unà cum illis, quæ de ſanitate ſuperſunt: irritata enim vita per morbi cauſam (vide §. 573.) illas turbas producit. Unde prudentiſſimè monuit *Sydenhamus*, in peſſimis morbis ſymptomata ſubinde fuiſſe mitiora, quàm quidem horum morborum genio competere videretur: dicítque, hoc inde fieri, (*b*) *quòd natura à primo morbi impetu quaſi oppreſſa devictáque, non ſatìs valida eſt, ut ſymptomata regularia, & magnitudini morbi conſona, exſerat; omnia verò phœnomena prorſus ſunt anomala. Etenim perturbatâ œconomiâ animali, & quaſi disjectâ, febris exinde deprimitur: quæ, obtinente genuino naturæ ductu, vigere ſolet.* Pulchro Exemplo ibidem hanc rem confirmat, dum juveni ferè animam agenti, & quem febre laborare adſtantes, ob temperatum partium externarum calorem, vix credebant, ſectâ venâ, febris à nimia plethora ſuffocata emicuit tanto impetu, ut, hâc vehementiorem ſe vidiſſe nunquam, fateatur. In tali caſu, quamvis revera febris incrementum adſit, ſubdolè ſilent omnia ferè ſymptomata. Sed à perito Medico latens morbi impetus ſatìs cognoſcitur; dum videt, ægri vires magìs proſtratas eſſe, quàm quidem ratio temporis, quo morbus duravit, poſtulat.

Variam autem incrementi rationem eſſe in febribus facilè patet, tam ratione celeritatis, quâ augetur, quàm diverſitate ſymptomatum, illorúmque numero, quæ illud incrementum comitantur.

STATUS. Hoc eſt morbi periculoſiſſimum ſtadium, quia toto incrementi tempore omnia ſymptomata aucta nunc, & numero plurima, & vehementiæ maximæ ſunt: vocatur ἀκμή. Hâc voce uſus fuit *Hippocrates* ut deſignaret illud, (*c*) *quod in unaquaque rerum omnium ſummum eſt.* Hoc morbi tempus ſic definivit Aëtius, (*d*) *Quum exacerbationes ſtatum acceperint, & ſimiliter per omnia conſequenter contigerint, concomitantibus ſymptomatibus neque detractis neque additis, tunc in vigore morbus eſſe dicatur. Vigor enim vehementiſſima totius morbi pars eſt.* Quod & *Hippocrates* (*e*) concinnâ brevitate expreſſit: *Circa morborum principia.... omnia imbecilliora; at circa vigores vehementiora.* In hoc vigore æquo quaſi marte dimicat natura cum morbi maxima vehementia, donec vel morbum ſuperet, vel victa ſuccumbat: unde & hoc tempore maximæ illæ perturbationes, & maniſeſtiſſimæ criſes contingunt; utì in *Commentariis* §. 587, dictum fuit. Aliquando tamen, poſt vigorem ſenſim fractis morbi viribus, ſanitas redit, abſque mani-

(*a*) Epidem. Lib. II. Comment. I. text. VI. Charter. Tom. IX. pag. 119.

(*b*) Sched. monitor. de novæ febris ingreſſ. pag. 683.

(*c*) Lib. de priſc. Medic. cap. VII. Charter. Tom. II. pag. 159.

(*d*) Lib. V. cap. XVII. pag. 79.

(*e*) Aphor. Sect. II. n°. XXX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 73.

feſta quadam evacuatione, vel metaſtaſi; túncque morbi ſolvi dicuntur; utì ibidem pluribus demonſtratum fuit. Quia autem ſummus ille morbi vigor non in puncto quodam indiviſibili conſiſtit, ſed aliquando ad unum alterúmve diem extenditur, quo tempore morbi ſymptomata nec augentur nec minuuntur, *ſtatus* dicitur, quia morbus in eodem quaſi ſtatu manet. Hoc morbi tempore veteres Medici nullo modo neque victu, neque medicamentis corpus turbabant, ſed ſolicitè attendebant, quo versùs natura vergeret, quáſve moliretur mutationes, ſive per evacuationes materiæ morboſæ, ſive per depoſitiones ejuſdem ad quædam corporis loca, ut inde cognoſcerent, quid agendum eſſet. Unde præcepit *Hippocrates*, (*a*) *Incipientibus morbis, ſi quid movendum videatur, move. Vigentibus autem, quietem agere præſtat.* Et alibi monuit, (*b*) *quum morbus in vigore fuerit, tum & tenuiſſimo uti victu neceſſe eſt.*

Statum autem morbi varium eſſe, pro morbi magnitudine, duratione, & exitu, diverſis, ſatìs patet.

DECREMENTUM. Hoc morbi tempore, utì optimè dixit *Aëtius* (*c*), omnia contrariò fiunt, quàm in augmento: ſymptomata enim morbi univerſa minuuntur, ægérque, quamvis à morbi vi ſæpe fractæ fuerint vires, tamen faciliùs morbum ferre incipit; & contrà omnia, quæ de ſanitate ſupererant, augentur quotidie. Patet ergo maximum vitæ diſcrimen, quod in febribus acutis adeſt, præteriiſſe, dum morbus decreſcit. Unde *Galenus* voluit, nullum eſſe mortis periculum, poſt morbi ſtatum; & ſi quidam perierint, hoc morbi tempore elapſo, illud factum fuiſſe vel propriis, vel Medicorum, erroribus: (*d*) *Ubi enim natura ſuperior evaſit, & debellavit, & reſtitit vehementiori morbi conatui, &, quæ infeſtabant, expugnavit, ... fieri non poteſt, ut deinceps ſuccumbat.* Tamen, utì poſtea dicetur, febris aliquando, poſtquam deferbuit, ſic mutavit & ſolida & fluida corporis, ut novi naſcantur morbi, quibus aliquando ægri ſuccumbunt. Propriè autem loquendo tunc non à febre, quæ jam deſiit, ſed alio morbo ex febre nato pereunt.

Non tamen ſemper febres poſt ſtatum ſic paulatim decreſcunt; aliquando enim ipſo ſummo morbi vigore criſes fiunt, per quas omne illud, quod vel morbi cauſa fuerat, vel per morbum ipſum ſic mutatum erat, ut ſanitatis legibus repugnaret, ſubitis evacuationibus expellitur de corpore: unde tunc nihil in corpore ſupereſt, quod morbum fovere poſſit; adeóque ſola tantùm manet debilitas à morbo prægreſſo. Optimè hoc monuit *Aëtius* (*e*), quòd nempe in talibus caſibus morborum declinatio ſenſibus manifeſta non fiat, neque utile ſit de ipſa tunc inquirere: ſufficit enim ſcire, quòd morbus fideliter, ſecurè & perfectè ſolutus fuerit.

Cùm autem in febribus, quæ omnia hæc tempora percurrunt, decrementum incremento earumdem reſpondere ſoleat, hócque diverſum eſſe in variis febribus probatum fuerit; idem de decremento verum eſſe, ſatìs patet.

Hæc ſunt quatuor illa tempora, quæ in omnibus morbis occurrunt; niſi vel morbi malignitas, vel ægri debilitas, tempore incrementi morbi, vel in ipſo ſtatu, mortem fecerint, vel in ſtatu morbi perfecta criſis morbi futurum decrementum præverterit.

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 72.
(*b*) Ibid. Sect. I. n°. VIII. pag. 13.
(*c*) Lib. V. cap. XVIII. pag. 79.
(*d*) De Criſib. Lib. III. cap. V. Charter. Tom. VIII. pag. 436.
(*e*) Lib. V. cap. XIX. pag. 79.

CRISIS. De illa dictum fuit in *Commentariis* §. 587. Varia autem hæc obſervatur in febribus, vel ratione temporis, quo fit; vel quòd bona vel mala ſit, perfecta vel imperfecta, ſimplex vel repetitis vicibus contingens, unicam vel plures ſimul evacuationes faciens; vel & abſque evacuatione per metaſtaſim fiat, &c.

MUTATIO. Febris enim ſæpe mutatur in alium morbum, vel ejuſdem generis, vel omnino diverſum. Sic febres continuæ aliquando mutantur in intermittentes; & contrà, febres intermittentes quandoque in continuas abeunt. Obſervatur pariter, per febres aliquando talem mutationem in ſolidis & fluidis corporis partibus fieri, ut poſt febrim non ſequatur ſanitas, ſed alius morbus; de qua re pluribus agendum erit in *Commentariis* §. 593. Diverſiſſimæ autem tales mutationes in febribus contingunt, ratione cauſæ, vehementiæ, durationis, medelæ adhibitæ, &c. Longè aliæ enim mutationes fiunt v. gr; in febre à contagio varioloſo excitata, quàm illæ, quæ in morbillis obſervantur; alia exſpectanda ſunt in ſynocho putri, quàm in ſimplici. Sic longas febres abſceſſibus terminari ſæpiſſime, monuit (*a*) *Hippocrates*: calidiori regimine tractatos, qui morbillis laborabant, in lethalem peripneumoniam incidiſſe, doluit (*b*) *Sydenhamus*, &c.

SANATIO. Facilè enim apparet, & hanc omnino variam eſſe debere ex antè dictis; & poſtea adhuc evidentiùs patebit ex illis, quæ de cura febrium dicenda erunt.

§. 591. FEBRIS deſinit in mortem, alium morbum ínque ſanitatem.

Sequitur nunc ut videamus, quot & quales ſint febris exitus. Patebit autem illico, non poſſe eſſe alios, quàm tres illos, qui in textu recenſentur. Febre enim finitâ, vel ſuperſtes eſt æger, vel non: ſi ſuperſtes fuerit, tunc vel rediit actionum vitalium, naturalium, & animalium omnium integritas, id eſt, ſanitas perfecta; vel aliqua in his læſio manet poſt febrim finitam; túncque eſt morbus (vide §. 1.): adeóque in tali caſu meritò dicitur, febrim in alium morbum deſinere.

Summam autem utilitatem habebit ſolicitè expendere omnes illos febris exitus; ut ſic diſcamus, quantùm per Artem hodie cognitam licet, vitare, & idoneis auxiliis tollere illa, per quæ febris in mortem, vel alios morbos tendit; & contrà promovere ſalutaria illa naturæ & Artis molimina, per quæ impetrari poteſt, ut febris deſinat in ſanitatem.

§. 592. IN mortem, vitio deſtructi per nimiam vim ſolidi; aut peccato liquidi ita depravati, ut vaſa obſtruat vitalia, aut ea, per quæ nova liquida in locum perditorum ingeri debent. Hinc inflammationes, ſuppurationes, gangrænæ febriles in viſceribus vitalibus, corde, pulmonibus, cerebello; vel ulcera aphthoſa in primis viis, cauſa frequens mortis ex febre.

Dum perfecta cordis quies adeſt, mors eſt (vide *Commentaria* §. 1.): verùm ut cor pergat moveri, requiritur, ut ſpiritus à cerebello per nervos cardiacos

(*a*) Aphor. Sect. IV. n°. XLIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 163.

(*b*) Sect. IV. cap. v. pag. 245. 246.

fluant in villos cordis; & ut cor ſanguinem per venas accipiat, momento poſt per arterias expellendum: adeóque vaſorum integritas, & humorum meabilitas requiruntur, ut vita maneat. Dum ergo per febrim deſtruitur vaſorum cohæſio, vel ſic depravantur liquida, ut immeabilia fiant; mors ſequitur tamquam febris effectus. Cùm autem vita ſuſtineri nequeat, niſi nova liquida perditorum jacturam ſuppleant; ſi per febrim hæc reſtauratio perditorum impediatur, mors pariter ſequetur. Videamus jam quomodo ſingula hæc per febrim fieri poſſint.

VITIO DESTRUCTI PER NIMIAM VIM SOLIDI. Quamdiu ſani ſumus; vaſorum latera talem debent habere firmitatem, ut abſque ruptura ferre poſſint illum impetum, quo à liquidis per vaſa motis urgentur. Cùm enim humores per arterias convergentes moveantur, neceſſe eſt, ut magnâ vi in latera illarum agant. Si jam manente eâdem firmitate laterum, liquidi per vaſa moti augeatur impetus, patet evidenter, periculum eſſe, ne ſolvatur cohæſio. Majores arteriæ quidem abſque ruptura magnam vim ferre poſſent; ſed ultimi fines ſanguiferæ arteriæ (qui tamen maxima vaſa ſunt inter minima) capillum tenuitate ſuperant, & per hos fines, immaniter ſæpe auctâ in febribus validiſſimis velocitate, liquida moventur: adeóque apparet magnum periculum eſſe, ne tenerrima hæc ſolida, aucto per febrim motu, deſtruantur. Verùm tenerrima pulmonum vaſa, arteriæ encephali, calloſis tunicis depoſitis, vix reſiſtentes, molliſſima cerebri & cerebelli pulpa, tota tamen vaſculoſa, longè faciliùs deſtrui poterunt. Obſervationes Practicæ toties docuerunt, ſanguiferas arterias, arteriis ſeroſis, lymphaticis, &c, multò firmiores, per febris vim ſolvi poſſe. In febre acutiſſima, quæ peſſimarum variolarum eruptionem præcedit, vel & comitatur aliquando, ſolutis per nimium motûs impetum pulmonum vaſis, violenta hæmoptoe naſcitur; vel & mictus cruentus, ſi idem malum in renibus fiat: & ingenuè fatetur *Sydenhamus* quòd nullâ methodo (*a*) ſervare potuerit ægros, quibus talia contigerant; & ſæpe illos periiſſe (*b*) in primo morbi hujus ſtadio, antequam variolæ prodiiſſent. Unde & inter illas cauſas, per quas tenues venæ in pulmone divelluntur, & franguntur, febres recenſuit (*c*) *Hippocrates*. Si jam conſideretur, aucto ſanguinis motu, ſales & olea noſtrorum humorum reddi volatiliora & acriora, patebit facilè, majus adhuc periculum imminere, ne tenerrima ſolida deſtruantur: hoc autem ad vitia liquidorum pertinet, de quibus nunc agendum.

AUT PECCATO LIQUIDI ITA DEPRAVATI, UT VASA OBSTRUAT VITALIA. Inter effectus febris §. 587, dictum fuit, quòd per febrim liquidiſſima exprimerentur, & reliqua incraſſarentur; adeóque conciliabitur immeabilitas liquidis, unde obſtructio naſcetur. Si autem hoc contingat in vaſis vitalibus, (quæ hìc intelliguntur illa, per quæ abſolutè requiritur liber motus, ut vita maneat) pulmonum nempe & cerebelli inprimis; mors brevì ſequetur à febri. Cùm autem & in pulmone, & in encephalo, per anguſtiſſima vaſa humores debeant tranſire, ſolet in febribus nata liquidorum immeabilitas ſe inprimis circa hæc loca manifeſtare talibus ſignis, quæ functionem horum viſcerum turbatam eſſe demonſtrant. Validiſſima enim febris nunquam diu durat, quin difficilior fiat reſpiratio, & deliria ſequantur. Unde de febre ar-

(*a*) Sect. III. cap. II. pag. 197.
(*b*) Diſſert. Epiſt. circa initium p. 443, 444.
(*c*) Lib. de intern. affection. cap. I. Chart. Tom. VII. pag. 638.

denti dixit *Hippocrates*, (*a*) *Plerumque etiam velut ad pulmonis inflammationem tranſmutatur*, *& delirat*. Et alibi, (*b*) *Quibuſcumque in febre non intermittente ſpirandi difficultas, & delirium acciderit, lethale*. E contra verò ſpirandi facilitatem vim magnam monet (*c*) *ad ſalutem habere in morbis omnibus acutis quibus conjuncta febris eſt, quique quadraginta diebus judicantur*. Neque tantùm delirium, ob depravatum ita liquidum, ut per vaſa encephali tranſire nequeat, damnavit *Hippocrates*; verùm etiam leviora mala, futuri tamen delirii ab hac cauſa ſigna peſſimi ominis & mortifera habuit; qualia ſunt, (*d*) *manus ante faciem attollere, & quaſi muſcas inani operâ venari, & feſtucas carpere, atque floccos à veſtibus, vel ab adjuncto pariete..... vellere*. Per quæ autem ſigna cognoſci poſſit, febris tantum impetum eſſe, ut hæc metuenda ſint, poſtea in *Commentariis* §. 609, dicetur.

AUT EA, PER QUÆ NOVA LIQUIDA IN LOCUM PERDITORUM INGERI DEBENT. Quantùm novimus, nihil novi liquidi ſanguini miſcetur, niſi per venas receptum fuerit, quæ vel in externa, vel interna corporis ſuperficie, numeroſiſſimis & minimis oſculis hiant, atque contigua ipſis liquida abſorbent. Cùm autem motus humorum per venas ſit ab apice verſus baſim, adeóque abſorpta minimis his oſculis liquida continuò verſus latiorem locum veniant, obſtructio hîc à vitio liquidi transfluentis locum habere non poterit: quidquid enim minutæ adeo molis eſt, ut ultimos venarum fines ingredi potuerit, facillimè per reliquum venarum decurſum tranſibit (vide illa quæ ad §. 119, dicta fuerunt). Verùm externa compreſſio adjacentium partium, & exſiccatio & contractio tenerrimarum harum fiſtularum, poterunt impedire, quominus per venulas has liquida ingrediantur. Utì enim jam ſæpius in præcedentibus dictum fuit, in omni corporis ſuperficie externa, & interna, innumera oſcula arterioſa hiant, per quæ continuò tenuiſſimus ros exhalat; qui præter alios uſus etiam fovendis & humectandis his partibus inſervit. Si ergo per febris nimium impetum difflentur liquidiſſima, & reliqua inſpiſſentur, per minima exhalantia vaſcula liber humorum tranſitus impedietur; atque illa, immeabili liquido diſtenta, vi liquidi à tergo urgentis tumebunt, ſícque vicinas venulas abſorbentes, ſemper cæteris paribus arteriis teneriores, facilè comprimnent. Præterea dum arteriis obſtructis exhalatio impeditur, minima oſcula venoſa exſiccantur neceſſariò, & ſic omnis ingreſſus novi liquidi impedietur. Hæc eſt miſerrima conditio illorum, qui febre ardenti laborant: lingua enim, fauces, totum os internum, aridiſſima ſunt; unde vox illa clangoſa, & ſæpe impoſſibilis deglutitio à ſiccitate harum partium: tota cutis ſqualet, & aſpera fit. Unde potus aſſumtus non ingreditur ſanguinem, ſed per alvum dilabitur, partim ob hanc cauſam, partim quia per febrim corrupta bilis continuo ſtimulo alvum movet; unde meritò *Hippocrates* pro lethali ſigno habuit, ſi in febre ardente (*e*) alvus affatim prorumperet. Mala hæc augentur, dum extremæ illæ fiſtulæ arteriarum exhalantium, immeabili liquido diſtentæ, impetu à tergo urgentium humorum protruduntur, & omni tranſitu vitalis liquidi impedito, gangrænoſæ quaſi factæ, in craſſiſſimas

(*a*) De Morbis Lib. II. cap. xxv. Charter. Tom. VII. pag. 576.

(*b*) Aphor. Sect. IV. n°. 1. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 167.

(*c*) Prognoſtic. Comment I. Sentent. xxv. Charter. Tom. VIII. pag. 608.

(*d*) Ibid. Sentent. xxiii. pag. 606.

(*e*) Coac. Prænot. n°. cxxx. Charter. Tom. VIII. pag. 858.

& ſicciſſimas cruſtas ſæpe abeunt, quibus omnis ſuperficies linguæ, oris interni, faucium, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum tegitur; ſícque omnis ingreſſus liquidorum per has vias impeditur. Apparet hoc evidenter in illis, qui à periculoſiſſimis his morbis emergunt: tunc enim ſeparantur illæ cruſtæ, & integræ tales pelles à lingua & reliquis partibus ſecedunt; & ſæpius obſervavi, per alvum ſimiles omnino prodire, evidenti ſigno, internas partes ſimili modo affectas fuiſſe. Patet hinc ratio, quare dixerit *Hippocrates*, (vide *Commentaria* §. 100.) (*a*) *quicumque verò ex febre ardente intereunt, ex ſiccitate pereunt*. Difflantur enim aucto motu liquidiſſima, neque horum jactura reſtitui poteſt, quia novis liquidis ingreſſus impeditur.

HINC INFLAMMATIONES, SUPPURATIONES, &c. Cùm ergo per febrim poſſit ſic depravari liquidum naturale, ut vaſa vitalia obſtruat, non mirum, inflammationem à febre, ut causâ, naſci poſſe: verùm natam inflammationem ſequi poſſunt varii ejus exitus, nempe ſuppuratio & gangræna. Omnia autem hæc & in viſceribus contingere poſſe, patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 374, & §. 423, dicta fuerunt. Si autem vitalia viſcera his malis, ex febre natis, occupentur, brevì plerumque mors ſequi ſolet.

De aphthis, quæ frequenter febres continuas ſequi ſolent, poſtea peculiari capitulo dicetur. Sufficit hîc notare, quòd ſæpe craſſiſſimis cruſtis omnem tractum primarum viarum obſideant, ſícque omnem ingreſſum novis liquidis impediant; atque hâc ratione mortem inducant.

§. 593. IN alium morbum deſinit, dum vel agitatione nimiâ vaſa lædit, & liquidiora diſſipans reliqua inſpiſſat; vel nimis debili actione impar eſt reſolvendo ſuâ vi coagulato; vel deponendo materiem criticam in vaſa quædam obſtructa, dilatata, vel rupta; hinc maculæ rubræ, puſtulæ, eryſipelas, morbilli, variolæ, phlegmonæ, bubones, parotides, abſceſſus, gangrænæ, ſphaceli, ſcirrhi, &c.

Videndum jam, quomodo febris deſinat in alium morbum: hoc autem fit, vel quatenus per febrim læduntur ſolida, vel immutantur fluida; vel ubi illud, quod febrim excitaverat per febrim mutatum quidem, non tamen penitus ſubactum, neque expulſum de corpore, reſtat, ac ſanitatem turbat: vel denique quando per febrim mutati humores ad quædam loca corporis deponuntur, atque ibi novos morbos faciunt; quæ ſingula ſeorſim conſiderari merentur.

DUM VEL AGITATIONE NIMIA VASA LÆDIT. Validiſſimo aucti per febrim humorum motûs impetu deſtrui poſſe vaſa, præcedenti paragrapho vidimus; unde patet, ab eadem cauſa, ſed mitiori, diſtrahi nimis poſſe vaſorum latera, adeóque & debilitari, quamvis adhuc maneat partium cohæſio. Utì enim dictum fuit ad §. 26, capacitas vaſorum menſuratur ratione compoſitâ ex ratione directa impetûs liquidi impulſi, & ratione inversâ reſiſtentiæ laterum. Si ergo, manente eâdem firmitate laterum vaſorum, augeatur momentum liquidi impulſi, neceſſariò debebit illarum capacitas dilatari. Verùm & liquidum, vi cordis pulſum in arterias conniventes, non tantùm recedere facit latera ab axi canalis, verùm etiam hæc vaſa elongat. Vidi hoc evidentiſſimè,

(*a*) De morbis, Lib. I. in fine. Charter. Tom. VII. pag. 549.

utì aliâ jam occaſione memini, dum major pedis digitus uno cunei ictu ſimul & ſemel amputabatur; ſingulis enim cordis pulſibus extra æquabilem vulneris ſuperficiem eminebant elongatæ arteriæ. Confirmatur hoc & inde, quòd juniores ex acutis morbis reſurgentes, ſæpe paucis ſeptimanis notabile ſtaturæ augmentum acquirant. Diſtrahuntur ergo per febrim vaſorum latera, & in latitudinem & in longitudinem; adeóque minuitur partium ſolidarum cohæſio, utì in *Commentariis* §. 25. n°. 3, probatum fuit: à qua ſola cauſa infinita mala ſequi poſſe §. 26, dictum fuit. Omnis enim ingeſtorum aſſimilatio pro magna parte à ſolidarum partium in contenta fluida actione pendet; omnes ſecretiones & excretiones amplitudinem determinatam vaſorum requirunt, ut ſecundùm ſanitatis leges fiant. Unde toties hydrops, rachitis, cacochymia, &c, poſt febres diuturnas ſequuntur, ob nimiam ſolidarum partium debilitationem.

ET LIQUIDIORA DISSIPANS, RELIQUA INSPISSAT. Hic febrium effectus probatus fuit in *Commentariis* §. 587; atque in præcedenti paragrapho dictum fuit, mortem ſequi, ſi liquida inſpiſſata obſtruxerint vitalia vaſa, in pulmone vel cerebello. Verùm ſi idem malum, ab eadem cauſa natum, in aliis viſceribus contigerit, quorum integritas non abſolutè ad vitam requiritur, ad ſanitatem tamen; febris definet non in mortem, ſed in alium morbum. Hinc toties poſt diuturnas, vel malè curatas febres, peſſimæ obſtructiones in hepate, ſplene, &c, naſcuntur; quæ pertinaciſſimis morbis chronicis originem poſtea præbent.

VEL NIMIS DEBILI ACTIONE IMPAR EST RESOLVENDO SUA VI COAGULATO. In *Commentariis* §. 558, dictum fuit, febrim eſſe illud naturæ inſtrumentum, per quod illa, quæ æquabili circulationi reſiſtunt, ſic ſubiguntur vel mutantur, ut non ampliùs noceant, vel expelluntur de corpore. Utì jam excitatus ille motus febrilis aliquando nimio impetu deſtruit ſolida, & ſic degenerare facit liquida, ut mors ſequatur, utì paragrapho præcedenti vidimus; ſic è contra, aliquando motus ille febrilis, vel ob propriam ægri debilitatem, vel & ob perverſam medelam adhibitam, ſic ſuffocatur & languet, ut non valeat removere illa obſtacula, vel ſolvere illud coagulum, quod cauſam materialem febris in corpore ægrotante conſtituebat. Ceſſat tunc febris, ſed non redit ſanitas; quia illud, quod per febrim mutare vel expellere ſalutari molimine natura tentaverat, non ſubactum in corpore ſupereſt, & functiones turbare pergit. Generalis ergo indicatio curatoria in omni febre eſt, ſic temperare impetum, ut, deſtructis ſolidis, vel nimis inſpiſſatis liquidis, inflammationes, ſuppurationes, gangrænas, &c, producere nequeat; neque interim ſic langueat, ut morbi materiam non valeat ſubigere, mutare, movere, & excernere; de qua re poſtea in *Commentariis* §. 609, pluribus agendum erit. Neque ſatìs inculcari poſſe videtur hæc regula Practica maximi momenti, cùm plurimis nimis odioſum febris nomen ſit, illámque ſemper omni molimine debellandam credant; cùm, interim ex Veterum monumentis, & ſummorum Medicorum Obſervatis conſtet, feliciſſimè curari febrim ſæpe per febrim ipſam, modò in juſto moderamine retineatur.

VEL DEPONENDO MATERIAM CRITICAM, &c. Quando in febribus illud, quod coagulo ſuo cauſa materialis morbi fuerat; vel & mutati à naturali ſua indole per febrim humores, poſt criticas illas perturbationes, expelluntur de corpore, ſanitas redit. Verùm, utì in *Commentariis* §. 587, dictum fuit, ſæpe non fiunt tales excretiones, ſed materia illa critica ad quædam loca cor-

poris deponitur, ibíque novos morbos parit, turbando functiones partium, quas occupat. Si autem hæc materia critica, ad locum quemdam delata tantæ tenuitatis foret, ut libere per vaſa tranſire poſſet; patet facilè, quòd tunc nec hæreret in loco, nec accumulari poſſet. Unde apparet, quòd tantæ molis debeant eſſe particulæ illæ criticæ materiæ, ut vaſa obſtruant, vel dilatata minorum vaſculorum orificia ingrediantur errore loci (vide §. 118.), per quorum ultimos fines tranſire nequeunt, vel denique ruptis vaſis effundantur in cava vicina naturalia vel morboſa. Tribus his modis materiam criticam in variis corporis locis colligi, ſícque febrim in alium morbum deſinere, patebit ex ſequentibus, quæ hìc recenſentur, ut firmandæ huic doctrinæ inſerviant, & Exempla præbeant. Cùm autem manifeſtiſſimè appareant illæ criticæ depoſitiones, quæ circa partes externas obſervantur, tales inprimis hîc enumerantur, quamvis & ſimiles omnino in internis partibus fiant, utì cadaverum ſectio docuit, & poſtea in morborum acutorum Hiſtoria dicetur. Quando autem internæ partes ſic afficiuntur, illud ex læſis harum partium functionibus præcipuè cognoſcitur.

MACULÆ RUBRÆ vocantur, quando cutis variis in locis corporis abſque tumore conſpicuo, rubra apparet. Fiunt autem, quando vaſcula tenuiora, quæ naturaliter rubrum ſanguinem non habent, errore loci eumdem nunc receperint; adeóque quaſi leviſſimæ inflammatiunculæ in vaſis cutaneis ſunt; ſæpe ortæ, dum illud, quod perſpiratione inſenſibili difflandum erat de corpore, ſolitò acrius irritat hæc vaſcula, per quæ tranſit. Unde in febribus, in quibus toties per hanc evacuationem, vel ſudorem, de corpore evacuatur materia morboſa, ſæpius obſervantur. Plerumque ſatìs faciles ſunt, ſoliſque diluentibus & refrigerantibus remediis facilè curantur. Sic in æſtivis febribus circa ſeptimum, octavum & nonum diem tales maculas, (a) *culicum morſibus ſimiles*, obſervavit *Hippocrates*, & quidem in ſolis mulieribus; addítque nullam mortuam fuiſſe, cui tales eruptiones contigerant. Poſtea peculiari capitulo agendum erit de exanthematibus febrilibus.

PUSTULÆ. Quando à ſimilibus cauſis oritur obſtructio, & levis inflammatio, etiam puſtulæ naſcuntur; diſtinctæ à maculis rubris, quòd extra ſuperficiem cutis emineant, & in parvos tumores attollantur.

ERYSIPELAS. Quid illud ſit, dictum fuit in *Commentariis* §. 380. Frequentiſſimè contingit, ut in homine ſaniſſimo, abſque ulla cauſa cognita prægreſſa, oriatur febris; quæ poſt unum, alterúmve, aliquando & plures dies, deſinit: ſed ſimul in corporis parte externa oritur macula lata, rubra, ſæpe ſatìs ſubitò ſe diſpergens in magnam amplitudinem. Sic vidi in muliere quintâ febris die in brachio eryſipelas natum, quod brevì ad humerum uſque adſcendit, deinde per collum ad faciem prorepſit, atque poſtea totum caput occupavit. Ceſſabat febris ſtatim, dum illud eryſipelas magnam partem brachii occupaverat. Quamvis autem nullam non corporis partem occupaverit aliquando hic morbus, omnium tamen frequentiſſimè in facie obſervatur. Febrem talem eryſipelatoſam vocavit (b) *Sydenhamus*; & quamvis plerumque illud malum tenui diætâ & antiphlogiſticis remediis ſoleat ſatìs tutò curari, obſervatum fuit tamen aliquando

(a) Epidem. Lib. II. Comment. III. text. v. Charter. Tom. IX. pag. 155.

(b) Sect. VI. cap. VI. pag. 353.

do in gangrænam abiiſſe. *Hippocrates* meminit horrendi eryſipelatis, quod populariter graſſabatur, & quo adeo fœdè vexabantur ægri, ut oſſa ipſa nudarentur, & (*a*) totum brachium, cubitus, femur, &c, partibus mollibus, gangrænoſo tabo diffluentibus, ſpoliarentur. Criticè autem ſolvi febrim hanc, ubi eryſipelas prodit in cute externa, pariter notavit *Sydenhamus* (*b*); ſimúlque apparet ratio, quare *Hippocrates* (*c*) damnaverit, ſi eryſipelas intrò verteretur; & contrà laudaverit, ſi foras prodiret: nova enim tunc febris accenditur, quando intrò rapitur eryſipelas, & ſummum periculum eſt, ne illud tunc cerebrum, pulmones, &c, occupet. Patet pariter, in febribus talibus eryſipelatoſis varium eventum morbi inprimis pendere à partibus illis, quas natum ex febre eryſipelas occupat; nam in externa corporis ſuperficie rarò inde magnum malum fit, niſi intrò recurrat; in internis verò illud periculoſiſſimum eſſe, nemo dubitat. Neque Ars multùm hîc facere poteſt, ut illam depoſitionem criticam verſus exteriora determinet; nulla enim ſigna ſunt, quæ hanc febrim eryſipelatoſam diſtinguunt; & licèt illam quis prævidiſſet, dum populariter graſſatur, cùm in varias partes corporis externi ſoleat deponi hæc materia; nullum certum indicium haberetur, cui parti attrahentia illa & derivantia remedia (vide §. 134.) deberent applicari. Unicum fortè, quod tentari poſſet, foret, ut in tali caſu tota cutis externa balneo vaporis laxaretur. Hinc fortè aliquando improviſi & funeſtiſſimi in febribus eventus, quæ tamen nec vehementiâ, nec ſymptomatum comitantium malignitate metuendæ videbantur; dum nempe eryſipelas encephali membranas occupat, & ſubitò nato delirio necat. Probè memini, me tales caſus aliquoties vidiſſe, ſícque didiciſſe, ne temere imperitiæ vel negligentiæ accuſarem alios Medicos, quibus ægri præter ſpem, fortè ſimili de cauſa, erepti fuerant.

Eryſipelas autem viſcera occupare, docuit *Hippocrates* (*d*), dum illud in pulmone gigni dixit, & inter cauſas nati in pulmone eryſipelatis etiam febres numeravit; & ſimul quædam ſigna dedit, quibus eryſipelas illud poſſet cognoſci. Totam autem ſpem curæ in eo poſuit, ut illud eryſipelas duobus, tribus, vel quatuor ad ſummum diebus foras exiret & diffunderetur: quod niſi fieret, brevì perire tales ægros monet, toto pulmone purulento & putrido facto. Notandum autem quàm maximè, quòd ſigna hujus mali, ab *Hippocrate* recenſita, notent quidem eryſipelas pulmonem occupaſſe; neutiquam verò talia ſint, ut ſignificent, illud naſciturum eſſe: unde iterum prognoſis difficultas in febribus illis eryſipelatoſis patet, & poſtea in anginæ Hiſtoria quædam adhuc dicenda erunt, quæ hanc rem confirmant.

MORBILLI. Horum enim eruptionem ſemper præcedit febris, & in regulari maximè morbillorum ſpecie quarto die ſemper prodeunt: in anomalis morbillis nunc citiùs nunc ſeriùs fit eruptio (*e*). In his etiam apparet, per febrim verſus corporis ſuperficiem deponi materiam morboſam; non adeo magno cum diſcrimine, ſi exteriora tantùm morbilli occupent, neque calido rigimine tractentur decumbentes; ubi verò delirium, aut dyſpnœa ſuſpicionem faciunt, ad encephalon vel pulmonem ſimile malum hærere, anceps ſæpe diſcrimen adeſt.

VARIOLÆ. In illis omnium manifeſtiſſimè hoc apparet. Poſtquam enim ſuſceptum contagium varioloſum in corpore actuoſum fit, febris accenditur; quæ,

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. xxv. Charter. Tom. IX. pag. 265.
(*b*) Sect. II. c. II. ubi de igne ſacro. p. 135. 136.
(*c*) Aphor. Sect. VI. n°. xxv. Charter. Tom. IX. part. II. pag. 261.
(*d*) De Morbis Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII pag. 540.
(*e*) Sydenh. Sect. V. cap. III. initio. pag. 292.

niſi epidemicè graſſentur illo tempore variolæ, ſæpe etiam peritiſſimos Medicos fefellit, cùm pleraque ſymptomata cum aliis febribus acutis continuis communia habeat. Poſtquam hæc febris per duos, tres, quatuórve dies duravit, ſtigmata hinc inde, pulicum morſibus ſatìs ſimilia, apparent; levantur omnia ſymptomata, & in diſcretis variolis febris integre ceſſat, ſic ut nihil mali ampliùs ſuſpicentur ægri. Deſinit tunc ergo hæc febris, à ſtimulo mirabilis hujus contagii nata; & quamvis in mitiſſimis variolis ſanitas tunc rediiſſe videatur, revera tamen alius morbus ſequitur, dum venenum variolarum non ſubactum fuit per febrim, vel expulſum de corpore; ſed criticè depoſitum verſus corporis ſuperficiem, ubi primò maculas parvas rubras facit: hæc dein elevantur in puſtulas, quæ ſingulæ poſtea parvuli abſceſſus fiunt; in quibus pus varium quidem, pro diverſa morbi malignitate, ſemper tamen tale, ut idem venenum varioloſum ſingulis guttulis hujus puris contineatur, per quod vel ſaniſſimus homo eodem morbo affici poterit; utì docuit variolarum inſitio. Unde patet evidenter, per febrim, à contagio varioloſo ſuſcitatam, non domari vel expelli illud miaſma, ſed è contra puriſſimos ſani corporis humores, tranſmutatos in ſimilem venenatam indolem, criticè deponi versus corporis ſuperficiem.

PHLEGMONÆ. Quid ſit phlegmone, & quomodo differat ab eryſipelate, §. 370, & 380, dictum fuit. Utì autem per febrim natam eryſipelas foras protruditur in corporis ſuperficiem, vel & pejori omine internas partes occupat, idem & in phlegmone verum eſt. Quotidiana in Praxi Obſervata hanc rem confirmant. In ſcorbuticis ſæpiſſime obſervatur febrim naſci, quæ poſt unum alterúmve diem ceſſat, depoſitâ materiâ verſus crura, atque ibi ſæpe validam phlegmonem, aliquando in ulcera cacoethe degenerantem, quandoque & peſſimam gangrænam facit. Imò vidi aliquoties in ſaniſſimis hominibus, abſque ulla cauſa obſervabili prægreſſa, natam febrim, quæ poſt viginti quatuor horas deſiit, excitatâ in hac illâve corporis parte inflammatione validiſſimâ. Numquid etiam ſimile quid in morbis acutis inflammatoriis obſervatur? Certè raròpleuritis fit, niſi febris prægreſſa fuerit, per quam illud inflammatorium in loca intercoſtalia deponitur: quod idem verſus caput delatum lethalem phrenitidem facere potuiſſet; utì toties factum fuit, dum abſque bonis ſignis evanido lateris dolore ferox delirium ſucceſſit. In anginis inflammatoriis frequentiſſimè vidi, quòd primò naſceretur febris; dein poſt unum alterúmve diem tonſillæ inflammatæ tumerent, febre ſtatim evanidâ, ſimulac illuc inflammatorium in has partes depoſitum eſſet; neque redibat febris poſtea, ſi mitis morbus foret, & reſolveretur abſque ſequente ſuppuratione hæc inflammatio: validam enim inflammationem & ſuppurationem ſemper febris comitari ſolet; utì antea dictum fuit: ſed hæc differt à priori febre, per quam inflammatoria materia ad certum locum corporis depoſita fuit; æquè ac illa febris, quæ in ſtatu contagii varioloſi adeſt; & per quam verſus ſuperficiem corporis pellitur materia morbi, differt à febri, quæ variolarum inflammationem & ſuppurationem comitatur, aut ſequitur.

An ergo morbi acuti inflammatorii inprimis à ſe mutuò differunt ratione loci, verſus quem materia inflammatoria per febrim prægreſſam pellitur? Admodum probabile hoc videtur; generales enim indicationes curatoriæ in omnibus eædem ſunt; tota diverſitas à parte affecta pendet. Sic dum poſt febrim nata phlegmone crus occupat, prudentes Medici cavent, ne frigidis, adſtringentibus, repel-

lentibus, &c, turbent vel impediant hanc materiæ in hoc loco depoſitionem; & dein vel benignâ reſolutione, vel blandâ ſuppuratione natam inflammationem curant. Ubi verò ad cerebrum deponitur ſimilis materia per febrim, omni Artis molimine ab hoc loco illam derivare ſtudent; ſimulac vel ex genio morbi epidemici, vel ex ſymptomatibus morbi obſervatis vel minima ſuſpicio naſcitur, verſus locum adeo periculoſum tendere materiam morbi. Si hoc fieri nequeat, natam hîc inflammationem, venæ-ſectionibus, aliiſque ſummis antiphlogiſticis remediis reſolvere tentant; cùm ſuppurationem hîc lethalem, vel ſaltem periculoſiſſimam ſemper fateantur omnes. An fortè ſimile quid indicare voluit *Hippocrates* dum dixit, (*a*) *Dolores tum laterum, tum pectoris, cæterarúmque partium an multùm differant, perdiſcendum.*

Prout jam nata phlegmone diverſas partes occupat, aut vario terminatur exitu, iterum febris deſinit in alios morbos, utì ſunt,

BUBONES, PAROTIDES. Dum nempe glandulæ inguinales, vel & ſubaxillares inflammatæ tument; utì etiam magnæ illæ glandulæ ponè aures ſitæ. De his autem dictum fuit in *Commentariis* §. 416.

ABSCESSUS, GANGRÆNÆ, SPHACELI. Cùm modò dictum fuerit, febrim aliquando in phlegmonen deſinere, ſatìs patet, phlegmonen natam ſequi poſſe omnes ejus exitus, adeóque & abſceſſum, gangrænam, &c. Verùm in febribus aliquando obſervatur, verum pus, & magnâ quidem copiâ, deponi ſatìs ſubitò in quaſdam partes corporis, atque inde eductum fuiſſe, licèt nulla inflammatio in his partibus prægreſſa fuiſſet, & nulla ſigna docuiſſent, in aliis corporis locis pus illud collectum latuiſſe priùs, quod dein venis reſorptum ad alia loca deponi potuiſſet. Vidi hoc aliquoties, & miratus fui; inprimis in muliere, febre continuâ, laborante, quæ jam vigeſimum diem ſuperaverat, & evaſura videbatur, cùm declinaret morbus, & nulla terrifica ſymptomata adeſſent: ſubitò enim de dolore obtuſo brachii utriuſque conqueri cœpit, cùm tamen pridie nihil mali in his partibus percepiſſet: atque luſtrans ſedulò has partes ſenſi ſub integumentis, quorum color non mutatus erat, fluctuare magnam humoris copiam: apertura facta exivit pus, & brevì depuratus fuit & conſolidatus ille abſceſſus. Interim tamen in toto morbi decurſu nullam topicæ inflammationis vel ſuppurationis notam in quadam corporis parte mihi obſervare licuit. Hinc credidi, cauſam materialem febris, per febrim ſic ſubigi & mutari poſſe, ut puris analogam naturam acquirat, licèt adhuc cum reliquis humoribus per vaſa fluat; & deinde deponi illud pus jam factum in quædam loca corporis; non verò illud gigni in illis partibus corporis, in quibus collectum invenitur. Certè apud veteres Medicos habentur plura, quæ non mediocriter huic opinioni favent. Apud *Hippocratem* ſequentia leguntur: (*b*) *Quæcumque verò febris longior fiat affecto ad ſalutem homine, neque dolore detinente ob inflammationem aliquam, neque ob ullam aliam evidentem cauſam, huic abſceſſus cum tumore & dolore ad articulum aliquem, maximéque in inferioribus partibus exſpectandus eſt. Magìs autem oriuntur, & breviori tempore hujuſmodi abſceſſus, annis triginta, junioribus. Suſpectan-*

(*a*) Aphor. Sect. VI. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 250.

(*b*) Prognoſt. Comment. III. Sentent. xxiii. xxiv. xxv. Charter. Tom. VIII. pag. 676. 677.

dum verò his ſtatim de abſceſſu eſt, ſi viginti dies febris detinens ſuperet. Et *Galenus* in illo loco, quem aliâ occaſione (§. 587.) allegavi, dixit: (*a*) *Putredo autem humorum, quæ fit in vaſis, ſimilis eſt putredini, quæ in inflammationibus & abſceſſibus fit, & aliis phymatis.* Bina autem genera hujus putredinis eſſe dixit; & ex horum permiſtione aliud tertium variâ ſpecie exiſtere, pro varia nempe horum binorum inter ſe proportione: (*b*) *Alterum quidem fit ſuperante naturâ; alterum verò evictâ. Superante quidem, ut per inflammationes, & phymatodes tumores omnes, pus; in humoribus autem venarum & arteriarum id quod ſubſidet in urina, proportione puri reſpondens. Atque hæc putredo non ſimpliciter putredo cenſetur, ſed etiam habet aliquid concoctionis; manente enim adhuc concoquendi facultate vaſorum, putreſcens tunc humor ad talem alterationem deducitur.* Ubi autem illud puri analogum, cum ſanguine fluens, per urinas ſeparabatur, expellebatur futuri abſceſsûs materia: atque inde patet iterum ratio, quare *Hippocrates* dixerit; (*c*) *Qui urinas tenues & crudas meiunt multo tempore, ſique cætera, ut ſuperfuturis, ſigna ſint, his abſceſſum ad loca infra ſeptum tranſverſum exſpectare oportet.* Et contrà, (*d*) *Quibus ſpes eſt ad articulos abſceſſum fore, eos abſceſſu liberat urina copioſa, & craſſa, & alba reddita.*

Utì autem pus vincente Naturâ fit, ut *Galenus* dixit; ſic devictâ Naturâ poterit peſſima corruptio fieri, quæ per febrim ad loca quædam corporis depoſita, hominem à morte liberat, & à febre immunem reddit, ſed partes, quas occupat, ſubitò perfectâ morte deſtruit: unde tunc febris in gangrænam & ſphacelum deſinit, abſque prægreſſa valida inflammatione partium, quæ ſic afficiuntur; ſed merâ tantùm depoſitione malignæ materiæ, per febrim ex univerſali humorum maſſa ad loca quædam corporis depulſæ. Videantur illa, quæ de gangræna & ſphacelo ex hac cauſa natis dicta ſunt in *Commentariis* §. 423.

SCIRRHI. Quamvis ſcirrhus, utì in ejus Hiſtoria dictum fuit, plerumque lentâ accumulatione materiæ immeabilis circa partes glanduloſas fiat; tamen in febribus ſæpe ſubitò ab hæc loca ſimilis materia deponitur, & tumores facit, qui, niſi emollientiſſimis & ſolventiſſimis ſimul remediis tractentur, ſæpe in ſcirrhos irreſolubiles abeunt; utì bubonibus, & parotidibus febrilibus, toties accidit. In puerperis ſæpe obſervatur, febrim naſci ſubitò ſatìs validam, quæ per unum alterúmve diem vix durat; & tunc adeſt tumor durus in mamma, ſæpe ſcirrheſcens niſi, peritè tractetur; ſimúlque febris deſinit. Obſervavit *Sydenhamus* (*e*), *quòd cùm febres autumnales teneram ætatem diu cruciârint, nulla ſpes ſit eaſdem abigendi, donec abdominis regio, circa lienem præcipuè indurari atque tumefieri occœperit: iiſdem enim gradibus, quibus hoc ſymptoma ſupervenerit, febris etiam fugam meditatur.* Certiſſimum autem febris abituræ prognoſticon inde haberi monet; atque tumores illos tangentis digitum haud aliter ferire, (*f*) *ac ſi materiam aliquam continerent viſcera in ſcirrhum induratam*; illis inprimis annis, quibus intermittentes autumnales epidemicè graſſantur; aliis autem annis hos tumores tactum ſic afficere, quaſi (*g*) *ceu tenſio tantùm foret hypochondriorum à ſubjectis flatibus.*

(*a*) De Febrib. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 115.

(*b*) Ibid.

(*c*) Prognoſt. Comment. II. Sentent. XXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 636.

(*d*) Aphor. Sect. IV. nº. LXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 184.

(*e*) Sect. I. c. V. ubi de Rachitid. p. 121. 122.

(*f*) Ibid. pag. 122.

(*g*) Ibid.

§. 594. TERMINATUR in ſanitatem, 1°. Quoties materialem febris cauſam ſuâ vi ſubigit, ſolvit, mobilem reddit, inſenſibilis perſpirati ſpecie expellit, ſimúlque impetum ſuum, æquabili circulatione redditâ, ſopit. Hæc eſt reſolutionis via ſimilis ferè in toto, ut priùs dictum de parte (386): aut etiam 2°. Si materies mali ejuſdem vi febris ſubacta, ſoluta, mobilis reddita, tamen aliquam retinet dotem, quâ æquabili circulationi repugnat, vaſa ſtimulat, hinc excitatâ ſenſibili quâdam evacuatione expellitur; hinc ſudor, ſaliva, vomitus, diarrhœa, urina poſt coctionem, & ſtatum, ferè intra quatuordecim dies factâ criſi.

Cùm Medicina ægris ſanitatem promittat, febris exitus in ſanitatem, abſque ullo morbo ex febre, tamquam causâ, nato intercedente, omnium fauſtiſſimus habebitur: quem ergo bene cognoſcere multùm intereſt, & indagare illa naturæ molimina, quibus talem febris exitum facere ſolet. Febris autem in ſanitatem terminatur duplici viâ: vel enim cauſa materialis febris per febrim ipſam ſic mutatur, ut ſanis humoribus aſſimilata cum illis, abſque ullo æquabilis circulationis impedimento, per vaſa moveri poſſit; de qua re ſequenti paragrapho dicetur: vel eadem hæc materia, vi febris ſubacta & mobilis reddita, expellitur de corpore. Hæc autem expulſio obtinetur vel per inſenſibilem, vel per ſenſibilem evacuationem; de quibus jam agendum erit.

1°. Omne illud, quod in fluidis ſolidíſve corporis partibus à ſanitatis legibus degeneravit, ſivè ante febrim natam præexſtiterit, & ejus cauſa fuerit, ſive per febrim ipſam factum fuerit; ſub nomine cauſæ materialis febris ſolet comprehendi. Quamvis enim repugnet, ut effectus prior ſit ſuâ causâ, neque illa mutatio, quæ per febrim facta fuit, potuerit eſſe ejus cauſa, tamen degeneratio humorum facta per febrim poterit ſuſtinere febrim jam exiſtentem, & ab alia cauſa natam. Requiritur ergo, ſi febris in ſanitatem exitura ſit, ut omne illud, quod à ſanitatis conditionibus receſſit, expellatur de corpore; vel ſic mutetur, ut ſanis humoribus aſſimilari poſſit.

Inter febris effectus §. 587, enumerabatur & reſiſtentis ſubactio, coctio, & cocti ſecretio; ibíque probatum fuit, per febrim ſæpiſſime ſubigi illud, quod æquabili circulationi reſiſtebat; & aptum reddi, ut per vias indoneas excernatur de corpore. Quando ergo febris materialem cauſam ſuam ſic ſubegit, & mobilem reddidit, ut per minima vaſa exhalantia tranſire poſſit; poterit ſpecie inſenſibilis perſpirati unà cum illis, quæ naturali lege hâc viâ exire ſolent, expelli de corpore. Facilè autem patet, dum materia febrilis ad hanc tenuitatem redacta eſt, ut per ultima exhalantium arteriolarum oſcula tranſire poſſit, nullum metum ferè ſupereſſe, ne, obſtruendo vaſa, æquabilem circulationem turbare poſſit ampliùs, adeóque liberrimè humores ex ultimis arteriis in venas tranſire poterunt; & ceſſabit brevì circulationis aucta velocitas, quia ſanguis arterioſus, licèt hactenus celeriùs motus, dum liberrimè in venas, ſemper in decurſu latiores factas, tranſit, in ſuo motu retardatur. Verùm ſic quidem ablatum eſt illud, quod obſtaculo ſuo febrim fecerat; ſupereſſe tamen poſſet adhuc ſtimulus irritans, à quo ſolo etiam in ſaniſ-

ſimo corpore febrim excitari poſſe, vidimus antea §. 586, dum febrium cauſæ ſingulares propiores enumerabantur. Ob hanc cauſam additur in textu, febrim tunc hoc modo in ſanitatem terminari, ſi *ſimul impetum ſuum ſopiat;* ſive hoc fiat expulſo illo, quod ſtimulo ſuo febrim fecerat; vel per febrim ipſam ſic inerti reddito, ut nullam ampliùs irritationem facere valeat.

Cùm autem inſenſibilis perſpiratio omni momento ſanitatis fiat, atque nullam moleſtiam pariat, optatiſſimus hic erit febris in ſanitatem exitus. Satìs autem ſimilis eſt hæc febrium ſanatio illi inflammationis curæ, quæ per reſolutionem fit; de qua ad §. 386, dictum fuit: nam & ibi, reducto fluore concreti, & motu ſtagnantis, tollebatur inflammatio; quæ pariter in hoc caſu obtinent. Verùm utì ibidem dictum fuit, non omnis inflammatio reſolvendo curari poteſt, ſed tantùm talis, in qua & humor blandus, & motus ſedatus, & obſtructio parva eſſet, &c; atque idem verum eſt in febrium curatione: ſi enim febris plurimùm diſſipaverit liquidiſſima, & reſiduum inſpiſſaverit, vel & ſanos humores in peſſimam morboſam indolem mutaverit; fruſtra exſpectaretur blandus ille febris per hanc viam in ſanitatem exitus; æquè ac falleretur ille, qui natam inflammationem curare vellet, dum humorum acrimoniam validus comitatur motus, ſimúlque diluentis vehiculi abſentia pertinaciſſimas obſtructiones facit. Prudentiſſimè igitur monuerunt (*a*) veteres Medici, (utì ad. §. 587, ubi de criſi agebatur, dictum fuit) parvos tantùm morbos ſolvi; magnos verò judicari, id eſt, ſenſibilibus excretionibus, quas ſæpe magnæ turbæ præcedunt, vel comitantur, tolli. Unde iniquè egit *Helmontius*, dùm Medicos damnavit, quia omnes febres hâc viâ curare non poterant; juſsítque ægris, qui aliâ methodo à febribus emerſerant, Deo gratias agere quòd vires ipſis largitus eſſet, quibus & febri & auxiliis Medicorum reſtiterint: (*b*) *Unicâ nimirum falce amputatur omnium febrium cauſa occaſionalis. Id remedium eſt ſudoriferum, quod incidit, extenuat, reſolvit, liquat, abradit, & ſimul abſtergit cauſam occaſionalem, ubicumque locorum ea demum exſtiterit. Eſtque univerſalis febrium Medicina, diaphoretica quidem, inſenſibiliter, & citra ſudorem præfatos effectus patrans.* Bona hæc verba ſunt, modò promiſſis reſponderent effectus: paratam autem ſemper habent excuſationem ſimiles jactatores, dum arcana remedia crepant, quibus nempe hæc perfici poſſent: (*c*) *Cùm non cuique Medico contingat adire Corinthum, nec liceat profanare arcana Dei, qui horum diſpenſator manere voluit; ſat fuit Theoriam Medicam manifeſtaſſe.*

Hoc autem dogma fatales maximè, ſi ullum aliud, errores induxit; dum huic confidentes Medici ſolis diaphoreticis omnes febres debellare ſatagebant; parùm ſoliciti, an Natura huc vergeret, néc-ne: ſi autem diluentibus & talibus, quæ abſque motûs augmento blandè attenuant & ſolvunt, diſpoſuiſſent materiam febrilem, ut hâc viâ evacuari commodè poſſet, non adeo nocuiſſent: verùm calidis aromatibus, ſalibus volatilibus, calore aeris & lecti, dum hoc perficere tentabant, addebant ignibus ignes, diſſipabant diluens ſanguinis vehiculum, atque omnia turbabant in morbis. Nullibi autem credebatur hæc methodus majori ſpecie veri tentari poſſe, quàm in illis morbis, ubi naturali lege febrilis materies verſus corporis ſuperficiem ſolet depelli, ut in variolis & morbillis; unde tunc omni Artis molimine diaphoreſim provocabant, ſed quàm infauſto

(*a*) Galen. de Criſib. Lib. III. cap. IV. Charter. Tom VIII. pag. 433.
(*b*) Tractat. de Febrib. cap. XIV. n°. VI. VII. pag. 775.
(*c*) Ibid. n°. II. pag. 776.

eventu hoc factum fuerit, apud *Sydenhamum* videri poteſt, qui generoſo auſu ſe huic torrenti oppoſuit ſolus ferè, & invictis argumentis, æquè ac rerum Experimentis, quàm maximè damnoſam eſſe hanc curandi Methodum, evicit: tandémque ſub vitæ finem, poſtquam triginta & ampliùs annis in morborum Obſervatione verſatus fuerat, poſteris maximi momenti hæc monita reliquit, quòd nempe (*a*) *Diaphoreſis, propriè loquendo, Naturæ ipſius ſit methodus, quâ materiam febrilem foras protrudit, & præ cæteris maximè genuina ſit, & accommodatiſſima, quoties Natura, ſuo relicta arbitrio, dictam materiam primùm digerat; dein rite coctam per corporis habitum blandè expellat; ...... quo tamen dato & conceſſo, Ars nihilominus, quantumcúmque Naturæ imitationem præ ſe ferat, id ſaltem ſibi privilegii arrogare nequit, ut febribus per ſudores certò exigendis par ſit. Primò enim neſcit Ars, quo pacto materia peccans ad expulſionem ſubeundam rite præparanda ſit; nec ſi hoc ſciat, certa ulla habet indicia, quibus de hujuſmodi debita præparatione poſſit moneri. Unde etiam & tempus ciendo ſudori opportuniſſimum ignorari neceſſe eſt.*

2°. Altera via, quâ febris in ſanitatem terminari ſolet, hæc eſt, dum materia morbi, ſive ante febrem præexſtiterit, ſive per febrem nata fuerit, per febris vim ſubacta quidem fuit, & ſoluta, & mobilis reddita, ut cum reliquis humoribus per vaſa fluat; interim tamen neque ad tantam tenuitatem redacta eſt, ut inſenſibili perſpiratione difflari poſſit, & tales dotes habet, quæ æquabili circulationi repugnant, neque poteſt ſanis humoribus aſſimilari; tunc inſtar peregrini ſtimuli turbat corpus, & ſenſibili quâdam evacuatione de corpore expelli debet, ut ſanitas redeat. Sic enim invenimus factum eſſe corpus humanum, ut nequidem novum chylum, vel nimiâ copiâ gravem, vel ex difficilioris digeſtionis alimentis paratum, ferat abſque moleſtia; utì docent anhelatio, anxietas, calor major, ſitis, & levis ſæpe poſt largiorem paſtum febricula. Non mirum ergo, ſi morbi materia, non ampliùs cuidam parti impacta, ſed mobilis jam & vaga novas moleſtias faciat, & perturbationes illas excitet in corpore; quæ criticæ dicuntur meritò, quia evacuationes criticas ejuſdem materiæ præcedere ſolent, & aliquando comitari. Ob hanc cauſam dixit *Hippocrates*, (*b*) *Quibus criſis oboritur, iis nox præcedens acceſſionem moleſtè fertur; quæ verò ſubſequitur, plerumque levior toleratu.* Mota enim morbi materies turbas excitat, quæ deinde evacuatione hujus materiæ factâ ceſſant. Unde *Galenus* optimè ſic monuit, (*c*) *in tolerando difficultas* (δυσφορία) *univerſam criſin antecedit; noctu quidem ſi interdiu morbus judicari debet; interdiu verò, ſi noctu.* Cùm enim æquè interdiu quàm noctu criſes contingant, meritò hoc *Hippocratis* Aphoriſmo addendum erat. Morbi autem materia jam mobilis reddita variis viis exit de corpore.

HINC SUDOR. Non omnem ſudorem in febribus bonum eſſe, antea jam monitum fuit: (*d*) *ſudor multus, cum febribus acutis oboriens, malus,* dixerat *Hippocrates*; talis enim hîc ſudor requiritur, per quem materia morbi, per febrim ipſam ſubacta & mobilis reddita, expellitur de corpore; quod in initio morbi minimè exſpectari poterit. Critici autem ſudoris notas, quibus cognoſci poſſit, ſolicitè recenſuit *Hippocrates*: (*e*) *ſudores in omnibus acutis morbis optimi*

(*a*) Schedul. Monitor. de novæ febris ingreſſu; non multò ante finem. pag. 679.
(*b*) Aphor. Sect. II. n°. XIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 51.
(*c*) Method. Med. ad Glauc. Lib. I. cap. XVI. Charter. Tom. X. pag. 365.
(*d*) Prædiction. Lib I. Comment. II. n°. LVII. Tom. VIII. pag. 740.
(*e*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 609.

ſunt, quum & diebus criticis proveniunt, & febrem prorſus auferunt. Boni quoque, qui toto corpore manant, faciuntque ut homo faciliùs ferat morbum. Qui verò nihil eorum effecerint, haud quaquam commodi videntur. Dies autem illos, quibus ſalutares illi critici ſudores in morbis contingunt, alibi enumeravit, nempe (*a*) *ſi cœperint tertio die, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimo-quarto, decimo-ſeptimo, vigeſimo-primo, trigeſimo-primo, & trigeſimo-quarto: ii namque ſudores morbos judicant. Qui verò non ita prodeunt, laborem, morbi longitudinem & reverſiones ſignificant*, (videantur illa, quæ de hoc Aphoriſmo in *Commentariis* §. 741, habentur, ubi de diebus criticis agitur). Damnavit autem frigidos ſudores tamquam peſſimos; utì & illos, (*b*) *qui circum caput tantùm, & faciem, & cervicem oriuntur; iſti enim cum febre quidem acuta, mortem; cum mitiori verò, morbi longitudinem denunciant.* Contrà laudavit ſudores, (*c*) *qui guttatim ſtillant, & vaporem attollunt.* Tandémque pro univerſali ſudorum bonorum vel malorum diſtinctione monuit, quòd aliquando ſudores ob corporum exſolutionem fiant; quales frigidi illi & viſcidi in moribundis ſudores ſunt: (*d*) *alii verò propter phlegmones vehementiam ſolent excitari*, dum nempe in morbis acutis inflammatoriis liquidiſſima ſanguinis pars ſic exprimitur; adeóque reliquum inſpiſſatur peſſimo cum effectu. Qui ad hæc omnia ſedulò attendit, facilè diſtinguere poterit, an ſudor in febre ortus criticus & ſalutaris futurus ſit, néc-ne. Pulcherrimum autem foret, ſi Medicus cognoſcere poſſet quibuſdam ſignis, talem ſudorem criticum futurum eſſe. *Jacotius* in Commentariis ſuis in Coacas Prænotiones voluit, (*e*) *ſudorem præmonſtrari urinæ & alvi ſuppreſſione, cum abſentia ſignorum hæmorrhagiæ & vomitûs; maximè verò pulſu undoſo & molli, delirio dum increſcit acceſſio, calore ac rubore extimarum partium, ac vapore quodam calido qui antè non fuit.* Apparet autem præcipuum ſignum tunc inde colligi, quòd materiæ morboſæ ſolutæ, & motæ adſint indicia; neque ullæ notæ doceant, illam per alias vias exituram eſſe. Pulſum autem illum undoſum & mollem ſudoris critici futuri ſignum eſſe, inprimis ſi præterea altitudinem & vehementiam habeat, monuit (*f*) *Galenus*: qualis autem ſit ille pulſus undoſus, accuratiùs alibi definivit; à vermiculante enim pulſu ſolâ magnitudine diaſtoles diſtinxit undoſum: ſic enim habet, (*g*) *Vermiculans, quum ſpecies exhibetur quaſi perreptantis arteriam vermis, undarum in modum inſurgentis, quùmque non uno & eodem tempore tota diſtenditur arteria. Si igitur cum diaſtoles parvitate hoc fiat, vocatur vermiculans; ſin autem cum magnitudine, undoſus & ſimpliciter.* Videtur autem talis fuiſſe ille pulſus, quem Hiſpanus ille Medicus *Solanus*, (de cujus miris prædictionibus, ex pulſibus ſolis, in *Commentariis* §. 587, dictum fuit) *inciduum* vocavit, quando nempe bini, tres vel quatuor pulſus ſucceſſivi inſurgerent ſupra præcedentes non tantùm, & ſupra ſe mutuò illo ordine quo ſe invicem ſequuntur; ſic ut ſecundus robore excedat primum, tertius ſecundum, & ſic porrò. Si jam talem pulſum, ſimul mollem inveniret, certiſſimum ſignum ſudoris critici futuri ſtatuit; dicítque, quòd ſemel tantùm invenerit duritiem in tali pulſu, quódque tunc loco ſudoris,

(*a*) Aphor. Sect. IV. n°. XXXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 158.
(*b*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 609.
(*c*) Ibid.
(*d*) Ibid.
(*e*) Holler. & Jacot. Comment. in Coac. pag. 219.
(*f*) De Præſag. ex pulſib. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VIII. pag. 270.
(*g*) Libell. De pulſib. ad Tyron. cap. VIII Ibid. pag. 4, & 5.

icterum

icterum criticum obſervaverit (*a*). Difficiliùs autem cognoſci hanc pulsûs ſpeciem monuit, dum in ſingulis pulſibus, non verò in pluribus ſucceſſivis, undoſus ille motus apparet; tunc enim vix diſtingui poterit, & præſagium inde haberi, niſi arteria, dum incipit diſtendi & tangentis Medici digitum ferire, ſubitò attollatur & validiùs ſolitò digitum repellat. Certè pulſus illi ſucceſſivè ſupra reliquos & ſupra ſe mutuò inſurgentes, non ineptè undarum ſucceſſivè inſurgentium motum referunt; unde admodum probabile videtur, pulſum undoſum & mollem *Galeni*, convenire cum pulſu illo inciduo dicto. Longè autem difficiliùs pulſus illi verbis deſcribi poſſunt, quàm coram in ægris demonſtrari. Firmum ſatìs præſagium inde habebitur, ſi & criticæ perturbationes ſimul adfuerint, & in die decretorio, & debito morbi tempore hæc contingant, neque alterius evacuationis criticæ futuræ ſigna appareant.

Ubi verò ſudores illi critici adſunt, obſervandum illud, quod *Hippocrates* de omnibus criticis evacuationibus monuit: cujus in *Commentariis* §. 587, jam mentionem feci, nempe (*b*) *quæ judicantur, aut perfectè judicata ſunt, ea neque movenda medicamentis, neque aliis irritamentis innovanda, ſed ſinenda ſunt.* Optimum hinc blando & diluente pôtu vehiculum ſubminiſtrare ſudoribus, & cavere, ne frigidus aer, incautè admiſſus, inceptam hanc evacuationem turbet: calidis verò ſudoriferis urgere ſemper periculoſum eſt. Prudentiſſimè illa, quæ in ſudoribus criticis agenda ſunt, monuit *Ægineta* dicens, (*c*) *Criticos ſudores ſinere oportet uſque ad ſufficientem evacuationem & adjuvare calore mediocri & quiete; ſic ut nec abſtergatur ſudor, alius enim alium ducit: & calido clyſtere & ſorbitione, & ſomno.* Neque magnum periculum eſt, ne nimiâ copiâ tales ſudores profluant; hoc enim rariſſimè fit, niſi calidis remediis urgendo imprudenter ultra naturæ modum illos duxerint Medici. Et ſi aliquando contingeret, nimiâ copiâ profluere ſudores, ſic ut ſedatâ jam febre æger inde debilitaretur; abſterſio corporis, aer frigidiuſculus ſenſim & cum prudentia admiſſus, facilè hos compeſcent, inprimis ſi æger de lecto ſurgat, & erecto corpore ſedeat, quantùm vires ferre poſſunt.

SALIVA. In Variolis, & inprimis in confluentibus, utì poſtea in illarum Hiſtoria dicetur, ſæpe ingens ſalivatio ex orci faucibus homines eripuit; quâ ſuppreſsâ, à quacumque demum cauſa, omnia ſymptomata augebantur immaniter, & ſæpe ſubita mors ſequebatur. Salivam copioſiſſimam excerni pariter videmus in illis febribus, quibus aphthæ comites ſunt, & magno ſæpe cum levamine; in reliquis morbis rariùs hâc viâ excretio critica contingit.

VOMITUS, Diarrhœa. Binis his evacuationibus etiam remotiſſima corporis viſcera expurgari poſſe, & diverſiſſimos humores educi, patebit poſtea, quando inter ſymptomata febrilia de his dicetur. Non mirum ergo, ſi materies morbi quandoque per has vias exeat; inprimis cùm toties corrupta bilis vel febrium cauſa ſit, vel ſaltem febris tempore talis fiat, commodiſſimè his vis eliminanda. Utì autem dictum fuit de ſudoribus, quòd non omnes critici & boni ſint, ſic & idem de vomitu & diarrhœa verum eſt. Omnes enim hæ evacuationes tantùm proſunt, quatenus materiam febrilem expellunt de corpore, vel in totum, vel pro parte; unde vel abigitur integre morbus, vel ſaltem levatur. Ob hanc cauſam dixit *Hippo-*

(*a*) Nihell of the pulſe &c. pag. 8. 9.
(*b*) Aphor. Sect. I. n°. xx. Charter Tom. IX. Part. II. pag. 36.
(*c*) Lib. II. cap. XLVI. pag. 22. verſâ.

crates, (*a*) *In alvi perturbationibus & vomitibus, quæ ſponte oboriuntur, ſi qualia purgari oporteat, purgentur, confert, & facilè ferunt: ſinminus, contrà.* Adeóque præcipuum criterium, quo cogoſcitur harum evacuationum utilitas, ab effectibus, illas ſequentibus, habetur. Magna tamen ſpes eſt, profuturum vomitum aut diarrhœam, ſi poſt coctionem & ſtatum, naturâ jam ſuperante morbum, fiunt: quæ enim in morbi augmento fiunt, ſymptomaticæ potiùs, quàm criticæ evacuationes ſunt, & ſæpe magìs nocent, quàm proſunt.

Quænam autem ſigna doceant naturam in morbis has evacuationes moliri, cognoſcere Medicis utiliſſimum eſt. Sequentia autem notavit *Hippocrates* (*b*) *Quicumque verò in febre non lethali dixerit caput dolere, aut etiam præ oculis tenebricoſum quiddam apparere, aut oris ventriculi morſus acceſſerit; ei bilioſa vomitio aderit. Si verò etiam rigor acceſſerit, & inferiores hypochondrii partes frigidas habuerit, & adhuc citiùs vomitus aderit. Et, ſi quid ſub id tempus biberit aut ederit, id perquàm celeriter evomet.* Monuit autem *Hippocrates*, hæc obtinere *in febre non lethali*, quia capitis dolor, & tenebricoſa vertigo peſſimi ominis ſunt in phrenitide, neque tunc vomitum futurum præſagiunt. In Coacis Prænotionibus habetur, (*c*) *Quibus autem* (*Febrientibus*) *anxietates ſunt, & oris ventriculi morſus, crebræ ſalivæ, his vomitus fit: quibus verò ructus adſunt, & flatus, ſtrepitus ac elevationes ventris, his fit alvi exturbatio.* Signis autem his adduntur alibi (*d*) horrores, laſſitudines, & lumborum dolores, futuræ nempe evacuationis per alvum indicia. Minùs tamen illis ſignis diarrhœæ criticæ confiſus fuiſſe *Galenus* videtur, dum illius nullum manifeſtum nec proprium ſignum eſſe dixit; (*e*) ſed tantum illius ſuſpicionem naſci, dum futuræ criſis indicia apparent quidem, neque tamen ulla ſigna docent, criticam evacuationem per alias vias futuram. In Obſervationibus tamen Hiſpani illius Medici (*f*) habetur, pulſum intermittentem certum ſignum eſſe diarrhœæ criticæ; & pro varia duratione hujus intermiſſionis indicari majorem, vel minorem, materiæ excernendæ copiam: dixítque idem Auctor, ſe nunquam obſervaſſe criſim, quæ ſolo vomitu, abſque diarrhœa comite, fieret. Quando autem huic intermiſſioni pulsûs tenſio, ſive durities pulſantis arteriæ jungebatur, tunc vomitum præſagiri monuit. Aliquid ſimile apud *Galenum* habetur, qui tamen inde potiùs vomitum, quàm diarrhœam prævidit. Dicit enim, (*g*) *Durus autem pulſus, vomitus magìs, quàm ſudores præoſtendere ſolet.* Paulò pòſt addit ſequentia: *inæqualis* (ἀνώμαλος) *autem pulſus, in pluribus quidem criſibus fit, & præcipuè quum non fiunt ſine pugna & periculo; multò verò magìs, quum bilioſi humores ad ventriculum confluunt, perſtantibus etiam aliis vomitûs ſignis.*

Quænam autem præſagia habeantur ex colore, odore, &c, excretorum per vomitum aut diarrhœam, poſtea dicetur, quando de his inter ſymptomata febrilia agendum erit.

URINA. Naturali lege per urinam de corpore expellitur omne illud, quod ipſo humorum motu & calore corporis ſani in nimiam acrimoniam tendit, adeóque noceret; unde non mirum etiam in morbis ſimilia per urinæ vias à ſanguine ſepara-

(*a*) Aphor. Sect. I. n°. 11. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 5.

(*b*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. xxx. Charter. Tom. VIII. pag. 680.

(*c*) N°. cxliii. Charter. Tom. VIII. pag. 859.

(*d*) N°. xix. Ibid. pag. 854.

(*e*) De Criſib. Lib. III. in fine. Charter. Tom. VIII. pag. 449.

(*f*) Nihell of the pulſe &c. pag. 5.

(*g*) De Criſib. Lib. III. cap. ultimo. Charter. Tom. VIII. pag. 448.

ri. Materialem morbi cauſam, jam à natura morbum ſuperante ſubactam & mobilem, per urinas excerni, & niſi hoc fiat, abſceſſus naſci, depoſitâ eâdem materiâ ad diverſas corporis partes, in *Commentariis* præcedentis paragraphi vidimus. Verùm, utì ibidem dictum fuit; illud (*a*) *affecto ad ſalutem homine;* & (*b*) *ſi viginti dies febris detinens ſuperet*, obſervatum fuit. An autem in acutis morbis, velociter decurrentibus, poſt perturbationes illas criticas inſignes, materia morbi per ſolas urinas ſæpe excernatur, dubitari poteſt: ſaltem frequenter obſervatur, alias evacuationes tunc ſimul adeſſe. Dum *Hippocrates* (*c*) enumerat illas evacuationes, quibus epidemica conſtitutio, quam deſcripſerat, ſolebat ſolvi, hæmorrhagiam narium; urinam copioſam, multum ac laudabile ſedimentum habentem; bilioſa turbulenta tempeſtivè per alvum prodeuntia, & dyſenteriam, recenſuit: (*d*) *multis autem contingebat, non ab uno deſcriptorum ſignorum judicari; ſed per omnes vias plurimis excretionem fieri, qui graviùs quidem habere videbantur.* Dum alibi dixit, ab abſceſſu liberare urinam copioſam, craſſam, albam; addit in eodem Aphoriſmo, (*e*) *Quòd ſi ex naribus ſanguis profluxerit, tum brevì admodum ſolvitur.* Sícque videtur indicare, ſæpe ſolam evacuationem per urinas factam non ſufficere; vel ſaltem frequenter alias excretiones hanc comitari. Medicus ille Hiſpanus *Solanus* teſtatur, ſe nunquam criſin per urinas ſolas obſervaſſe, abſque aliqua ſaltem diarrhœa comite; adeóque & nullas notas peculiares criſis per urinas futuræ tradidit, ſed tantùm monuit, ſi intermiſſioni pulsûs, diarrhœæ criticæ ſigno, jungeretur mollities; tunc unà cum diarrhœa criticam per urinas evacuationem exſpectandam eſſe (*f*). Videntur etiam veteres Medici coctionis & cruditatis ſigna frequentiùs quæſiviſſe in urinis, quàm exſpectaſſe criticam materiæ morbi per urinas expulſionem. Sic urinam illam craſſam, turbidam, non ſubſidentem in morbis acutis, licèt contentis ſaturatiſſima foret, damnaverunt ubique, & ubi ſubſideret craſſa talis urina, illud pro coctionis ſigno potiùs, quàm pro evacuatione critica habuerunt. Sic dixit *Galenus* (*g*) *verùm omnium quæ turbantur urinarum, generalis nota eſto; ipſius craſſi à liquidiore ſeparatio, aut propere, aut tardè facta, aut omnino nulla. Ergo ſi protinus fiat, & quod ſubſidit, ſit album, læve, & æquale, ſuperiorem longè naturam, ſuccis quos concoquit, oſtendit: ſin bonum ſit quod ſubſidit, ſed quod poſt longius interpoſitum tempus colligatur, etiam naturam temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos nunciat. Si verò vel omnino nulla ſeparatio, vel id quod ſubſidit, malum ſit; imbecillitas naturæ ſignificatur, egétque ope aliquâ ad ſuccos percoquendos.* Notandum eſt, quòd dixerit *Galenus*, naturam adhuc occupatam eſſe in coctione, licèt copioſum, læve, album & æquabile ſedimentum in urinis eſſet; quod ergo criticam evacuationem facere non potuit, cùm hæc coctionem factam ſupponat. Sic & *Hippocrates* dixit, (*h*) *optima autem urina eſt, in qua per totum morbi curriculum, donec ipſe judicatus ſit, ſubſidet album, læve, & æquale. Securitatem enim, & brevitatem morbi pollicetur.* Ubi iterum apparet, quòd ex ſimilibus urinis ſalutarem morbi criſin futuram præviderit, non verò pro-

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 676.

(*b*) Ibid. Sentent. XXV. pag. 677.

(*c*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXIX. Charter. Tom. IX. pag. 74.

(*d*) Ibidem.

(*e*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 184.

(*f*) Nihell. of the pulſe, &c. pag. 7.

(*g*) De ſanitat. tuend. Lib. IV. cap. IV. Charter. Tom. VI. pag. 121.

(*h*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 631.

critica evacuatione hæc urinæ ſedimenta, quámvis optima, habuerit. Plura alia Auctorum loca adduci potuiſſent, quæ hoc confirmant, ſed hæc ſufficient, ut probetur, rariùs per urinæ vias ſolas totalem materiæ febrilis evacuationem criticam factam fuiſſe: & plura hujus rei Exempla in ægris illis, quorum morbos *Hippocrates* in *Epidemicis* deſcripſit, videri poterunt.

POST COCTIONEM ET STATUM. In *Commentariis* §. 587, dictum fuit coctionem vocari in febribus, quando per febrim cauſa materialis ſic mutatur, ut minùs noceat, & apta evadat, ut expurgari commodè poſſit: unde patet evidenter ratio, quare coctio criticas evacuationes ſalutares præcedere debeat. Illæ enim evacuationes, quæ abſque coctionis prægreſſæ ſignis fiunt, vi morbi ſuperantis, non verò vincente Naturâ, fiunt: unde v. gr; ſudores (utì paulò antè dictum fuit) adeo damnoſi in initio morborum acutorum; quibus tamen poſt coctionem obortis, tam feliciter iidem morbi ſanantur. Idem etiam de aliis evacuationibus verum eſſe, ſatìs patet ex præcedentibus. Hinc dixit *Hippocrates*, (*a*) *Judicantia in melius, non ſtatim appareant.* Quando autem eodem in loco de criſi agebatur, notatum fuit, ante morbi ſtatum criſes non fieri; vel ſi tunc contingant, ſemper imperfectas eſſe, ſecuras nunquam; quales ſunt illæ, de quibus hoc loco agitur.

FERE INTRA QUATUORDECIM DIES FACTA CRISI. Acutæ enim febres ſolent plerumque hoc ſpatio terminari; unde & *Hippocrate* dixit, (*b*) *Acuti morbi quatuordecim diebus judicantur.* Meritò autem in textu additur *Ferè*, quia non abſolutè dici poteſt, intra hoc temporis ſpatium hos morbos ſemper terminari per criſim factam: utì enim patet ex illis, quæ ad §. 564, dicta fuerunt, aliquando febres acutæ longè diutius excurrunt, & tamen criticis evacuationibus ſanantur.

§. 595. TANDEM, ſi materies mali ejuſdem vi febris ſubacta, ſoluta, mobilis reddita, ſanis iterum aſſimilata humoribus, fluit ſine ulla criſi, alióve morbo.

Omnium optimus & ſaluberrimus fôret ille febris exitus, quando nempe cauſa materialis febris ſic ſubacta fuit & mutata per ipſam febrim, ut ſanis humoribus perfectè aſſimilaretur; adeóque cum illis abſque nulla functionum læſione, æquabilis circulationis lege, per vaſa fluere poſſet. Hæc foret vera & propriè dicenda πέψις ſive coctio; per quam nempe in coquentis ſubſtantiam illud déducitur, quod concoquitur (vide illa, quæ in *Commentariis* §. 587, de coctione dicta ſunt); diſtinctiſſima ab illa coctionis ſpecie, quæ πέπασμος ſive maturatio meliùs vocatur, per quam materia morbi ad exitum præparatur. Hujus rei Exemplum habemus in illis qui à largiori paſtu, dum nimia copia crudi chyli ſanguini miſcetur, febricitant. Per hanc febrim enim ſubigitur & aſſimilatur bonis humoribus crudus ille chylus; atque hoc facto ceſſat illa febris, abſque ulla evacuatione obſervabili febrilis materiæ.

Patet autem, illum febris exitum exſpectandum non eſſe, niſi materia febrilis tales habuerit dotes, quæ parùm à conditionibus ſanorum humorum abludunt;

(*a*) Lib. de Humor. Comment. II. text. XIV. Charter. Tom. VIII. pag. 545.

(*b*) Aphor. Sect. II. n°. XXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 65.

ſimúlque impetus febris tam parvus ſit, támque brevi temporis ſpatio duret, ut inde non admodum mutentur ſani humores. Illud ergo tantùm in leviſſimis febribus obtinere poterit, & ſæpe difficulter diſtingui ab illo febris exitu, de quo in præcedenti paragrapho, n°. 1, dictum fuit; quando nempe materialis febris cauſa ſic ſubigitur, & ſolvitur, ut inſenſibilis perſpirati ſpecie expelli poſſit. Salubris enim perſpirationis augmentum ſtaticæ ſellæ uſu detegitur, vel ſenſu levitatis, & agilitatis. Sellæ autem hujus uſus apud ægros adhiberi nequit: & ubi abſque evacuatione materia febrilis ſanis aſſimilatur humoribus, levitas corporis & agilitas unà cum omnium functionum integritate redit. Nullum tamen à tali errore ægris imminet damnum, cùm utrâque hâc viâ citò, tutò, & jucundè, curentur febres.

Dum autem febres ſenſim ſolvuntur, licèt talem cauſam materialem habuerint, quæ nec aſſimilari ſanis humoribus, nec inſenſibilis perſpirati ſpecie expelli poſſit; aliis viis de corpore exeunt illa, quæ morbum fovent: ſed ſenſim & abſque perturbationibus illis ſubitis, quæ criticas propriè dictas evacuationes præcedere vel & comitari ſolent. Non enim credendum eſt, morbos omnes, qui paulatim ſolvuntur, abſque evacuatione materiæ morboſæ ſanari: ſufficit ad hanc rem, ut ſenſim & ſine turbis ſubitò excitatis illa exeat: de qua re in *Commentariis* §. 587, quando de criſi agebatur, latiùs dictum fuit.

Ubi ergo febris intenſior fuit, vel diutius duravit, ſic ut magnas mutationes in ſolidis & fluidis corporis partibus jam fecerit; falleretur, qui talem febris exitum exſpectaret. Unde prudentiſſimè monuerunt veteres Medici, ſemper recidivam exſpectandam eſſe, ſi in hoc caſu febris ſubitò deſinat, abſque evacuatione ſenſibili materiæ febrilis, vel abſceſſu, per quem ad quædam corporis loca deponitur. (*a*) *Quibus autem febres ceſſant, neque apparentibus ſolutionis ſignis, neque in diebus criticis, iis recidiva exſpectanda eſt;* dixit *Hippocrates*: & alibi, (*b*) *Non ſecundùm rationem levantibus ſidedendum minimè eſt.* Sic & *Galenus* in ipſo initio libri primi de diebus decretoriis habet ſequentia, (*c*) *quò ſolutiones morborum, qui non paulatim imminuti fuerunt, verùm ſubitò finierunt, ſidæ ſint, excretio quædam copioſa vel abſceſſus inſignis requiritur: nam qui morbi citra hæc quieverunt, iis recidiva timenda eſt.* Unde in tali caſu exactum vitæ regimen ſuadet, ut hæc recidiva vel caveatur, vel ſaltem minori cum periculo fiat.

§. 596. GENIUS, diſcrimen, duratio febris acutæ, ſi obſervantur ab initio, per adſcenſum, uſque ad ſtatum, docent ejus exitum, mutationem, finem.

Maximi jam momenti eſt in Praxi Medica prægnoſcere poſſe varios illos febris exitus, quibus in mortem, alios morbos, vel in ſanitatem terminatur; utì etiam varias illas vias, quibus febris in hos exitus tendit. Verùm ad hanc rem ſedula Obſervatio morbi à primo initio, per adſcenſum, ad ſtatum uſque requiritur. Quidnam autem per initium, adſcenſum, & ſtatum febris, intelligatur; & quàm varia hæc ſint in diverſis febribus, dictum fuit in *Commentariis* §. 590. Simulac febris incipit, quarumdam actionum læſio apparet: quò autem à ſanitate per graviorem, vel plurium functionum, læſionem magìs divergit, eò pejor morbus eſt: utì enim

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XXII. Charter. Tom. VIII. pag. 675.
(*b*) Aphor. Sect. II. n°. XXVII. Charter. Tom. IX. pag. 69.
(*c*) Charter. Tom. VIII. pag. 50.

ex *Galeno* dictum fuit in *Commentariis* §. 3, (*a*) *cujuſque morbi magnitudo tanta eſt, quantùm à naturali ſtatu recedit.* Si ergo febris nata mutet ſubitò omnem ſanitatis effectum, periculoſam fore prævidemus facilè, illámque in mortem tendere. Dum v. gr; in ipſo morbi initio omnes vires proſternuntur illico, appetitus integre tollitur, urina, fæces alvinæ, &c, plurimùm à naturali indole degenerant; magnus meritò funeſti exitûs metus habetur. Optima autem quævis ſperamus, ſi contraria his appareant. Pulcherrimè hæc notavit *Hippocrates:* (*b*) *Nam & mitiſſimæ febres, & quæ in ſecuriſſimis incedunt ſignis, die quarto aut antè deſinunt: maximè verò malignæ, & quæ cum graviſſimis fiunt ſignis, quarto, vel priùs, interficiunt.* Et poſtea addit, (*c*) *Qui autem breviſſimo tempore judicandi ſunt, faciliùs prænoſcuntur; maximè namque ab initio inter ſe diſſident. Qui enim ſuperfuturi ſunt, facilè ſpirant, dolore vacant, noctu dormiunt, aliáque ſecuriſſima habent ſigna. Qui verò pereunt, difficilè ſpirant, delirant, vigilant, cæteráque ſigna habent peſſima.*

Majorem autem difficultatem præſagii agnovit in illis febribus, quæ minori cum velocitate decurrunt: in illis enim functionum læſiones nec tam validæ ſunt, neque tam ſubitò increſcunt; unde in initio ſæpe ſatìs ſimiles febres apparent, quarum exitus tamen varius eſt, & diverſo temporis ſpatio contingit. De his autem ſequentia *Hippocrates* habet: (*d*) *At per horum initia difficiliùs eſt prænoſcere, qui intra longiſſimum tempus judicari debeant; ſimilia namque ſunt eorum principia. Verùm à primo die animadvertendum eſt, & ad quemque quaternarium additum conſiderandum, nec latebit, quò ſe verſurus ſit morbus.*

Patet ergo, aliquando in ipſo febrium acutarum principio apparere phœnomena quædam quæ indicant, qualis exitus febris futurus ſit; firmius tamen præſagium habetur ex illis, quæ in adſcenſu febris ad ſtatum uſque obſervantur. (*e*) *Sub morborum autem principia conſiderandum, an derepente floreant* (εἰ αὐτίκα ἀνθεῖ, quod eleganti metaphorâ morbi *vigorem* indicare *Hippocratis* Interpretes teſtantur) *quod ex incremento manifeſtum eſt.* Si enim citò increſcat morbus, brevì ad ſtatum perveniet; & contrà. Ex lenitate verò aut malignitate ſymptomatum bonus vel malus præſagitur eventus. Simul inde prævidemus, an ſubitam criticam mutationem in melius vel pejus habitura ſit febris; an verò lentè ſolvenda. Utì enim antè dictum fuit (vide §. 401. 487.), morbi (*f*) *magni judicantur omnino; qui autem parvi, ſolvuntur ſolùm.* An verò bona vel mala criſis futura ſit, pariter inde diſcimus. Si enim in ſtatu morbi, vel poſt ſtatum prægreſſis coctionis ſignis, naturâ morbo prævalente, ſubitæ illæ mutationes contingant, & decretoriis diebus (de quibus poſtea agendum erit), bonam criſim ſperamus. Si verò abſque ſignis coctionis, in morbi adſcenſu, morbo naturam ſuperante, neque in diebus decretoriis contingant ſimilia, malam criſim jure metuimus. Quas verò vias affectet natura in expulſionibus criticis materiæ febrilis, ſimiliter colligere licet ex illis, quæ in morbi decurſu attentâ Obſervatione deteguntur; utì in *Commentariis* §. 594, latiùs dictum fuit.

GENIUS autem febris cognitus maximam his omnibus lucem affundit. In-

(*a*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. I. Charter. Tom. X. pag. 345.

(*b*) Prognoſt. Comment. III. Sentent. II. Charter. Tom VIII. pag. 663.

(*c*) Ibid. Sentent. VIII. pag. 667.

(*d*) Ibid. Sentent. VI. pag. 665.

(*e*) Epidem. Lib. II. Comment. I. text. VI. Charter. Tom. IX. pag. 119.

(*f*) Galen. de Criſib. Lib. III. Cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 433.

primis autem hæc cognitio requiritur in illis febribus, quæ epidemicè graſſantur. Monuit *Sydenhamus*, ſapientiſſimum etiam Medicum in talibus mrobis nec firma præſagia, nec veram curandi methodum, habere poſſe, niſi priùs attentâ Obſervatione in decumbentibus didicerit genium horum morborum & vias, quibus Natura utitur in ſanandis his morbis. Sic v. g; dum variolæ graſſantur, ſi quis viderit ægrum, qui nunquam antea his laboravit, decumbentem febre continuâ cum talibus ſymptomatibus, quæ in aliis hominibus, variolis decumbentibus notavit; exſpectabit tertio vel quarto die criticam depoſitionem materiæ morboſæ versùs ſuperficiem corporis; ſimúlque cognoſcet, criſim illam non perfectam fore; non enim terminatur febris varioloſa in ſanitatem, ſed potiùs in alium morbum: dum nempe puſtulæ illæ inflammantur, ſuppurantur, gangrænefcunt aliquando, &c. Idem verum eſt in morbillis, febre eryſipelatoſâ, petechiali, &c. In omnibus enim his felix curæ eventus, quatenus Medico debetur, à cognito morbi genio pendet.

DISCRIMEN autem varium ob eamdem cauſam notari meretur: illud autem cognoſcitur majori vel minori velocitate increſcentis morbi; utì etiam pro varietate partis affectæ per febrim. Cæteris enim paribus, majus diſcrimen eſt in febribus, quæ ſubitò ad ſummam vehementiam perveniunt: & longè alia prævidentur, ſi per febrim materies inflammatoria, vel eryſipelatoſa, versùs cerebrum deponatur vel pulmones, quàm ſi eadem hæc materia brachium occuparet. Ideo dixit *Galenus*, (*a*) *Diſtinguere autem oportet in ſingulis ægrotantibus, primùm quidem ſi ſine loci affectu ſit febris vel ex humorum putredine, vel quia ſolus ſpiritus ſit alteratus; deinde, ſi membrum affectum, febris ſit cauſa, & quænam ſit ejus affectio.*

DURATIO febris etiam magnum momentum habet in determinando vario ejuſdem exitu. Si enim diu febris hominem afflixerit, rebellem ſatìs materiam febrilem indicat, quæ hinc blandâ reſolutione (§. 595.) non curabitur: imò & raró per criticas evacuationes ſimul & ſemel tolletur: ſed pluribus ſæpe recidivis factis, & imperfectis, criſibus, longo tempore ſolvetur ſenſim, vel & in alium morbum deſinet. Unde *Hippocrates*, utì dictum fuit ad §. 593, in longis febribus, licèt ſalutariter decumberent ægri, tamen (*b*) abſceſſus exſpectabat. Et contrà in febribus, quæ parvo tantùm tempore duraverunt, ſi mites fuerint, blanda reſolutio (§. 595.) ſperari poteſt; vel & materiæ febrilis, per febrim ſubactæ & mobilis redditæ, facilis expulſio inſenſibilis perſpirati ſpecie (§. 594. n°. 1.) Si verò validæ fuerint tales febres; victa morbo Natura ſuccumbet brevì, & morietur æger; vel, Naturâ morbum vincente, criticæ evacuationes (§. 594. n°. 2.) exſpectandæ erunt.

§. 597. IDEOQUE ex omnibus his (ab 558, ad 597.) enarratis, generalia diagnoſios & prognoſios dogmata in febribus facilè elici queunt.

Agiture enim hìc tantùm de generali febris cujuſcumque cognitione; in ſequentibus autem de variis ſpeciebus febrium agetur, quatenus nempe vel continuæ ſunt propriè dictæ, vel remittentes, vel intermittentes; túncque dabuntur ſi-

(*a*) De Criſib. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 416.

(*b*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent XXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 676.

gna, quibus hæ febrium ſpecies à ſe mutuò diſtingui poſſunt.

Diagnoſis autem vocatur (vide *Commentaria* §. 27.) evidens cognitio morbi præſentis, diſtinctiſſimi ab omni alio; ſimúlque denotat naturam morbi individuam. Bina autem ſunt diagnoſios in morbis fundamenta: primum pendet à cognitione cauſarum prægreſſarum, quæ tales ſunt, ut illas morbum illum antea feciſſe conſtet. Secundum fundamentum habetur ex cognitione morbi in ſua natura, & effectis præſentibus. Omnia autem hæc ex antecedentibus facilè deduci poſſunt. Enumeratæ enim ſunt, & in varias claſſes diſtinctæ, febrium cauſæ §. 586. Febris natura individua, & ſigna pathognomonica §. 570. 571. 572. 573. 574, explicata fuerunt. Febris autem effectus recenſiti fuerunt. §. 587; adeóque omnia illa, ex quibus febris diagnoſis haberi poterit, jam pertractata ſunt. Neque poterit dubium ſupereſſe in hac re, cùm pulsûs velocitas ſemper in omni febre, & omni quidem febris tempore, præſens, minimè fallax ſignum præbeat. Præterea ad diagnoſin febrium pertinet, cognoſcere varia febrium ſtadia, an nempe adſit initium, incrementum, ſtatus, vel decrementum. Verùm & de his omnibus ad §. 590, dictum fuit.

PROGNOSIS verò morbi vocatur, quæ vel determinat morbum naſciturum, qui nondum adeſt; vel morbi jam nati varios effectus & exitus prævidet: ſed ex antè dictis & illam haberi poſſe facilè patet. Cauſæ enim febrium ſingulares enumeratæ fuerunt; quæ quidem ſolæ, utì in *Commentariis* §. 586, dictum fuit, febrim non faciunt, ſed tantùm, vel ſaltem frequentiſſimè, in prædiſpoſitis corporibus. Sic v. gr; ſi noverim, hominem debilem & valetudinarium in prandio aſſumpturum eſſe carnis ſuillæ, fumo vel ſale induratæ, magnam copiam; facilè prævideo, quòd aliquot horis poſtea febricitabit. Si plethoricus vini generoſi copiam ingurgitet, fervidóque aeris calori expoſitus validis motibus corpus exerceat; acutæ febris periculum incurret: & ſic porrò. Ex illis autem, quæ §. 587. 588. 589, dicta fuerunt de febrium effectis; utì etiam ex iis, quæ §. 592. 593. 594. 595. 596, de vario febrium exitu in ſanitatem, mortem, vel alium morbum, habentur; facilè colligi poterunt reliqua, quæ ad prognoſin febrium pertinent.

His, ergo abſolutis, ſequitur, ut de generali febrium curatione agatur.

§. 598. CURATIO optima febrium generalis obtinetur, ſi 1. Vitæ, ejúſque viribus conſulitur. 2. Acre irritans corrigitur, expellitur (574). 3. Lentor diſſolvitur, expellitur. (577. n°. 4.) Symptomata mitigantur (587).

Cura generalis febrium debet talis eſſe, ut omnibus conveniat, quamvis tamen in omnibus non ſufficiat ſemper. Reſpicit enim hæc curatio tantùm illud, quod in omnibus febribus commune eſt, nempe velociorem cordis contractionem (573.). Reliqua autem febrium ſymptomata, quibus illud commune ſtipatur, & quæ in variis febribus diverſa, imò & aliquando contraria, reperiuntur, poſtulant, ut generali febrium curationi addantur talia, quæ his malis debellandis inſerviunt. Unde poſt generalem febrium curam dicetur de illis, quæ præcipuis & maximè urgentibus ſymptomatibus febrilibus conveniunt: & deinde conſiderandum erit ſingularibus capitulis, quid præter generalem hanc curam in diverſis febrium

febrium claſſibus adhuc obſervandum requiratur. Ob hanc cauſam poſtea adhuc quædam dicenda erunt de febribus continuis, remittentibus, & intermittentibus. Omnes enim ſingulares febrium ſpecies enumerare difficillimum foret, & ſumma inde naſceretur confuſio. Patebit autem, ex generali febrium & præcipuorum ſymptomatum curatione facilè deduci poſſe illa, quæ ad particularium febrium curam requiruntur, ſi ſimul cognita habentur, illa, quæ in diverſis febrium claſſibus præcipuè notanda ſunt.

Recenſentur jam hâc paragrapho generalis curationis febrium requiſita, quæ deinde ſingula in ſequentibus fuſiùs deducuntur.

1. A morte ceſſat omnis febris (§. 571.): ſed ſanatio morbi, utì dictum in *Commentariis* §. 4, eſt mutatio corporis viventis talis, ut conditio corporea, quæ vocabatur morbus, tollatur, & reſtituatur illud, quod ablatum faciebat morbum. Supponit ergo omnis ſanatio vitam ſuperſtitem; ergo hæc conſervanda erit. Collectio autem omnium, quæ in ægro de ſanitate ſuperſunt, vires conſtituit; & contrà, omnia, quæ à ſanitate defecerunt, morbum faciunt. Unde morbi magnitudo menſuratur majori vel minori à naturali ſtatu, id eſt, à ſanitate, receſſu (vide *Commentaria* §. 3.); & contrà, virium magnitudo in ægro colligitur ex ſanitatis reſiduo. Ex his ſolis *Hippocrates* deduxit in Prognoſticis tot ſæculorum conſenſu probata præſagia; dum attentè conſiderabat ægri faciem, oculos, linguam, cutim externam, decubitum in lecto varium, alacritatem in ſurgendo, &c; ſícque diſcebat, quantùm à ſanitate deficeret, quídque à ſanitate ſupereſſet in morbo. Hinc omnia contemplatum Medicum in morbis ad duo capita redigere juſſit *Galenus*; nempe (*a*) *in morbum ipſum, & laborantis vires*. Duo hæc conſiderans *Proſper Alpinus* (*b*) morbum inimico, corpus humanum deſtruere conanti, comparavit; Naturam verò tamquam arcis oppugnatæ præfectum, qui corpus contra inſultus hoſtilis morbi defenderet. Morbi ſymptomata & vires ægrorum, tamquam adverſo marte inter ſe dimicantes milites, poſuit: atque utì arcis præfectus inopinanter aliquando contra obſidentem exercitum pugnam tentat; ſic etiam Natura robuſtiſſimis munita facultatibus, & à morbi ſymptomatibus irritata, in criſibus, morbum inopinanter adoritur, illúmque vel omnino vincit, vel ſaltem ſæpe plurimùm morbi vires frangit. Patet ergo nihil magìs ad felicem ſanationem conducere, quàm ſi firmæ fuerint ægri vires: illæ ergo omni ope ſervandæ ſunt. Unde indicatio curatoria, quæ vitæ & viribus proſpicit, meritò primum locum tenet.

2. Quiquid velocitatem reciproci influxûs liquidi nervoſi in muſculos, & ſanguinis in vaſa & cava cordis, auget, huc pertinet; & communi acris irritantis nomine deſignatur, quia aptius vocabulum non habetur. Certum eſt, plurima corpora, quorum acrimonia ſenſibus obvia eſt, ſtimulo ſuo hanc irritationem facere; qualia §. 586, enumerata fuerunt: & dum ab aliis ſtimulis, qui ſub ſenſus non cadùnt, ſimilis irritatio fit, ſolent ab effectu ſuo pariter acres dici. Sic v. gr; contagium variolarum, morbillorum, peſtis, &c, irritatione ſuâ validiſſimas febres facere valet: nemo tamen hactenus verâ fide ad ullam ſpeciem acrimoniæ cognitæ hæc reducere potuit. Ubi ergo tales irritantes cauſæ adſunt, indicatio curatoria jubet, ut vel ſic corrigantur, ut non noceant ampliùs; vel expellantur

(*a*) Method. Med. ad Glaucon. Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. X. pag. 354.

(*b*) De Præſag. vit. & mort. ægrot. cap. I. pag. 4.

de corpore. Correctio autem hæc vel ſit dilutione, quâ nempe acria, quæ collecta ſtimularent, diſperſa, vel non, vel minùs ſaltem, nocerent: vel denique talibus ingeſtis, quæ oppoſitâ vi priorum efficaciam domant, & eadem penitus inertia reddunt. Sic alcalinos ſtimulos acidis; & contrà, acidos alcalinis corrigi novimus. In plurimis tamen his hactenus Ars deficit, licèt fortè in rerum natura ſingulis ſtimulis venenatis antidota oppoſita obtineant. Numquid enim homo, qui ſemel variolis laboravit, veram hujus veneni antidotum, incognitam quamvis, habet, per quam contagium varioloſum, licèt ſæpius poſtea ſuſceptum, iners redditur? Numquid adſunt in rerum natura cauſæ, licèt incognitæ, quæ faciunt, ut peſtis, quantúmvis etiam latè vagata fuerit, tandem deſinat? Sive autem tales antidoti enervent hos ſtimulos venenatos, ſive corpus humanum ſic diſponant, ut non irritabile ampliùs ſit ab iiſdem ſtimulis, licèt hi omnem ſuam efficaciam retineant; effectus erit idem omnino. Hanc rem videtur indicaſſe *Helmontius* dicens, (*a*) *Morborum ſiquidem quorumcumque, etſi duæ ſint columnæ, quibus ædificium morboſum innititur* (*materia nimirum occaſionalis, & materia cum efficiente Archeali*); *alterutrâ tamen columnarum ſublatâ, ruit totum, quod illis ſuperſtructum erat. Arcana itaque Paracelſica omnem morbum à conſequenti tollunt, quatenus cauſam occaſionalem demetunt: atque deinde occultior via eſt alterius arcani, per quod ſcilicet inducitur pax, quies, & ſolatium Archeo, ne ſcilicet indignatus morbum pariat, partúmque potiùs deleat: imò etiam profligationem cauſæ occaſionalis ipſius medicetur.* Talia remedia plures quidem jactaverunt; hactenus autem incognita, in votis tantùm habentur. Alterum ſupereſt adhuc, nempe ut acre irritans expellatur de corpore; quod ſæpe ſalutari Naturæ molimine, aliquando & per Artem fit. Sic *Sydenhamus* feliciſſimè in ipſa peſte (*b*) per ſudores, viginti quatuor horarum ſpatio protractos, venenatum ſtimulum de corpore expulit.

3. In *Commentariis* §. 588, dictum fuit, omne obſtaculum circa extrema vaſcula natum, quod liberum ſanguinis tranſitum per illa impedit, generali lentoris nomine comprehendi, qualecumque demum illud fuerit, ſive vitio humorum, vel vaſorum, vel utrorumque contigerit. Poterit enim, manente quamvis debitâ fluiditate ſanguinis, per errorem loci (vide §. 118.) tale obſtaculum circa extremitates vaſculorum naſci, dum craſſiores fluidorum moleculæ dilatata oſcula canalium minorum conicorum ingrediuntur, atque in illorum anguſtiis hærent immeabiles. Integra autem febris curatio requirit, ut ille lentor ſublatus ſit; niſi enim hoc factum fuerit, licèt velocior cordis contractio, in qua febris natura individua conſiſtit (vide §. 573.), abſit, tamen non redibit, omnium actionum integritas, quæ liberrimum motum humorum per omnia vaſa ſupponit; quia ille lentor reſiduus in quibuſdam partibus actiones lædet. Unde toties, ſublatâ per corticis Peruviani uſum febre, mala peſſima chronica manent, quia unà cum febre lentor ille curatus non fuit. Ob hanc cauſam etiam in morbis inflammatoriis curandis ſæpe erratur, dum per venæ-ſectiones, clyſmata, &c, ſopitur quidem febris impetus, neque tamen reſolvitur inflammatorium illud viſcidum, cujus primarium ſolvens eſt febris ipſius moderata vis, utì poſtea in *Commentariis* §. 609, dicetur.

4. Symptomata, utì dictum fuit in *Commentariis* §. 11, vocantur omnia illa

(*a*) In fine tractatûs *Ignotus Hydrops.* n°. XLIX. L. pag. 417.

(*b*) Sect. II. cap. II. pag. 154.

præternaturalia, quæ ex morbo, ut cauſâ, in corpore ægroto fiunt ita, ut diſtingui tamen queant ab ipſo morbo & ejus cauſâ proximâ. Pertinebunt ergo hæc ad febris effectus §. 587, enumeratos; adeóque optimâ curatione febris, tollentur & ſymptomata, quæ ejus effectus ſunt. Verùm aliquando hæc ſymptomata adeo moleſta ſunt ægris, ut peculiarem attentionem requirant, & mitigari debeant ſaltem, ſi non integre tolli poſſint. Sic v. gr; in phthiſicis intolerabilis anxietas oritur, dum poſt aſſumta alimenta crudus chylus pulmonem gravat; licèt autem ſæpe non omnino tolli poſſit hoc ſymptoma, multùm tamen mitigari poterit, ſi diluta alimenta parcâ copiâ ſimul, & repetitis vicibus, ſumpſerint ægri.

Inquirendum jam per quæ, generalia illa quatuor capita optimæ curationis febrium poſſint obtineri; & primò agendum erit de illis, per quæ vitæ & viribus conſulitur. Primò ergo dicetur de qualitatibus illis, quæ requiruntur in cibis & potibus, qui febre decumbentibus offerendi ſunt; deinde determinabitur, quo tempore commodiſſimè exhibeantur; atque ultimò quâ copiâ illos dare conveniat.

§. 599. VITÆ, & viribus conſulitur, cibis & potibus fluidis facilè digerendis, putredini adverſis, ſiti contrariis, appetitui citandò idoneis, cauſæ morbi cognitæ oppoſitis.

Fuerunt aliquando Medici celebres in illa opinione, in febrium initiis nulla danda eſſe omnino alimenta (*a*); imò ad ſextum diem uſque quandoque hoc factum fuiſſe legitur. Quinimo *Aſclepiades*, non ſervandas, verùm (*b*) *convellendas etiam vires ægri putavit, luce, vigiliâ, ſiti ingenti, ſic ut ne os quidem primis diebus eluiſineret..... Ulterioribus quidem diebus cubantis etiam luxuriæ ſubſcripſit; primis verò tortoris vicem exhibuit.* Quamvis autem hanc methodum non in univerſum probaret *Celſus*, & minimè convellendas vires ægrorum crederet, (*c*) *quoniam ex imbecillitate ſummum periculum eſt;* tamen abſtinentiam à cibo primis diebus laudavit, quia minui (*d*) *tantùm materiam ſuperantem oportet; quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit.* Sed novimus hodie, etiam in ſaniſſimis hominibus, niſi cibo & potu reſtituantur perdita, ſummam ſequi imbecillitatem, atque omnia in putredinem vergere: multò magìs ergo hoc metuendum erit, dum per febrim augetur circulationis impetus, adeóque materia ſuperans non digereretur naturaliter, utì *Celſus* credidit, ſed corrumperetur potiùs. Videtur autem hæc methodus ſatìs antiqua fuiſſe: *Hippocrates* enim jam dixerat, ſe noviſſe (*e*) *Medicos, his, quæ deceant, maximè contraria moliri. Volunt enim omnes, ubi ſub initia morborum homines, aut duos, aut tres, aut etiam plures dies inediâ præmaceraverint, ita tum ſorbitiones, tum potus exhibere.* Verum quidem eſt, damnoſum eſſe cibis implere imprudenter ægrotantes; ſed & noxium ſummopere nimiâ abſtinentiâ debiles reddere. Medici enim (*f*) *officium eſt, ut ægrum neque ſupervacuâ materiâ oneret, neque imbecilliorem fame perdat.* Apparet ergo, ut vitæ & viribus conſulatur, cibos & potus exhibendos eſſe: quales autem dotes inprimis habere debeant, jam dicendum erit.

Corpus ſanum & robuſtum ex quibuſlibet ferè ingeſtis bonos humores confi-

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 118. 119.
(*b*) Ibid. pag. 118.
(*c*) Ibid.
(*d*) Ibid.
(*e*) Lib. de acutor. morbor. vict. Comment. II. text. XVIII. Chart. Tom. XI. p. 48.
(*f*) Celſ. de Medic. Lib. III. cap. IV. p. 120.

cit : & de his verum eſt ferè , quod dixit *Helmontius* (*a*) *nuſquam qualitatem ciborum , quatenus talium, nocumentum adferre ; . . . . . ſolam verò quantitatem obeſſe poſſe.* Verùm ubi à ſanitate deflectit corpus , deficiunt requiſita ad debitam elaborationem ingeſtorum ; unde tunc major cautela requiritur. Credebat autem , efficaciſſima , quæ ſe poſſidere jactabat , remedia , unà cum morbo facilè tollere poſſe ſymptomata à cibis oriunda , ideóque dixit , (*b*) *Diætæ igitur neceſſitas à penuria altiorum medicaminum , non cibariorum lenocinio , invecta creditur.* Sícque agnovit tamen , diætæ vitia in morbis nocere poſſe , licèt unà cum morbo mala inde orta remediorum efficaciâ tollerentur. Miſſis ergo his videamus , quinam cibi & potus febricitantibus conveniant.

CIBIS ET POTIBUS FLUIDIS. Ut enim ex ingeſtis fiat nutrimentum , videmus illa priùs in fluidi naturam converti : fluidus enim chylus eſt , antequam ſanguini miſceatur ; & præter potum ingeſtum ingens quantitas liquidorum admiſcetur cibis. In ore enim ſaliva , in ventriculo ſuccus gaſtricus , in inteſtinis ſuccus entericus , pancreaticus , bilis utraque , admiſcentur ; & deinde chylo , in ciſternam lumbarem & ductum thoracticum delato , lympha ferè totiùs corporis affunditur. Ut ergo debita fluiditas chylo concilietur , tot viſcerum conſpirantium integritas deſideratur , tot humorum miſcela requiritur. In morbis ergo , ubi plures ſæpe functiones huc facientes turbantur , maximè convenit liquida dare , ut minori molimine in bonum chylum converti poſſint. Hinc dixit *Hippocrates* (*c*) *Potu , quàm cibo refici facilius eſt.* Et alibi , (*d*) *victus humidus febricitantibus omnibus , ... confert.*

FACILE DIGERENDIS. Digeſtionis difficultas in materia digerenda pendet , vel à nimia ejuſdem copia , quâ corpus gravatur etiam ſaniſſimum ; vel à tali conditione ingeſtorum , per quam non patiuntur ſe facilè tranſmutari & aſſimilari in naturam noſtram. Parcâ copiâ ingerendos eſſe cibos , demonſtrabitur §. 601. Cùm autem in febricitante plurimæ functiones viſcerum turbentur ſæpius , & difficilioris digeſtionis alimenta integritatem harum omnium requirant ; patet evidens ratio , quare facilè digerendi cibi & potus hîc conveniant. Omnia ergo illa , quæ in *Commentariis* ad numerum 1. §. 28 , laudata fuerunt , conducent : inprimis ſi ex his ſeligantur illa , quæ morbi cauſæ contraria eſſe cognoſcuntur , utì mox dicetur. Confirmat modò dicta *Hippocratis* monitum : (*e*) *Quæ ſanis conferunt , ægrotis exhibita valentiora ſunt ; eáque , vigore ipſorum detracto , exhibenda , alioqui ea corpus non fert , ſed magìs nocent , quàm juvant.* Meritò ergo *Galenus* (utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 25 , dictum fuit) damnavit (*f*) Medicos , nomine quidem Methodicos , ſed opere ab omni methodo alienos ; qui primis morbi diebus , dum æger aſſumere valebat , & Natura aſſumtum appetebat , & concoquere adhuc poterat , alimenti exhibitionem ſubducebant ; poſtea verò vinum ac carnes dabant , ac tamquam in vas inanimum alimenta infundebant : quaſi ingeſſiſſe hæc ſufficeret , dum tamen morbi progreſſu debilitatum corpus his digerendis minùs aptum foret.

PUTREDINI ADVERSIS. In *Commentariis* §. 100 , dictum fuit , ſolo aug-

(*a*) Paradox. VI. n°. 1. pag. 555.
(*b*) Ibid. n°. IV.
(*c*) Aphor. Sect. II. n°. XI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 50.
(*d*) Ibid. Sect. I. n°. XVI. pag. 32.
(*e*) In fine Libri de affectionibus. Charter. Tom. VII. pag. 637.
(*f*) Lib. de rat. vict. in morb. aut. ex Hippocr. Sentent. Charter. Tom. XI. pag. 189.

mento motûs circulatorii ſales & olea ſanguinis volatiliora & acriora fieri, id eſt, in putredinem tendere: cùm ergo in febre velocior circulatio fit, idem metuendum erit; atque ob hanc cauſam inter febris effectùs, §. 587, enumeratos, humorum degeneratio in putredinem recenſita fuit. Patet ergo ratio, quare in victu febricitantium ſeligi debeant illa, quæ putredini adverſa ſunt. *Hippocrates* ſolâ ferè ptiſanâ hordeaceâ, ejúſve ſucco vel cremore uſus fuit, utì patet ex illis, quæ in libro de victu acutorum tradidit: addebat his oxymel, mulſam & ſimilia; quæ omnia ex ſua natura in oppoſitam omni putredini indolem vergunt; aceſcunt enim. Ob eamdem cauſam pinguia omnia, quæ tam facilè majori calore acrimoniam rancidam peſſimam acquirunt, vitantur. Hac de cauſa in morbis acutis *Sydenhamus* carnibus, imò & illarum juſculis, interdixit ſemper; panatellis, hordeatis, pomis coctis & ſimilibus ſolis ferè uſus fuit. Imò *Helmontius* ipſe, licèt ubique ferè veterum Medicorum opiniones carpat, & diætæ regulas in morbis parvi feciſſe videatur, utì paulò antè dictum fuit; tamen in febricitantium diæta vel carnium juſcula damnat & inprimis meraciora: (*a*) *Lædunt namque febrientes; quia caro, ova, piſces, & juſcula facilè tum cadaverantur, ac minimè nutriunt.*

SITI CONTRARIIS. Cùm aquoſa, ſubacida, demulcentia, inter præcipua ſitis remedia §. 640, numerentur, patet modò dicta ad hanc rem optima eſſe. Cibi enim & potus fluidi, in quibus aquæ copia abundat, commendati fuerunt; ſimúlque tales, qui vel jam acidi ſunt, vel ex ſua indole in acidum vergunt; adeóque ſic & huic indicationi iiſdem ſatisfieri poterit.

APPETITUI CITANDO IDONEIS. In febribus enim ſæpe deficit omnino, vel languet ſaltem: ſed cæteris paribus eò felicior digeſtio aſſumtorum quò melior appetitus fuerit. Solent autem ſponte ſuâ ægri appetere tales cibos & potus, qui modò laudati fuerunt. Febricitanti enim ſi porrigantur carnes aſſæ, horrebit; ſi lac ebutyratum, decoctum hordei cum ſucco citri, fructus horæi bene maturi, aut ſimilia dentur, aſſumet plerumque. Unde ipſe ægrorum appetitus ſolet ſæpe Medicos docere, quænam hîc optima ſint. Ob hanc cauſam dixit *Hippocrates*, (*b*) *Quoſcumque cibos, aut opſonia, aut potiones ægrotantes expetunt, ea ſuppetant, ſi nullum corpori nocumentum ſit adfuturum.* Imò, licèt illa, quæ ægri cupiunt, minùs conveniant, tamen exhibenda juſſit, niſi ſummopere noxia fore quis certò prævideret. Sic enim alibi habet: (*c*) *Paulò deterior, ſed ſuavior, tum potus, tum cibus, melioribus quidem, ſed minùs gratis præferendus.* Damnandi ergo ſunt Medici, qui in his nimis ſeveri piaculum crederent, ſi vel minimùm ægrotantium deſideriis concederent, quod vel Artis Regulis, vel ſæpe præconceptæ tantùm hypotheſi, repugnare videtur. Plurima habentur in Hiſtoria Medica Exempla, quibus conſtat, ægros, dum ineluctabili deſiderio ferebantur ad ſumenda talia, quæ nocitura omnes crederent, optimè tamen ab iiſdem aſſumtis ſe habuiſſe; & ſæpe eoſdem ſequenti die heſternas Medici, mortem intentantis niſi obedirent, minas, riſiſſe jam ſanos. Media ergo in his via incedendum eſt: turpe enim eſt ingenuo ſerviliter ſubſcribere omnibus, quæ ægri expetunt; utì ſæpe in Aulis fieri ſolet: atque noxium, & Medici famæ inſidioſum eſt, ſi moroſâ ſeveritate ſalutares quandoque naturæ

(*a*) Tractat. de Febrib. cap. XII. n°. IV. pag. 772.

(*b*) Lib. de Affection. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 633.

(*c*) Aphor. Sect. II. n°. XXXVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 179.

inſtinctus contemnat ſemper. Dum ſimilia in Praxi viderat *Sydenhamus*, concluſit, quòd (*a*) *ſæpius fucum nobis facit illa, quam talem eſſe opinamur, ratio, quàm ſenſus iſte certiſſimò nobis cognitus; quódque in morborum curatione plùs dandum eſt ægrorum appetitionibus & deſideriis impenſioribus (modò perquàm enormia non fuerint, & quæ vitam ipſo facto exſtinguant) quàm magis dubiis ac fallacibus Medicæ Artis regulis.*

CAUSÆ MORBI COGNITÆ OPPOSITIS. Febrium enim cauſæ variæ ſunt; & ab his deſumitur certiſſima & magìs ſpecialis indicatio, quæ victum febricitantium determinat. In exemplo res patebit: dictum fuit §. 586, cibos acres febrium cauſam eſſe poſſe; verùm varia in his acrimonia obſervatur, quæ ſæpe oppoſitam medelam requirit. Dum enim in junioribus, qui ſolis ferè aceſcentibus vivunt, ab acrimonia acida febris oritur, gelatina cornu cervi, eboris & ſimilia conveniunt; quæ partim obvolvendo acida ſuo glutine, partim oppoſitâ his indole, proſunt. Verùm dum à cibis, in putridam alcalinam acrimoniam degenerantibus, febris accenditur (vide §. 86.) modò dicta nocerent ſummopere, cùm ſponte ſuâ in putredinem alcalinam vergant; unde tunc ex hordeo, avenâ, & ſimilibus aceſcentibus victus petitur. Dum in morbis acutis inflammatoriis immeabilis ſanguis in arteriarum anguſtiis hæret, tenuiſſima & ſolventiſſima ſola conveniunt; ubi verò à venenato ſtimulo ſanguis nimis diſſolvitur, victus ex incraſſantibus & demulcentibus paratur.

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, poterit ſatìs determinari qualitas, cibi & potûs febricitantium: inquirendum nunc, quo tempore febris potiſſimùm, conveniat eadem exhibere.

§. 600. CIBUS dandus eo tempore, quo abeſt febris; aut quo ejus impetus ſaltem erit lenior.

Ingeſti enim cibi non nutriunt, neque vires reficere valent, niſi priùs vaſorum & viſcerum efficaciâ, ac ſanorum humorum copiosâ admiſtione, in noſtram naturam mutati fuerint. Verùm ad hanc ingeſtorum mutationem actionum omnium integritas requiritur, ut perfectiſſima ſit: ſi quædam deficiant ex his poterit ciborum levium & facilis digeſtionis ſubactio ſperari, quæ tamen ſemper eò feliciùs fiet, quò major integritas functionum adeſt. Patet ergo omnium optimum tempus cibos exhibendi eſſe, quando febris abeſt; adeóque in febribus intermittentibus medio inter binos paroxyſmos tempore cibandi ſunt ægri. De his dixit *Hippocrates*: (*b*) *In exacerbationibus cibum ſubducere oportet; nam exhibere noxium. Et quibus per circuitus morbi exacerbantur, in ipſis paroxyſmis cibus prohibendus eſt.* In febribus verò continuis major difficultas eſt: indicatio enim vitalis, quâ ægri viribus conſulitur, cibos poſtulat; dum interim febris ſemper præſens idoneum his exhibendis tempus minimè concedit. Verùm uti poſtea §. 727, dicetur, aliquando febres motum febrilem ſemel excitatum uno impetu ad finem perducunt, quæ continuæ propriè vocantur: quandoque verò ſemper durant febres, ſic tamen ut per vices impetum remittant, ac denuo excitent; túncque continuæ remittentes dicuntur. In his ergo optimum ci-

(*a*) Diſſert. Epiſtol. pag. 459.
(*b*) Aphor. Sect. I. n°. XI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 15.

bos exhibendi tempus erit idem, quod remiſſionis; tunc enim febris lenior impetus corpus minùs turbat. Unde monuit *Hippocrates*, (*a*) *Diætetices maximum eſt, febrium tum intentiones, tum remiſſiones ut in acutis, ſic & longis morbis obſervare, ac cavere, ut tempora quibus cibi offerendi non ſunt, ſerves; & quando tutò offerendi ſint, cognoſcas; atque etiam quando plurimùm ab intentione abſuerint.* Verùm & in intermittentibus perfectè febribus, & in remittentibus, pro varia diuturnitate intermiſſionis vel & remiſſionis, tempus cibi exhibendi determinari debet. Quamvis enim generalis regula Practica ſit, optimè cibos dari, quando corpus vel non, vel ſaltem minùs, ægrotat; (*b*) *minùs enim corrumpitur, quod integro corpori infertur:* ſi tamen intermiſſionis vel remiſſionis tempus tam breve ſit, ut illo aſſumti cibi digeri integre nequeant, ſed exacerbatio jam prehendat antequam hoc fieri poſſit; alia adhuc cautela requiritur. Pulcherrimè hoc notavit *Celſus* dicens, (*c*) *Neque tamen verum eſt, quod Themiſoni videbatur, ſi duabus horis integer futurus eſſet æger, ſatiùs eſſe tunc dare, ut ab integro corpore potiſſimùm diduceretur. Nam ſi diduci tam celeriter poſſet, id eſſet optimum. Sed cùm hoc breve tempus non præſtet, ſatiùs eſt, principia cibi à decedente febre, quàm reliquias ab incipiente excipi. Ita, ſi longius tempus ſecuturum eſt, quàm integerrimo dandus eſt: ſi etiam breve, antequam ex toto integer fiat. Quo loco verò integritas eſt, eodem eſt remiſſio, quæ maximè in febre continua poteſt eſſe.*

Maxima ergo difficultas manebit in determinando tempore cibi exhibendi in illis febribus, quæ nec intermiſſionem, nec remiſſionem habent. Verùm in illis febribus adſcenſus, ſummus vigor, & deſcenſus obſervantur; atque tali moderamine cibi exhibentur (utì poſtea §. 602. n°. 3, dicetur), ut tenuiſſimi in morbi vigore; in adſcenſu verò & deſcenſu morbi, & plures, & meraciores, exhibeantur. Securiùs autem in his febribus cibum dari voluit *Celſus* (*d*) *Antelucanis horis, quibus omnes ferè maximè dormiunt; deinde matutino tempore, quod naturâ ſuâ leviſſimum eſt.* Major minórve ægri debilitas, & varia longitudo morbi hìc inprimis ſpectanda, utì poſtea dicetur. Unde *Celſus*, illa, quæ de cibandis ægris pulcherrima habet, concludit (*e*) *cum eo tamen ut nullo tempore is, qui deficit, non ſit ſuſtinendus.*

§. 601. ET quidem copiâ parcâ, ſæpe repetitâ: ne nimis laborare cogantur viſcera, mutentúrve.

Dictum fuit aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 586. *lit.* α.), ex *Hippocrate*, cibos eâ copiâ exhibendos eſſe, quam corpus ſuperare valeat. Verùm in febre & per febrim plurimæ actiones requiſitæ ad aſſimilationem ingeſtorum turbantur; & quidem eò plùs, cæteris paribus, quò febris intenſior vel & diuturnior fuerit. Requiritur ergo non tantùm, ut alimenta facilè digerenda (vide §. 599.); verùm etiam ut parcâ copiâ ſimul exhibeantur. Cùm enim vel in ſaniſſimis hominibus optima & ſaluberrima alimenta peccare poſſint nimiâ copiâ, quia à viribus digerentibus ſuperari nequeunt; non mirum erit, in febricitantibus ob eamdem cauſam nocere alimenta, dum tali quantitate ingeruntur, quæ in ſano corpore

(*a*) Lib. de acut. morb. vict. Comment. IV. tex. XCVI. Charter. Tom. XI. pag. 177.
(*b*) Celſ. de Medic. Lib. III. cap. IV. p. 122.
(*c*) Ibid. pag. 122. 123.
(*d*) Ibid. cap. V. pag. 125.
(*e*) Ibid. pag. 127.

quidem facilè toleraretur, in ægro tamen vires vaſorum & viſcerum debilitatas ſuperat. Peſſimè ergo febricitantibus conſulitur, dum ſemel vel bis de die, utì ſanis ſolet, cibus offertur; cùm ſæpius, ſed parcâ copiâ ſimul, illud fieri deberet. Imò in acutiſſimis morbis præſtat omni horâ aliquid ingerere, ut ſic vitæ & viribus conſulatur; neque interim à copia ingeſtorum turbetur corpus.

§. 602. COPIA determinatur, & vis cibi 1°. Ex prævifa duratione febris (588. 589. 590. 596. 597.) ad dies, 1, 4, 7, 9, 11, 14, 21, 30, 40, 60; debet enim tantùm dari, quo vires ſuſtineri queant, ut ſufficiant coctioni, & criſi. Quò brevior morbus, eò minùs & debiliùs offerendum; & contrà. 2°. Ex ætate ægri cognita; quò enim origini propiora, vel ſenectuti ſummæ, eò difficiliùs inediam ferunt animalia. 3°. Status & vehementia morbi ſi cognoſcuntur, varium copiâ & virtute cibum poſtulant: in ἀκμῇ tenuiſſima, & pauca; in adſcenſu & deſcenſu eò plùs & meraciùs dandum, quò magìs ab ea diſtat morbus. 4°. A loco quem æger incolit, qui enim æquatori vicini, tenuem victum facilè, polis autem propiores difficulter eum ferunt. 5°. Ab anni tempeſtate, quum æſtas tenuiſſima, hyems validiora petat. 6°. A conſuetudine ægri, & temperie ejuſdem naturali; qui enim ſanus lautiſſimis uſus ea facilè difflat, æger pluribus eget ob vaſa & viſcera his aſſueta. 7°. A ſenſu levi, vel gravi, aſſumta ſequente.

Hactenus in genere dictum fuit de qualitate & quantitate ciborum, qui febricitantibus tutò exhiberi poſſunt. Verùm dum in ſingulis ægris hoc determinandum eſt, alia adhuc conſideranda veniunt, per quæ ex his generalibus ad ſpecialia magìs pervenitur. Cibos v. gr; fluidos, & facilè digerendos, dari debere generalis indicatio jubet: verumtamen ipſa digeſtio pendet ab illis, quæ in febricitante adhuc de ſanitate ſuperſunt: hinc v. gr; tale alimentum, quod in morbi principio facilè digeritur, in ejuſdem vigore poſſet eſſe difficilis digeſtionis; non quidem materiæ digerendæ, ſed virium digerentium, ratione. Præterea morbi longitudo varia, anni tempeſtas, conſuetudo ægri & temperies, &c, magnam hîc diverſitatem facere poterunt; quæ omnia ordine hâc paragrapho examinabuntur, ut ſic conſtet de copia & vi cibi exhibendi.

Vis autem cibi vocatur illud, quod propriè in noſtrum alimentum per vaſorum & viſcerum actionem de cibo tranſit. Unde *Celſus* valentiſſimum vocavit, (*a*) *in quo plurimùm alimenti eſt.* Sic minor vis adeſſe dicitur in juſculo carnium diluto, quàm in conſummato dicto. Unde in fine ejuſdem capitis *Celſus*, poſtquam varia edulia recenſuerat, ſequentia concluſit: (*b*) *Ferè verò ſequitur, ut, quò valentior quæque materia eſt, eò minùs facilè concoquatur; ſed ſi concocta eſt, plùs alat. Itaque utendum eſt materiæ genere pro viribus; modúſque omnibus pro genere ſumendus. Ergo, imbecillis hominibus rebus infirmiſſimis opus eſt; mediocriter firmos media materia optimè ſuſtinet: & robuſtis apta validiſſima eſt. Plùs deinde aliquis aſſumere ex levioribus poteſt; in his magìs, quæ valentiſſima ſunt,*

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. XVIII. p. 96. | (*b*) Ibid. pag. 100.

temperare

temperare ſibi debet. Cùm ergo cibus viribus aſſimilantibus corporis difficiliùs ſubigatur, ſi majorem copiam nutrimenti in ſe habeat, atque ideo tunc majorem vim dicatur habere; obtinuit etiam, ut validos cibos vocaverint, qui difficilùs concoquuntur, licèt majorem alimenti copiam non contineant. Sic dixit *Celſus* (*a*) *Ovum durum valentiſſimæ materiæ* ...; *molle vel ſorbile, imbecilliſſimæ;* quamvis ovum durum non plùs nutriat, quàm molle. Vis ergo cibi menſuratur & à copia nutrimenti, quod continet; & à difficili extricatione partium nutrientium ex eodem cibo. In priori caſu cibi major vis debilibus & ægrotantibus moleſtiam parit, dum major inde facta chyli copia ſanguinem gravat; in poſteriori primæ corporis viæ magis afficiuntur. De his dixit *Hippocrates*, (*b*) *Quæcumque quidem ventriculus ſuperat, quæque corpus recipit, ea neque flatum neque tormina excitant. At ſi ventriculus non ſuperet, ab his & flatus & tormina, cæteráque id genus contingunt.* Cùm autem per illa, quæ dicta fuerunt in *Commentariis* §. 599, à victu febricitantium ſecludantur illa, quæ majorem moleſtiam primis viis parant; hîc tantùm agendum erit de illa ciborum vi, quæ à majori copia nutrimenti pendet.

1. Primum & præcipuum indicium, quo copia & vis cibi febricitantibus exhibendi determinatur, eſt cognita morbi longitudo. Aptâ ſatìs ſimilitudine in his uſus fuit *Galenus* (*c*), dum ægri vires onus portanti, morbum verò oneri, tempus autem, quod uſque ad ſtatum morbi extenditur, longitudini viæ comparavit. Utì jam non poteſt præcognoſci, an homo portando oneri ſufficiat, niſi hominis robur, oneris magnitudo, & viæ longitudo antea perſpecta fuerint: ſic & idem in morbis verum eſt. Febrium autem continuarum, (de quibus hîc inprimis agitur, cùm in intermittentibus tempore apyrexiæ tutò cibus dari poſſit) longitudo varia eſt, & ad ſexageſimum aliquando diem extenditur; utì aliâ occaſione ad §. 564, ex *Hippocrate* dictum fuit. Quamvis autem illa, quæ ad paragraphos in textu citatas dicta fuerunt, multùm lucis dare poſſint, ad determinandam febris longitudinem, ſemper tamen difficultas manet in eo, ut quis ab ipſo febris initio cognoſcere poſſit illico, quanto tempore hæc duratura ſit. Malignas quidem febres, & quæ cum graviſſimis ſignis fiunt, quarto die, vel & priùs, interficere *Hippocrates* monuit; & contrà mitiſſimas febres, (*d*) *& quæ in ſecuriſſimis incedunt ſignis, die quarto, aut antè*, terminari. Verùm in illis febribus, quæ in ſuis initiis ſatìs mites ſunt, neque adeo gravibus ſtipantur ſymptomatibus, prædefinire durationis tempus, admodum difficile videtur; quia eadem ferè adſunt phœnomena in illis, quæ citò ſanabuntur, & his quæ ad plures ſeptimanas extendentur. Hanc difficultatem & agnovit *Hippocrates* dicens, (*e*) *At per horum initia difficilius eſt eos prænoſcere, qui intra longiſſimum tempus judicari debeant; ſimilia namque ſunt eorum principia.* Imò crederem neminem, quantúmvis in Arte verſatum, ſcire poſſe primâ febris incipientis die, an intra quatuordecim, vel viginti dies, terminabitur, niſi ex genio epidemici tunc regnantis morbi illud noverit. Ideóque meritò prioribus addidit *Hippocrates*, quòd (*f*) *à primo die animadvertendum eſt, & ad quemque quaternarium additum conſiderandum; nec latebit, quò ſe verſurus ſit morbus.* Neque tamen ex hac incertitudine, quæ inevitabilis videtur magnus fiet in victu febricitantibus præſcribendo

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. XVIII. pag. 99.
(*b*) Lib. de Affection. cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 633.
(*c*) De Criſib. Lib. III. cap. v. Charter. Tom. VIII. pag. 437.
(*d*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. II. Charter. Tom. VIII. pag. 663.
(*e*) Ibid. Sentent. VI. pag. 665.
(*f*) Ibid.

error: peſſimas enim febres, quæ citò ex ſua natura in perniciem tendunt, ſatìs diſtinguere novimus. In mitioribus verò, cùm plura de ſanitate ſuperſint, non nocebit paulò major vis & copia cibi, licèt fortè citò finientur. Quamvis enim, prævifo ſubito talis febris exitu, non opus fuiſſet abſolutè his, tamen cibi, præditi illis conditionibus, quæ §. 599, recenſitæ fuerunt, & dati, cautelâ §. 601, ſervatâ; vix unquam nocere poterunt, cùm in his caſibus vires digerentes ſatìs bonæ adhuc eſſe ſoleant. Accedit, quòd *Hippocrates* monuerit peccatum (*a*) *majus in tenui, quàm in paulò pleniore victu committitur......eam igitur ob cauſam victus tenuis & accuratus plerumque paulò pleniore periculoſior eſt.* Atque in præcedenti Aphoriſmo de morbis acutis inprimis ſimilia dixit, (*b*) *Tenuis & exquiſitus victus cùm in morbis longis ſemper, tum in acutis, ubi non admittitur, periculoſus.*

His ergo præmiſſis, non adeo difficile erit copiam & vim cibi exhibendi limitare. Si enim v. gr; videam febris impetum citò augeri, neque interim peſſima ſymptomata adeſſe, ut v. gr; reſpirationem difficilem, deliria, &c; prævideo ephemeram futuram, vel fortè intermittentem; adeóque parum ſolicitus ero de victu præſcribendo, cùm brevi febris aberit, ſícque aptiſſimum nutriendo ægro tempus dabitur. Si autem ſubitum febris augmentum peſſima comitentur ſymptomata, brevì lethalem morbum fore prævideo, niſi omni molimine Artis ſuccurratur; adeóque nihil cibi dandum erit, vel dilutiſſimi tantùm parca copia conveniet; utì v. gr; ſolum avenæ vel hordei decoctum cum ſucco citri, aut ſimilia, quia nullum periculum hìc adeſt ne à defectu æger lædatur, cùm vel brevì pereundum ſit morbi vehementiâ; vel idoneâ medelâ ſuperatus brevì morbus, vel mitigatus ſaltem, occaſionem daturus ſit pluribus vel validioribus cibis ægri vires ſuſtinendi. In illis verò febribus, quæ minori velocitate decurrunt, ſic moderanda erit ægri diæta, ut vires ſuſtineri queant, ad coctionem & criſim requiſitæ; neque interim imprudenti ciborum exhibitione gravetur æger. Utrumque ergo illud extremum vitandum erit; Medici enim (utì in *Commentariis* §. 599, dictum fuit) (*c*) *officium eſt ut ægrum neque ſupervacuâ materiâ oneret, neque imbecilliorem fame perdat.* Semper tamen memores eſſe debemus moniti *Hippocratici* modò memorati, quòd nempe periculoſior longè error comittatur in defectu, quàm in aliquo exceſſu. Aliquid enim incertitudinis in determinanda duratione febris incipientis ſæpe adeſt, utì jam dictum fuit: unde & *Hippocrates* de his agens vocabulo συντεκμαίρεσθαι, quod conjecturalem cognitionem ſignificat, uſus fuit; ſic enim habet, (*d*) *Conjecturis autem etiam æger explorandus eſt, an victu ad morbi uſque vigorem par ſit futurus, & utrum ille priùs ſit defecturus, neque tali cum victu ſatìs eſſe poterit, quàm morbus ceſſerit, ac obtundatur.* Reliqua autem, quæ in hac paragrapho dicenda erunt, ſufficient, ut error in his caveatur; & inprimis illud, quod numero ſeptimo habetur, de ſenſu levi vel gravi aſſumta ſequente, inde enim ſtatim apparet, an exhibitus cibus profuerit, an non; adeóque vel leviſſimus in his exceſſus brevì detegetur. Si præſtare potuiſſet, quæ jactavit adeo impudenter *Helmontius*, non indigeremus omnibus his diætæ regulis. Ille enim voluit quòd (*e*) *Medici nomine ſit indi-*

(*a*) Aphor. Sect. I. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 11.

(*b*) Ibid. pag. 9.

(*c*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 120.

(*d*) Aphor. Sect. I. n°. IX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 14.

(*e*) Tractat. de Febrib. cap. XII. pag. 772. N°. VI.

gnus, qui febrientem non reſtituit ante quatriduum. Verùm in his, utì & in aliis plurimis, ſolis promiſſis dives fuiſſe videtur.

2. Dixerat *Hippocrates*, (*a*) *Qui creſcunt, calidum innatum copioſiſſimum habent, itaque copioſiſſimo indigent alimento, alioqui corpus abſumitur.* Atque in præcedenti Aphoriſmo monuerat, (*b*) pueros omnium minimè jejunium ferre. Videmus enim animalia, quò primæ ſuæ origini propiora ſunt, eò pluribus indigere alimentis. Neque mirum hoc videbitur conſideranti, quàm brevì tempore ex minima mole in tantam magnitudinem excreſcant. Primum hominis rudimentum, quod in ſpumantis libidinis guttula omnem ferè ſenſum fugiens delituerat, novem menſium ſpatio in ſedecim librarum molem excreviſſe obſervatur, unde requiritur alimentum tunc temporis non tantùm ad eſſentiam, verùm etiam ad incrementum: Quod optimè diſtinxit *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 347.) dicens, (*c*) *Aluntur quædam ad incrementum, & ad eſſentiam; quædam ad eſſentiam ſolùm, ut ſenes; quædam præterea & ad robur.* Unde videtur fœtus, dum in utero hæret, continuò nutrimentum, materni corporis viribus præparatum, accipere. Dein in lucem editus infans frequentiſſimè materna ducit ubera; ac poſtea firmiori jam corpore aptus, ut ex ingeſtis ſibi nutrimentum paret, plùs alimenti, ratione ſuæ molis, ſumere ſolet ſanus, quàm robuſtiſſimus vir; atque ideo etiam in morbis juniores pluribus alimentis indigent, adhibitis tamen illis cautelis, de quibus §. 599. 600. 601, dictum fuit. Accedit, quòd junioribus, dum febribus laborant, aucto circulationis impetu, elongentur vaſa omnia, cùm tam facilè cedere poſſint: unde tam ſubitum in his obſervatur poſt morbos acutos toleratos ſtaturæ corporis augmentum; adeóque requiritur & proportionale liquidorum augmentum, ut repletis vaſis æquabilis maneat circuitus, & ſubminiſtrentur ſolidis elongatis talia elementa, quæ cohæſionem debitam, hâc elongatione vaſorum minùs firmam futuram, ſervent.

Senes quidem facillimè jejunium ferre dixerat (*d*) *Hippocrates.* Hoc quidem in ſanitate verum eſt; & in illis, qui crudâ adhuc ſenectute vigent, quia nec ad incrementum, nec ad robur, ſed ad eſſentiam ſolam aluntur, atque vaſorum plurimorum cava vel integre tolluntur, vel minuuntur plurimùm, unde & minor liquidi transfluxuri quantitas requiritur; accedit, quòd omnia vaſa, jam rigidiora facta, liquidis impulſis minùs cedere poſſint: verùm per febres expelluntur plurima de corpore (vide §. 587.); liquidorúm hinc quantitate imminutâ, exſiccatur corpus: ſed, (*e*) *quoniam naturæ progreſſum, qui eſt ad ſiccitatem, effugere corpori non licet, ideo ſeneſcere nobis & corrumpi neceſſe eſt;* utì aliâ occaſione (vide §. 55.) ex *Galeno* dictum fuit; adeóque per febrim ſenectutis vitia augebuntur, niſi blando & humectante victu ſuccurratur. Sed inprimis hîc copiâ parcâ & repetitâ ſæpe opus eſt, quia debilis in ſenibus vitalis flammula à copioſioribus (*f*) exſtinguitur; & pauciſſimis quidem eget fomitibus, ſed continuò, ob rationes modò dictas, ſubminiſtrandis. Accedit etiam, quòd à defectu, in ſenectute ſumma, ſyncope ſæpe lethalis brevì ſequatur: quia minutâ liquidorum copiâ vaſa rigida non contrahuntur proportionaliter; unde tunc vaſorum actio nulla in liquida contenta, adeóque una ex cau-

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 24.

(*b*) Ibid. pag. 23.

(*c*) Lib. de aliment. Comment. IV. text. XLV. Charter. Tom. VI. pag. 293.

(*d*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 23.

(*e*) De Sanitat. tuend. Lib. VI. cap. III. Charter Tom. VI. pag. 169.

(*f*) Hippocr. Aphoriſm Sect. I. n°. XIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 24.

ſis, quæ liquidorum motum per vaſa continuant, deficit; hinc ſtagnatio, & mors: cor enim expulſo ſanguine ex cavis ſuis dilatat quidem arterias, verùm momento pòſt arteriæ contractæ debent promovere impulſum ſanguinem, ut circulatio maneat; atque ut hoc fiat, arteriarum latera contigua manere debent undique liquido contento: verùm vaſis jam rigidiſſimis in ultima ſenectute, & ſimul humorum copiâ per febrim diſſipatâ, hoc fieri non poſſe, facilè apparet. Adeóque patet ratio, quare ſenibus febricitantibus nimia abſtinentia adeo noceat.

3. Ex illis, quæ ad primum numerum hujus paragraphi dicta fuerunt, conſtitit; debere idoneis alimentis ægri vires ſuſtineri, ut coctioni & criſi ſufficere poſſit; ſi nempe prævideatur, morbum non adeo brevi temporis ſpatio terminandum eſſe, ut abſtinentia abſque periculo tamdiu tolerari poſſit. Agitur jam de moderanda cibi copia & vi pro varia febris ipſius intenſitate. Sæpius autem jam dictum fuit, ingeſtos cibos non nutrire, niſi priùs per vim vaſorum & viſcerum & admiſtionem humorum bonorum jam coctorum, ſubacti fuerint & aſſimilati. Eò ergo meliùs perficietur hæc aſſimilatio, quò plura adhuc de ſanitate ſuperſunt. Verùm in initio morbi minùs læduntur functiones, & humores minùs à nativa indole degenerant; ſenſim autem in morbi adſcenſu magìs magíſque turbatur corpus, donec in ſummo morbi vigore omnium peſſimè ſe habeant ægri; atque deinde morbus, niſi ſubitâ evacuatione criticâ vel metaſtaſi terminetur, ſenſim iterum minuitur, & quotidie ſanitas increſcit. Patet ergo ratio evidens, quare plùs cibi & meracioris dari poſſit in adſcenſu & deſcenſu morbi; & contrà minima copia dilutiſſimi tantùm cibi conveniat in ſummo morbi vigore. Perfectiſſimè autem hæc quadrant doctrinæ *Hippocratis* dicentis, (*a*) *Quum ergo morbus peracutus eſt, ſtatim & extremos ſortitur labores, ac tum ſummè tenuiſſimo victu uti neceſſe eſt. Ubi verò non, ſed pleniore victu alere conceditur, tantùm à ſummè tenuiſſimo victu decedendum, quantùm morbus ab extremis lenior receſſerit.* Utì jam hoc dixit de varia diverſorum morborum vehementia & diſcrimine, ſic idem, affirmavit de ejuſdem morbi vario ſtatu in ſequentibus Aphoriſmis; ita enim habet: (*b*) *Quum morbus in vigore fuerit, tum & tenuiſſimo victu uti neceſſe eſt*; & paulò pòſt, (*c*) *Quibus igitur ſtatim vigor eſt, his ſtatim tenuis victus exhibendus. Quibus verò poſteriùs vigor futurus eſt, iis in ipſo & paulò ante ipſum cibus ſubtrahendus. Antea verò pleniùs alendum eſt, quò perſtet ægrotus.* Sæpe autem Medici in dirigenda febricitantium diæta hanc regulam negligunt: primis enim diebus morbi, cùm ſatìs validæ adhuc ægro vires ſunt, alimento illum minùs indigere putant, ſícque oportunum maximè tempus ſuſtinendi vires ægri negligunt: procedente enim morbi augmento, minùs ferre poterit illa, quæ offeruntur; & in ſummo morbi vigore ſæpe omnia faſtidiet. Unde illi, qui *Aſclepiadis* more (vide *Commentaria* §. 599.) primis diebus morbi (*d*) *tortoris vicem* gerunt, nihil ferè exhibendo ægris, quamvis expetant; poſtea fruſtra cubantium etiam luxuriæ ſubſcribunt, dum nil aſſumere, nec aſſumta digerere valent. Illa enim abſtinentia, quæ ægrotare incipientibus conducit, non conſiſtit in eo, ut nihil omnino exhibeatur; ſed tantùm ut vitentur in victu talia, quæ morbum augere poſſent, vel ab ægro jam corpore difficiliùs perfici & aſſimilari. Proderit ergo in ipſo morbi initio cibos dare, adhibitis illis cautelis, quæ §. 599. 600. 601, propoſitæ fuerunt, ut ſuſti-

(*a*) Aphor. Sect. I. n°. VII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 12.

(*b*) Ibid. n°. VIII. pag. 13.

(*c*) Ibid. n°. X. pag. 15.

(*d*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 118.

neantur ægri vires; & blando chylo minuatur acrimonia humorum, quæ à febre ipſa meritò futura metuitur; ſimúlque juſto moderamine cibi vis & copia augeatur vel minuatur, prout morbi adſcenſus, ſtatus, & deſcenſus requirunt. Minùs feliciter ergo *Hippocratis* dogmata expreſſiſſe videtur *Celſus*, dum abſtinendum à cibo primis diebus juſſit; quia minui (*a*) *tantùm materiam ſuperantem oportet, quæ naturaliter digeritur, ubi nihil novi accedit*: atque voluit, (*b*) *unum illud & ſemper & ubique ſervandum ut ægri vires ſubinde aſſidens Medicus inſpiciat, & quamdiu ſupererunt abſtinentiâ pugnet: ſi imbecillitatem vereri cœperit, cibo ſubveniat.* Contrarium, ut puto, ex modò dictis patuit.

4. Obſervamus ſemper; utì ſequenti numero dicetur, æſtivis caloribus ſummis tenuem victum & placere, & prodeſſe; & contrà, hyemali frigore duriores cibos, & majori quidem copiâ, aſſumi poſſe & facilè digeri; unà cum potu pauciori, ſed meraciori ſimul. Illi, qui inter Tropicos vivunt, & maximè in locis Æquatori vicinis, tenui victu delectantur, & ſæpe ſolis fructibus horæis cerealibus, & aquâ, ſani & contenti vivunt. Contrà qui prope polos habitant, piſcibus & carnibus, ſale vel fumo induratis, indigent; inprimis dum acerrimo hyemali frigore, & nivibus ferè ſepulti, integris menſibus domi manere coguntur. Tanta diverſitas in victu ſanorum hominum pro diverſis regionibus, quas incolunt, magnum etiam diſcrimen in victu ægrotantium efficere debet; utì facilè patet, ſi modò conſideretur, quantùm ſola conſuetudo hìc facere poſſit; utì numero ſexto hujus paragraphi dicetur. Hinc toties Medici, qui Legatos in diſſitis admodum regionibus comitabantur, viderunt, aliam methodum requiri; atque illa ſæpe, quæ domi profuerant, peregre profectis nocere. Idem enim hìc efficit climatis mutatio, quod anni temporum varietas præſtat in eodem loco manentibus. Omnia hæc ſolitâ brevitate *Hippocrates* collegit, dum in diætæ regulis monuit, (*c*) *aliquid autem anni tempeſtati, regioni, ætati, & conſuetudini concedendum.*

5. Namque (*d*) *ventres hyeme ac vere naturâ calidiſſimi ſunt, ſomnique longiſſimi. Per eas igitur anni tempeſtates copioſiora cibaria exhibenda*, &c. (*e*) *Æſtate & autumno cibos difficillimè ferunt; hyeme facillimè; vere minùs.* Si jam his addantur illa, quæ in *Commentariis* §. 193, dicta fuerunt de vulneratorum diæta variis tempeſtatibus anni dirigenda, patebit facilè ratio, quare eadem in victu febricitantium obſervanda ſint. Utì enim aliâ occaſione ex *Hippocrate* dictum fuit, (vide *Commentaria* §. 396. n°. 5.) (*f*) *Imbecilli victus frigidi; valentes verò calidi.* Unde æſtivis caloribus, ut gratum refrigerium fiat, ſanis æquè ac ægris dilutiſſimi potus, & victus tenues adeo placent & proſunt; hyemali verò frigore valentiores cibi, & meraciores potus, optimè digeruntur, & corpus contra frigus pulchre muniunt.

6. Frequentiſſimè hoc negligitur in diæta febricitantium: vulgò enim credi ſolet, illos, qui in ſanitate genio indulſerunt, & cibis potibúſque corpus quotidie replere ſoliti fuerunt, facillimè abſtinentiam tolerare poſſe. Verùm contrarium omnino obtinet, & tales ſtrictam diætam omnium minimè ferunt: tali enim repletioni jam aſſuevit corpus, quæ niſi fiat, illico collabaſcit & vires pereunt. Evidenter hoc

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 118.
(*b*) Ibid. pag. 120.
(*c*) Aphor Sect. I. n°. XVII. Charter. Tom. X. Part. II. pag. 33.
(*d*) Ibid. n°. XV. pag. 28.
(*e*) Ibid. n° XVIII. pag. 35.
(*f*) Epidem. Lib. VI. Comment. IV. text. XVIII. Charter. Tom. IX. pag. 494.

apparet in illis, qui quotidie vino liberaliùs utuntur: mane enim tremuli, torpidi, & ad omnia ferè inhabiles ſurgunt, donec iterum cibo potúque repletis priſtinæ redeant vires: neque tutò illis perverſa hæc vivendi methodus mutatur, niſi ſenſim & per gradus hoc fiat. Dum ergo tales ægri febribus decumbunt, niſi huic illorum conſuetudini parùm indulgeatur, infeliciter ſemper illis Medicina fit. Nam (*a*) *conſueta longo tempore, etiamſi deteriora ſint, inſuetis moleſta minùs eſſe ſolent.* Unde monuit alibi *Hippocrates*, (*b*) *Quibus cibis ac potionibus in victu per ſanitatem homines utuntur, ex his præſentibus ad ægrotos uti oportet.* Atque idem in quantitate cibi, & tempore, quo dari debet, obſervandum eſſe alio in loco iterum dixit: (*c*) *Atque bis die cibum ſumere conſuetis, bis ptiſana danda eſt; ſemel verò cibum capere ſolitis, ſemel primo die exhibenda.... Verùm per initia copiam dare ſufficiat non multam, neque ultra modum craſſam; ſed quantùm pro conſuetudine quidquam ingerere convenit, & ne multa vaſorum inanitio oboriatur.*

Ubi notandum, quòd de principio morborum hîc agat *Hippocrates*; procedente enim morbo, ſenſim & copiam & vim cibi minuendam eſſe tertio hujus paragraphi numero vidimus. Plura ſimilia apud *Hippocratem* habentur, quæ probant quantùm conſuetudini in diæta ægrotantium conceſſerit; ſed hæc, puto, ſufficient.

Solebat *Boerhaavius* hâc occaſione Auditoribus ſuis lepidam Hiſtoriam narrare ſequentem. Decumbebat acuto morbo in pago vicino vir, primarium ibidem munus gerens, & ſtrenuus potator: vocati Medici ſanguinem miſerunt, victum tenuiſſimum præſcripſerunt, & dilutiſſimos potus; unde adeo debilitabatur miſer, ut animam ferè ageret; neque interim multùm remittebat febris impetus. Alter Medicus, qui ſolebat ægri hujus curam gerere, & ſæpius cum illo baccho litare, dum ſanus erat, abſuerat per aliquot dies caſu, deinde redux inviſit amicum; atque cum aliis Medicis in conſilium veniens dixit ridens, ſe ſolum probè noviſſe, quâ muriâ hoc corpus condiri deberet, ne putreſceret; illicóque juſſit dari vini Rhenani generoſi poculum, & jura carnium. Obedivit facilè amici conſilio æger, & ſic refocillatis viribus brevì à periculoſo morbo evaſit. Summâ ergo ratione dixit *Hippocrates*, (*d*) *Morbos dignoſcimus ex communi omnium natura, & cujuſque propriâ edocti:* nam in illo erraverant Medici, quòd ad propriam decumbentis naturam minùs attendiſſent. Unde concluſit *Celſus*, (*e*) *Eum, qui propria non novit, communia tantùm intueri debere: eúmque, qui noſſe própria poteſt, illa quidem non oportere negligere, ſed his quoque inſiſtere. Ideóque, cùm par ſcientia ſit, utiliorem tamen Medicum eſſe amicum, quàm extraneum.*

Sed & variam temperiem ægri multùm facere poſſe ad faciliorem vel difficiliorem abſtinentiam, pariter *Hippocrates* monuit. Moleſtiùs (*f*) enim illam ferre quibus amara bilis redundat, & ſæpe eructatur, quos ἄνω πικροχόλους vocavit; & contrà faciliùs (*g*) tolerari à pituitoſis dixit.

7. Solicita Obſervatio nocentium & juvantium in morbis ſummæ ſemper utilitatis eſt; atque admodum veroſimile videtur, prima Artis præcepta inde deduc-

(*a*) Hippocrat. Aphor. Sect. II. n°. L. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 87.

(*b*) Lib. de Affection. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 631.

(*c*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. I. text. XIX. XX. Charter. Tom. XI. pag. 19.

(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. I. Charter. Tom. IX. pag. 80.

(*e*) De Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 19.

(*f*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. II. text. XXIX. Charter. Tom. XI. pag. 55.

(*g*) Ibid. text. XXX. pag. 56.

ta fuiſſe; utì *Celſus*, de Empiricorum Medicorum ſecta agens, optimè notavit. Dum enim ægri, qui ſine Medicis erant, quidam cibum ſumebant, alii abſtinebant; quidam in ipſa febre aliquid ſumerent, alii paulò ante eam, alii poſt remiſſionem ejus obſervatum fuit, (*a*) *optimè deinde his ceſſiſſe, qui poſt finem febris id fecerant ...... Hæc ſimiliáque cùm quotidie inciderent, diligentes homines notaſſe, quæ plerumque meliùs reſponderent: deinde ægrotantibus ea præcipere cæpiſſe. Sic Medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu, perniciosa diſcernentem à ſalutaribus.* Neque credendum eſt, Artis primordia tantùm his indiguiſſe; hodiéque tot ſæculis promotam Artem, tot pulcherrimis inventis illuſtratam, illis carere poſſe. Certè plurima adhuc nos latent, & latebunt diu, quæ, tamen omnia cognita requirerentur, ut à priori effectum illorum, quæ ex Artis regulis ægro adhibentur, determinare poſſemus ſemper. Minimè autem omnium fallax eſt hæc regula, quæ ſtatim errores hîc commiſſos detegit. Si enim vel major copia cibi, vel idem valentior ingeſtus fuerit, quàm corpus ferre poſſet, paulò pòſt gravamen percipiet æger; unde vel copiam, vel vim cibi, minuendas eſſe novimus. Si verò facilè ferat æger ingeſta, prudenter hæc augeri poſſunt, prout major vel minor debilitas, & varius morbi ſtatus poſtulant. *Hippocrates in libro de priſca Medicina*, poſtquàm pulcherrima circa victum ægrotantium dixerat, atque monuerat Medicos, æquè magnos errores exceſſu, quàm defectu, contingere poſſe, ſequentia habet maximè notanda: (*b*) *Oportet enim modum quemdam conjecturâ aſſequi. Modum autem neque pondus, neque ullum alium numerum, ad quem omnia referens ut accuratè ſcias, non invenies alium, quàm corporis ſenſum. Quocirca operoſum ita accuratè condiſcere, ut parùm hinc aut illinc pecces. Quamquam ego hunc Medicum vehementer laudârim parùm peccantem. Exactam verò certitudinem perſpicere paucis contingit.* Neminem ergo pudeat ſolicitâ Obſervatione in ægris diſcere, ex ſenſu levi vel gravi aſſumta ſequente, an erraverit in victu febricitantium præſcribendo, an non.

Hæc ſunt illa, quæ circa vim & copiam cibi febricitantibus exhibendi maximè conſideranda ſunt; atque ſeptem illis regulis, hâc paragrapho enumeratis, evitari poterit omnis error, quantùm per Artem hodie cognitam licet. Per omnia autem hæc viribus febricitantium conſulitur, quatenus per illa reſtituitur copia requiſita humoris ſani, vel illi quàm proximi; & cardiaca, minùs proprio quidem ſed jam in Arte recepto vocabulo, ſolent vocari. Sunt tamen & alia, cardiaca etiam dicta, per quas debilis nimis actio vaſorum in humores contentos excitatur, & augetur tardus nimis humorum per vaſa motus. Priora cardiaca replentia ſolent appellari: poſteriora ſtimulantia dicuntur. Cùm autem plerumque nimius motus in febribus adſit, rariùs ſtimulantibus opus eſt. Si autem contigerit, ut ante coctionem ſic torpeat febrilis motus, ut coagulum humorum nimis debili vi ſolvere nequeat, tunc illa conducerent. Quomodo autem cognoſcatur, in febribus curandis cardiaca ſtimulantia requiri, poſtea dicitur §. 609. lit. γ; & §. 611, agetur de illis, quæ ad hunc ſcopum optima ſunt.

Agendum nunc de curatione febrium, per quam illud, quod ſtimulo vel coagulo, aut utroque, febrim produxerat, tollitur, ſalvâ vitâ. Primò dicetur de ſtimulantibus. Hæc autem vel externè corpori applicata fuerunt, vel internè hæ-

(*a*) De Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 9.

(*b*) Cap. IV. Charter. Tom. II. pag. 156.

rent, ſive ingeſta in corpus, ſive ex humorum ſanorum degeneratione nata fuerint. Sequens paragraphus autem docebit, quid agendum ſit, ubi acre irritans, externè hærens, febris cauſa fuerit.

§. 603. ACRE irritans externè hærens, (ut vitri, metalli, ligni, lapidis, oſſis, fragmenta acuta; aut ſtimulantium, rubefacientium, rodentium, veſicantium, cauſticorum, ſepticorum, venenatorum applicata) cognitum, quantocyùs auferendum; dein ille locus, cui inhæſerunt, & læſus inde eſt, fovendus erit lentis, mucoſis, oleoſis blandis, anodynis, leniter aperientibus.

Acria illa, quæ corpori externè applicantur, vel ſunt talia, ut ratione ſuæ rigiditatis & figuræ, per quam motum impreſſum paucis punctis applicant, lædant partes & irritent; hæcque acria mechanica ſolent vocari, quia ex communibus omnium corporum legibus intelligitur facilè illorum actio; ut dum v. gr; vitri, metalli, vel alterius ſimilis fragmentum acutum mollibus partibus corporis impactum hæret. Alia præterea ſunt, quæ vel externè hærentia partes corporis inflammant, irritant, imò & deſtruunt aliquando; licèt hoc à figura, duritie, denſitate, &c, illorum deduci poſſe non videatur. Illud enim, quod in his adeo actuoſum eſt, tam exiguæ molis eſt ſæpe, ut omnes omnino ſenſus fugiat, adeoque nihil certi novimus de figura, acumine, &c, harum particularum. Quia autem ſimiles ſæpe effectus fiunt ab his, ac obſervantur ab illis produci, quæ mechanicâ acrimoniâ lædunt, ideo & placuit multis ſimilem figuram, duritiem, &c, in horum corporum particulis ſupponere. Multis tamen hæc opinio premitur difficultatibus: cantharides enim v. gr; applicatæ corpori externo, inflammationem excitant, tenerrima vaſcula epidermidem cuti nectentia ſolvunt; imò & nimis diu relictæ ſummo cum dolore partes profundè exulcerant. Si jam dicatur, hæc inſecta minimis particulis ſcatere, quæ rigidæ & acutæ, calore corporis, cui hærent, motæ, tenerrima vaſcula diſcindunt; quomodo explicabitur, quare eædem particulæ, in vivente hoc animalculo per tenerrima vaſa motæ, illa non deſtruunt. Vipera levi vulnuſculo, dente facto, adſpergit ſuum virus; ſæviſſima inflammatio, febris, anxietas, &c, imò & mors ſæpe ſequitur: tamen illud venenum, ſapore & colore oleo amygdalino ſimillimum, nullum vel minimæ acrimoniæ veſtigium ſenſibus imprimit; imò idem illud, adeo noxium in vulnere, deglutitur impune (vide *Commentaria* §. 155.). Sufficit Medico ſcire, quid hæc & ſimilia corpori applicata efficere poſſint; & noviſſe illa remedia, quibus noxas inde factas tollere vel emendare valet: neque turpe erit ingenuo ignorantiam fateri in illis, quæ non intelligit; cùm ſpecioſiſſimæ etiam hypotheſes non reſpondeant omnibus phœnomenis, & ſæpe periculoſum ſit, ex his deducere illa, quæ ad horum malorum levamen requiruntur. Acria jam illa, quorum effectus per Obſervationes cognoſcimus, modum verò agendi ignoramus ſæpe, pro varia intenſitate, & tempore quo applicata hærent, diverſos effectus producunt. Leniora enim ſtimulant leviter partes; dein leve eryſipelas producunt; hæc rubefacientia ideo dicuntur, quia cutis colorem ſic mutant. Acriora autem, vel & priora diutius relicta, epidermidem in veſicam attollunt, & partes erodunt. Cauſtica autem, ſi actualia, partem, cui applicantur, deſtruunt illico & in eſcharam mortuam

tuam convertunt; potentialia verò idem, quamvis lentiùs, efficiunt. Verùm & quædam non tantùm deſtruendo partium cohæſionem nocent, ſed & ſimul ad peſſimam putredinem diſponunt, & in tabum olidiſſimum omnia reſolvunt; utì patuit ex illis, quæ ad §. 425, dicta ſunt. Sic calcis vivæ lixivium, quod guſtui non admodum acre videtur, urinæ ſaniſſimæ miſtum, illico ſalem volatilem acerrimum & fugaciſſimum exhalare facit; cui ſimilis per putredinem producitur. Sublimati corroſivi imprudens applicatio, ut tumor quidam externè hærens conſumeretur, omnes corporis humores in olidiſſimum tabum convertit (vide *Commentaria* §. 586. *lit. δ.*) Cùm autem externa hæc acria talem malignitatem habent, meritò venenata dicuntur.

Ubi ergo conſtitit ſolicito examine, febris cauſam ab externis his applicatis pendere, unica curatio eſt, ut illico tollantur; cùm enim ab his vel in ſaniſſimo corpore febris excitari poſſit, patet facilè, nullam aliam medelam ſupereſſe. Vidit hoc pluribus in ægris *Diemerbrœckius* (*a*), qui peſte ſe correptos credebant, dum & internum ardorem, ac cordis anxietatem perciperent, & in medio pectore nigricantes puſtulas animadverterent. Sagax ille Medicus facilè videbat peſtis hæc non eſſe ſymptomata, ſed amuletum arſenicale, quod magno pretio pro ſummo prophylactico vendebant impoſtores, pectori applicatum, hæc mala produxiſſe; atque illico abjecto hoc amuleto feliciter ab imminenti periculo illos liberavit.

Quomodo fragmenta acuta metallorum, lapidum, &c, quæ mechanicâ acrimoniâ nocent, tolli debeant, & quænam in hoc caſu obſervanda ſint, in vulnerum Hiſtoria §. 186, 187, 188, dictum fuit; atque his ablatis, reliqua cura ex vulnerum curatione intelligitur. Verùm ubi ab aliis acribus, v. gr; cantharidibus, arſenico & ſimilibus febris nata fuit, major cautela requiritur; ſæpe enim minutæ horum particulæ, ſi nempe in pollinem tenuiſſimum redacta hæc fuerint applicata, ſub ſquamulis epidermidis hærent, & nocere pergunt; unde ſolicita ablutio & depuratio loci affecti requiritur. Præterea locus læſus ſæpe excoriatus, vel & profundiùs eroſus eſt; & nervoſa cutis pars à minima etiam acris applicatione irritatur & dolet; imò ſæpe nequidem aeris attactum abſque inſigni cruciatu fert; unde inflammatio & febris ſæpe ſequuntur. Molliſſimis hinc decoctis locum fovere oportet; qualia ex althæa, malvâ, verbaſco, lini ſeminibus aut cydoniorum, & ſimilibus mucilaginoſis, optimè parari poterunt. Molliſſima unguenta, ut populeum, roſaceum, &c, ad eoſdem uſus adhibentur; unà adduntur anodyna his, ut moleſtus dolor in loco obtundatur. Simul & per fomenta hæc laxantur omnia, ſicque diſponuntur optimè, ut, ſi quid applicati acris adhuc in loco remanſerit, facillimè expelli poſſit. Formulæ horum remediorum in *Materia Medica* Auctoris ad hunc numerum habentur.

§. 604. ACRE irritans internè hærens, (ut inflammationis, ſuppurationis, gangrænæ, ſphaceli, cancri, oſſis, ichoris, puris, lymphæ acris & ſtagnantis acrimonia) tolli, vel corrigi debet juxta leges antè datas in Hiſtoria horum morborum præmiſſa. Si acre epidemicum, vel venenatum, corpore receptum

(*a*) De peſte Lib. IV. cap. xcix. pag. 319.

vitam irritat, id ex lege epidemicis præſcripta tractari debet; (1407, ad 1412.).

Ubi autem acre irritans internè hæret, difficilior cura eſt; cùm nec ſenſibus pateat locus affectus, neque topica remedia applicari poſſint ſemper, ſic ut integris ſuis viribus ad locum affectum perveniant; interim tamen ad curam talium febrium acris illius, internè hærentis, ablatio abſolutè requiritur; unde apparet majoris in his curandis difficultatis ratio. Præcipuæ jam ſpecies hujus mali recenſentur.

INFLAMMATIONIS. Febrim hujus individuum comitem eſſe, in *Commentariis* §. 558, vidimus. Et dum in vaſa tenerrima, immeabili liquido infarcta, impetus à tergo urgentis liquidi agit, fit diſtractio fibrillarum nervearum; unde dolor, deſtructio cohæſionis tandem; & reliqua ferè omnia, quæ ab acribus externè applicatis fieri obſervamus. Non ergo in eo erravit multùm *Helmontius* (vide *Commentaria* §. 396. n°. 2.) quòd pleuritidem conſiderârit (*a*) tamquam ſpinam intercoſtalibus locis infixam; illiúſque evulſionem abſolvere hujus morbi curam dixerit: ſed illa ſpina non erat (*b*) acidum hoſtile, ut credidit, ſed inflammatorium denſum, minimarum arteriolarum anguſtiis impactum, quod fruſtra ſpecificis ſuis tollere conabatur. Non poteſt autem tolli febris ab inflammatione nata: niſi hæc reſolvi poſſit: dum enim in ſuppurationem vel gangrænam abit; febris manet, imò & augetur. Hinc peſſimè decepti fuerunt, qui in acutis inflammatoriis morbis cortice Peruviano febrim profligare tentabant: nam licèt poſſet ſic ſuffocari febris impetus, manens idem ſtimulus febrim renovaret illico. Sola ergo cura inflammationis, quæ reſolvendo fit, tales febres ſanat; quæ iterum in febribus intermittentibus curandis, nimis debilitando corpus, peſſimè nocet.

SUPPURATIONIS. In *Commentariis* §. 387, vidimus, febrim, dolorem, & reliqua inflammationis ſymptomata augeri, dum illa, reſolvi non potens, tranſit in ſuppurationem. Quamvis autem, utì ibidem ex *Hippocrate* dictum fuit, omnia hæc pejora ſint (*c*) dum pus fit, quàm ubi jam factum eſt; tamen pus illud in loco corporis interno collectum, niſi evacuari poſſit, attenuatur, acre fit, putreſcit, vicina inflammat, erodit, venularum eroſis oſculis abſorbetur, ſanguinem inquinat, & peſſimas febres accendit (vide §. 406.), nunquam curabiles, niſi fomes ille purulentus mundari & ſanari poſſit. In phthiſicis, quibus pulmo lentâ ſuppuratione tabeſcit, continua febricula adeſt quotidie ſæpe, dum novus chylus majori copiâ unà cum ſanguine per pulmonem pellitur, exacerbata: illam febrim de intermittentium genere eſſe ideo voluerunt quidam, & corticis Peruviani vires experiebantur; ſed peſſimo ſemper cum ſucceſſu, quia, manente fomite purulento, ſuffocabatur febrilis motus, per quem debebat expediri collectum pus; unde ſumma anxietas, & aliquando mors ipſa ſequebantur. Tota enim curatio talis mali eſt, ut detergeatur & eluatur quaſi illud purulentum, & deinde purus locus, vulneris inſtar, conſolidetur. Sæpe tamen extra poteſtatem Artis eſt efficere illud, quod indicatio curatoria jubet; dum optima illa ex radicibus chinæ, zarzæparillæ, ſcorzoneræ, agrimoniâ, betonicâ, &c, decocta, majori copiâ potata, ferre nequeunt ægri, quin diffluant ſudoribus nimiis, cum ingenti & ſubita virium jactura;

(*a*) Capit. *Pleura furens.* n°. XIII. pag. 319.
(*b*) Ibid.

(*c*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XLVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 85.

vel & aliquando per alvum cum impetu ruant omnia æquali cum diſcrimine. Niſi enim vires ſatìs validæ fuerint, non poſſunt tantam copiam horum decoctorum aſſumere, retinere, & movere per omnia; unde quotidie in hoc loco pus renaſcitur, & accumulatur, niſi expectoretur; augetur febris, tandémque conſumto corpore pereunt exſucci & tabidi.

GANGRÆNÆ, SPHACELI, &c. Si enim blandum pus ſolâ morâ & calore loci, quo continetur, corrumpi, & reſorptum venis peſſimas febres accendere poſſit, longè magìs illud metuendum erit à tabo gangrænoſo, & putrilagine partium ſphacelo corruptarum. Accedit, quòd nunquam gangrænæ vel ſphaceli ſeparatio obtineri poſſit, niſi vicini margines vivi inflammentur, & dein ſuppuratione natâ mortuum à vivo ſeparetur; unde iterum febris naſcitur. Quanta mala à cancroſo ichore oriantur, & quàm enormes dolores, & febres, dum vivæ partes ſenſim eroduntur, antea dictum fuit: utì etiam quænam mala oſſium corruptelam, & inprimis medullæ his contentæ peſſimam putredinem, ſequantur, pariter explicatum fuit. Si ergo febres oriantur ab acri irritante per hæc mala producto, patet facilè, harum curam pendere ab illorum morborum curatione, de qua in ſingulorum Hiſtoria actum fuit.

LYMPHÆ ACRIS ET STAGNANTIS ACRIMONIA. Accumulatur ſæpe, utì poſtea in capitulo de hydrope pluribus dicetur, in cavis corporis majoribus aut minoribus lympha, quæ primò mitis, ſolo pondere & compreſſione partium, quibus adjacet, moleſta eſt. Morâ autem diuturniori ſenſim corrumpitur, putreſcit, & acris fit; cava, quibus continetur, erodit & inflammat; atque partim ab hac cauſa, partim à reſorpto per venas bibulas putrido ichore, peſſima febris naſcitur; & quidem calidiſſima, quamvis ex ſua natura frigidus morbus hydrops ſit. Curatio talis febris requirit expulſionem lymphæ acris & ſtagnantis, vel correctionem putredinis jam natæ, & impedimentum futuræ. Unde ſimul patet, amara, lixivioſa, aromata acerrima, &c, quæ incipienti hydropi adeo proſunt, peſſimè nocere, ubi ſtagnans lympha jam putreſcere incepit.

SI ACRE EPIDEMICUM, &c. Variæ illæ ſpecies acrium modò recenſitæ, quæ ſtimulo ſuo febrem facere valent, ad cognitam acrimoniæ claſſim reduci poſſunt, & habentur efficaciſſima ad hæc in Arte remedia. Verùm longè difficiliùs cognoſcuntur febres & curantur, quæ acri epidemico, vel venenato, originem debent. Quamvis enim ſubtilitate ſuâ hæc omnes ſæpe ſenſus fugiant, & ſolis tantùm peſſimis effectibus in corpore humano ſe prodant, quia tamen efficaciſſimo ſtimulo vitam irritant, ideo acria ſolent vocari, quamvis non facilè ad ullam cognitam acrimoniæ claſſem reduci poſſe videantur. Unicum, quod Ars habet in his curandis (niſi ſpecificæ horum antidoti cognitæ fuerint) eſt, ut ſedulâ Obſervatione diſcat, quibus modis irritata per hos ſtimulos vita utatur, ut illos inertes reddat, vel expellat de corpore; & deinde hæc naturæ ſalutaria molimina imitetur. Nihil enim in his à priori novimus, ſed omnes indicationes curatoriæ à cognita morbi Hiſtoria in toto ſuo progreſſu pendent. Quænam autem in ſimilium morborum indagatione obſervanda ſint, & quâ normâ latens horum indoles detegi poſſit, poſtea explicabitur, quando peculiari capitulo de morbis epidemicis agendum erit.

§. 605. ACRE irritans in ipſa liquida inductum uſu ſex rerum non naturalium tolli, vel corrigi poteſt, & debet, pro ſua indole varia cognita, variis auxiliis.

Solent Medici in morborum cauſis procatarcticis indagandis, ut memoriæ ſuccurrant, & ordine procedere poſſint, illas reducere ad claſſes quaſdam, ſub titulo rerum non naturalium; quia nempe uſu, vel abuſu, bonæ naturales, aut malæ contra-naturales fieri poſſunt (*a*). Plerumque autem res non naturales ſex numeris comprehendi ſolent, nempe aer: cibus, potus: motus, quies: animi affectus: retenta, excreta: ſomnus, vigiliæ. Omnia autem hæc ſeorſim percurrendo inquirunt, an febris in ægro præſens ab una vel pluribus cauſis talibus pendeat; & deinde, hoc cognito, facilè determinatur, quænam remedia conveniant ad curandam febrim, cujus cauſa ſic intellecta fuit. In febribus enim, abuſu ſex rerum non naturalium natis, multùm prodeſſe poteſt peritus Medicus; cùm è contra in illis, quæ à ſtimulo epidemico, aut venenato, fiunt, ſæpe ſpectatorem agere cogatúr, donec attentâ Obſervatione morbi genium & decurſum, & naturæ varia molimina didicerit; quia ſtimuli talis indolem tantùm per effectus in corpore ægrotante natos cognoſcere poteſt. Unde meretur rei dignitas & utilitas, ut per ſingula capita curatio febrium, ab his cauſis natarum, expendatur.

1. A motu nimio; quiete corporis & animi, humectantibus, diluentibus, blandis lenientibus.

A motu nimio corporis acutas & lethales febres naſci poſſe in *Commentariis* §. 586. *lit* γ, vidimus. Et, ſi conſiderentur illa, quæ per motum nimium in corpore fiunt, patebit ratio, quare remedia, hoc numero recenſita, ſola proſint. Motu enim corporis valido velocitas in omnibus humoribus augetur: nam muſculis agentibus venoſi ſanguinis motus versùs cor acceleratur: hinc augetur una ex cauſis cordis motum facientibus, & quidem efficaciſſima; cùm per illam etiam in cadavere cordis motus reſuſcitari poſſit, utì antea vidimus in *Commentariis* §. 574. Venis autem depletis, arteriæ faciliùs ſuos humores per ultimas anguſtias in venas jam minùs reſiſtentes propellunt, adeóque augetur per omnia vaſa circulationis velocitas. Verùm hoc fieri nequit, quin eodem temporis ſpatio organis ſecretoriis applicetur major humorum quantitas: hinc liquidiſſima ſanguinis pars diſſlatur, & præcipuè per ſudores; reſiduum inſpiſſatur, & majori actione vaſorum in fluida contenta, & horum reactione in vaſa, ſanguis denſitatem inflammatoriam acquirit. Accedit, quòd valido hoc attritu inter ſolida & fluida, & calore inde nato, omnes humores in majorem acrimoniam tendant, ſaléſque & olea ſanguinis volatiliora & acriora fiant (vide §. 100.). Hoc & docet urina poſt validos corporis motus reddita, quæ ruberrima, acris, ſtranguriosa & fortiter olens invenitur. Primum ergo, quod hîc requiritur, eſt, ut *quiete corporis & animi* ſopiatur nimius motus; fruſtra enim ſperatur curatio, ſi cauſa, quæ morbum fecit, pergat agere. Unde monuit *Hippocra-*

(*a*) Herm. Boerh. Inſt. Medicin. §. 5.

tes, (*a*) *In omni corporis motu, quum id laborare cœperit, quies ſtatim laſſitudinem levat.* Imò videmus ſponte ſuâ nimiis motibus fatigatos quieti ſe dare, dum ſæpe ob nimiam laſſitudinem cibum averſantur. Unde *Celſus* dixit, (*b*) *Si quando tamen inſuetus aliquis laboravit, aut multò plùs quàm ſolet, etiam is qui aſſuevit, huic jejuno dormiendum eſt; multò magis, ſi etiam os amarum eſt, vel oculi caligant, aut venter perturbatur. Tum enim non dormiendum tantummodo jejuno eſt, ſed etiam in poſterum diem ita permanendum, niſi citò id quies ſuſtulit.*

Mala autem hæc inprimis contingunt, dum per nimios motus bilis acrior, & majori copiâ circa præcordia fluctuat: atque ex his ſaltem apparet, quòd quies primum remedium ſit, quod poſt nimios motus adhibendum eſt. Ideo paulò pòſt in eodem capite dixit, (*c*) *Poſt iter, primùm ſedile, deinde unctio*, &c. Cùm autem animi motus longè plùs incitare poſſint circulationis velocitatem, quàm motus corporis (vide §. 586. *lit.* γ.), patet ratio, quare unà animi quies requiratur ſummopere. Verùm quia per nimium motum, vaſorum ad initia amplitudo augetur (vide §. 100.); adeóque errore loci liquida craſſiora ingrediuntur vaſa tenuiora; quiete hoc malum tolletur: dum enim minor impetus à tergo urget, contracta propriâ vi vaſa, craſſiores moleculas ingreſſas repellent in majores truncos, ſícque ſolvetur obſtructio ab hac cauſa facta. Ad oculum hoc apparet in illis, qui à valido curſu toto corpore rubent, ſanguine minora vaſcula ingreſſo; ſimulac enim per aliquot tempus quieverunt, rubedo illa minuitur, & tandem naturalis corpori redit color.

Videndum jam quænam requiruntur, ut reſtituantur illa, quæ nimio motu perierant de corpore, & emendentur illa vitia, quæ inde facta fuerunt: illud autem fit,

HUMECTANTIBUS. Nimio enim corporis motu liquidiſſima pars humorum diſſipatur; unde reſidui exſiccatio ſequitur neceſſariò: ideo omnia, quæ humectant, optimè tunc conducunt; tam internè ſumta, quàm externè ſuperficiei corporis applicata. Hinc illos, qui ob laſſitudinem febricitabant, pinguibus molliter perfricandos juſſit, & in balneum duci voluit (*d*) *Ægineta*: Et *Trallianus* (*e*) omnia illa facienda monuit, quæ humiditatem potiùs augere, quàm illam ex corpore auferre poſſunt. Unde lenem ſolam frictionem commendavit (valida enim motum auget) & ut totum corpus hydræleo perungeretur; ac deinde calido balneo foveretur. Similia & *Celſus* (*f*) habet.

DILUENTIBUS. Quid diluentia ſint, & quomodo agant in *Commentariis* §. 132, & 134, dictum fuit. Per motum autem nimium, utì modò dictum fuit, & liquidiſſima diſſipantur, & majori actione vaſorum in liquida compinguntur ſanguinis moleculæ & immeabiles redduntur; adeóque utroque effectu conveniunt diluentia, quatenus & reddunt perditum, & interpoſitione ſuarum partium moleculas ſanguinis à contactu & cohæſione mutua impediunt. Omnium autem optimè agunt diluentia, ſi calida fuerint (vide §. 134.): frigida, ſive potata, ſive externè æſtuanti corpori poſt motum nimium applicata, nocerent peſſimè; utì in *Commentaris* §. 118, demonſtratum fuit. Idem ſolicitè

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XLVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 86.

(*b*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 25.

(*c*) pag. 27.

(*d*) Lib. I. cap. XVI. pag. 18. verſâ.

(*e*) Lib. XII. cap. 1. pag. 671.

(*f*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 25.

monuit *Celſus* dicens, (*a*) *Illud quoque noſſe oportet, quòd ex labore ſudanti frigida potio perniciosiſſima eſt: atque etiam, cùm ſudor remiſit, itinere fatigatis inutilis.*

BLANDIS LENIENTIBUS. Cùm enim per motum nimium olea & ſales ſanguinis acriora & volatiliora reddantur, blanda demulcentia, quæ omnem acrimoniam obtundunt, ſummi usûs erunt; & inprimis talia, quæ ex ſua indole omni putredini ſimul reſiſtunt: qualia ſunt omnia farinoſa. Hinc decoctum avenæ, hordei, ſerum lactis, hydrogala & ſimilia in his caſibus adeo proſunt.

Omnibus his graviſſimi ſæpe morbi inflammatorii, qui nimios corporis motus ſequi ſolent, præcaventur. Unde & in Aſia itinere fatigatos hoſpites balneo excipiunt; deinde tepidos potus affatim præbent; tandem cibos, ex ſolis ferè cerealibus & fructibus horæis paratos; atque poſtea blandus ſomnus optimè reficit.

2. A nimio calore aeris; temperando illum exhalatione frigidæ, maximè plantis nonnullis, huic propriis negotio; potu aquæ ſubacidæ leviter nitroſæ, cum vini ſubaciduli pauxillo; cibo ſubacido; medicamentis verò ſimilibus.

Nimio aeris calore liquidiſſimam ſanguinis partem diſſipari novimus, & exſiccari vaſcula. Experiuntur hoc omnes, qui æſtivis fervoribus, per loca ſabuloſa inprimis, iter faciunt: nares enim, oculi, os internum & fauces his aridiſſima fiunt; adeòque ſimilia mala ferè exſpectanda ſunt, quæ nimium corporis motum ſequuntur. Verùm celerrima degeneratio in peſſimam putredinem in magno calore obſervatur. Pulcherrimis Experimentis hoc evicit celeberrimus *Boerhaavius* (*b*), dum viva & ſaniſſima animalia detineri curavit in loco tam calido, ut quadraginta octo gradibus calorem pueri ſani ſuperaret. Apparuit tunc, ſpatio viginti & octo circiter minutorum horæ ſaniſſimum animal adeo computruiſſe, ut nemo intolerabilem mephitim ferre potuerit; imò horrendus ille fœtor fortem, & duris aſſuetum laboribus hominem, in mortis præſentiſſimum periculum illico præcipitavit. Verum quidem eſt aeris calorem, nequidem ſummis æſtatis fervoribus, nunquam ad hanc intenſitatem adſcendere: interim tamen ſatìs inde conſtat, quantùm aeris calor putredini faveat. Sic & novimus, æſtivo tempore mactatorum animalium carnes corrumpi citiſſimè.

Curatio ergo acrimoniæ, ab hac cauſa natæ, obtinebitur, ſi cauſa tollatur, & corrigantur illa, qui in corpore mutata ſunt per nimium aeris calorem. Illud autem fiet,

TEMPERANDO ILLUM EXHALATIONE FRIGIDÆ. Periculoſiſſimum foret æſtuanti aeris calore corpori ſubitum frigus applicare: nihil enim magìs nocet, quàm caloris & frigoris repentina viciſſitudo. Hinc dum æſtivo tempore, poſt ſummum aeris calorem, tonitru & pluviæ validiſſimæ unà cum grandine (ut ſæpe fit) aerem ſubitò refrigerant, pleuritides, anginæ, & ſimiles morbi inflammatorii toties incautos homines opprimunt. Vidi miſerum hominem, qui, fervidiſſimum aeris calorem ut vitaret, per bihorium in profunda

(*a*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 26.
(*b*) Elem. Chem. de Ign. Experim. XX. Coroll. XVI. Tom. I. pag. 275.

cella manſerat; delectatus grato hoc ſed ſubdolo refrigerio, ſemianimis ferè inde educebatur, & toto corpore obriguerat, & poſtea ſæviſſimis pertinaciſſimi rheumatiſmi doloribus imprudentiæ pœnas luit: à quibus difficillimè, & poſt multos menſes, tandem evaſit. Requiritur ergo quàm maximè ut ſenſim & per gradus temperetur nimius aeris fervor: hoc autem in poteſtate Medici eſt. Gelida enim aqua, ex profundo puteo inprimis hauſta, in pavimentum & ad parietes reſperſa gratum & tutum aeris refrigerium conciliat. Cùm autem ſale marino, ammoniaco, nitro, aquæ additis, pro lubitu ferè frigus aquæ augere poſſimus (illi ſales enim illo tempore, quo ſolvuntur in aqua, frigus faciunt), utì ex Chemicis conſtat; patet, nimium calorem aeris pulcherrimè ſic temperari poſſe.

MAXIME PLANTIS NONNULLIS, HUIC PROPRIIS NEGOTIO. Demomſtravit accuratiſſimis Experimentis celeberrimus *Haleſius* (*a*), plantas incredibilem aquæ copiam abſorbere & exſpirare iterum: optimum ergo erit, hoc artificio aquam per aerem diſpergere; dum v. gr; abſciſſi ſalicis rami arenæ madidæ immerguntur. Sunt præterea plantæ nonnullæ, quæ unà cum aqua exhalant amabilem, fragrantiam, unà cum grato refrigerio: florentis ſambuci arboris rami huic uſui pulcherrimè conducunt; verùm non omni æſtatis tempore florent. Plures tamen aliæ plantæ his ſubſtitui poſſent, utì v. gr; oxyacantha ulmaria, roſæ, &c, quæ ſimili fragrantiâ pollent. Sic non tantùm aeris nimius calor temperatur, ſed & dum talis aer humidus & frigidiuſculus redditus inſpiratur, & ſuperficiem corporis omnem alluit undique, ſiccitas à nimio calore facta tollitur.

POTU AQUÆ SUBACIDÆ LEVITER NITROSÆ. Nimio aeris calore omnia ad putredinem diſponuntur: requiritur ergo talis potus, qui reſiſtit putredini quàm maximè. Acida autem hanc vim habent: ergo illa, magnâ copiâ aquæ diluta, ne ſtimulo ſuo noceant, ſi meraciora fuerint, huic ſcopo optimè ſatisfaciunt. Additur nitri levis quantitas, quia & antiſepticum, & ſanguinis inflammatoriæ ſpiſſitudini attenuandæ, quæ hîc metuitur, ſummum remedium eſt. Simul aquæ larga copia, cum his ingeſta, diluendo liquida, laxando vaſa, prodeſt plurimùm; dum & ſimul urinæ vehiculum præbet, per quam naturali lege ſales & olea, jam acriora facta, de corpore eliminantur.

CUM VINI SUBACIDULI PAUXILLO. Inanis metus multorum animos obſedit quo peſſima quævis à vino in febribus metuunt, quia, calorem ſemper inde augeri, creditur. Vina meraca, inprimis largiori copiâ aſſumta, excalefacere certum eſt; verùm eadem largâ copiâ aquæ diluta vires languentes reficiunt; neque tamen nimio ſtimulo nocent. Imò longè gratius refrigerium percipitur à vino magnâ copiâ aquæ diluto, quàm à pura aqua potata. In febribus ardentibus *Hippocrates* (*b*) *vinum Thaſium vetus aquæ quinque & viginti partibus, ad unam vini partem admixtis*, exhiberi juſſit. Acidula autem vina inprimis hîc laudantur, quia omni putredini reſiſtunt; ſic enim aprinas carnes vino Rhenano immerſas ſervari incorruptas novimus. Accedit, quòd à nimio aeris calore langueant homines; unde vini modica quantitas, aquæ miſta, huic languori optimè ſuccurrit; ſimúlque aquam per omnia mobilem reddit. Contra *Galenicos* ſui temporis Me-

(*a*) Vegetable Staticks cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 595.
(*b*) De Morbis Lib. III. cap. ultimo.

dicos, qui omnem vini uſum in febribus damnabant, inſurgens *Helmontius*, hinc non ſine ratione dixit, (a) *Vinum autem peculiarem habet indicationem : non ſolùm quia vires addit, quibus natura exoſam materiam domat ; verùm inſuper quòd ſit plauſtrum medicaminum conveniens. Eſt nimirum nuncius, qui vias novit, itineri accinctus, charus intimis, & admiſſus in penetralia.* Pro majori jam aut minori vini meracitate pluri vel pauciori aquâ diluitur; sícque gratiſſimi potus parari poſſunt: dum v. gr ; decocti hordei quinque vel ſex partibus una pars vini aciduli miſcetur, parca copia nitri additur, & ſuccus citri, ribeſiorum, ſambuci, vel eorum ſapæ cum ſaccharo coctæ in his diluuntur; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum invenitur,

CIBO SUBACIDO LEVITER DEMULCENTE, PARUM SALITO. Ex hordeo, avenâ oryzâ, &c, meraciora decocta, vel & pultes, addito ſucco citri, aurantiorum : fructus horæi recentes aciduli, ut ceraſa, ribeſia, fraga; poma acidula cocta, dein ſimilibus decoctis intrita, optima hîc ſunt & gratiſſima edulia. Lac ebutyratum, ſerum lactis cum ſimilibus decoctum, ſummi pariter hîc usûs. Neque nocebit parcam quantitatem ſalis addere, inprimis farinoſis illis, ne nimis fatuo ſapore diſpliceant; modò caveatur, ne tali copiâ miſceatur cibis, ut ſtimuli inſtar motum augere poſſit. Condiendis tamen his ſuccus citri vel aurantiorum ſufficere poſſet, ſi quis ſuſpectum haberet ſalis uſum.

MEDICAMENTIS SIMILIBUS. Aquoſa enim hîc conveniunt; quatenus laxant, diluunt, & diluendo omnem acrimoniam mitigant; ſimúlque ſudori & urinæ vehiculum præbent, ut nocitura eliminentur de corpore. Verùm aqua ſola citiſſimè dilabitur per has vias, adeóque non ſatìs humectat ſicca ex nimio æſtu corpora: hinc aquæ optimè adduntur farinoſa, quæ blandum lentorem aquæ conciliant, nutriunt; ſimúlque, cùm ſponte ſuâ aceſcant, omni putredini reſiſtunt. Cùm autem, per calorem liquidiſſimis diſſipatis reliquæ ſanguinis partes magìs lenteſcant & in cohæſionem tendant, ideo illis adduntur ſaponacea diſſolventia, ſed acida ſimul, vel ſaltem aceſcentia; ut rob ſambuci, ribeſiorum, diamoron, & ſimilia plura, quorum ſatìs magna varietas in Officinis habetur. Cùm autem ſemper obſervetur, nimiis caloribus bilis acrimoniam augeri, laudantur illa, quæ leni ſtimulo bilioſam ſaburram ex primis viis abſtergunt, ut tamarindi, cryſtalli & cremor tartari, ſal polychreſtus, &c. Si jam ſimul adſit inflammatio topica, ob ſanguinem fluidiſſimâ parte orbatum & hinc immeabilem hærentem in ultimis arteriarum anguſtiis; omnia, quæ in cura inflammationis dicta fuerunt, adhibenda ſunt: tunc inprimis nitrum, lapis prunellæ, &c, laudantur, quorum vis antiphlogiſtica adeo nota eſt. *Hippocrates* utebatur inprimis oxymelle, mulsâ, hordei decocto, quæ certè optima ſunt, quamvis ſimpliciſſima. Ex his jam variæ poterunt concinnari medicamentorum formulæ, quarum ſpecimina quædam in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

Si jam unà cum calore aeris nimio motus corporis validus concurrat, peſſimi & periculoſiſſimi morbi oriuntur; utì toties contingit, quando milites ſummis æſtatis fervoribus longa itinera facere coguntur: ferè ſemper enim tunc

(a) Tractat. de Febrib. cap. XII. n°. VII. pag. 773.

febres

febres caſtrenſes, & putridiſſimæ quidem, graſſari incipiunt; quibus idem victus & eadem remedia conveniunt. Salutaris hinc erat Veterum mos, qui militibus poſcam dabant, ſive acetum aquâ dilutum, ut morbos hos caverent. Imò juſſerunt aliquando belli duces, ut vinum in expeditione nemo biberet, ſed aceto univerſi contenti forent (*a*).

3. A nimis humido aere; largo foco ex aromaticis reſinosíſque lignis; exhalatione aromatum.

Aerem ſemper humidum eſſe, & aquam in ſe continere, quantúmvis etiam ſiccus appareat, docent illa corpora, quæ veri magnetes aquæ dici merentur, quia illam ex aere trahunt: talia ſunt ſalia acida meraciſſima, utì oleum vitrioli rectificatiſſimum, ſales alcalini ſicciſſimi, ſal marinus decrepitatus, &c; omnia enim hæc aeri æſtivo, calido & ſicco quamvis, expoſita, pondere augentur & diffluunt; potéſtque ex illis tunc igne expelli omne illud, quod ex aere ſic attraxerant, & quod pro maxima parte mera tantùm aqua eſt. Ubi autem aqua in aere abundat, tunc nimis humidus dicitur: variam autem aeris humiditatem hygroſcopia monſtrant. Prout jam calor vel frigus aeris humiditatem comitantur, diverſæ mutationes in corpore humano fiunt. Frigidus enim & humidus aer ratione aquæ, quam corporis ſuperficiei applicat majori copiâ, laxaret & ſolveret; interim tamen frigore exhalantium vaſorum oſcula ſtringit; ſícque perſpirationem impedit, ſeroſam colluviem colligi facit; unde tuſſes, catarrhi, peripneumoniæ ſeroſæ, &c, oriuntur. Si autem humiditati aeris magnus calor jungatur, ſubitiſſima putrefactio excitatur; utì patet in carnibus animalium mactatorum, quæ tali in aere unius alteriúſve diei ſpatio in tabum putridum diffluunt. Hinc ab omni ævo Medici damnaverunt aerem humidum & calidum, tamquam peſtilentiali quâdam facultate præditum. Sic obſervatum fuit, (*b*) *Europæos, qui loca Americæ primi obſidebant, omnes ferè morbo endemico periiſſe per malignum morbum, qui corpora breviſſimè diſſolvebat, putridâ quâdam febris ſpecie. Id autem inprimis accidiſſe iis omnibus, qui loca incolebant arboribus & fruticibus obſita.* Arbores enim & reliquæ plantæ incredibilem aquæ copiam exhalant: unde poſtea, incenſis ſylvis, dum humiditas illa tolleretur, licèt maneret æquè æſtuoſum clima, ſalubris prorſus redditus eſt aer.

Cùm ergo hæc aeris humiditas adeo noxia ſit, emendanda erit præcipuè. Omnium autem certiſſimum ad hanc medium eſt ignis, quo omnia exſiccantur; & inprimis, ſi focus inſtruatur lignis aromaticis & reſinoſis, utì ſunt guajacum, maſtichinum, juniperinum, cedrinum, &c: ſic enim ſimul per aera difflatur acidum illud, optimum antiſepticum, quod in his lignis unà cum aromatica fragrantia latere Chemia docet. Cùm autem pretioſiora hæc ligna ſint, quiſquiliæ & ramenta ab operibus relicta his uſibus ſervire poſſent. Interim tamen vel ſolum lignum quercinum, quod vili ſatìs pretio comparari poteſt, huic indicationi ſatisfacere poſſet. In magno calore aeris focum accendere abſonum videbitur, ſed ſi ſub largo & patenti camino hoc fiat, non adeo augebitur calor, & interim difflabitur pulcherrimè nimia aeris humiditas.

(*a*) Nonnius de re cibaria Lib. IV. cap. XV. pag. 479.

(*b*) Boerh. Elem. Chem. de aqua, circa finem. Tom. I. pag. 620.

Aromatum autem exhalationes, quamvis propriè loquendo nimiam humiditatem aeris non minuant, cavent tamen vel emendant plurima mala, quæ à nimia aeris humiditate, ut cauſâ, oriuntur. Nimiam enim laxitatem roborans vis aromatum tollit; ſimúlque omni putredini efficaciſſimè reſiſtit. Notum ſic eſt, abrotanum, abſinthium, ſcordium, rutam, ſalviam & ſimiles herbas cadaveribus adſperſas putredinem cohibere; ſphacelo aut gangrænâ corruptas partes his condiri poſſe ſic, ut non ſerpant hæc mala. Ad hos uſus accenſi thuris, maſtiches, olibani, &c, thymiama adhiberi ſolet; vel fragrantiſſimis aromatibus in pulverem redactis ſpargitur locus; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

4. Ab aere acri putrefaciente; hunc emendando accenſo nitro, pulvere pyrio, vapore aceti, ſale prunis inſperſo.

Per aerem intelligitur illud, quod nos ambit, fluidum tenuiſſimum, cujus gravitatem, elaſticitatem & reliquas proprietates generales pulcherrimis Experimentis indagaverunt Phyſici. Verùm in hoc aere innumera fluctuant, & quidem diverſiſſima: quidquid enim ex vegetabilibus & animantibus vivis exhalat, quidquid ex mortuis putredine reſolutis difflatur, quidquid ex iiſdem per ignem expellitur per aera ſe diffundit. Imò & ex foſſilibus, ſive ſponte ſuâ, ſive per ignem productæ exhalationes, in aere hærent. Unde aer quaſi chaos eſt, in quo hæc omnia fluctuant; adeóque ratione variorum corporum, quæ continet, mirabiles effectus producere valet; præſertim quia ubique invenitur præſens: (*a*) *Quid enim ſine hoc fit tandem; aut à quonam hic abeſt, aut cui non præſens eſt?* Summam autem inprimis aer habet efficaciam in corpus humanum; dum unà cum omnibus, quæ continet, non tantùm illud externè ambit, ſed omni tempore vitæ inſpiratur, & per ventriculum & inteſtina defertur. Unde *Hippocrates* dixit (*b*) *hominum enim & reliquorum animantium corpora triplici alimento nutriuntur; cujus hæc ſunt nomina, cibus, potus, ſpiritus. Ac ſpiritus quidem qui in corporibus inſunt, flatus nominantur; qui verò extra corpora aer, qui.... maximus in omnibus quæ corpori accidunt, auctor ac dominus.* Hinc ab omni tempore morborum, inprimis qui populariter graſſantur, cauſam ἐν τῷ περιέχοντι ſive ambiente nos aere quæſiverunt Medici, (*c*) *quia eumdem omnes ſpiritum attrahunt, & ſimili corpori ſpiritu ſimiliter permixto ſimiles oriuntur febres.*

Latens autem illud malignum in aere tantùm per ſuos effectus cognoſcitur, neque poterit facilè ad cognitam quamdam acrimoniæ ſpeciem reduci. Acer autem aer talis dicitur, quia per illum ſtimuli communicantur corpori humano, per quos humores violentiſſimè moventur, & acutiſſimæ febres incenduntur; ſimúlque ferè ſemper tunc adeſt ingens propenſio in putredinem ſæpe ſummam & ſubitaneam; & ob hanc cauſam talis aer putrefaciens vocatur. Voluerunt multi limitatiùs hanc aeris malignitatem definire, ſed, ut videtur, minùs feliciter. Sic, dum obſervatum fuit, poſt conflictus bellicos à peſſima mephiti cadaverum malignos morbos naſci, dixerunt quidam, putridos halitus per aera diſperſos ſimilium morborum ſemper cauſam eſſe. Verùm illi, qui coria animalium ad va-

(*a*) Hippocrat. Lib. de flatib. cap. II. Charter. Tom. VI. pag. 214.

(*b*) Ibidem.

(*c*) Ibid. cap. III. pag. 215.

rios uſus parant; utì & qui gluten ex animalium partibus conficiunt, totâ vitâ inquinatum putridis effluviis aerem inſpirant, ſatìs ſani tamen. Arſenicum, peſſimum omnibus animalibus venenum, cùm per ignem volatile fieri viderent Chemici, arſenicales tales halitus per aera volitantes incuſaverunt. Alii alia dixerunt, ſed pariter tantùm ex hypotheſi, non ex rerum Experimentis. Quis enim explicare potuit, quare peſtis nunc in ſolos homines, nunc in boves, nunc in aliud animantium genus graſſetur tantùm, licèt hæc omnia eumdem aerem inſpirent. Contentus *Hippocrates* effectuum Obſervatione, quamvis cauſas non intelligeret, ſapienter dixit, poſtquam hanc difficultatem propoſuerat, (*a*) *Corpus à corpore, natura à natura, & alimentum ab alimento differt. Neque enim omni animantium generi eadem ſunt commoda aut incommoda, ſed alia aliis conveniunt. Quum igitur aer inquinamentis hujuſmodi quæ hominum naturæ adverſantur plenus fuerit, tum homines ægrotant. Quum verò alteri cuidam animantium generi aer incommodus fuerit, tunc ideo morbo corripitur.* Ingenuam hanc Veterum ſimplicitatem protervè nimis riſerunt nonnulli, dum ad occultas qualitates confugiebant; ſed per has non tentaverunt explicare illa, quæ non intelligebant, ſed incognitas cauſas, quarum effectus tamen obſervabant, hoc nomine vocaverunt.

Operæ-pretium jam erit videre, quid Medicina invenerit, ut latentia hæc in aere venena vel deſtrueret, vel inertia redderet; vel ſic muniret corpora humana, ut vel omnino non, vel minùs ſaltem, ab his afficerentur. Dixerant veteres Chemici, ignem eſſe rerum omnium mortem, cuncta per illum deſtrui, omnémque facultatem ſeminalem igne tolli poſſe. Ex remotiſſima Antiquitate conſervata monumenta docuerunt, quòd igne ſolo tentaverint quondam deſtruere venenatum illud in aere latens. Habetur enim apud *Suidam* (*b*) *quòd Jachen Ægyptius*, (qui diu ante *Hippocratem* vixit) *in doloribus & morbis curandis ſummus fuerit artifex, & peſtim graſſantem exſtinxerit, quamobrem & ſumptuosè ſepultus fuit. Poſtea autem, quando popularis morbus graſſabatur, ad hujus fanum ſacri ſcribæ euntes, & ſacris rite peractis ex ejus ara ignem accendentes, & pyras per urbem incendentes, & fœtidi aeris corruptricem illum morbum exſiccantes & ſuperantes, quod profectò maximæ novitatis eſt, morbum illum igne exſtinxerunt.* Idem de *Acrone* Medico, qui etiam ante *Hippocratem* vixit, teſtatur *Plutarchus* dicens, (*c*) *Etenim Medici adversùs peſtilentiales effectus prodeſſe cenſent multam flammam, utpote aerem attenuantem. Meliùs autem attenuat, ſi bene odorata ligna urantur, qualia ſunt cypreſſi, & juniperi & piceæ. Acronem verò Medicum Athenis tempore magnæ peſtis gloriam ſibi paraviſſe dicunt, jubentem ignem prope ægrotantes accendi: juvit enim non paucos. Idem ab Hippocrate* factum fuiſſe & *Galenus* (*d*) & *Aëtius* (*e*), memoriæ reliquerunt. Addidit *Galenus*, quòd non ex ſimplici materia ignes per totam urbem accendi juſſerit *Hippocrates*, verùm corollas & flores ſuaviſſimi odoris, & unguenta pinguiſſima & bene odorata addiderit, *ut aerem purum hoc modo redditum homines in mali ſubſidium reſpirarent.* Cùm autem humiditas aeris, adeo ſæpe noxia, ſi calori jungatur (vide §. 605. n°. 3.) hoc modo corrigatur; patet ſatìs, pulchrum effectum ab hac methodo exſpectari poſſe. Sic obſervatum fuit in ephemera illa Bri-

(*a*) Lib. de flatib. cap. III. pag. 215.
(*b*) Ad vocabulum Ἰάχη & ἱερογραμματεῖς.
(*c*) In fine libri de Iſide & Oſiride Tom. II. pag. 383.
(*d*) De Theriaca ad Piſon. Lib. I. cap. XVI. Charter. Tom. XIII. pag. 955.
(*e*) Lib. V. cap. XCIV. pag. 91. verſâ

tannica, ſive ſudore Britannico dicto, fabros ferrarios & coquos ſe foco tutaſſe ſuo, atque incolumes ab hac lue manſiſſe (*a*).

Cùm autem virus illud in aere hærens unà cum illo moveatur, hinc aere per ventos moto illud difflari poteſt, & de loco in locum moveri. Sic legitur (*b*), *Empedoclem*, obturato montis hiatu, unde gravis & inſalubris in planitiem ſpirabat auſter, peſtem illâ regione excluſiſſe. Et *Varro*, (*c*) *cùm Corcyræ eſſet exercitus ac claſſis, & omnes domus repletæ eſſent ægrotis ac funeribus, immiſſo feneſtris novis aquilone, & obſtructis peſtilentibus, januâque permutatâ, cæteráque ejus generis diligentiâ, ſuos comites, ac familiam, incolumes reduxit.* Dum *Apollo* jam placatus peſte liberare vellet Græcorum exercitum, ventum validum emiſiſſe legitur apud *Homerum* (*d*). Plurima enim Obſervata docuerunt, poſſe in aere hærere noxia & venenata corpora, quæ diu in eodem loco manent; motu tamen aeris ſolo, ſive per ventos, ſive per alias cauſas, diſſipari poſſunt ſic, ut non ampliùs noceant. Sic poſt Veſuvii montis incendia plurimis in locis obſervatur atmoſphæra venenata telluri ad quamdam altitudinem incumbere; atque illud malignum in eodem ſpatio manet ſatìs diu, atque omnia animalia, imò & plantas, necat. Nullo interim fœtore vel aliâ qualitate ſenſibili ferè diſtingui poteſt talis locus, niſi quòd attento oculo quædam in aere undulatio appareat, ſimilis ferè illi, quæ percipitur in aere circa carbonem ardentem; atque candelæ lumen huic atmoſphæræ impoſitum ſtatim exſtinguitur. Unicum remedium eſt, ut moto aere per ventum, vel per exploſa tormenta, diſſipentur illæ exhalationes (*e*). Idem toties in profundis puteis fodiendis obſervatum fuit; unde cauti nunc operarii, candelâ immiſsâ experiuntur priùs, an aliquid maligni lateat; quòd ſi hæc exſtinguatur, miſſili tormento (*granaet*), vel ſimili modo quodam, diſſipant venenata hæc effluvia, & poſtea tutò deſcendunt.

Præter bina hæc, aeris nempe luſtrationem per ignem, validúmque ejus per ventos motum, tentaverunt & corrigere vel iners reddere latens in aere venenum vaporibus quibuſdam per aera diſperſis. Specificæ horum venenorum antidoti fortè in rerum natura ſunt, ſed hactenus incognitæ; cùm ipſum illud venenatum in aere nullâ qualitate ſenſibili cognoſcatur, ſed ſolis tantùm ferè effectibus ſe manifeſtet. Illud interim verum eſſe videtur, quòd hoc incognitum in aere hærens ad peſſimam & ſubitam putredinem diſponat omnia. In horrenda illa peſte Athenienſium, quam *Thucydides* deſcripſit, ſtatim in initio morbi peſſimè olebat ægrotantium anima. In horrendo eryſipelate, quod poſt auſtrinam humidam & mollem tempeſtatem epidemicè graſſabatur, verâ putredine molles partes ſic defluxerunt, ut totum femur, tibia, & pes nudarentur; utì legitur (*f*) apud *Hippocratem*. In dyſenteriis illis caſtrenſibus fæces cadaver olent, &c; unde ab omni ævo remedia quæſiverunt in illis, quæ omni putredini reſiſterent quàm efficaciſſimè; partim hâc ſpe, ut domaretur his ſepticum in aere fluctuans venenum; partim ut corpora humana his munita ab omni putredine eſſent quàm alieniſſima. Hinc aromatum gratiſſimos halitus laudaverunt nonnulli; ſed præ re-

(*a*) Joh. Caji Britanni de Ephem. Britann. pag. 89.

(*b*) Plutarch. de Curioſitate in initio. Tom. II. pag. 515. C. & adversùs Colotem circa finem. Ibid. pag. 1126. B.

(*c*) Scriptores rei ruſticæ, Varro Lib. I. cap. IV. Tom. I. pag. 151.

(*d*) Iliad. Lib. I. verſ. 479.

(*e*) De Caſtera Hiſtoire du Mont Véſuve pag. 296.

(*f*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. XXV. Charter. Tom. IX. pag. 265.

liquis omnibus acida, quæ certiſſimè omni putrido adverſari conſtat.

Acetum hinc in patulis vaſis igni expoſitum, & in vapores reſolutum, ſummum hîc remedium eſt. Nitrum, vel ſal marinus, prunis ardentibus inſperſa, ſolvuntur in vapores acidos mobiliſſimos, nunquam quieſcentes, ſi meraci fuerint, utì Chemia docet. Unde ſtatim quaquaverſum diffunduntur, efficaciſſimi omnis putredinis domitores. Sulphur autem præter reliqua omnia & antiquiſſimo uſu, & ſummâ utilitate ſe commendavit. Non abſque ratione mirati fuerunt ſummi in Arte Viri, in molli hoc & inſipido corpore tam miras latere virtutes: peſſima enim venena ſolo ſulphure domantur. Arſenicum album, quo vix quid magìs virulentum habetur, cum æqua parte ſulphuris leni igne liquatum, ſic enervatur, ut ad drachmam integram à canibus ſine noxa devoretur. Antimonii regulus, cujus pauca grana robuſtiſſimum hominem ſurſum & deorſum cum diris ſæpe anxietatibus movent, cum ſimili quantitate ſulphuris fuſus iners redditur. Argentum vivum cum ſulphure diu tritum, vel fuſo per ignem ſulphuri intimè unitum, ſummam quam poſſidet, actuoſitatem perdit (*a*). Accenſi ſulphuris vapor omnem fermentationem præcavet, vel natam jam ſuffocat, atque omni putredini quàm maximè reſiſtit. Dum *Achilles* poculum, ex quo nullus bibebat, & quo ſoli *Jovi* libabat, eduxit ex arca, ſulphure illud depuravit priùs (*b*), antequam uteretur (notum enim eſt, diu recluſum aerem ſæpe quid maligni habere). Dum occiſis procis ædes *Ulyſſis* cæde & ſanguine manabant, antequam veſtes mutare voluit, ſulphure accenſo domum luſtravit, atque illud malorum medelam vocavit:

Οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ

Ὄφρα θεειώσω μέγαρον.

Verùm ſulphuris accenſi vapor hoc incommodi habet, quòd, imprudenter hauſtus pulmonibus, ſuffocet, hìncque ferè omnia animalia necet. Ubi autem cum nitro miſcetur, promptiſſimè deflagrat, neque adeo ſuffocantem halitum fundit; unde patet pulveris pyrii pulcherrimus ad hunc ſcopum uſus: ille enim, utì notum eſt, nitro, ſulphure, & carbone conſtat; promptiſſimè accenditur, & vapor inde factus celerrimè per omnia diffunditur; neque ſuffocat ille vapor, imò ſatìs grati odoris eſt. Teſtatur *Helmontius* quòd viderit, (*d*) *in Cataracta Gandavenſi integram legionem Neapolitanam peſte periiſſe. Erat autem ibidem cohors Germanorum, quæ pulvere pyrio ſua tinxerat induſia, ut lotrices, ſimúlque pediculos excuſarent. Horum ſi qui perirent, id præ dyſenteria, non autem peſte.* Longè autem magìs hic effectus ab accenſo pulvere pyrio exſpectandus videtur, cùm & validâ exploſione aerem moveat efficaciſſimè; ſimúlque vivâ flammâ latè diſpersâ eumdem luſtret, ſulphuríſque & nitri acidis vaporibus, omni putredini adverſiſſimis, profit quàm maximè.

5. Ab animi affectibus; hos ſedando ratione, contrariis affectibus, varietate objectorum, anodynis, opiatis.

Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 104, dicta fuerunt de efficaciſſimis

(*a*) Freder. Hofman. Diſſert. Phyſico-chem. Diſſert. III. theſ. xv. xvi. pag. 277. 287.

(*b*) Homer. Iliad. Lib. XVI. verſ. 228.

(*c*) Id. Odyſſ. Lib. XXII. verſ. 481.

(*d*) Tumulus Peſtis in Capitulo, Hippocrates redivivus, pag. 888.

remediis, quibus tolli vel ſopiri poterunt animi affectus, à quibus nimia circulationis velocitas orta fuerat. Ex illis, quæ *Sanctorius* (*a*) de animi affectibus notavit, patet, quantæ mutationes in corpore etiam ſaniſſimo per animi affectus fieri poſſint; monuítque egregius ille Vir, (*b*) *ira & ſpes auferunt timorem, & lætitia mœſtitiam. Paſſio enim animi non medicinis, ſed aliâ paſſione contrariâ ſuperatur.* Verùm animi affectus non tantùm nocent, quatenus ab illis abſque alia cauſa prægreſſa febris excitatur, verùm etiam corpus ſic diſponunt, ut ab aliis morborum cauſis faciliùs afficiatur. *Diemerbroeckius* in illis Obſervationibus, quas de peſte habuit, monet, ſæpius ſummo terrore perculſos illico peſte correptos fuiſſe. Dúmque ſuî ipſius vivendi modum enarrat, quo fretûs audaciſſimè peſte correptos viſebat, ipſe immunis manens, affirmat, quòd omnes animi motus, quantùm poterat, compeſceret, atque inter mille mortes intrepidus viveret. Dum autem quandoque triſtitia ſubreperet, quod in luctuoſiſſima hac calamitate non poterat non fieri aliquando, vino ad hilaritatem ſumto mordaces curas diluebat, cùm in communi luctu inevitabilis mœror nullâ lætitiâ ſuperari poterat (*c*).

6. A cibis acribus acidis; id acre diluendo, demulcendo, abſorbendo, immutando in ſalem compoſitum; aquoſa, gelatinoſa animalium, oleoſa, cretacea, oſtracodermata, lapides animalium, terræ pingues, ſales alcalini fixi, volatiles, ſimplices, compoſiti, id efficiunt. Vide 60, ad 69.

Cibi acidi acres vel ſunt jam tales, dum ingeruntur; vel blandæ quamvis indolis fuerint, dum ingeruntur ob vires permutantes in corpore minùs efficaces, ſpontaneâ mutatione in hanc acrimoniam degenerant. Ab his autem acribus febres poſſe excitari, ſive cibi, potûs, condimenti, medicamenti vel veneni titulo ingeſta fuerint, in *Commentariis* §. 586, *lit.* α, dictum fuit. Cura autem perficitur,

DILUENDO; quod aquâ ſolâ, vel talibus, in quibus aqua prædominatur, obtineri poterit. Quantùm autem à ſola dilutione boni exſpectari poſſit ad acerrima etiam acida enervanda, memorabili Exemplo docuit *Sydenhamus.* Miſer homo, ex amore melancholicus, non modicam quantitatem mercurii ſublimati corroſivi ſumpſerat; jámque per integram ferè horam acerrimum hoc venenum in corpore hæſerat, (*d*) *jamque os & labia valde intumeſcebant; vehementer ægrotabat ardente ventriculi dolore, caloréque, tantùm non confectus.* Accedens *Sydenhamus* juſſit, ut ingentem aquæ tepidæ copiam ſumeret, atque repeteret; ſimulac ventriculus ingeſtam aquam rejeciſſet, ſimul aquæ tepidæ copiam clyſmate curavit injici. Vitæ jam avidiſſimus æger paruit ſtatim, & majorem aquæ copiam bibit adhuc, quàm juſſerat Medicus; ſícque intra paucas horas à præſentiſſimo mortis periculo liberatus fuit, (*e*) *niſi quòd labia non ſtatim detumeſcerent, ore etiam à veneni particulis, quæ aquam quam evomuerat penitus infecerant, adhuc exulcerato*; quæ tamen mala per ſolam diætam lacteam poſt quatriduum evanuere.

(*a*) De Static. Medicin. Sect. VII.
(*b*) Ibid. n°. XII.
(*c*) Diemerbroeck. de Peſte Lib. II. cap. XII. pag. 147.
(*d*) Epiſt. I. reſponſ. circa finem, p. 404.
(*e*) Ibid.

runt. Patet hinc quantùm diluentia etiam ſola prodeſſe poſſint. Dum autem ob nimiam ventriculi & inteſtinorum debilitatem ingeſta aceſcentia degenerant, diluentia nocent, quatenus labefactatum harum partium robur adhuc minuunt, utì in *Commentariis* §. 66, dictum fuit.

DEMULCENDO, ABSORBENDO, &c. Quando de morbis ſpontaneis ab acido humore §. 60, ad 69, agebatur, explicati fuerunt varii illi modi, quibus acidum iners reddi poteſt, vel & in aliam naturam mutari. Hoc enim fit vel oleoſis obvolvendo hæc acria; vel partes iiſdem ſic muniendo, ut acida in illas agere nequeant. Abſorbentibus terreſtribus omnibus acidum attrahitur, atque illis unitum iners manet, alcalinis ſalibus volatilibus, vel fixis, acida immutantur in ſalem, compoſitum dictum; quia ex alcali & acido ſimul unitis concrevit: qui ſemper blandus eſt, licèt ex acido meraciſſimo & alcali ſincero factus fuerit, utì patet in tartaro vitriolato. Gelatinoſæ animalium partes hîc laudantur, ut v. gr; gelatina cornu cervi, eboris, jura carnium in tremulam ſpiſſitudinem cocta; partim quia blando glutine ſuo demulcent, partim quia ex ſua natura in alcali vergunt: oleoſa obvolvendo ſic proſunt; utì & terræ pingues, quales ſunt boli, terræ ſigillatæ, quæ blandâ unctuoſitate omnia acria demulcent. Cæterùm terræ illæ acidum non abſorbent, nec immutant; quantùm enim videre potui, non efferveſcunt cum acidis; imò Chemica Experimenta docuerunt, acidum in his terris latere (vide §. 88. n°. 5.). De omnibus reliquis illis antea dictum, ſimúlque determinatum fuit, quâ doſi & methodo dari debeant, ut & tutò & efficaciter agant. Inprimis autem hæc omnia locum habent in tenella ætate, vel debiliſſimis hominibus, ſi aceſcentibus vixerint; in quibus ſæpe febres ab acida acrimonia naſcuntur: in reliquis autem febres natæ rarò huic cauſæ originem ſuam debent.

7. A cibis acribus ſalinis, eam acrimoniam diluendo per aquoſa, túmque evacuando ſimul; demulcendo per lenta, oleoſa; corrigendo per lixivioſa ex calce viva.

Sal marinus, vel & in aliis locis ſal gemmæ ſimillimus ſali marino, cibis admiſceri ſolet, & ad ſaporis gratiam conciliandam, & ſæpe etiam ad omnem corruptionem præcavendam: notum enim eſt, carnes & piſces, legumina & alia multa, ſale condiri & conſervari. Sal autem marinus hanc dotem habet, ut ſanguinem ingreſſus, cum illo per vaſa motus, vix mutetur à viribus noſtri corporis; ſed per urinam exeat immutatus: unde in urina animalium, ſale marino utentium, expulſis valido igne omnibus volatilioribus, in fæce reſidua manet ſal marinus. (*a*) Unde patet, ſalis marini largiorem uſum facere ſtimulos, quos corporis vires ſuperare nequeunt, imò ne mutare quidem: adeóque non mirum, inde febres excitari. Rarò quidem ſimul & ſemel tanta copia ſalis marini aſſumitur, ut validam febrim ſuo ſtimulo excitare valeat; verùm illi, qui ſalſamentis nimis delectantur, vel qui aliorum ciborum penuriâ ſolis ſalſis vivere debent, ut in navibus toties fit, ab hac cauſa in ſcorbutum, muriaticum dictum, & peſſimas febres aliquando incidunt, dum quotidie ingeſta ſalis copia, nec ſub-

(*a*) Boerhaav. Element. Chem. Tom. II. Proceſſ. CI. pag. 313, & 326.

acta corporis viribus, neque integre expulſa de corpore, in ſanguine manet; atque oleoſis & terreſtribus ſanguinis partibus ſe inſinuans illis pertinaciſſimè inhæret, adeóque perenni ſtimulo, neque delebili facilè, vitam irritat. Poſſe enim pinguibus irretiri ſalem marinum, docet lardum & carnes ſalitæ pinguiores; quæ ſi nimis ſalſæ fuerint, non niſi longâ maceratione, & quidem difficillimè, ſale orbari poſſunt.

Præcipuum remedium, ad febres ex hac cauſa natas, eſt dilutio per aquoſa; quam ſponte ſuâ Natura indicat; ſi enim quis nimis ſalſa comederit, paulò pòſt nata ingens ſitis facit copioſum potum aſſumi, per quem eluitur illud ſalſum de ſanguine, & per urinæ vias commodiſſimè expellitur. Dum autem in longinquis navigationibus ſolis ſalſamentis ferè vivunt claſſiarii, & ſæpe aquæ penuriam habent, vel putridam factam faſtidiunt; manet nimia ſalis marini copia ſanguini permiſta, & poſtea difficillimè elui poterit. Cùm ergo tunc muriatica humorum acrimonia adſit, quæ peſſimos ſæpe dolores facit, unà cum diluentibus proderunt lenta oleoſa, quatenus omnem acrimoniam obvolvendo mitigant.

Ubi verò ſal marinus oleoſis & terreſtribus ſanguinis partibus intricatus diluentibus elui non poteſt, optimum tunc remedium, quod habetur, eſt lixivium calcis vivæ, quod paratur, affundendo calci vivæ inprimis ex ſaxis Leodienſibus paratæ, ſextuplum vel octuplum aquæ; deinde decantatus, liquor filtro depuratur. Quantùm valeat calx viva, ut ſales oleis inquinati puri reddantur, noverunt Chemici, qui ſales volatiles alcalinos ex partibus animalium productos ab adhærente oleo liberant, dum à calce viva illos ſublimant, neque ullâ arte meliùs illos depurare poſſunt. Verùm conſtat etiam, calce vivâ lotio recentiſſimo injectâ, ſtatim exhalare vaporem, qui igneo quaſi fulminis ictu nares ferit; & qui collectus vaſis clauſis leniſſimâ deſtillatione liquidum dat acerrimum & volatile, odoris ignei & intolerabilis (*a*); unde non abſque ratione ſuſpectus habebatur lixivii calcis vivæ uſus: ſi enim ab ejus uſu ſimiles ignei & volatiliſſimi ſpiritus naſcerentur in corpore, brevì deſtruerentur tenerrima encephali & nervorum ſtamina. Boves, qui caſu meraciſſimum calcis vivæ lixivium biberant, aliquo tempore poſtea mortuos eſſe, legitur (*b*). Docuit tamen uſus, non adeo funeſtum eſſe lixivii calcis vivæ uſum, ſi prudenter exhibeatur. Egregius Medicus *Burletus*, qui frequentiſſimè & in variis morbis exhibuit hoc lixivium, teſtatur, (*c*), quòd non ſemper quidem reſponderint eventus magnificis promiſſis, quæ de hujus lixivii uſu jactabantur; interim tamen non obſervaverit effectus malos inde ſecutos fuiſſe: notátque in Gallia minùs profuiſſe ejus uſum in iiſdem morbis quàm quidem in Hollandia. Dedit autem juvenibus & robuſtis ægris novem uncias de die, lactis æquali copiæ miſtas; ſic ut omni quatrihorio diei tertiam partem ſumerent: profuiſſe autem dyſenterico & aſthmatico teſtatur hoc remedium quotidie uſurpatum; in dyſenteria per octiduum, in aſthmate per menſem. Pluribus morbis idem hoc remedium applicuit; & hoc ſaltem inde concludi poteſt, non adeo periculoſum eſſe ejus uſum. Quibuſdam tamen hoc lixivio utentibus appetitus omninò delebatur; & de ponderis moleſti, ventriculum prementis, ſenſu conquerebantur; unde ejus uſum per aliquot

(*a*) Boerhaav. Element. Chem. Proceſſ. XCVII. Tom. II. pag. 315.

(*b*) Académ. des Sciences l'An, 1700, Mém. pag. 158.

(*c*) Ibid. pag. 167, 168.

dies

dies intermittere cogebantur. Memini me aliquoties ægris exhibuiſſe ſimilem aquæ calcis quantitatem, abſque ullo damno inde ſecuto. Interim tamen videtur ſemper ſuſpectus eſſe hujus remedii uſus in calidæ temperiei hominibus, vel & morbis calidis laborantibus, aut ſi putredinis quædam ſigna appareant: pituitoſis, frigidis, acido laborantibus ſatis profuturum videtur; & inprimis laudatur ad extricandos (*a*) *ſales muriaticos fixiores in ſanguine noſtro hærentes*. Dum autem hoc calcis lixivium ægris exhibetur, urina quotidie examinanda eſt, ſi fortè quædam putredinis ſigna in illa deprehendantur: cùm enim per urinam ſales acriores de ſanguine eluantur, optimè in illa detegi poterit, ſi quædam mutatio ſalibus ſanguinis per lixivium calcis vivæ contigerit. Si autem tale quid apparuerit, ab ulteriori ejus uſu abſtinendum videtur.

8. A cibis acribus aromaticis calefacientibus; diluendo per aquoſa; corrigendo per acida; reſolvendo & detergendo per ſaponacea acida; demulcendo per blanda gelatinoſa. Quum alcaleſcentia acria huc ſpectent, & illa hinc intelliguntur.

Quibus optimum ciborum condimentum fames eſt, raro ab hac cauſa febricitant; verùm illi, qui crapulâ & ingluvie languentem ventriculum habent, indigent his irritamentis, ut aliquid comedere poſſint: hinc tanta apud magnates condimentorum varietas, quæ ferè omnia acerrima aromata in ſe continent. Utì jam hæc omnia in languidis & frigidis morbis adeo proſunt, dum motum augent & majorem calorem corpori conciliant; ita etiam in ſanis hominibus, & inprimis calidæ temperiei, acutiſſimæ febres horum abuſu ſæpe fiunt. Notum eſt ex Chemicis gratiſſimum aroma cinamomi, quod in ejus oleo ſtillatitio concentratum hæret, linguam urere, & veram inflammationem excitare. Idem in caryophyllis verum eſt; utì & in plurimis aliis aromatibus, quamvis minori gradu. Non mirum ergo imprudenti aromatum uſu febres naſci. Remedium ergo febrium ab his cauſis natarum erit, quidquid hos ſtimulos tollere vel enervare poterit: hoc autem fit,

DILUENDO PER AQUOSA. Si enim acerrimum illud oleum cinamomi, quod vivi ignis inſtar urit, cum ſaccharo tritum aquæ miſceatur; poterit pro libitu ſic dilui, ut tandem iners fiat. Aqua enim hanc vim habet, ut omnia acria, quæ in hac ſolvi poſſunt, enervet, dum illa æquabiliter per totam ſuam molem diſtribuit; ſícque efficit, ut hæc diſperſa nihil, vel parùm admodum, agant, quæ collecta validiſſimè ſtimularent. Hinc omnes, qui hæc majori copiâ ſumpſerunt, ſitiunt; naturâ monſtrante viam, quâ commodiſſimè ſuperari poſſunt hæc mala. Unde & ſtrenui potatores aromatibus delectantur, ut ſiticuloſi inde facti majori cum voluptate Baccho litare poſſint.

CORRIGENDO PER ACIDA. Grato enim refrigerio, quod acida inducunt corpori, calorem nimium ab uſu aromatum minuunt, ſimúlque & ipſam acrimoniam aromaticam utcumque mitigant. Fervidiſſimæ capſici, piperis Brazilienſis dictæ, ſiliquæ, aceto infuſæ, miteſcunt; acerrima ſinapi ſemina cum aceto trita ferri poſſunt: atque idem de pleriſque aliis aromatibus verum eſt,

(*a*) Boerhaav. Element. Chem. Proceſſ. XCVII. Tom. II. pag. 316.

Hinc ſuccus citri, aurantiorum, acetum, &c, unà cum diluentibus data, adeo hîc proſunt.

RESOLVENDO ET DETERGENDO PER SAPONACEA ACIDA. In plurimis aromatibus illud acre, ex ſua natura fugaciſſimum, tenaci oleo involutum eſt, ſícque pertinaciſſimè partibus corporis adhæret, non facilè ſolis aquoſis abluendum. Requiritur ergo ad curationem, ut oleoſa tenacitas, cui illud acre irretitur; dividatur: quod nunquam pulchriùs fieri poterit, quàm per ſaponacea, inprimis acida, vel aceſcentia ſaltem, ob rationes modò dictas. Vix enim credi poteſt, quàm tenaciter illud acre aromaticum hæreat aliquando, nullâ aquâ diluendum; inprimis in talibus aromatibus, quæ fixiori oleo illud involutum habent. Cinamomi v. gr; fragrantia aquâ ebulliente in auras avolat, niſi vaſis clauſis coerceatur; imò cinamomi oleum cum aqua diu conquaſſatum vires perdit; verùm in pipere aliud obtinet: deſtillatione enim inde elicitur oleum, quod piperis fragrantiam redolet, ſed guſtatum nullam acrimoniam habet. Decoctum reſiduum ſatìs acre quidem eſt, ipſa tamen piperis grana adeo fervidum ſaporem retinent, ut nihil perdidiſſe videantur, imò nequidem diuturnâ coctione, ad octavam vicem repetitâ, in larga admodum etiam aquæ copia, potui eluere fervidiſſimum aroma ex piperis granis, licèt tot coctionibus in pulpoſam mollitiem verſa fuiſſent. Patet ergo ſatìs ſimilium aromatum fervorem ſolis diluentibus tolli non poſſe. Fructuum horæorum bene maturorum ſaponacei ſucci, tantâ ſolvendi vi præditi, tunc inprimis uſum habent. Notum eſt, uvarum recèns preſſum ſuccum, ſi potetur majori copiâ, fundere omnia, & ſæpe tantam diarrhœam facere, ut corpus ferè exhauriatur, & homo ſatìs obeſus paucorum dierum ſpatio emacietur omnino, omni ferè pinguedine ſolutâ & per alvum expulsâ. Mel, ſaccharum, ſyrupi, rob, &c, ex his & ſuccis fructuum horæorum parati efficaciſſima tunc ſunt remedia. Aliâ occaſione dixi (vide §. 376.) quòd meſeræi baccas, quæ ſaporis lenitate fallebant, incautiùs guſtans, tantùm ardorem in faucibus ſenſerim, ut ſuffocationem metuerem: fruſtra tentabam abluere aquâ illud acre, quod oleo inhærebat; ſolâ poſcâ cum melle potui tollere moléſtiſſimam hanc acrimoniam. Decoctum avenæ cum oxymelle ſimplici, rob ſambuci, ribeſiorum, ſyrupo è ſucco citri, &c, gratiſſima ſimul & optima remedia dabunt. In illis enim diluens aqua adeſt, unà cum ſaponacea detergente vi, & grato acido; ſimúlque molle avenæ gluten prodeſt obvolvendo omnem acrimoniam.

DEMULCENDO PER BLANDA GELATINOSA. Quæ fiunt vel ex animalibus, vel ex vegetabilibus: priora ſponte ſuâ in alcalinam naturam vergunt; poſteriora potiùs in oppoſitam indôlem. Ubi ergo ob nimium motum, vel temperiem ægri cognitam, putredo metuitur, à gelatina cornu cervi, eboris & ſimilibus, abſtinemus, vel ſaltem illis addimus ſuccum citri, qui & ſaporem fatuum harum gelatinarum emendat, & ſimul putredini optimè reſiſtit. Ex hordeo, avenâ & ſimilibus parata decocta, molli farinoſo glutine hîc proſunt, & ſponte ſuâ in acidum vergunt; quod hîc optimum eſt. Semina lini, cydoniorum, pſyllii, &c, gluten molle dant quidem, ſed ſatìs tenax & viſcidum, quod nimiâ copiâ ſumtum ſuâ tenacitate ventriculum & primas vias gravare poſſet. Prudenti tamen uſu hæc ſumta pariter omnem acrimoniam involvunt; & fauces, œſophagum, ventriculum, quandoque acerrimis aromatibus ferè excoriata, demulcent quàm optimè.

QUUM ALCALESCENTIA ACRIA, &c. Raphani, naſturtia, allia, porra, cepæ, &c, magnam acrimoniam habent, & ſimul in alcalinam naturam vergunt; imò quædam ex illis verum ſalem volatilem alcalinum oleoſum continent. Sed ad omnia hæc dilutio per aquoſa, & correctio per acida, pariter conducunt, utì & demulcentia. Saponacea autem illa reſolventia remedia antè laudata non adeo locum habent, quia & hæc acria non adeo tenaci oleo intricantur, & ſanguis & omnes humores per ſimilium alcaleſcentium abuſum nimis jam diſſoluti ſunt; qui enim his indulgent nimis, ſæpe obſervantur validis hæmorrhagiis corripi. Unde tunc ſummum uſum habent acida auſtera, ut ſpiritus acidi foſſiles ex ſale marino, nitro, ſulphure, vitriolo expulſi; utì & vegetabilia, quæ roborando ſolida, & compingendo fluida, noxios effectus acrium alcaleſcentium emendare valent, ut meſpila immatura, rhus obſoniorum, tormentilla, biſtorta, &c.

9. A cibis animalium ex partibus alcaleſcentibus; per ea, quæ deſcripta (76, ad 91.).

Quando de morbis ex alcalino ſpontaneo antè dictum fuit paragraphis hîc citatis, conſtitit, illam eſſe corporis noſtri conditionem, ut ex ingeſtis, quamvis aceſcentia vel etiam actu acida fuerint, per vim vaſorum, & viſcerum, & miſcelam humorum inquilinorum, parentur talia liquida, quæ ſponte ſuâ aceſcunt nunquam, ſed in putredinem tendunt. Si ergo talia ingerantur nutrimenta, in quibus jam hæc proprietas obtinet, quâ nempe in putredinem vergunt; patet facilè, ſimul conſpirante ingeſtorum indole cum mutatione illis per corporis vires inducenda, putredinem metuendam eſſe, & omnia illa mala, quæ inde ſequi poterunt; niſi unà cum his acida vel ſalſa aſſumantur, quæ omni putredini efficaciſſimè reſiſtunt. Hinc nemo diu ferre poterit cibum, qui ex ſolis animalibus rapacibus, quæ aliis animalibus veſcuntur, paratur; precipuè ſi carnes horum animalium aſſatæ offerantur. Quænam autem mala talem victum ſequi poſſint; & quæ medela tunc requiratur, in capitulo de alcalino ſpontaneo dictum fuit.

10. A cibis copiâ peccantibus, ſtomachum conſtringentibus; dilutione, inediâ, vomitu, ſolutione alvi.

Ut in ventriculo debita fiat ciborum digeſtio, requiritur, ut tali ingerantur copiâ, quam ventriculus ferre & ſuperare valet; utì pluribus dictum fuit in *Commentariis* §. 586. *lit.* α. Copiâ enim ſolâ cibum quantúmvis innoxium peccare poſſe, docent guloſi pueri, qui ſæpe inde febricitant, & peſſimè ſe habent, donec hæc ſaburra expulſa fuerit. Cibus autem copiâ peccans non recipit in ventriculo illam mutationem, quæ requiritur, ut in inteſtinis ulteriùs elaborari & perfici poſſit; ſed ſequitur propriam indolem, quâ aut in acidam, aut putridam, aut in rancidam peſſimam acrimoniam tendit. Tota ergo curatio in eo conſiſtit, ut expellatur ex ventriculo cibus copiâ peccans; vel, ſi hoc tutò fieri nequeat, inediâ tempus concedatur, ut ſenſim ingeſta digerere valeat; ſimúlque diluentibus ingeſtis ſic attenuentur contenti in ventriculo cibi, ut per pylo-

rum facilius exire poſſint. Notum enim eſt ex Phyſiologicis, tenuiſſimam primò ingeſtorum partem per pylorum exire, craſſiora verò diutius retineri, donec ab aſſumtis liquidis vel humoribus in ventriculi cavum depoſitis, diluantur, ſícque exitui apta fiant.

Omnium periculoſiſſimum malum eſt, quando à nimia copia ciborum ſic diſtenditur ventriculus, ut utrumque ejus orificium ſpaſmodicè conſtringatur, unde nullus datur exitus; dum interim calore loci aer cum cibis deglutitus rareſcit, atque cibi ipſi inteſtino motu fermentationis, vel putredinis incipientis, in majus volumen expanduntur: ſic omni momento augetur dira hæc anxietas, à turgente ventriculo; vicina viſcera comprimuntur, vaſa per ventriculi ſubſtantiam diſperſa anguſtantur; hinc inflammatio, imò & gangræna ipſius ventriculi & viſcerum à tali ſuffocatione naſci poterunt. Simul compreſſo à tumente ventriculo aortæ deſcendentis trunco, & viſceribus vicinis, ſanguis difficiliùs per hæc pellitur; hinc majori vi urgetur verſus caput; unde rubor faciei, oculi lacrymantes, capitis dolor, vertigo, imò & lethalis aliquando apoplexia meritò metuitur. Ventriculum autem nimis repletum ſic claudere ſua orificia, ut nihil exire poſſit, plurimis Obſervationibus conſtat. Dum in conviviis ſtrenui potatores uno halitu ingentia pocula vacuant, à copia & frigore vini ſpaſmodicè ſtringitur utrumque ventriculi orificium & mox intolerabilis anxietas ſequitur: imò licèt manibus validè premant diſtentum abdomen miſeri, ut levent ventriculum, nihil exprimere poſſunt. Idem infortunium toties accidit illis, qui aquas medicatas ſimul & ſemel nimiâ copiâ hauriunt. Quàm anceps tunc periculum ſit, facilè patet: ſi enim vomitu tentetur ventriculi exoneratio, ipſo vomendi nixu, dum inter abdominalium muſculorum & diaphragmatis prælum diſtentus ventriculus validiſſimè comprimitur, niſi laxetur ſimul orificium ſuperius, diſrumpi poſſet; vel inter vomendi conatus, ſanguine validiſſimè pulſo verſus caput, metus eſt, ne, ruptis encephali vaſis, lethalis apoplexia fiat. Præſtat ergo priùs largâ ſanguinis miſſione vaſa deplere, & dein plumulâ irritando fauces vomitum movere. Proſunt tunc & talia vomitoria, quæ nulla interpoſitâ morâ illico agunt; ut vitriolum album aquâ dilutum, ærugo & ſimilia; quæ ipſo momento ferè, dum deglutiuntur, vomitum excitant: periculum enim hîc in mora eſt. Ubi autem nimiâ quidem copiâ ciborum gravatur ventriculus, neque tamen ſic diſtenditur, ut ambo ejus orificia claudantur, tunc dilutioni locus eſt, & ſola aqua tepida ferè ſufficit huic ſcopo; quia plerumque ſimul nauſeam & vomitum ſolet excitare; inprimis ſi melle edulcorata fuerit. Si tamen nullus vomitus ſequatur poſt dilutionem, neque levamen anxietatis doceat, per pylorum exiviſſe contentorum partem, locum habent vomitoria alia, quæ interjecto quodam ſpatio temporis agere ſolent, quorum plures formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur: ſimul proderit, poſtea purgans dare, ut cruda illa, quæ ex ventriculo in inteſtina tranſiverunt, expellantur, ne poſtea noceant. Quidquid enim ventriculi actione mutatum non fuit, in inteſtinis difficiliùs poterit digeri, ut bonus inde chylus fiat.

Quàm periculoſum autem ſit repleto ventriculo validum excitare vomitum, ſatis patet ex triſtiſſimo illo caſu nobiliſſimi Reipublicæ noſtræ Archithalaſſi, (vide *Commentaria* §. 170. n°. 5.), cui poſt maximos vomendi conatus œſophagi tubus prope diaphragma abruptus fuit, unde poſt intolerabiles cruciatus miſerrimè periit.

Quando autem nimiâ ciborum copiâ diu diſtentus fuit ventriculus, his expulſis ſæpe omne ferè robur amittit, & quaſi paralyticus fit; ob rationes in *Commentariis* §. 25. n°. 3, dictas. Neque tantùm fibræ muſculares ventriculi ſubſtantiam conſtituentes tunc debilitantur, verùm & ipſa ejus orificia reſolvuntur; unde tunc ingeſta poſtea alimenta in flaccido quaſi ſacco hærent, & reſpirationis motu per pylorum citò tranſeunt in inteſtina, nullam mutationem ferè in ventriculo paſſa. Idem videmus fieri, dum poſt diuturnam urinæ retentionem veſica paralytica fit, & per catheterem eductâ diſtendente urinâ, manet ſæpe diu moleſtiſſimum urinæ ſtillicidium; dum reſolutus ſimul ſphincter veſicæ ejus collum ſtringere non valet. In hoc caſu omnium optimum eſt, ſi parcâ tantùm copiâ cibus & potus aſſumantur, ut omnis diſtentio ventriculi caveatur: ſic enim ſenſim fibræ ventriculi nimis diſtractæ priſtinum robur acquirent, (vide *Commentaria* §. 28. n°. 5.).

11. A potu acri fermentnato, vel fermentate, acido, oleoſo, aromatico, deſtillato, vel ſimplici inductâ acrimoniâ tollitur iiſdem remediis (n°. 5. 6. 8, hujus.).

Peſſimas inde febres naſci vidimus in *Commentariis* §. 586. *lit* α; per fermentationem enim ſcimus naſci novum quemdam & mirum ſtimulum etiam in talibus rebus, in quibus antea nulla omnino apparebat acrimonia. Sic uvarum ſuccus, dum recèns preſſus eſt blandiſſimus, ſolâ fermentatione in fragrantiſſimum vinum mutatur. Ex molliſſima hordei farina per fermentationem acerrimum alcohol parari poterit. Illo autem tempore, dum hæc fermentant, fragrantiſſimus halitus exit, qui mirè reficit quidem, ſi parvâ copiâ nares feriat; ſed ſimul peſſimum venenum eſt, ſi imprudenter magnâ copiâ naribus attrahatur; inprimis ſi in dolio fermentantis liquidi halitus per parvum ſpiraculum exeat. Lethalem inde apoplexiam ortam fuiſſe legitur (*a*), dum homo cellam ingrediebatur, ubi maximâ copiâ collectus erat ſylveſtris ille ſpiritus, qui in vigore fermentationis maximo cum motu de liquido fermentante proſilit. Quamvis autem fortè in alcohole, ex liquidis fermentatis producto, aliquid illius ſpiritûs adhuc maneat, videtur tamen ab ipſo alcohole diſtinctus eſſe. *Gas* vocavit hunc ſpiritum *Helmontius*, addítque, (*b*) *aliquando in tyrociniis auctoritate Scriptorum ignorantûm deluſus credidi, Gas uvarum eſſe vini ſpiritum in muſto: ſed caſſa tentamina docuerunt me eſſe Gas uvarum & muſti, in via ad vinum, non autem vini ſpiritum.* Cùm autem in aere aperto fermentatio peragatur, videtur fugaciſſimus ille ſpiritus, in liquidis fermentantibus natus, exhalare pro maxima parte: fortè etiam aliqua ipſius portio aliis partibus liquidi fermentati cohæret, & ſic figitur. Certè tartarus puriſſimus ſi deſtillatur vaſis exactè clauſis, exit inde aliquid adeò fugax, ut nullis vaſis coerceri poſſit; & ſi nulla ſpiracula invenerit, vaſa recipientia, quantúmvis ampla fuerint, diffringendo ſibi viam facit. Hinc apparet, quàm periculoſum ſit in ipſo actu fermentationis ſuppreſſos liquores bibere; inde enim peſſimæ choleræ & alia dira mala ſæpe ſequuntur. Fortè in novis & petulcis

(*a*) Boerh. Element. Chem. Artic. *Acida menſtrua*. Tom. I. pag. 806. 807. & Proceſſ. XLII. Artic. *Fermentationis Hiſtoria*, n°. xx. notâ. 5. Tom. II. pag. 180. Miſc. curioſ. decur. III. ann. 2. pag. 56.

(*b*) Capit. Complexionum, atque miſtionum elementalium figmentum n°. XVIII, pag. 87.

vinis aliquid illius ſpirituoſi hærens dat ſummum illud inſtaurans ſenile, quo languentes ultimo ſenio vires, nullo alio remedio excitandas, ſtatim refici ſenſit *Cornarus*, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 55, dictum fuit.

Abſolutâ autem fermentatione, & fæce ad fundum depoſitâ, limpidus ſupernatans liquor, vinum dicitur, quod ex diverſiſſimis quamvis paretur, & ſapore, odore, & reliquis proprietatibus differat, tamen hoc commune habet, quòd potatum majori copiâ inebriet, & deſtillatione ſpiritum ardentem, aquæ miſcibilem, exhibeat. Sive enim ex uvarum ſucco, ſive ex melle, ſive ex hordeo, aliíſve fermentabilibus ille liquor paretur, idem ſemper obtinet.

Dum fermentatus liquor, vinum, hydromel, cereviſia generoſa, &c, potatur ab homine non admodum aſſueto, major calor conciliatur toti corpori, & hilaritas menti: omnium ſenſuum augetur promptitudo; in membris omnibus major obſervatur agilitas, omnes animi effectus placidiſſimi fiunt, voraces animi curæ leniuntur, ratiocinium fit emendatiſſimum; & meditationibus exhauſtus ſi quis fuerit, modico vini uſu ſe quàm optimè refici percipiet: unde juſto ſub moderamine pulcherrimus liquorum fermentatorum uſus eſſe poterit. Si autem majori copiâ aſſumantur, omnes ſenſus interni & externi, & voluntarii motus turbantur, & debilitantur; ſic ut neque pes, neque manus, nec lingua, neque mens ampliùs officium ſuum faciant: tandémque nimio horum uſu omnia, quæ à mente pendent, tolluntur; ita ut in profundiſſimum ſomnum, imò & aliquando in lethalem apoplexiam, incidiſſe homines Obſervationes Medicæ teſtentur.

Spiritus autem ardentes, ex liquoribus fermentatis parati, longè celeriùs omnia eadem efficiunt; ſed effectu citiùs evanido, dum brevì iterum difflantur de corpore. Unde videtur temulentiam excitandi vis in his pendere à ſpiritu ardente, quem continent. Si enim ille deſtillando aufertur, vel ex negligenter ſervatis liquidis exhalat; relinquitur iners vappa, quæ omnem inebriandi vim perdidit.

Major autem noxa à ſpiritibus ardentibus ſumtis oritur, quàm à liquidis fermentatis; quia in illis hæc vis obſervatur, quòd nempe ſanguinem ejúſque ſerum coagulent, partéſque ſolidas corporis indureſcere faciant; & quidem eò magìs, quò minori copiâ aquæ diluti ad alcohol propriùs accedunt. Unde miſeris illis, qui his potibus nimis indulgent ſæpe peſſimæ obſtructiones naſcuntur, imò aliquando viſcera penitus ſcirrhoſa reperta fuerunt poſt mortem; utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 28, dictum fuit. Omnium peſſimum eſt, ſi ſpiritibus ardentibus aromata addita fuerunt, & inprimis talia, quæ magnam copiam olei largiuntur: tunc enim acerrima aromatum vis omnes has noxas auget, & ardentiſſimas febres excitare valet. Longè pejor temulentia & multò durabilior à ſpiritu aniſi v. gr; oritur, quàm ab eadem copia ſpiritûs vini ſimplicis potatâ.

Curatio verò malorum, quæ abuſum liquidorum fermentatorum ſequuntur, varia eſt. Alia enim requiritur ebrietatis tempore, alia in crapulari dicta febre, quæ poſt temulentiam ſequitur. Diverſa medela convenit his, qui raro his indulgent, atque illis, qui (*a*) *tamquam ad perdenda vina geniti, & tamquam effundi illa non poſſint niſi per humanum corpus*, heſterno venas ſemper inflatas iaccho habent: longè enim aliud eſt curare ebrium, quàm ebrioſum. Præterea pro diverſa acrimonia liquidi fermentati, acidâ oleosâ, aromaticâ, iterum alia requiruntur.

(*a*) Plinii Natur. Hiſt. Lib. XV. cap. XXII. pag. 355

Ubi ergo à nimia copia liquidi fermentati aſſumtâ febris accenditur, omnium optimum eſt largâ copiâ aquæ, vel aquoſorum quorumcunque, illud diluere; ſic enim brevì ſedabitur hoc malum. Meraciſſima enim vina, utì dictum fuit numero ſecundo hujus paragraphi, multâ aquâ diluta abſque noxa ipſis febricitantibus exhibentur; imò ipſum alcohol, ſi largâ copiâ aquæ diluatur; tutò potatur: (*a*) *Ingenioſiſſimus ſui ſæculi Medicus quam nuper vidimus Caſſius, febricitanti cuidam & magnâ ſiti affecto, cùm poſt ebrietatem eum premi cœpiſſe cognoſceret, aquam frigidam ingeſſit. Quâ ille epotâ, cùm vini vim miſcendo fregiſſet, protinus febrem ſomno & ſudore diſcuſſit.* Præſtat autem tepidos potus aquoſos exhibere, ne calenti mero corpori ſubitaneum frigus noceat. Simul hæc proſunt, quia & aliquando inde cum levamine vomitu magna pars potati liquidi fermentati ejicitur. Hoc facto, blandus ſomnus optimum remedium eſt, ut hoc villi edormiant. *Hippocrates* ſimilia commendavit, ſi quis ex temulentia voce defectus jaceret; in hoc enim caſu ſcribit, (*b*) *multâ calidâ lavato, & ſpongias calidâ imbutas ad caput admoveto, ... donec ad ſe redeat; deinde copioſo oleo illitum, in mollibus ſtratis, veſtimentis contectum recumbere; neque apud eum lucernam ardere, neque loqui. A balneo enim ut plurimùm dormit; & ſi dormierit, ſanus evadit.* Pœna tamen manet vigiles, & crapularis dicta febricula ſequenti die adeſt, cum laſſitudine totius corporis, capitis dolore, nauſeâ ſæpe & vertigine. Leve vomitorium tunc prodeſſe ſolet, ut onerans ventriculum ſaburra expellatur. Hoc facto, nihil magìs juvat, quàm vini meracioris modicus uſus, ut languentes corporis vires grato hoc ſtimulo excitentur. Dixit *Hippocrates*, (*c*) *ſi ex crapula caput doleat, vini meraci heminam bibat.* Semel hoc ſolamen experti illi, qui quotidie Baccho litare ſolent, ſequenti manè ſpiritibus fermentatis ſæpe indulgent, ſicque repetito horum abuſu miſerrimè corpus perdunt. Ubi autem potus fermentatus ingeſtus ſimul acrimoniam acidam habuerit, vel oleoſam aromaticam; tunc requiruntur & illa, quæ numero ſexto & octavo hujus paragraphi enumerata fuerunt.

Miſerrima autem conditio illorum eſt, qui quotidie his indulgent, fatalis enim neceſſitas tunc oritur hæc repetendi; tandémque in illis totum ſyſtema ferè actionum vitalium & animalium à repetito potu pendet: (*d*) *Pallor enim, genæ pendulæ, & tremulæ manus effundentes plena vaſa* cogunt vel invitos, ut iterum potent. Non abſque ſumma commiſeratione vidi juvenem, qui manè expergefactus contremiſcebat, moleſtiſſimas cordis palpitationes habebat, nullum ferè membrum movere poterat, multò minùs veſtes induere, niſi priùs aliquot uncias ſpiritûs vini ſumeret. Dum duræ huic neceſſitati obluctari aliquando vellet miſer, in ſyncopen incidebat, & invitus quamvis cogebatur illo uti. Sic tandem contractis præ ſumma ariditate membris poſt calamitoſiſſimam vitam in flore ætatis miſerrimè periit.

Ebrioſi ergo nunquam ſimul & ſemel his abſtinere valent; & licèt poſſent, periculoſiſſimum foret. Si enim ullibi, certè in hoc caſu, locum habet monitum *Hippocratis*, (*e*) *Conſueta longo tempore, etiamſi deteriora ſint, inſuetis moleſta minùs eſſe ſolent. .... quod autem paulatim fit ſecurum eſt, cùm alias, tum*

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 18.
(*b*) De Morbis Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 559.
(*c*) Epid. Lib. II. in fine Charter. T. IX. p. 192.
(*d*) Plinii Natur. Hiſt. Lib. XV. cap. XXII. pag. 355.
(*e*) Aphoriſm. Sect. II. n°. L, & LI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 88. 89.

maximè ſi quis ab altero ad alterum tranſierit. A liquoribus enim fermentatis, vel ſpiritibus ardentibus inde deſtillatis, ſi majori copiâ aſſumta fuerint, caleſcit corpus, rareſcunt liquida, turgent vaſa à rarefactis liquidis diſtenta: ſimulac autem horum liquorum vis evanuit, corpus debile, frigidum & enervatum relinquitur, donec iiſdem ſtimulis languor ille vincatur. Solent ſimul acri ſiti torqueri poſtea, ſícque multo potu natam jam debilitatem augent. Dum autem ebrioſi quotidie his indulgent, dilatata toties vaſa debilitantur, tonum ſuum amittunt, & diſtendentibus liquidis nimis facilè cedunt Hinc minor actio vaſorum in liquida, adeóque minùs perfecta aſſimilatio crudorum ingeſtorum neceſſariò ſequuntur: inde cachexia, cacochymia, & fatalis tandem his hominibus hydrops naſci ſolent; quæ omnia mala accelerantur, ſi ſimul & ſemel his potibus abſtinere cogantur. Omnium ergo optimè cura perficitur, ſi per gradus lentiſſimè minuatur vini, vel ſpirituum fermentatione paratorum, abuſus; & loco ſpirituum ardentium meraciſſimi & generoſi vini moderatus ſubminiſtretur uſus, quod languentes ſuſtinere poterit vires, & debili ſimul ventriculo ſuccurret; dum interim caret illis noxis, quæ à ſpiritibus ardentibus meritò metuuntur, nempe liquidorum coagula, & ſolidarum partium nimia induratio. Victus interim ſit ſiccior; ex pane bene fermentato, vel & bis cocto, carnibus juniorum animalium aſſatis, piſcibus fluviatilibus aſſis; cereviſia generoſior pro potu communi ſerviat, calidi aquoſi debilitantes potus vitentur; ſimúlque ſenſim auctis corporis motibus roborentur vaſa & viſcera. Si ſigna docuerint, ſanguinem in inflammatoriam denſitatem vergere acidi ſaponacei ſucci, ut rob ſambucci, rebeſiorum, oxymel & ſimilia proſunt. Si verò in hydropicam diatheſin vergere incipiant jam veterani potatores, theriaca diateſſaron, *Andromachi*, zingiber conditum & ſimilia calida aromatica remedia ſummum uſum habent, quæ grato calore languentem, & ſui muneris in his ferè oblitum, ventriculum excitant, & perditas corporis vires inſtaurant; ſícque efficiunt, ut abſque damno potibus fermentatis abſtinere poſſint. Hæc methodus etiam in deploratis ferè caſibus profuit, neque fallit unquam, niſi quando ſcirrhoſa viſcerum diatheſis, vel deſtructa ferè pulpa tenerrima encephali vel nervorum, immedicabilia jam hæc mala fecerit.

12 A nimia vigilia; curatur iiſdem, ac (n°. 1. 2. 5, hujus.).

Quamdiu vigilamus, organa ſenſuum ab objectis afficiuntur, & motus quidam muſculares exercentur; homo enim ſanus quieto penitus corpore, & nullo objecto externo ſenſus afficiente, citò in ſomnum delabitur. Verùm ut ſenſus ab objectis affici poſſint, & motus muſculares exerceri, requiritur præſentia (*a*) *ſpirituum bonorum, copioſorum, in cerebro medullâ ejus, nervis & muſculis.* Nimiis ergo vigiliis conſumuntur ſpiritus, diſſlantur ſubtiliſſima, reſidua exſiccantur, bilis atra generatur in corpore, figitur in hypochondriis, turbantur cerebri fuuctiones: hinc deliria, furores, maniæ, &c. Verùm & omnes actiones viſcerum chylopoieticorum inde languent; hinc cachexia, cacochymia, & reliqua mala numeroſiſſima, quæ inde pendent. Nulla enim arte ſubtiliſſimi ſpiritus, qui vigilia conſumuntur, reparari poſſunt, niſi ſomno: quiſquis enim, inprimis non aſſuetus, vigilem duxerit noctem, ſequenti die graves artus ſentiet;

(*a*) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 588.

& languidum totum corpus, & ferè omnes functiones turbatas habebit; neque ceſſabunt hæc mala, niſi languida membra grato ſopori dederit. Unde monuit *Hippocrates*, quòd (*a*) *Vehemens vigilia potus cibóſque, tum crudos, tum incoctiores efficit*; & alibi, (*b*) *Peſſimum autem eſt non dormire, neque die, neque nocte; aut enim præ dolore & afflictione vigilârit, aut ab hoc ſigno delirabit*. In illis, qui ſtudiis nimiis acriter incumbentes vigiles noctes ducunt, triſtiſſima Exempla toties docuerunt nimiarum vigiliarum noxas; vel enim in peſſimas febres, delirio ſemper comitatas, incidunt, vel in pertinaciſſimam maniam quandoque delabuntur.

Curatio ergo febrium à nimiis vigiliis ortarum, requirit, ut ſomnus concilietur, & ut illæ mutationes, quæ corpori à nimiis vigiliis contigerunt, emendentur. Prius perficitur, ſi omnes animi affectus validiores, qui frequentiſſimæ nimiarum vigiliarum cauſæ ſunt, ſedentur illis remediis, de quibus in quinto hujus paragraphi numero dictum fuit. Simul pacatiſſima quies concilietur corpori, & tollantur omnia illa, quæ ſenſus validè afficere poſſunt; unde in loco tenebroſo, ab omni ſtrepitu remotiſſimo, continendi ſunt tales ægri. Decocta ex farinoſis molliſſimis, emulſa ex ſimilibus parata, pariter ſummi usûs ſunt; additis ſimul cum prudentia anodynis, ſi prioribus remediis ſomnus conciliari nequeat. Cùm autem per vigiliam nimiam, æquè ac à motu & calore aeris nimiis, liquidiſſima diſſipentur; humectantia, diluentia, nitroſa, mellita, &c, proderunt; de quibus in primo & ſecundo numero hujus paragraphi actum fuit.

13. Si à retentis intra corpus excrementis acrimonia alcalina, acida, oleoſa, ſaponacea, putrida; hæc reddenda fluxilia; viæ lubricandæ, emiſſaria aperienda; vires expellentes ſtimulandæ, augendæ; hæc facienda per externa, interna.

Retentis intra corpus illis, quæ excerni ſolebant, febres naſci, antea vidimus §. 586. *lit.* β. Illis enim actionibus, quæ ad vitam & ſanitatem requiruntur, quædam fluidorum & ſolidorum partes ſic mutantur, ut ineptæ fiant illis uſibus, quibus ſecundùm ſanitatis leges inſervire debent, unde hæc expellenda ſunt de corpore, ne diutius relicta nimiam acrimoniam acquirant, ſícque ſanitati noceant. Tribus inprimis ſolemnibus viis hæc evacuari ſolent; per alvum nempe, urinam, & tranſpirationem. Per alvum quidem ingeſtorum illæ partes, quæ ventriculi & inteſtinorum actionem paſſæ indigeſtæ manſerunt, unà cum illis, quæ ex humoribus in cava ventriculi & inteſtinorum depluentibus relictæ fuerunt, fæcibus. Per urinam oleoſa & ſales ſanguinis, nimis acria jam facta, eluuntur. Tranſpiratione pariter unà cum tenuiſſimo liquido, quod humectandis & fovendis ultimis vaſculis in corporis ſuperficiem patentibus ſervit, exſpirant quædam, quæ retenta nocent corpori, utì jam antea ſæpius dictum fuit. Fluxu menſtruo in mulieribus, educitur ſuperfluum; lochiis in puerperio ſanguis expellitur, qui in dilatatis uteri vaſis hæret, & aeris acceſſu citiſſimè corrumpitur. Verùm etiam in febribus aliquando (vide §. 594. n°. 2.) materies mali vi febris ſubigitur quidem & mobilis redditur, ſic tamen ut tales dotes habeat, quæ æquabili circulationi repugnent; unde in hoc caſu ejus expulſio requiritur.

(*a*) Lib. de acutor. morbor. vict. Comment. II. text. LV. Charter. Tom. XI. pag. 76.
(*b*) Coac. prænot. n°. CCCCXCVII. Charter. Tom. VIII. p. 881. Confer. Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XI. Chart. Ibid. pag. 625.

Omnia autem hæc relicta in corpore ſanis humoribus aſſimilari nequeunt ampliùs, unde calore corporis ipſius in ſpontaneam mutationem degenerant, variam pro diverſa indole illorum, quæ ſic retinentur in corpore. In infantibus enim & debilibus, nimis diu retentæ fæces in inteſtinis acidam acrimoniam peſſimam induere ſolent; inprimis ſi talibus utantur alimentis, quæ ſponte ſuâ in acidum vergunt. In reliquis autem retenta excrementa potiùs in alcalinam putridam acrimoniam tendunt; vel in rancidam peſſimam corruptelam, ſi plurimum pingue habuerint; vel etiam in ſaponaceam putredinem, ut plerumque fit, dum ſalibus, acrioribus jam factis, olea uniuntur. Sic bilis ſaponaceæ peſſima putredo in morbis obſervatur; & in urina ſales & olea intimè unita ſaponaceum quaſi lixivium ſpumeſcens dum concutitur, ſed ſubputridum ſæpe in morbis acutis, exhibent. Quàm fœtida ſæpe exeant lochia, diutius retenta in puerperis, quotidianæ Obſervationes teſtantur; unde etiam putridiſſimæ & ſubitò lethales febres ab horum ſuppreſſione ſæpe naſcuntur.

Neque tamen omnia excrementa, diu retenta, æqualiter nocent. Urinæ integra ſuppreſſio peſſima quidem eſt, tamen per multos adhuc dies toleratur, ſemper tamen periculoſa. Tranſpirationem ſuppreſſam illico gravitas corporis, torpor, &c, ſequi ſolent; & plerumque, ſi diu duret, febres accendit. Alvus ſuppreſſa diutiſſimè fertur, & ſæpe abſque magna noxa; imò multis hominibus fortibus & ſanis familiare eſt intra triduum vel quatriduum ſemel tantùm alvum deponere: in illis autem fæces accumulantur circa ultimum inteſtinum, & flatibus oliđiſſimis ſolet expelli illud, quod putredine nocere poſſet; reliqua exſiccantur, & aridiſſimas fæces conſtituunt. Unde in morbis non ſemper adeo urgens indicatio à ſtricta alvo deſumitur, niſi ſigna docuerint, corruptos humores in primis viis ſtabulari. Saltem ſanis hominibus non ſemper illico medicina facienda eſt, ſi ſtrictior alvus fuerit. Dixit quidem *Hippocrates* (*a*), *in omnibus morbis ſi alvus non ſubducatur, eam per infuſum ſubluito, aut glandes ſupponito.* Verùm hæc agunt tantùm diluendo fæces, & laxando inteſtina; vel irritando finem inteſtini recti, teneſmum deponendæ alvi excitant; unde ſatìs tutò uſurpari poſſunt. Sed multi peccant in eo, quòd in ſimilibus caſibus ſtatim ad purgantia confugiunt, à quibus ſæpe corpus turbatur, & aliæ evacuationes, quas natura in morbis ſanandis molitur, ſupprimuntur. *Sydenhamus* ſic monuit, quòd in cura febris continuæ quam deſcribit, poſtquam (*b*) *vel mediantibus evacuationibus idoneis atque opportunis, æger* ἔξω βελῶν *poſitus fuerit, ... vel morbus jam declinaverit, quantò magìs adſtrictam illi alvum præſtitero, tantò magìs eum extra periculi aleam colloco.*

Ubi ergo excrementa intra corpus retenta morbos fecerint, hæc expellenda ſunt: verùm ut hoc fiat, materies expellenda fluxilis debet reddi, ut tranſire poſſit per illas vias, per quas de corpore exire debet. Viæ ipſæ ſic lubricandæ ſunt, ut facilè tranſmittant expellendum; emiſſaria ſi obſtructa fuerint, reſeranda priùs; denique omnibus his factis requiritur, ut illæ vires, per quas naturaliter expelluntur excrementa, ſtimulentur & augeantur; ut collecta jam, & diuturnâ retentione accumulata excrementa, auctis his viribus eliminari de corpore poſſint. In Exemplo res hæc patebit evidenter. Quibuſdam hominibus macilentis, & ſtrictæ temperiei, tam validæ ſunt vires viſcerum chylopoieticorum, ut omne ſolubile ex ingeſtis alimentis auferant, & exſuccæ hinc & aridæ ferè fæ-

(*a*) De morb. Lib. II, cap. XXI. Charter. Tom. VII, pag. 573.

(*b*) Sect. I, cap. IV. pag. 70.

ces in craſſis inteſtinis accumulentur: cúmque in ſiccis illis corporibus lubricus ille mucus inteſtina craſſa, & inprimis illorum finem, inungens minori copiâ inveniatur, difficilior redditur exſuccis excrementis tranſitus; unde ſtricta his ſolet eſſe alvus, & ſæpe pertinaciſſimè quidem. Augetur difficultas alvum deponendi frequenter, quòd aridæ fæces magnâ copiâ collectæ inteſtini latera premant, vaſa comprimant, ſícque hæmorrhoides faciant; quæ aliquando internæ & tumentes viam anguſtant; quandoque externæ inteſtini recti extremum ambiunt ſic, ut non niſi ſumma cum moleſtia fæces exire poſſint. Optimum, quod tunc Ars habet, eſt ut mellitis & ſaponaceis remediis, largâ copiâ ſumtis, nimis tenacia excrementa dividat; decoctis molliſſimis ex althæa, malvâ, ſemine lini, &c, nimis arida humectet & diluat; oleo epoto, vel per clyſmata injecto, inteſtini latera inungat & lubricet; fomentis & balneis molliſſimis anus foveatur, ut laxatæ partes faciliùs cedere poſſint. His autem omnibus factis, non priùs, convenit vires expellentes ſtimulare & augere; ſive purgante dato hoc fiat, vel clyſmate acriori idem tentetur; aut denique ſuppoſitorio in anum immiſſo irritetur teneſmus deponendi alvum. Si autem vires expellentes his ſtimulis excitentur, antequam excrementa fluxilia, viæ lubricatæ, emiſſarium apertum fuerit; exaſperantur omnia mala, & duræ illæ fæces motæ inteſtini latera excoriant, inflammant, & ſæpe peſſimi inde morbi naſcuntur. Unde meritò dixit *Hippocrates*, (*a*) *quum quis corpora purgare velit, ea meabilia* (εὔροα) *faciat oportet.* Ex hoc Exemplo autem facilè patet, ſimilia tentanda eſſe in reliquorum excrementorum naturalium ſuppreſſione.

Idem autem pariter obtinet, quando excrementorum morboſorum evacuatio promovenda erit. Requiritur enim priùs, ut materies morbi idoneis remediis, & febris ipſius vi ſubigatur, & mobilis fiat, antequam de ejus expulſione cogitandum ſit. Unde iterum monuit *Hippocrates*, (*b*) *Concocta medicamentis educenda ac movenda ſunt, non cruda, neque per initia, niſi turgeant; ſed plerumque non turgent.* Quanta damna oriantur, dum Medici hæc negligunt in morborum curationibus, paſſim in ſuis operibus docuit *Sydenhamus:* multi enim videntes, febres continuas poſt legitimum decurſum blandâ diaphoreſi ſæpe ſolvi, voluerunt in ipſo morbi initio ſudores exprimere; ſed funeſto plerumque cum eventu, cùm à remediis calefacientibus aucta febris phrenitidem, peripneumoniam, & ſimilia graviſſima mala produxerit. Verùm ſapiens ille Vir, dum in acuta continua febre duodecimo morbi die jam langueſceret morbi impetus, cocta interim morbi materies eſſet, atque natura jam in cocti ſecretionem tenderet; tunc (*c*) *medicamentis calidioribus liberaliùs indulgendum* voluit: atque hoc modo, fluxili jam redditâ materiâ excernendâ, vires expellentes ſtimulabat, & feliciſſimo quidem cum ſucceſſu. Cùm autem variis viis expulſionem materiæ morbi coctæ & mobilis redditæ moliri ſoleat natura (vide §. 594. n°. 2.), oportet ſolicitè diſtinguere, quò versùs natura vergat; atque cognitis illis viis applicare remedia externa & interna, de quibus modò dictum fuit: (*d*) *Quæ ducere oportet, quò maximè propendet natura, eò per loca conferentia ducenda ſunt.*

(*a*) Ibid. Sect. II. n°. IX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 49.

(*b*) Ibid. Sect. I. n°. XXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 38.

(*c*) Sydenham. Sect. I. cap. IV. pag. 71.

(*d*) Hippocr. Aphor. Sect. I. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 38.

§. 606. EMISSARIA aperiuntur ſolvendo impactum; laxando obſtructum; id balneo, fotu, frictu, abraſione pilorum, mundatione cutis, fit. Vide 107, ad 144.

Si excrementi expellendi retentio pendeat à vitio emiſſarii obſtructi, facilè patet, illud priùs reſerandum eſſe: verùm hæc obſtructio emiſſarii pendet, vel à materia immeabili, in ipſo emiſſario hærente, vel à vicinis vaſis obſtructis & tumentibus emiſſarium comprimentibus. Utroque in caſu impactum ſolvendum eſt, vel ſic laxandum vas obſtructum, ut cedere poſſit faciliùs à tergo urgenti liquido, & ſic dilatatum tranſmittere illud, quod hæſerat immeabile. Utì enim dictum fuit in paragraphis hîc citatis (quæ totam Hiſtoriam & curam obſtructionis continent) obſtructio naſcitur ab exceſſu molis tranſituræ ſupra capacitatem vaſis tranſmiſſuri; adeóque vel ex anguſtia vaſis, vel magnitudine molis transfluxuræ, vel utriſque concurrentibus fit. Idem ergo effectus erit, nempe obſtructionis ſolutio, ſive augeatur capacitas vaſis, ſive minuatur moles transfluxura; atque omnium citiſſima curatio obtinebitur, ſi hæc bina ſimul fieri poſſint. Variam autem hîc medelam requiri pro diverſis obſtructionum cauſis, & magìs vel minùs pertinaci cohæſione materiæ impactæ, patet: de quibus in capite *de Obſtructione* actum fuit. Præcipuè autem in illis caſibus, de quibus hîc agitur, hoc poterit obtineri,

BALNEO, FOTU. Quantùm hæc proſint ad laxandas partes nimis rigidas, in *Commentariis* §. 35. n°. 3, dictum fuit, utì & §. 127. n°. 2. Verùm ſimul & hæc diluens vehiculum partibus applicant, ut impactum obſtruens ſolvatur. Omnium autem pulcherrimum uſum habent balnea vaporis: longè enim potentiùs laxat & reſolvit omnia tepidus aquæ vapor, quàm aqua calida. Docent hoc duriſſima cervorum cornua, quæ ſpagyricâ dictâ in Officinis præparatione molleſcunt ſatìs citò, dum aquæ ebullientis vapori exponuntur, quod diuturnâ etiam coctione fieri non tam bene poſſet. Iſchuriam pertinaciſſimam ex renum vitio balneis molliſſimis ſanatam ſæpius fuiſſe Hiſtoria Medica docet. Sed inprimis reſerandis cutis ſpiraculis obſtructis pulcherrimè conducunt balnea vaporis. Aliâ occaſione dictum fuit in *Commentariis* §. 529. n°. 2, quomodo vapore calido, artificiosè ad corpus applicato, pro lubitu ſudor elici poſſit, & quidem tantâ ſæpe copiâ, ut robuſtus homo per bihorium profuſiſſimos hos ſudores ferre nequeat, quin in animi deliquium cadat. Patet hinc, quanti uſûs hæc eſſe poſſint, dum in febribus acutis tota cutis arida eſt, & quàm infeliciter tunc calidis ſudoriferis urgeant humores Medici, dum emiſſaria cutis obſtructa ſunt. Unde meritò de balneis *Celſus* dixit, ferè adhiberi, (*a*) *ubi ſummam cutem relaxari, evocarique corruptum humorem, & habitum corporis mutari expedit.*

FRICTU. Quantùm in cura obſtructionis frictio valeat, in *Commentariis* §. 133. n°. 3, dictum fuit; inprimis ſi jam per balnea & fomenta laxata fuerint vaſa, & impacta inceperint ſolvi: tunc enim alternis illis preſſionibus & relaxationibus atteruntur & comminuuntur immeabiles moleculæ; ſícque aptæ evadunt, ut per vaſorum anguſtias tranſire poſſint. Verùm novimus, per frictiones compreſſis venis accelerari ſanguinis venoſi motum verſus cor, adeóque cor

(a) De Medicin. Lib. II. cap. XVII. pag. 93.

irritari in celeriores contractiones: unde per validiſſimas frictiones in frigido etiam homine calida febris poſſet excitari. Hinc apparet, dum febricitantibus adhibentur frictiones, cavendum eſſe, ne ab his augeatur motus humorum, qui ſæpe jam nimis celer eſt.

Unde optimè monuit *Celſus*, (*a*) *Longâ verò frictione uti, neque in acutis morbis, neque increſcentibus convenit, præterquam cùm phreniticis ſomnus eâ quæritur. Amat autem hoc auxilium valetudo longa, & jam à primo impetu inclinata.* Cùm autem in fine morborum emiſſariis reſerandis inſervit, ut materies morbi cocta & mobilis feliciùs expelli poſſit, tutò ſatìs, juſto tamen cum moderamine, adhiberi poterit.

ABRASIONE CAPILORUM, MUNDATIONE CUTIS. Tota cutis ſuperficies unctuoſo ſmegmate oblinitur, quod ejus exſiccationem nimiam ab aëre impedit, illámque laxam & mobilem ſervat. Illud ſmegma, ſi colligatur in cutis ſuperficie, & exſiccetur, liberam exhalationem impediet, ut facilè patet; atque ſæpe in ſordidis hominibus difficiles morbi cutanei inde naſcuntur. Ut ergo emiſſaria cutanea liberrima maneant, requiritur cutis munditiès, quæ balneo, lotione, & levi dein frictione facilè obtinebitur. In parte autem capillata capitis illud ſmegma & copioſum valde eſt, & facilè videtur inſpiſſari, unde pingues illi furfures in capite ſaniſſimorum etiam hominum tantâ copiâ colliguntur. Si ergo in quibuſdam morbis requiritur, ut liberrima exhalatio per cutim capitis fiat, abraſio capillorum prodeſt; poſt quam leni frictione cutis jam nuda commodiſſimè detergeri poterit. In illis febribus, in quibus materies morbi caput petere ſolebat, & phrenitidem vel coma producere, *Sydenhamus* (*b*) nihil magìs conducere monet, quàm ſi talibus ægris caput raderetur; & deinde, nullo emplaſtro admoto, pileolo tantùm tegeretur, ut nempe à frigore externo munitum eſſet. Sic enim liberrima humorum circumductio fit per arteriæ carotidis externæ ramos, adeóque impetus ab encephalo avertitur.

Omnibus autem illis factis, quæ ad hanc paragraphum dicta ſunt, undique (*c*) *apertum corpus, & perſpirans, ac motum, quod conducat, faciet.*

§. 607. ID quod ad extrema vaſorum conicorum ſtagnat ex nimia ſanguinis copia, quâ vaſa comprimuntur, reducitur in fluorem imminutâ ſanguinis copiâ per ſectionem venæ; id docent ſigna plethoræ. (106, ad 107.)

Generalem febrium curam quatuor indicationibus abſolvi §. 598, dictum fuit. Vita enim & vires ſervandæ ſunt; acre irritans corrigi & expelli debet; lentor diſſolvi & expelli; & denique ſymptomata mitigari oportet. De binis prioribus indicationibus hactenus actum fuit: ſequitur nunc ut videamus, quomodo lentor ſolvi & expelli debeat. Verùm in *Commentariis* ad numerum tertium paragraphi 598, notatum fuit, omne obſtaculum circa extrema vaſcula natum, quod liberum ſanguinis tranſitum per illa impedit, generali lentoris nomine comprehendi, ſive vitio vaſorum vel fluidorum, vel amborum, factum fuerit. Ordinata

(*a*) De Medic. Lib. II. cap. XVII. pag. 93.
(*b*) Sched. monitor. de novæ febris ingreſſu pag. 660.
(*c*) Hippocrat. de locis in homine cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 369.

ergo doctrina requirit, ut de his ſeorſim agatur; atque ideo hâc paragrapho & ſequenti dicetur de illis obſtaculis tollendis, quæ vitio vaſorum fiunt, & dein ſequentibus paragraphis deſcribetur cura lentoris, qui vitio liquidorum per vaſa fluentium originem debet.

Dum vitio vaſorum lentor oritur, illud fit, anguſtatis illorum cavis. Hæc autem anguſtatio fit vel contractione vaſis propriâ auctâ, de qua re ſequenti paragrapho dicetur; vel compreſſione externa vaſorum à vicinis partibus tumentibus, de qua nunc agendum. Inter plurimas cauſas, quæ vaſa externè comprimere poſſunt, & §. 112, ordine recenſitæ fuerunt, ſolus ferè tumor plethoricus locum habet, ut ab hac cauſa lentor febrilis naſci poſſet: reliquæ enim cauſæ ibi enumeratæ tantùm quibuſdam partibus ſingularibus nocent, ſolus verò tumor plethoricus in univerſo corpore vaſa anguſtare valet.

Plethora enim, utì dictum fuit §. 106. *lit.* α, eſt boni ſanguinis major copia: verùm ſanguis propriè dictus, ruber nempe, craſſiſſimas liquidorum noſtrorum moleculas habet; ideóque naturaliter tantùm in maximis vaſis hæret: quamvis enim dilatata minorum vaſorum orificia per errorem loci (vide §. 118.) ingredi poſſit, per ultima tamen illorum orificia tranſire non poteſt, ſed ibi hærebit immeabilis. Auctâ ergo ſanguinis copiâ, majora vaſa diſtendentur; adeóque minora illis adjacentia ab his tumentibus comprimentur & anguſtabuntur. Venæ ſanguineæ laxiores ſemper arteriis faciliùs diſtendi poterunt; verùm & his auctâ ſanguinis copiâ repletis, arteriæ ſe difficiliùs in venas evacuare poterunt, unde major arteriarum diſtentio fiet. Cùm autem in plurimis corporis locis arteriæ venis accumbant, arteriæ diſtentæ venas prement; unde ſanguis ex his verſus cor dextrum perget, mox in arterias jam diſtentas denuo pellendus. Unde patet tandem in ſummè plethoricis omnem ſanguinem ferè accumulari in arteriis. Verùm cordis ſyſtole dum ſanguis in arterias jam pleniſſimas premitur, vaſa ſeroſa & lymphatica arterioſa, ex rubris arteriis orta, ſic dilatantur, ut ſanguinem rubrum admittant; utì docet adnata oculi, & tota cutis ſæpe ruberrima in plethoricis; unde & hæc vaſa dilatata minores arteriolas adjacentes compriment. Ubi autem febris adeſt ſimul, calore hinc nato rareſcit ſanguis, adeóque neceſſariò omnia hæc mala augentur. Sic videmus aliquando in febribus ardentibus totum corpus rubore perfuſum; dum ſimùl ſqualida cutis, lingua, fauces, os internum, ſicciſſima docent, minora vaſcula impervia eſſe, à majoribus, rubro ſanguine nimis turgentibus, verâ θλίψει, compreſſa.

Signa autem plethoræ, quæ hoc vitium adeſſe docent, recenſita fuerunt §. 106. *lit.* ε.

Ut ergo in fluorem reducatur illud, quod ad extrema vaſorum conicorum ab hac cauſa ſtagnat, requiritur imminutio ſubita nimiæ copiæ ſanguinis, per quam vaſa majora diſtenduntur; quod commodiſſimè per venæ-ſectionem fit, (vide §. 106. *lit.* ζ.). Copia autem ſanguinis educendi à viribus, ætate, majori minoríve plenitudine, aut rarefactione per calorem ex febre natum, determinatur. Optimè hinc dixit *Celſus*, ubi de ſanguinis detractione per venas agit, (*a*) *Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit.*

Quamvis autem unicum & maximè neceſſarium auxilium in tali caſu ſit venæ-ſectio, accidit tamen aliquando in plethoricis, poſt ſanguinis miſſionem, fe-

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. x. pag. 78.

brim quæ priùs mitis videbatur, augeri immaniter: ratio hæc eſt, quia ſanguine copioſo, per febrilem calorem rarefacto adhuc, diſtentiſſimis vaſis, ſuffocatur omnis motus; qui brevì augetur iterum, ſimulac per venæ-ſectionem minuitur diſtendens moles. Unde in tali caſu ægrum & amicos monere debet Medicus, ſummum diſcrimen rupturæ vaſorum ob nimiam plenitudinem adeſſe, adeóque venæ-ſectionem requiri: illâ tamen celebratâ, exſpectandum eſſe augmentum febris, quæ nunc ſuffocata & mitis apparet. *Sydenhamus* talem caſum ſibi accidiſſe narrat. Vocatus enim ad juvenem, qui, licèt (*a*) *ferme animum agere videretur ille, calor tamen in externis corporis partibus, ita ad tactum ſentiebatur temperatus, ut fidem mihi derogarent adſtantes amici, quoties aſſerebam eum febre laborare....* Verùm *apertâ venâ & ſanguine paulò copioſiùs educto, emicuit febris, quâ vehementiorem mihi nondum videre contigit; quæ nonniſi tertiæ quartæve demum phlebotomiæ ceſſit.* Similem caſum ſe vidiſſe monebat hâc occaſione celeberrimus horum Aphoriſmorum Auctor: homo nempe plethoricus, qui mediâ æſtate vini ingentem copiam ingurgitaverat, ſequenti die per plateas obambulans inſtar ſtatuæ obriguit; mox audaciſſimâ venæ-ſectione inſtitutâ, ad ſe rediit, ſed ſtatim validè febricitavit; per cujus febris impetum rarefactus ſanguis & motus validè per vulnuſculum venæ inflictum, quamvis ſolitâ ligaturâ firmatum, tantâ copiâ exivit, ut proprio ſanguini quaſi innatans in lecto inventus fuerit ſequenti die, ſed ſimul abſque omni jam febre, & ſanus.

In *Commentariis* autem §. 106. *lit.* ζ, demonſtratum fuit, plethoræ curandæ ſolam ſanguinis miſſionem conducere; nihílque boni exſpectandum eſſe ab illa liquidorum imminutione, quæ per abſtinentiam à cibo & potu fit.

§. 608. QUOD ibi hæret, ad extrema capillaria, ob fibras horum ſpaſmo contractas, & hinc arctatas, ſolvitur laxatis fibris (53, ad 55.); & acri contractionis causâ ablatâ (35. 36. 54. 66. 67. 88. 102. 103. 104. 105. 127. 128.), unde peti debet, quod hîc requiritur.

Docuit Anatome, arterias omnes corporis (fortè tantùm exceptis illis, quæ ad encephali ſubſtantiam & oſſium medullam tendunt) habere tunicas muſculares, quæ & debitam firmitatem arteriis conciliant, ne ultra modum à ſanguine cordis vi impulſo dilatentur; ſimúlque vi ſuarum fibrarum ſanguinem promovent illo tempore, dum cor in diaſtole eſt. Cavi autem arterioſi amplitudo harum fibrarum muſcularium vi determinatur inprimis. Si ergo à quacumque cauſa augeatur harum fibrarum contractio, minuetur cavitas, & hærebunt fluida, inprimis circa extrema capillaria, per quæ ſingula tantùm elementa ſanguinis ferè tranſire poſſunt; unde parva etiam cavi imminutio neceſſariò obſtructionem facere debet in his locis. Fibras autem vaſorum ſpaſmo quaſi contrahi poſſe, certiſſima docent Obſervata. Si calido ex hypocauſto quis ſubitò in frigidiſſimum aerem veniat, ſic ſtringuntur vaſa cutanea aeri expoſita, ut illico palleat talis homo, dum ſanguis ruber per anguſtatas frigore arterias cutaneas tranſire nequit. Idem evidentiſſimè apparet, dum ſaniſſimus etiam homo ſubito metu per-

(*a*) Schedul. monitor. de novæ febris ingreſſu, pag. 683.

cellitur; illico enim pallidæ mortis imaginem refert, ſpaſmo ſubitaneo contractis vaſis cutaneis ſanguinem repellentibus in majores truncos; unde ſimul anxietas, cordis palpitatio, ſyncope, &c, ſequuntur, dum per anguſtata vaſa libera circulatio impeditur.

Sive jam fibrarum hæc contractio à ſpaſmo tali ſubito pendeat, vel ab alia quacumque cauſa illarum robur & efficacia augeatur (vide §. 113.) tota curatio in eo conſiſtit, ut hæ fibræ laxentur ſic, ut cedant liquidis impulſis faciliùs, neque nimis validâ contractione vaſorum cavitates minuant. Omnia ergo, quæ curandæ nimiæ rigiditati vaſorum & viſcerum proſunt, & paragraphis hîc citatis explicata fuerunt, pariter hîc conducent. Inter illa autem nihil efficacius eſt, quàm vapor aquæ calidæ, quo ſolo remedio rigidiſſimis quandoque factis corporis partibus debita flexilitas conciliari poterit: unde in febribus ardentibus, ubi tota corporis ſuperficies ſqualida & ſicca apparet, adeo prodeſt, ſi ægri tepidæ aquæ pedes immergant, ſimúlque vapor inde adſcendens nudatum corpus undique alluat. Verùm aquæ vapor externo tantùm corpori applicari poteſt, vel unà cum aere hauſtus pulmonum internam ſuperficiem tangere: ubi autem in partibus internis corporis vaſa ſpaſmo conſtricta fuerint, aquoſis potatis, vel & per clyſma injectis, omnia perluere oportet, & laxare. Notum eſt quotidianis Obſervatis, quantùm proſit ſubito terrore perculſis, ſi aquoſorum calidorum potuum copiam affatim hauriant; ita enim optimè laxantur ſpaſmo conſtricta vaſa, & redit circulationis æquabilitas, miris ſæpe modis turbata in metu ſubitaneo.

ET ACRI CONTRACTIONIS CAUSA ABLATA. Videmus evidentiſſimè, majores noſtri corporis partes ab acribus applicatis validiſſimè contrahi; unde etiam admodum probabile videtur, idem in minoribus obtinere. Si arenula inter oculi bulbum & ſenſiliſſimam ſuperficiem internam palpebrarum hæreat, invito quamvis homini fortiſſimè contrahitur orbicularis palpebrarum muſculus. Si ſulphuris accenſi vapor pulmone hauriatur, ille ſtatim ſic conſtringitur, ut nullo molimine dilatari poſſit, & præſens ſuffocationis & mortis inſtet periculum; unde ſulphuris halitus adeo præſens animalibus reſpirantibus venenum eſt. Aliâ occaſione (vide §. 63.) dictum fuit, Experimenta in vivis animalibus capta docuiſſe, inteſtina ſpiritu vitrioli leviter tantùm tacta conſtringi illico ſic, ut omnino claudantur, & nequidem aerem tranſmittere poſſint. Idem fieri ab arſenico & aliis acribus venenis, *Wepferus in Cicutæ aquaticæ Hiſtoria* (a) pluribus Experimentis evicit.

Ubi ergo ſuſpicio adeſt, ab acrimonia irritante fibras, ſpaſmo contractas, arctare vaſorum cava, conducunt omnia illa, quæ illud acre tollere vel enervare poſſunt. Diluentia, & oleoſa omnem acrimoniam obvolventia, hinc tanti uſûs; quia & ad quævis acria valent, & ſimul iiſdem laxantur contractæ fibræ: in ſæviſſimo ileô oleum lini, ad libram potatum, toties ab orci faucibus eripuit homines: ſolâ aquâ tepidâ (b) affatim hauſtâ, & injectâ, enervavit mercurii ſublimati acrimoniam *Sydenhamus*, (vide §. 605. n°. 6.). Hæc autem & ad omnia acria valent, & ſimul fibras vaſorum laxant & emolliunt. Ubi autem cognoſcitur ſingularis acrimoniæ ſpecies, quæ irritatione ſuâ vaſorum contractionem auxit, contraria huic remedia adhibenda ſunt. Verùm de his omnibus in numeris hîc citatis, utì etiam in paragrapho 605, dictum fuit; adeóque inde peti poſſunt.

(a) Cap. XXI. | (b) Epiſtol. Reſponſor. I. pag. 404.

§. 609.

§. 609. QUOD hæret ob viſciditatem & lentorem proprium ſolvetur, variis remediis, quorum primarium vis ipſius febris ita moderata, ut valeat coagulum hoc ſolvere (587. 589. 593. 594.); adeóque huc requiritur, ut ſic temperetur impetus, α, ne inflammationes, ſuppurationes, gangrænas, ſphacelóſve queat producere (592): cujus periculum imminere docet vehementia ſymptomatum, maximè caloris, comparata cum virtute vaſculorum: β, néve nimio motu diſſipentur liquida; id verò denunciat ſiccitas narium, oculorum, gutturis, linguæ, raucedo, arida cutis, urina parcior, pulſus parvus, celer, inæqualis: γ, neque ut ante coctionem torpeat nimis, ita ut materiam morbi non valeat ſubigere, movere, ſecernere, excernere; id cognoſcitur, ſi languent actiones vitales omnino, necdum apparente ſigno pepaſmi.

Agendum jam eſt de illo lentore, qui vitio liquidorum per vaſa fluentium originem debet. Dictum fuit in *Commentariis* §. 110, in noſtris humoribus ſanis requiri certam cohæſionem partium: cùm autem per ultimas capillarium arteriarum anguſtias ſingulæ ſanguinis moleculæ, à cohæſione vicinarum ſeparatæ, tranſeant ſolitariæ, debet illa cohæſio talis eſſe, ut potentiæ moventes, quibus humores pelluntur per vaſa, illam ſuperare poſſint. Ubi ergo hæc molecularum cohæſio à quacumque cauſa ſic increvit, ut non cedat actioni cordis & vaſorum, tunc vocatur viſciditas, ſive lentor. Hic autem lentor aliquando præexiſtit ante febrim natam; quandoque etiam febris tempore & per febrim fit. Sic videmus laſſitudines illas ſpontaneas, quæ humorum immeabilitatem indicant, ſæpe morbos acutos præcedere; & contrà, per ſtimulum varioloſum, v. gr; nata febris, paucorum dierum ſpatio, ſanguini hominis, antea ſaniſſimi lentorem inflammatorium conciliat. Sive autem talis lentor febrim præceſſerit, ſive ſequatur, ad ſanationem tamen requiritur, ut tollatur; cùm aliter circulationis æquabilitas per omnia vaſa reſtitui nequeat, quod tamen ad integram ſanationem omnino requiritur. Plura quidem hîc laudantur remedia, omnibus tamen reliquis palmam præripit *vis ipſius febris, ſic moderata, ut valeat hoc coagulum ſolvere.*

Mirum fortè videri poſſet, febrim coagulum facere, & coagulum factum poſtea reſolvere: verùm ſi conſiderentur, quæ de febrium effectibus §. 587, & 589, dicta fuerunt; utì & illa, quæ §. 593. 594, de vario febrium exitu habentur, patebit ſatis, binos hos febris effectus minimè contradictorios eſſe, ſed revera locum habere pro varia febris duratione & intenſitate. Nimis valido enim febris impetu liquidiſſima exprimi, & reliqua incraſſari, certum eſt; adeóque lentorem in fluidis naſci, vel natum jam augeri: interim tamen pariter conſtat, moderato febris impetu attenuari & fundi illa quæ concreverant; adeóque lentorem tolli, utì in locis citatis demonſtratum fuit. Totum ergo, quod requiritur, eſt, ut ſic temperetur febris impetus, ut nec torpeat nimis, ne ſolvendo coagulo impar ſit; neque tamen nimis validus ſit, ne deſtruat tenerrima ſolida, & liquida coagulet.

Simplex hæc methodus diſplicuit multis, qui indignum Medico credebant, in

morbis curandis toties ſpectatorem agere: neque tantùm hoc moleſtum videbatur, ſed & curationis tarditas ſæpe ægris & Medicis tædioſa incitavit multos, ut aliâ viâ incederent, & quævis ferè tentarent, ut hæc obſtacula tollerent, vel febrim, ipſo etiam nomine odioſam imperitis, ſuffocarent. Tutò enim celeriter & jucundè curare Medici officium eſſe, cum *Aſclepiade* dicunt. Verùm utì optimè de his agens *Celſus* monet, (*a*) *Id votum eſt: ſed ferè periculoſa eſſe nimia & feſtinatio & voluptas ſolet.* Utinam hoc conſiderarent Medici, quibus ſolemne eſt repetitis venæ-ſectionibus omnium ferè febrium impetum, nullo diſcrimine habito, ſopire. Jam ſuo tempore de hac re conqueſtus *Celſus* dixerat, (*b*) *ſanguinem inciſâ venâ mitti novum non eſt; ſed nullum penè morbum eſſe, in quo non mittatur, novum eſt.* Aliis contrà ſolemne erat, calidiſſimis remediis datis augere motum, ſæpe jam nimis impetuoſum; hâc ſpe nempe, ut per diaphoreſim difflaretur morbi materies de corpore: ſed quàm temere hoc tentetur ſæpe, antea dictum fuit. Pari audaciâ, & æquè infeliciter, catharticis, emeticis, &c, turbabant omnia alii. Sapiens verò Vetuſtas, Naturæ, morbos curantis, veſtigia preſsè ſequens, in juſto febris moderamine curam præ reliquis poſuit, & damnavit illos Medicos, qui credebant, ſe non ex Arte procedere, niſi venam ſecarent, clyſma injicerent, &c, (vide de his *Commentaria* §. 587.): ſæpe enim, ut monuerunt Veteres, optima medicina eſt medicinam non facere. Ne autem tardæ curationis tædio à regia hac via deflecterent, & ad alia quævis tentanda procederent, ſalutare hoc monitum *Hippocrates* poſteris reliquit, (*c*) *Omnia pro ratione molienti, ſi ex ratione non ſuccedant, non ad aliud progrediendum eſt, decreto ab initio conſtante.* Nunquam abſque encomio nominandus *Sydenhamus* qui attentâ Obſervatione morborum ad ſummum Artis faſtigium pervenit, dum ſtuporem ſomnolentum à lentore humorum per encephali vaſa fluentium videbat in morbis, fatetur ſe omnem lapidem moviſſe venæ-ſectionibus repetitis, veſicatoriis, clyſmatibus, &c, ut hunc tolleret; ſed fruſtra: unde poſtea nihil quidquam ampliùs ſe molitum fuiſſe ingenuè fatetur, niſi quòd ægros à carnibus & liquoribus quibuſcumque ſpirituoſis arceret, ne nempe augeretur febris impetus. Dum verò attendebat, ut diſceret, quâ methodo Natura illud ſymptoma debellaret, ut illam ſequeretur poſtea; mirabatur, morbum, cui invigilabat, tutò, licèt tardè, recedentem, tandem evanuiſſe. Unde meritò concluſit, (*d*) *nos in morbis depellendis haud ſatìs lentè feſtinare; tardiùs verò nobis eſſe procedendum, & plùs Naturæ ſæpenumero committendum, quàm mos hodie obtinuit. Errat enim, ſed neque errore erudito, qui Naturam Artis adminiculo ubique indigere exiſtimat. Namque id ſi fieret, parciùs humano generi ea proſpexiſſet, quàm poſtulat ſpeciei conſervatio: cùm ne minima ſit proportio inter morborum ingruentium frequentiam, & facultates, quibus pollent homines ad eoſdem fugandos, vel iis ſeculis, quibus Medendi Ars maximè caput extulit, & à quàm plurimis exculta eſt.*

Febre enim utitur Natura (vide *Commentaria* §. 558.), ut purum ab impuro ſegreget, concreta ſolvat, tenacia attenuet, reſiſtentia ſubigat, ſubacta variis viis expellat de corpore, ſi ſanitatis legibus ampliùs obedire nequeant. Omnia hæc ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, evidenter patent. Quamvis autem

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 117.
(*b*) Ibid. Lib. II. cap. X. pag. 77.
(*c*) Aphor. Sect. II. n°. LII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 88.
(*d*) Sect. V. cap. II. pag. 287. 288.

febrim natam noſcamus ſatis facilè, cauſa tamen, quæ illam excitavit, non ſemper diſtinctè cognoſcitur: effectus inde natos obſervare tantùm in poteſtate Medici eſt, ut ex his diſcat, quâ methodo natum morbum Natura debellet; quibus viis cauſam materialem morbi, ſive exiſtentem ante febrim natam, ſive tempore febris vel per febrim genitam, de corpore expellat. His cognitis, per Artem poterit obſervatam methodum imitari, expedire vias, impedimenta auferre, & ſupplere, ſi quid deficiat. Cùm autem vario temporis ſpatio ad omnia hæc perficienda Natura utatur, nunc paucis diebus, nunc aliquot ſeptimanis, indigeat; patet iterum, peſſimè conſuli ſæpe ægris, ſi febrilis impetus nimis maturè ſopiatur. Unde generalem indicationem in febribus curandis hanc poſuit *Sydenhamus*, (*a*) *Ut ſanguinis commotio intra modum, naturæ propoſito congruentem, ſiſtatur; ea nimirum ratione, ut nec hinc plùs æquò gliſcat, unde periculoſa ſymptomata inſequi ſolent; nec illinc nimiùm torpeat, quo pacto vel materiæ morbificæ protruſio impediretur, vel ſanguinis, novum ſtatum affectantis, labefactarentur conatus.*

Summi ergo uſûs erit cognoſcere illa ſigna, ex quibus ſcitur, febris impetum eſſe nimium, vel nimis debilem: & dein indaganda erunt illa remedia, quibus nimius febris impetus minui, nimis debilis verò incitari, poſſit.

α. A febre augetur motus humorum per vaſa: verùm, utì in *Commentariis* §. 592, dictum fuit, dum manente eâdem firmitate laterum vaſorum tranſmittentium, augetur fluidi tranſmittendi impetus & velocitas, neceſſariò ſequitur in canalibus convergentibus latera illorum debere magìs diſtrahi; imò & ab hac cauſa rumpi poſſe. Sed à ruptis ſubitò vaſis, abolitâ humorum circulatione per partem affectam, gangræna & ſphacelus, id eſt, mors partis ſequuntur; adeóque, ſi tantus fuerit impetus, minuendus erit. Verùm diſtractis vaſorum lateribus, abſque ruptura tamen, dilatatur illorum cavum, adeóque craſſiora fluida poſſunt ingredi tenuiora vaſa; unde per errorem loci obſtructio, inflammatio, omnéſque ejus ſequelæ naſci poterunt. Inflammatio autem, nimio febris impetu in partibus externis nata, non tam magnam cautelam requirit; quia, ſi ſuppuraretur, pus natum abſque vitæ diſcrimine inde educi poſſet: verùm ubi in corporis interioribus à nimis impetuoſa febre inflammationes fiunt, patet facilè, quantùm diſcrimen habeant; atque omni Artis molimine cavendam eſſe ſuppurationem, & multò magìs gangrænam.

Si autem illa præternaturalia, quæ ex febre, ut causâ, in corpore ægrotante fiunt, & tamen diſtingui queunt ab ipſa febre & ejus causâ proximâ (ſymptomata vocantur) vehementia ſint, & increſcant numero & malignitate ſatis ſubitò; meritò concludimus, febris impetum nimium eſſe, adeóque temperandum. Cùm autem criſim futuram ſæpe præcedant nova ſymptomata, vel & augeantur præſentia, aliquod dubium hîc manere poſſet; utì etiam, quia aliquando graviſſima ſymptomata fiunt à maligna indole materialis cauſæ febris, licèt ejus impetus modum non exceſſerit, imò & ſæpe nimis langueat. Omnium autem certiſſimum ſignum nimii impetûs febrilis dat calor, qui, utì poſtea ad §. 675, demonſtrabitur, violentiori partium fluidarum in ſe mutuò, in vaſa, & horum in illas attritui, originem debet: magnus enim calor (*b*) *notat vas arctatum, humorem denſum, propulſionem humorum validam, reſiſtentias magnas circa fines vaſorum:* adeóque patet magnum periculum deſtructionis ſolidarum partium, in-

(*a*) Sect. I. cap. III. Art. II. pag. 61. | (*b*) Boerh. Inſtit. Medicin. §. 968.

primis teneriorum adeſſe, ubi febrim calor intenſus comitatur. Hodie autem thermometro gradum caloris, qui in ſanitate adeſt, determinare poſſumus, & videre quanto exceſſu calor ægrotantis illum gradum ſuperet, & ex illo exceſſu cognito varium diſcrimen præſagire.

Multùm autem refert, quonam in loco corporis caloris illud augmentum percipiatur, cùm enim ex calore novimus, magnam vim inferri vaſis, ſummum diſcrimen erit ibi, ubi vaſa tenerrima, & ad vitæ integritatem neceſſaria, habentur. Hinc ſi in febricitante caput intenſo calore æſtuet, deliria, convulſiones, phrenitidem ſubitò ſæpe lethalem, meritò timemus: atque illico ſumma remedia adhibenda ſunt. Ob hanc cauſam omnes veteres Medici adeo damnaverunt æſtum magnum circa pectus & præcordia, licèt reliquæ partes corporis tepeſcerent tantùm; vel & extrema frigerent aliquando. Vitalia enim viſcera, hepar, lienem, &c, nimio impetu urgeri tunc novimus, adeóque peſſima quævis metuenda eſſe, niſi illico ſuccurratur.

β. In *Commentariis* §. 100, & 587, patuit, nimiâ circulationis velocitate diſſipari liquidiſſima, & reliqua inſpiſſari; adeóque illud meritò inter febris effectus numerari. Cæteris enim paribus, prout ſunt quantitates liquidi dato tempore applicati organis ſecretoriis & excretoriis corporis, ita erit ſecretio & excretio inde facta; adeóque nimio febris impetu liquidiſſima expelluntur, & ſanguis diluente vehiculo ſuo orbus incraſſatur, & ubique circa maximas vaſorum anguſtias hærere incipit: unde iterum inflammationis, ſuppurationis, &c, metus eſt. Defectum talem liquidiſſimæ ſanguinis partis adeſſe ſcimus; ſi illa loca corporis, quæ naturaliter ſemper humida ſunt, exareſcere incipiant. Tota cutis laxa, mollis, humida eſt in ſanis; nares internæ ſemper madidæ; oculi tenuiſſimâ lymphâ irrigantur continuò; lingua, palatum, fauces, gingivæ pariter. Simulac verò incipit deficere liquidiſſima ſanguinis pars, illico major ſiccitas in his partibus apparet. Hinc ſolent periti Medici nunquam ab ægris recedere, niſi os internum priùs inſpexerint. Hæc fuit ratio, quare *Hippocrates* in Prognoſticis (*a*) *ſqualidos & ſine ſplendore* oculos (tales autem à ſiccitate fiunt) damnaverit: alibi verò dixerit, (*b*) *Denſæ linguæ, aſperæ, & aridæ, phreniticæ;* (*c*) *Pernicioſum autem eſt, reſiccari dentes;* utì etiam, (*d*) *quibus per febres dentibus lentores adnaſcuntur, vehementiores febres redduntur.* Ob eamdem cauſam, ſiccitatem nempe nimiam inſtrumentorum vocalium vox illa clangoſa (*e*) ὀξυφωνίη κλαγγώδης, pro peſſimo ſigno habetur; imò neminem ſervatum ſe vidiſſe, cui talis vox aderat, teſtatur *Hollerius*, qui ſic hanc vocem deſcribit, (*f*) *Eſt autem ſubrauca, ſed acuta ferè & ſonora, gravis aliquando. Similis refertur, ſi quis in fictile ſiccum aut cavum ædificium caput immittat, atque inde loquatur.* Quando quis ſabuloſis in locis magno ſub æſtu iter conficit, ſiccatis faucibus talem loquelam habet.

Cùm autem per urinam ex ſanguine per renum fabricam ſecernatur, unà cum oleis & ſalibus ſanguinis acrioribus, multùm aquæ, ſi illa parcior, notat, di-

(*a*) Comment. I. Sentent. x. Chart. Tom. VIII. pag. 597. Coac. Prænot. n°. ccxxxv. ccxxxvi. ibid. pag. 865.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. Prædict. III. Chart. Tom. VIII pag. 698. conf. Coacar. Prænot. n°. ccxxxv. Ibid. pag. 865.

(*c*) Aphor. Sect. IV. n°. LIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 169.

(*d*) Coacar. Prænot. n°. ccxxxvi.

(*e*) Hippocrat. Prædiction. Lib. I. Comment. II. Prædict. XLVI. Charter. Tom. VIII. pag. 732.

(*f*) In Coac. Hippocrat. pag. 155.

luente ſuo vehiculo orbum ferè ſanguinem per renes tranſire, adeóque nimiam ſiccitatem in toto corpore adeſſe.

Liquidiſſimâ autem parte diſſlatâ, craſſior jam ſanguis difficiliùs tranſire poterit per pulmonalis arteriæ fines; hinc ibi incipiet hærere & accumulari, adeóque parva tantùm ejus copia tranſire poterit in cor ſiniſtrum; quæ ergo non ſufficiet arteriis majoribus validè dilatandis; unde pulſus erit parvus: & quia major difficultas naſcitur, pulmone infarcto, cordi dextro, illud ſe integre exonerare non valebit; hinc celeriùs contrahetur, & palpitabit: adeóque pulſus celer admodum fiet; tandémque, ob ſummam difficultatem tranſitûs per pulmonem, inæqualis, deſignans vitam, interpolatis quaſi vicibus deficere; adeóque facilè patet, quantum tunc periculum adſit.

Ubi ergo ſigna docent, febris tantum impetum eſſe, ut metus ſit, liquidiſſimis diſſlatis brevì hæſurum ſanguinem immeabilem in vaſorum anguſtiis; omni molimine Artis minui debet febris, ut funeſta hæc evitentur mala. Simul etiam patet, quàm malè conſulatur ægris, dum in morborum initiis per ſudores fluidiſſima ſanguinis pars expellitur. *Sydenhamus* in variolis (*a*) peſſimas inde ſequelas vidiſſe ſe ſemper affirmat; tantóque periculoſiorem fuiſſe reliquum morbi decurſum teſtatur, quantò plùs in primo variolarum ſtadio ſudoribus exprimendis operam dediſſent Medici.

γ. In *Commentariis* §. 587, ubi de coctione, tamquam febris effectu, agebatur, dictum fuit, coctionem vocari, quando per febrim cauſa materialis febris ſic mutatur, ut minùs noceat, & apta evadat, ut expurgari commodè de corpore poſſit: febrilem autem motum, juſto ſub moderamine, coctionis illius præcipuam cauſam eſſe, pariter ibidem demonſtratum fuit. Unde patet, ſuppreſsâ ante coctionem illam febre, vel ſic infractâ, ut minùs agere poſſit, peſſima mala fieri poſſe; non quidem tam velocia, ac fiunt, dum furibundo impetu febris deſtruuntur vaſa, & coagulantur fluida; verùm lenti chronici, & difficillimi quidem morbi ſæpe ſequuntur, quando febris maturandæ & movendæ cauſæ ſuæ materiali non ſufficit. Ubi v. gr; inflammatio nata in quadam parte corporis talis eſt, ut reſolvi nequeat ampliùs; optimum, quod tunc fieri poterit, eſt, ut blandâ coctione inflammatorium illud ſpiſſum mutetur in pus: ſed hoc nunquam abſque febre fit; quæ ſi in tali caſu nimis valida fuerit, gangrænam faciet; ſi nimis torpeat, coctioni impar erit, & non fiet blanda ſuppuratio, ſed ſæpe totâ vitâ manebit indomabilis ſcirrhoſa durities. Poſt fervidiſſimas æſtates ſæpe accidit, autumnali tempore homines incidere in levem hepatis obſtructionem, cum febre non adeo valida hanc comitante, quandoque continuâ, aliquandò & remittente; & ſi longiùs duraverit, in intermittentium claſſem hæc febris tranſit. Quando crebris venæ-ſectionibus nimis debilitabantur vires, retundebatur quidem omnis ferè morbi impetus, ſed languebant miſeri, & in cachexiam, icterum pertinaciſſimum, & hydropem incidebant: quibuſdam etiam verno tempore ſequenti dyſenteria putridiſſima, proſtratis illico ferè viribus lethalis, orta fuit. Idem infortunium accidit etiam plurimis, quibus intermittentes autumnales præpropero nimis corticis Peruviani uſu curatæ fuerant. Sublatâ enim febre, manſerat in hepate illud obſtaculum, cui ſolvendo, & expellendo dein, febris ipſa ſummum remedium erat, dum juſto moderamine continebatur.

(*a*) Variol. regular. ann. 1667, 1668, & alibi paſſim.

Cognoſcimus autem nimis torpere febrilem motum, ſi pulſus languidus & debilis ſit, projectæ vires, color urinæ pallidus, calor parvus, nullibi major, quàm in temperie frigida ſana. Si jam ſimul nullum ſignum docuerit, malum univerſale vel topicum, quod febrim comitatur, levari; novimus, materialem morbi cauſam nondum ſubactam, & febris impetum nimis debilem eſſe, ut illam ſubigere, movere, ſecernere & excernere poſſit. Quando enim materialis cauſa febris per febrim ipſam ſoluta, & ſanis iterum aſſimilata humoribus, fluit (vide §. 595.); vel eadem hæc materies ſubacta quidem & mobilis reddita, tales tamen dotes habens, ut æquabili circulationi repugnet, expellitur de corpore, vel deponitur ad quædam loca (vide §. 593. 594.); tunc ceſſat febrilis impetus & fauſto quidem omine, neque ulla ratio jubet tunc, ut augeatur motus. Sed in hoc caſu ſemper coctionis ſigna apparuerunt priùs; ob hanc cauſam in textu additur, *necdum apparente ſigno pepaſmi.* Si v. gr; in pleuritico poſt nimis repetitam venæ-ſectionem tuſſicula maneat ſicca, vel ſputa tenuia, aquoſa, non niſi cum moleſtia educantur; & dolor, obtuſior quamvis, in latere affecto ſuperſit; urina tenuis nullam ſubſidentiam habeat, vel craſſa & turbida manens nihil ad fundum deponat; ſimúlque adſit vitalium actionum languor; facilè video, nimis torpidum eſſe febris impetum, cùm nulla coctionis ſigna appareant, neque topicum in hoc morbo malum remotum ſit. Coctionem enim adeſſe novimus ex decremento morbi, & imminutione ſymptomatum; dum interim ſimul vires vitæ conſtant, vel & increſcunt, & functiones læſæ in integrum reſtitui incipiunt: atque excreta tales dotes incipiunt habere, quales ſanitatis tempore in iiſdem obſervantur.

Antequam ergo hæc ſigna apparuerint, noxium ſemper erit deprimere febris impetum, niſi tantus fuerit, ut inde deſtructio partium ſolidarum tenerrimarum vel inſpiſſatio fluidorum nimia metuatur. Calor ergo in tali ægroto ſani hominis naturalem calorem parùm excedere debet, &, pulsûs celeritas paulò major eſſe. Simul apparet, nullam regulam generalem in febribus curandis locum habere poſſe, cùm, quod in uno caſu prodeſt, in altero obeſſe poſſit quàm maximè. Æquè ergo peccant illi, qui venæ-ſectionibus, clyſmatibus, &c, omnium febrium curam tentant, ac hi, qui cardiacis, ſtimulantibus, moventibus, &c, ubique utuntur. Neque otioſum ſemper ſpectatorem hîc agit Medicus, cùm ſummæ prudentiæ opus ſit videre, an agere debeat, & quid agendum ſit. Optimus ille erit, qui (*a*)

Innocuas placidè corpus jubet urere flammas,
Et juſto rapidos temperat igne focos.

§. 610. SI itaque exhorbitare deprehenditur (101), moderamen fit abſtinentiâ, victu tenui, potu aquæ, aere frigidiuſculo, animi affectu leni, venæ-ſectione, clyſmate refrigerante, medicamentis blandis, aquoſis glutinoſis, refrigerantibus, anodynis, opiatis. Confer 92, ad 106.

Inquirendum jam eſt, quibus remediis moderamen obtineri poſſit, quando febris impetus exhorbitare deprehenditur. De hac re jam antea dictum fuit in capitulo *De morbis oriundis ab exceſſu motûs circulatorii.* Præcipuè autem hoc fiet,

ABSTINENTIA. Non hîc intelligitur, ægros ab omni cibo & potu abſti-

(*a*) Carmin. præfix. operib. Sydenhami.

nere debere, ſed tantùm à talibus, quæ vel quantitate nimiâ, vel qualitate, motum, qui jam nimius adeſt, augere poſſent.

VICTU TENUI. Qui & facilè ſubigi poſſit, & abſque ulla reſiſtentia per omnia moveri. Hordei, avenæ, oryzæ, panis, &c, decocta hinc tanti usûs. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 599, dicta fuerunt. Cùm enim vel in ſanis hominibus difficilioris digeſtionis cibi ſæpe febrim excitent, quia à viribus immutantibus non niſi cum moleſtia ſubigi poſſunt; patet facilè idem malum exſpectandum eſſe in febre decumbentibus, ubi plures functiones ad hanc rem requiſitæ languent, adeóque ſola tenuiſſima tantùm exhiberi poſſe, dum nimius impetus compeſci debet.

POTU AQUÆ. Quò major aquæ copia in ſanguine abundat, eò majus frigus, & virium languor. In leucophlegmaticis, & pallido morbo laborantibus puellis, iners aquoſa cacochymia ſanguinis deprehenditur; ſed ſimul obſervatur frigida temperies totius corporis & magna debilitas. Quamdiu ergo nimius calor & circulationis nimis magna velocitas adſunt, aqua potata, calida inprimis, nocebit nunquam; ſed laxando partes ſolidas, & diluendo fluida motum minuet. Simul autem, uti antea (vide §. 605. n°. 6.) dictum fuit, omnis acrimonia, quæ ſtimulo ſuo aucti motûs cauſa toties eſt, ſolâ dilutione per aquam ſic enervari poterit, ut non ampliùs noceat. Imò omnes, qui validâ febre decumbunt, niſi mens laborat, avidiſſimè aquam & aquoſos potus naturali quaſi inſtinctu expetunt. Solo potu tenui & abſtinentiâ incipientes febres ſe ſanaſſe teſtatur *Sydenhamus*, in propriis liberis, & amicis, (*a*) *permiſſis interim, & exercitii conſueti uſu, & aurâ liberiore.*

AERE FRIGIDIUSCULO. Elapſo ſæculo Medici ferè omnes erant in illa opinione, omnes febres tutiſſimè & citiſſimè ſanari poſſe per diaphoreſim. Hinc in calidiſſimo aere ægros detinebant, ſtragulis tegebant, imò obruebant, ut nempe fota corporis ſuperficies hoc calore ſudoribus emittendis foret aptior. Verùm magno ægrorum damno ſic ignes ignibus addebantur, & enormiter exacerbabatur febrium impetus. Omnium maximè verò huic methodo inſiſtebant in illis morbis, quos cutaneæ eruptiones comitabantur, quales ſunt variolæ, morbilli, &c. Primus ferè ſe huic torrenti animoſè oppoſuit *Sydenhamus*, atque paſſim in ſuis operibus indicavit, nihil perniciοſius eſſe. Efficaciſſimum verò remedium ad compeſcendum nimium febris impetum invenit, ſi æger (*b*) *quotidie lecto abſtineret ſaltem ad horas aliquot; vel, ſi id vetaret major ejus debilitas, veſtes ſaltem indueret, & ſupra lectum cubaret, capite paulò elatiori*, nullis ſtragulis tectus, ut grato hoc refrigerio nimius ardor compeſceretur. Tanti autem momenti hæc res eſt, ut teſtetur, neque largas ſanguinis evacuationes, neque alia remedia utcumque refrigerantia profuiſſe in curandis pleuriticis, (*c*) *ſi æger lecto jugiter affigatur.* Aer enim inſpiratus ſanguinis, rapidiſſimo per pulmonales arterias trajectu calefacti, refrigerio inſervit: ſi ergo ægri, ſtragulis tecti, in calidiſſima atmoſphæra retineantur, facilè patet, nihil tale exſpectari poſſe, adeóque calorem augeri debere. Frigidiſſimo quidem aeri exponere calefactum corpus temerarium foret: ſed illis, quæ §. 605, n°. 2, laudata fuerunt, nimium calorem temperare nocebit nunquam. Unicum hoc ingenuè monuit *Sy-*

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 284.
(*b*) Ibid. pag. 282.
(*c*) Sect. VI. cap. III. pag. 337.

denhamus accidiſſe aliquando, rarò tamen ægros, (*a*) *ſi diutius, quàm par erat pro una vice, lecto abſuerint, declinante præſertim morbo* (febre nempe continuâ) *in dolores vagos, qui in rheumatiſmum deſinere poſſent, nonnunquam de facili incidere; nonnunquam etiam ſuperficiem corporis ictero deturpari.* Cùm autem hæc tantùm in declinatione, morbo jam mitiori facto, fierent, tutiùs lecto addicebantur, & facilè ſuperabantur hæc mala. Sed utì ſatìs patet, cautela adhiberi poteſt, ne nimis diu lecto abſint; & poterit aer ſic temperari, ubi decumbunt ægri ut nimio frigore nocere nequeat.

Habetur in Actis *Academiæ Regiæ Scientiarum* (*b*) Obſervatio, quæ docet; quantùm proſit aliquando ad febrim compeſcendam, ſi à lecto abſtineatur. Paroxyſmus enim febrilis, contra omnia cognita remedia rebellis, arcebatur, ſi æger non decumberet in lecto, ſed in ſedili ſederet.

ANIMI AFFECTU LENI. Validis animi motibus peſſimas aliquando febres excitatas fuiſſe §. 586. *lit.* γ, dictum fuit; unde etiam animi affectus inter velocioris circulationis cauſas numerati fuerunt §. 99. n°. 1. Ubi ergo motus febrilis imminuendus eſt, patet facilè, omnes animi affectus lenes eſſe debere. Quomodo autem illi compeſci poſſint, dictum fuit in *Commentariis* §. 104, & §. 605. n°. 5. Omnia ergo hìc vitanda, quæ ſenſus internos aut externos validè afficere poſſunt; in loco tenebricoſo, ab omni ſtrepitu remoti, decumbere debent; &, (*c*) *ſemper ægros ſecuros agere conveniet, ut corpore tantùm, non etiam animo laborent.*

VENÆ-SECTIONE. Illa, quæ hactenus recenſita fuerunt ad nimium febris impetum compeſcendum, omnia quidem ſummi usûs ſunt, ſed tamen non adeo ſubitò poſſunt requiſitos præſtare effectus: unde ubi adeo valida febris eſt, ut metus ſit, ne tenerrima vaſa deſtruantur, vel diſſipatione liquidi & calore aucto ſic inſpiſſentur humores, ut poſtea nullâ Arte reſolvi poſſint, ſummum diſcrimen poſtulat, ut illico efficaciſſimum adhibeatur remedium, de quo certi ſimus, quòd febrilem motum ſubitò minuere poſſit. Tale autem remedium præſtat venæ-ſectio; poſſumus enim pro lubitu, per illam minuere humorum motum, ad mortem uſque, id eſt, abſolutam omnium quietem; adeóque pro varia quantitate ſanguinis emiſſi reducere ad debitum moderamen febris impetum. Demonſtravit hanc rem plurimis Experimentis ſummus Philoſophus *Haleſius*, cui incomparabili Viro tot & tam pulchra debentur: vivorum enim animalium vaſis ſanguineis apertis adaptavit vitreos tubos, ut videret, ad quam altitudinem in hos adſcenderet ſanguis, cordis & vaſorum vi pulſus. Notavit deinde, quomodo minueretur ſanguinis altitudo poſt varias quantitates ſanguinis perditas, donec tandem deficeret animal (*d*). Ex quibus Experimentis patet, minutâ ſanguinis quantitate, debilitari motum circulatorium. Quantam autem efficaciam habeat venæ-ſectio in febribus curandis quandoque, patet ex memorabili Exemplo, cujus in *Commentariis* §. 54. n°. 2, mentio facta fuit; ubi *Galenus* unicâ venæ-ſectione, ſed ad animi deliquium factâ, in juvene robuſto & pleno morbum abſtulit tam feliciter, ut adſtantes illum (*e*) *jugulaſſe febrem per jocum dicerent.* Unde & in febribus ardentiſſimis, in maximis inflammationibus, in vehementiſſimis doloribus, unicam ſpem in tali ſanguinis miſſione ponebat, (vide *Commentaria*

(*a*) De Medic. Sect. V. cap. II. pag. 283.
(*b*) L'An 1732. Hiſt. pag. 42.
(*c*) Celſ. Lib. III. cap. v. in fine pag. 127.
(*d*) Hæmaſtatiks pag. 1. &c.
(*e*) Method. Medend. Lib. IX. cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 206.

mentaria §. 141. n°. 1.). Quamvis autem in ſummis & periculoſiſſimis morbis ſæpe requiratur venæ-ſectio tam copioſa, donec in animi deliquium incidat æger; in aliis caſibus tamen moderatio præfertur: nam ſi ſic deprimatur vita, ut nulla febris ſit, & tamen lentor ſuperſit, per ſolam febrim optimè ſuperandus, nunquam bona curatio fiet. Si poſt aliquot horas, vel & tardiùs, nimis iterum incipiat exorbitare febrilis impetus, nova iterum inſtituatur venæ-ſectio; toties repetenda donec calor remiſſior, & ſymptomatum imminutio docuerint, nihil mali ampliùs à febris impetu metuendum eſſe; cavendo tamen ſemper, ne in alterum extremum delabantur ægri, id eſt, ne torpeat nimis febris.

Quamvis autem in tenella ætate, ſenio, & gravidis (quas ſectâ venâ, abortire dixerat *Hippocrates*; inprimis (*a*) *ſi fœtus grandior fuerit*) major cautela requiri videatur; tamen neque in his ſemper venæ-ſectio omittenda, ſi à nimio febris impetu metuendum videatur. Teneris enim etiam infantibus tutò ſanguinem mitti poſſe, tali tamen quantitate, quàm ætas & vires indicarent monuit (*b*) *Sydenhamus*, & ſæpius hoc profuiſſe vidi. Utì enim optimè dixit *Celſus*, (*c*) *Intereſt enim, non quæ ætas ſit, neque quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſunt ..... Cùm præcipua in hoc ars ſit, quæ non annos numeret, neque conceptionem ſolam videat, ſed vires æſtimet, & ex eo colligat, poſſit nécne ſupereſſe, quod vel puerum, vel ſenem, vel in una muliere duo corpora ſimul ſuſtineat.*

Novi quibuſdam ſcrupulum injeciſſe *Celſi* in eodem capitulo effatum, dicentis, (*d*) *Quòd ſi vehemens febris urget, in ipſo impetu ejus ſanguinem mittere, hominem jugulare eſt.* Verùm non videtur *Celſus* adeo noviſſe uſum illum venæ-ſectionis, quo febris impetus temperatur, ſed tantùm illam laudâſſe, ut copia minueretur, vel tolleretur corruptum. Sic enim habet, (*e*) *Neque ſolùm hæc conſideranda ſunt, ſed etiam morbi genus quod ſit; utrum ſuperans, an deficiens materia læſerit; corruptum corpus ſit, an integrum. Nam ſi materia vel deeſt, vel integra eſt, iſtud alienum eſt. At ſi vel copiâ ſuâ malè habet, vel corrupta eſt, nullo modo meliùs ſuccurritur.* Ubi autem periculoſam venæ-ſectionem pronunciat in ipſo febris impetu, agit de intermittentibus febribus, vel & remittentibus. Unde ſequentia immediatè ſubjungit, (*f*) *Exſpectanda ergo intermiſſio eſt, ſi non decedit, cùm creſcere deſiit: ſi neque remiſſio ſperatur, tunc quoque, quamvis pejor, ſola tamen occaſio non omittenda eſt.* Ex quibus patet, quòd non abſolutè damnaverit, venæ-ſectionem in ipſo etiam febris impetu.

Neque inutilis certè hæc cautela in febribus intermittentibus & remittentibus additur; nam in ſummo vigore quartanæ, v. gr; ſæpe intenſus admodum calor adeſt, delirium & plura alia ſymptomata, quæ venæ-ſectionem poſtularent; niſi quis noviſſet, brevì ceſſaturum hunc impetum ſponte ſuâ, interímque venæ-ſectionem febribus intermittentibus nocere per ſe ſemper, utì poſtea ad §. 762, dicetur.

Cùm autem venæ-ſectio huic ſcopo inſerviat, patet nullum definiri poſſe tempus, ultra quod adhiberi cum fructu non poſſet. Quocumque enim morbi tempore febris impetus adeo inſurgit, ut mala §. 609. *lit.* α. β, recenſitâ metuantur, utilis imò & neceſſaria erit miſſio ſanguinis. Verum quidem eſt, in morbis inflammatoriis

(*a*) Aphor. Sect. V. n°. xxxi. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 213

(*b*) Sect. IV. cap. xv. pag. 248.

(*c*) De Medic. Lib. II. cap. x. pag. 77. 78.

(*d*) Ibid. pag. 80.

(*e*) Ibid. pag. 78.

(*f*) Ibid. pag. 80.

curandis per reſolutionem, poſt quartum diem venæ-ſectionem vix ampliùs prodeſſe poſſe, quia cauſa obſtruens nimis jam ſolidata, & validiſſimè impacta vaſculis obſtructis reſolvi nequit ampliùs; túncque ſola hæc ſpes ſupereſt, ut blandâ ſuppuratione ſeparentur partes inflammatæ, quam ſemper febris, & plerumque quidem auctior, comitari ſolet; cujus ergo impetus non videtur debere minui. Atque in hoc caſu tantùm locum habere videntur illa, quæ *Celſus* habet dicens, (*a*) *ut aliquando etiam primo die ſanguinem mittere, neceſſe eſt; ſic nunquam utile poſt diem quartum eſt, cùm jam ſpatio ipſo materia vel exhauſta eſt, vel corpus corrupit; ut detractio imbecillum id facere poſſit, non poſſit integrum.* Sed ſi etiam in his caſibus febris tanta fuerit, ut à nimis impetuoſo motu ſubitò ruptis vaſculis, (vide §. 388.) loco benignæ ſuppurationis, gangræna metueretur, ſanguinis miſſione febris ad tale moderamen reducenda eſſet, quale ſuppuratio requirit. Sæpe enim accidit, febres continuas primis diebus ſatìs mites eſſe, vide *Commentaria* §. 564.), illáſque poſtea in nervum erumpere. Unde meritò *Galenus* dixit in ſanguinis miſſione non attendendum eſſe dierum numerum, (*b*) *Quocumque enim die mittendi ſanguinis ſcopos in laborante inveneris, in eo auxilium illud adhibeto, etiamſi vel vigeſimus is ab initio exſtiterit.* Scopos autem poſuit morbum ingentem, & robur virium. Pulchro cum ſucceſſu me ſeriùs adhuc venæ-ſectionem aliquando inſtituiſſe, probè memini.

CLYSMATE REFRIGERANTE. Alterum hoc poſt venæ-ſectionem efficaciſſimum remedium eſt, quo nimius febrilis impetus temperari poteſt. Agitur autem hìc tantùm de illis clyſmatibus, quæ refrigerium calenti nimis à febre valida corpori inducere poſſunt. Notum enim eſt, purgantia, emetica, & alia quævis remedia hâc viâ applicari poſſe cum fructu. Tantì fecit clyſmata *Sydenhamus*, ut teſtetur (*c*) ſe ſolo horum uſu nimiam ſanguinis exæſtuationem pro lubitu compeſcere potuiſſe, raróque indiguiſſe repetitâ venæ - ſectione in febrium continuarum curatione, niſi in illis, qui ſanguineæ admodum temperiei & in flore ætatis conſtituti erant; aut nimio vini uſui indulſerant: in reliquis ſufficiebat ſingulis vel alternis diebus, prout major minórve erat febrilis impetus, clyſma injicere, donec morbi impetus ſatìs remitteret; quod in acuta continua maximè vulgari, quæ quatuordecim diebus terminatur, circa decimum diem fieri ſolet. In illis verò, quibus ſanguinem mittere non auſus fuerat, ad duodecimum uſque diem clyſmata adhibebat: tales autem erant, (*d*) *qui poſt intermittentes autumnales...... febribus continuis, expurgationis in præcedentis morbi fine, defectu corripiuntur.* His enim ſanguinis miſſiones noxias eſſe obſervaverat; & hinc vicariam clyſmatum operam ſubſtituebat. Hoc etiam indicavit *Celſus* pulcherrimè, dicens, clyſmata uſum habere, (*e*) *ſi ſanguinem mitti, cùm opus ſit, vires non patiuntur, tempúſve ejus rei præteriit.* Simpliciſſima tantùm clyſmata adhibuit *Sydenhamus* ex ſaccharo & emolliente decocto; aliquando aquam ſolam, vel & æqualem copiam lactis ſumſit. Omnia autem hæc blando vaporis balneo inteſtina fovent, eluunt fæces, venoſis oſculis reſorpta diluunt, & ſaponaceâ ſacchari vel mellis virtute reſolvunt concreta; ſícque omnibus his viribus conſpirantibus nimium mo-

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. x. pag. 80.

(*b*) Lib. De curand. ration. per venæ-ſection. cap. xx. Charter. Tom. X. pag. 449.

(*c*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. I. pag. 69.

(*d*) Ibid.

(*e*) De Medicin. Lib. II. cap. xI. n°. II. pag. 85.

tum compeſcunt; tantò quidem cum effectu, ut monuerit Medicos *Sydenhamus*, ne horum efficaciam experti illis abuterentur, ſícque efficerent, ut nimis elangueſceret febrilis motus; unde anomala aliquando penitus naſcuntur ſymptomata, & novæ excitantur turbæ; dum morbus, qui jam victus credebatur, de novo accenditur, & magnas moleſtias facit. Variæ clyſmatum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur; quorum pluribus additur nitrum, ob virtutem refrigerantem inſignem, quam habet.

MEDICAMENTIS BLANDIS, AQUOSIS, GLUTINOSIS, REFRIGERANTIBUS. Ubi ad debitum gradum reducta erat febris per præcedentia, nulla dabat remedia *Sydenhamus* (*a*), niſi ægrorum vel adſtantium importunitas extorqueret aliquid, quod & placeret, neque tamen ullo modo turbaret illud, quod jam aderat, febris moderamen. Interim tamen, dum hæc aguntur, conducet talia dare remedia, quæ eidem ſcopo inſerviunt. Quantùm profit aquæ potus in hoc caſu, modò dictum fuit; verùm aqua ſola facilè iterum elabitur, & per urinam vel ſudorem expellitur de corpore, præcipuè ſi jam inflammatorius lentor in ſanguine adfuerit. Proſunt ergo talia, quæ aquæ levem lentorem conciliant, ut magìs hæreat, & faciliùs humectet nimis aridas ex æſtu febrili partes: decocta hinc avenacea, hordeata, & ſimilia tanti usûs ſunt, addito melle, ſaccharo, nitro; cornu cervi, eboris & ſimilia ex animalium partibus decocta minùs laudantur, quamvis ſimilem ferè lentorem aquæ concilient, quia nimis in putredinem, in valida febre ſemper metuendam, tendunt. Omnia autem hæc ultimo ſuo effectu ſimul refrigerant, quia vaſa laxant, humores diluunt, concreta ſolvunt, & omnem acrimoniam obvolvunt; ſícque attritum nimium humorum ad vaſa, vaſorum ad humores, minuunt, & ſtimulos irritantes enervant; adeóque nimii caloris cauſas tollunt.

ANODYNIS, OPIATIS. Omnibus modò memoratis priùs adhibitis, ſi nondum compeſcatur nimius impetus, tutò ad hæc confugitur. In febrium acutarum initiis autem hæc adhiberi non debent, quia etiam magnâ doſi datâ non ſufficiunt ſola ad hunc ſcopum, imò & aliquando illa obeſſe notavit (*b*) *Sydenhamus*. Phrenitidem, in acuta continua ortam, poſt duodecimum morbi diem feliciſſimè his ceſſiſſe monet; citiùs verò exhibita nunquam profuiſſe. Quantam autem vim hæc habeant in frænando nimio febris impetu, ſi oportuno tempore exhibeantur, patet inprimis in cura variolarum. Utì enim poſtea, ubi de hoc morbo agendum erit, pluribus dicetur, nullo remedio ſe compeſcere potuiſſe febris enormem vim fatetur *Sydenhamus*, quàm laudano liquido, etiam octavâ quâque horâ adhibito, ſi vehementia morbi illud poſcere videretur. Dum in febribus purgans vel emeticum dederat, ſemper veſperi dato opiato excitatos tumultus compeſcebat; ſícque tutò his evacuationibus utebatur, quod abſque his fieri non poſſet. Videantur & illa, quæ de opiatis dicta ſunt in *Commentariis* §. 202, & 229, n°. 2. Simul & huc faciunt illa, quæ in capitulo *de morbis ab exceſſu motûs circulatorii oriundis* dicta fuerunt.

§. 611. SI ſegnior apparet, excitabitur ope cardiacorum deſumtorum ex cibo, potúque meracioribus; aere paululùm calidiore, animi affectu magìs excitato; medicamentis acrioribus, volatilibus, aromaticis, fermentatis, frictione, calore, motu muſculari, balneis, fomentis.

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. III. pag. 75. | (*b*) Ibid. pag. 81. 82.

Ubi verò ſegnior apparet febris impetus, ſic ut cauſæ ſuæ materiali ſubigendæ, movendæ, ſecernendæ & excernendæ impar ſit; tunc opus eſt talibus, quæ nimis debilem motum incitare poſſunt eò uſque, ut modò dicta efficere valeat; tali tamen cum moderamine, ne nimis aucto motu diſſipentur liquidiſſima, vel deſtruantur ſolida tenerrima.

Cùm autem cor ſit cauſa princeps omnium illorum motuum, unde vires vitales æſtimantur; hinc illa remedia, quæ motibus augendis inſerviunt, dicuntur *Cardiaca*, quamvis ſoli cordi proximè non inſerviant, atque hoc vocabulum apud Veteres non ſemper hâc ſignificatione uſurpatum fuerit. Cardiacos enim ſæpe vocaverunt, quibus ventriculus (*a*) & inprimis orificium ejus ſuperius laborabat, quod καρδίαν dixerunt (vide *Commentaria* §. 63.); adeóque & auxilia, huic morbo propria, poterant dici cardiaca. Uſu tamen hodie obtinuit illa remedia, quæ vires vitales inſtaurant, adeóque debilem nimis motum eorumdem per vaſa augent hoc nomine deſignare.

Cardiaca autem ſunt vel talia, quæ copiam humorum bonorum in corpore augent, vel quæ cauſarum motricium efficaciam in movenda majorem reddunt. Deſumuntur autem præcipuè ex ſequentibus.

CIBO POTUQUE MERACIORIBUS. Omnia enim hîc requiruntur penitus oppoſita illis, quæ in præcedenti paragrapho enumerata fuerunt: tunc enim dictum fuit, abſtinentiâ, victu tenui, potu aquæ optimè compeſci febrilem impetum, ſi nimius fuerit. Ubi ergo ille languens jam excitandus erit, cibus validior & potus meracior proderunt. Cibi autem robur menſuratur partim copiâ nutrimenti, quod habet; partim ratione majoris minorîſve cohæſionis ſuarum partium, quâ viribus digerentibus reſiſtit. Verùm antea jam ſæpius notatum fuit, à cibis copioſioribus, vel difficiliùs ſubigendis, etiam in ſanis hominibus augeri motum, & febrim naſci; unde & idem in ægris meritò exſpectatur, quibus per morbum fractæ vires minùs efficaciter ingeſta mutare valent. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit (vide §. 602. n°. 5.), (*b*) *Imbecilli victus frigidi*, *valentes verò calidi.* Patet autem ſatìs, cavendum ſimul eſſe, ne exhibeantur tales cibi, qui in debili jam corpore ſubigi nequeunt, ſed in ſpontaneam corruptionem tenderent. Carnium hinc juſcula, gratis aromatibus condita, ova ſorbilia, &c, huic indicationi ſufficient; à quibus omnibus ſeveram abſtinentiam ægris ſuis injungebat *Sydenhamus*, quamdiu à nimio motu, vel præſente vel futuro, aliquid ſiniſtri metuebat. Omnibus autem cardiacis moventibus palmam præripit vinum, grato & naturæ amico ſtimulo languentes vires excitans, & motum nimis languidum augens. Similem effectum cereviſia meracior, inprimis poſt debitam fermentationem fragrans & ſpirituoſa, præſtat. Omnia autem hæc ſenſim & per gradus adhiberi debent, ne in oppoſitum extremum ſubita mutatio fiat; & ſolicitè attendendum, qualis effectus horum uſum ſequatur, ut inde poſſit determinari, an augenda hæc ſint, an non.

AERE PAULULUM CALIDIORE. Quantùm aeris, in quo verſantur ægri, calor facere poſſit ad febrilem impetum augendum, in paragrapho præcedenti vidimus; atque ibi notatum fuit, abſque debito aeris refrigerio, venæ-ſectionem, clyſmata, & reliqua Artis molimina parùm proficere ad compeſcendam nimis exorbitantem

(*a*) Alex. Trallian. Lib. VII. cap. IX. pag. 341. Cælius Aurelian. Acutor. Lib. II. cap. XXX.

(*b*) Epidem. Lib. VI. Comment. IV. text. XVIII. Charter. Tom. IX. pag. 494.

febrim. Patet ergo ſatìs, ſegniorem febrim aere calidiori excitari poſſe.

ANIMI AFFECTU MAGIS EXCITATO. Quantùm poſſint animi affectus ad augendam velocitatem circulationis, dictum fuit in *Commentariis* §. 99. Cùm autem à ſummis animi affectibus adeo ſubitæ & validæ in corpore poſſint fieri mutationes, ſummâ hîc prudentiâ opus eſt, ne tales oriantur turbæ, quæ poſtea difficillimè compeſci poſſent. Ira ergo, quamvis vel in debiliſſimo homine motum & calorem excitare poſſit, vix tamen hîc conveniet, vel ſaltem levis tantùm & ſubitò evanida requireretur; ſed lætitia moderata, ſpes futuræ ſanationis, deſiderium, præcipua hîc ſunt & tutiſſima; cùm motum humorum leniter augeant, neque interim mentem adeo turbent. Dum obſervaverat *Galenus* pulſuum mutationes ab animi affectibus, notavit, quòd (*a*) *Iræ altus eſt pulſus, magnus, vehemens, celer; & creber: Lætitiæ magnus & rarus.* Tam valido autem motûs augmento, quale ab ira fit, raro indigemus, & non ſine periculo excitari ſæpe poteſt: ſufficiet plerumque blandus lætitiæ effectus.

MEDICAMENTIS ACRIORIBUS, VOLATILIBUS, AROMATICIS, FERMENTATIS. Omnibus aromatibus talis ineſt virtus, ut ingeſta ſtimulis ſuis irritent fibras motrices vaſorum, adeóque illorum actionem in fluida augeant; unde ſequitur celerior humorum per vaſa circumductio. Horum imprudenti uſu febrim in ſano etiam corpore excitari poſſe, vidimus in *Commentariis* §. 586. *lit.* α.; adeóque idem effectus eò magìs exſpectari poterit, ubi diſpoſitio febrilis jam adeſt, ſed nimis languida. Inprimis autem hîc conducent talia, in quibus volatilis fragrantia, & calore corporis quaquaverſum mobilis, adeſt: illa enim, quæ fixam admodum, & non facilè delebilem, acrimoniam habent, utì piper v. gr; minùs tuti uſûs ſunt, quia ſæpe nimis diu pergunt agere, & nimium febris impetum, qui languore ſemper periculoſior eſt, inducunt. Si enim nimis ſegnis fuerit febris, diuturni languoris & morborum chronicorum, qui tamen ſæpe curari poterunt, periculum imminet: ubi verò nimio febris furit impetu, deſtructis vaſis tenerrimis, ſæpe ſubita mors fit; vel, nimis inſpiſſatis fluidis, talia oriuntur mala, quæ poſtea nulla Arte tolli poterunt. Unde quamvis in debitum febris moderamen dirigatur omnis medela, potiùs in minorem, quàm majorem ejuſdem impetum ſemper inclinamus; quia & minùs inde diſcrimen exſpectatur, & commiſſus levis hîc error faciliùs corrigi poterit. Ob hanc cauſam ſcordium, meliſſa, ruta, citri cortices & ſimilia in hoc caſu acrioribus præferuntur; & ab acerrimis plerumque abſtinemus, niſi æger ex propria temperie & ætate in frigus vergat; in illis enim tutior horum uſus eſt. Omnia autem hæc in morborum initiis ferè nunquam locum habent, ſed circa finem, deferveſcente jam morbi impetu, pulchri ſæpe uſûs ſunt. Unde *Sydenhamus* de cura febris acutæ continuæ agens, dicit, (*b*) *Cùm autem finem ſpectat, atque declinationem, ſecretione jam conſpicuâ, tunc quidem calidioribus medicamentis illam à tergo inſequemur, ad rem eò celeriùs ac certiùs perficiendam:* ſimúlque monuit, in morbi principio, ſi cardiacis opus fuerit, ſemper moderatioribus ſe uſum fuiſſe, & gradatim ad calidiora acceſſiſſe, juxta morbi progreſſum, vel febrilis ebullitionis gradum. Minus autem diſcrimen ſe obſervaſſe à cardiacis fortioribus, ſi largâ ſanguinis miſſione debilitatus fuerit æger, vel ſenex,

(*a*) Libell. de pulſib. ad Tyron. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 8.

(*b*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. 11. pag. 72.

quàm ſi nulla evacuatio facta eſſet, aut ætate floreret. Juvenibus enim, utì optimè dixit (*a*), *domi naſcuntur cardiaca; & quæ forìs adduntur, aut fruſtranea ſunt, aut etiam damnoſa.* Verùm duodecimo die febris continuæ, quæ quatuordecim diebus ſolebat terminari, calidioribus indulgebat; cùm certus eſſet, ſe concoctionem materiæ febrilis ſic accelerare.

Ingens jam cardiacorum numerus eſt, tam ſimplicium, quàm compoſitorum; qualia plurima in Officinis proſtant, quorum ampla enumeratio in *Inſtitutionibus Medicis* habetur (*b*), ex quibus formulæ concinnari poterunt, & quidem variæ pro ætate, ſexu, temperie morbi ſtatu, & duratione, anni tempore, &c, diverſis. Talium autem formularum ſpecimina quædam in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Vini modicus uſus pulcherrimos effectus facit in his caſibus; & hoc ſolo præ reliquis cardiacis uſus fuit *Sydenhamus* in variolarum curatione, ut languentes excitaret vires, utì poſtea dicetur.

FRICTIONE. Ex illis, quæ in *Commentariis* §. 28. n°. 2, & §. 606, de frictionibus dicta fuerunt, ſatìs patet, pro lubitu ſolis frictionibus ad quemvis etiam gradum accelerari poſſe humorum per vaſa motum, & in toto corpore, & in quavis ferè parte. Simúlque ex *Celſo* monitum fuit, increſcentibus adhuc morbis frictiones non prodeſſe, ſed tantùm declinantibus. Cùm autem quidam dicerent, omne auxilium neceſſarium eſſe increſcentibus morbis, non cum jam per ſe finiuntur, pulchre *Celſus* addidit ſequentia, (*c*) *Poteſt enim morbus, etiam qui per ſe finem habiturus eſt, citiùs tamen adhibito auxilio tolli; quod duabus de cauſis neceſſarium eſt: & ut quamprimum bona valetudo contingat, & ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de cauſa exaſperetur.* Diſcutiendis autem morborum reliquiis frictiones adhibendas voluit; quæ proſunt, quatenus ſalubre circa finem morborum motûs circulatorii augmentum faciunt, utì etiam, quia inſerviunt emiſſariis aperiendis (vide §. 606.) per quæ materia morbi, jam mobilis reddita, ſecerni & excerni debet.

CALORE. De hac re paulò antè dictum fuit.

MOTU MUSCULARI. Agentibus enim muſculis, accumbentes his venæ compreſſæ citiùs evacuantur, adeóque ſanguis venoſus celeriùs movetur verſus cor, quod inde celeriùs contractum febrim facit, ſi non adſit; vel jam præſentem auget. Rariùs autem hoc auxilium adhibetur, quia debiliores jam ægri motibus muſcularibus exercendis minùs apti ſunt.

BALNEIS, FOMENTIS. Balnea & fomenta humida debilitant potiùs, & vaſa laxando febris impetum minuunt, dum aquoſos tepidos vapores corporis ſuperficiei applicant. Verùm majore calore excitato, & ſi ſimul ex infuſis vel decoctis aromaticis fiant, poterunt his ſtimulis motum augere. Præterea & balnea ſicca ſunt, quæ aeris ambientis calore aucto abſque humiditate agunt. Fomenta pariter ſimilia habentur; quæ ſolo tantùm calore ferè effectum ſuum præſtant. Laudantur à Celſo ad ſimiles uſus, (*d*) *Milium, ſal, arena: quodlibet eorum calefactum & in linteum conjectum, etiam ſolum linteum, ſi minore vi opus eſt;* calido oleo repleti utriculi; vaſa fictilia aquâ calidâ repleta, &c.

Ubi autem, depreſſo nimis febris impetu per diuturnum refrigerantium uſum; languebant omnia, inprimis in grandævis hominibus, ſic ut febris, quæ ali-

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. 11. pag. 71.
(*b*) Boerh. Inſtitut. Med. II. §. 1112.
(*c*) De Med. Lib. II. cap. XIV. pag. 89.
(*d*) Ibid. cap. XVII. pag. 95.

ter binarum ſeptimanarum ſpatio terminari ſolebat, ad quadraginta dies & ultrà excurreret; & fruſtra cardiaca & roborantia adhibita fuiſſent, febríſque ad hæc omnia rebellis perſiſteret; vel, ſi adeſſe videbatur ἀπυρεξία, proſtratæ admodum manerent vires; unicum hoc profuiſſe obſervavit *Sydenhamus* (*a*) ſi adoleſcentulorum vegetum calorem talibus ægris applicaret: hoc enim ſolo remedio inſtaurabantur adeo effœtæ vires, ut à materiæ ſecernendæ & excernendæ reliquiis liberaretur corpus, & ſanitas rediret. Neque ſoli calori tanti effectus attribui poſſunt, quia expertus fuit *Sydenhamus*, calentium linteorum applicationem, quantumvis iteratam, nunquam ſimilia præſtitiſſe. Verùm ſubtiliſſima humorum pars, ex juvene ſano & vegeto exhalans, ſic derivatur ſatìs copiosè in corpus ex defectu ſubtiliſſimi & elaboratiſſimi liquidi debile, dum ſimul calor blandus, humidus, æquabilis continuò applicatur languenti, neque ex propriis viribus ſatìs calenti, corpori. De pulcherrimo autem hujus remedii uſu in debiliſſimis hominibus aliâ occaſione (§. 28. n°. 1.) dictum fuit.

§. 612. ALTERUM poſt primum (609) remedium, quo viſciditas tollitur, eſt elateris in vaſis reſtitutio, minuto liquido per miſſionem largam, citam, ex magno vulnere; ſanguinis, aucto dein, vel ſimul, motu per ſtimulantia.

Sanguis noſter etiam in ſanitate adeo in concretionem pronus eſt, ut extra vaſa quieſcens concreſcat ſtatim: rapidus autem per vaſa motus, & continua mutatio ſitûs molecularum ſanguinis pulſi per vaſa convergentia, adeóque in latera canalium continuò impingentis, efficiunt, ut in eodem contactu ſanguinis particulæ per momentum manere nequeant, ſícque impeditur adunatio molecularum ſanguinis & concretio. Verùm binæ diſtinctæ cauſæ ſunt, & alternatim agentes, quibus humores noſtri per arterias pelluntur; cordis nempe contracti actio, replens arterias, & momento poſt arteriarum contractio, propellens ſanguinem per ultimas anguſtias arteriarum in venas. Arteriarum verò actio, quâ ſanguinem promovent, pendet à contractione, quâ fibræ ab humore cordis vi impulſo diſtractæ, & in arcus diſtentæ, ceſſante, causâ diſtendente, proprio elatere accurtantur, & in lineas rectas diſponuntur, ſícque magìs verſus axim vaſis accedunt, & cavitatem minuunt, adeóque & contentum humorem propellunt. Si autem tanta plenitudo fuerit in venis, ut commodè recipere nequeant impulſum ex arteriis ſanguinem, non poterunt fibræ arteriarum, diſtractæ à diſtendente ſanguine accurtari, ſed manebunt diſtractæ, adeóque debilitabitur fibrarum robur, utì in *Commentariis* §. 25. n°. 3, demonſtratum fuit. Debilitato autem fibrarum robore, minuetur earumdem elaſticitas (vide §. 30.). Idem verum erit, ſi circa fines arteriarum difficilior tranſitus ſit; ſive fluidi tranſmittendi, ſive vaſis tranſmittentis, vel amborum vitio hoc fiat.

Quantam autem vim in ſolvendis adunatis ſanguinis moleculis habeat vaſorum illa vis, quâ cavum ſuum minuunt, & contentum liquidum premunt, patuit inprimis in eleganti illa Obſervatione *Leeuvvenhoeckii*, cujus in *Commen-*

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. III. pag. 79.

tariis §. 132. n°. 1, memini. Vidit enim in veſpertilionis ala concreti ſanguinis particulam, totum arteriæ cavum implentem, protrudi per arteriam, mox iterum retropelli contractâ arteriâ, quia tranſire non poterat per convergentem arteriam; ſícque tandem hoc itu & reditu attritam hanc maſſulam ſolvi ſic, ut per ultimum arteriæ finem in venam tranſire potuerit.

Non poterit verò elater fibrarum nimis diſtractarum reſtitui, niſi cauſa diſtendens tollatur. Hoc autem optimè fiet per largam & citam ex magno vulnere ſanguinis miſſionem; de cujus efficacia videantur illa, quæ dicta ſunt in *Commentariis* §. 133. n°. 1, ubi de cura obſtructionis agebatur, quatenus nempe tentatur per illa remedia, quæ reciprocum vaſis motum conciliant. Præterea, dum immeabile fluidum vaſorum arterioſorum anguſtiis impactum hæret, illud contractione arteriæ, retropremi poſſet verſus latiorem locum, niſi à tergo urgens liquidi copia & impetus impedirent: ſanguinis autem miſſione citâ & largâ minuitur copia, & debilitatur impetus; adeóque & hoc reſpectu ſummopere prodeſt. Videantur illa, quæ dicta ſunt in *Commentariis* §. 141, ubi pluribus de hoc effectu ſanguinis miſſionis actum fuit.

Depletis ſic vaſis conducit talia dare, quæ leni ſtimulo motum augere valent; ut repetitis actionibus vaſorum in liquida attenuetur viſciditas. Nimis diu enim diſtenta vaſa poſſunt robur ſuum ſic amittere, ut vix ampliùs agant. Sic nimis diu retentâ urinâ, veſica paralytica fit, & omnem vim ſe contrahendi amittit. Stimulantibus autem his vaſa in validiores & frequentiores contractiones incitantur. Videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 133. n°. 4, dicta fuerunt. Neque magnus metus eſt, præmiſsâ ſanguinis miſſione largâ, ne nimis incitetur motus à ſtimulantibus adhibitis, quia ab acerrimis & calidiſſimis in tali caſu omnes prudentes Medici abſtinent, & leniora ſtimulantia tunc nunquam nocere poterunt. Unde & *Sydenhamus* (*a*) monet Medicos, ut ſemper memores ſint, fortiora etiam cardiaca tutò adhiberi poſſe in morbis acutis, ſi larga miſſio ſanguinis prægreſſa fuerit. Neque vacillat hîc Ars, utì temere crediderunt nonnulli, dum debilitato per ſanguinis miſſionem ægro motum augere conatur per ſtimulantia, qui ante hanc evacuationem ſatìs validus aderat. Nam per ſanguinis miſſionem citam & largam viſcidum immeabile hærens retrogrado motu in majora vaſa derivari poteſt; ſícque loca obſtructa liberantur: atque hoc facto, per libera jam vaſa tutò major humorum motus conciliatur, qui antea nocuiſſet, nondum remotis his obſtaculis.

§. 613. TERTIO idem viſcidum fluidum redditur diluendo potu, balneo, fotu, clyſmate, aquoſis; tum ſimul fricando.

Si poſſit inter nimis cohærentes ſanguinis partes aqua ſe interponere, ſoluta eſt hæc cohæſio, & minuitur, vel & integre tollitur viſciditas. Hoc vocatur diluere, atque reſpectu noſtrorum humorum unicum ferè diluens eſt aqua; de cujus efficia in hoc caſu videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 134, & 135. n°. 1, dicta fuerunt. Omnibus autem illis modis, hâc paragrapho enumeratis, poterit aqua, vel talia remedia, in quibus aqua prædominatur, corpori applicari, &

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. 11. pag. 73.

liquidis

liquidis noſtris miſceri; atque etiam pro lubitu poterit ejus actio determinari ad quaſvis corporis partes, ſi topicum in illis hærens malum illud requirit. Hæc autem determinatio per derivantia, attrahentia, propellentia obtineri poterit, utì in locis modò citatis pluribus demonſtratum fuit.

Ubi autem diluens aqua ſanguini miſta fuerit, frictio ſummum remedium eſt: per hanc enim movetur aqua vaſis contenta, & atteritur cum illis, quæ diluente vi aquæ ſolvi debent. Simul poterit per frictiones motus humorum in toto corpore vel in parte quadam augeri, utì ad §. 611, dictum fuit. Videantur & illa, quæ de frictionum efficacia in reſolvendis obſtructionibus dicta fuerunt in *Commentariis* §. 133. n°. 3.

§. 614. AGUNT ea optimè, ſi calida; aquoſa ſalita, aromatica amara, lacteſcentia frigida ſumuntur.

Sæpe talis eſt viſcidi febrilis indoles, ut inter moleculas cohærentes aqua ſe vel omnino non, vel difficulter admodum, inſinuare poſſit. Hoc enim peſſimo omine quandoque apparet in acutis inflammatoriis morbis, quòd diluentia, ingenti etiam copiâ potata, & per clyſmata, balnea, fomenta, &c, corpori applicata, nihil proſint; verùm omne aquoſum ingeſtum per urinæ vel ſudoris vias exeat de corpore, manente eâdem denſitate inflammatoriâ ſanguinis. Opus ergo eſt aliis ſæpe auxiliis, quæ aquæ permiſta attenuante vi ſuâ fundere & dividere poſſunt illud viſcidum, ſícque viam parare aquæ, ut ſe interponere poſſit inter moleculas jam ſeparatas, & impedire, ne facilè iterum adunentur. Ob hanc cauſam in cura obſtructionis, quæ ab adunatione molecularum in fluidis nata erat, laudantur præter diluentia etiam illa, quæ attenuant (vide §. 135.), atque ex illis præcipuè in hoc caſu uſum habent ſales & ſapones. Inter ſales autem præ reliquis nitrum, ſal prunellæ, ſal polychreſtus & ſimilia ex nitro præparata laudantur, quia & inter ſalia ferè leviſſimum eſt, per corporis noſtri vires mutabile, refrigerans, neque nimio ſtimulo motum auget; ſimúlque omni putredini, ob auctum motum circulatorium in febribus metuendæ, efficaciſſimè reſiſtit. Inter ſapones verò præferuntur nativi, mel, ſaccharum, fructuum horæorum recentes ſucci, vel ſyrupi, ſapæ, &c, ex his confecta, quæ in Officinis proſtant. Omnium autem maximè, & ſummo quidem jure, laudari ſolent decocta ex herbis illis amaris lacteſcentibus, quarum enumeratio in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur; quæ & frigidæ dicuntur; quia nunquam calorem augent, licèt magnâ etiam copiâ ſumantur, & potentiſſimâ ſolvendi vi pollent. Omnibus illis levis amaror ineſt, omnes vulneratæ lacteum ſuccum, ſed leviter amarum & aromaticum fundunt; qui ſuccus omnia ferè cognita remedia vi ſolvente ſuperat, neque interim, dum agit, ullas turbas in corpore excitat; unde tanti uſûs ſunt in acutis æquè quàm in chronicis morbis. Sic peſſimum illud atræ bilis viſcidum, utì poſtea dicetur, nunquam tutiùs, nunquam feliciùs ſolvitur, quàm pertinaci harum herbarum uſu. Simul his plantis videtur ineſſe levis anodyna vis, ſed tuta, neque unquam noxia, licèt etiam majori copiâ uſurpentur. Inprimis verò de lactuca hoc affirmatur, quam maximì ſemper fecit *Galenus*, quia in juventute, (*a*) *quum ventriculus bile aſſiduè infeſtaretur*, à lactuca levamen habuit; ingraveſcente verò ætate, contra vigilias unicum remedium lactuca erat. Ex

(*a*) De Alimentor. facult. Lib. II. cap. XL. Charter. Tom. VI. pag. 359.

herbis recentibus contuſis, vel hyemali tempore ex radicibus ſcorzoneræ, cichorei, tragopogoni, &c, (quæ arenâ obrutæ in Officinis ſervari ſolent) parata decocta tanto cum fructu adhibentur: verùm, ut efficaciter hæc agere poſſint, larga copia requiritur, cùm nulla inde noxa metuenda ſit. Harum radicum, v. gr; dimidia libra, in mortario priùs contritarum, in libris duabus vel tribus aquæ decoquitur, & fortiter expreſſum decoctum, melle, ſyrupis, &c, additis edulcoratum, nitri drachmâ unâ aut alterâ admiſtâ, dat ſummum in hoc caſu remedium.

Omnia autem hæc actu calida eſſe debent, dum aſſumuntur: frigore enim adunantur ſanguinis moleculæ (vide §. 117.), & conſtringuntur vaſa, adeóque obſtructionum cauſæ (vide §. 108.) naſcuntur: vel præſentes jam augentur. Præterea vis ſolvens aquæ calore augetur, frigore minuitur: muria enim ſalis marini. v. gr; æſtivo tempore ſaturatiſſima parata, aucto frigore partem ſalis ſoluti dimittit, & dum conglaciari incipit, ferè omnem ſalem deponit. Calor autem optimus ille hîc eſt, qui parùm ſuperat corporis ſani calorem; ſi enim ultra augeretur, ſanguinem ejúſque ſerum concreſcere faceret (vide §. 117.).

§. 615. QUÆ (613. 614.) ut bene, citò, tutò, validè agant, miſſio ſanguinis præmiſſa prodeſt; nam parat ingreſſum, miſcelam, actionem.

Quomodo per ſanguinis miſſionem nimius febris impetus temperari poſſit, vidimus in *Commentariis* §. 610; atque pariter demonſtratum fuit ad §. 612, elaſticam vaſorum vim, nimiâ diſtenſione replentis liquidi debilitatam, optimè ſic reſtitui. Verùm etiam remediorum diluentium & attenuantium efficacia miſſione ſanguinis promovetur. Craſſiſſima enim ſanguinis pars, rubra nempe, ſic inprimis tollitur de corpore; cúmque omne ingeſtum intra corpus, vel externè applicatum, per ſolas venas recipiatur, his depletis per ſanguinis miſſionem, faciliùs hæc ingredi poterunt, & humoribus noſtris permiſceri. Præterea quamdiu viſcidum immeabile anguſtiis arteriarum impactum hæret, licèt ſolventiſſima magnâ etiam copiâ exhibeantur remedia, illa tamen ad locum affectum pervenire nequeunt; ſed ſaltem, unà cum liquido à tergo urgente, extremam obſtruentis maſſæ partem leviter tangere poſſunt, adeóque nihil ferè in reſolvendo tali concreto efficere valent. Verùm ubi per ſanguinis miſſionem largam & citam ex magno vulnere impetus à tergo urgens loca obſtructa minutus eſt, & arteriarum vi contractili retropellitur obſtruens maſſula verſus latiorem vaſis locum, vel majoribus ramis recepta cum reliquo ſanguine fluit; tunc hæc ſolventia ſanguini miſta, vaſorum vi cum viſcido hoc quaſi contrita, efficaciſſimas vires habent. Adeóque patet, ſanguinis miſſionem parare his remediis facilem ingreſſum, promtam miſcelam cum illis, quæ horum vi ſolvi & attenuari debent, & tutam ac efficacem ſimul actionem.

§. 616. SIMULAC viſcidum his (609. 610. 611. 612. 613. 614. 615.) ſolutum, iiſdem continuatis, vel auctis, pellitur, & expellitur: ſed & ſæpe jam emendatum expulſu non egebit (595.).

Ubi jam omnibus illis, & pro re nata variis, modis, (de quibus in paragraphis hîc citatis actum fuit) viſcidum ſic ſolutum fuit, ut cum reliquis humoribus fluere poſſit per vaſa; tunc attendere debet Medicus, an omnes functiones ad debitam integritatem redierint, & ſopiatur ſimul omnis febrilis impetus; an verò nova quædam oriantur ſymptomata, quia materies mali debito moderamine febris, & remediorum efficaciâ, ſoluta quidem fuit & mobilis reddita, ſed tamen tales habet dotes, ut æquabili circulationi adhuc repugnet (vide §. 594. n°. 2.): tunc enim hæc expelli debet de corpore, ut ſanitas redeat. Verùm minimè tutum eſt illico validis evacuationibus hoc moliri, ſed prudentia dictat, ut ſedulâ Obſervatione inquiratur, quò versùs natura vergat, & quas vias affectet, ut materiam febrilem, ſolutam jam & mobilem, pellat de corpore: ubi verò hoc cognitum eſt, tunc vias lubricando, & moderatis ſtimulantibus urgendo, ducimus materiam morbi ſolutam, quò versùs natura vergit. Undè patet, omnia modò dicta adhuc uſurpari poſſe, & quidem auctis copiâ & viribus horum remediorum, quia, ſolutis jam obſtaculis, liber motus per omnia vaſa rediit. Simul etiam per balnea, fomenta, frictiones, &c, determinatur horum omnium actio præcipuè verſus illa loca, per quæ ex ſignis deſcriptis §. 594. n°. 2, cognoſcimus naturam exitum parare materiæ morboſæ

Contingit etiam quandoque, ut viſcidum illud ſolutum remediis dictis tales dotes habeat, ut aſſimilari poſſit ſanis humoribus, & abſque ullo impedimento functionum cum illis per vaſa circumduci. In hoc caſu facilè patet, minimè opus eſſe, ut expellatur illud, quod jam ſolutum eſt. Si v. gr; ſanguinis globuli rubri, qui ſinguli ſeorſim per ultimas auguſtias arteriæ ſanguiferæ tranſire poſſunt, à quacumque demum cauſa adunati hæſerint immeabiles in his anguſtiis, & morbum fecerint; integra abſque ulla evacuatione curatio obtinebitur, ſi, ſanguinis miſſione minuto impetu urgentis à tergo liquidi, in majores ramo retropulſum fuerit illud obſtruens; & deinde vaſorum & vicinarum partium fluidi attritu, diluentibus, attenuantibus, &c, concretum illud reſolvatur in illa elementa, ex quibus adunatis factum fuerat. Videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 595, dicta fuerunt.

§. 617. SYMPTOMATA ex febre acuta ſingulari orta inprimis hæc ſunt: frigus, tremor, anxietas, ſitis, nauſea, ructus, vomitus, debilitas, calor, æſtus, ſiccitas, delirium, coma, pervigilium, convulſio, ſudor, diarrhœa, puſtulæ inflammatoriæ.

Pertractatis ordine jam tribus prioribus indicationibus, quæ ad curam febrium generalem requirebantur (vide §. 598.), ſequitur ultimò, ut de ſymptomatum febrilium curatione dicatur. Symptoma febris, utì ad §. 11, & 598, dictum fuit, vocatur illud præternaturale, quod ex morbo, ut cauſâ in corpore ægroto fit ita, ut diſtingui queat tamen ab ipſo morbo & ab ejus cauſa proxima. Vocatur autem ſic, quaſi ſimul incidens; quia ut aliquis affectus ſymptoma dicatur cujuſdam morbi debet adeſſe ejuſdem morbi tempore. Sic v. gr; dum quartana in hydropem deſinit, non dicitur tamen hydrops quartanæ ſymptoma, quamvis ejus effectus fuerit, quia non coincidit cum quartana, verùm illam ſequitur. Febres enim

in alios morbos deſinere, §. 593, demonſtratum fuit; morbi tamen illi, in quos deſinit febris, inter ejus ſymptomata non poſſunt numerari.

Præterea poſſunt illo tempore, dum febris adeſt, novi morbi naſci in corpore, qui tamen nec febri, nec ejus cauſæ proximæ originem debent; ſed à diverſis penitus cauſis pendent; utì, dum v. gr; febricitanti vulnus infligitur, ſummi animi affectus excitantur, &c. Omnia hæc non vocantur febris ſymptomata, ſed ἐπιγενόμενα (*a*), ſive ſuperaccidentia; quia febris tempore quidem nata fuerunt, non tamen ex febre prodierunt. Agendum ergo eſt hîc tantùm de ſymptomatibus febrium propriè dictis, quorum præcipua & maximè obvia hâc paragrapho enumerantur; & de quibus ſingulis poſtea peculiaribus capitulis eodem ordine, quo hîc recenſentur, tractabitur.

§. 618. QUÆ omnia (617) orta ex febre (581. 587.), ut ſuâ cauſâ, hâc ablatâ (594. 595. 598, ad 617.) ceſſabunt; adeóque, ſi ferri queunt tam diu ſine periculo vitæ, ſingularem curationem vix requirunt.

Cùm ergo ſymptomata febris propriè dicta febrim pro ſua cauſa agnoſcant, patet, ſublatâ febre, eadem tolli; adeóque non ſemper peculiarem curam requirere. Primò ergo inquirendum eſt, an ſymptomata ex febre nata talia ſint, ut grave diſcrimen inde jure metuendum ſit; niſi enim hoc conſtet, negligi poſſunt: tunc enim nulla neceſſitas jubet, ut generalis indicatio curatoria, quæ febri curandæ ſufficiet, mutetur, vel illi aliquid addatur novi; cùm eadem curatio debellandis ſymptomatibus par futura ſit. Nauſea enim & vomitus, quæ febrem ephemeram comitantur, tutò negliguntur; cùm interim eadem hæc ſymptomata, utì poſtea patebit, in febre acuta continua ſæpe peculiarem medelam requirant. Multis enim obfuit, quòd Medici, ob novum ſymptoma in morbis apparens, illico à generali indicatione receſſerint; cùm ſæpe illud & ſatìs leve ſit, & plerumque ſponte cedere ſoleat. Summo hinc jure monuit *Hippocrates*, (*b*) *Non ſecundùm rationem levantibus fidendum minimè eſt, neque admodum metuendum mala quæ præter rationem oboriuntur. Eorum namque multa incerta ſunt, neque multùm perdurare, neque diutius morari conſueverunt.*

§. 619. QUIN ſæpe oriuntur ex conatu vitæ ſe diſponentis ad criſim, vel ad materiæ criticæ excretionem, tum hanc præcedunt, comitantur, ſequuntur, nec turbari debent.

Quando in *Commentariis* §. 587, de criſi actum fuit, patuit, miras turbas, & nova, & ſæpe ſatìs gravia ſymptomata excitari illo tempore, dum illud, quod in ægro de ſanitate ſupereſt adhuc, cum morbo æquo quaſi marte dimicat. Poſtquam etiam materia morbi ſubacta, & mobilis reddita, cum reliquis humoribus per vaſa fluit, miræ ſæpe anxietates, dolores vagi, nauſeæ, tremores, rigores, &c, naſcuntur; imò & evacuationes ejuſdem materiæ, quamvis ſalutares, ſimilia ſæpe ſymptomata comitantur. Ex omnibus autem, quæ hactenus de fe-

(*a*) Boerh, Inſtit. Medic. §. 801.

(*b*) Aphor. Sect. II. n°. XXVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 69.

brium curatione dicta ſunt, ſatìs patet, quàm malè conſuleret ægris ſuis Medicus, qui his turbis perterritus ſalutaria hæc naturæ molimina intempeſtivâ medelâ compeſcere vellet. Antequam ergo de ſymptomatis cujuſdam febrilis curatione cogitatur, primò ſedulò inquirendum eſt, an illud morbo increſcenti, an verò naturæ morbum debellanti imputandum ſit. Pleraque enim ſymptomata, de quibus nunc agendum erit, criſin, vel materiæ criticæ evacuationem præcedere, comitari, vel & ſequi aliquando obſervantur; túncque tolli, vel turbari non debent: ubi verò à morbi augmento fiunt, tunc ſæpe peculiarem medelam requirunt.

Symptomata autem critica à morboſis diſtinguuntur, quòd appareant, prægreſsâ coctione crudi morboſi, & circa tempus criſi proprium in morbis; & brevì abire ſoleant, evacuatione quâdam criticâ, vel metaſtaſi ad alia loca factâ; ſimúlque talia comitentur ſigna, quæ docent, vim vitæ morbum ſuperare. Morboſa verò ſymptomata omni morbi tempore, & inprimis in augmento accidunt; fiúntque à vi morbi ſuperante facultatem vitalem, cùm omnia cruditatis manifeſtæ indicia adhuc adſunt; neque levant morbum, ſed nocent ſemper plures functiones turbando. De coctionis autem & cruditatis ſignis in *Commentariis* §. 587, dictum fuit. Pluribus Exemplis poſſet demonſtrari, quantùm eadem ſymptomata differant inter ſe, prout vario morbi tempore apparent. Profuſi ſudores, & valida alvi evacuatio, in initio morborum acutorum funeſti ſemper ominis ſunt; quia liquidiſſima de corpore ſubducuntur; interim tamen & per ſudores, & per diarrhœam, poſt coctionem prægreſſam, toties morbi acuti feliciſſimè ſanantur, dum morbi materia jam ſubacta & mobilis per has vias evacuatur. In priori caſu cohibendæ ſunt hæ evacuationes; in poſteriori verò minimè. Frigus extremorum in febre ardenti, dum in adſcenſu vel vigore eſt, lethale ferè ſignum habetur; tamen in eodem morbo jam declinante ſubitum ſæpe frigus, & ingens totius corporis concuſſio fiunt, dum inflammatorio lentore ſoluto ſanguis libere ex ultimis arteriarum anguſtiis in venas tranſit, & morbus ſolvitur. Debilitas in morborum acutorum initio ſæpe ſanguinis miſſione & aliis evacuantibus tollitur; cùm idem hoc ſymptoma circa finem morborum apparens oppoſitam medelam requirat; per replentia enim tunc curatur. Pauca hæc ſufficient, ut demonſtretur, quantâ hîc attentione opus ſit, ut determinetur, an ſymptomata, in febribus apparentia, fauſti vel infauſti ominis ſint; an tolli debeant, an verò relinqui.

§. 620. SI verò intempeſtiva, nimis ſæva, quàm ut ferri à vita poſſint, aut ab ægri patientia, vel aliud gravius malum productura ſunt, tum ſingula ſunt lenienda ſuis remediis propriis, habitâ ſemper ratione cauſæ (586), & ſtatûs (590) morbi ipſius.

Sequitur jam, ut conſideremus, quænam ſint ſigna, per quæ cognoſcimus, ſymptomata in febribus nata tolli debere, neque poſſe relinqui, donec unà cum febre, à qua, ut causâ, ortum duxerunt, ſanentur. Primò ſi fuerunt *Intempeſtiva*, id eſt, tali morbi tempore orta, quando nulla adhuc coctionis ſigna apparuerunt; in ipſo nempe morbi adſcenſu: ſic v. gr; ſudores, & al-

vi fluxus, utì modò dictum fuit, in febrium acutarum initiis ſi oriantur, curari debent; non quia ſemper malæ ſunt hæ evacuationes, verùm quia illo morbi ſtadio ferè ſemper nocent.

NIMIS SÆVA, QUAM UT FERRI A VITA POSSINT. Si nempe ſymptomata deſignent, talem partem corporis affici, quæ abſque vitæ periculo lædi multùm nequit; tunc enim illico huic ſuccurendum eſt, licèt morbi principis genius ex ſua natura hanc curationem non requireret. Sic dum in febre continua phrenitis oriebatur, dicit *Sydenhamus* (*a*), quòd venæ-ſectionibus, clyſmatibus, & remediis refrigerantibus liberaliùs indulſerit, quàm aliter, tutum videbatur. Debilitatur per hæc ſæpe vita eò uſque, ut febris in longius excurrat ſpatium, neque tam feliciter ſuccedat materiæ febrilis coctio & criſis: verùm urgens hoc ſymptoma poſcit, ut majus malum minori redimatur.

AUT AB ÆGRI PATIENTIA. Quantùm proſit pacata mentis ſerenitas in omnibus morbis curandis, neminem latet; imò ſolis animi motibus validis febres excitari poſſe, antea vidimus. Si ergo talis æger fuerit, ut à levi etiam dolore, anxietate, &c, ſummo percellatur metu, vel & immani furat irâ, niſi protinus ſuccurratur, cogimur ſæpe lenire, vel & tollere quædam ſymptomata; quæ ſecundùm Artis regulas meliùs relinquerentur. Nimis hoc experiuntur illi Medici, qui in Aulis Medicinam faciunt. Sic vidi impatientiſſimum juvenem, qui tertianæ legitimæ vernæ in paroxyſmo calorem tam moleſtè ferebat, ut venæ-ſectione, ad animi deliquium inſtitutâ, hoc ſymptoma tolli vellet. Dum Medicus & amici adſtantes ipſi, in Medicis non imperito, hoc diſſuadere conantur, iratus cultello arrepto ſibi ipſi non abſque periculo venam ſolvit; & non niſi vi cohiberi potuit, quominus ad libras aliquot ſanguinem ſic emitteret. Licèt autem hæc febris ſponte ſuâ brevì ſanata fuiſſet, neque ulla neceſſitas ſanguinis miſſionem poſceret; tamen in tali caſu hæc adhiberi potuiſſet, ne ſibi temerario hoc auſu noceret æger.

VEL ALIUD GRAVIUS MALUM PRODUCTURA SUNT. Notum eſt, febres ardentes feliciſſimè aliquando ſolvi, dum larga hæmorrhagia narium ſupervenit; atque omnes prudentes Medici talem evacuationem nunquam impedient, niſi tanta fuerit, ut in vitæ periculum inde veniret æger. Verùm ſi vi & impetu febris ſoluta in pulmone arteria hæmoptoen faciat, illico venæ-ſectione ſuccurrendum eſt; non quia nocet hæmorrhagia, ſed quia periculum eſt, ne ſibi relicta hæmoptoe poſtea compeſci nequeat; vel & quandoque in pulmonum ulcus, & phthiſin, degeneret. Sic v. gr; dum materies morbi ſoluta & mobilis per metaſtaſim ad crura deponitur, fomentis, cataplaſmatibus, &c, fovemus hæc loca, ut eò meliùs hæc depoſitio hìc fiat: ſi autem ſigna docuerint, eamdem materiam verſus hepar, pulmones cerebrum tendere, omni molimine Artis hoc impedire conamur.

Semper tamen in leniendis ſymptomatibus febrilibus ratio habenda eſt cauſæ ipſius, unde febris producta fuit: niſi enim ad hoc attendatur, pernicioſi fient errores. Sic v. gr; ſi in hydropico ſtagnans ſerum putreſcere incipiat, oritur febris cum ſiti ſæpe intolerabili: qui jam moleſtum hoc ſymptoma lenire vellet potu aquoſo frequenti, & clyſmata ſimilia injiceret, quæ omnia ſitim febrilem tam pulchre in aliis caſibus ſedant, utì poſtea §, 640, dicetur, noceret ægro, &

(*a*) Sect. I. cap. IV. pag. 81.

aquoſam colluviem augeret ſubitò. Dum à bile accenſa & corrupta, circa præcordia hærente, in febribus delirium naſcitur, utì ſæpius fieri obſervatur, fruſtra ſanguinis miſſio etiam repetita adhibetur; ſed leni emetico excuſsâ hâc ſaburrâ, vel purgante per alvum deturbatâ, tollitur hoc ſymptoma, ſimúlque levatur febris. Qui maniam, intermittentes diuturniores excipientem aliquando, evacuando curare tentaret, immedicabilem ſtultitiam miſeris ægris induceret; quæ tamen methodus in aliis maniæ ſpeciebus tam pulchre ſuccedit: victu analeptico, & cardiacis roborantibus remediis, pulchre curatur hæc maniæ ſpecies, utì optimè monuit (*a*) *Sydenhamus*. Pluribus Exemplis hæc res demonſtrari poſſet; ſufficient tamen modò dicta: ex quibus evidenter patet, in cura & lenimine ſymptomatum febrilium ſemper ad cauſam febris ipſius reſpiciendum eſſe.

Quantam autem diverſitatem curæ poſtulet idem ſymptoma prout in initio, incremento, ſtatu, vel decremento morbi occurrat, unico Exemplo demonſtraſſe ſufficiet. Dum in febre acuta, ob calidiora remedia uſurpata, phrenitis oriebatur, venæ-ſectionem & clyſmata profuiſſe notavit *Sydenhamus* (*b*), donec declinare inciperet morbi impetus; & tunc ſæpe narcotico remedio, largiori paulùm doſi exhibito, & morbum & ſymptoma hoc debellare potuit. Verùm idem illud remedium (*c*) *in principio, augmento, vel ſtatu hujus febris* datum minimè profuit, ſed contrà nocuit ſæpe; unde in febre hac, quæ binarum ſeptimanarum ſpatio ſolebat terminari, ante duodecimum diem narcotica nunquam proſpere exhibita fuiſſe monet.

Non ergo ſufficit, utì quibuſdam Medicis placuit, primarium & maximè moleſtum ſymptoma febrim comitans aggredi, nullâ habitâ ratione cauſæ, vel ſtatûs febris ipſius: patuit enim ex modò dictis, illud nec tutò, nec certò fieri poſſe, niſi ad omnia hæc ſedulò attendatur.

Singularibus jam capitulis dicendum erit, quomodo primaria febrium ſymptomata tolli, aut leniri debeant.

FRIGUS FEBRILE.

§. 621. FRIGUS in febrium acutarum initiis ponit attritum liquorum in ſe mutuò, & in vaſa, minorem; motum circulatorium imminutum; liquidum ad extrema ſtagnans, cor minùs contractum; minùs evacuatum: ſpiritus cerebelli minùs influentes.

Frigus noſtri reſpectu nil eſt præter ſenſationem, quam ex imminuto calore corporis noſtri percipimus. Adeóque frigus noſtrî reſpectu non eſt poſitivum quid, ſed tantùm caloris imminutio. Docent autem thermometra, omnia corpora calorem ambientis aeris habere, ſi nulla cauſa, majorem copiam ignis in illis colligens, acceſſerit; utì etiam corpora calidiora aere ambiente, ſimulac ceſſat agere

(*a*) Sect. I. cap v. pag. 123. 124.
(*b*) Ibid. cap IV. pag. 81. 82.
(*c*) Ibid.

cauſa calorem in illis excitans, ad gradum caloris illum redire, qui in aere ambiente obſervatur: calor autem corporis ſani major eſt calore aeris, in quo vivimus; adeóque ſimulac cauſa, calorem in nobis excitans, ceſſat, vel minuitur, pari modo calor noſter minuitur, & ad gradum caloris accedit, qui in aere ambiente eſt: hanc autem caloris noſtri imminutionem comitatur illa ſenſatio, quam frigus vocamus.

Cùm ergo in febrium initiis ferè ſemper ille frigoris ſenſus percipiatur, patet, tunc temporis minui illas cauſas, quæ in noſtro corpore calorem faciunt. Verùm attritus liquorum in ſe mutuò & ad vaſa cauſam caloris in nobis conſtituit; illo enim minuto, calor minuitur; illo aucto, calor augetur; illo integre ceſſante, dum moritur homo, cadaver ſe accommodat calori aeris, in quo hæret. Veritas hujus rei pluribus demonſtrabitur poſtea, quando de calore febrili agendum erit; pauca nunc tantùm argumenta, quæ hoc probant, attuliſſe ſufficiet. Solo motu corporis valido augeri poteſt circulationis humorum in nobis velocitas; adeóque attritus humorum ad vaſa, & inter ſe, dato tempore, frequentior & validior fit; ſed & ſimul augetur calor, ſic ut gelidiſſimâ hyeme citato curſu exercitatum diu animal calorem ſummum accipere poſſit. Contrà in illis, quorum minùs ſolidus ſanguis eſt, & laxiora vaſa, majus ſemper frigus percipitur, quia debilior vaſorum in liquida actio eſt. Deſignat ergo illud frigus *minorem attritum liquorum in ſe mutuò, & in vaſa.* Cùm autem ille attritus pendeat à motu circulatorio, quo humores per vaſa moventur; patet ſatìs, *motum circulatorium imminutum* eſſe, dum illud frigus percipitur.

Motus autem circulatorius humorum dum minuitur, neceſſariò etiam debent minui cauſæ hujus motûs; quæ ſunt cordis actio, quâ ſanguinem impellit in arterias, illáſque diſtendit; & dein arteriarum reactio, quâ illæ, dum cor eſt in diaſtole, arctant ſua cava, & contentum ſanguinem per ultimos arteriarum fines in venas pellunt. Verùm, dum harum cauſarum efficacia minuitur, non poterit ad extrema corporis uſque motus humorum perduci, quia & longiſſimè adſunt à corde, primâ motûs humorum cauſâ; & maxima omnium hîc adſunt obſtacula, ob vaſorum anguſtiam; quæ per ipſum frigus, quo omnia ſolida contrahuntur, adhuc augetur. Apparet inde ratio, quare per frigus illud febrile liquida in extremis corporis ſtagnent.

Ubi autem reſiſtentiæ circa extrema augentur, ſtagnantibus hîc humoribus; illæ ſuperari nequeunt à cauſis moventibus; adeóque cor non poterit contentum ſuis cavis ſanguinem in arterias pellere, quia circa extrema ſua vix perviæ ampliùs ſunt, & in latioribus ſuis truncis jam valde diſtentæ; unde minùs poterit evacuari cor, adeóque & ejus contractio, quâ in ſanitate omnis omnino ſanguis ejus cavis contentus expellitur, minuetur. Neque obſtat, quòd in febre ſemper adſit velocior cordis contractio (vide §. 573.), quia ſimul & debilior eſt, quæ evacuandis integre cordis cavis non ſufficit, utì in *Commentariis* §. 576. demonſtratum fuit.

Verùm cùm cor ſit muſculus, ad cordis motum communes cauſæ motûs muſcularis requiruntur, nempe influxus liquidi nervoſi in fibras muſculares cordis; & ſanguinis arterioſi in vaſa, quæ per ejus ſubſtantiam decurrunt: atque præter hæc alia peculiaris cauſa eſt cor in motum excitans, nempe influxus ſanguinis venoſi

venoſi in ejus cava (vide §. 574.), debent ergo una vel plures ex his cauſis minui, dum cor minori vi incipit contrahi in ipſo initio frigoris febrilis. Quamvis enim facilè concipiatur, dum validum frigus febrile jam adeſt, & omnes humores circa arteriarum extrema jam ſtagnare incipiunt, quòd cordis contractio debeat minui, quia reſiſtentias in arteriis ſuperare, adeóque & ſe integre evacuare, nequit, tamen non adeo liquidò patet, quænam ſit illa cauſa, quæ cordis contractionem minuit illo puncto temporis, dum frigus febrile naſci incipit. Illud enim frigus fit á minuto attritu liquorum in ſe mutuò & ad vaſa, adeóque à minuto motu circulatorio; ergo & à minuta cordis contractione, quæ motûs circulatorii prima órigo videtur: hinc illud frigus, ut effectus, ſuæ cauſæ præexiſtentiam ſupponit. Verùm ſanguinis venoſi influxus in cava cordis per ipſum febrile frigus, contractis partibus externis, potiùs augetur; & ſanguis per arterias coronarias, depletas, dum cor eſt in ſyſtole, pellitur totâ vi, quâ maximâ prope cor aorta ſe contrahit: unde nec hæc cauſa motûs muſcularis cordis in hoc initio minuta erit, quia validiſſimæ cauſæ moventes, & minor reſiſtentia in vaſis depletis hîc concurrunt; hinc nihil ſupereſt, quàm ut minor fiat hoc tempore ſpirituum cerebelli in fibras cordis influxus, à quacumque demum cauſa hoc factum fuerit. Turbato certè ſpirituum motu, per ſolam cogitationem mutatam in ſummis animi affectibus, cordis motum mirè mutatum fuiſſe, imò & integre aliquando abolitum in vera ſyncope ab hac cauſa, novimus certiſſimis Obſervatis; unde & minimè improbabile videtur, tale quid in primo febris initio ab illa cauſa, quæ febrim excitat, fieri poſſe. Sufficit certè noviſſe illa, quæ febrilis frigoris tempore in corpore mutata occurrunt, licèt primam illam cauſam non adeo clarè intelligamus hactenus.

Ex omnibus autem his ſatìs apparet, à minuto motu circulatorio frigus illud febrile produci; neque opus eſſe, ut confugiamus ad efferveſcentias frigidas ſanguinis, ſalium admiſtiones, qui dum ſolvuntur in liquidis, frigus producunt; & ſimilia alia; cùm nec talium corporum præſentia unquam demonſtrata ſit in ſanguine, & nullis Experimentis conſtet, tales efferveſcentias, miſcelas, &c, tempore frigoris febrilis fieri.

Omnia autem illa, quæ hâc paragrapho dicuntur, vera ſunt in frigore, quod febres incipientes comitatur: ubi verò in febre ardenti, criticè ſolvendâ, utì poſtea in ejus Hiſtoria dicetur, frigus oritur, aliud obtinet; tunc enim illud, quod circa ultimas arterias hæſerat immeabile, ſolutum tranſit in venas: unde ſequitur mox liberrimus tranſitus ſanguinis ex arteriis, nunc perviis, in venas ferè vacuas: hinc attritus, qui antea in vaſis obſtructis ſummus fuerat, minuitur ſubitò; túncque ſalutaris in his morbis rigor naſcitur, quámvis non minuatur cordis contractio, neque liquidum ad extrema ſtagnet.

§. 622. EFFICIT, ſi diu manet validum, polypoſas in vaſis majoribus, circa cor, concretiones; in minoribus verò, expreſſo ſuo liquido, evacuationes; hinc multa, & gravia mala in utriſque.

Si ergo frigus illud febrile diu manet validum, ſanguis venoſus, contractis frigore partibus, & tremore, qui frigus comitari ſolet, concuſſis muſculis, deriva-

bitur verſus cor dextrum: verùm illud minùs contrahitur, & minùs evacuatur, utì in paragrapho præcedenti patuit; hinc incipiet ſanguis accumulari in ſinu venoſo dextro, auriculâ dextrâ, & venæ cavæ trunco; atque ibi collectus ſtagnabit ferè; pauculùm tantùm hujus ſanguinis, & liquidiſſima tantùm pars, debili actione cordis per pulmonem tranſprimi poterit. Ex illis autem, quæ in *Commentariis* §. 52. n°. 2, dicta fuerunt, patet, talem eſſe ſanguinis etiam in ſanis hominibus indolem, ut in quiete ſtatim concreſcere incipiat, & ſecedere poſtea in binas partes; quarum una concreta & craſſior alteri tenuiori innatat; ſolus autem motus vitalis has partes miſcet inter ſe, & in fluore retinet. Ubi ergo in frigore febrili diuturno in auriculis, ſinubus, & magnis vaſis circa cor ſanguis ſtagnare incipit, vel ſaltem tardiſſimè movetur; incipiunt adunari ſanguinis moleculæ, & adunatæ ſecedunt à tenuioribus, quæ per pulmonem adhuc tranſire poterunt; unde reliquum magìs adhuc in concretionem tendit, & polypoſas maſſas facit, quæ ſemel hîc concretæ, & diuturnâ morâ firmiores redditæ, vix ampliùs poſtea diſſolvi poterunt, ſed totâ vitâ palpitationes cordis moleſtiſſimas, ad minimum corporis motum auctas, diras anxietates, ſyncopen, atque alia triſtiſſima mala producent. Si verò non adeo diu duret illud frigus febrile, quamvis jam hoc tempore flocculi polypoſi in ſanguine, circa cor dextrum inprimis accumulato, nati fuerint; ſuccedente calore febrili, & auctis cordis viribus, atterentur, & ſic iterum ſolvi poterit illud, quod jam inceperat concreſcere; utì pluribus dictum fuit in *Commentariis* §. 52. n°. 2. Patet hinc ratio, quare in cadaveribus illorum, qui in frigore febris intermittentis perierunt, ſanguis craſſus immeabilis pulmonibus impactus inveniatur, utì poſtea ad §. 749, dicetur.

Cùm autem validæ cordis vires requirantur, ut ſanguis per ultimas vaſorum anguſtias pelli poſſit, patet, his minutis per minora vaſa difficillimam fieri hoc tempore circulationem; adeóque fluidiſſima ferè tantùm ſanguinis pars tranſibit, reliquum hærebit. Verùm vaſa minora, quæ à ſanguineis vaſis tenuiores humores recipiunt, ſeroſos, lymphaticos, &c, iiſdem obſtructis impleri non poterunt; atque etiam quia in his magìs remotis à corde, & debilioribus tunicis inſtructis, tardiùs moventur humores, ſtagnatio fiet. Præterea eadem hæc vaſa minora, frigore conſtricta, propellent humorem contentum in venulas; vel ſi circa horum vaſorum fines obſtaculum fuerit, repellent contentum humorem retrogrado motu in majora vaſa; cùm cordis viribus debilitatis hoc tempore nullus ferè impetus à tergo urgeat: hinc deplebuntur expreſſo ſuo liquido, &, ſi diu in hoc ſtatu manſerint, collapſa minorum vaſorum latera concreſcere poterunt ſic, ut poſtea nunquam ampliùs pervia fiant. Fieri autem *in minoribus vaſis, expreſſo ſuo liquido, evacuationes*, docent illa, quæ intenſum frigus febrile ſæpe comitantur, mala. Rigent enim ſæpe tales ægri adeo, ut nullum ferè articulum flectere poſſint: verùm à motu tenuiorum humorum per vaſa minora corporis debitam flexilitatem pendere novimus: in recèns natis enim, in quibus omnia vaſa adhuc pervia ſunt, ſumma totius corporis & omnium ejus partium flexilitas & mollities obſervatur; in decrepita ſenectute, plurimis vaſis imperviis redditis & concretis, ſumma rigiditas. Præterea in ſummo & diuturno ſimul frigore febrili omnes illæ functiones, quæ à motu tenuiſſimi liquidi per vaſa ſubtiliſſima pendent, languent omnino: ſtupidi enim & hebetes jacent, imò aliquando tanta inſenſilitas obſervata fuit, ut in ſummo frigore quartanæ pedes ad oſſa uſque combuſti fuerunt miſeris his ægris, abſque ullo omnino doloris ſenſu.

Si jam hi effectus frigoris febrilis applicentur variis corporis partibus, patebit, plurimas functiones inde turbari poſſe; adeóque multa & gravia mala metuenda eſſe; partim à concretione humorum, in vaſis majoribus ſtagnantium ferè; partim à minorum vaſorum evacuationibus: imò & ſæpe immedicabilia poſtea vitia naſci, ſi illud frigus diu validum manſerit.

§. 623. HINC patet, quid deſignet, quid præſagiat; & cur, quò majus initio frigus, eò periculoſior febris: in peſte incipiente frigus ſummum; progreſſâ calor maximus.

QUID DESIGNET? Vires vitæ minui, ſanguinem in ſinu venoſo dextro, auriculâ, venâ cavâ accumulari, ſtagnare, in concretionem tendere, liquidiſſimam tantùm partem per pulmones tranſprimi, craſſiſſimam autem partem in pulmonalis arteriæ anguſtiis hærere, parùm ſanguinis in cor ſiniſtrum venire, atque imminutâ cordis contractione difficiliùs per aortæ arteriæ anguſtias propelli, & reliqua illa omnia, quæ §. 621, enumerata fuerunt.

QUID PRÆSAGIAT? Si diu duret hoc frigus, metus eſt, ne magìs & magìs infarciatur pulmo ſanguine immeabili, tandémque omnis tranſitus ſanguini ex corde dextro per pulmonem impediatur: unde poſt diras anxietates mors ſequitur. Simul omnia illa mala metuenda ſunt, de quibus in præcedenti paragrapho dictum fuit. Ubi verò poſtea reſolvetur ſanguis, in pulmonalis arteriæ anguſtiis ferè immeabilis hærens, ille magnâ velocitate ibit in cor ſiniſtrum, quod inde irritatum validiùs contrahetur; hinc majori vi illum ſanguinem pellet per aortam; hinc augebitur attritus liquidorum inter ſe & ad vaſa; unde & calor: redibit ille ſanguis per venas ad cor dextrum velociori motu & majori impetu; faciliùs movebitur per pulmonem jam liberum, hinc valida fiet circulatio; majori impetu ſanguis arterioſus cerebello applicabitur; celeriùs tranſibit per arterias coronarias in cordis ſubſtantiam: adeóque omnes cauſæ, quæ cordis motum excitant, augebuntur; nempe influxus ſpirituum in fibras muſculoſas cordis, & ſanguinis in ejus vaſa & cava (vide §. 574.): adeóque poſt ſummum frigus febrile ſequetur ſuffocatio & mors, vel calor maximus.

ET CUR, QUO MAGIS INITIO FRIGUS, &c. Illud enim frigus deſignat imminutam circulationem: quò ergo illud majus fuerit, eò minor circulatio, & eò propiùs ad mortem, circulationem nullam, tendit morbus. Præterea ſi vires vitales ſuperaverint tandem hoc frigus, eædem irritatæ à cauſa quæ febrim produxerat, tantam facient circulatorii motûs velocitatem, & tam validum excitabunt calorem, ut peſſima quævis metuenda ſint mala. Tenerrima enim encephali & pulmonis vaſa tantam vim abſque ſummo diſcrimine ferre non poterunt; & ingenti calore, ſummum frigus ſecuturo, diſſipantur liquidiſſima, inſpiſſantur reliqua: adeòque ſummus metus eſt, ne humores immeabiles facti in extremis arteriarum anguſtiis hæreant; adeóque, cùm validus adeo impetus à tergo loca obſtructa, urgeat, peſſimæ inflammationes & gangrænæ à tali febre meritò timentur. Præterea ex ſummo frigore in febrium acutarum initiis novimus, cauſam febrilem admodum malignam eſſe, quia in ſano homine vires vitales tam ſubitò proſternere potuit. Non mirum ergo, quòd *in peſte incipiente frigus ſummum, progreſſâ calor maximus* obſervetur; quando nempe à veneno peſtilentiali ſuſcepto

ſebris accenditur. Notavit enim *Sydenhamus* quandoque in peſtis admodum funeſtæ exordio homines abſque ulla febre ſubitò mortuos fuiſſe, (*a*) *maculis purpureis, præſentanei interitûs nunciis*, etiam dum in foro verſarentur, erumpentibus. Ubi verò febris comitatur peſtim, Obſervationes Medicæ teſtantur, ſummum frigus perceptum fuiſſe ab ægris, ac ſi aquâ gelidiſſimâ totum corpus perfunderetur. Quantus autem calor ſequatur hoc frigus, patet, dum in quaſdam corporis partes morbi impetus detonans illas in eſcharam comburit, ac ſi vivo igne hoc factum fuiſſet. Sic & aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 85.) dictum fuit, infantis, peſte mortui, cadaver poſt biduum adhuc caluiſſe.

§. 624. ID frigus omni eo, quòd validè ſtimulat, quocumque demum titulo, tentandum, dedit ſæpe inſanabilem poſtea inflammationem. Hinc ſalina acria, aromatica, oleoſa, veſicantia, & ſimilia, damnoſa ſunt.

Cùm ex modò dictis conſtet, tempore frigoris febrilis, motum circulatorium imminutum eſſe, ſtagnare ad extrema humores, & cordis vires ſic debilitatas eſſe, ut minùs ſe contrahat, adeóque & minùs evacuetur; fuerunt multi in illa opinione, requiri hoc tempore, ut cardiacis, aliiſve ſtimulantibus remediis exhibitis, acceleraretur ſtagnantium motus, & augerentur cordis vires. Verùm frigoris febrilis tempore ſanguis venoſus circa cor dextrum collectus hæret, & liquidiſſima tantùm ejus pars debili actione cordis per pulmonis anguſtias tranſire poteſt: ſi ergo hoc tempore augeatur motus humorum per vaſa ſtimulantibus remediis, antequam pervia vaſa fuerint & ſoluti humores, craſſum immeabile pulmonalis arteriæ extremis validius impingetur, adeóque omnia mala augebuntur. Præterea, quando calida hæc ſtimulantia exhibita fuerunt, illa pergent agere, dum calor febrilis, ſuperato jam frigore aderit; adeóque æſtuantem ab ipſo morbo ægrum adhuc reddent calidiorem; unde periculum inſanabilis poſtea inflammationis imminet. Omnia ergo hæc nocent, quocumque demum titulo exhibeantur, quia immeabiles humores in frigore febrili urgent verſus extrema vaſorum impervia; & dein, ſolutis caloris febrilis tempore his obſtaculis, nimiam jam ſponte ſuâ futuram circulationis velocitatem augent. Vidi in juvene, tertianâ vernâ laborante, lethalem pleuritidem ſuperveniſſe, dum fervidiſſimi olei caryophyllorum quinque guttulæ, cum ſaccharo diu tritæ, darentur ante paroxyſmum ingruentem, ut frigus febrile calido hoc remedio tolleretur.

§. 625. OPTIME autem curatur potu aquæ calidæ nitroſæ cum pauxillo mellis & vini; balneo, vapore, fotu, lotione per ſimilem liquorem, frictione blandâ.

Omnium optima curatio frigoris febrilis in eo conſiſtit, ut illud, quod immeabile hæret, ſic attenuetur & diluatur, ut tranſire poſſit, & vaſa nimis conſtricta ſic laxentur, ut tranſmittere poſſint: his enim factis, lenis ſtimulus, cordis vires excitans, nocere non poterit. Diluens ergo potus, ſed calidus, addito melle & nitro, præcipuum hîc remedium eſt: vini pauculùm ſimul miſcetur, vel & levia

(*a*) Sect. II. cap. II. pag. 133.

aromata multâ aquâ diluuntur; quia ſic ex ſe iners aqua his magis actuoſa redditur, neque tamen ullus ab his ſtimulis metus eſt, quia in tanta aquæ copia hærent. Omnia autem hæc ingeruntur parcâ copiâ ſimul, ſed omni ſemiquadrante horæ; ne ſubitò diſtentus ventriculus anxietatem, frigus febrile comitantem, augeat, vel vomitu ingeſta hæc remedia excutiantur. Hæc autem venis recepta ad cor dextrum rectà feruntur, atque ibi diluendo & attenuando ſtagnantem ſanguinem faciunt, ut faciliùs per pulmonem tranſire poſſit; & poſtea in calore febrili eadem hæc cum ſanguine mota per vaſa ſolvunt omnia, & vias expediunt feliciſſimè, adeóque nunquam nocere poterunt, ſed proderunt ſemper, Variæ talium remediorum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur, ex quibus eligi poſſunt illæ, quæ ægri temperiei, ætati, morbi cauſæ, &c, magìs congruere videntur. Simul ſummopere proderit balneo, vapore, fomentis, &c, vaſis bibulis, in cutis ſuperficie hærentibus, ſimilia applicare: hæc enim reſorpta pariter ad cor dextrum deducentur, ubi maximum concretionis periculum eſt; utì patuit ex antè dictis.

Dum hæc fiunt, tutò per frictiones moderatas poterit accelerari ſanguinis per vaſa motus, quia jam diluentibus his & attenuantibus ſoluti humores faciliùs tranſire poterunt. Inprimis verò extremis corporis partibus frictiones adhibentur, quia & frigus ibi maximum eſt, & ſic expeditur difficilior humorum per has partes tranſitus. Ubi autem ob difficilem ſanguinis ex corde dextro per pulmonem tranſitum magna anxietas adeſt, ſummum levamen percipitur, dum ſpongiæ, aquâ calidâ madidæ, ori admoventur, ut vaporis balneum hoc modo pulmoni applicetur, & laxentur vaſa.

§. 626. QUIBUS (625) ſtatim applicatis ſæpe maxima mala illico curantur (622.)

Omnia enim hæc remedia ultimo ſuo effectu hoc præſtant, ut meabiles humores, & pervia omnia vaſa fiant; adeóque expeditiſſima erit circulatio. Cùm enim in frigore incipientis febris acutæ nondum conſtet, qualis futurus ſit reliquus decurſus morbi, prudentia dictat, ut nullæ magnæ mutationes in corpore fiant, donec conſtiterit poſtea, quid, & per quæ agendum ſit. Interim, dum omnia hæc adhibita fuerunt, ſæpe accidit, ut cauſa febrilis, quæ turbas has excitaverat, diluto ſanguine & perviis vaſis, expellatur de corpore: ſícque maximi ſæpe morbi in ipſo initio tutò tolluntur, cùm interim nulla unquam noxa ab his adhibitis metuenda ſit.

TREMOR FEBRILIS.

§. 627. TREMOR ponit muſculorum vacillationem inter tonum, & laxationem, cauſas tendentes & laxantes brevì, & involuntariè, ſibi mutuò ſuccedentes; influxus arterioſos & nervoſos nunc contingentes, nunc abſentes; adeóque initio mobi

quietem utriuſque liquidi; in fine ſæpe nimiam horum abſentiam, poſt diſpendia nimis magna.

Muſculos omnes & ſingulos, qui voluntatis imperio moventur, poteſt homo efficaci voluntatis nixu tendere, ſícque movere partes, quibus hi muſculi affixi ſunt; támque ſubitò novus ille motus per voluntatem excitatur, ut nullum obſervabile temporis intervallum intercurrat inter hanc cauſam & effectum: ſimulac enim volo digitum v. gr; erigere, jam erectus eſt. Verùm & poſſumus æquali facilitate motum ſic excitatum tollere iterum, dum volumus; túncque pars corporis muſculis ex voluntatis imperio priùs mota quieſcit, & proprio pondere delabitur, vel partium ambientium, priori motu diſtractarum, elaſticitate ſitum mutat. Si jam concipiatur per voluntatem tendi muſculum, laxari, ac denuo iterum tendi, ſícque reciprocis vicibus cauſas moventes ſubitò accedere & recedere, habebitur idea tremoris: poſſumus enim pro lubitu facere, ut totum corpus, vel & partes quædam, muſculis voluntariis motæ, tremant. Patet ergo quòd in tremore adſit muſculorum vacillatio inter tonum & laxationem.

Verùm obſervatur quandoque, cauſas illas, tendentes & laxantes muſculos, involuntariè ſibi mutuò ſuccedere, túncque tremor morboſus eſt; qui non à voluntate pendet, ſed invito etiam homine fit; neque mentis volentis imperio coerceri poterit. Differt ergo à paralyſi tremor, quòd mox reſuſcitetur muſculi tenſio; differt à ſpaſmo vel tetano, quòd muſculi tenſioni mox ſuccedat laxatio.

Duplex autem tremor obſervatur: vel enim quieſcenti homini, & in lecto jacenti, involuntario hoc, & alternis vicibus ceſſante & mox renato, motu agitantur membra; quem compeſcere nequit, licèt velit: tantùm oritur tremor, dum totum corpus, vel partes quaſdam, movere vult. In priori caſu videtur naſci tremor, quia in ſenſorio communi, à quacumque demum cauſa hoc factum fuerit, oritur talis alterna irritatio, ut cauſæ muſculum tendentes agant ſubitò, mox ceſſent, renaſcituræ denuo: in poſteriori caſu verò videtur deficere copia ſubtiliſſimi illius fluidi, cujus impetu, per voluntatis imperium determinato, inflantur muſculi: in quo caſu voluntate quidem tenduntur muſculi, ſed non adeſt illa copia ſpirituum, ut æquabili vi muſculi tenſio perennet. Novimus enim ex Phyſiologicis, ad muſculorum voluntariorum actionem, requiri liberum commercium inter cerebrum & muſculos per nervos, quo commercio ſublato per nervi ligaturam, compreſſionem, deſtructionem, &c, efficaciſſimo etiam voluntatis nixu nullus motus in muſculis excitari poterit: verùm etiam conſtat, ſubtiliſſimum fluidum, encephali fabricâ ex ſanguine arterioſo paratum, per nervos diſtribui, atque hoc mediante motum excitari: ubi ergo illud copiâ deficit, vacillare debet muſculorum actio. Sic videmus etiam robuſtiſſimos homines dum pondera viribus majora elevare nituntur, contremiſcere, quia illud, quod moveri debet, virtutes moventes ſuperat. Non mirum ergo eſt, ſi in debilibus hominibus, ob nimias evacuationes, vel validos morbos prægreſſos, ab hac cauſa tremores oriantur, dum corpus movere conantur. Circa quam rem notandum eſt, quòd in nobis ſanis plurimi muſculi agant, etiam dum quieſcere videmur. Sic dum erecto corpore ſedemus, caput & truncus corporis muſculis agentibus in hoc ſitu retinentur; unde flacceſcentibus his muſculis, dum ſomnus ſubrepit, caput nictitat & truncus corporis, niſi ſuſtineatur, in hanc illámve partem proprio pondere declinat. Imò, dum in lecto decumbimus, muſculi ſuâ

actione ſitum corporis ſervant, unde *Hippocrates in Prognoſticis* (*a*) adeo damnavit in ægris, dum proprio pondere corpus dilaberetur; integram enim virium exſolutionem deſignat. Hinc patet in debiliſſimis hominibus tremorem poſſe naſci, licèt decumbere, & quieſcere videantur, qui tamen à ſolo defectu ſubtiliſſimi liquidi, non verò à cauſa quadam ſenſorium commune irritante, ortum ducit.

Binas has tremoris ſpecies *Galenus* ſubtiliter diſtinxit, atque etiam diverſis nominibus inſignivit: (*b*) *Tremor* (τρόμος) *itaque facultatis corpus vehentis moventiſque infirmitate oboritur:* (*c*) *Quippe nemo, qui artus movere non inſtituerit, tremet. Palpitantes etiamſi in quiete fuerint, etiamſi nullum illis motum induxeris, palpitant.* Ideo primam modò deſcriptam tremoris ſpeciem, quando quieſcenti homini involuntariis illis & alternis motibus agitantur membra, palpitationem (παλμόν) dixit; poſteriorem verò, quæ non fit niſi homo conetur partes quaſdam movere, tremorem vocavit.

Utroque in caſu videtur hoc obtinere, quòd nempe potentiæ moventes nunc applicentur muſculis, mox deſint; renatæ denuo, iterúmque ceſſantes. Liquidi autem arterioſi & nervoſi influxus in muſculos cauſam eſſe motûs muſcularis in Phyſiologis demoſtratur: vacillat ergo in tremore hic influxus, & nunc adeſt, nunc abeſt. In initio ergo morborum, cùm neque validis evacuationibus exhauſtum fuit corpus, neque morbi diuturnitate attritæ vires, non poteſt incuſari defectus utriuſque liquidi, ſed videtur tunc peccare ſola immeabilitas humorum, quâ liber tanſitus per minima vaſa impeditur; vel ſaltem tam expeditè fieri nequit, quàm poſtulat muſculorum actio, quæ ad nutum voluntatis in momento temporis fieri debet. In fine autem morborum ſæpe ob defectum potiùs utriuſque liquidi, quàm immeabilitatem, tremor oritur. Cùm enim ad confectionem ſubtiliſſimi liquidi, ſpirituum nervoſorum nempe, omnes vaſorum & viſcerum actiones conſpirent, non mirum erit, per morbum læſis pluribus functionibus, deficere ultimam hujus liquidi elaborationem. Accedit quòd & ſæpe plurimæ evacuationes morbi tempore, ſive ſponte, ſive per Artem fiant; atque ſimul deficiant, vel langueant illæ functiones, per quas ex ingeſtis perditorum reſtauratio tam in ſolidis quàm fluidis corporis perfici debet. Apparet hinc ſatìs, pro varietate cauſæ diverſam medelam requiri.

Quamvis autem hîc tantùm de tremore febrili agatur, non incongruum erit addere quædam, quæ ad tremorem ab alia cauſa natum ſpectant. Licèt enim arterioſi liquidi & nervoſi influxus in muſculum ad ejus actionem requirantur, tamen præter hæc requiritur cauſa determinans, quæ facit, ut liquidum in unum vel plures muſculos per nervos majori velocitate & copiâ feratur. In muſculis voluntariis voluntatis efficacis arbitrio hoc fieri novimus, & cerebri integritatem requiri, ut hoc fieri poſſit: dum enim ſanguine effuſo intra cranium cerebrum comprimitur, homo apoplecticus jacet, & omnis actio muſculorum voluntariorum ceſſat. Videtur autem cerebelli fabrica eumdem uſum habere reſpectu muſculorum, quibus vitales motus exercentur abſque voluntatis arbitrio, atque cerebrum habet reſpectu muſculorum, qui voluntatis imperio ſubjacent. Si ergo in prima illa omnium nervorum origine, quod ſenſorium commune vocari

(*a*) Comment. II. Sentent. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 624.

(*b*) Lib. de Tremor. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 200.

(*c*) Ibid. Cap. IV. pag. 201.

ſolet, lateat talis diſpoſitio, per quam alternus ille influxus in quoſdam nervos ad unum vel plures muſculos tendentes, excitatur ſimili ferè modo ac per voluntatis imperium fieri poteſt (poſſumus enim per voluntatem facere ut tremor oriatur in toto corpore, vel in quibuſdam partibus), tremor naſcetur, licèt & debita copia liquidi nervoſi & arterioſi, & utriuſque facilis meabilitas adſint, & vaſa omnia pervia fuerint. Neque adeo mirum videre poteſt, tale quid contingere, licèt nulla omnino ſenſibilis cauſa in toto corpore detegi poſſit, adeóque ſenſorii communis illa mutatio, qualiſcumque demum fuerit, ſolo hoc effectu ſe manifeſtet: idem enim experimur in motibus muſcularibus, qui licèt adeo ſenſibiles ſint, & tam validâ vi mutare poſſint alia corpora, tamen in ſua origine vix videntur corporei; atque dum fiunt, nulla apparet horum cauſa; & ſuppreſſo per voluntatem motu, qui excitatus fuerat, nullum ſupereſt amplius veſtigium. A tali autem latente diſpoſitione in parte illa corporis, per quam excitantur & diriguntur motus muſculares, naſci poſſe tremorem, Obſervationes Medicæ docere videntur. Vidi in hac urbe virum, qui in ætatis vigore dormiens, horrendo tonitru fragore expergefactus fulmine domum incenſam eſſe credidit, & poſtea in talem tremorem totius corporis incidit, ut nullus omnino muſculus, voluntatis imperio mobilis, ab illo immunis foret. Vixit in hoc ſtatu per viginti annos, in reliquis ſanus, & foribus ſuis ſemper aſſidens, prætereuntibus miſerrimum ſpectaculum præbebat, dum tam valido tremore concuterentur omnes partes corporis, ut mediâ quamvis hyeme caleret & ruberet, imò & ſudore ſæpe difflueret. Dum dormiebat, ceſſabat tremor, vel ſaltem admodum minuebatur; redibat autem, ſimulac evigilaret. In virgine pallida, & habitûs planè pituitoſi, mirum tremorem periodicum obſervavit *Tulpius*, qui integro triennio duravit, primò omnia membra occupans, (*a*) *Sed mox deſinens in ſola brachia ac crura, commovens illa non aſſiduò, ſed interpolatis duntaxat vicibus, durante qualibet periodo ad horas ferme duas, cum gutture rauco & voce ſuppreſſa.* Notum eſt, ſolis animi affectibus validis tremorem excitari frequenter, atque ſemel validum talem tremorem paſſos à levi etiam offenſa recidivam pati. Vidi ſic ſaniſſimam virginem, quæ, quamvis quotidianis laboribus corpus ſatìs firmum haberet, ex ſubito metu in tremorem moleſtiſſimum totius corporis inciderat, atque poſtea à leviſſimis etiam cauſis redibat malum, licèt roborantibus, antihyſtericis, nervinis, &c, remediis diu uſa fuiſſet. Plurima Exempla Practica adferri poſſent, quæ hanc rem confirmant. Ex modò allatis autem puto ſatìs patere, tremorem validum, diuturnum, & ſæpe incurabilem naſci poſſe à ſola mutatione illius organi corporei, à quo motuum muſcularium excitatio & directio pendet, quamvis in reliquo corpore nihil omnino malè detegatur.

§. 628. EFFICIT diu perſeverans impedimenta circulationi humorum, & vitia inde pendentia.

Omnis muſculus, dum agit, tumet, dureſcit & pallet, & turgentes fibræ muſculares vi magnâ arctant interpoſita ſibi intervalla, & vaſa ſanguinea ibi locata: unde (*b*) venæ per muſculorum ſubſtantiam diſperſæ evacuantur, arteriæ

(*a*) Obſerv. Medic. Lib. I, cap. XII. pag. 30. | (*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 406.

vero

verò compreſſæ craſſiorem rubram ſanguinis partem repellunt, ſubtiliſſimam tantùm partem tranſmittunt. Simul autem & venæ muſculis turgentibus, dum agunt, vicinæ premuntur, adeóque ſanguinis venoſi impetus acceleratur. Mox verò, laxatis muſculis contrarium obtinet; rubent enim tunc muſculi & ſanguine implentur. Patet ergo per tremorem, ſi diu duret, turbari liberum humorum circuitum per muſculorum ſubſtantiam, & vicinas partes, adeóque plurima inde vitia naſci poſſe. Accedit, quòd validum & diuturnum tremorem ſumma ſequatur defatigatio; cujus Exemplum memorabile vidi in virgine quartanâ laborante, & ſimul mobiliſſimâ in toto ſyſtemate nervoſo: hæc enim ſingulis quartanæ paroxyſmis per tres quatuórve horas tam valido tremore concutiebatur, ut diebus intercalaribus miſerrimè defatigata jaceret, víxque poſſet recolligere vires, quibus ſequenti paroxyſmo tolerando ſufficeret. Quantùm autem poſſit inveterati conſuetudo mali, ut faciliùs tolerari poſſit, patuit Exemplo illius viri (vide §. 627.), qui per viginti annos moleſtum hoc malum ferre valuit.

§. 629. INDE diagnoſis, & prognoſis ejus habetur: & liquet cur tremor cum frigore (621): cur ingens tremor adeo malus: cur in animi affectibus majoribus tremor: cur circa mortem: cur ab evacuatione omni nimis magnâ: cur à nimio potu quocumque.

INDE DIAGNOSIS. Facilè diſtinguitur an tremor adſit, cùm hoc ſenſibus pateat: verùm etiam cognoſci poterit cauſa, à qua tremor oritur; an nempe nimia plenitudo, ut in plethoricis ſæpe trementibus, an verò immeabilitas liquidi, an quies, an verò defectus, ut in fine morborum vel poſt magnas evacuationes fieri ſolet, tremorem produxerint. Plethora enim ſuis ſignis §. 106, *lit.* ε. enumeratis cognoſcitur; immeabilitas liquidi vitalis adeſſe ſcitur, dum ſigna docent, pulmonis & enchephali actiones læſas eſſe, quia ad integritatem actionum, quæ ab his viſceribus pendent, liber tranſitus vitalis liquidi per minima vaſa requiritur: qùies vel motus nimis tardus ex pulſu debili tardo, & languore totius corporis, diſtinguitur: defectum autem humorum peccare novimus ex prægreſſis validis evacuationibus, collapſis vaſis, & debilitate.

PROGNOSIS docet à tremore, ſi diuturnus & validus fuerit metuenda eſſe illa mala, de quibus §. 628, dictum fuit. Præterea facilis vel difficilis, cita vel tarda, tremoris curatio in prognoſi determinatur; & inprimis quidem pro diverſitate cauſæ, quæ tremorem excitavit. Si enim à nimia plenitudine ortum duxerit, facilè curabitur ſanguinis miſſione, aliíſque evacuantibus: ſi à liquidi vitalis immeabilitate, difficiliùs & tardiùs curabitur plerumque: ſi à defectu poſt magnas evacuationes, curari quidem poterit, ſi vires corporis nondum adeo projectæ fuerint, ut ex ingeſtis non poſſint parare bonos humores; ſed tamen ad curationem requiretur tantùm temporis, quanto opus eſt ad reſtauranda illa, quæ perierant. Ubi verò à validis animi affectibus v. gr; mutato ſenſorio communi tremor ortus fuit, neque pacatis his animi motibus receſſerit, ſed diu

validus manſerit, curatio difficilis, imò & ſæpe omnino impoſſibilis, prævidetur.

CUR TREMOR CUM FRIGORE? Frigoris enim febrilis tempore (vide §. 576.) pulſus parvus ſæpe intermittens, pallor, &c, docent, ſtagnare humores ſanguineos in extremis vaſculis, adeóque turbari & vacillare motum liquidi arterioſi; unóque momento ferè deficere, altero autem inſurgere denuo. Verùm & ſpirituum ſecretio & motus per nervos requirit ſanguinis arterioſi fluxum liberum per encephali vaſa; adeóque patet, turbari debere æquabilem ſpirituum per nervos motum. Vacillabunt ergo binæ cauſæ muſcularis motûs, influxus nempe ſanguinis arterioſi & liquidi nervoſi in muſculos: unde patet ex illis quæ ad §. 627, dicta fuerunt, facilis ratio, cur tremor frigus febrile comitetur.

CUR INGENS TREMOR ADEO MALUS? Quia deſignat utriuſque liquidi, arterioſi nempe & nervoſi, defectum vel immeabilitatem; ſimúlque validus talis tremor, in initio febris natus, deſignat efficaciam cauſæ, quæ in corpore antea ſano tantas turbas excitare potuit. Simul etiam, quia ingens tremor impedimenta ponit circulationi humorum, meritò multa inde mala metuuntur. Præterea & tremores, qui in febrium acutarum vel & aliorum morborum decurſu naſcuntur, niſi criticas evacuationes præcedant vel comitentur, ſæpe peſſimi ominis ſunt, quia deſignant plerumque morbi materiam caput petere, & ibi turbare liquidi nervoſi æquabilem motum in ipſa omnium nervorum origine, id eſt, medulloſâ encephali ſubſtantiâ. Hinc dixit *Hippocrates*, (*a*) *In vehementer phreniticis tremores lethales ſunt*: uti etiam, (*b*) *Quibus ab atra bile mente motis tremores fiunt, malum eſt.* Et alibi, (*c*) *Palpitantes per totum, num etiam voce capti moriuntur?* Cujus afferti Exemplum in quarto ægro tertii libri Epidemiorum habet cui phrenitico ſecundâ die, (*d*) *manè vox defecit*, ... *palpitationes per totum corpus* ortæ fuerunt: quartâ verò die periit. Plura ſimilia ex *Hippocrate* adduci poſſent; hæc tamen ſufficient, ut probetur, quàm malum ſæpe omen tremores in morbis exhibeant.

CUR INANIMI AFFECTIBUS MAJORIBUS TREMOR? Totum ſenſorium commune validis animi affectibus turbari poſſe, nemo dubitat; & pluribus de hac re dictum fuit in *Commentariis* §. 104: non mirum ergo & tremorem ab inordinato liquidi nervoſi in muſculos influxu inde naſci. Quamvis autem & ſummâ furentes irâ, & magno gaudio perfuſi homines tremant ſæpe toto corpore, metum tamen validum præ reliquis animi affectibus tremor potiſſimùm ſequitur: unde & tremoris vocabulo hunc affectum frequenter deſignaverunt Auctores. Sic videmus apud Poetas, naturam ſcitè exprimentes, metu perculſos homines tremere. *Dolon* ſpeculator ab *Hectore* emiſſus, à *Diomede* captus (*e*) balbutiebat, dentes concuſſi ſtridebant, membra omnia tremebant. A ſolo terrore natum fuiſſe incurabilem tremorem, viginti annorum ſpatio perennantem in *Commentariis* §. 627, dictum fuit. Patet ergo, à validis animi affectibus, & inprimis à metu, talem poſſe naſci diatheſin in ſenſorio communi, ut à leviſſimis

(*a*) Coac. Prænot. n°. XCIX. Chart. Tom. VIII. pag. 857.

(*b*) Ibid. N°. XCV. Confer. Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XIV. Ibid. pag. 710.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCXLVII. Charter. Tom. VIII. p. 871. confer. Prædict. Lib. I. Comment. I. n°. XXIX. ibid. pag. 718.

(*d*) Comment. III. textu LXXV. Charter. Tom. IX. pag. 298.

(*e*) Homer. Iliad. Lib. X. verſ. 374, & ſequ.

etiam cauſis, turbato ſpirituum motu, tremor naſcatur validus, licèt in reliquis corpus ſaniſſimum fuerit.

CUR CIRCA MORTEM? Dictum fuit §. 627, tremorem ponere influxus arterioſos & nervoſos nunc contingentes, nunc abſentes: verùm circa mortem vacillans & intermittens pulſus docet, ſanguinem vix ampliùs ex corde dextro per pulmonem in ſiniſtrum cor venire poſſe; uude nec validè contrahitur cor, ſed tremit & palpitat celerrimè, donec poſt aliquot momenta tanta copia ſanguinis in cor ſiniſtrum pervenit, ut inde irritatum contrahatur validiùs, & contentum ſanguinem majori quàm antea vi in arterias pellat; unde illo tempore major influxus ſanguinis arterioſi in muſculos, & validior ejuſdem appulſus ad encephalon; hinc & augetur ſpirituum per nervos motus: mox autem hæc omnia ceſſant, donec corde repleto iterum & contracto, denuo renaſcantur. Adeóque patet, circa mortem, influxus arterioſos & nervoſos nunc contingere, nunc abeſſe, unde tremor naſcitur. Hinc dixit *Hippocrates*, (*a*) *In pernicioſis jam, parvi tremores* (τὰ σμικρὰ τρομώδεα) *& vomitus æruginoſus, lethales.*

CUR AB EVACUATIONE OMNI NIMIS MAGNA? Ut æquabilis fiat humorum circuitus, requiritur in vaſis plenitudo, & inprimis in arteriis: binæ enim ſunt cauſæ, utì ex Phyſiologis conſtat, quibus ſanguis per vaſa movetur, cordis nempe vis expellens ſanguinem in arterias, illáſque hinc dilatans; & deinde, ceſſante cordis hâc actione, dum illud eſt in diaſtole, arteriarum diſtentarum contractio ſanguinem contentum promovet. Verùm, niſi arteriæ diſtentæ fuerint priùs, non contrahentur; neque poterit cor diſtendere arterias, niſi plenæ fuerint illo tempore, dum cor contentum ſuis cavis ſanguinem in illas pellit. Si enim vacuæ arteriæ forent, vel tam parùm repletæ, ut arteriæ in minima diametro ſuæ contractionis non forent contiguæ in omni puncto ſuæ ſuperficiei internæ liquido contento, patet facilè, ſanguinem corde expulſum poſſe replere arterias abſque earumdem dilatatione, adeóque non ſequetur arteriarum contractio. Cùm autem majores arteriæ ſint canales fortes & elaſtici, illæ non collabuntur, quamvis replens illas liquidum deficiat, ſed in minima diametro ſuæ contractionis hærent; adeóque ſi tanta fuerit facta humorum jactura, ut in maxima hac arteriarum contractione tamen deficiat debita plenitudo, patet, neque arteriarum ſyſtolen in humorem contentum agere poſſe, adeóque fiet quies omnium, id eſt, mors. Dum autem valida evacuatio tantùm ſubduxit humorum, ut aliqua adhuc diſtentio fiat arteriarum à ſanguine corde expulſo, licèt debilis, non ceſſabit omnino circulatio, ſed languida erit & inæqualis; adeóque ob rationes jam dictas influxus arterioſus & nervoſus in muſculos vacillabit, unde tremor naſcetur. Sic videmus jugulata animalia, dum magna jam copia ſanguinis effluxit, tremere. Poſt diarrhœas validiſſimas, choleras, aliáſque ſimiles ſubitaneas & profuſas evacuationes, tremores naſci, quotidiana Obſervata docent.

CUR A NIMIO POTU QUOCUMQUE? Dum liquida quotidie majori copiâ ingurgitantur, augetur quantitas per vaſa corporis tranſmittenda, adeóque major diſtenſio vaſorum ſequitur, quàm naturaliter fieri ſolebat: verùm nimiam diſtenſionem, inprimis ſæpe repetitam, debilitas morboſa fibrarum ſequitur, utì in *Commentariis* §. 25. n°. 3, dictum fuit; adeóque faciliùs quidem poterunt

(*a*) Coac. prænot. n°. LXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 856.

dilatari vaſa, ſed minori vi reagent in liquidum diſtendens, à qua tamen reactione motus humorum per vaſa pro parte, pendet, uti modò dictum fuit. Præterea dum ingeſtus potus per urinas, ſudorem, &c, difflatur de corpore, diſtentæ antea fibræ, jam debilitatæ, non ſatis magâ vi ſe contrahunt verſus axim ſui canalis, ut contentum liquidum undique æquabiliter premere poſſint; adeóque fient ſimilia ac de nimiis evacuationibus dictum eſt. Patet hinc ratio, quare illi, qui potibus aquoſis tepidis ingenti copiâ quotidie aſſumtis abutuntur, toties tremulis membris pœnas luant; quæ mala adhuc augentur, quia his potibus fluiditate aquoſâ ſanguinis auctâ debilitantur omnia vaſa & viſcera (vide §. 43. n°. 3.); adeóque ultima elaboratio ſubtiliſſimi liquidi, ſpirituum nervoſorum nempe, minùs feliciter perficitur. Omnium autem frequentiſſimè moleſtus tremor abuſum vini aut ſpirituum fermentatorum ſequitur; longè enim major vaſorum omnium diſtenſio ab his, quam à potibus aquoſis, obſervatur: unde miſeri illi, niſi ſemper venas iaccho diſtentas habuerint, toti tremuli, & ad omnia vitæ munia inhabiles, languent, ſicque vel inviti, licèt meliora videant & probent, ad hæc denuo confugere coguntur. Videantur de his illa, quæ in *Commentariis* §. 605. n°. 11, dicta fuerunt.

§. 630. CURATUR reſtituto æquabili fluore & preſſione liquidi arterioſi in arterias; cerebroſi & cerebelloſi in fibras motrices: id obtinet in morbi initio uſu eorum, quæ lentorem ſolvunt, vires reddunt (606, ad 617.); in fine autem per ea, quæ liquida perdita ſubitó reſtituunt, fibras roborant, & viſcera (46. 47. 48. 49.)

Conſtat ex Phyſiologis (*a*), ad muſculorum actionem requiri, ut libera via ſit ſpiritibus, ex encepalo per nervos in muſculi fibras motrices influentibus; atque ſimul, ut per arteriam ſanguis libere diſtribui poſſit per totam muſculi ſubſtantiam: quidquid autem lædendo encephalon, vel inde productam medullam ſpinalem, vel nervos inde ortos, impedit hunc influxum, tollit motum muſcularem: idem autem etiam de arteriis ad muſculos tendentibus verum eſt. Simulac ergo debita copia utriuſque liquidi præſto eſt, illúdque meabile eſt & vaſa pervia, ad nutum voluntatis in omnibus muſculis voluntariis tales motus excitantur, quales in ſanitate cum facilitate, oblectamento, & quâdam conſtantiâ fieri poſſunt: ſanatus erit ergo tremor, qui vacillatio muſculorum inter tonum & laxationem eſt (vide §. 627.); adeóque ponit, muſculorum motus conſtanter exerceri non poſſe. Ubi autem modò dicta fieri nequeunt, tremor incurabilis manet, uti obſervatur, quando v. gr; poſt validos animi motus in illo organo corporeo, per quod mens humana quamdiu, corpori unita eſt, determinat ſpirituum motum in omnes & ſingulos muſculos, talis mutatio facta fuit, ut inde æquabilis influxus ſpirituum in muſculos turbetur in ipſa hujus primæ determinationis origine corporea.

Verùm in tremore febrili præcipuè diſtinguendum eſt, ut legitima ejus curatio inveſtigetur, an in morbi initio, an verò in fine obſervetur. In initio enim febris nondum poteſt accuſari jactura nimia vitalis liquidi, niſi evacuationes validiſſimæ febrim incipientem comitatæ fuerint, quod facilè cognoſcitur. Verùm hoc

(*a*) Boerh. Inſtitut. Medic. §. 401.

tempore febris tremor ſolet naſci à lentore, quo nomine (utì in *Commentariis* §. 588, dictum fuit) intelligitur omne obſtaculum circa extrema vaſcula natum, quod liberum motum humorum per illa impedit; ſive illud vitio vaſorum, vel humorum, vel utrorumque, contigerit: ſublato ergo hoc lentore, ſimul tolletur tremor. Quomodo autem lentor ille tolli debeat, & quàm varia ad hanc rem medela requiratur ſatìs fuſo ſermone in numeris hîc citatis dictum fuit. Omnia verò, quæ lentorem tollunt, ſimul vires reddunt; quia in initio febris debilitas ab obſtaculo pendet, non autem ab inanitione.

In fine verò morbi, ſoluto jam per idonea remedia & debitum ipſius febris moderamen lentore, ſi tremor adſit, alia longè curatio requiritur. Tunc enim vel à defectu arterioſi & nervoſi liquidi oritur, vel à nimis debili motu humorum per vaſa. Indicatio ergo jubet, ut quantocyùs reſarciantur perdita, vel nimis debilis incitetur motus. Prius perficitur, ſi modicâ copiâ ſimul, & ſæpe-repetitis vicibus, ingerantur talia nutrimenta, quæ debilitatis per morbum functionibus corporis poterunt ſubigi, & in ſanos humores converti quàm facillimè: de his verò videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 28, dicta ſunt. Nimis debilis autem motus augetur inprimis roborando vaſa & viſcera: febris enim impetu durante, omnia vaſa erant plùs diſtenta à liquido magìs moto & per calorem rarefacto; poſtquam verò febris deferbuit, exhauſtum corpus languet, collapſa vaſa ſunt, & per majorem diſtentionem prægreſſam debilitata, adeóque requiritur, ut illorum robur augeatur: quibus verò illud perfici poſſit, in paragraphis in textu citatis pariter explicatum fuit. Inprimis verò frictiones & exercitia corporis hîc ſummum uſum habent, quia per hæc vaſa & viſcera pulcherrimè roborantur, ſimúlque pro lubitu celeritas motûs humorum augeri poteſt, abſque ullis ſtimulantibus remediis adhibitis. Auctum verò viſcerum & vaſorum robur ſimul inſervit, ut ingeſta alimenta citiùs & meliùs mutentur in naturam noſtram, adeóque per eadem remedia ſimul impetrabitur ſubita perditorum reſtitutio.

Simul ex dictis patet, illam methodum, quæ tremori in initio febris nato curando optima eſt, nocere omnino, dum in fine morbi adhibetur, & viciſſim: in Exemplo res patebit. Dum in febre acuta inflammatoria lentor ſanguinis difficilem & inæquabilem tranſitum per vaſa encephali facit, poterunt turbari omnes hujus viſceris functiones, adeóque & tremor naſci: verùm in hoc caſu ſanguinis miſſio etiam repetita, clyſmata refrigerantia, purgantia antiphlogiſtica, victus tenuis, &c, tanti uſûs ſunt. Si verò in fine febris acutæ, exhauſto corpore per morbum ipſum & evacuationes prægreſſas, tremor adſit, eadem hæc remedia augebunt tremoris cauſam, nimiam nempe inanitionem, & certam ſæpe perniciem adferent. Jura carnium, vini moderatus uſus, frictiones, exercitia corporis, roborantia, cardiaca, ſtimulantia, &c, tunc pulcherrimè proderunt, quæ in priori caſu nocuiſſent peſſimè. Patet ergo in cura tremoris febrilis ſolicitè attendendum eſſe, quo tempore morbi fiat.

ANXIETAS FEBRILIS.

§. 631. ANXIETAS pro cauſa habet ſanguinis ex corde egreſſum impeditum; adeóque per fines pulmonales, aut aortæ, impoſſibilem tranſitum; hinc ſpaſmum vaſculorum contractorum, aut materiem inflammatam tranſire ineptam; ſimilia orta vidimus ex impedito trajectu cruoris per venam-portarum ex iiſdem cauſis; unde, quum omnis ſanguis venoſus, à cœliacis & meſentericis arteriis allatus, redire non poſſit, ſtagnet, vaſa extendat, arterioſo fluxui reſiſtat, & omnia hinc nata & naſcitura mala producat, liquet ambas has anxietatis cauſas in omni acuto morbo quàm ſeveriſſimè obſervandas, curandas eſſe.

Anxietas & dolor talia ſunt, quæ miſerrimam hominum conditionem reddere poſſunt; unde & hæc adeo deteſtatur natura humana, ut omni molimine conetur removere illa, quæ horum cauſæ eſſe poſſunt. Utì autem verbis explicari nequit ingrata illa perceptio in mente, quam dolorem vocamus (vide §. 220.), ſic idem de anxietate verum eſſe videtur: ſolus enim ille hoc percipit, qui anxietatem patitur. Licèt autem diſtinctè intelligi nequeat illa mutatio cogitationis, quæ anxietatem comitatur, tamen poſſumus inquirere illas mutationes in corpore, à quibus anxietatis perceptio in mente naſcitur: hoc enim ſufficit Medico, qui corpus, non verò mentem, curare debet. Illæ ergo mutationes corporeæ, quæ anxietatis ſenſum præcedunt vel comitantur, ſolicitè indagandæ ſunt; & his cognitis videndum, quâ methodo, & quibus remediis, citò & tutò tolli poſſint, quia moleſtiſſimum illud malum ſubitam medelam poſcit.

Simulac cor ſanguinem cavis ſuis contentum expellere nequit per arterias, anxietas percipitur; & quidem eò major, quò illud obſtaculum, liberum ſanguinis ex corde egreſſum impediens, validius fuerit. Verùm quamdiu vita ſupereſt (vide *Commentaria* §. 1.) requiritur ſanguinis venoſi ingreſſus in cava cordis, ejuſdémque ex cavis cordis in arterias expulſio; adeóque in hoc caſu anxietas deſignat, vitam ipſam in ipſo quaſi ſuî fonte periclitari: unde apparet, quantùm diſcrimen tunc adſit. Anxietatis ſenſum autem tunc percipi, quando liber egreſſus ſanguinis ex cordis cavis impeditur, conſtat certiſſimis Obſervatis. Circa mortem enim intolerabilis anxietas, adeſt, & ultima illa lucta morientium nihil aliud eſſe videtur. Miſeri illi, quibus polypoſæ concretiones in cordis cavis, vel majoribus vaſis circa cor, hærent, diras anxietates patiuntur, ſimulac corporis motu acceleratur ſanguinis velocitas; dum quieſcunt omnino, ſatìs bene ſe habent, quia placidè motus ſanguis hæc obſtacula præterlabi poteſt adhuc, & per arterias expelli. An ergo, utì doloris ſenſus fibræ nervoſæ à cerebro ortæ diſſolutionem inſtare monet, ſic anxietas vitam ipſam & vitalia viſcera periclitari indicat? Certè cor in acutiſſi-

ma febre adeo celeriter agitatum, pulmo immeabili ſanguine infarctus in peripneumonicis, non dolent; ſed anxietatis ſummæ ſenſus percipitur, qui invitum etiam hominem cogit, ut mutató ſitu corporis, aut alio quovis molimine, dirum hoc malum levet. An, utì fibræ nervoſæ, à cerebro ortæ, doloris ideam in mente excitant, dum extendutur; ſic nervi, per vitalia viſcera diſperſi, cerebelli, non verò cerebri, propagines, anxietatis ſenſum faciunt?

Cùm autem cor dextrum per arteriam pulmonalem, cor verò ſiniſtrum per aortam ſanguinem pellat; patet, anxietatis cauſam, impeditum nempe egreſſum ſanguinis ex corde, & in arteria pulmonali, & in aorta hærere poſſe: omnium tamen frequentiſſimè in pulmonali arteria tale obſtaculum obſervatur, quia ſanguis, corde dextro pulſus in magnum truncum arteriæ pulmonalis, ſtatim per anguſtiſſima ejus extrema tranſire debet in venas, & ex his in cor ſiniſtrum; adeóque in hoc tranſitu ſanguis ſtatim hærebit, ſi minùs meabilis fuerit. Imò ſanguis, utì in Phyſiologis demonſtratur, per pulmonalis arteriæ anguſtias pulſus evadit aptus, ut per omnia reliqua corporis vaſa fluere poſſit; adeóque, ubi in cor ſiniſtrum pervenerit, per aortæ fines tranſire poterit, niſi vel ob vaſorum anguſtiam, vel errorem loci, vel liquidiſſimæ partis jacturam, frigus, &c, in hoc itinere mutetur. Quinimo dum obſtaculum circa aortæ arteriæ fines hæret, quod impedire valet, quominus cor ſiniſtrum ſe libere evacuare poſſit, ſimul non poterunt venæ pulmonales ſuum ſanguinem libere infundere cordi ſiniſtro; hinc infarcietur brevì pulmo, & naſcetur reſiſtentia cordi dextro. Unde patet, anxietatem ab impedito egreſſu ſanguinis ex corde natam, præcipuè circa cor dextrum & arteriæ pulmonalis fines hærere.

Cùm autem hîc agatur de anxietate, tamquam ſymptomate febrili, impeditus ſanguinis tranſitus fiet vel ob ſpaſmum vaſculorum contractorum, vel ob ſanguinis tranſmittendi immeabilitatem, quæ in hoc caſu ferè ſemper ab inflammatoria ſanguinis viſciditate pendet. Quamvis enim plures aliæ cauſæ, ut v. gr; tumores ſcirrhoſi, ſuppuratorii, &c, externâ compreſſione vaſa anguſtare poſſint, & liberum ſanguinis egreſſum ex corde impedire; ut & polypoſæ concretiones, mucoſa, frigida, ſanguinis cacochymia, &c, ſanguinem immeabilem reddere poſſint; de illis hoc loco non agitur, cùm febris tantùm, & ſymptomatum ejus Hiſtoria, hîc pertractentur.

Facilè verò patet, eumdem effectum ſequi debere, ſive vaſorum minuatur capacitas; fluidis non mutatis, ſive manente eâdem vaſorum amplitudine liquida fiant minùs meabilia; utì latiùs in Hiſtoria obſtructionis explicatum fuit. Poſſe autem vaſorum amplitudinem minui, dum ſpaſmo fibrarum ſuarum muſcularium contrahuntur, docent Experimenta. Arteriæ enim non ſolâ elaſticitate ſuâ agunt in fluida contenta, ſed veras fibras muſculares habent, utì docet Anatome; quarum contractione cava arteriarum anguſtari poſſunt: harum verò fibrarum contractionem augeri poſſe, patet ex ſequentibus. Dum ſaniſſimus homo ſubito percellitur metu, totus pallet, & contrahitur in omnibus ferè corporis partibus: arteriæ enim contractæ ſpaſmo ſuarum fibrarum muſcularium repellunt ſanguinem rubrum, utì in tota cute externa ad oculum patet. Idem autem in internis partibus fieri docent ſuſpiria, anxietates, & reſpiratio anheloſa, ob difficilem tranſitum ſanguinis per contractos ſpaſmo arteriæ pulmonalis fines. Idem etiam in frigore febrium intermittentium apparet: incipit enim contractis vaſorum finibus (utì docet pallor), &

debilitatis cordis viribus, naſci major reſiſtentia ſanguini ex corde expellendo, atque ideo ſæpe tanta anxietas adeſt tempore frigoris febrilis, inprimis ſi validum fuerit: imò illi, qui à febribus his moriuntur, ferè ſemper in frigore febrili pereunt.

Verùm & liquidi per vaſa tranſmittendi immeabilitas, manente eâdem vaſorum tranſmittentium capacitate, poterit impedire tranſitum ejuſdem per arteriæ pulmonalis & aortæ fines. Utì enim dictum fuit in *Commentariis* §. 382 n°. 8, in ſanguine noſtro naturalis proclivitas eſt in cohæſionem; unde in quiete ſponte ſua concreſcit: & tamdiu ſanitas manet, quamdiu viſcerum & vaſorum efficaciâ poteſt ſuperari ille nixus in concretionem. Probatum autem fuit §. 587, ubi de febris effectibus agebatur, per febrim liquidiſſima exprimi, reliqua incraſſari; adeóque per febrim augeri poterit ſanguinis cohæſio, ergo & impediri ejus tranſitus per arteriarum fines. Quando autem illud vitium auctæ cohæſionis in ſanguine naſcitur, primum ferè ejus ſignum in pulmone percipitur, quia ex corde dextro ſtatim in anguſtos arteriæ pulmonalis fines ſanguis pellitur; unde difficilis & anheloſa reſpiratio, jactatio, anxietas, & illa ægrorum ἀλυσφορία *Hippocrati* dicta, ſigna certa exhibent, quibus docemur, talem immeabilitatem in ſanguine naſci, quâ impediri incipit ejus liber tranſitus per arteriarum fines. Unde meritò in morbis acutis omnia hæc ſigna peſſimi ominis habentur.

SIMILIA ORTA VIDIMUS EX IMPEDITO TRAJECTU CRUORIS PER VENAM-PORTARUM EX IISDEM CAUSIS. Altera cauſa anxietatis, & quidem ſatìs frequens, pendet ab impedito ſanguinis tranſitu per venæ-portarum ramos, atque pariter à ſpaſmo vaſculorum contractorum, aut immeabilitate ſanguinis oritur. Notum enim eſt ex Phyſiologis, omnem ſanguinem venoſum (excepto illo, qui, à nutritione horum viſcerum peractâ reſiduus, peculiaribus venis in cavam venam defertur) ventriculi, inteſtinorum, meſenterii, pancreatis, lienis, omenti, colligi in unam venam-portarum; quæ hepar ingreſſa, adſcitâ firmâ, arteriis ſimili, tunicâ, mox in ramos abiens; & poſtea in minores innumerabiles diviſa per omnem hepatis ſubſtantiam diſtribuitur, atque bilis ſecretione peractâ, reſiduus ſanguis, venulis receptus, in venam cavam infunditur. Patet ergo, ſanguinem illum; ex viſceribus chylopoieticis in venam-portarum delatum, per convergentes canales iterum ferri debere, ſícque bis venoſum fieri, antequam ad cor redeat: adeóque apparet, difficiliorem per hepar trajectum humorum eſſe debere, quia ſanguis venoſus, abſque vi cordis de novo in illum agente, tranſprimi debet per ultimas venæ-portarum anguſtias: unde facilè in illis hominibus, qui ſalubri motu corporis carent hîc impedimenta libero humorum tranſitui naſcuntur. Sive jam circa ultimas venæ-portarum per hepar diſtributæ anguſtias, ſive in ductibus biliofis, aut illorum emiſſario communi, oriatur obſtaculnm, effectus ferè idem erit: impeditur nempe tranſitus ſanguinis per venam-portarum, adeóque & venoſum ſyſtema viſcerum chylopoieticorum non poterit ſe evacuare in illam: venis autem illis plenis manentibus & diſtentis, ſanguis arterioſus per cœliacam & meſentericas arterias allatus, qui in has venas exonerari debebat, ſtagnabit pariter, adeóque ſanguini per aortam pellendo in has arterias major fiet reſiſtentia; ergo cor ſiniſtrum difficiliùs ſanguinem ſuum poterit evacuare in aortæ truncum, donec removeantur hæc obſtacula, vel alii ex aorta oriundi rami dilatati recipere poſſint illum ſanguinem, qui aliter per cœliacam & menſentericas arterias tranſire ſolebat. Fortè ideo, majori copiâ ſanguinis

nis per vicinas emulgentes arterias pulſo, ingens copia urinæ excernitur, utì toties in hac anxietatis ſpecie apparet; præcipuè ſi ab inordinato ſpirituum motu vaſculis ſpaſmo contractis ortum duxerit. Cæteris enim paribus, eò major copia erit liquidi ſecreti, quò major quantitas liquidi ſecernendi organis ſecretoriis applicatur, eodem temporis ſpatio.

Frequens ſatìs in Praxi hæc anxietatis ſpecies occurrit; quæ ab impedito trajectu cruoris per venam-portarum oritur. Multis enim hominibus, qui cæterùm ſatìs ſani hactenus videbantur, intolerabilis ſubitò anxietas naſcitur; ſuccedit vomitus moleſtiſſimus, & paulò pòſt totum corpus icterico colore defœdatum conſpicitur, ceſſante tunc anxietate: ſenſim per urinam eluitur bilis ſanguini miſta, color flavus cutis evaneſcit, & ſani videntur: verùm poſt aliquot ſeptimanas, citiùs vel ſeriùs, redeunt eodem ordine omnia hæc ſymptomata. Docuerunt cadaverum ſectiones (utì poſtea latiùs dicetur, ubi de ictero agendum erit) in his hominibus, ductum communem bilis, vel & cyſticum aliquando ſolum, à bile inſpiſſata, calculis, tumoribus vicinarum partium, &c, ſic obturatos eſſe, ut ſecreta à ſanguine venæ-portarum bilis per has vias exire nequeat: unde hæc accumulatur, receptacula, in quibus colligitur, diſtendit, vaſa bilioſa repleta manent, impedimentum naſcitur ſanguini venæ-portarum, à quo bilis ſecerni debet, anxietas fit ſumma, donec ſalutari naturæ molimine per vomitum retropellatur bilis, & ſanguini permiſta icterum faciat. Dum enim homo vomit, abdomine contenta viſcera omnia convulſivo diaphragmatis & muſculorum abdominalium motu validiſſimè comprimuntur, atque per hanc compreſſionem retrogrado motu ſecreta bilis retropellitur in venæ-portarum ramos, atque ex his vel per venæ cavæ reſpondentes ramulos in ſanguinem redit vel & fortè unà cum ſanguine venæ-portarum retroprimitur in arterias. Mutari enim poſſe ſanguinis directionem in arteriis, ſi major ſit reſiſtentia circa illarum extrema, quàm eſt potentia urgens liquidum à baſi verſus apicem, in *Commentariis* §. 141, n°. 1, dictum fuit. Cùm ergo, obſtaculo poſito circa venæ-portarum extremos fines, arterioſo ſanguini in has venas fluxuro reſiſtentia fiat; per vomitum compreſſis his partibus, ſanguis poterit retroprimi in arterias, præcipuè cùm in venæ-portarum ramis, per meſenterium diſperſis, nullæ valvulæ ſint, quæ huic retrogrado ſanguinis motui obſtare poſſent; utì docuit *Ruyſchius* (*a*). Inde ſimul patet ratio, quare, diſtentis per flatus ventriculo aut inteſtinis, anxietas naſcatur, dum tumore harum partium compreſſis vaſis impeditur libera circumductio humorum: hæc autem anxietas erumpentibus flatibus levatur illico.

Si ergo anxietas in morbo acuto oriatur, ſummam ſemper attentionem meretur, cùm tanta ſæpe mala inde ſequantur, utì ſequenti paragrapho dicetur. Turpiſſimos hìc commiſſos errores doluerunt toties ſerò Medici, dum ægrorum numero obruti miſerorum de anxietate querelas neglexerant incauti. Severo ergo examine indagandum ſemper eſt, quænam anxietatis cauſa ſit, & quo in loco corporis hæreat. Summum enim diſcrimen habet illa anxietas, quæ ab impedito tranſitu per fines arteriæ pulmonalis pendet: minùs periculoſa illa, quæ ab impedito cruoris tranſitu per venam-portarum pendet; licèt tamen & peſſima inde ſequi poſſint mala: omnium minimè periculoſa illa anxietatis ſpecies, quæ à flatibus & ſpaſmo contractis vaſculis, ob inordinatum ſpirituum motum, fit, utì in hyſtericis & hypochondriacis

(*a*) Adverſar. Anatom. dec. II. n°. IV. pag. 11.

toties obſervatur. Quibus autem ſignis diverſæ hæ anxietatis ſpecies diſtingui poſſint, mox dicetur.

§. 632. SI anxietas ergo talis (631) diu perſtat, circa vitalia producet polypoſas concretiones, inflammationes, gangrænas ſubitaneas, cum intolerabili anguſtia, & morte citò ſubſequente; ſi autem hæſit in hypochondriis, tum maximum ſenſum ægritudinis circa ſtomachum pariet, reliquis viſceribus minùs acutè ſentientibus; dein putrefactiones ſubitaneas ſanguinis in vaſis his amplis, minúſque validis; unde gangrænæ, hepatis putredo, dyſenteria à putrefacto lethalis.

Si circa vitalia viſcera, cor nempe & pulmones, anxietatis cauſa hæreat, ſanguinis ex corde egreſſum impeditum eſſe deſignatur, utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Cognoſcitur autem hoc malum adeſſe ex læſione vitalium actionum, pulsûs nempe & reſpirationis. Cùm enim ſanguis ex corde libere expelli nequeat, arteriæ non dilatabuntur, adeóque pulſus erit debilis & vacillabit; & ob eamdem cauſam brevì frigus extremarum partium aderit, quia non poterit ſanguis ad extrema corporis uſque propelli. Cùm autem pulmonis per aerem inſpiratum dilatatio requiratur, ut ſanguis corde dextro expulſus libere per arteriæ pulmonalis anguſtias tranſire poſſit, & in præcedenti paragrapho demonſtratum fuerit, brevì impediri tranſitum per pulmonem, licèt in aorta primum libero ſanguinis egreſſui obſtaculum hæſerit; patet ratio, quare ægri in hac anxietatis ſpecie omni reſpirationis molimine conentur viam facere ſanguini in arteria pulmonali hærenti: hinc illa ſuſpiria, & brevis & anheloſa reſpiratio, quam erecto corporis in lecto ſitu, (quem in acutis morbis adeo damnat *Hippocrates*) levare conantur. Unde difficilis reſpiratio, vacillans pulſus & extremorum frigus docent, anxietatis cauſam circa vitalia hærere, & mortem inſtare, niſi ſuccurratur illico.

Dum enim hæret in ſinubus venoſis, auriculis, cavis cordis ſanguis, non potens propelli per arteriarum fines, ſtagnabit, adeóque concreſcet brevì; cùm ex ſua natura in ſaniſſimo etiam homine adeo in concretionem pronus ſit; liquidiſſima pars à craſſiori ſecedens adhuc tranſibit per arterias, reſiduum eò magìs inſpiſſabitur, polypoſas concretiones formabit, ſæpe poſtea, ſi evaſerint ex hoc diſcrimine ægri totâ vitâ non reſolubiles. Præterea dum immeabilis ſanguis cordis proximi vi urgetur in anguſtias arteriarum, & per febrim fortiùs agitur, (vide §. 371.), vitalia viſcera inflammabuntur, atque ob eamdem rationem nata hîc inflammatio ſubitò in gangrænam tranſibit (vide §. 388, & 422.) certò & citò lethalem (vide §. 432.); utì in violentiſſima peripneumonia triſtiſſimis Exemplis toties conſtitit. Simul tunc adeſt intolerabilis anguſtia, quæ facit, ut miſeri continuò ſitum corporis mutent, & quaquaverſum ſe jactent in lecto, donec infarcto penitus pulmone ſuffocati pereant.

SI AUTEM HÆSIT IN HYPOCHONDRIIS, &c. Quamvis hæc anxietatis ſpecies non adeo funeſta ſit, ac prior, tamen & inde multa mala metuenda ſunt, ac pariter moleſtiſſimo intolerabilis anguſtiæ ſenſu ægros afficit. Diſtinguitur autem à priori, quòd reſpiratio non adeo impedita ſit, & pulſus arteriarum

ſatis ſint expediti, quamvis febriles. Maximè autem notandum, quòd, licèt in hepate hæreat obſtaculum, trajectum cruoris per venam-portarum impediens, præcipuus tamen ægritudinis ſenſus circa ſtomachum, & inprimis circa ejus orificium ſuperius, quod cardia vocari ſolet, percipiatur: hoc enim in loco prementis ponderis moleſtiſſimum ſenſum habent illi, qui paulò poſt, retrogradâ in ſanguinis maſſam bile, ictero fœdabuntur. Hunc locum indicant ſemper, imò ſæpe & pugnis contudiſſe vidi, dum ſummam illam anxietatem impatientiſſimè ferebant. Notum eſt ex Anatomicis, magnos paris octavi nervos circa orificium ſeperius ventriculi locari, qui deinde per abdominalia viſcera omnia diſtribuuntur: fortè ab illis pendet anxietatis perceptio circa hunc locum, dum circuitus humorum per viſcera abdominalia turbatur, impedito tranſitu ſanguinis per venæ-portarum fines in hepate. Quamvis enim in reliquis viſceribus ab eadem hac cauſa, dum ſanguis per arterias allatus urget, nec venæ interim ſe evacuare poſſunt, magna diſtenſio fieri debere videatur, tamen vel minùs acutè ſentiunt, vel ſaltem anxietatis ſenſus ab hac cauſa in aliis locis non percipitur. Dolores quidem vagos in variis abdominis locis, nunc circa lienem, nunc in inteſtinis, icterum periodicum præceſſiſſe vidi ſæpius, & ab aliis Auctoribus idem obſervatum legitur; verùm ille ægritudinis & anxietatis ſenſus circa ſtomachum præcipuè hæret. Dum hæc obſervaverat *Helmontius* dixit, (*a*) *Icterus namque nuſquam alibi viget magis quàm in atrio ſtomachi, unde ſuas excitat anxietates & ſuſpiria, deſignans ibidem teſſeram ſuæ ferociæ verſari.*

Si jam conſideretur, ſtagnare ſanguinem in toto ſyſtemate venæ-portarum; totum hepar immeabili ſanguine infarctum eſſe; patebit facilè, quot & quanta mala hîc metuenda ſint. Sanguis enim venæ-portarum proximam bilis, per hepatis fabricam ſecernendæ, materiam habet; vaſa bilem jam ſecretam continentia, à vicinis infarctis & tumentibus comprimuntur; ſæpe etiam ductus excretorii utriuſque bilis, cyſticæ nempe & hepaticæ, obſtructi ſunt in his morbis; hinc peſſima putredo exſpectanda eſt. Obſervatur enim, bilem ſtagnatione, utì & calore nimio febrili, citiſſimè corrumpi, & in cadaveribus animalium circa hepar prima incipientis putredinis ſigna apparent. Dum jam ſimul febrili impetu ſanguis in obſtructa hæc loca urgetur, vaſorum deſtructio, humorum effuſio, & gangræna, meritò metuuntur; inprimis cùm hepar adeo molle & friabile ſit, ut rudiori etiam attactu facilè tenera ejus fabrica deſtrui poſſit. Hinc patet ratio, quare toties poſt icterum vomicæ putridiſſimæ in hepate inveniantur; vel & quandoque hepatis, jam verâ putredine diſſoluti, tabus olidiſſimus dyſenteriam lethalem faciat. Dum febres continuæ remittentes autumnales, unà cum levi hepatitide, in autummo epidemicè hîc graſſabantur ante aliquot annos, aderat illa anxietas, urinæ color icteritius, & flavedo in adnata tunica oculorum: conſtitit autem tunc pluribus caſibus, febres has malè curatas cortice Peruviano, antequam illud obſtaculum in hepate ſolutum fuiſſet, poſt diuturnos languores putridiſſimâ dyſenteriâ obortâ, è medio tuliſſe plurimos.

(*a*) Capitul. *confirmatur morborum ſedes in anima ſenſitiva*, ad calcem. n°. XIII. pag. 451.

§. 633. INDE optimè novit Medicus, quid anxietas talis (631. 632.) pro ſua cauſa & natura ponat, quídque inde præſagiendum ſit; ſimúlque diſtinguet inter anxietatem ab uno affecto genere nervoſo, abſente febre antegreſſâ, & inter eam, quæ ab inflammatione acuta, quæ tum per ſua ſigna priùs ſe prodidit; inde comparans hæc cum vehementia, duratione, loco hujus mali, cuncta prudenter detegere poterit: cur in omni ferè morbo circa mortis articulum anxietas ultimò tragœdiam claudit: cur ſpaſmodica anxietas parùm, inflammatoria maximè, periculoſa: cur, inquies, jactatio, ſuſpiria, anhelatio pervigilium in morbis inflammatoriis, ſuppuratoriiſque, mortis prænuncia.

Ex illis, quæ binis præcedentibus paragraphis dicta fuerunt, conſtat, duplicem diſtingui anxietatem; quarum una, circa vitalia viſcera hærens, impeditum ſanguinis egreſſum ex corde, ejúſque tranſitum impoſſibilem per arteriarum fines pro ſua cauſa & natura ponit; & inprimis circa pulmonalis arteriæ extrema obſtaculum tunc invenitur, utì demonſtratum fuit. Cognoſcitur hæc ſpecies reſpiratione difficili, pulſu debili & inordinato, extremarum partium corporis frigore: anguſtia ſumma, ſiniſtrum ſemper præſagium hujus anxietatis eſt, quia vel ſubita mors metuitur, vel à ſtagnante hîc ſanguine naſcuntur polypoſæ maſſæ, quæ poſtea diras cordis palpitationes, à minimo corporis motu immaniter augendas, lipothymias, dyſpnœam, & plurima alia peſſima mala faciunt. Altera anxietas in hypochondriis ſedem ſuam habet, & diſtinguitur à priori, quòd nec pulſus multùm mutatus ſit, neque reſpiratio adeo læſa, cùm nec in pulmone nec arteriis corde egreſſis obſtaculum ſit, ſed circa fines venæ-portarum: præcipuum hujus ſignum eſt, intolerabilis oppreſſionis ſenſus circa cardiam. Quamvis autem non adeo periculoſa ſit hæc anxietas, quàm prior, plurima tamen inde mala metuenda eſſe in præcedenti paragrapho vidimus.

Verùm quàm maximè diſtinguendum eſt in omni anxietate, an à denſitate inflammatoria humorum tranſitus ſanguinis per ultimas vaſorum anguſtias impediatur; an verò ſpaſmo contracta vaſa ſuas civitates anguſtaverint; quia longè alia medela tunc requiritur. Quibuſdam enim hominibus adeo mobile & irritabile eſt genus nervoſum, & tam facilè turbatur ſubtiliſſimi liquidi per nervos motus, ut à levi etiam animi affectu ſumma anxietas, ſpaſmi, dolores mirabiles, convulſiones, &c, oriantur. Quàm frequens autem anxietatis cauſa hæc ſit, docuit *Sydenhamus*, qui tanta cum cura mirabilis illius & multiformis morbi, qui paſſio hyſterica & hypochondriaca vocari ſolet à Medicis, Hiſtoriam (*a*) deſcripſit: notavit enim (*b*) chronicorum morborum dimidiam partem ab hoc affectu pendere. Pauciſſimæ enim fœminæ omnino ab hoc morbo immunes ſunt; & tantùm ferè illæ, quæ duris laboribus vitam tolerant: imò & plurimi viri, qui ſapientiæ ſtudiis dediti ſedentariam vitam agunt, his morbis obnoxii ſunt. Notavit autem *Sydenhamus*, illud inprimis mirabile in his morbis obtinere, quòd, quamcumque partem coporis ἀταξία illa ſpirituum invaſerit, ſtatim producantur ſymptomata talia, qualia illi parti competunt; unde omnes ferè morbos mentitur, & facilè Medico fraudem facere poteſt, niſi

(*a*) Diſſertat. Epiſtol. de Paſſion. Hyſteric. pag. 485, & ſequ.

(*b*) Ibid. pag. 486.

ſolicitè ad omnia attenderit, & magnâ peritiâ valuerit. Per omnes ferè coporis partes varia hujus morbi phœnomena recenſuit ille Auctor, atque docuit; omnia hæc mala, quantúmvis diverſa videantur, ab una tamen radice pendere, & eâdem medelâ debellari poſſe. Nimia enim mobilitas nervoſi generis, & minor firmitas ſpirituum, qui, utì mirâ phraſi dixit *Sydenhamus*, (*a*) *ſupremum in ſcala materiæ gradum conſtituunt, in ipſo entis immaterialis confinio poſiti*, morbi hujus ideam abſolvunt. Qualis enim ſanguis eſt, tale ſerum, talis lympha, & reliqui tenuiores inde ſecreti humores videntur eſſe: verùm in debilibus puellis & viris, qui libris, impalleſcere aſſueti vix corpus movent, ſanguis de vena miſſus inſtar aquæ rubellæ diffluit; duris verò laboribus exercitati ruſtici cruor in ſciſſilem maſſam concreſcit illico, imò & ipſum ſerum ſanguinis in his ſæpe nimis in concretionem tendit: hinc admodum probabile videtur, ſubtiliſſimum illud noſtri corporis liquidum varios cohæſionis gradus habere poſſe. Videmus autem quotidie teneras puellas, viróſque, in quibus ſimilis ſanguinis craſis obtinet, à leviſſimo animi affectu turbari totos, à minimo fragore illico contremiſcere; dum durum aratorem orbis ruina vix pavidum feriret. Neque invicto magnanimæ mentis robori in tali homine hæc intrepiditas adſcribenda videtur, ſed tantùm inde pendet, quòd calloſum quotidianis laboribus corpus minùs afficiatur, & firmior omnium fluidorum compages ſit: (*b*) *Etenim animi robur & conſtantia, quamdiu hoc corporis luto is incruſtatur, à firmitudine ſpirituum eidem famulantium maximè pendet.* Unde iniquè agitur cum hyſtericis & hypochondriacis, dum amici, imò & ſæpe Medici, illos increpant, quaſi illorum culpâ fieret, ut à leviſſimis etiam turbentur adeo, atque poſſent ratiocinio has turbas compeſcere. Miſeris enim his (*c*) *non citiùs remedium adfert pertinax aliquod vel inſolentiſſimi Stoici decretum, quàm* ὀδονταλγίαν *præcaverit is, qui firmiter ſtatuerit, ſe nullo modo permiſſurum, ut dentes dolore pertententur.*

Cognoſcitur autem hæc anxietas ab affecto genere nervoſo orta, quòd nulla febris illam præceſſerit; temperies ægri talis ſit, ut ſolida tenerrima, & fluida minùs firma ſint; animi motus prægreſſi fuerint, vel liquidorum evacuationes validæ & ſubitæ, ſive ſpontaneæ, ſive à purgantibus, vomitoriis, &c, aſſumtis, excitatæ: quotidianæ enim Obſervationes docent, hyſtericos & hypochondriacos peſſimè affici ab evacuantibus fortioribus quibuſvis. Omnium certiſſimum & maximè pathognomonicon ſignum eſt, ſi (*d*) ingentem copiam urinæ limpidiſſimæ emittant tales ægri, dum illa anxietas adeſt, vel aderit brevì. Hoc urinæ profluvio fatetur (*e*) *Sydenhamus* ſe inprimis cognoviſſe mirum hunc morbum, dum varias larvas induens quævis alia mala mentiretur. Illa verò anxietatis ſpecies, quæ ab inflammatoria viſciditate ſanguinis, & hinc impedito tranſitu ejuſdem per arteriarum extrema pendet, febrim comitem habet (vide §. 588.); imò illam febris acuta ferè ſemper præcedere ſolet, & præterea ſignis inflammationis (vide §. 382.) diſtinguitur ab illa anxietate, quæ à turbato genere nervoſo pendet. Quàm neceſſarium autem ſit ſolicitè has anxietates per ſua ſigna cognoſcere, patebit ſequenti paragrapho, ubi de anxietatis cura agitur, quia oppoſita ſæpe medela in his requiritur.

Si jam ſimul ponderetur diverſa anxietatis vehementia, duratio, & locus, in

(*a*) Diſſert. Epiſtol. De Paſſion. Hyſteric. pag. 503.
(*b*) Ibid.
(*c*) Ibid.
(*d*) Ibid. pag. 491. 492.
(*e*) Ibid. pag. 495.

quo origo mali hæret, reliqua omnia, quæ ad prognoſim faciunt, detegi poterunt. Quò enim validior fuerit anxietas & diutius duraverit, eò pejora mala exſpectanda ſunt. Si enim circa pulmonalis arteriæ extrema anxietatis cauſa hæſerit diu, ſive ob immeabilem ſanguinem, ſive à ſpaſmo, utì in aſthmate periodico fit; ſummus metus eſt polypoſæ concretionis ſanguinis in magnis illis vaſis & receptaculis circa cor; utì & dilatationis aneuryſmaticæ aut varicoſæ magnorum vaſorum ex corde egreſſorum, imò & cordis ipſius: unde tunc poſtea, licèt remotis his obſtaculis anxietas ceſſet, manent triſtiſſima & immedicabilia mala; de quibus aliâ occaſione in *Commentariis* §. 176, dictum fuit. Simul etiam ex hactenus dictis patet ratio ſequentium.

CUR IN OMNI FERE MORBO CIRCA MORTIS ARTICULUM ANXIETAS ULTIMO TRAGŒDIAM CLAUDIT? Si enim excipiantur illi morbi, qui uno momento vitam finiunt, utì dum ſæviſſima peſtis ſaniſſimos homines, nihil omnino mali præſentientes, (*a*) imò in foro verſantes, occidebat illico, utì aliâ occaſione memoratum fuit; omnes reliqui morbi, dum in mortem tendunt, ſummam anxietatem faciunt: nihil enim aliud videtur eſſe ultima illa vitæ cum morte lucta in moribundis. Si autem conſiderentur illa, quæ circa mortem contingunt, phœnomena, apparebit facilè ratio. Dum enim homo moriturus eſt, cordis vires debilitantur, utì docet pulſus; ſanguis ad extrema corporis uſque propelli nequit; hinc oritur pallor & frigus extremorum: hoc frigore conſtringuntur vaſa cutanea; hinc ſanguis venoſus in latiores venas derivatur, & ad cor dextrum tendit: arteriæ pariter contractæ hoc frigore, & ob imminutas vires cordis non ampliùs diſtentæ ſanguine impulſo, retrogrado motu ſanguinem verſus cor movent; hinc oritur maxima reſiſtentia cordi ſiniſtro, unde illud evacuari nequit, adeóque nec venæ pulmonales ſuum ſanguinem evacuare poſſunt in cor ſiniſtrum; oppletur hinc pulmo ſanguine; cordi dextro ſumma fit reſiſtentia, quam moribundi ſummo reſpirationis molimine ſuperare nituntur: arteriæ pulmonales manent repletæ; cor dextrum celerrimè palpitans urget adhuc plenas arterias; exprimitur in cava aerea pulmonis ſolitò viſcidior humor, qui expectorari non potens, tracheas implet, & ingratum illum ſtridorem (*de rochel*) in vaſis aereis pulmonis facit; ſícque dilatatio pulmonis per inſpirationem magìs & magìs impeditur: hinc creſcunt reſiſtentiæ cordi dextro, donec tandem quieſcat & homo moriatur. Verùm §. 631, probatum fuit, anxietatem pro cauſa habere ſanguinis ex corde egreſſum impeditum: cùm ergo illud in moribundis obtineat, patet ratio, quare anxietas ſumma in mortis articulo ſemper adſit. Confirmant hanc rem illi homines, qui ſub aquis ſuffocati, vel laqueo ſuſpenſi, revixerunt: omnes enim teſtantur ſe ſummam anxietatem percepiſſe, & paulò pòſt nullius rei conſcios fuiſſe. Vixit adhuc ante aliquot annos ſenex hortulanus, qui ab hoſtibus fugientibus ex arbore ſuſpenſus, mox à ſuis, diſciſſo laqueo, liberatus, narravit ſæpius celeberrimo *Boerhaavio*, quòd, dum in laqueo hæreret, vidiſſet ſtatim ſummam lucem, fulguris inſtar; ſimul percepiſſet intolerabilem anxietatem, deinde verò nullius rei memor fuiſſet, donec poſtea ad ſe rediret. Non abſque ratione ergo *Seneca* aſthmatis periodici anxietates expertus dixit, (*b*) *Brevis autem valde, & procellæ ſimilis, impetus eſt, intra horam ferè deſinit. Quis enim diu exſpirat? omnia*

(*a*) Sydenh. ſect. II. cap. II. pag. 133. | (*b*) Epiſtola LIV. pag. 454.

corporis incommoda, aut pericula, per me tranſierunt: nullum mihi videtur moleſtius. Quid-ni? aliud enim quidquid eſt, ægrotare eſt: hoc eſt, animam agere. Itaque Medici hanc meditationem mortis vocant.

CUR SPASMODICA ANXIETAS PARUM, INFLAMMATORIA MAXIME, PERICULOSA? Quia, dum eò uſque increvit anxietas, ut in animi deliquium incidant, vel paulò pòſt inciderent ægri ſpaſmodicâ anxietate correpti, ſolvitur ſpaſmus; quia cor tunc ſanguinem verſus encephalon pellere debitâ vi nequit; hinc nec illud ſpiritus movere per nervos; adeóque ceſſat inordinatus ille influxus ſpirituum in quaſdam partes, & levatur anxietas. Patet hoc quotidianis Obſervationibus in fœminis hyſtericis, dum gulæ muſculi, ſpaſmo conſtricti, interceptum aerem in œſophagi tubo retinent, qui expanſus calore loci tumorem magnum facit, vicina omnia comprimentem cum ſenſu inſtantis quaſi ſuffocationis: ſimulac enim hæ mulieres animo linqui incipiunt, ſolvitur ſpaſmus, & valido ructu exploditur coercitus aer, totúmque malum ceſſat. In aſthmate ſpaſmodico laborantibus idem apparet toties: qui dum in ipſo quaſi mortis limine verſari videntur, ſoluto ſpaſmo, reviviſcunt, & centenos ſæpe tales paroxyſmos patiuntur, ſemper inde emergentes, niſi toties repetito malo polypoſæ concretiones, vel morboſæ dilatationes vaſorum circa cor, aut cordis ipſius, factæ fuerint, unde ſæpe ſubitanea mors ſequitur. Multùm huc facit, quòd in hyſtericis & hypochondriacis, quibus ſpaſmodicæ illæ anxietates adeo familiares ſunt, minùs in concretionem pronus ſit ſanguis, adeóque non tantum periculum ſit polypoſæ concretionis & reliquorum malorum, quæ inde ſequuntur.

Verùm in anxietate inflammatoria ſanguis immeabilis hæret circa arteriarum extrema, atque ſanguis ex corde pulſus in hæc obſtacula, liquidiſſima exprimit, condenſat reliqua; unde omni momento augetur cauſa mali, & brevì mors ſequetur, niſi ſubitò ſolvi poſſit obſtruens illud inflammatorium, quod ſæpe fieri nequit.

CUR INQUIES, JACTATIO, &c. Peſſimorum horum ſymptomatum congeriem, utì optime notavit *Duretus* (*a*) videtur *Hippocrates* ἀλυσφορίης vocabulo expreſſiſſe, atque ubique damnaſſe, tamquam lethale in morbis ſignum; quando nempe ægri difficillimè morbum ferunt, omnis figuræ, ſitûs & loci impatientes. Et contrà omnia bona ſperari juſſit, ſi ægri morbum facilè ferrent. Imò & vulgus conſtanti Obſervatione pro peſſimo omine in morbis habet, quando abſque cauſa ægri lectum mutare volunt, alióve in loco decumbere, dúmque inquietâ corporis agitatione ſitum omni momento ferè mutant tales ægri, imminentem jam mortem agitare miſeros aptâ ſatìs phraſi dicitur. Anxietas enim illa & continua corporis jactatio, cùm ſuſpiriis & anhelatione, notat, ſanguinem ampliùs ex corde dextro per pulmonem pelli non poſſe, adeóque ſuffocationem & mortem brevì inſtare; ſive hoc fiat, ſanguine inflammatoriâ denſitate immeabili pulmonalis arteriæ extrema obſtruente, ſive in morbis ſuppuratoriis, phthiſi, empyemate, &c, conſumtus pulmo fuerit; vel ſic fractæ morbi vi & diuturnitate vires vitales, ut movendo ſanguini per arteriarum anguſtias non ſufficiant ampliùs. Pervigilium verò tunc adeſſe ſimul facilè patet, quia ſumma anxietas omnem omnino ſomnum impedit.

(*a*) In Coacas Hippoc. pag. 3 & 4.

Notandum tamen, ſolam illam inquietam corporis agitationem non ſemper adeo funeſtam eſſe, niſi ſimul in morbis acceſſerit anhelatio, & ſuſpiria illa, quæ impeditum ſanguinis tranſitum ex corde dextro per pulmones deſignant. Criticam enim perturbationem ſæpe comitatur hæc jactatio & anxietas, ſed abſque ſignis infarcti adeo pulmonis. Sic anxietatem cum pervigilio inter ſigna futurarum parotidum numerat (*a*) *Hippocrates*. Inter ſigna futuræ hæmorrhagiæ recenſet (*b*) anxietatem ſubitaneam cum pervigiliis. Anxiis, lumbis dolentibus alvos humectari (*c*) dixit alibi. Jactationes verò illas corporis, quæ cum frigore ſunt, peſſimas meritò (*d*) dixit *Hippocrates*, quia tunc vitales actiones peſſimè ſe habere indicatur.

§. 634. INDE etiam patet, quàm varia requiratur medela ad ſævitiem hujus mali leniendam; quæ tamen omnis cognoſcitur, & applicatur, cognitâ priùs indole ipſius ſymptomatis. Ubi ergo advertitur affectio ſpaſmodica cauſa eſſe, hæc tollitur leniendo acre irritans (603. 604. 605.); id expellendo per vomitoria, purgantia, ſudorifera, diuretica, abſterſiva; diluendo aquoſis calidis; ſedando animi affectum; laxando fibras, vaſa, viſcera (35. 36. 54. 55.); compeſcendo vim liquidi nervoſi per anodyna, & narcotica. Si ab inflammatorio viſcido, id ſolvendo, diluendo, ejúſque vaſa laxando, impetum, denique liquidi vitalis refrænando; huc maximè faciunt potus largus, calidus, aquæ mulſæ farinoſæ nitroſæ ſubacidæ leviſſimè aromaticæ; fotus, cataplaſma, epithema; emplaſtra applicata locis affectis, quæ fiant ex diluentibus, laxantibus, emollientibus, anodynis; clyſmatibus ſæpe, parvâ copiâ ſimul injectis, diu, ſi fieri queat, retentis, quæ facta ſint ex iiſdem; vapore aquæ calidæ, emollientibus miſtæ, per nares, óſque, in pulmones aſſiduè ducto.

Nihil magìs damnoſum fuit Arti Medicæ, quàm generalia illa morborum nomina, quæ minùs attentos in peſſimos errores quandoque deduxerunt. Si enim audito anxietatis nomine, quis ſtatim de remedio cogitet, antequam ſedulò anxietatis cauſam in corpore præſentem inveſtigaverit, caſu tantùm proderit, licèt decantatiſſima etiam remedia exhibuerit, & ſæpiſſime nocebit ægris; cùm penitus diverſam medelam requirat idem morbus, prout à varia cauſa ortum duxit. Summa ſtimulantia, ut ſpiritus cornu cervi, ſalis ammoniaci, ſuccini tinctura, &c, in hyſtericis fœminis ſæpe proſunt illico, dum ab inordinato ſpirituum motu ſpaſmodica anxietas adeſt: verùm eadem hæc data, dum inflammatoriâ denſitate ſanguinis per pulmonaris arteriæ aut aortæ fines liber tranſitus impe-

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CLIX. Charter. Tom. VIII. pag. 802. Confer coac. Prænot. n°. DLXIII. Charter. Ibid. pag. 885.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CXIII. pag. 858.

(*c*) Ibid. n°. DLXVIII. pag. 885.

(*d*) Ibid. n°. II. pag. 853.

ditu

ditur, vera venena ſunt, & malum augent immaniter. Contrà verò valida ſanguinis miſſio in anxietate inflammatoria ſummum remedium eſt; hyſtericis verò mulieribus, niſi ſimul plethoricæ fuerint, magna ſanguinis jactura, utì & aliæ quævis validæ evacuationes, ſummopere nocent. Unde patet, priùs ex ſignis, præcedentibus paragraphis enumeratis, cognoſci debere indolem hujus ſymptomatis, antequam cum fructu medela adhiberi poſſit. Cùm ergo præcipua diſtinctio ſit inter cauſam anxietatis inflammatoriam, & ſpaſmodicam dictam, duplex præcipuè cura requiritur. Illa enim diverſitas, quæ à loco affecto pendet, non tantum diſcrimen facit, niſi quòd parti affectæ topica medela adhibeatur: ſive enim immeabilis ſanguis circa arteriarum fines, ſive circa venæ portarum extrema hærens, anxietatem fecerit, eadem indicatio jubet ſolvere hoc impactum, & expedire vias: verùm vapores aquoſi calidi, inſpirando hauſti, directè in pulmonem veniunt, & vaſa laxando, diluendo, &c, pulchre proſunt, utì ſtatim dicetur: ubi verò in hepate hæret malum, fomenta hypochondriis applicata, clyſmata ſimilia injecta, &c, meritò laudantur.

UBI ERGO ADVERTITUR AFFECTIO SPASMODICA CAUSA ESSE, &c. Quàm maximè notandum hîc eſt, aliquando cauſam ſpaſmodicam anxietatis à ſola mutata cogitatione pendere, adeóque nihil corporei habere; utì dum hyſterica mulier ſolâ recordatione paſſæ olim contumeliæ in paroxyſmum delabitur: quandoque autem aliquid applicatur nervis, per varia loca corporis diſperſis, quod aptum eſt turbare totum ſæpe genus nervoſum & miros ſpaſmos, & intolerabilem aliquando anxietatem producere. Sic moſchi, ambaræ griſeæ, aut zibeti fragrantia, ſolos olfactûs nervos afficiens, hyſtericos paroxyſmos toties excitat: imò docet Hiſtoria Medica, nervos in locis etiam diſſitiſſimis corporis poſitos, dum afficiuntur, totum ſenſorium commune, & omnes functiones inde pendentes turbare poſſe. Omnium tamen frequentiſſimè miri illi effectus obſervantur, dum nervi per ventriculum & inteſtina diſperſi irritantur ab acribus, vel à ſordibus hîc collectis, vermibus reptantibus, &c, afficiuntur: blanda enim & iners pituita in ventriculo fluctuans moleſtam anxietatem producere valet, quæ, excuſsâ per vomitum hâc saburrâ, illico tollitur: idem ab alimentis difficiliùs digerendis in debilioribus hominibus toties obſervatur. Omnium frequentiſſimè in febribus talis anxietas oritur, dum acrior bilis, vel ante febrim talis præexiſtens, vel per febrim ſic mutata, in ventriculo vel inteſtinis fluctuat: moleſtam anxietatem, & irrequietam corporis agitationem, in me ipſo tali morbo laborante, & in aliis plurimis obſervavi, quæ leni vomitorio dato curabatur feliciter.

Ubi ergo in febribus, abſque læſione reſpirationis, vel ſignis inflammatoriæ denſitatis ſanguinis, anxietas adeſt, de hac re ſemper cogitandum eſt; & inquirendum ſedulò, an aliquid acre vel moleſtum, in ventriculo vel inteſtinis hærens, anxietatis cauſa ſit. Quomodo autem acria irritantia leniri poſſint, paragraphis in textu citatis dictum fuit. Omnium tamen citiſſima medela fit, ſi acre vel moleſtum illud, nervos ventriculi & inteſtinorum irritando ſpaſmodicam anxietatem faciens, expellatur de corpore. Si in ventriculo illud hæreat, vomitorio commodiſſimè tollitur; ſi verò in inteſtinis fuerit, purgante medicamento per alvum educitur. Leniora tamen hîc inprimis conveniunt, qualia ad hunc numerum in *Materia Medica* habentur, ne nimio tumultu excitato febrim augeant. Neque ſæpe magna moles noxiorum humorum in his locis hæret, quæ omnia hæc mala producit: fatetur enim *Sydenhamus*, ſe ſæpe miratum fuiſſe, dum examinaret illa, quæ vomitu ægri reje-

cerant, & videret materiam expulſam, (*a*) *neque mole valde ſpectabilem, nec pravis qualitatibus inſignem* fuiſſe : tamen hoc facto ſedabantur nauſea, anxietas, jactatio, ſuſpiria luctuoſa, & alia moleſta in his febribus ſymptomata; & quod reliquum erat morbi, facilè tolerabatur : ubi verò metuebat, ne vaſa, copioſo ſanguine diſtenta, in cerebro vel pulmonibus rumperentur inter vomendi conatus, ſanguinis miſſionem præmittebat; &, finitâ operatione emetici vel cathartici medicamenti, excitatas turbas paregorico remedio dato ſopiebat; ſícque invenit tutiſſimè in febribus hoc ſymptoma tolli poſſe. In infantibus, dum lactis coagulati maſſæ in ventriculo hærent, quæ nec ſurſum, nec deorſum expelli poſſunt ob nimiam molem, anxietas ab hac cauſa obſervatur, quam irrequietâ corporis agitatione teſtantur miſelli, & ſæpe inde convulſi pereunt. Datur tunc ſapo Venetus, cum vitello ovi tritus & ſolutus, ut dividantur & attenuentur hæc concreta, & dein leni vomitorio vel purgante expelli poſſint.

Accidit aliquando, ut illud irritans anxietatis causâ, his viis exire renuat, ſed longè ſubtilioris indolis per ſudores excitatos diffletur de corpore. Obſervavit hoc *Sydenhamus* in febre peſtilentiali, atque ingenuè commiſſum errorem fatetur. Nobilem enim fœminam curabat (*b*) febre ardente, cum vomitu, anxietate, & reliquis ſymptomatibus modò enumeratis laborantem : præmiſsâ venæ-ſectione emeticum dedit, quod in aliis febribus adeo profuerat, ſed incaſſum; nam alvi profluvium ſuccedebat, quod ſemper emetico dato præcaveri in aliis febribus noverat; ac poſtea anomala penitus ſymptomata ſequebantur, atque ægra circa diem decimum quartum morbi periit. Abſtinuit poſtea in ſimilibus febribus hâc methodo, & (*c*) præmiſsâ moderatâ venæ-ſectione, ſudoriferis remediis morbum aggrediebatur, & feliciſſimo cum ſucceſſu; modò ſudores excitati per viginti quatuor horas abſque ulla interruptione profluerent, potu tenui calido leviter aromatico continuò exhibito : ultimis enim horis ſudor magìs copioſus cùm ſummo levamine prodibat. Quòd ſi moleſtus vomitus impediret, quominus ſudoriferum remedium propinari poſſet, ſolo tegumentorum pondere ſudorem excitare moliebatur; atque ſimulac ſudor promanare incipiebat, ſtatim vomitus ſedabatur, (*d*) *cùm materiæ morbificæ radii verſus ambitum corporis ſeſe* exporrigerent. Sic diſcimus, variis aliquando modis tentari debere expulſionem acris illius irritantis, quod anxietatem in febribus facit. Facilè autem patet, in febribus calidiora illa ſudorifera vitanda eſſe, ne nimis augeatur febrilis motus; vel ſi ſimilia dentur, tenui liquido potato diluenda eſſe; utì & *Sydenhamus* (*e*) fecit. Formula decocti talis ſudoriferi ad hunc numerum in *Materia Medica* habetur, atque ad hanc normam plures aliæ ſimiles concinnari poſſent in quibus omnibus requiritur, ut ſimul diluant humores & vias laxent; unde ex aquoſis cum lenibus aromatibus optimè parantur. Acetum ſex vel octo partibus aquæ dilutum, addito ſaccharo vel melle ad ſaporis gratiam, calidè potatum, optimè ſudores movet; ſimul ſanguinem diluit, & omni putredini efficaciſſimè reſiſtit. Omnia autem hæc & per diureſin agunt, ſi a io regimine adhibeantur : ſi enim, tecto ſtragulis corpore ægri, hæc propinentur, plerumque ſudores movent; ſi verò frigidiuſculo aeri æger exponatur, eadem aſſumta per urinæ vias po-

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. pag. 65.
(*b*) Sect. II. cap. II. pag. 148.
(*c*) Ibid. pag. 152, & ſequ.
(*d*) Ibid. pag. 153.
(*e*) Ibid. pag. 154.

tiùs agent: ſimul etiam diluendo & abſtergendo hæc remedia prodeſſe poſſe, facilè patet.

SEDANDO ANIMI AFFECTUM. Summas ab animi affectibus validioribus anxietates naſci poſſe, noverunt omnes inprimis à triſtitia & metu. Si æger ergo febre decumbens, facilè mobilis ſit, & aliquid contigerit, à quo animi affectus moti fuerunt, anxietas inde nata non pendet à febre, vel vitio humorum minùs meabilium, ſed à turbato genere nervoſo per hos animi motus; qui ergo ſedari debebunt. Quomodo autem, & per quæ remedia hoc fieri poterit, in *Commentariis* §. 104, explicatum fuit.

LAXANDO FIBRAS, VASA, VISCERA. Nimia enim & ſpaſmodica contractio fibrarum, vaſorúmque & viſcerum, quæ ex his componuntur, impedit liberum humorum tranſitum per vaſa: ſi ergo laxari poſſit illud, quod nimis contractum eſt, tollitur malum. Verum quidem eſt, non adeo hîc peccare nimiam rigiditatem partium ſolidarum, ſed potiùs morboſam earumdem contractionem per acria applicata, vel inordinatos ſpirituum in fibras motrices influxus: adeóque videntur tantùm hîc convenire illa, quæ acrimoniam irritantem tollunt, vel leniunt, aut inordinatos ſpirituum motus compeſcunt. Notum tamen eſt, naturalem vaſorum contractionem ſic poſſe minui per laxantia applicata, ut tranſmittant longè craſſiores humores, quàm in ſanitate ſolebant; adeóque eadem hæc poterunt minuere morboſam hanc & ſpaſmodicam contractionem. Ideo veteres Medici ad tetanum curandum (*a*) humidis & pinguibus fomentis utebantur, unguentis molliſſimis partes perfricabant; imò ſic affectos toto corpore (*b*) balneis ſimilibus immergebant, utì aliâ occaſione in *commentariis* §. 234. n°. 3, dictum fuit. Quomodo autem laxari poſſint fibræ, vaſa & viſcera, paragraphis in textu citatis explicatum fuit.

COMPESCENDO VIM LIQUIDI NERVOSI PER ANODYNA ET NARCOTICA. Quantum uſum hæc habeant, ad ſedandas illas turbas, quæ ab animi affectibus excitatæ fuerunt, in *Commentariis* §. 104, dictum fuit. Videri poſſunt & illa, quæ in *Commentariis* §. 202, & 229. n°. 2, de illorum uſu & efficaciâ habentur. In omnibus enim illis caſibus, ubi ſpaſmodicæ affectiones adſunt, ſummum remedium dant anodyna & narcotica. Ubi ergo anxietas eſt, abſque ſignis inflammationis, tutò ad hæc confugere licet. Quantùm autem boni ab horum uſu prudenti in morbis, ad anxietatem & alia peſſima ſymptomata tollenda, ſperari poſſet, docuit *Sydenhamus*; qui intolerabilem anxietatem in febre putrida varioloſa nullo modo compeſci poſſe (*c*) obſervavit, niſi narcoticis, & quidem ſæpe repetitis, ſi urgeret hoc ſymptoma: imò monuit, plurimos hoc morbo periiſſe, (*d*) quia his auxiliis deſtituti fuerant. Dum enim ichor varioloſus, in ſanguinem reſorptus, turbat omnia, & validiſſimam febrim incendit, tam violentum obſervavit naſci ſpirituum orgaſmum in his ægris, ut niſi his auxiliis compeſceretur, brevì mors ſequeretur. Unde & narcoticum remedium in peſſima variolarum ſpecie non tantùm (*e*) *octavâ quâque horâ* propinandum juſſit, verùm etiam voluit, ut ſemper (*f*) præſtò eſſet nova ejus doſis, ſi fortè recrudeſcens ægritudo & anxietas illius uſum poſcerent.

(*a*) Hippocr. de Morb. Lib. III. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 587.

(*b*) Celſ. de Med. Lib. IV. cap. III. p. 195.

(*c*) De febre putrida variolis confluent. ſuperveniente. pag. 694, & ſequ.

(*d*) Diſſert. Epiſtol. ubi de variol. p. 468.

(*e*) Ibid. pag. 469. & alibi paſſim.

(*f*) Ibid. pag. 468.

De his autem in variolarum Hiſtoria pluribus dicendum erit.

SI AB INFLAMMATORIO, VISCIDO, &c. Hæc eſt periculoſiſſima anxietas; & inprimis ſi inflammatorium illud viſcidum circa pulmonalis arteriæ fines hæſerit: utì enim dictum fuit ad §. 631, licèt primò circa aortæ fines tale obſtaculum fuerit, quod ſanguinis è corde ſiniſtro egreſſum impedit, brevì debebit & pulmo in ſuis vaſis obſtrui, & ſimile obſtaculum cordi dextro fieri, quo illud impeditur ſanguinem per pulmonem tranſmittere. Si verò circa venæ-portarum extrema in hepate ſimile malum hæſerit, majores adhuc inducias fert, licèt & inde peſſima mala naſci poſſint. Curatio in utroque poſtulat, ut illud inflammatorium viſcidum ſolvatur & diluatur, & vaſa laxentur, ut faciliùs tranſmittere poſſint illud, quod impactum hæret: omnium citiſſimè cura perficitur, ſi utrumque ſimul obtineri poſſit. Quomodo autem, & per quæ remedia hæc fieri poterunt, & in Hiſtoria inflammationis, & in febrium cura generali ad §. 612. 613. 614. 615, dictum fuit. Interim tamen ſummum diſcrimen, quod ſæpe hìc obtinet, poſtulat, ut efficaciſſima quævis ſimul & ſemel adhibeantur. Quàm maximè autem conducet, ut impetus vitalis liquidi ſic refrænetur, ut ſanguis non urgeat validâ vi loca obſtructa, quia ſic liquidiſſima pars tantùm tranſprimitur, reliquum tantò plùs inſpiſſatur, & in majores vaſorum anguſtias pellitur, adeóque periculoſum adeo malum omni momento pejus redditur. Larga hinc miſſio ſanguinis prodeſt, niſi extrema jam frigida, & debilis & inordinatus pulſus docuerint, pauculùm tantùm adhuc meabilis ſanguinis per vaſa circumduci; tunc enim, hoc per venæ-ſectionem educto, ſæpe mors acceleraretur. Ad hunc ſcopum etiam faciunt artuum ligaturæ, ut pro aliquo tempore, venis compreſſis, ſanguis hìc detineatur, ne ad cor delatus majores anguſtias faciat. Simul omni modo diluens vehiculum ſanguini admiſceri debet, potando decocta farinoſa cum melle, fructibus horæis maturis, additis leviſſimis aromatibus, ne tam largâ diluentium copiâ debile jam corpus langueat nimis, inprimis hìc conveniunt amara, illa lacteſcentia frigida, de quibus in *Commentariis* §. 614, dictum fuit. Additur his nitrum, cujus ſumma efficacia in reſolvendo inflammatorio viſcido adeo nota eſt. Simul & per fomenta, balnea, epithemata, &c, venis bibulis cutis externæ ſimilia applicantur, & inprimis circa loca affecta ut omni modo poſſibili diluentia, & attenuantia, venis recepta, ad locum affectum perveniant: hæc enim ſpes eſt, ut illa delata ad cor; & inde verſus loca obſtructa, cùm tenuiſſima ſint, adhuc tranſire poſſint; & ſimul, dum tranſeunt actione vaſorum trita & conquaſſata, cum viſcido inflammatorio in vaſorum anguſtiis hærente, partem illius ſolvant, ſícque vias ſanguini, ex corde pulſo, expediant. Eumdem uſum habent clyſmata ex ſimilibus parata, quæ ſæpe debent injici, ſed parcâ copiâ ſimul; quia ſi major copia liquidi per anum injiciatur, brevì orietur teneſmus deponendi alvum, & expelletur iterum, quod injectum fuerat. Indicatio autem hìc jubet, ut diu retenta oſculis venarum in cava inteſtinorum hiantium reſorbeantur, ſícque ſanguini miſceantur; unde ſi alvum poſt clyſma injectum ſtatim depoſuerit æger, illico alterum ſimile applicandum erit: atque in his omnibus acriter pergendum eſt, donec anceps hoc levari incipiat malum. Pulcherrimum præterea uſum habent clyſmata, ubi in anguſtiis venæ-portarum viſcidum inflammatorium hæret; quia, venis inteſtinorum in venam portarum directè ſe exonerantibus recepta, ſtatim ad locum affectum, vix mutata, perveniunt. Monendum præterea videtur, ne ſi circa pulmonem anxietatis cauſa hæreat, talia præſcriban-

tur remedia, quorum operoſa præparatio ſæpe horas requirit. Simplex hordei decoctum cum oxymelle, nitro, rob ſambuci, ribeſiorum & ſimilibus, quæ ſemper in Officinis præſtò ſunt, urgenti huic indicationi ſatisfaciunt; & ex ſimilibus clyſmata parari poterunt, periculoſum enim tale malum ſubitam medelam poſcit: atque interim ſimplicibus his, efficaciſſimis tamen, remediis uti poſſumus, dum præparantur magìs operoſa, ſi & illa requiri videantur. *Hippocrates* in febribus illis cum jactatione continua corporis, quas πυρετὰς ἀσώδεις vocavit, (*a*) *& hypochondria contendunt;* & in quibus *decumbentes eodem in loco ſtare nequeunt, & extremis omnibus perfrigerantur*, maximâ quidem diligentiâ & cuſtodiâ opus eſſe monuit; ſed ſimul juſſit, ut nihil aliud *quàm acetum mulſum aquoſum* ſumerent; interímque in loco obſcuro decumberent, (*b*) *in ſtratis quàm molliſſimis reclinati, & longo tempore eumdem decubitum perferre, & quàm minimè ſe jactare* debebant; motu enim corporis ſanguinis venoſi motus verſus cor acceleratur, adeóque augeretur anxietas: ſimul voluit (*c*) lini ſemen aquâ & oleo coctum calidum hypochondriis applicandum eſſe. Unde patet, *Hippocratem* graviſſimo huic malo ſimplicem ſatìs medelam adhibuiſſe. Si autem omnia hæc animosè applicata minimè profuerint, nihil aliud ſupereſſe videtur: túncque brevì mors his anguſtiis finem imponet, ſi nempe in pulmone hæſerit malum; in hepate enim non adeo citò lethale eſt. Pretioſiſſima enim illa remedia ex porcino lapide, bezoar, &c, nihil hîc efficere valent, quamvis adeo laudentur à multis: interim tamen, ne aliquid negligi videatur apud divites, ſimilia dari poterunt, modò his non confidat quis, & alia efficaciora longè remedia negligat.

Ubi verò in pulmone hærens viſcidum inflammatorium anxietatis cauſa eſt, ſummum uſum habet vapor aquæ calidæ, inſpirando directè in pulmonem attractus: adduntur & emollientes herbæ quandoque, quamvis tamen præcipua efficacia à vapore aquæ exſpectanda ſit; virtus enim emollientium herbarum in decocto vel infuſo manet, neque tam volatilis eſſe videtur, ut unà cum vapore aſſurgere poſſit. Sæpe tamen ſimilia adduntur, ne nimia remedii ſimplicitas contemtum pariat. Vapor aquæ calidæ, quò nihil magìs laxat & emollit, ſic directè pulmoni applicatur, vaſa infarcta & obſtructa laxantur, & impactus vaſorum anguſtiis ſanguis diluitur. Admodum enim veroſimile videtur, partem vaporis aquoſi ſic applicati non tantùm abſorberi venis bibulis, verùm etiam arterioſas fiſtulas minimas, tenuiſſimum rorem in pulmonis cava aerea exhalantes, ingredi. Utì enim aliâ occaſione monitum fuit (vide *Commentaria* §. 398. n°. 3.), illa arteriæ pars, quæ ponè locum obſtructum hæret, vacua eſt, adeóque & omnes rami talis arteriæ, qui ultra obſtructionis locum ex illa prodeunt, vacui erunt; hinc poterit vapor aquæ ingredi illos ramulos, qui in ſuperficiem aeream pulmonis hiant, hâc vi, quâ minimæ fiſtulæ cavæ contigua liquida trahunt. Dum ergo diluens & laxans remedium ſic externâ applicatione ad locum affectum pertingit, & internè ſimilia ſumta circulationis lege huc deducuntur, ab utraque parte moleculæ obſtruentes alluuntur, & totum fit, quod ab Arte hactenus cognita exſpectari poterit. Noverat celeberrimus *Boerhaavius* in hac urbe hominem, qui felici ſucceſſu in anginis & peripneumoniis curandis admodum celebrabatur: adhibebat autem vaporem calidum per infundibulum ore attrahendum. Quamvis autem revelare noluerit, quibus ute-

(*a*) Lib. de morbor. acutor. vict. comment. IV. text. XL. Charter. Tom. XI. pag. 145.

(*b*) Ibid. text. XLI. pag. 146.

(*c*) Ibid. text. XLII.

retur remediis, hoc ſaltem noſcebatur, quòd infuſum herbarum quarumdam in aqua factum, additâ aliquâ aceti quantitate, adhiberet. Præcipuas tamen curationes in anginis ſanandis perfecit, dum maturus abſceſſus circa fauces emollitus hoc vapore citiùs rumperetur; ad quam rem multùm faciebat concuſſio harum partium per tuſſim ab aceti vapore excitatam. Cùm autem in hac anxietatis ſpecie tuſſis non conducat, ſolus aquæ calidæ vapor magìs proderit.

§. 635. SI verò uſquam, hîc profectò mali atrocitas citam, tutámque medelam efflagitat.

Ubi enim in febre, inprimis acutâ continuâ, anxietas adeſt, & ſigna docuerunt, arteriarum extremis obſtructis egreſſum ſanguinis ex corde impediri, mors inſtat, niſi ſubitò tolli, vel ſaltem multùm minui poſſint hæc impedimenta. Nunquam ergo Medicus recedere ab ægro tali debet, niſi de periculo ſummo præmonuerit amicos, & omnia illa adhibuerit, à quibus aliquid boni exſpectari poterit. Quamvis autem majores inducias ferat ſimile malum, ſi circa venæ-portarum extrema in hepate hæſerit, tamen neque & hoc perfunctoriè tractandum eſt; cùm peſſima & inde mala fieri poſſint, & moleſtiſſimus ille ſummæ anxietatis ſenſus ſubitam medelam poſcat. Quinimo & in ſpaſmodica anxietate, quamvis omnium minimè periculoſa, idem verum eſt: ſi enim hæc circa pulmonis vaſa hæſerit, polypoſæ concretiones, aneuryſmaticæ vel varicoſæ dilatationes vaſorum circa cor, imò & cordis ipſius metuendæ ſunt, ſi diu duraverit tale malum.

SITIS FEBRILIS.

§. 636. SITIS ſiccitatem; liquorum immeabilitatem; acrimoniam ſalſam, alcalinam, bilioſam, oleoſam; putrida excrementa viæ primæ, pro cauſa ſua habet.

Dum liquidi validus appetitus adeſt, ſitire dicitur homo; quem ſenſum omnes noverunt, cujus tamen diſtinctam ideam verbis deſcribere nemo poteſt: interim tamen nullus dubitat, quemvis alium ſitientem habere ſimilem perceptionem, ac in ſe ipſo experitur, dum ſitit. Semper tamen ſitis frigidum potiùs quàm calidum potum poſtulat, & plerumque ſubacidulum. Hinc dum æſtivis ſub fervoribus, vel febris æſtu, ſitiunt homines, acidulum lactis ſerum, citri ſuccum, & ſimilia avidiſſimè expetunt; amara, dulcia, ſpirituoſa, &c, faſtidiunt. Verùm uti fames naſcitur, dum per vitæ & ſanitatis actiones perditorum de fluidis & ſolidis reſtauratio requiritur, & hoc ſenſu monetur homo, ut alimenta aſſumat; ſic & ſitis ſalutari neceſſitate impellit homines, ut ſumant liquida aquoſa, quæ defectum ſuppleant; vel illa, quæ in machinæ noſtræ deſtructionem tenderent, corrigant diluendo, aut diluta expellant per ſolitas vias de corpore. Hinc Adorandus Creator fami & ſiti moleſtum ſenſum copulavit, ſimúlque fecit, ut oblectamentum perciperent homines, dum ad famem ſedandam alimenta, ad ſitim verò potus, aſſumunt. Illo enim grato, aut ingrato, quod ideas perceptas comitatur, trahimur longè fortiùs quàm ſi exactiſſimo ratiocinio perciperemus quædam facienda vel omittenda eſſe. Numquid ſic nec pre-

cibus, imò ſæpe nequidem mortis intentatæ minis, à moroſis ægris impetrare poſſunt Medici, ut ſumant oblata ipſis remedia? Verùm famelico aut ſitienti homini nullâ perſuaſione opus eſt, ut cibum vel potum ſumat. Unde videtur meritò concludi poſſe, dum in mente ſitis perceptio eſt, adeſſe in corpore illas cauſas, quæ requirunt liquidi ingeſtionem. Conſiderandum jam eſt, quaſnam mutationes corporis Obſervata docuerint eſſe ſitis cauſas.

SICCITATEM. In homine ſano tota cutis externæ ſuperficies, oculi, nares, os internum, lingua, fauces, &c, madida ſunt, atque illud ad functiones harum partium naturales requiritur. Cùm enim totum corpus undique perſpirabile ſit, tenuiſſimum liquidum, per extrema vaſculorum exhalantium oſcula expulſum, humectat omnia. Ubi ergo illud deficit, vel quacumque de cauſa per hæc vaſcula non tranſit, ſiccitas adeſt, quia calore corporis & aere ambiente diſſlatur brevì omne, quod adeſt, humidum. Cognoſcitur facilè illa ſiccitas, dum adeſt, ex cutis ſqualore, linguâ, faucibus, naribus, &c, conſuetâ humiditate privatis: ſimul autem talem ſiccitatem comitatur ſitis. Dum enim ſaniſſimus homo æſtivis caloribus per loca inprimis ſabuloſa iter facit, brevì ſentiet totùm os, nares, &c, ſiccari; ſed & ſimul ſitiet, quia functionum integritas requirit, ut reſtituatur ingeſto liquido illud, quod per calorem majorem diſſlatur de corpore. Neque obſtat, quòd hydropici, in quibus aquæ colluvies tanta eſt, ſæpe adeo ſitiant. Nam in illis aqua in cavis corporis majoribus & minoribus colligitur quidem, interim tamen reliquæ partes naturali ſuâ humiditate privantur. Sic videmus in aſciticis, dum abdominis tumor increſcit quotidie, emaciari reliquum corpus, & vero maraſmo quaſi contabeſcere; imò & in illis toties lingua & fauces aridiſſimæ ſunt. Accedit quòd tunc inprimis immanis ſitis hydropem comitatur; quando incipiunt ſtagnantes in cavis corporis aquæ computreſcere. Unde & ſitim pro peſſimo ſigno in hydrope habuerunt veteres Medici, utì poſtea dicetur, quia vel deſignat natam putredinem, vel omnem ſanguinis aquam ex vaſis elapſam in cavis corporis colligi.

LIQUORUM IMMEABILITATEM. Fluida noſtri corporis immeabilia eſſe dicuntur, quando non poſſunt expeditè tranſire per illas vaſorum anguſtias, per quas ſecundùm ſanitatis leges fluere debent. Hæc autem immeabilitas præcipuè pendet ab adunatione molecularum fluidi in majores maſſulas, quæ priùs ſejunctæ erant (vide §. 115.). Inter illa autem, quæ adunatas moleculas ſeparant dilutio, & reſolutio per attenuans liquidum advectum, permiſtum & motum (vide §. 132.) præcipuum locum tenent. Unde, ubi talis conditio humorum adeſt, ſemper & ſitis percipitur, quâ monetur homo, ut diluentem & attenuantem potum aſſumat, ſalubri naturæ inſtinctu. Hæc eſt ratio, quare inter effectus inflammationis (vide §. 382. n°. 8.) & ſitis numerabatur. Ob hanc cauſam in frigore febrium intermittentium videtur adeſſe intenſa ſæpe ſitis, quia circa extrema vaſcula tunc ſtagnant humores ſaguinei (vide §. 577.); imò ſæpe & in pulmonali arteria hærentes intolerabilem anxietatem faciunt.

ACRIMONIAM SALSAM, ALCALINAM, BILIOSAM, OLEOSAM. Omnes humores noſtri ſani, utì aliâ occaſione jam dictum fuit, blandi ſunt, ſi bilem & urinam exceperis; & quidquid in humoribus à blanda hac indole degenerare multùm incipit, inutile jam, imò & noxium, corpori eſt: unde & naturali lege de corpore expellitur, per alvi & urinæ vias; fortè etiam per inſenſibilem dic-

tam perſpirationem. Per alvum naturaliter quidem compacta & figurata excrementa deponuntur, quæ ex indigeſtili ciborum parte, & humorum, in cava ventriculi & inteſtinorum fluentium, fæce conſtant. Verùm per urinam & perſpirationem ingens copia liquidi aquoſi, unà cum ſalibus & oleis ſanguinis nimis attenuatis & jam acrioribus, difflatur de corpore: & videtur aqua vehiculum præbere, quo illa diluuntur. Ideo ſimulac vel ex ingeſtis acrioribus, vel ex ſpontanea humorum noſtrorum degeneratione, major acrimonia iu fluidis naſcitur, ſitis præſtò eſt, quæ aquoſum potum poſcit, ut ſic hæc acria dilui poſſint, & diluta tutò expelli per ſolitas vias de corpore. Sic ſi quis ſalſamenta in prandio ingurgitaverit, ſitiet pomeridiano tempore, donec illud acre muriaticum, potu aſſumto dilutum, eluatur. Idem experiuntur illi, qui majori copiâ acria condimenta ex alliis, cepis, ſinapi, raphano ruſticano, &c, alcalinis jam vel ſaltem alcaleſcentibus, ſumpſerunt. Prout autem hæc acria faciliùs extricari poſſunt & dilui, vel non, ita & ſitis intenſione & duratione differt: unde dum oleosâ tenacitate involuta acrimonia aquoſis difficiliùs elui poteſt, pertinaciſſima ſitis naſcitur; utì patet in illis, qui pingue lardum, vel carnes opimas, multo ſale condita aſſumpſerunt. Verùm & olea, quamvis blanda fuerint, calore corporis noſtri poſſunt in rancidam acrimoniam peſſimam mutari, atque tunc ſumma ſitis ſequitur. Qui pingues nimis cibos comederunt, inprimis ſi debilior ventriculus fuerit, neque valido labore corpus exerceatur, aliquot à prandio horis merum eructant oleum, quod in ignem projectum vivam flammam excitat; ſed ſimul amarore ingrato diſplicet, & ſæpe acrimoniâ ſuâ fauces urit, & præfocat. Dicitur bilioſa hæc acrimonia, quia bilem utcumque amarore refert, quamvis penitus à bile differat, quæ nunquam merè oleoſa, ſed ſaponacea, eſt. Sic & molle butyrum, in ſartagine frixatum, amareſcit, & talem acrimoniam bilioſam oleoſam induit. Cùm autem ſolis aquoſis hæc oleoſa dilui non poſſint, & majori tenacitate hæreant, pertinax ſæpe inde ſitis oritur, non niſi ſaponaceis, inprimis acidis, aquæ miſtis ſedanda; qualia ſunt oxymel, fructuum horæorum ſucci, ſapæ, ſyrupi, &c.

PUTRIDA EXCREMENTA VIÆ PRIMÆ. Vocari ſolent in corpore humano prima via partes illæ, quæ ingeſta primò recipiunt, continent, mutant, nutrimentum inde pro toto corpore hauriunt, & deinde illud, quod his factis inutile remanet ex iiſdem, expellunt de corpore. Œſophagum, ventriculum & inteſtina cum ſuis appendicibus ſic videtur (*a*) vocaſſe *Williſius*. Per appendices autem illas intellexit (*b*) ductum felleum, pancreaticum, & vaſorum meſeraicorum oſcula: ex his enim directè humores in cavitates horum viſcerum deferri poſſunt. De medicamentorum autem in corpore humano efficacia dicturus hic Auctor primas vias vocavit has partes, quia in illis ingeſta medicamenta (*c*) operari incipiunt. Accidit autem frequentiſſimè, in primis his viis, dum febris adeſt, accumulari excrementa putrida, ſive ex inquilinis corporis humoribus huc delatis, ſive ex ingeſtis ſponte in putredinem tendentibus, nata; atque dum talia in his locis hærent, vel ex vicinis viſceribus in hæc loca continuò deferuntur, ſitis intenſa ægros cruciat, utì conſtat Obſervatis Practicis; licèt in ſanguine & reliquis hu-

(*a*) Pharmaceut. Ration. Part. I. Sect. I. cap. II. pag. 3.

(*b*) Ibid. cap. I. pag. 2.

(*c*) Ibid. cap. II. pag. 3.

moribus nec major acrimonia, nec ulla corruptela adſit, neque etiam magna ſiccitas, aut liquorum immeabilitatis ſigna obſerventur. Imò & quandoque à putridis hîc hærentibus febris accenditur, quæ non præexſtiterat, ut in *Commentariis* §.586, dictum fuit. Omnium autem frequentiſſimè bilis, inter humores citiſſimè in putredinem vergens, corrumpitur, & in cavum inteſtinorum vel ventriculi pulſa, aere ſemper alluente hæc loca, putreſcit citiſſimè; &, unà cum ſiti, peſſima alia ſymptomata febrilia excitat, quæ, per vomitorium excuſsâ bile corruptâ hîc ſtabulante, tolluntur brevi. Salutari quàm maximè naturæ inſtinctu ſitis tunc oritur, ut copioſo potu abſtergeatur illud putridum, vel & irritato ventriculo à copia liquidi aſſumti vomitu expellatur: plerumque enim nauſea in hoc caſu adeſt. Cognoſcitur hæc ſitis cauſa, linguâ ſordidâ, ſapore faſtidioſo, amaro putrido, nauſeâ, anorexiâ: tollitur autem, dum per vomitum vel alvum excutitur hoc putridum; vel corrigitur per acida. Pulchre hanc ſitis cauſam notat *Helmontius*, Scholarum opinionem redarguens, quæ febris eſſentiam calorem dicebant, dúmque frigoris febrilis tempore nullus ab ægris caloris ſenſus percipiebatur, volebant tamen in interioribus corporis magnum calorem latere, licèt inſenſibilem: mirum hoc paradoxon probare conabantur, quia in frigore febrili magna ſitis adeſt, quam ſiccitati adſcribebant, illámque in vivis præſupponere æqualem ſibi calorem volebant: (*a*) *At neſciunt hanc ſitim, non à calore, ut neque à ſiccitate manare, prout aliàs contingit in ſiti naturali. Ideo enim nec exhibito potu ſedari, quod regulariter fieri deberet, ſi à ſicco vel calido ſitis iſta oriretur. Fallax ergo ſitis, non autem frigus. Oritur namque ſitis ab excremento, quod facultatem iſtam ſenſitivam, ejúſque organum, malè affectat, illuditque non ſecus, atque ſi repentè magna ſiccitas adveniſſet. Nam ſolet acidum ſulphuris (quod in ſe ſicciſſimum & corroſivum) ejuſmodi fallacem ſitim delinire, non ſecus atque aqua ignem exſtinguit.* Quamvis enim, utì paulò antè dictum fuit, ſitis in frigore febrili liquorum immeabilitatem pro cauſa habere poſſit, patet tamen ſatìs ex textu allegato, quòd excrementa in his locis hærentia pro cauſa ſitis febrilis agnoverit. Organum enim illud animæ ſenſitivæ ventriculus, & inprimis illud ejus orificium inteſtino continuum, pylorus dictus, *Helmontio* habetur, utì ex plurimis hujus Auctoris locis ſatìs patet.

§. 637. HINC ſemper ferè præſentiam alicujus horum (633) indicat.

Cùm ergo ſitis in febricitantibus adeſt, ſemper cogitari debet, adeſſe in corpore unam vel plures ex modò memoratis cauſis; & ſolicitè indagandum eſt, quid ſit illud in febricitante, quod ſitim jam faciat, ut deinde medela dirigi poſſit ſic, ut cauſa illa ſitis cognita tollatur. Quamvis enim fortè aliæ cauſæ ſitis eſſe poſſint, in ſiti tamen febrili, de qua hîc agitur, aliæ præter dictas obſervatæ non fuerunt. Mira enim venena inexſtinguibilem ſitim aliquando excitaſſe memoriæ traditum fuit. Sic de diſpade ſerpente legitur, quòd levi ejus morſu, & vix dolente, in juvene Tyrrheno ſignifero, *Catonis* caſtra ſequente, tanta excitaretur ſitis, ut nullo potu ſedari poſſet: unde (*b*),

Non decus imperii, non mœſti jura Catonis
Ardentem tenuere virum; quin ſpargere ſigna

(*a*) Tractat. de Febrib. cap. 1. n°. x, & xi. p. 740. | (*b*) Lucan. Pharſal. Lib. IX. verſ. 748.

Auderet, totiſque furens exquireret agris
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde venenum.
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
Scrutatur venas penitus ſqualentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreúſque placet, ſed non ſibi ſufficit, humor.
Nec ſentit, fatique genus, mortémque veneni,
Sed putat eſſe ſitim, ferróque aperire tumentes
Suſtinuit venas, atque os implere cruore.

Verùm ſtupendi ſimilium venenorum effectus apparent quidem; modus autem, quo hæc agunt in corpus humanum, latet.

Præterea aliquando obſervatum fuit in morbis, cauſas ſitis adeſſe, interímque nullam ſitim habere ægros; ſed peſſimo ſemper omine: quia tunc ſenſorium commune, morbi vi oppreſſum, non afficitur ampliùs; unde ſummum periculum imminet. Utì enim dixit *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 1.) (*a*) *qui aliquâ corporis parte dolentes, frequentiùs dolorem non ſentiunt, iis mens ægrotat;* ſic & idem de ſiti verum eſt. Ob hanc cauſam dixit, (*b*) *Sitis præter rationem ſoluta in acutis, malum.* Et in ægroto ſecundo tertii Epidemicorum libri de *Hermocrate*, qui vigeſimo ſeptimo die periit, hæc notat, (*c*) *lingua arida; non ſitiebat; parcè dormivit; comatoſus.* Præter rationem enim in hoc ægro ſedabatur ſitis, manente linguæ ariditate; ſi enim humiditas linguæ ſimul adfuiſſet, optimum præſagium dediſſet, quia cauſa ſitis, ſiccitas nempe, minuebatur.

§. 638. ADEOQUE ſignat, illa denunciari mala futura, quæ produci poſſunt ex iis cauſis, quas præſentes eſſe ſignificat (636. 637.)

Cùm ergo ſitis febrilis ponat quamdam ex cauſis §. 636, enumeratis, patet omnia illa mala metuenda eſſe, quæ ex his cauſis ſequi poterunt. Prognoſis enim hæc variat ratione cauſæ, quæ ſitim produxit, neque ex ſiti ſimpliciter conſiderata deduci poterit. Sic ſiccitas liquidi tenuioris defectum notat, adeóque & per minora vaſcula difficilior tranſitus humorum fiet; ſimúlque ſiccitate contractâ vaſcula venoſa abſorbentia non admittent tam facilè ingeſtos humores; exhalantium verò arterioſorum extrema ſimiliter affecta non evacuabunt illa, quæ hâc viâ de corpore exire debebant; hinc omnes functiones, quæ ab his pendent, turbabuntur. Liquorum verò immeabilitas ſi ſitim fecerit, malum illud ſe præcipuè manifeſtabit circa pulmonaris arteriæ anguſtias, vel & encephali vaſa; hinc anxietas, difficilis reſpiratio, deliria, &c, meritò metuuntur. Si falsâ acrimoniâ ſanguis infectus fuerit, me-

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. nº. VI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 47.

(*b*) Prædiction. Lib. Comment. II. Prædict. LVI. Charter. Tom. VIII. pag. 739. Confer. Coac. Prænot nº. LX. Ibid. pag. 855.

(*c*) Comment. I. Text. XI. Charter. Tom. IX. pag. 218.

tus eſt, ne tenerrima vaſa ſolvantur, dum ſalinis acribus particulis gravidi humores, auctâ per febrim velocitate, per illa pelluntur; unde in ſcorbuto muriatico hæmorrhagiæ, dolores, &c, obſervantur. Si ab alcalino putrido, oleoſo bilioſo, &c, ſitis nata fuerit, omnia illa mala prævidentur quæ §. 85 & 86 enumerata fuerunt, ubi de effectis alcalini ſpontanei, tam in primis viis, quàm in ſanguine, agebatur.

§. 639. QUARE ei ſemper, maximè in acutis ſuccurendum illico eſt.

Cùm ergo à tam malignis cauſis ſæpe pendeat ſitis, & peſſima ab his meritò metuenda ſint mala, patet facilè, illico ſuccurrendum eſſe huic ſymptomati; inprimis verò in acutis febribus, in quibus & ſiccitas, & humorum immeabilitas, & putredo per morbum ipſum augentur.

Verùm alia quæſtio inter Medicos agitata fuit, an nempe ſitis febricitantium potu pro lubitu ægrorum exhibito ſedari debeat; an verò, neglecto hoc ſymptomate, morbus, unde pendet, febris nempe ſola debellari poſſit, atque interim ſæpe ægri ab omni potu prohibendi ſint, vel tantùm parciſſimè potus ipſis concedi poſſet, ne nempe remediorum efficacia, liquidis affatim hauſtis diluta, minueretur. Vidimus antea in febrium Hiſtoria *Aſclepiadem* (*a*) primis morbi diebus tortoris vicem egiſſe, dum convellendas ægri vires putabat vigiliâ, ſiti ingenti, &c, ſic ut nequidem primis diebus os elui ſineret: verùm tunc ſimul probatum fuit, quàm damnoſa hæc crudelis Medendi Methodus ſit. *Celſus* quidem mitiùs agendum cum ægris voluit; interim tamen non omni tempore febris potum conducere credidit; & videtur in illa opinione fuiſſe, meliùs eſſe ſi febricitantes potu abſtinerent. Poſtquam enim dixerat, abſtinentiam à cibo faciliùs ab ægris impetrari, quia ſtomachus plerumque hunc reſpuit, addítque ſequentia: (*b*) *De potione verò ingens pugna eſt, eóque magìs, quò major febris eſt. Hæc enim ſitim accendit, & tum maximè aquam exigit, cùm illa periculoſiſſima eſt. Sed docendus æger eſt, ubi febris conquieverit, protinus ſitim quoque quieturam: longiorémque acceſſionem fore, ſi quod ei datum fuerit alimentum: ita celeriùs eum deſinere ſitire, quia non bibit.* Neceſſe tamen credidit, aliquantùm indulgere ægris, quia & ſani faciliùs famem quàm ſitim ſuſtinent: primo tamen die nullum humorem dari voluit, niſi venæ ſic conciderent, ut etiam cibus dandus eſſet. Imò alio in loco maluit ſitim fallere, quàm potum exhibere. Sic enim moderandum juſſit ægrum, ut (*c*) *neque potet, neque nimiùm ſiti crucietur. Os etiam ejus elui poteſt, ubi & ſiccum eſt, & ipſi fœtet, quamvis id tempus aptum potioni non eſt. Commodéque Eraſiſtratus dixit, ſæpe, interiore parte humorem non requirente, os & fauces requirere: neque ad rem, malè haberi ægrum, pertinere.* Verùm, dum os ſiccum eſt & fœtet, ventriculus & inteſtina ſimiliter ſe habent, atque pariter potu ingeſto ablui & humectari poſtulant: nulla enim ex ſitis cauſis §. 636, enumeratis eſt, quæ non emendetur aquoſis hauſtis tali ſub moderamine, utì ſequenti dicetur paragrapho. Sicca enim ſic humectantur; immeabiles liquores, interpoſitâ diluente aquâ, dividuntur; acria omnia abſterguntur, & dilutione per aquoſa enervantur penitus. Unde tamen *Celſus* fateri coactus fuit, quòd (*c*) *ne illud quidem, ab Heraclide Taren-*

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. IV. p. 118.
(*b*) Ibid. cap. VI. pag. 128.
(*c*) Ibid. cap. IV. pag. 119.
(*d*) Ibid. cap. VI. pag. 128.

tino dictum, ratione caret: ubi aut bilis ægrum, aut cruditas malè habet, expedire quoque per modicas potiones miſceri novam materiam corruptæ.

Longè alia fuit *Hippocratis* in febribus curandis methodus, qui & victum humidum (*a*) febricitantibus prodeſſe monuit; & tenues acidulos potus ex mulſa, oxymelle, hordei decocto, &c, dedit, uti ex libro *de acutorum victu* ſatis patet, & pluribus in generali febrium cura dictum fuit.

Infelix tamen hæc methodus poſtea iterum adhibita fuit præterito inprimis ſæculo à Medicis, qui vel arcanis remediis Chemicis ſe omnes morbos debellare poſſe jactabant, vel per ſudores, calidiſſimis ſudoriferis exhibitis, omnium febrium curam aggrediebantur. Ab omni autem potu ægros ſuos prohibebant ideo inprimis, ne remediorum efficacia, aquoſis potibus hauſtis diluta, enervaretur. Patet autem facilè, quàm miſera fuerit ægrotantium conditio, qui hâc methodo tractabantur: febrili enim quamvis æſtu torreretur corpus, & calidiſſimis remediis ignibus adderentur ignes, tamen ne ſummis quidem labris potum guſtare concedebatur. Neque, quod mirum videri poſſet, ab hac methodo recedebant Medici, licèt noviſſent plurimos intentatæ mortis minas ſpernentes præ intolerabili ſiti, optimo cum ſucceſſu avidiſſimè ingurgitaſſe potum, quem vi vel precibus extorſerant à cuſtodibus ſuis. *Helmontius*, quamvis arcanis ſuis ſe omnes febres debellare poſſe jactaret paucorum dierum ſpatio, tamen magìs in hac re ſapiebat, & deteſtabatur (*b*) *in febribus abſtinentiam à potu. Nam ſi febris ſit calida, & ſiticuloſa, privetur autem potu humectante, depopulatur cruorem, & ſolidarum partium alimenta, cum viribus. Etenim, uti licet veſicam exonerare, quoties urget etiam importuna neceſſitas, ad hoc non petitâ à Medico veniâ; pariter quoque eſt bibendum, quoties monet neceſſitas; cùm unum non ſit magìs naturæ conſonum quàm aliud: ſitis alioqui ſtricta lex, & rupta mandati obedientia, jam millies Medendi opprobrium attulit.* Hoc tempore, ſaltem in his regionibus, crudelis hæc methodus repudiatur ab omnibus ferè Medicis, & ſitientibus ægris potus conceditur. Quænam autem circa hanc rem obſervanda ſint, dicetur ſequenti paragrapho.

§. 640. QUOD fit, 1°. Bibendo aquoſa, ſubacida, nitroſa, demulcentia, calida, ſæpe, parvâ copiâ ſimul. 2°. Nares, os, fauces, ſimili potu fovendo, colluendo, gargariſando. 3°. Fotus, epithemata, & cataplaſmata ex ſimilibus, hypochondriis circumvolvendo. 4°. Clyſmatibus ſimilibus injectis, & retentis.

1. Sitientes ægri potum appetunt, verùm naturali inſtinctu aquoſum ſemper & tenuem; meracam cereviſiam, vina generoſa, &c, deteſtantur. Imò & in ſanis hominibus obſervatur, quòd, ſummis æſtivis caloribus ſitientes, ſolo tenui potu delectentur: non mirum ergo & in æſtu febrili idem obtinere. Fortè ideo *Hippocrates* (*c*) noluit dari ſitientibus lac, merum nempe; tribus enim vel quatuor partibus aquæ dilutum pulchre ſitim febricitantium ſedat. Cùm autem in febribus, aucto motu circulatorio, ſales & olea ſanguinis acriora fiant, & in putredinem vergant, imò ſæpe in primis viis putrida excrementa hæreant; optimè

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XVI. Charter. Tom. IX part. II. pag. 32.

(*b*) Tractat. de Febrib. cap. XII. n°. III. pag. 772.

(*c*) Aphoriſm. Sect. V. n°. LXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 237.

aquoſis adduntur ſubacida, quæ omni putredini reſiſtunt, & optima contra ſitim ab hac cauſa ortam ſunt remedia: hinc ſuccus citri, aurantiorum, ceraſorum, ribeſiorum, &c, aquoſis miſcentur tanto cum fructu; & in febre ſitientes avidiſſimè hæc expetere ſolent. Additur his nitrum, & varia ex nitris præparata, quæ in Officinis proſtant, quia pariter omni putredini reſiſtunt; & inflammatoriæ liquorum immeabilitati reſolvendæ quàm optimè conducunt. Ut autem ſiccitas nimia emendetur, & leniatur acrimonia humorum, aquæ incoquuntur hordeum, avena & ſimilia farinoſa, quæ ſimul putredini oppoſita ſunt, cùm ſponte ſuâ aceſcant.

Verùm ferè omnes, qui in febribus ſitiunt, frigidum potum appetunt, cúmque naturali ægrorum inſtinctui in morbis non ſine ratione tam multa concedantur, fortè videretur & in hac re ægris obtemperandum eſſe, frigidam ſæpe petentibus. Verum quidem eſt frigidum potum maximè placere, & refocillare, ſed plures tamen noxas habet, utì certis Obſervatis conſtat. Si enim conſideretur, frigidum potum, affatim inprimis hauſtum, dum tranſit per œſophagum, accumbentia ipſa vaſa intercoſtalia & diaphragmatica conſtringere; dein in ventriculum delatum frigore ſuo hepati ventriculo accumbenti, venæ cavæ, ſinui venoſo adeo vicino peſſimè nocere poſſe, cùm ſanguis noſter in frigidam aquam demiſſus illico coaguletur; patebit ſatìs ratio, quare potus frigidus damnetur tamquam periculoſus. Si enim calefacto corpori frigidus aer ſubitò admiſſus adeo noceat, ut plures inde exiſtimaverit *Syndenhamus* (*a*) *quàm peſte, gladio atque fame* ſimul omnibus perire; quanta non erunt metuenda mala, dum gelidus potus partibus internis, calore febrili æſtuantibus, applicatur ſubitò; cùm & aer citiùs caleſcat quàm aqua, & ſæpe in febribus acutis ſanguis in ſpiſſitudinem inflammatoriam tendat, adeóque longè promptiùs coaguletur à ſubito hoc frigore. Lethales pleuritides, peripneumonias, imò & ſubitaneam mortem ſæpe ſecutam fuiſſe, dum æſtuanti corpore gelidam biberent homines, numeroſiſſima Obſervata in Hiſtoria Medica docent. Neque tamen hîc diſſimulandum eſt, frigidæ aquæ potum aliquando febricitantibus profuiſſe. Sic aliâ occaſione in *Commentariis* §. 11, dictum fuit, *Galenum* ſæpe vidiſſe, non paucos febre ardente laborantes ſtatim ex frigidæ potu liberatos fuiſſe: verùm addit *Galenus*, hoc factum fuiſſe, (*b*) *quum jam mediocriter concocti humores eſſent*, adeóque jam deferbuiſſet morbi impetus. Verùm *Celſus* in ſummo incremento ardentis febris, magnâ ſiti antecedente, frigidam aquam copioſam dandam voluit, ut (*c*) *bibat etiam ultra ſatietatem, &, cùm jam venter & præcordia ultra modum repleta, ſatiſque refrigerata ſunt, vomere debet. Quidam ne vomitum quidem exigunt, ſed ipſâ aquâ frigidâ, tantùm ad ſatietatem datâ pro medicamento utuntur.* Paulò pòſt tamen monet, in his tantùm hoc remedium adhiberi poſſe, (*d*) *in quibus præter ardorem nulli dolores, nullus præcordiorum tumor; nihil prohibens, vel in pulmone, vel in faucibus, &c.* Sic dicit *Schelhammerus*, (*e*) ſe vidiſſe ſervum febre ardente laborantem, qui ſummo æſtu afflictus, & negligentiùs habitus, ultra decem aquæ frigidæ libras avidiſſimè hauſit; ſícque effecit, quòd nemo Medicorum facilè efficere potuiſſet, ut altero mane febre exſtinctâ ſanus eſſet. Imò teſtatur, quòd ex clariſſimo *Meibomio* audiverit, totius pagi plurimos incolas, morbo acuto laborantes, Medico & remediis deſ-

(*a*) Sect. VI. cap 1. pag. 325.
(*b*) Method. Medend. Lib. IX. cap. XVI. Charter. Tom. X. pag. 220. 221.
(*c*) De Medicin. Lib. III. cap. VII. n°. II. pag. 135.
(*d*) Ibid.
(*e*) De genuina Febres curandi Methodo, Parte 3. Sect. III. §. 36. 37. pag. 186. 187.

titutos, aquâ frigidâ æſtum febrilem exſtinxiſſe, móxque oppreſſi caloris nativi reliquias ſpiritu vini refocillantes, omnes reſtitutos fuiſſe. Verùm aliquando contingit, in putridis inprimis dictis continuis febribus, ſanguinem in putridam diſſolutionem tendere, adeóque minùs in his metuenda eſſe ſanguinis coagula, & fortè in tali caſu frigidæ potus non adeo noceret. Præterea in *Commentariis* §, 599, monitum fuit ex *Sydenhamo*, aliquando in morborum curationibus plùs concedendum eſſe ægrorum (*a*) *deſideriis impenſioribus, quàm magìs dubiis ac fallacibus Medicæ Artis regulis.* Adeóque ſi in morbis quandoque gelidum potum expeterent ægri, omnem alium faſtidientes, minimè abſonum videtur, illum concedere; nunquam tamen nocebit cavere, ne ſimul & ſemel ingentem copiam ingurgitent, ſed potiùs parcam quantitatem ſimul & repetitis vicibus ſumant; ſic enim & ſatisfiet ægrorum deſiderio, & interim plurima cavebuntur mala, quæ jure metuenda ſunt. Cùm autem omnia modò dicta ſolùm hoc probent, aliquando in febribus frigidum potum profuiſſe, & quidem tunc inprimis, quando ineluctabili deſiderio illum appeterent ægri; patet ſatìs ex rarioribus illis caſibus minimè poſſe concludi, illum ſemper febricitantibus exhibendum eſſe: non magìs quàm ſi haleces ſalitos, lardum & ſimilia vellet quis commendare in victu febricitantium, quia quandoque his aſſumtis febres curatæ fuerunt, dum ſummo appetitu hæc deſiderarent ægri, & invitis etiam Medicis aſſumerent. Ex illis autem, quæ dicta fuerunt, conſtat, potum calidum, vel ſaltem egelidum, tutiſſimè exhiberi ad ſitim febrilem leniendam.

Præterea expedit ſummopere, ut calidi etiam potus parcâ copiâ ſimul aſſumantur. Simul & ſemel enim dum ſitientes ægri hos ingurgitant, ſæpe ſic diſtenditur ventriculus, ut ejus orificia ſpaſmodicè contracta omnem exitum denegent ingeſto potui; unde magna anxietas, & alia plurima mala ſequerentur (vide §. 586. lit. *α*.). Sæpe etiam nauſea & vomitus ſequuntur, ſícque exprimitur omne liquidum, quod ingeſtum fuerat. Verùm etiam, cùm ſæpe immeabilitas ſanguinis ſitis cauſa ſit, diluens potus, parcâ ſimul copiâ, ſed frequenter ingeſtus, venis recipitur, ſanguini miſcetur, & vaſorum actione cum illo quaſi conteritur & miſcetur, ſícque optimè dividitur omne immeabile. Ubi verò magna ſimul aquæ copia ſanguini per venas affunditur, non fiet tam facilis & æquabilis miſcela & brevì pòſt per urinam aut ſudores ſæpe iterum expellitur de corpore, antequam vaſorum actione intimè cum ſanguine permiſceri potuit.

Variæ jam ad hunc numerum in *Materia Medica* habentur formulæ, ſecundùm quas gratiſſimi potus ad ſitim febrilem levandam concinnari poterunt.

2. Maximi momenti in febribus acutis curandis hoc monitum eſt. Siccitas enim & ſanguinis immeabilitas inprimis tunc ſitim ſæpè faciunt: verùm maximum diſcrimen à tali ſanguinis diſpoſitione in encephali, & pulmonum vaſis metuitur. Dum ergo ſimiles potus calidos ægri ore continent, fauces his colluunt, humectantur ſiccæ hæ partes, tepido vapore fovetur pulmo, inprimis ſi per nares calidæ aquæ vapor ſimul attrahatur. Verùm etiam ſimul carotidis externæ rami, per has partes diſtributi, laxantur, adeóque impetus & preſſio ſanguinis à capitis interioribus avertuntur. Præterea humectatio harum partium pulcherrimè ſitim lenit. Unde & *Celſus*, utì ad §. 639, dictum fuit, dum à potu abſtinere volebat febricitantes, os tamen (*b*) eluendum juſſit, ne nimiâ ſiti cruciarentur. Quantumcùmque enim quis potaverit, ſi lingua & os internum ſicca manſerint, ſitis manebit, ſimul etiam

(*a*) Diſſert. Epiſtol. ubi de Variol. pag. 457. | (*b*) De Medicin. Lib. IV. pag. 119.

has partes ſic fovendo laxantur venæ bibulæ, ut inhalare poſſint applicata liquida; & arteriæ exhalantes ſic diſponuntur, ut tranſmittere poſſint tenuiſſimos halitus, quibus naturaliter omnia illa loca foventur & humectantur. In hydropicis moleſta ſitis pulcherrimè leniri ſolet, dum os ſæpius aquâ, cum ſexta parte aceti, vel ſucci citri, eluunt.

3. Ut nempe foveantur hæ partes, & viſcera hîc locata ſic diſponantur, ut liquores per illorum vaſa facillimè tranſeant; à ſiccitate enim & immeabilitate ſanguinis in his locis multa mala fieri poterunt. Verùm etiam per venas bibulas cutis externæ ſic multùm liquidi reſorbetur, & ſitis imminuitur. Quantùm autem balnea prodeſſe poſſint ad ſitim tollendam, aliâ occaſione dictum fuit (vide Commentaria §.333.) Ut enim *Galenus* probaret, totum corpus inſpirabile eſſe, dicit, quòd homines, (*a*) *per flagrantem ſolem, confecto itinere domum reverſi, ſqualidum corpus, óſque aridiſſimum, ſe habere dicebant, necnon & ardentiſſimâ ſiti cruciari: à lavatione autem, ſitim exſtinctam eſſe, os humectatum, pariterque totum corpus molle atque humidum effectum, priorem depoſuiſſe ſqualorem fatebantur.* Dum autem fomenta, epithemata, cataplaſmata ex ſimilibus parata hypochondriis circumvolvuntur, & ſimul curatur, ut non frigeſcant; in tepido balneo omnes hæ partes hærent, atque idem effectus poterit exſpectari.

4. Clyſmata dupliciter hîc prodeſſe poterunt: vel enim per hæc eluuntur putrida excrementa, quæ dum in his locis hærent, ſitis cauſa eſſe poſſunt, utì §. *636*, dictum fuit; vel clyſmata injiciuntur hâc ſpe, ut retenta abſorbeantur venis bibulis inteſtinorum, ſícque conſpirent ſuo effectu cum reliquis, de quibus hâc paragrapho dictum fuit. Quænam autem obſervanda ſint in ſimilium clyſmatum applicatione, dictum fuit in *Commentariis* §. *634*, ubi de illorum efficacia in curanda anxietate febrili agebatur.

§. 641. SI verò valida ſitis unà comitetur ſummam debilitatem, tum vinoſa, imò & ſæpe ſpiritibus ditiora, prioribus (*640*) miſcenda, propinanda tutò erunt.

Omnibus autem illis, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, magna aquæ copia miſcetur ſanguini. Si autem ſimul debilitas ſumma adſit, non poterunt debitâ vi pelli per vaſa corporis ingeſta liquida, unde vel obruetur debilis homo his, & ſummam patietur anxietatem, dum moles liquidi movendi adeo per hæc aucta fuit; vel ingeſta aqua colligetur in cavis majoribus & minoribus corporis, & fiet hydrops, neque ſedabitur tamen ſæpe ſitis, dum omnis aqua ingeſta ſic iterum è vaſis exit. Omnium optimum eſt, tunc addere aquoſis talem vini quantitatem, quæ refocillandis viribus convenit, neque interim nimio ſtimulo nocere poſſit: tutò enim febricitantibus vinum aquâ dilutum dari poſſe in *Commentariis* §. 605, n°. 2, vidimus: verùm in hoc caſu ob debilitatem major copia vini adhiberi poterit. Imò nec ſpirituoſa, ut ipſe vini ſpiritus, vel compoſiti aromatici ſpiritus Officinales, nocebunt, ſi aquoſis miſceantur; & obſervatur, pulchriùs ſitim tunc ſedari per hæc, quàm ſi ſoli aquoſi potus exhiberentur. In hydropicis ſitientibus magnum à ſimilibus levamen percipitur; imò & operarii, à valido labore ſitientes, ſolent ſpiritûs vini pauculum ſumere, ſícque obſervant communi dein potu longè meliùs, ſitim tolli; nam ſudores, quibus tunc adeo diffluunt, ſpirituoſis

(*a*) Epidem. Lib. VI. Comment. VI. text. 1. Charter. Tom. IX. pag. 527.

his compeſcuntur, atque ita impeditur, ne ingeſta liquida brevì iterum diffluentur de corpore. Formulæ ſimilium potuum, qui his uſibus ſervire poterunt, in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

NAUSEA FEBRILIS.

§. 642. NAUSEA irritum conatum vomendi ſignificat cum idea horroris; cauſam ergo habet proximam fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, muſculorum abdominalium leviorem convulſionem. Hæc fit, 1°. Ab acri, putri bilioſo, in vacuum ſtomachum pulſo, in fauces adſcendente, utraque vellicante, & irritante, unde reliqua eoſdem ſequuntur motus; cognoſcitur ex inedia, halitu putri, ore, linguâ, faucibus ſordidis: vel 2°. Oritur à lenta, viſcida, fluctuante materie, quæ in iiſdem locis natando vellicat; cognoſcitur ex ſignis glutinoſi prægreſſi (69, ad 75.): aut 3°. A ventriculo, œſophago, inteſtinis, & viſceribus vicinis leviter inflammatis; quod ſcitur ex ſignis horum propriis: 4°. Tandem etiam à memoria rei, quæ olim aſſumta ſimiles nauſeas creaverat: 5°. Denique & ab inordinato liquidi nervoſi motu, undecumque excitato, cognoſcitur delirio, ſpaſmo vertigine, tremore.

(a) *Nauſeare dicti ſunt primùm, quibus in navi ac inter navigandum ſtomachus langueret deinde conſuetudo obtinuit, ut vox ea quocumque modo ſic affectis tribueretur;* atque ob hanc cauſam videtur ναυτία, vel ναυσία Græcis dicta fuiſſe. Eſt autem conatus vomendi, ſed irritus: *Nauſeæ enim vellicantes tantùm, nullum humorem evacuantes*, dicebantur Galeno, (b) αἱ μὲν ναυτίαι χωρὶς ἐμέτου γενήσονται κεναὶ σπαράττουσαι μόνον, οὐ μὴν ἐκκενοῦσαι γέ τινα χυμόν. Unde & *Seneca* cùm in navi fluctibus agitata, non aſſuetus his turbis, eſſet, dicit (c) *Nauſea enim me, ſegnis hæc & ſine exitu torquebat: quæ bilem movet, nec effundit.* Sæpe quidem nauſeam vomitus ſequitur; & ferè omnem vomitum aliqualis nauſea præcedit; propriè tamen loquendo nauſeare dicitur homo, qui abſque vomitu ſequente irritum vomendi conatum ſentit. Semper autem hunc vomendi conatum idea horroris comitatur, atque dum quis nauſeat omnes cibos & potus averſatur. Si quis famelicus in prandio medullæ oſſium putreſcentis, hepatis piſcium corrupti, vel carnis putridæ pauculùm tantùm incautus devoraverit, nauſeabit illico, & horrebit totus; donec vel vomitu excutiatur illud corruptum, vel acidis ingeſtis corrigatur, aut diluenti potu abluatur.

(a) Plutarch. Sympoſiac. Lib. VI. Quæſt. VIII. pag. 694.
(b) De Loc. Affect. Lib. I. cap IV. Charter. Tom. VII. pag. 391.
(c) Epiſt. LIII. pag. 472.

Videtur

Videtur nauſea gradu tantùm differre à vomitu: unde cauſæ omnes, quæ nauſeam faciunt, ſi augeantur, vomitum producunt; & viciſſim cauſæ omnes, quæ vomitum excitant, ſi minuantur, nauſeam pro ſuo effectu relinquunt. Cùm ergo vomitus, utì poſtea §. 652, dicetur, ſit violenta expulſio illorum, quæ ventriculo inprimis continentur, per convulſionem fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ſtomachi, &c; videtur & idem in nauſea obtinere, ſed remiſſiore tantùm gradu: adeóque cauſa proxima nauſeæ erit levior harum partium convulſio, quæ irritationem ad vomendum quidem facere poteſt, validam tamen illam expulſionem contentorum ventriculi, quæ per vomitum fit, efficere nequit. Si homo ſaniſſimus, immiſſo in fauces digito, linguæ radicem velum pendulum palatinum, aut pharyngis initium tangat, mox nauſeabit; &, ſi ſimul hoc tempore manum abdomini admoveat, ſentiet muſculos abdominales jam moveri incipere à ſola mechanica harum partium irritatione. Videndum jam eſt, quænam ſint cauſæ remotæ, quæ leviorem hanc convulſionem harum partium, nauſeæ proximam cauſam excitare valent: atque hæ cauſæ commodè in quinque diſtinctas claſſes diſtribuuntur, de quibus ſingulis ſeorſim agendum erit.

1°. Frequens ſatìs hæc nauſeæ cauſa eſt: hepar enim tantæ molis viſcus, à ſanguine allato ſuâ fabricâ ſecernit humores magnâ ſatìs quantitate, atque illos per ductum excretorium in duodenum inteſtinum defert. Verùm vacuo ventriculo pylorus patet, adeóque collectus in duodeno inteſtino humor ex pancreate, hepate, veſicâ felleâ faciliùs ſolâ reſpirationis actione preſſis his partibus, per laxum pylorum in ventriculum regurgitat, quàm per inteſtinum jejunum, tot rugis clauſum, tranſit. Unde etiam talis humor magnâ ſatìs copiâ in ventriculo hominis ſani, diu jejuni, colligitur, & ſæpe eructatur; inprimis ſi pronus corpus incurvet: ſemper autem tunc ſpumeſcens, ſubſalſus, leviter amareſcens in homine ſano invenitur. Si jam bilis ſolitò acrior, vel majori copiâ, in ventriculum ſic deferatur, inde talis naſci poteſt irritatio, quæ nauſeæ producendæ ſufficiat; utì etiam ſi talis humor, ventriculo contentus, in fauces regurgitat. Cùm autem bilis in putredinem ex ſua natura ſatìs prona ſit, & ſimul ad bilem, & alios humores in ventriculi cavo collectos, aer libere accedere poſſit, atque calor corporis interni huc conſpiret; patet facilè, putredinem hìc brevì metuendam eſſe. Hæc videtur præcipua ratio eſſe, quare nimis diu jejunantibus appetitus pereat, & nauſea oriatur. Ubi autem diuturnâ nimis ſtagnatione jam ſubputrida bilis cyſtica, vel per febriles æſtus incenſa & corrupta, huc defertur, facilè patet, omnia hæc mala augeri debere. Interim tamen non requiritur, ad continuam & moleſtiſſimam nauſeam faciendam, ut magna copia corruptæ bilis in his locis hæreat: mirabatur enim *Syndenhamus* (utì ad §. 634, dictum fuit) dum vomitorio dato expulſam materiam examinabat, illam (*a*) *neque mole valde ſpectabilem, nec pravis qualitatibus inſignem* fuiſſe; & tamen irritum vomendi conatum inde ortum fuiſſe in morbis, patebat evidenter, quia emetico exhibito ſedabatur omnis nauſea. Cognoſcitur verò, quòd talis nauſeæ cauſa in corpore adſit, inedia: nam ſimulac aliquid putridi in ventriculo hæret, illico omnis appetitus tollitur. Imò credo me obſervaſſe aliquoties, ſolam majorem copiam bonæ bilis in ventriculo fluctuantis inediam & nauſeam feciſſe, dum ad curandam topicam ventriculi debilitatem abdomen jejuno homini in lecto perfricandum juſſeram pannis la-

(*a*) Sect. I. Cap. IV. Art. II. pag. 65.

neis calidis, accenſi ſuccini vapore penetratis. Cùm enim rudiùs perfricaretur, incepit nauſeare, vertiginoſus fieri, & ab omni cibo abhorrebat, donec poſt aliquot horas bilem evomeret, nec colore, nec aliis ullis attributis, à bile ſana diverſam: dum poſtea cavebatur, ne inter fricandum illa abdominis regio premeretur, ubi fundus bilis cyſticæ infra hepatis limbum eminet, nihil mali percepit.

Si verò illud bilioſum, in ventriculo hærens in majorem corruptelam incipiat degenerare, tunc halitus putris ſimul adeſt, & amarus in ore ſapor: unde & *Hippocrates* (*a*) *cibi faſtidium*, ... & *os amarulentum*, pro ſignis habuit, quibus indicaretur ſurſum purgante opus eſſe. Raro autem accidit, ut diu aliquid corrupti bilioſi in ventriculo hæreat, quin incipiant os internum, fauces, ſed inprimis linguæ dorſum ſordeſcere; utì aliâ occaſione dictum fuit in *Commentariis* §. 85, ubi de effectibus alcalini ſpontanei in primis viis agebatur.

2°. Naturali lege primæ viæ ab ore ad anum uſque muco obliniuntur, qui & lubricitatem internæ ſuperficiei harum partium conciliat, & ſimul illam defendit, ne ab aſperis corporibus deglutitis, vel àb acrioribus ingeſtis, tam facilè lædi poſſit. Mucus ille, poſtquam his uſibus inſervivit, ſenſim detergetur, & inprimis ſaponaceâ bile dividitur, atque tandem cum fæcibus per alvum exit. Ubi verò mucus ille ſolitò tenacior eſt, aut bilis inertior fuerit aut parcior, ſenſim accumulatur, ventriculum gravat, & fluctuatione irritat; ſícque nauſeam parit moleſtam, & ſæpe ſatìs diuturnam. Malum hoc ſatìs familiare eſt Literatis, inprimis provectioris ætatis: dum enim ſedentariam nimis vitam agunt, reſpirationis actione minùs moventur viſcera abdominalia, bilis iners fit, & ſæpe ita inſpiſſatur, ut ex cyſtide ſua per anguſtum ejus collum vix exire poſſit: ſimul etiam ſenes mucoſi magìs ſunt cæteris paribus, quàm juvenes. In multis etiam hominibus ſic diſponitur interna primarum viarum ſuperficies, utì ferè obſervatur fieri in catharroſis, quibus ingens copia muci naribus emungitur, faucibus quotidie exſcreatur, vel ex pulmone per tuſſim educitur: unde ſæpe ingens copia muci in primis viis colligitur. Idem fieri poterit à glutinoſis nimis cibis ingeſtis; inprimis ſi ſimul debilior ventriculus, & inertior bilis fuerit. Sive mucus ille faucibus vel œſophago adhæreat, ſive in ventriculo fluctuet, ſimilem ferè effectum habet, ac ſi plumulâ, per has partes motâ, continuò irritatio fieret; unde nauſea perpetua oritur, quamdiu ille mucus in his locis manet. Fortè & idem obtinet, ſi inteſtinis, inprimis ſuperioribus, nimius mucus adhæreat: videmus enim inteſtina irritata per vulnera, inflammata, ſuffocata in herniis, nauſeam & vomitum facere. Similis nauſea obſervatur etiam naſci à vermibus per hæc loca reptantibus, ſolâ tantùm mechanicâ irritatione harum partium. Cognoſcitur autem talis nauſea, ſi prægreſſæ fuerint illæ cauſæ, à quibus conſtat mucum accumulari in primis viis; & ſimul obſerventur in corpore tales effectus, qui à viſcida lenta tali materia fieri ſolent: de quibus omnibus, paragraphis hìc citatis in capitulo de morbis *à glutinoſo ſpontaneo* ortis, dictum fuit. Simul apparet hoc malum oppoſitum penitus eſſe illi, de quo præcedenti numero dictum fuit; nam nauſea, à lento muco producta, ſæpe feliciter curatur amaris & bilioſis remediis, abſinthio, centaurio, &c; imò & bilis ipſa ex ſanis animalibus deſumta pulchre prodeſt: quæ omnia nauſeam, ab acri nimis vel ſubputrida bile ortam, augerent potiùs.

3°. Si blandus mucus fluctuatione ſuâ ſic poſſit irritare has partes, ut convelli incipiant, ſícque nauſeam, imò & vomitum quandoque excitent, meritò idem

(*a*) Aphor. Sect. IV. n°. XVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 142.

exſpectatur ab illa irritatione, quæ à levi etiam inflammatione harum partium fit. Obſervationes Practicæ hoc confirmant, utì poſtea patebit, quando de morbis inflammatoriis harum partium dicetur. Fortè etiam, irritatis per inflammationem his partibus, major copia muci ſecernitur in iiſdem: ſic enim videmus, dum inflammatorius tumor fauces occupat, incredibilem copiam muci in his locis colligi, & continuò per os excerni. Verùm etiam vicina viſcera, inprimis quæ ventriculo accumbunt, leviter inflammata, ſimilem nauſeam facere poſſunt, inprimis ſi à tumore harum partium ventriculus prematur. De hepatis inflammatione agens *Galenus* (*a*) monet, appetitum deletum, nauſeam, vomitum, hunc morbum comitari; addítque, omnia hæc potiùs adeſſe, dum hepatis cava pars inflammatur, quàm ſi in convexa parte id fieret. Facilè autem patet, à pancreate, liene, &c, inflammatis ob eamdem rationem nauſeam naſci poſſe. Signa autem quæ docent, hanc nauſeæ cauſam adeſſe, petenda ſunt ex Hiſtoria illorum morborum, qui ab horum viſcerum inflammatione pendent; de quibus poſtea in morbis acutis febrilibus agendum erit.

4°. Maximè mirum hoc videtur, interim tamen veriſſimum eſt, quod à ſola mutata cogitatione nauſea naſci poſſit. Aliâ occaſione dictum fuit (*vide Commentaria* §. 104.) mirabilem hanc in mente proprietatem obtinere, quòd poſſimus ideas cogitatas affigere ſignis quibuſdam arbitrariis, inter quæ ſigna & ideas cogitatas nulla omnino ſimilitudo eſt: utì dum v. gr; paucis literis adunatis excitantur in nobis ideæ, quas dudum antea habuimus, & quarum ne quidem veſtigium ſæpe in noſtra memoria remanſit. Illud obtinet & in animi affectibus, qui ſæpe nobis etiam invitis renovantur, à ſimilibus cauſis. Idem jam de nauſea verum eſt. Probè memini, me poſtquam per plures dies foliorum ſenæ cum tamarindis decoctum ſumſeram, ut artificiali diarrhœâ gravem ophthalmiam curarem, poſtea adeo faſtidiviſſe hoc remedii genus, ut diu ne quidem aliis præſcribere potuerim, quin horrerem totus & nauſearem. Dum ante multos jam annos in pago ſuburbano incederem, ſaniſſimus & optimo valens appetitu, malâ fortunâ ingentis moloſſi, aquis ſuffocati, tumidum abdomen crepuit, quod illico tantam exſpiravit mephitim, ut & omnis appetitus deleretur illico, & peſſimè nauſearem. Poſtea dum ad eumdem locum veniebam, quamvis nihil tale cogitanti ſæpe ſubitò rediit peſſimi illius fœtoris memoria; neque ſine horrore & nauſea, quamvis leviori. Credo, unumquemque ferè quandoque in ſe ipſo expertum fuiſſe, quàm facilè nauſea ex ſola memoria rei, quæ antea illam excitaverat, redeat.

5°. Hyſtericis mulieribus, & viris ſimili mobilitate generis nervoſi præditis, ſæpe ab hac ſola cauſa nauſea fit. Imò etiam & in aliis, quibus firmior totius corporis compages eſſe videtur. Sic robuſti ſæpe homines, modò non aſſueti fuerint, navis in mari agitationem ferre diu nequeunt, quin vertigo oriatur, & paulò pòſt nauſea, dein & vomitus. Pluribus, ſi retrogradi in curru vehantur, idem accidit; utì etiam à celeri corporis in gyrum rotatione. Notavit *Syndenhamus* (*b*) quòd quamcumque partem corporis invaſerit inordinatus ille ſpirituum tumultus, ſymptomata ſtatim talia producat, quæ illi parti competunt. Non mirum ergo, ſi in ventriculum vel inteſtina morbi hujus impetus detonet, nauſeam & plura alia mala, his partibus propria, naſci poſſe. Præterea mirum commercium inter ventricu-

(*a*) De Loc. Affect. Lib. V. cap. VII. Charter, Tom. VII. pag. 496.

(*b*) Diſſertat. Epiſtol. ubi de Paſſion. Hyſteric. pag. 486.

lum & encephalon intercedit; unde hoc turbato, facilè nauſea & vomitus ſequuntur; utì in vulnerum capitis Hiſtoria patuit. Ob hanc cauſam videtur etiam nauſea naſci quandoque, dum validis admodum animi affectibus turbantur homines. Neque refert, undecumque excitetur inordinatus ille liquidi nervoſi motus, nam & in diſſitis ſæpe à ventriculo corporis locis, dum nervi irritantur, nauſea fit. *Helmontius* ſic habet: (*a*) *emturus villam obambulabam cum inſigni appetitu; tum fortuitò diſtorſi pedem, lapſus ſum, rigor ſtatim obvenit, cum nauſea, vomitu, & ſuffocato edendi priore appetitu: mox verò diſtortum pedem & ſemidiſlocatum repoſui*; *atque eodem inſtanti redditus eſt mihi appetitus priſtinus, ceſſatáque eſt nauſea.* Cognoſcitur jam hæc nauſeæ cauſa, ſi ſigna doceant nervos in quadam corporis parte irritatos eſſe vulnere, diſtractione, &c: utì etiam ſi cognita ægri temperies talis ſit, ut nimia in toto ſyſtemate nervoſo irritabilitas adſit; unde facilis ſpirituum ἀταξία, & omnia, quæ inde pendent, mala naſci poterunt. Limpidæ urinæ profluvium ſi ſimul adſit, paroxyſmi hyſterici aut hypocondriaci certiſſimum ſignum, utì in *Commentariis* §. 633 dictum fuit, nullum dubium manet, nauſeam in tali ægro præſentem ab inordinato liquidi nervoſi motu procedere. Inprimis verò ſi delirium, ſpaſmus, vertigo, aut tremor denotent, functiones illius viſceris, unde omnes nervi pendent, cerebri nempe, turbatas eſſe. Notandum tamen hìc eſt quàm maximè, certiſſimis Obſervatis conſtare, ſordes, ſive ante febrim exiſtentes in ventriculo vel vicinis viſceribus, ſive febris tempore & per febrim ipſam natas & hìc collectas, miro modo turbare poſſe omnes cerebri fuuctiones, & ſæpe deliria, vertigines, &c, producere. Adeóque, licèt hæc ſymptomata doceant cerebrum affici, tamen ſæpe cauſa omnium malorum non hæret in cerebro, ſed in ventriculo; túncque illa curatio, quæ compeſcendo inordinatum liquidi nervoſi motum agit, non ſufficit, ſed requiritur evacuatio ſaburræ hujus in ventriculo hærentis per emetica, vel purgantia. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 229, dicta fuerunt de mira efficacia quorumdam venenorum, quæ omnes cerebri functiones peſſimè turbant, quamdiu in ventriculo manent. Quædam adhuc circa hanc rem dicenda erunt poſtea, ubi de *Delirio Febrili* agetur.

§. 643 SI diu manet, producit inediam, abſtinentiam à potu, & à medicamentis, dein vomitus, & quæ hinc produci poſſunt mala quàm plurima, quorum præcipua debilitas, acrimonia alcalina putrida, ſiccitas.

Poſtquam intellectum fuit, quid nauſea ſit, & à quàm diverſis cauſis producatur, ſequitur conſideratio illorum effectuum, qui à nauſea metuendi ſunt, ſi diu maneat: levis enim & pauco tempore durans nauſea non multùm mali faciet, & facilè tolerabitur. Omnia verò mala, quæ à diuturna nauſea fiunt, pendent ab eo, quòd nec cibo nec potu poſſit refici corpus, quamdiu nauſea manet; ab omnibus enim tunc ſemper abhorrent ægri; ſimúlque ob eamdem rationem nulla omnino medicamenta aſſumi poterunt. Verùm in homine ſano, niſi ex cibo & potu ingeſtis, per vim vaſorum & viſcerum mutatis, reſtituantur illa, quæ ine-

(*a*) Capit. Pylorus Rector. nº. XX. pag. 184.

vitabili vitæ & ſanitatis effectu quotidie pereunt de ſolidis & fluidis corporis partibus, naſcitur debilitas; & omnes noſtri humores, poſt abſtinentiam à cibo & potu per viginti horas, ſibi relicti in quiete & calore, vel etiam ſi validè moventur, in putredinem vergunt; uti ad §. 80, ubi *de morbis ex alcalino ſpontaneo* agebatur, demonſtratum fuit: naſcetur ergo, ſi nauſea diu duret; acrimonia alcalina putrida. Cùm autem per inſenſibilem perſpirationem, & alias excretiones, continua fiat liquidiſſimæ partis humorum jactura, neque potu reſtituatur illud deperditum, exſiccabitur corpus. Facilè autem patet, omnia hæc mala augeri, ſi febris nauſeam comitetur, cùm per febrim ipſam (vide §. 587.) liquidiſſima exprimantur, & reliqua incraſſentur. Nunquam ergo vilipendi debet hoc ſymptoma febrile, ſed ſubitam medelam poſcit. Quomodo autem hæc fieri debeat, ſequenti paragrapho dicetur.

§. 644. SISTITUR ex prima cauſa orta (642 n°. 1.) uſu acidi, ſalſi, aquoſi potûs, cibi, medicamenti; tum ſimili leni purgante exhibito; & acido auſteris roborantibus fibras; aut, ſi his non ceſſerit, vomitorio dato. Quæ verò ex ſecunda cauſa (642. n°. 2.) fit, illa tollitur, diluendo, attenuando, purgando, vomitum excitando. At, ſi ex tertia ortum duxerit (642. n°. 3.), tum non cedit, niſi illis morbis curatis, juxta deſcriptionem poſtea in his ſecuturam. Quarta ſpecies oblivione & vitatione ſimilium aboletur. Quinta autem per auſtera, quietem, narcotica, aquam frigidam.

Cùm ex illis, quæ §. 642, dicta fuerunt, conſtitit, à tam diverſis cauſis nauſeam naſci, patet facilè, nullam generalem curam dari poſſe, quæ omnibus nauſeæ ſpeciebus conveniat; ſed ſolicitè indagandum eſſe per ſigna ibi tradita, à quanam cauſa nauſea ortum duxerit; & deinde cauſæ ſic cognitæ, debita curatio adhiberi poterit.

1°. Ubi ergo ab acri putri bilioſo, in ventriculum pulſo, nauſea fit, illa tolli nequit, niſi illud bilioſum hìc hærens expellatur; vel ſic emendetur per idonea remedia, ut non ampliùs nocere poſſit. Notum eſt, omnem putredinem acidis & ſalſis caveri poſſe, & ſæpe multùm emendari illam, quæ jam facta eſt. Omnium ergo optimum eſt in tali caſu, ut cibi, potus, medicamenta ex acidis parentur; vel & talibus, quæ promtiſſimè calore corporis aceſcunt ſponte ſuâ. Gratiſſimi ergo illi potus, qui §. 640, ad ſitim febrilem commendati fuerunt, hìc conducent pariter: per hoc enim diluetur illud bilioſum; & cùm ſæpe ſimul tenacitatem habeat, quâ ventriculo adhæret, per ſaponacea illa ex melle, aceto, ſuccis fructuum horæorum, illorúmque ſyrupis aut ſapis parata remedia, ſic dividetur & attenuabitur, ut faciliùs dilui & expelli poſtea poſſit, ſi hoc requiratur. Simul etiam per eadem emendari poterit incipiens putredo illius bilioſi. Cibi gratiſſimi ex avena, hordeo, acetoſa, ſucco citri, vini modicâ quantitate additâ, lacte ebutyrato, pomis acidulis, &c, parari poterunt. Tales autem cibi & potus medicamenti vices gerere poſſunt; quamvis tamen eidem ſcopo pulcher-

rimè inſerviant gratiſſima remedia ex rob ſambuci, ribeſiorum, berberiſſæ, &c; addito nitro, & ſpiritibus acidis foſſilibus ex nitro, ſale marino, vitriolo, ſulphure, Arte Chemicâ paratis, tali quantitate, quæ ſaporis gratiam his remediis conciliet; neque interim nimiâ acrimoniâ ventriculum lædere poſſit. Iidem ſpiritus acidi, alcoholi uniti diuturnâ digeſtione aut repetitâ cohobatione, acidum oleoſum remedium exhibent ſatìs blandum, quod tamen efficaciſſimè omni putredini reſiſtit, & gratâ fragrantiâ languentem ventriculum mirè reficit. Adeo autem conveniunt hæc in tali caſu, ut ægri, licèt quævis alia faſtidiant, illa tamen ferant, imò ſæpe & ſpontaneo appetitu avidiſſimè expetant.

Simul autem hîc conducunt talia remedia, quæ & blando acido putredinem domant: & leni ſtimulo ſic irritant ſimul primas vias, ut abſque ullis ferè turbis per alvum pellatur illud bilioſum. Cremor & cryſtalli tartari, tamarindorum pulpa, oxymel ſimplex, &c, præcipuum hîc locum obtinet; poſſúntque vel ſola exhiberi, vel prioribus remediis admiſceri. Cùm autem per nauſeam, inprimis ſi diuturnior fuerit, debilitetur ventriculi robur, proderunt & talia remedia, in quibus unà cum acido adeſt illud auſterum, quod prudenti uſu adeo roborat ſolidas noſtri corporis partes (vide §. 28.n°.4.)Miva hinc cydoniorum, diamoron *Nicolai* in Officinis dictum, quod ex auſtero immaturorum mororum ſucco cum melle coćto paratur, granatorum ſuccus, meſpila, &c, & quæ ex illis parantur in Officinis remedia varia, adeo laudantur.

Ubi verò vel tanta copia eſt corruptæ bilis, vel adeo intenſa jam ejus malignitas, ut his emendari nequeat, ſed à quovis aſſumto, quantúmvis gratum etiam fuerit, augeatur nauſea; nihil ſupereſt, quàm ut vomitorio dato ſurſum expellatur. Interim tamen rarò vel nunquam nocere poterit, illis, quæ modò laudata fuerunt, priùs exhibitis tentare curam, cùm & putredo metuenda hîc per illa cohibeatur, & illud bilioſum ſic attenuetur & diluatur, ut poſtea per emeticum minori moleſtiâ expelli poſſit. Probè memini, cùm poſt fervidiſſimam æſtatem febres bilioſæ epidemicè graſſarentur, in quibus moleſta nauſea & vomitus ferè ſemper aderant, me aliquoties dediſſe ſtatim vomitorium abſque multo levamine; ubi autem per unum alterúmve diem oxymelle, vel ſimilibus, magnâ copiâ aquæ dilutis, uſus fueram, ſponte ſæpe vomitu excutiebatur corrupta bilis, inſtar glutinis ferè ſpiſſa, vel leni vomitorio, ſecundâ vice exhibito, facilè expellebatur. Leniora tamen vomitoria hîc tantùm proſunt, ne à validioribus febrilis impetus augeatur, qualia ex oxymelle ſcillitico, radice ypecacuanhâ, &c, parari poſſunt, quæ etiam minutâ doſi tenellis infantibus tutò exhibentur. *Sydenhamus* (*a*), qui ſolis ferè antimoniatis emeticis uſus fuit, fatetur ſe debuiſſe abſtinere emeticorum uſu in junioribus, quamvis indicatio curatoria illa poſceret, quia metuebat in tenella ætate infelicem eventum. Maximè prodeſt ſimul, ſi poſt ſingulos vomitus aquæ tepidæ unciæ aliquot potentur, vel ſimilis tenuis liquidi; ſic enim minori moleſtiâ vomunt ægri, & abluitur pulcherrimè ex ventriculo omne illud bilioſum. Finitâ emetici operatione, (*b*) datur lene diacodiatum, ut excitatus per hæc remedia tumultus ſopiatur. Solo emetico hâc lege dato ſe nauſeam in febribus feliciſſimè curare potuiſſe, teſtatur *Sydenhamus*: & ſemper tutò hoc fit, modò conſtiterit, nihil inflammatorii in vicinis viſceri-

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. pag. 68. | (*b*) Ibid. pag. 67.

bus adeſſe; & nullus metus ſit, ne diuturnâ cacochymiâ, vel latentibus vomicis, corrupta viſcera validos illos concuſſus, qui inter vomendum fiunt, ferre nequeant. Facilè enim patet, inflammata loca, ruditer ſic agitata, gangrænâ affici poſſe: & ſi, v. gr; in hepate corrupto vomica adſit, quæ peſſimam nauſeam facere ſolet, dato vomitorio, ſæpe lethalis hypercatharſis ſequitur; dum tabefactum hepar, convulſis diaphragmate & muſculis abdominalibus validiſſimè premitur, & ſic ſæpe rumpitur. Talem caſum ſe vidiſſe hâc occaſione Auditoribus ſuis dicebat celeberrimus *Boerhaavius*, dum mercatori in hac urbe, qui dudum cum lenta febricula, & colore ſubicterício, hepatis malè affecti ſigna habuerat, dabatur lene vomitorium ad nauſeam moleſtiſſimam curandam: quo facto ſurſum & deorſum evacuabatur quidem magna copia ichoroſæ corruptæ flavæ materiæ, ſed abſque levamine; & manebat funeſta hypercatharſis cum animi deliquiis, ſícque paucis diebus elapſis moriebatur. In cadavere hepar in tota ſua ſubſtantia ferè conſumtum, & ichore putrido plenum, inventum fuit. Poſtquam autem per vomitorium excuſſa fuit ſaburra, acida auſtera illa remedia, de quibus modò dictum fuit, pulchre proſunt, ut per hæc, diuturnâ nauſeâ & vomitu, debilitatum ventriculi robur reſtituatur.

2. Si verò ſigna docuerint, lentam & viſcidam materiam, in ventriculo aut vicinis locis fluctuantem, eſſe nauſeæ cauſam, hæc pariter tollenda erit. Verùm ſæpe tanta tenacitas eſt in hoc muco, ut nec vomitoriis nec purgantibus ſe averri facilè patiatur, niſi priùs dilutus & attenuatus fuerit. Aqua omnem mucum in noſtro corpore præſentem ſolvit & diluit, imò tenaciſſimæ ex narium muco concretæ lemæ ſolâ maceratione in aqua tepida pura ſolvi poſſunt. Verùm in illis hominibus, quibus mucoſa talis colluvies adeſt, debilis ſemper ventriculus, & flaccidum corpus vix impune fert magnam aquæ tepidæ diluentis copiam; hinc ſapone veneto, bile inſpiſſatâ ſanorum animalium, ſalibus alcalinis ipſis quandoque, amaris bilioſis & aromaticis medicamentis, qualia ſunt abſinthium, centaurium minus, gentianæ aut helenii radices, conamur ſolvere tenax illud glutinoſum, & ſimul emendare debilem & frigidam ventriculi in his hominibus intemperiem. His factis tutò & facilè per purgantia vel vomitoria expellitur mucoſa hæc ſaburra, jam ſoluta & mobilis reddita. Præ reliquis hîc commendatur oxymel illud ſcilliticum, apud veteres Medicos tanti nominis remedium, quod penetrabili amarore ſcillæ omne pituitoſum lentum fundit, & dividit, & parùm majori doſi aſſumtum ſolutam pituitam expellit, vomitum excitando. Alia etiam vomitoria & purgantia eidem ſcopo inſervire poſſunt, qualia plura recenſentur in *Materia Medica* ad hunc numerum. Rarò enim aliquid periculi ab evacuantibus in hac nauſeæ ſpecie metuitur. Ubi tamen mucoſa talis cacochymia omnem ſanguinem infecit, aliquando accidit, in cerebri ventriculis ſimilem materiam ſenſim incipere accumulari, unde ſtupidi, hebetes, oblivioſi, lethargici, tandémque & apoplectici fiunt. In illo autem caſu periculoſus ſæpe eſſe poſſet emeticorum uſus: illo enim tempore, dum vomit homo, videmus omnes humores majori impetu & velocitate verſus caput tendere; hinc tunc facies tumet, rubent oculi & lacrymantur, ſibilus ſæpe in auribus percipitur, & vertigo. Ubi ergo encephalon lentâ & viſcidâ cacochymiâ obrui incipit, per vomitum majori impetu & copiâ huc preſſi humores lethalem poſſent facere apoplexiam; adeóque tutiùs per purgantia tunc evacuatio viſcidæ illius materiæ obtinebitur.

3°. Summâ animi attentione ſemper inquirendum eſt, an vel ex genio epidemici morbi tunc regnantis, vel ex ſignis in ægro obſervandis, conſtet, inflammationem ventriculi vel vicinorum viſcerum nauſeæ cauſam eſſe. Dolor harum partium cum febre continua, & pulſu duro, meritò inflammationis ſuſpicionem faciunt. Emeticum in tali caſu datum ſumma damna facere nemo dubitat: validis enim illis concuſſibus idem his partibus inflammatis accidit, quod fieret, ſi quis manum inflammatam validè perfricaret; ſummus enim inde dolor & gangræna brevì ſequerentur. Sola ergo inflammationis cura generalis per venæ-ſectionem, purgantia antiphlogiſtica, diluentia, &c, tunc conducit; ſimul adhibitis illis cautelis, quas varietas partis affectæ requirit: de quibus omnibus poſtea in morbis inflammatoriis harum partium dicetur. *Sydenhamus*, magni *Hippocratis* exemplum ſecutus, candidè fatetur, ſe in tali caſu erraſſe. In nobili enim (*a*) fœmina, ſanguineæ temperiei & in ipſo ætatis flore, videbat unà cum febre ardente importunum vomitum, quem emetico dato ſe toties curaſſe cùm noviſſet, præmiſsâ priùs ſanguinis miſſione, vomitorium dari juſſit: verùm ſequenti die alvum ægræ profluere cùm intelligeret, ſtatim vidit, nocuiſſe vomitorium, quod alio in caſu, ubi à bilioſo corrupto nauſea fit, diarrhœam futuram certò præcavet, & præſentem tollit. Mutata hinc fuit Medendi Methodus, ſed incaſſum; periit enim ægra circa decimum quartum morbi diem. Cùm autem infelici hoc eventu perculſus anxiè evolveret omnia, quæ in decurſu hujus morbi obſervaverat, concluſit, inflammatorium hunc morbum fuiſſe. Summus enim ardor etiam poſt iteratam venæ-ſectionem remanſerat, ſanguis emiſſus pleuriticorum ſanguini ſimilis fuerat, tuſſis aliqua, & obſcuri quidam in partibus vitalibus dolores adfuerant; tempeſtas anni illa erat, (*b*) *quæ finem veris ac initium æſtatis complectitur*, morborum inflammatoriorum maximè ferax; & pleuritides eodem tempore populariter graſſabantur. Unde poſtea eumdem morbum, quo plurimi corripiebantur, pleuritidis inſtar curavit, ſanguinis miſſionibus, diluentibus, &c; (*c*) & quidem feliciſſimè. Felix ille, qui commiſſum errorem illico detegere novit: errare enim humanum eſt, adeóque omnibus commune; ſed errrorem cognoſcere & corrigere ſtatim, non niſi conſummatis in Arte Medica Viris datum eſſe nemo ambigit!

QUARTA SPECIES OBLIVIONE, &c. Nihil enim hîc corporis ſolidis vel fluidis partibus mutatum eſt, & ſola cogitationis mutatio nauſeam fecit. Sola ergo oblivio illius rei, quæ olim nauſeam excitavit, & ſolicita evitatio omnium illorum, quæ illius nauſeoſi memoriam refricare poſſunt, omnem hîc curam abſolvunt. Sic enim ſenſim deleri ſolet hæc impreſſio, vel ſaltem eò uſque debilitari, ut licèt diu poſtea occurrant talia, quæ nauſeoſi memoriam renovant, tamen inde vel nulla, vel levior longè, nauſea redeat.

QUINTA AUTEM, &c. Solus enim inordinatus liquidi nervoſi motus nauſeæ cauſam præſtat; hinc ille compeſci debet: cui rei narcotica omnium efficaciſſimam medelam exhibent; de quorum uſu videantur illa, quæ in *Commentariis* §, 104. 202, & 229, dicta fuerunt. Cùm autem plerumque nauſeam ab hac cauſa ortam vertigo comitetur, vel præcedat, atque vertiginoſi nullum ferè motum corporis ferre poſſint abſque augmento vertiginis, patet, quietem hîc inprimis conducere. Monuit *Sydenhamus*, dum in hyſtericis vomitiones enormes cu-

(*a*) Sect. II. cap. IV. p. 148.

(*b*) Ibid. pag. 149.
(*c*) Ibid. pag. 150.

rare

rare tentaret, ſe dediſſe narcoticum (*a*) *formâ potiſſimùm ſolidâ*, vel tam parcâ quantitate liquidi dilutum, ut ventriculum quaſi obliniat tantùm, neque poſſit evomi. Interim monebat ſimul, ut aſſumto narcotico ſtatim conquieſcerent, ac inprimis caput immotum tenerent (*b*) *quando vel leviſſimus capitis motus, præ cæteris omnibus, vomitum provocet.* Ut autem debilis in his plerumque, & nimis facilè mobilis, ventriculus firmetur, auſtera remedia, quæ debiles nimis & laxas fibras tam pulchre roborant (vide §. 28. n°. 4.), conveniunt; utì etiam aquæ frigidæ potus. Frigore enim accedere elementa noſtrorum ſolidorum ad ſe mutuò, & augeri eorumdem inter ſe cohæſionem, novimus. Præterea omnia illa, quæ ad curandam nimiam debilitatem fibrarum, vaſorum & viſcerum §. 28, & 47, commendata fuerunt, hîc ſummum uſum pariter habent; non quidem adeo ad tollendam nauſeam præſentem, verùm per hæc ſic firmatur totum corpus, ut non tam facilè poſtea à levibus ſæpe cauſis afficiatur; adeóque futura nauſea præcavetur. Inordinati enim illi motus liquidi nervoſi in robuſtis, & quotidiano labore exercitatis, hominibus non obſervantur; ſed in tenellis fœminis, & viris ſedentariam vitam degentibus, maximè familiares ſunt.

Evacuationes autem per emetica vel purgantia ferè ſemper hîc nocent; quia non hæret in corruptis humoribus morbi cauſa, ſed tantùm à perturbato ſpirituum motu pendet. Quotidiana autem Obſervata docent, hyſtericas fœminas, & viros hypochondriacos, illico ſuis paroxyſmis corripi, ſi validæ evacuationes prægreſſæ fuerint. Interim tamen negari nequit, à ſolo inordinato ſpirituum motu miras mutationes, & ſubitiſſimas quidem, in liquidis noſtri corporis fieri poſſe. Si enim mari non aſſuetus homo, quamvis ſaniſſimus, in navi feratur, incipiet nauſeare plerumque, paulò pòſt contenta ventriculo emovet, dein bilem; atque poſtea, moleſtiſſimo vomendi conatu, bilem ob ſaturatum viridem colorem æruginoſam dictam exprimet. Hæc tamen bilis non præexſtiterat talis in hoc homine, ſed perturbatis inſolitâ navis agitatione ſpiritibus ſic mutata fuit. In hominibus ex alto in caput delapſis ſæpe ipſo momento bilis æruginoſa evomitur, licèt ſaniſſimi antea fuerint, utì in vulnerum capitis Hiſtoria dictum fuit. Voluit quidem *Sydenhamus*, adeo lubricam eſſe & evanidam colorum ſpeculationem, (*c*) *ut nihil certi ex illis de corporum, in quibus apparent, naturâ queat deprehendi;* atque ut hoc probaret, Chemicorum præſtigia adducit, qui, ſolâ miſcelâ corporum inter ſe, miras colorum varietates producere noverunt. Tamen hoc videtur verum eſſe, quòd, ſi ab inordinato ſpirituum motu ſic mutetur bilis, ut æruginoſa facta circa præcordia fluctuet, nauſea manebit, quamdiu talis bilis ibi hæret. Vidi ſic quoſdam, qui nauſeâ & vomitu peſſimè afflicti fuerant, dum navi vehebantur, in terram delatos adhuc malè ſe habuiſſe, donec leni emetico expelleretur illud, quod in ventriculo hærebat moleſtum, Agnovit etiam hanc rem *Syndenhamus* dicens, (*d*) *Quamvis autem ſatìs pateat, originarium hujus morbi fomitem in humoribus nullatenus ſtabulari, fatendum eſt tamen (quod res eſt) ſpirituum ἀταξίαν illam, cui morbus debetur, humores putridos in corpore coacervandos gignere*, &c: ideóque etiam hyſtericorum affectuum curationem ab evacuantibus auſpicabatur; ſi nempe ſigna docerent, fæculentam humorum colluviem in viſce-

(*a*) Diſſert. Epiſt. ubi de Paſſion. Hyſteric. pag. 528.
(*b*) Ibid.
(*c*) Ibid. pag. 499.
(*d*) Ibid. pag. 504.

ribus adeſſe. Ubi verò dolores atrociores, vomitus, diarrhœæ, &c, nullas inducias ferebant, anodyno inordinatos ſpirituum motus compeſcebat illico; & poſtea, ſedatis his turbis, ſe ad curam radicalem hujus mali accingebat Patet ergo, evacuantia non curare quidem primariam nauſeæ, de qua hîc agitur, cauſam; imò, ſi valida fuerint vel ſæpius repetita, nocere; prodeſſe tamen aliquando, dum collectos per turbas illas ſpirituum humores evacuant; inprimis ſi, finitâ horum operatione, anodyno dato compeſcantur excitati per hæc evacuantia in mobiliſſimis illis corporibus tumultus.

§. 645. HINC intelligitur, cur in acutis, ubi nauſea, purgatio initio data, ut & emeticum, adeo proſit, & in quo acutorum genere: cur ægri acutis cum febribus conflictati adeo horreant pinguia, carnoſa, ova, piſces; & contrà appetant aquam, acida, fructus horæos, frigida: cur, niſi nauſea ſuperetur, nihil ægro proſint medicamina: cur ſæpe hoc ſymptoma incurabile ſit: cur tales morbi tandem ferè cum ſubito, inſolito, mirabili appetitu, ſecedant.

Ex hactenus dictis de nauſea patet ratio ſequentium.

CUR IN ACUTIS, UBI NAUSEA, &c. Quia in his morbis tam ſæpe à corrupto acri bilioſo in ventriculo, vel vicinis locis, ſtabulante, perpetua nauſea fit, & manet, quamdiu ibi hæret illud corruptum; imò morâ, aeris acceſſu libero ad hæc loca, & aucto per febrim calore, quotidie in pejorem malignitatem degenerat: unde vomitus, vel poſtea putridiſſima diarrhœa oritur, funeſta ſæpe dum morbi progreſſu fractis ægrorum viribus valida talis evacuatio ferri nequit. Unde ſi in initio morbi illud putre bilioſum emetico expellatur, vel purgantibus per alvum deturbetur, omnia hæc mala præcaventur. Omnium autem frequentiſſimè hæc methodus prodeſt in febribus acutis autumnalibus, quæ poſt fervidiſſimas æſtates, exaſſatâ & incensâ aeris caloribus bile, epidemicè graſſari ſolent; quæ ferè omnes continuæ remittentes ſunt, & ex intermittentium geminatis paroxyſmis conſtant, & frequenter, fracto harum febrium impetu, in intermittentium claſſem ſe recipere ſolent. In acutis verò inflammatoriis, quales ſunt plerumque illæ febres continuæ, quæ vere jam adulto, vel æſtate incipiente, graſſari ſolent, falleret hæc methodus frequenter, quia nauſea, has febres comitans, ſæpius ab inflammatione ventriculi vel vicinarum partium originem ducit; unde tunc, à vomitoriis inprimis, omnia in pejus ruunt; utì patuit ex illis, quæ ad numerum tertium præcedentis paragraphi dicta fuerunt.

CUR ÆGRI ACUTIS CUM FEBRIBUS, &c. Omnia enim hæc ſponte ſuâ in putridam corruptelam degenerant, & dum per febrim læſæ ſunt plurimæ functiones, ingeſta difficiliùs ſubiguntur, vel omnino non: adeóque propriam ſuam & ſpontaneam mutationem ſequuntur: ſimul auctâ per febrim motûs circulatorii velocitate omnia in putredinem tendunt (vide §. 100.): & ſæpe, utì dictum eſt, putrida bilis in morbis acutis ventriculum & vicina loca alluit. Hinc provida natura, quæ toties ſibi ſola ſufficit in morbis curandis, ſalutari inſtinctu tales ægros incitat & urget, ut appetant aquoſa, acida, fructus horæos & omnia illa, quæ gratum refrigerium æſtuanti per febrim corpori facere poſſunt. Hæc autem moleſtam ſitim levant, abluunt corrupta in primis viis hærentia, putredinem natam corrigunt,

futuram præcavent, ſolvunt concreta vi blandâ ſaponaceâ, & ſimul ſæpe leni ſtimulo alvum ſolvunt. Ex quibus ſatìs patet, quantùm hæc prodeſſe poſſint in febribus acutis.

CUR NISI NAUSEA SUPERETUR, &c. Quamdiu enim nauſea durat, omnia faſtidiunt ægri; & aſſumta quædam ſi fuerint, vomitu excutiuntur, dum nauſeans ventriculus à quibuſvis etiam aſſumtis tam facilè irritatur. In febribus autem, cum nauſea plerumque vel ab acri bilioſo in primis viis hærente, vel ab inflammatione ventriculi aut partium vicinarum, pendeat, patet ſatìs, medicamenta, quamvis aſſumta, nihil prodeſſe, niſi nauſea per hæc tollatur. Niſi enim illud bilioſum v. gr; in his locis hærens per medicamenta ſurſum vel deorſum expulſum fuerit, vel ſaltem ita emendatum, ut non ampliùs in tales convulſiones irritentur hæ partes, à quibus nauſea excitatur, nihil actum eſt; & illud corruptum, in his locis manens, affluentes humores ſuâ malignitate imbuet, nauſeam augebit, & vomitum faciet; per quem niſi expellatur, morâ & calore corporis ſemper in pejus ruens putridiſſimam diarrhœam, & dyſenteriam excitabit; quæ fractis jam ægrorum viribus morbo & nauſeâ diuturnâ, ſæpe lethalis eſſe ſolet.

CUR SÆPE HOC SYMPTOMA INCURABILE SIT? Quia quandoque nauſeæ cauſæ tolli nequeunt. Si enim tam valida inflammatio ventriculi vel vicinarum partium fuerit, ut reſolvi nequeat, pariter nauſea inde orta inſuperabilis erit. Sic etiam ſi in corrupto hepate putris vomica lateat, quæ continuo ſtillicidio putridam materiam per ductum hepaticum in duodenum inteſtinum depluit, nauſea perpetua aderit, nunquam curabilis, niſi putridus ille fomes in hepate ſanari poſſit; quod tamen ſæpe fieri nequit. Vomitoria hîc ſemper periculoſa, quia meritò metuitur, ne tabefactum hepar diſrumpatur inter vomendi conatus; & licèt excuſſum fuerit illud putridum, quod in duodeno vel ventriculo fluctuat, brevì ſimilis hîc colligitur materia; adeóque rebellis contra omnia remedia manebit nauſea, niſi quòd aliquantùm ſæpe adhuc mitigari poſſit acidis, inprimis ſpiritu ſalis marini; quo ad putredinem corrigendam vix invenitur efficacius remedium. Moleſtiſſima talis nauſea, & ſæpe incurabilis, obſervatur quandoque, dum tota interior ſuperficies faucium, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum ſic afficitur ferè, utì in catarrhoſis membrana interna narium, & muco madet ſenibus, & literatis hominibus ſæpe moleſtum hoc malum eſt. Obſervatur & ſimilis nauſea matutino inprimis tempore in illis, qui ardentibus ſpiritibus abutuntur quotidie: miſeris enim his adeo ſæpe languet & friget ventriculus, ut, niſi ſpirituoſis his ſtimuletur, perpetuam nauſeam & vomitum pituitæ tenacis faciat; unde coguntur vel inviti in ſimilium uſu pergere. Pariter quotidianis Obſervatis conſtat, nauſeam, primo graviditatis ſtadio ortam, optimis etiam remediis reſiſtere, donec ſponte poſt tertium quartúmve menſem à conceptu minuatur, & ſæpe integre ceſſet.

CUR TALES MORBI TANDEM FERE, &c. Numeroſiſſimæ in Hiſtoria Medica habentur Obſervationes, quæ docent, aliquando ægros nauſeâ ſatìs diuturnâ, & faſtidio cibi ferè omnis, conflictatos ſubitò habuiſſe ſummum appetitum talium, quæ nocitura videbantur Medicis & amicis. Interim tamen prudentiſſimi in Arte viri monuerunt ſedulò (*a*) ne Artis regulis nimis confiſi pertinaciter reſiſteremus ſemper ægris, dum etiam abſurda expetere videntur; utì aliâ occaſione in febrium

(*a*) Sydenh. Diſſert. Epiſtol. ubi de Variol. pag. 457.

Hiſtoria dictum fuit. Mira enim hæc quandoque ſunt naturæ in morbis debellandis molimina, quæ omnem ſæpe Artis Medicæ ſolertiam ſuperant. Obſervavit *Sydenhamus*, circa finem febris cujuſdam continuæ epidemicè vagantis, ægros, qui evaſuri erant, (*a*) *incongruum aliquod atque abſurdum ſive cibi, ſive potûs, genus importunè* flagitaſſe; dicítque, quòd lubens conceſſerit etiam talia, quæ minùs convenire videbantur, quia exhauſtæ corporis vires refectione omnino indigebant. Ubi cauſæ morbi cognitæ profutura credunt Medici illa, quæ ægri ſummo deſiderio expetunt, faciles ſunt: ſic dum morbo acuto laborantes potum tenuem, fructus horæos, aeris refrigerium, &c, petunt, hæc concedunt: ubi verò in fine horum morborum haleces ſalitos, vel fumo induratos, & alia ſæpe difficilioris digeſtionis edulia, anxiè deſiderant ægri, obluctantur illis plerumque, quia hoc Artis Regulis repugnare creditur. Tamen (*b*) *in his omnibus Naturæ, ut videtur, aberrationibus, quilibet in Praxi Medica vel mediocriter verſatus, modò animum diligenter adverterit, facilè concedet, ægros haud paucos, ubi primùm ſpreto Medici dictamine genio ſuo obſecundaverint, ſe meliùs habuiſſe*. Cùm autem illæ, quæ à nocentibus & juvantibus deſumuntur, certiſſimæ ſint Artis Regulæ (de quibus vide §. 11. n°. 2, & §. 602. n°. 7.); & plurima nos adhuc lateant & latebunt diu, videtur prudentiæ Medici eſſe, ut non ſemper ſubito & inſolito ægrorum appetitui reſiſtat, ſed potiùs concedat, niſi certa pernicies ab illorum uſu ſecutura eſſet. Interim plerumque inſolitus talis appetitus acida vel ſalſa appetit, quæ omni putredini adverſiſſima ſunt; & omnium frequentiſſimè in gravidis mulieribus anorexia & cibi faſtidium talibus tollitur. Sic habet *Tulpius* gravidam mulierem, ab omni cibo abhorrentem, poſtea appetiiſſe avidiſſimè (*c*) *acetaria cruda, ac rhombos Rigenſes ſale ac fumo induratos;* atque integris ſex menſibus his ſolis ſalubriter vixiſſe. Alia mulier (*d*) *imprægnata delectabatur tam impensè halecibus ſalitis, ut ante partum comederit; mille ac quadringentos attamen ſine ventriculi offenſa ullóve ſanitatis diſpendio.*

RUCTUS ET FLATUS.

§. 646. RUCTUS pro cauſa habet elaſticam, calore, effervescentiâ, fermentatione, dilatabilem materiem, quæ uno momento coercetur, altero, laxato clauſtro coercente, exploditur cum ſono, & impetu.

Quando cum ſono & impetu exploditur ſurſum per os aer, vel elaſticitate ipſi ſimilis materia, dicitur *Ructus*. In quo ergo conſideramus materiam expulſam, & deinde illas cauſas, quæ hanc materiam coercuerunt, antequam exploderetur, atque hactenus coercitam poſtea cum impetu & ſono prodire fecerunt. Binis enim his rite intellectis, habebitur cognitio ructuum & flatuum.

(*a*) Sect. V. Cap. II. pag. 288.
(*b*) Ibid. Diſſertat. Epiſtol. ubi de variol. pag. 457.
(*c*) Obſerv. Med. Lib. II. cap. XX. pag. 130.
(*d*) Ibid. cap. XXIV. pag. 135.

Materia autem ructûs & flatûs aer eſt, ſive communis ille, qui nos ambit undique, ſive elaſticitate & pluribus aliis dotibus illi ſimilis, qui in corporibus mirè latens calore, efferveſcentiâ, vel & fermentatione inde extricatur. Docuit enim *Boyleus* (*a*), aquæ, vino, oleo, aliiſque liquoribus plurimis aerem ineſſe; qui, dum per antliam pneumaticam levabatur atmoſphæræ incumbentis preſſio, bullarum formâ adſcendebat. Pulcherrimis dein Experimentis eamdem rem perfecit, & coram Auditoribus ſuis demonſtravit celeberrimus *Boerhaavius* (*b*), aerem elaſticum licèt ejus particulæ quâdam tenacitate ſibi mutuò adhæreſcant, in minimas tamen partes ſic diſſolvi poſſe, ut ſponte ſe inſinuet in vacuos aere meatus, qui in liquidis deprehenduntur, atque diſtribuatur æquabiliter per totam liquidorum maſſam. Exigua quidem quantitas aeris hâc ratione imbibitur à liquidis, atque partem in illo liquido valde parvam implet; interim tamen, illâ parvâ parte aereâ abſorptâ, hæc liquida nihil aeris ultra in ſe recipiunt, qualicumque demum arte hoc tentetur. Neque videtur una particula aeris ſic ſoluti, ſeorſum exiſtens in illo interſtitio, quod inter contigua elementa liquidi eſt, habere notas Phyſicas aeris, elaſticitatem nempe & facillimam dilatabilitatem per calorem. Verùm ubi quacumque de cauſa duæ tales particulæ aeris in liquido ſoluti, ex interſtitiis elementorum liquidi, in quibus hærebant, excuſſæ ſe invicem contingunt, tunc videntur ſe mutuò repellere, & minimam bullulam aeris veri elaſtici, & minimo caloris augmento dilatabilis, conſtituere. Mirabilis autem hæc vis, quâ ſeparata aeris elementa, in liquidis hærentia, dein contigua facta, ſe mutuò repellunt, videtur aeris elaſticitatem facere: hæcque tanta eſt, ut minima illa aeris quantitas, quæ ſoluta hæſerat in aquæ guttula, contiguis factis elementis aeris, calore expulſis ex interſtitiis aquæ, faciat molem talem aeris, verè elaſtici, quæ volumine ſuo multùm ſuperat guttulam aquæ, in qua priùs ſeparata aeris elementa hæſerant.

Omnia hæc, quæ in locis citatis directis Experimentis probantur, aſſumenda erant, atque præmitti debebant, ut poſſemus inquirere, quomodo elaſtica illa materia, ructuum & flatuum materialis cauſa, in corpore noſtro producatur, & quibus præcipuè originem debet.

§. 647. HINC aer, ſales oppoſiti, fructus horæi, humores putreſcentes, vegetabilia fermentantia dant ructui, & flatibus materiem, cujus impetus, fœtórque pro varietate ejus indolis varius eſt.

Materia illa ructuum & flatuum vel ingreditur corpus jam elaſtica, & calore dilatabilis, vel latens in quibuſdam corporibus inde extricatur poſtea. De quibus ſingulis agendum. Materiam autem jam elaſticam præbet,

AER. Illum flatuum in corpore humano materiam eſſe, jam monuerat *Hippocrates* dicens, (*c*) *Hominum enim & reliquorum animantium corpora triplici alimento nutriuntur; cujus hæc ſunt nomina, cibus, potus, ſpiritus, ac ſpiritus quidem, qui in corporibus inſunt, flatus nominantur; qui verò extra corpora, aer.* Communem enim, qui nos ambit undique, aerem ſatìs libere primas noſtri cor-

(*a*) Nova Experim. Phyſic. Mechanic. Tom. I. pag. 57.
(*b*) Element. Chem. de aere, Experim. IV. Tom. I. pag. 507, & ſeq.
(*c*) Lib. de Flatib. cap. 11. Charter. Tom. VI. pag. 214.

poris vias ingredi poſſe, nemo dubitat; præterea cum cibis manducando aer ſubigitur, ſalivæ, muco linguæ, oris, faucium irretitur, ſicque in ventriculum &, inde per inteſtina defertur, pulcherrimos uſus in ciborum digeſtione præſtans, (*a*) dum elaſticitate ſuâ & variatâ omni momento per calorem corporis preſſione attenuat, fluxilitatem producit, & motum inteſtinum facit, vel jam factum continuat. Nullum ergo dubium manet, quin aer communis, corpus ingreſſus, poſſit facere materialem ructûs & flatûs cauſam.

Verùm alia quæſtio eſt, an aer in liquidis vel aliis corporibus latens ſic, ut aeris communis notas Phyſicas non ampliùs habeat, poſſit aliquando ex iiſdem; dum in corpore noſtro hærent, ſic extricari, ut elaſticitatem, & facilem illam à minimo caloris augmento dilatabilitatem, acquirat, dum adunantur ſimul, quæ priùs ſeorſim hæſerant, aeris elementa. Patuit Experimentis Phyſicis & Chemicis, ablationem preſſionis atmoſphæræ, vel inſignem ſaltem ejus imminutionem, utì etiam calorem majorem, extricare ſolutum in liquidis aerem, adunare ſeparata ejus elementa; atque ſic aerem elaſticum iterum produci. Verùm & directis Expementis conſtitit ex humoribus noſtris, gradum caloris corporis ſani habentibus, non extricari aerem, niſi tanta fiat imminutio prementis atmoſphæræ, quanta nunquam naturaliter obſervatur. Etiam in homine vivente vix unquam tantus calor adeſſe poterit, ut ſimili effectui producendo ſufficiat. Adeóque concludere licet, aerem in humoribus noſtris diſtributum non poſſe ſe naturaliter expedire ſic, ut intra vaſa collectus formâ aereâ, bullas ibi faciat (*b*): & ſi aliquando hoc factum fuerit, cita mors ſequitur. Cani per venam cruralem apertam tubo immiſſo aerem inflavi; mox ingens anxietas, reſpiratio anheloſiſſima, & mors ſequebantur. Idem notavit factum fuiſſe ab aere venis jugularibus immiſſo *Harderus* (*c*). Invenit *Ruyſchius* (*d*) in cadavere mulieris cor ſtupendæ magnitudinis, inflatum; & dum cuſpide cultelli vulnerabatur cor, ſubſedit illico, exeunte aere, quo plenum erat, abſque ullo ferè ſanguine. Verùm ſimul addit, illam mulierem ſubitò mortuam fuiſſe. Plures ſimiles Obſervationes habentur, quæ docent, poſt mortem, aerem in vaſis ſanguineis aut receptaculis quandoque inventum fuiſſe. In animalibus, validiſſimo corporis motu exercitatis, tantus fortè aliquando naſcitur calor, ut aer extricetur ex humoribus, & bullas faciat; ſed & ſubita mors toties nimis validos motus ſequitur. In morbis ardentiſſimis ante mortem ſæpe immaniter augetur calor, & tunc fortè ſimile quid obtinet. Cùm ſimul ſumma in putredinem proclivitas ſit in talibus morbis, & putreſcentia aerem dimittant contentum, utì ſtatim dicetur; non ergo adeo videtur mirum, aerem verum elaſticum, ſanguini miſtum, repertum fuiſſe poſt mortem, cùm & tunc ſponte ſuâ in putredinem vergant omnia. Interim tamen ex his omnibus ſatìs patet, naturaliter aerem elaſticum non inveniri in ſanguine; & dum adeſt, ſubitæ mortis inſtare diſcrimen.

Verùm detexit Chemia plures alios modos, quibus aer ille in corporibus latens extricari poſſit, & qui omnes locum habere poſſunt in primis viis, in quibus ructuum & flatuum ſedes propriè eſt. Dum enim oppoſiti ſales, vel & terreſtria acidis miſta, mirum illum effervefcentiæ motum excitant, ingens copia elaſtici

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 58. 64. 69.

(*b*) Id. Element. Chem. de aere. Experim. IX. pag. 517. 518; & Experim. X. pag. 525. 526.

(*c*) Joh. Jacob. Harderi Apiarium, pag. 114.

(*d*) Epiſt. Anatomico-Problem. 16. pag. 9.

aeris erumpit, quamvis etiam hæc corpora ante ſuam miſcelam in vacuo *Boyleano* diu hæſerint, adeóque omnis aer inde extricatus jam fuerit, qui ſublatâ preſſione atmoſphæræ liberari poteſt (*a*). Quantam copiam aeris generent fructus horæi, humores putreſcentes, vegetabilia fermentantia, plurimis Experimentis demonſtravit *Boyleus* (*b*). Quotidianis Experimentis conſtat, liquida fermentantia incredibilem copiam elaſtici aeris dare; qui, niſi ſpiracula invenerit, quibus exhalare poſſit, immani vi diffringit omnia. Verùm quotidie talia aſſumuntur, quæ ſponte ſuâ in fermentationem, vel in putredinem prona ſunt; adeóque dum inteſtini illi motus in primis viis naſcuntur, patet ſatìs, genitum, vel potiùs extricatum inde, aerem elaſticum, flatibus & ructibus materiam dare poſſe.

Varius autem impetus erit hujus materiæ elaſticæ, pro vario modo, quo generatur. Effervescenia ſalium alcalinorum cum acidis impetuoſam ſatìs diſploſionem hujus elaſtici facit: putrefactio & fermentatio leniorem quidem impetum, ſed & diuturniorem ſimilis materiæ generationem efficiunt. Fructus horæi, copiosè ingeſti, magnam copiam, & ſatìs citò ſæpe, in calore corporis noſtri generant; unde ſæpe tam ſubita inflatio ventriculi in multis hominibus ab his comeſtis fit.

Fœtor pariter diverſus erit ob eamdem cauſam: putridus, ſi à putreſcentibus; acidulus vel vinoſus, ſi à fermentantibus; atque ab his iterum diverſus ſi ab effervescentibus inter ſe oppoſitis ſalibus naſcatur. Rariùs quidem alimenta talia ingeruntur, quæ cum ſe invicem effervescunt, ſed medicamentorum titulo longè frequentiùs hoc fit; utì dum v. gr. acido laborantibus cancrorum lapides aut ſimilia abſorbentia exhibentur, &c. Ructus autem emiſſi diverſo ſuo fœtore facilè oſtendent, qualis ſit natura illorum, quæ in primis viis hærentia elaſticam illam materiam producunt. Unde optimè *Celſus* ubi, de ſtomachi morbis agens, vomitum compeſcendum voluit, qui per ſe venit, excepit tamen, (*c*) *ſi coacuit intus cibus, aut computruit, quorum utrumlibet ructus oſtendit, ejiciendus eſt.*

Vidimus ſic, quænam ſit materia ructuum & flatuum, verùm niſi huic materiæ in primis viis jam præſenti alia adhuc acceſſerit cauſa, non fient ructus & flatus, ſed libere exhalabit. Quænam autem hæc cauſa ſit, ſequenti dicetur paragrapho.

§. 648. NEC tamen omnia hæc (647), ſi libere exhalare queant, ullum dabunt impetum; unde liquet, ſpaſmos ſphincteris œſophagæi, œſophagi, oris ſuperioris & inferioris ventriculi, atque inteſtinorum ſemper concurrere ſimul, iterúmque laxari; inde ructus, flatus, crepitus, borborygmi clauſi.

Mira hæc proprietas in ventriculo & inteſtinis hominum & plurimorum animalium, in quibus Experimenta fuerunt inſtituta, obtinet (*d*) ut poſt mortem etiam diu ſatìs motum illum vermicularem, periſtalticum dictum, retineant; imò & jam deficiens ille motus, calore fotis his partibus, vel & alias irritando, poſſit

(*a*) Boerh. Element. Chem. de Aere, Exp. x. Tom. I. pag 527, & ſeq.
(*b*) Experim. phyſic. Mechanic.

(*c*) De Medicin. Lib. IV. cap. v. in fine pag. 200.
(*d*) Wepfer. cicut. aquat. Hiſtor. & nox. cap. VII. pag. 89.

reſuſcitari. Simul etiam conſtitit, acria applicata his partibus feciſſe, ut ſpaſmo conſtringerentur, non tantùm in loco, ubi illa acria hærebant, verùm ſæpe in vicinis pluribus locis eodem tempore, ut nullus daretur tranſitus contentis in fiſtula inteſtinali vel ventriculi cavo. Non ſine admiratione vidi, dum in cane, jam per aliquot horæ minuta mortuo, cultelli apice irritarem, vel & forcipe prehendens laceſſerem ventriculum, illum fortiſſimè contractum fuiſſe non in loco irritato, ſed ad aliquam inde diſtantiam; ita quidem, ut amplitudo ventriculi quinque ſextas partes ſuæ capacitatis amitteret. Dum olei vitrioli exiguam guttulam viventis adhuc canis inteſtini exteriori ſuperficiei applicabam, inteſtinum illico in hoc loco ſic contrahebatur, ac ſi funiculo conſtrictum fuiſſet. Adeo autem pertinax hæc inteſtinorum contractio aliquando eſſe ſolet, ut *Wepferus* obſervaverit inteſtina colicâ defunctorum, utì & animalium, quibus purgantia aut corroſiva intruſerat, ſic conſtricta fuiſſe in diverſis locis, (*a*) *ut flatus, aut contenta inter duas contractiones intermedia, vix ulteriùs propellere* potuerit. Quamdiu autem irritans acrimonia pergit agere, expulſis flatibus renaſcuntur ſimiles, utì pulchro Experimento docet *Wepferus*. Poſtquam enim cani exhibuerat dimidium ſcrupulum mercurii ſublimati, atque jam ſurſum & deorſum purgaretur, aperto abdomine prorupit illico admodum inflatus ventriculus, quo compreſſo (*b*) *flatus per os elidebantur, mox tamen rurſus flatibus impletus fuit.* Omnibus autem his rite expenſis ſatìs apparet, quid propriè flatus & ructus ſint, & à quibus pendeant. Elaſtica enim materies in his locis oberrans cauſam materialem conſtituit; efficientem verò ſpaſmodica contractio harum partium, ſive ab acri irritante, ſive ab inordinato ſpirituum motû, facta. Licèt autem ab aere cum cibis & potibus deglutito, vel eodem libere per vacuas primas vias oberrante, præſtò ſemper ſit illa materia elaſtica, flatus tamen & ructus non fiunt, niſi ſimul illi ſpaſmi acceſſerint. Confirmantur omnia hactenus dicta, pulcherrimè mirâ Obſervatione, quæ apud *Helmontium* habetur. In puero enim monſtroſâ herniâ umbilicali laborante, ad ſeſquipalmæ extenſionem, ſub tenui & pellucida pellicula ſpectari poterant inteſtina, & miſer ille puer, quoties tormina patiebatur, *ſpectandam Helmontio* (*c*) *ilei procellam dabat; adeo ut inteſtinum iſtud, tamquam ſibi obambulando ebulliſſet, contorqueri & convelli videretur; idque maximè, quoties nova tormina infeſtârint. Quæ cùm ſub doloribus ſic ſe haberent, volui etiam ſubter ſanitatem contemplari, qualis eſſet inteſtinorum œconomia. Atque tum obſervavi alium ſucceſſivum planè motum, quo ſe inteſtina exercebant. Nam quoties aliquid ſupernè ad anum tranſmittebatur (erat autem in conſiſtentia liquidioris ſyrupi & obſcurè flavum) inteſtinum ſuis ſe tranſverſis fibris contraxit, tamquam penitus iſthac clauderetur, atque excrementum infra ſe depelleret: fiebat enim hoc ſucceſſivâ fibrarum tranſverſarum contracturâ, non ſecus atque fidicen digitum poſt digitum aperit, & priorem laxat. Uſque adeo propellebat quidem excrementum ſimul cum flatu, ſed hìc retrocedebat illico ad priſtinum locum.* Patet ergo, materiam elaſticam flatuum in inteſtinis adeſſe ſemper, flatus tamen & tormina tantùm tunc fieri, quando ſpaſmodicâ contractione inteſtinum convellitur.

Cùm ergo in œſophago, ventriculo, & omni inteſtinorum tractu, ſpaſmo

(*a*) Cicut. aquat. Hiſtor. & nox. cap. VIII. pag. 91.

(*b*) Ibid. cap. XXII. Hiſtor I. pag. 297. Confer. cap. XX. Hiſtor. I. pag. 251.

(*c*) Capit. de Flatibus, n°. XXXVIII. pag. 340. Confer. Tractat. de Lithiaſ. cap. IX. n°. CXXXII. pag. 734.

convulſis

convulſis fibris, intercipi poſſit materia elaſtica, patet in omnibus illis locis flatulentos tales tumores poſſe naſci, evanidos brevì, ſimulac laxatis fibris priùs contractis libera via conceditur interceptæ materiæ elaſticæ; renatos ſæpe illico, dum novi tales ſpaſmi fiunt. Conſtrictis ſic œſophagi fibris interceptus aer globum illum in hyſtericis fœminis exhibet, dum falſò uterus huc aſcendere creditur. Ventriculi orificiis conſtrictis ingens tumor epigaſtrii apparet ab eadem cauſa; laxato ſuperiori ejus orificio, ructu exploditur elaſticum illud; ſi verò per pylorum exeat, per inteſtina diſpergitur, & per anum exiens abſque ſono ferè, flatus dicitur; ſi cum ſono crepitus. Si autem ſucceſſivè laxatis, atque iterum conſtrictis fibris, materia elaſtica in inteſtinis oberrat cum levi ſono & murmure quaſi, borborygmi dicuntur; & clauſi quidem, ſi nulla flatuum emiſſio ſequatur. Omnium frequentiſſimè per totum coli inteſtini tractum talia murmura percipiuntur.

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt, ſatìs patet, quid ructus & flatus ſint in corpore humano, tam quoad materiam, quàm cauſam efficientem: videndum nunc, quænam mala inde metuenda ſint.

§. 649. SI concurrunt hæ duæ cauſæ ſimul (647. 648.), validè agunt, & diu perſtant; tum elaſtica materies calore, motu, propriâ vi, excitata in dilatationem, conſtricta in cavo, cujus fibræ convulſione conſtrictæ, membranas claudentes dilatat, tendit, dolere facit, vicina comprimit, unde dolores, anxietatéſque oriuntur intolerabiles, mox ad emiſſos flatus ceſſantes. (Vide 220, ad 227; & 631. 634.). Ad hæc autem vis febris accedens inexplicabilia certè tormenta facit.

Si ergo copia aeris, vel talis materia, quæ magnam quantitatem elaſticæ materiæ ſubitò producere ſolet, adſint in his locis; ſimúlque ab acri irritante, vel turbato ſpirituum motu, ſpaſmo conſtrictis fibris intercipiatur illud elaſticum, atque ſpaſmi tam validi ſint, ut retineant exire nitentem flatum; calore corporis ipſius & motu, augebitur rarefactio, nova ſimilis ex flatulentis corporibus hîc hærentibus generabitur elaſtica materia, diſtrahentur ſenſim magìs & magìs membranæ claudentes, fiéntque diriſſima mala. Si enim conſiderentur illa, quæ §. 220, & ſequentibus dicta fuerunt, de dolore, patebit facilè, ſenſim ſic auctâ diſtractione, intolerabiles dolores debere naſci. Simul etiam vaſa ſanguinea, per membranas ſic diſtentas diſperſa, anguſtabuntur, unde inflammatio validiſſima, &, omni vitalium humorum motu ſuffocato, ſubita gangræna, adeo ſæpe hîc lethalis (vide §. 432.). Verùm & vicinæ partes à flatulentis his tumoribus compreſſæ, vel diſtractæ ſimilibus affici poterunt malis. Memorabile hujus rei Exemplum habetur in *Commentariis* §. 422. *lit.* β, ubi gangræna jam imminebat, ob compreſſionem venæ iliacæ ab inteſtino colo, flatibus diſtentiſſimo, quibus tamen exploſis, cruris tumor brevì evanuit, & vita, emortuâ jam ferè parte, rediit.

Si jam his addantur illa, quæ in *Commentariis* §. 170. n°. 3, dicta fuerunt de mirabili imperio, quod nervi per abdominalia viſcera diſperſi in vitales corporis humani functiones habent, patebit, quanta mala aliquando ab hac ſola cauſa

fieri poſſint, & quare in colicis illis, clauſis dictis, poſt paucas ſæpe horas in ſanis & robuſtis hominibus mors ſequatur. Simul etiam patet, intolerabiles aliquando anxietates à flatibus naſci poſſe, dum flatu tumentes partes comprimunt vaſa vicina majora de qua re in capitulo *de anxietate* dictum fuit. Præterea diſtracta diu flatibus inteſtina paralytica fieri poſſunt, atque poſtea nunquam ad naturalem contractionem redeunt; unde poſtea in dilatato tali ſacco accumulantur ingeſta, & retenta diu nova iterum mala faciunt: hinc volvuli, ſive ſuſceptiones inteſtinorum, dum dilatatum inteſtini locum proxima pars inteſtini, quæ non tumet, ingreditur. Summo ergo jure dixit *Hippocrates* (*a*), volvulos, inteſtinorum tormina, & alios confirmatos morbos à flatibus fieri.

Tanta tamen & tam numeroſa mala ceſſant illico, ſi, ſolutis his ſpaſmis, interceptus aer libere exeat; ſive ſurſum per ructum, ſive deorſum per flatum expellatur, ſive per varia inteſtinalis fiſtulæ loca ſucceſſivè oberrans murmura illa & borborygmos faciat. Si nempe nondum, diſtractis à flatu diſtendente membranis, inflammatio valida, vel gangræna, ſucceſſerit; vel nimiâ & diuturnâ diſtentione paralyticæ factæ fuerint; tunc enim, emiſſo quamvis flatu, plurima adhuc mala ſuperſunt; imò ſæpe ſubita mors ſequitur, dum in vado jam ægros eſſe temere credunt incauti. Cùm enim in colica illa, clauſâ dictâ (*beſlooten colyck*) nullo Artis molimine interceptus aer includi poteſt, ſubita ſæpe gangræna naſcitur, quâ dum tabeſcunt inteſtina, ſolvuntur illi ſpaſmi, & exeunt flatus, ſed ſerò: quamvis enim doloris abſentia & flatuum expulſio ſpem ſalutis miſeris ægris talibus facere videantur, extrema corporis frigida, pulſus debilis & intermittens, ſudor frigidus, & cadaveroſa facies demonſtrant ſatìs perito Medico, mortem brevì inſtare. Ideo dixit *Hippocrates* (*b*) *dolores tumoréſque præcordiorum qui recentes ſunt, & ſine inflammatione, ſonus* (βορβορυγμὸς) *in præcordiis excitatus diſſolvit; magiſque ſi cum ſtercore & urina exceſſit; ſin autem ipſe non exceſſerit, at prodeſt tamen ad inferiores partes evolutus.* Ubi pulchre notatur, recentia tantùm hæc mala, & ſine inflammatione, ſic levari. Quotidianæ Obſervationes hoc docent in hyſtericis & hypocondriacis, in quibus intolerabilis anxietas, & dolores ſæpe acerrimi, unico emiſſo flatu, vel ructu, levantur illico. Non ergo abſque ratione *Tiberius Claudius Cæſar* (*c*) *dicitur meditatus edictum, quo veniam daret flatum crepitúmque ventris in convivio emittendi, cùm periclitatum quemdam præ pudore ex continentia reperiſſet.*

Ubi verò illo tempore, dum ſpaſmo conſtrictis his partibus interceptus aer clauditur, febris accedit, patet facilè, quanta mala fieri debeant. Notum enim eſt ex Phyſicis, aerem aucto calore immaniter rareſcere poſſe; verùm per febrim calor accenditur. Deinde inflammatio, ſi nondum adſit, per febrim brevì excitabitur; dum auctâ velocitate, humores compreſſa à diſtendente flatu vaſa urgebunt. Si verò jam adfuerit inflammatio, illa per febrim excitatam brevì ſic increſcet, ut poſt intolerabiles cruciatus in ſubitam & lethalem gangrænam deſinat. Hæc eſt ratio, quare periti Medici ventris tormina, ſi abſque febre fuerint, non adeo metuant; ubi autem febris ſimul adeſt, peſſima prævideant, atque illico efficaciſſimis remediis natam, jam, vel brevì naſcituram, inflammationem curare ſatagant. Si jam talia ſimul hæſerint intercepta, quæ aucto

(*a*) De Flatib. cap. v. Charter. Tom. VI. p. 217.

(*b*) Prognoſt. Comment. II. Sentent. xxv. Charter Tom. VIII. pag. 631.

(*c*) Sueton. in Tib. Cæſ. §. 32. pag. 477.

calore plurimùm elaſticæ materiæ generant, utì fructus horæi, liquida fermentantia in ipſo fermentationis actu ſuppreſſa, aut ſimilia quævis, poterit per febrim & calorem majorem inde natum, tanta fieri hìc diſtenſio, ut crepent viſcera; cùm vel fortiſſima dolia ab elaſtico inter fermentandum genito diſrumpantur. Horrenda talia mala quandoque accidiſſe Hiſtoria Medica docet. Patet ſimul ratio afferti in Coacis Prænotionibus, (*a*) *In febribus inflatâ alvo flatum non erumpere, malum.*

§. 650. CURATIO hujus mali fit 1. Auferendo materiem (647) per diluentia; calida aquoſa leviter aromatica diſſipantia; ſalium æquilibrium tollentia in requiſitum præpondium; putredinem corrigentia; fermentationem ſedantia. 2. Convulſiones ſedantia; lenientia acrium, compeſcentia ſpiritus, huc revocanda. Quorum princeps opium, & lenia antihyſterica. 3. Clyſmatibus, fomentis, epithematibus, calidis laxantibus, anodynis, leniter aromaticis, ut ex cucurbitis, ſine ſcarificatu abdomini impoſitis.

Ex antè dictis patuit duplicem eſſe flatuum & ructuum cauſam, materiam nempe elaſticam aeris deglutiti, vel ex ingeſtis extricati; & dein ſpaſmos œſophagi, ventriculi, &c, per quos conſtrictæ partes intercipiunt illam materiam elaſticam. Si ergo poſſit tolli illud elaſticum, vel ſolvi ſpaſmi intercipientes, ut illud elaſticum libere ire & redire poſſit, ſanatio obtinetur. Quomodo verò & per quæ hoc fieri poterit, jam dicendum erit.

1. Aer ſemper in primis viis oberrat, adeóque non poterit auferri hæc flatuum materia, quæ ab aere hìc hærente pendet. Verùm ubi aer partibus ſpaſmo conſtrictis intercipitur, expediri nequit, niſi ſpaſmi illi ſolvantur; de qua re ſequenti numero hujus paragraphi agetur. Verùm flatulenta materia ex ingeſtis fermentantibus, putreſcentibus, vel efferveſcentibus nata tolli poterit, vel ſic corrigi, ut non ampliùs noceat. Primum hìc locum & inſignem maximè uſum habent diluentia, quæ, utì antea ſæpius dictum fuit, ex aqua vel aquoſis ſolis fiunt: his enim attenuatur, ſolvitur, & mobilis redditur materia talis in primis viis hærens, ſícque optimè diſponitur, ut ſurſum vel deorſum expelli poſſit. Aquoſa autem hæc calida adhibentur, quia per calorem vis aquæ, quâ diluit & attenuat, augetur. Præterea dum materiali flatuum cauſæ tollendæ operam damus, ſemper etiam memores eſſe debemus, ſpaſmos ſimul adeſſe, adeóque nihil dari debere quod illos augere poſſet. Conſtat autem quotidianis Obſervatis, à frigido potu copioſo ſæpe ventris tormina & flatus excitari, vel augeri eadem, ſi priùs adfuerint. Monuerat etiam *Hippocrates*, (*b*) frigidum convulſiones & tetanos facere, illúdque nervis inimicum eſſe; calidum verò amicum: & paulò pòſt addit, (*c*) calidum dolores ſedare, convulſiones & tetanos mitigare. Cùm ergo nervoſæ adeo ſint primæ viæ, & ſpaſmi ſemper adſint in flatibus, patet ratio, quare calida aquoſa requirantur. Solent his addi aromatica grata remedia, quæ copioſâ aquâ diluta

(*a*) N°. XLV. Charter. Tom. VIII. pag. 853. | Tom. IX. Part. II. pag. 204.
(*b*) Aphor. Sect. V. n°. XVII. XVIII. Charter. | (*c*) Ibid. n°. XXII. pag. 207.

blando ſtimulo leniter irritant has partes in æquabilem contractionem. Continuâ enim & ſucceſſivâ contractione fibræ ventriculi & inteſtinorum urgent & premunt contenta; verùm hæc contractio ſolvitur mox, & in proximo loco renaſcitur quaſi, utì in vivis animalibus diſſectis Obſervatio motûs periſtaltici docet. Præterea vidi, dum irritarem leviter inteſtina, ſpaſmum fieri in loco irritato, vel aliquando in loco vicino: ubi verò dein in alio loco ſimilem irritatiunculam facerem, vidi priorem ſpaſmum ceſſare, & ipſi ſimilem alio in loco naſci. Admodum credibile videtur, omnia illa carminantia remedia in Officinis dicta ſimili ferè modo agere: nam revera obſervantur hæc æquè flatus producere, quàm diſſipare. Si enim quis ſpiritum aniſi, leviſtici, vel alium quemcumque ſpiritum aromaticum compoſitum ſumſerit, brevì ructum edet, licèt antea nullos flatus ſenſerit bene ſanus. Unde apparet, leni irritatione hæc prodeſſe poſſe, ut facti jam ſpaſmi ſolvantur, quamvis ab iiſdem aſſumtis leniores & illicò ferè evanidi ſpaſmi excitentur. Sed & ſimul monendum eſt, omnia hæc aromata, inprimis ſi cum vini ſpiritu deſtillati inde liquores propinentur, niſi juvent illico, nocere peſſimè poſſe: metus enim eſt, ne à nimis valido, vel ſæpius repetito, horum ſtimulo augeantur ſpaſmi, qui jam adſunt; & inflammatio, ſemper hîc metuenda à calidis his remediis oriatur; vel augeatur plurimùm, ſi jam adfuerit. Longè perículoſior horum uſus erit, ut facilè patet, ſi febris tormina & flatus comitatur; & lethales frequenter errores hîc fiunt, dum plerumque ſolent ægri, antequam Medicum advocent, ſpiritibus talibus aromaticis uti, & ſæpe ſatis liberaliter. Ubi verò leniora aromata, utì ſunt calida illa ſemina majora & minora dicta in Officinis, largæ copiæ aquæ infuſa potantur, pulcherrimum uſum habent, in flatibus diſſipandis; ſicque ſimul omnis metus adeſt, ne nimiâ acrimoniâ nocere poſſent.

SALIUM ÆQUILIBRIUM TOLLENTIA, &c. Quàm ſubita & copioſa fiat elaſtici aeris generatio, dum oppoſiti ſales inter ſe efferveſcunt, plurima Experimenta docent. Rarior tamen hæc ructuum & flatuum cauſa eſſe ſolet. Si tamen infantibus acido laborantibus ſales alcalini dantur majori copiâ, poſſet à tali cauſa flatibus ſubitò ſic diſtendi ventriculus, ut ambo ejus orificia ſpaſmodicè conſtringerentur, & in tenellis his, & adeo facilè irritabilibus corporibus, lethales fierent convulſiones. Hinc ſapone Veneto dato tutiùs diſſolvuntur caſeoſa illa acida coagula in ventriculo ſæpe hærentia; & deinde leni vomitorio aut purgante exturbantur. Melior etiam uſus abſorbentium acidi, utì lapidum cancrorum, coralliorum & ſimilium, parcâ doſi ſed repetitis vicibus, quia lenior inde cum acidis efferveſcentia, neque tam ſubita & valida diſpoſitio elaſtici illius aeris, inter efferveſcendum nati, fieri ſolet. Si autem cognoſceretur, flatuum cauſam ab oppoſitis ſalibus, ſimul in primis viis efferveſcentibus, produci, unicum remedium eſt, diluentibus magnâ copiâ ingeſtis illa enervare; vel majorem copiam alterutrius, acidi nempe vel alcalici, ingerere, ut, illo prævalente, ceſſet brevì mutuus ille conflictus. Pulchre etiam prodeſt in tali caſu olei amygdalarum vel alterius cujuſvis molliſſimi uſus copioſus; ſic enim oppoſitorum ſalium acrimonia obtunditur, ut minori efficaciâ in ſe mutuò agere poſſint.

PUTREDINEM CORRIGENTIA. Putreſcentes humores elaſticam ructuum & flatuum materiem gignere, §. 637, dictum fuit. Fœtor autem putridus ructuum aut flatuum, utì & illa, quæ §. 84. 85. 86, recenſita fuerunt, ſigna docent, hanc cauſam adeſſe. Illa, quæ putredinem corrigunt, tunc flatus diſcutiunt; inpri-

mis acida: & inter illa nullum ferè remedium pulchriori uſu ſe commendavit, quàm ſi ſpiritus nitri aut ſalis marini diuturnâ digeſtione alcoholi jungatur, unde ſpiritus nitri dulcis præ reliquis adeo laudatus fuit apud Auctores, tamquam ſummum flatus diſcutiens. Non autem univerſalis adeo ejus uſus eſt, ut voluerunt multi, ſed tantùm in hoc caſu prodeſt.

FERMENTATIONEM SEDANTIA. Frequens ſatis & ſæpe periculoſa admodum flatuum cauſa eſt, dum talia ingeſta fuerunt, quæ in fermentationem admodum prona ſunt. Fructus hinc horæi, majori copiâ ingurgitati, toties peſſima mala fecerunt; nam citiſſimè calore corporis noſtri fermentare incipiunt; inprimis ſi vinum illis ſuperbibatur, uti multis in more eſt, dum credunt nimium ab horum uſu refrigerium optimè ſic emendari. Notum eſt, uvarum ſuccum, dum exprimitur, illico ferè ſibilum facere, & inceptæ fermentationis ſigna dare: idem etiam plùs minúſve obſervatur in reliquorum fructuum horæorum ſuccis. Neque tantùm hæc nocent, quatenus elaſticam materiam copioſam generant; verùm etiam quia ſpiritus ille, ſylveſtris dictus *Helmontio*, inter fermentandum genitus, ſpaſmis producendis aptiſſimus eſt, adeo miro modo in totum genus nervoſum agens. Optimum remedium eſt, ut ſubitò expellatur fermentans hæc materia ſurſum vel deorſum; utì toties ſponte fit, dum à talibus validiſſima cholera naſcitur. Si verò hoc tutò fieri nequeat, ſedari debet ocyſſimè incepta jam fermentatio. Inter illa autem, quæ fermentationem ſedare poſſunt, bina tantùm hîc locum habent, ſulphuris nempe ſpiritus per campanam dictus in Officinis, qui ſulphuris accenſi vaporem condenſatum exhibet; & terreſtrium abſorbentium, quæ omne acidum, fermentationis effectum, deſtruunt, copioſus uſus (*a*). Conſtat enim certiſſimis Experimentis, ſulphuris accenſi halitum vaſis, quibus facillimè fermentabiles ſucci continentur, incluſum omnem fermentationem impedire: adeóque non ſine ratione à ſpiritu ſulphuris ſimilis effectus exſpectatur. Ubi autem acidam inſignem acrimoniam fermentans liquidum in primis viis habet, abſorbentia illa terreſtria præ reliquis commendantur.

2. Efficiens flatuum cauſa, utì dictum fuit §. 648, erat convulſio, ſive ſpaſmus illarum partium, quæ elaſticam flatuum & ructuum materiam continent naturaliter; & quæ materia, ſpaſmo conſtrictis his partibus intercepta, producebat omnia illa mala, quæ paragrapho præcedenti enumerata fuerunt. Simul tunc patuit, omnes ructus & flatus abeſſe illico, dum illi ſpaſmi tolluntur. Experimentis tunc enumeratis conſtitit pariter, acria nervoſis his partibus applicata ſpaſmos tales producere, quibus elaſtica materia intercipi poſſit; adeóque omnia illa, quæ acrimoniam leniunt vel enervant, convulſiones ab hac cauſa ortas curare. Lenientia ergo acrium huic ſcopo conveniunt; & vel ſunt generalia, quæ diluendo, vel obvolvendo, quamvis etiam acrimoniam mitigant, cui uſui diluentia aquoſa, præcedenti numero hujus paragraphi laudata, pulchre inſerviunt; utì etiam olea molliſſima largâ copiâ ſumta, quæ quodvis acre demulcent, & ſimul has vias corporis inungendo ſic muniunt, ut ab acribus hîc hærentibus vel omnino non, vel ſaltem minùs validè, afficiantur: ſimul etiam laxando & emolliendo conſtrictas partes optimè proſunt. Hæc eſt ratio, quare oleum lini, vel aliud ſimile, ad libram unam aut alteram potatum in periculoſiſſimis caſibus, ubi

(*a*) Boerh. Element. Chem. Proceſſ. XLII. Fermentation. Hiſtor. n°. XXIV. Tom. II. p. 186, 187.

jamjam gangræna imminebat, ex ipſis orci faucibus toties homines eripuerit. Prout autem cognita hæc acrimonia varia eſt, diverſa etiam ſpecialia adhibentur lenientia. Sic acida acrimonia alcalicis, vel terreſtribus acidum abſorbentibus, mitigatur, & contrà alcalinum putridum acre domatur acidis; & ſic porrò. Verùm de his omnibus in *Commentariis* §. 605, actum fuit.

Sed & ſola major determinatio ſpirituum nervoſorum in quaſdam partes, à quacumque demum cauſa ortum duxerit, ſpaſmos & convulſiones excitare valet. In noſtro enim corpore adſunt cauſæ ſufficientes ad omnes muſculos voluntatis imperio ſubjectos ſimul & ſemel tendendos. Si ergo ex ingenti illa copia ſpirituum, quæ ſemper præſtò eſt, fiat derivatio ad partem quamdam, illa erit ſtatim vero tetano affecta. Dum v. gr; homo in aquas delapſus porrectum baculum manu arripit, tanto impetu in muſculos hujus partis ſpiritus ruunt, ut validiſſimè non tantùm retineat baculum, & totum corporis pondus ſuſtineat, verùm jam de aquis educto tali homine tanta fuit obſervata hæc determinatio, & tam durabilis, ut per aliquot ſæpe minuta nullâ vi potuerit ſolvi conſtricta manus. Si ergo in hyſtericis vel hypochondriacis à perturbato motu ſpirituum ſpaſmi illi fiant, tunc illa in uſum vocanda ſunt, quæ turbas has compeſcere valent. Inter illa autem princeps meritò opium habetur, verus ſpirituum tumultuantium domitor, & cujus uſu ſolo teſtatur *Sydenhamus* (*a*) ſe potuiſſe ſedare enormes dolores, vomitus, diarrhœas, &c, à ſpirituum perturbato motu orta. Dum ab herniis incarceratis irritatæ inteſtinorum fibræ ſpaſmodicè contrahuntur, & interceptâ ſic materie elaſticâ turgentia inteſtina reduci nequeunt, præmiſsâ largâ venæ-ſectione, ut maximè in tali caſu metuenda inflammatio caveatur, opium datum feliciſſimè ſæpe hos ſpaſmos ſolvit, & ab imminenti mortis periculo liberat. Unde meritò inter illa remedia, quæ carminativa, id eſt flatus diſcutientia, vocantur, primum locum obtinet. Huc etiam faciunt antihyſterica dicta remedia, (*b*) *quæ fœtoris exhalatione repellendis ſpiritibus ſeditionem molientibus, & in loco ſuo continendis apta nata ſint.* Sic videmus in hyſtericis mulieribus caſtorei virus, aſæ fœtidæ gravem fœtorem, ungularum animalium combuſtarum nidorem, &c, dicto citiùs ſæpe omnes has adeo miras turbas compeſcere, & ſpaſmos ſolvere. Lenia autem antihyſterica hîc tantùm locum habent, quia ab acrioribus & admodum calefacientibus, utì ſpiritu ſalis amnoniaci, ſalibus volatilibus oleoſis & ſimilibus abſtinendum eſt, ob inflammationis metum.

Notandum hîc quàm maximè videtur, quoſdam erraſſe, dum volebant corpus ſubitò exhauriendo per validas ſanguinis miſſiones, ſolvere illos ſpaſmos. Quamvis enim ſanguinis miſſio ſæpe hîc uſum habeat, ut nata jam inflammatio in diſtentis flatu partibus, vel vicinis ab iiſdem compreſſis, tollatur, vel & caveatur futura; tamen ad ſpaſmos illos tollendos valida & ſubita evacuatio anceps ſæpe remedium eſt, cum ab hac ſola cauſa convulſio naſci poſſit, utì aliâ occaſione ad §. 232, dictum fuit. Sufficit enim hîc, ut mutetur ſpirituum determinatio per antihyſterica dicta remedia, vel ſopiatur impetus per narcotica.

3. Omnia autem illa, quæ præcedentibus numeris dicta fuerunt, poterunt & per clyſmata applicari, & ſummo quidem cum effectu. Quamvis enim hæc craſſis tantùm inteſtinis recipiantur, vixque unquam in tenuia inteſtina veniant;

(*a*) Diſſertat. Epiſtol. ubi de Paſſion. hyſter. p. 506. | (*b*) Ibid. pag. 507.

pulchre tamen proſunt, cùm ſæpe in colo inteſtino flatuum cauſæ hæreant, & duræ fæces, in craſſis inteſtinis accumulatæ, flatulentæ materiæ, ex tenuibus inteſtinis in craſſa jam propulſæ, remoram faciant, quæ commodiſſimè clyſmatibus elui poſſunt. Præterea craſſa inteſtina, calido emollienti liquido repleta, molliſſimum fomentum vicinis tenuibus inteſtinis præſtant. Unde in gravioribus caſibus omni horâ ex ſimilibus paratum clyſma injicere convenit; cúmque tunc periculum in mora eſt, oleum lini, cum aqua & melle, optimam materiam dabit. Ubi verò aliquoties molliſſima talia clyſmata ſine ſucceſſu applicata fuerunt, acriora cum ſpe adhiberi poſſunt, ut nempe per hæc irritatis craſſis inteſtinis ſpaſmi in aliis locis ſolvantur: illud enim aliquando fieri patet ex illis, quæ ad numerum primum hujus paragraphi dicta fuerunt. Memini mihi aliquoties hæc ſucceſſiſſe, dum ſalis gemmæ unciam aquæ librâ ſolutam injici curarem; imò & cum felici ſucceſſu, ex helleboro nigro, colocynthide & ſimilibus parata enemata, adhibui; modò nulla ſigna docerent, inflammationem jam adeſſe: acribus enim his ſtimulis unà cum fæcibus ſæpe prodierunt magno cum impetu flatus. Ubi verò his tentatis non levantur hæc mala, narcoticis illico ſopiendi ſunt excitati per hæc tumultus.

Simul etiam quàm maximè conducit, fomentis calidis, ex laxantibus & anodynis paratis, totum abdomen obvolvere, cavendo tantùm, ne hæc refrigeſcant, tunc enim nocerent: hoc autem lateribus calidis, aut ſacculis arenâ calidâ plenis applicatis, impediri poterit. Balneo calido immerguntur ægri in eumdem finem. Quantùm autem boni ab his exſpectari poſſit in ſedandis ſpaſmis & convulſionibus, patet ex illis, quæ in *Commentariis* §. 164, dicta fuerunt. *Galenus* enim, dum ob diſtractos enormi vi muſculos inſtare convulſionem in ſe ipſo ſentiret, perpetuâ calidi olei affuſione ad partes affectas evitavit hoc malum; & teſtatur (*a*) ſe illicò ſenſiſſe, cervicis muſculos diſtendi, & inſtare convulſionem, dum vel modico tantùm tempore intermitteretur calidi olei affuſio. Similia & in volvulo curando commendavit *Hippocrates*, qui, omnibus his incaſſum tentatis, auſus fuit (*b*) follibus, ano inditis, aerem vi pellere, ut contracta dilataret inteſtina: (*c*) *catulum viventem nudo ventri indeſinenter accumbere* juſſit *Sydenhamus*, ut horrendos ileo laborantium ſpaſmos compeſceret blando hoc & tepido, ſimúlque corpori humano quàm maximè analogo, fomento. Emplaſtra carminativa dicta in Officinis, in eoſdem uſus adhibentur, quæ exhalantem de corpore humorem repercutiendo fovent, & aromatum, quibus conſtant, grato ſtimulo, leniter calefaciente, proſunt.

Vix tamen ullum præſentius remedium cognoſcitur ad ſpaſmos illos ſolvendos, quibus intercepta materia flatulenta coercetur, quàm cucurbitæ: per illas enim illico dolores à flatulento ſpiritu ortos tolli, ac ſi incantamento hoc fieret, jam monuerat *Galenus* (*d*). Frequentem ſatìs harum uſum apud Veteres fuiſſe, patet ex *Celſo* (*e*). Duo autem harum genera erant, quædam enim alterâ parte tantùm patebant, & ardente linamento indito applicabantur; alia verò, in una parte æquè patula ac priora, in altera foramen exiguum habebant; per quod ſugen-

(*a*) Lib. de Artic. Comment. I. text. LXII. Charter. Tom. XII. pag. 522.

(*b*) De morbis Lib. III. cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 588.

(*c*) Sect. I. cap. IV. ubi de Ileo. pag. 91.

(*d*) Meth. Medend. Lib. XII. cap. ultimo Charter. Tom. X. pag. 292.

(*e*) De Medicin. Lib. II. cap. XI. pag. 82.

do aer educebatur, & deinde hæc apertura cerâ claudebatur. Utroque in caſu aer in cucurbitæ cavo hærens educebatur; ſive hoc fieret illum expellendo per linamentum incenſum, ſive ſuctu extrahendo. Unde atmoſphæræ, incumbentis cucurbitæ, preſſio prævalens jam illam arctiſſimè apprimit illi parti corporis, cui applicatur, ſicque adhærere facit: hujus rei ratio ex Phyſicis facilè patet. In illam verò partem, quæ cucurbitulæ impoſitæ cavo tegitur, humores majori copiâ & impetu ruunt, cùm atmoſphæræ preſſio hîc jam nulla eſt, vel ſaltem admodum minuta: unde tumor & rubor in hoc loco ſemper naſcuntur plùs minúſve, prout cucurbita fortiùs vel diutius adhæſerit. Hodie commodiſſimè applicantur quibuſvis ferè corporis partibus cucurbitæ, dum per antliam applicatam aer ex illarum cavo educitur: ſicque pro lubitu poſſumus efficere, ut magis vel minùs adhæreant, ſimúlque ſine moleſtia illas removere, dum elevata valvula, quæ ingreſſum aeris in cavum cucurbitæ prohibet, iterum admittitur. Difficulter enim cucurbitæ, alterâ tantùm parte apertæ, & cum ardente linamento applicatæ avelli ſæpe poſſunt, ſi firmiùs adhæſerint, & tumens ſub cucurbita caro illas ferè repleverit. Unde *Oribaſius* monuit cavendum eſſe, (*a*) *ne prope mammas cucurbitulæ ponantur; incidentes enim interdum in ipſas mammas, & admodum intumeſcentes, difficilem reddunt avulſionem.* Omnia hæc incommoda caventur, dum talibus utimur cucurbitis, ex quibus aer per antliam pro lubitu educi poteſt, atque denuo admitti.

Videntur Veteres in illa opinione fuiſſe, cucurbitas ſpiritum, id eſt, aerem, materialem flatuum cauſam, ex profundo corporis extrahere. Sic enim de cucurbita habet *Celſus*, (*b*) *Ubi inhæſit, ſi conciſa antè ſcalpello cutis eſt, ſanguinem extrahit: ſi integra eſt, ſpiritum. Ergo ubi materia, quæ intus eſt, lædit, illo modo; ubi inflatio, hoc imponi ſolet.* Sed per Experimenta certiſſima hodie conſtat, non illam eſſe aeris elaſtici indolem, ut per inteſtinorum tunicas, peritonæum, muſculos, pinguedinem, &c, tranſire poſſit in cucurbitæ cavum. Verùm effectus ſuos præſtare videntur cucurbitæ, dum humorum copiam & impetum in illum corporis locum, cui immediatè adhærent, derivant, ſicque à vicinis partibus avertunt; ſimul etiam nervi, per partem cucurbitæ ſuppoſitam diſperſi, irritantur, & dolent ſæpe; atque ita poſſunt ſolvi ſpaſmi in aliis locis corporis nati; utì patuit ex illis, quæ antea in hoc capitulo dicta fuerunt. Novimus enim quotidianis Experimentis, tumultuantem in quædam loca corporis ſpirituum nervoſorum impetum compeſci poſſe, dum nervis aliis applicantur remedia, & in diſſitis ſæpe locis. Dum nervos olfactûs mulieris hyſtericæ caſtorei virus, vel ingratus ungulæ combuſtæ nidor ferit, ſæpe illico mirabiles illi ſpaſmi viſcerum abdominalium ſolvuntur: & contrà moſchi, zibethi, ambaræ fragrantia toties hyſtericas mulieres in peſſimas convulſiones incidere fecit. Mirum enim imperium nervi, per varias corporis partes diſperſi, habent in alios nervos ſæpe ſatis diſſitos: imò novimus certiſſimè, læſionem paucis fibrillis nerveis inflictam miro modo totum corpus in omnibus ſuis functionibus turbare poſſe; utì patuit ex illis: quæ de nervorum & tendinum vulneribus dicta fuerunt in generali vulnerum Hiſtoria. Minimè ergo repugnat corporis humani legibus, fideli Obſervatione cognitis, quamvis à priori ex illis, quæ de fabrica illius hactenus novimus, non facilè explicandis, ſpaſmos in quibuſdam partibus natos ſedari poſſe, irritatis, vel mutatis ſaltem, nervis

(*a*) Sermon. de Cucurbit. cap. XVI. Charter. Tom. X. pag. 456.

(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. XI. pag. 83.

vis in aliis locis: & contrà miros ſæpe ſpaſmos & alia peſſima mala produci, ab iiſdem cauſis; quamvis alienis omnino locis applicatæ fuerint. Multi homines ſunt, qui adeo leves ob cauſas ſpaſmis illis viſcerum abdominalium afficiuntur, ut ſi diutius pavimento lapideo frigido inſiſtant, ſtatim peſſimis torminibus mulctentur. Novi, quibus eadem mala fiunt, ſi diutius aquæ frigidæ manus immerſerint, vel madida lintea, aliáve ſimilia tractaverint, inprimis hyemali tempore. Contrà verò miramur quàm maximè in *Colica Pictonum* dicta, poſt ſævos aliquot paroxyſmos toleratos, paralytica fieri brachia & crura; imò in pertinaciori morbo atrophicas penitus fieri has partes, & vero maraſmo tabeſcere: interim tamen optima medela diro huic morbo, fit, dum frictionibus, emplaſtris aromaticis, abdomini applicatis, gummi ferulaceis deglutitis, &c, remedia viſceribus abdominalibus adhibentur potiùs, quàm paralyticis corporis extremis.

Non ergo adeo abſona videtur hæc methodus, quâ in Aſia utuntur ad dolores colicos ſæviſſimos ſanandos, dum candente ferro pedum plantas urunt. *Hombergius*(*a*), in *Java inſula* natus, teſtatur, Javanos dolorem colicum, & dyſenteriam, aliter plerumque lethalem, curare hoc modo. Plurimi Itinerariorum Scriptores idem confirmant. Sic mira habetur Obſervatio: (*b*) hominem, poſtquam in fervidiſſima regione ſummo ſub æſtu iter confecerat, plurimúmque biberat, ſæviſſima colica, (*Mordechin* dicta) corripuit; póſtque acerrimos dolores toleratos ſenſûs jam omnis ferè expers & validis convulſionibus agitatus, jacebat. Inurebatur huic homini candenti ferro ſtigma plantæ pedis ad trium digitorum diſtantiam à calce, donec callo exuſto dolorem ſentiret (ſi autem nullum inde dolorem ſentiant, conclamatum ferè eſt); ſimilis uſtio & in alterius pedis planta fiebat; deinde locis combuſtis inſpergebatur ſal pulveriſatus, (cujus defectum calido cinere ſupplent) & intra dimidium horæ quadrantem omnia ſymptomata ſedabantur; ſola ſitis moleſta & ingens laſſitudo ſupererant. Potui dabatur aqua, cui pauxillùm piperis & ceparum incoxerant; & ſequenti die jam erat ſanus. Expertiſſimus Medicus, qui in aula *Mogni Mogolis* diu Medicinam fecerat, omnem ſe ſanare colicam dixit, dum candentem annulum ferreum, cujus diameter pollicem cum dimidio æquabat, abdomini applicaret ſic, ut umbilicus annuli centrum occuparet: auferebat annulum, ſimulac æger ſentiret ardorem. Acu puncturæ Japonenſium, & inuſtiones variis in locis corporis factæ per moxam, videntur ſimili tantùm modo ferè agere; quatenus nempe irritando nervos, ſpaſmos & dolores in aliis locis corporis hærentes mirificè levant. Summi ergo uſûs erit per Experimenta addiſcere mira illa nervorum inter ſe commercia, & quibus in locis hæreant tales nervi, quorum irritatione aliorum ſpaſmi compeſci poſſint. Anatomes minùs periti Aſiatici Medici uſu tamen didicerunt talia loca in diverſis morbis curandis eligere, quibus combuſtis per moxam, vel acu punctis, felix cura ſuccedit. Apud *Hippocratem*, & alios antiquos Medicos, partium corporis inuſtio in multis morbis ſatìs frequens fuit, utì ex plurimis illorum locis patet, quæ collegit celeberrimus Medicus *Rhynus* (*c*) qui & Inſula Java & in Japonia Medicinam fecit, & ſolicitè in hæc omnia inquiſivit. Fatetur candidè, quòd per trimeſtre ſpatium moleſtiſſimâ cordis palpitatione, & lipothymiâ ſic

(*a*) Académ. des Sciences l'An 1708. Hiſt. pag. 57.

(*b*) Lettres édifiantes & curieuſes des Miſſions étrangeres Tom. IX. pag. 250. &. 254.

(*c*) De Arthritide pag. 110. & ſeq.

exagitaretur, ut de vita actum crediderit ſæpius; [illegible]ediis fruſtra tentatis, ultimo ab umbilici latere utrimque tribus, & in lumbari regione duobus in locis, inuſtiones ſtupis ex artemiſia paratis (moxâ nempe) fecerit, ſtatim doloris ac angoris levamen ſenſerit, & poſtquam per viginti & ultra dies copioſo ichore maduerant nata ex inuſtionibus ulcuſcula, à difficili hoc morbo omnino liber evaſerit (*a*).

An huc ſpectat *Hippocratis* Aphoriſmus; (*b*) *Duorum dolorum ſimul non in eodem loco oborientium, alterum vehementior obſcurat?*

Crudelem & inviſam plurimis inuſtionis methodum, cucurbitarum applicatio ſæpe pulchre ſupplet, atque ad tollendos ſpaſmos flatuum cauſam efficientem, pulcherrimi usûs eſt; materialem verò cauſam, elaſticam nempe materiam, cucurbitis non tolli, ſatis ex antè dictis patet. Neque hoc requiritur, quia, ſolutis ſpaſmis, materia elaſtica intercepta facilè viam invenit. Cùm ergo nullam moliamur in hoc caſu per cucurbitas evacuationem, non opus erit ſcarificationibus. De vario autem & frequenti cucurbitarum uſu, cum & ſine ſcarificatu, in morbis curandis apud Ægyptios, plurima habentur apud *Proſperum Alpinum* (*c*).

§. 651. **E**X his ipſis (646, ad 651.) reſpondetur ad hæc, aliter obſcura, quæſita: qui cibi, potus, venena, medicamenta flatulenta ſint? Cur vacuis viſceribus primis accidunt? Cur vulneratis? Cur arctè conſtricto abdomine? Cur hypocondriacis, hyſtericis, convulſis, colicíſque accidunt?

Ex illis, quæ hactenus dicta ſunt de ructuum & flatuum materia & cauſa efficiente, ratio reddi poterit plurimorum, quæ abſque horum intellectu obſcura ſatìs apparent.

QUI CIBI? Omnes, qui in calore corporis noſtri aerem elaſticum generant, ſive potiùs ex quibus aer latens calore corporis expeditur, & elaſticam vim de novo acquirit. Demonſtravit *Malpighius* in plantarum tracheis verum aerem hærere. Docuit *Boyleus*, & poſt illum incomparabili induſtriâ *Haleſius* demonſtravit plurimis Experimentis, ingentem aeris elaſtici copiam vegetabilibus, animalium partibus, imò & foſſilibus multis inhærere, atque inde extricari poſſe. Omnia ergo illa vegetabilia, quæ copiam elaſtici aeris in ſe continent, flatulentos cibos dant, quatenus materiam flatuum copioſam ſuppeditant. Si jam ſimul in his adſit talis acrimonia, quæ ventriculi & inteſtini fibras ſic irritare poſſit, ut ſpaſmodicè contrahantur, binæ flatuum cauſæ concurrent, atque talia omnium maximè flatulenta meritò habentur: hinc allia, cepæ, rapæ, & raphani tam copioſos flatus gignunt, quia & maximam copiam aeris continent, & acri ſtimulo irritant primas vias. Omnium autem maximè flatulenta hæc ſunt, dum cruda ſumuntur; coctione enim per calorem ebullientis aquæ plurimùm aeris elaſtici in his contenti expellitur. Præterea omnia illa, quæ in fermentationem & putredinem admodum prona ſunt, pariter flatulenta ſunt; quia & ex fermentantibus & putreſcentibus magna copia elaſtici aeris extricatur: & ob hanc cauſam fructus horæi ferè om-

(*a*) Diſſertat. de Arthritid. pag. 143.
(*b*) Aphor. Sect. II. nº. XLV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 84.
(*c*) De Medicin. Ægyptior. Lib. II. cap. XIII. pag. 139, & ſeq.

nes, & præcipuè ſummis æſtivis caloribus, adeo inflant. Huc etiam referuntur omnia glutinoſa, quia illis copioſus aer communis elaſticus intricari poterit inter manducandum, qui deinde calore ventriculi & inteſtinorum rarefactus inde iterum exit.

POTUS. Omnium minimè flatulenta eſt aqua, quia in calore corporis illi inhærens aer, non elaſticus, non poteſt ſic extricari, ut elaſticus fiat. Omnium flatulentiſſimi potus ſunt, qui in ipſo fermentationis actu potantur, utì v. gr; cereviſia illa, quæ cantharis fortiſſimis recluſa, tantâ vi exſilit, ſimulac apertura datur (*bottelbier*), & à cujus imprudenti uſu dolores colici, iliaci, & peſſimæ choleræ toties naſcuntur. Deinde tales potus, qui nondum quidem fermentant, ſed calore corporis noſtri brevì in fermentationem redigentur; utì v. gr; muſtum, vinum recens, cereviſia nullis amaris herbis, ut lupulo, abſinthio, &c, condita.

Veteres Medici omnia ſimilia, in cibis & potibus ſumpta, flatus producere monuerunt; non quidem ex intellectu cauſarum, ſed fideli Obſervatione edocti. Sic *Celſus* enumerans illa, quæ inflant, (*a*) *Omnia ferè legumina, omnia pinguia, omnia prædulcia, omnia jurulenta, muſtum, atque etiam id vinum, cui nihil adhuc ætatis acceſſit: ex oleribus allium, cepam, braſſicam; ... quidquid denique ſubcrudum aliquis aſſumpſit*, recenſet.

VENENA. Acerrima quævis & rodentia venena flatulenta ſunt, non quatenus elaſticam materiam generant, ſed quia irritando ventriculi & inteſtinorum fibras ſpaſmos faciunt validiſſimos, quibus elaſtica materia, in primis viis ſemper oberrans, intercluditur; ſícque calore rarefacta ſummis cum doloribus diſtendit adeo ſenſiles has partes. Si jam ſimul vim talem habeant, ut ſubitam putredinem inducant noſtris humoribus, omnium peſſima ſunt. Patet hinc ratio, quare ab arſenico, mercurio ſublimato corroſivo, & ſimilibus acerrimis & rodentibus venenis adeo tumeat abdomen, ſæpe ad crepaturam uſque. Fortè & alia ſunt mirabilia venena, quæ vel citâ putredine inducta, vel aliâ incognitâ vi latentem in noſtris humoribus aerem extricare valent, unde immani & flatulento tumore totum corpus occupatur. Dum *Preſter* ſerpens *Naſidium* percuſſit, illico toto corpore intumuiſſe legitur; imò nequidem poſt mortem ceſſabat mirus hujus veneni effectus:

—— - —— (b) Illi rubor igneus ora
Succendit, tenditque cutem pereunte figurâ.
Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major,
Humanúmque egreſſa modum ſuper omnia membra
Efflatur ſanies latè tollente veneno.
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus,
Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum
....
....
—— - —— tumidos jam non capit artus
Informis globus & confuſo pondere truncus
Intactum volucrum roſtris, epuláſque daturum
Haud impune feris, non auſi tradere buſto
Nondum ſtante modo creſcens fugêre cadaver.

(*a*) De Medicin. Lib. II, cap. XXVI, p. 104. | (*b*) Lucani Pharſal. Lib. IX. verſ. 792, & ſeq.

MEDICAMENTA. Omnia, quæ inſignem acrimoniam habent, flatulenta ſunt, quocumque demum titulo aſſumantur; inprimis ſi applicata fuerint talibus hominibus, qui totum genus nervoſum facilè irritabile habent. Hinc à vomitoriis aut purgantibus acrioribus toties peſſima tormina & flatus excitantur. Imò & ipſa illa remedia, quæ flatibus diſſipandis adhibentur, quodam ſenſu flatulenta dici poſſunt; dum ſtimulis ſuis, blandis quamvis, leniores & brevì evanidos ſpaſmos in ventriculo & inteſtinis excitant; ſicque aliis in locis harum partium natos ſpaſmos validiores levant. Præterea multa ex illis, quæ inter cibos & potus flatulentos numerata fuerunt, medicamentorum titulo uſurpantur; ſic enim fructuum horæorum ſucci, allia, cepæ, &c, ſæpius adhiberi ſolent.

CUR VACUIS VISCERIBUS PRIMIS ACCIDUNT? Quoniam tunc aer libere vagatur per inteſtina, & quidem majori copiâ; ſimúlque affluens bilis & reliquiæ ingeſtorum ciborum, morâ jam acriores factæ, leviter ſtimulant & irritant has partes; unde levioribus ſpaſmis hinc inde intercipitur aer, & deinde his ſolutis, cum murmure oberrat & borborygmos facit. Diu enim jejunantes amaram ſæpe & acriorem bilem, vel & liquorem ſubſalſum, quandoque & acidulum eructant: & ob hanc cauſam famelicis murmurare dicuntur vacua inteſtina.

CUR VULNERATIS? Ob validam hæmorrhagiam, à qua ſpaſmos & convulſiones naſci dictum fuit ad §. 232; utì etiam dum vulnere partes nervoſæ aut tendinoſæ læſæ fuerunt: omnium maximè dum viſceribus abdominalibus, & inprimis meſenterio aut inteſtinis, vulnera inflicta ſunt; videantur de his illa, quæ ad tertium numerum §. 170, habentur.

CUR ARCTE CONSTRICTO ABDOMINE? Quia tunc inteſtinis compreſſis impeditur liber tranſitus materiæ elaſticæ in illorum cavo contentæ. Unde adeo moleſti flatus ſæpe virginibus, quas ſolicitæ matres (a) *curatura junceas* reddere tentant, dum firmiter adſtrictis loricis totum abdomen validè conſtringunt. Inde ſæpe peſſimè anguntur miſeræ, donec, ſolutis his vinculis, abdominalibus viſceribus debita redeat libertas.

CUR HYPOCHONDRIACIS? Duplici modo affecti, eodem nomine, ſolent vocari hypochondriaci. Vel enim atrabilaria ſanguinis fæx, in viſcera abdominalia depoſita, turbat horum viſcerum actionem, & degeneres reddit humores eorumdem fabricâ ſecernendos, quorum tamen efficacia ad debitam ingeſtorum permutationem omnino neceſſaria eſt. Ob hanc cauſam ingeſta alimenta non abeunt in bonum chylum, ſed ſpontaneâ degeneratione corrumpuntur in crudum acidum, vel in putridum alcali, rancidúmve oleoſum; unde materiæ elaſticæ copia producitur; ſimúlque ab ingeſtis his talem acrimoniam adeptis irritantur inteſtina & ſpaſmodicè contrahuntur; unde ructus & flatus, in his adeo frequentes, inter ſigna materiæ atrabilariæ, viſcera abdominalia occupantis, habentur; utì poſtea §. 1099, patebit. In aliis autem, quamvis nulla atrabilariæ cacochymiæ ſigna adfuerint, frequentes adſunt ſpaſmi abdominales, quibus aer in ventriculo & inteſtinis ſemper præſens intercipitur, ſicque ructus & flatus producuntur. Obtinet inprimis in talibus hominibus, qui mentem acriter, corpus verò ſegniùs, exercent; hinc literatis ſatìs familiare malum, atque à ſolo inordinato ſpirituum motu pendere videtur. Vocantur & tales hypocondriaci, ſed abſque

(a) Terent. Eunuch. Act. II. Scen. III. verſ. 24.

materia, ut diſtinguantur à prioribus, quibus ab atra bile, viſcera abdominalia occupante, hæc mala fiunt.

HYSTERICIS. Dum in mulieribus nimia talis mobilitas generis nervoſi & ſpirituum ἀταξία occurrunt, hyſtericæ vocantur; quia utero ſolent vulgò imputari omnes hæ turbæ: interim tamen, ſi conferantur ſymptomata paſſionis hypochondriacæ in viris, quæ abſque materia atrabilaria eſt, cum illis quæ fœminæ hyſtericæ dictæ patiuntur, (*a*) *vix ovum ovo ſimilius eſt*, utì optimè monuit *Sydenhamus*, adeóque ex modò dictis patet ratio, quare hyſtericis flatus & ructus adeo moleſti ſint.

CONVULSIS. Liquidi enim nervoſi, alternâ vi in muſculos convulſos irruentis, perturbatum motum convulſio indicat (vide §. 231.), & à convulſione omnium actionum perturbatio (vide §. 233.) jure metuitur, inprimis verò cerebri, &, quæ inde pendet, nervorum actio convulſionibus miro modo turbari poteſt: non mirum ergo & in nervis, per abdominalia viſcera diſperſis, ſimilia fieri; unde ſpaſmi, adeóque & ructus & flatus, producuntur.

COLICIS. Qui coli inteſtinis doloribus frequenter vexantur, colici vocari ſolent. Quamvis autem in hoc inteſtino ab inflammatione dolor acerrimus, & ſæpe ſubitò nata gangræna lethalis, naſci poſſit, utì poſtea §. 963, dicetur; tamen vulgari uſu obtinuit, colicum dolorem vocare, qui non adeo funeſtus eſt, & ſæpius recurrit, à congeſtis in hoc inteſtino fæcibus, & materiæ flatulentæ libero tranſitu ab his impedito, plerumque originem ducens. Unde dixit *Celſus*, (*b*) *at ſi laxius inteſtinum dolere conſuevit, quod* κόλον *nominant, cùm id nihil niſi genus inflationis ſit*, &c. Et paulò pòſt ſic affectis jubet, ut frigus vitent, *& quidquid inflare conſuevit*; ex quibus patet, diuturnum hunc morbum eſſe, & per vices recrudeſcere: quod adhuc evidentiùs habetur alio in loco apud eumdem Auctorem: (*c*) *Is autem morbus, qui in inteſtino pleniore eſt, in ea maximè parte eſt, quâ cœcum eſſe præpoſui; vehemens fit inflatio, vehementes dolores, dextrâ magìs parte: inteſtinum verti videtur, quod prope ſpiritum elidit. In pleriſque poſt frigora cruditatéſque oritur, deinde quieſcit; & per ætatem ſæpe repetens ſic cruciat, ut vitæ ſpatio nihil demat.* Ex illis etiam, quæ de colicis habet *Aretæus*, concludere licet, flatulentam materiam, ſpaſmo conſtrictis inteſtinis interceptam, hunc morbum facere; ſic enim habet, (*d*) *ſin autem cibum acceperint, quantùmvis paucum, & flatu vacantem mirum in modum tum inflantur, & difflandi quidem cupiditas eos inceſſit; ſed inferiùs exitus intercluditur; ſuperiùs verò ructus violenter tentati, neque ipſi finem aſſequuntur. Si quâ verò parte flatus vi erumpunt, viroſi planè odoris ſunt, ſurſum petentes, & acidos ructus excitantes.* Ex omnibus autem illis ſatìs patet, colicos flatibus & ructibus vexari; quod etiam adhuc ulteriùs confirmatur remediis, quæ ad hunc morbum à *Celſo* (*e*) laudantur. Sicca enim & calida fomenta, & cucurbitulas ſine ferro commendat, de quorum efficacia in ſpaſmis curandis, qui flatuum efficiens cauſa ſunt, antè dictum fuit. Præterea medicamentum, quod (*f*) *Caſſius* ſe reperiſſe gloriabatur, & quod ab uſu ſummo in hoc morbo κολικόν dicebatur, aniſum, caſtoreum, piper, papaveris lacrymam, &c., recipit; quæ omnia ad flatus diſcutiendos optima ſunt, utì ex antè dictis patuit. Simul hìc

(*a*) Diſſert. Epiſt. ubi de Paſſ. hyſter. p. 486.
(*b*) De Medicin. Lib. I. cap. VII. pag. 37.
(*c*) Ibid. Lib. IV. cap. XIV. pag. 223.
(*d*) De Cauſis & Signis morbor. diuturnor. Lib. II. cap. VIII. pag. 59.
(*e*) De Medicin. Lib. IV. cap. XIV. p. 223.
(*f*) Ibid.

notari meretur, quòd eodem in loco juſſerit *Celſus, fricatione ad extremas partes, id eſt, crura brachiáque materiam evocare*, ac ſi jam noviſſet, naturam hanc viam ſæpe affectare; utì in illa hujus morbi ſpecie, quæ *Colica Pictonum* vocari ſolet, patet: ubi poſt aliquot validos dolorum paroxyſmos toleratos, miſeris extremæ corporis partes paralyticæ fiunt, & contabeſcunt (utì ad tertium numerum præcedentis paragraphi dictum fuit (ceſſante dolore colico, poſtquam in hos artus detonuit morbi impetus.

Quia autem colica paſſio enormes adeo dolores facit, ideo vocabula κολάζεσθαι, κόλασις, κολαςήριον, quæ *pœnam luere, pœnam, carcerem* ſignificant, inde derivata dicuntur (*a*).

VOMITUS FEBRILIS.

§. 652. VOMITUS, expulſio violenta contentorum ventriculo primo, dein etiam inteſtinis, tandem viſceribus eò ſe evacuantibus, agnoſcit convulſionem fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ſtomachi, inteſtinorum, diaphragmatis, muſculorum abdominalium, pro cauſa proxima; pro remota omne id, quod irritando fibras deſcriptas, vel facilè convellenda viſcera, ſtimulat.

Vomitus adeſſe dicitur, quando ſubita & violenta expulſio fit per os illorum, quæ ventriculi cavo continentur; nihil enim per vomitum expelli poterit, niſi illud priùs in ventriculo fuerit, quamvis ex aliis corporis locis venerit in ventriculum. Verùm ut vomitus dicatur illa expulſio contentorum ventriculi per os, requiritur ut violenta ſit: illa enim, quæ in ruminantibus fit, contentorum ventriculi lenis & ſucceſſiva expulſio minimè vomitus dicendus erit; utì neque illa ventriculi dicta exprobratio, quâ multis hominibus pars quædam contentorum ventriculi abſque nauſea in fauces adſcendit ſine ulla violentia, inprimis ſi plenior ingeſto cibo vel potu ventriculus fuerit: novi tales homines, qui pro lubitu efficere valent; ut pars contentorum ventriculi ſic in fauces adſcendat: imò conſtitit Obſervationibus Medicis, quoſdam homines ruminaſſe. Plura talia Exempla collegit *Peyerus* (*b*).

Per vomitum ergo expelluntur illa, quæ in ventriculi cavo continentur: adeóque & omnia illa, quæ in ventriculi cavum venire poterunt. Dixerat quidem *Galenus* (*c*) *ſola namque evomi conſueverunt, quæ ventriculus complectitur; eorum verò quæ inteſtinis continentur, nihil quidquam per vomitus vacuari poteſt.* Verùm directa Experimenta contrarium evincunt. Bilis enim utraque per ductum communem in duodenum inteſtinum exit, atque interim toties per vomitum evacuatur: patet ergo evidenter, viam patere contentis inteſtinorum cavo in ventriculum. Duodenum vero inteſtinorum pyloro continuatum in ventriculi vicinia ponitur, adeóque

(*a*) Jul. Polluc. Onomaſtic. Lib. II. Num. ccix. pag. 255.

(*b*) De Ruminant. & ruminat. Lib. I. cap. vi. pag. 63.

(*c*) Aphor. Sect. IV. n°. xii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 139.

faciliùs contenta hujus inteſtini cavo in ventriculum ire poterunt. Verùm conſtitit Obſervatis & illa, quæ in remotioribus inteſtinorum partibus continentur, ad ventriculum venire poſſe: dum enim motus ille, quo contenta ventriculi in cavum inteſtinorum, atque inde continuo propulſu, quamvis lento, per omnes illorum gyros ad anum uſque protruduntur (periſtalticum vocant hunc motum) invertitur in morbis, fœdo ſpectaculo ipſa excrementa alvina, retrogrado hoc motu in ventriculum pulſa evomuntur: quod jam *Hippocrates* (*a*) notavit, & pro lethali ſigno habuit. Imò & *Galenus* ipſe(*b*) in volvulo, ſtercoris vomitum ſub finem fieri agnovit: adeóque patet non ſtricto adeo ſenſu accipienda eſſe illa, quæ ſtatim ex *Galeno* allegata fuerunt; videtur enim tunc tantùm indicare voluiſſe, ventriculi contenta vomitu facilè expelli poſſe; illa verò, quæ in inteſtinis hærent, difficiliùs, & minori moleſtiâ deorſum educi.

Si ergo contenta inteſtinorum in ventriculum venire poſſint aliquando, patet evidenter etiam omnia viſcera, quæ humores ſuâ fabricâ paratos inteſtinali fiſtulæ infundunt, materiam vomitu expellendam dare poſſe. Verùm ingens hepar, & lien mutatum ſuâ fabricâ ſanguinem hepati tradens, & pancreas huc ſe evacuant. Omnes humores, qui ex arteriis meſeraicis & cœliacâ in ventriculi & inteſtinorum cava excernuntur, ſive ſani, ſive morboſi, pariter vomitu expelli poſſunt.

Patet ergo, quàm multiplex & copioſa poſſit eſſe materia vomitûs. Bilem enim, pituitam, lympham, pus, ichorem, bilem atram, &c, imò & ſanguinem ipſum vomitu rejecta fuiſſe, Hiſtoria Medica teſtatur.

Cauſa autem proxima vomitûs eadem eſt ferè, quæ nauſeæ; ſolâ tantùm intenſitate majori differens. Quamvis autem irritatio & convulſio fibrarum muſcularium œſophagi, faucium & ventriculi, vomitum excitent, tamen totalis expulſio contentorum ventriculi cavo his ſolis effici poſſe non videtur. Si enim conſideretur, quanto cum impetu, dum homo vomit, hæc expulſio fiat, patebit facilè, longè validiores cauſas requiri: non poſſunt enim fibræ ventriculi, quamvis validiſſimè convulſæ, omnia expellere, quæ in ventriculo hærent; tunc enim deberent efficere, ut cavum ventriculi nullum fieret. Dum in cane vivo, diſſecto abdomine, irritabam cultelli apice ventriculum, convellebatur quidem, neque tamen vomebat animal: hinc illa fibrarum ventriculi convulſio conſpirare poteſt quidem ad hunc effectum, ſed non videtur ſola ſufficere, ut omnia expellantur. Dum cani, cui mercurium ſublimatum dederat *Wepferus*, abdomen incideret, ſtatim prorupit inflatus ventriculus, qui quidem ſubinde convellebatur, ſed non adeo validè. Ubi autem iteratis vicibus aquam calidam per gulam infudit, canis illam ſemper cum muco & ſpuma revomuit; atque notat, ventriculum non admodum contractum fuiſſe vomitûs tempore, verùm (*c*) *diaphragma validè ſuccutiebatur, ac ſi illud cum muſculis abdominis vomitum plurimùm promoveret.* Similem diaphragmatis in vomitu motum obſervavit & in alio cane, cui antimonii flores ingeſſerat (*d*). Dum enim diaphragma, ventriculo contiguum ferè, validâ convulſione deorſum trahitur, ſimúlque eodem tempore muſculi abdominales, pariter contracti, omnia contenta abdominis premunt; ventriculus, duobus quaſi prælis interjacens,

(*a*) De victûs ratione ſanorum Lib. III. cap. 7. Charter. Tom. VI. pag. 487.

(*b*) De Loc. affect. Lib. VI. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 509.

(*c*) Cicut. aquat. Hiſtor. & nox. cap. XXII. Hiſtor. I. pag. 297.

(*d*) Ibid. cap. XX. Hiſtor. I. pag. 253.

comprimitur validè, ſicque omnia ejus contenta ingenti vi per ejus orificium ſuperius exprimuntur. Per pylorum enim rugoſum & muſculis abdominalibus convulſis preſſum minùs patula via eſt; accedit, quòd in cane vomituriente viderit *Wepferus* (*a*), exordium motûs convulſivi eſſe in duodeno, deinde illum pergere ad pylorum ejuſque antrum: unde patet impediri, quominus contenta ventriculi in vomitu per pylorum exire poſſint.

Quòd autem vomitus præcipuè pendeat à preſſione diaphragmatis & muſculorum abdominalium, confirmatur ex eo, quòd equi, qui, utì unanimiter teſtantur Hippojatri, nunquam vomunt, ſic ſitum habeant ventriculum, ut minori efficaciâ muſculi abdominales in illum agere poſſint. In his enim animalibus enim ventriculus, quamvis repletus, aperto abdomine non apparet, niſi priùs ingens colon, quod magnæ parti diaphragmatis contiguum eſt, & abdominis maximam partem implet, removeatur: tunc enim ventriculus in conſpectum venit, profundè ſitus, ſic ut ferè ad pedis diſtantiam à muſculis abdominalibus remotus ſit. Patet ergo, illum non ita validè comprimi poſſe à muſculis abdominalibus adeo diſſitis. Contrà in canibus & felibus, quibus animalibus frequens & facilis vomitus eſt, muſculorum abdominalium actioni quàm maximè exponitur ventriculus; utì etiam in ruminantibus. Accedit, quòd diaphragmatis debilior obſervetur in equis fabrica, unde & poſt validos nimis labores quandoque totâ ſuâ longitudine fiſſum in his animalibus invenitur, ſubitò inde mortuis. Verum quidem eſt, in equis ventriculi orificium ſuperius valvulâ muniri, quæ difficilem contentorum ventriculi exitum per illud reddit; ſed hæc valvula tantùm duas tertias diametri orificii ſuperioris ventriculi implet, adeóque non poſſet impedire, ne quædam contentorum pars, liquidiſſima ſaltem, vomitu ſic expelli poſſet. Interim tamen dato vino emetico magnâ etiam doſi, nullus ſequitur vomitus, quamvis validi abdominis concuſſus obſerventur in hoc animali hoc aſſumto pharmaco, & ſæpe moriantur. Fortè etiam talis in his animalibus ventriculi ſitus eſt reſpectu diaphragmatis, ut & illud minùs in hunc agere poſſit (*b*).

Neque tamen diſſimulandum eſt, haberi apud *Wepferum* Obſervationem, quæ docere videtur, ſolius ventriculi convulſione vomitum fieri poſſe. Catello enim, cui gialappæ magiſterium dederat, diſſecto abdomine ventriculus diſtentiſſimus prorupit, & denudatis omnibus imi ventris viſceribus vidit, (*c*) *ventriculum ſe circa medium aliquoties contrahere*; atque interea dum *Wepferus* inſignem canalem lacteum prope renem ſuccenturiatum intuetur, multùm muci ſpumei cum grumis evomuit catellus, licèt (*d*) *diaphragma ad gulam uſque diviſum & ſolummodo in dextro latere integrum eſſet*: unde concluſit Auctor, *vomitum à ventriculo citra diaphragmatis opem peragi poſſe*. Verùm ſi conſideretur, aliis intentum fuiſſe *Wepferum*, dum catellus vomeret; patet, illum non adeo potuiſſe diſtinguere an ſolius ventriculi contractione vomitus factus fuerit. Præterea dum diſtentiſſimi ventriculi fibræ convelluntur, minimè mirum eſt, contentorum partem ſic per œſophagum expelli poſſe. Neque multùm hâc ventriculi convulſione ſic exiviſſe patet ex ipſa hac Hiſtoria; nam addit paulò pòſt, (*e*) *ventriculo à fine gulæ ad duodenum ſecundùm longitudinem ſupernè inciſo, cavitatem muco viſcidiſſimo ſpumeo & fruſtulis lacteis coa-*

(*a*) Cicut. aquatic. hiſtor. & nox. cap. xx. Hiſtor. I pag. 251.

(*b*) Vide de his Académ. des Sciences l'An 1733. Mém. pag. 688. &c.

(*c*) Cicut. aquat. hiſtor. & nox. cap. xv. Hiſt. I. pag. 221.

(*d*) Ibid.

(*e*) Ibid. pag. 222.

gulatis

gulatis plenam invenimus. Ex quibus patet, ut puto, leviorem vomitum, vel potiùs ventriculi exprobrationem dicendam, fieri poſſe à convulſis ventriculi fibris; validum verò & propriè ſic vocandum vomitum, requirere diaphragmatis & muſculorum abdominalium convulſionem.

Omnia hæc confirmantur illis phœnomenis, quæ in vomentibus hominibus apparent: primò enim nauſea percipitur, tenuis ſæpe lympha os replet, incipit tremere labium inferius, imò ſæpe tota maxilla inferior; quæ omnia deſignant, irritari fibras faucium, œſophagi, ventriculi, &c. Sequitur tunc ſæpe levis eructatio contentorum ventriculi, à ſolius ventriculi fortè convulſione; mox totum abdomen quaſi intrò rapi videtur, & validiſſimè expelluntur ventriculi contenta; & poſt validum vomitum abdomen totum, & diaphragmatis omnis ferè ambitus, obtuſum dolorem habet, ſimilem ferè illi, qui in reliquis membris, nimio labore fatigatis, percipitur.

Patet ergo ex dictis, quænam ſit cauſa proxima vomitûs. Cauſæ verò remotæ plurimæ eſſe poſſunt, & admodum variæ; quæ tamen omnes in eo conveniunt, quòd, irritando fibras partium deſcriptarum, adeo facilè convellenda hæc viſcera ſtimulent, ſive directè in hæc viſcera agant, ſive, irritando aliarum partium fibras nervoſas, per conſenſum eadem mala producant. Levis agitatio plumulæ in faucibus ſolâ tali mechanicâ irritatione vomitum facere poteſt, utì & pituita hîc fluctuans, capitis concuſſio & vulnera, luxationes, &c, de quibus omnibus in capitulo *de nauſea* dictum fuit. Omnes enim cauſæ nauſeam producentes, ſi validiores fuerint, vomitum facere poterunt. Sequentibus jam duabus paragraphis agetur de præcipuis cauſis remotis vomitûs, quatenus in ventriculo ipſo vel vicinis ipſi partibus inveniuntur.

§. 653. ERGO vitio ſtomachi convulſi, inflammati, ſuppurantis, ſcirrhoſi, cartilaginoſi, accedente febre acutâ, aliquando accidit, pertinax eſt, & idea ejus mali cognoſcitur, eóque ſublato demum tollitur: de quibus poſtea.

ERGO VITIO STOMACHI CONVULSI. Notavit *Sydenhamus* (*a*), in hyſtericis & hypochondriacis perturbatum ſpirituum nervoſorum motum diverſa admodum phœnomena producere, prout in has illáſve partes corporis impetum fecerit; ſícque quoſvis ferè morbos ſimulare, atque fraudem facere Medicis, niſi & periti in Arte, & attenti ſimul fuerint. Si ergo in ventriculum decubuerit hæc affectio, convelletur, & vomitus ſæpe enormis excitabitur; qui omnibus aliis remediis fruſtra tentatur, & tantùm cedit illis, quæ turbatum liquidi nervoſi motum in ordinem redigunt, vel ſopiunt. De hac re autem dictum fuit ad numerum quintum §. 642.

INFLAMMATI. Cùm locus inflammatus doleat, & ſimul tumeat plerumque, nervoſa & adeo irritabilis ventriculi fabrica à tumore inflammatorio hîc nato peſſimè afficietur; unde convulſio fibrarum ventriculi, & illam ſequi ſolens vomitus, brevì fiet; inprimis quotieſcumque ab ingeſto cibo vel potu irritatur ventriculus inflammatus. Ob hanc cauſam, utì poſtea §. 951, dicetur, vomitus

(*a*) Diſſertat. Epiſtol. ubi de Paſſion. hyſteric. pag. 486.

dolentiſſimus ſtatim ab omni ingeſto inter ſigna inflammati ventriculi habetur.

SUPPURANTIS. Inflammationem natam in quacumque corporis parte ſequi poſſunt varii inflammationis exitus, utì in capitulo *de Inflammatione* patuit; adeóque & ſuppuratio, ſcirrhus, &c. Verùm dum inflammatio in ſuppurationem tendit, omnia inflammationis ſymptomata augentur; adeóque patet, facilè vomitum inde naſci debere. Præterea ſi ſuppuratio in ulcus apertum degeneret, cùm omnis ulceris labia ferè ſemper plùs minúſve inflammata ſint, atque tale ulcus ab ingeſtis continuò irritetur, poterit à tali cauſa vomitus moleſtus & diuturnus produci. Plura Exempla ulcerati ventriculi in Hiſtoria Medica occurrunt: unicum ex *Hildano* adducere ſufficiet, cùm fide digniſſimus hic Auctor ipſe hoc viderit. Robuſtus, & optimo corporis habitu præditus juvenis, poſtquam opiparo convivio exceptus fuerat, eâdem nocte dolore ſtomachi correptus fuit, in initio quidem non adeo gravi, ſed paulatim aucto; imò & vago facto per caput, abdomen, artus: vomitus autem quoque aderat. Omnibus fruſtra tentatis, poſtquam per octodecim menſes calamitoſiſſimam vitam duxerat, tandem moritur. Cadavere aperto, invenitur in ventriculi orificio ſuperiori, & quidem ex parte anteriori, ubi ramus ſextæ conjugationis nervorum ventriculo inſeritur, ulcus magnum ac fœtidum, quod in vacuum uſque ventriculi penetrabat (*a*).

SCIRRHOSI, CARTILAGINOSI. Duros & ſcirrhoſos tumores in ventriculo æquè ac in aliis viſceribus obſervatos fuiſſe, dictum fuit ad §. 484; atque dum adſunt, comprimendo & irritando vicina loca, inprimis ſi jam maligni fieri inceperint, vomitum & alia plura mala excitare poterunt. Omnium peſſimi tales tumores, dum in pylori vicinia enati exitum contentorum ventriculi impediunt; tunc enim vomitus perpetuus fit. Bini tales caſus habentur à celeberrimo *Sponio* communicati (*b*), ex quibus patet ipſum pylorum ſcirrhoſum, & ferè cartilagineum, vomitum perennem feciſſe aliquot ante mortem ſeptimanis.

Omnia autem hæc mala augentur, dum febris acuta modò enumeratas vomitûs cauſas comitatur; per illam enim augebitur inflammatio, ſi præexſtiterit; vel fiet, ſi nondum adfuerit: dum per febrim agitatis humoribus vicina his tumoribus ventriculi loca atteruntur.

Pertinax verò ſemper vomitus eſt ab his cauſis ortus: per ipſum enim vomendi conatum exaſperatur ventriculi inflammatio, & convulſio; & ſcirrhi, antea benigni, in his locis hærentes ſæpe in cancroſam malignitatem degenerant. Ubi verò à pituita, bile aut ſimilibus, mole vel ſtimulo ventriculum irritantibus, vomitus naſcitur, his excuſſis ſponte, vel per Artem, facilè ſedatur vomitus. Prout jam cauſæ hæ vomitûs faciliùs vel difficiliùs tolluntur, pariter & vomitûs curatio ſuccedet.

Quænam verò agenda ſint, ut ventriculi inflammatio & ejus varii exitus curentur, poſtea peculiari capitulò dicetur. Simul etiam ex dictis apparet, quare aliquando vomitus curari nequeat: dum nempe confirmati ſcirrhi, vel cartilagineâ duritie jam præditi tumores, ventriculum continuò irritant.

(*a*) Hildan. Obſerv. Centur. III. obſervat. xx. | (*b*) Harder. Apiar. obſerv. LXII. p. 250.

§. 654. **V**ITIO viſcerum, & partium circumjacentium, ſimiliter affectorum, diſtento per ingeſta ſtomacho irritatorum, idem toties incognitâ causâ pertinaciſſimus accidit, accedente febre.

Notum eſt, ventriculi naturalem ſitum eſſe talem, ut ab hepate incumbente tegatur maximâ ſuî parte; à ſiniſtris lien ipſi accumbat; pancreas ponè ipſum hæreat; colon inteſtinum ejus fundum tangat, &c. Sed dictum fuit in *Commentariis* §. 648, adeo facilè irritabilem eſſe ventriculum, ut ejus externâ etiam ſuperficie rudiùs attactâ forcipe, vel cultelli apice puncta in mortuo jam animali, convelleretur. Si ergo in his partibus, ventriculo contiguis, ſimilia mala hæſerint, ac præcedenti paragrapho enumerata fuerunt; patet evidenter, vomitum pertinaciſſimum inde naſci poſſe, licèt in ventriculo nullum vitium fuerit; neque in ejus cavo aliquid hæreat, quod nocere poſſet. Verùm contiguæ ventriculo partes tantò magìs illum premunt, adeóque tantò validiùs afficere poſſunt, quò magìs diſtentus fuerit: unde vitio accumbentium ventriculo partium natus vomitus ſemper exaſperari ſolet, dum ingeſtis turget ventriculus; atque ideo in chronico & pertinaci vomitu ſemper de his cogitandum eſt, & ſedulò inveſtigandum, an ſigna doceant, hoc illúdve viſcus affectum eſſe; ſícque apta remedia adhiberi poſſint, ut tollatur talis vomitus, ſi ejus cauſa curabilis ſit, vel ſaltem leniatur; ſimúlque caveatur, ne perversâ Medendi Methodo omnia in pejus ruant, utì toties accidit, dum emeticis vel purgantibus talia mala irritantur. Numeroſiſſimæ jam in Hiſtoria Medica occurrunt Obſervationes, quibus probatur, pertinacem vomitum à vitio partium ventriculo accumbentium natum fuiſſe. Juveni octodecim annorum ictu cartilago xiphoides introrſum preſſa ventriculum irritabat, frequens ſequebatur vomitus; qui fruſtra plurimis tentabatur remediis, donec peritâ manu reſtitueretur hæc cartilago (*a*). Si jam ſola mechanica irritatio à mutato ſitu hujus cartilaginis vomitum facere potuerit, an non idem fiet, dum ſcirrhoſum hepar, vel pancreas, ſimili modo ventriculum premit? Ab hepatis inflammatione nauſeam & vomitum fieri ad numerum tertium §. 642, dictum fuit. Dum turgens collectâ bile cyſtis fellea, quacumque de cauſa obſtructo ejus emiſſario, ſe evacuare nequit, poſt diras anxietates vomitus enormis ſequitur, tam diu durans, donec validiſſimis his ſpaſmis diaphragmatis & muſculorum abdominalium retropreſſa bilis in ſanguinem redierit, & ictericio colore totum corpus fœdaverit. Ubi calculus renalis ex pelvi in anguſtias ureteris delabitur, à ſola hac mechanica irritatione vomitus fit; & ſalutari quidem naturæ molimine, dum validis his concuſſibus calculus per ureterem propellitur in veſicæ cavum. Ab inteſtinorum inflammatione, volvulo, herniis incarceratis, &c, pariter vomitus fit, utì veterum & recentiorum Medicorum Obſervata unanimiter teſtantur. Similia jam fieri à tumoribus ſuppuratoriis harum partium, facilè patet, atque omnia hæc mala augeri, ſi febris accedat.

Ex quibus omnibus patet, quantâ ſolicitudine indaganda ſit vomitûs cauſa, ut tutò curari poſſit; ſimúlque apparet, quandoque requiri, ut vomitus non ſiſtatur, ubi nempe per validos illos concuſſus noxia in viſceribus hærens materia mobilis redditur & expellitur, utì in calculoſis, ictericis, atrâ bile motâ, &c, obſervatur. Opti-

(*a*) Académ. des Sciences l'An 1737. hiſt. pag. 67.

mum tunc eſt tenui liquido affatim potato efficere, ut vomitus minori cum moleſtia fiat; vacuo enim ventriculo vomendi conatus irriti quàm maximè ægros affligunt. Pariter conſtat ex dictis, vomitum aliquando incurabilem eſſe; dum contigua ventriculo viſcera ſcirrhoſis vel cartilagineis tumoribus obſita illum premunt & irritant. Unicum tunc hujus mali lenimen habetur, dum parcâ copiâ cibi & potûs ſimul ingeſtâ cavetur, ne multùm diſtendatur ventriculus.

§. 655. VITIO omnis cauſæ majoris nauſeæ (642); unde cognoſcitur, dirigitur, curatur.

Nauſea enim, utì ex dictis ad §. 642, patuit, eaſdem ferè agnoſcit cauſas ac vomitus, ſed leviores tantùm: illarum ergo augmento vomitus fiet. Imò nauſeam frequenter vomitus ſequitur, & omnem vomitum ferè ſemper nauſea præcedit. Illa ergo omnia, quæ de nauſeæ cauſis, in quinque claſſes ibidem diſtinctis, dicta fuerunt, huc faciunt. Curam autem vomitûs omnino eamdem eſſe ac nauſeæ ab iiſdem cauſis, ſed levioribus ortæ, nemo dubitat.

§. 656. SI permanet, producit atrophiam, ileum, convulſiones, & effecta nauſeæ majoris, & pertinacis (643).

Videndum jam, quænam mala à vomitu metuenda ſint, ut inde prognoſis habeatur. Materia, quæ vomitu rejicitur, conſiderationem meretur, quia pro ejus varietate ſæpe etiam prognoſis diverſa eſt. *Hippocrates* utiliſſimum vomitum eſſe monuit, (*a*) dum materia expulſa bile & pituitâ inter ſe permiſtis conſtat, neque admodum craſſa fuerit; ſinceros autem vomitus deteriores dixit. Damnavit (*b*) porracea, livida, aut nigra rejecta; & ſi homo (*c*) omnes hos colores vomat, exitiale illud eſſe monuit. Subputrida(*d*)& fœdi odoris, mala pariter dixit; & celerrimam mortem ſignificare (*e*) ſi livida & graveolentia evomantur. Præterea vomitus ſi maneat, omnia ingeſta expelluntur, adeóque corpus ſuo defraudatum alimento verâ atrophiâ conſumetur; utì ſatis patet. Si verò per intervalla ſatis longa vomitus recrudeſcat, diu hoc ſæpe fertur, dum adhuc ex ingeſtis ſufficiens chyli copia ſanguinem ingreditur. Vidi tales caſus, ubi arctata in quodam loco inteſtinalis fiſtula, vel & à vicino tumore ſcirrhoſo compreſſa, ingeſtorum liberum tranſitum impediebat; unde poſt tres quatuórve dies poſt ſummam anxietatem oriebatur vomitus, quo expellebantur omnia, quæ toto hoc tempore ingeſta fuerant; atque dein ſatis bene ſe habebant ægri, & cibos appetebant, donec poſt ſimile ferè temporis intervallum rediret vomitus. Obſervavit & *Tulpius*, virginem ultra decem menſes evomuiſſe (*f*) *qualiacumque cibaria, attamen ſine evidenti virium jactura;* poſtea verò, chyloſum vomitum paſſa, ante decimum octavum menſem morbi finitum periit. Fortè tamen adhuc diutius tolerare potuiſſet, verùm febris continua, comitialis morbus, aphonia, profuſa menſtrua, & alia graviſſima mala lentam acceleraverunt mortem. Plura alia apud Obſervatores habentur Exempla, quibus conſtat, diu admodum

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 638.
(*b*) Ibid. Sentent. XXXIX. pag. 639.
(*c*) Ibid. Sentent. XL.
(*d*) Ibid. Sentent. XLII. pag. 640.
(*e*) Ibid. Sentent. XLI. pag. 639.
(*f*) Obſervat. Med. Lib. II. cap. XXII. pag. 133.

toleratos fuiſſe à quibuſdam periodicos tales vomitus, dum per hos non penitus omni alimento defraudabatur corpus.

ILEUM. Notavit optimè *Sydenhamus*, (*a*) *quòd vomitus enormes, qui initio febrium accidere ſolent, quod huic (iliacæ paſſioni) occaſionem quandoque ſubminiſtrent.* Diſtinxit autem hunc morbum dupliciter quatenus vel ab obſtructione inteſtinalis tubi, vel ab irritatione ortum ducit. Priorem dixit paſſionem iliacam notham, poſteriorem veram vocavit; illámque fieri dixit, dum ex tumultuante ſanguine per febrim in ventriculum & proxima inteſtina deponuntur humores acres & maligni, quibus irritatus ventriculus motum ſuum invertit, & materiam moleſtam per os rejicit. Ventriculi huic inverſo motui proxima inteſtina cedunt; dein & in omni inteſtinorum tractu idem fit; & motus periſtalticus, quo naturaliter ingeſta deorſum pelluntur, invertitur, atque contenta inteſtinorum cavo in ventriculum regurgitant, vomitu expellenda. Monet autem, in motûs periſtaltici inverſione vomiturientem ventriculum choream ducere, unde etiam præcipuum curationis ſcopum poſuit in ſedanda ventriculi irritatione.

CONVULSIONES. Vomitus ipſe convulſionem fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, diaphragmatis, & muſculorum pro ſua cauſa habet, utì §. 652, dictum fuit. Non mirum ergo, repetitis talibus convulſionibus turbari totum ſyſtema nervoſum, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 233, demonſtratum fuit; & excitari convulſiones etiam in aliis corporis partibus: inprimis cùm nervi per ventriculum, inteſtina, & meſenterium diſperſi tantum imperium habeant in reliquos totius corporis nervos; utì ex alibi dictis patuit. Præterea cùm frequenti vomitu exhauriatur corpus, ab hac inanitione vaſorum convulſionum metus eſſe poteſt (vide §. 232.). Hinc ab helleboro, vomitorio acerrimo, convulſiones metuebat (*b*) *Hippocrates*; & à vomitu ſincero convulſiones & ſingultus damnavit.

Omnia jam illa mala, quæ diuturnam nauſeam ſequuntur, meritò inter effecta vomitûs pertinacis numerantur, de quibus §. 643, dictum fuit.

Si jam ſimul conſideretur, dum, convulſis muſculis abdominalibus & diaphragmate, omnia abdomine contenta validiſſimè comprimuntur, ſanguinem venoſum magnâ vi & velocitate ſummâ pelli verſus cor dextrum, ſimúlque eâdem hâc actione arterias verſus inferiorem partem corporis tendentes & per abdominalia viſcera diſperſas comprimi; patebit, verſus corporis ſuperiora copiam & impetum ſanguinis arterioſi derivari; dum ſimul impeditâ reſpiratione illo tempore, quando vomitus fit, cor dextrum ſe libere in pulmonis vaſa evacuare nequit: hinc reditus ſanguinis venoſi à capite impeditur, dum interim per arterias magnâ copiâ & impetu ſanguis verſus caput pellitur. Summus ergo metus eſt, ne à diuturno & valido vomitu rumpantur encephali vaſa, & ab effuſis humoribus compreſſo cerebro, lethalis apoplexia fiat, quam toties inter vomendi conatus accidiſſe Hiſtoria Medica teſtatur. Præterea, licèt nulla ruptura vaſorum fiat, à nimia tamen diſtenſione vaſorum ſanguineorum mollis encephali pulpa comprimi poterit, adeóque plurima mala produci. Si autem conſiderentur illa, quæ in ipſo vomitûs actu contingunt, patebit, juſtum horum omnium malorum metum eſſe.

(*a*) Sect. I. cap. IV. ubi de Ileo, pag. 89.

(*b*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 142.

(*c*) Coac. Prænot. n°. DLXV. Charter. Tom. VIII. pag. 885.

Turget enim tunc facies & rubet, oculi ſanguine ſuffuſi lacrymantur, venæ jugulares inflatæ tument, ſcintillæ & varii colores oculis obſervantur, tinniunt aures, vertiginoſi fiunt, & poſt validum vomitum ſæpe per aliquod tempus hebetes & ſomnolenti manent homines. Patet hinc, quàm periculoſus plethoricis, vel & cacochymiâ turgentibus corporibus vomitus ſit, & quanto jure inculcaverit *Sydenhamus*, ut, ſi ægri conditio & venæ-ſectionem & vomitorium poſtulaverit, ſemper (*a*)*venæ-ſectio emetici exhibitionem præcedat...... ne ex violentis illis vomendi conatibus rumpantur vaſa pulmonum, vel cerebrum lædatur, affuſo cum impetu ſanguine atque effuſo*; cujus rei Exempla aliquot ſe obſervaſſe affirmat. Patet inde etiam, quare *Celſus* (*b*) vomitum maximè alienum dixerit illis, quibus caput infirmum eſt.

Præterea inter vomendum, dum validiſſimè premuntur viſcera omnia abdominalia, & ſanguine copioſo pulmo & corporis ſuperiora diſtenduntur; ſi chronicis morbis jam tabefacta ferè viſcera quædam fuerint, illorum ruptura & peſſima quævis mala metuenda ſunt. Unde toties lethalis hypercatharſis, ſanguinis ſurſum vel deorſum excretio obſervata fuerunt, dum tabefactum hepar validis vomendi nixibus rumpebatur. Vidi ſic mulierem, quæ diuturno ictero fœdata fuerat, ſumpto emetico incidiſſe in hypercatharſin, quâ ingens copia putridæ amurcoſæ materiæ per alvum ruebat; dein puro ſanguine exeunte lipothymia, & paulò pòſt mors, ſequebantur. Niſi propriis oculis in cadavere illuſtriſſimi Reipublicæ noſtræ Archithalaſſi hoc vidiſſet *Boerhaavius*, quis unquam credidiſſet, œſophagi tubum validis vomendi conatibus rumpi poſſe, utì in *Commentariis* §. 170. n°. 5, dictum fuit. Herniarum productio à vomitu frequentiſſima pariter obſervatur: imò & in ſitu viſcerum naturali inſignis mutatio inventa fuit poſt vomitum diuturnum; utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 169, dictum fuit. Jurè ergo *Celſus*, damnans illorum conſuetudinem, qui quotidie ejiciendo vorandi facultatem moliebantur, de vomitu dixit, (*c*) *Itaque iſtud luxuriæ causâ fieri non oportere confiteor: interdum valetudinis causâ rectè fieri, Experimentis credo. Commoneo tamen, ne quis, qui valere & ſeneſcere volet, hoc quotidianum habeat.*

§. 657. SI vitio cauſæ (653. 654.) acciderit, curatio ex Hiſtoria illorum morborum petenda.

Curatio vomitûs tota pendet ex cognitione cauſæ remotæ, per quam fibræ muſculares faucium, œſophagi, &c, (vide §. 652.), vel facilè convellenda viſcera irritantur. Nulla ergo methodus generalis hîc locum habere poteſt, ſed ſolicita indagatio harum cauſarum requiritur. Si ergo vomitus fiat vitio ventriculi ipſius in propria ſua ſubſtantia malè affecti (§. 653.) per inflammationem, ſuppurationem, ſcirrhum, &c, aut ſimilibus malis, viſcera & alias partes vicinas occupantibus (§. 654.) excitetur, vomitûs curatio ex Hiſtoria illorum morborum petenda erit; de quibus poſtea in morbis inflammatoriis viſcerum agendum erit.

§. 658. SI à causâ (642. 655.) oritur, remedia eadem (644.) huc in uſum revocanda diligenter, maximè opiata, & epithemata corroborantia, attrahentia, diſſipantia.

De his omnibus in capitulo *de Nauſea* dictum fuit, ubi priùs variis nauſeæ

(*a*) Sect. I. cap IV. pag. 65.
(*b*) De Medic. Lib. I. cap. IV. pag. 35.
(*c*) Ibid. cap. III. pag. 30.

cauſis in quinque claſſes diſtinctis, ſingularum dein curatio tradita fuit. Accidit tamen aliquando, poſtquam acres & putres binoſi humores, aut lenta & viſcida fluctuans materies, in ventriculo aut ejus vicinia, collecta, fuerint expulſa per emetica aut purgantia, tamen vomitum fieri ab ingeſtis illico ob nimis ſenſilem jam redditum ventriculum, & poſt repetitas toties in frequenti vomitu convulſiones, facillimè irritabilem. Tunc opiata, quæ omnes hos tumultus ſopiunt, & acriorem ventriculi ſenſum obtundunt, hîc maximum uſum habent; utì & omnia illa, quæ nimium ſpirituum impetum in has partes mutare & alio modo dirigere valent. Celebre ad hos uſus laudatur remedium illud antemeticum à *Riverio* (*a*) deſcriptum, dum ſalis abſinthii ſcrupulus cochleari ſucci limonum miſtus deglutitur: ab his enim, dum in ventriculo hærent, efferveſcentia fit, per quam mirus ſtimulus ventriculi nervis inducitur, atque illius ſpaſmi & convulſiones feliciſſimè tolluntur. Facilè autem patet, hoc remedium non adeo agere expellendo vel corrigendo materiam, in ventriculo aut inteſtinis hærentem, ſed tantùm mutando & dirigendo nervoſi liquidi impetum in has partes. De uſu opiatorum autem ad quintum numerum §. 644, dictum fuit.

Ob eamdem cauſam proſunt illa remedia, quæ debilitatum validis his concuſſibus ventriculum roborant, utì ibidem dictum fuit. Unde etiam poſt vomitum, ſi ſtomachus infirmus eſt, aquam frigidam bibendam voluit *Celſus* (*b*) & panem heſternum, vinum auſterum meracum, carnem aſſam, & cibos omnes quàm ſicciſſimos commendat. Plures tales formulæ, quibus languenti & debilitato poſt diuturnum vomitum ventriculo ſuccurri poteſt, in *Materia Medica* ad Sectionem 644, habentur, ubi ad nauſeam à ſimili cauſa ortam ſanandam adhibentur. Verùm & eximium uſum habent ſimilia epithematis, fomenti, aut cerati formâ ventriculi regioni extrinſecus applicata; quorum formulæ pariter eodem loco habentur. Theriaca *Andromachi* ſuper alutam extenſa & epigaſtrio applicata, ratione optimorum aromatum, quibus conſtat, & opii, cujus bonam copiam habet, pulcherrimè prodeſſe ſolet. Cucurbitæ ſine ſcarificatione ventriculi regione applicatæ pariter profuerunt, ob rationes §. 650. n°. 3, memoratas.

§. 659. HINC liquet ratio difficultatis ſiſtendi vomitûs in multis febribus acutis: tum falſitas & periculum regulæ, *vomitus vomitu curatur*: Cur ſæpe ſudorifera vomitum tollant, ut in peſte; cur ſæpe ſiſtatur ille factâ criſi, ut in variolis: Cur ſæpe miſſu ſanguinis, ut in acutis inflammatoriis: Cur quibus initio febris acutæ vomitus perpetuus ſine cauſa inflammatoria, diarrhœa pro criſi, quæ caveatur dato in principio morbi emetico: Cur vomitus omnis ingeſti, ſtatim ac receptum eſt, peſſimus in acutis fit: ex iiſdem ſingultus naſci, & ſanari poteſt.

Ex hactenus dictis de vomitu ſequentia corollaria deduci poterunt.

RATIO DIFFICULTATIS SISTENDI, &c. Sæpe enim in febribus acutis adeſt inflammatio ventriculi, inteſtinorum, aut viſcerum ventriculo accumbentium; & ab hac inflammatione vomitus fit, qui ergo ſedari nequit, niſi tollatur inflammatio hujus vomitûs cauſa, quod aliquando vel omnino non, vel

(*a*) Prax. Medic. Lib. IX. cap. VII. pag. 415. | (*b*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 30.

ſaltem difficulter, fieri poterit. Præterea patuit ex illis, quæ in vulnerum capitis Hiſtoria dicta fuerunt, cerebro læſo, concuſſo, vel compreſſo, æruginoſæ bilis vomitum ſequi: unde etiam, dum in morbis inflammatoriis capitis turbari incipiunt inſigniter encephali functiones, vomitus talis adeſt, non tollendus, niſi inflammatio ibi nata curari poſſit. Hinc dixit *Hippocrates* loco in *Commentariis* §. 267, allegato, (*a*) *In capitis doloribus æruginoſi vomitus, cum ſurditate & pervigilio citam inſaniam ſignificant.* Verùm etiam atra bilis, quæ diu fixa & immobilis hæſit, viſcera abdominalia gravans, quacumque de cauſa ſoluta & mota acutiſſimas febres incendit, & præter alia peſſima mala nauſeam & vomitum (vide §. 1104.) facit, non compeſcendum, niſi turgens atra bilis tolli poſſit, vel ſic corrigi, ut minùs noceat: quod quàm difficile ſit, patebit, ubi poſtea de hoc morbo dicetur.

TUM FALSITAS ET PERICULUM REGULÆ, &c. Ferè pro axiomate Practico generali à multis habita fuit hæc Regula, quòd, ubicumque vomitus & nauſea aderant in morbis, prodeſſet ſemper Arte vomitum promovere, credentes ſe tunc ſemper ducere morbi materiem per illas vias, verſus quas natura vergit. Confirmabantur in hac opinione, quòd pulcherrimè ſæpe ſuccederet hæc methodus, dum copiâ vel acrimoniâ moleſta bilis, aut fluctuans pituita in primis viis vomitum faciunt. Verùm ex antè dictis patuit, inflammationem ventriculi & vicinarum partium, ſcirrhos, ulcera, cancrum ipſum aliquando pertinaciſſimi vomitûs cauſam eſſe. Facilè autem patet, vomitoriis datis in talibus caſibus omnia hæc mala peſſimè exaſperari. Sic etiam ubi ab inordinato liquidi nervoſi motu vomitus excitatur, Regula hæc fallit, cùm vomitoriis datis illæ turbæ augeantur. Prudentiſſimè hanc Regulam limitavit *Hippocrates*, dum dixit, *ſi* (*b*) *unà cum vomitu eluentur ea quæ vomitûs cauſa ſunt; huic quidem per vomitum, vomitus ſedatur.*

CUR SÆPE SUDORIFERA VOMITUM TOLLANT, UT IN PESTE? Obſervavit hoc *Sydenhamus*, moleſtiſſimum ſæpe vomitum peſte correptis, adfuiſſe, quo propinata medicamenta illico expellebantur: unde in tali caſu à medicamentorum exhibitione abſtinuit, donec ſolo tegumentorum pondere ſudor promanare inciperet: nam (*c*) *cùm materiæ morbificæ radii verſus ambitum corporis ſeſe exporrigant, illico alvi profluvium & vomitiones, ab eiſdem introrſum reflexis, ac in ventriculum & inteſtina decumbentibus provenientes, ultro ſedantur.* Adeo autem certus erat *Sydenhamus*, ſe vomitum talem ſudoribus excitatis compeſcere poſſe, ut dum Pharmacopolæ frater, febre peſtilentiali graviter decumbens, incaſſum fortiora ſudorifera ſumſiſſet, illico vomitu hæc aſſumta rejiciens, promiſerit tamen ſe facilè effecturum, ne deinceps evomeret, quamvis omnium antea exhibitorum faſtidioſiſſimum ſumeret: (*d*) *Promiſſi fidem eventus liberavit; quippe ubi æger à ſola ſtragulorum mole paululùm maduiſſet, largiorem theriacæ Venetæ bolum deglutivit ac retinuit;* atque copioſo ſudore manante ſanatus ab hoc morbo fuit. Ubi autem ſudor ſemel inceptus abrumpebatur quacumque de cauſa, antequam morbi materia penitus expulſa fuiſſet, omnia ſymptomata illico recrudeſcebant.

CUR SÆPE SISTATUR ILLE FACTA CRISI, UT IN VARIOLIS? Contagium variolarum ſuſceptum ſæpe circa ventriculum primò tragœdiam ludit;

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. X. Charter. Tom. VIII. pag. 706. Confer. Coac. Prænot n°. CLXX. Ibid. pag. 861.

(*b*) Lib. de Loc. in hom. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 374.

(*c*) Sect. II. cap. II. pag. 154.

(*c*) Ibid. pag. 154.

dit; cardiæ dolor & anxietatis circa hunc locum ſenſus, nauſea & vomitus, in primo ſtadio hujus morbi toties præſentes, hoc domonſtrant. Omnia hæc mala ſolent manere toto contagii ſtadio, donec per febrim accenſam ſuſceptum venenum verſus habitum corporis deponatur, & puſtulas inflammatorias, poſtea in abſceſſum vel gangrænam abituras, producat. Solent tunc omnia ſymptomata minui, & vomitus hactenus moleſtus ceſſat, factâ criticâ depoſitione venenati hujus ſtimuli, & mutatorum per illum humorum verſus corporis exteriora. Ubi verò poſt eruptionem variolarum vomitus manet, deſignat tunc, variolas ipſam internam ventriculi aut œſophagi ſuperficiem obſidere, vel per validam febrim prægreſſam bilem acriorem redditam ventriculum irritare; de quibus poſtea pluribus in variolarum Hiſtoria dicetur.

CUR SÆPE MISSU SANGUINIS, UT IN ACUTIS INFLAMMATORIIS? Quia in his morbis ab inflammatione ventriculi, aut vicinorum viſcerum, aut etiam encephali, vomitus frequenter producitur. Summum jam remedium eſſe ad inflammationem ſanandam ſanguinis miſſionem, patuit ex illis, quæ de cura inflammationis antea dicta fuerunt. In *Commentariis* §. 644. n°. 3, dictum fuit, de memorabili illo caſu nobilis fœminæ febre acutâ inflammatoriâ decumbentis, cui vomitorium dederat *Sydenhamus*, ut vomitum importunum ſanaret, quod toties in aliis caſibus profuiſſe uſu didicerat: ingenuè fatetur (*a*), utì ibidem dictum fuit, commiſſum errorem; & poſtea in aliis, ſimili febre decumbentibus, pleuritidis inſtar iteratâ venæ-ſectione morbum hunc aggreſſus fuit, & feliciſſimo quidem cum eventu.

CUR QUIBUS INITIO FEBRIS ACUTÆ, &c. Quia tunc ſemper ferè acrior bilis vel copioſior ventriculum irritat; quæ morâ & febre malignior reddita, & ad inteſtina delata, diarrhœam in fine morbi excitat, ſæpe periculoſam, dum fractæ per morbum ægri vires validas evacuationes pati nequeunt. Inprimis hoc locum habet in illa febris continuæ ſpecie, quæ autumnali tempore plurimùm occurrit, & illam conſtitutionem epidemicam comitatur, quæ febribus intermittentibus producendis favet. Cùm verò intermittentes febres ſæpius epidemicè graſſentur, quàm alii morbi; & febris hæc continua, quæ illas comitatur, frequentiùs reliquis obſervabitur, utì *Sydenhamus* (*b*) optimè monuit. Imò non ſine ratione concluſit magnus ille Vir (*c*), colligens illa omnia, quæ plurium annorum fideli Obſervatione de epidemicis conſtitutionibus didicerat, hanc eſſe primariam naturæ febrim, quia & frequentiùs occurrit reliquis, & illi præ reliquis congruunt veterum Medicorum axiomata, quæ nobis de criſi in morbis reliquerunt, utì in *Commentariis* §. 587, dictum fuit; ubi de criſi agebatur. Verùm & intermittentes autumnales, quæ ſimul cum hac febre continua graſſari ſolent, ſimilem indolem habent; & tertianæ, duplicatæ, imò & quartanæ ipſæ, geminatis paroxyſmis & protractis, ſæpe in continuam illam abeunt (*d*), & viciſſim hæc febris quandoque ſe in intermittentium claſſem reponit (*e*). Unde meritò concluſit *Sydenhamus*, dictam febrim continuam intermittentium illarum febrium autumnalium quaſi compendium quoddam eſſe, & contra ſingulos intermittentium paroxyſmos hujus febris acutæ compendium videri; (*f*) *atque adeo diſcrimen, in hòc maximè verſari,*

(*a*) Sect. II. cap. II. pag. 148.
(*b*) Sect. I. cap. III. pag. 57.
(*c*) Ibid. Sect. V. cap. VI. pag. 317.
(*d*) Ib. Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. I. p. 69.
(*e*) Ibid. n°. II. pag. 73.
(*f*) Ibid. cap. III. pag. 56.

quòd continuæ conceptam ſemel efferveſcentiam συνεχῶς *eodémque ſemper tenore perſicerent. Intermittentes autem partitis vicibus ac diverſis temporibus eâdem deſungerentur.* Unde patet, quàm latum uſum hæc Regula Practica habeat, cùm & in acutis continuis illis, adeo frequenter obviis, & in intermittentibus, toties epidemicè graſſantibus, locum inveniat. Obſervavi enim, dum in his regionibus ſimul occurrerent frequentiſſimæ hæ febres, vomitorium in initio febrium intermittentium & acutarum datum pulcherrimè profuiſſe; quámvis etiam, utì *Sydenhamus* (*a*) optimè notavit, dato in initio horum morborum emetico, materies vomitu rejecta neque mole valde ſpectabilis, neque pravis qualitatibus adeo inſignis reperiatur. Ubi verò in morbi progreſſu datur vomitorium, dum in ejuſdem initio hoc neglectum fuit, ingens ſæpe ſaburra collectæ bilioſæ materiæ expellitur. Interim magnum inde levamen illico percipiunt ægri, & poſtea hæc febris placidè pergens, abſque moleſtis ſymptomatibus decurſum ſuum abſolvit, & ſemper cavetur funeſta, ſæpius in fine horum morborum contingens diarrhœa. Tota difficultas tantùm in eo conſiſtit, ut bene diſtinguatur, an cauſa inflammatoria adſit, nécne. Anni tempus, epidemica conſtitutio cognita, & fidelis nocentium & juvantium Obſervatio lucem dabunt. Autumnus enim talium morborum ferax eſt; ver autem, & illi proxima æſtatis pars, morbis inflammatoriis producendis magìs favet. Quanta tamen cura in his diſtinguendis requiratur, patet; cùm ipſe *Sydenhamus*, adeo oculatus in his rebus, ſe deceptum fuiſſe ingenuè fateatur, utì paulo antè dictum fuit.

CUR VOMITUS OMNIS INGESTI, &c. Deſignat enim ferè ſemper ipſum ventriculum, aut ipſi contiguum diaphragma, vel & vicina viſcera; validâ inflammatione correpta eſſe; unde à minima etiam ventriculi repletione hæc ſic irritantur, ut vomitus fiat; per quem, ruditer preſſis partibus his inflammatis, metus eſt ſummus, ne præſens inflammatio ſubitò in lethalem gangrænam abeat. Simul etiam ſuo effectu peſſimus eſt talis vomitus, quia diluentium & antiphlogiſticorum uſum, quorum larga copia in curandis ſimilibus morbis requiritur, omnino prohibet.

EX IISDEM SINGULTUS NASCI, ET SANARI POTEST. Sigultus videtur eſſe (*b*) *convulſio œſophagi ventriculum & diaphragma ſurſum trahens, dum ſimul diaphragma ſubitò deorſum convellitur.* Illa enim quæ obſervantur phœnomena in homine ſingultiente, hoc docere videntur; & poſt diuturnum ſingultum circa cardiam & fauces moleſtia ſolet percipi. Convulſivus autem ille motus tam citò fit, ut non adeo exactè determinari poſſit, quænam partes agant: unde & *Sydenhamus* ingenuè fatetur, ſe ſibi (*c*) *ipſi de ſingultûs cauſa diſquirenti ſatisfacere non poſſe.* Satìs tamen videtur conſtare, quòd œſophagi convulſivus motus ſit. Confirmat hoc *Hippocrates*, qui ab iiſdem cauſis & convulſionem & ſingultum deduxit, dicens, (*d*) *Convulſio aut à repletione, aut vacuatione oboritur, ita verò etiam ſingultus:* & alibi ſæpius convulſioni ſingultum junxit; (*e*) *Effuſo copioſo ſanguine convulſio aut ſingultus accedens malum.* Et ſequenti poſt hunc aphoriſmo; (*f*) *quæ profuſæ purgationi convulſio aut ſingultus ſuccedit, malum.* Cùm

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. pag. 65.
(*b*) Boerh. Inſtit. Medic. §. 808.
(*c*). Sect. I. cap. IV. ubi de ſingultu. pag. 86.
(*d*) Aphor. Sect. VI. n°. XXXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 273.
(*e*) Ibid. Sect. V. n°. III. pag. 195.
(*f*) Ibidem. n°. IV.

autem nauſea & vomitus convulſionem fibrarum muſcularium œſophagi, faucium, ventriculi, &c, pro ſua cauſa agnoſcant; videtur & ſingultum proximè huc referendum eſſe, & ejus ſanationem haberi poſſe ex illis, quæ de vomitûs & nauſeæ curatione dicta fuerunt. A ſimilibus enim cauſis oritur ferè ac vomitus: ventriculi enim inflammationi comes ſæpe eſt, utì §. 951, dicetur.

Hepati inflammato, (*a*) ſingultum accedere monuit *Hippocrates*: & alibi ab ileo (*b*) & vomitum & ſingultum fieri dixit. Ab inordinato ſpirituum motu ſingultum naſci, obſervatur toties in hyſtericis mutatâ hâc determinatione ſpirituum, vel ſopito tumultu, domandum; quod ſæpe irritatis in alio loco corporis nervis perficitur pulcherrimè, vel & opio dato compeſcitur ſingultus. A ſingultu detento (*c*) ſternutationes ſupervenientes ſingultum ſolvere obſervavit *Hippocrates*, dum irritatis nervis per nares diſperſis mutatur directio ſpirituum nervoſorum, priùs nimio impetu in œſophagi fibras irruentium, dum ſingultus aderat. Diaſcordio largâ doſi exhibito (quod opium continet) ſingultum optimè ſe curare potuiſſe teſtatur (*d*) *Sydenhamus*; dum ſemine anethi aliiſque, quæ tamquam ſpecifica decantantur, uſus nihil profeciſſet.

Si ergo à talibus cauſis orta fuerit, quæ inter vomitûs & nauſeæ cauſas recenſitæ ſunt, curatio ex antè dictis petenda erit. Si à ſubita nimis depletione ortus fuerit ſingultus, utì ſæpe in ſenibus poſt diarrhœam, & maximè poſt vomitiones, obſervavit *Sydenhamus* (*e*), evacuationes illæ compeſcendæ ſunt, & blandis humoribus perditorum jactura reſtitui debet. Si verò à nimia repletione, proderunt evacuantia.

Præterea ſæpe oritur ſingultus, dum œſophági interior ſuperficies irritatur mole deglutiti cibi, vel & potûs, ſubitò ingurgitati. Sic voraces pueri, dum furtim ſubrepta bellaria avidiſſimè comedunt, ſingultu affici ſolent. Idem & ab acrioribus deglutitis frequenter accidit. Omnium frequentiſſimus & moleſtiſſimus ſingultus oritur, dum aphthis obſidetur œſophagus, & ſæpe, antequam in faucibus appareant vel oris interni partibus, ex ſingultu nato illas jam adeſſe noverunt Medici. Aphthis autem deciduis videmus ſæpe linguam & fauces excoriatas quaſi & dolentes, ſi vel leviſſimo acri tangantur: idem etiam œſophagi internæ ſuperficiei tunc accidit, & à quibuſvis ferè deglutitis, imò ab ipſa ſaliva ſæpe, dolentiſſimus tunc ſingultus oritur; ad quem curandum nihil ferè melius invenitur, quàm ſi omni horâ pauculùm olei amygdalini recèns preſſi deglutiatur, quod blandâ ſuâ vi excoriatum œſophagum pulcherrimè demulcet.

(*a*) Aphor. Sect. V. n°. LVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 230.
(*b*) Ibid. Sect. VII. n°. X. pag. 296.
(*c*) Ibid. Sect. VI. n°. XIII. pag 255.
(*d*) Sect. I. cap. IV. ubi de ſingultu. pag. 87.
(*e*) Ibid. pag. 86.

DEBILITAS FEBRILIS.

§. 660. **DEBILITAS** ingens ſequitur impeditum influxum & preſſionem liquidi nervoſi in muſculos.

De fibrarum ſolidarum noſtri corporis debilitate, utì & vaſorum minorum & majorum, & viſcerum, quæ illis conſtant, antea dictum fuit. Patuit tunc, debilitatem in his vocari illam partium ſolidarum hæc conſtituentium cohæſionem, quæ tam levi motu tolli poteſt, ut imparia ſint iis efficiundis, quæ ſanitatis & vitæ ratio ab ipſis poſtulat (vide §. 41.). Per debilitatem autem febrilem hîc intelligitur impotentia exercendi motus muſculares, qui à voluntatis imperio pendent, utì dum æger febre decumbens corpus vix erigere, vel membra movere valet, licèt efficaci voluntatis nixu hoc facere tentet, & quàmvis nullus partium movendarum dolor hoc impediat. Qui enim podagræ, vel rheumatiſmi, acerrimis doloribus prohibetur, ne membra movere poſſit, non ideo debilis dicitur. Cùm verò in omni febricitante aliqua debilitas in exercendis motibus muſcularibus adſit, & cùm nunquam illos exercere poſſint tanta cum facilitate, oblectamento & conſtantiâ, utì in ſanitate fit, hinc agitur tantùm de debilitate ingenti, tamquam ſymptomate febrili, quod peculiarem Medici attentionem & curam requirit. Ingens ergo debilitas vocatur impotentia exercendi motus muſculares, aucta quidem, ſic tamen ut volontatis imperio aliquo ſaltem modo fieri poſſint, quàmvis difficulter neque conſtanter. Ubi enim totalis impotentia eſt illos motus exercendi, quæ nullo nixu voluntatis ſuperari poteſt, dicitur paralyſis, omnino diſtinguenda à debilitate, quamtúmvis etiam magna hæc fuerit. Præterea paralyſis non tollit omnium muſculorum voluntariorum actionem ſimul; ingens verò debilitas omnes muſculos æquabiliter afficere ſolet; quàmvis magìs minúſve percipiatur in his vel illis, prout majorem vel minorem vim exercere debent, dum agunt. Sic debiliſſimus etiam homo labia, oculos, digitos, &c, movere poterit, ſed brachium extendere, corpus erigere, vel in lecto circumvertere non valebit; quia plures & validiores ſimul agere debent muſculi, ut hæc fieri poſſint.

Patet autem ex illis, quæ de muſculorum actione in Phyſiologis demonſtrantur, cauſam motûs muſcularis nunc adeſſe, nunc abeſſe in muſculis; adeóque aliunde in illos venire, neque ſemper præſtò eſſe. Simul conſtitit directis Experimentis, requiri liberum commercium inter encephalon & muſculos movendos per nervos intermedios, ut motûs muſcularis cauſa illis applicari poſſit; intercepto enim hoc commercio per ligaturam vel deſtructionem nervi, ab encephalo ad muſculum tendentis, nullus motus in tali muſculo excitari poterit. Ex illis autem, quæ per Anatomen hodie de encephali fabrica novimus, concludere licet, (a) ab encephalo per nervos tranſmitti tenuiſſimum fluidum ad omnes muſculos viis diſtinctiſſimis, licèt illud fluidum tenuitate ſuâ omnem ſenſum fugiat, & per minuta adeo vaſcula fluat, ut nulla Arte ſub ſenſus cadere poſſit. Patet ergo, de-

(a) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 284.

bilitatem illam, de qua hîc agitur, ſequi impeditum influxum & preſſionem liquidi nervoſi in muſculos. Preſſio autem illa per voluntatis imperium in muſculos arbitrarios fit: ſimulac enim volumus movere membrum quoddam, abſque ullo obſervabili temporis intervallo inter voluntatis efficacis nixum & effectum inde productum, movetur illico. Quomodo autem hæc in mente noſtra poteſtas excitandi per voluntatem motus muſculares agat in primam nervorum originem; atque ibi celeritatem & copiam liquidi nervoſi per nervos fluxuri augeat, ignoramus; cùm minimè ex illis, quæ de mentis noſtræ & corporis natura cognita habentur, intelligatur ratio, quâ hæc bina (*a*) *agere, in ſe mutuò, vel pati à ſe mutuò queant*. Præterea ille voluntatis nixus in debiliſſimo etiam homine adeſſe poteſt, abſque debito effectu tamen; adeóque cauſa hujus debilitatis à defectu tenuiſſimi fluidi nervoſi, vel impedito libero ejus motu ab origine nervorum in muſculos, pendet.

Verum quidem eſt, Experimenta pariter docuiſſe, ligatâ arteriâ, ad muſculum diſtributâ, aboleri muſcularem motum; ſed influxus arterioſi ſanguinis videtur tantùm requiri, ut muſculus aptus evadat, ut poſſit affici à cauſa motûs muſcularis per nervos ab encephalo in muſculum derivanda. Adeóque ſanguinis arterioſi influxus in muſculos non videtur eſſe proxima cauſa motûs muſcularis, ſed tantùm per illum ſic diſponi muſculum, ut accedente liquidi nervoſi influxu per nervos moveri poſſit. Nullum enim voluntas noſtra habet imperium, quo poſſit directè accelerare ſanguinis arterioſi influxum in muſculos, & dum muſculus in validiſſimâ actione eſt, ejus caro pallet, expulſo omni ſanguine. Præterea ſi defectus ſanguinis arterioſi eſſet in corpore, vel langueret nimis ejus motus, atque illi debilitatem febrilem quis adſcribere vellet, tamen verum eſſet, deficere pariter ſpirituum nervoſorum influxum in muſculos. Liquidi enim nervoſi ſecretio, & motus æquabilis per cerebri medullam & nervos, requirunt applicationem ſanguinis arterioſi debitâ copiâ & impetu ad corticis fabricam; adeóque res eodem rediret.

Videndum jam, quænam ſint illæ cauſæ, quæ obſervatæ fuerunt impedire influxum & preſſionem liquidi nervoſi in muſculos, ſícque in febribus ingentem debilitatem producere.

§. 661. QUOD impedimentum ab inanitate vaſorum, exhauſto liquido, ab immeabilitate liquidi, obſtructione canalis, compreſſione hujus, maximè circa originem ſuam in cerebro & cerebello, debilitate cordis.

INANITATE VASORUM, EXHAUSTO LIQUIDO. Fluidorum noſtrorum per vaſa motus à binis cauſis diſtinctis pendet; corde nempe impellente ſanguinem in arterias convergentes, illáſque diſtendente; & deinde arteriarum actione, quâ renituntur ſuæ dilatationi, & ſe contrahunt illo tempore, quo cor eſt in diaſtole. Verùm ſanguinis illa quantitas, quæ ex cordis cavis in arterias projicitur, non ſufficeret illis omnibus dilatandis eodem tempore in diſſitis corporis locis, niſi arteriæ plenæ forent tunc, quando per cordis ſyſtolen ſanguis in illas impellitur.

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 27. lit. *i*.

Simulac ergo tanta jactura fluidorum facta eſt, ut in ultimo contractionis ſuæ limite arteriarum latera non ſint undique contigua liquido contento; ſanguis, corde expulſus, arterias replebit abſque ulla dilatatione; & momento ſequenti, dum cor eſt in diaſtole, arteriæ non contrahentur, quia non fuerunt dilatatæ; adeóque non promovebitur ſanguis illarum cavis contentus, ſed ſtagnabit, donec pluribus vicibus cor expulerit ſanguinem in arterias, illáſque iterum ſic impleverit, ut ſequenti ſyſtole illas dilatare poſſit. Vacillabit itaque naturalis humorum per vaſa motus; deficiet copia ſanguinis per vaſa encephali pellendi; minuetur preſſio, quâ urgentur liquida in vaſa ſecernentia corticis cerebri & cerebelli; adeóque & deficiet ſecretio ſpirituum, & illorum motus æquabilis per nervos; unde debilitas ergo ſequi debebit neceſſariò. Patet hujus rei veritas quotidianis Obſervatis: dum enim robuſtiſſimo homini, vel ferociſſimo animali per vulnus inflictum tanta contingit ſanguinis jactura ut debita plenitudo in arteriis deficere incipiat, illico languent, & in ſummam debilitatem incidunt.

AB IMMEABILITATE LIQUIDI, OBSTRUCTIONE CANALIS. Immeabile dicitur liquidum, quando non poteſt tranſire expeditè per anguſtias ultimas vaſorum, in quibus hæret: ſive jam hoc fiat viſcoſitate liquidi, quâ adunatæ ejus moleculæ non patiuntur ſe ſeparari, ut per ultimos fines vaſorum tranſire poſſint; ſive errore loci dilatata minorum vaſorum orificia majores moleculæ ingreſſæ fuerint, quæ per ultimas illorum anguſtias tanſire nequeunt, idem erit effectus, & in utroque caſu liquidi immeabilitas aderit. Obſtruentur ergo canales, in quibus liquidum immeabile hæret, quia moles tranſmittenda excedit capacitatem vaſis tranſmiſſuri (vide §. 107.); delebuntur ergo, vel turbabuntur, omnes illæ functiones, quæ à libero humorum circuitu per hæc vaſa pendebant. Verùm à libero motu humorum per vaſa encephali ſecretio ſpirituum nervoſorum pendet, & illorum motus per nervos; adeóque patet, debilitatem in febribus ab immeabilitate liquidi, & obſtructione vaſorum inde natâ, poſſe fieri. Inde in morbis acutis inflammatoriis, dum orbatus diluente ſuo vehiculo ſanguis difficiliùs tranſit per ultimos arteriarum fines, ſæpe tanta debilitas oritur: præcipuè ſi morbi impetus caput petat, atque in encephali vaſis immeabilis ſanguis hærere incipiat. Ob eamdem rationem, dum frigidâ & mucoſâ cacochymiâ corpus, languet, lenti & viſcoſi humores per anguſtias vaſorum corticalium encephali tranſire nequeunt; unde torpor, hebetudo, & in motibus muſcularibus exercendis impotentia.

COMPRESSIONE HUJUS; MAXIME CIRCA ORIGINEM SUAM IN CEREBRO ET CEREBELLO. In plethoricis hominibus ſæpe ab hac cauſa ſumma debilitas fit, licèt nec in ſolidis, nec in fluidis corporis partibus ullum ſit vitium, ſed ſola ſanguinis boni nimia copia adſit. Cranium enim ſemper pleniſſimum eſt; utì patet dum ſuperior pars calvariæ in cadavere unà cum dura matre aufertur: ſtatim enim encephali moles elevatur, neque poteſt iterum adaptari reſecta pars abſque encephali compreſſione. Si ergo ſanguinis rubri major copia adſit, cùm naturaliter in corticali encephali parte nunquam ſanguis ruber inveniatur, ſed tantùm in duræ & piæ matris vaſis hæreat; his vaſis diſtentis, cùm calvaria cedere nequeat, comprimetur mollis & pulpoſa corticis fabrica. Cùm autem & arteriæ, rubrum ſanguinem habentes, per ipſam medullarem ſubſtantiam cerebri diſperſæ inveniantur, & numeróſæ ſatìs medullam oblongatam ambiant; patet, ab hac cauſa ſic comprimi poſſe tenerrima nervoſa ſtamina in ipſa ſua origine in cerebro & cerebello, ut inde impe-

diatur influxus & preſſio debita liquidi nervoſi in muſculos, adeóque ſequatur debilitas. Quia autem cerebrum mollius in ſua ſubſtantia eſt, quàm cerebellum; hinc à tali cauſa cerebri functiones priùs lædentur, à quibus voluntariorum muſculorum actio pendet. Sic ſummè plethoricos ſæpe invenimus debiliſſimos; poſt largam verò ſanguinis miſſionem redeunt illico priſtinæ corpori vires. Idem jam obtinebit, dum per febris impetum, & calorem auctum, ſanguis rarefactus diſtendit vaſa, licèt copia major non adfuerit. Si autem ab iiſdem cauſis, ruptis vaſis, humores effuſi compreſſerint encephali ſubſtantiam, periculoſius adhuc erit malum, utì facilè patet. Ab hac cauſa ferociſſimus taurus, ſecuri percuſſus cranium, cadit illico, reſolutis omnibus viribus. Videtur cauſam ſimilem debilitatis agnoviſſe *Hipprocrates* dum dixit, (*a*) *Qui præter rationem, nullâ exiſtente vaſorum vacuatione, proſtratis ſunt viribus, malum.* Et alibi, (*b*) *Quibus capitis & cervicis labores, atque totius corporis cum tremore imbecillitas quædam, ſanguinis eruptiones ſolvunt.* Facilè jam patet, debilitatem ab omni cauſa comprimente cerebrum poſſe fieri, ſive in dilatatis vaſis, ſive in ventriculis cerebri, aut alibi collectis humoribus, hæc cauſa hæſerit. Memorabile Exemplum hujus rei legitur apud *Lamottium* (*c*); mulieri levis capitis contuſio circa oculum ſiniſtrum & oſſis temporis vicinam partem facta fuerat, abſque ullo ferè dolore, vel malo ſymptomate, levem hanc, ut videbatur, offenſam comitante: ecchymoſis tantùm in loco contuſo aderat. Poſt octodecim circiter dies elapſos, diſſipatâ jam penitus ecchymoſi, nullo hactenus malo percepto, incepit debilitari; poſt biduum vacillabat memoria, & incondita loquebatur; poſtea debilitas augebatur continuò, licèt multùm comederet, & cerebri omnes functiones delebantur magìs magíſque, donec bimeſtri ſpatio elapſo moreretur. In cadavere inveniebatur ſerum album ſubturbidum in ſubſtantia corticali ſatìs profundè hærens, medullæ cerebri proximâ; & illa cerebri pars, quæ hoc ſero alluebatur, ad minimum attactum diffluebat.

DEBILITATE CORDIS. Cor verum muſculum eſſe, omnibus notum eſt, & vi muſculari agere in contentum cavis ſuis ſanguinem, illúmque in arterias validâ vi exprimere. Verùm ut hoc fieri poſſit, requiritur debita firmitas in carne ejus muſculoſa. Dum enim cor in ſyſtole ſua urget ſanguinem, debet ſuperare poſſe arteriarum plenarum reſiſtentias, & cordis latera ſimili vi premuntur à ſanguine contento, ac eſt illa, quæ impenditur à corde ſanguini per arterias propellendo. Requiritur ergo validum robur in fibris muſcularibus cordis, ne ultra modum diſtrahi poſſint. Si ergo à quacumque demum cauſa debilitetur fibrarum cordis debita cohæſio, manentibus iiſdem reſiſtentiis ſuperandis, fiet major illarum diſtractio; adeóque augebitur brevì ſemel nata cohæſionis fibrarum debilitas, & dilatabuntur cordis cava. Verùm & auctis reſiſtentiis, quámvis idem in cordis fibris robur fuerit, illas majorem vim pati debere, adeóque plùs diſtrahi, ergo & debilitari (vide §. 25. n°. 3.), patet. Pluribus de hac re actum fuit, & Obſervationibus fideliſſimis graviſſimorum Auctorum confirmatum, ubi aliâ occaſione de cordis aneuryſmate (vide §. 176.) dicebatur, quod ſemper diſtractionem fibrarum cordis & debilitatem, ſupponit. Ulceribus eroſum fuiſſe cor

(*a*) Coac. Prænot. n°. LVI. Charter. Tom. VIII. pag. 855.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. dict. CLIV. Charter. Tom. VIII. pag. 800.

(*c*) Traité complet de Chirurgie Tom. II. pag. 580.

quandoque, ſicque in ſua ſubſtantia debilitatum, pluribus Exemplis Hiſtoria Medica docet: & ruptum fuiſſe ab ulceroſa tali eroſione dextrum cordis ventriculum, in cadavere Illuſtriſſimæ *Ducis Brunſwicenſis* apparuit (*a*). Verùm longè mirabilior erat illa Obſervatio, quæ eodem in loco à celeberrimo *Morando* deſcribitur. In nobilis viri cadavere ſubitæ mortis cauſam inveſtigans nec in capite, nec in abdomine aliquid mali invenit, & ſani pulmones apparebant. Verùm diſciſſo pericardio maſſa coagulati ſanguinis apparuit, & in ventriculo ſiniſtro foramen, quod longitudine octo lineas æquaret; atque cordis carnoſa ſubſtantia tam parùm firma inveniebatur, ut ſtylus exploratorius, ubicumque poneretur, ſolo ſuo pondere, quámvis exiguo, illam penetraret integre. Si ergo à latentibus cauſis adeo minui poſſit carnis muſculoſæ cordis firmitas, nullum dubium eſt, quin à leviori tali malo debilitas cordis naſci poſſit, quâ non valeret debito impetu ſanguinem in arterias propellere. Verùm ab hac cordis vi pendet applicatio ſanguinis arterioſi ad encephali fabricam, &, quæ inde pendent, ſpirituum ſecretio & motus per nervos, adeóque debilitato corde, non mirum erit, impediri influxum & preſſionem liquidi nervoſi in muſculos, quæ ſequitur ingens debilitas.

An ad modò recenſitas debilitatis cauſas referri poſſunt quædam alia ſatìs mira in morbis obſervata? Hæret aliquando in morbis aliquid circa præcordia, quod venenatâ quaſi vi omnes vires uno momento proſternit; &, quamdiu ibi hæret, ſummam debilitatem facit, quámvis nulla jactura liquidorum prægreſſa fuerit, neque obſervabilis ulla mutatio in liquidis ſolidíſve partibus corporis reliquis inveniatur, cui ſubitò nata debilitas attribui poſſet. A bile circa præcordia hærente non tantùm convulſiones, ſed & ſyncopen ortam fuiſſe, obſervavit *Galenus* (*b*); excuſsâ hâc ſaburrâ per vomitum, illico ceſſabant omnia hæc mala. In febribus continuis, quæ epidemicè graſſabantur, mirabatur *Sydenhamus* præter alia mala ſymptomata adeſſe (*c*) ingentem ac ſubitaneam virium conſternationem; emetico verò dato, omnia ſæva illa ſymptomata, quæ & ægros excruciabant, & adſtantes perterrefaciebant, (*d*) illico mitigabantur. A venenis aſſumtis quandoque & ſumma debilitas obſervata fuit, dum tantùm in ventriculo hærerent; utì plurimis Exemplis apud *Wepferum* in *cicutæ aquaticæ Hiſtoria* confirmatur. Non videntur autem omnia ſimilia agere immeabilitatem liquidis conciliando, aut obſtruendo canales, quia illico ceſſant omnia hæc mala, dum ventriculo expelluntur. An mutatis ventriculi nervis directè in cor agunt ipſum; an prius cerebellum vitalibus corporis functionibus inſerviens afficitur? Sufficit hîc notaſſe mirum hunc effectum, licèt minùs intelligatur, quomodo à ſimilibus ſubitanea adeo debilitas fiat, ſimúlque proderit hoc noviſſe, ne quandoque debilitas à tali cauſa pendens aliis adſcribatur.

§. 662. PRIOREM cauſam demonſtrant ſymptomata magnarum evacuationum prægreſſa, & præſentia, ut eſt diuturnitas morbi; hæmorrhagiæ morboſæ, artificialéſve; ſudor;

(*a*) Académ. des Sciences l'An 1732. Mémoir. pag. 594.

(*b*) De Loc. affect. Lib. V. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 493.

(*c*) Sect. I. cap. III. pag. 57.

(*d*) Ibid. cap. IV. n°. II. pag. 65.

diabetes,

diabetes, ſalivatio, diarrhœa, defectus cibi aſſumti, retenti, digeſti, intropulſi, pallor; macies; pulſus parvus; vaſa collapſa; muſculi flaccidi.

Cùm ergo à diverſis, imò aliquando oppoſitis cauſis, debilitas naſci poſſit, requiritur omnino ad curationem legitimè inſtituendam, ut priùs conſtet, à quanam cauſa debilitas ortum duxerit. Signa ergo enumeranda ſunt, quibus præſens jam in corpore debilitatis cauſa ab aliis diſtingui poſſit. Hâc autem paragrapho dicetur de illis quæ docent, exhauſtis liquidis & vaſorum inanitati debilitatem adſcribendam eſſe.

Primò huc referuntur magnæ evacuationes quævis, quæ, dum adſunt, ſenſibus patent; dum verò prægreſſæ fuerunt, Hiſtoria morbi hoc docebit. Præterea per magnas evacuationes quaſcumque corpus mutatur, & aliud apparet externâ etiam ſpecie, quàm antè fuit; unde & ex illis mutationibus obſervatis judicatur, tales evacuationes præceſſiſſe. De ſingulis his jam dicendum erit.

DIUTURNITAS MORBI. Notum eſt vitali humorum per vaſa motu, optima etiam in ſanitate, deteri ſolidas corporis partes, & minui fluidorum copiam: unde requiritur perditorum reſtitutio ex ingeſtis cibis & potibus, per vim vaſorum & viſcerum corporis noſtri mutatis, & in naturam noſtram converſis. Verùm accelerato per febrim motu vitali, longè plùs de corpore perit quotidie: & in hominibus obeſis, acutâ continuâ febre laborantibus, ſæpe binarum ſeptimanarum ſpatio dimidium corporis pondus amittitur. Simul etiam, per febrim læduntur plurimæ functiones, quæ ingeſta in noſtri corporis naturam mutare debent; unde & ſimul deficit, vel turbatur ſaltem, perditorum reſtitutio. Adeóque patet, debilitatem, quæ diuturnum morbum ſequitur, inprimis ab hac cauſa pendere; & curandam eſſe talibus, quæ amiſſorum damnum reſarcire valent.

HÆMORRHAGIÆ MORBOSÆ, ARTIFICIALESVE. Ut debita fiat ſecretio liquidi nervoſi in cerebro & cerebello, & preſſio ejus in muſculos, requiritur arterioſi ſanguinis in arteriis encephali debita copia & impetus. Ubi ergo per hæmorrhagias ſive ſpontaneas, ſive Arte paratas, plurimùm minuitur ſanguinis copia, patet debilitatem ſequi debere. Ubi (§. *610.*) agebatur de illis remediis, quibus nimius impetus humorum vitalium in febri compeſci poſſit; patuit, efficaciſſimam ad hunc ſcopum eſſe venæ-ſectionem, per quam ad quemvis gradum debilitari poſſunt vires. Nam & in ſano & robuſtiſſimo homine ad animi deliquium uſque hæc fieri poterit, id eſt, ad ſummam debilitatem. Quanta debilitas inde ſæpe fiat, dum per abortus, vel & in puerperio, ſolutis uteri vaſis, ſanguis undatim profluit, quotidianæ docent Obſervationes. Furientis maniaci immane robur repetitâ venæ-ſectione ſic fractum vidi, ut nequidem artus movere poſſet, ſopito quidem omni furore, ſic tamen, ut immedicabilis fatuitas ſucceſſerit. Augetur adhuc nata ex validis hæmorrhagiis debilitas, quia ob nimiam ſanguinis jacturam impeditur ingeſtorum aſſimilatio debita (vide §. *25.* n°. *1*, & §. *43.* n°. *3.*).

SUDOR. Quænam mala à ſudoribus profuſis fieri poſſint in morbis, partim dictum fuit §. *594.* n°. *2*; partim dicetur poſtea, quando peculiari capitulo *de ſudore febrili* agendum erit. Sufficit hîc notaſſe; quòd, cùm per ſudorem tenuiſſi-

mia pars ſanguinis diffletur, reſiduum inſpiſſabitur; unde æquabilis circuitus per minima encephali vaſa turbabitur, adeóque & impedietur debita ſecretio liquidi nervoſi, ejúſque preſſio in muſculos. Simul etiam, magnâ tali evacuatione per ſudores, liquidorum exhauſtio & vaſorum inanitas fiunt. Unde monuit *Ægineta* (*a*) laſſare ſupramodum elapſos ſudores, ita ut in ſyncopen frequenter ægros deduxerint. Profuſi autem ſudores, uti optimè notavit *Sydenhamus* (*b*), à debilitatis corporis viribus poſt morbos longos naſcuntur ſæpe, & quamdiu durant, impediunt, ne à talibus morbis reſurgentes vires recolligant.

DIABETES. Rarus affectus, quem *Galenus* (*c*) bis tantùm ſe vidiſſe affirmavit: &(*d*) *miraculum quoddam haud ita ſæpe hominibus uſitatum* dixit *Aretæus*, & ἀπὸ τῦ διαβαίνειν vocatum voluit, quia celerrimus liquidorum tranſitus eſt. *Galenus* (*e*) hydropem ad matulam, diarrhœam per urinas, & dipſacum hunc morbum vocatum fuiſſe memoriæ tradidit. Latini peculiare nomen ei non dederunt, ſed nimiam urinæ profuſionem dixerunt (*f*) tantùm. *Galenus* autem diabeten videtur vocaſſe, quando ingeſtus potus ſubitò per urinam exiret immutatus; ſic enim habet, (*g*) *Equidem eum huc uſque bis vidi, ſupramodum ſitientibus, infirmis, atque idcirco exuberanter bibentibus, celeritèrque per urinam epotum reddentibus tale, quale biberant. Ægineta* (*h*) diabetis dedit ſequentem definitionem. *Diabetes eſt ſubitus potulentorum exitus talibus per urinam redditis, qualia epota fuerant.* Hoc autem ſenſu diabetes frequentiùs occurrit: nam in morbis acutis inflammatoriis, peſſimo ſæpe omine, potus ingeſtus citò ſatis per urinam expellitur, vix mutatus. Verùm *Celſus* urinæ nimiam profuſionem vocavit, cùm (*i*) *ſuper potionum modum mingitur, & jam ſine dolore profluens maciem & periculum facit.* Ex quo patet, non tantùm ingeſtum potum ſic de corpore expelli, dùm diabetes adeſt; ſed & aliis humoribus hâc viâ exeuntibus corpus contabeſcere. Unde dixit *Aretæus* quòd diabetis cauſa ſit, (*k*) *carnium ac membrorum in urinam colliquatio frigida atque humida*, & quòd quamvis ſitis intolerabilis ſit, & ingenti copiâ potus aſſumatur, tamen urina potum quantitate ſuperet. Quamvis autem rarus ſit diabetes, omnium tamen rariſſimè obſervabitur ille morbus illo gradu, quo perfectus dicitur ab *Aretæo* (*l*): dum nempe non cum intermiſſione lotium reddunt; ſed indefinens fit profuſio; unde velox colliquatio & feſtina mors venit.

Duplex ergo poſſet diſtingui diabetes; una, per quam tenuis urinæ ingens copia excernitur, potum aſſumtum æquans, vel & ſuperans: altera, quæ urinæ quidem auctam copiam habet, verùm ſimul cum illa exeunt craſſiora, ſive ex colliquatione partium corporis nata, ſive ex chylo vel lacte ex ingeſtis parato, cum ſanguine fluente, & unà cum urina per renales fiſtulas elabente. Poſterior propriè magis diabetes à Medicis ſolet vocari, (*m*) *urinæ chyloſæ vel lacteæ*

(*a*) Lib. II. cap. XLVI. pag. 12. verſâ

(*b*) Sect. V. cap. II. in fine pag. 291.

(*c*) De Loc. Affect. Lib. VI. cap. III. Charter. Tom. VII pag. 511.

(*d*) De cauſ. & ſign. morbor. diuturn. Lib. II. cap. II. pag. 51.

(*e*) De Loc. Affect. Lib. VI. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 511.

(*f*) Celſ. de Medic. Lib. IV. cap. XX. p. 234.

(*g*) De Loc. affect. Lib. VI. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 511.

(*h*) Lib. III. cap. XLV. pag. 47.

(*i*) De Med. Lib. IV cap. XX. pag. 234.

(*k*) De cauſ. & ſign. morbor. diuturnor. Lib. II. cap. II. pag. 51.

(*l*) Ibid.

(*m*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. 824.

frequens & copioſa trajectio. Hæc diſtinctio jam apud *Celſum* (*a*) habetur, qui nimiam urinæ profuſionem in tenuem & craſſam diſtinxit. Prior diabetis ſpecies, quâ tenuis urinæ copia ingens excernitur, & frequentior eſt, & minùs videtur periculoſa; cùm ſæpe perſpirationis *Sanctoriana* defectus tali urinæ profluvio compenſetur; & Hiſtoria Medica doceat, homines aliquando diu illam toleraſſe, abſque magna noxa. *Cardanus* (*c*) de ſe ipſo teſtatur, quòd quadraginta annis copioſo tali urinæ fluxu laboraverit, ſic ut à ſexaginta unciis ad centum uſque in ſingulos dies evacuaret; nec contabeſceret tamen, neque ſitiret. Poſterior diabetis ſpecies, quâ unà cum urina chylus vel lac exit magnâ copiâ, minùs frequens eſt, ſed & periculoſior; cùm alimento ſuo inde deſtituatur corpus, adeóque contabeſcere debeat. Quamvis autem naturaliter per fiſtulas renales chylus, vel lac cum ſanguine fluens, tranſire non videatur, tamen non adeo inſolitum eſt, in urina ſimile quid invenire in ſanis etiam hominibus. Vidi aliquoties in me ipſo aliquot poſt paſtum horis, & inprimis poſt validam deambulationem, largiori priùs jentaculo ſumto, urinam, quæ turbida & lactea ferè erat ipſo momento, dum emittebatur, & ſtatim album, chylo ſimillimum, ſedimentum deponebat. Poſtea & in aliis ſimilem urinam aliquoties obſervavi. Videtur & *Galenus* ſimilem materiam in urinis quandoque vidiſſe, & *crudum ſuccum* vocaſſe, de quo ſequentia habet: (*c*) *Crudus autem ſuccus propriè nuncupatus talis eſt, quale id apparet, quod in urinis ſubſidet quandoque puri adſimile; verum pus & graveolens eſt lentum. Crudus verò ſuccus craſſitie & colore illi duntaxat eſt ſimilis, quum neque graveolens ſit, neque lentus. Non tamen febricitantibus quidem ex crudorum humorum copia ſolis in urinis ſubſidet, cujuſmodi dixi, ſed & ſanis, qui poſt multos exantlatos labores cibos duros ac confectu difficiles eſitant.* Prout jam major minórve copia chyli cum ſanguine circumducti, hâc viâ exit, citiùs vel ſeriùs corpus contabeſcit: & in illis, quibus adhuc ſufficiens chyli copia manet, & qui appetitu valent, ſæpe diu toleratur malum; utì videri poteſt ex Obſervationibus, quas de hoc morbo collegit *Schenckius*(*e*) & alii. Quidquid jam renales fiſtulas laxare valet, vel efficere, ut majori copiâ & impetu huc versùs ruant humores, talis morbi cauſa eſſe poterit. Unde & ab acrioribus diureticis, & à nimio potu aquoſo productus fuiſſe apud Obſervatores legitur. Cura ergo in eo præcipuè conſiſtet (ut hoc obiter hîc dicam) ut firmentur nimis laxa in renibus vaſa, potus vitetur, quantùm fieri poſſit, & ſumatur meracior tantùm; tota cutis ſuperficies laxa & maximè perſpirabilis ſervetur, &, ſi vires adhuc conſtent, laboribus exerceatur corpus ad ſudores uſque: novimus enim per ſudores urinæ copiam minui; unde æſtivis ſub caloribus duro labore corpus exercentes homines maximam ſæpe copiam tenuis cereviſiæ bibunt, & vix urinam reddunt; dum in his omne liquidum ingeſtum per ſudores ferè difflatur de corpore. Frigus vitandum ſummopere, quia inde derivatio humorum verſus renes augetur, dum per cutim exhalatio tollitur. Hâc methodo curare potui hunc morbum in hortulano, ſimul cum his victum ſiccum adhibendo, & oxycrato madidos pannos laneos renum regioni applicando. Somno autem longiori indulgebat, nec niſi dudum jam orto ſole conſuetis laboribus ſe accingebat; cautè ſimul veſpertina frigora vitans;

(*a*) De Medicin. Lib. IV. cap. xx. p. 234.
(*b*) De vita propria cap. vi. Tom. I. p. 5.
(*c*) De Alimentor. facultat. Lib. I. cap. 11. Charter. Tom. VI. pag. 311.
(*d*) Obſervat Medicinal. Lib. III. p. 454.

diurnis verò laboribus, eò acriùs exercitis, temporis hanc jacturam redimebat. Trimeſtri tamen ſpatio opus fuit, antequam recrudeſcens ſubinde morbus, quamvis jam mitior, penitus debellaretur. Omnia autem hæc ſatìs bene conveniunt illis, quæ *Celſus* ad curationem hujus morbi commendat, dicens, (*a*) *Opus eſt exercitatione & fricatione, maximéque in ſole vel ad ignem. Balneum rarum eſſe debet, neque longa in eo mora: cibus comprimens: vinum auſterum meracum; per æſtatem, frigidum; per hiemem, egelidum, ſed tantùm, quantùm minimum ſit.... Vitanda omnia ſunt, quæ urinam movere conſuêrunt.*

SALIVATIO. Quantùm poſſit exhauriri corpus ſolâ ſalivæ excretione, docet ptyaliſmus per argentum vivum excitatus: obeſus enim homo paucarum ſeptimanarum ſpatio totus emaciatur. In variolis, inprimis confluentibus, ſæpe ingens liquidorum copia per hanc viam de corpore exit. Frequentiſſimè etiam in illis, qui denſis & copioſis laboraverunt aphthis, poſtquam hæ deciderunt, valida ſalivatio obſervatur; dum dilatata ſub cruſtis aphthoſis vaſa, jam deciduis his cruſtis libera, patulis rivis ingentem lymphæ copiam eructant, unde magna debilitas oritur: & ſæpe tales ægri, niſi coerceri poſſit importunum hoc ſalivæ profluvium, deficiunt; cùm à prægreſſo morbo jam ſatìs imminutæ ſoleant eſſe vires.

DIARRHŒA. Quàm varia poſſint hâc viâ de corpore exire liquida, & quomodo totum corpus per illam exhauriri poſſit, poſtea §. 719, dicetur. Sufficit hîc notaſſe, per illam validam liquidorum corporis evacuationem fieri poſſe, adeóque & debilitatem.

DEFECTUS CIBI ASSUMTI, RETENTI, &c. Utì enim ſæpius jam dictum fuit, ut vires conſerventur, requiritur ut ex ingeſtis cibis & potibus reſtituantur illa, quæ vitæ & ſanitatis actionibus quotidie de corpore pereunt. Si ergo vel malo conſilio (vide de his §. 602.) non exhibitus fuerit ægris cibus; vel deglutitio impedita fuerit, ut in angina v. gr.; debilitas ſequetur; utì etiam ſi cibus aſſumtus non retineatur, ſed vomitu vel alvi fluxu exeat de corpore, antequam inde chylus parari potuerit. Cùm autem ingeſta non nutriant, niſi priùs per vires corporis noſtri mutata fuerint (vide *Commentaria* §. 1.) non ſufficiet cibos ingeſſiſſe, & ingeſtos retinuiſſe, ſed requiritur debita illorum digeſtio; quæ ergo ſi deficiat, pariter ſequetur debilitas. Cùm autem chylus actione ventriculi & inteſtinorum, & admiſtorum ingeſtis liquidorum efficaciâ, paratus eſt, debet ingredi poſſe venarum lactearum & meſentericarum oſcula, ut ſanguini miſceri, atque viſcerum & vaſorum actione ulteriùs elaborari poſſit; hæc autem vocatur ciborum intropulſio. Si ergo vel à glutine in primis viis collecto, & inteſtinorum lateribus adhærente (vide §. 71.) vel à cruſtis aphthoſis totum tractum primarum viarum obſidentibus, impediatur chyli ex ingeſtis confecti ingreſſus in hæc vaſa, deficiet nutritio, adeóque debilitas ſequetur.

PALLOR, MACIES, &c. Hæc omnia ſunt ſigna, quibus novimus, vaſorum inanitatem ab exhauſtis liquidis adeſſe. Tales enim mutationes in externo etiam corporis habitu apparent in illis, qui ab hac cauſa debiles ſunt. Pallor enim defectum ſanguinis rubri indicat, macies conſumtam pinguedinem; pulſus parvus & vaſa collapſa liquidi, arterias & venas majores conſpicuas diſtendentis, penuriam demonſtrant. Muſculi, qui in robuſtis hominibus toroſi adeo ſunt, in de-

(*a*) De Medicin. Lib. IV. cap. xx. pag. 234.

bilibus ob exhauſta liquida flacceſcunt, quia diſtendens illorum ſubſtantiam vaſculoſam fluidum adeo copiâ minutum eſt; & inprimis, quia interpoſitum fibris muſcularibus pingue deficit, à quo tamen maxima pars molis in muſculis pendet. Licèt enim in phthiſicis ante mortem ſic perdatur corporis habitus, ut arida cutis oſſibus tantùm circumtenſa videatur, tamen muſculares motus exercere valent; adeóque muſculares fibræ propriè dictæ ſuperſunt, licèt, conſumto omni pingui inter has medio, muſculorum moles ultra fidem minuta appareat. Pulcherrimè hoc notavit *Galenus* dicens: (*a*) *Singularum partium ſubſtantiæ molem ex tali maximè completam eſſe natura, quæ, utique ut in cavis ulceribus manifeſtè videre licet, & perire & regigni poteſt.* Ubi ergo tales mutationes in externa corporis ſpecie apparent, certi ſumus, debilitatem in ægro præſentem vaſorum inanitioni adſcribendam eſſe.

§. 663. IMMEABILITAS liquidi glutinoſi, vel inflammati, cognoſcitur ex ſignis datis (69. 70. 71. 72. 73. 74.

Duplex inprimis in liquidis noſtris viſcoſitas obſervatur; per quam redduntur immeabilia: una, quæ à defectu vel inertia motûs vitalis fit, quam frigus, pallor, & tumor leucophlegmaticus corporis comitari ſolent; altera, quæ ab aucto vitali motu, & validâ actione vaſorum in contenta liquida, pendet, per quam compacti nimis & denſi redditi humores difficiliùs per ultimas vaſorum anguſtias tranſeunt: hæc vocatur viſcoſitas inflammatoria, quam calor & rubor corporis inprimis adeſſe docent. De priore in capitulo *de morbis à glutinoſo ſpontaneo*, paragraphis hîc citatis, dictum fuit: atque rariùs ab hac cauſa in febribus debilitas occurrit, cùm glutinoſis illis & lentis humoribus plena corpora minùs in febres, acutas inprimis, prona ſint; & per febrim, aucto vitalis motûs impetu, frigidus ille lentor ſæpe pulcherrimè ſolvatur, Poſterior verò longè frequentior in febribus debilitatis cauſa eſt: & ſæpe talis lentor, licèt non præexſtiterit, per febrim ipſam fit; & ſi adfuerit ante febrim, augetur; utì patet ex illis, quæ in *Commentariis* §. 100. 587. 609, dicta fuerunt. Cognoſcitur autem immeabilitas hæc inflammatoria ex illis ſignis, quæ §. 382. 384. 385, enumerata fuerunt.

§. 664. CANALIS autem obſtructio ex (107, ad 144.

De hac in Hiſtoria obſtructionis numeris hîc citatis dictum fuit.

§. 665. CEREBRI & cerebelli compreſſio cauſa debilitatis perſpicitur ex obſervatis iis functionibus ſimul læſis, quas ab iis integris pendere certò novimus; ut ſi deliria, ſopor, tremor, vertigo, tinnitus ſimul adſint.

Cùm cerebrum cerebello minùs firmum ſit, cauſæ comprimentes encephali fabricam plerumque in cerebrum citiùs & validiùs agent, quàm in cerebellum.

(*a*) Method. Medend. Lib. X. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 245.

utì in *Commentariis* §. 661, dictum fuit: rariſſimè enim, vel nunquam contingit, à cerebello compreſſo vitales actiones debilitari, quin in functionibus animalibus jam læſio antea apparuerit, ob cerebrum ſimiliter affectum. Nullâ enim cavitate inſtructum eſt cerebellum, in qua collecti humores illud ſolum comprimere poſſent; & ventriculus quartus encephali dictus, qui cerebello ſubjacet, non poſſet ſic repleri, ut cerebellum comprimeret, quin ſimiliter afficeretur medulla oblongata, cerebri & cerebelli medullam continens, adeóque & in tali caſu turbarentur cerebri functiones. Illa verò compreſſio, quæ à diſtentis nimis vaſis ſanguineis oritur, æquè in cerebrum, imò & magìs, agere deberet: unde hujus mali ſigna optimè ex læſis cerebri actionibus cognoſcuntur, cùm non videatur poſſibile, à diſtentis vaſis poſſe premi illam cerebri partem, quæ motibus voluntariis muſculorum ſervit, intactâ reliquâ, à qua aliæ functiones cerebri pendent. Unde etiam in caſu illo in *Commentariis* §. 661, memorato, ubi poſt levem capitis contuſionem debilitas naſcebatur à ſeroſo liquido in corticali cerebri ſubſtantia collecto, ſimul aderant memoriæ vallicatio & leve delirium.

Notandum tamen eſt, poſſe & cerebri functiones turbari à nimia vaſorum inanitione. Ubi enim à larga venæ-ſectione quis in animi deliquium incidet, tremor, aurium tinnitus & tenebricoſa vertigo præcedere ſolent plerumque: idem verum eſt à quacumque alia ſubita evacuatione per hypercatharſim, &c: ſi ergo ſigna nimiarum evacuationum §. 662, recenſita abfuerint, novimus hæc mala ab encephali compreſſione procedere; ſive hæc fiat à ſola nimia plenitudine, ſive ab immeabili humore, aut canalium obſtructione: nam dum in anguſtiis vaſorum immeabiles humores hærent, vel difficillimè tantùm tranſprimuntur, ab impetu vitalis liquidi, à tergo urgentis, dilatata vaſa tenerrimam encephali pulpam comprimere poſſunt. Hinc dixit *Hippocrates* (*a*) *Prædebilitatorum* (προεξαδυναστησάντων) *deſipientiæ peſſimæ.* Sopor autem, ſi profundus fuerit, auctam cerebri compreſſionem, & jam in apoplexiam tendentem, ſignificat. De tremore autem loco, in *Commentariis* §. 661, memorato, mònuit *Hippocrates*, (*b*) *Quibus capitis & cervicis labores, atque totius corporis cum tremore imbecillitas quædam, ſanguinis eruptiones ſolvunt*; dum nempe ſic tollitur diſtendens majora vaſa ſanguinis copia. Vertigo autem, utì dictum in *Commentariis* §. 267, omnium ferè cerebri morborum leviſſimus eſt, & omnes ferè capitis morbi inde incipiunt; atque curati pro ultimo ſymptomate vertiginem relinquere ſolent. In leviſſima vertigine omnium objectorum rotatio apparet; atque incipientem encephali compreſſionem in hoc caſu indicat: aucto malo, tenebræ oculis obverſantur; & pòſt, reſolutis omnibus corporis viribus, cadunt homines; & frequenter in apoplexiam, vel epilepſiam terminari ſolet gravior vertigo. A diſtentis ſanguine vaſis in morbis vertiginem oriri indicavit *Hippocrates*, dicens tenebricoſas (*b*) *vertigines ab initio ſanguinis è naribus fluxus ſolvit.* Vertiginem autem plerumque comitatur aurium tinnitus; quem cerebri affecti, & inprimis compreſſi, ſignum eſſe docuit *Hippocrates*. Nam & aliquando ſine vertigine in morbis talis moleſtus aurium ſibilus obſervatur; dum arteriæ, per auditûs organum diſperſæ, vicinos nervos premere incipiunt, vel dum inſignis arteriæ truncus, in dura matre hærens, ad illum locum, ubi nervus au-

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. VIII. Charter. Tom. VIII. pag. 705. Confer. Coac. Prænot. n°. CII. Ibid. pag. 857.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CLIV. pag. 800.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCXLI. pag. 871.

ditorius ingreditur os petroſum, dilatatus majori copiâ ſanguinis illum nervum afficit: (*a*) *In febribus ardentibus, ſi aurium ſonitus accedant cum viſûs hebetudine, & gravitate ſecundùm nares, melancholico modo mente moventur, ſanguine ipſis non erumpente:* (*b*) *Tinnitus in acutis, & ſonitus in auribus, lethale;* ſi nempe ſalutari hæmorrhagiâ ſponte vel Arte factâ non levetur illico incipiens cerebri compreſſio: (*c*) *Sonitus aurium cum viſûs hebetudine, & narium gravedine, mentem emovet, & ſanguinem profundit.* Similia pluribus aliis in locis apud *Hippocratem* habentur.

§. 666. SED à debilitate cordis, ſcimus ex ſignis deficientis circulationis (106)

In corde origo motûs circulatorii hæret: omnes enim humores circulantes per venas ad cor redeunt; per arterias denuo expellendi. Verum quidem eſt, ad cordis motum, cùm muſculus ſit, requiri ſpirituum nervoſorum influxum; verùm cor per interpoſitam cerebelli machinam ſibi ipſi novi motûs muſcularis originem parat, dum ſuâ vi ſanguinem per arterias encephali propellit. Hinc debilitatem cordis tantùm novimus adeſſe ex illis ſignis, quæ demonſtrant, minutam eſſe ejus actuoſitatem. Verùm tota cordis efficacia pellendo ex ſuis cavis ſanguini impenditur; adeóque motus humorum per vaſa imminutus ſignum erit debilitati cordis. Poteſt autem cordis vis muſcularis, quâ contentum ſanguinem movet per arterias, debilitari à cauſis extra ipſum cor hærentibus; ut dum v. gr; cerebellum, vel nervi inde ad cor producti, comprimuntur: ſed de his antea dictum fuit. Agitur autem hìc tantùm de illa cordis debilitate, quæ à cauſis in ipſo corde hærentibus originem ducit; licèt reliquæ conditiones, ad cordis motum requiſitæ, & extra cor poſitæ, bene ſe habeant. De hac autem cordis debilitate in *Commentariis* §. 661., dictum fuit. Cùm ergo cordis vires imminui poſſint etiam ab aliis cauſis §. 662. 663. 664. 665, enumeratis, patet, difficiliùs diſtingui poſſe cordis debilitatem illam, cujus cauſa in ipſo corde adeſt, cùm effectus ſemper idem ſit; nempe defectus circulationis. Concluditur autem, debilitatem cordis propriè dictam adeſſe, ſi nulla ex recenſitis hactenus cauſis adſit, atque tamen deficiat circulatio.

§. 667. CIBI liquidi, ſanguini ſimiles, arte digeſti, gelatinoſi, blandi, ex animalibus, vegetabilibúſque, vinoſis, & aromaticis, ſecundùm artem miſti, ſæpe, parvâ doſi dati, cum leni frictione externorum, repletionem efficiunt commodam; inprimis ſi ſumuntur ex idonea, contra morbi ingenium, materie.

Agendum jam eſt de curatione debilitatis, quæ pro cauſarum varietate diverſa eſſe debet; adeóque ſingulis cauſarum claſſibus ſingularis medela convenit. Primò hìc agitur de curatione debilitatis, quæ ab inanitate vaſorum, exhauſto liquido fit.

(*a*) Coac. Prænot. n°. CXXXII. Charter. Tom. VIII. pag. 859.

(*b*) Ibid. n°. CXCIV. pag. 862.

(*c*) Ibid. n°. CXCV. pag. 863.

Generale hoc axioma Practicum ſtatuit *Hippocrates* (*a*) *quibuſcumque morbis, ex repletione ſoboleſcentibus, medetur vacuatio; morbiſque à vacuatione obortis, repletio*, adeóque indicatio curatoria in hoc caſu jubet, ut reſtituantur exhauſta liquida; ſícque his repleantur inanita vaſa. Verùm in eo maxima difficultas hæret, ut reſtituantur illa, quæ perierant de corpore. Poſſumus quidem cibos & potus ingerere debilibus corporibus, ſed ut ex his reſtituantur perdita, debent ipſius corporis viribus ſic mutari, ut naturam ſanorum humorum induant. Hæc autem mutatio ingeſtorum vaſorum & viſcerum actionibus conſpirantibus perficitur; utì & miſcela copioſa humoris boni jam in corpore præexiſtentis, cui parva copia crudi ingeſti ſenſim permiſcetur (vide §. 25. n°. 1.). Verùm in hac debilitatis ſpecie deficit copia humoris boni, & minor efficacia vaſorum & viſcerum in humores adeſt; adeóque languet poteſtas illa, quâ corpus humanum ingeſta in ſuam naturam aſſimilat. Requiritur ergo, ut ingerantur talia, quæ debilibus corporis viribus ſubigi & mutari poſſunt; & errant illi, qui validioribus cibis exhauſtum & debile corpus replere conantur. Nam (*b*) *quò valentior quæque materia eſt, eò minùs facilè concoquitur: ſed ſi concocta eſt, plùs alit. Itaque utendum eſt materiæ genere pro viribus; modúſque omnibus pro genere ſumendus. Ergo imbecillis hominibus, rebus infirmiſſimis opus eſt: mediocriter firmos, media materia optimè ſuſtinet: & robuſtis apta validiſſima eſt.* Cibi ergo ſint liquidi, quia tota actio viſcerum chylopoietícorum ingeſta in fluidum chylum convertit, adeóque liquidos cibos ingerendo juvatur hæc actio: ſimul debent eſſe tales, qui ſanguini ſimiles ſunt, id eſt, in quibus talis materies abundat, quæ quàm proximè ad perditorum naturam accedit, & ſuperſtite adhuc vaſorum & viſcerum actione, quamvis languidâ, ſubigi poteſt (vide de his §. 28. n°. 1.). Inprimis hìc laudantur juſcula ex carne bubula, vitulinâ, ovillâ, gallinaceâ parata; ſed non in maximam ſpiſſitudinem decocta & meraciſſima; ablatâ ſolicitè omni pinguedine, quæ debilium ventriculo moleſtiam parere ſolet, & peſſimè ranceſſit; addito pauxillo ſalis vel ſucci citri, partim ob ſaporis gratiam, partim ut caveatur putredo, in quam ſponte vergunt. Quantùm autem boni à jure carnium exſpectari poſſit, patet ex mirabili illa *Loweri* (*c*) Obſervatione (vide *Commentaria* §. 234. n°. 4.) quâ conſtitit, in exhauſto validâ hæmorrhagiâ corpore, jus carnium copiosè ingeſtum ſanguinis loco per vaſa fluxiſſe, atque hoc modo convaluiſſe juvenem, quamvis omnem ferè ſanguinem amiſiſſet. Similia ex lacte, panis decocto, ovi albumine, &c, parari poſſunt. Neque nocebit lenia aromata, & vini modicam quantitatem, his addere, ut debiles erigantur vires, & gratis his ſtimulis actuoſa magìs reddatur vaſorum & viſcerum in cibos ingeſtos efficacia. In validis tamen hæmorrhagiis, quamdiu juſtus recrudeſcentiæ metus eſt, ab omnibus ſtimulantibus meliùs abſtinetur, & ſolum jus carnium ſufficit; utì v. gr; in mulieribus abortientibus, quibus undatim ſæpe de utero ſanguis fluit, donec debiliſſimæ & tantùm non exanimes jaceant; quibus, ſi vinum vel aromata dentur, pauculùm illud ſanguinis, quod in corpore ſupereſt, per patula adhuc vaſa exprimitur: ſi verò ſolo jure carnium ſuſtententur, ferè ſemper adhuc evadunt. In reliquis verò evacuationibus, quæ vel à morbi diuturnitate, ſudoribus, diarrhœâ, &c, factæ fuerunt, tutior eſt vini & aromatum uſus, tali quantitate tamen, ut nimio ſtimulo nocere nequeant; cùm hìc de debili-

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 63.

(*b*) Celſ. de Medic. Lib. II. cap. XVIII p 100.

(*c*) Tractat. de cord. cap. II. pag. 70. 71.

tate,

tate, tamquàm ſymptomate febrili, agatur. Omnia tamen hæc, quàmvis optima, ſolâ copiâ nocere poſſent, ſi affatim debili corpori ingererentur: poſt validas enim tales evacuationes parùm de inquilinis humoribus ſupereſt in corpore; hinc nimis ſubitò crudis repleretur liquidis, quæ ſuam ſequerentur indolem potiùs, quàm mutarentur in naturam noſtram. Præterea cùm vires illæ, quæ movere debent humores per vaſa, adeo infirmæ ſint, gravaretur corpus ab ingeſtis majori copiâ liquidis, illáque in cavis majoribus & minoribus corporis collecta hydropem facere poſſent. Unde parcâ copiâ & frequenter hæc dari debent potiùs, donec increſcentes vires plura ferre poſſint. Pulcherrimum de debilibus reficiendis habetur, apud *Galenum*, monitum, quo jubet viribus nutriendi proportionale eſſe debere ingeſtum nutrimentum: (*a*) *Si enim nutrimentum ipſum ſe ipſum concoqueret, ac in partes diſtribueret, præterea alendis partibus aſſimilaret, & quibus alimento plurimo eſt opus, adhæreſceret, procul dubio maximè nutriente cibo opus eſſet. Verùm quum non aliud eſt, quod nutrimentum deſiderat, aliud quod ipſum conficit, ſed, quod nutriendum eſt, ipſum ſibi & nutrimentum attrahit, & mutat, & concoquit, & adjungit & aſſimilat*, patet in copia & vi nutrimenti determinandis ſemper ad vires corporis nutriendi reſpiciendum eſſe.

Cùm autem actio vaſorum, quâ agunt in contenta liquida & illa movent, deficiat in debilibus poſt nimias evacuationes corporibus, pulchre hæc ſuppletur frictione externorum; utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 28. n°. 2, dictum fuit. Poſt validas autem hæmorrhagias, frictiones adhiberi non debent, niſi certi ſimus jam ſic munita & contracta eſſe vaſa, quæ ſanguinem fuderant, ut aucto per frictionem motu nullus metus ſit, ne referentur iterum. Lenis tamen ſemper frictio eſſe debet, ne nimium motûs augmentum fiat, per quem diſſiparentur illa, quæ ingeſta fuerant; cùm tantùm requiratur, ut per illam æquabilis diſtributio ingeſti fiat per omnes corporis partes. Unde de frictionis uſu agens *Celſus* optimè dixit, (*b*) *At, ubi totius corporis imbecillitas hanc curationem per totum id exigit, brevior eſſe debet & lenior, ut tantummodo ſummam cutem emolliat, quò faciliùs capax ex recenti cibo novæ materiæ fiat.* Minuitur enim multâ frictione corpus, & modicâ impletur; utì ex *Hippocrate* notavit (*c*) *Celſus*. Quantùm ad hunc ſcopum conducat, ſi debili homini accumbat in lecto vegetum & juvenile corpus, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 28. n°. 1, dictum fuit; utì etiam ad §. 611.

Omnibus his commoda fiet repletio exhauſti per nimias evacuationes corporis. Unicum tantùm adhuc notandum ſupereſt, debere nempe materiam ingerendam talem eſſe, ut morbi ingenio contraria ſit. Sic v. gr; ſi febre ardente decumbens homo profusâ narium hæmorrhagiâ omnes ferè vires amiſerit, decocta panis cum ſucco citri, aurantiorum, vino Rhenano, &c, commodam dabunt replendo corpori materiam; cùm morbus ille ex ſuo ingenio omnia in putredinem vergere faciat. Contrà ſi debilis ex propria temperie mulier per abortum maximam ſanguinis copiam perdiderit, jura carnium reliquis præferuntur.

(*a*) Method. Med. Lib. VII. cap. VI. Charter. Tom. X. pag. 163.

(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. XIV. pag. 90.

(*c*) Ibid. pag. 88.

§. 668. SI ex immeabilitate liquidi (663) remedia adhibenda (75, & 132, ad 137.); aliter enim nil contra hanc ſpeciem prodeſt.

Duplicem inprimis viſcoſitatem in liquidis noſtris inveniri, quâ immeabilia redduntur ad §. 663, dictum fuit: unam nempe frigidam & mucoſam; alteram verò calidam & inflammatoriam. Curatio requirit, ut hoc viſcido attenuato debita meabilitas liquidis reſtituatur. Quomodo, & per quæ remedia, frigida illa viſciditas ſolvi poſſit, in *Commentariis* §. 75, demonſtratum eſt. Inflammatoria verò viſciditas qualia requirat, intelligitur ex illis, quæ in obſtructionis cura §. 132, & ſequentibus memorata fuerunt. Merentur ſimul huc referri illa, quæ in cura inflammationis §. 398, laudata ſunt ad conciliandam fluiditatem materiæ inflammatoriæ vaſa obſtruenti. Simul quàm maximè hîc notandum, ipſam vim febris immeabilitatem liquidorum noſtrorum pulcherrimè ſolvere, ſi ſic temperetur ejus impetus, ut vaſa tenerrima non deſtruantur per nimium febrilem motum, neque nimis diſſipentur liquida; de quibus videri poſſunt illa quæ in *Commentariis* §. 609, & ſequentibus ad §. 616, habentur. Ex omnibus autem illis patebit, ſumma hîc cautelâ opus eſſe, ut felix reſolutio liquidi immeabilis obtineri poſſit; cùm & varia ſit hæc materia immeabilis; & diverſa, imò & ſæpe oppoſita, remedia requirat.

§. 669. UT & (664) curatio petenda ex (124, ad 144.).

Poſtquam obſtructionis cauſa accurato examine innotuit, curatio habetur ex illis quæ in cura obſtructionis, paragraphis hîc citatis, dicta fuerunt.

§. 670. ILLA autem, quæ ex (665) oritur, ut plurimùm tollitur his, quæ illi loco applicata, deobſtruere poſſint impactum (124, ad 144.), & impetum avertere in alia loca. Id fit humectando nares, caput, faciem, os, collum, fomentis blandis, applicando pedibus epiſpaſtica.

Ubi cerebri & cerebelli ſubſtantia comprimitur, dum immeabile liquidum, vaſis impactum, illa obſtruit, adeóque ab impetu liquidi vitalis, obſtructa loca urgentis, eadem vaſa extenduntur, ſícque vicina comprimuntur, patet ſatìs, omnia illa requiri eadem, quæ ad ſolvendam liquidi immeabilitatem, & referanda vaſa obſtructa, commendata fuerunt. Cùm autem tantum hîc diſcrimen metuatur, dum turbantur illæ functiones, à quibus vita & humanitas pendent, meritò omnia Artis molimina adhibentur. Multùm autem boni ſperatur, dum avertitur impetus à capite in alia loca: ſic enim cavetur, quantùm per Artem fieri poterit, ne immeabile liquidum, vaſculis his impactum, in majores horum anguſtias urgeatur; adeóque omnia mala augeantur, ſimúlque eò difficilior reddatur cura obſtructionis hîc natæ. Quomodo autem impetus humorum à parte quadam corporis averti,

& verſus aliam revelli, poſſit, explicatum fuit ad numerum quartum §. 396, ubi de cura inflammationis agebatur; atque ibidem de epiſpaſticis, aliiſque efficacibus ad revulſionem remediis, dictum fuit. Epiſpaſtica autem inprimis in hoc caſu pedibus applicantur, quia verſus maximè diſſitam à capite corporis regionem ſic humorum impetus repellitur. Cùm autem, utì in loco modò citato dictum fuit, ſanguini ex corde per vaſa propellendo reſiſtant illorum plenitudo, & laterum firmitas, quâ ſuæ dilatationi obluctantur, patet, impetum averti à quodam loco, ſi alibi vaſorum plenitudo tollatur, vel minuatur laterum reſiſtentia. Omnium autem efficaciſſima revulſio fiet, ſi ille locus corporis, verſus quem revulſio tentatur, accipiat ſanguinem arterioſum ab iiſdem truncis majoribus, qui illi parti proſpiciunt, à qua avertendum eſſe ſanguinis impetum indicatio curatoria jubet. Unde in hoc caſu adeo prodeſt, nares humectare; caput, faciem, collum, os, laxantibus blandis fomentis tegere; ut minutâ reſiſtentiâ laterum vaſorum in his partibus, quæ à carotidibus externis ſanguinem recipiunt, minuatur copia & impetus ſanguinis per carotides internas verſus encephalon pellendi. Ob hanc cauſam multâ calidâ lavandum caput voluit *Hippocrates* (*a*) in phrenitide: & in eodem morbo capillitium abradi juſſit *Sydenhamus*, (*b*) & pileolo tegi, ut à frigore externo caput capillis nudum muniatur: ſic enim liberrima perſpiratio per cutim capitis fiet, & impetrabitur revulſio à capitis internis partibus. Videmus enim in aliis morbis ſimulac libera humorum circumductio per illas partes impeditur, quæ à carotidibus externis ſanguinem ſuum accipiunt, internas partes capitis nimis urgeri. Patet hoc in coryza, in qua, membrana, per narium omnem internam ſuperficiem diſperſa, leviter inflammatur, & ſæpe ſic tumet, ut nullus aer per nares inſpirari poſſit: in primo enim hujus morbi ſtadio caput grave percipitur, ſenſus omnes hebetiores ſunt, ſomnia turbulenta adſunt, & inſolita ad motus muſculares excernendos inertia ſentitur: quæ omnia mala levantur optimè, ſi vapore aquæ tepidæ foveantur nares, ut debita his locis humiditas redeat, & reſtituatur liber humorum per vaſa hîc diſperſa motus. Hoc enim facto levatur caput, & pleraque hæc ſymptomata evaneſcunt, vel ſaltem plurimùm minuuntur.

Notandum, quòd in morbis inflammatoriis capitis aliquando diu maneant quædam læſiones functionum cerebri, licèt jam dudum deferbuerit morbus, atque omnis febris abeſſe videatur; unde ſæpe debilitas, ſtupor, ſomnolentia, &c, ſuperſunt. Dum enim arterias corticis cerebri & cerebelli craſſiores humores ingreſſi ſunt, cùm tunicis craſſioribus careant hæc vaſa, non tam facilè contrahuntur iterum, licèt impetus, à tergo loca obſtructa urgens, imminutus fuerit; atque hæc videtur eſſe admodum probabilis ratio, quare ſymptomata à compreſſa nervorum origine in cerebro & cerebello, ob vaſa vicina dilatata, diutius perſtent; donec ſenſim ſolutis illis, quæ impacta hærent, & contractis in majorem anguſtiam vaſis dilatatis, functionum redeat integritas. Mirabatur *Sydenhamus*, ſe talia ſymptomata tollere non poſſe, licèt nullum non lapidem moveret (*c*) *repetitis venæ-ſectionibus, non in brachiis tantùm, ſed cervice etiam & pedibus; emplaſtris veſicatoriis; cucurbitulis; enematis*; *diaphoreticis omnis generis, &c, in partes adſcitis.* Unde poſtea candidus ille Vir ſtatuebat ſibi hanc legem, ut (*d*) *poſt ſangui-*

(*a*) Lib. de affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622.
(*b*) Schedul. monitor. de novæ febris ingreſſu, pag. 660.
(*c*) Sect. V. cap. II. pag. 287.
(*d*) Ibid.

nem è brachio eductum, epiſpaſticum cervici applicatum, atque duo vel tria enemata è lacte & ſaccharo injecta primis morbi diebus, ut nimium febris illius epidemicæ, quæ caput illicò petere ſolebat, impetum retunderet, nihil quidquam ampliùs moliretur, niſi quòd ægros tales à carnibus & liquoribus ſpirituoſis arceret. Dum autem ſolicitè attenderet ad omnia, ut diſceret naturæ methodum in ſymptomatibus talibus ſuperandis, lætabatur, morbum, cui invigilabat, tutò, licèt tardè, recedentem evaneſcere. Unde poſtea, ſimulac morbi impetus jam remitteret, illum (*a*) *ſuo uti genio, & quaſi ſenſim deflagrare, ac ſuis viribus ruere* ſinebat. Si ergo debilitas in ſimili morbo ſuperſtes manſerit, ob compreſſionem nervorum circa originem ſuam in cerebro & cerebello, videtur prudentiæ Medicæ eſſe, nullis ampliùs evacuationibus corpus exhaurire, ſed totam rem tempori & naturæ committere. Probè memini me hujus methodi optatos ſucceſſus vidiſſe ſæpius.

§. 671. DEBILE cor raro, niſi lentè, juvatur; generalia verò dicta (667, ad 671.) prodeſſe poſſunt.

Si cordis debilitas orta fuerit à cauſis extra cor hærentibus; ut dum v. gr; à defectu liquidi vitalis, poſt validas evacuationes, cor unà cum toto corpore languet; vel circa cerebellum hærens cauſa compreſſerit in ipſa ſua origine nervos cardiacos; tunc illa, quæ ſingulis his cauſis emendandis conducunt, pariter uſum habent: de quibus jam dictum fuit. Ubi verò cauſa debilitatis cordis in ipſo corde hæſerit, quomodo hoc diſtinguetur? Certè difficillimè. Et licèt cognoſceretur illud, quænam poterit inveniri indicatio curatoria, dum in tali caſu cor, pro reliquis omnibus corporis partibus laborans, ſibi ſoli deficit. Ubi ergo ſemel à quacumque cauſa fibræ muſculares cordis debitum robur amiſerint, non ſatìs reſiſtent diſtendenti ſanguini; hinc diſtrahentur, ſicque augebitur ſemel nata debilitas. Raro ergo debile cor curabitur, cùm nunquam quieſcere poſſit; & ſola ſpes, quámvis exigua, ſupereſt, ut leniſſimo circulationis motu, & tantùm tali, qui vitæ continuandæ ſufficit, tempus concedatur debili cordi, ut minori vi diſtractis ejus fibris priſtinum robur ſenſim redeat. Cardiaca enim omnia dicta remedia, ſive replendo exhauſtum corpus, ſive augendo languidum fluidorum motum, hoc nomen mereantur, ſemper ſupponunt cordis integritatem, atque his irritare cor poſſumus & excitare in frequentiores contractiones; roborare verò illud, ubi in propria ejus fabrica vitium hæret, ſemper difficillimum erit, ſi non penitus impoſſibile.

§. 672. INDE (660, ad 672.) nobis conſtat, quàm rarus ſit cardiacorum in acutis intellectus; quàm ſit debilitas in febribus malum ſæpe inſuperabile.

Nullum remedium, quantúmvis etiam decantatum fuerit, in febribus acutis abſolutè & ſimpliciter cardiacum dici poteſt, ſive vires inſtaurans, cùm ejus uſus vel abuſus à varia debilitatis cauſa pendeat omnino. In initio morborum acutorum ſubitò orta debilitas, aliquando à nimia copia, aut rarefactione ſanguinis, vaſa diſtendentis, vel & ab ejus immeabilitate, naſcitur: vera tunc cardiaca ſunt illa, quæ copiam ſanguinis minuunt, vel nimium ejus impetum, quo urget immeabili

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 282.

liquido infarcta vaſa, coercent. Hinc venæ-ſectio toties ſuppreſſas vires erigit, quæ in fine morbi noceret peſſimè; & contrà illa, quæ languentem in fine acutorum morborum motum, & ſeparationem materiæ morboſæ inde pendentem, grato ſtimulo incitant, debilitatem in initio horum morborum præſentem augerent certiſſimè. Illa, quæ replendo corpori, validis evacuationibus exhauſto, in his morbis proſunt, obeſſent, ſi tales liquidorum jacturæ non præceſſiſſent. Imò, poſt morbos acutos tales, qui impetum ſuum in caput potiſſimùm determinare ſolebant ex ſuo genio, ſuperſtes debilitas, licèt jam fracta fuerit morbi vis, ſtimulantia cardiaca ſæpe minimè fert, ſed ſolo tempore tutò curatur, utì paulò antè ad §. 670, dictum fuit. Unde apparet, quantâ attentione opus ſit, ut rite determinetur in cura morborum acutorum, an cardiaca uſum habeant, & quænam requirantur: adeóque conſtat, rarum ſatìs in acutis cardiacorum intellectum eſſe. Fuit & in hac opinione *Hippocrates*; dum enim de his agit, dicit, (*a*) *Neque enim horum ita peritos video Medicos, qui, ut oportet, dignoſcant in morbis virium imbecillitates, & quæ ob vaſorum evacuationem, & quæ ob aliud quoddam irritamentum, & quæ ob dolorem, & ab acumine morbi oboriantur, quóſque affectus, ac diverſas eorum ſpecies natura noſtra, & habitus ſingulis pariat: quàmvis hæc cognita aut ignorata ſalutem aut mortem adferant.* Summum ſæpe Medicis naſcitur tædium, inprimis illis, qui in Aulis Medicinam faciunt, dum vel & invitis illis obtruduntur ægris cardiaca ſtimulantia, ſpecioſo ſæpe alexipharmacorum titulo, quæ propinata nocecerent peſſimè; ſi verò ſiniſter fuerit ancipitum horum morborum eventus, neque hæc adhibita fuerint, culpantur Medici, ac ſi neglexiſſent efficaciſſima remedia. Dum enim in initio morborum acutiſſimorum oppreſſis viribus ægri jacent, malignitatem morbi accuſant imperiti, & cardiacis erigendas volunt vires, non abſque ingenti ſæpe decumbentium damno. Unde non ſine ratione dixit *Syndenhamus*, quòd (*b*) *de Malignitate (ſive notionem, ſive verbum dixeris) opinionis inventio humano generi longè ipsâ pyrii pulveris inventione lethalior fuit; cùm eæ febres præſertim malignæ dicantur, in quibus intenſioris præ cæteris inflammationis gradus conſpicitur.* Atque ob hanc cauſam magnus ille Vir toties in ſuis operibus perverſum cardiacorum in morbis uſum damnat.

QUAM SIT DEBILITAS IN FEBRIBUS MALUM SÆPE INSUPERABILE. Si nempe cauſæ debilitatis tolli nequeunt. Verùm hoc frequenter contingit. Dum evacuationibus exhauritur corpus, neque compeſci poſſunt, utì v. gr; ſudores colliquativi in phthiſi confirmata, vel diarrhœa in eodem morbo tragœdiam claudere ſolita; fruſtra dantur vel decantatiſſima cardiaca. Si inflammatoriâ denſitate tenax ſanguinis valido febris impetu tenerrimis encephali vaſculis ſic impactus hæſerit, ut reſolvi nequeat, ad debilitatem inde natam proderit nihil. Si impetu febris ſolutæ arteriæ in cerebri ventriculis ſanguinem effuderint, qui mole ſuâ comprimit vicina, fruſtra erunt omnia. Verùm hoc in febribus contingere poſſe patet, cùm & in naribus tenaciores longè ſolvantur arteriæ tam ſæpe; imò & in pulmone, aut in renibus; idem toties fiat in morbis acutis, peſſimo omine inde natâ hæmoptyſi, vel mictu cruento. Verùm etiam à diſtentis vaſis ſanguineis encephali compreſſa diu nervorum ſtamina in ſua origine ſæpe poſtea totâ vitâ poſſunt manere impervia, dum vel concreverunt contigua latera, vel, nul-

(*a*) Lib. de morbor. acutor. vict. comment. II. text. XLVII, Charter. Tom. XI. p. 69. 70.

(*b*) Sched. monitor. de novæ febris ingreſſu, pag. 681.

lo liquido per illa fluente ampliùs, arefacta omnino fuerint. Surditates incurabiles, amauroſes, memoriæ abolitio, ſtultitia, &c, poſt morbos acutos capitis, totâ vitâ manentia, utì conſtat Obſervatis Medicis, docent ſatis, jurè hoc metuendum eſſe.

CALOR FEBRILIS.

§. 673. CALOR febrilis thermoſcopio externus, ſenſu ægri, & rubore urinæ internus cognoſcitur.

Calor adeo aſſiduum in febribus ſymptoma invenitur, ut febris naturam individuam in calore poſuerint *Galenus*, aliíque poſt illum celeberrimi Medici, utì in febrium Hiſtoria dictum fuit. In homine ſano calor adeſt, & quidem determinato gradu: calor autem febrilis propriè loquendo calorem illum excedit, qui in ſanitate adeſt; & de illo exceſſu ſupra calorem ſanum hìc agendum eſt, dum de calore febrili dicetur. Agitur nunc hâc paragrapho, quomodo caloris febrilis præſentia cognoſci poſſit. Calor autem & in externa corporis ſuperficie percipitur, atque pariter in intimis corporis receſſibus adeſt, dum vivimus, utì nemo dubitat; &, cæteris paribus, ſemper in interioribus major eſt, quia exteriorum partium calor ab ambiente aere, qui noſtro corpore frigidior eſt, minuitur. Externo attactu calor externus febricitantium quidem percipi poteſt, ſed non tam exactè diſtingui varia ejus intenſitas, quia ſenſus caloris diverſus in nobis eſſe poteſt ob multas cauſas. Sic, v. gr; dum frigidæ manus nobis ſunt, calida apparebit ægroti manus, quæ vix tepida videretur, ſi manus noſtræ frictione, vel aliâ quacumque causâ, multùm incaluiſſent. Omnium ergo certiſſima caloris menſura habetur per thermoſcopia, qualia hodie pulcherrima habentur; & portatilia quidem, *Frahrenheitiana* dicta à primo Inventore: accuratiſſima inprimis illa ſunt, quæ argentum vivum loco alterius cujuſcumque liquidi continent. Tali thermometro priùs menſuratur calor hominis ſani, & plerumque in indice affixo ille gradus notatus eſt: deinde hoc cognito, ſi idem thermometrum à febricitante ægro manu teneatur, vel bulbus ejus ori immittatur, vel nudo pectori aut ſub axillis applicetur per aliquot minuta horæ, apparebit pro varia altitudine adſcendentis argenti vivi, quantùm calor febrilis excedat naturalem & ſanum calorem. Utì autem patet, ſic tantùm cognoſcitur calor externæ ſuperficiei corporis, aut oris interni, quæ partes liberum cum aere externo commercium habent, adeóque minùs calent partibus internis ſemper. Accedit, quòd quandoque in morbis externa corporis parùm caleant, dum tamen internæ partes uruntur; utì in febre ardente obſervavit (*a*) *Hippocrates*, & peſſimam inde meritò prognoſin deduxit. Talem calorem adeſſe novimus ex ſenſu ægrorum, qui in funeſtiſſimis illis morbis de intolerabili ardore ſolent conqueri, inprimis circa vitalia viſcera.

Alterum ſignum, quo calor internus in febricitantibus cognoſcitur, eſt rubor urinæ. Demonſtratur in (*b*) Chemicis, utì etiam in (*c*) Phyſiologicis, colorem urinæ ab oleo ejus, ex attrita pinguedine, attenuato unicè pendere; adeóque ejus co-

(*a*) De morb. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 548.

(*b*) Boerhaav. Element. Chem. Proceſſ. XCIV. Tom. II. pag. 310.

(*c*) Id. Inſtitut. Medic. §. 378.

lorem eò intenſiorem eſſe, quò major ad reliquas urinæ partes conſtituentes eſt olei proportio; atque ideo per varios gradus ex naturali urinæ ſanæ & coctæ colore ſtramineo in rubedinem ſaturatam vergere poſſe. Verùm olei hujus cum urina permiſtio validum attritum (*a*) *inter partes humorum conſtituentes, inter vaſa & humores* ponit: cúmque ab eadem cauſa, utì ſtatim §. 675, patebit, caloris augmentum pendeat in febribus, apparet ratio, quare rubor urinæ pro caloris interni ſigno meritò habeatur. Confirmant hanc rem quotidianæ Obſervationes, quòd nempe aucto calore corporis augeatur rubedo urinæ. Debilibus enim & frigidæ temperiei hominibus pallida urina eſt; calidis & robuſtis longè coloratior. Imò in eodem homine augetur ſæpe in intenſam ſatìs rubedinem urinæ naturalis color, ſi valido & diuturno labore corpus exercuerit; verùm ſimul etiam tunc calor corporis augetur. Notandum tamen, etiam ab aliis cauſis urinæ colorem augeri: ut, ſi v. gr; profuſis ſudoribus, vel abſtinentiâ à potu diluens urinæ vehiculum minuatur, adeóque olei urinæ proportio ad reliqua augeatur. Poſt diuturnam enim à cibo & potu abſtinentiam pauciſſima quidem redditur urina, (*b*) ſed ſimul ruberrima & admodum acris. Unde conſiderandum eſt, an non rubor urinæ talibus cauſis in totum vel pro parte debeat attribui. Præterea monendum videtur, aliquando urinam tenuem & decolorem apparere in febribus, licèt validus tamen adſit calor; quod fieri poterit, ſi ſiticuloſi ægri ingentem tenuis potûs copiam hauriant, & ſubitò per urinam deponant, unde copioſâ aquâ dilutæ urinæ minuitur color: imò & quandoque in morbis acutis tenuis & decolor talis urina obſervatur, abſque adeo copioſo potu prægreſſo, ſed peſſimo ſemper omine; unde talem urinam ſemper in his morbis damnavit (*c*) *Hippocrates*; & in phrenitide, utì poſtea dicetur, (*d*) pro lethali ſigno habuit. Deſignat enim talis urina, olea & ſales ſanguinis, per motum febrilem jam acriora reddita, non elui de corpore per urinæ vias, ſed manere, nocitura peſſimè: utì etiam ſanguinem, inflammatoriâ denſitate ſpiſſum diluentibus potatis attenuari non poſſe, verùm potum ingeſtum brevì iterum à ſanguine ſeparari; adeóque ſummum periculum ob humorum immeabilitatem, & acria retenta, imminere.

§. 674. SEMPER requirit majorem ignis copiam in illo loco, quem plùs calefacit.

Calorem igni adſcribunt communi conſenſu omnes homines, & meritò, quoniam arctiſſimo vinculo hæc inter ſe connectuntur: ubicumque enim ignis copia aucta ſenſibus occurrit, ſimul etiam augmentum caloris cognoſcitur: ſive hoc fiat mutatis organis noſtris ſentientibus ab igne illis applicato; ſive hoc factum noſcamus ex talibus effectis, quæ per Experimenta evidentia ab ignis copia aucta in quodam loco produci novimus. Verùm caloris ſenſus à nobis perceptus de ignis copia in quodam loco nihil certi determinat, cùm meram tantùm cogitationis percipientis mutationem exhibeat, & illa mutatio varia eſſe poſſit, & revera ſit,

(*a*) Boerhaav. Inſtit. Med. §. 999.
(*b*) Ibid. §. 372.
(*c*) Prognoſtic. Comment. II. text. XXVIII. & Charter. Tom. VIII. pag. 633.
(*d*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. Prædict. IV. Charter. Tom. VIII pag. 699. Coac. Prænot. n°. DLXXXII. Ibid. pag. 886. Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 182.

licèt eadem ignis copia in quodam loco fuerit. Dum enim æſtivo tempore, poſt ſuffocantem ferè in aere calorem, tonitru & fulmina cum imbribus & grandine ſæpe fiunt, moleſtiſſimum frigoris ſenſum percipimus, licèt tamen tantus adhuc in aere calor tunc ſuperſit, ut ſi hyemali ſub frigore rigido diu verſatus homo conclave ingrederetur, quod talem calorem haberet, ferre non poſſet; ſed illico reſolverentur ipſi omnes vires. Unde patet, caloris à nobis percepti ſenſum non ſemper reſpondere ignis copiæ in quodam loco collectæ. Dum celeberrimus horum Aphoriſmorum Auctor coram Auditoribus ſuis de igne in Publicis Prælectionibus Chemicis diceret, conſideravit ignem tamquam rem, de qua nihil hactenus noverat, ut ejus naturam per mera Experimenta indagaret. Debebat tamen haberi quædam nota, quæ doceret ignis examinandi in quodam loco præſentiam & ſenſibus obvia accuratè diſtingui poſſet. Solicitâ autem indagine detexit tunc ſolam corporum rarefactionem, quâ augetur illorum volumen abſque ulla differentia ponderis animadversâ, dare illam notam, per quam cognoſci poſſet, auctam eſſe ignis copiam in quodam loco vel corpore. Quamvis tamen neque hoc, neque ullo alio ſigno definiri poſſit, quantùm ignis in quodam loco adſit, ignis tamen incrementum & decrementum hâc notâ detegi poterat. Pulcherrimis Experimentis (*a*) tam in ſolidis, quàm in fluidis corporibus, hujus rei veritatem demonſtravit.

Poſſumus ergo ex his demonſtratis aſſumere, majorem copiam ignis adeſſe in illo loco, qui plùs caleſcit; & thermometrum, contenti liquidi expanſione, varium rarefactionis ab igne gradum indicans, adeóque ignis copiæ incrementum & decrementum, hoc evincit in illis locis corporis noſtri, quibus applicari poteſt. Dum enim phlegmone, quam ab igne nomen habere demonſtratum fuit §. 370, manum occupat, moleſtus ardor in hac parte ſentitur: ſed & thermometrum huic parti applicatum manifeſtè docet, majorem ignis copiam hîc adeſſe, quàm in reliquo corpore. Dum in peſſima febre ardente extrema frigeſcere ſentiunt ægri, præcordia autem ſummo calore æſtuant, thermometrum extremis applicatum, & deinde nudo pectori, differentiam copiæ ignis in his locis exhibet. Unde licèt concludere & in illis locis corporis, quibus thermometrum immediatè applicari nequit, pariter majorem copiam ignis adeſſe, dum plùs caleſcunt. Sequitur jam, ut videamus, quænam illa cauſa ſit, per quam in corpore hominis febricitantis major copia ignis colligitur, ſive in toto, ſive in parte.

§. 675. QUÆ ortum debet violentiori partium fluidarum in ſe mutuò, in vaſa, horum in illas attritui.

Omnia corpora, niſi cauſa calorem faciens, id eſt majorem ignis copiam in illis colligens, adſit, adipiſcuntur illum caloris gradum, quem habet medium, in quo hærent; unde poſt mortem cadaver humanum aeris ambientis temperiem ſenſim acquirit. Fuit ergo in vivente cauſa, quæ calorem generat, quæ poſt mortem abeſt. Verùm dum vivimus, adeſt humorum per vaſa motus, qui à morte ceſſat omnino; & ſolâ hujus motûs abſentiâ perit ille caloris exceſſus, quo corpus humanum ambientis medii calorem ſuperabat, licèt de ſolidis fluidíſve cor-

(*a*) Element Chem. de Igne Experim. I. & ſeq. pag. 130, & ſequ.

poris

poris partibus nihil omnino perierit. Si enim ſaniſſimus homo aquis ſubmergatur, cadaver ejus frigeſcet brevì. Cùm ergo poſito humorum per vaſa motu calor adſit, & ceſſante hoc motu pereat, videtur concludi poſſe, humorum per vaſa motum in vivente homine eſſe illam cauſam, quæ calorem producit: ídque adhuc magìs confirmatur ex eo, quòd, aucto humorum motu per vaſa, augeatur calor, & viciſſim decreſcat, illo minuto. Si enim validiſſimo curſu velocitatem illius motûs auxerit homo, poterit ſic increſcere calor, ut brevì corpus ardentiſſimâ febre deſtruat; ſimulac autem quieſcit talis homo, ſedato motu, minuitur gradatim acquiſitus calor, donec ad temperiem ſani & naturalis caloris in homine redierit; niſi per auctam motûs circulatorii velocitatem & calorem inde natum ſic mutati fuerint humores, ut vel ſtimulo vel coagulo(vide §. 587.) febrim producant, tunc enim manet aucta motûs velocitas, & ejus effectus, calor.

Abſtruſa adeo viſa fuit caloris origo veteribus Medicis, ut divini ferè quid in hac re latere crediderint; unde dixit *Hippocrates* (*a*) *Quod calidum vocamus, id mihi & immortale eſſe videtur, & cuncta intelligere & videre & audire, & ſcire omnia, tum præſentia tum futura.* Hinc & quaſi divinæ particulam auræ calidum homini innatum eſſe dixerunt: &, utì aliâ occaſione dictum fuit, (vide §. 440. *lit. γ.*), ſapientiſſimus rex *Numa* ignem, tamquam omnium rerum principium, colendum voluit. Quamvis autem *Galenus* diſertis verbis negaverit, calorem ab attritu in animalibus naſci; ſic enim habet, (*b*) *Non enim ex attritu arteriarum ſpiritus calor in animantium corporibus generatur, ſicuti forìs in lapidibus & lignis, ſed contrà ab innato calore motus ipſorum fiunt;* tamen alibi fatetur de hac re diſputari inter Medicos, dicens: (*c*) *calorem quidem nobis ineſſe patet omnibus. Utrùm autem is ex cordis & arteriarum motu ortum habeat; an quemadmodum ipſe motus cordi innatus eſt, eodem quoque modo calor ſit, diſſentiunt inter ſe Medici.* Neque mirum apparet, durius viſum fuiſſe *Galeno*, ab attritu liquidi, in arteriis contenti, calorem naſci, cùm per arterias ſpiritum tantùm, vel ſanguinem ſubtiliſſimum fluere crediderit. Interim tamen ex dictis patet, ſatìs antiquam fuiſſe illam opinionem, quòd calor à motu fluidorum per vaſa procederet.

Ab attritu corporum ſolidorum inter ſe ignem colligi, adeóque calorem naſci, & quidem vehementiſſimum, Experimentis directè probatur (*d*). Verùm & ſimul conſtat, ſi inter ſuperficies corporum ad ſe invicem atterendorum ponatur oleum, aqua, vel alius liquor medius, vix naſci à valido etiam attritu calorem; vel ſi naſcatur aliquis, ne comparandus quidem eſt illi, qui naſceretur, ſi abſque medio liquido interpoſito validus attritus fieret. Ob hanc cauſam dubitaverunt magni etiam nominis in Arte Medica Viri, an quidem calor adſcribi deberet huic cauſæ, & voluerunt aliud quid eſſe, à quo caleret ſanguis; etſi negare non poſſent, per motum calorem illum augeri. Celeberrimus *Schelhammerus* voluit, illos, qui calidum nobis connatum negant, non refellendos, ſed ridendos eſſe, cùm negent id, quod ſenſibus obvium eſt; atque inſurgens in illos, qui à motu ſanguinis ejus calorem natum volunt, dicit, (*e*) *Provoca ad experientiam to-*

(*a*) Lib. de Carnib. cap. I. Charter. Tom. V. pag. 302.

(*b*) De Hippocrat. & Platon. placit Lib. VIII. cap. VII. Charter. Ibid. pag. 242.

(*c*) Libell. adverſus Lycum cap. II. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 359.

(*d*) Boerhaav. Element. Chem. tract. de igne Experiment. IX. pag. 176, & ſequ.

(*e*) De genuina febres curandi methodo Sect. II. §. 33. pag. 91.

tius naturæ rerum. Moveant mihi & conquaſſent quemcumque humorem & fluctus in ſimpulo concitent integros dies noctéſque; æſtuet mare, fluvii rapidiſſimi per immerſas rupes provolvantur integra ſæcula, ne tepeſcent quidem unquam, multò minùs calebunt. Númne igitur vident, aliud quàm motum eſſe, à quo caleat ſanguis? etſi motu calor ille augeatur. Sed à quolibet corporum motu non excitatur calor, ſed tantùm à tali, per quem ad ſe mutuò atteruntur; omnium maximè ſi elaſtica hæc corpora fuerint. Unde & in fluidis tritu calor naſci poterit, ſi elaſtica fuerint; ſi verò non elaſtica fuerint, difficulter hoc fiet: ob hanc cauſam aqua ab attritu difficulter calet. Tamen lac celerrimè agitatum & conquaſſatum tepeſcere nôrunt quotidiano Experimento ruſtici, dum butyrum ex lacte conficiunt: (a) *Si fluida non elaſtica urgentur impetu ſummo per anguſtiſſimos canales, calor ab attritu in iis ſuſcipitur; .... Si verò fiſtulæ elaſticæ ſint, per quas liquor agitur, tum tantò ardentior poterit calor gigni.* Verùm conſtitit per Obſervata *Leeuwenhoeckiana*, poſtea & ab aliis confirmata, ſanguinem noſtrum habere in ſe magnam copiam partium ſphæricarum & elaſticarum, nam globuli rubri ſanguinis ad ultimas anguſtias arteriæ ſanguiferæ delati ſolitarii tranſeunt, & cum quadam difficultate, & in oblongam ſæpe figuram efformati tranſprimuntur; ubi verò ex his anguſtiis in latiorem divergentis jam canalis locum veniunt, priſtinam figuram recipiunt, utì videri poteſt, dum pellucidæ animalium viventium, quæ ſanguinem rubrum habent, partes microſcopio luſtrantur. Elaſticas ergo partes habet ſanguis noſter, & movetur per arterias elaſticas, de qua re nemo dubitat. Si jam conſideretur fluidum tales partes elaſticas habens pelli per canalem elaſticum conoideum & incurvatum, rapido ſatìs motu, patebit, omni momento mutari in partibus fluidi directionem motûs, atque illas in latera canalis & in ſe mutuò incurrere, adeóque & atteri. Præterea in ultimis anguſtiis arteriarum ſanguiferarum, tenuioribus ſanguinis partibus per vaſa lateralia ſecretiora jam dilapſis, ſoli ferè globuli rubri adſunt; imò in illo loco, ubi arteria jam in venam tranſibit, ſolitarii ferè undique, lateribus arteriæ contigui, propelluntur; adeóque attritus validus binorum corporum elaſticorum inter ſe in illo loco fit, à quo attritu novimus excitari calorem.

Omnia hæc pulcherrimè confirmantur ex illis, quæ obſervantur in morbis, dum fluida vel ſolida, vel utraque à ſanitatis conditionibus degenerant. Ubi enim poſt validas hæmorrhagias ſanguinis rubri copia inſigniter minuitur, calor corporis pariter decreſcit; utì etiam in illis, quibus loco firmi ſanguinis iners aqua, vel flavus aut virideſcens ichor per vaſa movetur (utì in chloroſi laborantibus virginibus fit), nativus corpori calor deficit; ſimúlque debilis nimis cohæſio in partibus ſolidis corporis obſervatur; unde minor actio illarum in fluida contenta, adeóque & minor attritus. Rubra enim ſanguinis pars, cùm maximis fluidorum noſtrorum moleculis conſtet, & per maxima corporis vaſa moveatur, calori per attritum producendo aptiſſima erit, & conceptum ſemel calorem diutiſſimè ſervabit. Quò enim (b) *corpus aliquod conſtat materie denſiore, quò majus exiſtit mole, quò denique figuræ exactiùs ſphæricæ eſt, eò etiam idem erit aptius, ignem receptum, diutius in ſe conſervare.* Illæ autem omnès dotes in rubra ſanguinis parte obſervantur, ſi comparetur cum reliquis fluidorum noſtrorum ele-

(a) Boerhaav. Element. Chem. Tractat. de igne, Experim. X. Coroll. V. pag. 197.

(b) Ibid. Tractat. de igne, Experim. XX. Coroll. XVII. pag. 278.

mentis. Ob hanc cauſam vaſa, ſanguine rubro calido plena, ponuntur in *illis* corporis locis, ubi tenuiſſima fluida per minima vaſa fluunt, ut caloris defectum ſuppleant. Sic per encephali medullarem partem vaſa ſanguinea ſatis magna diſpergi novimus, medullam oblongatam cingere, per plexus choroideos in ventriculis cerebri diſpergi, &c. Quamdiu verò in animalibus naſcentibus nondum adeſt tanta in ſolidis partibus firmitas, ut per attritum ad fluida contenta debitum calorem excitare poſſint, materni corporis, in quo latent, vel incubatûs tepore, defectus ille ſuppletur.

Cùm ergo naturalis in nobis calor à partium fluidarum in ſe mutuò, & in vaſa, horúmque in illas attritu pendeat, calor febrilis meritò adſcribetur earumdem cauſarum augmento. Undenam autem illud augmentum naſcatur, jam videndum erit.

§. 676. ILLA violentia à magno motu partium ex corde, & magna reſiſtentia vaſorum contra cor, oritur.

Cor contentum ſuis cavis ſanguinem projicit in arterias, adeóque motus à corde ſanguini datus, eſt, illa vis, per quam ſanguis, corde pulſus, impingit in latera arteriarum & in alias partes ſanguinis in arteriis adhuc locati. Arteriæ enim, tam in ſua ſyſtole, quàm in diaſtole, plenæ ſemper ſunt, adeóque ſanguis in arteriis contentus illo tempore, dum cor ſanguinem ſuis cavis expulſum in illas urget, reſiſtentiam parit, neque poterunt arteriæ plenæ recipere ſanguinem corde pulſum, niſi vel dilatentur, vel per illarum extrema ſanguis tranſeat in venas, ſícque locum paret; vel utrúmque ſimul fiat. Si ergo vaſa tam firma fuerint, ut validè reſiſtant ſuæ dilatationi, & in ſua ultima contractione admodum plena manſerint, ſive ob copiam ſanguinis, ſive ob difficilem tranſitum per ultimos arteriarum fines, binis oppoſitis viribus premetur fluidum arteriarum cavis contentum, cordis nempe actione urgente à baſi verſus apicem conici canalis, & reſiſtentiis illis, quæ conſiderari poſſunt, ſimul tamquam potentia, oppoſitâ motûs directione agens ab apice verſus baſim; hinc valida admodum debebit fieri compreſſio fluidi in arteriis contenti, illúdque magnâ vi urgebitur in latera arteriarum. Si ergo tantæ fuerint cordis vires, ut hæc obſtacula quámvis magna ſuperare poſſit (aliter enim ſuffocaretur motus) movebitur ſanguis per arterias, & validiſſimè atteretur ad earum latera. Verùm ceſſante cordis actione, arteriæ diſtractæ elaſticitate ſuâ, & fibrarum muſcularium actione, æquali vi reagunt in diſtendentem ſanguinem, illúmque promovent; adeóque preſſus ſanguis atteretur ad arteriarum latera ſimili vi, & ſanguinis ipſius moleculæ validè ad ſe invicem preſſæ, cùm per canalem convergentem moveantur, mutabunt omni momento ſitum, adeóque & ad ſe mutuò atterentur. Verùm attritus eò violentior eſt, quò corpora atterenda validiùs ſibi mutuò apprimuntur: cùm autem per magnum motum liquidorum ex corde, & magnam vaſorum reſiſtentiam, valida talis vaſorum ad liquida contenta, & partium liquidarum inter ſe compreſſio fiat, patet & attritum validiorem futurum, & effectum ejus majorem, calorem nempe.

§. 677. MAGNUS motus ex corde pulſi ſanguinis æſtimatur à denſitate liquidi pulſi, & velocitate ejus per vaſa.

Motum ipſum, quatenus in corpore moto conſideratur, vocamus vim; illud nempe, (*a*) *quo corpus motum à quieſcente diſtinguitur; & quo corpus facultatem acquirit agendi in obſtaculum.* Vires autem corporibus motis inſitæ (*b*) differunt reſpectu quantitatis materiæ, aut velocitatis quâ feruntur: unde demonſtraverunt Mathematici univerſalem virium comparandarum regulam, quòd nempe vires in corporibus motis ſint in ratione compoſita maſſarum & quadratorum velocitatum. Motus ergo ſanguinis ex corde pulſi eâdem regulâ menſurabitur. Licèt enim circa hanc rem diſſentiant inter ſe ſummi Philoſophi, tamen illorum, quæ in textu habentur, veritas ex aliorum ſententia æquè demonſtrari poſſet. Major autem minórve denſitas ſanguinis majorem aut minorem materiæ quantitatem in ſanguine ponit: nam (*c*) *Materiæ quantitas in corpore, conſiderata cum relatione ad volumen corporis, id eſt, ad ſpatium ab hoc occupatum, vocatur corporis denſitas.* Binis ergo illis, ſanguinis nempe denſitate & velocitate per vaſa, æſtimabitur motus ſanguinis ex corde pulſi; adeóque & ejus vis, quâ in arteriarum latera, & contentum in his ſanguinem, agit: quæ ex Mathematica Diſciplina hîc aſſumenda erant.

§. 678. DENSITAS ſcitur ipſo conſpectu extravaſati, diſſipatione prægreſsâ rarioris, duritie pulsûs.

Chylus ex ingeſtis paratus ſemper minùs denſus eſt noſtro ſanguine: hinc illi miſtus ſi fuerit, ſupernatat; utì patet, dum homini ſano quatuor vel quinque poſt paſtum horis ſanguis de vena mittitur, (vide *Commentaria* §. 80.): poſtquam verò per ſexdecim aut plures horas chylus cum ſanguine miſtus vaſorum noſtrorum vim expertus fuit, ſuam naturam amittit, & in ſerum & ſanguinem mutatur, adeóque majorem denſitatem acquirit. Cùm autem illa denſitas acquiſita à vaſorum actione in fluida pendeat, patet, denſitatem majorem liquidorum humanorum meritò exſpectari, ſi cauſæ illæ condenſantes validiores fuerint. Unde in robuſtis & exercitatis viris denſior ſanguis ſemper eſt, quàm in otioſis & debilibus: adeóque talem denſitatem ex cognita corporis temperie certò prævidemus. Præterea ſi vel ſpontaneis hæmorrhagiis, vel inſtitutâ venæ-ſectione ſanguis eductus luſtrari poſſit, de ejus denſitate judicium ferre poſſumus, quæ cognoſcitur ex majori vel minori ſanguinis concretione. Duris laboribus quotidie exercitati ruſtici de vena eductus cruor illico ferè in ſolidam coagulatur maſſam, & poſt aliquot horas pauculùm tantùm ſeri inde ſeparatur: contrà ſi debili puellæ ſanguis miſſus fuerit, diffluit totus, & ſeri tenuioris ingenti copiæ parva inſula rubra innatat poſtea.

Alterum ſignum, quo cognoſcimus, majorem ſanguinis denſitatem adeſſe, eſt, ſi conſtiterit, rariorem & fluidiſſimam ſanguinis partem à reliquis ſeceſſiſſe, & per urinam, ſudores, diarrhœam, &c, de corpore expulſam fuiſſe: neceſſariò enim

(*a*) s'Graveſande Phyſic. Element. Mathemat. Lib. II, cap. I, n°. 694. 695. Tom. I, pag. 196.

(*b*) Ibid. cap. II. n°. 757. pag. 212.

(*c*) Ibid. Lib. III. cap. III. definit. I. n°. 1459. pag. 417.

tunc reſiduus ſanguis denſior fit, utì facilè patet. Unde etiam in morbis acutis adeo damnavit liquidioris ſanguinis partis ſubductionem (*a*) *Hippocrates*: utì etiam (*b*) *Sydenhamus*, prout aliâ occaſione (vide §. 386, & 588.) dictum fuit.

Durities autem pulsûs pariter denſitatis humorum ſignum eſt; túncque adeſſe dicitur, quando tangens pulſum digitus ſentit, ac ſi ſolidum corpus per arteriam protruderetur, ſimúlque tunc arteriâ prementi digito validè reſiſtit. Unde ſemper in robuſtis & exercitatis hominibus durior pulſus eſt, in debilibus mollior; & in morbis inflammatoriis, ubi major ſanguinis denſitas peccat, durities pulsûs inter præcipua ſigna habetur, utì poſtea dicetur.

§. 679. VELOCITAS ſupputatur ex ictuum cordis numero, collato cum magnitudine pulſuum.

Sanguinis per vaſa moti celeritas augetur, dum cauſæ ſanguinem moventes validiùs agunt, vel in dato tempore frequentiùs applicantur ſanguini. Verùm cordis ictus, quando illud contractum ſanguinem cavis ſuis contentum expellit in arterias, motum ſanguini conciliant, per quem & dilatantur arteriæ plenæ ſemper, & ſanguis per illorum fines in venas premitur. Dum autem cor eſt in ſua diaſtole, arteriæ vi ſuâ elaſticâ & muſculari reagunt in ſanguinem illa diſtendentem, ſícque illum ulteriùs promovent. Si ergo in dato tempore ictuum cordis numerus augeatur, novimus, cauſas moventes ſanguini eodem temporis ſpatio frequentiùs applicari. Ut tamen inde augeatur ſanguinis celeritas, requiritur etiam ut ictus cordis frequentiores ſint ſimul tam validi, ut omnem ſanguinem ex cavis cordis pellere poſſint in arterias. In frigore enim febrili celerrimi quidem ſunt cordis ictus, utì etiam in moribundis animalibus, neque tamen augetur ſanguinis per arterias moti celeritas, quia debiles ſunt ſimul tunc cordis contractiones. Magnitudo autem pulsûs arteriarum docet, ſingulis cordis ictibus validè diſtendi arterias à copia ſanguinis ex cordis cavis expulſi; adeóque ſi hæc comitetur ictuum cordis frequentiam auctam, certò novimus, potentias moventes validas intra datum tempus ſanguini ſæpius applicari, adeóque augeri ejus velocitatem. Pulsûs autem magnitudo menſuratur differentiâ, quæ obſervatur inter arteriam dilatatam, dum in ſua diaſtole eſt, & eamdem contractam, dum in ſyſtole eſt, quò enim major hæc differentia eſt, eò major dicitur pulſus: poteſt enim pulſus plenus eſſe, licèt magnus non ſit, dum nempe plena arteria ob auctas circa ejus fines reſiſtentias contentum ſanguinem promovere nequit; túncque parva ejus apparet contractio, quia anguſtari nequit arteria, niſi ſanguis expellatur ex ejus cavo. Cùm autem arteriæ dilatatio illo tempore fiat, quo cor contrahitur; & viciſſim ejus contractio adſit, dum cor eſt in ſua diaſtole; patet, pulsûs celeritatem majorem indicare auctum numerum ictuum cordis; adeóque pulſum celerem & magnum ſimul demonſtrare, quòd aucta ſit ſanguinis velocitas.

§. 680. MAGNA reſiſtentia cognoſcitur ex mole movendorum inertium, & paucitate, vel an-

(*a*) Prædicti on. Lib. I. Comment. II. n°. LVII. Charter. Tom. VIII. pag. 740. Confer. Coac. Prænot n°. cxxx. Charter. Ibid. pag. 858.

(*b*) Sect. V. cap. VI. pag. 321.

guſtiâ, vel immobilitate canalium tranſmiſſurorum.

Dum cor contentum cavis ſuis ſanguinem in arterias pellit, debent arteriæ ſemper plenæ dilatari, ut illum ſanguinem recipiant; vel ſi non dilatarentur arteriæ, deberet tantùm ſanguinis ex arteriis tranſire in venas, quantùm ſingulis cordis ictibus in arterias urgetur. Utrumque fieri in vivente novimus; nam & dilatantur arteriæ, dum cor eſt in ſyſtole, & expellitur aliqua quantitas ſanguinis ex arteriis in venas hoc tempore, utì docet ſanguinis non interruptus motus per vaſa. Debebit ergo cor ſuâ vi muſculari urgendo ſanguinem in arterias plenas movere omnem ſanguinis molem, quæ in arteriis eſt: illo enim tempore, dum cor eſt in ſyſtole, arteriæ ſunt in diaſtole, adeóque non agunt ſuâ elaſticitate & vi muſculari in contentum ſanguinem. Si ergo moles liquidi movendi, in arteriarum cavo hærentis, augeatur, patet reſiſtentias augeri ſanguini ex corde in arterias expellendo. Verùm, quò majus eſt illud ſpatium, in quo cor ſanguinem ſuis cavis expulſum locare debet, eò faciliùs deplebitur, & minor erit reſiſtentia: hinc ſi à quacumque cauſa auguſtetur arteriarum cavum, vel minuatur arterioſorum canalium perviorum numerus, patet facilè iterum reſiſtentias augeri. Cùm autem arteriæ canales ſint convergentes, & incurvi, ſanguis ex corde pulſus debebit in illarum latera incurrere, adeóque eadem ab axi removere, ſícque ampliare illarum cava, ut ſpatium fiat ſanguini ingreſſuro. Si ergo tanta ſit firmitas laterum arteriarum, ut minùs cedant impulſo ex corde ſanguini, iterum augebitur hæc reſiſtentia. Hinc apparet, quare in debilibus hominibus ab adſtrictis arctiùs veſtibus tantæ fiant anxietates, dum, anguſtatis ſic plurimis vaſis, debilibus cordis viribus augetur reſiſtentia: illicò autem levamen percipiunt, dum laxantur veſtes. Patet etiam ex dictis ratio, quare à morbis validis reſurgentibus & debilibus, à larga nimis cibi potûſve copia, anxietas oriatur ſæpe; dum aucta ſubitò movendorum moles reſiſtentiam cordi auget. Ubi verò validas adeo vires cor habet, ut auctam reſiſtentiam ſuperare poſſit, oritur ob majorem attritum calor poſt partum largum, utì etiam à valida corporis conſtrictione; unde hyemale frigus arctè adſtrictis veſtibus tam bene ſuperatur à robuſtis.

§. 681. MOLES movendorum ingens percipitur ex ſignis plethoræ (106), cacochymiæ, vel ſolutorum jam citò liquidorum, quæ antea ſtagnabant, ut in obeſis; maximè inflatus venarum, cum arteria veloce & magna ſimul, ejus præſentiam docet.

Omne illud, quod venis receptum ad cor defertur, & deinde ex corde per arterias diſtribuitur, ad molem movendorum pertinet. Auctâ ergo copiâ ſanguinis, quámvis boni, moles movenda increſcet; & quando illud augmentum eò uſque increvit, ut tanta ſit copia boni ſanguinis, ut ferre non poſſit illas mutationes, quæ vitæ inevitabiles accidunt, niſi inducantur morbi, tunc plethora adeſſe dicitur (vide §. 106.). Cujus præſentia ſcitur ex rubore majore corporis, & calore magno, reliquíſque ſignis quæ §. 106. *lit.* ε, enumerata fuerunt. Calor autem magnus in plethoricis adeſt, quia, reſiſtentiis cordi auctis, attritus pariter augetur; & quia rubra ſanguinis pars abundat, quæ calori per attritum concipiendo, & conceptum diu retinendo, maximè idonea eſt, utì ad §. 675, dictum fuit.

Sola autem boni ſanguinis aucta copia plethora dicitur, non verò quodlibet

humorum augmentum; utì ex *Galeno* in *Commentariis* §. 106. *lit.* *a*, dictum fuit. Ubi enim humores copiâ quidem abundant, ſed tamen à nativa ſanorum fluidorum indole ſic degenerant, ut functiones lædant, tunc vocatur cacochymia. Sic in virginum pallido dicto morbo turget corpus inertibus & mucoſis humoribus, & moles movenda ſic increſcit, ut ferè ſuffocentur à minimo muſculari motu, quámvis boni ſanguinis parca copia in talibus corporibus adſit. Patet tamen & à tali cacochymia poſſe augeri reſiſtentias cordi, ob molis movendæ augmentum.

Quàm maximè notandum eſt, non omnia noſtri corporis liquida perpetuo motu per vaſa ferri, ſed quædam eſſe, & ſæpe ſatìs copioſa, quæ à ſanguine ſecreta, in cavis ad hanc rem factis, collecta, ſuis uſibus reſervantur; quibus niſi conſumantur, maximâ aliquando copiâ accumulantur, & corpus gravant. Hoc inprimis in pinguedine verum eſt, cujus debita copia in corpore noſtro pulcherrimos uſus habet, ut tegat partes & muniat, illíſque flexilitatem & facilem mobilitatem conciliet & ſervet: unde omnibus muſculis pinguedo circumponitur non tantùm, ſed & inter medias illorum fibras & fibrarum faſciculos ubique locatur. Dum autem motu muſculari quotidie exercetur corpus, attenuatur collectum hoc oleum, & venas ingreditur: ſícque ſanguini miſtum per urinam, vel ſudores exit de corpore. Ubi autem quieſcunt animalia, vel non ſatìs moventur, interímque pleno utuntur victu, accumulatur opimum illud pingue, & vicina omnia vaſa aucta ſuâ mole comprimit & anguſtat: unde ſæpe in obeſis non adeo magna copia ſanguinis adeſt, utì docent pulſus ſæpe in his ſatìs parvus, & anguſtæ venæ. Quando autem, per febrim agitatis humoribus, & aucto calore, ſolvitur accumulatum illud pingue, venas ingreditur, & cum ſanguine in cor defertur; unde moles movendorum ſubitò increſcit, & ſæpe tanta plethora oritur, ut vaſa rumpantur, & effuſis humoribus cita mors ſequatur. Unde & meritò §. 587, ſtagnantium agitatio inter febris effectus numerabatur. Si enim obeſus homo febre acutâ continuâ laboraverit per quatuordecim dies, quandoque dimidium ponderis ſui perdit; quæ jactura ponderis pro maxima parte à difflato hoc pingui per febrim pendet; obeſi enim à talibus morbis reſurgentes penitus macilenti apparent. Patet ergo quantùm moles movendorum augeri poſſit, ſolutâ per febrim pinguedine. Quanta autem inde in morborum curatione naſcatur difficultas, poſtea ad §. 693, dicetur.

Præcipuum autem ſignum nimiæ molis movendorum eſt, ſi pulſus arteriæ velox & magnus ſit, ſimúlque venæ inflatæ quaſi turgeant: tunc enim novimus, omnia vaſa ſanguinea pleniſſima eſſe. Poſſent enim arteriarum pulſus veloces & magni ſatìs eſſe, dum interim non ſit aucta copia liquidi movendi, ſi nempe per arteriarum fines inflammatoriâ denſitate ſpiſſus ſanguis tranſeat difficiliùs: ſed tunc venæ deplentur, quia minùs recipiunt, & omnis ferè ſanguis in arteriis accumulatur, utì in cadaveribus illorum, qui morbis acutis inflammatoriis perierunt, obſervatum ſæpius fuit. Contrà in morbis languidis ſæpe in venis, faciliùs diſtendentis, accumulantur humores, dum interim minor eorumdem copia per arterias fluit. Ubi autem vaſa arterioſa & venoſa ſimul turgent, novimus certò, molem movendorum auctam eſſe. Ut autem eodem tempore major liquidorum copia per eadem numero vaſa tranſeat, debet neceſſariò augeri liquidi

(*a*) Method. Medend. Lib. XIII. cap. VI. Charter Tom. X. pag. 300.

moti celeritas: adeóque in hoc caſu ſimul aderit & pulsûs velocitas. Notandum tamen, in ſumma plethora, ob nimiam molem movendorum ſuffocato ferè omni motu, & calorem & pulsûs auctam velocitatem vix obſervari, adeóque tunc hujus ſigni abſentiâ quis falli poſſit. Memorabile hujus rei Exemplum habetur apud *Sydenhamum*, cujus & aliâ occaſione in *Commentariis* §. 590, memini. Juvenis acutâ febre decumbens animam ferè agere videbatur; calor tamen adeo moderatus in extremis corporis partibus percipiebatur, ut adſtantes amici illum febricitare non crederent. Sanguine autem apertâ venâ paulò copioſiùs educto, tanta febris emicuit, quâ vehementiorem ſe nondum vidiſſe fatetur *Sydenhamus*; & (a) *quæ nonniſi tertiæ quartæve demum phlebotomiæ ceſſit*. Verùm talis motûs ſanguinis ſuffocatio in ſummo tantùm gradu plethoræ adeſt, quæ ſuis ſignis à perito Medico facilè cognoſcitur.

§. 682. VASORUM paucitas ex Hiſtoria obſtructionis (107, ad 124), vel vulnerum (145, ad 331), colligitur.

Quando vaſa immeabili humore ſic obſtructa ſunt, ut nihil tranſmittere poſſint, tunc diſtenta manent ante locum obſtructum, ab impetu vitalis liquidi vas obſtructum urgente; illa verò pars liquidi, quæ ponè obſtructum locum hæret, tranſit in venas; adeóque tota illa vaſis longitudo, quæ inter obſtructum locum & venam eſt, vacua manebit. Si ergo hoc in pluribus vaſis corporis factum fuerit, minuetur canalium tranſmittentium numerus, dum interim manet eadem moles liquidi movendi; augebitur ergo reſiſtentia ſanguini ex corde pellendo, & liquida per apertos adhuc canales celeriùs moveri debebunt, quamdiu durat circulatorius humorum per vaſa motus. Patet autem facilè, & reſiſtentiam, & celeritatem motûs, ab hac cauſa ortas notabilem tantùm effectum habere poſſe, ſi numerus vaſorum imperviorum comparatus cum reliquis vaſis apertis inſignem differentiam facere poſſit. Videantur illa, quæ in *Capitulo de Obſtructione* & inprimis in *Commentariis* §. 120, de hac re dicta fuerunt; utì etiam illa, quæ in *Commentariis* §. 382. n°. 8, de inflammationis effectibus habentur. Facilè autem patet, idem obtinere, dum per vulnera magnus canalium numerus deſtruitur; præſertim ubi per exſtirpationem detruncatis artubus magna corporis pars tollitur; utì ad §. 474, demonſtratum fuit, tunc plethoræ effectus ſæpe ſequi.

§. 683. ANGUSTIA vaſorum intelligitur conſpectu, tactu, cognitâ temperie ſiccâ, ad parva motûs augmenta magno augmento caloris.

Plurimis in locis noſtri corporis vaſa conſpicua apparent, unde & de illorum aucta vel minuta capacitate ex conſpectu judicare poſſumus. Venæ enim, ſatìs magnæ etiam, in ſuperficie corporis ponuntur, & in labiis, ore interno, adnatâ oculi, &c, arterioſa vaſa, quamvis minora, oculis patent. Majores autem arteriæ tutiùs reconduntur. Inprimis autem de vaſorum minuta capacitate judicamus, ex decreſcente partium conſpicuarum toroſitate: maxima enim molis corporis noſtri pars à fluidis, vaſa diſtendentibus, pendet; hinc ſimulac vaſa an-

(a) Schedul. monitor. de novæ febris ingreſſu, pag. 683.

guſtantur, contrahuntur omnia: in ſubito & ſummo terrore videmus faciem miro modo mutari, contrahi genas, pallere labia & oculos, ſic anguſtatis vaſis, ut ſanguinem rubrum, quem naturaliter tranſmittere ſolebant, non admittant ampliùs. Sed & tactu majorem minorémve arteriarum capacitatem pluribus in corporis locis diſtinguere poſſumus: ubi nempe majores arteriæ verſus corporis ſuperficiem magìs accedunt, inprimis ſi oſſibus incumbant, utì in carpo & temporibus, ubi evidentiſſimè arteriarum pulſus diſtinguimus. Cùm autem vaſorum noſtrorum capacitas menſuretur ratione compoſitâ ex ratione directa impetûs liquidi impulſi, & ratione inversâ reſiſtentiæ laterum (vide §. 26.) patet, anguſtari vaſa noſtra poſſe, ſi decreſcat vis impellens liquida in vaſa, vel augeatur laterum vaſorum robur, quo ſe contrahunt. Prior cauſa anguſtiæ vaſorum cognoſcitur ſignis debilitati cordis; poſterior verò illis, quæ auctam vaſorum noſtrorum elaſticitatem comitantur. Si enim manente eâdem copiâ liquidi movendi anguſtiora vaſa redduntur, anxietas, cordis palpitatio, &c, ſtatim adſunt, utì in ſummo terrore perculſis obſervatur ſemper. De poſteriori autem anguſtiæ vaſorum causâ hîc inprimis agitur, quando nempe auctâ laterum vaſorum contractione, eorumdem cava minuuntur; id eſt, quando ſolidæ corporis partes liquidis prævalent, túncque adeſſe dicitur temperies ſicca, quam major calor plerumque comitatur, utì & ſemper macies (*a*). Unde etiam intelligitur, quare macilenti & ſiccæ temperiei homines magìs caleant ſæpe repletis, & externum aeris frigus faciliùs, cæteris paribus, ferant. Ubi autem vaſa anguſta ſunt, ſimulac augetur circulationis velocitas, cùm cedere tam facilè non poſſint vaſa & dilatari, ſummus attritus debet fieri liquidorum ad latera vaſorum, adeóque & magnum caloris augmentum: dum enim eodem temporis ſpatio major ſanguinis copia in arterias urgetur, ſi illæ anguſtæ fuerint, nec facilè dilatabiles, debebit omnis ille ſanguis auctâ celeritate per illas moveri & tranſprimi in venas; adeóque & augebitur attritus. Patet inde ratio, quare in phthiſicis, dum febricula illos depaſcens ab aſſumto cibo increſcit, tantum augmentum caloris fiat, quia in macilentiſſimis illis corporibus ſumma vaſorum anguſtia fit; hinc à liquidi tranſmittendi copia vel velocitate auctis, illico attritus immaniter augetur; unde celer & parvus arteriarum pulſus in his obſervatur. Simul etiam patet alia ratio, quare (*b*) denſis & exercitatis corporibus adeo funeſti ſint morbi acuti & inflammatorii (vide *Commentaria* §. 386, & 588.). In illis enim rigida & anguſtiora vaſa à motûs circulatorii augmento ſtatim magnum calorem producunt, à quo liquidiſſimorum diſſipatio, & reſiduæ maſſæ in materiem immeabilem & irreſolubilem mutatio cùm producantur (vide §. 689.), inflammatio augetur, & peſſimi ejus effectus brevì ſequuntur.

§. 684. IMMOBILITAS canalium, quâ ſuæ dilatationi valde reſiſtunt, cognoſcitur omni ſigno rigidarum fibrarum, vaſorum, viſcerum (32. 33. 34. 50. 51. 52. 53.).

Anguſtia canalium, quatenus inter caloris cauſas numeratur, ſemper ſupponit illorum minùs facilem mobilitatem, quâ ſuæ dilatationi reſiſtunt. Illa enim va-

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 892.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCXCVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

ſorum anguſtatio, quæ à minuta copia vel impetu liquidi illa diſtendentis fit, hîc non conſideratur; cùm à tali anguſtia calor non producatur, quia per illam attritus augeri nequit. Verùm hæc immobilitas canalium à majori cohæſione partium firmarum pendet, de cujus ſignis & cauſis numeris citatis in textu actum fuit.

§. 685. A TOT cauſis proximis (674, ad 685) pendet origo caloris febrilis; quarum iterum infinitæ numero & varietate aliæ remotiores eſſe poſſunt.

Ordine jam enarratæ ſunt cauſæ proximæ caloris febrilis, & in varias ſpecies diſtinctæ, ut poſtea ſingularum curatio tradi poſſit; patuítque illas, licèt diverſæ fuerint, in eo tamen conſpirare omnes, quòd violentiorem partium fluidarum in ſe mutuò, & in vaſa, & vaſorum in illas attritum faciant. Verùm hæ cauſæ caloris proximæ iterum alias cauſas pro ſuis cauſis proximis agnoſcunt, quæ reſpectu caloris febrilis ſunt tantùm cauſæ remotæ. Ingens illarum numerus & infinita ferè varietas eſt, adeóque nullum uſum daret illarum recenſio, cùm ad calorem febrilem tollendum ſufficiat cauſæ proximæ illius ablatio, atque hâc bene intellectâ, facilis ſit indagatio cauſarum remotarum, ſi quandoque & illarum cognitio requiratur. Sic v. gr; moles movendorum aucta inter cauſas caloris febrilis numerata fuit, cujus variæ cauſæ eſſe poſſunt, prout vel à plethora, vel à diverſis cachymiæ ſpeciebus, vel à ſtagnantibus in motum deductis, ortum habet. In cura tamen caloris febrilis ab hac cauſa nati ſufficiet molem movendorum minuere, licèt ad cauſas remotas plethoræ vel cacochymiæ non reſpiciatur. Idèm etiam de denſitate ſanguinis, velocitate, &c, verum eſt. Patuit ſimul ex hactenus dictis, cauſas caloris febrilis, quatenus in fluidis hærent, reduci ad auctam fluidorum copiam, majorem velocitatem motûs eorumdem per vaſa, & majorem denſitatem: in ſolidis verò partibus hæ cauſæ pendent à minuto numero canalium tranſmittentium, dum manet eadem copia liquidi tranſmittendi; majori eorumdem anguſtiâ, & immobilitate per quam dilatationi ſuæ à fluidis impulſis reſiſtunt. Simul etiam patet, vana eſſe, quæ de putrefactione, fermentatione, efferveſcentiâ, & ſimilibus, tamquam calorem febrilem producentibus cauſis, dicta fuerunt apud Auctores. Si enim v. gr; à putredine hic calor naſceretur, cadaver, uti optimè monuit *Helmontius* (*a*) *caleret poſt mortem, & febri torqueretur ardentiùs, quàm dum viveret; eò quòd eadem numero materia, cujus obſequio mors advenit, etiamnum perſtet in cadavere: cúmque eam ſupponunt calidam, proprio putredinis calore, magiſque ſit putrida poſt mortem, ut & potentiùs à morte putrefaciens, pluréſque afficiat partes ſibi conterminas, quàm dum viveret: idcirco etiam plùs actualiter caleret poſt mortem, quàm in vita. At ſanè hîc error proditur. Nam febris, quæ vivum calefecit, ſtatim à morte ceſſat, omniſque calor cum vita exſpirat.* Unde concluſit, quòd, *quidquid in ſanis edit actiones ſanas, id ipſum in morbis edit actiones vitiatas.* Cùm ergo calor in ſanis hominibus ab attritu fluidorum ad vaſa, ad ſe mutuò, & vaſorum ad illa, pendeat, augmentum caloris ſani in febricitantibus eidem cauſæ, ſed validiori, jurè tribuitur. Unde etiam & calefacientia dicta remedia non faciunt majorem calorem, dum corpori applicantur, quia ipſa plùs caloris habent in ſe, illúmque corpori noſtro communicant; verùm quia effi-

(*a*) Tractat. de Febrib. cap. I. n°. XXIV. pag. 542.

caci ſtimulo fluidorum per vaſa motum augent, ergo & attritum. Acerrimum enim piper igneum illud cinanomi oleum, & ſimilia, thermometro explorata, aeris ambientis calorem habent, & quamvis maximâ copiâ cadaveri applicata fuerint, nullum calorem producent.

§. 686. POTEST verò increſcere ex incremento unius harum cauſarum ſolitario, túmque ſe habet augmentum caloris, ut augmentum cauſæ.

Cùm ergo cauſæ caloris febrilis in abſtracto concipi poſſint, atque una ex illis adeſſe poſſit ſola, licèt reliquæ abſint; patet, & effectum ſequi debere cauſæ talis ſolitariæ augmentum, cùm omnis effectus proportionalis, ſit cauſæ, unde producitur. Si ergo denſitas ſanguinis ſupponatur dupla eſſe in homine febricitante, pari ratione & increſcit caloris augmentum ab hac cauſa natum; atque idem de reliquis cauſis, ſingulatim conſideratis, verum erit, utì facilè patet. Raro tamen cauſæ ſingulæ caloris febrilis ſolæ diu manent: nam denſitate auctâ, v. gr; ob diſſipationem prægreſſam rarioris partis ſanguinis, brevì in ultimis arteriis hærebunt immeabiles moleculæ; adeóque augebitur reſiſtentia ſanguini per vaſa fluxuro; ergo & caloris augmentum ob auctam reſiſtentiam fiet. Sic etiam velocitate auctâ, brevì ſequetur major denſitas; utì in *Commentariis* §. 100, demonſtratum fuit. Verùm notandum videtur, quòd in hac computatione non ſit augmentum caloris ſemper in eadem ratione ac eſt augmentum cauſæ talis ſingularis; ſed utì ſunt augmenta hæc ad ſe mutuò, ita videntur eſſe exceſſus caloris ab hac cauſa geniti ſupra naturalem hominis calorem. In Exemplo res fortè meliùs patebit. Si celeritas ſanguinis dupla foret, dum in febricitante bis pulſat arteria illo tempore, quo ſemel tantùm pulſat in ſano, non ideo duplò major adeſſet calor; quia præter velocitatem motûs & aliæ cauſæ conſpirant ad calorem ſanum producendum; ſanguinis nempe denſitas, elaſticitas, canalium robur, anguſtia, &c, quæ, auctâ velocitate, non eâdem ratione augentur ſemper. Imò patet evidenter, auctâ celeritate motûs ſanguinis, non ſequi tantum caloris augmentum, quod corpori intolerabile foret, & mortem brevì faceret. Si enim calor, qui in homine ſano nonageſimum gradum thermometri *Fahrenheitiani* ſuperat, duplò major fieret, id eſt, 180, gradum ejuſdem thermometri excederet; ſanguis, ejúſque ſerum, coagularentur in vaſis, adeóque ceſſaret omnis motus: interim tamen obſervamus in febricitantibus, vel & valido curſu exercitatis hominibus, majus adhuc velocitatis incrementum. Verùm in comparandis augmentis caloris ab incremento cauſæ ſingularis hoc videtur obtinere, quòd ille exceſſus caloris ſupra calorem ſanum, qui fit à duplicata celeritate motûs ſanguinis, ſit ad ſimilem caloris exceſſum, qui à triplicata celeritate naſcitur, ut unum ad duo; nempe in ſimili ratione, ac ſunt inter ſe exceſſus illi velocitatis. Verùm de his proportionalibus inter ſe cauſarum ſingularium caloris & effectuum augmentis ſubtiliter quidem diſputari poterit, tamen ad uſus Medicos caloris febrilis intenſitas varia meliùs cognoſcitur ex illis ſignis, de quibus ad §. 673, dictum fuit. Summa enim ſemper aderit difficultas, ut determinetur incrementum cauſarum illarum ſingularium, quæ calori augendo ſerviunt. Velocitatem quidem auctam ex ictuum cor-

dis numero, collato cum magnitudine pulſuum, utcumque diſtinguere novimus. Verùm quo gradu aucta fuerit ſanguinis denſitas, inertia vel moles liquidi movendi & canalium elaſticitas; quamnam proportionem habuerint vaſa impervia facta in morbis ad illa, quæ aperta manent, &c., quis dixerit? Quis diſtinguere poterit, quantùm ad calorem generandum faciat denſitas ſanguinis, quantùm motûs velocitas, quantùm reſiſtentia liquidi movendi, &c? Natum calorem ex omnibus illis cauſis concurrentibus diſtinguere poſſumus; quantùm verò ſingulæ ad hunc effectum contribuant, credo, ignoramus. Præterea per calorem natum mutantur illæ cauſæ, quæ calorem producunt; molecularum enim ſanguinis volumen augetur per calorem, manente eâdem maſsâ, adeóque minuitur denſitas; canalium capacitas augetur per calorem genitum, adeóque hoc reſpectu minuitur reſiſtentia, &c. Unde generaliter quidem affirmare poſſumus, auctis cauſis ſingularibus caloris, augeri eumdem, cæteris iiſdem manentibus; atque dum in abſtracto hæ conſiderantur, computatio inſtitui poſſet: verùm in concreto, dum omnes cauſæ concurrunt, aliquid diſtincti inde elicere, arduum maximè foret, ſi non penitus impoſſibile.

§. 687. SI rurſum duæ cauſæ increſcunt ſimul, habebit ſe auctus calor, ut productum incrementorum cauſarum, ſi multiplicentur per ſe mutuò

§. 688. QUI idem calculus in cæteris obtinere poteſt.

Si jam plures cauſæ increſcant ſimul, procul dubio augebitur calor: verùm ob rationes modò expoſitas difficillimè poterit cognoſci proportionale inde factum incrementum. Hinc tamen intelligimus, quare (*a*) dura & exercitata corpora, dum morbis acutis corripiuntur, tanto in diſcrimine verſentur. Rigida enim in his vaſa validè reſiſtunt, denſi humores majori vi in ſe mutuò & in vaſa incurrunt, ſemélque natum calorem diutius ſervant; dum ſimul per febrim augetur motûs humorum velocitas. Unde patet efficaciſſimas cauſas concurrere, à quibus ingens calor naſcitur.

§. 689. CALOR auctus liquidiſſima diſſipat ex noſtro cruore, id, eſt aquam, ſpiritus, ſales, olea ſubtiliſſima; reliquam maſſam ſiccat, denſat, concreſcere cogit in immeabilem, irreſolubilem materiem; ſales, oleáque expedit, attenuat, acriora reddit, exhalat, movet; hinc minima vaſa atterit, rumpit; fibras ſiccat, rigidas, contractáſque reddit; hinc ſubitò multos, celeres, periculoſos, lethales morbos producit; qui à priori facilè deduci poſſunt.

Agendum jam eſt, de illis effectibus, qui à calore aucto obſervantur fieri tam in ſolidis quàm in fluidis corporis humani partibus. Non autem hîc adeo conſiderabimus, quid cauſæ calorem producentes efficiant: nam cauſæ caloris aucti dum agunt, ſimul plurima mutant in corpore, quatenus violentiorem partium

(*a*) Coacar. Prænot, n°. cccxcvIII. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

fluidarum in ſe mutuò, in vaſa, & vaſorum in illa attritum producunt; cúmque ille attritus auctus in calore febrili auctum motum circulatorium humorum per vaſa ſupponat, poſſunt de his videri illa, quæ in *Commentariis* §. 100, circa hanc rem dicta fuerunt. Hoc loco tantùm examinabimus, quid à majori copia ignis collecti in corpore fiat: patebit tamen effectus inde natos convenire quàm plurimùm cum illis, qui ab exceſſu motûs circulatorii fiunt, atque etiam inter febris effectus §. 587, numerati fuerunt.

CALOR AUCTUS LIQUIDISSIMA DISSIPAT, &c. Dum ſanguis ſaniſſimo homini ad plethoræ prophylaxim de vena mittitur, frigidâ tempeſtate vaporem fundit manifeſtum, qui ſpeculo appoſito, vel alembico impoſito, adhæreſcens aqueas guttas exhibet. Simul etiam ſanguis recèns eductus odorem quaſi ſuburinoſum dat, ſimilem illi, qui ex abdomine aperto vivi animalis exſpirat. Examine Chemico ſanguinis humani patet, leviſſimam & mobiliſſimam partem ſanguinis eſſe aquam, quæ leni calore inde adſcendit: neque tamen pura hæc aqua eſt, ſed aliquid odorati in ſe habet, quod ab attenuatiſſimo oleo pendere videtur. Obtinuit autem uſu, ut ſubtiliſſimam ſanguinis illam partem ſpiritum vocemus, quia & mobiliſſima eſt, & omnem oculorum aciem fugit. Interim tamen in ſingulis hominibus diverſa eſt; canes enim odoriſequi herum inter millenos alios homines, his effluviis perceptis, diſtinguere noverunt; & animalium veſtigia dum ſemel olfecerunt, illa in ſuis latibulis detegere poſſunt; inprimis dum ros viſcidulus terræ ſuperficiei incumbens adeo volatilia ex ſua natura hæc effluvia inviſcat, & retinet, citò alioquin evanida. Calore ergo aucto, mobiliſſimam illam ſanguinis partem citò diſſipari facilè patet. Verùm etiam & ſales & olea, quámvis ad tantam ſubtilitatem nom pervenerint, difflantur de corpore, dum calor multùm increſcit. Sic videmus ſummis caloribus æſtivis quieſcentes etiam homines ſudoribus diffluere; qui dum in facie collecti, ut aliquando contingit, per labia deſtillant, ſaporem ſalſum manifeſtè exhibent. Sed & induſia ſudantium hominum pingui oleoſo flavo maculantur: & videmus in morbis acutis, in obeſis hominibus ingentem etiam pinguedinis copiam perire de corpore, licèt in excrementis ne guttula quidem pinguis olei inveniatur; ſed totum hoc ſic attenuatur, & cum ſalibus, ſimul acrioribus redditis, unitur in ſaponis formam, ut aquæ miſceri poſſit, & unà cum illa exire de corpore.

RELIQUAM MASSAM SICCAT, DENSAT, CONCRESCERE COGIT IN IMMEABILEM, IRRESOLUBILEM MATERIEM. Difflatur enim aquoſa, tenuiſſima, & mobiliſſima ſanguinis pars: hinc reſiduus ſanguis, magnâ parte diluentis vehiculi orbus, quod interpoſitione ſuarum partium impediebat reliquarum adunationem, ſiccatur, denſior redditur, & in morboſam concretionem tendit. Unde & poſtea inter cauſas atrabilariæ cacochymiæ recenſebitur (§. 1093.) omne illud, quod mobiliora expellit de ſanguine. Verùm & per calorem auctum ſanguis noſter ejúſque ſerum concreſcere poſſunt, abſque magna jactura tenuiſſimæ partis. Nam ſerum ſanguinis, aquæ fervidæ immiſſum, coagulatur illico in albam opacam maſſam, licèt in media aqua hæreat; imò & longè minori calore, quàm eſt ebullientis aquæ, illud concreſcere novimus: & ubi centeſimum gradum thermometri *Fahrenheitiani* calor noſtri corporis excedere incipit, jam magnus concretionis à ſolo caloris augmento metus eſt (*a*), dum ta-

(*a*) Boerhaav, Element. Chem, Proceſſ. CXVII. Tom. II. pag. 353.

men à diſſipatione fluidiſſimæ partis illa aptitudo in facilem concretionem plurimùm augetur. Verùm ſemel ſic per auctum calorem concretus ſanguis vel non omnino, vel ſaltem difficillimè, reſolvi poteſt: unde natæ à tali ſanguinis coagulo inflammationes vix unquam reſolvendo curari poſſunt; cùm ad hunc inflammationis exitum requiratur, ut cauſa obſtruens non nimis ſolidata fuerit (vide §. 386.). Ergo meritò inter effectus caloris aucti in febribus numeratur illa concretio ſanguinis in materiem irreſolubilem & immeabilem.

SALES OLEAQUE EXPEDIT, &c. Videmus enim in calidiſſimis morbis pingue corporis ſic ſolvi & attenuari, ut brevi tempore exeat de corpore, licèt ex ſua natura adeo iners ſit. Sales autem pariter acriores reddi & attenuari, docet urinæ mutatio, dum calor major corpori conciliatur; fit enim brevì magìs rubicunda, ſalſa, & in calidiſſimis morbis ferè jam alcalina & putrida. Unde etiam rubor urinæ pro caloris interni ſigno habetur, utì ad §. 673, dictum fuit. Quantùm autem magnus calor facere poſſit ad putredinem producendam, per quam olea & ſales ſanguinis noſtri attenuantur, moventur & acriores redduntur, dictum fuit in *Commentariis* §. 84. n°. 5.

HINC MINIMA VASA ATTERIT, RUMPIT. Cùm enim calor auctus ponat violentiorem attritum fluidorum ad vaſa, patet majorem vim inferri vaſis. Si jam ſimul blanda fluidorum noſtrorum indoles incipiat mutari in majorem acrimoniam, ſummus metus eſt, ne aucto impetu, denſitate, & acrimoniâ fluidi tranſmittendi, vaſa rumpantur, & præcipuè minima quæ minùs reſiſtere poſſunt. Si enim cogitemus, in tenerrimis illis & pulpoſis corticis cerebri vaſculis hærere materiam, per calorem auctum immeabilem redditam, quam impetus vitalis liquidi à tergo urget; vel per hæc vaſcula rapido motu ferri fluida, ob ſales & olea ſanguinis per calorem nimium mutata, jam acriora reddita, an non debemus concludere, brevì deſtruenda eſſe hæc vaſcula, quæ tam parùm firma, ſunt etiam in robuſtiſſimo homine. Unde etiam caloris aucti noxæ ſolent ſæpiſſime primùm apparere in functionibus læſis encephali, vel & pulmonis, quia tenerrima hîc vaſcula ſunt, & rapidiſſimo impetu per pulmonem ſanguis defertur.

FIBRAS SICCAT, RIGIDAS, CONTRACTASQUE REDDIT. Cùm enim calor liquidiſſima diſſipet, minuetur copia illius fluidi, quod naturali lege per minora corporis vaſcula fluere debet. Cùm autem reliqua maſſa, orbata tenuiori & fluidiſſimâ parte, immeabilis hærere incipiat in majorum arteriarum ultimis anguſtiis, orietur obſtructio horum canalium; ergo minora vaſcula, quæ tenuius fluidum ab his arteriis recipere debebant, deplebuntur (vide *Commentaria* §. 120.) & nullo liquido ampliùs diſtenta horum vaſculorum latera contigua fient & concreſcent ſæpe; unde toties immedicabilia mala, poſt morbos acutos toleratos, totâ vitâ manent. Omnia autem hæc augentur, dum vaſa majora obſtructa, & diſtenta, vicina minora comprimunt. Videmus evidentiſſimè peſſimum hunc aucti caloris effectum in febribus ardentibus: tota enim cutis corporis arida & exſucca fit, lingua præ ſiccitate rigida penitus & contracta, fauces aridiſſimæ, oculi ob defectum lymphæ illos detergentis pulverulenti & ſicci apparent. Unde meritò dixit *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 100.), (*a*) *quicumque verò ex febre ardente intereunt, omnes ex ſiccitate intereunt.*

HINC SUBITO MULTOS, CELERES, &c. Si nunc omnes illi caloris effec-

(*a*) De morb. Lib. I. cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 549.

tus perpendantur, patebit evidens ratio, quare plurimos & ſubitò lethales morbos producere poſſit. Omnium enim functionum vitalium naturalium & animalium integritas ab expedito fluidorum motu per vaſa pendet. Sed per calorem auctum ille motus turbatur, vel & integre aboletur; ſive ruptis vaſis minoribus, ſive majoribus immeabili materie diſtentis & minora comprimentibus, &c, hoc factum fuerit. Ubi ergo hæ noxæ nimii caloris contingunt talibus corporis partibus, à quibus vita pendet, cita mors ſequitur; & quidem omnium ſubitiſſima, ſi immani caloris augmento ſerum ſanguinis coagulari incipiat: brevì enim illud in pulmonis anguſtiis hærebit; atque omnem ſanguinis tranſitum ex corde dextro per pulmonem in cor ſiniſtrum impediet; adeóque acutiſſima & lethalis peripneumonia aderit. Idem fiet, ſi cerebelli fabrica vel deſtructa, vel immeabili humore ſic infarcta, fuerit, ut vitalium ſpirituum per nervos ex cerebello in cor influxus impediatur. Patet ergo, quantâ curâ attendendum ſit ad hoc ſymptoma febrile, ut funeſti tales eventus, imminuto per Artem nimio calore, præcaveri poſſint. Quibus autem remediis calor febrilis mitigari poſſit, jam dicendum erit.

§. 690. EX his demum intelligi bene poteſt, quid requiratur ad mitigandum calorem, & quàm varia eò remedia ſpectent.

Cùm ex hactenus dictis conſtet, quænam cauſæ ſint aucti caloris in febribus, & quàm variæ illæ eſſe poſſint, patet, in curatione, quæ mitigando huic calori inſerviet, diſtinguendum ſolicitè eſſe, à quanam cauſa calor productus fuerit; & an uni tantùm, vel pluribus ſimul agentibus, attribui debeat: ſic enim habebitur indicatio, quæ docebit agenda; & ſimul demonſtrabit, quænam remedia obtinendo huic ſcopo conveniant. Singularum ergo cauſarum aucti caloris cura ſeorſim tradi debebit: túncque hoc facto ſatìs patebit, quid fieri debeat, ſi à pluribus cauſis ſimul junctis caloris incrementum pendeat.

§. 691. SI ſola velocitas aucta calorem facit, remedio erit quidquid eam minuit. Quies muſcularis, & animi, miſſio ſanguinis; levis brevíſque compreſſio venarum in artubus, frigidorum lenta & blanda applicatio interna atque externa, diacodiata prudenter aſſumta, primaria.

Ubi ergo nimia velocitas motûs liquidorum per vaſa peccat, convenient illa, quæ hanc minuunt. Verùm velocitas hæc à binis cauſis pendet, actione nempe cordis impellentis vi ſuâ muſculoſâ ſanguinem in arterias; & deinde arteriarum à ſanguine, vi cordis in illas pulſo, diſtentarum contractione, quâ ſanguinem movent illo tempore, dum cor eſt in diaſtole. Debent ergo minui illæ cauſæ, ut velocitas minor fiat. Sed ſi cordis actio debilitetur, pariter & minuetur arteriarum ſe contrahentium, nixus in ſanguinem contentum; nam eò magìs reagunt arteriæ, quò plùs dilatatæ fuerint: ergò talia requiruntur, quæ frequentiam & vim contractionis cordis imminuunt, utì demonſtratum fuit §. 102, quando de curatione morborum agebatur, qui ab exceſſu ſolo motûs circulatorii pendent. Sed patuit ex illis, quæ ad §. 574, dicta fuerunt, velociorem cordis contractionem

pendere à reciproco influxu liquidi nervoſi in fibras muſculares cordis, & ſanguinis in vaſa & cava ejus; ſimúlque conſtitit tunc, efficaciſſimam inter has eſſe illam, quæ auctam copiam & impetum ſanguinis venoſi, in cava cordis delati, ponit; cùm per hanc ſolam, etiam poſt mortem, dum reliquæ cauſæ ceſſant, cordis motus reſuſcitari poſſit; & in homine vivente, per frictiones v. gr; accelerato ſanguinis venoſi verſus cor motu, velocitas circulationis, & calor inde productus, pro lubitu ferè augeri queant. Adeóque patet ratio, quare ad minuendam velocitatem requirantur,

QUIES MUSCULARIS, ET ANIMI. Muſculi enim dum moventur, turgent, & vicinas ſibi venas comprimunt; adeóque ſanguinis venoſi motum verſus cor accelerant. Præterea muſculi, dum agunt, pallent, expreſſo omni ſanguine; qui ergo per venas citiùs redibit ad cor. Hæc eſt ratio, quare validis corporis motibus adeo acceleretur humorum per vaſa motus. Quantam autem efficaciam habeant animi motus validi in augenda hac velocitate, dictum fuit in *Commentariis* §. 99; atque in *Commentariis* §. 104, & 605, n°. 5, actum fuit de illis remediis, quæ animi motibus ſedandis efficaciſſima inveniuntur. Ideo veteres Medici juſſerunt, ut morbis acutis decumbentes in loco tenebricoſo degerent, ab omni ſtrepitu remoti, ut ſic vitarentur omnia, quæ ſenſus externos & internos validè afficere poſſent.

MISSIO SANGUINIS. Poſſumus enim pro lubitu velocitatem auctam minuere ad animi deliquium uſque; túncque omnia quieſcere incipiunt, & brevì ſequitur frigus. Ubi enim tantum caloris augmentum percipitur in homine febricitante, ut metus ſit, tenerrima vaſa brevì deſtruenda fore; vel ſanguinem ejúſque ſerum coagulatum iri in maſſam poſtea irreſolubilem, illis remediis, quæ lento gradu & ſenſim calorem minuunt, confidere non poſſumus, quia ſummum in mora diſcrimen adeſt: unde in tali caſu illico venæ-ſectio inſtituenda eſt, & quidem ſatìs larga: atque eadem repetenda eſt, ſi calor de novo iterum nimis increſcat. Minuitur enim ſic moles liquidi movendi; denſiſſima fluidorum noſtrorum pars, calori concipiendo & conceptum retinendo aptiſſima, ſanguis ruber nempe, tollitur de corpore; diluenti liquido locus fit, & facilior ejus miſcela cum reliquo ſanguine, per nimium calorem jam ſpiſſiori, impetratur. Videantur & illa, quæ de ſanguinis miſſione dicta fuerunt in *Commentariis* §. 610, ubi de compeſcendo nimio febris impetu agebatur.

LEVIS BREVISQUE COMPRESSIO VENARUM IN ARTUBUS. Sic enim impedietur, ne ſanguis venoſus tantâ copiâ & impetu in cor veniat, illúdque in frequentiores & validiores contractiones irritet. Debet autem levis tantùm compreſſio hæc eſſe per faſciam circumductam, ut majores trunci venoſi verſus exteriora locati anguſtentur, non tamen integre comprimantur; quia tunc & arteriæ quæ in has venas evacuantur, ſe exonerare non poſſent; adeóque canalium perviorum numerus minueretur, unde caloris incrementum fieret, (vide 682.): parùm ergo prodeſſet illa caloris imminutio, quæ à retento in venis conſtrictis ſanguine fieret. Ubi autem modica talis compreſſio venarum in artubus fit, venæ infra locum preſſum magìs dilatantur & tument; imò & totum membrum, ſi diutius duret hæc compreſſio, mole augebitur ob accumulata hîc liquida. Quantum autem uſum habeat lenis venarum in artubus compreſſio, ad minuendam velocitatem ſanguinis per vaſa moti, docent hæmorrhagiæ, quæ pulcherri-

mè

mè talibus ligaturis compeſci ſolent; dum ſic retinetur in artubus magna ſatis ſanguinis moles, atque ita minor preſſio fit in ſoluta vaſa, quæ tunc ſolent contrahi; & poſtea, ſenſim ſolutis his ligaturis, non tam facilè per contracta jam hiantium vaſorum orificia ſanguis exit. Præſtat autem alternatim nunc femoribus, nunc brachiis, tales ligaturas circumponere, atque poſt dimidium horæ ſolvere, quàm nimis diu relinquere in iiſdem partibus, ne ſuffocatio motûs vitalis inde fiat: nam licèt in initio leviter adſtrictæ faſciæ fuerint, dum incipiunt tumere partes ſuppoſitæ, eadem ligatura nimis urgeret, & non tantùm anguſtaret venas, ſed illas integre comprimeret; utì & arterias, unde ſubita ſæpe gangræna fieri poſſet. Neque obſtat, quòd in *Commentariis* §. 105, ad minuendam velocitatem motûs circulatorii laudata fuerit venarum laxatio; nam illa ſimilem effectum habet, quatenus venæ laxiores redditæ faciliùs dilatantur, & plùs ſanguinis ſic continent; quod idem leviter conſtrictis venis obtinetur. Præcipuum uſum habet talis venarum compreſſio ad calorem febrilem mitigandum, ubi poſt repetitas etiam venæ-ſectiones nimius calor renaſcitur; & tanta jam copia ſanguinis ſubducta eſt de corpore, ut abſque diſcrimine hoc ampliùs fieri nequeat.

FRIGIDORUM LENTA ET BLANDA APPLICATIO INTERNA ATQUE EXTERNA. Conſtat Experimentis, illa corpora, quæ ignem continent majori copiâ, quàm ambientia fluida, vel corpora vicina, illum amittere, dum alia corpora minorem calorem habentia illis applicantur; & inprimis ſi fluidis frigidioribus immergantur, atque ſæpius repetatur hæc immerſio: adeóque videtur & profutura frigidorum applicatio, tam interna, quàm externa, dum corpus nimio febrili calore æſtuat. Patebit tamen facilè, ſummam cautelam requiri in horum applicatione: nam ſanguinis denſitas, & vaſorum conſtrictio, per frigida affatim applicata augentur, adeóque calorem producentes cauſæ inde incrementum capiunt; utì experiuntur illi, qui nivem manibus tractant, unde poſtea in partibus antea frigidiſſimis ingens calor ſequitur. Cùm autem calorem febrilem validum ſanguinis viſciditas inflammatoria comitetur, vel ſaltem brevì ſequi ſoleat, ob diſſipationem partis fluidiſſimæ, & reliquæ maſſæ inſpiſſationem; ſummus metus eſt, ne à ſubito tali refrigerio, conſtrictis vaſis & denſato ſanguine, peſſima mala fiant. Videantur illa quæ in *Commentariis* §. 640. n°. 1, de potu frigido in ſiti febrili dicta fuerunt, ubi pluribus de hac re actum fuit. Præſtat ergo priùs tepida, & parùm minùs calentia quàm corpus ſanum, applicare, atque ſenſim & per gradus ad frigidiora deſcendere, quàm ſimul & ſemel gelidiſſimos potus æſtuanti corpori ingerere, vel externè applicare; quod vix unquam ſine periculo fieri poſſe videtur, præcipuè ſi inflammatio febrim comitetur. Accedit, quòd aqua calida ſummum refrigerium efficere poſſit, dum vaſa laxat, ſanguinémque diluendo illius denſitatem nimiam tollit, ſícque caloris febrilis cauſas minuit. Summum tamen uſum habet aeris, in quo verſatur æger, prudens refrigerium: quod inprimis fit, ſi non oneretur ſtragulis incumbentibus æger, ſed vel erectus ſedeat in ſedili, ſi vires ferant; vel modicè tecto corpore ſupra lectum decumbat; dum interim, apertis feneſtris, aliquoties de die renovatur aer loci, in quo decumbit æger; vel ſi æſtivo tempore aer externus nimium calorem habuerit, gratum illi addatur refrigerium illis, quæ ad ſecundum numerum §. 605, laudata fuerunt. Huc inprimis facit, ſi aquæ frigidæ in cubiculo ſparſæ exhalationibus repleatur aer; qui tunc majorem copiam aquæ habens difficiliùs ca-

leſcit ab atmoſphæra corporis noſtri calida; unde, cæteris paribus, ſani etiam homines in aere humido majus frigus ſentiunt, quàm in ſicco. Simul etiam aeris humiditas prodeſt, quatenùs ſiccitatem corporis, caloris nimii effectum, emendat. Hinc juſſit *Galenus* (*a*), ut gratum aeri refrigerium concilietur, aquam frigidam de vaſe in vas transfundere; domum aquâ, quæ prorſus frigida eſt, reſpergere; roſas plurimas humi ſpargere, aut vitium capreolos, ruborum ſummitates, rubi ramos, &c; ſimúlque cavere, ne à turba ingredientium hominum domus calefiat.

DIACODIATA PRUDENTER ASSUMTA. Ubi, omnibus illis tentatis, manet tamen nimia velocitas, nihil pulchriùs profuit, quàm diacodiatis nimium hunc impetum compeſcere; utì toties monuit *Sydenhamus*. In initio quidem morborum acutorum minùs tutum eſſe horum uſum dixit, verùm ſi declinante jam morbo, & evacuantibus adhibitis, dentur, egregiè profuiſſe ſemper teſtatur (*b*). Inprimis autem horum efficaciam expertus fuit in cura variolarum confluentium; & præcipuè in periculoſiſſimo hujus morbi ſtadio, quando tota corporis ſuperficies pure, vel & ſæpe gangrænoſo ichore, ſcatet; quo reſorpto, ſumma febris accenditur: quæ, niſi aucta hæc velocitas diacodio, vel laudano liquido dato, compeſcatur, ſæpe ſubitò ægrum necat; unde & octavâ quâque horâ dandum tale remedium tunc voluit, & in promptu ſemper illud eſſe juſſit, ut ſtatim exhiberi poſſet, quoties præceps in hoc morbi ancipitis ſtadio illud poſceret occaſio: & ſe perſuaſiſſimum eſſe teſtatur, nonnullos ipſi notos ideo periiſſe hoc morbo, quòd hoc remedio deſtituti fuiſſent (*c*). Doſis autem ſenſim & prudenter augenda, & à leniſſimis paregoricis incipiendum eſt, donec effectus Medici voto reſpondeat.

Quæ autem dicta fuerunt, de febrili impetu moderando ſic, ut nec nimiùs ſit; nec torpeat tamen (vide §. 609.), hîc etiam in compeſcendo calore febrili obſervanda; cùm caloris varia intenſitas febrilis impetûs diverſum gradum comitari ſoleat; utì tunc dictum fuit: adeóque calor nimius non eò uſque minuendus eſt, ut æger minùs caleat, quàm in ſanitate ſolebat; ſed potiùs parùm major calor relinquendus eſt, modò tantus non ſit, ut liquidorum nimia diſſipatio, aut vaſorum tenerrimorum deſtructio inde jurè metui poſſint. Rationes hujus rei in *Commentariis* paragraphi citatæ datæ fuerunt.

§. 692. SI è denſitate (678), curatur iis quæ velocitatem minuunt (691); tum aquæ potu; & oxymelle; iiſque quæ vaſa laxant.

Denſitas ſanguinis, utì ad §. 678, dictum fuit, à vaſorum in fluida, horúmque in vaſa, actione pendet: cùm ergo, auctâ velocitate motûs humorum per vaſa, cauſæ ſanguinem condenſantes validiùs, & intra datum tempus frequentiùs, agant, patet velocitatem illam minuendam eſſe, ut tollatur nimia ſanguinis denſitas jam præſens, & caveatur futura. Accedit, quòd per hanc velocitatem auctam ſemper fiat jactura fluidiſſimæ partis, adeóque reſiduum inſpiſſetur. Conducunt ergo omnia illa, quæ præcedenti paragrapho laudata fuerunt. Cùm autem

(*a*) Method. Med. Lib. X. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 234.

(*b*) Sect. I. cap. IV. Artic. III. ubi de phrenitid. pag. 8

(*c*) Diſſert. Epiſt. pag. 466, & ſequ.

fluidiſſima & mobiliſſima ſanguinis noſtri pars tota ferè aquâ conſtet, optimum erit, copiam aquoſorum potuum ingerendo, reddere ſanguini illud, quod perierat. Quia verò ſanguinis moleculæ adunatæ ob jacturam tenuiſſimæ partis, quæ ſuâ interpoſitione hanc concretionem impedit, non tam facilè iterum dividi poſſunt ſolâ aquæ miſcelâ, inprimis ſi jam immeabilis ſanguis in vaſorum anguſtiis hæſerit; adduntur aquæ talia, quæ ſaponaceâ ſolvente vi hæc concreta ſolvere valent; & ſimul omni putredini, ſemper metuendæ dum nimius calor adeſt, efficaciter reſiſtunt. Oxymel hinc, tanti usûs apud veteres Medicos in morborum acutorum curatione, adeo laudatur; uti & ſapæ ex ſambuci, ribeſiorum, mororum, &c, ſuccis cum ſaccharo paratæ, aquâ dilutæ, ſi potantur, pulcherrimè proſunt; de quibus videantur illa, quæ in cura inflammationis §. 398, dicta fuerunt, ubi agebatur de illis remediis, per quæ materiæ obſtruenti fluiditas conciliari poterat. Requiritur enim hîc talis medela, quæ, abſque augmento velocitatis, ſolvere & attenuare poſſit minùs denſum ſanguinem; ſimúlque putredini reſiſtere; unde non omnia ſolventia conveniunt, & ſales alcalini fixi aut volatiles, vel ſapones ex his parati non adhibentur, quia & ſtimulo nocent, & in alcalinam naturam vergunt. Illa autem quæ vaſa laxant, pariter conducunt; quia laxiora vaſa minùs agunt in contentos humores, & faciliùs cedunt liquidis impulſis: hinc minor metus eſt obſtructionis futuræ; & illa, quæ jam facta eſt, ſolvitur, dum laxata vaſa tranſmittunt faciliùs illud, quod impactum illorum anguſtiis hæret: unde & ſimul per laxantia minuitur reſiſtentia, quæ ab anguſtia vel immobilitate canalium oritur, & inter caloris cauſas §. 680, recenſita fuit. Aqua calida potata, balneo, fomento, vapore applicata, ſummum laxans eſt, inprimis ſi cum farinoſis, aut & emollientibus dictis, decocta fuerit. Unde decoctum hordei, vel avenæ cum oxymelle, emulſa ex ſeminibus farinoſis, decocta malvæ, althææ & ſimilium, omni ſcopo ſatisfaciunt: diluunt enim ratione aquæ, attenuant & putredini reſiſtunt ob oxymel additum, & ſimul molli glutine, copiosâ aquâ diluto, laxant vaſa.

§. 693. **MOLES** movendorum in plethora facilè ſuperatur (106. *lit.* ζ.); in cacochymia lentè, & per vices evacuando, corrigendo; in ſolutis pinguibus, priùs ſtagnantibus, maxima difficultas: tum aquoſa acida, mellita, vitelli ovorum, ſaccharina ſummi usûs ſunt, unà cum evacuantibus aſſiduò uſurpatis.

Quando in plethoricis nimia copia boni ſanguinis adeſt, facilè hæc tolli poteſt ſanguinis miſſione, nam directè ſic evacuari poterit illud, quod nimiâ copiâ peccabat in corpore, & quidem pro lubitu, prout res poſtulat. Verùm ſi abundans cacochymia molem movendorum auxerit, ſimul & ſemel illam tollere, uti in plethora, non poſſumus; quia largâ etiam ſanguinis miſſione factâ, qui ſuperſunt in vaſis humores tamen à naturali ſanorum humorum indole degeneres manent, dum interim per hanc evacuationem tollitur pars ſanguinis boni, cujus copia in cacochymicis deficit, quámvis peccet nimia movendorum moles. Dum enim in pallida virgine totum corpus inerti & mucoſo humore turget, pauculùm tantùm boni ſanguinis ſupereſt ſæpe; hinc per copioſas vel repetitas venæ-ſectio-

nes inſuperabilis poſtea languor fieri poſſet. Ubi verò per validam febrim motis humoribus, & ſtagnantibus, quæ album illum corporis tumorem fecerant, in motum reductis, moles movendorum nimis increſcit, ſic ut inde debilium vaſorum ruptura metuatur; tolli quidem debet diſtendentis liquidi pars, ſed lentè & per vices evacuando, moderatâ venæ-ſectione; vel purgantibus talibus, quæ motum non augent, neque multùm ſolvunt humores bonos adhuc ſuperſtites, ſed gravantem nimiâ copiâ ſaburram de corpore ſubducunt. In hoc enim caſu, licèt copia major liquidorum fuerit in corpore, non tamen tantus calor inde naſcetur; quia rubra ſanguinis pars deficit, quæ calori producendo, & productum diutius ſervando, aptiſſima eſt; utì in præcedentibus demonſtratum fuit. Omnium difficillimum eſt, ſi cacochymiæ juncta fuerit magna ſimul acrimonia, ut in ſcorbuto peſſimo, atrâ bile ſolutâ & motâ, &c: ſummus enim metus eſt, ne diſtenta vaſa acribus humoribus, motis per febrim, rumpantur, cúmque tota humorum maſſa his inquinata fuerit, quantumcumque evacuando ſubduxeris, in reſiduo tamen manet eadem malignitas, quæ acri ſtimulo circulationis velocitatem augere continuò poteſt; unde acutiſſimæ febres excitantur, utì poſtea in ſcorbuti & melancholiæ Hiſtoria dicendum erit. Requiritur ergo tunc præcipuè, ut cognita per ſua ſigna acrimonia cacochymiæ prædominantis, per oppoſita huic remedia corrigatur, quantùm fieri poterit, & prudenti evacuatione ſubducatur de corpore abundans copia.

Nunquam tamen citiùs, nunquam ferè periculoſiùs, moles movendorum augetur, quàm ubi in hominibus obeſis per febrim acutam ſoluta pinguedo, & per calorem auctum attenuata, ſanguini miſcetur. Conſtat enim certiſſimis Obſervatis, per febrim acutam paucorum dierum ſpatio obeſum hominem totum macilentum reddi poſſe; imò, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 587, dictum fuit, amaris & calidis remediis excitatâ febre; nimia obeſitas ſæpe feliciter curatur. Verùm ingens illa pinguedinis copia, poſtquam ſoluta eſt, venas ingreditur & ſanguini miſcetur; hinc nequidem audaciſſimâ venæ-ſectione tantùm tolli poteſt, quantùm quotidie de ſoluto hoc pingui humoribus circulantibus permiſcetur. Unde omnes ſummæ plethoræ effectus quotidie renaſcuntur; & augentur hæc mala, quia in obeſis anguſta ſæpe vaſa ſanguinea ſunt, quæ ergo illud augmentum molis adeo ſubitaneum ferre nequeunt. Obeſa enim animalia minùs ſanguinis habere jam notavit *Ariſtoteles* (*a*). Præterea, dum tantâ copiâ ſoluti pinguis gravatur ſanguis, inflammationes peſſimæ metuendæ ſunt; quia oleum illud difficiliùs tranſit per minima vaſa, & reliquorum humorum tranſitum impedit; utì videmus, dum à pinguibus externæ cuti applicatis, in multis hominibus illico eryſipelas naſcitur. Si jam ſimul conſideretur, oleum illud rapido febrili motu & calore majori in rancidam acrimoniam peſſimam tendere, facilè patet, quanta meritò in tali caſu metuantur mala. Unde & applicari hîc poteſt *Hippocratis* monitum, dicentis, (*b*) *Naturâ admodum craſſi, celeriùs quàm graciles intereunt*. Indicatio ergo curatoria hîc eſt, ut illud pingue tollatur, quantùm fieri poterit, ocyſſimè. Obſervamus autem in tali caſu, urinam ruberrimam eſſe, ſpumeſcentem & totam ſaponaceam, ſudores ſæpe admodnm olidos & ferè pingues: hinc convenit largus aquoſorum potus, ut urinæ & ſudori vehiculum ſubminiſtretur. Cùm au-

(*a*) Hiſt. Anim. Lib. III, cap XIX, Tom. II, pag. 257.

(*b*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XLIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 83.

tem per urinas tantùm illa copia olei exire poſſit, quæ ſalibus ſanguinis acrioribus per urinam eluendis intimè poteſt miſceri, & ſic in ſaponem aquâ ſolubilem mutari; hinc optimum erit unà cum aquoſis talia ingerere, quæ oleum aquæ miſcibile reddunt. Notum jam eſt, in ſaccharo & melle hanc vim obtinere; cùm nativi ſapones ſint, & diu cum oleis trita efficiant, ut aquâ dilui poſſint. Vitelli ovorum idem præſtare valent; utì quotidiano in Officinis uſu conſtat dum ſperma ceti, terebinthina & alia nativa balſama, vel & olea preſſa cum vitellis ovorum trita, in potionibus medicatis diluuntur: verùm cùm in febrili calore nimio putredinis futuræ metus ſit, vitellis ovorum parciùs utimur, cùm tam facilè in peſſimam putredinem mutentur; & ſi adhibentur, acidorum copia additur, ut corrigatur illa in putredinem inclinatio. Verùm, ut ſaccharum, & mel, vel ex his parata remedia, effectum ſortiantur, debent ingenti copiâ dari; neque nocebit vel ad libram, & ultra, aquâ diluta copioſâ, additis ſimul acidis, hæc propinare nycthemeri ſpatio; ſoléntque tunc ſimul alvum ſolvere; quod hîc adeo prodeſt. Syrupus florum violarum, de acetoſitate citri, rob ſambuci, ribeſiorum, oxymel ſimplex & ſimilia tanti hîc uſûs ſunt, ubi ſolutum pingue per febrim acutam plethoram illam oleoſam efficit. Cùm autem nimia hæc plenitudo debeat imminui, ſimul requiruntur evacuantia; ſive per venæ-ſectionem, pro re nata repetendam, dum vaſa ſanguinea non ſine rupturæ metu adeo diſtenduntur, ſive per alvi fluxum, quo ingens copia gravantis illius ſaburræ evacuari poterit, abſque tanta boni ſanguinis jactura, ac per repetitas ac validas venæſectiones fit. Laudantur tunc inprimis talia, quæ leni ſtimulo verſus hæc loca alliciunt humores, neque interim motûs circulatorii velocitatem augent, vel corpus multùm turbant; utì ſunt cremor & cryſtalli tartari, ſal polychreſtus, nitrum, tamarindi, manna, rheum, &c; quæ ſi ſimul cum mellitis illis aut ſaccharinis oleum aquæ miſcibile reddentibus, propinentur, incredibilem ſæpe copiam olidiſſimæ materiæ per alvum expellunt, inſigni cum levamine: atque in horum uſu pergendum eò uſque, donec minutus calor, & vaſorum, nimis antea diſtentorum, ſenſibilis depletio docuerint, molem movendorum ſatìs minutam eſſe. Serum lactis ebutyrati, cùm omni ferè pingui careat, magnâ copiâ potatum pulcherrimè prodeſt; & hoc ſolo in talibus morbis facilè vita ſuſtentari poterit, licèt nihil alterius cibi exhiberetur.

§. 694. OBSTRUCTIO calorem pariens (682) ex curatione obſtructionis (125, ad 144.), & ablatis vaſis in vulnere ſupervenientium malorum ſanatione, intelligitur.

Cùm omnis obſtructio ſupponat impeditum tranſitum liquidi tranſmittendi per canalem (vide §. 107.) natâ obſtructione augebitur reſiſtentia liquido ex corde per vaſa pellendo; adeóque hoc reſpectu obſtructio inter cauſas caloris febrilis numerari poteſt. Verùm de curatione obſtructionis, quatenus à vitio vaſorum tranſmittentium, vel liquidi tranſmittendi, vel utrorumque pendet, pluribus dictum fuit in capitulo *de obſtructione*, paragraphis hîc citatis; unde deſumi poterunt illa, quæ huc ſpectant.

Ubi verò per vulnera, & inprimis poſt exſtirpationes majorum artuum, ingens numerus canalium periit, non eſt in Artis poteſtate ſupplere hunc defectum

nihílque tunc aliud ſupereſt, quàm minuere copiam liquidi tranſmittendi, ut ſic minuatur reſiſtentia, & nimia reliquorum vaſorum plenitudo tollatur; de qua re videantur illa, quæ ad §. 474, dicta fuerunt.

§. 695. AB anguſtia vaſorum ſi pendet (683), requiritur horum dilatatio per laxantia (54).

Vaſorum capacitas, utì dictum fuit in *Commentariis* §. 683, à binis cauſis pendet, quæ ſibi mutuò oppoſitæ ſunt; impetu nempe liquidi impulſi, per quem canalium latera ab axi recedunt; & reſiſtentiâ laterum, per quam reſiſtunt liquido impulſo. Poterunt ergo dilatari vaſa nimis anguſta, ſi liquidi impulſi impetus augeatur, vel ſi minuatur laterum reſiſtentia, utì etiam ſi utrumque ſimul fiat. Verùm ſi augeretur impetus liquidi impulſi, increſceret calor; utì in præcedentibus demonſtratum fuit: adeóque nihil ſupereſt in hoc caſu, niſi ut minuatur laterum reſiſtentia; tunc enim, manente quámvis eodem impetu liquidi impulſi, faciliùs cedent latera vaſorum, & dilatabuntur illorum cava. Omnium optimè hoc obtinebitur laxantibus & emollientibus; & inprimis balneo vaporis, quo novimus ſoliđiſſimas & duriſſimas animalium partes brevì emolliri poſſe, ut ferè diffluant. Simul etiam eâdem hâc methodo nimia ſiccitas, quæ vaſorum anguſtiam comitari ſolet (vide §. 683.) emendatur, dum laxatis venarum inhalantium oſculis aquoſus calidus vapor ſe facilè inſinuat.

§. 696. QUIBUS iiſdem (54) tollitur calor ex nimia vaſorum rigiditate ortus.

Videantur illa, quæ de curatione nimiæ rigiditatis vaſorum & viſcerum in *Commentariis* §. 54, dicta fuerunt.

§. 697. QUOTIES autem exceſſus caloris ex combinatis oritur cauſis, toties remedia, hucuſque deſcripta, (690, ad 697.) combinata inter ſe valebunt.

Conſideravimus hactenus curam caloris febrilis, quatenus à ſingularibus cauſis productus fuit; verùm poſſunt plures ſimul ex illis cauſis concurrere, utì antea §. 686. 687, vidimus; adeóque in tali caſu requiruntur remedia, quæ detectis caloris cauſis debellandis propria cognoſcuntur. Neque inde admodum intricata naſcetur indicatio curatoria, licèt plures caloris febrilis cauſæ combinatæ fuerint; atque facilè hæc omnia ex hactenus dictis intelliguntur. Una enim ſæpe & eadem medela pluribus ſimul caloris cauſis debellandis inſervire poterit. Sic v. gr; ſanguinis miſſio proderit in aucta velocitate ſanguinis, ſimúlque nimiam denſitatem minuit, & molem movendorum; atque in obſtructionis curatione ſæpe ſummum uſum habet, &c. Denſitas nimia, anguſtia & rigiditas vaſorum laxantia requirunt, &c. Adeóque facilè poterit ex dictis inveniri, quænam agenda ſint in cura caloris febrilis, qui à combinatis cauſis pendet.

§. 698. EX tota hac doctrina caloris (673, ad 698.) intelligi poteſt, cur febris calidiſſima ſit acuta, celeris, putrida;

& in calore ſummo peſtifera : Cur lecti, aeris clauſi, victûs, medicamentorum calor adeo his noceant: Cur æſtus putrefacit: Putredo facta ex ſe non calefacit.

Ex illis autem, quæ de calore febrili dicta ſunt, plurima in morbis intelliguntur, quorum quædam enumerantur hâc paragrapho.

CUR FEBRIS CALIDISSIMA SIT ACUTA, CELERIS, &c. Febris, quæ velociter, & cum periculo, decurſum ſuum abſolvit, acuta dicitur (vide §. 564.). Verùm in omni febre, ubi ingens calor adeſt, magnum diſcrimen habetur, quia per calorem auctum liquidiſſima difflantur, & ſanguis ejúſque ſerum in concretionem, vix reſolubilem, poſtea tendit; ſimúlque ſummus metus eſt, ne per validum attritum fluidorum ad vaſa, qui auctum calorem comitatur ſemper, tenerrimi canales deſtruantur; unde ſubita mors ſolet ſequi: adeóque & periculo & celeritate calidiſſimâ febris cùm prædita neceſſariò ſit, meritò ſemper acuta dicitur. Cùm autem demonſtratum fuerit in *Commentariis* §. 689, calorem auctum ſales & olea expedire, attenuare, acriora reddere, exhalare, movere; patet evidens ratio, quare calidiſſima febris ſimul putrida ſit: modò enim dictæ ſalium & oleorum ſanguinis mutationes tantùm obtinent, quando humores noſtri jam in putredinem vergere incipiunt. Unde etiam in calidiſſimis febribus animæ fœtor, bilis corruptæ, & ſæpe in liquamen olidiſſimum converſæ, per alvum fluxus, urinæ acris ſtranguriosæ fœtidæ excretio, ſudor olidus, &c, obſervantur. Ubi autem ſummus calor adeſt, adeóque omnia illa peſſima mala ſubitò ſequuntur, brevì actum erit de vita ægri; túncque peſtifera dicitur, quia primo morbi inſultu homines tollit. Unde patet quanta cum cura illico adhiberi debeant efficaciſſima remedia, dum ingens calor adeſt; quia ſæpe poſt paucas horas fruſtra adhibentur etiam optima, dum jam deſtructa ſunt vaſa; vel humores ſic coagulati per calorem, ut tranſire nequeant per arteriarum extremos fines.

CUR LECTI, AERIS CLAUSI, &c. Corpus noſtrum calidius eſt aere communi ambiente, in quo vivimus; adeóque calor noſtri corporis minuitur, dum aer illud libere alluit. Si jam æger nimio calore æſtuans lecto coerceatur, & ſtragulis ſic tegatur, ut aer arceatur undique; totum corpus in calida, de ægri corpore exhalante, atmoſphæra hæret, & calor augetur, quia deficit aeris alluentis refrigerium. Præterea in calidiſſimis morbis illud, quod exhalat de corpore ægrorum, ſæpe adeo infeſtum eſt, ut adſtantes malè afficiat: quid ergo fiet ægris, qui dies noctéſque putridis his exhalationibus immerſi quaſi manent, dum lecto coercentur, ſtragulis tecti; & ſæpe adhuc magna cura adhibetur, ne novus aer facilè ingredi poſſit locum, in quo ægri decumbunt? Demonſtravit autem ſummus Philoſophus *Haleſius* (*a*) aerem conſumi, & elaſticitatem ejus minui, dum ab animalibus inſpiratur; adeóque patet, quàm malè conſulatur ægris, calore febrili æſtuantibus, dum debita aeris renovatio, & gratum illud refrigerium, impediuntur. Perverſa hæc methodus inprimis invaluit, quia Medici quondam fuerunt in hac opinione, per ſudores tutiſſimè febrilem materiam de corpore eliminari poſſe; atque ideo tepore lecti corporis omnem ſuperficiem fovendam ſemper voluerunt. Verùm, utì optimè demonſtravit *Sydenhamus*, in fine morbi cocta

(*a*) Vegetable ſtatiks pag. 232, & ſeq.

& ſubacta morbi materies (*a*) ſic quandoque expellitur; in morborum verò initiis, importunâ arte (*b*) ſic expreſſis ſudoribus, liquidiſſima pars ſanguinis diſflatur, & morbi ſemper in pejus ruunt. Unde huic torrenti ſe generosè (*c*) oppoſuit magnus ille Vir, ſolus tunc ferè; & teſtatur (*d*) ſe venæ-ſectione; aliiſque Artis auxiliis, nimium febrilem impetum compeſcere non potuiſſe, ſi lecto incarcerarentur ægri, & ſtragulis obruerentur. Hinc juſſit, ut ſingulis diebus per aliquot horas in ſedili ſederent erecto corpore; vel, ſi hoc vetaret nimia debilitas, ſaltem leviter tantùm tecto corpore (*e*) ſupra lectum decumberent. Sapiens Vetuſtas, pariter perniciosſam hanc Medendi Methodum damnavit. Sic in cura febris ardentis dicit *Celſus*, (*f*) *Etiam amplo conclavi tenendus, quò multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtragulandus, ſed admodum levibus tantùm velandus eſt.* Simùl autem facilè apparet, quàm damnoſum ſit, victu pleniore ex carnibus inprimis, vel & medicamentis ſtimulantibus, cardiacorum titulo toties laudatis, augere calorem, qui jam nimius adeſt. Veteres Medici in omnibus morbis acutis tenuiſſimum tantùm victum & refrigerantem, & medicamenta ſimilia dederunt. Videantur illa, quæ de hac re dicta fuerunt, ubi de augendo vel compeſcendo febrili impetu in *Commentariis* §. *610. 611*, agebatur.

CUR ÆSTUS CIRCA COR ET HYPOCHONDRIA TAM MALUS. Demonſtravit acutiſſimo ratiocinio celeberrimus *Martinius* (*g*), ex menſurata proportione diametrorum arteriarum ad truncos unde oriuntur, & directis Experimentis confirmavit (*h*) *calorem in variis partibus animalis ſani, ab aere externo non frigentibus, ullòve modo mutatis, eſſe ferè æqualem.* Imò ne in ipſo corde viventis animalis, ubi caloris nativi fontem ſtatuebat Vetuſtas, major, quàm alibi, calor deprehenditur (*i*). Sic ergo factum eſt corpus humanum ſanum, ut ubique ſimili ferè calore foveatur, atque ideo meritò pro optimo ſigno in morbis habuit *Hippocrates*, (*k*) *totum corpus æqualiter calidum & molle eſſe*: tunc enim novimus, liquores meabiles per vaſa pervia libere moveri. In illis verò locis, ubi major reſiſtentia liquidis per vaſa propulſis naſcitur, ſive vitio fluidi tranſmittendi, ſive vaſorum tranſmittentium, vel amborum hoc fiat, augebitur attritus, adeóque & calor; utì in præcedentibus demonſtratum fuit. Summâ ergo ratione ſtatuit *Hippocrates* calorem in quodam loco corporis deſignare, morbi ſedem ibi fixam eſſe, dicens, (*l*) *Et quâ parte corporis ineſt calor, aut frigus, ibi morbus inſidet.* Frigus autem minorem attritum, adeóque circulatorii motûs defectum in parte affecta notat; calor autem contrà auctas reſiſtentias in quibuſdam vaſis, & plerumque ſimul majorem velocitatem per vicina vaſa libera, deſignat; adeóque in utroque caſu à ſanitatis legibus corporis illa pars recedit. Ubi ergo æſtus circa cor & hypochondria percipitur novimus, ab attritu vaſorum ad liquida aucto exſpectanda eſſe omnia illa mala in viſceribus

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 283, & ſeq.
(*b*) Ibid. pag. 284.
(*c*) Diſſert. Epiſtol. ubi de variol. pag. 454, & ſequ.
(*d*) Sect. III. cap III. pag. 205.
(*e*) Sect. V. cap. II. pag. 282.
(*f*) De Medicin. Lib. III. cap. VII. n°. II. pag. 134.
(*g*) Medical. eſſays, Tom. III. pag. 150.
(*h*) De ſimilib. animal. & animalium calore, pag. 168.
(*i*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 169.
(*k*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. V. Charter. Tom. VIII. pag. 622. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCXCII. Ibid. pag. 880.
(*l*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 161.

hic

hîc locatis, quæ §. 689, inter caloris effectus enumerata fuerunt. Verùm pulmo hîc locatur, per quem ſanguis libere tranſire debet, ut maneat vita; & dum in hoc viſcere vel inſpiſſati per calorem humores in ultimis vaſorum anguſtiis immeabiles hærere incipiunt, vel per auctum fluidi tranſmittendi impetum tenera adeo vaſa rumpuntur, ſummum periculum imminet, utì nemo dubitat. In hypochondriis autem hepar & lien, friabilia adeo viſcera locantur, in quibus ſummus rupturæ metus eſt, dum calor major circa hæc loca auctum attritum indicat; unde iterum peſſima mala exſpectanda ſunt. Hinc patet ratio, quare veteres Medici, qui in morbis ſolicitè ſemper conſiderare ſolebant hypochondria, & ex illorum tumore, dolore, calore, pulſu, &c, tam multa præſagia deducebant, ſemper aliquid mali ſuſpicabantur, dum major circa hæc loca æſtus, quàm in reliquo corpore percipiebatur: (*a*) *Qui in hypochondrio, refrigeratâ febre, ardores relinquuntur, tum aliàs, tum in ſudoribus, malum*: (*b*) *In febribus circa ventriculum æſtus vehemens, & cordimorſus, malum*: (*c*) *Quòd ſi caput & manus pedéſque frigeant, ventre & lateribus calentibus, malum.* Tunc enim novimus ſummas reſiſtentias hærere circa vitalia viſcera, neque ſanguinem ampliùs debitâ copiâ & impetu ad extremas corporis partes propelli. Ex his etiam intelligitur, quare ex ingenti capitis calore phrenitidem inſtantem prævideant Medici; utì poſtea §. 772, dicetur.

CALOR PUTREFACIT. PUTREDO FACTA EX SE NON CALEFACIT. Febris naturam individuam in calore ſtatuerunt veteres Medici; & poſt illos plurimi ex recentioribus, utì in febrium Hiſtoria generali dictum fuit. Inter illas verò cauſas, à quibus calor producebatur in febricitantibus, vel augebatur, qui jam aderat, numeraverunt & putrefractionem (*d*). Speciosa videbatur hæc opinio, quia, dum putreſcunt vegetabilia, magnus calor naſcitur; imò & quandoque viva flamma erumpit, utì toties funeſtis caſibus conſtitit, dum fœnum non ſatis ſiccum in acervos collectum, hinc putreſcens, incenditur. Crediderunt hinc multi, peſſimarum febrium intolerabilem æſtum putrefactioni, ut cauſæ, adſcribendum eſſe. Verùm patebit, credo, examinanti, putredinem in noſtro corpore potiùs caloris effectum eſſe, non verò cauſam; imò putredinem natam non calefacere ſuâ vi propriè dicta, ſed tantùm quatenus per hanc augetur motûs humorum per vaſa celeritas, adeóque & attritus; à quo calorem in noſtro corpore generari in præcedentibus probatum fuit. Calorem putrefacere antea in *Commentariis* §. 84. n°. 5, dictum fuit, utì etiam §. 100, ubi de effectis aucti motûs ſanguinis per vaſa agebatur, quem ſemper calor major comitatur; imò abſque notabili calore nunquam putredo fit (*e*): & hinc acerrimo hyemali frigore incorrupta manent plurima diu, quæ æſtivis caloribus putreſcerent brevì. Verùm ubi putredo facta eſt, ceſſat ille calor, qui aderat, dum putredo fiebat. Dum vegetabilia humida in acervum congeſta putreſcunt, ingens calor naſcitur; ubì verò in putridum liquamen converſa ſunt, tunc ad temperiem aeris ambientis redeunt: adeóque patet calorem quidem adeſſe & requiri, dum putredo fit;

(*a*) Hippocrat. Prædict. Lib. I. Commen. I. n°. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 705.

(*b*) Aphor. Sect. IV. n°. LXV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 176.

(*c*) Prognoſtic. Comment. II. ſentent. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 622. Confer. Coacar. Prænot. n°. CCCCXCII. ibid. pag. 880.

(*d*) Galen. de Febrib. Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 109.

(*e*) Boerhaav. Element. Chem. Proceſſ. LXXXVIII. ubi de uſu Tom. II. pag. 292.

putredinem verò factam non calefacere ex ſe. Malè ergo putredo in noſtro corpore haberetur pro caloris aucti cauſa proxima, cùm potiùs illius effectus ſit; & ingens æſtus in febribus ſæpe obſervetur, antequam putredinis natæ ulla ſigna appareant. Præterea, ſi putredo calorem faceret, cadaver poſt mortem caleret tantò plùs, quantò magìs in putredinem tendit; utì optimè *Helmontius* (vide locum allegatum in *Commentariis* §. 685.) Scholarum opinionem redarguens, (*a*) notavit. Dum valida phlegmone partem corporis obſidet, magnus calor in illa parte percipitur; ubi verò in gangrænam, vel & ſphacelum, phlegmone talis abit, corruptio peſſima ſequitur; verùm abeſt calor, licèt in olidum tabum diffluant partes ſic corruptæ. Ubi verò tabus ille gangrænoſus contiguis vaſis vitalibus receptus ſtimulo ſuo motûs humorum velocitatem auget, fiet major calor in toto corpore, quámvis idem frigus in partibus jam emortuis maneat: adeóque illud caloris in corpore humano augmentum tunc minimè agnoſcit putredinem pro cauſa proxima, ſed tantùm pro cauſa remota; per quam accelerato humorum per vaſa motu augetur attritus, à quo calor pendet tamquam à cauſa ſua proxima. Si enim putredo facta ex ſe calorem faceret, in membro ſphacelato longè major calor, quàm in reliquo corpore, deberet adeſſe.

§. 699. QUIN ex eadem percipitur origo, natura, efficacia ſiccitatis; & curatio inde dirigitur, quæ potu, fotu, balneo, clyſmate, gargariſmate, ex aquoſis, ſubacidis, mellitis, laxantibus fit.

Siccitas inter effectus caloris febrilis numeratur, utì conſtitit ex illis, quæ ad §. 689, dicta fuerunt; atque ibidem demonſtratum fuit, tam in fluidis, quàm in ſolidis corporis partibus, ſiccitatem naſci, dum nimius calor adeſt. Adeóque ex illis, quæ hactenus tradita fuerunt de calore febrili, poterit etiam intelligi ſiccitatis origo, ejuſdémque natura & efficacia. Siccitas autem in fluidis noſtris adeſſe dicitur, quando diluentis vehiculi aquoſi debita copia deficit; unde reliquæ fluidorum partes concreſcunt & adunantur in majores moleculas, quæ per ultimas vaſorum anguſtias tranſire nequeunt: in ſolidis verò partibus corporis adeſſe dicitur idem vitium, quando illæ defectu liquidi alluentis exareſcunt, rigidæ fiunt, & contrahuntur. Adeóque ſiccitas & in ſolidis & in fluidis partibus ſemper defectum liquidi, quod naturaliter adeſſe debebat, ſupponit. Siccitatem autem adeſſe novit Medicus, ſi partes illæ corporis noſtri, quæ naturaliter ſemper humidæ ſunt, aridæ appareant; quod ergo inprimis in externa corporis ſuperficie diſtingui poterit: & inde non ſine ratione concluditur, in internis pariter corporis partibus ſimile vitium obtinere. Cutis noſtra, tenuiſſimo halitu, ex arteriis exhalantibus expreſſo, ſemper fovetur, & laxatur; ſimulac illud deficit, exareſcit cutis, & ſqualida apparet ac durior; utì in febre ardente funeſto omine toties obſervatur. Nares internæ, lingua, gingivæ, palatum, fauces & totum os internum in ſanis hominibus in omni puncto madent; oculi tenuiſſimâ lymphâ irrorantur; & dum illa deficit, pulverulenti & ſqualidi apparent. Si ergo in illis partibus, quas ſemper in morbis curandis ſolicitè luſtrare ſolent prudentes Medici, humiditas naturalis deficiat, novimus ſiccitatem adeſſe; adeóque metuenda eſſe omnia illa mala, quæ ab humorum per minima vaſa

(*a*) Tractat. de Febrib, cap. I. n°. XXIV. pag. 741.

impedito tranſitu pendent. Aliâ autem occaſione (§. 609. *lit.* β.) etiam dictum fuit, quibus ſignis cognoſci poſſet liquidi per nimium motum febrilem diſſipatio, id eſt ſiccitas; atque ibi illa ſigna enumerata fuerunt.

Cùm autem ſiccitas ſupponat fluidi, humores noſtros diluentis, penuriam; adeóque & humorum immeabilitatem & imminentem concretionem, & minimorum vaſorum exareſcentiam, dum ſolito humore non alluuntur; patet facilè, quænam remedia curatio ſiccitatis requirat. Omni enim modo tunc conamur reddere humoribus illud, quod perierat; diluens nempe vehiculum, quod aquoſum pro maxima parte eſſe novimus: unde aqua potu, fomentis, balneis, clyſmatibus, gargariſmatibus ingeritur corpori, vel applicatur partibus illis, in quibus ſiccitas deprehenditur; atque eâdem operâ laxantur vaſcula, quæ per ſiccitatem contracta liquidis tranſmittendis omnem denegabant viam. Adduntur aquoſis farinoſa mollia, ut rigidæ ſiccitate partes emolliantur citiùs, & aqua, leni tali glutinoſo unita, quaſi magìs hæreat partibus, neque tam citò dilabatur de corpore. Cùm autem ſiccitatem comitetur ſemper ſanguinis major tenacitas, adduntur mellita, fructuum horæorum ſucci, ſyrupi & ſapæ ex his confectæ: ut per hæc adunatæ jam fluidorum moleculæ ſolvantur feliciùs, sícque liber fluidorum meabilium per vaſa pervia motus reſtituatur: hoc enim facto, aberit ſiccitas, & priſtina redibit corporis partibus omnibus humiditas. Cùm autem ſiccitas calorem majorem ſoleat ſequi, atque calor ad putredinem diſponat; ſimul his adduntur acida; & inprimis illa, quæ ſanguinem ſolvunt & attenuant, utì ſunt acidi vegetabilium ſucci, vel & fermentati, vinum acidulum, acetum, &c. Hâc methodo optimè tolli poterit ſiccitas, & ſimul emendabuntur illa vitia, quæ ſiccitatem comitari ſolent vel ſequi.

DELIRIUM FEBRILE.

§. 700. DELIRIUM eſt idearum ortus non reſpondens externis cauſis, ſed internæ cerebri diſpoſitioni, unà cum judicio ex his ſequente, animi & affectu, motúque corporis inde ſequente: atque his quidem per gradus auctis, ſolitariis, vel combinatis, varia deliriorum genera fiunt.

Delirium, & *delirare* ſic dictum voluerunt Etymologi, quaſi à recto recedere: *lira* enim vocabatur foſſa recta, quæ in agris ducebatur, ut terræ uliginem reciperet; unde delirus dicebatur homo, quòd à recto ordine & lirâ quaſi aberraret. Alii maluerunt vocabuli hujus originem ducere ἀπὸ τοῦ ληρεῖν quod à λῆρος nugæ, ineptiæ, derivatur.

Quando delirium ferox & perpetuum, à cerebro primariò affecto cum febre acuta adeſt, tunc vocatur phrenitis (vide §. 771.): hîc autem loci tantùm agitur de delirio, tamquam ſymptomate febrili; quod nec perpetuum ſemper eſt; & ſæpe abſque cerebri primaria affectione adeſſe obſervatur. Sic v. gr; multis homi-

nibus contingit, ut in vigore validi paroxyſmi febris intermittentis delirent; finito verò paroxyſmo, illud delirium abeſt iterum. Tale malum diſtinxerunt à phrenitide Medici, & ſummo quidem jure; túncque ſimpliciter vocaveruut delirium. Veteres Græci hoc ſymptoma vocabant παρακοπὴν, παραφροσύνην, &c.

Ut autem rite intelligatur, quid propriè dicatur *delirare*, ſequentia conſiderari merentur.

Idea vocatur res cogitata, & eſt imago in mente percepta, alia hoc, alia illo tempore. Quatenus verò ideæ in nobis fiunt à cauſis extra nos poſitis, videntur pendere à mutata ſuperficie nervi, per attactum moti objecti excitatâ (*a*); ſic tamen ut illa mutatio libero nervo propagetur ad aliquem in cerebri medulla locum. Ultima autem hæc mutatio in cerebri medulla facta tam ſimplex videtur, ut vix indagari, multò minùs explicari poſſit. Interim tamen ab hac mutatione, qualiſcumque demum fuerit, oritur in intellectu percipiente cogitationis mutatio, quæ nihil repræſentat, quod eſt in actione objecti, vel paſſione organi; ſed tamen eamdem actionem ejuſdem objecti in idem organum ſequitur ſemper eadem idea. Nexus autem ideæ cum illa mutatione medullæ cerebri non concipitur ullo modo, & à nemine explicatus fuit: Experimentis tamen certiſſimis conſtat, eidem mutationi necti eamdem cogitationis mutationem. Sic ſi millies videam circulum, toties habebo ideam circuli. Si ergo à quacumque demum cauſa, in corpore latente, nervi, ſpiritus, cerebri medulla eodem modo afficiantur, ac fit à cauſis externis, ultimam ſuperficiem nervoſam organorum ſentientium mutantibus; ideæ ſimiles excitabuntur. Hæc autem perceptio ideæ, natæ ex mutatione Phyſica organi ſentientis intimi, ſive ſenſorii communis, à cauſa interna, vocatur imaginatio.

A tali autem mutatione ſenſorii communis, quæ fit abſque cauſis externis in ſenſuum organa agentibus, naſci in nobis ideas novimus, dum in ſomnis varia videmus, audimus, ratiocinamur, animi affectibus movemur, &c, ſic ut nihil ferè vigilantem hominem afficiat, quin & ſimile ſe quandoque offerat dormienti. Præterea invenimus in nobis hanc poteſtatem, ut poſſimus per voluntatem in ſenſorio communi retinere eum ſtatum, qui oritur ex actione diſtincti & vividi objecti: dicitur attentio, cujus effectu idea diſtincta, clara, vivida, diu præſens habetur. Poſſumus etiam efficere, ut renaſcantur ideæ, ope objectorum in ſenſuum organa agentium perceptæ antea, licèt non renovetur objectorum in ſenſus actio; docet Memoria. Poſſumus in nobis excitare ideas tales, quales nunquam ante ope ſenſuum percepimus: ut dum v. gr; chimæram noſtrâ imaginatione fingimus. Ex quibus omnibus patet, ab interna mutatione ſenſorii communis poſſe in nobis excitari ideas, abſque ulla ope cauſarum, quæ extra nos ſunt.

Delirare ergo dicitur homo, dum idearum ortus non reſpondent cauſis externis, ſed ab internâ cerebri diſpoſitione mutatâ pendent, nata præter voluntatis imperium. Obſervamus enim quandoque ægris, dum incipiunt delirare, horrenda phantaſmata obſervari, quæ adeo deteſtantur, ut omni voluntatis nixu delere conentur has ideas, nec poſſint tamen. Varii autem deliriorum gradus obſervantur; aliquando enim hæc mutatio à cauſa interna in ſenſorio communi facta tam levis eſt, ut minor ſit illis actionibus, quas impreſſerant conſuetæ poteſtates rerum ſenſibus perceptarum; túncque ideæ ſic natæ facilè delentur, &

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 566, & ſequ.

cedunt in illis, quæ ſenſum perceptione oriuntur: hic quaſi primus delirii gradus habetur, dum ægri ſe quoddam objectum ſenſibus percipere exiſtimant; moniti tamen ab adſtantibus facilè vident, ſe deceptos fuiſſe. Ubi verò hæc actio cauſæ internæ in ſenſorium commune tam valida eſt, ut vel æquet, vel & ſuperet, illam mutationem, quæ per ſenſuum organa fit; nullâ ratione perſuaderi poterit ægris, extra ſe talem cauſam non adeſſe, per quam hæ ideæ excitantur; inprimis ſi olim ſimiles ideæ ab objectis externis natæ fuerint: tunc enim firmiſſimè credunt, tales cauſas externas renatas eſſe; & iraſcuntur amicis, qui negare audent talia, quæ ipſis adeo evidentia apparent. Diſtinxit hoc optimè *Celſus*, ubi de phrenitide agens, dicit (*a*) *Phrenitis verò tum demum eſt, cùm continua dementia eſſe incipit, aut cùm æger, quàmvis adhuc ſapiat, tamen quaſdam vanas imagines accipit; perfecta eſt, ubi mens illis imaginibus addicta eſt.* Si enim illa mutatio à cauſa interna latente in ſenſorio communi tam efficax fuerit, ut ſuperet effectus omnium aliarum cauſarum in ſenſorium commune agentium; tunc illa idea menti ſemper præſens manet, nec ullo ratiocinio poterit emendari. Tamen in miſeris illis intimum illud mentis conſcium, & idearum quaſi fundus, manet æquè bonum ac in aliis: nam ſi ſubitanei quid & improviſi ipſis acciderit, pro momento bene reſpondent; paulò pòſt, deletâ vividâ hâc impreſſione, relabuntur in eamdem imaginationem.

Verùm ideas perceptas ſequitur judicium. Adeſt enim in nobis facultas plures ideas ſimul cogitandi, quæ vel eædem vel diverſæ videntur, & ſimplici intuitu intimum illud cogitans in nobis videt, an conveniant tales ideæ, an diverſæ à ſe invicem ſint, ſícque judicium factum eſt. Totum enim illud, quod in nobis judicium vocatur, pendet ab intimo illo cogitante contemplando ſuas ideas. Unde dum in delirante homine, à mutatione ſenſorii communis ab interna cauſa facta, naſcitur idea, atque illa comparatur cum ſimili idea, à cauſis externis in ſenſuum externorum organa agentibus olim natâ, & per memoriam repræſentatâ, ſequitur judicium affirmans, ſimiles illas ideas à ſimilibus cauſis ortas fuiſſe; adeóque delirans firmiter tunc ſibi perſuaſum habet, talem cauſam extra ſe exiſtere, quæ olim in ſenſuum organa agens ſimilem ideam in mente excitaverat: ſi nempe æquè vivida ſit illa impreſſio à cauſa interna, mutante ſenſorium commune, nata, ac fuit illa, quæ antea per ſenſuum organa ab objectis externis fiebat.

Utì autem aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 104.) dictum fuit, quaſdam ideas comitatur illud gratum, vel ingratum, quod inevitabili neceſſitate rapit totam mentem, ut illud gratum faciat perennare, ingratum verò removeat vel deſtruat. Singulares illos animi motus, ab hoc grato vel ingrato, ideas comitante, natos, dixerunt animi affectus vel pathemata. Illos verò animi affectus ſequuntur & corporis motus, per quos conatur homo illud diſplicens removere vel deſtruere; illud placens retinere; hinc ubi delirantibus hominibus tales ideæ naſcuntur, quæ validos animi affectus excitant, de lecto exſiliunt, adſtantes lædunt, & ſummos corporis motus incredibili ſæpe vi & diu faciunt, ut vel fugiant quæ nocitura credunt, vel arripiant talia, quæ expetunt. Hæ ſunt illæ deſipientiæ, quas ferinas, θηριώδεες, *Hippocrates* (*a*) vocavit; dum nec ratio, nec minæ, nec pericula abſterrent miſeros, quominus ſibi ſæpe aliíſque noceant.

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. XVIII. pag. 148. 149.

(*b*) Prædict. Lib. I. Comment. I. n°. XXV; Charter. Tom. VIII. pag. 715, & alibi ſæpius.

Cùm autem & ideæ perceptæ quandoque adiaphoræ ſint, ſive non habeant ſibi adjunctum illud placens vel diſplicens, poteſt & ſenſorium commune affectum eſſe in morbis ſic, ut delirent ægri, quámvis nec animi affectus, nec validi corporis motus deliria comitentur. Talia videntur eſſe illa deliria, de quibus dixit *Hippocrates*, (*a*) *Tremulæ, obſcuræ, & contrectabiles*, (ubi ægri continuò quaſi attrectando aliquid palpant; hoc enim ſenſu vocabulum ψηλαφώδεες explicat *Galenus*) *deſipientiæ, valde phreniticæ.* In Commentario enim hujus loci monuit *Galenus*, plurimos homines, atque etiam Medicos aliquando errare; *nempe ſolos illos opinantur eſſe phreniticos, qui exclament, vel exſiliant.* Ideóque meritò vocari obſcuras has deſipientias; cùm tamen peſſimi ominis ſæpe ſint, adeóque harum cognitio quàm maximè ſit neceſſaria. Cùm enim omne delirium ponat cerebri medulloſi affectionem morboſam, utì ſequenti dicetur paragrapho; poterit & in tali caſu ingens periculum adeſſe, licèt non adeo magni tumultus appareant.

Si autem à tali mutatione ſenſorii communis, à cauſa interna morboſa producta, naſcatur talis idea, cui ſimilis antea nunquam in mente exſtiterat, tota mens hanc admiratur, & perturbatur. Sic epilepticis in ipſo paroxyſmi inſultu contingit habere ideam colorum, odorum, ſaporum, &c, quos ad nullos cognitos ſe referre poſſe teſtantur. Sic in ſomnis habemus aliquando ideas talium rerum, de quibus nunquam antea cogitavimus: unde admodum probabile videtur, & in morbis ſimilia quandoque contingere. An ſimile quid indicatur *in Coacis prænotionibus*, ubi habetur, (*b*) *in febribus mentis emotiones taciturnæ, in eo qui voce privatus non eſt* (μὴ ἀφώνῳ) *pernicioſæ ſunt.* Dum enim talis inſolita idea naſcitur, homo quaſi attonitus ſtupet, & utì in ſummo metu fit, vox faucibus hæret. Memini me aliquoties talem delirii ſpeciem in morbis acutis obſervaſſe, ubi attoniti quaſi & taciturni jacebant ægri; dum interim vultus miſerorum exprimebant ſummam admirationem & metum; & in pluribus non diu pòſt horrendæ convulſiones ſequebantur. Si jam ſimul ſummum placens, vel ſummum diſplicens inſolitam talem ideam comitetur, ſatìs apparet, quantæ turbæ exſpectandæ ſint.

Patet ergo varia deliriorum genera eſſe, prout vel ſimpliciter tantùm naſcuntur ideæ ex mutata diſpoſitione cerebri à cauſis internis; diverſa iterum pro magìs minúſve valida impreſſione, quam faciunt tales ideæ. Dum judicium ex ideis ſic perceptis ſequitur, iterum aliud delirii genus habetur: ſi gratum vel ingratum has ideas comitetur, ſolent naſci animi affectus magìs vel minùs impetuoſi, atque eoſdem ſequuntur plerumque tunc corporis quidam motus, unde iterum alia deliriorum diverſitas patet.

Cùm autem animi affectus tantum imperium habeant, tam miris modis corpus mutare poſſint (vide *Commentaria* §. 104.); apparet, diverſas omnino deliriorum ſequelas eſſe, prout hos illóſve animi affectus excitaverint. Longè enim aliam mutationem corpori inducit ira, quàm metus; gaudium quàm triſtitia, &c. Unde *Hippocrates* jurè dixit (*c*) *Quæ deliria cum riſu fiunt, tutiora; quæ cum ſtudio, periculoſiora.* Si jam delirantes inſidias ſuſpicentur, & omnem cibum & potum reſpuant, utì quandoque obſervatur; vel inani metu imminentium hoſtium omnem ſomnum caveant; patet ſatìs, quanta mala in morbo jam fractis ſæpe cor-

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXXIII. Charter. Tom. VIII pag. 721.

(*b*) N°. LXVIII. Charter. Ibid. pag. 856.

(*c*) Aphor. Sect. VI n°. LIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 285.

poribus exſpectanda ſint. Quod iterum in *Coacis prænotionibus* habetur, (*a*) *Deliria circa neceſſaria, peſſima.* Explicatâ jam delirii naturâ, & enumeratis præcipuis varietatibus, unde reliquæ intelligi facilè poſſunt; indagandæ ſunt cauſæ, à quibus conſtitit, per fidelia Obſervata, delirium produci.

§. 701. PONIT ergo ſemper cerebri medulloſi affectionem morboſam, quæ ab obſtructione quacumque; impedito influxu, transfluxu, effluxu per cerebrum; violentiori velocitate; ſtagnatione; & plurimis ſanè cauſis oriri poteſt; ad quas inveſtigandas ſeriò incumbendum, ut fiat curatio.

Cùm ergo in delirio mutetur interna cerebri diſpoſitio ſic, ut inde naſcantur ideæ, quales in ſanis hominibus ab externis cauſis in ſenſuum organa agentibus fiunt, atque ab his ideis excitentur animi affectus; hos excitatos ſequantur validi ſæpe corporis motus; patet, debere hanc diſpoſitionem morboſam afficere illam partem corporis noſtri, à qua pendet perceptio iſtarum mutationum, quæ in nervis omnibus corporis ab objectis externis excitantur, & per quam partem, per nervos ad muſculos tendentes, excitantur motus. Verùm conſtat directis Experimentis, ad ſenſuum perceptionem, & motûs muſcularis exercitationem, requiri liberum commercium nervorum cum encephalo, unde originem ducunt: ſi enim ligatura vel alio quocumque modo intercipiatur hoc commercium, deficit ſenſus & motus in illis partibus corporis, ad quas nervi ligati deferuntur. Et cerebro compreſſo, v. gr; ab effuſis humoribus intra cranium, omnes ſenſus & motus voluntarii delentur; utì in vulnerum capitis Hiſtoria dictum fuit. Eſt ergo in cerebro locus, à quo nervi omnes, ſenſibus & motibus voluntariis perficiendis deſtinati, originem ſuam ducunt; & ad quem locum perductæ mutationes illorum nervorum faciunt illas ideas, animi affectus, motus corporis, &c, naſci: illum autem locum, qualiſcumque demum fuerit, vocare ſolent Medici ſenſorium commune, à quo mutabilitas cogitationum à mutato corpore, & viciſſim mutabilitas corporis à mutata cogitatione pendet. Cùm autem omnes nervi, quantùm huc uſque per Anatomen cognoſci potuit, in ſua origine & decurſu diſtinctiſſimi ſint, neque cum adjacentibus aliis uniantur unquam, ſed maneant ſeparati; patet, ſenſorium commune eſſe congregationem omnium locorum in cerebro, unde fibræ medulloſæ, quæ nervorum propriè dicendam ſubſtantiam conſtituunt, originem ſumunt ex corticali dicta cerebri ſubſtantia. Adeóque patet, delirium ſemper ponere cerebri medulloſi affectionem morboſam, quoniam in medulla cerebri ille locus eſt, unde idearum ortus pendet.

Cùm autem conſtare videatur ex Phyſiologicis, (*b*) totam medullam cerebri, ex vaſculoſa corticis compage (quæ per injectiones Anatomicas demonſtratur) oriundam, illíque, utì videtur, continuam, pariter minimis conſtare vaſculis, quæ tenuiſſimum totius corporis fluidum ferunt, patet, hîc omnia illa vitia locum habere poſſe, quæ in majoribus vaſis, craſſiora fluida continentibus, obſervantur. Poterit enim & hîc obſtructio locum habere; dum v. gr; ab externa cauſa comprimente anguſtantur tenerrima hæc vaſcula. Quidquid etiam impedit influxum, transfluxum, & effluxum per cerebrum, poterit deliria producere; quia

(*a*) N°. C. Charter, Tom. VIII. pag. 857.]. (*b*) Boerhaav. Inſtit. Med. §. 284.

turbat ſecretionem & motum ſpirituum nervoſorum per nervos & medullam cerebri ipſam. Præterea videmus, in reliquis viſceribus requiri determinatum velocitatis impetum, quo fluida per vaſa, illorum ſubſtantiam conſtituentia, moventur; atque turbari viſcerum illorum functiones à nimis rapido vel lento motu: idem ergo in cerebro verum erit. Fortè à ſola violentiori velocitate in febrium intermittentium ſummo vigore delirant multi; atque ideo ceſſat delirium in his, dum, declinante paroxyſmo, minuitur hæc velocitas. Omnes ergo cauſæ obſtructionis, & inflammationis, ejúſque ſequelæ hîc locum habent; omnia, quæ motum circulatorium nimis accelerant vel retardant, huc pariter facere poſſunt; quatenus nempe humorum motum per cerebrum impediunt, vel turbant. Adeóque patet à plurimis cauſis produci poſſe hoc malum.

Verùm omnes illæ hactenus memoratæ cauſæ, à quibus cerebri medulloſi affectio morboſa pendet, unde delirium producitur, in ipſo cerebro hærent. Interim tamen ab aliis partibus corporis affectis poteſt ſic affici ſenſorium commune, ac ſi cauſa Phyſica in ipſo cerebro præexſtitiſſet; cùm tamen longè aliis in locis hæreat origo mali. Res hæc ſummi momenti in Praxi Medica eſt, utì facilè patet, adeóque ſeriam meretur conſiderationem.

Veteres Medici jam notaverant ſigna futuri delirii ex mutationibus obſervatis in aliis corporis partibus. Sic *Hippocrates* dixit, (*a*) *Quòd ſi in præcordiis pulſus quoque inſit, perturbationis vel delirii indicium eſt.* (*b*) *Juxta ventrem in febre palpitationes, mentis emotiones inducunt.* Imò *Galenus* apertè dixerat, (*c*) *ſic igitur & comitialis morbus, & carus, & coma, & catalepſis, & deliria, & melancholiæ, quibuſdam ob ſtomachi imbecillitatem, oboriuntur, conſentiente principio quod in cerebro & nervis eſt.* Et alibi de ore ventriculi ſequentia habet: (*d*) *At quædam* (partes) *quámvis propiùs appoſitæ non ſint, ob generis tamen communitatem, vel quamdam affectionis proprietatem, partes facultatum principia continentes lædunt. Os igitur ventriculi, quum vitalem facultatem ad ſympathiam agat, ſyncopas infert; quum verò propriè animalem appellatam, deliria vel convulſiones.* Quámvis autem à variis locis corporis læſis, & diſſitimis quidem, ſenſorium commune turbari poſſe conſtet ex illis, quæ in vulnerum Hiſtoria, utì etiam in capitulis de dolore & convulſione dicta fuerunt (atque poſtea illud adhuc probabitur, ubi de melancholia, maniâ, epilepſiâ, &c, dicendum erit) tamen delirium, conſideratum tamquam ſymptoma febrile, frequentiſſimè obſervatur adeſſe, dum circa præcordia mali origo hæret: quo ſublato, delirium tollitur, licèt capiti nulla medela adhibeatur.

Præcordiorum autem vocabulum variâ ſignificatione uſurpatum fuiſſe legitur. Sic *Plinius* (*e*) *præcordia vocamus uno nomine exta in homine:* alibi verò dixit, *Exta homini ab inferiore viſcerum parte ſeparantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellaverunt phrenas.* Et patet ex illis, quæ hunc textum ſequuntur, quòd præcordiorum nomen diaphragmati tribuerit. Plurimis tamen aliis in locis de præcordiorum duritie & mollitie dixit, tamquam

(*a*) Prognoſt. Comment. I. ſentent. XXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 611.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCXCIX. Charter. Tom. VIII. pag. 869.

(*c*) De Sympt. cauſis Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 60.

(*d*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Commentar. II. text. XLVIII. Charter. Tom. XI. pag. 71.

(*e*) Lib. XXX. cap. v. pag. 736.

(*f*) Lib. XI. cap. XXXVII. pag. 285.

tactui

tactui obviis, adeóque & alias partes hoc nomine deſignavit. Et apud *Celſum* (*a*) præcordiorum durorum, mollium, tumentium, &c, ſæpe mentio fit; ſatíſque patet, præcordia apud ipſum idem ſignificare, quod hypochondria apud *Hippocratem* & reliquos Medicos Græcos veteres. Neque videntur tantùm illas partes hoc nomine deſignaſſe, quæ ſub cartilaginibus coſtarum reconduntur, ſed ſimul omnia, quæ epigaſtrio ſic dicto continentur. Unde hodie communi in Arte uſu obtinet præcordiorum nomine intelligere omnia illa, quæ hærent in illo ſpatio, quod inter diaphragma & planum perpendiculare, circa finem diaphragmatis in lumbis erectum, & abdomen bifariam ſic dividens, concipi poteſt, adeóque præcordia complectuntur cardiam dictam, hypochondria, epigaſtrium.

Fidelis Obſervatio morborum docuit, ſordes circa præcordia hærentes, ſive ex indigeſtibili materia aſſumta & hîc corrupta; ſive à contagio morboſo, vel à ſponte ſecretis liquidis, nec excretis tamen, ſed hîc ſtagnantibus & corruptis, natas, turbare poſſe omnes actiones cerebri, deliria, furores, & alia peſſima mala producere. Et jam apud *Hippocratem* (*b*) hujus rei veſtigia inveniuntur: ipſam enim phrenitidem fieri dixit, *à bile commota, ubi ad viſcera & ſeptum tranſverſum reſederit.* Quantam efficaciam habeant quandoque medicamenta & venena in ipſum cerebrum, licèt tantùm in ventriculo hæreant; illíſque excuſſis inde, illico tollantur omnia mala; aliâ occaſione (vide *Commentaria* §. 229. n°. 2.) dictum fuit. *Helmontius*, dum ſimilia contingere vidiſſet ſæpius in morbis, nempe materialem cauſam morbi hærere in diſſito ſatis loco ab illa corporis parte, in qua effectus illius cauſæ morboſæ obſervabantur, vocabat illam poteſtatem, quâ una pars affecta aliam diſtantem turbat, (*c*) *actionem regiminis*; novâ quidem, neque tamen adeo ineptâ, phraſi. Hæc autem videntur fuiſſe hujus viri opinio, ſingulis ferè partibus corporis noſtri ineſſe potentiam quamdam, per quam in alias, & diſtantes quidem, poſſent agere, abſque contactu corporeo; ſic tamen, ut non in omnes ſingulæ imperium tale haberent, ſed tantùm in quaſdam: (*d*) *Hæc eſt, inquam, actio regiminis, ſive dependentiæ, quaquaverſus radians, penetránſque, abſque colligationis lenocinio: attamen nonniſi ad objectum proprium.* Unde & paulò pòſt dixit, (*e*) *Regimen eſt, quâ una pars paret alteri.* Sola autem Experimenta demonſtrabant illam actionem regiminis unius partis in aliam, licèt non adeo intelligeretur modus, quo illa actio fieret. Sic barba in viro generatur pubertatis tempore, dum ſemen fœcundum conficitur: in caſtratis barba deficit, in quibus & totus ſæpe corporis habitus, & animæ propenſiones miro modo mutantur: per hos effectus ablationem teſtium in caſtratis ſequentes demonſtrare voluit *Helmontius* actionem regiminis, quam teſtes habent. Uteri in ſequiori ſexu affectiones varias huc retulit, quæ nunc gulam, pulmonem, ventriculum, &c, ſumma cum anxietate & miris ſæpe ſymptomatibus afficiunt; atque exploſit Scholarum opinionem, quæ à malignis vaporibus, ab utero ad has partes elatis, deducebant omnia hæc mala. Quinimo credidit, illam regiminis actionem poſſe conſiderari, tamquam vim (*f*) *quæ lucis inſtar totum corpus, vel objecta ſaltem ſua, afficit & diſponit, juxta donum & fi-*

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. xx. pag. 160, & pluribus aliis locis.
(*b*) Lib. de Aff. cap III. Chart. Tom. VII. p. 622.
(*c*) Capit. *Ignota actio regiminis* n°. XXIX. pag. 268, & ſequ.
(*d*) Ibid. n°. XXXVIII. pag. 269.
(*e*) Ibid. n°. XL. pag. 270.
(*f*) Ibid. n°. XLVII. pag. 272.

nes ſibi à Creatore ſeminaliter implantatos. Niſi enim ex inſtituto Creatoris illa vis, quam actionem regiminis vocavit, limitaretur ad quaſdam partes, cur barba in mento, & non in fronte, aut alibi ſuccreſcit, cùm ſit teſtium univerſale illud luminis effluvium per totum? Sufficiet Medicis per Experimenta noviſſe mira illa imperia quarumdam partium corporis in alias, licèt fortè, ſubtilibus diſputationibus non adeo indulgentes, ingenuè fateantur, ſe non evidenter intelligere modum, quo hæc actio fiat. Actionem illam in diſſitas partes abſque ullo medio corporeo perfici voluit *Helmontius*; verùm hoc probatu difficillimum foret. Omnes enim corporis partes ſic uniuntur inter ſe, ut *Hippocrates* dixerit, (*a*) *Principium corporis mihi quidem nullum eſſe videtur, ſed partes omnes per-æquè principium, omnéſque finis. Deſcripto namque circulo, principium non invenitur. Eademque ratio morborum in toto corpore.* Et paulò pòſt ſubjungit ſequentia maximè notanda: *unaquæque verò corporis pars altera alteri, quum hinc vel illinc proruperit* (ὁρμήσῃ), *ſtatim morbum facit. Venter capiti, & caput carnibus ac ventri; & reliquæ omnes eadem ratione, quemadmodum venter capiti, & caput carnibus ac ventri.* Legi meretur integrum hoc *Hippocratis* capitulum, ubi & plura alia pulcherrima habentur, quæ huc pertinent: patebit tunc, credo, *Helmontii* hanc opinionem non adeo novam habendam eſſe, licèt aliis verbis hanc tradiderit, & miris modis hanc explicare conatus fuerit. Nec mirum eſt, heteroclitum illum virum plurima ex veteribus Medicis hauſiſſe, cùm ipſe fateatur, ſe bis opera *Galeni*, ſemel *Hippocratem*, cujus Aphoriſmos ferè memoriter didicerat; totum *Avicennam*, & tam Græcos, Arabes, quàm Modernos fortè ſexcentos ſeriò & attentè perlegiſſe non tantùm, ſed & per locos communes annotaſſe, quidquid ſingulare in illis (*b*) *& calamo dignum videretur.* Dicit quidem, piguiſſe inſumti laboris atque annorum, dum collectam ſupellectilem relegens ſuam cognoſceret egeſtatem. Verùm admodum veroſimile videtur, non penitus deletam fuiſſe memoriam illorum, quæ legerat, quámvis poſtea ſolis meditationibus indulgens illa, quæ ex Veteribus hauſerat, & in ſuccum quaſi & ſanguinem converterat, aliis verbis enunciaret, & pro novis & inauditis traderet; inſcius fortè, ſe primas horum omnium ideas ex Medicis antiquis hauſiſſe, quibus ſemper iniquior ubique in ſuis operibus videtur.

Cùm autem nervi per omnes & ſingulas partes corporis diſpergantur, omnes ab eadem origine, encephalo nempe, oriundi, omnibúſque cum ſua origine liberum commercium ſit; & per nervos abſque ullo notabili temporis intervallo illud impetum faciens (τὸ ἐνορμῶν *Hippocratis*) efficaci voluntate determinatum, partes corporis, ab encephalo etiam remotiſſimas, moveat; & viciſſim, mutatis per objecta externa nervis, mutetur cogitatio illico, videtur admodum probabile eſſe, actionem illam regiminis, quâ una corporis pars alteri quaſi imperat, pendere à nervis. Videtur ulteriùs confirmari hæc opinio, quia illud regimen in alias partes, & in ipſum etiam ſenſorium commune, maximè obſervatur in illis corporis locis, quæ plurimos nervos habent; & inprimis ubi locantur magni trunci nervoſi, qui propaginibus nervoſis emiſſis plurimis aliis partibus proſpiciunt. Unde ſuperius illud ventriculi orificium, qui paris

(*a*) Lib. de loc. in homin. cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 357.

(*b*) Capit. *Studia Auctoris.* n°. XV. pag. 16.

octavi trunci adjacent, & ramos adeo copioſos dant, ab omni ævo tali regimine præditum inventum fuit. Non mirum ergo videbitur, ſi hoc in loco collectæ ſordes, ſive à bile acriori ſponte ſuâ, vel per febrim motâ & corruptâ, totum ſenſorium commune turbare poſſint, atque, his ſordibus excuſſis, excitatæ turbæ ſileant illico. Interim tamen nihil in talibus caſibus invenimus, niſi ſimplicem tantùm contactum nervoſæ ventriculi fabricæ à vitioſis hîc ſtabulantibus humoribus, neque intelligimus modum, quo illa mutatio in ſenſorio communi à tali cauſa contingat. Sufficit tamen Medico noviſſe, à talibus in his locis hærentibus fieri poſſe deliria, convulſiones, &c, quàmvis ignoret omnino, quâ lege hæc fiant; quia, hoc cognito, facilè invenit indicationem curatoriam, quæ jubet, hæc illico tollenda eſſe. Optimum enim eſt, (*a*) *ægrotantium partium per eas, quæ morbos faciunt, ad curationem accedere : ſic enim quàm optimè quis ægrotantis principio medebitur.*

Monitus ab optimo Præceptore, frequentem ſatìs delirii in febribus cauſam eſſe ſordes circa præcordia collectas, poſtea attentus huic rei vidi ſæpius hoc veriſſimum eſſe, & unico vomitorio dato, excuſsâ hâc ſaburrâ, recordor plures illico reſipuiſſe.

Cùm ergo à diverſis adeo cauſis delirium in febribus fiat, patet ſatìs, omni curâ has inveſtigandas priùs eſſe, ut curatio rite inſtitui poſſit. Nimiæ velocitatis, ſtagnationis, obſtructionis, inflammatorii vel glutinoſi frigidi lentoris, quibus turbari vel impediri poſſunt influxus, transfluxus, effluxus humorum per cerebrum, ſigna alibi data fuerunt. Sordes autem circa præcordia collectas docent inprimis ſequentia : lingua ſordida, ſapor amarus faſtidioſus, nauſea, vomitus, anxietas : confirmatur hæc diagnoſis, ſi nulla ſigna doceant, alias cauſas adeſſe, à quibus delirium exſpectari poſſit.

§. 702. NAM pro varietate illarum (701), diverſa remedia & Medendi Methodus debent eligi : pediluvia, epiſpaſtica pedum & poplitum, frictiones harum partium; clyſmata diluentia; ſæpe applicata; victus tenuis; potus ſedans, deobſtruens, diluens; medicamenta ad caput emollientia; emetica quandoque; purgantia; levia anodyna; cruoris ex pede emiſſio; hæmorrhoidum ſolutio; menſtruorum laxatio; primaria habentur.

Cùm autem interna illa cerebri diſpoſitio, à qua delirium oritur, varios habere gradus obſervetur (vide §. 700.); ſic ut vel ſimplices naſcantur tantùm ideæ, facilè delebiles, quia minor eſt illa mutatio ſenſorii communis à cauſa interna producta, quàm ſunt illæ impreſſiones, quæ ab objectis internis in ſenſuum organa agentibus fiunt; vel ideæ tales in delirantibus natæ tam validam mutationem ſenſorii communis pro ſua cauſa habeant, ut æquet vel ſuperet actiones objectorum externorum, túncque judicium, animi affectus, & impetuoſiſſimi corporis motus ſæpe ſequuntur; atque tunc ſæpe vix deleri poterit præſens illa conditio ſenſorii communis, licèt etiam tolleretur cauſa, quæ primam huic malo

(*a*) Hippocr. Lib. de loc. in homin. cap. 1. Charter. Tom. VII. pag. 358.

originem dederat. Cúmque & ob animi affectus validos ſimul natos, & ob corporis motus hos ſequentes, peſſima quæque in morbis metuenda ſint; patet omnem curam adhibendam eſſe, ut delirium in primo quaſi limine cognoſcatur & curetur, & attendatur ad illa ſigna, quibus delirium brevì futurum vel jam incipiens detegi poſſit. Optimâ comparatione hanc rem elucidavit *Galenus* (*a*): ſicut enim plantæ etiam vulgatiſſimi usûs, dum recèns. è tellure emergunt, non diſtinguuntur niſi à peritis hortulanis; adultæ verò ab omnibus facilè cognoſcuntur; ſic etiam ferox delirium, in quo ægri lecto exſiliunt furibundi, clamant, adſtantes lædere conantur, &c, neminem latet: verùm dum incipit formari illa interna cerebri diſpoſitio, delirii futuri cauſa, in ſuis quaſi incunabulis adhuc deliteſcens malum non niſi à peritis Medicis cognoſcitur. Hæc fuit ratio, quare *Hippocrates* adeo ſolicitè enumeraverit illa ſigna, quibus futuri delirii metus indicatur: (*b*) *Curationem enim optimè inſtituet, qui ex præſentibus affectibus futuros prævideritt.* Cùm autem tanti momenti ſit, futurum delirium prænoſcere, non inutile erit hæc ſigna colligere: (*c*) *Pronum verò in ventrem cubare, ſi modò per ſanitatem non aſſueverit; aut delirium, aut partium ad ventrem attinentium dolorem deſignat:* (*d*) *Stridere autem dentibus, niſi quis à puero conſueverit, inſaniam & mortem portendit:* (*e*) *Magnus verò in longo tempore ſpiratus delirium oſtendit:* (*f*) *Quòd ſi in præcordiis pulſus quoque inſit, perturbationis, vel delirii indicium eſt. Verùm oculos eorum intueri oportet, ſi namque crebrò moveantur, exſpectanda inſania eſt:* (*g*) *Peſſimum autem eſt, ſi ſomnus neque noctu, neque interdiu corripit, id enim à dolore, laboréque provenit, aut delirii futuri nota eſt.* Si abſceſſus critici in morbis prodeuntes diſpareant iterum, (*h*) delirii periculum adeſſe & interitûs monuit: (*i*) *Auris dolor acutus, cum febre continua & vehementi, gravis. Periculum enim eſt, hominem delirare ac interire:* (*k*) *In capitis doloribus æruginoſi vomitus cum ſurditate & pervigilio citam inſaniam ſignificant.* Linguam aſperam & aridam (*l*) inter phrenitidis ſigna recenſuit. Linguam tremulam (*m*) pro ſigno non conſtantis mentis habuit. Faciem bene coloratam & torvum adſpectum(*n*)huc pariter retuliſſe videtur. Inter præcipua autem delirii futuri ſigna & hoc habebatur: (*o*) *Præter conſuetudinem aliquid facere, aut aliquid in animum inducere* (προθυμέεσθαι) *priùs minimè conſuetum, aut contrarium; pravum ac delirio proximum.* Deſignat enim turbari jam ſenſorium commune, unde judicium & animi affectus hoc ſequentes pendent. Huc etiam referuntur (*p*) *ex moderato ferox reſponſio*; & illa, quæ indecorè geruntur ab homine verecundo, ut (*q*) flatûs ſonori emiſſio, niſi de induſtria ægrum hoc feciſſe conſtet: (*r*) *Manus ante faciem attollere, & quaſi muſcas inani operâ venari, atque*

(*a*) Prædict. Lib. I. Comment. I. n°. I. Charter. Tom. VIII. pag. 693.
(*b*) Hippocrat. Prognoſt. Comment. I. ſentent. III. Charter Tom. VIII. pag. 584.
(*c*) Ibid. Sentent. XIX. pag. 603.
(*d*) Ibid. Sentent. XXI. pag. 604.
(*e*) Ibid. Sentent. XXIV. pag. 607.
(*f*) Ibid. Sentent. XXVIII. pag. 611.
(*g*) Ibid. Comment. II. Sentent. XII. p. 625.
(*h*) Ibid. Sentent. LXVIII. pag. 657.
(*i*) Ibid. Comment. III. Sentent. XIII. p. 671.
(*k*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. X. Charter. Ibid. pag. 706.
(*l*) Ibid. n°. III. pag. 698.
(*m*) Ibid. Confer. Coac. Prænot. n°. CCXXXIV. Ibid. pag. 865, ubi inſtar dubii proponitur hoc ſignum.
(*n*) Coac. Prænot. n°. CCXIV. ibid. p. 864.
(*o*) Ibid. n°. XLVIII. pag. 855.
(*p*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XLIII. Charter. Ibid. pag. 730.
(*q*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXIV. Charter. Ibid. pag. 630. 631.
(*r*) Ibid. Comment. I. Sentent. XXI. pag. 606.

floccos carpere à veſtibus, vel ab adjuncto pariete; & in ſe ipſo (*a*) hoc expertus fuit *Galenus*. Quum enim per æſtatem febre ardente decumberet adhuc adoleſcens, putabat feſtucas atri coloris ex pariete, ſimiléſque floccos ex veſtibus, eminere; quos dum auferre tentabat, nihílque ſub digitis inveniret, acriori adhuc ſtudio idem faciebat. Quibus dum occupabatur, audiebat duos ex amicis adſtantibus dicentes, (*a*) *jam & floccos hic evellit & feſtucas colligit*. Tunc autem ſtatim intellexit, ſe hæc feciſſe; & monuit amicos ut opem ferrent, ne in phrenitidem incideret. Ex qua Hiſtoria ſimul pulchre apparet primus ille delirii gradus, in quo ideas ab interna cerebri diſpoſitione natas nondum ſequitur judicium, nec animi affectus. Monet enim *Galenus* ſe ſic animo conſtitiſſe, (*b*) *ut rationalis facultas non vacillaret*; unde amicis dixit, ut caverent. Plura ſparſim hinc inde alia apud *Hippocratem* ſigna delirii futuri inveniuntur; modò tamen enumerata ſunt præcipua & frequentiſſima.

Cùm autem adeo diverſæ cauſæ delirii febrilis eſſe poſſint, patet ſatìs, nullam univerſalem methodum curationis poſſe tradi; ſed pro varietate cauſæ alia requiri remedia. Longè enim alia medela requiritur, dum inflammatoriâ denſitate ſpiſſus ſanguis encephali vaſis impactus hæret, quàm ſi exhauſto per diuturnam febrim corpore deliret homo. Cùm autem delirium, conſideratum tamquam ſymptoma febrile, plerumque comitem habeat majorem velocitatem circulationis; hinc omnia illa, quæ minuendo copiam humorum, avertendo impetum verſus alia loca, tollendo vel enervando ſtimulum agunt, vel diluendo & attenuando humores debitam illis meabilitatem conciliant, aut nimium impetum ſopiunt, primaria hîc remedia habentur. Horum autem enumeratio jam ſequitur.

PEDILUVIA, EPISPASTICA PEDUM ET POPLITUM, FRICTIONES HARUM PARTIUM. Omnia hæc impetum & copiam ſanguinis derivant verſus inferiores corporis partes, adeóque ab encephalo avertunt. Sanguis enim ex corde per arteriam aortam pulſus partim verſus ſuperiora, partim per aortæ deſcendentis truncum verſus inferiora, tendit: ſi ergo laxentur vaſa partium inferiorum, adeóque & minuatur reſiſtentia ſanguini in hæc vaſa influxuro, patet facilè, majori copiâ ſanguinem verſus inferiora tendere debere, adeóque obtineri veram revolutionem ab encephalo. Balnea autem vaporis præcipuè hîc proſunt; quia & potentiùs laxant & emolliunt; & præterea nullus metus eſt, ne à preſſione liquidi, cui partes immerguntur, arctentur vaſa. Conſtat enim ex hydroſtaticis, fluidum premere immerſa his corpora, & hanc preſſionem creſcere ad inſtar altitudinis fluidi. Si ergo pedes immergantur ad parvam altitudinem aquæ calidæ, ſimúlque curetur, ut vapor aquæ nudatam inferiorem corporis partem tangat undique, pulcherrimè huic ſcopo ſatisfiet; dum ſimul erectus corporis ſitus plurimùm prodeſt (vide *Commentaria* §. *610*.). Tumor autem & rubor partium tali balneo expoſitarum ſatìs evincunt, majori copiâ verſus illas derivari humores. Epiſpaſtica verò agunt, quatenus ſtimulis ſuis vaſa partium, quibus applicantur, irritant in frequentiores & fortiores contractiones, id eſt, humorum vitalium motum per vaſa accelerant: adeóque perſæpius depleta eodem tempore hæc vaſa major copia liquidi tranſit. Frictiones autem, deplendo venas, efficiunt, ut ſanguis faciliùs pellatur per arterias, quæ in vacuas jam venas ſe exonerant, adeóque pariter copia & impetus humorum vitalium derivatur verſus illas par-

(*a*) De Loc. Affect. Lib. IV. cap. 11 Charter. Tom. VII. pag. 455.

(*b*) Ibidem.

tes, quibus frictio adhibetur. Facilè autem patet, & epiſpaſtica, ſi ex acrioribus confecta fuerint, & frictiones, tali cum moderamine debere applicari, ut motum humorum per partes inferiores augeant, non verò adeo per totum corpus. Videantur illa, quæ de his omnibus habentur in *Commentariis* §. 134, & 396. n°. 4.

CLYSMATA DILUENTIA SÆPE APPLICATA. Eluuntur enim ſic fæces, laxantur & foventur vaſa inteſtinorum, itaque impetus à capite avertitur, ſimúlque diluens liquidum hâc viâ ſanguinem commodè ingredi poteſt. Quantùm verò uſum habeant clyſmata in compeſcendo nimio febris impetu, qui frequens delirii cauſa eſt, aliâ occaſione dictum fuit in *Commentariis* §. 610. Si ergo ferox delirium urgeat, omni trihorio tale clyſma injici debet, donec remiſerit malum: cavendum tamen ne, ubi deferbuerit morbus, frequenti horum uſu nimis debilitentur vires.

VICTUS TENUIS. Nihil nempe dandum eſt, quod vel obſtaculum, vel ſtimulum, augere poteſt: qualis autem victus tunc conveniat, pluribus in *Commentariis* §. 599, dictum fuit. Decocta hordei, avenæ, oryzæ & ſimilium, emulſa ex his & ſeminibus farinoſis parata, ſaponacea acidula, ut oxymel, ſucci fructuum horæorum, vel illorum ſyrupi aut ſapæ, quæ in Officinis proſtant, hîc optima ſunt, & ſufficiunt. Utì enim optimè in phrenitidis cura dixit *Celſus*, (*a*) *Moderatio autem in cibo quoque adhibenda eſt: nam neque æger eſt implendus, ne inſaniat; neque jejunio utique vexandus eſt, ne imbecillitate in cardiacum incidat. Opus eſt autem cibo infirmo, maximéque ſorbitionis, & potione aquæ mulſæ.*

POTUS SEDANS, DEOBSTRUENS, DILUENS. Ex ſimilibus parari poterit: diluens enim ſolum, in hoc caſu, aqua eſt, cui dein talia miſcentur, quæ cauſæ obſtruenti ſolvendæ apta ſunt. Decocta radicum graminis, ſcorzoneræ, ſiſari Germanorum, &c, ſummi hîc usûs ſunt. Vitrioli ſpiritum cereviſiæ tenui inſtillatum, quam pro potu ordinario dabat talibus ægris, quàm maximè profuiſſe teſtatur *Sydenhamus* (*a*).

MEDICAMENTA AD CAPUT EMOLLIENTIA. Dum enim emollientibus & laxantibus externæ capitis partes foventur, minuitur reſiſtentia in vaſis, quæ his partibus proſpiciunt, & ab externis carotidibus oriuntur. Impetus ergo & copia ſanguinis ab encephalo avertitur, atque hoc reſpectu talia remedia proſunt. Sanguis enim, per carotides arterias pulſus, tantò minùs urgebit internos harum truncos, quò minor reſiſtentia invenitur in carotidibus externis. Unde etiam in phrenitide dixit *Hippocrates* (*c*) *caput multâ calidâ lavare confert.*

EMETICA QUANDOQUE. Quamvis enim inter vomendum facies turgeat, oculi ſanguine ſuffuſi rubeſcant & lacrymentur, vertigo, aurium tinnitus & plura alia phœnomena obſerventur; quæ doceant evidentiſſimè, inter vomendi nixum ſanguinem majori copiâ & impetu verſus caput ferri, & vaſa diſtendere; tamen quandoque emetica delirium pulcherrimè curant. Uſum autem habent in illo caſu, quando à bile corrupta, aliíſve ſordibus circa præcordia collectis, utì in *Commentariis* §. 701, dictum fuit, delirium naſcitur: illis enim tunc vomitu, expulſis, ceſſat hoc malum. Quibus autem ſignis hoc diſtingui poſ-

(*a*) De Med. Lib. III. cap. XVIII. p. 153.
(*b*) Sect. V. cap. II. pag. 289.
(*c*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622.

ſit, ibidem dictum fuit. Si verò ab inflammatoria cauſa delirium naſcitur, facilè patet, emetica penitus noxia eſſe; quia tunc inter vomendum majori copiâ & impetu dum ſanguis verſus caput urgetur, ſummum periculum eſt, ne diſtenta vaſa rumpantur; vel immeabilis ſanguis ulteriùs propellatur in majores vaſorum anguſtias; adeóque augeatur morbus. Ubi autem ſigna docuerint, ſordes circa præcordia hærentes delirii cauſam quidem eſſe; ſimúlque tamen copia ſanguinis abundet, vel inflammatoriæ diathesis in ſanguine aliqua ſuſpicio ſit, miſſione ſanguinis priùs factâ, tutiùs longè emeticum datur. De tali delirii cauſa optimè dixit *Helmontius*, quòd (*a*) *ſagittator delirii & amentiarum habitet in præcordiis.... Quòd autem ſagittatoris ſcopus ſit cerebrum, ut deliria & ſopores excitet, non debet movere Medicum, ut proinde capiti remedium adhibeat: ſiquidem id ſemper eſt ad poſterius, ad tela vibrata, non autem ad ſagittatorem medelam applicuiſſe.* Erravit tamen in eo, quòd univerſalem ferè hanc delirii cauſam ſtatueret; cùm tamen certum ſit, & ab aliis cauſis topicis, in ipſo capite hærentibus, deliria naſci poſſe.

PURGANTIA. Dupliciter prodeſſe poſſunt, primò quatenus ſaburram morboſam circa præcordia hærentem deturbant: ſecundò, quatenus nimium impetum arterioſi ſanguinis minuunt (vide §. 396. n°. 2.), atque eumdem à capite verſus alia loca revellunt (vide §. 396. n°. 4.); ſimúlque copiam liquidi vaſa nimis diſtendentis tollunt (vide §. 398. n°. 1.). Præcipuè autem laudantur in hoc caſu illa purgantia, quæ ſimul ſolvunt humores, neque magnas turbas in corpore excitant; qualia ſunt tamarindi, cryſtalli tartari, folia ſenæ, rheum, ſal polychreſtus & ſimilia.

LEVIA ANODYNA. Inprimis hîc laudantur flores papaveris rhœados, eorúmque aqua ſtillatitia & ſyrupus, quæ in Officinis proſtant: in illis enim non tam valida vis ſtupefaciens obſervatur, ſed blanda tantùm ſunt anodyna, quæ & nimium humorum impetum ſopiunt, & excitatas turbas ſpirituum leniter compeſcunt. A fortioribus autem narcoticis abſtinendum eſſe in delirio febrili, unanimi conſenſu ferè omnes Medici teſtantur; niſi jam diutius duraverit morbus. *Sydenhamus* (*b*), de hoc ſymptomate febrili agens, monuit, quòd venæ-ſectione, clyſmatibus, refrigerantibus remediis, ægros ſic affectos ſuſtineret, donec in diuturnitatem aliquam morbus excurreret; & tunc tandem narcoticum largiori paulò doſi exhibebat, optimo ſemper cum eventu. Ubi verò tale remedium exhibebatur in initio, augmento, vel ſtatu febris, quam hoc ſymptoma comitabatur; obſervavit, illud vel non omnino prodeſſe, vel & ſæpe obeſſe: unde ante duodecimum morbi diem nunquam dabat. Ubi verò emeticum aut purgans datum fuerat in ipſo etiam talis morbi initio, tunc (*c*) eodem veſperi paregoricum remedium propinabat, ut nempe tumultum ab his remediis excitatum in corpore ſedaret. Cæteroquin abſtinebat, donec manifeſtè declinaret morbus.

CRUORIS EX PEDE EMISSIO, HÆMORRHOIDUM SOLUTIO, MENSTRUORUM LAXATIO. Omnibus enim his modis tollitur copia diſtendentis vaſa ſanguinis, minuitur nimia circulationis velocitas, & avertitur impetus à capite, dum in diſſitis quàm maximè à capite locis vaſa aperta liberum exitum ſanguini præbent. Ab omni ævo obſervaverunt Medici ſalutaria hæc naturæ moli-

(*a*) Tractat. de Febrib. cap. XI. n°. XIII. pag. 771.

(*b*) Sect. I. cap. IV. art. III. ubi de phrenitid. pag. 81, & ſequ.

(*c*) Ibid. art. II. pag. 67.

mina, per quæ, ſolutis vitalibus arteriis profuſo ſanguine, à periculoſiſſimis ſæpe morbis ægri liberantur. Quantùm boni narium hæmorrhagia larga in morbis acutis, ſponte nata, ſæpe faciat, poſtea in illorum Hiſtoria patebit. Ipſam etiam phrenitidem ſic judicari quandoque, monuit Galenus (*a*). Unde & veteres Medici tot ſigna dederunt, quibus cognoſci poſſet, an tale quid in morbis exſpectandum eſſet. Verùm & hæmorrhoidum ſolutio ſemper obſervata fuit profuiſſe in capitis morbis: nec mirum, cùm hæmorrhoidalia vaſa & carotides arteriæ oppoſitâ directione ſanguinem ferant, unde ſumma revulſio jurè exſpectari poteſt. Apoplecticis utiles eſſe (*b*) hæmorrhoides, imò & maniæ ipſius (*c*) ſolutionem per has fieri, *Hippocrates* memoriæ tradidit. Non autem in poteſtate Medici eſt, ut pro lubitu ſpontaneis illis evacuationibus ad morbos curandos uti poſſit: totum, quod habet Ars, eſt ut ducat naturam, quo versùs ſponte vergere obſervatur; viáſque expediat & lubricet, per quas tales evacuationes fieri ſolent. Si ergo Medicus noverit, ægrum delirantem antea hæmorrhoidibus obnoxium fuiſſe; vel dolor, rubor, pruritus circa anum, aut irritus alvum deponendi conatus, docuerint, tale quid exſpectandum eſſe; balneo vaporis, cataplaſmatibus molliſſimis ano applicatis, clyſmatibus ex ſimilibus paratis, continuò hæc loca foveri curat. Hoc facto, ſi nondum prodierint hæmorrhoides, ſuppoſitoriis ex ſale gemmæ cum melle cocto irritat, inprimis additâ aloe, quam conſtanti Obſervatione novimus ad hæmorrhoides provocandas efficaciſſimum remedium eſſe. Simulac incipiunt prodire tumores illi varicoſi circa anum, foventur molliſſimis, ut magìs protuberent; dein aſperis ficûs foliis fricari ſolent, ut rumpantur; vel & lanceolâ pertunduntur, ut ſanguis exire libere poſſit. Omnium tamen frequentiſſimo in uſu eſt, ut hirudines applicentur turgentibus hæmorrhoidibus, quæ animalcula inflicto vulnere ſanguinem exſugunt, & hoc ſatura decidere ſolent; túncque pergunt ſanguinem ſtillare hæmorrhoides; inprimis ſi tunc temporis in ſedili perforato locetur æger, & partes hæ tepidæ aquæ vapore foveantur. Raró autem fallit, quin illico levetur delirium, dum ſanguis ex hæmorrhoidibus ſtillat. Neque unquam nocebit tentaſſe hæc remedia, quia fovendo & irritando partes inferiores corporis ſemper ſpes eſt revulſionis à capite.

Menſtrua in fœminis provocare ob eamdem rationem proderit, ut facilè patet: verùm hoc tentandum eſt per illa remedia, quæ laxant & emolliunt hæc loca; minimè verò per emmenagoga dicta remedia, quorum plurima circulationis impetum & velocitatem augent, & in laxis & frigidis mulieribus cum fructu ſæpe adhibentur: unde & optimè in textu *menſtruorum laxatio* laudatur: ad quam conducent pediluvia, epiſpaſtica, & frictiones partium inferiorum, quæ jam antea laudata fuerunt in hac paragrapho: adeóque tutò adhiberi poterunt. Facilè autem patet, tunc inprimis cum ſpe hoc tentari poſſe, quando conſuetum tempus periodicæ hujus evacuationis inſtat, vel dolor lumborum, inguinum, femorum, tenſio nuchæ, aliáque ſigna docuerint, menſtrua fortè ſolitò citiùs proditura, utì in morbis acutis ſæpius obſervatur. His autem factis, ſi menſtruorum eruptio non ſequetur, cruoris ex pede emiſſio fieri poterit; quâ factâ, ſæpe & menſes prorumpunt. Inſervit ſimul talis ſanguinis miſſio, ut hæmorrhoidum vel menſtruorum defectus ſuppleatur, factâ tali evacuatione ſanguinis artificiali in loco

(*a*) De Criſib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCCLXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(*c*) Aphor. Sect. VI. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 260.

à

à capite remotiſſimo. Omnes autem illæ evacuationes tunc tantùm proderunt, quando vel nimiâ ſanguinis copiâ diſtenduntur vaſa, vel nimius circulationis impetus eſt, aut neceſſaria humorum revulſio à capite fieri debet. Dum enim in fine morborum acutorum, exhauſtis jam per morbum viribus, delirium tamen manet; evacuantia omnia nocent, & horum imprudentem uſum ſæpe immedicabilis ſtultitia ſequitur. Pulſus autem parvus & debilis, calor imminutus, collapſa vaſa facilè docent, à ſimilibus tunc abſtinendum eſſe.

Omnia autem hactenus recenſita remedia tantùm agunt, quatenus vel noxios humores tollunt de corpore, vel copiam ſanguinis minuunt, ejúſque impetum à capite avertunt & verſus alias corporis partes revellunt, vel denique blandâ anodynâ vi excitatas in corpore turbas ſopiunt. Verùm præter hæc alia adhuc Medendi Methodus ſupereſſe videtur, per quam natis aliis ideis deletur vel minuitur ſenſim illa cerebri diſpoſitio, à qua delirium pendet. Utì enim à vividiſſima actione objecti externi, inprimis ſi nova penitus & inſolita fuerit, tales quandoque excitantur ideæ, quæ diu hærent, & non niſi difficulter tolli poſſunt; ſic admodum probabile videtur, ab interna diſpoſitione cerebri, per morbum factâ, poſſe naſci tales ideas, quæ vix deleri ſe patiuntur, licèt cauſa morboſa, unde ortum duxerant, jam ablata fuerit. Novi ſic hominem, qui crurifragii ſupplicium viderat, non potuiſſe delere per integrum triduum natam inde ideam, quæ omni momento recurrebat quámvis invito. Similis fortè ratio in quibuſdam delirantibus obtinet, atque in tali caſu convenire videtur, aliis ideis excitatis delere illam impreſſionem.

In Hiſtoria Medica, plures habentur Obſervationes, quæ huic opinioni favent. Celebris Muſicus, Artíſque ſuæ peritiſſimus, febre acutâ continuâ remittente ægrotabat, & ſeptimâ die morbi peſſimè incepit delirare, abſque ullo ferè intervallo, cum ſummis clamoribus, fletu, terroribus, & vigiliis perpetuis. Tertiâ ferocis illius delirii die æger voluit, ut concentum Muſicum coram ipſo inſtituerent: ægre hoc conceſſit Medicus. Verùm illico redibat vultui ſerenitas, convulſiones ceſſabant, lacrymabatur præ gaudio, atque ſentiebat talem delectationem, quam nec antè, nec poſt morbum unquam à ſuaviſſima quacumque harmonia habuit. Imò, quod mirum, aberat febris, quamdiu durabat concentus Muſicus, illóque ceſſante, redibant ſtatim omnia mala. Inexſpectatus ſucceſſus fecit, ut renovaretur mirum illud remedium, & ſemper idem ſequebatur ſucceſſus, ceſſante nempe & delirio & febre. Expertus hoc ſolamen æger de nocte etiam coegit, ut cantaret imò & ſaltaret cuſtos, quæ ipſi aderat. Sícque per decem dies continuato hoc remedio integre curatus fuit (*a*). Simile Exemplum, ubi adhuc citiùs ſequebatur ſanatio in Artis ſaltatoriæ magiſtro, in Actis Pariſinis habetur (*b*). Vidi ſic, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 11, monui, hominem peſſimè delirantem illico reſipuiſſe, dum vicina domus deflagraret, atque per plateam diſcurrentium hominum ſtrepitus & clamores audiret. Cùm enim hactenus incondita quævis noctes diéſque effutiviſſet, ſubitò rogavit adſtantes, quid ageretur foràs; atque audiens incendium in vicinia eſſe, terrebatur ſummopere, ſed ſimul mox reſipuit, neque poſtea deliravit ampliùs. Imò in illis deliriis, ubi ægris omni momento novæ naſcuntur ideæ, utì inconditi illorum ſermones teſtantur, ſæpe

(*a*) Académ. des Scienc. l'An 1707. Hiſt. p. 8. | (*b*) Ibid. l'An 1708 Hiſt. pag. 27.

profuit talia offerre ipſis, quæ mentis attentionem figere valent. Sic vidi profuiſſe, dum in conclavi, ubi decumbebat delirans, ex alto delapſa aqua guttatim in pelvim æneam tinnulum ſonum, ſed levem tamen, dabat. Attenti enim per aliquod tempus ad hunc ſonum ægri minùs delirabant, & quandoque in blandum ſomnum incidebant ſummo cum levamine. Indicavit jam tale quid *Celſus* dicens, (*a*) *Interdum etiam elicienda ipſius intentio: ut fit in hominibus ſtudioſis literarum, quibus liber legitur, aut rectè, ſi delectantur; aut perperam, ſi id ipſum eos offendit. Emendando enim advertere animum incipiunt.* Plura ſimilia in delirio curando tentari poſſent, ut figatur quaſi mentis attentio: neque fortè abſonum foret, quandoque ſubito terrore, gaudio, alióve valido animi affectu tentare, an mutari poſſet præſens ſenſorii communis conditio. Summa tamen ſimul prudentia requiritur, ne novæ excitentur turbæ; atque affectus animi, ſic excitandi, contrarii debent eſſe illis, qui in delirante jam adſunt, utì prudentiſſimè monuit *Celſus*: (*b*) *Quorumdam enim vani metus levandi ſunt, ſicut in homine prædivite, famem timente, incidit, cui ſubinde falſæ hæreditates nunciabantur. Quorumdam audacia coercenda eſt; ſicut in his fit, in quibus continendis plagæ quoque adhibentur. Quorumdam etiam intempeſtivus riſus objurgatione & minis prohibendus eſt. Quorumdam diſcutiendæ triſtes cogitationes; ad quod ſymphoniæ, & cymbala, ſtrepitúſque proficiunt. Sæpius tamen aſſentiendum, quàm repugnandum eſt; paulatímque & non evidenter, ab his, quæ ſtultè dicuntur, ad meliora mens abducenda.*

Quámvis ergo pro generali Regula Practica habeatur, ægros tales in quibus delirii futuri metus eſt, vel qui jam delirant, debere in loco ab omni ſtrepitu remoto & in tenebris retineri; atque antiqui Medici, teſte *Celſo* (*c*), hanc methodum commendaverint, & ſummo quidem jure: tamen quandoque & conducit, ſaltem in quibuſdam caſibus, parùm ab hac regula recedere. *Aſclepiades* (*d*) oppoſitam methodum laudavit, tenebras damnans, & in lumine habendos ægros voluit. Neutrum tamen perpetuum eſſe optimè dixit *Celſus* (*e*) *alium enim lux, alium tenebræ magìs turbant:* hinc utrumque experiri juſſit, & ab effectu diſcere, quid magìs conveniat. Probè memini, me quoſdam vidiſſe, qui in deliriis ſuis, inſidias hoſtium metuentes, in tenebris dum habebantur, furebant immaniter; longè autem minùs feroces erant, ſi lumen concederetur. Magno autem lumini exponere tales ægros non conducit, ſed ſufficit, ut vicina objecta in debili luce diſtinguere poſſint. Simul autem in omnibus illis ratio habenda eſt, quânam conſuetudine uſus fuerit æger ante morbum. *Aretæus* enim agens de illis, quibus ſomnus phreniticis conciliari poſſet; dixit, (*f*) *Cuique verò uſitata ſomnum accerſunt: nautis in cymba decubitus, & maritima navigatio, & litorum ſonus, & undarum murmur, ventorúmque bombus, & maris navíſque redolentia: Muſico tibiarum exercitatio quietem adfert, aut lyræ cantus, aut citharæ,* &c; quod pulchre confirmatur binis illis Exemplis modò allegatis ex *Academia Regia Scientiarum.*

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. XVIII. p. 151.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibid. pag. 149.
(*d*) Ibid. Confer. Cæl. Aurelian. Acutor. morbor. Lib. I. cap. XV. pag. 46.
(*e*) Ibidem.
(*f*) De curat. morbor. acutor. Lib. I. cap. I. pag. 75.

COMA FEBRILE.

§. 703. COMA eſt in febre aſſidua ſomnolentia cum effectu, vel ſine eo; ponit ubique eum in cerebro ſtatum, unde impeditur ſenſuum, motuúmque animalium exercitatio; qui oriri poteſt à defectu appellendi liquidi arterioſi ad cerebrum; aut ab impedito ejus circulo per cerebrum, aut ab impedita ſecretione ſpirituum à ſanguine in nervos; aut ab denegato horum per nervos fluxu, & refluxu.

Coma (*a*) ſomnum ſimpliciter ſignificare quandoque apud Poetas, alióſque Auctores, conſtat. Verùm apud *Hippocratem*, & alios poſt illum Medicos, diverſam ſignificationem habet; κῶμα enim (*b*) εἰς ὕπνον καταφορὰ, in ſomnum delatio eſt; quámvis (*c*) non ſemper ſomnus ſimul cum comate adſit, ſed quandoque & pervigilium, utì ex pluribus *Hippocratis* locis à *Galeno* (*d*) allegatis patet. Comatis autem vox ſimpliciter ſumta, videtur apud *Hippocratem* ſignificare (*e*) propenſionem in ſomnum gravem, & ſæpe vigiliis opponi: ubi verò unà cum comate vigiliæ aderant (*f*) coma vigil, vel coma non ſomnolentum dixit. Unde poſtea diſtinctionis causâ ſoliti fuerunt Medici κῶμα κωματῶδες vel ὑπνῶδες vocare, quando in morbis adeſt proclivitas perpetua in ſomnum profundum, vix cohibenda; ita tamen, ut homo inde excitari poſſit per validos ſtimulos, ſed mox iterum in ſomnum relabatur. Κῶμα ἄγρυπνον, ſive coma vigil, dixerunt, quando ægri ſomnolentiâ inſuperabili quidem laborant, verùm in ipſo quaſi ſomni limine horrendis ſomniis perculſi mox evigilant ſummo cum terrore, & ſæpe cum convulſionibus, móxque iterum in priorem ſomnolentiam relabuntur. Moleſtum ſæpe adeo hoc malum eſt ægris ut amicos rogent, ut curam habere velint, ne obdormiſcant poſtea. Junioribus ad ſeptimum vel octavum ætatis annum uſque frequens inprimis hoc malum, dum febribus ſive continuis, ſive intermittentibus, laborant. De binis illis comatis ſive cataphoræ ſpeciebus agens *Galenus* optimè ſic illas diſtinxit: (*g*) *Commune enim ambarum eſt, quòd tollere non poſſint oculos, ſed mox graventur & dormire velint. Proprium verò alterius, quòd illi ſtatim dormiant profundè & diu, ii verò vigiles verſent ſe, aliâ ſuper aliam phantaſiâ adveniente, & mentem movente, & ſomnum intercidente: unde ſemper quidem vigiles manent, ſurgere verò non poſſunt, & agere ea, quæ vigilantium, ſed deficiunt magìs quàm ſi vigilarent, & gravantur, & cataphorâ detinentur, ut ſperes, ſi conceſſeris eis, facilè utique dormituros: conceſſo autem iis hoc, nedum dormiunt, ſed ne ſpem quidem, quam habebant ut dormituri, ſervant.*

Cùm ergo coma aſſiduam ſomnolentiam ſupponat, ſive ſomnus ſequatur,

(*a*) Galen. Lib. de Comat. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 192.
(*b*) Ibid. cap. I. 191.
(*c*) Ibid. cap. II. pag. 195.
(*d*) Ibid. cap I. II. III. pag. 192, & ſequ.
(*e*) Ibid. cap. II. pag. 195.
(*f*) Ibid.
(*g*) Ibid.

ſive non; hujus ſymptomatis intellectus optimè haberi poterit ex illis, quæ in ſomno naturali obſervantur. Demonſtratur autem in Phyſiologicis, quòd ſomnus ſit (*a*) *ille ſtatus medullæ cerebri, in quo nervi non accipiunt à cerebro tam copioſum, nec tam fortem, influxum ſpirituum, ac requiritur eò, ut organa ſenſuum motuúmque voluntariorum facilè & expeditè ſuos actiones exercere poſſint.* Similis ergo diſpoſitio & hîc obtinebit. In ſanitate, conſumtis ſpiritibus per actiones ſenſuum externorum & internorum & motus muſculares, naturalis ſomnus ſequitur : ſic & ſimiliter coma aderit, ubi ſpirituum defectus, vel liber illorum tranſitus à cerebro in nervos, & à nervis in cerebrum quacumque de cauſa impeditur. Cùm enim ad ſenſuum & motuum animalium exercitationem, ſpirituum debita copia requiratur & liberrimus motus, patet illas actiones impediri, ubi hæc deficiunt.

Verùm docet Phyſiologia, ſanguinem arterioſum, corde ſiniſtro pulſum per carotides & vertebrales arterias eſſe materiam, ex qua per fabricam cerebri ſubtiliſſimum illud fluidum, quod ſpiritus vocamus, ſeparatur, adeóque ſpirituum defectus poterit pendere ab impedito appulſu ſanguinis arterioſi ad cerebrum; ſive hoc fiat imminutâ copiâ ſanguinis arterioſi, ſive obſtaculo quocumque nato in vaſis arterioſis ſanguinem adferentibus. Cùm autem ad ſecretionem ſpirituum requiratur non tantùm appulſus ſanguinis arterioſi, ſed & liber ejus circulus per vaſa cerebri, quæ corticalem ejus ſubſtantiam conſtituunt; poterit & vitium hîc hærere. Verùm ut debita ſecretio ſpirituum fiat, requiritur præterea, ut liquor, unde ſecretio fiet, juſto impetu applicetur ad organa ſecernentia, & vaſa, quæ ſecretum liquidum recipient, pervia ſint : ſi ergo vel à nimia velocitate circulationis, vel aliâ quacumque cauſâ, vaſa corticis cerebri craſſioribus liquidis infarciantur, illa tumebunt, vicina vaſcula comprimient, cùm omnia hîc adeo pulpoſa & tenera ſint; adeóque & ſecretio impedietur, vel turbabitur; fieríque poterit, ut quámvis ſecreti fuerint ſpiritus, libere tamen tranſire nequeant per minima vaſcula ſecretos ſpiritus vehentia, ſi à vaſis vicinis tumentibus anguſtata fuerint. Denique licèt ſecretio facta fuerit bona, & debita copia ſpirituum præſtò ſit in vaſculis medullæ cerebri, quæ ſubtiliſſimum illud fluidum in corticali ſubſtantia paratum recipiunt, poterit tamen idem malum fieri, ſi impediatur ſpirituum per nervos motus. Ut autem hoc fiat in omnibus nervis, qui ſenſibus & motibus muſcularibus ſerviunt, ſatìs patet, tale malum hærere debere circa illorum originem : vix enim concipi poteſt, in reliquo nervorum decurſu poſſe in omnibus ſimul impediri liberum ſpirituum motum, à cauſa tali, quæ ſingulos ſic afficeret, non verò omnes ſimul in communi origine. Omnes autem nervi egrediuntur ex medulla oblongata, quæ collectam cerebri & cerebelli medullarem ſubſtantiam continet; vel ex medulla ſpinali, quæ medullæ oblongatæ productio eſt, vertebrarum thecam ingreſſa. Medulla autem oblongata piâ matre, quam innumeris hîc ſcatere vaſis demonſtrant injectiones, involvitur; nervi ex medulla oblongata egreſſi vaginas à dura matre accipiunt, dum ex calvariæ cavo exeunt. Si ergo membranæ illæ medullam oblongatam, vel nervos ex illa egreſſos, inveſtientes inflammatæ tumeant, v. gr; poterit impediri motus ſpirituum per nervos, licèt bona ſecretio facta fuerit in cerebro, & debita ſpirituum ſecretorum à ſanguine arterioſo copia adſit. Omnes ergo cauſæ, qualeſcumque fuerint, quæ ſanguinis arterioſi ad cerebrum appellendi copiam ni-

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 853.

mis minuunt, vel ejuſdem liberum circulum per cerebri vaſa impediunt, aut ſecretionem ſpirituum tollunt, vel ſecretorum ſpirituum per nervos motum ſufflaminant, coma producere valent; ſomnolentum quidem, ſi omnes actiones animales æquabili tali impedimento ſopiantur; pervigil autem coma tunc videtur obtinere, quando per quædam loca non impeditur ſubtiliſſimi liquidi illius motus, dum tamen in reliquis & plurimis hoc fit; unde majori cum impetu & inordinato motu quædam loca ſenſorii communis agitantur, & in quoſdam nervos ſpiritus ruunt, hinc cum terrore & convulſivis motibus excitantur tales ægri, mox iterum in priorem ſomnolentiam relapſuri: ſícque alternis hiſce malis peſſimè excruciantur.

§. 704. HINC plurimæ, diverſæ & ſæpe contrariæ cauſæ hunc affectum in febre producunt, quales ſunt omnes vehementes evacuationes, aut repletiones; omnes nimiæ ſanguinis inſpiſſationes glutinoſæ, pingues, inflammatoriæ; omnes cauſæ cerebrum ipſum comprimentes, qualeſcumque fuerint; quæ eædem in nervos, ſi agunt, eadem ferè efficiunt.

Ex illis, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, patet, plurimas & diverſiſſimas cauſas, imò & quandoque omnino oppoſitas, coma producere; quæ tamen, ordinis causâ, ad generalia quædam capita reduci poſſunt.

VEHEMENTES EVACUATIONES. Quatenus nempe per illas ſic minuitur humorum circulantium moles, ut deficiat copia liquidi arterioſi ad cerebrum appellendi. Poſt validiſſimas narium hæmorrhagias, & dum poſt abortum vel & partum, aliquando per patula uteri vaſa omnis ferè ſanguis de corpore exit, ſæpe hoc ſymptoma obſervatur. Sic videmus jugulata animalia dum omnis ferè ſanguis effluxit, ſtertere; & paulò poſt validiſſimè convelli. Idem etiam à quibuſcumque aliis evacuationibus enormibus per alvum, vomitum, &c, contingere poteſt; utì in cholera inprimis obſervatur; in quo morbo ſurſum & deorſum ſummo cum impetu ingens humorum copia expellitur, & ſæpe paucarum horarum ſpatio robuſtiſſimi hominis corpus totum exhauritur.

REPLETIONES. Docet hoc plethora, ſive nimia abundantia ſanguinis boni. Cùm enim naturaliter in cortice cerebri nulla vaſa ſanguinea ſint, ſed cerebri meninges vaſculoſæ ſint, & inſignes arteriæ venæque rubræ per cerebri medullarem fabricam decurrant, & medullam oblongatam ambiant, & in ventriculis cerebri reperiantur; patet facilè, omnibus illis vaſis, nimiâ copiâ ſanguinis diſtentis, debere comprimi cerebri corticem, medullam, nervorum originem; cùm durum cranium cedere nequeat. Hinc patet, quare plethorici ſegnes & ſoporoſi ſint; utì in *Commentariis* §. 106. *lit.* ε, ubi de ſignis plethoræ agebatur, dictum fuit. Huc etiam pertinent omnia illa, quæ humores majori copiâ verſus caput urgent; ut repletio nimia ventriculi, qui tunc, ſpaſmodicè clauſis ſuis orificiis, à contentorum rarefactione diſtentus comprimit aortæ deſcendentis truncum & vicina viſcera, ſícque efficit, ut majori copiâ & impetu ſanguis per ramos aortæ ſuperiora petentes pellatur; utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 586. *lit.* α, monitum fuit.

OMNES NIMIÆ SANGUINIS INSPISSATIONES GLUTINOSÆ, PINGUES, INFLAMMATORIÆ. Ut enim ſenſuum & motuum animalium exercitationes fieri poſſint, requiritur libera circulatio per vaſa cerebri, quæ debitam humorum meabilitatem ſupponit. Binæ præcipuæ, & ab oppoſitis cauſis productæ, ſanguinis inſpiſſationes obſervantur. Una nempe iners & glutinoſa, quam frigus & circulationis tarditas comitari ſolent, de qua in capitulo *de morbis à glutinoſo ſpontaneo* dictum fuit; colore albo, habitu corporis tumido, leucophlegmatico cognoſcitur; virginibus & fœminis laxis, otioſam vitam degentibus, & provectiori ætati frequens malum. Altera inflammatorium ſanguinis lentorem pro cauſa ſua agnoſcit, illámque calor major & aucta circulationis velocitas comitari ſolent; ſícque facilè diſtinguitur à priore. Ubi autem in obeſis hominibus calore febrili ſoluta pinguedo, venis reſorpta, ſanguini miſcetur magnâ copiâ ſimul, oleoſa immeabilitas humorum naſcitur: oleum enim majorem lentorem habet, quàm aqua, adeóque difficiliùs tranſire poterit per minima vaſa. Videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 693, dicta fuerunt.

OMNES CAUSÆ CEREBRUM COMPRIMENTES, &c. In Hiſtoria vulnerum capitis patuit, quòd, ſi cerebrum compreſſum fuerit à calvariæ intropreſſione, vel humoribus extravaſatis, ſequantur hebetudines, ſopores, vertigines, deliria & omnium animalium functionum læſiones, ad lethalem apoplexiam uſque; & quòd pro vario compreſſionis gradu omnia hæc mala leviora, vel graviora obſerventur. Non mirum ergo, quòd & coma à cauſis cerebrum comprimentibus produci poſſit. In comate autem febrili cerebri illa compreſſio plerumque à diſtentis vaſis majoribus copiâ, impetu, aut immeabilitate ſanguinis oritur; vel etiam ab humoribus extravaſatis in ventriculis cerebri, aut & aliis in locis, collectis. Si autem ſimiles cauſæ, quæ cerebrum comprimere valent, agunt in nervos circa illorum originem, aut in medullam oblongatam, unde nervi oriuntur; eadem mala fient, utì facilè patet: ad ſenſuum enim & motuum animalium exercitationem requiritur liberum commercium inter ſenſuum motuúmque organa & cerebrum per nervos.

§. 705. UNDE iterum patet, à Medico per ſigna priùs indagandam cauſam illam ſingularem eſſe, antequam definire queat, quid applicandum ſit, & quomodo: nam ſæpe contraria exiguntur; & ſæpe coma diu pertinax, irritò tentatis omnibus ſponte tandem ceſſat, pepaſmo febris abſoluto.

Patet ergo ex antè dictis, ut debita cura adhibeatur comati febrili, priùs ſolicito examine eſſe indagandam cauſam, unde ſymptoma hoc febrile ortum duxerit: nam pro varietate cauſæ, ſæpe diverſa, imò & quandoque oppoſita medela requiritur. Si enim v. gr; poſt validas evacuationes coma naſcatur, blanda replentia ſola proſunt; contrà verò in homine plethorico, vel ubi per validum calorem febrilem rarefacti humores vaſa cerebri nimis diſtendunt, ſanguinis miſſio, purgantia antiphlogiſtica, &c. juvant, quæ in priori caſu peſſimè nocuiſſent. Sic etiam longè alia remedia requiruntur, dum glutinoſus frigidus lentor ſanguinem immeabilem fecerit, quàm ſi inflammatoria ſpiſſitudo in culpa fuerit. Nulla ergo

generalis curandi methodus tradi poterit, ſed totum hoc à cognita prius cauſa ſingulari hujus mali pendet.

Cùm autem in febribus ſæpe coma oriatur, dum immeabili ſanguine diſtenta vaſa ſanguinea majora pulpoſam corticis fabricam comprimunt, ſícque ſecretionem ſpirituum in nervos impediunt; obſervatum fuit frequenter, coma tale pertinax manſiſſe, licèt efficaciſſima etiam remedia adhiberentur. Neque mirum hoc apparebit, ſi conſideretur, vaſa arterioſa, per encephalon diſperſa, tunicis calloſis carere, adeóque vix elaſtica eſſe. In cura autem inflammationis laudabatur quàm maximè illa methodus, (vide §. 400.) ut evacuatione magnâ ſanguinis factâ ſic minueretur impetus vitalis liquidi loca obſtructa urgentis, ut vaſa propriâ elaſticitate retropellerent obſtruentes moleculas verſus latiorem vaſorum partem, atque inde in majores ramos; hoc enim facto reſoluta erat inflammatio. Simul etiam materiæ obſtruenti conciliatur fluiditas, dum, imminutâ copiâ diſtendentis liquidi per ſanguinis miſſionem & purgantia, vaſis reſtituuntur oſcillationes elaſticæ (vide §. 398. n°. 1.), per quas atterunt cum diluente liquido advecto immeabiles illas moleculas, ſícque illas reſolvunt. Verùm illud à tenerrimis encephali vaſis exſpectari vix poteſt, cùm elaſticis illis tunicis careant. Malè ergo conſulitur ægris, dum in delirio aut comate à tali cauſa pergunt Medici ſanguinis miſſionibus, clyſmatibus, purgantibus, &c, minuere copiam humorum & impetum ultra modum, quia illa ſymptomata nondum minuuntur. Vires enim vitales tunc adeo debilitantur, ut nequeant poſtea materiem morbi ſubigere, movere, ſecernere, nec excernere (vide §. *609. lit. v.*): unde poſtea plurima & ſæpe immedicabilia mala naſcuntur. Optimum, quod tunc fieri poterit, videtur eſſe, ut per evacuantia & alia idonea remedia ſic temperetur febrilis impetus, ut nullus metus ſit, ne immeabilis ſanguis pellatur in majores vaſorum anguſtias, interímque ſitu corporis erecto ſæpius de die, balneis pedum, epiſpaſticis, omnis impetus à capite derivetur, talíque cibo & potu ſuſtineantur ægri vires, à quibus nec motûs circulatorii, nec obſtaculi, augmentum metuendum ſit. Senſim enim ſic, calore blando & moderato corporis, & diluentibus liquidis & attenuantibus advectis, ſolventur illa, quæ vaſis impacta jam hærent. In contuſionis enim Hiſtoria patuit, ingentes etiam ecchymoſes ſenſim ſic reſolvi, dum ſub integra cute ſanguis coagulatus hærens, ſponte quaſi deliqueſcens, evaneſcit.

Pulcherrimè illa, quæ modò dicta ſunt, confirmantur Obſervatis *Sydenhami.* In febre nempe epidemica (*a*) coma ſomnolentum aderat, quandoque & lene delirium coma illud præcedebat: neque leve erat coma, nam ægri quandoque ad aliquot ſeptimanas dormiebant, non niſi validis clamoribus expergefacti, mox iterum in ſoporem relapſi. Cùm autem (*b*) atrox capitis dolor, & laterum dolores ſæpe accedentes, & ſanguis emiſſus pleuriticorum ſanguini ſimilis, docerent, inflammationem non mediocrem huic febri adeſſe, ut morbum inflammatorium tractavit. Verùm intentiſſimus cùm ſemper eſſet magnus ille Vir, ad *nocentia & juvantia* in morbis, obſervavit illico, non poſſe adeo largam ſanguinis evacuationem ferre hunc morbum, quàm quæ pleuritidi convenit. Unde poſt unicam venæſectionem clyſmata injici curavit quotidie, ut nimium impetum febrilem temperaret (vide §. 610.), ſimúlque materiam febrilem, quæ in hoc morbo tam promptè caput petebat, inde diverteret. Emplaſtra epiſpaſtica ſatis ampla cervici appli-

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 278. | (*b*) Ibid. pag. 280.

cari curavit, ſimúlque victum & medicamenta refrigerantia dedit; híſque factis dicit morbum quaſi naturaliter & ſponte ſuâ ceſſiſſe, quantúmlibet etiam ſæviret, ſi diverſa ab hac methodo quis illum aggrederetur. Clyſmata autem tantùm adhibuit ſingulis diebus, donec remitteret morbi vis; poſtea enim hæc ſupervacanea eſſe invenit, morbúmque ſuo uti genio, & quaſi ſenſim deflagrare, ac ſuis viribus ruere permiſit. Quámvis autem in febre hac comatoſa, convaleſcentiæ prænuncia ſigna plerumque ad trigeſimum diem differrentur, poſt decimum quartum diem tamen nullam ampliùs moliebatur (*a*) evacuationem, nec clyſmata dabat, imò vix ulla remedia, niſi amicorum ægri importunitas innocuum aliquod julapium extorqueret. Victum tantùm tenuem dabat, & curabat, ut æger quotidie aliquot horis lecto abſtineret; vel, ſi id vetaret major ejus debilitas, veſtes ſaltem indueret, & ſupra lectum cubaret, capite paulùm elatiori. Primum autem ferè morbi recedentis ſignum erat, quòd ægri incongruum aliquod atque abſurdum ſive cibi ſive potûs genus importunè flagitarent, quod & concedere ſolebat, licèt minùs convenire videretur.

Videantur & illa, quæ in cura *Debilitatis Febrilis* ad §. 670, dicta fuerunt, ubi ſimilis methodus laudabatur, dum ab eadem cauſa debilitas ortum duxerat.

Cavendum autem ſedulò, ne comatoſi tales ægri à decubitu diuturno gangrænam habeant in illis partibus, quæ à pondere corporis maximè premuntur: quod impeditur, ſi ſitus corporis mutetur ſæpius, & alutæ molliſſimæ nudo corpore incumbant.

§. 706. ILLA autem, quæ delirio, hîc apta (702); inprimis fomenta capiti, collóque applicata.

Cùm enim à ſimilibus cauſis coma ferè oriatur ac delirium; atque obſervetur ſæpe delirium præcedere, comitari, vel & ſequi quandoque coma febrile, patet, illa, quæ in delirii curatione laudata fuerunt, hîc quoque prodeſſe, habitâ ſemper ratione cauſæ cognitæ hujus mali, & genii febris epidemicæ, cujus coma eſt ſymptoma. Anodyna tamen, quæ in delirio curando, prudenter & debito morbi tempore adhibita, proſunt, rariùs hîc uſum habent; víxque adhibentur unquam, niſi aliud quoddam ſymptoma hoc poſtulet. Sic *Sydenhamus* illorum uſum (*b*) damnat in febre illa comatoſa epidemica, quam deſcripſit: ubi tamen dyſenteria, aut & diarrhœa accederet huic morbo, ut quandoque fiebat, dabat narcotica, ut hæc ſymptomata nova compeſceret; ſi nempe àdeo vehementia eſſent, ut vitæ periculum inde ægris immineret. Ubi autem coma à nimia velocitate motûs circulatorii in morbis aderat, tunc & auſus fuit (*c*) anodynis furibundum illum orgaſmum compeſcere *Sydenhamus*; in febre nempe illa ſecundaria variolarum confluentium, quæ à reſorptis putridis illis & gangrænoſis ferè humoribus ortum ducit; utì poſtea latiùs in variolarum Hiſtoria dicetur.

(*a*) Sect. V. cap. II. pag. 288.
(*b*) Ibid. pag. 291.
(*c*) Diſſertat. Epiſtol. ubi de variol. pag. 464.

§. 707.

§. 707. SI autem magnæ inflammationis ſigna adſint, curandum ut morbus princeps, de quo poſtea.

Tunc enim tota curatio pendet à reſolutione inflammationis, de qua re poſtea in capitulo de *Phrenitide* agendum erit.

PERVIGILIUM FEBRILE.

§. 708. CONTRARIUM illi malo (703) eſt Pervigilium; unde intelligitur: & pro cauſa habet plerumque leviſſimæ inflammationis cerebri prima initia, quibus auctis in coma mutatur ſæpe.

Quando (*a*) *organa ſenſuum externorum, internorum, tum inſtrumenta motuum voluntariorum, ſic ſe habent, ut motus conſuetos exerceant facilè, ab objectis facilè affici queant*, tunc vigilare dicitur homo ſanus. Quámvis autem in morbis motus conſueti non exerceantur ampliùs cum facilitate, ſi tamen ſenſuum organa ab objectis externis facillimè afficiantur, vel talis interna cerebri diſpoſitio ſit, ut per illam continua irritatio quaſi ſenſorii communis fiat, utì ab objectis externis in ſenſuum organa agentibus fit, pervigilium adeſt, oppoſitum comati malum, in quo nempe aſſidua ſomnolentia invenitur.

Quámvis autem vigiliæ à dolore, anxietate, validis animi affectibus, curis, &c, produci obſerventur quàm certiſſimè; pervigilium tamen tamquam ſymptoma febrile conſideratum, ab alia cauſa pendere ſolet. Quando nempe à velociori motu humorum per cerebri vaſa, determinatione impetûs verſus caput, aut incipiente humorum immeabilitate, leviſſimæ inflammationis primum initium in cerebro naſcitur, per quam ſic tenduntur omnia vaſa, ut facillimè ab objectis externis cerebrum affici poſſit; vel talis irritatio ab eadem cauſa continuò fit in ſenſorio communi, ut ſomnus obrepere nequeat. Requiri enim determinatum impletionis & tenſionis vaſorum encephali gradum, ut ſenſuum & motuum exercitationes fieri poſſint, adeóque vigilet homo, patet ex eo, quòd nimiam inanitionem aſſidua ſomnolentia ſequatur, utì §. 704, dictum fuit. Illa autem tenſio & impletio parùm major videtur in febribus pervigilium facere; eadem verò aucta, comprimendo tenerrima & minima illa ſtamina, à quibus ſenſuum & motuum exercitatio pendet, coma ſomnolentum efficit.

Sic videmus, dúm inferiores corporis partes frigent, ſomnum impediri, ob nimium raptum humorum verſus cerebrum. Tepidis aquoſis potibus ſumtis veſpertino tempore, in multis hominibus ſomnus impeditur, plùs diſtentis vaſis auctâ liquidi copiâ: à fermentatis verò liquidis, ut vino, cereviſiâ generoſiori, &c, majori copiâ ſumtis, cùm calore corporis hæc magìs rareſcant, adeóque vaſa

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. 587.

plùs diſtendant, profundus ſæpe ſomnus oritur. Unde & in morbis acutis, dum ſalubris & critica narium hæmorrhagia futura eſt, vigiliæ ſæpe præcedunt; delato nempe, majori impetu & copiâ, ſanguine verſus caput; unde tunc plerumque capitis dolor, cervicis tenſio, oculi rubri, &c, obſervantur: per quæ ſigna hujus aſſerti veritas confirmatur, atque ideo *Hippocrates* (*a*) vigilias inter hæmorrhagiæ futuræ ſigna numerat.

Cùm ergo pervigilium febrile plerumque leviſſimæ inflammationis cerebri primum initium pro cauſa ſua agnoſcat, levius malum haberi poteſt. Verùm ſi conſideretur, eamdem cauſam, ſi augeatur, vel pergat agere, comata, deliria, convulſiones producere poſſe, patet facilè, omnem curam adhibendam eſſe, ut tollatur illico. Si enim diu duret, conſumit ſpiritus, nullâ arte, niſi ſomno reparandos; difflatis ſubtiliſſimis humorum noſtrorum partibus, reliqua incraſſantur; minima vaſa continuo illo humorum motu, dum deeſt alterna illa requies, nimis atteruntur, vires debilitantur, adeóque plurima & periculoſiſſima mala inde ſequi poterunt. Unde meritò tamquam peſſimum damnavit *Hippocrates* (vide locum allegatum in *Commentariis* §. 605. n°. 12.) (*b*) *non dormire neque die neque nocte.*

§. 709. CURATUR quiete muſculari corporis; pace mentis; abſentiâ objectorum ſenſuum; frigore modico; aere humido; victu blando emolliente; potu farinoſo, leni, emolliente; ſuſurro leni, aſſiduo, grato, blandè tinnullo, medicamentis farinoſis, ſuboleoſis, humectantibus, demulcentibus; odore vegetabilium narcoticorum; præmiſſis ſemper, quæ inflammationi curandæ, & compeſcendo ejus incremento, valent.

Bina inprimis in cura pervigilii febrilis commendantur: primum eſt, ut aptâ medelâ tollatur cognita cauſa hujus mali, incipiens nempe cerebri inflammatio: quod obtinebitur diluentibus, attenuantibus, laxantibus, impetum & copiam humorum à capite revellentibus, & nimiam circulationis velocitatem minuentibus: alterum eſt, ut vigilantibus ægris ſubminiſtrentur talia, per quæ novimus etiam ſanis hominibus ſomnum conciliari poſſe: ſpes enim eſt, ut per illa ſomnus ſubrepere poſſit, licèt nondum penitus ablata eſſet cauſa pervigilii; adeóque per hæc ſaltem metuendi vigiliarum diuturnarum effectus caveri poſſunt, dum interim non negliguntur illa remedia, quæ cauſæ pervigilii tollendæ ſufficiunt. Præcipua autem hâc paragrapho recenſentur.

QUIETE MUSCULARI CORPORIS, PACE MENTIS. Quantùm hæc bina poſſint in ſanandis morbis, qui ab exceſſu motûs circulatorii ortum ducunt, in *Commentariis* §. 104, & 105, dictum fuit. Primum autem placidè ſubrepentis ſomni indicium eſt muſculorum voluntariorum quies. In dormituriente enim homine incipiunt retardari per gradus, deinde minui, tandémque deſinere omnes motus voluntarii, muſculíque illis exercendis deſtinati flacceſcunt & quaſi paralytici fiunt;

(*a*) Coac. Prænot. n°. CXII. CXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 858. Confer. Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXXXVII. CXXXVIII. Charter. Ibid. pag. 794.

(*b*) Ibid. n°. CCCCXCVII. pag. 881. Conf. Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XI. Charter. Ibid. pag. 625.

adeóque patet, quietem muſcularem corporis ad ſomnum diſponere. Omnium autem maximè hîc requiritur pacatiſſimæ mentis tranquilla ſerenitas. Omnes enim validi animi affectus, & inprimis mordaces animi curæ, ſomnum, vel defatigatiſſimo diurnis laboribus homini ſano, eripere valent. Hinc meritò *vigiles curas* dixerunt Poetæ. Unde rectè monuit *Celſus* (*a*) *ſi qua ſunt, quæ exaſperatura eorum animos ſunt, optimum eſt ea, dum ægrotant, eorum notitiæ ſubtrahere: ſi id fieri non poteſt, ſuſtinere tamen poſt cibum, póſtque ſomni tempus; & cùm experrecti ſunt, tum exponere.*

ABSENTIA OBJECTORUM SENSUUM. Homo ſanus dormiens, ſenſibus externis per objecta validè excitatis, evigilat, & quamdiu ſenſus efficaciter afficiuntur, omnis ſomnus impediri ſolet. Hinc ſponte ſuâ, dum in ſomnum delabitur homo, palpebræ clauduntur, ut nec lux, nec objecta oculos ferire poſſint. Unde & veteres Medici acutis morbis decumbentes in loco tenebricoſo, & ab omni ſtrepitu remotiſſimo, locari juſſerunt. Dum autem in pervigilio febrili, ob tenſionem illam inflammatoriam cerebri, ſenſuum organa validiùs ab objectis afficiuntur, patet, adhuc majorem curam adhibendam eſſe. Elegantiſſimè hæc omnia notavit *Poeta*, dum placidos illos ſomni receſſus deſcribit, (*b*)

Quo nunquam radiis oriens, mediúſve cadénſve
Phœbus adire poteſt. Nebulæ caligine miſtæ
Exhalantur humo: dubiæque crepuſcula lucis.
Non vigil ales ibi criſtati cantibus oris
Evocat auroram: nec voce ſilentia rumpunt
Solicitive canes, canibúſve ſagacior anſer.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami
Humanæve ſonum reddunt convicia linguæ.
Muta quies habitat......
Janua, quæ verſo ſtridorem cardine reddat;
Nulla domo totâ; cuſtos in limine nullus.
At medio torus eſt, hebeno ſublimis in atra;
Plumeus, atricolor, pullo velamine tectus:
Quo cubat ipſe Deus, membris languore ſolutis.

FRIGORE MODICO, AERE HUMIDO. Æſtivis ſub caloribus ſani etiam homines vix placido ſomno frui poſſunt, ſi in conclavi diurnis ſolis radiis expoſiti dormiunt. Cùm autem in febricitantibus major calor ſit, multò moleſtior ipſis adhuc aeris æſtus erit. Naturaliter nocturnum tempus ſomno dicatum eſt, túncque & gratum aeris refrigerium & major humiditas, cæteris paribus, ſemper adeſt. Dum verò itinere, vel labore valido laſſi homines meridiano ſomno languentes vires reficere tentant, patulæ ſub tegmine fagi recubant, aut tremulæ populi umbras quærunt; ſic enim à ſolis ardore defenſi, & humidâ ex arborum frondibus exhalante atmoſphærâ refecti, blando fruuntur ſomno. Unde & *Poeta* (*c*) ſomni domum in cavo montis, quod nunquam ſolis radiis illuſtrabatur, poſuit, nebu-

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. VI. p. 127.
(*b*) Ovid. Metam. Lib. XI. verſ. 594.
(*c*) Ibid. verſ. 593.

láſque humo exhalantes addidit. Quomodo autem, & per quæ nimius aeris calor emendari poſſit, & ſimul humiditas ſicco nimis aeri conciliari, pluribus dictum fuit in *Commentariis* § 605. *n*°. 2.

VICTU BLANDO EMOLLIENTE; POTU FARINOSO, LENI, EMOLLIENTE. Omnia, quæ ex hordeo, avenâ, oryzâ, oleribus molliſſimis, &c, parari poſſunt, tam in cibo quàm in potu, hîc optima ſunt: ſic enim humorum per febrim aucta ſæpe acrimonia demulcetur; & ſiccitas corporis, quæ etiam ſomnum impedire valet, emendatur; ſimúlque nimius febris impetus pulcherrimè compeſcitur (vide §. 610.), à quo ſolo vigiliæ pertinaces quandoque oriuntur. Dum enim omnia, quæ ſenſuum externorum organa validè afficere valent, evitantur, ut ſomnus ſubrepat; patet facilè, ſimul requiri, ut omnia illa tollantur irritamenta, quæ ab humorum acrimonia, corporis ſiccitate, & liquidorum minùs facili meabilitate, ortum ducunt.

SUSURRO LENI, ASSIDUO, GRATO, BLANDE TINNULO. Quantùm lene tale murmur, ſed æquabile, facere valeat, in *Commentariis* §. 702, dictum fuit; patuítque tunc, deliria, ſic ſedari, & ſomnum induci. Pulcherrimè hoc notavit *Ovidius*. Quámvis enim muta quies habitaret ſomni antrum, (*a*):

- - - ſaxo tamen exit ab imo
Rivus aquæ Lethes: per quem cum murmure labens
Invitat ſomnos crepitantibus unda lapillis.

MEDICAMENTIS FARINOSIS, SUBOLEOSIS, HUMECTANTIBUS, DEMULCENTIBUS. Quæ ſuo effectu conſpirant cum illis, quæ ad cibum & potum in ſimilibus ægris modò laudata fuerunt. Emulſa ex amygdalis, ſeminibus cucumerum, melonum, cucurbitæ, &c, cum decocto avenæ vel hordei parata, hîc inprimis laudantur. Solent & adddi papaveris albi ſemina, quæ ſimilem cum prioribus efficaciam habent, nullâ verò narcoticâ virtute prædita ſunt; ut certiſſimè novi, adeóque magnâ etiam quantitate tutò adhiberi poſſunt. Proſunt autem hæc omnia, quatenus farinoſo lentore demulcent & humectant, & blando oleo, quo ſcatent, omnem acrimoniam obvolvunt & leniunt; ſimúlque optimè nutriunt. Omnia enim hæc ſemina tuſa, & prælo preſſa, copioſum oleum ſudant, quod tamen in pleriſque brevì ranceſcit peſſimè; adeóque in febribus minùs tuti uſûs foret. Verùm in emulſis inde paratis oleoſa illa mollities habetur, neque tamen adeſt rancidæ acrimoniæ metus, ſed omnia hæc aceſcunt potiùs. Laudantur & decocta plantarum illarum lacteſcentium, ut chondrillæ, hieracii, taraxaci, ſcorzoneræ, tragopogonis, lactucæ, &c, quæ omnes vulneratæ viſcoſum lacteum ſuccum fundunt, cujus ſumma efficacia eſt in ſolvendo viſcido febrili (vide §. 614.); & in quibus omnibus ferè lenis paregorica virtus eſt, non quidem adeo ſtupefaciens ut in papavere & ſimilibus narcoticis plantis obſervatur, optimè tamen ad blandum & naturalem ſomnum diſponunt. Videtur & harum uſum indicaſſe *Ovidius*, dum dicit, (*b*):

Ante fores antri fœcunda papauera florent,
Innumeræque herbæ, quarum de lacte ſoporem

(*a*) Metam. Lib. XI. verſ. 602. | (*b*) Ibid. verſ. 605.

Nox legit, & ſpargit per opacas humida terras.

Ex omnibus autem illis gratiſſimorum, nec minùs efficacium, remediorum, ingens varietas haberi poterit.

ODORE VEGETABILIUM SOPORIFERORUM. Decuſſata florentium papaverum capita, hyoſcyami, ſolani vulgaris Officinarum, fabarum florentium ſurculi, &c, talem ſpirant odorem, qui diu naribus hauſtus caput gravat, & levem ſomnolentiam inducit. Pavimentum conclavis, in quo ægri decumbunt, his reſpergitur, vel quod melius eſt, evulſæ integræ tales plantæ, vaſis aqua plenis immerſæ, in conclavi reponuntur; ſic unà cum aquoſo halitu, quem ſpargunt, illud odoratum ſoporiferum per aera volitat, atque unà cum blando aeris refrigerio & humectatione ſomnum faciunt: hybernis menſibus ſtillatitiæ ex his plantis aquæ, quæ in Officinis proſtant, illarum defectum ſupplere poterunt. Unde & *Aretæus* voluit, integras tales herbas, ſi recèns lectæ fuerint, cervicalibus ſubjiciendas eſſe: (*a*) *Craſſant enim madefaciùntque ſpiritum aridum tenuémque, & caliginem quamdàm ſenſibus obducunt: grave autem & torpens eſt caligo: id verò eſt ſomni principium.*

USU ANODYNORUM, PAREGORICORUM, &c. Cùm autem pervigilium febrile, utì §. 708, dictum fuit, plerumque pro ſua cauſa habeat leve inflammationis cerebri initium, non adeo tutum erit ad narcotica ſtatim confugere, illíſque ægros ſopire. Utì enim antea in *Commentariis* §. 229. n°. 2, & in curatione delirii §. 702, monitum fuit, in morbis acutis inflammatoriis, quamdiu nondum remiſerit illorum impetus, ſuſpectus eſt narcoticorum uſus; & *Sydenhamus*, utì ibidem dictum fuit, obſervavit, citiùs data hæc remedia profuiſſe nunquam, ſæpius verò obfuiſſe. Omni ergo molimine Artis, inflammationis curatio tentanda erit, & cavendum illius incrementum; ad quam rem inprimis conducunt pedum balnea, & frictiones, ſitus corporis erectus, epiſpaſpaſtica partibus corporis inferioribus applicata; quibus omnibus morbi impetus à capite revellitur. Tantam ſpem in frictionibus poſuit *Aſclepiades*, ut his ſolis ferè ſomnum, in phreniticis difficilem, & neceſſarium tamen, quæſiverit. Voluit enim (*b*) *ut primò die à cibo, potione, ſomno abſtineretur: veſperì daretur potui aqua: tum frictio admoveretur lenis, ita ut ne manum quidem, qui fricaret, vehementer imprimeret: poſtero deinde die, iiſdem omnibus factis, veſperì daretur ſorbitio & aqua, rurſúſque frictio adhiberetur.* Adeo autem efficax ad ſomnum conciliandum hoc remedium credidit, ut fateatur nimiam fricationem etiam lethargi periculum adferre. Quámvis autem non determinetur ibi, quænam corporis partes perfricandæ ſint; & *Aretæus* æquè capitis blandum attactum laudaverit, ac ſuavem pedum ex oleo contrectationem, imò & addiderit, (*c*) *prodeſſe potiſſimùm, ſi tempora auréſque ſcalpantur, nam & ferarum iram furorémque aurium & temporum mollis attrectatio coercet*; præſtare tamen videtur ad impetum humorum à capite revellendum, ſi pedes perfricentur, quámvis tamen mollis illa attrectatio capitis non inutilis videatur. Longè enim (*d*) *ſæpius aliud perfricandum eſt, cùm aliud dolet; maximéque cùm à ſummis, aut à mediis partibus corporis evocare materiam volumus, ideóque ex-*

(*a*) De Curat. morbor. acut. Lib. I. cap. 1. p. 75.
(*b*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. XVIII. pag. 152.
(*c*) De Curat. morb. acut. Lib. I. cap. 1. p. 75.
(*d*) Celſ. de Medicin. Lib. II. cap. XIV. pag. 89, 90.

tremas partes perfricamus. Optimum ſimul eſt, ſi eodem tempore linteum poſcâ madidum fronti applicetur. Imò obſervavit *Sydenhamus*, ſi vigiliæ ultra febrem excurrerent, ceſſantibus aliis ſymptomatibus, linteum aquâ roſarum ſtillatitiâ madidum, (a) *& frigidè ſincipiti ac temporibus applicatum, plùs quàm narcotica quævis prodeſſe.* Si verò his omnibus factis vigiliæ maneant, & morbus jam in declinatione fuerit, ſignáque docuerint ab inflammatione cerebri non ampliùs metuendum eſſe; tunc anodyna, paregorica, narcotica adhiberi poterunt; à leniſſimis incipiendo, ſenſímque augendo illarum doſim, vel fortiora adhibendo, donec levetur malum.

CONVULSIO FEBRILIS.

§. 710. CONVULSIO priùs deſcripta (230, ad 235.) hîc ſemper à vitio cerebri, quod vel ab inferióribus per nervos (627. 631. 632. 633. 642. 648. 649. 652. 653. 654.) cerebrum vellicantibus afficitur; vel ex inordinato appulſu, transfluxu, egreſſu liquidi cerebroſi, quod oriri poteſt ex omni illa cauſa, quæ deliria, comata, pervigilia creare poteſt (701. 702. 703. 704. 708.), quare iterum magna hîc varietas in ætiologia, & curatione.

Quid ſit convulſio, quænam ſint variæ ejus ſpecies, & quomodo à tremore diſtinguatur, dictum fuit, quando in vulnerum Hiſtoria de hoc ſymptomate agebatur, nempe à §. 230, ad 235, uſque. Generalis cauſa tunc convulſionum poſita fuit omne illud, quod liquidum nervoſum vi alternâ in muſculos pellit. Interim tamen conſiderabatur ibidem tantùm hoc malum, quatenus ejus origo in ipſo vulnere hærebat, & pendebat præcipuè à materia irritante nervos in vulnere nudos; vel à nervorum læſione tali, ut, quibuſdam fibrillis deſtructis, reliquæ adhuc cohærentes ſuſtinerent omnem illam vim, quam omnes ſimul unitæ priùs; vel denique quatenus, nimiâ evacuatione cruoris prægreſsâ, ſequeretur hoc ſymptoma. Cùm autem & febres comitetur convulſio quandoque, atque tunc frequenter aliis cauſis ortum debeat, meretur & inter ſymptomata febrilia ſingularem pertractationem.

Quia autem omnium muſculorum voluntariorum actio à cerebro pendet, & in his muſculis ſolis ferè tantùm convulſiones obſerventur (in vitalium enim actionum læſionibus convulſiones febriles vix locum habere videntur) illorúmque actio à cerebro pendeat; patet, cerebri vitio convulſionem attribuendam eſſe: à cerebro enim per nervos derivatur in muſculos illa cauſa, quæ illorum contractionem efficit. Cauſa ergo proxima convulſionum in cerebro ſemper hæret, quámvis cauſæ remotæ in aliis & diverſiſſimis quidem corporis locis eſſe poſſint; utì ſtatim patebit. In vulneribus ipſis autem cauſæ illæ remotæ hærebant ſemper, vel ſaltem à vulnere tamquam cauſâ productæ fuerant: convulſiones autem febriles, quámvis

(a) Sect. I. cap. IV. art. II. n°. III. ubi de phrenitid. pag. 83.

& à cauſis remotis alias partes corporis occupantibus naſcantur, tamen & à topico cerebri malo ortum ducere poſſunt. Cùm autem convulſio in omnibus muſculis locum habere poſſit, atque in pulmone, ventriculo, inteſtinis, veſicâ, &c, fibras muſculoſas adeſſe conſtet; patet, & hæc viſcera ſimiliter affici poſſe. Verùm de his propriè loquendo hîc non agitur, cùm talia mala ex læſis harum partium functionibus cognoſcantur ferè tantùm, externis verò ſenſibus Medici non ſemper adeo obvia ſint. Vidimus enim antea, diras anxietates à ſpaſmodica conſtrictione fibrarum pulmonum, nauſeam & vomitum à ſimili vitio fibrarum muſcularium faucium, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, &c, produci; idémque conſtitit, ubi de ructibus & flatibus agebatur. Præterea illarum fibrarum muſcularium actiones etiam abſque voluntatis determinantis imperio perficiuntur, & ſilentibus omnibus cerebri actionibus in profundo ſomno, vel & apoplexiâ, pergunt. Convulſio ergo febrilis, de qua hîc agitur, in muſculis movendo corpori deſtinatis, & voluntatis imperio ſubjectis, locum habet; adeóque ſemper à vitio cerebri pendet. Verùm patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 701, dicta fuerunt ab aliis partibus corporis affectis ſic poſſe affici ſenſorium commune, ac ſi cauſa Phyſica in ipſo cerebro præexſtitiſſet; cùm tamen longè aliis in locis hæreat origo mali, ſimúlque tunc conſtitit, illam mutationem cerebro induci mediantibus nervis. Unde cauſæ convulſionis febrilis bifariam diſtinguuntur: quatenus nempe, nervis priùs in alia parte affectis, agunt in cerebrum; vel ipſæ illæ cauſæ immediatè in cerebrum ipſum agunt, non affectis priùs nervis in aliis locis corporis. Conſtitit autem ex illis, quæ in vulnerum Hiſtoria dicta fuerunt. (vide §. 163. 164. 165.) à læſione nervorum & nervoſarum partium, etiam in diſſitis à capite partibus, ſic poſſe affici cerebrum, ut violentiſſimæ fiant convulſiones. Pariter probatum fuit ex Obſervationibus (*a*) *Wepferi* (vide *Commentaria* §. 229. n°. 2.) venena, in ventriculo hærentia, diras produxiſſe convulſiones, ceſſantes illico, dum vomitu hæc excuterentur. Unde patet, convulſiones febriles, æquè ac deliria & comata, à ſordibus circa præcordia hærentibus naſci poſſe. Sic obſervavit *Galenus*, quoſdam homines in febribus (*b*) *derepente convulſione prehendi, nullo quòd eam præſagiret præcedente indicio; qui bilioſo ſuperveniente vomitu protinus ab omni noxa liberati fuerunt.*

Verùm omnes illæ cauſæ, quæ in inordinato appulſu, transfluxu, egreſſu liquidi cerebroſi, actiones cerebri turbant, pariter convulſiones producere valent; uti patet ex illis, quæ in delirio & comate, à ſimilibus cauſis oriundis, dicta fuerunt. Sic obſervatur frequentiſſimè junioribus, dum validâ febre agitantur humores, convulſiones naſci; etiam in tertianæ vernæ, febrium omnium (ſi ephemeram exceperis) maximè ſalutaris, paroxyſmis, à ſolo violentiori motu humorum per cerebrum. Quandoque & in ipſo initio ingruentis talis paroxyſmi convulſio fit, dum velox, parvus & ſæpe intermittens pulſus (vide §. 576.) turbatam circulationem ſatìs indicat; adeóque & inordinatum ſanguinis ad cerebrum appulſum. Dum nimiâ ſanguinis copiâ majora vaſa diſtendente, ob plethoram vel rarefactionem, comprimuntur tenerrima cerebri vaſa, pariter couvulſio fit: unde ſequens præſagium habetur apud *Hippocratem*, (*c*) *Caput dolentes, cum cato-*

(*a*) Cicut. aquat. Hiſtor. & nox. p. 5, & ſeq.

(*b*) De loc. affect. Lib. V. pag. 6. Charter. Tom. VII. pag. 493.

(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. xc. Charter. Tom. VIII. p. 756.

che delirantes, interceptâ alvo, oculo ferocientes & floreſcentes (ἀνθηροὶ), *opiſthotono corripiuntur.* Omnia autem hæc ſigna ferè nimiam plenitudinem & diſtenſionem in vaſis ſanguineis capitis demonſtrant. Verùm & nimia vaſorum inanitio convulſiones facere poteſt; ſive illam valida hæmorrhagia (vide §. 232.) ſive alia quævis evacuatio humorum produxerit : tunc enim deficit requiſita illa preſſio in vaſa cerebri. Unde *Hippocrates* pro generali axiomate poſuit, (*a*) *convulſio aut à repletione, aut vacuatione oboritur.*

Patet ergo, convulſiones febriles à ſimilibus cauſis naſci ac comata, deliria, pervigilia : ſimul etiam apparet, ingentem harum cauſarum diverſitatem eſſe; illáſque tamen accuratè diſtingui & cognoſci debere, ut aliquid certi circa prognoſin & indicationem curatoriam determinari poſſit; cùm oppoſitæ ſæpe cauſæ convulſiones faciant, & contrariam medelam requirant.

Convulſiones autem in febribus metuendas eſſe novimus, ſi quædam ex memoratis cauſis prægreſſæ fuerint; & inprimis ſi delirium, coma, pervigilium aut alia ſigna docuerint, cerebri functiones turbatas eſſe. Tendinum ſubſultus in manibus, dum pulſum ægrorum Medici explorant, pro ſigno imminentis convulſionis meritò habetur. Ubi verò adſunt convulſiones, facilè cognoſcuntur ab omnibus.

§. 711. SI diu perſeverat, commercio nervorum facilè totum genus nervoſum afficit, unde triſtia mala.

Quámvis convulſio ſemper metuenda ſit, ubi tamen illico ceſſat, rarò multa mala relinquit. Pauci ſunt homines, qui non aliquando convulſiones paſſi fuerunt; inprimis in tenera ætate, dum à dolore quocumque, fragore majore, vividâ nimis luce, & plurimis aliis ſimilibus cauſis, quæ ſenſus externos ſubitò & validè afficiunt, convulſio naſci ſolet. Imò & adultis ſæpe contingit, ut in primo ſomni quaſi limine toto corpore convulſi evigilent, cum imaginatione, ac ſi ex alto ruerent præcipites, vel aliâ ſimili terrificâ ideâ in mente excitatâ. Patuit & ex *Galeni* Obſervatis, præcedenti paragrapho memoratis, ſubitò convulſos in febribus homines vomitu bilis illico liberatos fuiſſe, & ſimiles caſus in Praxi clinica ſæpius occurrunt. Unde in *Coacis Prænotionibus* habetur, (*b*) *Convulſio in febre oboriens, & eodem die deſinens, bona eſt.* Contrà verò (*c*) *convulſio in febre oboriens ſedat febrem eodem die, aut poſtero, aut tertio. Si verò tempus, in quo incepit, tranſgrediatur, & non deſinat, malum eſt.* Ubi enim diutius durat, ſic turbari poteſt ſenſorium commune, ut omnes ejus actiones mutentur mirificè, & horrenda mala ſequantur. Quámvis enim quandoque ſimul & ſemel totum corpus in febribus convellatur, ſæpius tamen in hac vel illa parte corporis ſolent prima convulſionum veſtigia apparere; dum tendines in manu ſubſiliunt, facies diſtrahitur, oculi miris modis diſtorquentur, aut immobiles & rigidi, tetano quaſi affectis muſculis oculos moventibus, manent. Poſtquam hæc aliquo tempore adfuerunt, ſolent & aliæ partes affici, tandémque totum corpus miſere convelli; toto genere nervoſo jam affecto, per commercium nervorum, utì vulgò dici ſolet. Nervos enim tale commercium habere, ut uno affecto turbentur & reliqui, certis Obſervatis con-

(*a*) Aphor. Sect. IV. n°. XXXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 273.
(*b*) N°. CLVII. Charter. Tom. VIII. p. 860.
(*c*) Ibid. n°. CLVIII.

ſtat; utì in *Commentariis* §. 701, dictum fuit. Quantùm tamen ex Anatome conſtat, videntur omnes nervi ſingulares decurrere, non verò minores ex majoribus exire, tamquam rami ex truncis ſuis; ut in arteriis & venis fit, in quibus cava ramorum cum cavis truncorum communicant. Majores enim nervi, qui truncos referunt, faſciculis minoribus, unà communi membranâ involutis, conſtant; atque hi faſciculi iterum ex minoribus aliis componuntur, ſic ut nondum ſubtiliſſimorum etiam Anatomicorum induſtria hîc finem invenire potuerit. Atque hoc etiam videbatur requiri, ut ſubtiliſſimum liquidum, encephali fabricâ ſecretum & per nervos motum, diſtinctiſſimis viis ad omne punctum totius corporis deferri poſſet, ad ſenſum & motum perficiendum. Adeóque videtur illud commercium inter nervos ope encephali, unde ſinguli originem ducunt diſtinctiſſimam ab aliis omnibus, perfici. Ubi ergo, priùs convulſâ unâ parte, poſtea & aliæ ſimiliter afficiuntur, novimus, illam cauſam, quæ prius malum fecit, etiam ad alia ſenſorii communis loca propagari; ſi nempe topica in cerebro fuerit convulſionis cauſa, inordinatum appulſum, transfluxum, egreſſum liquidi cerebroſi efficiens. Vel ſi nervi, in quibuſdam corporis locis irritati priùs, nullo malo topico in cerebro hærente, idem effecerint, ſcimus & hanc cauſam ſic invaluiſſe, ut totum ſenſorium commune, à quo omnes motus voluntarii pendent, in ſuis functionibus turbetur.

Quanta autem, & quàm triſtia mala, diu perſeverantes convulſiones ſequi poſſint, dictum fuit in *Commentariis* §. 233, ubi de convulſionum effectibus agebatur. Tanta enim quandoque triſtiſſimi hujus mali acerbitas eſt, (*a*) *in qua neque Medicus præſens atque adſpiciens, ad vitam, aut ad doloris levamen, aut ad figuræ emendationem quidquam opis adferre poteſt. Nam ſi membra dirigere velit, viventem ſanè hominem diſtraxerit diſcerpſeritque: igitur victis à morbo nihil ultra ſubveniens contriſtatur duntaxat. Hæc verò eſt Medici magna infelicitas.*

§. 712. SI inflammationis cerebri ſigna prægreſſa ſubſequitur convulſio, ferè lethalis. Si poſt urinam craſſam priùs emiſſam mox aquoſa, pellucida, exit, dein convulſio fit, peſſima eſt. Si in febre poſt magnas evacuationes oritur convulſio, & hæc ferè lethalis; ut & quæ cum delirio perpetuo.

Quámvis autem ſemper periculoſa ſit convulſio ob peſſimos, qui inde ſequi poſſunt, effectus, in febribus tamen inde adhuc major metus eſt; nam (*b*) *febrem convulſioni ſuccedere præſtat, quàm febri convulſionem.* Varium tamen diſcriminis gradum cognoſcimus inprimis ex diverſitate cauſæ cognitâ, ægri ætate, & convulſionis vehementiâ & duratione. Longè enim major ſpes curæ ſupereſt, dum à bile corrupta, v. gr; circa præcordia hærente cerebrum afficitur, quàm ſi in ipſo capite topica convulſionis cauſa hæſerit. Longè faciliùs curatur convulſio à nimia plenitudine facta, quàm illa, quæ poſt validas exinanitiones orta fuit; cùm citiùs per Artem poſſimus tollere illa quæ abundant, quàm reſtituere perdita. Sed & ætas varia ægri multùm diſcriminis in prognoſi facit. Junioribus enim à levioribus etiam cauſis convulſiones frequenter accidunt; adultioribus rarò, & non niſi va-

(*a*) Aret. de cauſ. & ſign. morb. acut. Lib. I. cap. VI, in fine. pag. 4. 5.

(*b*) Hippocrat. Aphor. Sect. II. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 68.

lidæ cauſæ hujus mali acceſſerint. Unde *Hippocrates* dixit, (*a*) *At verò pueris convulſiones accidunt, ſi febris acuta fuerit, & venter non dejiciat, & vigilent, & perterreantur, & ejulent, & colorem immutent, & ex viridi pallidum, aut lividum, aut rubrum induant. Hæc autem puerulis quidem recèns natis ad ſeptimum uſque annum promptiſſimè eveniunt. Adultiores autem pueri, & viri, non jam per febres prehenduntur convulſionibus, niſi vehementiſſimorum ac peſſimorum ſignorum quæ phrenitidi oboriuntur, quoddam acceſſerit.* Puerorum autem illa proclivitas in convulſiones à facili mobilitate totius generis nervoſi pendet; unde & in adultis, inprimis fœminis, quæ ſimilem temperiem habent, à levioribus cauſis convulſiones naſci poterunt, adeóque etiam ſæpe minùs funeſtæ, utì & *Aretæus* (*b*) monuit. Fortè ideo *Hippocrates* in textu modò citato mulierum non fecit mentionem, ſed ſimpliciter dixit, adultiores pueros & viros rariùs convelli in febribus. Alibi etiam dixit, (*c*) *Convulſiones hyſtericis ſine febre faciles ſunt*: verùm & addidit, *ſine febre*; quia certè majus & in his periculum eſt, ſi febre laborantes convellantur: interim tamen inde conſtat, in ſimilibus mulieribus à levioribus etiam cauſis convulſiones metuendas eſſe. Quò autem vehementiores fuerint convulſiones, eò periculoſiores eſſe, facilè patet. Duratio autem hujus mali non ſemper eamdem prognoſin dat: licèt enim primâ fronte appareat, eò pejorem eventum eſſe exſpectandum, quò diutius convulſionum cauſa in cerebrum egerit, ſi tamen diutius excurrat hoc malum, ſignum eſt, tam validas eſſe corporis vires, ut ſuſtinere poſſint tantas agitationes; atque aliqua ſpes ſupereſt, naturam de morbo triumphare poſſe; inprimis ſi nulla ſigna docuerint, cerebrum in ſuis functionibus quotidie magìs & magìs lædi: quod novimus, ſi deliria, comata, pervigilia, ἀναισθησία, &c, quæ ſæpe convulſiones comitantur, non augeantur, ſed minuantur potiùs; ſimúlque vires vitales adhuc bonæ fuerint, quod ex pulſu & reſpiratione inprimis cognoſcimus. Numquid *Sydenhamus* in ſymptomatica phrenitide febrim acutam continuam comitante, poſtquam ad debitum moderamen febris impetum reduxerat, optimam ſpem concipiebat, (*d*) ſi affectus ille in diuturnitatem aliquam excurreret? Imò diſertè monet, hanc moram, quantúmvis etiam perterrefaceret adſtantes horrendum hoc ſymptoma, non tamen mortem intuliſſe ſtatim, ſed inducias ferre poſſe ac ſolere tale malum, (*e*) *ſaltem ſi caveatur ne cardiacis calidiſque medicamentis adhibitis*, accendatur febris impetus. Admodum ergo veroſimile videtur, & in convulſione, quæ à ſimilibus cauſis ac delirium febrile naſcitur, tales inducias locum habere poſſe, & probè memini plures mihi in Praxi occurriſſe caſus, qui hanc rem confirmant. In nobili juvene, febre continuâ acutâ decumbente, ſubſultus tendinum jam ſexto morbi die aderant; ſequebatur tremor totius corporis; decimo quarto die omnes muſculi totius corporis convellebantur: ſuſtinuit tamen ad vigeſimum & primum diem horrenda hæc mala; túncque ceſſaverunt convulſiones, & ex periculoſiſſimo hoc morbo evaſit, licèt omnes adſtantes conclamatum crederent, & ſeriò iraſcerentur mihi, quòd aliquam adhuc ſpem in ſinu foverem, & oblatis remediis moleſtus eſſem ægro, quem jamjam periturum firmiter ſibi perſuaſerant.

(*a*) Prognoſt. Comm. III. Sent. XXXIV. Charter. Tom. VIII. pag 683. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCLVI. CCCLVII. Charter. Ibid. pag. 871.

(*b*) De Cauſ. & Sig. morb. acut. Lib. I. cap. VI. pag. 3.

(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 785.

(*d*) Sect. I. cap. IV. artic. II. n°. III, ubi de Phrenitid. pag. 81.

(*e*) Ibid. pag. 82.

Niſi fidelis famulus ſtrenuè juſſa exſecutus fuiſſet, crudeli amicorum commiſeratione periiſſet æger. Habentur autem apud *Hippocratem* quædam hanc rem confirmantia. Sic dicit, epidemicam conſtitutionem deſcribens, (*a*) *Multis autem convulſiones, ac magìs pueris ab initio oboriebantur; atque febricitabant, febribúſque convulſiones ſuccedebant; erántque hæc plurimis horum diuturniora quidem, ſed innoxia, niſi his, qui ex aliis omnibus perniciosè haberent.* Quinimo in ipſo tetano adhuc ſpem ſupereſſe, patet ex *Hippocrate*. Dixit enim: (*b*) *Qui tetano corripiuntur, intra quatuor dies intereunt; hos verò ſi effugerint, ſaneſcunt.* Et alibi majorem adhuc diuturnitatem horrendo huic morbo tribuit: ſic enim habet, (*c*) *Hic tertio, aut quinto, aut ſeptimo, aut decimo-quarto die perit; hos ſi effugerit, convaleſcit.* Similia ferè eodem loco affirmat de opiſthotono; cujus diuturnitatem tamen alibi adhuc magìs extendit: (*d*) *Hic verò morbus, ut longiſſimè, ad dies quadraginta detinet; quos ſi effugerit, convaleſcit.* Quàm horrendæ autem illæ convulſiones ſint, ex deſcriptione, quam in locis citatis dedit *Hippocrates*, patet; utì etiam ex illis quæ apud *Aretæum* (*e*) habentur.

Patet ergo, in convulſione febrili magnum ſemper diſcrimen adeſſe; neque tamen facilè deſperandum eſſe. Ex dictis hactenus poterunt intelligi ſequentes regulæ prognoſticæ.

SI INFLAMMATIONIS CEREBRI SIGNA PRÆGRESSA SUBSEQUITUR CONVULSIO, FERE LETHALIS. Deſignat enim tunc cauſam inflammatoriam tam validam eſſe, atque adeo profundè adactam in vaſorum cerebri anguſtias, ut ipſa medulla cerebri afficiatur. Utì enim conſtitit ex illis, quæ in vulnerum capitis Hiſtoria dicta fuerunt, meninges cerebri, & ipſa corticalis ſubſtantia ſæpe læduntur, abſque convulſionibus ſequentibus; ubi verò medullaris ſubſtantia læſa fuerit, tunc & convulſiones adſunt. Tota enim ſpes curæ in cerebri inflammationibus conſiſtit in eo, ut benignâ reſolutione concretum inflammatorium in fluorem redigatur: verùm §. 386, demonſtratum fuit, inter alia ad reſolutionem inflammationis requiri, ut cauſa obſtruens non nimis ſolidata fuerit, & obſtructio parva; inprimis in arteriis, vel initiis lymphaticorum. Verùm ubi convulſio morbum inflammatorium cerebri ſequitur, novimus, ultimis corticalium vaſorum anguſtiis impactum eſſe illud concretum inflammatorium, adeóque vix exſpectari poſſe reſolutionem: cujus difficultas adhuc augetur inde, quòd arteriæ hìc tunicis elaſticis deſtitutæ faciliùs diſtendantur, &, impetu à tergo urgente loca obſtructa quámvis imminuto, non valeant repellere immeabiles moleculas verſus latiorem vaſis partem & inde in majores truncos; à quo tamen repulſu inflammationis reſolutio multùm pendet. Unde *Aëtius* de convulſionibus febrilibus agens, dixit: (*f*) *Fit autem & convulſio ob excedentem ſiccitatem: ſequitur autem maximè pernicioſas phrenitides, tum propter febris vehementiam, tum ob intentos & agreſtiores motus. Et ex his, qui ſic convulſi ſunt, neminem ſervatum ipſe vidi, neque audivi, qui vidiſſet.* Signa autem inflammationis cerebri ex illis haberi poſſunt, quæ de inflamma-

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XXIV. Charter. Tom. IX. pag. 46.

(*b*) Aphoriſm. Sect. V. n°. VI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 197.

(*c*) De morb. Lib. III. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 587.

(*d*) Lib. de Intern. affection. cap. LV. Charter. Tom. VII. pag. 678.

(*e*) De cauſ. & ſign. morb. acut. Lib. I. cap. VI. pag. 3. 4.

(*f*) Lib. Medicin. Lib. V. cap. CXXXI. pag. 97. vel tetrabibl. 2. ſerm. prim. cap. CXXXI. pag. 286.

tionis ſignis generalibus §. 382, dicta fuerunt; utì etiam ex illis, quæ poſtea §. 772, de phrenitide adhuc dicenda erunt.

SI POST URINAM CRASSAM PRIUS EMISSAM MOX AQUOSA, PELLUCIDA EXIT, DEIN CONVULSIO FIT, PESSIMA EST. Per urinam novimus expelli de corpore ſales & olea ſanguinis, quæ jam acriora reddita nocuiſſent, ſi diutius in corpore manſiſſent. Auctâ verò circulationis velocitate ſanguinem reſolvi in ſales & olea volatiliora & acriora, dictum fuit §. 100. Patet ergo in febribus majorem adhuc neceſſitatem eſſe, ut per urinæ vias talia eluantur; unde etiam in febribus urina acrior, coloratior, ſpiſſa ſæpe & contentis ſaturata mingitur, ob majorem attritum liquidorum ad vaſa & inter ſe, & auctam humorum acrimoniam. Si ergo, poſt urinam craſſam, priùs emiſſam, mox aquoſa & pellucida exit, novimus retineri in corpore olea & ſales ſanguinis acriora reddita, illáque, circulantibus humoribus miſta dum manent, inprimis nocitura illis in locis, ubi tenerrima vaſa ſunt, id eſt, in encephalo. Ubi ergo convulſio talem urinam ſequitur, novimus, ab acribus retentis irritari cerebrum; adeóque ſummum diſcrimen eſſe, ne deſtruantur brevì tenerrima & pulpoſa hæc vaſcula, dum aucto per febrim circulationis impetu acres humores per illa pelluntur. Meritò ergo damnavit *Hippocrates* urinas (*a*) albas & (*b*) tenues tamquam admodum vitioſas, & in phreniticis (*c*) maximè tales urinas apparere dixit: addidítque *Galenus* in Commentariis in hunc Aphoriſmum ſe nullum phreniticum, (*d*) ſanatum vidiſſe, qui talem urinam emiſiſſet. In alio autem loco dixit, (*e*) *urinâ exiſtente tenui & albâ, febre verò ardente, prædicimus phrenitim futuram; ſi verò adeſt phrenitis, urina verò ejuſmodi eſt, prædicimus mortem.* Fortè & talis urina exit, quia per morbum læſis cerebri functionibus incipit totum genus nervoſum turbari: nam videmus in hyſtericis & hypochondriacis, dum paroxyſmus inſtat, incredibilem copiam tenuis & pellucidæ urinæ excerni: adeóque talis urina videtur & peſſimum ſignum eſſe, & ſimul nocere ut cauſa, quatenus tunc acria in corpore retinentur.

SI IN FEBRE POST MAGNAS EVACUATIONES ORITUR CONVULSIO, ET HÆC FERE LETHALIS. Ipſa enim mors inſtat, dum ab hac cauſa convulſio fit; utì videmus in mactatis animalibus, quæ paucis ante mortem momentis validiſſimè convelluntur. Præterea curatio convulſionis à magnis evacuationibus natæ requirit, ut ſubitò reddantur corpori illa, quæ perierant; verùm hoc efficere difficillimum eſt in febricitantibus. Licèt enim ingerantur exhauſtis talibus ægris optima quævis, requirunt tamen hæc viſcerum & vaſorum actionem, ut induant humorum noſtrorum indolem: cùm autem per febres à ſanitate multùm recedant ſæpe omnes, vel ſaltem plures functiones, patet difficultatis ratio. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 234. n°. 4, dicta fuerunt.

UT ET QUÆ CUM DELIRIO PERPETUO. Quámvis motûs muſcularis voluntarii exercitatio à cerebro pendeat, atque idearum ortus, ex objectis in ſenſus externos agentibus, vel ex imaginatione, illarum dein combinatio, & judicium inde natum, animíque affectus, ſimiliter in cerebro ſuam ſedem habeant; conſtat tamen Obſervatis, diverſis locis cerebri diſtinctas adeo actiones exerceri. Quando-

(*a*) Prognoſtic. Comm. II. Sentent. XXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 633.
(*b*) Ibid. Sentent. XXX. pag. 634.
(*c*) Aphoriſm, Sect. IV. n°. LXXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 182.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Lib. de urin. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 338.

que enim per febres affecto cerebro delirium adeſt, illibatâ manente motuum muſcularium excercitatione: aliquando etiam & convulſiones abſque delirio in febribus obſervantur, quámvis rariùs. Plerumque enim delirium adeſt ſimul, vel ſaltem convulſiones antecedit. Si leve delirium ſit & per intervalla, minus malum eſt; ubi verò perpetuum delirium convulſiones comitatur, novimus, cerebri omnes actiones turbari, adeóque ſummum diſcrimen adeſſe.

Videntur tamen & veteres Medici obſervaſſe convulſiones validiſſimas abſque delirio. In tetani enim Hiſtoria, quam exactiſſimè deſcripſit, (*a*) *Aretæus* nulla delirii mentio fit; utì neque apud (*b*) *Hippocratem*. Ubi verò opiſthotonum deſcribit, addit (*c*) quòd quandoque nugentur tales ægri. Contigit & mihi tetanum videre abſque ullo delirio per totum morbi decurſum; cùm autem rariùs hæc morbi ſpecies in his regionibus occurrat (niſi à vulnere læſis nervis vel tendinibus productus fuerit,) non inutile duxi, breviter hîc addere, quæ in miro hoc morbo viderim. Saniſſima & optimæ temperiei virgo, triginta annos nata, manè ſurgens vidit ſiniſtram faciei partem tumere, palpebram ſuperiorem oculi ſiniſtri depreſſam, angulum labiorum ejuſdem lateris ſurſum retractum. Cùm autem in reliquis omnibus functionibus optimè ſe haberet, & odontalgiæ ex carioſis dentibus obnoxia ſæpius ſubitos tales tumores faciei experta eſſet, nihil mali ſuſpicabatur, ſed per triduum ſolitos labores exercebat, quotidie per plateas incedens. Quartâ die me conſuluit, & accurato examine nullam cauſam procatarcticam invenire potui, quámvis aliquid maligni latere ſuſpicarer. Inſtitutâ venæ-ſectione ſatìs largâ, purgans antiphlogiſticum dedi; atque incepit minui his factis faciei tumor, & labii retractio, & palpebra ſuperior magìs attollebatur. Verùm ſexto die febris acceſſit, & ſimul ſentire cœpit inſolitam cervicis rigiditatem, & difficulter maxillas ab invicem deducere poterat. Alterâ venæ-ſectione inſtitutâ, molliſſimo emplaſtro cervicem, collum, maxillas tegi juſſi, & emollientiſſimis decoctis totum corpus replere conatus fui. Septimo die firmiſſimè cohærebant maxillæ, & octavo die ad os ſacrum uſque unâ cum cervice totum dorſum obriguit; & in manibus pedibúſque inſtantis tetani minas ſenſit: facies turgida & inflata apparebat, febríſque manebat eadem. Undecimâ die deltoides muſculi in utroque brachio tumidi & rigidiſſimi erant, & mirum in abdomine motum ſe ſentire querebatur; qui, dum vel minimùm loqueretur, ad cardiam adſcendebat: levamen à compreſſione moderata abdominis percipiebat: dormienti manus convellebantur, & oculi miro modo circumvolvebantur. Duodecimo die omnes artus rigidi erant: decimo tertio tenſio in nucha incipiebat minui; ſimul ac dormiturire inciperet, ſummo cum terrore evigilabat, & in faucibus impedimentum ſentiebat, ac difficiliorem deglutitionem. Decimâ quartâ die incepit brachia & collum movere, deglutitio melior erat, dormienti deducebantur ab invicem maxillæ; conſtrictæ denuo, ſimulac evigilaret. Decimâ ſextâ die mirum in abdomine motum percepit cum ſumma anxietate, abſque dolore tamen: in inguine utroque dolorem moleſtiſſimum dilacerantem quaſi ſenſit; totus truncus corporis tetano rigeſcebat; crura tamen meliùs movebat, & maxillas parùm deducere poterat; vidíque linguam ſtigmatibus albis, dolentibus, obſitam eſſe. In eodem ferè ſtatu manſit uſque ad diem decimam nonam: tunc incepit fe-

(*a*) De cauſ. & ſign. morbor. acut. Lib. I. cap. VI. pag. 3, & 4.

(*b*) De Morbis, Lib. III. cap. XII. Charter. Tom VII. pag. 587.

(*c*) Lib. de intern. affection. cap. LVI. Charter. Ibid. pag. 678.

bris augeri, ſimul pulſus plenior erat, & cutis ubique rorido madore perfundi; artus meliùs movere poterat, & maxillas plùs diducere; ſed truncus corporis adeo rigidus manebat, ut, dum in lecto erecta ſedere vellet à binis mulieribus magnâ vi & repetitis nixibus elevari deberet, ſícque corpus antrorſum flecti; quod tamen abſque dolore fiebat, licèt tanta vis adhiberetur: appetitus inſurgebat, liquidos tamen cibos tantùm ſumere poterat, quia manducatio adhuc moleſta erat. In ſomno tamen oculi rotabantur & facies diſtorquebatur. Vigeſimâ die pruritus per totum corpus aderat, & dolor quaſi dilacerans in utroque inguine. Vigeſimâ primâ die febris minuebatur, omniáque in melius tendere videbantur. Vigeſimâ-ſecundâ die circa cardiam moleſtum dolorem habuit, utì & in dorſo ad eamdem cum cardia altitudinem. Vigeſimâ-tertiâ die maxillæ iterum difficiliùs aperiebantur; & in ſolo dextro ſpinæ latere rigiditatem ſenſit, & dolor ille cardiæ evanuerat. Vigeſimâ-quartâ die dolor à lumbis ad humerum dextrum uſque, qui levabatur compreſſo abdomine. Febris interim ſenſim decreſcebat, utì & rigiditas in dextro ſpinæ latere, ſed ingratum ſtuporem ſentire incepit in eodem loco, qui etiam ſenſim minuebatur. Vigeſimâ-nonâ die febris aberat, optimè appetebat, maxillas diducere poterat, & linguam exſerere; quæ tamen tumida & ad latus quaſi ulceroſa apparuit. Senſit ſimul, ac ſi numeroſiſſimi funiculi in dorſo diſſilirent, abſque ullo tamen dolore; atque quadrageſimâ ab initio morbi die gradus adſcendere & deſcendere potuit; poſteáque integre reſtituta à tam difficili morbo ſana & incolumis jam per triennium vixit.

Toto autem morbi decurſu mens perfectiſſimè conſtitit, & urina copiam ſedimenti ſatìs æquabilis quotidie ferè depoſuit. Poſtquam autem binis venæ-ſectionibus inſtitutis videram tale adeſſe febris moderamen, ut à nimio ejus impetu nullus metus eſſet; blando victu ſuſtinui vires; epiſpaſticis pedibus applicatis impetum à ſuperioribus averti; ſtrictam nimis alvum clyſmatibus molliſſimis bis vel ter ſolicitavi; rigidas tetano partes fomentis & linimentis molliſſimis fovi; molliſſima decocta, & emulſiones ſimiles dedi additis ſubinde lenioribus nervinis medicamentis; & ſub finem morbi, cùm vigiliæ moleſtæ eſſent, lenibus anodynis ſomnum conciliavi. Magnum commodum dabat, quòd per carioſorum hinc inde dentium interſtitia potus & liquidi cibi tranſire poterant, toto illo tempore, quo maxillæ pertinaciter claudebantur.

§. 713. IN curationem priùs perveſtiganda eſt cauſa ſingularis (710), & locus primariò affectus, unde convulſio ortum habet (710); dein ocyùs medicamenta applicanda illa, quibus acre leniri, inpactum reſolvi, contractum laxari poſſit. Unde diluere, laxare, revellere, lenire, ferè ſanare ſolent convulſiones háſce; nec unquam ſpecioſo antiſpaſticorum titulo fides adhiberi debet.

Cùm ex dictis ad §. 710, patuerit, diverſiſſimas, imò & oppoſitas omnino cauſas convulſionis febrilis obſervatas fuiſſe, neceſſarium erit, illas ſedulò inveſtigare, ut cum fructu medela applicari poſſit. A nimia enim repletione æquè, ac ab inanitione vaſorum, convulſio fit; adeóque quod in uno caſu ſanationem, in altero ſæpe mortem faceret. Simul etiam requiritur, ut cognoſcatur locus primariò affectus; an nempe in cerebro ipſo topica cauſa hæreat, an verò in aliis corporis locis adſint talia, quæ nervos irritando cerebrum afficiunt: in tali enim caſu fruſtra capiti medicina fieret. Dum v. gr; circa præcordia fluctuans acrior & copioſior bilis

actiones cerebri turbat, vomitorium datum talem convulſionis febrilis cauſam tollet citò : ubi verò, immeabili ſanguine infarcto cerebri cortice, idem ſymptoma adeſt, vomitu augeretur malum: dum inter vomendi conatus manifeſtè videmus ſanguinem majore impetu & copiâ caput petere. Signa autem in præcedentibus recenſita fuerunt, quibus variæ convulſionum cauſæ diſtingui poterunt, & detegi locus, in quo hæret origo mali. Hoc facto, & non priùs, de medicamentis cogitandum eſt : in quibus ergo, pro varietate cauſarum & loci affecti, magna diverſitas requiritur. In genere tamen ſtatuere poſſumus, quòd proſint illa *quibus acre leniri, impactum reſolvi, contractum laxari poſſit.* Exceptâ enim illâ convulſionis ſpecie, quæ à ſubita & magna vaſorum depletione fit, & ſolis replentibus curatur, hæc remedia ſemper locum habent; habitâ tamen ratione ſingularis acrimoniæ, & variæ indolis illius, quod impactum vaſorum anguſtiis hæret. Sic enim in junioribus, ſolo lacte ferè viventibus, coloſtrum caſeoſum in ventriculo vel inteſtinis hærens, atque in acidam acrimoniam degenerans, irritando nervoſam ventriculi & inteſtinorum fabricam, convulſiones producit. Sapo Venetus ſolvendo hæc coagula; abſorbentia terreſtria enervando acidam illam acrimoniam; lenia purgantia, quandoque & vomitoria, excutiendo hanc ſaburram, adeo proſunt. Ubi verò putridi humores, ſive ante febrim præexiſtentes, ſive febris tempore aut per febrim nati & collecti, circa præcordia fluctuant, purgantia quidem & vomitoria proſunt; verùm putrida illa acrimonia acidis emendatur feliciſſimè, quæ in priori caſu nocuiſſent. Sic alia remedia requiruntur, dum ſanguis denſitate imflammatoriâ immeabilis cerebri vaſis impactus hæret, quàm ſi frigidi & mucoſi humores per febrim moti ſimile obſtaculum fecerint, utì in leucophlegmaticis & ſenibus quandoque fit. Spaſmo autem contractis partibus, laxantia inprimis conducunt: de quorum inſigni utilitate videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 164, & §. 234. n°. 3, dicta fuerunt.

UNDE DILUERE, LAXARE, REVELLERE, &c. Diluentia enim humores ad facilem meabilitatem diſponunt, omnem ferè acrimoniam enervant, & vaſa ſic laxant, ut faciliùs tranſmittant liquida; urinæ & ſudori vehiculum præbent, ut commodè per has vias de corpore exire poſſint nocitura. Omnia ſimul lenientia, decocta ex emollientibus herbis parata, emulſa farinoſa, olea preſſa blanda, victus ex hordeo, avenâ, oleribus molliſſimis, pariter hìc conducunt; quatenus per hæc blandis liquidis corpus impletur, omnis acrimonia obtunditur & enervatur, ſimúlque omnia vaſa laxantur. Illa autem, quæ impetum & copiam humorum à capite derivant verſus alia loca corporis, revellentia dicuntur; agúntque vel minuendo vaſorum reſiſtentiam in illis locis, vel augendo celeritatem motûs humorum in iiſdem. Balnea hinc pedum, epiſpaſtica, frictiones, clyſmata molliſſima ſæpius applicata, tanti uſûs ſunt.

Ex veterum Medicorum monumentis apparet, quòd in convulſionibus curandis ſimilia remedia adhibuerint; utì colligi poterit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 164, & §. 234. n°. 3, habentur. Eſt tamen (*a*) unus vel (*b*) alter locus apud *Hippocratem* ubi frigidæ copioſæ affuſionem laudat ad convulſiones, quámvis paulò antè, (*c*) frigidum convulſiones & tetanos facere; illúdque (*d*) nervis, cerebro, dorſali medullæ, inimicum dixerit. Per frigidæ autem copioſam affuſionem conſtringi vaſa, & den-

(*a*) Aphoriſm. Sect. V. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 206.
(*b*) Ibid. n°. XXV. pag. 210.
(*c*) Ibid. n°. XVII. pag. 204.
(*d*) Ibid. n°. XVIII.

ſari ſanguinem, notum eſt: adeóque hæc methodus videtur directè repugnare illis remediis, quæ modò laudata fuerunt. Verùm, utì patet ex loco citato frigidæ affuſionem quandoque tantùm prodeſſe monuit; & quidem in tetano abſque ulcere, in juvene carnoſo, & mediâ æſtate: neque videtur majori frigori, partibus convulſis conciliato, hunc effectum adſcribere, ſed dicit tantùm, (*a*) *frigidæ copioſæ profuſio caloris revocationem efficit:* quòd autem calori potiùs etiam in hoc caſu curam tribuit, patet inde, quòd mox ſubjungat ſequentia, *calor autem hæc ſolvit.* In altero autem Aphoriſmo videtur hunc effectum adſcribere (*b*) ſtupori à frigidæ affuſione nato, qui nervorum imminutam actionem ſupponit. Cùm autem in convulſas partes ſpiritus per nervos impetuoſiùs ruant, apparet, quomodo hæc methodus quandoque prodeſſe poſſit; in illis nempe caſibus, ubi ab inordinato ſpirituum motu convulſiones fiunt; utì v. gr; in hyſtericis: tunc enim ſubito illo horrore & concuſſione totius corporis, quæ frigidæ affuſionem ſequi ſolet, poterit mutari illa ſpirituum directio, quæ jam adeſt, & convulſiones facit; videmus enim compeſci in tali caſu ſæpe illico hæc mala, dum ſpiritu ſalis ammoniaci, caſtoreo vel aliis ſimilibus nervi narium irritantur tantùm. Sufficit enim in hyſtericis illis convulſionibus, (quas faciles hinc dixit *Hippocrates*, utì ad præcedentem paragraphum notatum fuit) ſæpe quævis mutatio nervis inducta, ut præſens tantùm ſenſorii communis conditio removeatur. Unde & aquæ frigidæ adſperſio tales ſpaſmos ſæpe illico ſolvit: in convulſionibus autem febrilibus curandis minùs tuta videtur hæc methodus.

NEC UNQUAM SPECIOSO ANTISPASTICORUM TITULO FIDES ADHIBERI DEBET. Ex omnibus illis, quæ in hoc capitulo dicta fuerunt, evidenter apparet, nullum dari remedium antiſpaſticum univerſale; ſed decantatiſſima quævis talia, vel omnino nihil efficere, vel nunc prodeſſe, nunc nocere, pro varietate cauſarum, à quibus convulſio ortum duxit. Plethoricum juvenem, in febre acuta convulſum, depletio ſanat; immodicis verò evacuationibus exhauſtum curat repletio. Dum topica inflammatio cerebri acutam febrim comitatur, & convulſionem facit, venæſectio, & alia remedia, quæ febrilem impetum compeſcunt, optima ſunt: & contrà monuit *Hippocrates* quòd, (*c*) *convulſionem ſolvit febris ſuperveniens acuta, quæ priùs non fuit; ſi verò fuit priùs, jam exacerbata.* Sic & alibi habetur, (*d*) *Convulſione aut tetano laboranti febris ſuccedens morbum ſolvit.* Quando nempe per febrim illud, quod ſtimulo vel obſtaculo convulſionem produxit, enervatur aut ſolvitur (vide §. 587.) Sic in tetani Hiſtoria, præcedente paragrapho enarratâ, decimâ-nonâ die febris augebatur; ſed & ſimul omnia in melius tendebant. Obſervavit *Sydenhamus* (*e*), infantes ſæpius convelli in primo ſtadio variolarum, & morbillorum, antequam nempe per febrim verſus corporis ſuperficiem protrudatur morbi materia; monétque, millenos periiſſe, dum clyſmatibus ſæpe repetitis, aliiſque evacuationibus, Medici curam tentarent: ſic enim deprimebatur febris, per quam variolarum & morbillorum eruptio promoveri debebat; & quâ eruptione factâ illico ceſſabant hæ convulſiones. Patet ergo, nullam fidem adhiberi poſſe ſpecioſis illis antiſpaſticorum remediorum titulis. Si enim examinetur ingens ſimilium farrago, quæ àb Auctoribus laudantur,

(*a*) Aphor. Sect. V. n°. XX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 206.

(*b*) Ibid. n°. XXV. pag. 210.

(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 785.

(*d*) Coac. Prænot. n°. CCCLVIII. & ex n°. CCCLIV. Charter. Ibid. pag. 871.

(*e*) Aphor. Sect. IV. n°. LVII. Charter. Tom. IX Part II. pag. 171.

(*f*) Diſſert. Epiſtol. ubi de variol. p. 459.

patebit,

patebit, plurima ex illis acidum abſorbente vi prædita eſſe; unde etiam in infantibus, ab acido convulſis, proſunt: qualia v. gr; ſunt pulveres illi Comitiſſæ *de Kent*, Marchionis, mater perlarum, margaritæ, &c: quædam omnino inertia videntur, ut raſura eboris, ungulæ alcis, cornu cervi, &c, ſi nempe cruda ſumantur; combuſta enim in calcem acquirunt vim acida abſorbendi. Alia iterum, in convulſionibus hyſtericis optima quidem, ſtimulante & calefaciente vi febrilibus convulſionibus ſæpe nocent, inprimis ubi inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudo, vel nimius impetus febrilis adſunt: utì v. gr; ſpiritus cornu cervi, eboris, ſanguinis humani, ſales volatiles oleoſi, caſtoreum, &c. Abſorbentes illi pulviſculi, & ſpecifica illa ex ungula alcis, ebore, &c, parata remedia, tutò quidem exhiberi poſſunt, imò & ſæpe debent, ut ægris vel adſtantibus ſatisfaciat Medicus, nihílque ab illo neglectum videatur, cùm plenis buccis ſæpe alii, in conſilium vocati, hæc extollant, inprimis in aulis: cavendum tamen, ne his adhibitâ fide negligantur alia longè efficaciora remedia; atque multò magìs adhuc, ne in uſum vocentur talia, quæ ex cognitione cauſæ ſingularis convulſionis febrilis nocitura novimus.

§. 714. SI autem caput primariò affectum deprehenditur, debet curatio fieri dicta (706).

Si autem conſtiterit, cauſam convulſionis febrilis hærere in ipſo capite, adeóque illud primariò affectum eſſe, conducent illa, quæ in delirii febrilis curatione laudata fuerunt: cúmque tunc plerumque & valida inflammatio adſit, cura eadem erit ac phrenitidis; de qua adhuc poſtea dicendum erit.

SUDOR FEBRILIS.

§. 715. SUDOR in initio acutæ febris, cujus cauſa paulò pertinacior, pro cauſa habet vaſorum extremorum laxam debilitatem, cruoris circulationem vehementem, facilem aquæ ex reliquis ſanguinis principiis expeditionem.

Vidimus antea §. 594, quandoque materialem febris cauſam per febrim ipſam ſubigi, ſolvi, & mobilem reddi; ſic tamen, ut tunc adhuc retineat aliquam dotem, quâ æquabili circulationi repugnet; unde ſenſibili quâdam evacuatione expellitur de corpore. Inter has evacuationes etiam locum habet illa, quæ per ſudores fit. Talis autem ſudor bonus ſemper eſt, & criticus dicitur: ille autem ſudor febrilis, de quo hîc agitur, ſymptomaticus eſt, & ſemper ferè mali ominis; quia per illum parum vel nihil tollitur de cauſa materiali morbi, ſed tenuiſſima ſanguinis pars difflatur. Criticus autem ille ſudor rariſſimè in principio morbi contingit, utpote naturæ vincentis morbum effectus; adeóque tantùm, declinante jam morbi impetu, exſpectari poterit.

Per initium autem febris acutæ hîc non intelligitur illud temporis punctum;

quo ſanitas in morbum deflectit, verùm notabilis totius decursûs morbi pars; nempe, totum illud morbi tempus, in quo nondum apparet manifeſtum coctionis indicium; utì ex (*a*) *Galeno* in *Commentariis* §. 590, dictum fuit: adeóque & hoc ſenſu initium febris acutæ ſæpe comprehendit magnam partem illius temporis morbi, quod incrementum, vel adſcenſus, ſolet vocari; utì ibidem notatum fuit. Toto autem hoc tempore morbus increſcit, ſanitas minuitur; adeóque & à ſudore rarò quid boni ſperari poteſt, qui in hoc morbi ſtadio erumpit; cùm à morbo prævalente tunc ortum ducere ſoleat. Patet ergo & hoc febris acutæ initium variam latitudinem habere, prout celeriùs vel tardiùs decurrit febris, atque ipſa cauſa febris materialis faciliùs vel difficiliùs per febrim ipſam ſubigi poteſt. Peracuti enim morbi ſtatim (*b*) extremos habent labores, & citiſſimè decurſum ſuum abſolvunt: unde additur in textu, *cujus cauſa paulò pertinacior*, adeóque plùs temporis requirit, ut ſubigatur & mobilis reddatur; neque tamen talis ſit, ut furibundo impetu corpus citò deſtruat, vel ſibi viam quærat. Utì enim patuit ex illis quæ ad §. 594. n°. 2, ex *Hippocrate* (*c*) allegata ſunt, critici ſudores, die tertio, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimo-quarto, decimo-ſeptimo, vigeſimo-primo, trigeſimo-primo, trigeſimo-quarto profluxerunt (videantur illa, quæ de hoc aphoriſmo in *Commentariis* §. 741, habentur, ubi de diebus criticis agitur). Adeóque in quadam febre acuta ſudor tertio die profluens criticus eſſe poteſt & ſalutaris; dum in alia febre, pariter acutâ, quæ tamen cauſam pertinaciorem habet, tertio die profluens ſudor ſymptomaticus ſit & noxius. Omnium ergo optimè diſtingui poterit ſudor ſymptomaticus, quòd abſque coctionis ſignis prægreſſis, crudâ adhuc morbi materie, primíſque morbi diebus, exprimatur; criticus autem poſt coctionem prægreſſam, & ſeriùs; habitâ tamen ſemper ratione velocitatis majoris minoríſve, quâ morbi decurſus abſolvitur.

Cauſa autem talis ſudoris triplex eſt: vel enim vaſorum, ſudorem in ſuperficie cutis eructantium, extrema laxiora ſunt; adeóque faciliùs cedunt liquidis impulſis: vel per vehementiorem circulationem ad organa hæc ſecernentia & excernentia, eodem dato tempore, major liquidi copia applicatur: vel denique aquoſa & tenuiſſima ſanguinis pars, reliquis minùs cohærens, faciliùs ſeparatur. Poſſunt autem jam hæ cauſæ adeſſe ſolitariæ, vel & unitæ majorem effectum producere.

Solam majorem laxitatem vaſorum illorum ſudorem facere, directis Experimentis novimus. Dum enim homo robuſtus & ſanus nudato corpore vapori aquæ tepidæ exponitur, brevì ſudoribus diffluet; utì in cura luis venereæ per ſudores fieri ſolet. Dum in lecto, ſtragulis tecto corpore, tota cutis in proprio quaſi vaporis balneo hæret, tam facilè ſudor elicitur. Contrà verò, frigore majori aeris cutanea vaſcula conſtringente, ſudor vel non, vel ſaltem difficiliùs longè, erumpit, licèt validis etiam corporis motibus ſe exerceat homo. Patet hinc ratio, quare per ſudorem ipſum corpus ſæpe ſic diſponatur, ut poſtea à levi etiam cauſa ſudoribus nimiis diffluat; quia nempe calido ſudore nimis debilitantur cutanea vaſcula. Mirum tale Exemplum habet *Tulpius* de virgine, cui (*d*) *fuere ab ineunte ætate, ob ſudores prægnanti matri crebriùs permotos, adeo pervia ac patula cutis ſpiracula, ut continenter ferè maduerint:* & quidem tantâ copiâ ſudor exibat, ut quotidie ter

(*a*) De criſib. Lib. I. cap. XVII. Charter. Tom. VIII. pag. 4.

(*b*) Hippocrat. Aphor. Sect. I. n°. VII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 12.

(*c*) Ibid. Sect. IV. n°. XXXVI. pag. 158.

(*d*) Obſ. Med. Lib. III. cap. XLII. p. 257.

vel quater induſia mutare cogeretur. Continuo hoc ſudore magis adhuc debilitatis vaſculis cutaneis, per ſeptem ampliùs annos pertinax manſit malum, licèt remedia convenientiſſima adhiberentur.

Cruoris autem vehementiorem circulationem ſudorem facere novimus; cùm per ſolum motum muſcularem validum auctâ circulationis velocitate, etiam gelidiſſimâ hyeme, ſudor copioſus exprimi poſſit.

Verùm & facilis aquæ ex reliquis ſanguinis principiis expeditio meritò inter ſudoris febrilis cauſas recenſetur. Demonſtraverunt Chemici, maximam partem ſanguinis aquam eſſe, illámque leni igne inde expelli poſſe; adeo ut notaverit *Hoffmannus*, (a) aqueam illam ſanguinis partem longè citiùs avolare, quàm quamvis aquam in eodem loco atque eâdem quantitate, & in ſimili vaſe poſitam. Poſtquam autem leni igne ſic exſiccatus fuit ſanguis, ſi tunc majori igne urgeatur, dat producta varia, ex quibus adhuc multùm aquæ ſeparari poterit. Patet ergo, magnam copiam aquæ in ſanguine adeſſe, partémque illius aquæ facilè inde ſeparari poſſe; aliam verò partem longè pertinaciùs reliquis principiis ſanguinis uniri. In omnibus tamen hominibus non eſt æqualis cohæſio aquæ cum reliquis partibus ſanguinis; adeóque nec æquè facilis ſeparatio. Dum quotidianis laboribus exercitato homini ſanguis de vena mittitur, in unam maſſam ſolidam coit totus, neque tenuior pars à craſſiori ſecedit niſi poſt multas ſæpe horas, & adhuc parcâ ſatìs copiâ. Ubi verò examinatur in ſimili caſu ſanguis delicatæ & in otio degentis puellæ, ſtatim ingens copia tenuioris liquidi à ſanguinis parte craſſiori ſecedit. Simul etiam conſtat, dura illa & exercitata corpora vix ſudare niſi à validis laboribus; cùm teneræ puellæ à minimo ſæpe corporis motu diffluant ſudoribus. Validâ enim fortium vaſorum & viſcerum actione videtur aqua intimè adunari reliquis ſanguinem conſtituentibus principiis, atque longè magìs cohærere.

§. 716. SI perennat, orbat ſanguinem liquido diluente, reliquum inſpiſſat, obſtructiones facit lethales, ſanguine poſtea vix diluentibus vel reſolventibus auſcultante; unde omne ferè morborum acutorum genus produci poteſt.

Requirebatur autem tanta aquæ copia in ſanguine, ut illâ interpoſitione ſuarum partium inter reliquas moleculas craſſiores ſanguinis concretionem impediret; ſícque ſanguis aptus maneret, ut per ultimas arteriarum anguſtias fluere poſſet. Adunari enim moleculas ſanguinis exſiccatione §. 117, vidimus; & contrà reſolvi adunatas moleculas dilutione per attenuans fluidum admiſtum, §. 132, demonſtratum fuit. Si ergo perennat ſudor in initio febris acutæ, difflatur diluens liquidum, & reſidua ſanguinis maſſa immeabilis redditur; adeóque brevì hærebit in vaſorum arterioſorum ultimis anguſtiis; unde obſtructiones, inflammationes, & peſſimæ illorum ſequelæ naſci poterunt. Multi Medici fuerunt quondam in illa opinione, per ſudores in morbis acutis expelli materiam morboſam poſſe; ſi non integre, ſaltem pro parte; adeóque ſemper morbi vehementiam illis minui; inprimis cùm in peſte, & paucis aliis morbis, volatile miaſma quandoque hâc viâ exiret; & leviores quidam morbi febriles, ex ſola corporis perſpiratione impedita nati, ſudore orto ſanarentur quandoque feliciſſimè. Contemnebant autem illud periculum,

(a) Frid. Hoffman. Obſerv. Phyſico-Chymic. Lib. II. Obſerv. XXI. pag. 208.

quod à diſflata tenuiori ſanguinis parte jurè metuendum erat, dum putabant, diluentibus aquoſis potatis, facilè poſſe reſtitui illud vehiculum ſanguinis, quod perierat. Verùm ingeſtis aquoſis potibus efficere quidem poſſumus, ut illi venis recepti cum ſanguine fluant, verùm adunatas ſemel ſanguinis moleculas per vim morbi, & defectum tenuis liquidi illas ſuâ interpoſitione à concretione prohibentis, reſolvere difficillimum eſt; imò & quandoque penitus impoſſibile. Hæret enim ſanguis, ſic immeabilis redditus, in vaſorum arterioſorum anguſtiis, adeóque diluentibus acceſſus ferè negatur; & præterea ſæpe tanta jam cohæſio eſt molecularum adunatarum, ut aqua ſe inter illas inſinuare nequeat, dum ferè in polypoſam tenacitatem concreverunt; quam ſemel natam reſolvere difficillimum eſt. Sic videmus, ſanguinem recèns de vena miſſum facillimè aquâ tepidâ dilui poſſe; ubi ſemel verò concreverit, integra reſolutio illius concreti fieri nequit. Hinc apparet ratio, quare quandoque in acutiſſimis morbis abſque ullo levamine ingens copia diluentium potetur; dum funeſta illa tenuis & aquoſa urina, magnâ ſæpe copiâ emiſsâ, docet, ingeſtam aquam intimè ſanguini miſceri non poſſe, ſed ſtatim inde iterum ſeparari, atque per urinæ vias expelli; adeóque ſales, & olea ſanguinis per auctam circulationis velocitatem acriora reddita, (vide §. 100.) retineri, ipſúmque ſanguinem inflammatoriâ denſitate magìs magíſque inſpiſſari, atque omnem miſcelam cum aquoſis reſpuere; unde brevì deliria, comata, convulſiones, & lethalis peripneumonia exſpectanda erunt, deſtructis per acria retenta tenerrimis vaſculis, vel iiſdem ab immeabili ſanguine ſic obſtructis, ut functiones inde pendentes tollantur. Facilè patet, omnia eadem mala metuenda eſſe, dum per ſudorem ingeſta diluentia ſtatim diſflantur. Augebantur verò omnia hæc mala, dum ſudores in morbis acutis exprimebantur per calida & acria remedia, ut theriaca, croco, ſalibus volatilibus oleoſis, &c; interímque ab omni ſæpe potu arcebantur ægri, ne nempe talium remediorum exhibitorum efficaciâ debilitarentur. Legi merentur de hac re illa, quæ paſſim in ſuis operibus habet *Sydenhamus*; qui generoſo auſu primus, & ſolus ferè, ſe huic torrenti oppoſuit, & pernicioſam hanc Medendi Methodum graviſſimis argumentis debellavit; illíque contrariam, felici in periculoſiſſimis etiam morbis eventu, ſtabilivit.

§. 717. ERGO initio ſemper cohibendus, niſi conſtet, materiem morbi adeo tenuem eſſe, ut cum primo ſudore diſſlari poſſit.

Ex illis ergo, quæ modò dicta fuerunt, patet, ſudorem in initio febrium acutarum nocere, adeóque cohibendum eſſe: nondum enim tunc materia febrilis, quæ per febrim ipſam, debito moderamine limitatam, ſubigi & mobilis reddi debet, ſic diſpoſita eſt, ut per hanc viam eliminari poſſit. Hoc autem etiam confirmatur veterum Medicorum teſtimoniis: (*a*) *Sudor, unà cum febre, in acuto morbo malus eſt.* Et *Celſus*, ubi de ſudore eliciendo agit, monet, duobus modis illum provocari poſſe, (*b*) *aut ſicco calore, aut balneo.* Addidit autem, à ſudore per ſiccum calorem provocando cavendum eſſe, (*c*) *ne quid horum vel in febre, vel in cruditate tentetur.* Et alibi juſſit, ut febre jam finitâ vel decreſcente, ſi ſigna doceant,

(*a*) Coac. Prænot. n°. DLXXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 885.

(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. XVII. pag. 93.
(*c*) Ibid.

ſudorem venturum eſſe, (*a*) *tunc demum dare potui calidam aquam, cujus ſalubris effectus eſt, ſi ſudorem per omnia membra diffundit. Hujus autem rei causâ, continere æger ſub veſte ſatìs multa manus debet; eadémque crura, pedéſque contegere: quâ mole plerique ægros in ipſo impetu febris, potiſſiméque ubi ardens ea eſt, malè habent.* Videantur & illa quæ in *Commentariis* §. 594, de hac re dicta fuerunt.

Excipiuntur tamen illi morbi, quorum materia adeo tenuis & mobilis eſt, ut primo ſudore difflari poſſit, tunc enim proſunt & in ipſo morbi initio ſudorifera data. Illud autem in peſte, & febribus peſtilentialibus obtinere inprimis, obſervatum fuit. Unde & *Sydenhamus*, qui in aliis morbis ſudorifera damnabat ſemper, monuit tamen (*b*) inſigniter profuiſſe in febribus peſtilentialibus. Dabat enim tunc bolum ſudoriferum ex theriaca, electuario de ovo, croco, &c, cum aliquot cochlearibus mixturæ aromaticæ; deinde ſtragulis obruebat, ſícque ſudores provocabat. Quinimo ſi moleſtus vomitus impediret, ne hæc ſudorifera aſſumi poſſent, vel aſſumta retineri, ſolo ſtragulorum pondere ſudorem expreſſit; qui dum manare inciperet, illico ſedabatur vomitus. Sudorem autem inceptum ſuſtinebat, per integras viginti-quatuor horas, potu liquidi tenuis & leviter aromatici; ſi vires languerent, juſculis reficiebat ægros. Obſervavit autem, poſterioribus horis manare ſudorem magìs naturalem, & criticum quaſi, copioſum, & cum ſummo levamine. Videantur de his illa, quæ in *Commentariis* §. 598. 634. 659, dicta ſunt. In mirabili illo morbo, qui Ephemera Britannica, vel & ſudor Anglicus vocari ſolet, ipſiſſimo morbi invadentis initio calidam quaſi auram per membra diſcurrere ſentiebant ægri, atque illico ſubitus & largus ſudor manare incipiebat (*c*), qui ſi impediretur profluere, actum erat de vita; nullíque tutò evadebant, niſi per viginti quatuor horas talem profuſum ſudorem paterentur. Si citiùs deſineret, brevì recidivam habebant, vel in difficiles morbos incidebant. (*d*) Cùm autem momento antè ſanos inopinatò corriperet periculoſiſſimus ille morbus, nequidem licebat tutò veſtes exuere, ſed eodem momento debebant decumbere. Si verò ſanos in lecto decumbentes invaderet morbus, cogebantur ſe ibidem continere, præter faciem nihil aperire, nec membra jactare. Quinimo ſi binos in eodem lecto ſimul corriperet morbus, non licebat mutare cubile, ſed magno cum incommodo ſub iiſdem ſtragulis moleſtiſſimos hos ſudores pati debebant (*e*). Cùm autem in vigore morbi delirarent ſæpius ægri, cuſtodes appoſiti ſolicitè cavebant, ne corporis quamdam partem præſenti mortis periculo nudare poſſent ægri. Imò nec alvi vel urinæ neceſſitas permittebat, ut in lecto erigerentur, ſed linteis ſubductis excipiebantur hæc excrementa (*f*). Tanta requirebatur cura, ut vitari poſſet ſudoris ſuppreſſio, quam mox tumor lividus corporis, & ſenſus quaſi acicularum ſub cute pungentium ſequebantur, unà cum præſentiſſimo mortis periculo!

In illis ergo morbis ſolis aliquid boni à ſudoribus ſtatim prodeuntibus exſpectari poteſt; in reliquis acutis nocent ſemper. Solicita autem morborum talium epidemicè graſſantium Obſervatio ſola docere poteſt Medicum, quid agere debeat; uti poſtea latiùs dicetur, quando de morbis epidemicis agendum erit.

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. VI. p. 130.
(*b*) Sect. II. cap. II. pag. 146, & ſequ.
(*c*) Joh. Caji de Ephem. Britann. pag. 23.
(*d*) Ibid. pag. 128.
(*e*) Ibid. pag. 108.
(*f*) Ibid. pag. 128.

§. 718. PROHIBETUR ſurgendo ex lecto; ſedendo; corpus à nimiis integumentis liberando; aerem frigidiuſculum admittendo; calidis, calefacientibúſque abſtinendo; potu plurimo leni, blando, frigidiuſculo ſæpe utendo, ut amiſſi damnum reſarciatur citò, circulationem nimis velocem refrænando (102, ad 106).

Videndum jam, quomodo ſudor ille, in febrium initiis ortus, tolli poſſit tutò.

SURGENDO EX LECTO, SEDENDO, &c. Dum enim in lecto ſudantes decumbunt ægri, totum corpus calido & humido vapore alluitur, quâ re nihil magìs laxat & debilitat; cùm autem §. 715, inter cauſas ſudoris febrilis vaſorum extremorum laxa debilitas recenſita fuerit, patet, aſſiduo in lecto decubitu ſudoris cauſam augeri. Unde *Sydenhamus*, profuſos illos ſudores in initio variolarum metuens, noluit (*a*) ut interdiu ſe lecto committerent ægri, ſed erecti ſederent. Sudantem verò ægrum ſubitò lecto educere, & vix tecto corpore aeri frigidiuſculo exponere, nemo prudens ſuadebit; cùm à ſubito frigore, corpori calido & ſudanti applicato, tot & tanta mala fieri poſſint; utì §. 118, demonſtratum fuit. Sed ſenſim remoto ſtragulorum pondere ſudor minuendus eſt; deinde, illo ferè ceſſante, veſtibus induantur ægri, & in ſedili ſedeant; vel ſi id vetet major debilitas, ſaltem ſic veſtiti lecto incumbant: his autem factis, aer frigidiuſculus nocebit nunquam, ſed blando refrigerio moleſtum calorem temperabit. Quantùm autem febre decumbentibus noceant aſſiduus in lecto decubitus, & aer clauſus, aliâ occaſione ad §. 698, dictum fuit. Simul etiam nimia circulationis vehementia, quæ altera ſudoris febrilis cauſa eſt (§. 715.) minuetur, cùm per eadem debitum moderamen exorbitantis impetûs febrilis obtineri poſſit; utì in *Commentariis* §. 610, demonſtratum fuit. Neque novum hoc ſudores in morbis coercendi inventum eſt: nam & *Ægineta* ſimilia laudat, dicens, (*b*) *Cùm verò ſudores largiùs eruperint, tunc abſtergendo, & levando integumenta recreare oportet. Etenim laſſant ſupra modum prodeuntes, ut in ſyncopen frequentes deduxerint. Tenue ergo ſit velamen & madidum, & aer frigidiuſculus, & ſomnus adjungatur & eventillatio.*

CALIDIS CALEFACIENTIBUSQUE ABSTINENDO. Omnia enim quæ vel actu calida ſunt, vel hanc vim habent, ut ingeſta corpori noſtro caloris cauſas augeant, ſudores movent. In calido enim aere omnes homines à leviſſimis cauſis ſudant; atque omnia aromatica ferè, & acria ſtimulantia remedia, ſudorifera ſunt; inprimis ſi ſub tali regimine ſumantur, ut illorum actio verſus corporis ſuperficiem determinetur: quod præcipuè fit, dum, his aſſumtis, in lecto decumbens homo, ſtragulis tectus, in proprii vaporis balneo hæret.

POTU PLURIMO LENI, BLANDO, &c. Sic enim optimè reddetur ſanguini illud, quod nimio ſudore febrili difflatum erat. Requiritur autem, ut lenis & blandus ſit potus, ne ſtimuli inſtar circulationis vehementiam augeat. Frigidiuſculus autem potus calido præfertur, quia per calidum potum ſudores augentur, vel ſaltem ſuſtinentur. Unde *Sydenhamus*, dum in febrium peſtilentialium curatione per viginti quatuor horas ſudorem movere deberet, calidis potibus natum ſemel ſudorem ſuſtentabat. Gelidum verò potum æſtuanti corpori ingerere, inprimis

(*a*) Diſſert. Epiſt. pag. 446, & alibi ſæpius. (*b*) Lib. II. cap. XLVI. pag. 22. verſâ.

magnâ copiâ ſimul periculoſiſſimum foret; cùm ſanguis tam facilè à majori frigore coaguletur, & in hoc caſu, ob difflatam per ſudores partem tenuiſſimam, adhuc magìs in concretionem pronus ſit. Præſtat ſimul parcâ copiâ, ſed ſæpe repetitâ, potum ingerere; quia ſi ſubitò multùm aquoſi tenuis liquidi ſanguini miſceatur, illud per laxata & patula cutis ſpiracula expelletur ſtatim.

CIRCULATIONEM NIMIS VELOCEM REFRÆNANDO. Cæteris enim paribus, eò major fiet ſecretio & excretio, quò eodem temporis ſpatio major copia liquidi organis ſecernentibus & excernentibus applicatur: adeóque patet ratio, quare velociori circulatione ſudor moveatur. Verùm omnia hactenus laudata pariter conducunt ad minuendam circulationis nimiam vehementiam; utì patebit, ſi conferantur illa, quæ ad §. 610, dicta fuerunt. Quomodo autem, & per quæ, exceſſus motûs circulatorii minui poſſit, in paragraphis hîc citatis explicatum fuit.

Cùm autem vaſorum extremorum laxa debilitas inter ſudoris cauſas §. 715, enumerata fuerit, atque hactenus laudata remedia non adeo directè videantur inſervire ut hæc corrigatur, videri poſſet, & peculiari medelâ ad hanc tollendam opus eſſe. Verùm aer frigidiuſculus laxa nimis hæc vaſcula moderatè conſtringit; dúmque, minutâ circulationis vehementiâ, minùs urgentur, proprio elatere in priſtinam amplitudinem redire ſolent dilatata, hæc vaſcula. Interim tamen in veterum Medicorum ſcriptis invenitur, quòd etiam externæ cuti applicuerint talia, quæ adſtringendo roborare valent nimis laxa cutis ſpiracula; qualia plurima apud *Æginetam* (*a*) recenſentur. Imò & pinguibus inungi corpus voluit, quæ latentes meatus cutis obſtruendo humidi exitum prohibeant. Sic notum eſt, athletarum quondam corpora oleo inuncta fuiſſe, ne per validiſſima corporis exercitia diffluerent ſudoribus. Ita & *Celſus* dixit, (*b*) *ſi verò ſudor exercet, duranda cutis eſt, vel nitro, vel ſale; quæ cum oleo miſcentur. At, ſi levius id vitium eſt, oleo corpus ungendum eſt: ſi vehementius, roſâ, vel melino, vel myrteo, cui vinum auſterum ſit adjectum.* Cùm autem multi homines pinguium applicationem non ferant, quin ſtatim eryſipelas ſequatur; adſtringentibus autem pulveribus, ut *Ægineta* juſſit, totum corpus reſpergere, aut fomentis ex adſtrigentibus paratis undique tegere, multùm incommodi faciat; neque tutum ſemper ſit, obſtruendo vel ſtringendo cutis ſpiracula ſudorem coercere, dum pergit eadem circulationis vehementia humores agitare, atque per eadem remedia inſenſibilis perſpiratio ſimul impediri videatur; ſimilia remedia minùs in uſu eſſe ſolent: inprimis cum aliis illis methodis, de quibus modò actum fuit, minùs operoſis, & fortè magìs tutis, ſudor febrilis plerumque feliciter compeſci ſoleat. Obſervata tamen in Hiſtoria Medica habentur, quæ docent, talia quandoque profuiſſe. Sic in morbo quodam, apud Bengalenſes familiari, profuſiſſimis ſudoribus diffluunt ægri; quos ut compeſcant, ægrorum lectos copioſo lini ſemine reſpergunt: illud enim ſudore madeſcens mucilaginem dat ſatìs tenacem, quæ cuti adhærens illius ſpiracula obſtipat, ſícque ſudorem cohibet (*a*).

Eſt & altera ſudoris ſpecies, quæ in fine febrium diuturnarum obſervari ſolet; vel etiam in illis, qui à febribus longis convaluerunt quidem, tamen adhuc debi-

(*a*) Lib. II. cap. XLV. pag. 22. verſâ.
(*b*) De Med. Lib. III. cap. VI. pag. 133.
(*c*) Lettres curieuſes & édifiantes des Miſſions Etrangères, &c. Tom. XV. pag. 414.

les & languidi vivunt; & inprimis, utì optimè notavit *Sydenhamus*, (*a*) ſi poſt frequentes & validas evacuationes ex his morbis emerſerint ægri; præſertim ſi ante morbum minùs firmo corporis habitu fuerint præditi. Simulac enim in lecto decumbunt, quantúmvis etiam modicè tecti fuerint, incipiunt incaleſcere, & mox ſudore diffluere; unde magna debilitas ſequi ſolet, & tabis periculum imminet. Sic affectis manè & veſperì, (*b*) *cochlearia quinque vel ſex vini Malacenſis annoſioris* dabat *Sydenhamus*; *cujus uſu ægris vires creſcebant jugiter, & evaneſcebant ſudores.* Pulchre profuiſſe vidi ſæpius: ſi ſalviæ infuſum, vino paratum, ſimili copiâ manè & veſperì ſumerent: ſícque nec ſi ſuperabatur moleſtus ille ſudor, illud infuſum cum vini ſpiritu paratum, ad bina cochlearia ſumtum bis de die, fefellit nunquam; quando nempe nocturnus ille ſudor ab hac cauſa oriebatur. Notum eſt, bajulos, valido labore ſudantes & ſiticuloſos, pauculùm ſpiritûs vini ſumere, & poſtea tenui potu ſitim ſedare, expertos, niſi hoc fecerint, aſſumtum potum ſubitò per ſudores expelli, neque refici corpus. Unde patet, ſpirituoſa liquida, ad compeſcendos ſudores à nimia humorum tenuitate, & laxitate vaſorum cutaneorum, multùm prodeſſe poſſe.

DIARRHŒA FEBRILIS.

§. 719. DIARRHŒA pro materie habet mucum, lympham, gluten, pus, ſaniem, ſanguinem, narium, oris, faucium, œſophagi, ventriculi, hepatis, veſiculæ fellis, pancreatis, inteſtinorum, meſenterii; pro cauſa vires in inteſtina expellentes validas, dum in ipſis inteſtinis contrahentes vires debiles, vel in vaſis inteſtinorum abſorbentibus impedimenta, ne admittant.

Frequens liquidorum excrementorum per alvum egeſtio διάῤῥοια vocari ſolet; quaſi perfluvium dictum ἀπὸ τȣ̃ διαῤῥέειν, atque ſtrictâ ſignificatione illud vocabulum hoc ſenſu tantùm uſurpari ſolet apud Medicos. Quámvis enim figurata excrementa, mollia tamen, excerni in pleriſque hominibus ſoleant, qui integrâ ſanitate fruuntur; tamen & multis familiaris eſt alvus humidior, abſque ullo ſanitatis detrimento; quod & *Hippocrates* notavit, & monuit per ætatem hoc mutari: (*c*) *Quibus per juventutem alvi ſunt humidæ, iis ſeneſcentibus exſiccantur. Quibus verò in juventute alvi ſiccæ ſunt, iis ſenioribus factis humectantur.* Minimè verò morboſam judicavit in juventute humidiorem alvum, cùm alio in loco pronunciaverit, (*d*) *quicumque alvos humidas ſortiuntur, ii quidam ſi juvenes ſint, meliùs degunt, quàm qui ſiccas habent.* Sola ergo alvi humiditas non ſufficit, ut diarrhœa dicatur, ſed debet ſimul adeſſe frequens alvi egeſtio: habitâ ſemper ratione idioſyncriſiæ,

(*a*) Sect. V. cap. II. in fine pag. 291.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Aphor. Sect. II. n°. XX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 60.
(*d*) Ibid. n°. LIII. pag. 89.

adeo

adeo ſæpe diverſæ quoad hanc evacuationem in variis hominibus: multi enim ſunt, quibus optimâ cæteroquin ſanitate fruentibus, quotidie ſæpius evacuatur alvus; aliis ſemel tantùm, vel & adhuc rariùs. Diarrhœâ ergo dicitur laborare homo, ſi frequentiùs ſolitò liquidam alvum deponat. Ubi autem frequentem hanc liquidorum excrementorum per alvum egeſtionem comitatur dolor notabilis, ſolet vocari *Dyſenteria*, ſive inteſtinorum difficultas; quem morbum hinc *Tormina* vocavit *Celſus* (*a*), quàm vis alii Auctores dyſenteriam tantùm dici voluerint, ubi inteſtinorum exulceratio adeſt, vel cruentum alvi profluvium, utì poſtea §. 721, pluribus dicetur. Ubi autem ingeſti cibi, vix mutati, per alvum expelluntur, ſolet vocari λειεντερία, ſive *lævitas inteſtinorum*, (*b*) *quâ continere nihil poſſunt, & quidquid aſſumtum eſt, inconfectum protinus reddunt;* ob laxitatem & paralyſin quaſi fibrarum ventriculi & inteſtinorum. Poteſt autem & hic morbus ſub generali diarrhœa definitione, ut ſpecies ſub genere, comprehendi; utì etiam huic affinis alter, qui *Affectio cœliaca* ſolet dici apud Auctores, in quo non quidem penitus cruda & immutata alimenta alvo expelluntur liquidiori ſub forma, ſed, (*c*) *chylus unà cum fæcibus alvinis ejicitur*, qui naturaliter vaſculorum lacteorum oſculis ſolet reſorberi, antequam fæces à cibis relictæ per alvum exeant. Verùm non adeo limitatâ ſignificatione affectionis cœliacæ nomen apud Auctores invenitur. Apud *Aretæum* quidem talis deſcriptio habetur, quæ doceret, cœliacam paſſionem à lienteria tantùm gradu differre; cùm in lienteria cruda & immutata alimenta citò per alvum expellantur; in cœliaco affectu verò (*d*) *liqueſcit à calore alimentum, ſed non concoquit calor, neque in ſuccum proprium vertit, ſemicoctum imperfectúmque relinquens.* Alio tamen loco, ubi de curatione hujus morbi agit, habet ſequentia: (*e*) *ſi ventriculus ciborum digerendorum impotens ſit, diffluat autem alimentum non coctum, non mutatum, crudum nihilque ad corporis molem tranſeat, cæliacos hos appellamus;* quæ certè definitio optimè lienteriæ convenit. Verùm apud *Celſum* cœliacus ventriculi morbus vocatur, omnino diverſus; ſic enim habet: (*f*) *In ipſius verò ventriculi porta conſiſtit is, qui & longus eſſe conſuevit, & κοιλιακὸς à Græcis nominatur. Sub hoc venter indureſcit, dolórque ejus eſt: alvus nihil reddit, ac ne ſpiritum quidem tranſmittit: extremæ partes frigeſcunt: difficulter ſpiritus redditur.* Obtinuit tamen uſu hodie, ut cœliaca paſſio dicatur, quando (*g*) alimenta aliquam adepta ſunt coctionem, & diutius in ventriculo morantur, neque tam citò alvo expelluntur, quàm in lienteria, in qua alimenta prorſus cruda, protinus ut ſumta ſunt, alvo prodeunt; tantâ támque manifeſtâ cruditate, ut alimenti aſſumpti genus apertè cognoſcatur: adeóque illo ſenſu cœliaca paſſio inter diarrhœæ ſpecies numerari poterit.

In Diarrhœæ autem conſideratione tria inprimis notanda videntur, diverſitas nempe materiæ, quæ excernitur; loca varia corporis, unde hæc materia prodit; denique cauſæ, quæ faciunt, ut hæc materia deponatur in cavum inteſtinorum, & dein per alvum expellatur: quæ omnia bene cognoſci debent, ut prognoſis & indicatio curatoria haberi poſſint. Primò videbimus, quid de materia, per diarrhœam excretâ, Obſervationes Medicæ docuerint.

(*a*) De Medicin. Lib. IV. cap. xv. pag. 224.
(*b*) Ibid. cap. xvi. pag. 226.
(*c*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 813.
(*d*) De Cauſ. & ſign. morbor. diuturnor. Lib. II. cap. vii. pag. 58.
(*e*) De curat. morbor. diuturn. Lib. II. cap. vii. pag. 132.
(*f*) De Medicin. Lib. IV. cap. xii. pag. 220.
(g) Gorræi Defin. Medic. pag. 332.

MUCUM vocamus humorem lentum, ſpiſſum, exſiccatione in topho & lemas indureſcentem, ſolâ maceratione in aqua iterum reſolubilem. Omnes illas dotes in muco narium, qui lubricandæ & defendendæ membranæ internæ narium inſervit, invenimus. Verùm, utì §. 75, dictum fuit, ſimilis mucus fauces, os internum, œſophagum, ventriculum, & totum inteſtinorum tractum inungit; unde minimè mirum videbitur, ſi in diarrhœa mucus quandoque per alvum excernatur. Fit ergo talis mucoſa alvi egeſtio, quando naturalis mucus has partes obliniens, accumulatus ſæpe majori copiâ, expellitur. Quandoque etiam in morbis organa illa, quæ ſecernendo huic muco inſerviunt, ſic diſponuntur, ut longè major copia muci generetur. Patet hoc in cartarrhis, dum homines, quibus ſanis nares ſiccæ eſſe ſolent, incredibilem copiam muci quotidie emungunt; cúmque ſimiles folliculi mucoſi per internam ſuperficiem ventriculi & inteſtinorum diſtribuantur, patet ſatìs, illis ſimiliter affectis, magnam copiam muci colligi, & per alvum excerni poſſe. Unde & *Hippocrates* monuit, hominibus capita humida & pituitoſa habentibus, ventres (*a*) *crebrò exturbari, pituitâ à capite defluente.* Et alibi, (*b*) *Quibus per alvi profluvia ſpumoſæ fiunt dejectiones, iis à capite pituita defluit.* Veteres enim, circulationis ignari, dum ſubitas aggeſtiones materiæ humidæ in locum quemdam corporis videbant, neque intelligebant, quâ vi, & per quas vias derivaretur, crediderunt, illam colligi in cerebro, quod minimè ſanguinolentum, & frigidum dixerunt, & inde defluere verſus alias partes corporis, unde catarrhos vocaverunt, quòd deorſum fluerent.

LYMPHAM. Oris ſaliva deglutita, ventriculi & inteſtinorum arteriis exhalantibus ſecretus liquor, ſuccus pancreaticus, imò & bilis hepatica dicta, adeo diluta & tenuis, materiam dare poſſunt, diarrhœæ lymphaticæ. Si enim conſideretur copia ſalivæ deglutitæ, ingens numerus fiſtularum arterioſarum in ventriculi & inteſtinorum cava hiantium, pancreatis & hepatis moles, patebit ſatìs, magnam lymphæ copiam continuò in inteſtina depluere, quæ in ſanitate iterum abſorbetur; verùm in morbis quandoque per alvum expellitur ſummo damno, cùm ſic magna copia humorum ſanorum ſubducatur de corpore, & chyli ex ingeſtis debita præparatio impediatur; cùm nempe illa pro magna parte à miſcela humorum ſanorum cum crudis ingeſtis pendeat. Unde &, ſi diu duret talis diarrhœa, magna debilitas, & peſſimæ obſtructiones viſcerum abdominalium ſequi ſolent. Verùm & in aliis corporis locis ſtagnans lympha, venis reſorpta, & circulantibus humoribus miſta, quandoque hâc viâ de corpore exit; utì in hydropicis ſalutari effectu quandoque obſervatur. Unde dixit *Hippocrates* (*c*) *Hydrope laboranti ſi aqua ex venis in ventrem fluxerit, morbi ſit ſolutio:* (*d*) *In hydrope incipiente; alvi profluvium aquoſum oboriens, citra cruditatem, morbum ſolvit.*

GLUTEN. Muco naturali tenacius, & quandoque ex hujus accumulatione & morâ diuturniori natum; aliquando & ingeſtis (vide Capitulum *de morbis ex glutinoſo ſpontaneo*) glutinoſis originem debet. Miras talis glutinis in inteſtinis concretiones docet Hiſtoria Medica. Legatus *Caroli Quinti Imperatoris* (*e*) *dolore torquebatur, necnon tumore à dextro hypochondrio per ima ventriculi in ſiniſtrum*

(*a*) Lib. de Aere, locis & aquis, cap. II. n°. VIII. Charter. Tom. VI. pag. 189.

(*b*) Aphoriſ. Sect. VII. n°. XXX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag 306.

(*c*) Ibid. Sect. VI. n°. XIV. pag. 255. Conter. Coac Prænot. n°. CCCCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(*d*) Coac. Præn. n°. CCCCLVII. Charter. Ibid. pag. 878.

(*e*) Fernel. Patholog. Lib. VI. cap. IX. p. 157.

exporrecto. Integris ſex annis remedia adhibita fuerunt ſcirrho emolliendo, cùm talem hunc tumorem crederent Medici: *Injecto tandem acriori clyſtere, durum ac firmum quidpiam, medio ductu pertuſum, pedis longitudine, detractum eſt; quod ille inteſtini portionem eſſe metuebat.* Cùm tamen illico inde levatus foret iterum ac tertiò, clyſterem admiſit; atque ſimili eductâ materie integre convaluit. Alteri cuidam ſimilis, ſed gravior affectus alvum prorſus cohibuit; quo mortuo, inventum eſt colon inteſtinum uſque adeo infarctum pituitâ concretâ, ut ſolidum omnino videretur, nullæque fæces per alvum exire potuerint. Huc etiam referri poteſt pituita illa vitrea dicta, quæ pellucida vitri inſtar, & tremula inſtar gelatinæ vel albuminis ovi, per alvum quandoque excernitur; de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 71, dicta fuerunt.

PUS, SANIEM. Quando nempe in ventriculo, vel inteſtinis, aut in viſceribus, quæ ſuos humores huc deducere ſolent, vomicæ ruptæ pus effundunt. Verùm & in aliis locis corporis, quæ directè ſe in ventriculum & inteſtina exonerare nequeunt, pus hærens per metaſtaſim verſus inteſtina deponi poterit; uti pluribus Obſervationibus demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 406. Idem & de pure nimiâ morâ in abſceſſu clauſo in ſaniem mutato, verum eſt.

SANGUINEM. Quando ulceratis, vel eroſis ab acrioribus humoribus, inteſtinis ſanguinolentæ fæces exeunt, ſimul dolor & tormina adſunt; túncque dyſenteria potiùs ſanguinea, quàm diarrhœa, vocandum eſſet hoc malum. Verùm accidit quandoque abſque notablili dolore ſanguinem ano exire, per anaſtomoſin dilatatis vaſis hepaticis, aut meſentericis; vel & hæmorrhoidalibus. Ruptis etiam à quacumque cauſa vaſis, idem fieri poſſe facilè patet. Sic memini me aliquoties vidiſſe, poſt diuturnas & moleſtiſſimas cardialgias, ingentem copiam ſanguinis abſque ullo dolore per anum excretam fuiſſe: ſed brevì ſequebatur ſummæ debilitas, animi deliquium, & mors. Ubi verò per anaſtomoſin dilatatis vaſis hoc fit, non tantum periculum eſt; imò ſæpe ſalutaris eſt talis ſanguinis excretio, dum & nimia ſanguinis copia tollitur, & ſæpe aliarum ſanguinis excretionum naturalium defectus ſuppletur. Sic novi plures viros, lautè & otiosè viventes, quibus familiare eſt ter vel quater in anno purum ſanguinem alvo excernere, abſque ullo ſanitatis detrimento, quinimo longè meliùs ſe poſt talem evacuationem habent. Notavit & *Galenus*, ſanguinem per circuitus quoſdam exire quibuſdam, (*a*) *Vel ob mutilatos artus* (vide & *Commentaria* §. 474.) *vel exercitationem derelictam*. Atque alio in loco poſtquam ſimilia dixerat, addit ſequentia: (*b*) *Ac viſa eſt quoque mulieribus, ſuppreſſis menſtruis, hujuſmodi per ſedem ſanguinis vacuatio fieri; ut & nonnullis per vomitum ob eamdem cauſam. Verùm & his quidem ſincerus ſanguis excernitur, ſimilis ei, qui ab hoſtia interfecta profunditur; modò infernè per alvum, modò per ſuperiores etiam partes.*

Hæc ſunt illa, quæ præcipuè materiam diarrhœæ faciunt: bilis autem & his addenda eſt, ut facilè patet, licèt non recenſita fuerit. Statim enim ubi dicetur de locis, unde materies, per diarrhœam evacuanda prodit, numerabitur & veſicula fellis. Pro varia jam miſcela horum omnium inter ſe, magna diverſitas iterum ſequetur. Præter hæc autem raris quandoque caſibus conſtitit, aliam mate-

(*a*) De Symptom. cauſis Lib. III. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 97.

(*b*) De loc. affect. Lib. V. cap. ultimo. Charter. Ibid. pag. 503.

riam alvo excerni poſſe, quæ ad enumeratas ſpecies referri nequit. Sic apud. *Tulpium* habetur, quòd (*a*) *mulier gracilis ac tenera, afflicta frequentiùs, ſive à febre tertiana, ſive ab obſtructo liene, excrevit tandem ſingulis diebus quatuor decim & ampliùs menſes, plurimùm flaveſcentis adipis incumbentis ſtercori, inſtar butyri liquefacti*; atque tali quidem copiâ, ut aliquot vaſcula replere potuiſſet. Veram autem pinguedinem eſſe patebat ex eo, quòd carbonibus injecta flammam ſatìs lucidam ederet, & frigefacta concreſceret *inſtar durioris adipis*. Prodibat autem ſemper abſque torminibus per alvum hoc pingue, abſque febre colliquativa, quam plerique Medicorum ſuſpicabantur, & abſque emaciatione corporis: quinimo manſit hæc mulier proſperâ ac illibatâ valetudine, etiam poſt ſextum decimum ab hac excretione annum. Similis alter caſus apud eumdem Auctorem habetur (*b*).

NARIUM, ORIS, FAUCIUM, &c. Enumerantur jam loca, ex quibus diarrhœæ materia in cavum inteſtinorum venire poſſit, atque deinde per alvum expelli. Ex omnibus autem enumeratis locis directa via eſt in inteſtina. Ex naribus enim in fauces delabi poſſunt humores, hinc in ventriculum & inteſtina: unde quandoque vano metu perculſi fuerunt & ægri & Medici, dum ſanguis, de naribus fluens, deglutitus à dormientibus, poſtea per alvum exiret. Hinc etiam muci copia per alvum ſæpe exit in junioribus, dum coryzâ laborantes deglutiunt ex naribus in fauces delapſum, vel & ex pulmone tuſſi prodeuntem mucum. Ex hepate per porum bilarium, ex veſica fellis per ductum cyſticum in inteſtinum duodenum via patet: unde diarrhœæ bilioſæ, hepaticæ, atrabilariæ, &c, fieri poſſunt. Idem & de pancreate verum eſt. Sed & inteſtina innumeris fiſtulis arterioſis, in cavum illorum humores à ſanguine ſecretos exhalantibus, & venoſis reſorbentibus, donantur; utì docuerunt injectiones Anatomicæ tam per venæ-portarum, quàm arteriarum meſentericarum, ramos factæ; adeóque & ex his vaſis humores in inteſtina venire poſſunt, & ſatìs copioſi quidem, utì patet, ſi conſideretur ingens illorum numerus, & quòd extremi fines horum vaſorum in inteſtinorum cavum hiantes ſatìs facilè dilatabiles videantur, dum vel ipſam materiam ceraceam tranſmittant; utì pluribus in locis notavit *Ruyſchius*, & ipſe aliquoties vidi, licèt non adeo magnâ vi urgeretur materia in vaſa, neque ulla extravaſata materiæ ob vaſorum rupturam ſigna apparerent poſtea, inflatis & exſiccatis inteſtinis ſic repletis. Quámvis autem fiſtulæ venoſæ minimæ naturaliter reſorbeant contentos in inteſtinorum cavis humores, tamen cùm omnes venæ illæ in truncum venæ-portarum, ſe exonerent; atque vena-portarum per hepar diſtributa arteriæ munere fungatur, impedimento nato, quod liberum tranſitum humorum per ultimas venæ-portarum anguſtias in hepate tollat, poterunt humores, poſt ſummas anxietates, vomitus, & aucta reſpirationis molimina, retrogrado motu ex venis in cavum inteſtinorum venire. Videantur illa quæ in *Commentariis* §. 631, de hoc motu retrogrado dicta fuerunt.

Cùm autem minutâ reſiſtentiâ in vaſis, vel à quacumque cauſa aucto impetu liquidi per ipſa moti, poſſit derivari copia humorum ex aliis partibus verſus hæc loca; patet, etiam ab aliis & diſſitiſſimis corporis partibus derivatos humores per alvum exire poſſe. Sic novimus, repetito purgantium medicamentorum uſu totum

(*a*) Obſerv. Med. Lib. III. cap. XVIII. pag. 208. | (*b*) Ibid. cap. XIX. pag. 210.

corpus exhauriri poſſe; atque idem accidere ob diuturnam diarrhœam §. 721, dicetur. Nunquam autem evidentiùs hoc apparet, quàm in cholera morbo, ubi ſubitò paucarum horarum ſpatio tanta copia liquidi, tam per vomitum quàm per alvum, evacuatur, ut totum corpus exhauſtum, facies pallida, collapſa, proſtratæ omnes vires, imò & quandoque convulſiones à nimia & ſubita tali inanitione obſerventur, licèt ne guttula quidem ſanguinis ſurſum vel deorſum prodierit; quod ſumma ſæpe cum admiratione vidi: & inprimis in vegeta puella, quæ trium horarum ſpatio hunc morbum paſſa ſic mutatam & collapſam habebat faciem, ut nequidem à familiaribus agnoſceretur; venenatâ quaſi vi ſolutis omnibus humoribus, & per vomitum & alvum violentiſſimè expulſis.

PRO CAUSA VIRES IN INTESTINA EXPELLENTES VALIDAS, &c. Vidimus jam quænam & quotuplex ſit materia diarrhœæ; & à quibus locis hæc materia in cavum inteſtinorum derivari poſſit. Quodcumque ergo facit, ut majori copiâ humores deriventur in cava inteſtinorum, hoc reſpectu erit cauſa diarrhœæ; adeóqùe & diarrhœa ſupponit vires in inteſtina expellentes validas. Verùm hæc ſola cauſa non ſufficit: ſi enim vaſa reſorbentia venoſa, quæ in omni puncto ſuperficiei internæ ventriculi & inteſtinorum reperiuntur, imbibant iterum huc depulſos humores, non erit diarrhœa. Dum enim homo ſanus duodecim libras aquæ Spadanæ haurit, ſæpe ne gutta quidem per alvum exit; ſed, licèt tantâ copiâ liquidi inteſtina alluantur, omne illud venis bibulis reſorbetur, & per ſudoris vel urinæ vias exit de corpore. Requiruntur ergo in inteſtinis vires contrahentes tam validæ, ut tantam liquidi copiam coercere valeant, ne per alvum exeat. Ubi autem illæ vires contrahentes debilitantur, liquidum ore aſſumtum, vel ex vaſis inteſtinorum & meſenterii, aut vicinorum viſcerum, in cavum inteſtinorum delatum, per alvum dilabetur; pro parte ſaltem, vel & integre, ſi inteſtina penitus reſoluta & paralytica quaſi facta fuerunt. In priori caſu liquida & frequens fiet alvi egeſtio; in poſteriori aderit lienteria, dum ingeſti, vel in cavum inteſtinorum expulſi humores, proprio pondere, & reſpirationis prælo expelluntur per alvum immutati ferè, & ſæpe inſciis ferè ægris, quod tunc ſemper peſſimum ſignum dat; denotans nempe perfectam reſolutionem inteſtinorum. Unde lethalem dixit alvi dejectionem *Hippocrates*, (*a*) *quæ ægri fugiens ſenſum exit.* Cùm autem hoc quandoque contingat delirantibus aut phreniticis ob cerebrum affectum potiùs, quàm ob inteſtinorum reſolutionem, alio in loco hanc prognoſin magìs limitavit dicens, (*b*) *Ab alvo tenuia non ſentienti tranſire, ei qui apud ſe ſit, malum, ut hepatico.* Unde etiam adſtringentia, utì poſtea in cura dicetur, proſunt roborando laxas nimis inteſtinorum fibras, atque etiam aromatica ſtimulantia multi ſæpe usûs ſunt, ut irritentur in validiorem contractionem inertes fibræ. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*c*) *In diuturnis lienteriis ſi ructus acidus qui prius non exſtitit oboriatur, ſignum bonum eſt.* Notat enim, aliqualem rediiſſe vim contractilem ventriculo & inteſtinis, quâ coercere poſſint ingeſta ſaltem tamdiu, ut ſpontaneâ mutatione degenerare incipiant, & acidos ructus facere; cùm in lienteria, propriè dictâ, ingeſta omnia citò tranſeant per alvum immutata.

Verùm præter hanc debilitatem virium contrahentium in inteſtinis videtur & alia

(*a*) Coac. Prænot. n°. DCXXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 890.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXXX. Charter. Ibid. pag 750.

(*c*) Aphor. Sect. VI. n°. 1. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 245.

cauſa diarrhœæ eſſe. Novimus enim, inteſtina naturaliter motu quaſi vermiculari moveri, uti in vivis animalibus diſſectis, & in hominibus, per vulnera vel alias cauſas (vide *Commentaria* §. 648.) inteſtina conſpectui offerentibus, patuit: vocatur motus periſtalticus, quo ſucceſſivis in locis ſe contrahentes fibræ inteſtinales applicant fiſtulas venoſas abſorbentes illis, quæ inteſtinorum cavo continentur, ſícque ſenſim hæc contenta per totam tubi inteſtinalis longitudinem promoventur ad anum uſque. Remoram autem diuturnam patiuntur hæc contenta antequam ad anum perveniant, ob juga inteſtinorum illorum cavum arctantia, & ob retrogradum motum periſtalticum retropellentem iterum contenta. Nam ſi attento oculo, vivi animalis diſciſſo abdomine, inteſtina quis luſtret, patebit evidenter, motu periſtaltico contenta inteſtinorum propelli; mox, eodem motu, retrogrado facto, repelli iterum; propellenda denuo momento ſequenti, adeóque lentiſſimè verſus anum deduci. Illud autem requirebatur, ut per tantam inteſtinorum longitudinem propulſis cibis & potibus, & humoribus huc delatis, omníque momento abſorbentium venarum oſculis applicatis, exhauriri poſſet omne ferè liquidum; fæcéſque relictæ, omni utili humore privatæ, figuratæ, molles tamen adhuc plerumque in ſanis, per alvum excernerentur. Videtur autem in hominibus, optimâ ſanitate fruentibus, determinato temporis ſpatio, vario tamen in variis, totum illud iter ab ore ad anum uſque abſolvi: illúdque unuſquiſque experiri poteſt, ſi uvas Corinthiacas integras, (quæ tales ſemper per alvum excernuntur) deglutierit, & deinde fæces egeſtas luſtrando obſervaverit, quonam temporis intervallo hæ uvæ per alvum prodeant. Unde etiam pleriſque hominibus familiare eſt certâ quâdam horâ alvum deponere. Hinc dixit *Hippocrates*, (*a*) *Alvi dejectio optima eſt mollis, cohærens ac compacta, ſubfulva, non valde graveolens, prodiens horâ conſuetâ; copiâ pro ratione ingeſtorum.* Tali enim dejectione exiſtente, inferior venter ſanus eſt.

Si ergo quacumque de cauſa ſic irritentur inteſtina ut per motum periſtalticum validiorem & celeriorem illa, quæ inteſtinorum cavo continentur, citiùs ad anum veniant, non dabitur tempus requiſitum, ut fiſtulæ venoſæ abſorbentes omne liquidum exhaurire poſſint; adeóque & frequentiùs movebitur alvus, & liquida erunt excrementa, id eſt, aderit diarrhœa. Quinimo & celerrima tali propulſione poterunt ingeſta vix mutata per alvum expelli, adeóque aderit lienteria; quæ vulgò ſoli inteſtinorum paralyſi ſolet adſcribi. Unde & *Galenus* (*b*) male omni lienteriæ hoc nomen, quod levitatem inteſtinorum deſignat, impoſitum eſſe monet; agnoſcens hunc morbum produci poſſe, dum mordaces & acres humores ventriculum & inteſtina irritant. Imò etiam addit, crudis & exulceratis ab acribus talibus humoribus inteſtinis, cibos tranſeuntes illa ſic ſtimulare, ut citiſſimè illos propellant; cúmque illud in toto tractu inteſtinorum fit, tanta erit tranſitûs celeritas, ut nullum fiat coctionis rudimentum. Quàmvis autem & talem lienteriam ventriculi & inteſtinorum imbecillitati tribuendam voluerit, patet tamen ſatìs ex illis, quæ in eodem loco ſequuntur, quòd tantùm intellexerit debilitatam coctionem, non verò imbecillitatem illius virtutis, quâ ventriculus & inteſtina ſe contrahunt, & contenta verſus anum propellunt. Ut autem diſtingui poſſint binæ illæ ſpecies lienteriæ, dicit, illam, quæ ab acribus humoribus ventriculum & inteſtina irritan-

(*a*) Coac. Prænot. n°. DCI. Charter. Tom. VIII. pag. 868. Confer. Prognoſtic. ibid. Comment. II. Sentent. XIII. Charter. pag. 626.

(*b*) Aphor. Sect. VI. n°. I. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 246.

tibus fit, morſus ſenſum comitem habere; contrà verò illam, quæ ob inteſtinorum & ventriculi propriè dicendam debilitatem fit, omni doloris ſenſu carere.

Accelerari autem illum motum inteſtinorum, quo contenta verſus anum deducuntur, per ſtimulos, docet purgantium remediorum efficacia; quæ & irritatione ſuâ videntur humores huc versùs elicere, ſimúlque hunc mótum augere. Quámvis enim, ut duræ fæces exprimi poſſint, ſæpe ſummo nixu muſculorum abdominalium & diaphragmatis opus ſit, tamen & ſolâ inteſtinorum actione fæces poſſe expelli certum eſt; cùm quandoque invito, & ſummâ vi obluctante homine, alvus exoneretur. Pulchro Experimento hanc rem confirmavit *Wepferus*. Catello enim dederat vitri antimonii ſcrupulum cum lacte, atque tribus horis elapſis diſſecto abdomine, & (*a*) *inteſtinis prorſus denudatis & extra abdomen propendentibus nihilominus fæces flavas, conſiſtentiæ prope naturalis, per alvum exoneravit* hoc animal, ſolâ inteſtinorum vi expulſas, ut evidenter apparet. Unde patet ratio, quare poſt cathartica aſſumta, & in diarrhœa ſpontanea, murmura & borborygmi in abdomine audiantur, & ſæpe alvi evacuationem præcedant tormina, licèt non adeò moleſta & frequentia quàm in dyſenteria, ob motum nempe periſtalticum inteſtinorum acceleratum. Simul etiam ex dictis apparet, quare *Hippocrates* dixerit, (*b*) *Prædicere autem oportet, excretionem ſubtus erumpentem deſituram eſſe, quum tangenti ventrem manu nullus motus occurrerit, & in fine dejectionis flatus penetrârit.*

Dum ergo in textu debilitas virium contrahentium in ipſis inteſtinis pro cauſa diarrhœæ ponitur, illud non tantùm intelligendum eſt, ac ſi in omni diarrhœa per reſoluta & paralytica inteſtina dilaberentur contenta, verùm etiam quatenus naturalis effectus contractionis illius, reſorptio nempe liquidi per venas abſorbentes, minuitur; licèt, vi contractili inteſtinorum ſatìs validâ manente, accelerato motu periſtaltico expellantur contenta. Simili enim ſignificatione & *Galenus*, utì modò vidimus, lienteriæ cauſam poſuit imbecillitatem ventriculi & inteſtinorum, licèt ab acribus humoribus has partes irritantibus producatur. Unde etiam in curatione diarrhœæ (§. 722.) acris irritantis lenimen commendatur: ex quo patet, tali ſenſu hæc verba accipienda eſſe.

VEL IN VASIS INTESTINORUM ABSORBENTIBUS IMPEDIMENTA, NE ADMITTANT. Si conſideremus, ſalivam deglutitam, ſuccum pancreaticum, hepaticum, verſus inteſtina deferri, & in omni puncto ſuperficiei internæ ventriculi & inteſtinorum minimas fiſtulas arterioſas eructare humores, patebit, magnam copiam liquidorum colligi in cavo inteſtinorum; quibus adhuc addenda ſunt liquida cibo & potu ingeſta. Naturaliter autem omne illud ferè reſorbetur venulis lacteis, vel per venas meſentericas ad magnum venæ-portarum alveum defertur; & ſolidæ tantùm fæces per alvum exeunt. Si ergo quodcumque adfuerit impedimentum, quo prohibetur liquidorum inteſtinis contentorum reſorptio, liquida & copioſior neceſſariò fiet alvi egeſtio; dum vel ſolâ contentorum mole, vel & per moram natâ acrimoniâ irritantur inteſtina in celeriores contractiones, vel penitus reſolutis inteſtinis, & ſolâ reſpirationis actione preſſis, collecta liquida per alvum dilabuntur. Quámvis autem, impedimento nato in venæ-portarum ramis per hepatis ſubſtantiam diſtributis, venæ meſentericæ ſe libere evacuare nequeant, adeóque nec commodè recipere abſorbendos ex inteſtinorum cavo humores; tamen minùs frequens

(*a*) Cicut. aquat. Hiſtor. & nox. cap. XX. Hiſtor. II. pag. 253.

(*b*) Prædiction. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 821.

hæc diarrhœæ cauſa eſt, quia venæ facilè diſtenduntur, & tandem in tali caſu, poſt ſummas anxietates & vomitus (vide §. 631. 632.), retroprimuntur ex venis in arterias humores, ſícque iterum venæ majores deplentur. Verùm minima venularum in inteſtina hiantium oſcula, mucoſis lentis humoribus hîc collectis, vel & aphthoſis cruſtis (vide §. 988.) ſic poſſunt tegi, ut nihil admittere queant, dum interim arteriolæ exhalantes, impetu arterioſi ſanguinis illas urgente, minùs facilè obſtruuntur, adeóque hæ ſæpe pergunt humores effundere, licèt venoſa oſcula nihil admittere poſſint. In peſſimis aphthis, ferè ſemper tunc lethalibus, talis diarrhœa adeſt, & quandoque in pueris, quibus tumidum abdomen indigeſtis cibis infarctum prominet; túncque jugis diarrhœa eſt, non minutâ tamen ventris mole. Talem morbum *Hippocrates* (*a*) deſcripſiſſe videtur; & apud *Celſum* iiſdem ferè verbis habetur: (*b*) *At inteſtinorum lævitas periculoſior eſt, ſi frequens dejectio eſt, ſi venter omnibus horis & cum ſono, & ſine hoc, profluit; ſi ſimiliter noctu & interdiu; ſi, quod excernitur, aut crudum eſt, aut nigrum, &, præter id, etiam læve, & mali odoris; ſi ſitis urget; ſi poſt potionem urina non redditur (quod evenit, quia tunc liquor omnis non in veſicam, ſed in inteſtina deſcendit); ſi os exulceratur*, &c. Poſt diuturnam dyſenteriam exulceratis inteſtinis, & dein his locis cicatrice obductis, fortè idem obtinet, quod in externarum corporis partium cicatricibus videmus, imperſpirabilem talem locum nempe eſſe, deſtructâ partis fabricâ. Videtur autem hanc cauſam lienteriæ agnoviſſe *Galenus* dicens, (*c*) *Ex dyſenteria inteſtinorum lævitas oritur, ubi ex magna ulceratione multæ cicatrices inteſtinis oboriuntur, propter quas cibum non retinent; unde ex inteſtinorum lævitate vocata eſt lienteria. Quamobrem talis eſt inſanabilis lienteria, cicatrices namque non ſaneſcunt.* Periculoſam eſſe ab impedimento in vaſis abſorbentibus nato diarrhœam, ſatìs patet; unde & *Celſus* modò citatis ſubjungit, (*d*) *Inter quæ cùm evidens mors ſit, multò evidentior eſt, ſi jam in longinquum quoque id vitium eſt; maximè etiam ſi in corpore ſenili eſt.* Ubi verò à muco lento, & fæcibus accumulatis fit in junioribus, major ſpes curæ eſt: ſaponaceis enim ſolutâ, & dein purgantibus deturbatâ hâc ſaburrâ, ſæpe ſanantur. Unde fortè *Hippocrates* dixit de hoc morbo agens, (*e*) *Eſtque morbus hic graviſſimus ſenioribus; vehemens eſt etiam viris. Reliquis autem ætatibus multò minor.*

§. 720. QUARE liquet, fluorem alvi in febribus multiplicem eſſe quoad materiem; cauſam; effectus; eventum; adeóque ſæpe omnino incurabilem eſſe; & rarò colliquativum, eúmque vix unquam medicabilem.

Ex omnibus illis, quæ ad paragraphum præcedentem dicta fuerunt, patet inſignem varietatem in hoc morbo obtinere poſſe; quámvis ommes illæ diverſæ ſpecies generali nomine diarrhœæ comprehendantur. Primò quoad

MATERIAM. Vidimus enim ſanos & morboſos humores ex omnibus illis partibus corporis, quæ directè liquida ſua in ventriculum & inteſtina evacuant,

(*a*) Prædiction. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 822.
(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. VIII. pag. 74.
(*c*) Introductio, ſeu Medicus. cap. XIII. Charter. Tom. II. pag. 385.
(*d*) De Medicin. Lib. II. cap. VIII. pag. 74.
(*e*) Prorrhet. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 822.

diarrhœa materiam facere poſſe. Præterea & ex locis etiam remotiſſimis, per metaſtaſim materiæ morboſæ, humores huc derivari poſſunt. Unde & ex ſola hac materiæ, per diarrhœam evacuatæ, diverſitate, in prognoſi plurima determinavit *Hippocrates*: (*a*) *valde aquoſum, aut album, aut ex viridi pallidum, aut vehementer rubrum, aut ſpumans dejicere, mala hæc omnia. Sed malum quoque eſt & exiguum, & glutinoſum, & album, & ſubpallidum, & læve. His autem alvi excrementis magis lethalia fuerint nigra, aut pinguia, aut livida, aut æruginoſa, aut fœtida.* Similia plurimis aliis in locis habentur. Præter reliqua autem damnavit ſinceras dejectiones, ἄκρητα διαχωρήματα; quæ vocantur, quando humor bilioſus, melancholicus, porraceus, æruginoſus, &c, ſolus inteſtina pervadit, nullâ aquosâ humiditate, aliiſve illi permiſtis; uti *Galenus* (*b*) hoc vocabulum explicat. Deſignat enim impetuosè ruere per inteſtina talem humorem; atque vim illam, quâ inteſtina ſe contrahunt, & contenta coercent, nullam ferè amplius eſſe: cùm hæc, ſi valida foret, affluentem humorem cum reliquis cavo inteſtinorum contentis miſcuiſſet; ſicque feciſſet, ut non impermiſtus per alvum exiret.

CAUSAM. Generales cauſarum claſſes tres enumeratæ fuerunt paragrapho præcedenti; quæ tamen ingentem diverſarum cauſarum numerum ſub ſe comprehendunt. Sic v. gr; cauſæ in inteſtina humores expellentes admodum variæ deprehenduntur. Dum calido de lecto ſurgens quis corpus frigidæ exponit auræ, ſæpe brevi poſt levia tormina ſequuntur, & liquida aliquoties deponetur alvus; ob impeditam ſubitò perſpirationem, verſus inteſtina ruentibus tunc humoribus. Acrior vel corrupta bilis in morbis acutis, acida acrimonia in junioribus, vel & adultis debilioribus, toties diarrhœam faciunt. Inflammatio inteſtinorum, uti poſtea patebit, & varii inflammationis exitus huc quoque faciunt. Ex quibus ſatis patet, multiplicem eſſe diarrhœæ cauſam.

EFECTUS, EVENTUM. Si enim per diarrhœam tollatur ſuperabundans quidam in corpore humor, quamvis bonus fuerit; vel expellatur noxia materia, integris manentibus ægri viribus, bonus effectus erit, & ſalubris eventus. Contrarium autem obtinet, ubi bonorum humorum jactura fit, vel vires ægri validam evacuationem ferre nequeunt. Sic vel ipſius ſanguinis per alvum profluvium ſalutare quandoque eſt, dum in plethoricis hominibus, ob mutilatos artus v. gr; vel in fœminis menſtruis ſuppreſſis laborantibus, abundans ſanguinis copia per hanc viam exit, per anaſtomoſin dilatatis vaſis. Ubi verò eroſis vaſis idem fit, ſummum ſæpe diſcrimen imminet. Sic dictum fuit in *Commentariis* §. 594, criticâ quandoque diarrhœâ tolli in morbis illud, quod à ſanitatis legibus ſic receſſerat, ut cum reliquis humoribus abſque functionum læſione fluere non poſſet per vaſa. In morborum acutorum initiis, nondum coctâ & ad exitum diſpoſitâ morbi materie, toties funeſta fuit diarrhœa. Verùm pro vario eventu diarrhœæ conſideranda inprimis ſunt ægri temperies & vires, morbi genius, & diverſum tempus morbi. Robuſta enim & plena corpora ſatis facilè magnas etiam evacuationes ferre ſolent; mobiles & teneræ fœminæ à levibus etiam evacuationibus peſſimè afficiuntur. Sic (*c*) *Pleuritide aut peripneumoniâ affecto diarrhœa ſuccedens, malum* pronunciavit *Hippocrates*; ſequenti autem aphoriſmo (*d*) *ophthalmiâ laborantem diarrhœâ corri-*

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. ſentent. xx. xxi. xxii. Charter. Tom. VIII. pag. 629. 630.
(*b*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. vi, & xxiii. Charter. Tom. IX. Part. II. pp. 294, & 305.
(*c*) Ibid. Sect. VI. n°. xvi. pag. 256.
(*d*) Ibid. n°. xvii. pag. 257.

pi, *bonum* dixit. Et alibi, (*a*) *ſi albâ pituitâ detento vehemens diarrhœa ſuccedat, morbum ſolvit*; contrà verò (*b*) *ſi tabe detento diarrhœa ſuperveniat, lethale*. Pluribus Obſervatis *Hippocratis* & aliorum hoc confirmari poſſet, ſi opus videretur. Ut autem tutò judicare poſſint Medici, an diarrhœa ſalutaris futura ſit an non, inſerviet optimè axioma illud Practicum ſummi usûs: (*c*) *In alvi perturbationibus & vomitionibus quæ ſponte oboriuntur, ſi, qualia purgari oporteat, purgentur, confert & facilè ferunt; ſin minus, contrà. Sic & vaſorum evacuatio, ſi, qualem fieri oportet, fiat, & confert, & facilè ferunt; ſin minus contrà. Itaque inſpicere oportet & regionem, & anni tempeſtatem, & ætatem, & morbos, quibus vacuari, aut non vacuari oporteat.*

ADEOQUE SÆPE OMNINO INCURABILEM ESSE. Quandoque enim tanta eſt materiæ malignitas, & tanto impetu prodit, ut omnia Artis molimina eludat. Unde *Hippocrates* dixit, (*d*) *Quibuſcumque morbis incipientibus, ſi bilis atra ſurſum aut deorſum prodeat, lethale*. Et alibi, (*e*) *in febre ardente ſi alvus eruperit, mortale eſt*. Quem funeſtum eventum plures Hiſtoriæ ægrorum in *Epidemicorum* libris recenſitæ confirmant. Quandoque & in viſceribus, quæ directè in inteſtina humores ſuos evacuare poſſunt, vomicæ corruptæ, ſcirrhi maligni, imò & cancroſi tumores obſervati fuerunt, utì Hiſtoria Medica docet; unde corrupta ſanies, vel & acerrimi rodentes ichores, in inteſtina depluentes nullâ Arte medicabiles diarrhæas faciunt aut dyſenterias: hinc *Hippocrates* monuit, (*f*) *Ex morbo diuturno alvi deductio, malum*. Si jam penitus reſolutis inteſtinis omnia per alvum dilabantur, patet ſatìs, parùm ſpei ſupereſſe; utì etiam quando poſt longam dyſenteriam exulceratis inteſtinis, à relictis cicatricibus, inteſtinorum lævitas ſequitur. Poſt longam enim dyſenteriam deſinentem, (*g*) *ſi hydropes, aut lienteriæ fiunt, lethale eſt*.

ET RARO COLLIQUATIVUM, EUMQUE VIX UNQUAM MEDICABILEM. Quàmvis in omni diarrhœa validiori & diuturniori, ob magnam fluidorum jacturam corpus extenuetur, tamen non omnis alvi fluor colliquativus dici mereatur, licèt imperiti & jactatores ſæpe hoc vocabulo abutantur. Συντήκεσθαι enim, quod colliqueſcere, ſeu contabeſcere, propriè ſignificat, quandoque minùs propriâ ſignificatione uſurpari monuit *Galenus*, (*h*) dum in morbis corpus attenuaretur. Per alvi autem fluxum colliquativum propriè intelligitur, quando poſt morbos diuturnos, & inprimis poſt ſuppurationes viſcerum, aut longam hydropem, in putridum liquamen ſoluti humores per alvum ruunt. Hæc eſt illa diarrhœa, quæ in phthiſi conſummata, morbo & vitæ finem imponere ſolet, utì *Hippocrtes* pluribus in locis monuit (*i*). Similis & hydropicis ſub finem vitæ contingit, dum diuturnâ ſtagnatione corruptæ aquæ putrefecerunt viſcera, quæ his alluuntur; túncque miſeri ægri ſæpe optimam ſpem curationis concipiunt, dum mors inſtat. Prudentiſſimè ergo monuit *Hippocrates*, utì ad §. 719, dictum fuit, diarrhœam

(*a*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. XXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 305.
(*b*) Ibid. Sect. V. n°. XIV. pag. 202.
(*c*) Ibid. Sect. I. n°. II. pag. 5.
(*d*) Ibid. Sect. IV. n°. XXII. pag. 146.
(*e*) Coac. Prænot. n°. CXXX. Charter. Tom. VIII. Confer. pag. 858.
(*f*) Aphoriſm. Sect. VIII. n°. VII Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 343.
(*g*) Coac. Prænot. n°. CCCCLXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 879.
(*h*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 70.
(*i*) Ibid. Sect. V. n°. XII, & XIV. pp. 201. 202. Coac. Prænot. n°. DCXXXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 890.

aquoſam (*a*) hydropicis prodeſſe, ſed in initio morbi tantùm. Cùm ergo fluor alvi colliquativus tantùm in deſperatis talibus caſibus ferè obſervetur, patet evidenter, illum non adeo frequentem eſſe, & vix unquam medicabilem.

§. 721. **SI** continuatur diu, viſcera abdominalia magis magiſque in eumdem morbum diſponit; eadem labefactat; excoriat; inflammat; reliqua autem vaſa & viſcera emungit, exhaurit; hinc atrophia, macies, debilitas, dyſenteria, inſpiſſatio fluidorum per totum habitum corporis; ſolidorum laxitas; fluidorum jactura; leucophlegmatia; hydrops; tabes.

Sequitur jam, ut de effectibus diarrhœæ dicatur, ſicque in prognoſi determinetur, quænam inde metuenda ſint mala. Ex antè dictis patuit, per diarrhœam ſæpe evacuari de corpore noxios humores; quandoque & nimiam bonorum humorum abundantiam minui, adeóque & quandoque prodeſſe diarrhœam. Verùm ubi ſic ſubducta fuerunt de corpore hæc noxia vel ſuperflua, nocebit diarrhœa, ſi pergat ulteriùs. Unde diuturnas diarrhœas, ſive bilioſas, ſive pituitoſas, ſive crudas abſolutè damnavit *Hippocrates* (*b*), noluítque, ut ultra ſeptimum diem alvi fluxus excurreret; ſed juſſit ut idoneâ victûs ratione & medelâ convenienti, diverſâ in variis ſpeciebus, coerceatur. Quæ omnia ex *Hippocrate* pulchre collegit *Celſus* dicens, (*b*) *Sed uno die fluere alvum ſæpe pro valetudine eſt: atque etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptimum diem id conquieſcat. Purgatur enim corpus, & quod intus læſurum erat, utiliter effunditur. Verùm ſpatium periculoſum eſt; interdum enim tormina ac febriculas excitat.*

ERGO SI CONTINUATUR DIU, VISCERA ABDOMINALIA MAGIS MAGISQUE IN EUMDEM MORBUM DISPONIT; EADEM LABEFACTAT. Continuo enim affluxu copioſi liquidi inteſtinorum interior ſuperficies maceratur, arteriarum orificia & ductus excretorii viſcerum pariter laxantur, adeóque minùs reſiſtunt appulſis humoribus, illóſque faciliùs tranſmittunt; ſic ſenſim aſſueſcit corpus, ut huc versùs magnam liquorum copiam derivet; ſimúlque reliquæ excretiones per veſicam, & inſenſibilem tranſpirationem, minuuntur; unde ſumma difficultas curationis naſcitur, dum debilitatis vaſis & viſceribus priſtinum robur reddere ſæpe arduum fit. Vidi ſic in pauperibus à malo victu ortas diarrhœas, neglectas in initio, per annos duraſſe, neque ſanari potuiſſe, quacumque demum methodo tentarentur; licèt nulla ſigna adeſſent corruptorum viſcerum, vel latentis cujuſdam in corpore vomicæ; ſed mera tantùm laxa debilitas inteſtinorum, & viſcerum abdominalium, pertinacem morbum facere viderentur.

EXCORIAT; INFLAMMAT. Conſtat ex Anatomicis internam ſuperficiem inteſtinorum eminentibus vaſculorum arterioſorum, venoſorum, extremis hirtam eſſe, atque ideo villoſam vocari. Tenera autem & pulpoſa hæc vaſculorum extrema, uti & nervoſæ papillæ hîc prominentes, blando muco ex folliculis mucoſis ſecreto inunguntur; ſícque defenduntur ab ingeſtorum præterlabentium acri-

(*a*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 255. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(*b*) Prædiction. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 813.

(*c*) De Medicin. Lib. IV. cap. XIX. pag. 229.

moniâ, vel aſperitate. Ubi ergo à diuturna diarrhœa teneras has partes defendens mucus detergitur; dolor & inflammatio ſæpe ſequuntur, ut facilè patet. Verùm & ipſa illa pulpoſa ſubſtantia inteſtinorum copioſis humoribus, huc affluentibus, macerata, vel & acrimoniâ eorumdem eroſa, ſecedit quandoque, & ramentorum ſpecie in dejectionibus alvinis apparet. Quàmvis enim mucus harum partium abſterſus tali ſub ſpecie fallere poſſit, docent tamen Obſervata, quandoque & ipſam inteſtinorum ſubſtantiam ſic deteri, & abradi. Hæc ſunt illa ramenta ξύσματα dicta *Hippocrati*, quæ meritò damnavit, dum in dejectionibus alvinis apparerent, dicens; (*a*) *Et quibus dejectiones, ſi reſidere permiſeris, neque moveris, veluti ramenta ſubſident. Quòd ſi paucæ ſint, parvus eſt morbus, ſin multæ, magnus.* Teſtatur *Galenus* ſe multos vidiſſe & ſæpe, (*b*) *quibus, cùm morbis gravibus atque diuturnis eſſent conflictati, maxima inteſtinorum pars erat putrefacta adeo, ut compluribus locis tunica omnis interior eſſet exeſa,* inprimis in morbis dyſentericis. Atque à tali cauſa natæ cicatrices glabræ, vaſis venoſis abſorbentibus deſtitutæ, videntur quandoque immedicabilem lienteriam feciſſe. Neque tantùm ramentorum ſpecie ſecedit interior hæc inteſtinorum tunica, ſed quandoque magna ejus pars ſub membranæ ſpecie exit, uti Obſervata Medica docuerunt; quorum unicum memorabile Exemplum adduxiſſe ſufficiet. Homo (*c*) *excruciatus impensè ab acribus inteſtinorum torminibus ſenſit.... adeo exulcerari ſibi inteſtina, ut intrà octidui curriculum excreverit integram illam tunicam, quæ inteſtinum rectum intus obvelat.* Neque ſtatim propellebatur hæc tunica, ſed firmiter podici adhæreſcens inſolitum præbebat ſpectaculum, neque potuit ante biduum exactum inde ſeparari.

RELIQUA AUTEM VASA ET VISCERA EMUNGIT, EXHAURIT. Quàmvis enim per diarrhœam in initio quandoque ſuperflui vel noxii humores expellantur, his expulſis tamen ſi duret, exeunt de corpore etiam bona liquida; ſimúlque ingeſta per alvum expelluntur, antequam ex illis poſſit præparari & reſorberi chylus, qui reſtaurandis illis, quæ quotidie per ſanitatis actiones de corpore pereunt, inſervit. Minuitur ergo copia liquidi, atque reliqua corporis vaſa & viſcera exhauriuntur. Ob hanc cauſam (*d*) *mulieri utero gerenti, ſi alvus multoties profluit, abortionis periculum eſt*; quia exhauſtis ſic vaſis (*e*) non ſupereſt, quod in una muliere duo corpora ſimul ſuſtineat.

HINC ATROPHIA, MACIES, DEBILITAS. Subducuntur enim de corpore illa, ex quibus perditorum reſtauratio perfici debet; adeóque deficiet nutritio. Cúmque ſimul defectu novi chyli reliqui humores acriores fiant, ſolvetur pinguedo corporis, circulantibus humoribus miſcebitur, atque illorum acrimoniam quidem demulcebit pro tempore, ſed & ſimul per alvum exibit cum reliquis, unde macies fiet. Frequenti enim alvi ductione emaciari homines, notiſſimum eſt. Unde etiam *Galenus* (*f*) in cura nimiæ obeſitatis commendavit aſſiduam ventris dejectionem. Debilitatem autem fieri ab inanitate vaſorum, exhauſto liquido, in *Commentariis* §. 661, demonſtratum fuit. Debilitatem verò in diarrhœa non tan-

(*a*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. LXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 331.

(*b*) De uſu partium Lib. IV. cap. XVII. Charter. Tom. IV. pag. 391.

(*c*) Tulpii Obſerv. Medic. Lib. III. cap. XVII. pag. 207.

(*d*) Hippocr. Aphor. Sect. V. n°. XXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 214.

(*e*) Celſ. de Medic. Lib. II. cap. X. p. 78.

(*f*) De Sanitate tuenda. Lib. VI. cap VIII. Charter. Tom. VI. pag. 175.

tùm ab inanitione deduxit *Hippocrates*, verùm etiam inde, quòd frequenter alvum excernere coactus æger delaſſetur, nec ſomnum capere poſſit, licèt parùm ſimul excernat; ſic enim habet, (*a*) *Verùm ſi alvi excrementum liquidum eſt, id nec ſtridere, nec crebrò, & paulatim excerni expedit; Feſſus enim homo ex continua exſurrectione ſuccumbens inſomnis fit; ſi verò affatim ſæpe dejiciat, defectûs animi periculum eſt.*

DYSENTERIA. Propriè tantùm deſignat inteſtinorum difficultatem: unde quando diarrhœæ accedunt moleſta tormina, & teneſmus frequens deponendi alvum cum dolore ſatìs acri, tunc ſolet dyſenteria dici. Quia autem diarrhœam ſequi ſolet dyſenteria, quando diuturno alvi fluxu excoriata inteſtina, vel & inflammata, dolent acriter; vel à mordacibus humoribus roduntur & exulcerantur; túncque plerumque mucus inteſtinorum deraſus, unà cum ſtriis paucis ſanguineis, ob vaſa jam nuda & detrita quaſi, ſoleat frequenti & moleſto teneſmo per alvum excerni; hinc ſanguinolentum alvi fluxum ſolum dyſenteriæ nomen mereri voluerunt quandoque Medici. *Celſi* deſcriptio huic opinioni favet. Dyſenteriam enim Græcis dictam vocavit tormina, illámque ſic deſcribit: (*b*) *Intus inteſtina exulcerantur: ex his cruor manat, iſque modò cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modò cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur; interdum ſimul quædam carnoſa deſcendunt. Frequens dejiciendi cupiditas, dolórque in ano eſt. Cum eodem dolore exiguum aliquid emittitur: atque eo quoque tormentum intenditur*, &c. Quámvis autem *Galenus* exulcerationem inteſtinorum (*c*) dyſenteriam dixerit, atque adeſſe negaverit, ſi mordaces humores per alvum effluxerint, antequam inteſtinorum exulceratio facta fuerit; tamen alibi *cruentam dyſenteriam* vocavit (*d*) *quæ utique definitur ſanguinis per inteſtina, citra exulcerationem, vacuatio*: imò eodem nomine vocavit illum ſanguinis per alvum fluxum, (*e*) qui in artuum exſtirpationem paſſis, & ob ſolitos labores intermiſſos plethoricis, obſervatur. Videtur autem cruenta talis dejectio meliùs ad diarrhœam referri, utì §. 719, factum fuit, cùm ſæpe abſque ullo teneſmo vel torminibus obſervetur. Minùs ergo propriè ſanguinis per alvum evacuatio pro ſigno dyſenteriæ pathognomonico habetur, cùm & bilioſa, mucoſa, atrabilaria materies per alvum ruere obſervetur cum teneſmo moleſto & torminibus validis; adeóque longè meliùs moleſtus dolor, & frequens teneſmus, ſive ab exulceratis inteſtinis, ſive ob mucum deraſum crudis & excoriatis, vel & inflammatis, hæc facta fuerint, dyſenteriam à diarrhœa diſtinguent; cui rei & ſtricta hujus vocabuli ſignificatio, difficultas nempe inteſtinorum, inprimis favet. Ex illis autem, quæ modò dicta fuerunt, patet ſatìs ratio, quare diarrhœam diuturnam ſequatur dyſenteria, utì & *Hippocrates* (*f*) monuit.

INSPISSATIO FLUIDORUM PER TOTUM HABITUM CORPORIS. Per diuturnum enim alvi fluxum liquidiſſima ſanguinis pars ſubducitur, adeóque illud, quod remanet, quámvis copiâ paucum, tamen inſpiſſatur & immeabile redditur. Neque repugnat, quòd antea in cura inflammationis, quæ per reſolutionem ſpiſſi inflammatorii perficitur, laudabatur alvi ſubductio, ſive per Artem facta diarrhœa.

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XIV. Charter. Tom. VIII. pag. 627.
(*b*) De Medicin. Lib. IV. cap. XV. p. 224.
(*c*) Epidem. Lib. II. Comment. II. text. XVII. Charter. Tom. IX. pag. 136, & ſequ. & alibi paſſim.
(*d*) Aphor. Sect. V. n°. IV. Ibid. Part. II. pag. 240.
(*e*) Lib. de Artic. Comment. IV. text. XXXVIII. Charter. Tom. XII. pag. 450.
(*f*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. LXXV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 336.

facta diarrhœa. Adhibebantur enim tunc purgantia, ut minueretur ſanguinis impetus (vide §. 396. n°. 2.) atque liquidorum copia (§. 396. n°. 3.), vel ut revelleretur impetus à locis inflammatis verſus alias partes (§. 396. n°. 4.); ſimúlque ſic reſtituebantur vaſis oſcillationes elaſticæ per imminutionem diſtendentis liquidi (§. 398. n°. 1.). Accedit, quòd tunc ſeligerentur talia, quæ unà cum vi purgante ſolvendi potentiam inſignem haberent. Verum quidem eſt, dum adeſt diarrhœa, ſolvi & fundi humores; ſed omne, quod ſolutum eſt, per alvum elabitur; adeóque illud, quod remanet, diluente vehiculo orbatum, obſtructionibus & inflammationibus producendis aptiſſimum erit. Hinc patet ratio, quare *Hippocrates*, qui(*a*) *ophthalmiâ laborantem, diarrhœâ corripi*, bonum dixerat; alibi notaverit (*b*), *Oculorum rubor* ἐν πυρετῷ *in febre oboriens* (alii legerunt ἀπυρέτῳ ſine febre) *alvi diuturnam malignam affectionem ſignificat*; utì etiam (*c*) *Rubores circa naſum, alvi humeſcentis ſigna ſunt*. Ob eamdem rationem in diuturna lienteria, (*d*) *Rubet facies, & quaſi maculis quibuſdam omnium colorum diſtinguitur*. Non mirum ergo in phthiſicis deſperatis, poſt diarrhœam colliquativam, puſtulas in facie naſci inflammatorias, anginâ fauces affici, &c. Idem etiam in hydrope inveterata obſervatur toties, dum omnis aqua vaſis exit, & in cavis corporis colligitur; ſolúſque ruber ſanguis, paucus quidem, ſed immeabilis & ſpiſſus, circa arteriarum anguſtias hæret.

SOLIDORUM LAXITAS, FLUIDORUM JACTURA. Cùm diarrhœa ſit liquidioris alvi egeſtio frequens, fluidorum jacturam per illam fieri ſatìs patet. Solidarum autem partium laxitas ſequetur diuturnam diarrhœam non tantùm in inteſtinis, verùm etiam in toto corpore. Demonſtratum enim fuit ad §. 25, fibris ſolidis corporis noſtri nimiam laxitatem conciliari, dum impeditur ingeſtorum aſſimilatio in naturam liquidi vitalis ſani, cùm ex illis ſic mutatis debeant reſtitui illa, quæ in ſolidis æquè & fluidis per ſanitatis actiones pereunt, Simul ex illis, quæ ibidem dicta fuerunt, conſtitit, jacturam nimiam humoris boni impedire ingeſtorum aſſimilationem. Cùm ergo per diarrhœam diuturnam fluidorum jactura fiat, & ingeſta per alvum expellantur, antequam debita chyli copia ex illis confecta & reſorpta fuerit; patet evidenter, ſolidorum laxitatem inter effectus diarrhœæ diuturnæ meritò numerari.

LEUCOPHLEGMATIA, HYDROPS, TABES. Omnia hæc mala nimiam ſolidarum partium laxitatem, ex diarrhœa diuturna natam ſequi poterunt, utì patet ex illis, quæ in *Commentariis* §. 44, n°. 2. notata fuerunt. Quámvis enim mirum videatur primâ fronte, tumere poſſe corpus accumulatâ aquâ, dum per diarrhœam liquidiſſima elabuntur continuò, tamen & hoc verum eſt. Solet enim plerumque ingens ſitis validam diarrhœam comitari; & quámvis potus ingeſtus pro maxima parte per alvum exeat, tamen aliqua ejus pars reſorbetur, & ob debilitatam ſolidorum cohæſionem in cava abdominis, vel thoracis, deponitur; túncque hydropem facit; vel ſi per habitum corporis in panniculo adipoſo colligatur, leucophlegmatiam parit. Unde dixit *Hippocrates*, (*e*) *A dyſenteria verò lienteria emergit, ex lienteria in hydropem*. Præterea, ceſſante jam diarrhœâ, quæ diuturna adfuit,

(*a*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 257.
(*b*) Coac. Prænot. n°. CCXX. Charter. Tom. VIII. pag. 864.
(*c*) Ibid. n°. CCXVI.
(*d*) Celſ. de Medicin. Lib. II. cap. VIII. pag. 74. Confer. Hippocr. Prædict. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 812.
(*e*) De Morbis Lib. I. cap. II. Charter. Tom. VII pag. 533.

laxum & debile corpus ab ingeſtis aquoſis brevì tumet, & hydropicum fit. Cùm autem in diarrhœa exeat de corpore pro maxima parte illud, quod nutrire deberet, atque ob jacturam fluidorum & laxitatem ſolidorum deficiant vires aſſimilantes, deficiet pariter & nutritio, & contabeſcet corpus. Idem enim in hoc caſu verum eſt, quod de purgantium abuſu monuerat *Celſus* : (*a*) *Aſſueſcit enim non ali corpus ; & ob hoc infirmum erit : cùm omnibus morbis obnoxia maximè infirmitas ſit.* Confirmatur & hic diarrhœæ diuturnæ effectus in *Coacis Prænotionibus*, ubi ſic habetur, (*b*) *Lienteria cum ſpirandi difficultate & lateris punctura, in tabem deſinunt.*

Omnibus jam his præmiſſis, quæ ad diarrhœæ materiem, cauſas, diagnoſin, prognoſin, pertinent, dicendum erit de hujus ſymptomatis febrilis curatione.

§. 722. SANATIO abſolvitur acris irritantis lenimine; expulſu per emetica, purgantia; clyſmata; corroboratione laxi; pacatione impetûs per narcotica; determinatione aliorſum per ſudores, urináſve; ſubductione materiæ morboſæ; correcto ejus fonte primo.

Primò omnium inquirendum eſt, an diarrhœa tollenda ſit, nec-ne. Utì enim dictum fuit, quandoque per alvum noxiorum humorum ſaburra evacuatur; aliquando & humorum bonorum abundantia ſic tollitur : quibus autem ſignis hoc diſtingui poſſit, antea pariter notatum fuit. *Quare initio ea, quæ corporis commodo atque utiliter excernuntur, reprimere minimè convenit..... Ubi verò diuturnior alvi fluxus fuerit, non tantùm ſuperflua evacuans, ſed etiam habitum colliquans, & vires conſumens, tunc ſanè & medicamentis reſiſtere convenit.* Sic optimè monuit *Trallianus* (*c*) qui & teſtatur ſe obſervaſſe in febribus, diarrhœæ ſuppreſſione inoportuna ægros in magnum diſcrimen incidiſſe : ſic ut phrenitici aut lethargici efficerentur; & dolores capitis, vel & pernicioſæ parotides excitarentur. Solicitâ morborum Obſervatione ſolâ attentus ad hæc Medicus poterit detegere, an profuturus ſit alvi fluxus, nec-ne; utì pluribus dictum fuit in generali febrium Hiſtoria, atque poſtea adhuc de his dicendum erit, quando de morbis epidemicis agetur.

Cùm autem cauſæ diarrhœæ generales, §. 719, memoratæ, diverſæ ſint, atque ſingulæ harum ab aliis, & quidem admodum variis, pendeant; patet evidenter, nullam univerſalem diarrhœæ curandæ methodum tradi poſſe, ſed pro cauſarum differentia variam eſſe. Omnia tamen hæc ad illa, quæ hâc paragrapho recenſentur, commodè reduci poterunt.

ACRIS IRRITANTIS LENIMINE. Illud autem obtineri poterit vel per illa remedia, quæ omnem acrimoniam diluunt, obvolvunt, inviſcant, atque ſic inertem reddunt : aut per talia, quæ, cognitæ acrimoniæ oppoſitam indolem habentia, illam enervant. Priori indicationi diluentia inprimis inſerviunt : per illa enim acerrima quævis reddi poſſunt inertia (vide §. 605. n°. 6.). Verum quidem eſt, diarrhœam ſæpe augeri, dum diluentibus affatim potatis inundantur inteſtina; ſed ſimul acre irritans mitigatur & eluitur, atque hoc facto brevì ceſſabit hoc

(*a*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 31.

(*b*) N°. CCCCLXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 879.

(*c*) Lib. VIII. cap. VII. pag. 423. 424.

malum, vel roborantibus & opiatis facilè tolli poterit. In cholera morbo, ubi ſurſum & deorſum validiſſimæ evacuationes fiunt, dabat *Sydenhamus* (*a*) ex pulli tenerioris carnibus paratum juſculum, ſed adeo dilutum, ut vix carnis ſaporem haberet; vel, ejus defectu, aliud molle diluens liquidum: ſimul ex eodem plura clyſmata per anum injici curabat, hâc ſpe, ut acer ſtimulus tantâ diluentium copiâ ablutus eliminaretur de corpore, vel ſaltem retunderetur plurimùm ejus acrimonia. Videtur & hanc methodum indicaſſe *Hippocrates* de alvi profluviis agens. Sic enim habet: (*b*) *At verò alia alvi profluvia, quæ ſine febre ſunt, & brevi tempore durant, & mitia exiſtunt: aut enim eluta ſedabuntur, aut ſuâ ſponte.* Solum autem diluens eſt aqua in hoc caſu; cui varia addi quoque ſolent pro diverſa indole acrimoniæ irritantis. Sic ſi viſcida & ſimul acrior bilis, vel rancidum pingue inteſtinis adhærens, diarrhœæ cauſa fuerit, aquoſis adduntur ſaponacea; ut mel, rob ſambuci, ribeſiorum, &c; quia novimus ſolâ aquâ in tali caſu dilutionem minùs facilè obtineri poſſe. Obvolventia & inviſcantia duplici ratione proſunt: acrioribus enim humoribus hæc permiſta illos mitificant, & inertes reddunt; ſed & ſimul interna inteſtinorum ſuperficies iiſdem ſic munitur, ut acria minùs illam irritare & lædere poſſint. Ob hanc rationem diluenti aquæ adduntur molliſſima; ut conſolidæ, althææ, malvæ, verbaſci, &c, folia, flores, radices; avena, hordeum, milium & ſimilia. Olea molliſſima preſſa, potata, & per clyſma injecta, ſimiliter proſunt: verùm cùm in febribus ob auctum calorem facillimè hæc ranceſcant, hinc emulſa ex ſeminibus vel fructibus oleoſis parata quandoque præferri ſolent. Ob hanc rationem in dyſenteria curanda dixit *Hippocrates*, (*c*) *Et ſiquidem febris expers fuerit, alvum unguinoſis, pinguibus, dulcibus ac liquidis ſemper ſubducito; & quæ inſunt ſemper educito.* In dyſentericis excretionibus admodum mordacibus, laudavit *Galenus*, ſi (*d*) *caprinum ſevum, vel roſaceum ceratum*, immitteretur. Ceram albam, in lacte calido liquefactam, in dyſenteria caſtrenſi profuiſſe (*e*) legitur. Similis effectus etiam exſpectari ſolet à terris illis Medicatis Officinalibus, terrâ ſigillatâ, bolo Armenâ & ſimilibus, ſi ſatis magnâ copiâ ſumantur; innocuâ enim lenitate quamvis acrimoniam demulcent, dum ſimul utcumque roborant, & latente acido, ſed ſic tecto & involuto, ut irritare nequeat, omni putredini reſiſtunt: unde etiam in diarrhœis & dyſenteriis curandis tantum nomen habuerunt; de qua re videantur talia, quæ ad §. 88, n°. 5, dicta fuerunt. Cùm autem diluentia, emollientia, oleoſa omnia laxent & debilitent; patet, illa nocere, ubi à nimia laxitate fibrarum inteſtinalium diarrhœa oritur; tantùmque conducere, ubi acre irritans his leniri poteſt.

Omnia hæc ad quamcumque ferè acrimoniam mitigandam valent: ubi autem conſtat ſingularis indoles acris irritantis, proſunt & illa, quæ oppoſitam vim habent. Sic dum in junioribus diarrhœa adeſt, & ructus acidi, fæces alvinæ virides acidum ſpirantes, evincunt, acre irritans eſſe acidum; abſorbentia terreſtria, ut cancrorum lapis, corallia, calces oſſium animalium combuſtorum, &c, tam pulchre proſunt, ut plurimi crediderint, univerſum hæc in omnibus diarrhœis

(*a*) Sect. IV. cap. II. pag. 217, & ſequ.
(*b*) Prædict. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 822.
(*c*) Lib. de Affect. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 627.
(*d*) Epidem. Lib. II. Comment. II. text. XVII. Charter. Tom. IX. pag. 138.
(*e*) Degner. de Dyſenter. bilioſo contag. cap. III. §. LXXXVIII. pag. 149.

uſum habere; ſed falsò, cùm nihil omnino agant, ubi alcalina putrida acrimonia morbum facit, quæ acidis pulchre curatur. Quomodo autem diverſæ acrimoniæ cognitæ medela fieri debeat, in *Commentariis* §. 605, dictum fuit. Patet tamen, magnâ cautelâ opus eſſe, ut priùs rite inveſtigetur acris irritantis natura, cùm peſſimus error hîc naſci poſſet. Dum autem tales caſus occurrunt, in quibus non adeo patet ſtimuli indoles, diluentia, & demulcentia ſola tutò uſurpantur ad ſtimuli enervationem.

EXPULSU PER EMETICA, PURGANTIA, CLYSMATA. Omnium citiſſima curatio diarrhœæ obtinebitur, ſi ſurſum vel deorſum expelli poſſit illud, quod ſtimulo ſuo morbum fecit: longè enim operoſius eſt lenimen acrimoniæ irritantis, quàm ejuſdem expulſio, ſi tutò fieri poſſit. Solicita Obſervatio naturæ, morbos curantis, huic methodo pondus addidit. Per ipſam enim diarrhœam, dum à ſtimulo acri irritante ortum ducit, nititur evacuare natura illud, quod morbi cauſa eſt: hinc toties, evacuatâ per alvum morbi materiâ, ſponte ſedatur diarrhœa. Ubi verò vel copioſior hæc materia eſt, vel tenacior, Ars, naturæ miniſtra, ſurſum vel deorſum deturbare conatur illa, quæ diutius relicta morbum perennare facerent. Quàmvis autem in diarrhœa ſponte quaſi omnia verſus alvum ruant, adeóque expeditiſſima via videretur, purgantibus datis hoc naturæ molimen adjuvare; tamen Obſervationes Practicæ docuerunt, per vomitum feliciſſimè curari quandoque diarrhœam & dyſenteriam; ſive hoc fiat ſurſum eductâ materie, circa ventriculum & inteſtina ſuperiora hærente, quæ continuo ſtimulo irritabat quidem inteſtina, nec tamen promptè poterat per inteſtina verſus alvum propelli; ſive inter vomendum validis illis viſcerum abdominalium concuſſibus mobilis reddatur irritans materia, quæ hactenus fixa hærebat; ſive denique per vomitum invertatur inteſtinorum motus, hactenus celerrimè omnia contenta verſus anum ducens. Primum vomitûs effectum videntur probare illa, quæ in dyſenteria peſſima epidemica obſervavit *Degnerus*, bonum nempe incidium fuiſſe, in ægris (*a*) *qui bilem flavam, & adhuc magis, qui bilem viridem quocumque morbi tempore, inprimis tamen ſtatim in principio vel ſponte, vel medicamento exhibito, vomitu vel dejectionibus alvinis excernebant;* toto mali fomite ſic ſimul & ſemel ablato: eò autem certiùs ægri convaleſcebant, quò citiùs talis evacuatio fieret. Alterum vomitûs effectum pulchre probant illa, quæ *Sydenhamus* in febribus curandis obſervavit. In febre nempe continua epidemicè graſſante, præter alia ſymptomata, aderat & vomitus, vel & inanis vomendi conatus quandoque; neque tamen ſic poterat expelli noxius humor, ſed requirebatur, ut, vomitorio dato, validis illis vomendi concuſſibus mobilis redditus, expelleretur; quod niſi fieret, in febris progreſſu ſequebatur diarrhœa valida, ſæpe periculoſa ob fractas, morbo vires; ad quam tamen curandam, quocumque demum morbi tempore oriretur, nihil efficacius emetico invenit, modò vires ægri adhuc ſufficerent. Miratum autem ſe ſæpe fuiſſe teſtatur *Sydenhamus*, dum materiam, vomitu rejectam, nec (*b*) *mole valde ſpectabilem, nec pravis qualitatibus* inſignem videret. Verùm monuerat jam *Hippocrates*, (*c*) *Quæ prodeunt, haud multitudine æſtimanda ſunt, ſed quamdiu prodeant, qualia oportet, & æger facilè ferat.* Tertium denique effectum vomi-

(*a*) De dyſenter. bilioſo-contag. cap. I. §. XXXII. pag. 20.

(*b*) Sect. I. cap. IV. art. II. pag. 65.

(*c*) Lib. de humor. Comment. II. text. XVII. Charter. Tom. VIII. pag. 546.

tûs, quo inteſtinorunm motus, celerrimè deorſum vergens, minuitur vel invertitur, videntur pariter Obſervationes Practicæ confirmare. Notavit *Hippocrates* quòd (*a*) *longo alvi profluvio laboranti, ſpontanea ſuccedens vomitio alvi profluvium ſolvit*. Neque tamen videtur hic effectus ſemper evacuationi materiæ irritantis adſcribendus eſſe; nam alibi ſequentia habentur: (*b*) *Alvum autem coactam vomitio ſolvit, & plus æquò fluidam ſiſtit: illam quidem humectando, hanc verò ſiccando. Quum igitur quis alvum celerrimè ſiſtere volet, devoratum cibum, priuſquam humeſcat, & deorſum detrahatur, evomere eum oportet*, &c. Similia & *Celſus* (*c*) habet. Memini me aliquoties diuturnas diarrhœas adſtringentibus aliiſque remediis in caſſum tentatas, curaſſe, dum ſingulis diebus per triduum manè vomitorium darem, licèt nulla ſigna docerent aliquid circa primas vias hærere, quod ſtimulo ſuo alvi fluxum faceret. Imò accidit, quàmvis raro, quòd ne quidem ſic cederet pertinax morbus; ſed adhuc dare debuerim alternis diebus emeticum per tres vel quatuor vices, felici ſucceſſu; dato tamen veſperì poſt emetici operationem finitam opiato.

Ob hos effectus videtur ipecacuanhæ radicula tantam famam habuiſſe, tamquam ad omnes diarrhœas & dyſenterias ſpecificum remedium. Quodcumque tamen aliud emeticum ſimilia præſtat; quàmvis tamen ipecacuanha merito ſummo in uſu ſit, quia non tam validè corpus turbat, quàm antimonialia vomitoria; & tutò etiam infantibus dari poteſt.

Purgantia autem pariter cum fructu adhiberi ſolent ad expellendum ſtimulum, ſi nempe materies irritans potiùs in inteſtinis, quàm circa ventriculum hæreat; neque adſit in febribus nauſea vel vomendi conatus. Solent autem tunc inprimis eligi talia, quæ unà cum vi purgante manifeſtam adſtrictionem poſſident, & ſanis hominibus data poſt abſolutam purgationem alvum ſtrictam efficiunt. Hinc rhabarbarum, rhaponticum, &c, tantas laudes meruerunt in diarrhœæ curatione. Clyſmata autem & hîc locum habent, quatenus eluunt ex craſſis inteſtinis irritantem materiam, quæ etiam in his locis hærere poteſt; vel etiam quatenus purgantia remedia per clyſma injecta ſuum effectum edere poſſunt. Notum eſt enim quotidianis Obſervatis, purgantia, quadruplâ doſi ſumta, ano injecta, & diu retenta, ſimili modo agere, ac ſi ſimplex doſis ore aſſumta foret. Uſum inprimis habent hæc in junioribus, vel & aliis, qui nauſeoſa ſæpe hæc purgantia faſtidiunt, vel aſſumta illico evomunt. Ubi verò ad hunc uſum clyſmata adhibentur, requiritur, ut in adultis trium quatuórve unciarum quantitatem non excedant; ſícque & proportionaliter in junioribus, ne nempe mole ſuâ irritent inteſtina, ſícque ſubitò iterum per alvum exeant. Præſtat etiam priùs clyſmate, ex aqua cum melle parato, inteſtina craſſa eluere, ut clyſma purgans, poſtea injiciendum faciliùs retineri, & venis bibulis inteſtinorum reſorberi poſſit.

Omnia autem hæc tantùm locum habent, quando ſpes eſt, materiam irritantem ſic expelli poſſe; ſimúlque firma & ſana viſcera ſunt, ut horum actionem ferre poſſint. Si enim v. gr; tabefactum hepar in morbis chronicis, vel vomicis purulentis exeſum fuerit; concuſſus abdominis, inter vomemdum factus, rumpere poſſet friabile hoc viſcus, unde peſſima hypercatharſis, animi deliquia & mors metuenda forent. Hinc etiam funeſtus toties hujus methodi eventus fuit,

(*a*) Aphor. Sect. VI. n°. xv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 255.

(*b*) De Victûs ratione ſanorum Lib. II. cap. x. Charter. Tom. VI. pag. 473.

(*c*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 32.

dum inflammata inteſtina, (diarrhoeæ enim & dyſenteriæ quandoque & talis cauſa obſervata fuit) purgantibus vel vomitoriis irritarentur. Obſervavit enim *Sydenhamus* (*a*) in febre quadam continua, quæ variolas epidemicè graſſantes comitabatur, & inflammatorii generis erat, diarrhœam adfuiſſe: quinimo & eodem tempore diarrhœa, (*b*) *ſine manifeſto febris incidio, epidemicè graſſabatur.* Invenit autem acutiſſimus in diſtinguendo morborum genio ille Vir, illam diarrhœam (*c*) *ortum ſuum debere radiis inflammatoriis in inteſtina verſis, atque eadem ad expulſionem hanc ſolicitantibus; cùm interim ſanguinis maſſa, ope hujus diverticuli à malis, quos aliter radii iſti attuliſſent, effectibus integra maneat atque illæſa, nullo febris viſibili ſigno exteriùs ſe prodente.* Venæ-ſectione, medicamentis, diætâ & regimine refrigerantibus, promtè curabatur hæc diarrhœæ ſpecies. Ubi verò rhabarbaro aliiſve catharticis lenioribus, vel & adſtringentibus, cura tentabatur, levis ex ſua natura morbus ſæpiſſime evaſit exitialis. Patet ergo iterum, quantâ cautelâ opus ſit, ut diarrhœæ cauſa cognoſcatur, antequam de ejuſdem cura cogitetur.

Notandum præterea, non ſemper ſufficere unicam emetici vel purgantis exhibitionem, ut irritans materia expellatur; verùm quandoque requiri, ut pluribus vicibus eadem exhibeantur. Sic in dyſenteria curanda alternis diebus purgans dedit *Sydenhamus* ad tertiam vicem uſque (*d*).

CORROBORATIONE LAXI. Dum nempe à debili laxitate inteſtinorum diarrhœa ortum duxit, vel, expulſo ſtimulo irritante, nimia inteſtinorum laxitas ſupereſt. Quomodo autem, & per quæ remedia laxæ nimis corporis partes roborari poſſint, in *Commentariis* §. 28, dictum fuit: atque inprimis hîc conveniunt illa, quæ ad quartum ejuſdem paragraphi numerum laudata fuerunt. Victus ſiccior, potus parcior, & meracior ſimul, huc faciunt: unde in tali diarrhœa *Hippocrates* (*d*) pro cibo dedit panem toſtiſſimum; potum verò paucum, & meraciſſimum, commendavit. Medicamenta autem roborantia tunc optimè dantur formâ ſolidâ, ut diutius in primis viis hæreant, & ſenſim per inteſtina delata omnibus locis applicari poſſint. Solet & ad hunc uſum laudari, ſi candens ferrum aquâ exſtinguatur ſæpius; dein hæc potui exhibeatur, vel ſola, vel cum lactis æquali copia: alii ignitam ferri laminam lacti immergebant in ſimilem uſum; verùm ſic pars caſeoſa & cremoracea lactis aduritur, & ingratum ſaporem empyreumaticum acquirit. Quantam vim habeat ferrum ad roborandas laxas & debiles nimis fibras, ad §. 28, dictum fuit. Quantùm autem ſæpe uſum habeant in pertinaciſſimis etiam diarrhœis curandis talia remedia, patet ex Obſervationibus Medicis. Homini, (*f*) *qui diuturno alvi fluxu laborabat, & omnem ſuam ſubſtantiam fruſtra, in Medicorum ope conſumſerat*, conſilium *Foreſtus* dedit, *ut meſpila etiam immatura maximâ copiâ devoraret; quibus comeſtis, alvi profluvium paucis diebus ceſſavit.* Similem effectum hujus remedii obſervatum fuiſſe in mercatore ibidem memorat; qui *Johanni Spirinchio*, Lovanienſi Medico, trecentos aureos numeravit; ſolo meſpilorum uſu ſanatus à diarhœa, quâ pluribus menſibus laboraverat. Similia etiam per clyſma injici poſſunt (*g*): & quandoque ad-

(*a*) Sect. III. cap III. ubi de curat. pag. 207.
(*b*) Ibid. ubi de diarrh. pag. 209.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. Sect. IV. cap. III. ubi de curat. pag. 227.
(*e*) Lib. de ſalubr. vict. ration. text. XXVII. Charter. Tom. VI. pag. 234.
(*f*) Obſervat. & Curation. Medicinal. Lib. XXII. Obſerv. I. n°. 1. Tom. II. pag. 47.
(*g*) Sydenham. Sect. I. cap. IV. ubi de diarrh. pag. 87.

ſtringentibus admiſcentur grata aromata, ut leni ſtimulo excitentur flaccida inteſtina. Fomenta ex vino, cum roborantibus & aromatibus coćto, vel infuſo; abdomini applicantur, uti & emplaſtra aromatica.

Verùm antequam hæc adhibeantur, certi debemus eſſe, materiam irritantem expulſam eſſe, & ſolam ventriculi & inteſtinorum flaccidam debilitatem peccare. Si enim adſtringentibus alvi fluor ſiſtatur, antequam noxii humores expulſi fuerint, graviſſima ſæpe mala ſequuntur. Monuit enim *Hippocrates*, quòd, (*a*) *Dyſenteria ſedata abſceſſum aut tumorem aliquem faciet, niſi deſierit aut in febres, aut ſudores, aut urinas craſſas & albas, valde perſpicuas, aut in tertianas, aut in varices, aut in teſticulum, aut in crura, aut in coxam dolor decubuerit.* Patet autem ſatis, hîc non agi de radicali dyſenteriæ ſanatione per expulſionem materiæ morbificæ, ſed de doloſa pacatione hujus mali, dum interim materialis cauſa morbi per alias vias expellitur, vel per metaſtaſin ad alia loca corporis delata varios morbos facit. Sic & *Hollerius* (*b*) obſervavit, intempeſtivè ſuppreſsâ dyſenteriâ quoſdam in epilepſiam incidiſſe, alios in pleuritidem; imò cuidam denſa ſcabies, lepræ ſimilis, inde orta fuit. Notavit & *Sydenhamus*, à materiæ peccantis evacuatione medicamentis adſtringentibus impeditâ, (*c*) *non exacto priùs per cathartica morbi fomite* aphthas naſci, quæ mortem imminentem ut plurimùm denunciant. Novimus autem materiam irritantem expulſam eſſe, ſi morbus jam diùtius duraverit, emetica vel cathartica remedia exhibita fuerint, dolor & tormina remiſerint, & alvo excreta in meliùs mutata ſint; ſiquidem (*d*) *in alvi fluxionibus dejectionum mutationes, niſi in pravas mutentur, juvant.* Quamdiu ergo admodum fœtida, nigra, livida, æruginoſa, purulenta, ichoroſa, bilioſa, flava, &c, per alvum fluunt, adſtringentia nocent: ubi verò magis ad naturales fæcum alvinarum dotes accedere incipiunt; & inprimis ſi ingeſta, vix mutata, per alvum dilabuntur, tunc roborantibus & adſtringentibus locus erit.

PACATIONE IMPETUS PER NARCOTICA. Quantum hæc uſum habeant in moderando impetu febrili, paſſim in ſuis operibus docuit *Sydenhamus*, atque de hac re in *Commentariis* §. 610, dictum fuit. Præterea conſtat quotidianis Obſervatis, narcoticorum uſu alvum adſtringi ſæpe admodum pertinaciter. Solemne hinc fuit *Sydenhamo* (*e*), poſt purgantium abſolutam operationem, in dyſenteriis & diarrhœis curandis, laudanum ſuum liquidum dare; cúmque alternis diebus purgantia propinabat, diebus intermediis manè & ſerò tamen dabat narcotica; ut ſcilicet ſymptomatum ferociam debellaret, atque inducias impetraret, dum cum humore peccante exterminando ipſi res eſſet. Quinimo, ſi morbus pertinacior tertiæ purgationi non cederet; ſingulis diebus manè & veſperì dabat paregoricum, donec omnino convaleſcerent; imò & quandoque (*f*) *octavâ quâque horâ* illud propinare non dubitavit, & quidem largiori doſi, ſi non obediret morbus. Quàmvis autem in morbo contumaciori ad aliquot ſeptimanas continuas quotidie hæc dediſſet, nunquam tamen *vel minimùm quidem incommodi à tam frequenti medicamenti narcotici repetitione* obſervavit. Dum in Indiis Orientalibus Medicinam faciebat *Bontius* (*g*) horrendam dyſenteriam, (frequentiſſimum ibi morbum),

(*a*) De morbor. acutor. victu, text. LXXI. Charter. Tom. XI. pag. 162.

(*b*) Comment. in Coac. Hippoc. pag. 876.

(*c*) Sect. IV. cap. III. pag. 222.

(*d*) Hippocrat. Aphoriſm. Sect. II. n°. XIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 52.

(*e*) Sect. IV. cap. III. ubi de curat. pag. 227.

(*f*) Ibid. pag. 228.

(*g*) Hiſtor. natur. & medic. Indiæ orient. Lib. II. cap. III. pag. 19.

quæ à leviſſimis etiam laxativis irritabatur cum incredibili ægrorum cruciatu & certâ ſæpe pernicie, curare nunquam potuit tutiùs nec citiùs, quàm ſi extractum croci miſeris ægris daret. Verùm illud extractum croci magnam opii ſelectiſſimi copiam continebat. Tantì autem fecit hoc remedium, ut crediderit veriſſimum eſſe hujus morbi, ſæpe etiam venenati, antidoton; unde ad illud, (*a*) *ceu ad ſacram anchoram*, ſemper confugiebat, tam in dyſenteria, quàm in fluxu alvi, quem hepaticum vocat; in quo abſque adeo ſævis torminibus purus ſanguis per alvum exibat. Monuit etiam *Sydenhamus* (*b*) quòd, licèt his annis, quibus dyſenteriæ adeo epidemicè graſſabantur, evacuationes (*c*) *prorſus neceſſariæ erant, antequam ad uſum laudani deventum fuiſſet; attamen, in conſtitutione quavis huic morbo minùs faventi, iſtæ tutò omitti poſſint, ac curatio compendioſiori viâ, ſolo nempe uſu laudani, abſolvi.*

Opium autem, vel magnæ compoſitiones Officinales, quas opium ingreditur, lacte diſſoluta & formâ clyſmatis injecta, quaſvis ferè alvi dejectiones ſiſtunt (*d*); dum ſic topica quaſi narcoſis inteſtinis inducitur, & acerrima tormina ſæpe illico tolluntur. Dum uncia theriacæ, tribus vel quatuor unciis lactis dulcis diluta, ano injicitur, funeſta illa phthiſicorum diarrhœa, nullis ferè auſcultans remediis, adhuc ſæpe per aliquot horas compeſcitur, & repetito horum uſu fatalis funeſti hujus morbi exitus retardatur.

DETERMINATIONE ALIORSUM PER SUDORES. Dixerat *Hippocrates*, utì aliâ occaſione ad §. 586. lit. β, dictum fuit, (*e*) *cutis raritas, ventris denſitas.* In illis enim hominibus, qui optimè perſpirant, quales robuſti & ſani eſſe ſolent, plerumque ſtrictior alvus eſt; dum per ſuperficiem corporis difflatur magna pars humorum, qui, deficiente perſpiratione, verſus interiora corporis tendunt, & per alvum vel urinas tunc exire ſolent. Ubi ergo in febribus humorum copia & impetus verſus inteſtina ruit, vel utì *Sydenhamus* ſuâ phraſi dixit, (*f*) radii imflammatorii in inteſtina vertuntur, illáque ad expulſionem ſolicitant; utilis eſſe ſolet ſæpe determinatio verſus alia corporis loca, & inprimis verſus cutim. Idem etiam obtinet, dum poſt diuturnam diarrhœam laxatis inteſtinis major humorum copia huc verſùs derivatur, quàm naturaliter fieri ſolet; tunc enim aliorſum determinatione factâ minùs urgentur debilitata inteſtinorum vaſa, ſicque datur occaſio, ut eadem plùs contrahi & firmari poſſint. Aliâ occaſione dictum fuit (vide *Commentaria* §. 659.) quòd peſte correptis, dum vel ſolo ſtragulorum pondere ſudor exprimeretur, (*g*) *illico alvi profluvium & vomitiones* ſedarentur; materiæ morbificæ radiis, qui priùs introrſum reflexi in ventriculum & inteſtina decumbebant, nunc verſus ambitum corporis ſeſe exporrigentibus, ut *Sydenhamus* monuit. Præterea obſervavit etiam, quòd dyſenteriæ epidemicæ (*h*) *primo, quo ingrediebantur, anno, indolis magìs ſubtilis ac ſpirituoſæ eſſent, . . . id circo non ita promptè catharticis parebant remediis.* Tunc autem, venæ-ſectione præmiſsâ in ætate florentibus, lactis ſerum ſolum magnâ copiâ potandum dabat, atque illud alvo per clyſma injici curabat ſæpius; ſic diluebat acrem ſtimulum irritantem, & obſervabat, (*h*) *tormina & dejectiones ſanguine permiſtas, rejecto jam quarto enemate, ſemper evaneſcere:* dein-

(*a*) Bont. Hiſtor. natur. & Medic. Ind. Orient Lib. II. cap. IV. pag. 20.
(*b*) Sect. IV. cap III. in fine pag. 235.
(*c*) Ibidem. pag. 229.
(*d*) Epidem. Lib VI. Comment. III, text. 3. Charter. Tom. IX. pag. 433.
(*e*) Sect. III. cap. III. ubi de diær. pag. 209.
(*f*) Ibid. Sect. II. cap. II. pag. 153.
(*g*) Ibid. Sect. IV. cap. III. ubi de curat. pag. 231.
(*h*) Ibid. pag. 232.

lectulo committebat ægros, (*a*) *ubi brevi ſponte ſuâ in madorem ſolvebantur; quem ad horas viginti quatuor continuari, minimè provocari*, jubebat. Blando hoc ſudore eliminabatur illud, quod priùs verſus inteſtina ruens morbum faciebat. Si enim citiùs de lecto ſurgerent ægri, obſervavit, illos recidivam paſſos fuiſſe; túncque curationis (*b*) *eadem veſtigia denuo repetenda erant.* Agitur autem hîc de talibus ſudoribus, qui viribus integris, & naturâ morbo prævalente, excitantur, & per quos irritans materia de corpore exit, vel impetus humorum ab inteſtinis avertitur. Ubi enim reſolutis morbo viribus ſudores prorumpunt, lethale potiùs ſignum eſt: (*c*) *Ex alvo diutinè affecta* (κοιλίῃ μακρῇ) *vomentibus, bilioſis, cibum faſtidientibus, ſudor multus cum impotentia repentina, occidit.* (*d*) *Ex alvis liquidis perfrigeratio cum ſudore, mala.*

URINASVE. Alvi excretione validâ & diuturnâ alias excretiones minui conſtat. Sic in lienteria monuit *Hippocrates*, utì ad §. 719, notatum fuit, potum ad veſicam non pervenire, adeóque non excerni per urinam. Obſervavit *Degnerus* in dyſenteria epidemica urinam plerumque ſic ſuppreſſam fuiſſe, (*e*) *ut intra ſex, octo, decem aut quatuordecim dies vix guttam emitterent* ægri. Unde & *Hippocrates* inter ſigna curatæ lienteriæ poſuit debitam urinæ excretionem, dicens, (*f*) *Indiget autem curatione hic morbus, donec & urina pro ratione ejus, quod in potu acceptum eſt, procedat, & corpus ab ingeſtis cibis augmentum capiat, & à malis coloribus liberatum fuerit.* Bonum ergo ſignum dat debita urinæ excretio, cùm denotet, inteſtina non demittere omnia ingeſta, ſed liquida venoſis oſculis reſorpta ſanguini miſceri & dein per renes excerni. Cùm autem naturaliter per urinam illa exeant de corpore, quæ jam acriora facta nocerent, admodum probabile videtur, hoc modo excerni poſſe talia, quæ ad inteſtina delata irritantem ſtimulum facere poſſent. An non ſimile quid indicatur ab *Hippocrate*, dum dicit, (*g*) *In dolore hypochondriorum ſubmurmuranti, lumborum dolor ſuperaccedens in febribus, ventres ut plurimùm humectat, ſi non flatus eruperit, aut urinæ copia prodierit.* Et alibi, (*h*) *Quibus alvus ab initio turbatur, urinæ verò paucæ ſunt, & progreſſu temporis alvus quidem ſiccatur, urina verò tenuis redundat, his abſceſſus ad articulos fiunt.* In priori enim caſu per urinæ copiam avertitur materia, quæ aliter alvum humectaſſet; in poſteriori verò, ſiccâ alvo, urinæ quidem copia augetur, verùm cùm ſimul tenuis ſit, adeóque materiam peccantem non ſubducat de corpore, illa per metaſtaſin ad articulos deponitur.

Hæc autem determinatio aliorſum, quæ per ſudores vel urinas fit, ſalubris eſt, cùm ſimul per has vias noxii humores exire poſſint. Verùm & quandoque accidit in diarrhœis & dyſenteriis, ſive ſponte, ſive adſtringentibus ante debitum tempus exhibitis, ſuppreſſis, ut noxii humores ad alia corporis loca delati novos morbos faciant. Sic aphthas peſſimas inde natas obſervavit *Sydenhamus;* utì paulò antè in eadem hac paragrapho dictum fuit; epilepſiam & peſſimos alios morbos inde fieri monuerunt alii. Huc ſpectat & ſequens *Hippocratis* Obſervatum, (*i*) *Bilioſas*

(*a*) Sydenham. Sect. IV. cap. III. pag. 232.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Coac. Prænot. n°. DCXXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 890,
(*d*) Ibid. n°. DCXLVII.
(*e*) Hiſtor. Dyſenter. colico-bilioſ. cap. I. §. 29. pag. 17.
(*f*) Prædiction. Lib. II. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 822.
(*g*) Coac. Prænot. n°. CCXCII. Charter. Tom. VIII. pag. 868.
(*h*) Ibid. n°. DCXIX. pag. 889.
(*i*) Ibid. n°. DCXXVII. confer. Aphor. Sect. IV. n°. XXVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 150.

dejectiones, ſurditas ſedat, & ſurditatem ſedat bilioſa alvi dejectio.

SUBDUCTIONE MATERIÆ MORBOSÆ. Si nempe in inteſtinis hæc ſit, per emetica, purgantia vel clyſmata educitur. Si verò aliunde in inteſtina derivetur, ſæpe ſudores vel urinæ copioſiores huic ſcopo inſervire poterunt; de quibus omnibus jam dictum fuit. Quandoque autem magnum ſatìs temporis ſpatium requiritur, ut omnis materia morboſa ſubduci poſſit. Sic obſervavit *Sydenhamus* quòd dyſenteria, (*a*) *ſi diutius excurrat, inteſtina ſeriatim omnia deorſum versùs afficiat, donec tandem omnis ejus vis in rectum decumbat cum aſſidua deſidendi cupiditate, quâ nihil præter mucoſum quiddam & ſubcruentum excernitur.* Monet autem, nullam ex hactenus enumeratis methodis tunc prodeſſe; topica autem inteſtino recto applicata, qualiacumque demum fuerint, nocere ſemper. Putavit autem moleſtum illum teneſmum in hoc caſu non procedere ab ulcere inteſtini recti, ſed inde potiùs, quòd inteſtina, quibus gradibus vires reſumunt, iiſdem etiam materiæ morbificæ reliquias in rectum deturbent. Monuit hinc tolerandum eſſe illud malum, donec diætâ analepticâ, & gratis cardiacis vires redierint; quibus auctis, pari paſſu & ſponte ſe proripiet tædioſum hoc ſymptoma.

CORRECTO EJUS FONTE PRIMO. Si nempe novimus, vel ex univerſi ſanguinis cacochymiâ inteſtina allui acribus humòribus; vel in corporis quadam parte ſimiles colligi, atque inde verſus inteſtina deduci. Sic in ſcorbuti peſſimo gradu; (vide §. 1151. n°. 4.) diarrhœæ & dyſenteriæ fiunt, non curandæ, niſi peſſima illa humorum cacochymia, horum malorum primus fons & origo, tolli vel emendari poſſit. Obſervavit *Sydenhamus* fieri (*b*) *nonnunquam, licèt rarò admodum, ut dyſenteria, ſub initio non rite curata, particulare ſubjectum ad annos aliquot diſcruciet, integrâ ſanguinis maſſâ, craſin quaſi dyſentericam jam indeptâ, unde acres calidique humores inteſtinis continuò ſuppeditantur; ægro interim ſingula vitæ munia mediocriter bene obeunte.*

In muliere ita affecta, quæ plurima, ſed fruſtra, experta fuerat remedia, venæ-ſectione ſæpe repetitâ, ſed longioribus intervallis, pertinax debellavit malum. Sanguinis inflammatoria cacochymia ſic tollebatur; quam demonſtrabant ſanguinis emiſſi ſimilitudo cum ſanguine pleuriticorum, & inſigne levamen, quod poſt ſingulas venæ-ſectiones percipiebat. Ubi autem, v. gr; in hepate natum apoſtema, pus vel ſaniem continuò in inteſtina demittens, diarrhœam vel dyſenteriam facit, patet ſatìs, quàm difficile ſit primum hunc fontem corrigere. Si jam ſcirrhi hîc nati in cancrum degeneraverint, & acre virus continuò inteſtina erodat, quis hîc aliquid ſperare auderet? Si dyſenterici moribundi fæces olidiſſimas dum luſtrat Medicus (quod novi celeberrimo cuidam Viro accidiſſe) tetro halitu afflatus illico in eumdem morbum delabatur: ſi linteis repurgandis, quæ dyſentericorum fæcibus conſpurcata erant, quidam ſibi hunc morbum contraxerint (*c*), quid fiet, dum putridus talis fomes internè hærens omni momento tetra hæc miaſmata ſpargit? Patet, Mnullam edelam exſpectandam eſſe, ſi malignus ille fons corrigi nequeat. Ars enim Medica ſuos habet limites, & æquè boni Medici nomen meretur ille, qui incurabilem morbum detegere novit, quàm qui curabilem tollit.

(*a*) Sect. IV. cap. III. pag. 234.
(*b*) Ibid. pag. 235.

(*c*) Degner. Hiſtor. Dyſenter. colico-bilioſ. cap. I. §. 41. pag. 32.

EXANTHEMATA FEBRILIA.

§. 723. **PUSTULÆ** inflammatoriæ habent ut plurimùm pro materie aliquid, quod minima vaſcula cutanea tranſire non poteſt, ſed ibidem hæret; pro cauſa autem vim vitæ circulatoriam, ſecretoriam, excretoriam; unde pro variis híſce cauſis valde multiplices ſunt, unde febres nomen dein accipiunt, eryſipelatoſæ ſcarlatinæ, petechiales rubræ, petechiales purpureæ, morbilloſæ, varioloſæ.

Efflorеſcentiæ, ἐξανθήματα dictæ, ἀπὸ τοῦ ἐξανθεῖν derivantur, quod (*a*) *efflorеſcere ſignificat, emergere, erumpere; & de humoribus dicitur, qui ex alto corporis in cutem pullulant, & puſtulas excitant aut aſpredines quaſdam.* Puſtulas vocavit *Celſus*, atque illarum plura genera eſſe dixit: (*b*) *Nam modò circa totum corpus partémve aſpredo quædam fit, ſimilis his puſtulis, quæ ex urtica vel ſudore naſcuntur: ἐξανθήματα Græci vocant; eæque modò rubent, modò colorem cutis, non excedunt*, &c. Vocantur autem eodem nomine hæ efflorеſcentiæ, ſive ultra cutim extuberent (puſtulæ fortè tunc vel papulæ propriè dicendæ) ſive cutim non excedant, ſed tantùm exaſperent; túncque maculæ, diſtinctionis cauſâ, vocari poſſent. Utramque hanc ſpeciem ἐξανθήματα dixit *Hippocrates*. Sic enim *Sileni* morbum deſcribens dicit, die (*c*) *octavo frigidus per univerſum corpus manavit ſudor, exanthemata cum ſudore rubra, rotunda, parva, varis conſimilia permanebant, non abſcedebant.* Alibi verò (*d*) *lata exanthemata non admodum pruriginoſa* eſſe monuit: & *Galenus* in Commentariis hujus aphoriſmi hanc exanthematum diſtinctionem pariter (*e*) agnovit.

Cùm ergo in cute externa appareant exanthemata, patet in vaſis cutaneis illa hærere; adeóque ut plurimùm pro materia ſua habere aliquid, quod per hæc vaſa tranſire nequit, ſed illa obſtruit. Poterit jam hoc fieri vel inſpiſſatis fluidis, vel conſtrictis vaſculis, vel per errorem loci craſſioribus moleculis ingreſſis minorum vaſculorum dilatata orificia, per quorum fines tranſire nequeunt. Sic in phthiſicis, dum nocturnis ſudoribus liquidiſſima ſanguinis pars expellitur, circa vaſcula cutanea tales puſtulæ pruriginoſæ fiunt, ob inſpiſſatum ſanguinem hîc hærentem. Ubi verò vel acrioribus humoribus verſus cutim delatis, vel externis ſtimulis irritata hæc vaſcula conſtringuntur, idem fieri obſervatur. Si in ſanis hominibus, æſtivo calore validos labores exercentibus, dum ſalſus & olidus ſudor exprimitur, frequenter talia exanthemata, pruritu admodum moleſta, apparent. Idem & ab acrioribus cuti externæ applicatis, inprimis ſi pinguibus hæc miſta

(*a*) Fœſii Oeconomia Hippocrat. in voce ἐξανθεῖν.

(*b*) De Medicin. Lib. V. cap XXVIII. n°. XV. pag. 336.

(*c*) Epidem. Lib. I. Comment III. text. 17. Ægrot. 11. Charter. Tom. IX. pag. 101.

(*d*) Ibid. Lib. VI. Comment. II. text. XXXIII. pag. 415. Confer. Aphoriſm. Sect. VI. n°. IX. Ibid. Part. II. pag. 253.

(*e*) Ibidem.

fuerint,

fuerint toties obſervatur. Unde patet, quandoque à cauſa extra corpus genita, & exteriori tantùm corporis ſuperficiei applicatâ, exanthemata produci poſſe, licèt plerumque tamen pro materia habeant aliquid, quod minima vaſcula tranſire nequeat; atque etiam in tali caſu, ubi externis ſtimulis ſtringuntur vaſcula irritata, humores per illa libere tranſire non poſſunt. An non quandoque in aere nos ambiente hærent tales ſtimuli, qui hoc facere poſſint? *Reaumurius* (*a*) cui tot pulchra inventa debentur, dum erucarum nidos tractabat, mirabatur manus, & inprimis circa digitorum interſtitia pruritu moleſto affici; dein, faciem, imò & oculi palpebras inflammari & tumere, pérque integrum quatriduum manere palpebrarum moleſtum tumorem; fruſtra lavabat manus aquâ, oleo, ſpiritu vini, manebat moleſtus ardor. Invenit autem, pilos minimos ex erucarum relictis exuviis, dum in chryſalides & papiliones mutantur, excuſſos cuti infigi, illóſque rigidos, inſtar ſpinarum minimarum, cutim pungere & irritare. Neque ſolùm attactu nocebant hæ exuviæ; verùm dum baculo agitabantur, idem ferè effectus ſequebatur; vidítque, ſole irradiante, millena volitare, agitatis his erucarum nidis, per aerem corpuſcula, quæ videbantur nil eſſe, niſi minuti tales pili ex vetuſtis erucarum exuviis excuſſi: adeóque patebat ratio, quare etiam abſque attactu immediato hæc mala facere poſſent. Cùm autem in maximè communi erucarum genere obſervatum fuerit, quòd ſic nocere poſſent; probabile admodum apparet, hos pilos per ventum deferri poſſe ad diſſita loca, atque ſimilia mala producere. Moleſtum verò pruritum, & ardorem ab hac cauſa natum, obſervavit optimè tolli ſi petroſelini foliis fricarentur loca affecta. Fortè plura talia in aere volitant quandoque, quæ ſimilem effectum præſtare poſſent. Sic *Hippocrates* notat quòd, (*b*) *per ardores largo imbre pluebat, ſed id per univerſum ab auſtro magis. Ichores quidem cuti ſubnaſcebantur qui intrò concepti caleſcebant, pruritúmque concitabant. Deinde phlyctenides ambuſtis puſtulis ſimiles adſurgebant, quibus ſub cutem uri videbantur.* Nonne major cutis teneritudo efficit, ut à ſimilibus faciliùs afficiantur quidam homines? Quatuor fœminæ, quæ aderant *Reaumurio*, dum tractabat hos erucarum nidos, in collo exanthemata patiebantur. In delicatulis puellis & teneræ conſtitutionis viris obſervavi aliquoties, quòd ſi manè è lecto ſurgentes, apertâ tantùm feneſtrâ, manus & faciem libero aeri exponerent, illico hæc in bullas prurientiſſimas attollerentur; ſive hoc factum fuerit ab impedito perſpirabili, per matutinum frigus, cutim irritante, ſive ab acribus in aere volitantibus, quæ diurno calore diſperguntur.

Præterea docent Obſervata, quandoque illud, quod pruritus & exanthemata facit, hærere in ventriculo & circa præcordia; atque hoc excuſſo ſtatim iſta evaneſcere. Dum malâ fortunâ venenatum mytulum quis devoravit, ſumma ſequitur, nunc citiùs, nunc ſeriùs, anxietas; & paulò pòſt cum pruritu ſummo tota ferè corporis cutis exanthematibus obſidetur; dato vitriolo albo, vel ſimili alio emetico, quod illico vomitum facit, dum deglutitum eſt, ſi excutiantur contenta ventriculo, evaneſcunt brevì unâ cum anxietate hæ efflorefcentiæ: neque credibile videtur, venenatam illam acrimoniam, ſanguini miſtam, ad cutim delatam fuiſſe, cùm poſt vomitum illico ceſſent omnia mala. Novi hominem, cui illico eadem ſymptomata contingunt, ſi lapides cancrorum ſumſerit; ceſſantia pariter, dum vomitu hos rejecerit. An fortè in febribus, collectis circa præcordia malignis tali-

(*a*) Mémoires pour l'Hiſtoire des Inſectes Tom. II. Mém. IV. pag. 191.

(*b*) Epidem. Lib. II. Sect. I. text. I. Charter. Tom. IX. pag. 118.

bus ſordibus, quandoque exanthemata prodeunt? Certè mihi talia in morbis curandis occurrerunt, quæ huic opinioni favere videbantur, dum nempe ſurſum vel deorſum, ſponte vel Arte, deturbatis his ſordibus, evaneſcebant hæc exanthemata. In *Sileno* febris acutæ jam à (*a*) *primo die, ab alvo bilioſa, ſincera, ſpumoſa, abunde colorata, multa prodierunt .... ſexto .... ab alvo nihil prodiit .... octavo, frigidus per univerſum corpus manavit ſudor; exanthemata, cum ſudore, rubra, rotunda, parva*, proruperunt; fortè collectâ circa præcordia materiâ, quæ antè alvo exibat, & per morbum adhuc pejor redditâ. Notat enim *Hippocrates*, à principio morbi ad finem uſque continuam hypochondrii palpitationem adfuiſſe: (*b*) *Anxiis, alvi turbatæ ſuppreſſio brevì velut culicum puncturæ erumpunt;* (*c*) *Pruriginoſæ affectiones omnibus nigrorum dejectionem ſignificant, & vomitum grumoſum.* Ex quibus omnibus concludere licet, & ad has exanthematum cauſas attendendum eſſe.

A quacumque autem cauſa ortum duxerint exanthemata, certum eſt illo tempore, dum adſunt, hærere in vaſculis cutaneis talia, quæ libere tranſire per illa non poſſunt; ſive hoc vitio liquidi tranſmittendi, vel canalium tranſmittentium, vel amborum factum fuerit. Cùm autem febrilia exanthemata frequentiſſimè inde fiant, quòd per febrim deponatur materia critica in vaſa quædam obſtructa, dilatata, vel rupta (vide §. 593.), quando nempe febris non abit in ſanationem perfectam vel mortem, ſed in alium morbum terminatur; hinc patet, cauſam efficientem eſſe vim vitæ, quæ humores motu circulatorio per vaſa ducit, quoſdam à reliquis ſecernit, & quandoque variis viis excernit de corpore. Sic videmus in variolis & morbillis, poſt febrim prægreſſam, ad cutim deponi & ſecerni morbi materiam. Ita in infantibus toties apparet, poſt levem plerumque febriculam prægreſſam, cutim hinc inde maculis, vel & quandoque parvis puſtulis rubris, obſideri; & paulò pòſt per dilatata cutis vaſcula exprimi glutinoſum humorem, qui in denſas ſæpe cruſtas concreſcit; & ſi exſiccantibus, vel repellentibus, turbatur hæc ſecretio & excretio illius humoris, convulſiones, febres & alia peſſima mala toties ſequuntur. Varia ergo hæc exanthemata ſunt, prout vel à ſolius circulationis auctâ velocitate fiunt, vel à ſecretione materiæ morbificæ, vel ab ejuſdem excretione ſimul. Præterea & ratione materiæ diverſitas in his obſervatur: quandoque enim ſanguine inflammatorio ſpiſſo infarctis vaſculis cutaneis rubent; quandoque in tenuioribus humoribus ſimili vitio obtinente, flaveſcunt, vel & cuti concolores ferè ſunt; utì jam *Celſus* (*d*) in loco paulò antè citato monuerat. Cùm autem ab his exanthematibus diverſis febribus, quas comitantur vel ſequuntur, nomen ſæpe imponatur, maximè obviæ harum febrium ſpecies hìc recenſentur.

ERYSIPELATOSÆ. Quid eryſipelas ſit, in *Commentariis* §. 380, dictum fuit. Præterea in *Commentariis* §. 593, notatum fuit, in hominibus, ſæpe ſaniſſimis antea, abſque ulla cauſa cognita prægreſſa, naſci febrim; quæ poſt unum alterúmve, vel & plures quandoque dies, deſinit, depoſitâ verſus corporis ſuperficiem externam materiâ, quæ in variis partibus corporis, omnium tamen frequentiſſimè in facie, maculam rubram facit, quæ ſatìs citò diſpergi ſolet in magnam amplitudinem: vocatur tunc talis febris eryſipelatoſa. Circa æſtatis finem

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. II. Ægrot. II. Charter. Tom. IX. pag. 101.

(*b*) Coac. Prænot. n°. DLXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 885.

(*c*) Ibid. n°. DCXXXVI. pag. 890.

(*d*) De Medicin. Lib. V. cap. XXVIII. n°. XV. pag. 336.

frequentiùs occurrit (*a*), & quandoque ab alterutra auricula, vel loco vicino incipiens dolorem & ruborem facit, & in cute loci affecti denſiſſimum minimarum puſtularum agmen conſpicitur; quæ, aucto morbo, plerumque in veſiculas ichore plenas ſolent attolli: ſerpit dein eryſipelas, & ſucceſſivè reliquas faciei partes occupat, & miro ſæpe tumore attollit; palpebris plerumque ſic inflatis, ut in graviori eryſipelate illas deducere nequeant ægri. Deinde & ſæpe per capillatam calvariæ partem ſucceſſivè propagatur, remittente plerumque morbi jam vehementiâ in illo loco, quem primò occupavit, dum in aliis locis adhuc in ſummo vigore eſt. Notiſſima & frequentiſſima eryſipelatis ſpecies ſic ſe habere ſolet: atque hujus morbi incipientis ſigna videtur notaſſe *Hippocrates*, dicens, (*b*) *Rubores circa aurem, ex prægreſſo dolore, in febribus oborientes, ſignum quidem ſunt eryſipelatis in facie futuri: ſed & convulſiones ex talibus fiunt, cum vocis interceptione ac exſolutione*; quando nempe eryſipelas non prodit extrorſum, ſed interna capitis occupat, tunc enim omnia hæc mala metuenda ſunt. Utì enim in *Commentariis* §. 593, dictum fuit, bonus vel malus hujus morbi eventus inprimis pendet à loco, verſus quem eryſipelas per febrim prægreſſam determinatur: raro enim diſcrimen magnum habet, ſi externam corporis ſuperficiem occupat, niſi malâ curâ retropellatur. Periculoſiſſimum verò hoc malum eſſe, ſi cerebri membranas, pulmonem, vel alia viſcera occupaverit, facilè patet. Unde etiam notavit *Galenus* quòd eryſipelas circa cutim maximè conſiſtat, (*c*) *tum hanc externam, quæ omnium partium commune eſt tegumentum; tum membranoſam & tenuem, quæ ſingulis internarum eſt circumdata.* Cùm autem dum in eryſipelate facies ſæpe in magnum tumorem attollitur, qui à ſola cute affecta fieri non poſſe videtur, ſed à panniculo adipoſo, cuti ſuppoſito pariter affecto pendet; pulchre notavit *Galenus*, quòd utì phlegmone, quæ in panniculo adipoſo ſedem habet, (*d*) *etiam cutis aliquid apprehendit, ita hic quoque* (affectus eryſipelas) *aliquid ſubjectæ ſibi carnis occupat:* unde etiam, dum eryſipelas in tumorem inflammatorium partes attollit, quandoque *Eryſipelas Phlegmonodes* ſolet vocari; & contrà, quando phlegmone cum inſigni cutis rubedine & calore locum minùs tumere facit, *Phlegmone Eryſipelatodes*, dicitur; præcipuâ denominatione deſumtâ ab illo affectu, qui exſuperare videtur.

Aliam præterea eryſipelatis ſpeciem deſcripſit *Sydenhamus*, quæ ad exanthemata febrilia commodè refertur, quámvis priori ſpecie minùs frequenter occurrere dicat. Sic autem eam deſcribit: (*e*) *Hæc quolibet anni tempore invadit, idque hâc ut plurimùm* προφάσει; *quòd ſcilicet æger vinorum ſubtilium magìs magíſque attenuantium potationi paulò liberaliùs indulſerit, aut liquoris ſimilis ſpirituoſi. Febriculam, quæ agmen ducit, mox excipit puſtularum per univerſum ferè corpus eruptio, quæ urticarum puncturas referunt, & nonnunquam in veſiculas attolluntur; mox recedentes tuberculorum more ſub cute ſe condunt cum pruritu mordaciſſimo & vix tolerando, ac quoties leviſſimam ſcalpturam ſubeunt, rurſum apparent.* Vidi aliquoties hanc exanthematum ſpeciem, perfectè reſpondentem huic deſcriptioni, etiam abſque ulla προφάσει ortam, æquè hyeme quàm æſtate; & quandoque in provectæ jam ætatis viris & fœminis. Ferè ſemper ſentiebant moleſtam anxietatem circa præcordia, antequam prorumperent hæc exanthemata; illíſque ſubitò

(*a*) Sydenham. Sect. VI. cap. VI. initio. pag. 352.
(*b*) Coac. Prænot. n°. CCI. Charter. Tom. VIII. pag. 863.
(*c*) Meth. Med. Lib. XIV. cap. II. Charter. Tom. X. pag. 319.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Sect. VI. cap. VI. pag. 353.

evanidis, quod ſæpe fit, redibat hæc anxietas; ceſſans iterum, dum prodirent denuo. Quandoque quaſdam tantùm partes occupant, aliquando per univerſum corpus ſparguntur. Subitam horum exanthematum evaneſcentiam, & æquè inexſpectatum reditum paucarum horarum ſpatio, ſæpius miratus fui; utì & velocitatem, quâ diſſita corporis loca ſucceſſivè quandoque occupant. In muliere quinquagenariâ vidi primâ die univerſum corpus occupaſſe, ſecundâ die evanuiſſe omnino; ſed mox ſequebatur anxietas & animi deliquium; quæ poſt horam ceſſabant, prodeuntibus iterum exanthematibus; tertiâ die evanuerunt iterum, mox redeuntes atque iterum poſt paucas horas elapſas diſparuerunt. Verùm tunc interſtitia digitorum pedis utriuſque intolerabili pruritu vexabantur, quo poſt horam ceſſante, ſtatim labium ſuperius admodum intumuit. Poſtea largo ſudore per totum corpus diffluxit; túncque malum omnino ſublatum videbatur, niſi quòd per tres vel quatuor dies adhuc in hac illâve parte corporis leviſſimum pruritûs, mox iterum evanidi, veſtigium ſentiret. Interim tamen toto hoc tempore vix ullæ functionum læſiones apparebant; ſi anxietas & animi deliquium, dum ſubitò evaneſcerent in initio exanthemata, excipiantur.

SCARLATINÆ. Eryſipelatoſis febribus ſatìs ſimiles; diſtinctæ tamen, quòd eryſipelas plerumque faciem infeſtet; & ſi aliam partem corporis occupet, tamen per totum corpus non diſpergatur. In febre autem ſcarlatina univerſa cutis maculis parvis rubris interſtinguitur; quæ tamen & crebriores & latiores ſunt & magìs rubent; neque adeo uniformes ſunt, quàm maculæ illæ, quæ morbillos conſtituunt. Plerumque exeunte æſtate febres illæ apparent, & infantibus inprimis contingunt (*a*). Ad duos tréſve dies hæ maculæ manent, deinde his evaneſcentibus cuticula deſquamatur.

PETECHIALES RUBRÆ, PURPUREÆ. Dum in febribus, mali moris plerumque, & epidemicè graſſantibus, in cute externa parva ſtigmata apparent, quæ non eminent extra cutis ſuperficiem, hoc nomen ſolet illis imponi. Vocabantur autem febres puncticulares (*b*), quia minimis punctis, nunc rubris, nunc purpureis, notabatur cutis: hinc puncticulæ, peticulæ, petechiæ dictæ fuerunt; quandoque & lenticulares, quando latiores maculæ ſimilis coloris in cute apparerent. Rubræ petechiæ boni moris plerumque ſolent eſſe; purpureæ autem, lividæ, & nigræ pejoris ominis, & ferè ſemper lethales. Quámvis autem febrim peculiaris indolis, & epidemicam, hæc exanthemata comitentur, utì Hiſtoria Medica docet; tamen & in aliis periculoſiſſimis morbis quandoque apparent purpureæ vel nigræ petechiæ, mortis imminentis nunciæ. Sic in peſte Londinenſi, medio adhuc in foro verſantibus hominibus, nullius omnino mali conſciis, purpureæ prorumpebant maculæ, ſimúlque mors ſequebatur præſentanea (*c*). Et in cura febrium peſtilentialium, dum ſudores incepti (*d*) nimis citò interrumperentur, vel per venæ-ſectionem inſtituta curatio (*e*) ægrorum vel amicorum moroſitate turbaretur, funeſta hæc exanthemata apparebant. Morbillos (*f*) *poſt regimen intensè calidum* liveſcere, móxque nigreſcere, obſervavit *Sydenhamus*, in adultis; túncque de his ægris conclamatum erat, *niſi phlebotomiâ, & temperatioris regiminis refrigerio*, illico ſuccurreretur.

(*a*) Sydenham. Sect. VI. cap. II. initio. pag. 328.
(*b*) Sennert. Lib. IV. cap. XIII. Tom. II. pag. 199.
(*c*) Sydenham. Sect. II. cap. II. pag. 133.
(*d*) Ibid. pag. 147.
(*e*) Ibid. pag. 152.
(*f*) Sect. IV. cap. V. pag. 246.

Variolis(*a*)interſperſas purpureas maculas vidit, mortis ferè ſemper prænuncias: in ipſarum variolarum faſtigio maculas nigras exiguas(*b*)*acicularum capita vix æquantes* obſervavit pariter. Similia quandoque in peſſimis variolis mihi videre contigit. In puero quatuor annos nato, dolore abdominis inflammatorio cum febre acuta continua decumbente, circa finem tertiæ diei morbi, dum pulſus celer & parvus, facies ſublivida, doloris ſubita remiſſio gangrænam interna abdominis occupare docerent, vidi in cruribus & femoribus erupiſſe ſtigmata nigra, in inguinibus latiora, in brachiis aciculæ minimæ caput vix æquantia: in pectore verò magis rubeſcebant, ſed paulò pòſt livida fiebant, & mors ſequebatur. Ex quibus apparet, in multis morbis talia exanthemata occurrere; atque apud veteres Medicos ſimilia obſervata fuiſſe legitur: (*c*) *Quum* (calidâ) *febre detento* (ὑπὸ θερμωλῆς ἐχομένῳ) *ulcuſcula in ambitu livida, imbecillo exiſtenti, eruperint, moritur. Quum cuipiam morbo detento, imbecillo jam exiſtenti livores eruperint, lethale.* Sic notat *Galenus* quòd, (*d*) *in gravis peſtilentiæ initio*..... *juveni cuidam, quum novem jam dies ægrotaſſet, totum corpus ulceribus ſcatebat, veluti omnibus ferè, qui evaſerant.* Verùm hæc ulcera fuiſſe exanthemata patet, quòd vocabulo ἐξανθῆναι hîc uſus fuerit, dicens: ἐξάνθησεν ἕλκεσιν ὅλον τὸ σῶμα: & paulò pòſt in eodem capite circa finem, diſertis verbis dixerit, (*e*) *Qui evaſuri erant, iis exanthemata nigra toto corpore confertim multa apparuerunt, ulceroſa quidem plurimis, omnibus certè ſicca. Eràtque intuenti perſpicuum, reliquias eas eſſe ſanguinis qui in febre putruerat, quas veluti cinerem quempiam natura ad cutim truſiſſet, ſicuti alia ex ſupervacuis nonnulla trudit.*

Febres autem petechiales propriè dicuntur, quæ epidemicè graſſantur, & in quibus pro varia morbi intenſitate, nunc citiùs, nunc ſeriùs, in cute erumpunt punctula rubra, cinerea, purpurea, livida, nigra; & quidem ſolemnis eſt in his febribus critica hæc materiæ morboſæ verſus cutim depoſitio; quæ ſi debito morbi tempore, quarto nempe inprimis, ſeptimo, vel &, remiſſior dum erat morbi impetus, decimo quarto die fieret, & inprimis ſi exanthemata non admodum numeroſa, & rubri coloris eſſent; felix erat eventus; pulſu, antea debili, inſurgente dum prodirent exanthemata, & reliquis ſymptomatibus, vigiliâ, delirio, ſiti intolerabili, aurium tinnitu, viſûs obſcuratione, &c, ceſſantibus, vel ſaltem plurimùm imminutis. Ubi verò non erumpebant omnino hæc exanthemata, vel prodibant livida aut nigra & numeroſiſſima, ſummum periculum aderat; & in illis, qui hoc morbo peribant, paulò ante mortem horum exanthematum veſtigia quidem apparebant, ſed profundè ſub cute hærentia; ac ſi morbi atrocitate victa natura inceptam hanc criticam metaſtaſim perficere non potuiſſet. Peſſima etiam illico redibant ſymptomata, ſi ſubitò iterum diſparerent hæc exanthemata: uti in ſe ipſo expertus fuit Medicus, qui epidemicum hunc morbum Coloniæ graſſantem deſcripſit. (*f*) Dum enim inter quartam & quintam diem effloreſcerent inſtar morſuum pulicum per totum corpus hæc exanthemata, & ſeptimâ die inchoante pulſus major fieret & plenior, habitúſque corporis humidior appareret, (quod naturæ per ſudorem morbi ſolutionem conantis præludium dicit). largo decocti hordei potu, blandus & copioſiſſimus ſi-

(*a*) Sydenham. Sect. III. cap. II. pag. 173.
(*b*) Ibid.
(*c*) Hippocrat. Lib. de loc. in homin. cap. XII Charter. Tom. VII. pag. 371.
(*d*) Method. Medend. Lib. V. cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 122.
(*e*) Pag. 124.
(*f*) Laur. Donckers Idea febris Petechialis pag. 443.

mul prorupit ſudor, qui paulò minùs quàm 24 horis duravit. Cùm autem, finito ſudore, omne abeſſe periculum crederet, purum induſium, quámvis calidum, induit; ſed mox toto corpore algere cœpit, & maculis ſubitò diſparentibus, adeo malè ſe habuit, ut de vita omnes deſperarent. Sumſit tunc unum & alternum, cochlear vini Hiſpanici; ſícque reviviſcens vini uſum continuavit, donec totum corpus rurſus incaleſceret, móxque maculæ priores redierunt non tantùm, ſed & novæ eruperunt; partim rubræ & magnæ, partim parvæ & fuſcæ. Circa decimum quartam diem rurſus in criticùm ſudorem incidit, à quo morbus ſolvebatur quidem, nec integre tamen; unde quotidie uſu mixturæ cardiacæ cum copioſo & calido potu per aliquot horas ſudorem promovit, ſícque lentè, ſed tamen ante vigeſimum primum diem convaluit. Aliâ occaſione ex *Sydenhamo*(*a*) notatum fuit, quàm periculoſa foret in febris peſtilentis curatione ſudoris incepti intermiſſio, antequam ſuſceptum virus integre evacuatam foret. Poſſunt & videri illa, quæ *Fracaſtorius de contagioſis morbis* agens de hoc morbo dixit; quæ & apud *Schenckium* (*b*) habentur.

Omni ergo curâ inquirendum eſt in genium morbi, quem hæc exanthemata comitantur: quandoque enim fiunt à valido nimis febris impetu, inprimis ſi calido regimine, vel cardiacis ſtimulantibus, ignes addantur ignibus; túncque nihil boni ab illorum eruptione ſperari poteſt. Aliquando tamen & ſimilia exanthemata comitantur febres epidemicas, in quibus per hæc morbi materies verſus exteriora diſpergitur; túncque proſunt. In priori caſu febris valida, calor ingens, & inflammatorii morbi ſigna adſunt. In poſteriori verò (uti Auctorum Obſervata teſtantur) pulſus debilis quámvis celer, vires omnes proſtratæ, & fallax in initio morbi, quámvis maligni, apparebat lenitas, & levamen obſervabatur, dum hæc exanthemata erumperent. Ex quibus videtur diſtinctionem talium morborum inter ſe haberi poſſe. Sic obſervavit *Sydenhamus*, dum variolæ graſſabantur, (*c*) febris ſpeciem, quam varioloſam vocavit, quia plurima cum variolis communia habebat ſymptomata, in qua febre & petechiæ erumpebant. Ingens propenſio in ſudores à primo jam hujus febris initio aderat, abſque ullo tamen levamine; quinimo, ſi calido regimine vel cardiacis promoveretur ſudoris expulſio, petechiarum quidem numerus augebatur, ſed & ſimul omnia ſymptomata morbi increſcebant. Unde (*d*) tenui diætâ, venæ-ſectione, medicamentis refrigerantibus, nimium compeſcebat febris impetum; atque, ægros lecto eximendo, nocituros prohibebat ſudores. Felicem ſemper obſervavit hujus methodi ſucceſſum; & morbus, qui, aliâ methodo tractatus, ad ſex vel octo ſeptimanas ægros excruciabat, niſi mors intercederet, copioſo ptyaliſmo (qui toties in variolis, etiam peſſimis ſalutaris obſervatur) ultra omnem ſpem fugam quærebat.

Diverſus autem malignitatis gradus in his petechiis obſervatur, quandoque enim rubent, & videntur tunc leves tantùm inflammatiunculæ in vaſis cutaneis eſſe, plerumque citò ſatis reſolvendæ, vel cum levi deſquamatione epidermidis in locis affectis abeuntes. Ubi autem cinereæ, fuſcæ, purpureæ, vel nigræ ſunt, pejoris notæ meritò habentur: fortè tunc, ruptis vaſculis, humores effuſi ſub cuticula variis his coloribus tranſlucent, & ſic quaſi ecchymoſes haberi poſſent; quod admodum credibile videtur, cùm juxta Auctores, qui epidemicè graſſantes petechias deſcripſerunt, ſenſim videantur diſparuiſſe iterum, & ex livido vel ni-

(*a*) Sect. II. cap. II. pag. 147.
(*b*) Obſervat. Medic. Lib. VI. pag. 763.
(*c*) Sect. III. cap. III. pag. 200. & ſequ.
(*d*) Ibid. ubi de curat. pag. 205.

gro in dilutiorem colorem mutatæ fuiſſe, antequam evaneſc puſtulæ in febribus menſe Auguſto & Septembri unum alterúmve petechiis in hac urb *diffuſum intrò* in quibus ſtigmata nigra, vel profundi purpurei coloris, per totum corp alibi lebant; quæ tamen ſenſim in dilutiorem colorem mutata evaneſcebant. Integr re men morbi decurſum obſervare non contigit, vocatus tantùm, dum jam aliquo diebus adfuerant hæc exanthemata. Plures tamen hoc morbo correpti fuerunt, ſed tantùm infimæ ſortis homines; aliquóſque ex hoc morbo periiſſe audivi. Quàm difficile autem ſit ex talibus hominibus morbi prægreſſi Hiſtoriam expiſcari, nôrunt Polyatri, qui quotidie pauperibus Medicinam faciunt. Illud tamen puto me vidiſſe, quòd, veluti ecchymoſes ſolent, ſenſim mutato colore in melius, abierint. Ubi autem vera necroſis cutis, nigra, livida, vel plumbea talia exanthemata facit, patet ſatìs, ſummam morbi malignitatem eſſe; ſed tunc nunquam ſenſim diſparent iterum; verùm, ſi evadant ægri, gangrænoſæ & mortuæ cutis partes, ulcere in ambitu nato, à reliquis ſeparabantur. Rariùs fortè petechiæ tales apparent, tamen & in Hiſtoria Medica harum Exempla reperiuntur. In Galliæ quodam loco purpura morbus (ſic enim ſolent & petechiæ vocari) graſſabatur, quo bidui vel ad ſummum tridui ſpatio è medio tollebantur homines; illis autem, qui à tetro hoc morbo evadebant, tota ferè cadebat cutis. Tanta autem erat cadaverum hoc morbo defunctorum corruptio, ut nemo illa diſſecare auderet; quinimo plures morerentur, qui illa inhumaverant (*a*). Videntur & ſimilia utcumque fuiſſe exanthemata, quæ *Galenus* ulcerata vidit in illis, qui ex peſte evaſerant: nam & hæc, utì ex loco paulò antè citato apparet, (*b*) in ulcera mutabantur. Patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 423. *lit.* β, dicta fuerunt, materiam febrilem quandoque ad varia corporis loca deponi, & ſæpe tam malignam eſſe, ut perfectâ morte deſtruat partem, in quam decumbit; ſic ut ſphacelata corporis extrema à tali cauſa deciderint. Idem videtur & in peſſima petechiarum ſpecie obtinere, ſimili maligno humore ad cutim delato. Patet ſimul ſubitò lethalem talem morbum ſæpe fieri, dum internæ corporis partes ſic afficiuntur. Hoc enim quandoque fieri admodum probabile eſt, cùm in variolis defunctorum cadaveribus hoc conſtiterit. *Galenus* notavit, dum exanthemata illa nigra & ulceroſa, de quibus ſtatim dictum fuit, deſcribit, cuidam hoc morbo laboranti tuſſi rejectam fuiſſe cruſtulam, quam ἐφελκίδα vocat, quâ nempe ulceris ſummitas tecta fuerat (*een roofje*) atque ibi pluribus ſatìs evidenter demonſtrat, ſimile ulceroſum exanthema aſperam arteriam occupaſſe.

Fortè & notatu dignum erit, quòd in peſſima illa purpura, in Galliis obſervata, ægri, quibus promptè ſuccurrebatur, vermes excreverint, & deinde exanthemata apparuerint. Vermium excretorum pariter, meminerunt alii Auctores, qui de febribus petechialibus ſcripſerunt (*c*).

MORBILLOSÆ. Morbillorum enim eruptionem febris præcedit, & in morbillis regularibus hæc eruptio quarto die morbi fieri ſolet. In minùs regulari morbillorum ſpecie nunc citiùs, nunc ſeriùs prodeunt exanthemata. In primo illo ſtadio febris hæc, antequam morbilli erumpant, multa ſymptomata communia habet cum febre varioloſa. Diſtinguitur tamen plerumque febris morbilloſa,

(*a*) Académ. des Scienc. l'An. 1715. Hiſt. pag. 8.

(*b*) Met. Med. Lib. V. cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 122.

(*c*) Laur. Donckers Idea febr. petech. pag. 3. Confer. Foreſt. Obſervat. & Curat. Medicinal. Lib. VI. Obſervat. XXXVIII. nº. II. Tom. I. pag. 238. 239.

quòd tuſſicula adſit, capitis major gravedo & ſomnolentia, atque oculi lacrymentur. Exanthemata autem ipſa, quæ febrim morbilloſam prægreſſam ſequuntur, in facie primò apparere ſolent, pulicum morſibns ſimilia, quæ aucta numero & mole coaleſcunt, & maculas variæ figuræ & magnitudinis conſtituunt. Maculæ illæ ex papulis rubris ſimul adunatis conſtant, quarum elevatio tactu potiùs quàm viſu percipi poteſt. Poſtea ſimiles maculæ per pectus, ventrem, brachia, crura ac femora diffunduntur; tamen in his locis non adeò diſtinctæ papulæ apparent quàm in facie. In minùs regulari morbillorum ſpecie exanthemata ſæpe artus & truncum corporis primò occupant. Circa ſextum diem incipiunt minùs colorata fieri exanthemata in facie, ſed tunc in reliquis partibus corporis maculæ latiſſimæ & maximè rubræ apparent. Poſtea evaneſcentibus his exanthematibus, omnia loca, quæ occupaverant, albicant ac ſi farinâ conſperſâ forent, ruptâ cuticulâ, quæ ſquamularum formâ decidit. Hoc peculiare habent morbilli, quòd illis evaneſcentibus, debito quámvis morbi tempore, febris increſcat, tuſſis augeatur & reſpirandi difficultas, imò & ſæpe peripneumonia ſequatur. Hæ ſunt præcipuæ notæ, quibus morbilli à reliquis exanthematibus febrilibus diſtinguntur; de quibus *Sydenhamus* in ſuis Operibus plurima habet, quæ legi merentur.

VARIOLOSÆ. Cùm de variolis poſtea peculiari capitulo agendum ſit; ſufficiet illas hîc memoraſſe tantùm.

§. 724. DE tribus poſterioribus ſeorſum tractari ſolet: de tribus primis autem facilè diagnoſis & prognoſis formari queunt.

Petechiæ enim, & inprimis purpureæ, morbilli, & variolæ, cùm ſæpe magnum diſcrimen habeant, hinc apud Auctores ſeorſum tractari de his ſolet, quámvis ſub generali exanthematum nomine comprehendantur. Plurima enim & diverſa ſymptomata habent, & multa, tam in diagnoſi & prognoſi, quàm in curatione, in illis notanda occurrunt. Reliqua verò exanthemata febrilia ferè eamdem & communem omnibus curandi methodum requirunt, de qua ſtatim dicetur. Diagnoſis autem facilis eſt, cùm in externa corporis ſuperficie hærentes oculis pateant. Unde & *Hippocrates* bifariam morbos omnes dividens, in manifeſtos nempe & occultos, illos qui (*a*) *in ſuperficiem effloreſcunt, aut tument, in manifeſto* eſſe dixit. Ex illis verò, quæ ad præcedentem paragraphum dicta fuerunt, exanthematum febrilium inter ſe mutuò diſtinctio ſatis apparet. Neque difficilis erit prognoſis, cùm non multùm mali inde metuendum videatur, Sic (uti aliâ occaſione ad §. 593, memoravi) notavit *Hippocrates* (*b*), quòd in febribus æſtivis exanthemata culicum morſibus ſimilia naſcerentur circa ſeptimum aut nonum diem in mulieribus, neque tamen ulla inde mortua fuerit. Febrim ſcarlatinam adeo parvì fecit *Sydenhamus* ut (*c*) *morbi nomen*, non morbum dixerit. Neque ipſum eryſipelas in externis partibus apparens, niſi perversâ Medelâ tentetur, multùm diſcriminis habere ſolet, ſed plerumque feliciter ſanatur; quámvis tamen majorem

(*a*) Lib. de Arte cap. VIII. Charter. Tom. II. pag. 150.

(*b*) Epidem. Lib. II. Comment. III. text. v. Charter Tom. IX. pag. 155.

(*c*) Sect. VI. cap. II. ubi de curat. pag. 330.

cautelam

cautelam adhuc requirat, quàm febris ſcarlatina, vel rubræ puſtulæ in febribus prorumpentes. Monuit enim *Hippocrates*, (*a*) *Si eryſipelas foràs diffuſum intrò vertatur, malum: ſi verò intus effuſum foràs vertatur, bonum.* Imò & alibi lethale dixit; atque tunc introverti eryſipelas monuit, (*b*) *quum diſparente rubore pectus gravatur, & difficiliùs ſpirat æger.* Verùm ibidem agit de angina, in qua ſæpe, utì poſtea dicetur, eryſipelatoſo rubore collum & pectus perfunditur cum levamine: ubi verò ſubitò evaneſcit illud eryſipelas, ſummum diſcrimen adeſt; adeóque nec hæc prognoſis generaliter ad quodvis eryſipelas pertinet.

§. 725. CURATIO difficilis non eſt, quum raro quidquam requirant, niſi ut ſatìs largâ levis liquidi copiâ mobilis ſervetur materies, atque vis vitæ in juſto moderamine perſeveret aſſiduò; tum enim brevì cum deſquamatione epidermidis abeunt.

Cùm in his exanthematibus ſalutari naturæ molimine verſus corporis ſuperficiem derivetur morbi materia, & ſæpe non advocetur Medicus, niſi dum hæc materia jam ad corporis ſuperficiem delata eſt, & exanthemata apparuerint, patet ſatìs, curam minimè difficilem eſſe; imò ſæpe nullis Artis adminiculis indigere. Dixerat quidem *Hippocrates* (utì aliâ occaſione ad §. 605, n°. 13, memoravi) ducenda eſſe, (*c*) *quâ repunt, per loca conferentia*: ſed hujus regulæ Practicæ magnus abuſus in Arte deprehenditur, dum multi Medici crediderunt, ſemper urgendum eſſe, ut nempe citiùs & meliùs perficiat natura illud, quod incepit. Verùm limitavit & explicuit aliis in locis *Hippocrates* illam regulam: nam in *Aphoriſmis* dixit, per loca conferentia ducenda eſſe, quò natura vergit; verùm & addidit, (*d*) *quæ ducere oportet.* Et in præcedenti Aphoriſmo optimè monuerat, (*e*) *Quæ judicantur, aut perfectè judicata ſunt, ea, neque medicamentis movenda, neque aliis irritamentis innovanda, ſed ſinenda ſunt.* De qua re pluribus actum fuit, dum in *Commentariis* §. 587, de criſi agebatur. Cùm ergo in his exanthematibus, de quorum cura hîc agitur, ad cutim materia delata eſt, patet, non opus eſſe multis remediis. Sufficiet largam copiam ingerere diluentis liquidi, ut materies morbi mobilis teneatur, & ex dilutis per hæc ingeſta humoribus facilè extricari poſſit; dum ſimul per eadem vaſa laxantur, ſícque facillimè motos per illa humores tranſmittunt. Meabilibus enim redditis liquidis, & vaſis perviis, expeditiſſima fiet humorum circumductio per omnia loca corporis, unde ſecretiones omnes pendent. Radicum ergo graminis, ſcorzoneræ, bardanæ & ſimilium decocta, cum ſucco citri, nitri pauxillo; lignorum ſantalorum, ſaſſaphras, &c, infuſa in larga copia aquæ parata, quæ leni ſtimulo aromatico ad diaphoreſin diſponunt abſque motûs circulatorii augmento notabili, optima hîc ſunt, & indicationi curatoriæ omnino ſatisfaciunt. Simul etiam attenditur ut vis vitæ in juſto moderamine perſeveret aſſiduò, ut nempe nec exorbitet, nec torpeat nimis. Quibus autem ſignis cog-

(*a*) De morbis Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 535. Confer. Aphoriſm. Sect. VI. n°. XXV. Chart. Tom. IX. Part. II. p. 261.
(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCLXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 872.
(*c*) Lib. de Humor. text. II. Charter. Tom. VIII. pag. 516.
(*d*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 38.
(*e*) Ibid. pag. 36.

noſcatur, torpere vel nimis incitatam eſſe vim vitæ, & quibus remediis juſtum illud moderamen, ſi deficiat, recuperari poſſit, §. 609. 610. 611, dictum fuit. Unde *Sydenhamus* in febre illa ſcarlatina dicta (*a*) nihil omnino moliebatur, ſed ægros à carnibus & liquoribus quibuſcumque ſpirituoſis abſtinere & domi manere juſſit, ne frigidiuſculus quandoque aer cutanea vaſcula conſtringendo inceptam hanc materiæ morbi ad cutim diſpoſitionem turbaret vel impediret. Noluit tamen, ut lecto continuò affigerentur, probè gnarus, ſic calorem augeri: unde totus in eo tantùm fuit, ut præſentem conditionem, per quam blandæ & lenis materiæ ſeparatio à ſanguine & verſus cutim derivatio fit, conſervaret; monuítque, facillimè ſine moleſtia & periculo ſic morbum abigi; dum contrà nimiâ Medicorum diligentiâ quandoque lethalis fit, ſi cardiacis, jugi in lecto decubitu, aliíſve remediis ſupervacaneis turbatur. Unicum tamen hoc monuit, quòd, ſi convulſiones vel coma ſub ipſam eruptionem ſupervenerint, utì in junioribus quandoque contingit, tunc amplum ac forte epiſpaſticum cervici applicandum, & paregoricum ſtatim exhibendum ſit, atque illud ſingulis noctibus repetendum, donec convaluerint.

Solet ferè ſemper, dum hæc exanthemata evaneſcunt, epidermis deſquamari; atque illo tempore leve purgans exhibitum profuiſſe obſervatur; quod etiam poſt morbillos dari ſolet.

Neque tantùm leviora hæc exanthemata hâc methodo tutò curantur, verùm etiam in variolis & morbillis curandis ſucceſsûs felicitas à debito regimine & moderamine virium vitalium pendet; & importuna feſtinatio, quâ citam eruptionem moliuntur Medici vel ægrorum cuſtodes, toties funeſta fuit; utì poſtea latiùs in Variolarum Hiſtoria dicetur.

Si autem ſigna docuerint, circa præcordia hærere ſordes, à quibus exanthemata quandoque fieri ad §. 723, dictum fuit, vomitorio vel purgante dato has expellere conducet.

Non incongruum fortè erit hâc occaſione notare, quòd quandoque in hominibus, cæteroquin ſanis, miræ tales per cutim eruptiones fiant, noxiis quibuſdam ſalutari naturæ molimine hâc viâ expulſis. Sic novi homines, quibus vere adulto quotannis in hac illáve corporis externi parte macula rubra erumpit, quæ poſt duos tréſve dies humorem viſcidum, ex dilatatis vaſculis cutaneis expreſſum, ſudat, qui in cruſtas flaveſcentes, ſæpe ſatis craſſas, concreſcit, fœdo adſpectu, inprimis ſi in facie tale malum apparuerit. In aliis vidi ſimiles eruptiones, ſed abſque ullo humore exſudante; verùm epidermis continuò in loco affecto deſquamabatur, donec ſenſim evaneſceret hoc malum. Fateor me in ſimilibus caſibus ſæpe ſpectatorem egiſſe tantùm, dum videram plurimis tentatis non ceſſiſſe hæc mala, licèt purgantibus, ſudoriferis, &c, ſubducere conarer illa, quæ his eruptionibus fomitem dare credideram. Externis autem exſiccantibus, vel repellentibus, impedire hæc naturæ molimina, periculoſum eſt, ut plurima Obſervata teſtantur, niſi in vicinis vel aliis locis ſimilia repullulent. Sic (*b*) *Juveni euſarco & robuſto impetiginis materiam, topicis toties quoties repreſſam ad inteſtina repulſam, colici atrociſſimi paroxyſmos intuliſſe, vidit* Benedictus; *à qua malè curata, aut ſponte reductâ, phthiſim dein ſubortam deprehendit.* Quandoque etiam chronica hæc mala fiunt, túncque adſueſcit corpus, hâc viâ ſe liberare à talibus, quæ retenta noce-

(*a*) Sect. VI. cap. II. pag. 329. 330.

(*b*) Theatr. tabid. Exercit. XIII. pag. 42.

rent. Quævis etiam tentata remedia eluſiſſe ſimiles efflorescentias vidi; feliciter fortè, cùm ſubitò ſublatis chronicis talibus cutis morbis horrenda mala fiant; uti teſtatur mirus caſus, qui in *Actis Pariſinis* habetur: (*a*) Fœmina laudabilis temperiei poſt puerperium in manibus habuit impetiginem (*dartres farineuſes*) per octo vel decem annos, cujus pertæſa applicuit locis affectis imprudenter remedium aliquod limpidum inſtar aquæ puræ, tali cum ſucceſſu, ut viginti quatuor horarum ſpatio evanuerit impetigo; ſed ſimul ſucceſſit moleſtiſſimus vomendi conatus, cum ſuffocationis quodam ſenſu. Ceſſantibus his ſymptomatibus caput afficiebatur, & dein ad naſi latera, eryſipelatoſa quaſi fluxio obſervabatur; menſtrua, hactenus rite prodeuntia, ceſſabant; naſus, labia, palpebræ ſic tumebant, ut per plures menſes illas deducere non potuerit, labia invertebantur; tota faciei cutis attacta liquidum exſudabat; ſalivales glandulæ tumeſcebant; omnes dentes maxillæ inferioris, & maxima pars illorum, qui ſuperiori maxillæ inhærent, excidebant, quámvis nullam coloris mutationem paſſi, &c. Tot calamitatibus redemit miſera funeſtam curam, facilè tolerabilis, quámvis adſpectu fœdi, mali. Patet ergo in ſimilibus morbis curandis ſummâ prudentiâ opus eſſe, & ſedulò inveſtigari debere, an in ipſa cute natum vitium fuerit, an verò à reliquis humoribus aliquid ſecretum ad cutim delatum ſit, ut à noxiis corpus liberaretur. Circa hanc rem pulcherrimum apud *Hippocratem* habetur monitum: (*b*) *Impetigines & lepræ & vitiligines albæ, quibus quidem juvenibus aut pueris aliquid horum factum eſt, aut paulatim conſpectum in multo tempore augeſcit; his non putare oportet abſceſſum eſſe eam papularum eruptionem* (τὸ ἐξάνθημα), *ſed morbum. Quibus verò horum aliquid factum eſt multùm & derepente, hoc ſanè fuerit abſceſſus.*

§. 726. **R**ELIQUA febris ſymptomata his ſimilia & agnata, vel ut morbi ipſi curari poſtulant.

Sic abſoluta eſt ſymptomatum febrilium præcipuorum pertractatio, quæ §. 617, enumerata fuerunt. Cùm autem vix ullus morbus ſit, quin aliquando febrim comitem habeat, patet, non poſſe illos omnes tamquam ſymptomata febrilia conſiderari. Reliqua ergo, quæ febrim comitantur, mala, vel deſcriptis ſymptomatibus febrilibus ſimilia ſunt, & ex illorum Hiſtoria intelligi poterunt & curari; vel de illis poſtea ſeorſim agetur, dum morborum acutorum & chronicorum præcipuorum Hiſtoria pertractabitur.

§. 727. **H**INC patet, quid ſentiendum de febrium varietate; nam quæ motum febrilem ſemel excitatum uno impetu ad finem perducunt, Continuas vocamus; quæ per vices impetum remittunt, & denuo excitant, ut ſemper duret febris, Continuas Remittentes; quæ per vices impetum remittunt, ut plena ἀπυρεξία inter duos quoſque paroxyſmos intercedat, vocantur Intermittentes.

Traditâ jam febrium & præcipuorum ſymptomatum, quæ illas comitari ſolent,

(*a*) Académ. des Scienc. l'An 1703. Mém. pag. 21.

(*b*) Prædiction. Lib. II, in fine, Charter. Tom. VIII, pag. 828.

generali Hiſtoriâ & Curatione, febrium varietates conſiderandæ erunt, & videndum, an præter illa, quæ de febre in genere dicta fuerunt, aliquid ſingularis in curatione requirant. Propriè loquendo binæ tantùm febrium diſtinctæ ſpecies ſunt, una, cujus (*a*) *omne tempus una acceſſio eſt, ab initio uſque ad finem.* Altera, quæ diverſis acceſſionibus, ſtato tempore redeuntibus, decurſum ſuum abſolvit. Prior continua vocatur; poſterior verò, ſi inter ſucceſſivas acceſſiones plena ἀπυρεξία ſit, id eſt, æger penitus à febre liber inveniatur, vocatur intermittens. Ubi verò per vices impetum quidem remittit febris, & deinde iterum exacerbatur, ſic tamen ut ab initio ad finem morbi nunquam abſit febris, quámvis nunc validior, nunc remiſſior fuerit, vocatur quidem continua, ſed ut diſtinguatur ab illa febris ſpecie, quæ motum febrilem ſemel excitatum uno impetu ad finem perducit, vocatur continua remittens, vel & continuata febris. Intermittentes autem febres, geminatis & productis paroxyſmis, ſæpe continuarum febrium larvam induunt, & quidem adeo, ut nonniſi à peritis diſtingui poſſint. Sic v. gr; ſi intermittens tertiana duplicatur, tunc die in tertiana ſimplici à paroxyſmo libero nova acceſſio invadit, túncque talis febris refert quotidianam; à qua tamen diſtinguitur, quòd paroxyſmi, qui alternis diebus ingruunt, invaſionis horâ, numero & gravitate ſymptomatum comitantium, & duratione ipſius paroxyſmi, ſimiles inter ſe reperiantur; & ſimul plerumque notabilis diverſitas ſit inter paroxyſmos, qui ſe mutuò immediatè ſequuntur. Verbi gratiâ in tertiana duplicata febrilis paroxyſmus, qui primâ morbi die invadit, ſimilis erit huic, qui tertio die redibit; diverſus autem ab illo, qui ſecundo die accedit: atque hic iterum reſpondebit paroxyſmo, qui quarto die aderit, & ſic porrò. Si jam in tali tertiana intermittente ſic protrahantur paroxyſmi, ut, antequam primus deſierit integre, ſecundus jam inceperit; illóque nondum finito, redeat tertius primo reſpondens, talis febris continua quidem vocabitur, quia nunquam ad ἀπυρεξίαν perfectam pervenit; ſed & ſimul vocabitur remittens, quia notabilis remiſſio, quam brevì ſequitur nova exacerbatio, in tali febre obſervatur. Idem jam fieri poterit in quotidianæ febris paroxyſmis protractis: quinimo & quartana, triplicatis acceſſionibus atque protractis, in talem continuam remittentem quandoque degenerat, difficillimè cognoſcenda, inprimis ſi ſinguli paroxyſmi diverſis horis ingruant; atque etiam, utì ſæpe fieri ſolet, conſuetum invaſionis tempus anticipent; tunc enim ſæpe adeo horum ordo perturbatus videtur, ut difficulter admodum diſtingui poſſit, ad quam claſſem propriè hæc febris pertineat. Tales videntur fuiſſe febres illæ erraticæ dictæ *Hippocrati*, de quibus ſequentia habentur: (*b*) *At intermittentes, & erraticæ, autumno maximè, in quartanam leniter tranſeunt: & hoc magìs his, qui triginta annos exceſſerunt:* (*c*) *In febribus erraticis, nigræ nubeculæ* (in urina) *quartanam indicant.* Obſervavit tales febres, quæ continuas mentiebantur, licèt propriè ad intermittentium claſſem pertinerent, *Sydenhamus*, & monuit ſequentia, maximè in Praxi notanda: (*d*) *Cùm præmaturè menſe Julio, v. gr; intermittentes autumnales ingrediuntur atque increbeſcunt, non ſtatim genuinum typum induunt* (*quod intermittentibus vernis*

(*a*) Galen. de Different. febr. Lib. II. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 128.
(*b*) Coac. Prænot. n°. CXLIV. Charter. Tom. VIII. pag. 859.
(*c*) Ibid. n°. DLXXXII. pag. 887.
(*d*) Sect. I. cap. II. pag. 49.

quidem ſolemne eſt) *ſed continuas febres ita per omnia imitantur, ut niſi caſtigatiſſimo utraſque examine trutinaveris, ab invicem diſcriminari non poſſint; at retuſo paulatim conſtitutionis impetu, & frænatâ vi, jam in typum regularem migrant, atque exeunte autumno, larvâ abjectâ, intermittentes ſe eſſe, quales ab initio reapſe fuerunt, palam fatentur; ſive quartanæ illæ fuerint, ſive tertianæ: quod ſi non diligenter animadvertimus, cum magno ægrorum noſtrorum malo Medicantes hallucinabimur, dum hujuſmodi febres, quæ ex intermittentium numero ſunt, pro continuis veris & genuinis habeantur.*

Notandum præterea eſt, intermittentes febres tunc vocari, quando ſtato temporis intervallo redit paroxyſmus, ut in tertiana tertio die; quartanâ quarto die; & ſic porrò. Ubi enim in febribus continuis abſque bona criſi ceſſat morbus, ſæpe ægri aliquot diebus abſque febri degunt, quæ deinde redit, neque tamen ideo tales morbi ad intermittentium febrium claſſem referendi ſunt. Vocatur enim tunc novus talis inſultus morbi recidiva; quæ quámvis ſæpe die quodam decretorio fiat, nunquam tamen definito quodam tempore accedit, utì in paroxyſmis febrium intermittentium obſervatur. Videantur de his illa, quæ in *Commentariis* §. 564, dicta fuerunt.

Explicatis jam febrium varietatibus, agendum erit de illis, quæ in ſingulis harum ſpeciebus ſingularia occurrunt notanda.

FEBRIS CONTINUA.

§. 728. CONTINUARUM ſimpliciſſima Ephemera; ſeu diaria; ſpatio 24 horarum initia, incrementa, ſtatum, declinationem abſolvens. Cauſas agnoſcit ſolùm motum vehementiorem, peccato ſex rerum naturalium ortum; vix ullam materiam. Cognoſcitur, à cauſa levi; corpore puro; ſymptomatibus levibus; criſi citâ; pulſu mox à febris exitu planè reſtituto. Curatio facilis, abſtinentiâ, quiete, dilutione.

Continuæ febres, quæ nempe motum febrilem ſemel excitatum uno impetu ad finem perducunt, vel ſunt tales, ut ante illas, vel unà cum illis, inſignis degeneratio ſolidarum & fluidarum corporis partium, & magna plurium functionum læſio, obſerventur; túncque vocantur Continuæ putridæ, de quibus ſequenti capitulo dicetur. Vel, continuæ quámvis febres fuerint, non obſervatur tamen magna mutatio in ſolidis aut fluidis corporis, neque inſignis functionum læſio occurrit; vocantur tunc Continuæ ſimplices, ſive non putridæ, nunquam periculoſæ, ſed ſalutares ſemper, niſi perversâ Medendi Methodo, utì ſtatim patebit, in pejorem indolem mutentur. Illæ autem febres, quámvis continuæ jurè dicantur, minimè tamen acutarum nomen merentur, quia velociter quidem decurrunt, abſque periculo tamen; cùm interim unà cum velocitate junctum diſcrimen requiratur, ut febres acutæ dici poſſint (vide §. 564.).

Obtinuit uſu apud Medicos, continuas illas ſimplices febres, ſive non putridas, dividere ſic, ut ephemera vocetur febris, quæ viginti quatuor horarum ſpatio totum ſuum decurſum abſolvit, percurrendo quatuor illa, in omni febre notanda (vide §. 590.), ſtadia, initium nempe, incrementum, ſtatum & decrementum: ſi verò ſimilis febris ultra viginti quatuor horarum ſpatium excurrat, non vocabitur ephemera, ſed continua ſimplex, ſive non putris. Ἐφήμερον propriè ſignificat, quod diei naturalis ſpatio limitatur: unde inſectis quibuſdam, totum ſuæ vitæ curriculum intra hoc ſpatium abſolventibus, illud nomen datum fuit.

Patet jam ſimul, per hanc definitionem ſecludi acutiſſimas febres, quæ paucarum ſæpe horarum ſpatio hominem de medio tollunt; nam tales febres hoc tempore ad decrementum non perveniunt, ſed priùs occidunt. Placuit tamen *Cajo Britanno* ſudorem Anglicum, qui paucarum horarum ſpatio ſæpe necabat ægros, ephemeram peſtilentialem vocare, quia intra hoc tempus peribant ægri, & quandoque protracto per viginti quatuor horas ſudore emergebant. Verùm utì ex morbi deſcriptione apud eumdem Auctorem patet, licèt ſudore tamdiu protracto extra aleam quandoque ponerentur ægri, tamen ſumma debilitas & aliæ ſæpe functionum læſiones adhuc ſupererant; imò quibuſdam, non ſatìs excretâ per ſudores morbi materiâ, peſſimæ ſupervenicbant febres. Simul aderat ingens & ſubita functionum plurimarum læſio; adeóque hæc ephemera peſtilentialis ad febrium continuarum putridarum claſſem pertinet. Illa autem ephemera febris, de qua hîc agitur, inter continuas non putridas numeratur, & peracto viginti quatuor horarum ſpatio in ſanitatem terminatur. Adjecto autem *peſtilentialis* epitheto, optimè hunc morbum à ſalutari ephemera diſtinxit.

CAUSAS AGNOSCIT, &c. Ferè ſemper ephemera à vitio quodam evidenti, in ſex rerum non naturalium uſu commiſſo, ortum ducit; imò illud primarium indicium harum febrium eſſe voluit *Galenus* (*a*), quòd nempe à cauſa quadam recenti atque evidenti ſemper inciperent. Sic v. gr; à majori copia cibi ingeſti, vel etiam ſi difficilioris ingeſtionis fuerit, in debilioribus inprimis hominibus, toties ephemera fit; ut ſic accelerato vitali motu ſubigantur talia, quæ vel copiâ, vel robore, reſiſtunt illis viribus mutantibus ingeſta, quæ his in ſanitate adſunt. Poſt crapulam, ebrietatem, labores nimios, animi validos affectus, &c, frequentiſſimè ſimpliciſſima hæc febris naſcitur, in qua nihil ferè culpari poteſt, præter ſolum motum vehementiorem, in corpore, antea ſano, ab evidentibus talibus cauſis procatarcticis excitatum. Adeóque patet, vix ullam materiam in febre hac adeſſe; vel ſaltem illam, quæ adeſt, brevì & facilè per febrim hanc ſubigendam iri ſic, ut non noceat ampliùs, vel expellendam de corpore. Utì enim dictum fuit ad §. 594, n°. 1, omne illud, quod in fluidis ſolidíſve corporis partibus à ſanitatis legibus degeneravit, ſive ante febrim natam præexſtiterit, ſive per febrim factum fuerit, ſub nomine cauſæ materialis febris ſolet comprehendi. Cùm ergo in ephemera nihil ante præexſtiterit tale omne illud, quod materia hujus febris poſſet vocari, à vitio ſex rerum non naturalium pendebit: cúmque hoc tale ſit, ut intrà breve ſpatium diei naturalis poſſit emendari, vel ſaltem expelli de corpore, apparet, quare dicatur, in hac febre vix ullam materiam adeſſe.

(*a*) De Different. Febr. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 116.

COGNOSCITUR A CAUSA LEVI. Quàmvis autem ab evidentibus cauſis incipere ſoleant hæ febres, & ſatìs facilè curabiles ſint, tamen in illarum diagnoſi parùm major videtur difficultas. Monuerat *Hippocrates*, utì & aliâ occaſione ad §. 564, dictum fuit, difficulter diſtingui poſſe morbos, (*a*) *qui intrà longiſſimum tempus judicari debeant*, (ab illis, qui brevì ceſſabunt) *ſimilia namque ſunt eorum principia*, levia nempe & abſque malis ſymptomatibus. Hinc & *Galenus* dixit, (*b*) certam diagnoſin ephemeræ quibuſdam omnino impoſſibilem habitam fuiſſe: ſtatuit tamen, illam nequaquam difficilem eſſe, modò ad omnia quis rite attenderit; addítque, ſe vel millies juſſiſſe hominibus, quos hâc febre laborare noverat, ut primâ acceſſione finitâ loti, ac modicè cibati, ad ſolita redirent opera, utpote non ampliùs febricitaturi; atque eventum diagnoſis veritatem probaſſe. Inter ephemeræ febris indicia autem meritò recenſetur cauſæ levitas: quàmvis enim, utì ſtatim dictum fuit, à vitio evidenti ſex rerum non naturalium hæc febris ſoleat naſci, tamen, ſi gravior error in his commiſſus fuerit, longè periculoſior & diuturnior febris inde ſequi poterit; utì conſtat ex illis, quæ ad §. 586, de febrium cauſis dicta fuerunt.

CORPORE PURO. Si enim corpus cacochymicum fuerit, à levi etiam vitio rerum non naturalium excitata febris, quæ in corpore ſano & puro brevì deferbuiſſet, diutius protrahetur; imò & quandoque periculoſa evadet: dum, verbi gratiâ, atrabilarii humores; ſcorbuti acris materies; lenta, glutinoſa in leucophlegmaticis collecta & ferè ſtagnantia, per febrim natam agitantur, patet ſatìs, ab his per febrim motis plura mala fieri poſſe. Unde & quando epidemici morbi graſſantur, ſemper metus eſt, ne ab aliis cauſis excitatæ febres in horum claſſem ſe recipiant. Teſtantur ferè omnes, qui de peſte ſcripſerunt, Auctores; quòd ſi, graſſante peſte, alio morbo corriperentur homines, brevì tamen in peſtem degeneraret (*c*). Idem etiam in aliis morbis epidemicis obſervatur quandoque. Optimè monuit *Galenus* (*d*) curſum, aliúmve motum vehementiorem, intemperantiam, frigus, &c, ex ſua natura vehementem morbum vix facere; verùm ſi ex ſimilibus cauſis febris naſcatur, illam de genere ephemerarum febrium futuram eſſe: ubi autem corpus ad alium morbum prædiſpoſitum eſt, tunc ab his cauſis, quas προφάσεις hinc vocavit, in actum deducitur morbus hactenus latens.

SYMPTOMATIBUS LEVIBUS. De ſymptomatum magnitudine ex læſis functionibus judicamus: cùm ergo febris ephemera levibus tantùm cauſis originem debeat, non poterit ab his corpus ſic mutatum eſſe, ut inſignes functionum læſiones inde fiant: (*e*) *cujuſque enim morbi magnitudo tanta eſt, quantùm à naturali ſtatu recedit*. Simulac ergo in functionibus vitalibus, animalibus, aut naturalibus inſignes læſiones occurrunt; vel in excretis de corpore, urinâ, fæcibus alvinis, &c, magnæ mutationes obſervantur; novimus, febrim his comitatam non poſſe eſſe ephemeram, cùm à levi tali morbo nec numeroſa, nec gravia, ſymptomata produci poſſint.

(*a*) Prognoſtic. Comm. III. Sentent. VI. Charter. Tom. VIII pag. 665.

(*b*) De Differen. Feb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom VII. pag 116.

(*c*) Diemerbroek de Peſte cap. V. pag. 10. Thucydides Lib. II. & apud alios paſſim.

(*d*) Lib. de morbor. acutor. vict. Commentar. IV. text. XCVII. Charter. Tom. XI. pag. 178.

(*e*) Galen. Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. I. Charter. Tom. X. pag. 345.

CRISI CITA. In *Commentariis* §. 587, ubi de criſi dictum fuit, patuit hoc vocabulum variâ ſignificatione uſurpari, & quandoque pro morbi ſolutione ſumi; quæ, quámvis aliquam evacuationem ſenſibilem comitem habeat, abſque tamen multis turbis & ſymptomatibus criſim præcedentibus fit. Tali ſenſu & ephemera criſim citam habere dicitur: plerumque enim, dum in ſuo deſcenſu eſt hæc febris, blando ſudore finitur; inprimis ſi à retento perſpirabili, quod ſæpe fit, ortum duxerit. Lenis vomitus, vel alvi modica evacuatio, toties huic febri finem imponit, dum ab ingeſtis cibis difficilioris digeſtionis, vel ſolâ copiâ gravantibus, ortum duxit. Illud autem ſignum optimè diſtinguit ephemeram ab aliis febribus continuis, quæ, mites quidem, in majorem diuturnitatem extenduntur. Ephemera enim, diei naturalis ſpatio terminanda, ante duodecimam horam ad ſtatum, ſive ἀκμὴν, pervenit & deinde ſenſim minuitur; atque paulò pòſt omnia ſymptomata, quæ febrim hanc comitabantur, ceſſabant integre. Quod & *Galenus* notavit dicens: (*a*) *neque verò ſi quis cum febre caput, aut partem aliam dolor occupârit, is ampliùs manet. Si verò & æger facilè morbum ferat certiſſimum eſt* (ephemeræ) *indicium, quod velut impreſſum quoddam ſigillum omnium maximè febris manſuetudinem exprimet.*

PULSU MOX A FEBRIS EXITU PLANE RESTITUTO. Hoc ſigno ephemeram ab intermittentium febrium paroxyſmis ſe diſtinguere potuiſſe affirmat *Galenus*: finitâ enim ephemerâ, (*b*) *arteriarum motus huic omnino, qui in ſanis eſt, aſſimilatur; quum is in nulla alia febre ad naturalem ſtatum redeat, etiamſi temporis ſpatium inter prioris acceſſionis finem & ſequentis initium longum ſit; velut in tertianis & quartanis, in quibus ſemper febris veſtigium relinquitur.* Plerumque enim pulsûs debilitas aliqua poſt finitos intermittentium febrium paroxyſmos ſupereſt; imò ſæpe, licèt ſudore jam ceſſante ægri de lecto ſurrexerint, adhuc parùm celerior pulſus deprehenditur. Raro etiam ſymptomata, quæ febres intermittentes comitantur, ut laſſitudo, capitis & lumborum dolor, &c, adeo integre abolentur, ut poſt finitam ephemeram fit. Confirmatur hæc diagnoſis, ſi illo tempore febres intermittentes non graſſentur: tunc enim minor redituri paroxyſmi ſuſpicio eſt. Interim tamen fatendum eſt, primum tertianæ vernæ & mitis paroxyſmum ſub ephemeræ ſpecie fallere poſſe, cùm ſæpe per paucas horas duret, & blando ſudore ſolvatur, & ante elapſum viginti quatuor horarum ſpatium omnes functiones in integrum reſtituantur. Verum quidem eſt, peccatum quoddam in uſu ſex rerum non naturalium ephemeram præcedere plerumque, ejúſque cauſam eſſe, ſed & febres intermittentes talis cauſa quandoque præcedit. Præterea quandoque contingit, quámvis rariùs, ephemeram naſci, licèt nullum obſervabile vitium in uſu ſex rerum non naturalium præceſſerit. Novi homines, qui bis vel ter in anno verâ ephemerâ corripiuntur, abſque ulla προφάσει, ſed, utì videtur, tantùm à bile accumulata; quâ per vomitum excuſsâ, ceſſat illico febris, & omnia ſymptomata illam comitantia abolentur. Si ergo vel minima ſuſpicio adſit febris intermittentis, præſtat non abſolutè prædicere, uno tantùm paroxyſmo terminandum morbum fore; ſed potiùs indicandum eſt, intermittentis febris paroxyſmum rediturum fortè, taliáque adhibitum iri remedia, quæ hoc cavere poſſent. Sic enim Artis honori & Medici famæ, abſque ægrorum detrimento, optimè conſulitur.

(*a*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. 11. Charter. Tom. X. p. 347. (*b*) Ibidem.

CURATIO

CURATIO FACILIS, &c. Sponte enim ſuâ levis ille morbus, & brevì tempore, ceſſat, modò perversâ Medelâ non irritetur ſic, ut in pejorem morbum abeat. Generalis enim cura febrium (vide §. 598.) quatuor requirebat, vitæ nempe & virium conſervationem, acris irritantis correctionem vel expulſionem, lentoris diſſolutionem & expulſionem, denique & ſymptomatum mitigationem. Verùm in ephemera nec vitæ periculum eſt, neque ullus metus, ne vires perdant ægri tam brevì temporis ſpatio; cúmque vix ullam materiam habeat hæc febris, acre, ſi quod adſit, brevì enervabitur vel expelletur de corpore; lentor levis, fortè hanc febrim comitans, per febrim ipſam ſolvetur, & blando ſudore expelletur de corpore. Cùm autem ſymptomata, quæ ephemeræ adſunt, ſemper levia ſint, nulla mitigatio horum locum habebit, nam paulò pòſt unà cum febre evaneſcent. Sufficiet ergo abſtinentia, quies corporis & mentis, unà cum diluentibus. Abſtinentiam verò duplicem ſtatuit *Celſus*; genus (*a*) *alterum, ubi nihil aſſumit æger; alterum, ubi non niſi quod oportet.* Quámvis autem in brevi adeo morbo corpus antè ſanum facilè inediam ferret, ſufficiet tamen illa moderatio, (*b*) *ut neque aliud quàm expedit, neque ejus ipſius nimium ſumatur.* Decoctum hordei, panis, avenæ, lac aquâ dilutum, lactis ſerum & ſimilia hîc ſufficient pro nutrimento; dum ſimul eadem, diluendo omnes humores, optimè proſunt. Cùm autem in hac febre ſolus motus vehementior peccet, quies corporis & mentis optima hîc remedia dabunt (vide §. 103. 104. 105.), utì dictum fuit, ubi de curandis morbis ab exceſſu motûs circulatorii oriundis agebatur. Præterea ſimplex hæc methodus laudem meretur, quòd omnibus morbis incipientibus proſit; adeóque, licèt quis in diagnoſi deceptus foret, & febris alterius ſpeciei loco ephemeræ ſequeretur, nunquam tamen nocebit hæc adhibuiſſe: ſimulac enim adverſa valetudo metuitur (*c*) *omnium optima ſunt quies & abſtinentia: ſi quid bibendum, aqua .... Per hæc enim ſæpe inſtans gravis morbus diſcutitur.* Meritò igitur damnatur à *Galeno* celebris illa triduana inedia, quam in omnibus morbis commendabant quidam Medici, per quam febres reddebant acriores, imò dicit, multos importuno Artis molimine adeo peccare, ut morbos potiùs faciant, quàm curent; ſive, utì loqui amat, (*d*) *manu factos* (χειροποίητα νοσήματα) *morbos inducant.* Dum enim *Aſclepiades* primis morbi diebus (*e*) *convellendas etiam ægri vires putavit luce, vigiliâ, ſiti ingenti, ſic ut ne os quidem primis diebus elui ſineret;* patet ſatìs, ſalutarem ephemeram in periculoſum morbum converti poſſe damnoſâ tali Medendi Methodo. Idem verum eſt, ſi purgantibus, vomitoriis, ſudoriferis incipientes morbi tententur illico; (*f*) *Plurimique falluntur, dum ſe primo die protinus ſublaturos languorem, aut exercitatione, aut balneo, aut coactâ dejectione, aut vomitu, aut ſudationibus, aut vino ſperant: non quòd non interdum id incidat, aut non decipiat, ſed quòd ſæpius fallat; ſoláque abſtinentia ſine ullo periculo medeatur.* Simplex ergo hæc methodus in febre ephemera, utì & in aliis febribus incipientibus, ſola tuta erit. Legi merentur & illa, quæ de febre ephemera *Galenus* (*g*) habet *in octavo Methodi Medendi libro*, quem totum hujus febris Hiſtoriæ & Curationi impendit.

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. XVI. pag. 92.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibid. Lib. III. cap. II. pag. 114.
(*d*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib I. cap. II. Charter. Tom. X. pag. 346.
(*e*) Celſ. de Med. Lib. III. cap. IV. pag. 118.
(*f*) Ibid. cap. II. pag. 114.
(*g*) Charter. Tom. X. pag. 178, & ſequ.

§. 729. SI protrahitur dicta febris (728) per plures dies, vocatur Continua non putris; cauſæ, ſigna, medela eadem; maximè venæ-ſectione largâ, & refrigerantibus, eget.

Si cauſa talis febris parùm pertinatior fuerit, neque intrà diei naturalis ſpatium ſubigi potuerit vel expelli de corpore, protrahetur febris, adeóque non ampliùs ephemera vocabitur, ſed continua: quia autem & cauſa levis fuit, neque maligna ſymptomata adſunt, neque ulla ſigna apparent in urina, alvi excrementis, ſudoribus, &c, quæ magnam humorum à naturali ſtatu degenerationem docent, vocatur continua, ſive ſynochus non putris; ut nempe diſtinguatur à ſynocho putri, de qua ſtatim agendum erit. Vocaverunt quidam Auctores hanc febrim ephemeram (*a*) *plurium dierum*, ſed utì videtur minùs apto nomine. Febribus ergo talibus (*b*) *natura quidem eadem his eſt quæ diariis, nomen autem non idem*. Sic obſervamus poſt ebrietatem ſequi febrim ephemeram in multis, alios verò ab eadem cauſa per biduum vel triduum febricitare. Tales ephemeræ protractæ, ſive ſynochi non putres, fuerunt illæ (*c*) *& mitiſſimæ febres, & quæ in ſecuriſſimis incedunt ſignis, die quarto aut antè deſinunt*, quæ ab *Hippocrate* memorantur.

Cauſæ ergo & ſigna & medela eadem erunt ac in ephemera: quia autem diutius protrahitur in ſynocho non putri acceleratio motûs circulatorii, &, qui hanc comitari ſolet, calor; juſtus metus eſt, ne difflatis partibus aquoſis reliquæ ſanguinis moleculæ cohærere incipiant, & viſciditatem inflammatoriam acquirant, ſimúlque ſales & olea ſanguinis volatiliora reddantur (vide §. 100, & §. 689.): unde ex tali febre viſcerum inflammatio, humorum acrimonia & plurima alia mala hinc ſequentia exſpectari poſſunt, & ita febris continua non putris in putrem tranſiret. Ob hanc cauſam larga venæ-ſectio hîc convenit, tamquam ad præſentem inflammationem efficaciſſimum remedium; ſimúlque ad illam, quæ futura metuitur, tutum præſidium; hâc enim factâ, ſæpe illico febris ſedatur, utì pulchro Exemplo probat *Galenus*. Juveni enim, qui triginta diebus conſueta exercitia intermiſerat, & deinde ſe validiùs exercuerat, invenit poſtridie (*d*) *febrem admodum calidam; ſed pulſus æquales, & maximos, & celeres & frequentes & vehementes; tum caloris qualitatem, quæ tactum minimè morderet; jam verò & urinas tum craſſitudine, tum calore, à naturali habitu non multùm alienas* (quæ omnia ſynochi non putris ſigna ſunt); interim tamen rubicundus & plenus homo apparebat. Venæſectio tamen, partim ut conſtaret priùs de febris natura, partim etiam ob diſſentientes Medicos in conſilium vocatos circa tempus venæ-ſectionis & alia quædam, dilata fuit in tertium diem uſque. Erat (*e*) *tamen æſtus ipſe laboranti intolerabilis, urgebâtque eum tenſio totius corporis, ut repleti, tum capitis pulſatio, atque ob hæc gravis vigilia;* unde *Galenus* ad animi deliquium uſque ſanguinem mitti curavit, atque ſic febrim exſtinxit illico; ſic ut quidam adſtantium ridens dixerit, *Galenum* tali ſanguinis miſſione febrim jugulaſſe: paulò pòſt enim, levi nutrimento priùs exhibito, in profundum ſomnum delapſus eſt juvenis, & blandum ſudorem, atque perfectè convaluit. Admodum autem veroſimile videtur, quòd & citiùs

(*a*) Foreſt. Obſervat. & curat. Medicinal. Lib. I. n°. 1. Obſerv. IX. Tom. I. pag. 11.

(*b*) Galen. Method. Med. Lib. IX. cap. I. in fine. Charter. Tom. X. pag. 203.

(*c*) Prognoſt. Comment. III. Sentent. II. Charter. Tom. VIII. pag. 663.

(*d*) Method. Med. Lib. IX. cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 205.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Ibid. pag. 206.

morbi levamen percepiſſet, ſi vel primâ die morbi ſanguinis miſſio fuiſſet inſtituta.

Refrigerantium autem remediorum uſus meritò commendatur, quæ hîc ſunt diluentia, laxantia, denſitatem humorum reſolventia, obſtructiones reſerantia. Minutâ enim mole movendorum per venæ-ſectionem priùs, per hæc ſatisfiet reliquæ indicationi curatoriæ. Mellita, nitroſa, ſaponacea acida, aquâ copioſâ, vel decocto hordei, avenæ, radicum ſcorzoneræ & ſimilium diluta, huic ſcopo ſatisfacient; cùm ſimul humorum degenerationi in putredinem hîc metuendæ adverſentur. Videantur & illa, quæ §. 691, & ſequentibus de cura caloris febrilis dicta fuerunt.

FEBRIS CONTINUA PUTRIDA.

§. 730. SYNOCHUS putris dicta fuit, quæ debetur cauſis inflammatione ſimplici majoribus, viſcerum obſtructioni, cutis oppilationi, & capillarium ferè omnium, acrimoniæ verò acutiori, ſæpe prorſus ſingulari.

Ubicumque humores corporis ſic degeneraverunt, ſive ante febrim, ſive per febrim ipſam, ut inepti reddantur ad placidam per vaſa corporis circulationem, vocatur febris continua putris, hâc dote ab ephemera & ſynocho ſimplici, ſive non putri, differens; in quibus vix ulla materia aderat, & boni omnes humores erant, ſolo tantùm motu vehementiori moleſtis; unde & hoc ſedato vel ſponte, vel per Artem largâ venæ-ſectione, aut aliis idoneis remediis, ceſſabat morbus ſæpe abſque evacuatione ulla ferè ſenſibili; vel ſi aliquid mutatum erat in corporis humoribus, illud plerumque blando ſudore, vel auctâ tantùm perſpiratione, difflabatur de corpore, ſicque redibat brevì ſanitas. Verùm etiam, dum malâ Medendi Methodo tentantur ſimplices hæ febres, mutatis à naturali ſua indole humoribus, in ſynochum putrem degenerare poſſunt, utì ex antè dictis patuit.

Ubi in omnibus vaſis, ac potiſſimùm maximis, æquabiliter ſucci putreſcunt, ſynochum putrem adeſſe ſtatuit *Galenus* (*a*). Multos autem putredinis illud vocabulum offendit, quia durum videbatur, vivente adhuc homine humores putreſcere: unde jam *Trallianus* notavit, (*b*) *non deeſſe, qui in univerſum febrim nunquam à putredine fieri pronunciarent, humores in venis exuri, non putreſieri, dictitantes.* Verùm putredinis nomine in febribus non intellexerunt veteres Medici talem corruptionem, quæ in cadaveribus ſponte naſci obſervatur, ſed tantùm degenerationem inſignem humorum à conditionibus ſuis naturalibus. Putredinis enim naturam definivit *Galenus*, quòd ſit (*c*) *mutatio totius putreſcentis corporis ſubſtantiæ ad corruptelam ab externo calore.* Per externum autem calorem, utì ex ſequentibus in eodem loco patet, non intellexit illum, qui externè corpori applicatur, ſed talem qui à naturali calore quo corpus ſanum fovetur, diverſus eſt. Unde & patet, quòd

(*a*) Method. Med. Lib. IX. cap. III. p. 204.
(*b*) Lib. XII. cap. II. pag. 684.
(*c*) Method. Med. Lib. XI. cap. VIII. Charter. Tom. X. pag. 254.

hîc per putredinem intellexerit mutationem putreſcentis corporis, non verò illam corruptelam, quam perfecta & propriè vocanda putredo jam habet. Illud adhuc evidentiùs apparet alio in loco, cujus mentionem aliâ occaſione feci ad §. 387, & §. 593. Ibi enim monet, quòd putredo humorum, quæ fit in vaſis, ſimilis ſit illi; quæ in inflammationibus, abſceſſibus, & aliis tuberculis obſervatur; ſimúlque addit, variam eſſe hanc putredinem, prout natura vel ſuperat, vel ſuperatur. Superante enim naturâ, ut in inflammationibus, pus fit, ſic in humoribus, venarum & arteriarum id, quod ſubſidet in urina, puri reſpondens; deinde addit ſequentia maximè notanda: (*a*) *Atque hæc putredo non ſimpliciter putredo cenſetur, ſed etiam habet aliquid concoctionis: manente enim adhuc concoquendi facultate vaſorum, putreſcens tunc humor ad talem alterationem deducitur.* Pro varia autem degeneratione humoris putreſcentis, & majori vel minori debilitate facultatis concoquentis, diverſos putredinis hujus gradus agnovit. Patet ergo evidentur, ut puto, quòd per putredinem *Galenus* inſignem humorum à naturali ſtatu degenerationem intellexerit, atque febres, in quibus talis degeneratio adeſt, putridas dixerit, licèt nondum propriè vocanda putredo adfuerit.

Illa tamen humorum mutatio, quæ in febribus continuis fit, in putredinem propriè dicendam tendit. Demonſtratum enim fuit §. 80, humores ſanos ſibi relictos in quiete & calore, vel etiam motos validè, putredinis incipientis naturam adipiſci, illámque propenſionem naturalem in putredinem augeri incitato motu & calore, §. 48, probatum fuit; de qua re etiam videri poſſunt illa, quæ ad §. 100. 587. 689, dicta fuerunt. Urina in his morbis acris, rubra, fœtida quandoque, fæces alvinæ olidiſſimæ ſæpe, ſudor graveolens, putredinis ſaltem incipientis ſigna exhibent. Raro tamen in vaſis ipſis circumducti humores in morbis verè putridi fiunt, cùm plerumque, deſtructis tenerrimis cerebri & cerebelli ſtaminibus per humores acriores & validè motos, mors fiat, antequam eò uſque corruptela perrexerit. Videantur de his illa, quæ in *Commentariis* §. 89, habentur.

Febres ergo continuæ putridæ dicuntur, dum à naturali ſtatu humores multùm degenerant, ſimúlque in putredinem vergunt; unde & varius malignitatis in his gradus obſervatur, pro majori minoríve ejuſdem degenerationis intenſitate. Quámvis autem raro vera humorum putredo adſit in his febribus, & tantùm putredo ferè deprehendatur in alvi excrementis, quæ in inteſtinis calidis & humidis collecta, aere ſimul accedente, facillimè corrumpuntur; tamen in his morbis magna in putredinem proclivitas ſemper adeſt.

QUÆ DEBETUR CAUSIS INFLAMMATIONE SIMPLICI MAJORIBUS, &c. Per ſimplicem inflammationem hîc intelligitur, quando quædam pars corporis ſingularis, topico vitio, phlegmone corripitur, quam tamen, licèt corpus cæteroquin ſanum fuerit, febris ſæpe comitatur, ob rationes in *Commentariis* §. 384. n°. 8, dictas; utì etiam quando per febrim prægreſſam, depoſitâ in quemdam corporis locum materiâ inflammatoriâ, pleuritis, angina, phrenitis aut alius quidam morbus inflammatorius cum febre fit. Tunc enim, in loco affecto obſtructis vaſis à materia inflammatoria, impeditur libera humorum circumductio, & acceleratur plerumque per reliqua vaſa libera & aperta humorum celeritas; neque tamen ideo ſemper febris hos morbos comitans putrida dici poteſt, cùm ſæ-

(*a*) Galen. de Different. febr. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 115.

pe blandâ reſolutione ſolvantur, & quandoque, ſaltem in horum morborum initio, vel etiam, ſi non admodum validi fuerint, non obſervetur adeo notabilis fluidorum degeneratio à naturali conditione. Verùm ſi totus ſanguis, inflammatoriâ ſpiſſitudine natâ, minùs meabilis factus fuerit, adeóque difficulter per arteriarum anguſtias ultimas tranſire potuerit, incipiet hærere in viſcerum vaſculoſa & intricata textura, cutanea vaſa infarcientur, & diſtenta immeabili humore vicina ipſis minora vaſcula comprimient, capillaria vaſa omnia (ſic dicta ob tenuitatem) obſtruentur, vel ſaltem non niſi difficulter tranſmittent minùs meabiles humores; unde ingens attritus & calor magnus ſequetur, qui inter febris continuæ putridæ ſigna ſequenti paragrapho numeratur. Cùm ergo inſignis talis degeneratio humorum adſit, febris hanc comitans continua putris dicitur ob rationes modò dictas.

ACRIMONIÆ VERO ACUTIORI, SÆPE PRORSUS SINGULARI. Quandoque acris ſtimulus, ſive corpori per ingeſta applicatus, ſive ex degenerantibus in corpore humoribus natus, febrim excitat, & natam continuat, utì patet ex illis, quæ ad §. 586, ubi de febrium cauſis ſingularibus agitur, dicta fuerunt. Verùm hæc acrimonia quandoque prorſus ſingularis eſt, neque ad ullam cognitam acrimoniæ ſpeciem reduci poteſt, ſolo tantùm effectu ſe manifeſtans, dum in corporibus ſaniſſimis putridas febres, & ſæpe ſimul mirabiles humorum degenerationes, producit. Cùm ſaniſſimo homini contagium variolarum applicatur, quàm putrida inde quandoque excitatur febris! Idem in peſte, aliíſque febribus malignis epidemicè graſſantibus, patet. Quámvis autem hæc miaſmata morboſa, quæ miro ſtimulo febres putridas, producere valent, nullis detegantur ſenſibus, adeóque diſtincta horum idea dari nequeat, ſed ſolis effectibus ſe manifeſtent; hoc tamen optimi de his notaverunt Auctores, quòd quandoque incitato per hæc motu circulatorio, vel propriâ illorum efficaciâ ſanguinem inſpiſſante, naſcatur inflammatoria denſitas humorum, per quam viſcerum obſtructio, & capillarium arteriarum ferè omnium oppilatio, producuntur. Aliquando tamen & conſtitit Obſervatis fidelibus, à talibus ſtimulis productas febres putridas inſignem quidem degenerationem humoribus induxiſſe, verùm à priori penitus diverſam; dum nempe ſanguis, & fortè reliqui inde ſecreti humores, potiùs attenuantur, & quidem adeo, ut variis viis de corpore elabantur, cum ſubita & valida virium jactura. Sic in *Commentariis* §. 86, notatum fuit, in peſte Bredana ſanguinem infectorum apparuiſſe lividum, fœtidum, non concreſcentem; notátque idem Auctor (*a*), ægros quandoque immani narium hæmorrhagiâ periiſſe intra quadrihorium. In febribus malignis & petechialibus *Wepferus* obſervavit (*b*) *hæmorrhagias narium, uteri, renum, . . . eáſque periculoſiſſimas & enormes ſæpe evenire, nonniſi à ſanguine tenuiſſimo admodum fluxili, fervidiſſimo extrema arteriarum capillamentorum oſcula, reſerante;* vidítque ichthyocollæ gluten, ſanguinem incraſſando, profuiſſe. Dúmque Tribuno plebis in initio talis febris venam ſecandam curaverat, eductus ſanguis longo tempore relictus, & quovis in loco repoſitus, concrevit minimè, illúdque ſe poſtea ſæpius obſervaſſe teſtatur. In peſſimis variolis, utì poſtea in illarum Hiſtoria dicetur, lethalis ſæpe hæmoptoe, vel & æquè ferè perniciosus in hoc morbo ſanguinis mictus, obſervatur in primo etiam morbi ſtadio, fortè ob eamdem rationem. Unde optimo jure celebris Auctor (*c*) hæc miaſmata

(*a*) Van der Mye de morbis Bredanis pag. 8.
(*b*) Cicutæ aquat. hiſt. & noxæ, cap. V. p. 52.
(*c*) Lobb of the ſmall Pox in the Preface pag. XV.

febrilia bifariam diſtinxit ab hoc effectu, quatenus nempe liquida noſtra vel incraſſent, vel diſſolvant; atque inde in curatione horum morborum magna diverſitas obtinet, utì ſatìs patet. Quámvis enim velocitatis motûs circulatorii (vide §. 100.), utì & caloris febrilis (vide §. 689.), effectus ſit, difflatâ parte liquidiſſimâ ſanguinem inſpiſſare, imò & inter febris effectus §. 587, liquidiſſimi expreſſio & reliqui incraſſatio numerentur; nihilominus veriſſimum eſt, utì ex modò dictis conſtitit, quandoque miros ſtimulos ſingulari prorſus efficaciâ, ſimul cum febre excitata, fundere venenatâ vi humores, & ad putredinem diſponere; unde ſæpe in ipſo talium morborum initio putridiſſimæ fæces & magnâ ſæpe copiâ per alvum exeunt, & in urina, ſudore, habitu oris, &c, manifeſta ſimilis degenerationis indicia deprehenduntur.

Talis proſapiæ videtur fuiſſe ille morbus, quem ſub *Typhi* nomine *Hippocrates* deſcripſit, quémque, (*a*) *æſtatis tempore, quum canis ſidus oritur, bile per corpus agitatâ* invadere dixit. In hoc morbo enim monet, quòd ſtatim cum febre vehementi acutus ardor, adſit, atque illico projectis viribus unà cum gravitate corporis imbecillitas, & crurum ac manuum impotentia talis, ut nullum uſum ægro præſtent. Notat etiam ventrem cum validis torminibus perturbari, & graveolentia alvo expelli. Putridam autem humorum diſſolutionem in hoc morbo adfuiſſe, confirmatur ex illis, quæ in cura hujus morbi commendat. Sorbitiones enim tenues & frigidas exhiberi, vinum nigrum auſterum dari, vel ſi illud minùs conferat, album aquoſum auſterum, juſſit. Præterea attrita lintea frigidæ immerſa applicari voluit illis locis corporis, quibus præcipuè ardor maximus percipiebatur. Quæ omnia tantum uſum habent, dum nimia humorum ſolutio peccat; ubi enim inflammatoria ſanguinis denſitas adeſt, & auſtera, & actu frigida, nocerent, utì patet ex illis, quæ in cura inflammationis dicta fuerunt. Hæ videntur eſſe illæ febres acutæ, in quibus frigidæ potio tamquam utiliſſima à veteribus Medicis laudatur. Maxima enim febrium continentium remedia duo eſſe dixit *Galenus* (*b*), venæ ſectionem & potionem frigidæ. Verùm in eodem capite monuit, inprimis illis prodeſſe, qui frigidæ potioni aſſueverant; ſimúlque addit, nocere (*c*) ubi partem aliquam principem tumor phlegmonodes, œdematodes aut ſcirrhodes occupaverit. Tunc enim (*d*) *ad præſens quidem non parvum affert levamen, propterea quòd jam accenſam febrem exſtinguit; verùm quum cauſa ejus adhuc perſtet, aliam denuo accendi eſt neceſſe, atque eâ, quæ præceſſit, nonnunquam difficiliorem, propterea quòd denſatum ex frigida corpus eſt.* Atque ibidem plures noxas à frigidæ potione natas recenſet. Videtur ergo tantùm prodeſſe, ubi nulla ſpiſſitudo humorum inflammatoria adeſt, ſed potiùs nimia humorum diſſolutio in putredinem vergens. Videantur & illa, quæ de potu frigidæ in *Commentariis* §. 640. n°. 1, dicta fuerunt. Patet ſimul ratio, quare quandoque in febribus acutis continuis & putridis acidi illi ſpiritus ex ſale marino, nitro, ſulphure, vitriolo, igne expreſſi adeo proſint, qui tamen omnes ſanguini miſti coagulum inducunt. Putrida enim humorum diſſolutio per ſimilia tollitur, & futura cavetur; unde *Sydenhamus* (utì ad §. 88. n°. 2, dictum fuit) in peſſimis variolis confluentibus (*e*) nil plùs pro-

(*a*) Lib. de Intern. affection. cap. XLI. Charter. tom. VII. pag. 667.

(*b*) Method. Med. Lib. IX. cap. V. Charter. Tom. X. pag. 208.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Ibidem.

(*e*) Sect. V. cap. IV. ubi de curat. pag. 299.

fuiſſe vidit, quàm ſi vitrioli ſpiritum potui ordinario decumbentium miſceret.

§. 731. COGNOSCITUR calore digitum tangentem quaſi pungente; pulſu febrili, ſed & inæquali, & non ordinato; urinâ craſſâ, rubrâ, turbidâ, crudâ ſine ſedimento; temperie; ætate; habitu; calidis, ſanguinolentíſque.

Operæ-pretium jam eſt videre illa ſigna, quibus febris continua putrida præſens cognoſci, & ab aliis febrium ſpeciebus diſtingui poſſit. Difficile autem eſt inprimis in ipſo talis morbi initio continuam febrim, propriè dictam, diſtinguere à continua remittente, quæ per vices impetum remittit & redintegrat denuo, cùm ſimilia ſatìs inter ſe ſint harum febrium principia, & in utriſque ſæpe magnæ degenerationes humorum adſint, & gravibus ſtipentur ſymptomatibus. Unde *Galenus*, dum caſum deſcribit juvenis ſynocho putri laborantis, non auſus fuit definire morbum, (*a*) antequam tertiâ die vidiſſet, nullam novam acceſſionem ſuperveniſſe, licèt tamen jam ſecundâ die ſuſpicaretur talem febrim eſſe. Quámvis autem in harum febrium diagnoſi hæc difficultas ſit, tamen cura febrium generalis utrique convenit; adeóque non latebunt peritum Medicum illa, quæ agenda ſunt, & inprimis circa debitum talis febris moderamen, ne nempe furibundo impetu corpus deſtruat, vel torpeat nimis. Unde *Galenus* in caſu modò dicto non dubitavit venæ-ſectione, ad animi deliquium inſtitutâ, febrilem motum compeſcere ſecundo die, quo primùm viderat ægrum, licèt fateatur, ſe tertio die tantùm certum fuiſſe, febrim illam ſynochum putrim eſſe.

Synochus autem putris diſtinguitur à non putri & ephemerâ ſequentibus ſignis.

CALORE DIGITUM TANGENTEM QUASI PUNGENTE. Maximum febrium putridarum indicium *Galenus* poſuit caloris qualitatem: (*b*) *Nihil enim ſuave, neque moderatum, neque diariis ſimile habet, ſed quemadmodum optimi ante nos Medici dixerunt, mordax potiùs quodammodo eſt, ut lædat mordeátque tactum, veluti fumus oculos ac nares.* In aliis febribus, licèt ſtatim primo attactu magnus ſatìs calor videatur percipi, ille tamen à tangentis digiti calore vincitur, & paulò pòſt minor apparet: in putridis verò illis febribus continuis ſæpe in initio levior videtur calor, dum tangitur ægri manus, ſed augetur quaſi omni momento, & tangentis Medici digitum quaſi pungit & mordet, ac ſi de profundo corporis calor emergeret; quod pariter optimè monuit *Galenus* dicens, (*c*) *Verum inter initia acceſſionum (dum adhuc ſuffocatur calor ac ſuccenduntur intus excrementa) non ſtatim admoventibus manum dignoſcitur; ſed diutius immorantibus prædictum caloris genus de profundo emergit.* Qui ſemel talium ægrorum pulſum tetigit, meliùs hanc caloris percepti diverſitatem cognoſcet, (nam verbis fortè minùs diſtinctè deſcribi poteſt); ſimúlque intelliget rationem, cur *Hippocrates* dixerit (*d*) *febres hæ quidem manui ſunt mordaces, illæ verò mites; quædam autem*

(*a*) Method. Med. Lib. IX. cap. IV. pag. 205.

(*b*) De differ. Febr. Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 118.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Ibid. cap. I. pag. 107.

non mordaces, ſed increſcentes; nonnullæ acutæ, ſed ab ipſa manu devictæ, &c.

Cùm autem ſynochus putris ſæpe debeatur cauſis inflammatione ſimplici majoribus, utì dictum fuit præcedenti paragrapho, dum nempe inflammatoria ſpiſſitudo totius ſanguinis adeſt, atque per febrim aucto motu talis ſanguis per vaſa rapidè movetur; patet ſatìs ratio mordacis illius caloris, & omni momento quaſi augendi: de qua re videantur illa, quæ ad §. 675, & ſequentes dicta fuerunt, ubi de cauſis caloris febrilis agebatur. Notandum tamen eſt, quòd quandoque in peſſimis febribus talibus extrema frigeant, dum tamen urentis caloris ſenſum circa prœcordia habent ægri; verùm hoc funeſtum ſignum (vide *Commentaria* §. 698.) raro in principio harum febrium apparet, cùm tantùm hoc contingat, dum, vel fractis acutiſſimo morbo viribus, cor ad extrema corporis ſanguinem propellere nequit; vel ſanguis ſic condenſatus fuit, ut per majora tantùm & cordi proxima loca tranſire adhuc poſſit; interim tamen intolerabilis ardor circa vitalia viſcera ab ægris perceptus ſynochi putris præſentiam ſatìs tunc docet.

PULSU FEBRILI, SED ET INÆQUALI, ET NON ORDINATO. Hoc ſigno etiam optimè ſynochus putris ab ephemera & ſynocho ſimplici diſtinguitur: in illis enim pulſus fortis, æqualis, neque celeritate multùm excedens pulſum ſanum deprehenditur. In ſynocho putri major celeritas pulsûs, ſed & ſæpe inæqualitas adeſt, tam in robore quàm in velocitate. Fit autem hæc inæqualitas, vel quia ſanguis inflammatoriâ ſpiſſitudine immeabilis circa extremas arteriarum anguſtias hærere incipiens, vel ſaltem non niſi difficulter tranſiens, circulationis æquabilitatem tollit; vel etiam quandoque dum ſingularis acrimonia, harum febrium cauſa, utì paragrapho præcedenti dictum fuit, miro modo turbat omnia; unde ſæpe ſtatim ſumma debilitas, pulsûs vacillatio, aliáque gravia ſymptomata oriuntur. Illam pulsûs varietatem in his febribus vocavit *Galenus* pulſuum compreſſionem (*a*) *ubi incipiente acceſſione parvi admodum & inæquales exiſtunt*. Non tamen ab his febribus inſeparabile hoc ſignum ſtatuit; ubi tamen adeſt, (*b*) harum febrium proprium eſſe dixit, niſi cujuſdam alterius ſymptomatis ratione talis pulſus factus fuerit: dum enim v. gr; circa cardiam mordax humor collectus hæret, pulſus parvi & inæquales ſæpe deprehenduntur; quæ pulsûs mutatio ceſſat illico, dum vomitu excutitur, quod circa ventriculum hæret. Sola autem illa pulſuum inæqualitas fallere poſſet in diagnoſi; nam in frigore febrium intermittentium quandoque & talis obſervatur. Præterea in criſi, & circa criſim, mira ſæpe perturbatio pulſuum adeſt, utì in febrium Hiſtoria generali notatum fuit.

URINA CRASSA, RUBRA, TURBIDA, CRUDA SINE SEDIMENTO. Urina eſt, (*c*) *aquoſum lixivium, quod abluit, ſibi miſcuit, nunc extra corpus exhibet, quiquid in aqua poteſt ſolvi, & per tenuia vaſcula europoietica renum transfluere* in pelvim, hinc in ureteres, & veſicam demitti; adeóque ex urina optimum indicium habetur, quo cognoſcitur ſanguinis & reliquorum humorum mutata conditio. Cùm autem in ſynocho putri magna degeneratio humorum à ſanitatis conditionibus adſit, debebit & in urina inſignis mutatio apparere, per quam ab urinæ ſanæ dotibus differt. Urina enim ſana, utì optimè monuit *Galenus*, dat (*d*) *regulam aliarum*

(*a*) De Different. febr. Lib. I. cap. IX. pag. 117.
(*b*) Ibid. pag. 118.
(*c*) Boerhaav. Element. Chem. Proceſſ. XCII, ubi de apparatu. Tom. II. pag. 304.
(*d*) De criſib. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 394.

urinarum

urinarum, ad quam urinæ morboſæ comparari debeant, ut videatur, qualis & quanta in his diverſitas ſit: atque cæteris paribus ſemper eò pejores in morbis urinæ ſunt, quò magìs ab urinæ ſanæ conditionibus degeneraverint. Urina autem ſana limpida eſt, tenuis, ſtraminei ſive ſubflaveſcentis coloris, in qua ſubſidet album læve & æquale: in ephemera & ſynocho non putri ab his dotibus vix recedit urina, niſi quod parùm coloratior eſſe ſoleat, & quandoque majorem copiam ſedimenti det. Ubi ergo urina in febri continua talis eſt, qualis in textu deſcribitur, patet, illam omnibus conditionibus ab urina ſana deviare, colore nempe, craſſitie, turbatione, cruditate & ſedimenti abſentiâ; adeóque & meritò concluditur, ſanguinis & reliquorum humorum, qui inde ſecernuntur, magnam adeſſe degenerationem, quod ſynochis putridis dictis proprium eſt. Ad §. 734, adhuc quædam dicenda erunt de variis urinæ conditionibus in ſynocho putri, quatenus inde prognoſis deducitur.

TEMPERIE, ÆTATE, HABITU, CALIDIS, SANGUINOLENTISQUE. In illis enim cauſa prædiſponens talis eſt, quæ accedente causâ occaſionali, aeris calore, motu corporis valido, vini potu largiore, &c, febrim continuam putridam excitare valet; cùm in ſimilibus ad diatheſin inflammatoriam ſanguis admodum pronus ſit, & auctâ circulationis velocitate maximum caloris augmentum illico fiat; unde ſubita humorum degeneratio, & quidem in putredinem, jurè metuenda eſt. Hinc patet ratio, quare *Hippocrates* athletarum valetudinem, ſi ad ſummum proceſſit, (*a*) periculoſam dixerit: & morbos variis ætatibus familiares recenſens, adoleſcentes (*b*) febribus acutis; ultra verò adoleſcentiam progreſſos (*c*) pleuritidi, peripneumoniæ, phrenitidi, febribus ardentibus obnoxios vivere monuerit. Imò adeò neceſſarias has cauſas prædiſponentes ad ſynochi putris productionem voluit *Galenus*, ut crediderit fieri non poſſe, (*d*) *ut nec in frigida ætate, nec in frigido corporis temperamento, ſive id ab initio conſtiterit, ſive modò frigidum ſit factum; continens excitetur febris. Sed nec in gracilibus, vel qui raro ſunt corporis habitu.*

§. 732. HÆC Homotonos, Epacmaſtica, ſeu Anabatica, vel Paracmaſtica.

Triplicem hanc febrium continuarum diviſionem (*e*) dedit *Galenus*. Homotonos dicitur, quæ ab initio ad finem uſque æqualis permanet, quam & Acmaſticam vocavit. Epacmaſtica verò vocatur & Anabatica, quando paulatim increſcit; & contrà Paracmaſtica, quæ decreſcit. Notandum tamen omnem febrem continuam initium habere, unde pergit ſenſim aucta, donec ad ἀκμὴν ſui incrementi pervenit; unde & hoc ſenſu Homotonos dicta febris increſcit. Verùm utì optimè monuit *Galenus*, hoc nomine febris continua donatur, ſi maneat ea febris magnitudo, (*f*) *quam in prima acceſſione ſummam habuit.* Si verò febris pergat increſcere continuò, tunc Epacmaſtica dicenda eſt; & contrà, ubi ex ſummo ſuo vigore decreſcit ſenſim, tunc Paracmaſtica vocabitur. Simul etiam apparet, febrim talem, quæ uno alteróve die manet homotonos, poſtea declinante morbo in paracmaſti-

(*a*) Aphor. Sect. I. n°. III. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 7.
(*b*) Ibid. Sect. III. n°. XXIX. pag. 125.
(*c*) Ibid. n°. XXX. pag. 126.
(*d*) Method. Medend. Lib. IX. cap. III. Charter. Tom. X. pag. 204.
(*e*) De Different. febr. Lib. II. cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 128.
(*f*) Method. Medend. Lib. IX cap. III. Charter. Tom. X. pag. 203.

cam mutari: rarò enim accidit, ut puto, febrim talem, abſque declinatione manifeſta impetûs ſui, ſimul & ſemel deſinere, niſi largâ venæ-ſectione febris quaſi juguletur; utì antea dictum fuit. Unde etiam *Galenus*, deſcribens caſum juvenis ſynocho putri laborantis, notat febrim primis duobus diebus eamdem manſiſſe, licèt ſanguis ad animi deliquium uſque eductus fuiſſet; tertiâ verò die invenit febris impetum remiſiſſe paululùm; atque tunc concluſit, morbum illum vocari debere ſynochum putrem paracmaſticam, quámvis primis diebus homotonos fuiſſet; cúmque quartâ die iterum decreverat febris, & ſimul eâdem proportione (*a*) *urinæ quoque concoctio proceſſerat*, concluſit febrim die *ſeptimo*, *id quod factum eſt*, *finiendam*. Febrim autem manere, creſcere, vel decreſcere novimus ex pulsûs celeritate, calore, & ſymptomatibus manentibus, auctis, vel minutis.

§. 733. EX quibus prior ſalutaris; peſſima ſecunda; melior tertia.

Facilis horum ratio patet; ſi enim ſuſtinere potuit morbum illud, quod in ægro de ſanitate adhuc ſuperſtes manet, dum in ſummo incremento eſt, ſpes eſt, ulteriùs morbum tolerari poſſe, cùm non ampliùs increſcat, ſed vel perſtet idem, vel declinet ſenſim. Ubi autem continuò increſcit febris, tunc augetur morbus, decreſcit ſanitas; adeóque juſtus metus eſt, ne victa morbo natura ſuccumbat. Unde ex hac ſynochi putris diſtinctione etiam habetur cognitio, quid de morbi eventu judicandum ſit; reliqua autem quæ ad prognoſim ſpectant, ſequenti paragrapho enumerantur.

§. 734. PULSUS quò debilior, frequentior, inæqualior robore, inordinatior tempore, intermittentior ictu; reſpiratio quò difficilior, frequentior, anheloſior, cum narium pinnis magìs motis, quò magìs dolens circa vitalia, quò inordinatior; laſſitudo quò vehementior, debilitas major, jactatio corporis frequentior, decubitus in dorſum, extenſis membris, frequentior; rationis, affectuum, quò uſus perturbatior; appetitus magìs proſtratus, digeſtio moleſtior, urina rubicundior, craſſior, turbidior, cum ſedimento minori; vel & tenuior, magíſque aquoſa, parcior, minùs retinenda; motus quò magìs tremuli, tactum refugientes, ludentes, carpentes; oculi, quò luctuoſiores, involuntariis lacrymis humidiores, eò morbus hic (730) pejor, lethalior.

Periculoſas eſſe omnes ſynochos putres, nemo dubitat, verumtamen non in omnibus æquè magnum diſcrimen adeſt. Morbi autem varia magnitudo cognita determinabit periculi gradum; hæc autem cognoſcitur ex majori minoríve functionum læſione. Utì enim ex *Galeno* in *Commentariis* §. 3, dictum fuit, cujuſque (*c*) *morbi magnitudo tanta eſt*, *quantùm à naturali ſtatu recedit*; *quantùm verò recedat*, *ſolus is novit*, *qui naturalem habitum ad amuſſim tenuerit*. Hæc fuit ſapientia veterum Medicorum, ut colligerent in morbis apparentia phœnomena, & com-

(*a*) Method. Medend. Lib. IX. cap. IV. Charter. Tom. X. pag. 206.
(*b*) Ibid. pag. 207.

(*c*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. I. Ibid. pag. 345.

pararent cum illis, quæ in perfecta ſanitate inveniuntur, ſícque viderent, quantùm hæc inter ſe differrent; atque ex hac obſervata diverſitate concludebant de varia magnitudine morbi, ejúſque ſalutari vel funeſto eventu. Sic in *Prognoſticis* faciem, corporis habitum, decumbendi modum, mores, animi affectus, &c, conſiderat *Hippocrates*, & comparat cum illis, quæ in morbo mutata apparent; damnans illa, quæ à conſuetis ſanitatis legibus abeunt, laudans illa, quæ his reſpondent. Non enim ex intellectu cauſæ morbi prognoſin deduxerunt Veteres, ſed tantùm ex effectibus fideli Obſervatione cognitis. Unde *Hippocrates* generalem hanc regulam poſuit, ex qua morbi magnitudo varia, & diverſus exitus, præſagiri poſſent: (*a*) *Qualia etiam per veſicam & alvum, & carnes excernuntur, & ſicubi aliàs corpus à natura recedat, inſpicere oportet. Si parùm, parvus* (morbus erit); *ſi multùm, magnus; ſi admodum multùm, id hujuſmodi lethale.* Hanc normam ſecutus magnus *Boerhaavius* ex Veterum monumentis collegit, & ordine digeſſit, quæ in vitalibus, animalibus, & naturalibus functionibus læſa apparent, atque eò pejorem & lethaliorem morbum ſtatuit, quò plures & graviores hæ functionum læſiones fuerint. Singula jam hæc accuratiùs expendenda erunt.

PULSUS, QUO DEBILIOR, &c. Bini illi diſtincti arteriarum motus, dum à ſanguine cordis vi impulſo arteria dilatatur, & paulò pòſt elaſticitate & vi fibrarum muſcularium contrahitur, ſícque ſanguinem propellit, pulsûs nomine comprehenduntur. Adeóque pulſus nunciat (*b*) *conditionem definitam cordis noſtri, ut motoris primi, tum indolem, copiam, motum* (ſanguinis) *humoris noſtri univerſalis, unde reliqui omnes; tum & ſtatum varium arteriæ, vaſis ferè primarii omnium partium corporis.* Patet ergo, pulſuum Obſervationem in morbis ſummi usûs eſſe. Ut tamen certi quid ex pulſu præſagiri poſſit, notandum eſt, plurimas pulſuum mutationes occurrere, quæ non adeo à morbo, quàm ab ægri ætate, ſexu, temperie, habitu corporis, animi affectibus, anni tempeſtate, arteriæ ipſius ſingulari conditione pendent. Unde optimè *Galenus* pulſuum mutationes diſtinxit, (*c*) in naturales, non naturales, & illas quæ præter naturam fiunt. Naturalem pulsûs mutationem vocavit illam, (*d*) quæ à ſexu, ætate, temperie, corporis habitu, regione, anni tempeſtate & ſimilibus pendet: ſic enim viris, v. gr; rarior & vehementior pulſus, cæteris paribus, eſſe ſolet, quàm fœminis; pueris longè celerior quàm adultis, in ſenili ætate autem tardior; in obeſis longè debilior pulſus ſentitur, quàm in gracilibus. Non naturalem pulsûs mutationem dixit, quæ, (*e*) poſt exercitationes corporis, balnea, cibum largum, &c, obſervatur. Præternaturalem autem pulsûs mutationem appellavit, (*f*) quæ à cauſis morboſis fit. Optimum ergo foret, ut priùs cognoſceretur, qualis pulſus ægro naturalis fuerit, antequam morbo corriperetur; unde optimè *Celſus* dixit (vide *Commentaria* §. 602. n°. 6.) (*g*) *cùm par ſcientia ſit, utiliorem tamen Medicum eſſe amicum, quàm extraneum.* Verùm hoc ſemper fieri non poteſt, cùm *multi jam Medicos deſideraverunt, cum quibus ſani nullum habuerunt commercium.* Adeóque nihil ſupereſt in tali caſu, niſi ut Medicus ad generales pulſuum mutationes ratione ætatis, ſexûs, temperiei, &c, attendat. Præſtat etiam in utraque manu pulſum explorare, cùm ſæpe ob ſitum pro-

(*a*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. LXXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 337.
(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 958.
(*c*) Libell. de Pulſib. ad Tyrones cap. IX. Charter. Tom. VIII. pag. 4.
(*d*) Ibid. pag. 4. 5. 6.
(*e*) Ibid. cap. X. pag. 6.
(*f*) Ibid. cap. XI. pag. 7, & ſequ.
(*g*) De Medicin. Lib. I. Præfat. pag. 19.

fundiorem, vel diverſam magnitudinem arteriæ, in una manu longè debilior pulſus percipiatur, quàm in altera. Simúlque conducet *Celſi* monitum; (de quo ad §. 571, mentio facta fuit) quòd nempe (*a*) *periti Medici eſt non protinus, ut venit, apprehendere manu brachium, ſed primùm reſidere hilari vultu, percunctarique quemadmodum* (æger) *ſe habeat, & ſi quis ejus metus eſt, cum probabili ſermone lenire.* Sæpe enim ægri, de morbi periculo ſoliciti, ad primum Medici adſpectum turbantur, & mira tunc à ſola hac cauſa in pulſu mutatio percipitur, quæ tamen paulò pòſt ceſſare ſolet.

Si ergo pulsûs mutatio à morbo, ut causâ unicâ, facta fuerit, tunc ſequentes regulæ locum habent.

QUO DEBILIOR. Deſignat enim vires moventes ſanguinem per vaſa imminutas eſſe, vel liquidi movendi copiam deficere, ſive hoc fiat poſt validas evacuationes prægreſſas, ſive, in plurimis vaſis obſtructis & dilatatis accumulato ferè omni ſanguine, pauculùm per vaſa adhuc libera fluat, quod non ſufficit arteriis validè dilatandis. Cùm autem arteriæ febrilis concoctio, ſubactio, & per criticas evacuationes de corpore expulſio, vel per metaſtaſim ad quædam loca corporis depoſitio, requirant circulatorii humorum motûs robur, patet ſatìs pulsûs debilitatem ſemper mali ominis eſſe, Contrà verò pulſus fortis bonum ſemper ſignum dat; & ſi nimis validus fuerit in his febribus, ſanguinis miſſione aliíſque remediis, §. 610, enumeratis, poterit facilè ad debitum moderamen reduci, cùm alia ex parte difficillimum ſæpe ſit collapſas vires vitales in morbis reſtaurare.

FREQUENTIOR, INÆQUALIOR, &c. Eò enim magìs à pulſu ſano recedit, qui naturaliter tardus & æqualis eſſe ſolet. In moribundis autem tales pulſus apparent, debiles & celerrimi nempe, ut illorum rythmi diſtingui nequeant, ſubinde uno alteróve validiori pulſu intercurrente, dum cor, collectâ in ſinubus venoſis & auriculis copiâ parùm majori ſanguinis, plùs repletum validiùs adhuc contrahitur, atque hoc facto intermittit iterum pulſus; vel celerrimæ & minimæ tantùm quaſi undulationes in arteria percipiuntur, donec iterum cor impletum validiorem pro momento pulſum facit. Cùm ergo hæc denotent vitam in ipſo ſuî fonte vacillare, patet ſatìs, quàm funeſtum præſagium tales pulſus dent in morbis.

Notandum tamen, dum materia morbi, per febrim ipſam ſubacta & cocta, movetur per vaſa, & ad criticas evacuationes vel metaſtaſes diſponitur, miras ſæpe in pulſu perturbationes obſervari, quæ tamen nihil tunc mali præſagiunt; de qua re in *Commentariis* §. 587, ubi de criſi agebatur, dictum fuit. Verùm ex coctionis ſignis prægreſſis, morbi ſtadio, & criſis futuræ indiciis diſtingui poſſunt tales pulſuum mutationes ab illis, quæ à morbi vehementia & malignitate ortum ducunt. Idem verò in multis aliis ſymptomatibus hâc paragrapho recenſitis obtinet, quòd nempe quandoque ſalutarem criſim præcedant, vel & comitentur; adeóque hoc ſemel monuiſſe ſufficiet.

RESPIRATIO QUO DIFFICILIOR, FREQUENTIOR, &c. Reſpirationis conſiderationem attentam in morbis magnì fecit *Hippocrates*, atque inde longè plura præſagia deduxit, quàm à pulſu. Si autem bene intelligatur, qualis reſpiratio ſit in optima ſanitate, patebit evidenter, quantus ſit morboſæ reſpirationis ab illa receſſus. Optima enim reſpiratio fit, quando aer ſine ullo ſonitu, abſque interruptione, libere & ſatìs lentè ducitur, retinetur, educitur: atque talis reſpiratio (*b*) *deſignat, organa omnia reſpirationi ſervientia rite valere, pulmones facilè expli-*

(*a*) De Medicin. Lib. III, cap. VI. pag. 129. I. (*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 971.

cari; ſanguinem commodè tranſmitti, adeóque eum aptum eſſe fluere per vaſa omnia corporis. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*a*) *Spirandi verò facilitatem exiſtimare oportet, valde magnam vim ad ſalutem habere in omnibus morbis acutis, quibus conjuncta febris, quique quadraginta diebus judicantur.* Ubi verò illa ſpirandi facilitas abeſt, ſuſpectum ſemper ſignum dat, cùm neceſſariam pulmonis dilatationem, & liberum ſanguinis ex corde dextro per pulmonem tranſitum, impedita eſſe denotet. Notandum interim, ex mala conformatione thoracis in gibboſis v. gr; tumore abdominis in gravidis, pluribúſque ſimilibus cauſis ante morbum præexiſtentibus, liberam thoracis dilatationem impediri poſſe; quæ ergo tunc nihil ad prognoſin faciunt, niſi quatenus à levioribus malis, ad perverſam talem conformationem accedentibus, reſpiratio magìs impediatur.

Difficilis autem reſpiratio dicitur, quæ longè majori cum molimine fit, quàm in corpore ſano quieſcente & vigilante obſervatur; tunc enim adeo lenta & quieta eſt, ut vix advertatur. Notum enim eſt ex Phyſiologicis, reſpirationem vitalem & ſanam fieri abſque voluntatis imperio, nam & homine inſcio & dormiente pergit; interim tamen ad hanc reſpirationem vitalem accedere poſſe alias cauſas, voluntatis imperio ſubditas, quæ longè violentiori pectoris dilatationi in inſpiratione, ejuſdémque arctationi in exſpiratione, ſerviunt. Plurimi enim muſculi & satìs validi, quámvis ſimul & aliis uſibus inſerviant, ex voluntatis imperio tamen & reſpirationi operantur (*b*); cúmque illi & majores & fortiores ſint his, qui reſpirationem vitalem faciunt, poſſumus pro lubitu reſpirationem augere, minuere, imò & integre ſiſtere. Ubi ergo in febribus ob minùs facilè dilatabilem pulmonem, vel difficiliorem tranſitum ſanguinis per pulmonalem arteriam moleſtiſſimus anxietatis ſenſus (vide §. 631.) oritur, omni molimine reſpirationis has reſiſtentias ſuperare nititur homo, atque omnium illorum muſculorum actionem in auxilium adhibet; túncque difficilis reſpiratio dicitur, quæ ſemper ſupponit pulmonis minùs facilem dilatabilitatem in parte aerea, vel ſanguinis per arteriam pulmonalem tranſmittendi immeabilitatem, vel & majorem celeritatem motûs ſanguinis per vaſa pulmonis, vel plura ex his aut omnia ſimul. Novimus enim, ut omnis ſanguis, corde dextro contentus, per pulmonem rapido motu tranſire poſſit in cor ſiniſtrum, requiri pulmonis in parte aerea dilatabilitatem, unde in fœtu alias vias ſanguini ex uno cordis cavo in alterum tranſeunti natura paravit, quæ deinde in homine nato & reſpirante obliterantur: ubi ergo ſpaſmodicè contracto pulmone in aſthmaticis ejus facilis dilatabilitas impeditur; vel in morbis inflammatoriis pulmonis ſanguis per ultimas arteriæ pulmonalis anguſtias tranſire nequit; vel in animalibus cæteroquin ſanis, valido corporis motu acceleratâ circulatione, major copia ſanguinis intra idem tempus per pulmonem tranſire debet; tunc majori molimine perficitur reſpiratio, omnibus illis muſculis voluntariis agentibus, qui ad placidam & ſanam reſpirationem non requiruntur.

Apparet hinc ratio, quare (*c*) πνεῦμα πρόχειρον vocaverit *Hippocrates* difficilem reſpirationem, ac ſi ſtragularetur homo; tunc enim validi pectoris motus obſervantur, ſic ut ſingulis inſpirationibus ſtragula, ægrorum talium corporibus incum-

(*a*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. XXV. Charter. Tom. VIII. pag. 608. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLXI. Charter. Ibid. pag. 866.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. 621. 622.

(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 715. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLIII. ibid. pag. 866.

bentia, attollantur; unde quaſi manifeſtam reſpirationem vocavit, quia in ſanis & quieſcentibus vix ullus pectoris motus apparet, dum reſpirant. Alibi vocavit (*a*) πνεῦμα μετέωρον, reſpirationem ſublimem, quando coſtis ſuperioribus valido nixu elevatis totum pectus attolli videtur. Ubique autem damnavit in morbis acutis difficilem reſpirationem, dicens, (*b*) *Quibuſcumque in febre non intermittente ſpirandi difficultas fit, & delirium acciderit, lethale.* Semper ergo eò pejor & lethalior morbus erit, quò reſpiratio fuerit difficilior & frequentior; dum miſeri, æquè ac ſani homines poſt validos curſus, anhelant, & omni molimine pulmonem dilatare nituntur. Apparet tunc ille motus pinnarum naſi; ut nempe naribus diductis major copia aeris adhuc hauriri poſſit, ſicque pulmo magìs dilatari. Funeſtum hoc ſignum adeſt tunc inprimis, quando, fractis jam viribus, nec erecto in lecto corpore ſedere ampliùs poſſunt ægri, neque validis muſculorum voluntariorum nixibus adjuvare valent ſuffocatam ferè reſpirationem. Dum equi rapidiſſimo curſu exerciti anhelant, apparet evidentiſſimè pinnarum naſi motus, & ſolitò major narium diductio: unde & veterinarios equi nares diſcindere legitur, (*c*) ut faciliùs aerem inſpirare poſſint.

Verùm, cùm dolor circa vitalia viſcera, & partes, quæ illis adjacent, reſpirationem impedit, malum ſignum eſt; & in acuta pleuritide ſæpe ſe ipſos ſuffocant ægri, dum ob doloris acerbitatem pectus dilatare nequeunt: unde tunc, ſanguine, à capite per venas redeunte, non potente ſe commodè evacuare in cor dextrum plenum, ob impeditum defectu reſpirationis liberum per pulmones tranſitum, encephalon à diſtentis ſanguine vaſis comprimitur; hinc hebetes & ſemiſopiti ſæpe ægri in peſſima pleuritide jacent, vix ampliùs de dolore conquerentes, dum interim celerrima & difficilis reſpiratio ſummum diſcrimen notat. Hinc fortè *Hippocrates* ſic monuit (*d*) *ſpiritus, frequens quidem dolorem, aùt partis alicujus ſupra ſeptum tranſverſum inflammationem, ſignificat.* Optimè tamen notavit *Galenus* (*e*), reſpirationem lædi, ſi doleant aliæ etiam partes, quæ in reſpiratione debent moveri; unde & hepate, ventriculo, liene, &c, inflammatis & dolentibus, idem contingere monuit. Unde generaliùs in *Coacis* axioma habetur, (*f*) *ſpiritus qui denſus quidem & parvus eſt, inflammationem & dolorem in locis principalibus ſignificat.*

Verùm & inordinata reſpiratio funeſti ominis eſt. Talis autem vocatur, quando non eodem modo peragitur, ſed nunc longè validior fit, mox iterum obſcurior. Talis fuit (*g*) *ſpiratio rara, magna per tempus, & rurſus breviſpira* (βραχύπνοος), in muliere phrenitica, quæ vigeſimâ primâ die morbi obiit, & cui ad finem uſque reſpirationem magnam & raram fuiſſe *Hippocrates* dicit. Similem reſpirationem & in alio ægro (*h*), qui vigeſimâ quartâ die phreniticus obiit, notavit. Unde & talem reſpirationem (*i*) delirium ſignificare, aut (*k*) & convulſionem, dixit. Ad reſpirationem inordinatam pertinet & illa, quando valida inſpiratio eſt, exſpiratio parva; & contrà, ſi parvam inſpirationem valida exſpiratio ſequatur, (*l*) vel ſal-

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. II. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 235.

(*b*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. L. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 167.

(*c*) Holler. Comm. in Coac. Hipp. p. 467.

(*d*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. XXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 607.

(*e*) De Reſpirat. difficultat. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 232.

(*f*) N°. CCLXI. Charter. Tom. VII. p. 866.

(*g*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. LXXXVI. Ægr. XV. Chart Tom. IX. p. 309.

(*h*) Ibid. text. LXXXVII. ægrot. XVI p. 310.

(*i*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXIV. Charter. Tom VIII pag. 607.

(*k*) Coac. Prænot. n°. CCLXI. Chart. Ibid. p 866.

(*l*) Coac. Prænot, n°. CCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 866.

tem quæ ob magnum molimen, quod ægri adhibent, valida videtur, dum diſtentis buccis aerem efflant; quales ægros alibi vocavit (*a*) *efflantes* ἐκφυσῶντες. Huc etiam pertinet illa, quæ duplicatâ intro-revocatione, (*b*) *quaſi ſuperinſpirantibus* ægris ſit. Talis reſpirationis ſpecies in plorantibus pueris adeſt (*ſnikken*), & quandoque in ægris occurrit: ſic in *Philiſco*, qui ſexto die periit, fuit (*c*) *ſpiritus ad finem uſque velut revocanti* (ὥσπερ ἀνακαλεομένῳ) magnus & rarus. Videtur & ſimilem reſpirationis anomaliam alibi (*d*) πνεῦμα προσκόπτον vocaſſe; quem locum *Celſus* hoc modo vertit, (*e*) *Quorum faucibus in febre illiditur ſpiritus, inſtat his nervorum diſtenſio.* Luctuoſa autem & gemebunda ſpiratio, quam pariter in morbis acutis (*f*), damnavit *Hippocrates*, huc etiam referenda videtur.

Damnavit & frigidam reſpirationem tamquam (*g*) lethalem; (*h*) fervidam autem, quæ aerem exſpiratum (*i*) quaſi incendit (vide §. 739.); & (*k*) fuliginoſam, etiam lethalem dixit, ſed minùs tamen, quàm frigidam. In textu quidem habetur πυρετώδεις: verùm cùm nullus hujus verbi ſenſus eſſet in hoc loco, & frigidæ reſpirationi opponatur, videtur legendum eſſe πυρώδεις. Frigida autem reſpiratio gangrænam jam in pulmone eſſe docet, adeóque certiſſimè lethalis: fervida verò, ſummum ardorem circa vitalia viſcera deſignat, adeóque ſummum quidem periculum notat, non tamen adeo abſolutè mortem inſtantem, ac quidem frigida reſpiratio.

LASSITUDO QUO VEHEMENTIOR, DEBILITAS MAJOR. *Spontaneæ laſſitudines morbos denunciant*, (*l*) dixit *Hippocrates*; quæ ſæpe obſervatæ, dum inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudo nata ad morbos acutos diſponit. Ubi ergo ingens laſſitudo adeſt, ſanguinis immeabilitas jurè metuitur, inprimis in morborum initiis: in fine enim exhauſto per morbum corpore, & inprimis poſt validas evacuationes, à mero defectu laſſitudo & debilitas naſcuntur. Videantur illa, quæ in capitulo de *Debilitate Febrili* dicta fuerunt.

JACTATIO CORPORIS FREQUENTIOR. Hæc eſt illa δυσφορία in morbis quâ ægri ſitum corporis continuò mutant, ut moleſtiſſimæ anxietatis levamen habeant; quæ peſſimum ſemper ſignum dat; cùm contrà facilè morbum ferre inter optima ſigna habeatur. Videantur, quæ circa hanc rem habentur in capitulo de *Anxietate Febrili*.

DECUBITUS IN DORSUM, EXTENSIS MEMBRIS, FREQUENTIOR. Bonum ſignum eſt in morbis, (*m*) ſi ſic decumbant ægri, utì ſolent ſani. Qualis autem ſanorum decubitus ſit, (*n*) deſcribit *Hippocrates*, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 211, memoravi; ubi de naturali unione partibus vulneratis concilianda agebatur. Optimum enim eſt, ut ægri in alterutrum latus decumbant, manibus, collo, cruribúſque parùm reductis, ſic enim plurimi ſani cubant. Quò autem magìs à naturali

(*a*) Ibid. n°. LXVII. pag. 856.
(*b*) Ibid. n°. CCLXI. pag. 866.
(*c*) Epidemior. Lib I. Comment. III. text. 2. ægrot. 1. Charter. Tom. IX. pag. 99.
(*d*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 178.
(*e*) De Medicin. Lib. II. cap. VII. pag. 64.
(*f*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. LIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag 286.
(*g*) Coac. Prænot. n°. CCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 866.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Aretæ de curat. morb. acut. Lib. II. cap. III. pag. 100.
(*k*) Coac Prænot. n°. CCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 866.
(*l*) Aphoriſm. Sect. II. n°. V. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 46.
(*m*) Id. Prognoſt. Comment. I. Sentent. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 600.
(*n*) Ibidem.

ſanorum dormientium ſitu recedit ægri decubitus, eò pejus ſignum in morbis. Ubi ergo reſupinus in dorſum decumbit æger, talem ſitum habet, qualem cadaver propriâ gravitate ſolâ acquirit, adeóque reſolutionem virium oſtendit. Utì enim optimè notavit *Galenus* (*a*), non omnes muſculi otioſi ſunt in dormientibus, ſed quidam agere pergunt, dum ſanus homo dormiens alterutri lateri incumbit: ſi enim cadaver humanum in tali ſitu poneretur, illico vel in dorſum vel in ventrem prolaberetur, prout huc illúcve ſuâ gravitate vergeret. Sic videmus moribundos reſupinos jacere, & in ultimo mortis agone omnes extendere artus, ac ſi directo hoc omnium vaſorum per artus diſtributorum ſitu humorum motus per illa adhuc juvare vellent: adeóque patet, talem ægrorum decubitum notare, quòd morbus in mortem tendat. Patet ergo ratio, quare *Hippocrates* talem decubitum(*b*)damnaverit; & pejorem adhuc dixerit, ſi corporis trunco declives ægri (*c*) verſus pedes delabantur; vel (*d*) *manus, collum, cruráque inæqualiter diſperſa & nuda* habuerint; (*e*) *etiam ore hianti aſſiduè* dormiant; vel ſupinis jacentibus (*f*) *crura multùm contracta disjunctáque* fuerint; aut (*g*) proni in ventrem cubaverint, niſi per ſanitatem ſic aſſueverint; vel denique, dum morbus viget (*h*) continuò erecti in lecto reſidere velint. Omnia enim hæc quamplurimùm à ſanorum decumbentium habitu & ſitu diſtant.

RATIONIS, AFFECTUUM, QUO USUS PERTURBATIOR. Vel plebi notum eſt, peſſimum ſignum eſſe, ſi ægri conſuetis animi affectibus careant, vel omnino oppoſitis afficiantur Si enim de uxore, liberis, amicis,nulla ampliùs ægris cura jam ſit, fato perditos (*veege menſchen*) dicunt omnes; & contrà magnam ſpem ſanationis concipiunt, ſi de his ſoliciti fuerint, quæ amaverant ſani. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* damnaverit (*i*) ferox ab homine moderato reſponſum; utì etiam, (*k*) *præter conſuetudinem aliquid facere, aut aliquid in animum inducere priùs minimè conſuetum;* vel contrà à conſuetis non afficerentur; utì aliâ occaſione, dum de delirio febrili agebatur, in *Commentariis* §. 702, dictum fuit. Deſignat enim, per morbum mutari jam naturalem ſtatum ſenſorii communis, à quo ratiocinium animíque affectus pendent.

APPETITUS MAGIS PROSTRATUS, DIGESTIO MOLESTIOR. Primum indicatum in cura generali febrium, §. 598, memoratâ, erat, ut vitæ ejúſque viribus conſuleretur; conſtitítque ex illis, quæ ad §. 599, dicta fuerunt, ad hanc indicationem requiri cibos & potus fluidos, facilè digerendos, & putredini omni adverſos, &c. Verùm optima etiam talia ingeſta nihil proderunt, ſi non ſuperſit tantùm de viribus, ingeſta mutantibus in naturam noſtram, ut poſſint hæc aſſumta retineri, ſubigi, & diſtribui per corpus. Ubi ergo appetitus adeo proſtratus eſt, ut quævis etiam alimenta ægri abhorreant, vel aſſumta illico evomant, vel ab iiſdem gravetur corpus, & anxietas magna oriatur; tunc nihil inde emolumenti haberi poterit, & quotidie magìs magíſque deterentur vires per morbum, adeóque non poterit æger ſufficere ad coctionem & criſim uſque. Simul etiam ex his ſymptomatibus novimus, viſcera, quæ alimentis aſſumendis, retinendis, digerendis, &c, ſerviunt, per morbum in ſuis functionibus magnopere

(*a*) De Motu muſcul. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. V. pag. 386. 387.
(*b*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XIV. Charter. Tom. VIII. pag. 601.
(*c*) Ibid. Sentent. XV. pag. 602.
(*d*) Ibid. Sentent. XVI.
(*e*) Ibid. Sentent. XVII.
(*f*) Ibid. Sentent. XVIII. pag. 603.
(*g*) Ibid. Sentent. XIX.
(*h*) Ibid. Sentent. XX.
(*i*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XLIII. Ibid. pag. 730.
(*k*) Coac. Prænot. n°. XLVIII. Charter. Ibid. pag. 855.

læſa eſſe; adeóque appetitûs deletio & digeſtio moleſta nocebunt tamquam ſignum & cauſa.

URINA RUBICUNDIOR. Caloris interni ſignum dare urinæ rubedinem §. 673, dictum fuit. Verùm probatum fuit §. 675, caloris augmentum in febribus ortum debere violentiori partium fluidarum in ſe mutuò, in vaſa, horúmque in illas attritui; adeóque, quò urina rubicundior fuerit, eò major attritus ille prægreſſus fuit, utì & calor. Omnia ergo illa mala, quæ §. 100, & 689, enumerata fuerunt, prævidentur; & præcipuè humorum degeneratio in acrimoniam putridam, & tenerrimorum vaſorum deſtructio. Patet hinc ratio, quare inter ſigna futuri delirii *Hippocrates* recenſens ſic habuerit, (*a*) *urinæ non ſubſidentes, prærubræ, cum ſuſpenſis, mentis emotionem portendunt.*

CRASSIOR, TURBIDIOR, CUM SEDIMENTO MINORI. Utì enim dictum fuit ad §. 731, talis urina quàm maximè à conditionibus urinæ ſanæ recedit, adeóque magnam humorum mutationem per febrim factam oſtendit. Cùm autem urina contineat, (*b*) *aquam ſanguinis, ſalem ejus alcalino proximum; oleum acerrimum, tenuiſſimum, volatiliſſimum, putrefacto proximum, terram quoque maximè tenuem, ſatìs volatilem, valde attritam;* patet tunc craſſiorem fieri urinam, dum his contentis ſaturatior eſt. Verùm quò validior febris fuerit, eò major attritus & degeneratio ſalium & oleorum ſanguinis in majorem acrimoniam adſunt, adeóque eò major copia talium, quæ per urinam debent exire de corpore. Omnia autem hæc, ſi urinæ in febribus permiſta manent intimè, rubicundam urinam faciunt, diverſâ coloris intenſitate, pro varia inprimis olei ſanguinis, acrioris jam redditi, admiſtione. Si verò tanta ſit contentorum urinæ copia, vel diluentis vehiculi in urina penuria, ut illa, quæ in urina ſoluta hærent, æquabiliter ſuſtineri nequeant, turbatur urina & opaca redditur, citiùs vel ſeriùs pro varia contentorum copia & indole, & majori minorive frigoris gradu, cui talis urina exponitur. Videmus enim hyemali ſub frigore ſanorum urinam turbari & craſſam fieri, quæ tamen, aucto tantùm calore, iterum limpida & tenuis redditur. Idem etiam æſtivis caloribus, per ſudores difflatâ ſanguinis aquâ, contingit, dum ſic rubra & acris urina redditur, quæ quandoque ſatìs citò turbida & opaca fit; affuſâ verò aquâ calidâ, redit pelluciditas; vel etiam, ſi poſtea dilutior & calida urina addatur: unde ſæpe mirantur ignari, dum urinam, veſperì ante ſomnum emiſſam, turbidam manè redditam vident, atque paulò pòſt iterum pellucidam, cùm recens & calida urina illi admiſcetur. Dum autem ſecedunt illa, quæ ſoluta manere nequeunt in urina, ſi liquido, cui innatant, ſpecificè graviora fuerint, fundum petent citiùs vel ſeriùs pro vario ponderis exceſſu; ubi verò idem cum liquido continente pondus habent, vel major cohæſio ſit partium liquidi, quàm ut ab his particulis excuſſis ſeparari poſſint, tunc manebunt in eodem loco, neque ſubſidebunt particulæ excuſſæ, ſed opaca & turbida manebit urina. An fortè per validum attritum ſic diviſa fuerunt hæc omnia in minimas moleculas, ut auctâ ſuperficie minuatur proportionalis gravitas? Certè argentum vivum, fluidum ponderoſiſſimum, per ignem diviſum in minima, per aera volitat. Deſignat ergo talis urina validum attritum particularum fluidarum ad ſe mutuò & ad vaſa, ſolidarum partium corporis detritum, adeóque minimis & tenerrimis vaſculis magnam vim inferri, humores corporis per morbum plurimùm

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 719.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. 375.

degenerare à ſanitatis legibus, ſaléſque & olea acriora reddi, & majori hinc copiâ per urinam expelli, ſimúlque diluenti & tenuiſſimâ parte humores deſtitui. Unde apparet magnum diſcrimen in febribus continuis putridis, quod talis urina indicat.

Patet hinc ratio, quare *Galenus* dixerit, (*a*) *Quòd ſi turbida* (urina) *ſit, qualis veterinorum* (ὑποζυγίων) *viſitur, crudis vocatis humoribus refertas quidem venas indicabit, non tamen ceſſare naturam, ſed eos valenter concoquere.* Laudat deinde celerem ſeparationem craſſi à liquido; & ubi ſubſidentia alba lævis & æqualis eſt; tunc naturam crudos humores ſuperaturam indicabit, ſiminus, contrarium. Deinde addit univerſalem hanc regulam, (*b*) *Verùm omnium quæ turbantur urinarum generalis nota eſto ipſius craſſi aliquidiore ſeparatio, aut propere, aut tardè facta; aut omnino nulla.* Prima optimum ſignum dat, ſecunda minùs bona, tertia peſſima.

Turbidæ autem illæ urinæ vel eminguntur tales, vel redduntur pellucidæ & paullò pòſt turbantur, taléſque permanent, quod ſæpius in his febribus contingit. Vocavit *Hippocrates* has urinas, (*c*) ſubjugales, quia in equis, vaccis, & ſimilibus animalibus talis urina naturaliter obſervatur; atque ſequenti modo deſcripſit in *Philini* uxore, quam decimo-quarto die à puerperio febris prehenderat: Undecimo die morbi, (*d*) *minxit urinam confertim copioſam, per convulſiones . . . craſſam, albam, quale quid in urinis ſubſidentibus viſitur, quæ diu depoſitæ ac reſervatæ returbantur: non ſubſidebat; ſed colore, eâque & craſſitudine qualis ſubjugalium. Talia mejebat, qualia ego vidi.* Tales autem urinas ubique damnavit; non enim apparent niſi in febribus, quæ periculoſis ſymptomatibus ſtipantur. Capitis dolores, (*e*) præſentes, vel mox adfuturos, poſt ſimiles urinas monuit alibi. Et in *Prognoſticis* poſtquam urinam fulvam & tenuem, (*f*) cruditatis ſignum eſſe dixerat, addit, (*g*) magìs lethales eſſe craſſas urinas. Tunc autem inprimis peſſima quæque exſpectanda ſunt, ſi per plures dies tales maneant, abſque ſubſidentia; ſi enim ſubſidere inceperint, meliora ſperare licet. Sic in *Pericle*, (*h*) primo die urinæ copioſæ albæ turbidæ aderant, quæ ſedimentum non deponebant; ſecundâ die craſſæ quidem erant, ſed magìs ſubſidebant; tertiâ die jam concoctæ multum ſedimentum continebant; & quartâ die ſudore calido copioſo perfectè judicatus æger à periculoſo morbo evaſit.

Tales ergo craſſæ urinæ cruditatem magnam morbi deſignant in febribus & validum impetum, quo natura in morbi materiam agit; unde, niſi citò mutentur in melius, in acutiſſimis morbis certam perniciem ferè demonſtrant; in mitiori morbo longitudinem, & difficilem criſim.

VEL ET TENUIOR, MAGISQUE AQUOSA. Deſignat enim talis urina, retineri in corpore illa, quæ per has vias naturaliter de corpore evacuantur; olea nempe & ſales ſanguinis acriora reddita, magìs adhuc nocitura, quia in febre acuta continua putrida omnia citiùs in corruptelam vergunt, quàm in ſanitate. Obſervatur & talis urina quandoque, dum ſanguis inflammatoriâ denſitate immeabilis redditus, aquæ, quantúmvis copioſè ingeſtæ, miſcelam reſpuit; unde tunc potus aſſumtus ſtatim per urinæ vias elabitur. Hinc patet ratio illius aſſerti, quod apud *Hippocra-*

(*a*) De Sanitat. tuend. Lib. IV. cap. IV. Charter. Tom. VI. pag. 121.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Epidemi. Lib. I. Comment. III. text. IV. ægrot. IV. Charter. Tom. IX. pag. 104.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXX. Charter. ibid. Part. II. pag. 180. Confer. Epid. Lib. VII. Text. CXXXI. Ibid. Part. I. pag. 597.
(*f*) Comment. II. Sentent. XXX. Charter. Tom. VIII. pag. 634.
(*g*) Ibid. Sentent. XXXI. pag. 635.
(*h*) Epidem Lib. III. Comment. III. text. LXXVII. Ægrot. VI. Charter. Tom. IX. p. 301.

tem habetur, (*a*) *Mala eſt quoque* (urina) *quæ poſt potum citò mingitur, præſertim pleuriticis ac peripneumonicis.* Sic & alibi tenuem & fulvam urinam damnavit dicens, (*b*) *Quoad autem urina fulva fuerit, tenuis & crudum eſſe morbum ſignificat; ſi verò & morbus longus ſit, & urina talis, periculum eſt, ne ſufficere homo non poſſit, quoad concocta ſit urina.* Videantur & illa, quæ de tali urina in *Commentariis*, §. 712, dicta fuerunt.

PARCIOR, MINUS RETINENDA. Ob eamdem cauſam damnatur & urina parcior, quia deſignat diluente vehiculo orbum ſanguinem non poſſe ſuppeditare ſufficientem lymphæ copiam, per quam ex ſanguine eluuntur acriora. Unde & plerumque parcior talis urina acerrima eſt & ſtrangurioſa, continuum & moleſtum mejendi conatum efficiens. Peſſimum pariter ſignum eſt in his morbis, ſi abſque voluntatis imperio inſciis ægris elabatur urina, tunc enim ſemper inſignis cerebri læſio per morbum adeſt: unde ferè tantùm in delirantibus, phreniticis, comatoſis, &c, apparet hoc ſymptoma. Monuit hoc *Hippocrates* dicens, (*c*) *Quæ urinæ non recordantibus .... effluunt, pernicioſæ.* Et deinde ſubjungit, *Num & ab his mejuntur; ac ſi ſedimentum conturbaveris*; nempe perturbatæ & ſubjugalium urinis ſimiles? Et alibi, (*d*) *Quos latet urina procidens, & pudendum contrahitur, deſperati.* Hujus textûs aliam tamen lectionem, quæ melior videtur, habent *Foëſius* & *Duretus*, loco enim hujus, (*e*) οἶσι λανθάνει τὸ οὖρον προσπίπτον, καὶ τὸ αἰδοῖον ἕλκονται, ἀνέλπιστοι, ſic legunt: (*f*) Οἷσι λανθάνει τὸ οὖρον προσπίπτον ἐς τὸ αἰδοῖον, ἐκλύονται ἀνέλπιστοι; *Quibus urina clam illabitur ad pudendum, exſolvuntur deſperati.*

MOTUS QUO MAGIS TREMULI, TACTUM REFUGIENTES, LUDENTES, CARPENTES. Deſignant enim hæc omnia, ſenſorium commune affici; unde deliria, convulſiones, &c, metuenda ſunt. Videatur de his Capitulum *de tremore Febrili*; uti & illa, quæ in *Commentariis* §. 702, de his tamquam futuri delirii notis dicta fuerunt. Illud autem ſymptoma, quo ægri tactum quaſi refugiunt, ſolus ferè notavit *Hippocrates* atque, (*g*) πρὸς χεῖρα ἀναΐσσοντες, ad manum exſilientes, vocavit, & malè habere monuit. In talibus enim ægris, dum Medicus digitos carpo admovet pulſum exploraturus, manus ſubito reſilit; ſi rogentur, quare manum retrahant, dicunt, ſe hoc neſcire. Videtur tunc in ſenſorio communi tanta irritabilitas eſſe, ut à leviſſima etiam nervorum, in diſſita quámvis parte corporis, mutatione turbetur totum; unde brevì convulſiones inſtare metuendum eſt. Ob eamdem cauſam in his ægris oculi lumen refugiunt; quod pariter, (*h*) pernicioſum in morbis ſignum eſſe *Hippocrates* monuit.

OCULI QUO LUCTUOSIORES. Ad omnia hæc attendendum eſt: unde optimè *Celſus* dixit quòd, (*i*) *Medicus neque in tenebris, neque à capite ægri debet reſidere, ſed illuſtri loco adversùs eum, ut omnes notas ex vultu quoque cubantis perſpiciat.* Oculi autem plurima & certiſſima ſigna dare ſolent in morbis: nec mirum, cùm & in ſanis animi affectus varios in oculis obſervare liceat, & prima ingruentium

(*a*) Coac. Prænot. n°. DLXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 886.
(*b*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXX, & XXXI. Charter. Ibid. pag. 634. 635.
(*c*) Prædict. Lib. I. Comment. I. n°. XXVIII. Charter. Ibid. pag. 718.
(*d*) Coac. Prænot. n°. CCCCLXXIV.
(*e*) Charter. Tom. VIII. pag. 879.
(*f*) Duret. Comment. in Coac. Hippocrat. Lib. II. cap. XXII. text. VII. pag. 349.
(*g*) Coac. Prænot. n°. LXI. Charter. Tom. VIII. pag. 855.
(*h*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. X. Charter. Ibid. pag. 597.
(*i*) De Medicin. Lib. III. cap. VI. pag. 130.

morborum indicia ſæpe in oculis appareant. Dum quartanarium paroxyſmus jam-jam prehendet, pallor oculorum adeſt; dum in ſyncopen delabetur homo, ſolitus oculorum ſplendor minuitur priùs. Ex oculis, (*a*) futurum delirium præſagire noverat *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 702.) In debilibus, poſt morbos prægreſſos, hominibus primum renaſcentium virium indicium major oculorum vigor dare ſolet. Unde non ſine ratione dixit *Hippocrates*, (*b*) *Oculi ut valent, ita & corpus.* Peſſimum ergo ſignum in morbis eſt, ubi depravatur naturalis ille oculorum nitor & ſplendor, qui ab æquabili vaſorum impletione, & aſſiduâ tenuiſſimæ lymphæ irroratione, quâ oculi detergentur, pendet. Unde in moribundis ſicci, ſqualidi & pulverulenti apparent: obvolitantibus enim in aere pulviſculis brevì deturparentur oculi, niſi frequenti palpebrarum nictatione, & tenuiſſimæ lymphæ ablutione, depurarentur continuò. Hinc circa mortem, & defectu illius liquidi, & dum inſenſiles jam & hebetes jacent ægri, non detergentur illæ ſordes, ſed accumulantur, & luctuoſiſſimam inſtantis jam mortis imaginem exhibent; vulgo etiam fatale hoc ſignum diſtinguente, dum dicunt (*het geſigt is gebrooken*) abolito jam viſu, ægros conclamatos eſſe.

Unde *Hippocrates* pro malis & pernicioſis ſignis habuit, ſi oculi, (*c*) *pervertantur, aut unus altero minor ſit, aut quæ in his alba eſſe debent rubeſcant; atque in iiſdem venulæ lividæ vel nigræ ſint; aut ſordes circum oculos appareant; aut facti ſublimiores ſint, vel promineant, vel vehementer ſubſederint; aut ſupercilia curva, aut rigida maculoſa, aut viſus ſqualidus & ſine ſplendore*, &c. Similia & in *Coacis* habentur; ubi & additur, ſi circa oculos, (*d*) *concretionem tenuem albicantem* (αἰγίδα λεπτὴν) habeant; qualis pellicula, ab inſpiſſatis & collectis humoribus nata, viſum obſcurans in moribundis ſæpe apparet. Hinc etiam dixit alibi, (*e*) *Oculus hebeſcens* (ἀμαυρούμενον) *pravum; & fixus & caliginoſus, malum.* Contrà verò pro optimo ſigno habuit oculorum nitorem in morbis; unde dixit, (*e*) *Oculorum puritas, & albas eorum partes ex nigris aut lividis puras fieri, judicatorium eſt. Si igitur citò purgentur* (oculi) *celerem judicationem ſignificat; ſi tardè, tardiorem.*

Quandoque etiam accidit, ut ægri vultus mœrorem exprimat, interdum cum lacrymis, aliquando & ſine eis, licèt nondum tamen adeo ſqualidi oculi appareant: ſi rogetur triſtitiæ cauſa, negat ſe triſtem eſſe. Peſſimum ſemper hoc ſignum eſt, quod aliquoties in ægris vidi. Inter mala autem ſigna recenſuit etiam *Hippocrates* ſi per ſomnos, (*g*) *palpebræ non committuntur, ſed inter has ex albo oculorum aliquid apparet, neque id fluens alvus, aut medicamentum expreſſerit, nec æger hoc modo dormire ſolitus ſit.* Admodum enim lethale hoc ſignum eſſe monuit. Utì etiam, (*h*) *in febre non intermittente, ſi labrum, aut palpebra, aut ſupercilium, aut oculus, aut naſus pervertatur; ſi non videat, ſi non audiat; imbecillo jam corpore, quidquid horum acciderit, mors proxima.*

INVOLUNTARIIS LACRYMIS HUMIDIORES. Hæ ſunt illæ lacrymæ, quæ

(*a*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXVIII Charter. Tom. VIII. pag 611.
(*b*) Epidemior. Lib. VI. Comment. IV. text. XXVIII. Charter. Tom. IX. pag. 505.
(*c*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. x. Charter. Tom. VII. pag. 597.
(*d*) N°. CCXIX Charter. Ibid. pag. 864.
(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XLV. Charter. Ibid. pag. 731.
(*f*) Coac. Prænot. n°. CCXVIII. Ibid. 864.
(*g*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XI. Ibid. pag. 599. Confer. Aphor. Sect. VI. n°. LII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 285.
(*h*) Aphoriſm. Part. II. Sect. IV. n°. XLIX. Charter. Tom. IX Part. II. pag. 166. Confer. Prognoſt. Comment. I. Sentent. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 600.

in moribundis toties apparent; unde & Poetæ media in morte natantes oculos dixerunt. Damnavit has *Hippocrates*, (*a*) quando abſque cauſa lacrymis madent oculi: ſi enim audito mortis periculo, vel cara dum pignora vident, illacrymentur ægri, bonum potiùs ſignum eſt, cùm ſolitis tunc moveantur animi affectibus. Unde alibi dixit, (*b*) *lacrymæ in acutis malè habentibus, ſpontaneæ quidem, bonæ; involuntariæ verò præterfluentes, malæ.* Imò non tantùm in febribus, verùm etiam, (*c*) in aliis morbis idem obtinere monuit. Unicum tamen excepit caſum, in quo lacrymæ involuntariæ, futuræ criſeos, per narium hæmorrhagiam, ſignum dant; ſi nempe tales lacrymas alia peſſima ſigna non comitentur. Ita enim habet: (*d*) *quibus per febres acutas, atque adeo ardentes, invitæ effluxerunt lacrymæ, ſanguinis è naribus profluvium exſpectandum eſt, ſi in cæteris perniciosè non habuerint: qui namque malè habent, his non hæmorrhagiam, ſed mortem protendunt.* Monuit autem *Galenus* Medicos, ne perterreantur, licèt talem ægrum delirare & ſubſilire viderint, ſi unà cum lacrymis involuntariis alia ſigna futuræ hæmorrhagiæ narium adſint; ut capitis dolor, qui antea non adfuerat, colli & cervicis tenſio & dolor, faciei palpitatio, oculorum rubedo, &c. Tunc enim omnia hæc, (*e*) *ſunt humorum ſurſum tendentium indicia.* Imò adeo indubitatum ſignum dare lacrymas illas involuntarias tunc credidit, ut aſſerat in tali caſu, (*f*) *Quòd ſi inviti illacryment, aut ſplendores ſe cernere ſibi videantur, ac manus velut ſcabentes naribus admoveant, tunc jam non adfore, ſed adeſſe ſanguinis fluxionem conſpicies.*

Hæc ſunt illa præcipua ſigna, ex quibus concludimus, febrim acutam continuam putridam admodum periculoſam eſſe, & in mortem tendere. Quò autem plura ex peſſimis his ſignis ſimul adſunt, eò pejorem & lethaliorem morbum eſſe, ſatìs patet. Simul etiam apparet, quòd prognoſis in his morbis non adeo pendeat ab intellectis cauſis, ſed certa habeatur ex ſignis læſarum functionum, quæ docent majorem vel minorem receſſum morbi à ſanitatis conditionibus.

§. 735. SED ubi ſomnus difficilis & malè cedens; puſtulæ purpureæ, vel lividæ corpus deturpant; hypocondria tenſa & inflata; ferè moritur.

UBI SOMNUS DIFFICILIS VEL MALE CEDENS. Quanta mala vigiliæ in febribus faciant, ad §. 708, dictum fuit; unde & patet, quantùm boni à placido & pacato ſomno in morbis exſpectandum ſit. Præcipua enim ſpes in eo conſiſtit, ut blando ſomno refecti ægri moleſtias morbi faciliùs tolerare poſſint, ſicque ſufficere ad criſim vel ſolutionem morbi uſque. Ubi autem ſomnus difficilis eſt, & turbulentus, cum terrore ſæpius excitantur ægri; vel, licèt profundo ſomno demerſi jacuerint, evigilantes tamen inde nullum levamen ſentiunt, ſed potiùs auctam corporis defatigationem, & majorem debilitatem percipiunt; hinc in anguſto ſpes eſt, & ferè ſemper lethalis eventus morbi erit, & peſſima ſequentur ſymptomata. Unde *Hippocrates*, (*g*) turbulentas & ferociſſimas ex ſomno excitationes damnavit tam-

(*a*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. x. Charter. Tom. VIII. pag. 597.
(*b*) Epidemior. Lib. VI. Comment. I. text. xxi. Charter. Tom. IX. pag. 380.
(*c*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. lii. Charter. Ibid. Part. II. pag. 168.
(*d*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. lxxx. Charter. Ibid. Part. I. pag. 75.
(*e*) Method. Med. ad Glaucon. Lib. II. cap. ultimo. Charter. Tom. X. pag. 366.
(*f*) Ibidem.
(*g*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. cxiii. Charter. Tom. VIII. pag. 779.

quam convulſivas : & alibi, (*a*) in febribus ex ſomnis pavores aut convulſiones malas pronunciavit : quinimo univerſale hoc axioma Practicum poſuit ; (*b*) *Quo in morbo ſomnus laborem facit , lethale , ſi verò juvat ſomnus , non lethale.*

PUSTULÆ PURPUREÆ VEL LIVIDÆ CORPUS DETURPANT. Quàm mali ominis in morbis ſint tales puſtulæ , pluribus demonſtratum fuit ad §. 723 , ubi de exanthematibus febrilibus agebatur : ſunt enim quaſi necroſes, & gangrænoſam morbi indolem denotant. Notandum tamen , has puſtulas rite diſtinguendas eſſe à maculis illis purpureis & lividis ſæpe , quæ in ſcrobuticis corporibus in levibus etiam febribus quandoque apparent. Sed maculæ illæ ſcorbuticæ magìs irregularis figuræ ſunt , & latiores plerumque, & ex ſignis ſcorbuticæ cacochymiæ prægreſſæ , & abſentiâ malorum ſymptomatum , cognoſci poterunt.

HYPOCHONDRIA TENSA ET INFLATA. Quid propriè præcordiorum , ſive hypochondriorum nomine , veteres Medici intellexerint, in *Commentariis* , §. 701 , dictum fuit ; patuítque tunc , cardiam vocatam , hypochondria ſtrictè dicta, & epigaſtrium huc referri , ubi hepar , lien , ventriculus , pancreas , &c , continentur. Videtur *Hippocrates* in morbis ſemper ſolicitè obſervaſſe , quomodo ſe haberent hypochondria , atque inde plurima præſagia tam ad ſalutem, quàm interitum , deduxiſſe. Univerſalem autem hanc regulam Practicam tradidit ; (*c*) *Optimum verò eſt ſi hypochondria ſine ullo ſenſu doloris , æqualiter mollia in utraque parte ſint. Sin autem phlegmone laborent , aut dolorem adferant , aut tenſa ſint , aut dextrum à ſiniſtro varium , aut ſiniſtrum à dextro , & inæquale , hæc omnia vereri conveniet.* In *Coacis* autem *Prænotionibus* addidit, (*d*) *hypochondrium ... inflammatum, aut inæqualiter ſe habens, aut dolens , ſignum eſt ægritudinis* (ἐκ ἐυήθεος) *mali moris.* Præ reliquis autem damnavit , ſi inflammatorio tumore attollerentur hæc loca ; & meritò , cùm viſcera hîc locata peſſimè affecta eſſe hoc demonſtret ; & vel ſubita mors , vel periculoſa admodum ſuppuratio , in his locis tunc metuenda ſint : atque ideo dixit , (*e*) *At verò tumor in hypochondrio durus & dolorificus peſſimus eſt , ſi totum hypochondrium occupârit. Sin autem alteram tantùm partem pervaſerit, periculi minùs habet , qui ſiniſtram. Verùm tumores ejuſmodi per initia quidem nati , mortem brevì futuram ſignificant. Si verò febris vigeſimum diem ſuperet , nec tumor interea concidat , in ſuppurationem vertitur.* Monuit tamen , quandoque in primo talium morborum circuitu , narium hæmorrhagiam accedere , & plurimùm prodeſſe ; unde juſſit , ut attendat Medicus , an ægri capite doleant, aut viſûs hebetudinem percipiant ; quæ ſanguinis per nares effluxuri ſigna ſunt. Hypochondrii enim tenſionem , tam in dextra quàm ſiniſtra parte , inter ſigna , (*f*) futuræ narium hæmorrhagiæ numeraverat. Sed & ſimul diſertè monuit , talem tenſionem tunc ſine dolore & inflammatione eſſe. Patet ergo, hypochondriorum tenſionem ſemper malam eſſe , ſi dolor ſimul adſit ; licèt quandoque , inprimis in junioribus , ſalutaris narium hæmorrhagia in morbi initio infauſtum omen avertat.

Minùs quidem periculoſos agnovit *Hippocrates* tumores hypochondriorum, (*g*) *mol-*

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXVII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 177.
(*b*) Ibid. Sect. II. n°. I. pag. 43.
(*c*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. XXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 610.
(*d*) N°. CCLXXX. Charter. ibid. pag. 867.
(*e*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXIX. XXX. XXXI. Charter. Ibid. pag. 612, 613. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLXXX. Charter. Ibid. pag. 867.
(*f*) Epidem. Lib I. Comment. II. text. LV. Charter. Tom. IX. pag. 60. Confer. Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XXXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 682.
(*g*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXXIV. Charter. Ibid. pag. 614.

les & doloris expertes, *quique digito*, *dum premuntur*, *cedunt*; flatulenti enim illi videntur eſſe : &, ſi hypochondria ſtrictè dicta occupent illi tumores, in ventriculo aut inteſtino colo videntur hærere potiſſimùm. Unde & alibi dixit, (*a*) *At in dextris ſublati tumores*, *qui magnâ quidem ex parte molles ſunt*, *maximéque prementi ſi quid ſubmurmurârit*, *non admodum maligni exiſtimandi ſunt*. Unde videri poſſet, ac ſi hypochondria tenſa & inflata non ſemper pro peſſimis ſignis habenda forent. Verùm hic concurſus plurimorum lethalium ſignorum conſideratur, cui ſi talis inflatio & tenſio hypochondriorum jungatur, meritò mortem inſtare concluditur. Fit enim tum vel à putrefactis humoribus elaſticam materiam generantibus; utì etiam à reſolutione ventriculi, & inteſtinorum, unde non ampliùs dilatantibus cauſis reſiſtunt, ſed miro modo expanduntur; quibus quandoque jungitur inflammatoria diſtenſio hepatis & lienis. Unde etiam in moribundis ſæpe totum abdomen in æquabilem tumorem attollitur : quod & notatur in ultimis illis Aphoriſmis, qui tamen à multis non habentur pro genuinis. Poſtquam enim plurima alia lethalia in morbis ſigna enumerata fuerunt, ſubjungitur, (*b*) *Interituris ſigna hæc manifeſtiora fiunt*, *& ventres attolluntur & inflantur*. In Commentariis autem ad hunc locum *Charterius* caſum narrat pueri, cui quartana febris in acutam & continuam verſa fuerat : miſero huic ante mortem abdomen inflabatur, & poſt mortem aperto abdomine flatus cum ſono erupit; procul dubio elaſticâ materiâ, per putredinem genitâ, abdominis cavum implente. Patet ergo ratio, quare hypochondria tenſa & inflata in continuis putridis pro lethali ſigno habeantur.

§. 736. CURATIO antè tradita pro indicantium varietate, ſymptomatum vehementiâ, ægri conditione, ſtatûque morbi variata nihil ſingularis requirit.

Curatio febrium generalis deſcripta §. 558, atque poſtea ſequentibus paragraphis fuſiùs explicata, pariter hîc locum habet, adeóque ibi dicta ſufficient. Ut autem generalis hæc febrium curatio ſingularibus caſibus applicari poſſit, debet ſimul cognoſci, quænam functionum læſiones adſint, & qualis degeneratio ſolidarum & fluidarum partium obtineat; inde enim indicantium varietas naſcitur. In ſynocho putrida (videantur dicta ad §. 730.) novimus à naturali ſtatu plurimùm degenerare humores; quandóque in ſpiſſitudinem inflammatoriam tendere, aliquando etiam in nimiam diſſolutionem vergere; adeóque & morbum, quámvis nomine eumdem, ſæpe diverſam omnino Medelam requirere. Duplex enim genus talium febrium obſervatur, utraque continua, utraque humores corrumpens, & lædens ferè omnes corporis functiones. Una, inflammationem validam comitem habens, in craſſioribus humoribus & majoribus vaſis hæret; calorem magnum, pulſum durum, & initio ſaltem morbi ſatìs validum habet; & ſanguinis miſſionem, clyſmata refrigerantia, diluentia, attenuantia, &c, in curatione requirit. Verùm aliud talium febrium genus obſervatur, in quo non deprehenditur tanta mutatio in craſſioribus corporis noſtri liquidis, ſed videtur in tenuioribus longè humoribus tunc vitium hærere : neque tales febres adeo inſignis calor comitatur, neque inflammatoriæ

(*a*) Epidem. Liv. IV. text. XLIV. Charter. Tom. IX, pag. 328.

(*b*) Sect. VIII. n°. XIX. Ibid. Part. II. pag. 351.

ſpiſſitudinis ulla ſigna adſunt; imò ſæpe ſolvuntur in morboſam tenuitatem liquida craſſiota. Interim tamen ſubita virium proſtratio has febres comitari ſolet, & anomala quandoque adſunt ſymptomata; unde has febres malignas ſolebant vocare Medici, quæ latenter adeo, abſque rapido impetu, turbabant omnia. Docuit Obſervatio, talia remedia tunc profuiſſe, quæ aromaticâ penetrabili virtute languentes vires erigerent, & per ſudores, vel auctam ſaltem diaphoreſin, expellerent de corpore latens illud malignum, epidemico contagio ſæpe ſuſceptum; utì in peſte & febribus peſtilentialibus dictis obſervatur. Unde hæc remedia Alexipharmaca vocaverunt; qualia inprimis ab omni ævo laudata fuerunt, ruta, ſcordium, angelica, &c, in quibus penetrabile aroma adeſt; dum ſimul non adeo magnus metus eſt, ne per horum ſtimulos nimis augeatur febrilis motus; inprimis ſi aquæ infuſa potentur. In hoc febrium genere venæ-ſectio, clyſmata, & ſimilia debilitantia nocerent potiùs. Verùm dum talis Medela adhibetur illis febribus, quæ inflammatoriam ſanguinis denſitatem comitem habent, omnia in pejus ruunt; utì ſuo tempore toties doluit *Sydenhamus*. Maligna enim febris non omnium dierum morbus eſt, & longè frequentiores febres inflammatoriæ obſervantur; ſive inflammatoria ſanguinis denſitas ante febrim præexſtiterit, ſive febrili impetu diſſipatâ ſanguinis parte tenuiori, & inſpiſſatâ reliquâ, nata fuerit. Summo enim ægrorum diſcrimine in omnibus morbis acutis ferè malignitatem illam crepabant quondam Medici, & cardiacis & alexipharmacis calidiſſimis utebantur. Unde *Sydenhamus*, qui generoſo auſu ſolus ferè ſe huic torrenti oppoſuit, non dubitavit dicere, quòd malignitatis illa, (*a*) *inventio humano generi longè ipſâ pyrii pulveris inventione lethalior fuit, cùm eæ præſertim febres malignæ dicantur, in quibus intenſioris præ cæteris inflammationis gradus conſpicitur.* Attentus tamen ad omnia morbi phœnomena Medicus facilè diſtinguet febres, inflammationis participes, ab aliis illis continuis putridis, quæ ob anomala ſymptomata, ſubitam debilitatem, & ſimul remiſſiorem caloris gradum plerumque, malignæ vocantur. Cùm autem præcipuus curationis cardo in illo inprimis verſetur, ut juſto moderamine febrilis impetus regatur, ne nimis incitetur vel torpeat; videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 609. 610. 611, in cura generali febrium dicta fuerunt. Cùm etiam & ſymptomatum vehementia, utì tunc notatum fuit, nimii impetûs febrilis ſignum det, & inprimis caloris intenſitas, patet, ad hæc præcipuè attendendum eſſe.

Pro varia autem ægri conditione quoad ætatem, ſexum, temperiem, &c, quamdam in cura diverſitatem requiri, nemo dubitat: verùm & de his in *Commentariis* §. 602, & reliquâ curâ febrium generali, abunde dictum fuit; utì etiam de illis, quæ varium morbi ſtatum, in adſcenſu, ſummo vigore, deſcenſu, ſpectant. Adeóque ex illis febrium continuarum putridarum curatio petenda erit.

§. 737. HAS dixit συνόχυς Vetuſtas, Continentes Schola, quia nulla in his fervoris remiſſio: συνεχεῖς verò ſive continuas (727), quæ Continuæ remittentes.

Continua febris propriè vocanda erat illa, cujus omne tempus tantùm una

(*a*) Schedul. monitor. de novæ febris ingreſſu. pag. 681.

acceſſio

acceſſio erat in principio ad ſolutionem uſque, utì in *Commentàriis* §. 727, dictum fuit. Illas hodie Continentes ſcholæ Medicæ vocant, ſive συνόχυς, utì uſu obtinuit : de quibus jam actum fuit. Ubi verò notabilis remiſſio & exacerbatio obſervatur in febre, licèt cæteroquin continua fuerit, tunc vocatur συνεγὴς, ſive continua remittens. Apud veteres Medicos συνεχέες πυρετοὶ latiori ſignificatione ſumptæ fuerunt; imò & videntur hoc nomine vocaſſe quandoque illas febres, quæ hodie σύνοχοι dicuntur, utì ex *Galeno* patet, qui ſic habet, (*a*) *Continuæ & intermittentis nomine biſariam Veteres uti videntur. Continuas namque febres appellant interdum quidem omnes quæ ad integritatem* (ἀπυρεξίαν) *non deſinunt. Interdum verò non omnes, quæ ad integritatem febris non deſinunt, ſed illas ſolas præcipuè, quæ ad uſque judicium nullam permutationem ſortiuntur. Ita verò & intermittentes interdum quidem illas ſolas nominant, quæ ad apyrexiam deſinunt; interdum verò quæ ad integritatem non deſinunt, ſed inſignes faciunt ſingularum acceſſionum mutationes in principium, incrementum, vigorem & remiſſionem.* Addit deinde, quòd juniores Medici nonnulli febres illas, quæ nullam inſignem mutationem ſortiuntur, vocaverint non continuas (συνεχεῖς) ſed continentes συνόχυς; illas verò ſolas quæ ad integritatem non deſinunt, ſed remittunt tamen & denuo exacerbantur, continuas (συνεχεῖς) dixerint. Veteres verò Medici has febres continuas remittentes vocaverunt quandoque continuas, quandoque & intermittentes. Ubi enim cum continentibus hodie dictis febribus comparabant, vocaverunt intermittentes, & contrà ſi conferebant cum illis febribus, quæ ad integritatem deſinunt, dixerunt continuas; ſunt enim inter continentes febres & intermittentes quaſi mediæ.

Hæc monenda videbantur, ne confuſio quandoque naſceretur illis, qui Medicinæ addiſcendæ incumbentes veterum Medicorum monumenta evolvunt.

FEBRIS ARDENS.

§. 738. QUAS inter Cauſas, ſive Ardens dicta febris meretur ſingulatim diſcuti ob frequentiam, diſcrimen, ſanandi laborem.

Ab inſigni ardore, quo affliguntur ægri hâc febre decumbentes, febris ardens vocatur; unde & καῦσος ἀπὸ τοῦ καίειν, ab urendo, dicitur. Ad continuarum remittentium ſpeciem autem reducitur febris ardens propriè vocanda, quia manifeſtas exacerbationes habet, neque continuo tramite abſque mutatione ad criſin uſque decurrit, utì in ſynochis ſive continentibus febribus obſervatur. Illud enim omnes, qui de ardente febre ſcripſerunt, Auctores agnoſcunt. Sic *Celſus* de curatione febris ardentis agens monet, quòd (*b*) *in ipſis acceſſionibus oleo & aquâ refrigerandus* (æger) *eſt*... *Si pituita in ſtomacho coiit, inclinatâ jam acceſſione, vomere cogendus eſt.* Et *Galenus* dixit, quòd (*c*) *exquiſita febris ardens, quum omnia alia ſervet ex-*

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. 11. Charter. Tom. X. pag. 86. pag. 134. 135.

(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. VII. n°. 11.

(*c*) De Criſib. Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 415.

quiſitè tertianæ indicia, eo ſolo differt, quòd neque cum rigore invadit, neque ad infebricitationem deſinit. Pariter & *Hippocrates* plurimis in locis de febre ardente agens meminit exacerbationum, quæ diebus paribus vel imparibus fiunt, utì poſtea dicetur. Quámvis enim ob caloris intenſitatem & aliæ febres ardentes dici poſſint (*a*), & quandoque reverà ab Auctoribus, recentioribus inprimis, ſic vocentur febres continentes, cùm in illis calor digitum tangentem quaſi pungens (vide §. 731.) ſæpe percipiatur; imò & *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 558.) febrim, ubi vehementiſſima eſt, (*b*) πῦρ, id eſt, ignem vocare conſueverit; obtinuit tamen hodie uſu febris ardentis nomen dare febri continuæ remittenti, quam urens ferè calor & reliqua ſymptomata, ſequenti paragrapho enumeranda, comitantur.

Ubi ergo febres intermittentes, quotidiana & tertiana inprimis, prolongatis vel & duplicatis paroxyſmis, nullum tempus à febre liberum relinquunt, poſſunt in febrem ardentem & periculoſiſſimam mutari; unde dixit *Hippocrates*, (*c*) *Quæ febres non intermittentes, tertio quoque die vehementiores fiunt, periculoſiores; quocumque autem modo intermiſerint, citra periculum eſſe ſignificant.* Tale videtur fuiſſe illud genus febrium, quod ἡμιτριταῖον à pleriſque Medicis appellari dixit *Celſus*, nempe alterum illud tertianæ genus, (*d*) *longè pernicioſius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem & quadraginta horis ferè ſex & triginta per acceſſionem occupat (interdum etiam vel minùs vel plùs) neque ex toto in remiſſione deſiſtit; ſed tantùm levius eſt.* Patet autem illam hemitritæam *Celſi* eſſe tantùm tertianam protractam adeo, ut vel nulla, vel exigua admodum, intermiſſio fiat; verùm, utì ſtatim dicetur, hemitritæa *Galeni* à tali febre diſtinguitur. Si jam tertiana duplicata fuerit, ſic ut ſecundo die novus paroxyſmus accedat, reſpondens illi qui quarto die ſequetur, talibus paroxyſmis protractis duplex tertiana in continuam remittentem facilè vertetur; videtúrque *Celſus* tertianam duplicatam ſub quotidianæ nomine deſcripſiſſe imò etiam quotidianam febrim cum continenti ferè confudiſſe; ſic enim habet: (*e*) *Quotidianæ verò variæ ſunt... Rurſus aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas: aliæ ſic, ut aliquantùm quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ maneant, donec altera acceſſio accedat: ac ſæpe aliæ vix quidquam aut nihil remittunt, ſed ita, ut cæpère, continuant. Deinde aliæ fervorem ingentem habent, aliæ tolerabilem: aliæ quotidie pares ſunt, aliæ impares; atque invicem altero die leniores, altero vehementiores*, &c.

Illas autem febres continuas remittentes, ex tertianarum paroxyſmis productis & duplicatis natas, quæ tertio quoque die exacerbantur, maluit *Galenus* vocare (*f*) τριταιοφυέις ſive tertianarias; quàm hemitritæas, quia ad tertianæ naturam accedebant, & ferè ad intermiſſionem perveniebant. Hemitritæam autem febrim dixit illam, quæ (*g*) ex quotidiana febre continua, id eſt, remittente quidem, ſed non penitus intermittente, & tertianâ intermittente fit; illámque febris ſpeciem ſolam ſic vocandam voluit, quia pro altera ſuî medietate tantùm tertiana eſt, cùm

(*a*) De Criſib. Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 415.

(*b*) Galen. Epidem. Lib. I. Comment. III. text. II. ægrot. II. Charter. Tom. IX. pag. 102. in fine.

(*c*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 162. Confer. Coac. Prænot. n°. CXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 858.

(*d*) De Medicin. Lib. III. cap. III. p. 116.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Epidem. Lib. VI. Comment. II. text. XXVII. Charter. Tom. IX. pag. 410. Confer. De Different. febr. Lib. II. cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 128.

(*g*) De Differ. febr. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 135, 136.

febres continuæ remittentes, ex tertianæ paroxyſmis duplicatis & productis natæ, totam tertianæ naturam habeant. Videtur inprimis ideo hæc adeo ſolicitè diſtinxiſſe, quia quotidianarum febrium ortum ex (*a*) *pituita putri*, tertianarum verò ex (*b*) bile flava deducebat; ideóque in curatione ad diſtinctas harum febrium cauſas attendendum volebat, licèt ex binis his miſtis unus exſurgeret morbus, hemitritæa nempe febris. Imò non improbabile videtur, quandoque & acutam continuam cum tertiana vel quotidiana intermittente miſceri poſſe, ſícque alia febris hemitritææ ſpecies eſſet, & quidem peſſima, dum continua febris uno tramite pergeret, alternis interim diebus, vel ſingulis, novus paroxyſmus febris intermittentis accedens omnia mala augeret. Videtur & talem continuæ febris cum intermittente complicationem notaſſe *Galenus*, ubi de febribus compoſitis & inter ſe mixtis agit; ſic enim habet: (*c*) *Febres quædam complicantur unius generis cum aliis ejuſdem generis, vel unius ſpeciei cum aliis ejuſdem ſpeciei; contingit verò, nonnunquam, ut etiam differentes* (complicentur). *Nam quotidianæ tertianis, & his quartanæ; & quæ eamdem ſpem ſervant invicem plerumque complicantur; quò fit ut idem homo tres habeat quartanos circuitus* (id eſt, quartanam triplicatam). *Sed hos quidem non eſt admodum difficile agnoſcere. Quandoque verò aliqua ex intermittentium genere cum continua* (complicatur), *difficillimam víxque explorabilem facit mixtionem.* Credo autem me aliquàndo, quámvis rariùs tamen, talem febrim ardentem obſervaſſe, in qua tertiâ quâque die exacerbatio manifeſta erat, dum interim continua febris intermedio die pergeret, & augeretur continuò. Mira fortè videbitur multis & vix credibilis talis complicatio, quâ diſtinctæ adeo febrium ſpecies ſimul unitæ decurrerent, neque ſe mutuò turbarent: ſed vidi hominem quartanâ laborantem, pleuritide validâ correptum fuiſſe, quam febris acuta inflammatoria comitabatur; interim tamen toto hujus pleuritidis decurſu quartana febris typum ſuum ſervans ſtato tempore adoriebatur, nec novo morbo hoc adveniente, nec venæ-ſectionibus aliíſve remediis, ad pleuritidem ſanandam adhibitis, turbata.

Triplex ergo videtur fuiſſe febris ſpecies, cui hemitritææ nomen datum fuit. Tertiana nempe, quæ paroxyſmos adeo protractos habebat, ut vel nulla vel parva admodum intermiſſio obſervaretur; hæc erit *hemitritæa Celſi*; quo & referri poterit illa, quæ ex tertianæ duplicatæ paroxyſmis productis fiebat continua remittentens febris, *hemitritæa Galeni*, quæ ex complicatione quotidianæ continuæ & tertianæ intermittentis fiebat. Denique illa hemitritæa, quæ ex unione febris acutæ continuæ & tertianæ enaſcitur. Quámvis autem tres illæ hemitritææ omnes periculoſæ ſint, prior tamen mala, pejor ſecunda, peſſima tertia ſpecies haberi poterit.

Cùm ergo frequentiſſima ſit illa conſtitutio epidemica, quæ intermittentibus febribus producendis favet; & autumnales intermittentes, ſi maturiùs ingrediantur, duplicatis & productis paroxyſmis febres continuas remittentes ſæpe faciant (vide *Commentaria* §. 727.); patet ratio frequentiæ talium morborum; ſimúlque ex dictis colligitur, quare periculoſæ ſint tales febres, & difficulter ſanentur; quod tamen in ſequentibus adhuc magis patebit.

An ergo omnis febris continua remittens nomen febris ardentis meretur? Certè multæ tales febres, quámvis ſemper difficiles ſint, non adeo ſævis ſymptomati-

(*a*) De Different. febr. Lib. II. cap. II. Charter. Tom. VII. pag. 128.

(*b*) Ibidem.

(*c*) De Criſib. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 416.

bus ſtipantur, adeóque ſimpliciter febres continuæ remittentes tunc vocabuntur. Febres tamen, à quibus pauci moriebantur, & plurimi evadebant, ardentes (*a*) vocavit *Hippocrates*; notans interim quòd (*b*) *ſequente autumno, & obortis imbribus, lethales erant, pluréſque peribant* Ardentem calorem, unà cum ſiti inexplebili, pro ſignis pathognomonicis febris ardentis poſuit (*c*)*Galenus*. Verùm de his & reliquis ſymptomatibus primariis, quæ febrim ardentem comitantur, ſequenti paragrapho dicendum erit.

§. 739. HUJUS ſymptomata primaria, Calor ad tactum ferè urens, inæqualis diverſis locis, ad vitalia ardentiſſimus, (in extremis ſæpe remiſſior, imò aliquando frigus), ipſum aerem exſpiratum incendens: Siccitas in cute tota, naribus, ore, linguâ: Reſpiratio denſa, anheloſa, cita; Lingua ſicca, flava, nigra, exuſta, aſpera: Sitis inexplebilis, ſæpe ſubitò ſublata: Faſtidia cibi, nauſea, vomitus: Anxietas, inquietudo, laſſitudo ſumma: Tuſſicula, vox clangoſa: Delirium, phrenitis, pervigilium, coma, convulſio, diebus imparibus exacerbationes.

CALOR AD TACTUM FERE URENS, &c. Ab inſigni ardore febris hæc nomen habet: qualis autem appareat calor, tangenti tales ægros Medico, in *Commentariis* §. 731, dictum fuit; mordax nempe & moleſtus unà cum ſiccitate, non verò humidus & vaporoſus, qualis in vigore febrium intermittentium, aliiſque febribus mitioris indolis, apparet. Unde dixit *Aretæus* eſt in febre ardenti (*d*) *ignis aridiſſimus & acerrimus.... Omnia frigida attrectare cupiunt, parietem, veſtem, pavimentum*, &c, ut moleſtiſſimum calorem leniant. Rarò autem æquabiliter tantus calor per totum corpus diffunditur, & nonniſi in talium febrium initio: bonum enim ſignum eſt in morbis, utì ad §. 698, dictum fuit, corpus æquabiliter calidum & molle eſſe; in febre autem ardente omnia ferè peſſima ſigna apparere ſolent, unde circa vitalia viſcera ſummus æſtus, & circa extrema corporis calor remiſſior, vel & aliquando frigus, percipitur. Cùm enim calor febrilis à magno motu partium ex corde, & magnâ reſiſtentiâ vaſorum contra cor oriatur, auctis illis reſiſtentiis, dum per calorem liquidiſſima diſſipantur & reliqua maſſa ſiccatur (vide §. 689.), non poterit ſanguis ad extrema corporis debitâ copiâ & impetu propelli, adeóque minuetur in his locis c lor; & dum immeabilis jam ferè redditus ſanguis per vaſa & viſcera cordi vicina tantùm movetur, frigus in extremis aderit, peſſimo ſemper omine. Unde internarum partium ſummum ardorem, unà cum externarum frigore, inter ſymptomata febris ardentis recenſuit (*e*) *Hippocrates*.

Cùm autem, impedito ſanguinis motu per plurima vaſa corporis, tantò cele-

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. xxi. Charter. Tom. IX. pag. 64.
(*b*) Ibid. text. LXII.
(*c*) Ibid. Lib. III. Commentar. III. text. xxxiv. pag. 272.
(*d*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. IV. pag. 16.
(*e*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622. Confer. De morbis Lib. I. cap. XII. Charter. Ibid. pag. 548.

rior trajectio fiat per vaſa adhuc libera, &, quamdiu vita durat, ſanguinis per pulmonem ex corde dextro in ſiniſtrum pelli debeat, rapidiſſimo motu ſanguis, liquidiſſimâ ſuâ parte orbatus jam & denſior, per pulmonaris arteriæ anguſtias tranſibit; adeóque ingens erit attritus, & calor ſummus in pulmone naſcetur. Cùm autem aer citiſſimè caleſcat, hinc fervido pulmone receptus, dum inſpiratur, calidiſſimus apparebit, dum exſpiratur; utì optimè percipitur, ſi dorſo manûs, ori & naribus ægrorum, admoto, excipiatur aer inter exſpirandum expulſus, qui tunc moleſto calore offendit, ac ſi calido de fornace egrederetur. Hoc ſenſu dicitur aer exſpiratus incendi: imò *Aretæus* non dubitavit dicere, quòd febre ardente laborantes (*a*) *ignem exſpirant*, ἐκπνέουσι πῦρ.

SICCITAS IN CUTE TOTA, NARIBUS, ORE, LINGUA. Inter caloris febrilis effectus (vide §. 689.) ſiccitas numerata fuit: cùm ergo ſummus in febre ardente æſtus ſit, patet & partes corporis, quæ naturaliter humidæ ſunt, exſiccari debere. Fit autem hæc ſiccitas partim ob difflatam ſanguinis partem tenuiſſimam & aquoſam per calorem febrilem; partim etiam, quia reliquus ſanguis immeabilis dum hæret in vaſis majoribus, illa diſtenduntur, & vicina minora comprimunt: unde in talibus ægris cutis ſicca & aſpera apparet, quia vaſa ſanguinea ſubcutanea immeabili ſanguine repleta comprimunt tenerrima exhalantia, ſimúlque deficit tenuis in ſanguine latex: idem jam in oculis, naribus, ore, linguâ verum eſt. Hinc, utì in *Commentariis* §. 100, dictum fuit, dixit *Hippocrates*, (*b*) *quicumque verò ex febre ardenti intereunt, omnes ex ſiccitate intereunt.*

RESPIRATIO DENSA, ANHELOSA, CITA. Tria in reſpiratione conſiderantur; inſpiratio, exſpiratio & tempus medium inter inſpirationem & exſpirationem; quod tempus quietem vocavit *Galenus*, dum explicaret, quænam propriè diceretur denſa reſpiratio. Utì enim denſas oleas aut vites plantari dicitur, quum minimum à ſe mutuò diſtant; & contrà raras vocemus, ſi magnum inter illas ſpatium relictum ſit; ſic etiam tali ſenſu denſam reſpirationem intelligendam eſſe voluit. Quum enim (*c*) *ipſa reſpiratio ex contrariis motibus per quietes diſtinctis compoſita ſit, denſam ipſam reddet brevitas quietum, raram verò longitudo.* Denſitas ergo, vel raritas reſpirationis, tempus illud intermedium reſpicit; celeritas verò vel tarditas propriè ad inſpirationem & exſpirationem pertinet: (*d*) *Quemadmodum autem motui propria ſunt celeritas & tarditas, ita & quantitati quietum raritas & denſitas.* Magna autem & parva reſpiratio variam dilatationem ſpirabilium organorum demonſtrat. Reſpiratio ergo, quæ denſa & cita eſt, celeritatem inſpirationis & exſpirationis, exiguum ſimul inter binos hos contrarios motus intervallum denotat. Anheloſa verò difficultatem & moleſtiam, quâ hi motus peraguntur, ſignificat, de qua re videantur illa, quæ ad §. 734, dicta ſunt. Cùm autem tantus circa vitalia ardor ſit, & ſanguis rapidiſſimè per pulmonem moveatur, ſimúlque ſummo æſtu exaſſatus difficulter per pulmonaris arteriæ anguſtias tranſeat; patet ratio, quare miſeri hi ægri tam citò & tanto cum molimine reſpirent, ut nempe gratum refrigerium attracti aeris percipiant, & ſanguini per pulmonem viam expediant.

(*a*) De Curation. morbor. acutor. Lib. II. cap. III. pag. 100.

(*b*) De morb. Lib. I. cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 549.

(*c*) De Reſpirat. diffic. Lib. I. cap. 11. Charter. Tom. VII. pag. 221.

(*d*) Ibidem.

LINGUA SICCA, FLAVA, NIGRA, EXUSTA, ASPERA. In homine ſano lingua, & omnes oris interni partes perpetuò madent; ubi autem febris ardentis immani æſtu torretur corpus, omnia hæc loca ſiccari incipiunt: unde *Hippocrates* inter illa phœnomena, quæ in febre ardenti obſervantur, etiam linguæ ſiccitatem & aſperitatem numeravit (*a*) pluribus in locis. Minimorum enim vaſculorum exhalantium extrema, in ſuperficie linguæ poſita, exſucca jam & arida emoriuntur; vel & immeabilibus liquidis infarcta, & impetu vitalis liquidi à tergo urgentis protruſa, extra linguæ ſuperficiem eminent, & ſordes illas dictas in lingua conſtituunt, quæ flaveſcunt, dein fuſcæ fiunt, imò & nigreſcunt ſæpe penitus, exſuccis & gangrænoſis redditis horum vaſculorum extremitatibus. Ubi jam ſimul ingens ſiccitas adeſt, aſpera & ſcabra lingua redditur, peſſimo ſemper omine, quia inde novimus, œſophagi, ventriculi, & inteſtinorum ſuperficiem ſimiliter ſe habere; adeóque difficillimum ingreſſum fore liquidis aſſumtis, cùm & abſorbentium venularum oſcula exſiccata & corrugata aditum denegent, dum interim ſummus æſtus & ſanguinis exaſſatio liquidi diluentis magnam copiam requirant. Videtur & notaſſe *Aretæus*, (*b*) quòd lingua interiorum corporis conditionem deſignet, inprimis ſi obſcurus textus ſecundùm ingenioſam celeberrimi *Petiti* emendationem legatur: tunc enim *Aretæus*, poſtquam dixerat, in ardenti febre linguam & aſperam & ſiccam & nigram eſſe; addit, ἥδε γάρ τὰ εἴσω πάντα σημαίνει (*c*) *hæc enim* (lingua) *omnia interna, id eſt, humores qui intus dominantur; ſignificat.* Unde ſimul apparet, ſordes illas in lingua apparentes non debere originem ſuam fuliginoſis halitibus ex ventriculo ſurſum adſcendentibus & linguæ accretis, utì olim docuerunt Medicorum ſcholæ. Hunc errorem optimè carpſit *Helmontius* dicens, (*d*) *Non eſt ergo linguæ ariditas, cruſtatáque ejus ſordes, in febribus effectus, ſive indicium exhalationis è ſtomacho (etiam potum non coquente) ſurſum delatæ: ſed eſt defectus laticis deturpati, vel egeſtate penurioſi.* Primam autem ſanationis ſpem in peſſimis illis morbis inde colligimus, ſi incipiat aliquid humidi in lingua apparere, tunc enim cruſtæ illæ, ex emortuis vaſorum extremis natæ, incipiunt humeſcere, tumere, elevari, & vi vitalium humorum appulſorum ſeparari à partibus vivis & ſecedere; perfectè ut in gangrænæ ſeparatione fit. Accidit tunc ſæpe, ut lingua priùs ſicca & aſpera quidem, neque tamen nigreſcens, cruſtam elevet, quæ, incipiens ſeparari à ſuppoſitis linguæ partibus, atrum colorem induit; ſed ſub hac cruſta, & inter fiſſuras hinc inde apparentes, manifeſta tunc apparet humiditas læto omine; túncque talis linguæ nigritudo, quæ ſimul humida eſt, minimè mala eſt, ſed optimam ſpem facit eodem modo, ac gangrænâ corruptæ partes maximè nigreſcunt, dum à vivis partibus incipiunt ſeparari. Ex modò dictis videtur patere ratio, quare *Hippocrates* de febre ardente agens dixerit, linguæ (*e*) *color primo quidem tempore, qualis eſſe conſuevit, verùm valde ſicca eſt; procedente verò tempore induratur, exaſperatur, craſſeſcit, nigreſcit. Si ſanè per initia hæc contingant, celeriores judicationes fiunt; ſi verò poſteriùs, tardiores.* Succeſſivas enim mutationes linguæ ſic deſcribit; cúmque ultimò craſſeſcere & nigreſcere linguam dixerit,

(*a*) De morb. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 548 Confer. Ibid. Lib. II. cap. XXV. pag. 576, & Lib. III. cap. VI. pag. 584.

(*b*) De Curation. morbor. acutor, Lib. II. cap. III. pag. 100. ad lit. C.

(*c*) Ibid. ad not. *h*. Confer. pag. 255.

(*d*) Capit. *Latex humor neglectus*, n°. XXVIII. pag. 305.

(*e*) De Morb. Lib. III. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 584.

atque inde judicationis futuræ ſignum ſumſerit, neque ſiccam tunc eſſe addiderit, qualis primo tempore morbi erat; videtur admodum probabile, ſimul tunc humeſcere linguam, dum craſſeſcit & nigreſcit: ubi enim aridæ illæ cruſtæ humeſcere incipiunt & attolli, craſſior lingua apparet non tantùm, verùm & ægri ſæpe tunc queruntur, linguam, quaſi tectam incumbente lanâ, & mole auctam apparere. Quamdiu enim magna illa ariditas in lingua manet, nulla judicationis ſpes eſſe poterit. Confirmatur ulteriùs hæc opinio ex illis quæ leguntur in *Coacis* ubi ſimilia ferè habentur ac in loco modò citato, & dein ſequentia, (*a*) *Progreſſu autem temporis* (lingua) *exaſperatur, & liveſcit, & rumpitur, lethalis eſt. Si verò valde nigreſcat, in quarto-decimo die judicationem fore ſignificat. Periculoſiſſima autem eſt nigra & cum virore pallida* (χλωρή). Valde enim nigram criſim ſignificare dicit, dum nempe humida ſimul eſt, utì ex modò dictis patet; nigram verò periculoſiſſimam, ſi ſicca ſimul ſit. Niſi enim ſic explicetur hæc prænotio, bina contraria aſſererentur.

SITIS INEXPLEBILIS, SÆPE SUBITO SUBLATA. Ubi de ſiti, tamquam ſymptomate febrili, actum fuit (vide §. 636.), conſtitit ſiccitatem, liquorum immeabilitatem, acrimoniam ſalſam, oleoſam, bilioſam, alcalinam, & putrida excrementa viarum primarum, ſitis cauſas eſſe. Verùm in febre ardente magna ſiccitas adeſt, utì demonſtratum fuit, & diſſipatâ parte tenuiſſimâ ſanguis immeabilis redditur. Præterea per calorem adeo intenſum (vide §. 689.) ſales & olea ſanguinis acriora redduntur, & in putredinem vergunt; corrumpitur bilis, quæ tunc ventriculum & vicina loca alluit, & putrida excrementa in viis primis facit. Patet ergo, omnes ſitis cauſas in febre ardente concurrere; unde etiam (*b*) calorem urentem cum ſiti intolerabili pro ſignis pathognomonicis febris ardentis habuit *Galenus*, utì paragrapho præcedenti dictum fuit. Rarò ergo invenitur febris ardens, quin ſimul intenſa adſit ſitis; niſi ſimul cerebri affecti ſigna adfuerint. Unde dum *Hippocrates* in febribus ardentibus, quas deſcribit, dixit, non adfuiſſe vehementem ſitim, ſimul addit, ægros (*c*) ab initio comatoſos fuiſſe; & in exacerbationibus, (*d*) oblivionem, exſolutionem, & vocis defectum adfuiſſe; quæ omnia docent, cerebri actiones turbatas ac oppreſſas fuiſſe adeo, ut, licèt ſitis cauſæ adeſſent, mens tamen ſitim non perciperet. Dixit alibi *Hippocrates*, quòd, (*e*) *quos in febribus ardentibus plerumque tuſſes aridæ leviter proritant, ii non admodum ſiticuloſi ſunt*: monuit autem *Galenus* in Commentariis ſuis ad hunc aphoriſmum, hujus tuſſiculæ irritatione irrigari magìs loca; adeóque hanc cauſam eſſe, quare minùs ſiticuloſi ſint ægri; quod admodum probabile videtur. Ubi verò per febris intenſitatem, aut encephali vaſis ſanguine immeabili infarctis, turbantur cerebri functiones, ſitis ſæpe ſubitò tollitur, quámvis omnes ſitis cauſæ in corpore maneant, imò & augeantur ſæpe. Peſſimum autem ſignum talis ſitis deletio meritò habetur, utì conſtat ex illis, quæ ad §. 637, dicta fuerunt.

FASTIDIA CIBI, NAUSEA, VOMITUS. Peſſimarum febrium, inter quas ardens ferè primum locum occupat, commune attributum eſt, ſimul & ſemel omnes ferè corporis functiones lædere: non mirum ergo ſi & depraventur illæ, quæ cibis recipiendis, retinendis, digerendis, &c, inſerviunt. Inprimis autem

(*a*) N°. CCXXX. Chart. Tom. VIII. p. 865.
(*b*) Epidemior. Lib. III. Comment. III. text. XXXIV. Charter. Tom. IX. pag. 272.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. text. XXXVII. pag. 273.
(*e*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 169.

hæc ſymptomata febri ardenti junguntur, quia per calorem auctum adeo omnia in putredinem tendunt; & omnium maximè bilis, utì docent in his morbis halitus oris fœtidus, ſapor faſtidioſus, ſitis inexplebilis, linguæ ſordes, alvi fluxus olidiſſimus, &c. Frequentiſſimam autem hanc in febribus nauſeæ & vomitûs cauſam eſſe, patet ex illis, quæ ad §. 642. n°. 1, dicta fuerunt. Accedit, quòd cùm tantus ardor in hoc morbo circa præcordia ſæpe deprehendatur, hepar, ventriculus, vel alia vicina inflammata ſæpe ſint; unde iterum eadem mala fieri poterunt, utì in capitulis de *nauſea & vomitu* demonſtratum fuit. Præ reliquis autem faſtidiunt tales ægri carnes, ova, piſces & ſimilia, quæ ſponte ſuâ in putredinem vergunt; & ſolam ferè aquam, & acida & aceſcentia, expetunt. Aliquando tamen & accidit, quòd quævis oblata reſpuant, peſſimo omine; utì *Hippocrates* monuit accidiſſe in febribus illis continuis, quas nunquam intermittere dixit, ſed tertianæ typum referre exacerbationibus alterno die accidentibus; quæ ergo ardentes meritò vocari poterunt, cùm eaſdem violentiſſimas & maximis comitatas laboribus dixerit: notat autem, quòd has febres (*a*) *maximum etiam ac peſſimum ſignum comitabatur, quòd cibos omnes plerique averſarentur, iique maximè, quibus cætera quoque pernicioſa exiſterent.*

ANXIETAS, INQUIETUDO. Reſpiratio denſa, cita, & anheloſa, quam in febre ardenti obſervari modò dictum fuit, notat difficilem tranſitum ſanguinis per arteriæ pulmonalis fines, adeóque & unà aderit anxietas, utì patet ex illis, quæ ad §. 631, dicta fuerunt. Verùm & ſimile malum circa hepar ſæpe in febre ardente naſcitur, dum ſanguis ſummo illo calore exaſſatus per venæ-portarum anguſtias tranſire nequit; adeóque altera anxietatis cauſa habetur. Præterea in capitulo de *Anxietate Febrili* probatum fuit, bilem corruptam, circa præcordia collectam, peſſimam quandoque anxietatem producere poſſe; quod cùm pariter in febre ardente obtineat, patet, quare anxietas & irrequieta illa corporis jactatio, in hoc morbo ferè ſemper adſint; utì *Hippocrates* in *Epidemicorum* libris notavit pluribus in locis. Malum autem ſignum in his morbis eſſe docuit, dicens (*b*) *tritæophyæ* (tertianariæ τριταιοφυέες) *febres cum jactatione, malignæ.*

LASSITUDO SUMMA. Quando homines poſt nimios motus, & inprimis non conſuetos, toto corpore dolent, ac ſi contuſi fuiſſent, & ſimul præ nimia defatigatione languent, ſumma laſſitudo adeſſe dicitur. Ubi autem in febribus ſimilis moleſtiæ ſenſus adeſt, notat, rapidiſſimo motu humores agitari, vel etiam inflammatoriâ denſitate immeabilem redditum ſanguinem difficulter per ultimas arteriarum anguſtias tranſire, utì in *Commentariis* §. 734, dictum fuit. Verùm ex antè dictis patet, talia in febre ardente obtinere, unde & *Hippocrates* (*c*) ſummam laſſitudinem inter febris ardentis ſymptomata numeravit, quam ὀστοκόπον vocavit, quando ad oſſa uſque corpus quaſi conquaſſatum dolet. Ubi ergo talis moleſtæ laſſitudinis ſenſus in febre ardente eſt jam ab initio, & diu perſtat, novimus, inflammatoriam ſanguinis ſpiſſitudinem adeſſe; quæ diu perſeverans, & per morbum aucta quotidie, poſtea difficillimè reſolvi poterit: ſed, ſi ægri ab his morbis evaſerint, mutatio illius ſpiſſi in pus, ejuſdémque metaſtaſis ad varia corporis loca,

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. XXXIV. Charter. Tom. IX. pag. 50. 51.

(*b*) Coac. Prænot. n°. XXXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 854.

(*c*) Lib. de morbor. acutor. victu. Comment. IV. text. II. Charter Tom XI. p. 118.

exſpectanda

exſpectanda ſunt. Ob hanc cauſam fortè dixit *Hippocrates*, (*a*) *Laſſitudine per febres laborantibus, ad articulos, ac maximè circa maxillas, abſceſſus oriuntur.* Patebit autem poſtea §. 741, in febribus ardentibus non raro parotides naſci.

TUSSICULA. Illam ardentem febrim comitari ſtatim vidimus, quando de ſiti in hoc morbo inexplebili agebatur. Poteſt autem fieri talis tuſſicula, dum vaſa ſanguinea pulmonis, immeabili ſanguine nimis diſtenta, turgent & veſiculas aereas pulmonis ſic comprimunt, ut illarum ſuperficies ad ſe mutuò atterantur, tunc enim irritans & ſicca talis tuſſicula aderit, qualis in peripneumonia obſervatur. Notavit autem *Hippocrates* quòd febris ardens, (*b*) *conſuevit etiam in pulmonis inflammationem tranſire;* .... *& ſiquidem in perippneumoniam tranſierit, pauci effugiunt;* adeóque tuſſicula ab hac cauſa orta peſſimum ſignum daret. Sola major ſiccitas pulmonum in parte aerea tali tuſſiculæ cauſam dare poſſet. Præterea obſervavit *Sydenhamus*, (*c*) in febribus continuis quandoque ægros per totum morbi decurſum moleſtâ tuſſi vexari; credidítque illam fieri, dum, tumultuante in febribus ſanguinis motu, per vaſa exhalantia in aereum cavum pulmonis, vel etiam per diapedeſin, humores quidam tenues & diffluentes exprimerentur, quæ exquiſito ſenſu præditam tracheæ membranam irritarent continuò: fatetur interim, quòd non multùm timuerit hoc ſymptoma. Tales videntur fuiſſe illæ tuſſes, quas *Hippocrates* in febribus ardentibus ſe obſervaſſe teſtatur, dicens, (*d*) *Tuſſes quidem febrium erant comites, ſed quæ læſio, aut utilitas, ex tuſſi prodierit, eam ſcribere non poſſum.*

VOX CLANGOSA. Hæc eſt illa, (*e*) ὀξυφωνίη κλαγγώδης, quam *Hippocrates* damnavit; atque adeo lethale hoc ſignum habuit *Hollerius*, uti in *Commentariis* §. 609. *lit.* β, dictum fuit, ut neminem ſervatum ſe vidiſſe teſtetur, qui talem vocem edebat. Fit autem dum præ ſumma ſiccitate arefactis faucibus vox non tranſit per mollia & humida loca, ut in ſanis fit; ſed reſonat, ac ſi per tubam metallicam ſiccam & glabram expelleretur. Verbis non adeo bene deſcribi poteſt, qualis illa vox ſit, ſed qui ſemel illam in ægris audiverit, poſtea facillimè diſtinguet.

DELIRIUM, PHRENITIS, PERVIGILIUM, COMA, CONVULSIO. Omnia enim hæc cerebri affecti ſigna ſunt; & patuit ex illis, quæ in horum ſymptomatum febrilium Hiſtoria dicta fuerunt, & poſtea adhuc dicenda erunt, ubi de phrenitide agetur, in febre ardente tales cauſas exiſtere; vel, licèt non adfuerint in initio, per febrim ipſam & intenſum calorem produci; unde omnia hæc mala ortum ducere poterunt. Hinc etiam paſſim *Hippocrates in Epidemicis*, & aliis pluribus locis, inter febris ardentis ſymptomata hæc recenſuit.

DIEBUS IMPARIBUS EXACERBATIONES. Exquiſitam febrim ardentem omnia ſervare indicia exquiſitæ tertianæ ex *Galeno*, (*f*) dictum fuit ad §. 738; & tantùm differre, quòd nec cum rigore invadat, neque ad intermiſſionem perfectam deveniat; atque hæc fuit ratio, quare febris ardens non inter ſynochos ſive continentes febres, verùm inter continuas remittentes, numeretur. Febres etiam tertianariæ τεταρταιοφυέες dictæ, & hemitritææ, quæ pariter ad ardentem febrem referuntur, ſi malis illis ſymptomatibus, modò enumeratis, ſtipentur, omnes diebus imparibus exacerbationes habent. Unde videtur ſemper aliquid de genio intermittentium fe-

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 152.
(*b*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622.
(*c*) Sect. I. cap. IV. art. III. ubi de tuſſi, pag. 83.
(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 50.
(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XLVI. Charter. Tom. VIII. pag. 732.
(*f*) De Criſib. Lib. II. cap. VI. Charter. Ibid. pag. 415.

brium adeſſe in febre ardenti, atque ideo ſæpe, dum diutius protrahuntur tales febres, poſtea in intermittentes mutantur; imò, utì antea dictum fuit, febres intermittentes, epidemicè graſſaturæ, dum æſtivis menſibus maturè prodeunt, ſæpe ſub hac ſpecie decurrunt. Patebit autem §. 741, quandoque & in febre ardente paribus diebus exacerbationes contingere, & quidem peſſimo ſigno; cùm repetitis frequentiùs novis acceſſionibus magìs debilitentur ægrorum vires: verùm & tunc tamen plerumque imparibus diebus adſunt exacerbationes, utì v. gr; dum quotidiana intermittens, vel tertiana duplicata continuæ febri junguntur, vel tales febres productis paroxyſmis nunquam ad integram remiſſionem perveniunt.

§. 740. CAUSA labor nimius, iter longum, æſtus ſolis, ſitis diu tolerata, uſus calefacientium, fermentatorum, aromaticorum acrium, veneris nimiæ, delaſſatio immodica, maximè æſtate, &c.

Quum febris ardens, utì §. 742, dicetur, pro cauſa proxima agnoſcat cruorem orbatum parte blandiore & liquidiore, hinc inflammationem per univerſum corpus, & vires validiores, patet inter cauſas ejus numerari poſſe omnia, quæ difflatâ tenuiſſimâ parte ſanguinem inſpiſſant, humoribus majorem acrimoniam conciliant, & ſtimulo ſuo motum augent. A talibus enim ardens febris in ſaniſſimo corpore excitari poterit; omnium maximè, ſi epidemica conſtitutio his febribus producendis faveat. Patet hinc, quare labor nimius, & inprimis in non conſuetis, & longum iter confectum, ardentem febrim faciant, & inprimis valido ſub ſolis æſtu; utì etiam diu tolerata ſitis: unde etiam febrim ardentem, (*a*) *tempore æſtivo*, (*b*) *plerumque tum ex longo itinere, tum longâ ſiti* fieri dixit *Hippocrates*, & inter morbos æſtivos, (*c*) febres ardentes recenſuit. Similes etiam, ac in textu memorantur, cauſas febris ardentis *Galenus* (*d*) poſuit. Dum æſtivis ſub caloribus caſtra movere ſæpe coguntur belli duces, & inprimis ſi ſimul adſit aquæ penuria, integri quandoque exercitus his febribus affliguntur; unde inter caſtrenſes morbos febris ardens meritò numeratur. Inter humores autem corporis inquilinos præ reliquis bilem, tamquam febrium ardentium cauſam, incuſaverunt veteres Medici. A bile commota, (*e*) febrim ardentem excitari dixit *Hippocrates*; & bilioſos, (*f*) promptiùs hunc morbum prehendere monuit alibi. In febre ardenti, (*g*) *Lotium quàm bilioſiſſimum eſſe*, dixit *Aretæus*. Bilem autem non acervatam in quibuſvis corporis partibus, ſed (*h*) *circa ventriculum & maximè ipſius orificium, ſimaſque jecoris partes* (ubi nempe ductus biliarii, pylorus, duodenum inteſtinum, &c, ponuntur) collectam, ardentem febrim incendere teſtatur *Galenus*. Verùm per labores nimios, calores æſtivos, & reliqua in textu enumerata, bilem acriorem & ſemiputridam fieri novimus; adeóque patet ratio, quare febris ardens ab his cauſis naſcatur. Sic obſervatur, poſt fervidiſſimas æſtates prægreſſas, autumnum hemitritæarum febrium feraciſſimum eſſe, omnibúſque talibus ægris bilem corruptam ingenti copiâ ſurſum vel deorſum prodire; ſive ſponte, ſive per artem hoc factum

(*a*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. I Charter. Tom. XI. pag. 117.
(*b*) Ibid. text. III. pag. 119.
(*c*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 116.
(*d*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. XX. Charter. Tom. IX. pag. 44.
(*e*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 6:?.
(*f*) De Morb. Lib. I. cap. XII. Charter. Ibid. pag. 547.
(*g*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. IV. pag. 16.
(*h*) Epidemior. Lib. I. Comment. I. text. X. Charter. Tom. IX. pag. 18.

fuerit. Cæterùm de cauſis hîc enumeratis actum fuit in *Commentariis* §. 586, ubi de omnibus his, tamquam febrium cauſis ſingularibus, dictum fuit.

§. 741. DECURSUS talis, tertio & quarto die ſæpe lethalis, ſeptimum raro tranſit, ſi perfecta; ſolvitur ſæpe hæmorrhagiâ, quæ ſi tertio vel quarto die parca, lethalis; hæc prænunciatur cervicis dolore, temporum gravitate, tenebricoſâ caligine, præcordiorum contentione ſine doloris ſenſu, invitis lachrymis ſine lethali ſigno alio, rubore faciei, pruritu narium, optima fit die decretorio; ſolvitur & die decretorio, vomitu, alvo, ſudore, urinâ, ſputo craſſo; acceſſio die pari peſſima, ſi id ante diem ſextum; urina nigra, pauca, tenuis huic lethalis; lethale ſanguinis ſputum; lethalis ſanguinis mictus; deglutitio læſa mala; extremorum refrigeratio peſſima; facies rubra & ſudans mala; parotis non ſuppurans exitialis; alvus nimis fluxa lethalis; cum tremore abit in delirium, inde in mortem, tranſit in peripneumoniam ſæpe cum delirio; poſt ingentia alvi tormina quæ oritur peſſima; ſolvitur criticè cum rigore.

Cùm omnis febris deſinat in mortem, ſanitatem, vel alium morbum (vide §. 591.) operæ-pretium erit videre, quid de vario exitu periculoſiſſimæ hujus febris Obſervata Medica docuerint, & quænam mutationes contigerint, dum in bonum vel malum exitum tenderet. Inde enim optima prognoſis haberi poterit, & ſimul hauriri indicatio curatoria, quæ indicat, quâ methodo & quibus remediis funeſtus exitus hujus morbi caveri poſſit, & contrà promoveri illa naturæ molimina, quæ in ſanitatem tendunt.

TERTIO ET QUARTO DIE SÆPE LETHALIS, SEPTIMUM RARO TRANSIT, SI PERFECTA. Cùm tot & tam maligna ſymptomata febrim ardentem comitentur, utì §. 739, vidimus, nemini mirum videbitur, ſi brevi tempore victa natura ſuccumbat, & moriatur æger. Nam febres (*a*) *Malignæ, & quæ cum graviſſimis fiunt ſignis, quarto* (die) *vel priùs interficiunt.* Primum autem graviſſimorum morborum inſultum hoc termino limitavit *Hippocrates*, ſecundum verò ad ſeptimum diem uſque produci monuit, atque intra hoc ſpatium exquiſitam febrim ardentem limitavit *Galenus*. Utì enim antea ad §. 738, dictum fuit, exquiſitæ tertianæ comparavit febrim ardentem, atque hoc ſolo differre dixit, (*b*) *quòd neque cum rigore invadit, neque ad inſebricitationem deſinit.* Unde, utì tertiana exquiſita ſeptem periodis finitur, ita exquiſitam febrim ardentem intra primam ſeptimanam neceſſariò judicari dixit. Velocem autem acutiſſimi morbi decurſum, & funeſtum exitum, ex ſymptomatum numero & vehementiâ colligimus. Quum enim, (*c*) *morbus peracutus eſt, ſtatim & extremos ſortitur labores;* atque inde morbos, qui celeriter in ſalutem vel interitum tendunt, diſtinxit *Hippocrates* dicens, (*d*) *Qui verò breviſſimo tempore judicandi ſunt, faciliùs prænoſcuntur, maximè namque ab initio inter ſe diſſident. Qui enim ſuperfuturi ſunt, facilè ſpirant, dolore vacant;*

(*a*) Prognoſt. Comment. III. Sentent. II. Charter. Tom. VIII. pag. 663.
(*b*) De Criſib. Lib. II. cap. VI. Charter. Ibid. pag. 415.
(*c*) Aphoriſm. Sect. I. n°. VII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 12.
(*d*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. VIII. Charter. Tom. VIII. pag. 667.

noctu dormiunt, aliáque ſecuriſſima habent ſigna. Qui verò pereunt, difficilè ſpirant, delirant, vigilant, cæteráque habent ſigna peſſima. Ubi ergo ab initio febris ardentis omnia ſymptomata vehementia admodum ſunt, & continuò augentur, mortem brevì futuram prævidemus. Verùm cùm exquiſita febris ardens unà cum continua febre, vel quotidiana continua remittente, junctam habeat tertianam, quæ tertio quoque die exacerbationem novam excitat, & quidem in initio talis morbi ſemper præcedente vehementiorem, patet, tertiâ die, fractis jam morbi velocitate & ſymptomatum numero & vehementiâ viribus, metum eſſe, ne novo ingruente paroxyſmo exſtinguatur æger. Imò *Galenus* notat, ſæpe & ipſam mortis (*a*) horam à Medico prædici poſſe, ſi ſedulò attenderit ad exacerbationum tempus in his morbis, ſimúlque diſtinxerit, an in talium exacerbationum initio, vigore, vel & decremento ſe pejus habuerit æger. Quandoque enim in peſſimis his morbis, utì optimè monet, in exacerbationum initiis, (*b*) extrema ſic frigeſcunt, ut vix ad calorem reduci poſſint; pulſus exiguus eſt, aut & nullus ferè, &c; aliis in vigore delirium, coma, anxietas ſumma, æſtus intolerabilis, &c; quibuſdam verò in declinatione animi deliquia, ſudores frigidi inæquales, pulſus obſcuri exigui, &c, adſunt. Prout jam maximè maligna ſymptomata in hoc illóve exacerbationis ſtadio obſervantur, ita probabile eſt, ægrum ſequenti exacerbatione moriturum eſſe eodem tempore.

Verùm & quartus dies ſæpe lethalis eſt, inprimis ſi in vehementiſſima febre ardente exacerbationes diebus paribus factæ fuerint; tunc enim talis exacerbatio non in diem tertium ſed in quartum incidit: (*c*) *Quæ diebus paribus exacerbantur, ea paribus judicantur; quorum verò acceſſiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus judicantur. Circuituum autem diebus paribus judicantium primus eſt decretorius quartus, ſextus, octavus .... Circuituum verò diebus imparibus judicantium primus eſt tertius, quintus, ſeptimus, &c.* Unde & notavit quòd in peſſima febrium ardentium ſpecie, fuerint (*d*) *quarto die labores maximi, & ſudores diutiſſimè ſubfrigidi; nec ampliùs extrema recaleſcebant, ſed livida & ſubfrigida manebant, non ſitiebant.* Patet ergo in ipſo jam mortis quaſi agone hæſiſſe miſeros, & ſi hunc paroxyſmum adhuc ſuperarent, ſequenti periiſſe monet, nempe ſexto die. Alterum diſcrimen quartæ diei inde pendet, quòd ſæpe exacerbationes, quæ imparibus diebus fiunt, anticipent ſolitum tempus; hinc dum primâ die cum exacerbatione morbus incipit, ſecundâ die parùm levari videtur æger, ſed ipſo initio diei tertiæ, vel & in fine ſecundæ diei, nova exacerbatio ſequitur, atque tunc tertia exacerbatio citiùs ingruens in diem quartum incidit, & ſæpe ægri in initio talis exacerbationis pereunt. Unde alibi *Hippocrates* dixit de febribus continuis tertio die exacerbatis, (*e*) *ſi quartus dies tertio quidquam his in ipſis ſimile habuerit, in periculo verſatur æger.*

Ubi ergo vera & exquiſita febris ardens eſt, intolerabili æſtu, ſitíque inexplebili, reliquíſque peſſimis ſymptomatibus ſtipata, rarò ſeptimum diem tranſit: ubi verò leniora ſunt omnia, ſimilis tamen indolis febris eſt, continua nempe remittens, ſolet ſæpe adhuc ardens vocari; & quámvis periculoſa talis febris ſit, tamen

(*a*) De Dieb. decretor. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 471.

(*b*) Ibid. pag. 470. 471.

(*c*) Hippocrat. Epidem. Lib. I. Comment. III. text. XIII. XIV. Charter. Tom. IX. pag. 95.

(*d*) Ibid. Comment. II. text. LXXV. pag. 70.

(*e*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. I. Charter. Tom. XI. pag. 149.

non tam citò corpus deſtruit, ſed in majorem diuturnitatem excurrit, antequam in mortem, alium morbum, vel ſanitatem tranſeat. Sic febrim ardentem deſcripſit *Hippocrates*, de qua dixit, quòd hic morbus judicaretur, (*a*) *breviſſimus quidem nono aut decimo die, longiſſimus verò decimo-quarto.* Mitioris longè indolis febrem, quam tamen & ardentem vocat, (*b*) ſeptem-decim dierum ſpatio judicari dixit alibi. In *Coacis Prænotionibus* habetur, (*c*) *Febres ardentes quatuordecim dies dijudicant, aut allevantes, aut perimentes.* Tamen in textu non καύσυς ſimpliciter; verùm καυσώδεις has febres dixit; quod etiam in pluribus locis occurrit, ubi mitiores tales febres deſcribuntur. In aliis tamen locis his vocabulis promiſcuè uſus fuit *Hippocrates.* Sic enim, ubi rarum illum caſum narrat ægri, qui centeſimo die, ex febre ardente judicatus eſt, dicit, (*d*) πυρετὸς ἔλαβεν καυσώδης, in fine verò Hiſtoriæ morbi habet ſequentia, (*e*) ἐν ἑκατοςῇ τελέως ἐκρίθη καῦσος: ex quo evidenter apparet, quòd eumdem morbum, quámvis adeo diuturnum, καῦσον & καυσώδεα πυρετὸν vocaverit. In altero verò ægro, qui ex ſimili febre centeſimâ & vigeſimâ die perierat, quámvis ex Hiſtoria morbi pateat, in tam longo decurſu ſæpius per aliquot dies abſque febre fuiſſe ægrum, & denuo recidivam paſſum fuiſſe; tamen in fine Hiſtoriæ hujus, ubi maligna ſymptomata enumerantur, quæ toto morbi decurſu adfuerant, addit, (*f*) συνεχέως καῦσος, quòd continenter ardente laboraſſet febri. Videtur autem in ſimilibus caſibus illud nomen retinuiſſe, quod morbo in principio dederat, licèt poſtea morbus degeneraſſet. Notandum enim quàm maximè eſt, quòd ſæpe primis peſſimarum talium febrium diebus ſic mutentur omnia, ut miris modis à ſanitatis conditionibus recedant; unde, licèt morbi impetus poſtea remiſerit, nondum ſequitur ſanitas, ſed ſæpe alius morbus, & difficillimus quidem; hinc ſæpe ægri, qui primum & violentiſſimum impetum evaſerant, poſtea pereunt. Strictè tamen loquendo, tunc non ex febre ardenti, ſed ex alio morbo, febris ardentis effectu & ſequelâ, moriuntur.

SOLVITUR SÆPE HÆMORRHAGIA. *Galenus*, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 218, dictum fuit, notat, ubi hæmorrhagiæ nomen ſimpliciter occurrit apud *Hippocratem*, non additâ parte corporis, ex qua erumpit, tunc intelligi, (*g*) *eam quæ per nares ſit, ſanguinis eruptionem*; propriúmque dixit eſſe febribus ardentibus exquiſitis, (*h*) per narium hæmorrhagiam judicari. Unde generale hæmorrhagiæ vocabulum hoc ſenſu etiam in textu adhibetur. Veroſimile quidem videtur, & alias hæmorrhagias prodeſſe poſſe, quæ per hæmorrhoides v. gr; vel menſtruorum eruptiones fiunt: imò & *Hippocrates*, (*i*) diſertè notavit, mulieribus plurimis, dum febre ardente laborabant, menſtrua abunde profluxiſſe, notátque, nullam mortuam fuiſſe, cui vel per menſtrua, vel per nares, ſanguis copioſè erupiſſet: imò videtur notaſſe, morbum illum epidemicum, quem tunc deſcribit, adeo proclivem fuiſſe in hanc evacuationem, ut plurimis virginibus tum prima eruperint menſtrua, dum hoc morbo decumberent; prægnantes verò mulieres omnes, quas

(*a*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 622.
(*b*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. XVI. XVII. XVIII. Charter. Tom. IX. pag. 43.
(*c*) N°. CXXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 859.
(*d*) Epidemior. Lib. III. Comment. III. text. LXXX. ægrot. IX. Charter. Tom. IX. p. 303.
(*e*) Ibid. Pag. 304.
(*f*) Ibid. text. LXXII. Ægrot. I. pag. 291.
(*g*) Ibid. Lib. I. Comment. I. text. X. pag. 18.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Ibid. Comment. II text. LXVIII. pag. 67.

viderat hoc morbo afflictas, abortum paterentur. Interim tamen illa, quæ per nares fit, hæmorrhagia præ reliquis maximè frequens eſt in febribus ardentibus, & maximè ſalutaris; unde ſummam ſpem in hac evacuatione poſuit ubique *Hippocrates*, modò, (*a*) ſatis larga foret; & contrà, ubi recenſet illa, quæ acciderant iis, qui ex febribus ardentibus moriebantur, notat, quòd, (*b*) nulla ſanguinis eruptio facta fuerit, ſed quibuſdam tantùm pauculum quid ſtillaverit, (*c*) *eorúmque plurimi interierunt quibus ſanguis non erupit.* Sic in ægro illo, qui centeſimo die à febre ardente judicatus fuit, (*d*) *quadrageſimo multus è naribus ſanguis erupit*, & poſtea ad ſexageſimum diem uſque perrexit ſanguis crebrò & parcâ copiâ effluere; notátque deliria, ſurditatem, & febres imminutas fuiſſe, licèt tamen difficilis hic morbus ſolâ hâc evacuatione integre debellari non potuerit. Contra verò in alio ægro, qui centeſimâ & vigeſimâ die periit, non adfuit ſalubris illa narium hæmorrhagia, ſed, (*e*) *die octavo parùm ex naribus ſtillavit.* Unde apparet, & in febribus ardentibus, quæ velociſſimè decurrerent, & in raris illis caſibus, ubi in longum adeo morbum degenerarent, magnum pondus ad ſanationem habuiſſe ſanguinis per nares largam eruptionem.

QUÆ SI TERTIO VEL QUARTO DIE PARCA, LETHALIS. Larga enim in periculoſiſſimo hoc morbo requiritur, ſic ut ad plures ſæpe libras aliquando profluat, optimo quidem cum ſucceſſu; quámvis à tanta ſanguinis jactura debiles ſæpe maneant ægri. Ubi verò paucæ tantùm ſtillæ prodeunt tertio vel quarto die, lethale ſæpe ſignum eſt; tunc enim novimus, tantum quidem impetum eſſe, ut ſolvatur arteria in naribus, vel per anaſtomoſin dilatato ſuo extremo ſanguinem dimittat; interim tamen ſic inſpiſſatum eſſe ſanguinem, atque adeo in concretionem pronum, ut illico in aere coeat, & factam ſibi viam obturet. Vidi in tali caſu guttulas illas ſanguinis de naribus ſtillantes, muccinio exceptas, non diffluxiſſe, ſed illico in ſolidas maſſulas concreviſſe. Generale hoc axioma Practicum *Hippocrates* ſtatuit, (*f*) *Judicatoria non judicantia partim lethalia ſunt, partim difficilis judicationis.* Undè patet, quare parca talis hæmorrhagia adeo malum ſignum det; cùm irritum naturæ ad criticam evacuationem ſe diſponentis molimen ſit. Hinc dixit quòd, (*g*) *ſanguinis ſtillæ puſillæ malæ* ſint; inprimis ſi illud, quod ſtillat, (*h*) ἄκρητον ſincerum fuerit: fortè ſic vocavit ſpiſſum admodum ſanguinem, abſque ulla liquidioris partis ſeparatione, ſtatim concreſcentem. Et alibi, poſtquam dixerat in febribus ardentibus epidemicis omnes ſervatos fuiſſe, quibus larga narium hæmorrhagia contigerat, addit, (*i*) *In Philiſco ſiquidem, & Epimanonte, & Sileno* (quorum Hiſtoriam pluribus poſtea deſcripſit) *quarto & quinto die paucùm è naribus ſtillavit ſanguinis, & obierunt.* Quod & pluribus Exemplis confirmavit in aliis ægris. Sic in *Dromeadæ* uxore quartâ die, (*k*) *paucæ ſanguinis è naribus ſtillæ deciderunt*, ſexto die convulſa periit. In altero ægro, ſecundâ die,

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. LIII. Charter. Tom. IX. pag. 65.
(*b*) Ibid. Text. LXXV. pag. 70.
(*c*) Ibid. tex. LXVI. pag. 66. Confer. Ibid. Lib. III. Comment. III. text. XLII. pag. 275.
(*d*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. LXXX. Ægrot. IX. pag. 303.
(*e*) Ibid. text. LXXII. ægrot. I. pag. 291.
(*f*) Ibid. Lib. II. Sect. I. text. VII. pag. 120.
(*g*) Coac. Prænot. n°. LIX. Charter. Tom. VIII. pag. 855.
(*h*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text.
(*i*) Ibid. Comment. II. text. LIII. pag. 65. I. Ægrot. I. Charter. Tom. IX. pag. 99.
(*k*) Ibid. Comment. III. text. XI. Ægrot. XI. pag. 113.

(*a*) *ex ſiniſtra nare paucus merus ſanguis effluxit*, utì etiam & (*b*) quartâ die; qui quidem evaſit, ſed poſt multas moleſtias, & binas recidivas, quadrageſimo die, (*c*) tandem judicatus eſt. Notandum tamen eſt, quámvis parca illa ſtillicidia ſemper ſuſpecta ſint, tamen minus periculum eſſe, ſi paulò pòſt, vel ſequenti die, v. gr; larga hæmorrhagia ſequatur, utì factum fuit in *Metone*, cui quartâ die bis pauculùm ſanguinis ex nare dextra ſtillaverat; verùm, (*d*) *quinto die ex nare ſiniſtra ſanguis effluxit copioſus; ſincerus, ſudavit, judicatus eſt*: ſed & poſt judicium crebrò adhuc ſanguinem erupiſſe monetur in hujus ægri hiſtoria.

Cùm autem, utì paulò pòſt dicetur, optima ſit hæmorrhagia narium quæ die decretorio fit, & quartus dies non adeo inter dies decretorios numeretur, vel ſaltem non inter primarios, ſed potiùs inter dies indices, utì tunc pluribus demonſtrabitur; patet ratio, quare veteribus Medicis utcumque ſuſpecta fuerit hæmorrhagia, quámvis larga, quæ quarto die fit. Utì enim paulò antè in eadem hac paragrapho monitum fuit ex *Hippocrate*, (*e*) *quæ diebus paribus exacerbantur, ea paribus judicantur*; adeóque ſi quarto die critica talis hæmorrhagia contingat, acceſſiones diebus paribus fieri demonſtrat; quod tamen pro peſſimo ſigno in his febribus habetur, utì paulò pòſt demonſtrandum erit in eadem hac paragrapho. Ob hanc cauſam videtur *Hippocrates* monuiſſe, (*f*) *Quæ quarto die ſanguinis è naribus eruptiones contingunt, difficilem judicationem faciunt.* Et in *Coacis*, (*g*) *In febre ardente fluxio ſanguinis ex naribus quarto die mala eſt, ſi non aliud quid boni conciderit*; *verùm quinto minùs periculoſa eſt.* Notandum autem, quòd non agatur de levi ſtillicidio, quod στάξιν vocare ſolet, ſed habetur in textu ῥύσις ἐκ μυκτήρων, quod largum ſatìs fluxum ſignificat. Habetur tamen in *Epidemicis*, Exemplum ægræ, cui, (*h*) *quarto die ſanguis ex nare ſiniſtra probè effluxit*, quæ ſeptimâ die omnino judicata fuit: verùm, utì in *Coacis* monuerat, aliud bonum ſignum coincidebat; nam eodem die quarto menſtrua, pauca quidem, ſed (*i*) *ſuo ordine comparuerunt.*

Cùm ergo tantùm boni à larga hæmorrhagia, ſi debito inprimis morbi tempore fiat, exſpectaverint Veteres, non mirum eſt, ſi tanta cum cura inquiſiverint illa ſigna, quæ hanc evacuationem præcedere ſolent, & brevì ad futuram eſſe docent. Qui temerario auſu naturæ imperare volunt in morbis curandis, &, cæco impetu quævis tentantes, omnia turbare ſolent, attentam horum ſignorum in morbis obſervationem faſtidiunt, credentes ſe pro lubitu largâ venæ-ſectione poſſe illud omne perficere, quod ab narium hæmorrhagia ſperatur. Verùm peſſimè decipiuntur, & plurimæ Obſervationes Medicæ docuerunt ſpontaneâ narium hæmorrhagiâ ſanari morbos feliciſſimè, qui fruſtra venæ-ſectione tentati fuerant. Notavit *Benedictus*, (*k*) periodicam narium hæmorrhagiam tabis acceſſum protrahere, & iteratâ quacumque phlebotomiâ longè efficaciorem eſſe, atque hanc

(*a*) Epidemior. Lib. III. Comment. I. text. XVI. Charter. Tom. IX. pag. 223.
(*b*) Ibid. text. XIX. pag. 224.
(*c*) Ibid. text. XXIX. pag. 227.
(*d*) Ibid. Lib. I. Comment. III. text. VII. Ægrot. VII. pag. 109.
(*e*) Ibid. text. XIII. pag 95.
(*f*) Ibid. Lib. II. Comment. III. text. XIX. pag. 168.
(*g*) N°. CXXXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 859.
(*h*) Epidemior. Lib. VII. Ægrot. CXXXIV. Charter. Tom IX. pag. 600.
(*i*) Ibidem.
(*k*) In Theatro tabidor. Exercit. V. pag. 145 & ſequ.

ſententiam Exemplis Practicis confirmavit. Juveni enim, à ſuppreſſa narium hæmorrhagia, unà cum hæmoptyſi phthiſis imminentis ſigna jam aderant, & quidem tantò periculoſioris, quia à parentibus impreſſum tabis characterem habebat. Parùm profuit venæ-ſectio, ſed rediens narium hæmorrhagia illum à tanto periculo liberavit. Viro, qui periculoſiſſimâ anginâ laborabat, quæ non tantùm deglutitionem, ſed & reſpirationem intercipere minitabatur, in brachiis & talis venæ ſectæ fuerant, nuchæ & ſcapulis ſcarificationes adhibitæ, enemata, aliáque plura incaſſum applicata; ſublingualium dein inciſione factâ, quædam ſalutis ſpes affulgebat. Verùm, copioſiſſimâ narium hæmorrhagiâ factâ, mox omnem malitiam morbus depoſuit. Plura ſimilia afferri poſſent Obſervata; verùm hæc ſufficient, ut demonſtretur, quantùm ſalutaria naturæ in morbis ſanandis molimina præferenda ſint illis, quæ per Artem tentantur. Præterea in febre ardenti ſanguis, tenuiſſimâ ſuâ parte orbus, in concretionem tendit, atque in arteriis hærere incipit, unde ibi accumulatur illáſque diſtendit; in venas tranſprimitur tantùm adhuc maximè fluida ſanguinis pars, unde per venæ-ſectionem ſæpe in talibus morbis tollitur illud, quod tranſitui per vaſa ſolum adhuc aptum erat: dum narium hæmorrhagia ex ipſis arteriis ſanguinem profundit, atque directâ quàm maximè viâ impetum & copiam ſanguinis ab encephalo avertit, cujus functiones in his morbis adeo turbari ſolent. Arteriotome ergo, vel ſcarificationes cum cucurbitulis impoſitis potiùs profuturæ viderentur: verùm patuit ex modò allegatis ex *Benedicto* narium hæmorrhagiam longè promtius auxilium attuliſſe.

Optimè ergo & famæ ſuæ & ægris conſulet Medicus, ſi memor moniti *Hippocratici*, (a) incumbat cognoſcendis illis, per quæ in morbis futura præſagire poterit. Majorem enim non tantùm ægrorum fiduciam (magni certè momenti rem) ſibi conciliabit, verùm etiam Curationem, (b) *optimè inſtituet, qui ex præſentibus affectibus futuros præviderit. Sanos etenim, omnes ægrotos efficere, nemo poteſt: id enim foret præſtantius, quàm futura prænoſcere. . . . . Namque & eos, qui ſervari poſſunt, multò etiam meliùs ſervare poterit, longè antè ſingulorum curationem præmeditatus; & eos qui, tum obituri mortem, tum evaſuri ſint, ſi præviderit, prædixeritque, omni prorſus culpâ vacabit.*

Oportet ergo ſeriò expendere omnia illa ſigna, quæ ſalutarem in febribus narium hæmorrhagiam prænunciant, ne horum ignari importunis remediis quandoque turbemus vel impediamus futuram.

HÆC PRÆNUNCIATUR CERVICIS DOLORE. Non adeo acutus ille dolor cervicis eſt, ſed obtuſior cum tenſionis quodam ſenſu; unde in *Coacis* ſic habetur, (c) *Capite gravati, juxta ſinciput dolentes, vigiliis infeſtati ſanguinem effundunt, tum aliàs, tum ſi quid ad collum ſe extendat* (συντείνῃ); alio in loco eadem habentur ferè, ſed legitur καὶ ἤν τι ἐν τραχήλῳ ἐπείνει, (d) *Si quid in cervice contendat.* Unde videtur potiùs moleſtæ tenſionis quidam ſenſus eſſe cum obtuſo dolore; atque ideo paulò pòſt ſequens præſagium legitur, (e) *Cervicis dolores, valde rubri oculi ſanguinis eruptionem ſignificant.* Ubi notandum, quòd

(a) Prognoſtic. initio. Charter. Tom. VIII. pag. 583, & ſequ.
(b) Ibid. text. VII, & IV. pag. 584. 585.
(c) N°. CLXIX. Charter. Ibid. pag. 861.
(d) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXXXVII Charter. Ibid. pag. 794.
(e) Ibid. n°. CXXXIX.

ponatur

ponatur in textu τραχήλου ὀδυνώδεα, quod non ſimpliciter dolorem, ſed potiùs levioris doloris ſpeciem ſignificare videtur. Hæc autem ideo diſtingui merentur, quia acutus cervicis dolor pejora ſæpe præſagit, tetanum nempe & convulſiones: ac de tali dolore videtur dixiſſe *Hippocrates*, (*a*) *Cervicis dolor malum quidem in omni febre, ſed peſſimum, quibus inſania ſperatur.* Sic & cervicis dolores (*b*) convulſivos monuit; atque alio in loco (*c*) dolorem cervicis inflammatorium, maxillarum conſtrictarum ſpaſmum, & nervorum diſtenſionem ſimul junxit. Moleſta talis in cervice tenſio in pluribus mulieribus menſtruorum eruptionem præcedere ſolet, utì & notavit (*d*) *Hippocrates*; verùm & menſtruorum fluxum in his febribus utilem eſſe vidimus. Cervicis autem illa tenſio certius hæmorrhagiæ narium præſagium dabit, ſi reliqua ſimul ſigna ſequentia, vel quædam ex illis, adfuerint.

TEMPORUM GRAVITATE, TENEBRICOSA CALIGINE, PRÆCORDIORUM CONTENSIONE SINE DOLORIS SENSU, &c. Omnibus enim illls ſignis ferè cognoſcimus, ſanguinis impetum & copiam verſus caput derivari, adeóque ſpem eſſe, ut ſolutâ in naribus arteriâ, uſitato naturæ in his morbis ſanandis modo, ſanguis exeat. Verum quidem eſt, ſimul tunc metuendum eſſe, ne, copiâ & impetu ſanguinis oppreſſo cerebro, deliria, convulſiones, aliáque peſſima mala ſequantur, niſi ſubita hæmorrhagia veniat; ſed docuit ab omni ævo fidelis morborum Obſervatio, ſi hæc ſigna omnia, vel plura ex illis, concurrant, non adeo metuenda eſſe hæc mala, ſed certò adfuturam narium hæmorrhagiam, quæ hæc omnia tollet. Prudentes enim veteres Medici tunc omnia hæc ſymptomata habuerunt pro ſignis criticæ hæmorrhagiæ inſtantis, ſi debito morbi tempore fierent, neque naſcerentur ex aucta morbi malignitate, ſed ex irritatione naturæ ſe ad criſim diſponentis. Unde ſuſpecta ſemper habuerunt hæc ſigna, ſi in morborum velociſſimorum initiis adeſſent, antequam coctionis ulla indicia apparuerint. Unde, utì ad §. 594, dictum fuit ex *Hippocrate*, (*e*) *judicantia in melius non ſtatim appareant*, id eſt, in morborum initiis: & *Galenus* monuit circa decretoria ſigna quòd neque (*f*) *in augmentis, neque in principiis, ſed in ſtatibus* (morborum) *illa apparere convenit.* Neque confidebant his ſignis, ſi jam ab initio morbi adfuiſſent, licèt ad criſis tempus perſeverarent. Unde *Galenus*, in loco citato in *Commentariis* §. 734, ubi de involuntariis lacrymis agebatur, dum ſigna recenſet futuræ hæmorrhagiæ, hoc tam ſolicitè monet. Si enim caput doluerit, neque ab initio morbi talis dolor adfuerit, (*g*) *ſed in perturbatione criſim præcedente; deinde ſi condoleſcat collum, & hypochondrium retrahatur, ſpirandíque difficultas quædam repentina velut preſſo thorace ſuboriatur*, tunc dicit hæmorrhagiam narium brevì adfuturam; monétque Medicos, ne terreantur, licèt hominem delirare vel ſubſilire videant. Et *Hippocrates* in loco ibidem citato lacrymas involuntarias tunc tantùm pro ſigno hæmorrhagiæ habuit, (*h*) ſi nullum aliud lethale ſignum adeſſet; aliter enim mortem

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXXV. Charter. Tom. VIII. pag. 749. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLXXIV. Charter. Ibid. pag. 867.
(*b*) Ibid. Comment. III. n°. CXV. pag. 780.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CCLXII. Charter. Ibid. pag. 866.
(*d*) Prædict. Lib. I. Comment. III. text. CXLIV. CXLV. Charter. Ibid. pag. 796.
(*e*) Lib. de Humorib. Comment. II. text. XIV. Charter. Ibid. pag. 545.
(*f*) De Criſib. Lib. I. cap. VIII. Charter. Ibid. pag. 387.
(*g*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 366.
(*h*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. LXXX. Charter. Tom. IX. pag. 75.

præſagire dixit: hinc etiam, dum recenſet omnia hæc ſigna, quorum quædam & critici indicia ſunt, ſic habet; (*a*) *at quibus per hujuſmodi febrem* (non lethalem) *caput dolentibus, pro tenebris ante oculos apparentibus viſûs hebetudo contingit, vibrantéſque ſplendores obverſantur, & pro oris ventriculi morſu in hypochondrio ad dextra, aut ad ſiniſtra, aliquid contenditur, neque cum dolore, neque cum inflammatione, iis pro vomitu ſanguinem è naribus fluxurum exſpectandum eſt: magìs verò & hìc juvenibus..... ; trigeſimum verò annum agentibus, aut etiam ſenioribus, minùs, ſed his vomitiones exſpectandæ.* Similia ſigna in febribus tam ardentibus, quàm aliis, (*b*) hæmorrhagiam narium prænunciare dixit & alibi. Rubores autem faciei pariter inter ſigna numeravit, dicens, (*c*) *Febrientibus, quibus quidem rubores ſunt in facie, & dolor capitis fortis, & venarum pulſus, his ſanguinis fluxio plerumque contingit.* Pruritus verò narium, tenſionem majorem vaſorum ſanguineorum denotans, non futuram tantùm, ſed jamjam præſentem hæmorrhagiam ſignificare monuit *Galenus*, utì dictum fuit in *Commentariis* §. 734; (*d*) *ſtatim enim ſemel ac iterum ſcabentibus, ſanguis erumpit;* quandoque & ſternutatione obortâ idem fit. Adeo autem confidebat his ſignis *Galenus*, ut aliis Medicis coram ægro prædicere auſus fuerit, illam mox futuram, & quidem ex dextra nare; adeóque non admittendam eſſe venæ-ſectionem, quam ſuadebant omnes. Juvenis enim æger, decumbens quinto die morbi, de lecto exſilire tentabat, ut vitaret rubrum ſerpentem, quem adrepentem ſe videre credebat. Obſcura quædam rubedo, quæ in dextra naſi parte ad genam uſque extendebatur, multò magìs conſpicua apparebat, unde (*e*) *credibile propemodum jam videbatur, ex dextrâ nare ſanguinem profluxurum jam manifeſtò.* Juſſit autem *Galenus* famulo, ut clanculùm vas adferret *ſanguini excipiendo idoneum*, atque ſub veſte occultaret. Paulò pòſt æger indicem digitum prurienti naſo immittebat, móxque cruentum eduxit, ſequente ſanguinis rivo, quem adſtans famulus ſuppoſito vaſe, quod occultaverat, excipiebat. Præſentes Medici, qui audacem hanc *Galeni* prognoſin riſerant, hoc viſo pudibundi aufugerunt omnes.

Præter modò memorata ſigna futuræ hæmorrhagiæ in febribus, adhuc alia apud *Hippocratem* inveniuntur, ſed ſemper talia, quæ impetum & copiam ſanguinis verſus caput augeri demonſtrant. Sic (*f*) ſubitam anxietatem cum vigiliis huc refert; oculorum (*g*) rubedinem; (*h*) *capitis concuſſiones & aurium ſonitus*; ſubitam mentis (*i*) perculſionem cum anxietate; (*k*) ſurditatem. Verùm illa ſigna, quæ in textu memorata habentur, omnium certiſſima ſunt; reliqua autem quandoque, ſed non ſemper, adſunt.

Plerorumque ſymptomatum, quæ hæmorrhagiam præcedunt, ratio utcumque intelligitur, quia videntur fieri à majori impletione & tenſione vaſorum ſanguineorum per externas æquè ac internas capitis partes diſperſorum. Verùm illa præcordiorum tenſio, abſque dolore & inflammatione, utì monuit *Hippocrates*, quid huc faciat, non adeo patet. Interim tamen Obſervationes Practicæ docent, mag-

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XXXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 682.

(*b*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. LV. Charter. Tom. IX. pag. 60.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CXLIII. Charter. Tom. VIII. pag. 859.

(*d*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 366.

(*e*) Lib. de Prænot. ad Poſthum. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 851.

(*f*) Coac. Prænot. n°. CXIII. Charter. Ibid. pag. 858.

(*g*) Ibid. n°. CLXVII. pag. 861.

(*h*) Ibid. n°. CLXVIII.

(*i*) Ibid. n°. CLXXXV. pag. 862.

(*k*) Ibid. n°. CXCVI. pag. 863.

num commercium inter hypochondria & nares intercedere. Sic notavit *Hippocrates*, illos, quibus cæteroquin ſanis ſanguis ex naribus fluit, (*a*) *ſplenem in tumorem elevatum habere*. Plures novi, quibus verno tempore familiare erat ſanguinem de naribus fundere, qui ſibi ipſis inſtantem hæmorrhagiam præſagire noverant ex dolore circa lienis regionem, quandoque etiam ex cujuſdam palpitationis in eodem loco ſenſu. Nimis profuſam hæmorrhagiam, fruſtra tentatâ ligaturâ artuum, aliiſque remediis, illico compeſcuit *Galenus* (*b*) dum magnam cucurbitam dextro hypochondrio applicaret; ſanguis enim fluebat ex nare dextra. Ubi verò ex nare ſiniſtra ſanguis flueret, juſſit illam applicari (*c*) lienis regioni; ſi ex utraque nare prodiret, utrique hypochondrio ſimul affigendam cucurbitulam voluit. Sic damnavit *Hippocrates* ſanguinis eruptiones, quæ ex contrario fierent, (*d*) *ut ſi in liene magno dextra ex nare fluat*, &c. Ex quibus omnibus patet, quantùm illa in hypochondriis tenſio ad hanc prognoſin faciat, licèt ex cognita hactenus corporis fabrica non adeo pateat omnium horum ratio. Sufficiet Practico talia per meram Obſervationem cognoſcere, atque inde præſagire illa, quæ in morbis futura ſunt. Videantur iſta, quæ de regiminis actione, quâ una pars corporis alteri paret, in *Commentariis* §. 701, dicta fuerunt.

His ſignis meretur addi & illud futuræ per nares hæmorrhagiæ indicium, quod ex ſolo pulſu deſumſit Hiſpanus ille Medicus, cujus Obſervationes collegit *Jacobus Nihellus*, de quo dictum fuit in *Commentariis* §. 587, ubi de criſi agebatur. Ex pulſu enim reſiliente (*Rebounding Pulſe*) qui videtur eſſe talis, qualem veteres Medici vocaverunt dicrotum, quando in diaſtole arteria bis ferit digitum tangentem, antequam ſyſtole ſequatur, futuram hæmorrhagiam præſagire noverat; ex intervallo autem, quod inter pulſus illos reſilientes intercurrebat, tempus ſecuturæ hæmorrhagiæ determinabat; ſic ut, ſi trigeſimo quoque pulſu circiter talis reſiliens pulſus animadverteretur, poſt quatriduum narium hæmorrhagiam exſpectaret; poſt triduum, ſi decimo-ſexto quoque pulſu recurreret; ſi octavo, poſt biduum; ſi citiùs, intra nycthemeri ſpatium: quandoque regulariter minuebatur hoc intervallum, túncque tempus futuræ hæmorrhagiæ exactè determinare poterat, aliquando perturbato magìs ordine, túncque etiam non exactè illud poterat definire. Copiam verò hujus evacuationis magnam fore prædicebat, ſi ſecundus reſilientis pulsûs ictus primum ſuperaret robore; parvam verò, ſi contrarium obtineret; ſi æquale utriuſque robur appareret, moderatam exſpectabat hæmorrhagiam. Dum flueret ſanguis, minuebatur illa reſilitio, & poſt finitam hæmorrhagiam ceſſabat omnino; niſi fortè repetita talis in morbis, utì ſæpe fit, criſis contingeret; tunc enim manebat ille pulſus, vel redibat denuo. Si autem pulſus ille reſiliens in una manu evidentiùs, quàm in altera, perciperetur, plerumque ex nare ejuſdem lateris ſanguis majori copiâ prorumpebat (*e*).

Videtur rei dignitas, & teſtimoniorum pondus, quibus confirmatur, poſtulare, ut datâ occaſione quivis Medicus hanc pulsûs mutationem in morbis obſervet.

OPTIMA FIT DIE DECRETORIO. Quando in *Commentariis* §. 587, de criſi

(*a*) Prædiction. Lib. II. cap. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 826.

(*b*) Lib. de Prænot. ad Poſthumum cap. XIII. Charter. Ibid. pag. 851. Confer. Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. ultim. Charter. Tom. X. pag. 366.

(*c*) Method. Medend. Lib. V. cap. III. Charter. Tom. X. pag. 107. Confer. Lib. de curandi ratione per venæ-ſect. cap. XI. Charter. ibid. pag. 440.

(*d*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 789.

(*e*) Nihell. of. the pulſe. pag. 1, &c.

egi, quæ in febribus obſervatur, pluribus probatum fuit, revera criſes fieri in morbis; atque tunc ex veterum Medicorum monumentis determinatum fuit, quid criſis propriè vocanda ſit. Cùm autem in longum excurreret de criſi ſermo, diſtuli de diebus decretoriis ſive criticis agere, donec horum mentio in textu fieret. Hoc ergo loco non incongruum erit quædam de his addere.

Solicita morborum Obſervatio docuerat Medicos antiquos, criſes in morbis contingere; cúmque notarent ſedulò, quid ſingulis ferè diebus mutatum occurreret in morbis, viderunt inſignes illas mutationes & evacuationes, quæ criſim præcedunt, comitantur, vel ſequuntur, ut plurimùm hoc vel illo die morbi fieri; cúmque in pluribus ægris viderant hæc contingere iiſdem numerò diebus, vocaverunt hos dies decretorios ſive criticos; illóſque poſtea præ reliquis ſolicitè obſervabant, ut detegerent, an ſimile quid moliretur hoc tempore Natura. Inde videtur dierum in morbis hæc diſtinctio orta fuiſſe, ut quoſdam criticos vocaverint, quoſdam non. Demonſtravit autem *Galenus* ex Hiſtoriis morborum, quas in *Epidemiorum* libris *Hippocrates* deſcripſerat, illum fuiſſe, (*a*) *non ratione quâdam perſuaſum*; ... *ſed uſu & experientiâ doctum*, differentiam conſtituiſſe inter illos dies, in quibus criticæ mutationes contingerent, vel non. Credidit enim *Galenus*, libros *Epidemicorum* (*b*) priùs conſcriptos fuiſſe, ac deinde ex illis deducta fuiſſe generalia illa axiomata Practica, quæ in *Prognoſticis* & alibi inveniuntur. Quámvis enim omnibus diebus morborum criſes quandoque accidant tamen (*c*) *neque pares in omnibus diebus ex æquali numero, neque fide obſervantur*. Unde illos dies propriè criticos vocaverunt, in quibus & plurimas, & perfectiſſimas abſque recidiva ſubſequente, criſes obſervaverant. Hinc ſeptimus dies inter criticos inſignem maximè locum obtinebat, quia omnium numeroſiſſimæ criſes hoc die fiunt, ſic ut (*d*) *ne vel enumerare omnes* ſe poſſe teſtetur *Galenus*, quos hoc die judicatos viderat; contravero (*e*) duodecimo & decimo-ſexto die nullum ſe unquam judicatum vidiſſe monet, adeóque ob hanc cauſam è criticorum ordine hi dies meritò expunguntur. Neque tantùm critici illi dies notari merebantur, quia in his toties ſubita morbi in ſanitatem mutatio, vel inſignis ſaltem in meliùs converſio, fiebat, verùm etiam quia in peſſimis morbis iiſdem diebus mors ſequebatur, vel inſignis ſæpe in longè pejorem conditionem mutatio; unde dixit *Hippocrates*, (*f*) *Febres diebus numerò iiſdem judicantur, ex quibus homines tum ſervantur, tum etiam intereunt.* Præterea in morbis longioribus obſervavit *Galenus*, & in *Epidemiorum* libris pluribus Exemplis confirmatur, imperfectas quaſdam criſes fieri, quas dein ſilente per aliquot dies morbo, recidivæ ſequuntur: (*g*) *contingit autem ſæpe diebus quibuſdam decretoriis recidivas incipere; & quum numerum aliquem decretoriorum exceſſerint, denuo in alio quodam decretorio die judicari.* Pulcherrimum, quod modò dicta confirmat, Exemplum habetur in ægro illo, (*h*) *qui in Dealcis horto decumbebat*: huic enim undecimâ die judicium quidem contigit, ſic ut (*i*) mente conſtaret, febre liber eſſet, ſudaret; verùm imperfectam hanc criſem fore doce-

(*a*) De dieb. decretor. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 480.
(*b*) Ibid. Lib. I. cap. III. pag. 454.
(*c*) Ibid. cap. II. pag. 452.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. I. Charter. Tom. VIII. pag 661.
(*g*) De dieb. decretor. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 482.
(*h*) Epidemior. Lib. III. Comment. I. text. XIV. Ægrot. III. Charter. Tom. IX. pag. 222.
(*i*) Ibid. text. XXIII. pag. 225.

bant ſatis urinæ, quas (*a*) *circa judicationem tenues* fuiſſe (in morbis talibus ſemper tamquam malas ab *Hippocrate* damnatas) notat. Unde (*b*) per biduum quidem à febre liber manſit; verùm decimo-quarto die rediit febris cum delirio & vigiliis. Decimo-ſeptimo die autem per univerſum corpus ſudavit quidem cum levamine, & magìs intellexit; verùm febris manebat & ſitis, & (*c*) *urinæ tenues; nec bene coloratæ erant;* adeóque neque novo hoc naturæ molimine perfecta criſis facta fuerat. Vigeſimo die ſequente iterum ſudavit, & febre liber fuit; verùm adhuc urinæ tenues, adeóqce nondum ſuperatus morbus videbatur, à quo tandem quadrageſimo die, dejiciens (*d*) *pituitoſa alba copioſa, multopere per univerſum corpus ſudavit, perfectè judicatus eſt.* Utì autem ſtatim patebit ex enumeratione dierum, quos criticos vocavit *Hippocrates*, inſignes illæ mutationes in hoc morbo, utì & recidivæ; tandémque & integra ſanatio, ſemper inciderunt in aliquem ex diebus, qui decretorii vocantur. Idem ex pluribus aliis ægris, quorum Hiſtoriam conſcripſit *Hippocrates*, demonſtrari poſſet; ſed hoc ſufficiet, ut probetur, in morbis mutationes tam in melius quàm pejus certum quemdam dierum ordinem obſervare.

Neque obſtat his, quòd quandoque in peſſimis morbis ſic turbentur omnia, ut nihil ferè ordinati in horum decurſu detegere liceat, & victa vi morbi natura vel citò, vel etiam quandoque diutius conflictata, ſuccumbat. Nam in *Commentariis* §. 587, ubi de criſi agebatur, monitum fuit, & veterum Medicorum teſtimoniis confirmatum, non in omnibus morbis criſes contingere. Sic in febribus ardentibus epidemicè graſſantibus, quas deſcripſit *Hippocrates*, notat, quòd (*e*) *Urinæ multæ tenues, neque judicatorii, neque boni quidquam habebant, neque quidquam aliud ſic affectis, decretorium apparebat; neque ſanguis ex naribus probè effluebat, neque abſceſſus alius ex conſuetis judicatorius edebatur; moriebatúrque unuſquiſque, utì ſors ferebat, errabundè, plerumque circa judicationes.* Cùm enim in his morbis nullæ criſes fierent, ergo nec dies critici obſervari poterant: verùm in aliis morbis, qui criſi bonâ vel malâ, perfectâ vel imperfectâ, in mortem vel ſanitatem, in meliorem vel pejorem conditionem tendunt, Obſervatio dierum criticorum magnum pondus habet.

Criticorum autem dierum ſequens enumeratio habetur apud *Hippocratem*: poſtquam enim dixerat, quòd (*f*) *mitiſſimæ febres, & quæ in ſecuriſſimis incedunt ſignis, die quarto, aut antè, deſinunt; maximè verò malignæ, & quæ cum graviſſimis fiunt ſignis, quarto, vel priùs interficiunt*, ſic habet: (*g*) *Primus itaque earum inſultus ſic deſinit; ſecundus ad ſeptimum perducitur; tertius autem ad undecimum; quartus ad decimum-quartum; quintus ad decimum-ſeptimum: ſextus ad vigeſimum:* (*h*) *Poſtea verò eâdem ratione juxta eamdem additionem primus circuitus eſt quatuor & triginta dierum; ſecundus quadraginta dierum; tertius ſexaginta dierum.* In Aphoriſmis verò dixit, (*i*) *Septenariorum index quartus. Secundæ ſeptimanæ octavus principium. Undecimus quoque ſpectandus dies; is enim ſecundæ ſeptimanæ quartus eſt. Rurſus verò ſpectandus decimus-ſeptimus, is namque*

(*a*) Epidemior. Lib. III. Comment. I. text. XXIII. Charter. Tom. IX. pag. 225.
(*b*) Ibid. text. XXIV. pag. 226.
(*c*) Ibid. text. XXVII. pag. 227.
(*d*) Ibid. text. XXIX.
(*e*) Ibid. Comment. III. text. XLI. XLII pag. 274. 275.

(*f*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. II. Charter. Tom. VIII. pag. 663.
(*g*) Ibid. Sentent. III. pag. 664.
(*h*) Ibid. Sentent. V. pag. 665.
(*i*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 67.

à decimo-quarto quartus eſt, & ab undecimo ſeptimus. Quinam dies indices vocentur, poſtea dicetur: ſufficit autem hîc notaſſe, quòd ex binis his *Hippocratis* locis allegatis pateat, quòd magnam vim adſcripſerit quartæ & ſeptimæ diei ſingularum ſeptimanarum, nam ideo illos notandos voluit.

Verùm in *Epidemicis* alium dierum criticorum ordinem habet: notavit enim quòd (*a*) *quæ diebus paribus exacerbantur, ea paribus judicantur; quorum verò acceſſiones diebus imparibus fiunt, diebus imparibus judicantur.* Unde duplici ſerie diſtinxit dies criticos, dicens, (*b*) *Circuituum autem diebus paribus judicantium primus decretorius eſt quartus, ſextus, octavus, decimus, decimus-quartus, vigeſimus-octavus, trigeſimus, quadrageſimus-octavus, ſexageſimus, octogeſimus, & centeſimus. Circuituum verò diebus imparibus judicantium primus eſt tertius, quintus, ſeptimus, nonus, undecimus, decimus-ſeptimus, primus & vigeſimus, ſeptimus & vigeſimus, & trigeſimus-primus.* Verùm *Galenus* in Commentariis ſuis in hunc locum notat, quòd hîc dies criticos tali ordine, ut ſe mutuò ſequuntur, deſcripſerit; in *Prognoſticis* verò, periodos, quæ quaternario numero fiunt, accuratè percurrerit. Alio autem in loco monet *Galenus*, poſtquam binos, modò memoratos textus recenſuerat, in *Epidemicis* recenſeri omnes illos dies, in quibus criſes, quandoque obſervatæ fuerunt; tantùm ut memoriæ ſuccurreretur; atque hîc iterum notat, *Epidemicorum* libros ante *Prognoſtica* & *Aphoriſmos* ſcriptos fuiſſe, ut nempe memoriam rerum priùs obſervatarum ſuggererent. Atque hinc concluſit, quòd in *Prognoſticis* & *Aphoriſmis* tantùm notaverit illos dies, (*c*) *qui maximam virtutem habent, & naturæ ſuæ ratione perfecti ſunt.... ; & inſuper non mediocrem uſum ad futuri ſtatûs judiciique prænotionem exhibent.* Hinc patet ratio, quare *Hippocrates* ex numeroſis diebus in *Epidemicorum* primo libro enumeratis, plurimos (*d*) *in Prognoſticis & Aphoriſmis circumcidere videtur.*

Illi ergo dies, qui quartenario vel ſeptenario circuitu continentur, præ reliquis critici dicendi erunt, & omnes alios dignitate, efficaciâ, & ſecuritate antecellunt, adeóque propriè hoc nomen merentur. Reliquos autem dies, in quibus aliquando criſes contingunt, à prioribus diverſos, *coincidentes* vocavit *Galenus* (*e*) παρεμπιπτούσας ἡμέρας, & pro criticis inferioris ordinis habuit, in quibus quidem aliquando criſes contingunt, ſed rariùs & minùs tutò. Videtur autem in illa opinione fuiſſe *Galenus*, dies criticos propriè dictos tales eſſe, in quibus regulari morborum decurſu, & naturæ (id eſt omnium illorum, quæ in ægro de ſanitate adhuc ſuperſunt) actione in morbum, & morbi materiam inſignes illæ & adeo ſubitæ ſæpe mutationes fiunt, definito quodam tempore. Coincidentes verò dies vocavit, in quibus per novam acceſſionem morbi irritatâ naturâ, vel errore Medici, ægri, aut adſtantium perturbato ordine, nunc citiùs, nunc ſeriùs tales turbæ excitantur; adeóque illi dies non ex ſua natura judicabant, ſed requirebatur aliud quid, quod cum illis coinciderer, ut v. gr; acceſſio valida, error in diæta, &c. Unde ratio hujus nominis, & diſtinctionis inter dies criticos, propriè vocandos, & coincidentes patet. Sic dum imparibus diebus exacerbationes contingunt, (*f*) *non minùs tertius & quintus dies judicant quàm quartus*, nullam aliam ob cauſam

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 95.

(*b*) Ibid. text. XIV.

(*c*) De Dieb. decretor. Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 484.

(*d*) Ibid. Lib. I. cap. III. pag. 454.

(*e*) Ibid. Lib. III. cap. VIII. pag. 500.

(*f*) Ibidem.

quàm quòd validâ acceſſione irritata natura ſæpe, ante tempus debitum, & coctionem requiſitam, materiam morbi criticâ quâdam evacuatione expellere conetur de corpore. Ob eamdem cauſam & ſextus dies, dum paribus diebus exacerbationes fiunt, quandoque & judicium habet. Sic virgini, quæ Lariſſæ decumbebat febre ardenti, ſextâ die (*a*) profusâ narium hæmorrhagiâ & ſudore copioſo calido per univerſum corpus judicari contigit. Verùm monuit *Hippocrates*, labores diebus paribus adfuiſſe, atque ſubjicit, huic febrim non reverſam fuiſſe, ſed perfectè judicatam, quaſi inſtar alicujus inſoliti notans, integram & bonam criſin illo die contigiſſe. Illa enim judicia, quæ ſexto die fiunt, ſemper ſuſpecta habuit *Galenus*; atque ideo ſeptimum diem (*b*) decretorium bonum vocavit; ſextum verò (*c*) decretorium malum, quia raro bonum & perfectum judicium, ſemper ferè multas turbas & periculum adfert: videantur & illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 587, dicta fuerunt.

Hæc eſt ratio, quare in primo ſeptenario, intra quod ſpatium morbi peracuti dicti terminari ſolent, plures tales coincidentes (*d*) critici ſint, tertius nempe, quintus & ſextus; quia nempe in his morbis adeo velocibus tanta acceſſionum vehementia plerumque obſervatur, unde acceleratur ſæpe criſis, ſed cum periculo, quæ legitima & bona quarto vel ſeptimo die, verè criticis, contingere debuiſſet. In ſecundo autem ſeptenario ſolus ferè dies nonus pro coincidente critico habetur, qui (*e*) *inter duos decretorios ſeptimum & undecimum medius, vel non factum in ſeptimo die judicium, vel undecimo futurum ipſe ſibi vindicat, rariùs quidem ſeptimi, ſæpe undecimi criſim aſſumit.* Morbi enim, qui ultra primam ſeptimanam excurrunt, minùs impetuoſum decurſum habent, adeóque non tam facilè irritatur natura, ut ante legitimum tempus criſin tentet. Inde etiam patet ratio, quare poſt decimum-quartum diem coincidentium criticorum efficacia evaneſcat, ſolíſque criticis diebus judicationes contingant.

Patet ergo, quòd optima hæmorrhagia, quæ die decretorio fit, ſit illa, quæ quarto, ſeptimo, undecimo, decimo-quarto, decimo-ſeptimo, vigeſimo, &c, accidit, legitimis nempe criticis diebus: minùs verò bona illa, quæ in die quodam critico coincidente contingit, tertio, quinto, ſexto, vel nono: ſuſpecta verò habenda erit, quæ aliis diebus obſervatur. Idem autem & de aliis criticis evacuationibus verum erit.

Objici fortè poſſet, evacuationem materiæ morboſæ bonam ſemper eſſe, quocumque demum morbi die contingeret, adeóque ſolicitam illam temporis, in quo hæc fiunt, obſervationem plùs tædii, quàm utilitatis habere. Nemo dubitat prodeſſe ſemper, ſi illa, quæ relicta nocerent, expellantur de corpore, modò integra talium evacuatio fiat, neque unà cum illis boni humores exeant, vel, dum hæc peragitur, tales & tantæ turbæ fiant in corpore, unde alia mala metuenda ſunt. Verùm in generali febrium Hiſtoria patuit, cauſam materialem febris per febrim ipſam (modò tali moderamine regatur, ut nec nimio impetu, nec nimis torpido motu peccet §. 609.) ſubigi, & mobilem reddi, ſícque ad exitum diſponi. Ad hanc autem mutationem materiæ morboſæ, quæ coctio dicitur, requiritur determinatum temporis ſpatium, varium quidem pro majori vel minori febris intenſitate, & magìs minúſve rebelli indole materiæ ſubigendæ. Attentâ

(*a*) Epidemior. Lib. III. Comment. III. text. LXXXIII. ægrot. XII. Charter. Tom. IX. pag. 306.
(*b*) De Dieb. decretor. Lib. I. cap. IV, & V. Charter. Tom. VIII. pag. 456. 457.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. Lib. III. cap. VIII. pag. 502.
(*e*) Ibid. pag. 501.

jam morborum Obſervatione veteres Medici invenerunt hæc tempora in morbis, quibus per febrim ipſam ſubacta & mobilis reddita morbi materia expellitur de corpore: hæc tempora vocaverunt dies criticos. Illas verò mutationes morborum, quæ alio tempore fiunt, meritò ſuſpectas habuerunt, quia ſæpe morbi ingraveſcentis impetu, errore commiſſo ab ægris, adſtantibus, vel Medicis, fiunt, non verò naturæ morbo prævalentis effectus ſunt. Illud enim, quod morboſum eſt, à ſanis exactè ſecernere, ſolius naturæ opus eſt. Dum phlegmone valida nec reſolubilis locum corporis occupat, ne peritiſſimus quidem Anatomicus obſtructa vaſorum extrema ſic ſeparare poſſet à reliquis, ut nihil læderet in ſanis partibus: interim natura per blandam ſuppurationem, determinato tempore, illam ſeparationem morboſi à ſanis perficit. Notaverunt jam veteres Medici; utì aliâ occaſione ad §. 387. 593. 730, dictum fuit, in febribus (*a*) putredinem humorum quæ fit in vaſis, ſimilem eſſe putredini humorum, quæ fit in inflammationibus & abſceſſibus, in quibus vincente naturâ pus fit; in humoribus autem venarum & arteriarum id, quod in urina puri proportione reſpondet. Ne autem putredinis vocabulum offenderet, monuerunt, hanc non eſſe ſimpliciter putredinem, ſed aliquid habere coctionis. Cùm ergo in phlegmone in abſceſſum convertenda determinatum tempus obſervetur, antequam pus factum ſit; idem & in febribus verum eſſe patet. Sicuti jam malè pertunditur locus inflammatus, antequam pus factum eſt, ſic etiam in morbis evacuationes factæ, antequam morboſi ſubactio & ſeparatio à ſanis facta fuit, vix prodeſſe poterunt, quia vel partem tantùm morboſæ materiæ ſubducunt, adeóque recidiva exſpectanda eſt à reſiduo; vel ſæpe impetu ſummo unà cum noxiis bonorum humorum copiam de corpore expellunt, dum ſimul illud, quod in corpore relinquitur, iiſdem inquinamentis gravatum manet, quia nondum integra horum ſeparatio facta fuit.

Quàm parùm proſit in morbis ante tempus debitum moliri ſeparationem materiæ morboſæ, docent evidentiſſimè variolæ; quem morbum ideo pro Exemplo ſeligo, quia, quantùm videre potui, veteres Medici illum morbum non deſcripſerunt, cùm tamen dies critici Veterum adeo efficaces in hoc morbo obſerventur. Suſceptum contagium varioloſum in homine ſaniſſimo febrim accendit, per quam febrim materia morbi verſus corporis ambitum criticâ metaſtaſi deponitur. Si hoc fiat quarto morbi die, ſedatur febris, minuuntur non tantùm, ſed & evaneſcunt ſæpe omnia ſymptomata, utì quotidiana Obſervata docent. Ubi verò nimio febris impetu, vel calido regimine, ſudoriferis calidis datis, ſtragulorum pondere, &c, ante hoc tempus prodeunt variolæ, ſolent eſſe longè numeroſiores, pejoris indolis, neque ſymptomata multùm mitigantur; imò eò pejora metuebat *Sydenhamus* in hoc morbo, quò citiùs (*b*) ante quartum diem erupiſſent variolæ. Si autem tardiùs erumpant, ſive hoc ob fractas ægri vires fiat, ſive impetuoſiſſima febris ſic turbaverit omnia, ut critica illa ſeparatio morboſi fieri nequeat, peſſima & anomala penitus ſymptomata obſervantur, & ferè ſemper certa pernicies imminet.

Ex omnibus his, credo, apparet, obſervari in morbis quædam temporum intervalla, in quibus materia morbi mutata, ſubacta, & mobilis reddita, vel expellitur de corpore, vel ad alia loca deponitur. Simúlque patet, ſedulam horum Obſervationem ſummi usûs eſſe in morbis curandis, ne intempeſtivo ſæpe

(*a*) Galen. de Different. febr. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 115.

(*b*) Sect. III. cap. II. ubi de curat. pag. 182, 183.

Artis

Artis molimine noceamus, dum expellere nitimur, quæ nondum ad exitum parata ſunt; vel impedimus evacuationem illorum, quæ jam ſubacta & coacta locis convenientibus exitum moliebantur. Simul inde diſcimus, non confidere illis evacuationibus vel inſignibus mutationibus, quæ alio tempore fiunt, quia raro tutæ ſunt, ſed plerumque vel morbus in pejus mutatur, vel ſaltem recidiva poſtea fit.

Ut autem dies illi critici diſtingui poſſint in morbis, requiritur, ut cognoſcatur, à quo tempore morbi initium computari debeat; de hac re autem dictum fuit in *Commentariis* §. 590. Simul etiam notandum eſt, per diem intelligi, (*a*) *totum ex die & nocte tempus in viginti ac quatuor horas partitum.*

Cùm autem morborum inſultus ſic diviſerit *Hippocrates*, ut acutiſſimi morbi ad quartum diem pertingerent. ſecundus inſultus ad ſeptimum perduceretur, tertius ad undecimum, & ſic porrò; videtur medium cujuſque ſeptimanæ diem, quartum nempe, & ultimum ſive ſeptimum pro maximè notandis habuiſſe, uti diſertè ex, (*b*) Aphoriſmo & (*c*) Prognoſtico antè allegatis patet: interim tamen ſextum febrium inſultum non ad vigeſimum-primum diem, ſed ad vigeſimum tantùm perduxit, atque tertiam ſeptimanam ſecundæ copulavit, ſic ut ultimus ſecundæ ſeptimanæ dies ſimul haberetur pro primo die tertiæ ſeptimanæ; primam tamen & ſecundam ſeptimanam ab invicem ſeparavit, dicens, (*d*) *Secundæ ſeptimanæ octavus* (dies) *principium* eſt; atque hinc undecimum diem vocavit ſecundæ ſeptimanæ quartum; decimum-ſeptimum verò diem à decimo-quarto, quartum dixit, & tamquam ſeptimum ab undecimo conſideravit; unde patet evidenter, quòd tertiam ſeptimanam ſecundæ copulaverit, & trium ſeptimanarum ſpatium in febribus, ſecundùm *Hippocratis* computationem, viginti tantùm dies complectatur: hoc & confirmatur ex illis, quæ citatum locum mox ſequuntur, (*e*) *Poſtea verò eâdem ratione, juxta eamdem additionem primus circuitus eſt quatuor & triginta dierum, ſecundus quadraginta dierum, tertius ſexaginta dierum.* Ubi manifeſtè apparet, quòd morbis in longum excurrentibus, vigeſimum quemque diem (trium nempe ſeptimanarum ſpatium) criticum tantùm habuerit: unde etiam, uti antè dictum fuit, octogeſimo, centeſimo, centeſimo & vigeſimo die morbos judicatos fuiſſe in *Epidemicis* legitur. Quàmvis autem ſolâ Obſervatione hanc ſeptimanarum inter ſe copulationem cognoviſſe *Hippocratem* certum ſit, atque in Praxi Medica fidelis Obſervatio ſufficiat, licèt ratio obſervati non diſtinctè intelligatur; tamen videtur hanc difficultatem agnoviſſe, dum enumeratis morbi inſultibus ad vigeſimum diem uſque, mox ſubjungit ſequentia, (*f*) *Neque verò horum quidquam integris diebus exactè numerari poteſt, neque enim annus, neque menſes integris diebus numerari ſolent.* Hanc autem rem latiùs deduxit *Galenus*, & ex Lunæ circuitu demonſtrare tentavit, quòd (*g*) *tres ſeptimanæ non unum & viginti dies integros, ſed minùs ferè totâ dimidiâ parte unius, conſequantur*; atque inde concludere voluit, criſes potiùs in diem vigeſimum, quàm in vigeſimum-primum, incidere. Verùm, uti jam ſæpius dictum fuit, ex illis, quæ in *Epidemicis* collegerat *Hippocrates*, generalia axiomata in *Prognoſticis* inprimis, uti & in *Aphoriſmis*, poſuit; cúmque in ægrorum Hiſtoriis, quæ in primo & tertio *Epidemicorum* libris (qui maximè pro genuinis haberi ſolent) recen-

(*a*) Galen de Criſib. Lib. I. cap. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 400.
(*b*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 67.
(*c*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. III. Charter. Tom. VIII. pag. 664.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibid. Sentent. V. pag. 665.
(*f*) Ibid. Sentent. IV. pag. 664.
(*g*) De dieb. decretor. Lib. III. cap. IX. Charter. Ibid. pag. 503, & alibi paſſim.

ſentur, ne unicum quidem Exemplum proſtet criſis, quæ vigeſimo-primo die contigiſſet; imò, ſi rectè memini, ne quidem ullam facit mentionem illorum, quæ hoc die in ægris contigerint; cùm contrà ubique ferè notet, quid criticis diebus obſervatum fuerit in his ægris, patet ratio, quare è numero criticorum dierum *Hippocrates* exemerit vigeſimum-primum diem, atque vigeſimum criticum ſtatuerit, quia nempe plures hoc die judicatos viderat ſive bonâ, ſive malâ, ſive imperfectâ criſi. Sic *Philini* uxor die (*a*) *vigeſimo obiit. Charioni* die ſeptimâ criſis imperfecta, nono die recidiva, decimo-quarto febris acuta, decimo-ſeptimo novus conatus ad criſim, (*b*) *tandem die vigeſimo perfectè judicatus eſt. Hermocrates*, (*c*) vigeſimo die imperfectam criſim habuit, dein vigeſimâ-quartâ recidivam, vigeſimâ-ſeptimâ die periit. Sic & in ægro, (*d*) *qui in Dealcis horto decumbebat*, imperfecta criſis, (*e*) vigeſimâ die facta fuit, & die quadrageſimo perfectè judicabatur. Cùm autem quarto die primæ & ſecundæ ſeptimanæ, quarto nempe & undecimo morborum die, criſes factas ſæpius obſervaverat, hincque illis diebus magnam vim tribuerat in morbis ſimiliáque frequenter contingere viderat decimo-ſeptimo die, illum pariter pro quarto die tertiæ ſeptimanæ poſuit; túncque vigeſimus ultimus erat tertiæ ſeptimanæ, qui pariter toties criticus erat; adeóque patet ratio, quare tertiam ſeptimanam ſecundæ copulaverit, ſic ut dies decimus-quartus eſſet ſimul & ſecundæ ſeptimanæ finis, & tertiæ initium. Decimum autem ſeptimum diem ſæpius judicatorium fuiſſe probant iterum Hiſtoriæ ægrotorum. Sic *Herophon*, qui nonâ die imperfectè judicatus fuerat, decimo-quarto die recidivam habuit, dein decimo-ſeptimo die judicatus fuit, & (*f*) *præter exſpectationem ſoſpes evaſit*. Mulier verò, quæ gemellas difficili partu enixa erat, (*g*) *decimo-ſeptimo interiit phrenitica*. Alibi etiam pluribus febrium ardentium judicationes perfectas eodem die contigiſſe notat, (*h*) quinimo in epidemica conſtitutione, quam deſcribit, nullos decimo ſeptimo die judicatos, (*i*) recidivam habuiſſe monet *Hippocrates*: unde dignitas hujus diei in ordine decretorio ſatìs apparet.

Pulchre autem confirmabatur ille dierum criticorum ordo, quòd poſt vigeſimum diem iterum obſervaret vigeſimum-quartum & vigeſimum-ſeptimum & trigeſimum-quartum, & quadrageſimum criticos fuiſſe, dein ſexageſimum, octogeſimum, centeſimum, centeſimum-vigeſimum, ſícque manifeſtè ſimilis ſeptimanarum ordo recurreret: quod pariter in Hiſtoriis ægrorum in primo & tertio *Epidemicorum* patet, quas & hîc recenſere potuiſſem, niſi brevitatis causâ tantùm indicare mallem: unicuique enim hos libros legenti aſſertorum veritas apparebit.

Neque tamen diſſimulandum eſt, quòd in *Aphoriſmis* vigeſimum-primum diem criticum poſuerit *Hippocrates* ſic enim habet: (*k*) *Sudores, febricitantibus boni, ſi ceperint, tertio die, quinto, ſeptimo, nono, undecimo, decimo-quarto, decimo-ſeptimo, vigeſimo-primo, vigeſimo-ſeptimo, trigeſimo-primo, & trigeſimo-quarto. Ii namque ſudores morbos judicant. Qui verò non ita prodeunt, laborem morbi,*

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. IV. Ægrot. IV. Charter. Tom. IX. pag. 104.
(*b*) Ibid. Lib. III. Comment. II. text. II. Ægrot. V. pag. 234.
(*c*) Ibid. Comment. I. text. V. Ægrot. II, ad text. XII. pag. 210. 219.
(*d*) Ibid. text. XIV. Ægrot. III. pag. 222.
(*e*) Ibid. text. XXIX. pag. 227.
(*f*) Ibid. Lib. I. Comment. III. text. III. Ægrot. III. pag. 103.
(*g*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. XXXIX. Ægrot. XIV. pag. 308.
(*h*) Ibid. Lib. I. Comment. II. text. XVIII. pag. 43.
(*i*) Ibid. text. LXXXIII. pag. 76.
(*k*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXVI. Ibid. Part. II. pag. 158.

longitudinem, *& reverſiones ſignificant*. Ubi etiam notandum, quòd non meminerit quartæ diei. Verùm *Galenus* in Commentariis in hunc aphoriſmum credidit hoc fieri, quia morbi, qui imparibus diebus exacerbantur, celeriùs judicantur; teſtatúrque ſe per Experientiam noviſſe, (*a*) *quòd plurimi peracuti morbi qui cum ſudore judicantur, tertio & quinto die magìs quàm quarto, judicium ſubeant*. De vigeſimo-primo die non ſine ratione ſuſpicio incidit, corruptum locum hunc eſſe, & vigeſimum potiùs legendum eſſe, quia nulla hujus diei mentio in ægrorum Hiſtoriis in libris *Epidemicorum* habetur; tum etiam quòd *Galenus* in Commentariis ſuis nullam mentionem hujus difficultatis faciat, cùm tamen in libris ſuis de diebus criticis vigeſimum diem pro critico, non verò vigeſimum primum habuerit, & rationem dederit, quare quartus dies hîc non recenſeatur. Niſi fortè quis maluerit, hunc Aphoriſmum reſpondere illi textui *Epidemicorum*, (*b*) antè memorato, ubi ſeries circuituum imparibus diebus judicantium recenſetur, ibi enim iidem dies enumerantur. Patuit autem tunc, præferendam eſſe illam enumerationem dierum criticorum, quæ in *Prognoſticis* (*c*) habetur, & ex modò dictis ſatìs patet, quid de vigeſimo die ſentiendum ſit.

Apparet etiam hinc, quid ſentiendum ſit de aphoriſmo ſequenti, (*d*) *Febricitantem niſi diebus imparibus febris dimiſerit, reverti conſuevit*. Nam in primo ſeptenario illarum febrium, quæ imparibus diebus exacerbationes habent, hoc locum habere poteſt; ſed pro regula univerſali haberi nequit, cùm & quartâ die & decimâ quartâ, vigeſimâ, vigeſimâ-quartâ, trigeſimâ-quartâ, quadrageſimâ, &c, criſes fieri abſque recidiva ex *Epidemicis* & *Prognoſticis Hippocratis* conſtet. Unde & *Galenus* dubitat, an quidem genuinus ille locus fuerit, (*e*) & pro *imparibus* legendum voluit *criticis*, prout in *Coacis Prænotionibus* (*f*) habetur. Dum hæc *Hippocratis* loca, ubi ſolis diebus imparibus criticam poteſtatem tribuit, legerat *Celſus*, ſimúlque notaret ab eodem Auctore pares dies tamquam criticos alibi habitos fuiſſe, credidit, (*g*) *quacumque ratione ad numerum reſpexerimus, nihil rationis, ſub illo quidem Auctore, reperiri*; atque in illa opinione fuit, Pythagoricis numeris deceptos fuiſſe veteres Medicos; atque hinc, licèt imparibus diebus tantam vim tribuerent, (*h*) *ſine ulla probabili ratione ab undecimo non ad tertium-decimum ſed ad quartum-decimum tranſiiſſe*. Verùm videtur *Celſus* minùs feliciter *Hippocratis* mentem hîc aſſecutus fuiſſe, quæ non niſi collatis pluribus inter ſe locis diſtinctè intelligi poteſt: quod vel inde patet evidenter, quia dicit quartum quemque diem efficaciſſimum habitum fuiſſe *Hippocrati*, illum tamen ne quidem in hoc propoſitum conſervaſſe, (*i*) *cùm à ſeptimo die undecimus non quartus ſed quintus ſit*. Verùm diſertè monuerat *Hippocrates*, utì antè dictum fuit, quòd, (*k*) ſecundæ ſeptimanæ octavus principium ſit, adeóque undecimus dies quartus erat ſecundæ ſeptimanæ. Non ergo ex numerorum proprietate, verùm ex fidelibus morborum Obſervationibus, hæc dierum criticorum diſtinctio ortum duxit, utì unicuique veterum Medicorum ſcripta attentè legenti, patebit. Cùm autem ſedu-

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 159.

(*b*) Lib. I. Comment. III. text. XIV. Charter Tom. IX. pag. 95.

(*c*) Comment. III. Sentent. II. & ſequ. Charter. Tom. VIII. pag. 663, & ſequ.

(*d*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 178.

(*e*) Ibid. pag. 174.

(*f*) N°. LXXXII. Charter. Tom. VIII. pag. 856, & n°. CXLVII. pag. 860.

(*g*) De Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 122.

(*h*) Ibid. pag. 121.

(*i*) Ibid. pag. 122.

(*k*) Aphoriſm. I. Sect. II. n°. XXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 67.

lam curam, & attentum ad omnia animum, requirat criſium & dierum criticorum in morbis Obſervatio, nemini mirum videbitur, quare plurimi Medici hæc neglexerint; imò & alii protervè contemſerint & veteres Medicos, & qui horum veſtigia ſequuntur in his; utì ad §. 587, ubi de criſi agebatur, dictum fuit. Quibus certè applicari meritò poſſent illa, quæ *Celſus* dicit, dum de tempore oportuno cibandi ægros in morbis agit, ad quod determinandum magnâ diligentiâ opus eſſe judicavit; ſic autem habet, (*a*) *Ex his autem intelligi poteſt, ab uno Medico multos non poſſe curari: eúmque, ſi artifex eſt, idoneum eſſe, qui non multùm ab ægro recedit. Sed, qui quæſtui ſerviunt, quoniam is major ex populo eſt, libenter amplectuntur ea præcepta, quæ ſedulitatem non exigunt.*

Inter dies autem criticos, qui vel dimidium ſeptimanæ comprehendunt, vel illam finiunt, utì antea dictum fuit, hæc differentia obſervatur, quòd non in omnibus æquales numero criſes contingant, ſed in quibuſdam frequentiores, pauciores in aliis. Sic ſeptimum diem, licèt ordine ſecundus inter criticos fuerit (quartus enim illum præcedit) primarium tamen, (*b*) *potentiâ & dignitate* ſtatuit *Galenus*, quia plurimi hoc die judicantur; & quidem abſolutè, (*c*) *cum manifeſta excretione vel abſceſſu*, & quidem plerumque ſalutari eventu. Quandoque tamen, ſed rariùs, (*d*) quidam hoc die moriuntur, vel, manifeſtè in deterius verſo morbo, ſequente quodam critico die, undecimo v. gr; intereunt. Adeo autem frequentes hoc die criſes vidiſſe ſe teſtatur *Galenus*, (*e*) ut ne quidem numerare poſſet. Quartus verò dies tantùm in acutiſſimis morbis (*f*) decretorius eſt; in reliquis ſæpius diei (*g*) indicis (de quo ſtatim) munere fungitur. Proximus huic judiciorum frequentiâ eſt dies, (*h*) decimus-quartus: hunc ſequitur undecimus & vigeſimus; dein decimus-ſeptimus. Dierum autem criticorum coincidentium, de quibus antea dictum fuit, non adeo certa hoc reſpectu diſtinctio eſt; tertii nempe, quinti, ſexti & noni, cùm non ex ſua natura judicent, ſed potiùs ob coincidens quoddam, exacerbationem, diætæ errorem, &c. Sextus autem dies, utì antea jam monitum fuit, (*i*) inprimis judicii moleſtiâ, diſcrimine, & recidivæ metu, præ reliquis infamis eſt.

Notandum autem præterea eſt, Epidemicos morbos ſæpius conſtanti ordine quodam die critico judicari. Sic *Galenus* ex Epidemicis *Hippocratis* notat, in quadam conſtitutione epidemica omnes ferè ægros, (*k*) decimo-ſeptimo die integre judicatos fuiſſe, prægreſſâ priùs imperfectâ criſi alio quodam die, & dein recidivâ. Unde etiam concluſit *Galenus*, diem decimum-ſeptimum in morbis non eſſe, (*l*) *ex decretoriis coincidentibus, ſed validis & primis.* Ita & *Sydenhamus* notavit, febres continuas epidemicas, quas deſcribit, (*m*) circa decimum-quartum criticè ſolutas fuiſſe. Adeóque ſemper & in his ad genium morbi epidemici attendendum eſt, ut diſtinguamus, quo tempore, & per quas vias, morbus exitum quærat.

Prout jam morbi celerior impetus eſt vel remiſſior, ita etiam citiùs ſeriúſve criſes accidunt, & dies critici minori intervallo à ſe mutuò diſtant. Sic in illis febribus quæ trium ſeptimanarum ſpatium non excedunt, quaternarii & ſeptenarii dies judicant: & præter illos adhuc in binis prioribus ſeptimanis plures dies critici coincidentes

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 120.
(*b*) De dieb. decret. Lib. I. cap IV. Charter. Tom. VIII. pag. 455.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibid. cap. II. pag. 452.
(*f*) Ibid. cap. XIII. pag. 471. 472.
(*g*) Ibid. cap. V. pag. 457.
(*h*) Ibid. pag. 458.
(*i*) Ibid. cap. IV. pag. 455. 456.
(*k*) Ibid. Lib. II. cap. III. pag. 477.
(*l*) Ibidem.
(*m*) Sect. I. cap. IV. artic. II. n°. 1. pag. 70.

ſunt, tertius, quintus, ſextus, &c, utì antea dictum fuit. Si verò morbi acuti ultra trium ſeptimanarum ſpatium extendantur, tunc quaternarii dies vix ampliùs critici numerantur, & ſoli tantùm ſeptenarii judicant; quorum tamen efficacia poſt quadrageſimum diem deletur; tunc enim vigeſimum quemque diem tantùm pro critico habuit *Hippocrates*, ſexageſimum nempe, octogeſimum, centeſimum, & centeſimum-vigeſimum; utì ex (*a*) *Prognoſticis*, & ægrorum Hiſtoriis in *Epidemicis* enarratis patet. Si enim primo illo morborum acutorum circuitu, qui viginti diebus terminatur, non potuit ſubigi, ſolvi, mobilis reddi, & ad excretionem diſponi morbi materies, longius temporis ſpatium ad hoc perficiendum natura impendit; & plerumque, ſilente per plures ſæpe dies morbo, & pluribus ſæpe factis recidivis, tandem remoto quodam die decretorio de rebelli hac morbi materia triumphat perfectâ criſi; vel & ſæpe ſenſim & lentè ſubigitur pertinax hæc materia, & abſque tantis turbis, utì primo circuitu (qui viginti diebus terminatur) fiunt, ſenſim expellitur variis viis de corpore vel collecta in quibuſdam corporis locis abſceſſus facit: (*b*) *Uſque ad quartum-decimum quidem magnæ ſunt perturbationes in morbis. Proximo loco ſuccedunt, quæ uſque ad vigeſimum habentur, quæ poſt hunc ad quadrageſimum ſuccedunt, paulatim vehementiam*, (τὸ ἀγωνιστικὸν), *efficacitatémque remittunt. Adeo ut, qui poſt quadraſimum ſunt, omnes prorſus langueant, concoctionibus potiùs, & abſceſſibus, quàm excretionibus morbos finientes. Accidunt in his quoque per excretiones interdum judicia, ſed raró nec magnam habent vehementiam; & frequenter pluribus diebus judicia complentur, maximè cùm in abſceſſum convertuntur.* Notandum enim & hoc eſt, (cujus jam memini ad §. 587, ubi de criſi agebatur,) in (*c*) *morbis inveteraſcentibus, & judicia vehementiam perturbationis, & alterationis brevitatem remittere; & ad duos ſæpe dies, vel tres extendi.* Unde & *Hippocrates*, qui in illa periodo, quæ quatuordecim diebus finitur, abſolutè diem indicat, in quo ægri judicati ſunt; in diuturnioribus autem morbis notat judicia facta fuiſſe, non in quodam die definito, ſed circa illum; unde & patet, quàm caſtè & ſedulò Obſervationes morborum tradiderit. Sic in prima conſtitutione, quam deſcribit dicit, (*d*) *Judicabantur autem inter hos, quibus breviſſimi erant morbi, circa vigeſimum diem; plurimis circa quadrageſimum; multis circa octogeſimum.* Sic etiam *Clazomenius* non in quadrageſimo die, ſed, (*e*) circa quadrageſimum diem convaluiſſe legitur. Et *Heropytus*, poſt varia mala tolerata in longo morbi decurſu, circa centeſimum diem alvum bilioſis multis perturbatam habuit, neque pauco tempore; (*f*) *tandémque dyſenteria cum dolore vexavit, & centeſimo* (die) *planè judicatus eſt.*

Quámvis autem morbi acuti, poſt imperfectas criſes in tantam longitudinem quandoque excurrant, ſimúlque retuſus videatur tunc horum morborum impetus; non tamen cogitandum eſt, in talibus caſibus ſolam morbi longitudinem moleſtam eſſe, periculum verò abeſſe, adeóque vix operæ-pretium eſſe, ut ad remotos illos dies criticos attendatur, cùm ſenſim illi morbi fatiſcant: obſervavit enim *Hippocrates*, & tales morbos quandoque lethales fuiſſe, mortémque die critico remoto con-

(*a*) Comment. III. Sentent. v. Charter. Tom. VIII. pag. 665.
(*b*) Galen. de dieb. decret. Lib. I. cap. x. Charter. Ibid. pag. 466.
(*c*) Ibid. Lib. II. cap. v. pag. 481.
(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. I. text. XXXVII. Charter. Tom. IX. pag. 30.
(*e*) Ibid. Comment. III. text. x. ægrot. x. pag. 112.
(*f*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. LXXX. ægrot. IX. pag. 303. 304.

tigiſſe. Sic mulier illa, quæ poſt partum febre acutâ correpta fuit, (*a*) octogeſimo die periit. Alter verò ægrotus, quámvis quadrageſimo die à febre liber eſſet, tamen urinæ malæ erant, inſomnia aderant, & cibi faſtidia, & poſtea, (*b*) *centeſimo-vigeſimo die obiit*: notat autem *Hippocrates*, quòd ferculis multis & vitioſis, uſus fuerit, ut nempe moneret Medicos, ne imperfectis talibus judiciis confiderent, &, quámvis morbi in longum excurrerent, tamen ſedulam curam in diætæ regimine adhiberent.

Dies autem illos criticos, in quibus nempe in morbis frequentiſſimè judicia contingunt, veteres Medici vocaverunt etiam *dies indices*; quatenus nempe, dum in illis judicium non contingit, indicent, quid ſequenti proximè die critico exſpectandum ſit. Antea enim vidimus, determinato quodam temporis ſpatio in febribus indigere naturam, ut materiam febrilem ſubigat, ſolvat, & mobilem reddat, ſícque ad excretionem diſponat. Dum autem in hoc opere occupata natura eſt, mutationes quædam occurrunt inprimis in urina, ex quibus detegimus ſic diſponi materiam febrilem, ut minùs noceat. Illæ mutationes obſervatæ vocantur ſigna coctionis, tam læti ſemper ominis in morbis, ut hæc ſola pro bonis ſignis ſemper & abſolutè habuerit *Galenus*, (*c*) *quocumque* (morbi) *tempore apparuerint*; cùm ſigna ipſius criſis quandoque ſuſpecta ſint, utì paulò antè vidimus *Hippocratem* voluiſſe, ut vel, (*d*) *judicantia in melius non ſtatim appareant*, antequam nempe probabilis ſpes ſit, materiam febrilem ſubactam & mobilem redditam eſſe. Unde dixit *Galenus*, (*e*) *Coctionis igitur ſigna* (*ſæpe enim, quæ utiliſſima ſunt, repetere convenit*) *nunquam malè apparent, decretoria verò eſt ubi malè* (appareant;) *neque enim in augmentis, neque in principiis, ſed in ſtatibus illa apparere convenit.* Atque inde concluſit, (*f*) coctionis ſigna ſemper certa eſſe; criſis verò ſigna incerta, (*g*) prout vel ſola, vel cum aliis, vel in diverſis morbi temporibus apparent. Quid autem coctio ſit, & quænam ejus ſigna, dictum fuit in *Commentariis* §. 587, ubi de hac re agebatur.

Hæc autem videtur fuiſſe Veterum Medicorum opinio, quòd ad dies criticos ſolicitè ſemper attendendum ſit, non tantùm quòd judicia morborum in illis fieri ſoleant, verùm etiam quia ex mutationibus morborum, his diebus obſervatis, prævidere poſſumus, quid ſequentibus diebus criticis futurum ſit. Ob hanc rem *Hippocrates* loco antea in eadem hac paragrapho citato dixit, (*h*) *Septenariorum* (eſt) *index, quartus. Secundæ ſeptimanæ octavus principium. Undecimus quoque ſpectandus dies. Is enim ſecundæ ſeptimanæ quartus eſt*, &c. Ex quo loco manifeſtè apparet, indices vocari reſpectu futurorum illos dies, qui ex ſua natura critici ſunt. Unde etiam, poſtquam monuerat, in morborum initiis difficiliùs prænoſci poſſe morbos, qui intra longiſſimum tempus judicari debent, quia ſimilia cum aliis habent principia, addit *Hippocrates* ſequentia, (*i*) *Verùm à primo die animadvertendum eſt, & ad quemque quaternarium additum conſiderandum, nec latebit, quò ſe verſurus ſit morbus:* (*k*) *His igitur ſic contingentibus, conjectare oportet tum ex tempore, tum*

(*a*) Epidem. Lib. III Comment. III. text. LXXIII. ægrot. 11. Charter. Tom. IX. pag. 294.
(*b*) Ibid. text. LXXII. ægrot. 1. pag. 291.
(*c*) Aphoriſm Sect. I. n°. XII. Charter. Tom. IX Part. II. pag. 22, & alibi paſſim.
(*d*) Lib. de Humor. Comment. II text. XIV Charter. Tom VIII. pag 545 Conf. Epidem. Lib. II. Sect. I. text. VI. Charter. Tom. IX. pag. 120.
(*e*) De criſib. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VIII pag. 387.
(*f*) Ibid. cap. XIV. pag. 398.
(*g*) Ibidem.
(*h*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 67.
(*i*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 665.
(*k*) Ibid. Sentent. IX. pag. 668.

ex unaquaque additione, morbis ad criſim prodeuntibus. Ex quibus omnibus apparet, unumquemque ex criticis diebus habere rationem diei indicis reſpectu critici proximè ſequentis diei: ſic quartus dies ſeptimi, ſeptimus undecimi, &c, index eſſe poterit. Cúmque poſt vigeſimum diem, partim ob minorem morbi impetum, partim ob magìs rebellem morbi materiam, quaternariis non tanta judicandi poteſtas ſit, ſed ſeptenariis illa tantùm plerumque competat; idem de his diebus, tamquam indicibus, verum erit. Unde patet ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*a*) *Quibus die ſeptimo contingit criſis, iis urina rubram habet die quarto nubeculam, ac pro ratione cætera*. Coctionis enim, ſaltem inchoatæ, ſignum eſt, ſi urina ſimiles dotes urinæ ſanæ incipiat habere; adeóque proximè ſequenti die critico judicium exſpectandum erit. Ubi verò nulla coctionis ſigna, ſed cruditatis potiùs, quarto die obſervantur, & maligna ſimul ſymptomata adſunt, tunc mala criſis, ſive mors, die ſeptimo futura metuitur; niſi morbus admodum acutus ſit, & exacerbationes diebus paribus fiant, tunc enim quandoque ſexto die mors venit, quam dies quartus indicaverat; utì monuit (*b*) *Galenus*. Cæteroquin quartum diem ex ſua natura ſeptimi indicem eſſe affirmat, ſéque illud certò noviſſe ex accurata morborum acutorum Obſervatione teſtatur. Prout jam tardiùs vel celeriùs movetur morbus, ita & index dies in proximè ſequenti critico, vel & remotiori, judicium futurum demonſtrat; utì etiam quò plura vel pauciora coctionis ſigna in tali die indice adfuerint, aliáque ſymptomata mitiora fuerint vel maligniora: ad hæc enim omnia attendendum eſſe *Galenus* in loco citato monuit.

Si jam ægrorum in Epidemicis deſcriptæ Hiſtoriæ cùm mòdo dictis conferantur, patebit, datas de diebus indicibus regulas Obſervatis Practicis pulcherrimè confirmari. Sic *Sileno* (*c*) die quarto peſſima quævis ſigna aderant, unde malæ criſis in ſeptimo die metus. Mors tamen non contingit die ſeptimo, ſed voce defectus extrema frigida habuit, quæ non ampliùs recaluerunt, nihílque minxit; adeóque dum ſeptimus dies index eſt reſpectu undecimi, atque omnia mala aucta adhuc fuerant, undecimo die mors exſpectanda erat; utì & contigit. In alio ægro, (*d*) notat, ſeptimo die omnia fuiſſe exacerbata, urinas malas fuiſſe, & alia plura maligna ſymptomata; verùm & ille proximè ſequente die critico, undecimo nempe, periit. Sic etiam æger, (*e*) octavus, (*f*) decimus, (*g*) undecimus, quarto die peſſima ſigna habuerunt, & ſeptimo mortui ſunt. Quámvis autem quandoque contingat, ætate florentes & validæ naturæ ægros intentatas in die indice mortis minas ſequenti die critico effugere, tamen hoc rariùs accidit; & tunc, niſi in melius vertatur morbus, alio die critico pereunt, interímque omnes indices dies, qui fatalem hunc diem præcedunt, peſſimis ſymptomatibus inſignes ſunt. Sic mulieri in mendacium foro decumbenti ab initio jam mala ſigna aderant, quarto autem die, (*h*) *exacerbata ſunt omnia*, ſeptimo die jactatio toto corpore, ſudor frigidus, extremorum frigus diu manens, &c, indicare videbantur, undecimo die mortem inſtare; veruntamen &

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 181. Confer. Coac. Prænot. n°. DLXXV. Charter. Tom. VIII. pag. 885.

(*b*) De dieb. decretor. Lib. I. cap. XI. Charter. Tom. VIII. pag. 467.

(*c*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text. II. ægrot. II. Charter. Tom. IX. pag. 101.

(*d*) Ibid. textu. XII. ægrot. XII. pag. 114.

(*e*) Ibid. Lib. III. Comment. II. text. V. pag. 242.

(*f*) Ibid. text. VII. pag. 248.

(*g*) Ibid. text. VIII. pag. 250.

(*h*) Ibid. text. IX. ægrot. XII. pag. 252. 253.

hunc diem ſupervixit, quámvis vomitu æruginoſo, bilioſo, extremorum frigore, &c, inſignem; ſequentibus autem diebus omnia adhuc in pejus ruebant, & decimâ quartâ die periit, licèt adhuc irrito naturæ conamine narium hæmorrhagia eodem die contingeret. Quòd autem quandoque quartus dies index ſit ſexti diei, docet *Philiſci* Hiſtoria; cui quarto die, (*a*) *omnia proritata ſunt, urinæ nigræ*; tamen ille non ſeptimo, ſed ſexto die periit. In fine tamen hujus Hiſtoriæ monet *Hippocrates*, exacerbationes in hoc morbo accidiſſe diebus paribus: atque hinc patet ratio, quare ſexto die potiùs mors exſpectanda fuerit, quàm ſeptimo. Plura alia ex *Hippocrate* adferri poſſent, quæ huc faciunt; verùm puto hæc ſufficere, ut dierum indicum dignitas probetur.

Ex omnibus his apparet, prognoſin Medicam in morborum eventu & tempore definiendis plurimùm ſic promoveri poſſe; neque tamen in his eſſe abſolutam & mathematicam certitudinem; unde in præſagiis ſuis veterani Medici cauti ſolent eſſe, & quámvis ex peſſimis ſignis mortem prævideant, ſummum periculum adeſſe monent quidem, raró tamen omnino conclamatos ægros pronunciant, ſed aliquam adhuc in ſinu ſpem fovent. Et contrà, quámvis omnia in morbis acutis ſatìs mitia videantur ſymptomata, nihil negligunt, nihil temere tentant, moniti ab ipſo *Hippocrate* quòd initio difficile ſit diſtinguere morbos, qui intra longiſſimum tempus judicari debent, ab illis, qui citò finientur, (*b*) *ſimilia namque ſunt eorum principia.* Famæ enim damnum incurrit Medicus, ſi brevem & facilem pronunciaverit morbum, qui dein & longitudine tædioſus, & non ſine diſcrimine decurrit; omnia enim tunc mala ſolent curantis Medici commiſſis erroribus tribui. Minus quidem malum eſt, ſi evaſerit æger, quem moriturum pronunciaverat; nam tunc Medici peritiæ adhuc ſæpe ſolet tribui, quòd ex ipſis orci faucibus evaſerit æger. Interim tamen præſtat in his cautum eſſe Medicum, ſempérque memorem moniti *Hippocratici* (cujus & in *Commentariis* §. 587, memini) quòd nempe, (*c*) *Acutorum morborum non omnino certæ ſunt prædictiones, neque mortis neque ſanitatis.* Nec æqui harum rerum judices facilè imperitiæ damnabunt Medicum, licèt æger, quem ex peſſimis ſignis obſervatis moriturum prædixerat, evaſerit; cùm & *Herophon*, ex periculoſiſſimo morbo, *Hippocratis* (*d*) *præter exſpectationem ſoſpes evaſit.*

Errarent tamen ſummopere, qui inde concluderent dierum indicum & criticorum Obſervationem inutilem eſſe, cùm raris quibuſdam caſibus eventus non reſpondeat penitus illis, quæ ex horum doctrina præſagiverat Medicus. De qua re videantur illa, quæ ad §. 587, ubi de criſi agitur, dicta fuerunt.

Certè *Galenus*, (*e*) qui millies ſe interfuiſſe, dum criſes fierent, teſtatur quòd (*f*) *primum quidem & maximum inſtantis bonæ criſis indicium ſunt coctiones; ſecundum autem, quod ab aliquâ die indicatoriâ antea indicetur, cui annexa eſt diei judicantis potentia.* Patet ergo ex omnibus huc uſque dictis, ſummum uſum habere in Medicina doctrinam Veterum de diebus criticis & illorum indicibus, quorum dignitatem optimè notavit *Actuarius* dicens, (*g*) *Atque & hæc in perfectis judiciis accidunt,*

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. I. ægrot. I. Charter. Tom. IX. pag. 99.
(*b*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. VIII. Charter. Tom. VIII. pag. 665.
(*c*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 59.
(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. III. ægrot. III. Charter. Tom. IX. pag. 103.
(*e*) De Criſib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 429.
(*f*) Ibidem. pag. 430.
(*g*) Method. Med. Lib. II. cap. III. pag. 60.

accidunt, quæ & in indicibus antea ſignificantur. Nam ſi quid ipſa (natura) *in prædictis judiciis magni momenti eſt factura, id ante judicii diem in indice quaſi præludens nunciat. Quare aut exigui ſudores, aut ſanguinis è nare ſtillæ, aut parùm cocti ſputi educitur, atque aut puſillum, aut majus quippiam ante apparet : & niſi fortè quòd materia turgeat, aut ægri vires validæ ſint, præeuntes ſignificationes judicium antevertat, non aliter quàm in aliis per contraria pedetentim id, quod noxium eſt, crebris judiciorum circuitibus coquitur expellitúrque*

Minimè autem credendum eſt, ſufficere, ut in morbis curandis Medicus dies numeret, præſagia inde faciat, reliquum verò naturæ committat, ubique & ſemper Spectatorem agere contentus. Patuit enim ex illis, quæ de cura generali febrium dicta fuerunt, ut materies febrilis ſubigi, coqui, mobilis reddi, & ad excretionem diſponi poſſit, requiri tale febris moderamen, ut nec torpeat nimis; neque furibundo impetu corpus deſtruat : ſimul etiam idoneo victu, viribus & vitæ conſulendum eſt, ſymptomata mitiganda, idoneis remediis promoveri debent illa naturæ molimina, quibus vel ad ſubigendam vel expellendam morbi materiam utitur; viæ lubricandæ ſunt, per quas materiæ expellendæ exitus prævidetur; impedimenta tollenda, &c. Neque hoc tantùm; verùm ubi prævidetur ex ſignis, malam futuram eſſe criſim, omni Artis molimine hæc præcavenda erit. Sic *Sydenhamus*, dum obſervaverat in febribus continuis nauſeam & vomendi conatum perpetuum adeſſe, (*a*) deinde febris progreſſu malignum humorem ſubigi quidem utcumque, & verſus inteſtina depelli, túncque in fine morbi diarrhœam ſequi, ſed tanto ſæpe cum impetu, ut malâ criſi, fractis jam morbi decurſu ægrorum viribus, mortem faceret; dato vomitorio in ipſo morbi initio funeſtam hanc criſem præcavebat : hoc verò facto, totus in eo verſabatur, ut (*b*) febrilem motum debito in moderamine ſervaret, reprimendo nimis impetuoſum, excitando verò nimis languidum, inprimis circa morbi finem; tunc enim cardiacis datis criticam ſecretionem & excretionem materiæ febrilis, quæ in hoc morbo circa decimum quartum diem blando ſudore fieri ſolebat, tutò promovebat. Unde apparet, quòd magnus ille Medicus non fuerit otioſus tantùm Spectator, ſed ſedulus Naturæ Miniſter, qui accuratâ morborum Obſervatione noverat, impedimenta tollere, adhibere illa quæ incepta naturæ molimina juvarent, vitare illa, quæ hæc impedirent; quámvis non adeo operoſo remediorum apparatu ad hæc omnia uteretur, ſed in tenuioris ſortis hominibus, ut ſumptibus parceret, (*c*) ſimpliciſſimis tantùm & pretio vilibus omnia hæc perficeret. Ubi verò debitum illud febris moderamen aderat (de quo vide §. 609.) ingenuè fatetur ſe nulla omnino adhibuiſſe remedia, niſi ægrorum vel adſtantium importunitas aliquid extorqueret : (*d*) túncque tantùm talia dedit, quæ ægris placerent, neque interim nocere poſſent. Longè ergo aberat ab illorum Medicorum opinione, qui venam ſecando, purgando, &c, omnia turbant in morbis: de quibus jurè dixit *Galenus*, (*e*) *quoties ad ægrum accedunt, toties peccant*; tales enim piaculum crederent, niſi quotidie validis & variis remediis morbum aggrederentur. Quàm infauſto autem ſucceſſu hoc factum fuerit in morbis curandis, ſive ſtimulantibus

(*a*) Sect. I. cap. IV. Artic. II. ubi de indicat. pag. 63.
(*b*) Ibid. pag. 68.
(*c*) Ibid. n°. III. pag. 75.
(*d*) Ibidem.
(*e*) De Dieb. decretor. Lib. I. cap. XI. Charter. Tom. VIII. pag. 468.

remediis febrilem impetum nimis augerent, ſive contrariâ methodo, venæ-ſectione, purgantibus, clyſmatibus, &c, nimis repetitis unà cum morbo vires ægrorum profligarent, paſſim in ſuis operibus docuit *Sydenhamus*. Priori enim methodo lethales inflammatorii morbi brevì naſcebantur; poſteriori verò febris, quæ profligata ſæpe videbatur, poſt fallaces inducias recrudeſcebat denuo, & integrum ſuum ſtadium de novo decurrebat; imò & quandoque ad quadraginta & ultra dies manebat pertinax, quæ rite tractata binarum ſeptimanarum ſpatio totum ſuum decurſum abſolviſſet.

Neque credendum eſt, prudenti uſu illorum, quæ moderando febris impetui ſerviunt, turbari tam facilè criſim & dierum criticorum ordinem, adeóque nullum horum uſum eſſe, niſi dum totum curationis opus ſoli naturæ relinquitur. Licèt enim *Sydenhamus* venam ſecaret (*a*) imò & ſæpius, ſi nimius febris impetus id poſceret, (*b*) vomitorium daret in morbi initio, ac clyſmata injiceret; tamen legitimum ſuum decurſum abſolvebat morbus, quia ſolicitè cavebat ſemper, ne ultra modum deprimeret febris impetum. Vidi ſic, quámvis bis venam ſecuiſſem, in morbo acuto, largam tamen hæmorrhagiam narium ſeptimo morbi die contigiſſe: & credo, quòd unicuique ad hæc attento apparebit in morbis curandis hujus rei veritas.

SOLVITUR ET DIE DECRETORIO VOMITU, ALVO. Quantum pondus habeant evacuationes in morbis, dum diebus decretoriis contingunt, modò demonſtratum fuit; neque enim hoc tantùm in narium hæmorrhagia locum habet, verùm etiam in reliquis evacuationibus hîc enumeratis. Cùm autem tot viſcera ſe per has vias evacuare queant, imò & totum corpus huc ſuos humores derivare poſſit, utì demonſtratum eſt, quando de *Vomitu* & *Diarrhœâ* inter ſymptomata febrilia agebatur; patet ratio, quare toties morbi materia criticè evacuetur per hæc loca. Notandum tamen, non quemvis alvi fluxum vel vomitum hîc conducere; nam inter maligna febris ardentis ſymptomata §. 739, etiam vomitus numeratur; & ſtatim in eadem hac paragrapho patebit, alvum nimis fluxam in febre ardenti lethalem eſſe. Agitur enim tantùm hîc de vomitu & alvi fluxu, quæ poſt coctionem in febre ardenti & die critico fiunt, atque perceptum mox levamen ab ægris ſalutarem illorum effectum demonſtrat: hoc enim criterio inprimis diſtinguit *Hippocrates* ſalutares tales evacuationes à ſymptomaticis & nocentibus, ſi nempe (*c*) conferant, & ægri facilè ferant; utì latiùs dictum fuit in *Commentariis* §. 594, n°. 2; ubi etiam de ſignis, quæ vomitum vel diarrhœam criticam præcedere ſolent, actum fuit, & ſimul notatum, raró per ſolum vomitum criſin abſolvi, ſed ferè ſemper diarrhœam illum comitari.

SUDORE. Calido nempe & copioſo, per univerſum corpus æquabiliter diffuſo. Videantur illa, quæ de ſudore critico in *Commentariis* §. 594, n°. 2, dicta fuerunt. Ubi ſimul habentur ſigna, quibus ſudorem criticum ſalutarem diſtinguere poſſumus, & illum futurum prænoſcere.

URINA. Quámvis per urinæ vias naturaliter expurgentur illa, quæ per circulationis vim acriora reddita nocerent, ſi diutius manerent in corpore; tamen raró per hanc ſolam viam morbi materia exit, ſed plerumque aliæ evacuationes

(*a*) Sect. I. cap. IV. Artic. II. pag. 63.
(*b*) Ibid. pag. 64.
(*c*) Aphoriſm. Sect. I. n°. II. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 5.

hanc comitantur. Unde etiam urinæ ſedimentum copioſum & laudabile potiùs pro coctionis ſigno habetur, quàm,quòd ab hac ſola evacuatione,integra ſanatio exſpectetur. Sic *Hippocrates* notavit quidem, urinas copioſas, (*a*) *copioſum ac laudabile ſedimentum continentes*, narium hæmorrhagiam, bilioſa alvo excreta, dyſenteriam, fuiſſe quatuor modos, quibus ſervabantur ægri febre ardente illius conſtitutionis laborantes: ſed ſimul monet, plurimos non unâ, ſed pluribus evacuationibus enumeratis ſimul contingentibus, ſanatos fuiſſe. Iterum de critica materiæ febrilis per urinam evacuatione videri debent illa, quæ ad §. 594. n°. 2, habentur.

Unde etiam *Galenus* (*b*) hæmorrhagiam narium, ſudorem multum, poſt rigorem validum,toto corpore manantem & copioſum,& bilioſorum per vomitum aut alvum excretionem habuit pro illis modis, quibus febris ardens criticè ſolvi ſolet.

SPUTO CRASSO. Cùm febris ardens, utì ſequenti paragrapho dicetur, pro ſua cauſa proxima habeat cruorem orbatum parte liquidiore, adeóque ille aptiſſimus ſic fiat, ut circa ultimas arteriarum anguſtias hærere incipiat immeabilis redditus, incipient pulmonis arteriæ brevì hoc ſanguine infarciri: quod docent reſpiratio denſa, anheloſa, cita, calor ad vitalia ardentiſſimus, ipſum aerem exſpiratum incendens, utì §. 739, dictum fuit. Unde etiam *Hippocrates* monuit, quòd febris ardens (*c*) *conſuevit etiam in pulmonis inflammationem tranſire*; notátque *ſputa bilioſa* in hoc morbo excerni: & alibi (*d*), multa ſpuere tales ægros, & purulentos(ἐμπύους) reddi monet. Ob eamdem rationem & tuſſicula inter ſymptomata febris ardentis §. 739, recenſebatur. Dum ergo in ſanitatem tendit hic morbus, ſolvi incipiunt illa, quæ vaſis pulmonaribus impacta hærebant, & per dilatata extrema arteriarum exhalantium, in aerea ſuperficie pulmonum diſpoſitarum, exprimi; ſícque ſputa craſſa exibunt, utì poſtea dicetur, ubi de peripneumonia agetur. Præterea in hoc morbo ſæpe tota aerea pulmonum ſuperficies ſicca fit, ſimili modo, ut in ore, faucibus, & linguâ apparet; atque utì poſtea integræ ſæpe pelles unà cum tenaci & viſcoſo muco ab omnibus partibus oris interni ſecedunt, ita etiam & in pulmone fieri videtur; unde ſputa tunc craſſa, & fuſca primò, poſtea viſcoſa & tenacia excernuntur. Notavit inter criticas ſolutiones febris ardentis ſputa craſſa *Hippocrates* dicens, (*e*) *Et ſi ſanguis è naribus fluxerit, ſolvitur affectio; atque ſi ſudores ſupervenerint judicatorii legitimi cum urinis albis craſſiſque, & lævibus ſedimentis; ac ſi abſceſſus aliquis obortus fuerit. Sin verò abſque his ſolutus fuerit caſus, reverſio morbi rurſum erit, aut coxæ aut crurum dolor accidet, exſpuétque craſſa, ſi ſanus futurus ſit.*

Paulò pòſt autem denuo (*f*) *ſputa craſſa* tamquam judicatoria, in febre ardente memorat. Notat autem *Galenus* in *Commentariis* ſuis ad hæc loca, ſputa craſſa in tali caſu tantùm locum habere, (*g*) ubi pulmo in febre ardente affectus fuit. Cùm autem raro in ſolo pulmone labes hæreat, ſed omnes ferè functiones corporis turbentur in periculoſiſſimo hoc morbo, patet, ſputa craſſa cum reliquis criticis evacuationibus ſæpe quidem concurrere, raro tamen vel nunquam judicium his ſolis abſolvi.

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXIX. Charter. Tom. IX. pag. 74.

(*b*) De criſib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430.

(*c*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 621.

(*d*) De Morb. Lib. II. cap. XXV. Charter. ibid. pag. 576.

(*e*) Lib. de Morb. acut. vict. Comment. IV. text. X. XI. XII. Charter. Tom. XI. p. 122. 123.

(*f*) Ibid. text. XV. pag. 126.

(*g*) Ibidem.

ACCESSIO DIE PARI PESSIMA, SI ID ANTE DIEM SEXTUM. Exquiſita febris ardens, utì ad §. 738, dictum fuit, omnia ſervat tertianæ indicia, ſolummodo ab illa differens in eo, quòd nec cum rigore invadat, neque in totum deſinat; adeóque patet, exquiſitæ febri ardenti proprium eſſe, ut habeat imparibus diebus exacerbationes. Si jam ſimul & die pari, quo remiſſior ſolebat eſſe morbi vis, nova acceſſio fiat, tantò pejus ſe habebunt ægri, atque eò citiùs illorum vires proſternentur. Si verò ex unione febris continuæ & tertianæ intermittentis, (vide §. 738.) facta fuerit febris ardens hâc lege, ut primus tertianæ paroxyſmus in ſecundum morbi diem incidat, exacerbationes contingent diebus paribus, quarto nempe, &c, ideóque pro peſſimo ſigno hoc habetur, quia tunc exacerbatio in ſextum diem morbi incidit. Verùm (*a*) *quæ diebus paribus exacerbantur, ea paribus judicantur*, utì in eadem hac paragrapho, dum de diebus criticis agebatur, dictum fuit; adeóque periculum eſt, ne judicium ſexto die contingat. Verùm conſtitit ex antè dictis, quàm infamis ſextus morbi dies habitus fuerit à veteribus Medicis, dum plerumque malæ, vel ſaltem imperfectæ, criſes hoc die contingunt; & ſi quid boni acciderit quandoque hoc die, ſemper tamen ingentes turbas & ſummum diſcrimen ſimul habuit.

Patet hinc ratio, quare adeo periculoſæ ſint acceſſiones diebus paribus ante ſextum diem. Poſt hunc autem minùs diſcriminis in illis eſt, quia elapſo die ſexto, cùm ſequens exacerbatio in diem octavum incidat, non eſt tam magnum periculum, ne die ſeptimo, qui levior eſt, pereat æger; adeóque cùm ſeptimum diem ſuperet morbus, non erit exquiſita febris ardens, quam (*b*) intra primam ſeptimanam certò terminari ex *Galeno* in eadem hac paragrapho dictum fuit. Ad acutos ergo ſimpliciter dictos morbos pertinebit, qui ut plurimùm quatuordecim diebus terminari ſolent: cúmque in decimum-quartum, parem nempe & ſimul inſignem criticum diem, tunc exacerbatio incidat, ſpes eſt & eodem die perfectam criſim contingere poſſe. Confirmantur jam modò dicta pulcherrimè *Hippocratis* Obſervatis. In febre ardente laborantibus enim, quibus pernicies imminebat, notat inter alia mala ſigna, quòd fierent (*c*) *acceſſiones diebus paribus; plurimis quarto die labores maximi, . . . Sexto die cum ſudore moriebantur.* Sic & in alia conſtitutione epidemica (*d*) febres ardentes admodum lethales aderant; notátque, (*e*) *exacerbationes pleriſque diebus paribus* contigiſſe.

URINA NIGRA, PAUCA, TENUIS HUIC LETHALIS. Nigras urinas tamquam peſſimas & lethales in *Prognoſticis* (*f*) damnavit *Hippocrates*. Quinimo *Galenus* teſtatur, quòd nullum ſervatum viderit, (*g*) *ex iis qui talem urinam minxerunt*; & pro ſigno internæ mortificationis (νεκρώσιος) habuit, ac ſi corrupti jam & gangrænoſi humores per urinam exirent. Minùs tamen periculoſam urinam voluit, (*h*) *ſi ſolum id, quod ſubſidet, nigrum fuerit*; multò minùs adhuc illam, in qua (*i*) ſolum enæorema vel nubecula nigreſceret. Atque ob hanc cauſam videtur in *Coacis* haberi, (*k*) *Pernicioſa eſt urina nigrum ſedimentum habens, & nigra:* pau-

(*a*) Hippocr. Epidem. Lib. I. Comment. III. text. XIII. Charter. Tom. IX. pag. 95.
(*b*) De Criſib. Lib. II. cap. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 415.
(*c*) Epidem Lib. I. Comment. II. text. LXXV. Charter. Tom. IX. pag. 70.
(*d*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. XXXIII. pag. 270.
(*e*) Ibid. text. XXXVI. pag. 272.
(*f*) Comment. II. text. XXXII. Charter. Tom. VIII. pag. 635.
(*g*) De Criſib. Lib. I. cap. XII. Charter. Ibid. pag. 395.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Ibidem.
(*k*) N° DLXXX. Charter. Ibid. pag. 886.

lò enim poſt in febribus erraticis nigras nubeculas in urinis (*a*) quartanam febrem notare dicitur. Lethalis ergo habebitur inprimis talis urina, quæ tota nigra eſt; & omnium maximè, ſi ſimul fætor adſit. Augetur periculum, ſi ſimul pauca & tenuis ſit; quia & gangrænoſam humorum diſpoſitionem notat, dum interim hæc corrupta non evacuantur ſatìs per urinam, ſed pro maxima parte manent. Unde & *Hippocrates* notat, quòd (*b*) *his erant urinæ nigræ, tenues, paucæ*, qui ex febribus ardentibus moriebantur.

Urinis autem nigris copioſè prodeuntibus, levamen percepiſſe puerperam, quæ lochiorum ſuppreſſione laborabat, notat *Galenus* (*c*), dum commentatur morbum puerperæ, quæ lochiis ſuppreſſis tertio à partu die febre acutâ corripiebatur, & cui undecimo die urinæ multæ tenues & nigræ, profluebant; poſtmodum in aquoſas mutatæ, quæ mulier octogeſimo morbi die periit.

In *Epidemicis* tamen habentur caſus, ubi ægri evaſerunt, licèt urinæ nigræ & tenues fuerint. Sic *Nicodemus* jam primâ morbi die urinas tenues & nigras minxit, utì etiam ſecundo die, qui tamen (*d*) *vigeſimo-quarto, copioſam minxit urinam albam quæ copioſum ſedimentum deponebat; copioſo ſudore calido per univerſum corpus effuſo, à febre liber judicatus eſt*, licèt etiam perpetuò exacerbationes diebus paribus habuiſſet. Verùm in hoc ægro quarto die morbi, urinæ tenues quidem fuerunt, nigras autem fuiſſe non legitur. Et moroſa mulier, quæ in Thaſo decumbebat (*e*), licèt circa tertiam diem urinas tenues & nigras habuerit, tamen nocte, quæ tertiam diem ſequebatur, ſudore critico judicata fuit, dum ſimul & menſtrua ſub criſim prodirent. In *Heropyto* ab initio morbi uſque ad decimum-quartum diem urinæ tenues & nigræ fuerunt, qui tamen die (*f*) *centeſimo judicatus planè eſt*. Notandum tamen, quòd in his ægris urinæ quidem fuerint nigræ & tenues, ſed non addatur, ſimul paucas fuiſſe: adeóque ex his non poteſt concludi, urinam nigram, paucam, tenuem, non ſemper lethalem eſſe. In *Metone* verò, qui etiam evaſit, fuerunt tenues (*g*) *urinæ ſubnigræ, ſubnigrum ac divulſum enæorema habentes;* adeóque minùs malæ, quàm urinæ nigræ.

LETHALE SANGUINIS SPUTUM; LETHALIS SANGUINIS MICTUS. Deſignant enim, tantum eſſe impetum ſanguinis per vaſa moti, ut illa rumpantur, & contentum ſanguinem eructent: quantum autem periculum immineat, dum in pulmonis vaſis hoc fit, facilè patet, ſi conſideretur, in febre ardenti celerrimam eſſe trajectionem ſanguinis per vaſa pulmonum, adeóque omni momento, vaſa hæc rupta urgeri ſanguinis impetu & copiâ; hinc nullam conſolidationis ſpem eſſe, quæ in cura hæmoptoes unicè pendet ab illis, quæ pacatiſſimum ſanguinis motum per vaſa efficere valent, ſimúlque hos præſtant, ut blandiſſima ſit omnium humorum indoles, quibus omnino contraria in hoc morbo obtinent.

Illa autem, quæ per urinam fit, ſanguinis excretio fortè inprimis ideo fit, quòd per acutiſſimam febrim olea & ſalia ſanguinis acriora reddita (vide §. 100), naturaliter per has vias eliminanda, vaſa eroſerint; adeóque peſſimam humorum

(*a*) Coac. Prænot. n°. DLXXXII. Charter. Tom. VIII. pag. 886.

(*b*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. LXXV. Charter. Tom. IX. pag. 70.

(*c*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. XXXIII. ægrot. II. pag. 295.

(*d*) Ibid. text. LXXXI. Ægrot. X. pag. 304.

(*e*) Ibid. text. LXXXII. Ægrot. XI. pag. 305.

(*f*) Ibid. text. LXXX. Ægrot. IX. pag. 303. 304.

(*g*) Ibid. Lib. I. Comment. III. text. VII. pag. 109.

degenerationem indicat. Illæ ergo, quæ per has vias fiunt, hæmorrhagiæ nunquam criticæ ſunt, nec naturæ morbum ſuperantis robore fiunt, ſed à morbi impetu validiſſimo, & auctâ humorum acrimoniâ, pendent: cùm è contra narium hæmorrhagia toties ſalutaris in febre ardenti obſervetur, utì antea demonſtratum fuit. Unde etiam & mictum ſanguineum, & violentam ſanguinis è pulmonibus eruptionem pro certiſſimis mortis ſignis habuit in variolis *Sydenhamus*; fatetúrque (*a*) ſe nullâ methodo has hæmorrhagias compeſcere potuiſſe.

DEGLUTITIO LÆSA MALA. Quanta ſiccitas in faucibus, linguâ, & toto ore interno, quandoque in febre ardenti fiat, dictum fuit §. 739; verùm à tanta ſiccitate harum partium deglutitio læditur; adeóque nocet hoc ſymptoma ut cauſa, & ut ſignum. Ut cauſa, quia ad curationem hujus morbi requiritur magna copia liquidi aquoſi tenuis, quod urinæ materiam ſuppeditabit, & ſudori præbebit vehiculum, utì §. 743, in cura febris ardentis dicetur: verùm deglutitione læsâ ſufficiens liquidi copia ingeri nequit. Ut ſignum verò nocet deglutitio læſa, quia denotat peſſimam organorum deglutitioni ſervientium exſiccationem, vel & quandoque eorumdem inflammationem, quámvis vel ſola ſiccitas deglutitionem lædere poſſit, & frequenter in febribus ardentibus illam impediat. Hinc dixit *Hippocrates*, (*b*) *In febribus derepente ſuffocari, & deglutire non poſſe, citra tumorem, malum eſt.*

EXTREMORUM REFRIGERATIO PESSIMA. Quando nempe non ampliùs recaleſcunt corporis extrema, vel ſaltem diutiſſimè illud frigus manet. Cùm enim febris ardens de genere continuarum remittentium, utì §. 738, dictum fuit, & remiſſiones ſæpe manifeſtæ, atque exacerbationes pariter in hac febre deprehendantur; acerbationis ingruentis tempore extrema ſæpe refrigeſcunt, utì in omni ferè febre incipiente fit (vide §. 563.): verùm frigus extremorum ab hac cauſa natum brevì ceſſat, & ingens calor ſequitur, neque adeo malum ſignum dat tale frigus. Sed ubi per æſtum febris ardentis ſic inſpiſſatus fuerit ſanguis, ut per minores arterias vix tranſire poſſit, tunc ad extrema corporis uſque propelli nequit, & tantùm ferè per vaſa majora & cordi vicina movetur & quidem rapidiſſimè; unde frigus tunc extremorum intolerabilis æſtus circa vitalia comitatur (vide 739.): illud autem frigus extremorum tunc diu manet, imò ſæpe non ampliùs recaleſcunt; utì contigit (*c*) *Philiſco*, (*d*) *Sileno*, aliíſque pluribus, quorum Hiſtoriæ in *Epidemicis* habentur, qui perierunt.

FACIES RUBRA ET SUDANS MALA. Quando per univerſum corpus calidus ſudor æquabiliter diffunditur, optimum ſignum eſt; & febris ardens ſæpius, utì antea vidimus tali ſudore judicatur. Verùm hîc agitur de ſudore, qui in ſola facie & capite obſervatur, utì in moribundis hominibus toties contingit. Videmus enim in morbis acutis paulò antè mortem, quámvis omni morbi decurſu tota cutis ſicciſſima fuerit, ſudoris guttulas erumpere, neque diffluere, ſed figuræ ſuæ tenaces cuti adhærere, & plerumque ſimul frigidus tunc talis ſudor eſt; de quo mirâ phraſi dixit *Helmontius*, (vide *Commentaria* §. 432.) quòd (*e*) *non ſit tam latex in ſuî natura, quantùm ros alimentarius reſolutus, cui mors impe-*

(*a*) Sect. III. cap. II. ubi de curation. Symptomat. pag. 197.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCLXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 867.

(*c*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text. I. Ægrot. I. Charter. Tom. IX. pag. 99.

(*d*) Ibid. text. II. Ægrot. II. pag. 101.

(*e*) Capit. *Latex humor neglectus*. n°. XVII. pag. 303.

rat. Quandoque tamen & calidus talis ſudor, in guttas collectus, in facie apparet, malo etiam omine: tunc enim, ſanguine per febris vehementiam in minora vaſa pulſo, facies rubet; ſimúlque impetu à tergo urgentis liquidi tenuiſſima adhuc pars exprimitur, qui in cutis ſuperficiem emergens in guttas colligitur. Ubi enim ſoluta morbi materies, per vaſa libera & pervia, mota, ſudore expellitur de corpore, nunquam talis ſudor in guttas colligitur, ſed humidi vaporis ſpecie per totum corpus exit æquabiliter; vel collectus in liquorem depluit. Unde bonos ſudores dixit *Hippocrates* (*a*) *qui guttatim ſtillant, & vaporem attollunt.* Contrà verò monuit peſſimos eſſe, qui (*b*) *ſunt frigidi, & qui circum caput tantùm & faciem & cervicem oriuntur. Iſti enim cum febre quidem acuta mortem, cum mitiori verò morbi longitudinem denunciant.* Damnavit pariter eos qui (*c*) *milii inſtar* (in guttulas collecti) *prodeunt, quique ſolo in collo emergunt.* Unde etiam alibi monet, quòd illi, quibus ex febre ardenti pernicies immineret, (*d*) *paululùm in fronte & claviculis exſudabant; ad hæc nemo per univerſum corpus.* Patet ergo, quàm malum ſignum det rubra facies, ſudoris guttulis obſita, in febre ardente: deſignat enim inflammatoriâ ſpiſſitudine immeabilem ſanguinem vaſa aliena ingreſſum eſſe; vel circa arteriarum ſanguinearum ultimas anguſtias hærere, & pauculùm liquidiſſimæ partis adhuc exprimi, ſimúlque, inſtante jam morte, reſolvi ſic exhalantia in cute vaſcula, ut craſſum & viſcidum ſudorem tranſmittant. Quod & optimè notavit *Hippocrates* dicens, (*e*) *Cæterùm univerſalem ſudorum rationem noviſſe oportet. Alii namque exſolutis corporibus, alii verò propter phlegmonis vehementiam ſolent excitari.* Quinam autem ſudores boni aut mali ſint in febribus, pluribus dictum fuit ad §. 594. n°. 2.

PAROTIS NON SUPPURANS EXITIALIS. Quid parotis ſit, in *Commentariis* §. 416, dictum fuit; atque ibi ex *Celſo* (*f*) notatum, quandoque in ſecunda valetudine parotides naſci, atque tunc reprimentibus tentari poſſe; ubi autem ex adverſa valetudine fiunt, tunc reprimentium uſum damnat, & illas mutari & quamprimùm aperiri, commodius eſſe monet. Verùm §. 593, ubi agebatur de illo febris exitu, quo in alium morbum tendit, dum materia critica non expellitur de corpore, ſed ad quædam loca deponitur, etiam parotides numeratæ fuerunt. Adeóque, ubi parotides in febre ardenti fiunt, ſignum eſt, materiam febrilem criticè verſus illas glandulas deponi; cúmque ſanguis in hoc morbo liquidiori parte orbatus ſit, & ſimul majorem acrimoniam acquiſiverit, benigna reſolutio parotidum exſpectari nequit; cùm ad illam humores blandi, motus ſedatus, & cauſa obſtruens non nimis ſolidata requirantur (vide §. 386.): adeóque ſola ſuppuratio hîc locum habet, quæ ergo niſi fiat, pejores inflammationis exitus tantùm exſpectandi ſunt. Vel & quandoque parotides jam tumentes ſubitò evaneſcunt, redeunte iterum materiâ morboſâ in ſanguinem; unde recidivæ peſſimæ, & in febre ardente ſæpe mors ſequitur: utì enim antea in hac paragrapho dictum fuit ex *Hippocrate*, (*g*) *judicatoria non judicantia partim lethalia ſunt,*

(*a*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 609

(*b*) Ibidem.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXV. Charter. Tom. IX. pag. 70.

(*e*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 609.

(*f*) De Medicin. Lib. VI. cap. XVI. pag. 391. 392.

(*g*) Epidem. Lib. II. Sect. I. text. VII. Charter. Tom. IX. pag. 120.

partim difficilis judicationis; deſignant enim irritos naturæ conatus fuiſſe, quod ſemper peſſimum ſignum habetur, niſi ſtatim in alio corporis loco inſignes abſceſſus appareant; vel criticis aliis evacuationibus materia morbi eliminetur, uti pulcherrimè monetur in *Coacis Prænotionibus*, ubi ſequentia habentur: (*a*) *abſceſſus circa aurem* (τὰ πάρ' ὦς Parotides) *ex acutis morbis, maximè in febribus ardentibus, fiunt; & ſi non judicationem fecerint & matureſcant, aut ex naribus ſanguis fluxerit, aut urinæ ſedimentum craſſum habuerint, ægri pereunt. Plerique verò talium tumorum antea ſubſidunt. Verùm conſiderare oportet inſuper etiam ipſas febres, ſive augeſcant, ſive remittant, atque ſic pronunciare.* Sic enim limitatur illud præſagium, quod alibi magìs abſolutè ponitur, (*b*) *Ex febre ardente, abſceſſu purulento circa aurem non oborto* (non ſuppurato) *non valde ſervantur.* Si enim aliâ viâ exeat morbi materies, ſpes eſt. Inde etiam optimè monuit *Hippocrates*, conſiderandum eſſe, an febris intendatur, vel remittat; ſi enim, evaneſcente parotide, febris ſubitò augeatur, novimus materiam febrilem, de novo ſanguini miſtam illas turbas facere; adeóque malum morbi exitum metuendum eſſe. Ubi verò hoc non fit, brevì per alias vias exituram; vel ad alia loca deponendam eſſe, ſperare licet. Hinc optimè dixit *Hippocrates* alio in loco (*c*), damnoſas eſſe parotides, ſi abſque judicatione ſenſim diſſipentur. Quandoque etiam contingit, ut parotides diſpareant, (*d*) & mox morbi augmentum vel recidiva fiat; & deinde de novo iterum aſſurgant & permaneant. Sæpius autem, dum evaneſcunt parotides, ad alia loca deponitur materies morbi, vel exit de corpore, ſi ſuperfuturi ſint ægri. Sic notavit *Hippocrates*, quòd parotidibus (*e*) *evaneſcentibus, ad ilium ſiniſtrum, ſummámque coxendicem* gravitas decubuit.; & tardè, quadrageſimo nempe die, convaluiſſe ægrum. Et paulò pòſt habet ſequentia, (*f*) *Quibus tumores circum aures in febribus cum dolore exſurgunt quibuſdam judicatoriè ceſſante febre, neque ſubſidebant, neque ſuppurabantur; eos, ægris oborta biliosa diarrrhæa, aut dyſenteria, aut craſſarum urinarum ſedimentum, veluti Hermippo Clazomenio, ſolvit.* Huic autem *Clazomenio* (*g*) decimo ſeptimo die morbi ortæ parotides manebant quidem, ſed non ſuppurabantur; trigeſimo verò primo die, poſt alvi fluxum & urinas craſſas, ſubſederunt. Ex quibus omnibus apparet, parotides in febre ardenti, ſi non ſuppurentur, exitiales eſſe; niſi illis ſubſidentibus, vel abſque ſuppuratione permanentibus, aliâ viâ criſis fiat, ſive per effluxum, ſive per abſceſſum; atque tunc in tali caſu non niſi longo tempore ægri judicantur.

Quandoque etiam febribus quibuſdam ardentibus epidemicè graſſantibus familiare fuit, ut parotides (*h*) abſque ſuppuratione evaneſcerent: notátque *Foeſius* abſque periculo hoc factum fuiſſe, (*i*) procuratis per ſudores, aut alvi fluxum, vacuationibus.

(*a*) N°. CCVIII. Charter. Tom. VIII. p. 863.
(*b*) Ibid. n°. CXXXIX. pag. 849.
(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CLXXII, ſeu ad calcem. Charter. Ibid. p. 808.
(*d*) Id. Lib. de Humor. Comment. III. text. XXXIV. Charter. Ibid. pag. 581. Confer Epidem. Lib. VI. comment. IV. text. I, Charter. Tom. IX. pag. 474.
(*e*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXVII. Charter. Tom. IX. pag. 67.
(*f*) Ibid. text. LXXXI pag. 75.
(*g*) Ibid. Comment. III. text. X. ægrot X. pag. 112.
(*h*) Ibid Comment. I. text. XI. pag. 19. & Lib. II. Comment. II. text. VII. pag. 128.
(*i*) Hippocrat. operum Sect. II. ubi de Coac. Prænot. n°. CCIII. pag. 136.

Neque

Neque cogitandum eſt, licèt parotides in febribus ardentibus ortæ ſuppurentur, ſemper certam ſalutem ſequi: minùs enim tutæ ſemper ſunt illæ criſes, quæ per abſceſſum fiunt. Sic notavit *Hippocrates*, binis ægris ſuppuratas fuiſſe parotides, (*a*) illóſque tamen periiſſe. Quam rem poſtea ſummi nominis Medici ſuis (*b*) Obſervationibus confirmaverunt.

Ubi autem hominibus abſque febre prægreſſa, & cæterùm ſanis, parotides oriuntur, quod ſæpius vidi, nullum in his periculum eſt, licèt ad ſuppurationem non perveniant, ſed diſſipentur: quod & *Hippocrates* in quadam conſtitutione epidemica pluribus contigiſſe notat. Sed tunc, utì optimè monet, tubercula illa (*c*) *laxa erant, magna, fuſa, citra inflammationem, doloris expertia:* in quibus curandis tutum, (*d*) reprimentium uſum *Celſus* dixerat. Cùm contrà parotides, in febre ardente natæ, minores, duræ & dolentes eſſe ſoleant.

ALVUS NIMIS FLUXA LETHALIS. Critico alvi fluxu febrim ardentem ſanari quandoque, antea vidimus; verùm hìc agitur de illo alvi fluxu, qui ſymptomaticus potiùs habendus eſt, & affatim prorumpit. Strictam alvum in his morbis eſſe, minimè conducit: cùm enim acrior vel corrupta bilis toties has febres incendat, utì dictum fuit, & per inſignem æſtum citò corrumpatur bilis etiam ſana, patet, magìs profore, ſi hæc ſaburra primis viis exeat, cùm aeris libero acceſſu, calore, & morâ, in peſſimam abeat brevì putrilaginem. Unde etiam in cura ardentis febris tantum uſum habent clyſmata, non tantùm quia diluunt, laxant, refrigerant, verùm etiam, quia omne putridum in inteſtinis hærens eluunt. Non ergo malum eſt, ſi in febre ardente laxior alvus ſit: quinimo *Hippocrates* notavit, raro contingere febres ardentes illis, qui (*e*) laxiorem alvum habent; & obſervavit (*f*) alvum adſtrictam fuiſſe illis, quibus ex febre ardenti pernicies imminebat. Ubi autem, (*g*) ingenti copiâ per alvum exeunt liquida, & inprimis antequam, (*h*) ulla coctionis indicia apparuerint, lethale eſſe pronunciavit *Hippocrates*, utì jam ſæpius dictum fuit (vide § 586. 590. 720.). Solent tunc autem illa, quæ alvo exeunt, olidiſſima eſſe; unde humorum diſſolutionem putridam, adeo hìc metuendam, denotant; ſimúlque magna copia liquidi de corpore ſic ſubducitur, & vires ægrorum proſternuntur; adeóque talis alvi fluxus nocet tamquam cauſa & ſignum.

CUM TREMORE ABIT IN DELIRIUM, INDE IN MORTEM. Quando §. 627, & ſequentibus de tremore febrili agebatur, conſtitit, immeabilitatem liquidi, per arterias encephali movendi, in morbis ſæpe tremoris cauſam eſſe. Cùm autem in febre ardenti diſſipentur liquidiſſimæ ſanguinis partes, & reſiduum ingenti æſtu torreatur, patet, quare tremores in febre ardenti fiant. Si autem tremorem ſequatur delirium, novimus ab eadem cauſa turbari totum ſenſorium commune, adeóque ſummum mortis periculum adeſſe.

Habetur quidem apud *Hippocratem* quòd, (*i*) *quibus in febribus ardentibus tremores*

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. II. text. LXXXIV. Charter. Tom. IX. pag. 78.

(*b*) Holler. & Jacotii Comment. in Coac. Hippocrat. pag. 209.

(*c*) Epidemior. Lib. I. Comment. I. text. XI. Charter. Tom. IX. pag. 19.

(*d*) De Medicin. Lib. VI. cap. XVI. p. 392.

(*e*) Lib. de Aere, Loc. & Aqu. cap. II. n°. XIII. Charter. Tom. VI. pag. 190.

(*f*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXV. Charter. Tom. IX. pag. 70.

(*g*) Coac. Prænot. n°. CXXX. Charter. Tom. VIII. pag. 858.

(*h*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LVII. Charter. Ibid. pag. 740. Confer. Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 146, & alibi paſſim.

(*i*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 262. Confer. Coac. Prænot. n°. CXXXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 859.

oboriuntur, eâs delirium ſolvit; verùm notavit *Galenus*, in Commentariis ſuis, (*a*) ſolutionis vocabulum impropriè hîc uſurpari, cùm plerumque morbi ſanationem ſignificet, in hoc autem caſu ex malo in pejus tranſitus fiat. Verum quidem eſt, ſequente delirio tremores ſæpe tolli, inprimis ſi illud ferox fuerit; tunc enim immani muſculorum robore valent ſæpe tales ægri, ſed ſemper infauſto omine, utì facilè patet.

TRANSIT IN PERIPNEUMONIAM SÆPE CUM DELIRIO. Quòd in peripneumoniam tranſire ſoleat febris ardens, in *Commentariis* §. 739, dictum fuit. Ratio ex antè dictis facilè patet; utì etiam quare delirium ſæpe adſit. Ubi autem bina hæc adſunt in febre ardenti, ægros in maximo diſcrimine verſari nemo dubitat: imò *Hippocrates* binorum horum concurſum lethalem pronunciavit, dicens, (*b*) *Quibuſcumque in febre non intermittente ſpirandi difficultas, & delirium acciderit, lethale.*

POST INGENTIA ALVI TORMINA QUÆ ORITUR, PESSIMA. Deſignat enim inteſtina & meſenterium inflammatione correpta eſſe: verùm febris ardens dum hæc comitatur, ſummum periculum eſt, ne brevì lethalis hîc gangræna ſequatur. Quàm citò autem nata in his locis inflammatio in gangrænam abeat, dictum fuit in vulnerum abdominis Hiſtoria; & poſtea adhuc de hac re agendum erit, quando inteſtinorum inflammatio pertractabitur. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* (*c*) *in febribus acutis...*, *vehementes circa viſcera dolores*, malos eſſe pronunciaverit; & alibi dixerit, (*d*) *Ex alvi dolore laborioſo febris ardens pernicioſa.*

SOLVITUR CRITICE CUM RIGORE. Quando ſimul cum frigoris ſenſu totum corpus concutitur, rigor vocatur; qui ſi levior & momentaneus fuerit, horripilatio etiam dicitur (vide §. 563.). Appellatur & horror, quia à re horrida conſpecta, vel per memoriam repræſentatâ, ſimilis concuſſus corporis fit. Unde dixit *Galenus*, quòd non procul ab hujus affectionis notione abiiſſe videantur illi, qui rigorem refrigerationis ſenſum eſſe voluerunt: non enim ſemper cum frigore adeſt frigoris ſenſus: (*e*) *Quæ enim reſoluta ſunt, torpida, difficili aut prorſus nullo ſenſu prædita, omnia perfrixerunt ..... Sed nullum ex his frigiditatem, quæ in ipſo eſt, percipit, unde neque riget; ſin autem ſentiat, protinus certè & rigebit.*

Obſervaverat jam *Hippocrates*, quòd (*f*) *febris ardens rigore ſuperveniente ſolvitur.* In febre enim ardenti, utì mox ſequenti paragrapho dicetur, ſanguis liquidiſſimâ ſuî parte orbus circa arteriarum extrema hærere incipit, atque inflammationem per univerſum ferè corpus facit. Impedito ſic libero tranſitu ſanguinis in venas, illæ deplentur, & omnis ferè ſanguis in ſyſtemate arterioſo colligitur, unde ſummæ reſiſtentiæ naſcuntur ſanguini ex corde in arterias pulſo, adeóque & validus attritus, & hunc ſequens ſummus æſtus. Ubi autem uſu diluentium & attenuantium remediorum incipit ſolvi inflammatoria illà ſanguinis tenacitas, atque ſanguis ſic diſponi, ut per ultimas arteriarum anguſtias in venas ſanguineas tranſire poſſit, ſolvuntur hæc obſtacula, & in vacuas venas ſanguis quàm liberrimè tranſit. Uno ergo momento tollitur ingens illa reſiſtentia, quæ priùs in arteriis aderat, adeóque attritus, qui antea validiſſimus erat, jam ferè nullus eſt: ergo ſtatim minuitur calor, & ſubitò quidem, dum in vacuas venas pulſus ſanguis abſque ullo attritu partium ad ſe mutuò verſus cor movetur. Verùm & poſtea cor acceptum à venis ſanguinem

(*a*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 262.
(*b*) Ibid. Sect. IV. n°. L. pag. 167.
(*c*) Ibid. n°. LXVI. pag. 177.
(*d*) Coac. Prænot. n°. CXXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 859.
(*e*) Lib. de Tremor. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 208.
(*f*) Coac. Prænot. n°. CXXXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 859. Aphoriſm. Sect. IV. n°. LVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 171.

per arterias pervias jam libere propellit, unde longè minor attritus. Si jam ſimul conſideretur, toto morbi decurſu liquidorum movendorum molem plurimùm imminutam eſſe (obeſus enim homo dimidium ſæpe ſui ponderis perdit, & pallidus & gracilis ex periculoſo hoc morbo emergit,) patet iterum, quare, libero tranſitu per arterias reſtituto, tam ſubitum refrigerium fiat. Verùm ſubitum frigoris, poſt validum æſtum, ſenſum, concuſſus totius corporis ſequitur, id eſt, rigor; utì experiuntur illi, qui calido ex hypocauſto prodeuntes frigido aeri ſe exponunt.

Ex his apparet, qualis ille rigor ſit, quo criticè quandoque ſolvitur febris ardens: non enim omnis rigor in hac febre contingens bonus eſt, ſed tantùm ille, qui à ſubita reſtitutione æquabilis humorum motûs per vaſa fit. Dum enim nova acceſſio fit, ſive paribus ſive imparibus diebus, rigor adeſt, ſed levior longè, quàm ille, qui criticus eſt. Præterea diſtinguimus ſalutarem illum rigorem ab aliis, ſi poſt coctionis ſigna, & in die critico contingat, & evacuationes quaſdam criticas præcedat, vel & mox ſequatur. Sic dum narium hæmorrhagia larga in febre ardenti contingit, illam ſæpe rigor talis criticus ſequitur, qui ægrum & adſtantes inani percellit metu, ac ſi mors inſtaret; cùm contrà in limine ſanitas adſit. Magnâ enim tali evacuatione ſanguinis arterioſi ſic minuitur preſſio in fines arteriarum obſtructarum, ut retropulſu molecularum obſtruentium inflammationis reſolutio fiat (vide §. 400. n°. I.) Quòd autem ſedulò obſervari debeat, quo tempore rigor in febre ardenti contingat, ut firma inde prognoſis haberi poſſit, patet ex *Hippocrate* dum monet, (*a*) *quibus in febribus ſexto die rigores oboriuntur, ii arduam criſin portendunt.* Verùm hoc commune habet rigor cum omnibus aliis criſibus, utì patuit ex illis, quæ eâdem hâc paragrapho de diebus criticis dicta fuerunt. Conſtitit enim tunc, diem ſextum veteribus Medicis ſemper ſuſpectum fuiſſe, quòd in illo plerumque malæ tantùm, vel ſaltem infidæ, criſes fierent. Poſſe autem rigorem à malis cauſis fieri ſatìs patet: dum enim immeabilis redditus ſanguis ad extrema uſque corporis propelli nequit, rigor oritur, quem dein extremorum frigus, peſſimum in febre ardente ſignum, ſequitur. Tales rigores damnavit *Hippocrates* dicens, (*b*) *Ex rigore perſrigerationes, non recaleſcentes, malæ.* Poſt criticum autem rigorem, reſtituto libero humorum per vaſa motu, brevì ſequitur æquabilis per univerſum corpus calor. Sic in muliere, quæ (*c*) *in mendacium foro decumbebat*, frequentes contigerunt rigores, ſed vel cum exacerbatione omnium ſymptomatum, vel cum frigore extremorum, quæ non ampliùs recaleſcebant; unde & periit.

Quámvis autem criticus talis rigor ſolutam & mobilem jam morbi materiam denotet in febre ardenti, tamen hæc raro vel nunquam habet tales dotes, ut ſanis aſſimilata humoribus cum illis fluere poſſet per vaſa, abſque ulla notabili functionum perturbatione. Valido enim tali morbo nimis mutantur humores: unde ferè ſemper ſoluta hæc materia morbi aliquam retinet dotem, quâ æquabili circulationi repugnet, adeóque critica evacuatio ferè ſemper talem rigorem ſequi ſolet: itaque febris ardens ſolvitur quidem cum rigore, raro tamen vel nunquam ſolo hoc rigore ſanatur. Sic *Cleonactidi* octogeſimo die rigor obortus eſt; verùm eodem

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 150. Confer. Coac. Prænot. n°. XV. Charter. Tom. VIII. pag. 854.
(*b*) Prædict. Lib. I. Comment. II. n°. LXV. Charter. Tom. VIII. pag. 744.
(*c*) Epidem Lib. III. Comment. II. text. IX. Ægrot. XII. Charter. Tom. IX. pag. 252. 253.

die ſudore copioſo, & urinis ſedimentum rubrum & æquale habentibus, (*a*) *perfectè judicatus eſt.*

§. 742. QUIBUS explanatis haud difficulter morbus præſens cognoſcitur. Neque de ejus cauſa propiori, & proxima ambigetur; eſt enim à cruore orbato parte blandiore, liquidiore, inflammatione per univerſum corpus, viribus validioribus. Quin præſagia haud infirma hinc deducentur.

Ex illis, quæ ad §. 738, & 739, dicta fuerunt, conſtitit, quænam febris ardens vocanda ſit, & quomodo ab aliis febribus diſtinguatur. A ſynocho putri enim differt, quòd non uno & continuo decurſu abſolvatur, ſed remiſſiones atque exacerbationes notabiles habeat. Ab intermittentibus verò febribus diſtinguitur, quòd non deſinat ad perfectam integritatem febrilis impetus. A continuis remittentibus levioribus, æſtu ſummo, inprimis circa vitalia, & remiſſiore calore verſus extrema, ſiti inexplebili, ariditate totius corporis, inprimis differt: eodem tamen cum illis genere continetur, & tantùm ſymptomatum malignorum numero & vehementiâ illas ſuperat.

Cauſam autem proximam talem eſſe, qualis in textu deſcribitur, patet, ſi conſiderentur cauſæ remotæ prægreſſæ, & ſymptomata præcipua, quæ in febre ardenti obſervantur. Labore enim nimio, ſolis æſtu & reliquis, quæ §. 740, enumerantur, liquidiſſimam & blandiſſimam partem ſanguinis, aquam nempe, diſſlari, nemo dubitat; ſimúlque reſiduum, hoc aquoſo diluente orbatum, ad inflammatoriam tenacitatem diſponi, & majorem acrimoniam acquirere; per quam, ſive ſolam, ſive per calefacientia aromatica acria uſurpata auctam, quandoque & concurrente ſtimulo epidemico, incitatur circulatorii motûs velocitas, ſícque validiſſima febris accenditur. Symptomata autem primaria §. 739, recenſita idem docent, inprimis urens calor, reſpiratio anheloſa, ſiccitas totius corporis, ſitis inexplebilis, & perturbatio omnium ferè functionum.

Cùm autem febris ardens adeo periculoſus morbus ſit, inprimis incumbendum eſt, ut firma habeantur præſagia, ex quibus conſtare poſſit, quid in hoc morbo metuendum ſit, quid ſperare liceat. Nam (*b*) *omni prorſus culpâ vacabit* Medicus, ſi præviderit & prædixerit, quinam perituri ſint, vel evaſuri, atque ideo monuit *Hippocrates*, (*c*) *Medicum providentiæ ſtudio incumbere, optimum eſſe.* Agnoſcit quidem, morbos ſanare, eſſe (*d*) *præſtantius quàm futura prænoſcere;* verùm ſanos, (*e*) *omnes ægrotos efficere nemo poteſt*; ſed & Medicus, (*f*) *eos qui ſervari poſſunt, multò etiam meliùs ſervare poterit, longè antè ſingulorum curationem præmeditatus.*

Ex omnibus autem illis, quæ de cauſis, ſymptomatibus, & decurſu febris ardentis dicta fuerunt, firma ſatìs prognoſis haberi poterit. Periculum adeſſe in hoc morbo, agnoſcunt omnes, varium autem diſcriminis gradum ex ſymptomatum numero & vehementiâ diſcimus Cerebri functionum læſiones prævidemus facilè,

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. VI. ægrot. VI. Charter. Tom. IX. pag. 108.
(*b*) Hippocrat. Prognoſtic. Commentar. I. Sentent. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 585.
(*c*) Ibid. Sentent. I. pag. 583.
(*d*) Ibid. Sentent. III. pag. 584.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibid. Sentent. IV. pag. 585.

dum novimus, ſanguinem minùs meabilem, rapidiſſimè tamen pulſum, dilatatis vaſorum minorum orificiis illa ingredi, obſtruere, inflammare, ſimúlque tenuiſſimam & mobiliſſimam partem ſanguinis deficere; adeóque ſpirituum ſecretionem, illorúmque liberum tranſitum per encephali ſubſtantiam & nervos, impediri; hinc delirium, coma, convulſio, &c, toties febrim ardentem comitantur. Summus æſtus circa vitalia, rapidiſſimus ſanguinis ſpiſſioris motus, & ſiccitas ingens, pulmoni periculum imminere docent, ne vel ruptis vaſis lethale ſanguinis ſputum fiat; vel, immeabili ſanguine pulmonis vaſis infarcto, in peripneumoniam funeſtam tranſeat febris ardens. Quibus autem modis natura ſanationem tentet in hoc morbo; quibus viis morbi materiam eliminet; quo tempore morbi hoc tutò & certò faciat; quibuſnam ſignis hæc naturæ molimina præviderí poſſint; quomodo cognoſci poſſit, an ſalutaris, an funeſtus, an verò dubius horum futurus ſit exitus; omnia hæc tradita fuerunt. Patet ergo, quòd ex hactenus dictis omnia, quæ ad prognoſin pertinent, hauriri poſſint.

Offendit quoſdam, quòd in febre ardenti inflammatio per univerſum corpus adeſſe dicitur, dum credebant, tunc illico circulationem debere deficere, cùm nulla pervia forent vaſa. Verùm, utì conſtitit ex illis, quæ in Capitulis *de obſtructione & inflammatione* dicta fuerunt, inflammatio naſcitur, dum dilatata minorum vaſorum initia majores moleculas recipiunt, quæ per illorum extrema tranſire nequeunt, (vocabatur tunc error loci, quem ex ſolo exceſſu motûs circulatorii fieri poſſe ad § 100, demonſtratum fuit.). Unde poteſt inflammatio per univerſum corpus fieri, licèt per arterias ſanguiferas, ſi non omnes, ſaltem plurimas ſanguis adhuc tranſeat. Talem autem adeſſe in febre ardenti inflammationem, docet rubor faciei, & ſæpe reliquæ cutis corporis, quandoque & poſt mortem manens. Cadaverum hoc morbo defunctorum inſpectio demonſtravit, cerebri corticem, in quo naturaliter nihil rubri invenitur, totum rubuiſſe, ac ſi Arte Anatomicâ repletus fuiſſet. Simul etiam hinc apparet, quare tantus calor adeſſe poſſit, licèt ingens adeo vaſorum numerus impervius fuerit: per arterias enim maximas ſanguis ruber, ob fluidiſſimæ partis jacturam denſior, magnâ velocitate movetur, & ab his cauſis ſummum calorem naſci debere demonſtratum fuit, ubi de *Calore Febrili* agebatur.

§. 743. CURATIO exigit aerem purum, frigidum, renovatum ſæpius: Integumenta mininè ſuffocantia, vel aggravantia corpus: Situm corporis erectum ſæpe: Potus copioſos, blandos, demulcentes, ſubacidos, aqueos, calidos; cibos leves, farinaceos, hordeatos, avenaceos, ex fructibus ſubacidis confectos: Venæ-ſectionem, ſi morbi initium, plethoræ indicia, inflammationis ſingularis ſigna, calor intolerabilis, rarefactio nimia, revulſio neceſſaria, ſymptomata urgentia, neque alio remedio facilè ſuperanda, hanc exigunt: Clyſmatum blandorum, diluentium, laxantium, antiphlogiſticorum, refrigerantium applicationem repetendam, prout vis ardoris, ſiccitas alvi, revulſio, requiſita imperat: Humectationem totius corporis, hauriendo aerem fumo calidæ blandum per na-

res, colluendo os, & guttur, lavando pedes, manúſque tepidâ, fovendo ſpongiis calidis loca, ubi plurima vaſa contactui magìs expoſita: Medicamenta aquoſa, blanda, nitroſa, grato acore ſapida, alvum leniſſimè laxantia, urinæ materiem ſuppeditantia, ſupplentia, ſudori vehiculum copiâ præbentia, non acrimoniâ, omnem contractionem fibrarum, craſſitiem liquorum, acrimoniam eorumdem ſolventia, diluentia, temperantia.

Cùm ex illis, quæ hactenus tradita fuerunt, conſtet in febre ardenti eſſe ſummum æſtum, liquidiſſimæ partis diſſipationem, & reſidui inſpiſſationem, ſiccitatem corporis totius, & degenerationem humorum in putredinem; patet, in curatione requiri, ut temperetur nimius calor; reſtituantur liquida, quæ perierant; ſolvatur & attenuetur illud, quod in concretionem tendit; humectetur totum corpus; atque talia adhibeantur, quæ omni putredini maximè reſiſtunt. Unde curatio exigit,

AEREM PURUM, FRIGIDUM, RENATUM SÆPIUS. Tantus quandoque circa vitalia viſcera in febre ardente decumbentibus æſtus obſervatur, ut aerem inſpiratum accendat, utì §. 739, dictum fuit. Atque à tanto calore metus eſt, ne ſanguis coaguletur, & in pulmonalis arteriæ anguſtiis hæreat; ſícque febris ardens, utì ſæpe fit, in ſubitò lethalem peripneumoniam terminetur: unde patet, opus eſſe, ut grato frigidi aeris refrigerio calor ille temperetur. Cùm autem in his ægris ſubputridæ exhalationes continuò de corpore exeant, etiam moleſtæ ſanis hominibus, qui illorum curam gerunt; aer loci, in quo decumbunt, brevì his repletur & inquinatur, adeóque frequentem renovationem poſtulat: niſi enim hoc fiat, coguntur miſeri non ſine magno damno infectum talem aerem haurire continuò. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 698, dicta ſunt de noxis, quæ à calore lecti & aeris clauſi in morbis acutis contingunt.

INTEGUMENTA MINIME SUFFOCANTIA VEL AGGRAVANTIA CORPUS. Dum ab hyemali frigore corpus defendere volumus, ſtragulis corpus obruimus, ſícque in proprii vaporis balneo hærentes caleſcimus. Si ergo in febre ardenti idem fiat, calor adeo intenſus adhuc augebitur, & ſimul omnia illa mala fient, quæ ab aere clauſo non renovato ſequuntur in hoc morbo. Hinc *Celſus*, utì ad §. 698, dictum fuit, in cura febris ardentis juſſit, ut amplo conclavi teneretur æger, (*a*) *quò multum & purum aerem trahere poſſit; neque multis veſtimentis ſtrangulandus, ſed admodum levibus tantùm velandus eſt.* Similia & *Aëtius* poſuit tamquam primaria in febribus ardentibus auxilia, dicens, (*b*) *Decubitus ſit in locis frigidis patentibus & aere puro perflatis. Stratum molle & ſæpe renovatum. Amicula aſſiduè permutata, & ſatis gracilia, non ſordida. Lectus ſit abunde amplus, quò poſſint membra calefacta ſubinde ad alias atque alias partes transferri. Et per flabellum aer ignavior concitetur.* A veterum Diſciplina receſſerunt poſtea Medici, qui in hac opinione erant, per ſudores, etiam in initio, calidis remediis & ſtrangulorum pondere extortos, febres ſanari debere. Quàm periculoſum autem ſit hoc ten-

(*a*) De Medecin. Lib. III. cap. VII. n°. II. pag. 134.

(*b*) Tetrabibl. 2. Serm. I. cap. LXXVIII. pag. 253.

tare, niſi morbi materies & cauſa adeo tenues & mobiles fuerint, ut ſic difflari de corpore poſſint, antea dictum fuit (vide §. 594. n°. 2, & 715, 716, &c.). Neque novus hic in febribus ardentibus curandis error eſt; nam & *Celſus* jam de hoc conqueſtus fuit, dicens, ubi de ſudore promovendo poſt febrim finitam, vel ſaltem decreſcentem, agit: (*a*) *Hujus autem rei cauſâ continere æger ſub veſte, ſatis multâ manus debet, eadémque crura, pedéſque contegere: quâ mole plérique ægros in ipſo impetu febris, potiſſiméque ubi ardens ea eſt, malè habent.* Conducit etiam, quò minùs caleſcant, ut tales ægri potiùs ſupra culcitram, quàm lectum plumis refertum, decumbant. Quomodo autem gratum aeri refrigerium conciliari optimè poſſit, §. 605. n°. 2, dictum fuit.

SITUM CORPORIS ERECTUM SÆPE. Quantum uſum habeat ad compeſcendum nimium febris impetum, ſi ægri quotidie per aliquod tempus à lecto abſtineant, & in ſedili erecto corpore ſedeant, in *Commentariis* §. 610, dictum fuit. Simul etiam deliria, hîc inprimis metuenda, vitantur, vel compeſcuntur, ſi jam adfuerint; quia in horizontali corporis ſitu, cæteris paribus, majori copiâ & impetu ſanguis verſus caput tendit. Adeo autem confidebat huic auxilio *Sydenhamus*, ut in Variolis, dum ob nimium febris impetum jam in ipſo mortis agone conſtituerentur ægri, ab hoc ſolo ferè quid boni ſperaret, (*b*) ſéque plures ſic à morte liberaſſe teſtetur. Neque multùm mali metuendum eſſe, licèt frigidiuſculo aeri, non multùm etiam tecto corpore, exponantur tales ægri, miro caſu probat. Juvenis enim quidam in (*c*) *ipſo ætatis flore, circa mediam æſtatem, variolis correptus eſt, iiſque paulò pòſt phrenitis acceſſit.* Dúmque nutrix, quæ ejus curam gerebat, in urbem profecta aberat, mori videbatur adſtantibus, atque cadaver, ut putabant, (*d*) *è lecto ſublatum ac nudum menſæ imponunt, linteo ſuperſtrato.* Rediens nutrix, amoto linteo, *ſubobſcura quædam vitæ indicia conſpicari ſibi viſa eſt; ac proinde ſtatim projectum corpus in lectum repoſuit;* atque poſt aliquot dies interpoſitos incolumis evaſit, qui pro mortuo habitus, nudus ferè, libero aeri tamdiu expoſitus fuerat.

POTUS COPIOSOS, BLANDOS, DEMULCENTES, SUBACIDOS, AQUEOS, CALIDOS. Ut nempe reſtituatur aquoſæ ſanguinis partis jactura. Sitis inexplebilis, febris ardentis ſemper comes, quamdiu mens conſtat, ſatis indicat copioſum potum, utì & ingens totius corporis ſiccitas. Cùm autem per febrim ipſam humores in majorem acrimoniam tendant, requiritur ſimul, ut potus blandi & demulcentes ſint, ſimúlque acidi, vel ſaltem ſponte ſuâ in acidum vergentes; ut nempe occurratur putridæ degenerationi humorum, in febre ardenti ſemper metuendæ. Decocta avenæ, hordei, oryzæ, &c, emulſa ex his & ſeminibus farinoſis parata, acidi vegetabilium ſucci, vel & fermentati, acetum nempe & vinum tantâ aquæ copiâ diluta, ut ſtimulo ſuo nocere nequeant, rob & ſyrupi Officinales his decoctis diluti, gratiſſimos ſimul & ſaluberrimos potus exhibent: ſimúlque magna in his varietas haberi poterit, dum non omnibus eadem placent; imò & eidem homini contingat in hoc morbo ſæpius, ut nunc hos, nunc illos, potus, ſumat avidiùs. Hoc & notavit *Hippocrates*, atque ideo, (*e*) varias potuum in febre ardente ſpecies recen-

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. VI. pag. 130.
(*b*) Sect. III. cap. II. ubi de curation. ſymptomat. pag. 195.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 196.
(*e*) De Morb. Lib. III. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 594. 595.

ſuit, quæ tamen omnes habent illas dotes, quæ deſcriptæ fuerunt. Sic ſeminis lini decoctum, mulſam, aquam ipſam puram, decoctum hordei vel crudi, vel torrefacti priùs (quod tunc ſimilem Coffe Aſiaticorum potum dat) vinum aquâ dilutum, &c, laudat.

Diſputatum tamen fuit, an frigidos potus, an verò calidos, in febre ardente dare conduceret, inprimis cùm multa veterum Medicorum loca doceant, quòd frigidos potus in febre ardente laudaverint, & igneum in hoc morbo ardorem frigidâ quaſi exſtinguere tentaverint. Sic *Hippocrates* dicit, de his potionibus agens, (*a*) *Multos autem edunt effectus: aliæ ſiquidem mictionem provocant, aliæ alvi dejectionem, aliæ utrumque, aliæ neutrum, ſed tantùm refrigerant, ut ſi quis in vas aquæ ferventis frigidam aquam infundat, aut vento frigido vas ipſum exponat:* & plures ex deſcriptis poſtea potibus frigidos dari juſſit. Quinimo *Galenus* duo tantùm capita curationis in cauſo agnovit; (*b*) bilioſos nempe humores debere exſtingui, vel perfectè evacuari. Ad exſtinctionem autem, frigidæ potum laudavit, quo cauſos ſe curaſſe perpetuò dicit, & quidem tam crebras fuiſſe has curationes, ut nequidem numeri meminerit. Sic & *Celſus* monuit, quòd quidam (*c*) *aquâ frigidâ tantùm ad ſatietatem datâ pro medicamento*, uterentur in febre ardenti. Ubi tamen inflammationis præſentis ſigna adſunt, vel futuræ metus eſt, patet facilè, quanta mala metuenda ſint, ſi æſtuanti à febre corpori gelidus potus affatim ingereretur. Videantur illa, quæ circa hanc rem in *Commentariis* §. 640. n°. 1, habentur. Ibi enim conſtitit, nec abſolutè ſemper *Galenum* adhibuiſſe gelidum potum in hoc morbo, ſed (*d*) *quum jam mediocriter concocti humores eſſent*; & *Celſum*, (*e*) plurimas cautelas dediſſe, ne temere hoc in omni caſu tentaretur. Imò videntur Medici veteres, dum frigidum potum darent, ſemper aliquid mali timuiſſe, inprimis ſi largis hauſtibus ingereretur: ſic dum *Hippocrates* aquam mulſam aquoſam ad dimidias decoctam commendat, illam frigidam quidem, ſed (*f*) paulatim, exhiberi juſſit. Et *Aëtius* integro capitulo de frigidæ aquæ exhibitione egit, noxas recenſens, quæ inde quandoque contingunt, & cautelas monens, quæ in hujus exhibitione obſervandæ ſunt. Noluítque in principio vel augmento morborum propinari, ſed tunc inprimis prodeſſe, quando (*g*) *præattenuatos humores* (προλελεπτυσμένυς χυμῦς) roborata per frigidæ potionem ſolidarum partium natura aggreditur, ſícque aptiſſimâ phraſi explicat, tantùm tunc prodeſſe, ubi humorum tenuitas adeſt. Præterea de cura febris ardentis agens idem Auctor, monuit, (*h*) aſſiduum uſum epithematum frigidorum, quæ pectori & ventriculo applicabantur, vitandum eſſe; & calida eadem applicata videtur præferre. Aliquando poſt cibum, aquam frigidam ad cochlearis unius aut duorum menſuram ſorberi juſſit; maluítque, ut in totum ipſorum potus, (*i*) *lactei teporis* eſſet; ſic enim γαλακτῶδες vocabulum vertendum eſſe probat *Foëſius*. Præterea, ubi

(*a*) Ibid. pag. 594.

(*b*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. XII. Charter. Tom. XI. pag. 124.

(*c*) De Medecin. Lib. III. cap. VII. n°. II. pag. 135.

(*d*) Method. Medend. Lib. IX. cap. XVI. Charter. Tom. X. pag. 220.

(*e*) De Medecin. Lib. III. cap. VII. n°. II. pag. 135.

(*f*) De Morbis Lib. III. cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 594.

(*g*) Tetrabibl. II. Serm. I. cap. LXXII. pag. 249. & in Editione Græc, apag. 84. verſâ.

(*h*) Ibid. cap. LXXVIII. pag. 253. In Edit. Græca. pag. 86.

(*i*) Œconom. Hippocrat. in voce γάλα πεπυρωμένον. pag. 132.

jam

jam adeſſe frigidæ exhibendæ tempus in febre ardente credebat, monet iterum, minimum cujuſdam mali imminentis metum impedimento eſſe, ne exhibeatur; maluítque tunc ab *aquæ fractæ* uſu incipere : ſic autem vocavit, quando aquæ frigidæ partes quinque ad partem unam aquæ temperatæ calidæ miſcerentur. Quinimo monet in fine ejuſdem capituli, quoſdam Medicos methodi ignaros, & imitatos illa, quæ ab ipſo facta viderant, nihil profeciſſe, ſed & lethales habuiſſe ſucceſſus.

Ex quibus omnibus, ut puto, apparet, veteres Medicos non adeo abſolutè, ac voluerunt quidam, commendaſſe gelidum potum in febre ardenti; ſimúlque patet, quando & quibus ſub cautelis prodeſſe poſſet. Interim tamen nunquam nocebit calidos potus propinare, cùm ſic magìs laxentur vaſa, & meliùs diluantur liquida; neque ullus metus ſit à conſtrictione ſolidarum partium, vel liquidorum coagulo, quæ utraque ab imprudenti frigidi potûs exhibitione metuenda ſunt. Neque repugnat, quòd aeris frigus laudetur in hoc morbo; námque aer, longè rarior aquâ, caleſcit illico, dum inſpiratur; & nemo prudens gelidiſſimum hyemali brumâ aerem æſtuanti à febre ardenti corpori applicabit, ſed tantùm nimis æſtuantem aerem grato refrigerio temperabit.

CIBOS LEVES, FARINACEOS, HORDEATOS, AVENACEOS, EX FRUCTIBUS SUBACIDIS CONFECTOS. Eadem nempe, quæ pro potu laudata fuerunt; tantúmque ferè in eo differunt, quòd paulò meraciora ciborum nomen habeant. Solam (*a*) ptiſanam ſuam, vel ptiſanæ ſuccum, aut cremorem, in his morbis dedit *Hippocrates*; tenuiora, vel meraciora, pro vario morbi tempore & impetu, utì in *Libro de morborum acutorum Victu*, & paſſim in ejus operibus invenitur. Videantur illa, quæ de his in *Commentariis* §. *599. 600. 601. 602*, dicta fuerunt, ubi omnia, quæ de qualitate ciborum & quantitate, & de tempore illos exhibendi notanda ſunt, habentur.

VENÆ-SECTIONEM, SI MORBI INITIUM, &c. Quantum uſum habeat venæſectio ad minuendum nimium in febribus impetum, in *Commentariis* §. *610*, demonſtratum fuit; adeóque videretur & hæc in febre ardenti ſemper conducere; cùm urens calor adſit, & vehementiſſima ſymptomata illam comitari ſoleant. Interim tamen magnâ hîc cautelâ opus eſt, cùm aliquando venæ-ſectio nocere poſſit. Dum enim circa vitalia viſcera immeabilis jam redditus ſanguis incipit colligi, & ingentem quidem æſtum circa præcordia facit, verùm in extremis corporis ſimul frigus adeſt, novimus, paululùm ſanguinis tantùm adhuc verſus extrema propelli, omnémque ferè ſanguinem in ſyſtemate arterioſo colligi. Si ergo in tali caſu vena ſecabitur, tolletur pauculus ille ſanguis, qui ex arteriis in venas tranſire potuit, & quo ſolo adhuc vita ſuſtentabatur; adeóque ſummus metus eſt, ne pro remedio mortem venæ-ſectio adferat. Unde patet, quare in initio morbi, quando, nondum difflatâ parte tenuiſſimâ, ſanguis adhuc ſatìs meabilis eſt, venæ-ſectio inprimis locum habeat, per quam & craſſiſſima ſanguinis pars evacuatur, diluentibus & attenuantibus remediis locus & facilior miſcela paratur, & futura inflammatio optimè præcavetur. Ubi jam ante morbum plethora adfuit, quòd ex ſignis §. 106. *lit.* ε, recenſitis cognoſci poterit, major adhuc venæ-ſectionis urget neceſſitas; utì etiam, ſi per ingentem morbi æſtum rarefactio nimia plethoræ effectus faciat (vide §. 106, *lit.* δ.). Cùm autem ad inflammationem curandam, utì in ejus Hiſtoria dictum eſt, venæ ſectio efficaciſſimum re-

(*a*) Lib. de morbor. acutor. victu. Comment. I. text. XVII. & ſeq. Charter Tom XI. pag. 13.

medium ſit, patet ſatìs illam requiri, ſi inflammationis ſingularis ſigna adfuerint, inprimis circa pectus vel caput, unde lethalis phrenitis vel peripneumonia brevì ſequerentur: niſi enim ſubitò ſuccurratur, talis inflammatio citò in gangrænam terminabitur. Quia autem per venæ-ſectionem nimia velocitas circulationis minui poteſt (vide §. 691.), utì etiam ſanguinis denſitas (vide §. 692.), ſimúlque per eamdem moles movendorum (vide §. 693.) minuatur, quæ omnia efficaciſſimæ caloris febrilis cauſæ ſunt; patet ſatìs, intolerabilem calorem venæ-ſectionis neceſſitatem in febre ardente indicare. Cùm verò ſæpe neceſſarium ſit, impetum morbi à capite, quantùm fieri poteſt, avertere, hoc reſpectu venæ-ſectio in pede inſtituta locum habere poterit. Apertâ enim venâ, arteriæ in illam ſe evacuantes faciliùs deplebuntur, adeóque minor fiet reſiſtentia ſanguini in has arterias pulſo; & ſic revulſio à ſuperioribus partibus corporis obtinebitur. Videantur illa, quæ ad §. 396. n°. 4; de revellentibus ſanguinis impetum in alias partes dicta fuerunt.

Ex quibus omnibus patet, venæ-ſectionem in initio febris ardentis utiliſſimam eſſe, in reliquo ejus decurſu non ſemper prodeſſe; ſed tantùm tunc, quando modò memorata adeſſent, requiri; habitâ ſemper ratione virium, ætatis, & tempeſtatis anni. Periculoſam autem venæ-ſectionem eſſe, ſi projectæ jam vires fuerint, non verò à plenitudine nimia aut rarefactione ſuffocatæ; utì & ſi extrema frigida manſerint diu, pariter ex dictis apparet. Hinc monuit *Hippocrates*, (*a*) *In acutis autem morbis venam ſecabis, ſi morbus vehemens appareat, & qui ægrotant in ætatis vigore fuerint, & virium robur ipſis adfuerit.* Similia & *Celſus* habet dicens, (*b*) *Ergo vehemens febris, ubi rubet corpus, plenæque venæ tument, ſanguinis detractionem requirit.*

Neque adeo univerſalem in febre ardenti curanda fuiſſe venæ-ſectionis uſum apud veteres Medicos, colligere liceret inde, quòd *Celſus* (*c*) de cura febris ardentis agens, nullam illius mentionem fecerit. Neque etiam illius meminit *Aëtius* (*d*), cùm tamen eamdem in cura ſynochorum febrium, tam ſimplicium quàm putridarum, laudaverit. Pariter nec apud *Æginetam* (*e*) venæ-ſectio in curatione febris ardentis memoratur. *Aretæus* verò de ſyncopæ curatione agens, cujus principium dixerat febrim ardentem, tunc inprimis commendat venæ-ſectionem, (*f*) *ubi præ multitudine ſyncopa fit, & inflammatio aliqua inſignis in præcordiis aut jecinore apparet.* Et paulò pòſt ſubjungit, (*g*) *quin etiam multò minùs ſanguinis, quàm in aliis occaſionibus, hauriendum eſt; nam in ſyncopa ſi vel minimùm erroris committitur, ad interitum ducit.*

Si autem adſint quidem ſigna, quæ venæ-ſectionem vel nocituram, vel ſaltem periculoſam fore ſuadent; interímque urgentia ſymptomata, nullo alio remedio facilè ſuperanda, illam poſtulent, utì v. gr; dolor pleuriticus, ingens capitis dolor & æſtus, angina ſuffocans, &c; tamen & hæc tentanda erit, ſed præſente Medico, ut, ſimul ac tale ſymptoma levari incipiat, vena claudatur: præmonitis ſimul ægri amicis, quantum diſcrimen adſit, dum hoc tentatur remedium; inevi-

(*a*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. XVII. Charter. Tom. XI. pag. 127.

(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. X. pag. 78.

(*c*) Ibid. Lib. III. cap. VII. pag. 134, & ſeq.

(*d*) Tetrabibl. II. Sermon. I. cap. LXXVIII. pag. 253, & ſequ.

(*e*) Lib. II. cap. XXX.

(*f*) De Curat. morbor. acutor. Lib. II. cap. III. pag. 100.

(*g*) Ibidem.

tabilem verò mortem inſtare, niſi hoc fiat. Pulcherrima circa hanc rem habet *Celſus*, ubi de venæ-ſectione agit: (*a*) *Fieri tamen poteſt, ut morbus quidem id deſideret, corpus autem vix pati poſſe videatur: ſed, ſi nullum tamen appareat aliud auxilium, periturúſque ſit, qui laborat, niſi temerariâ quoque viâ fuerit adjutus, in hoc ſtatu boni Medici eſt oſtendere, quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit: faterique, quantus in hac ipſa re metus ſit: & tum demum, ſi exigatur, ſanguinem mittere. De quo dubitare in ejuſmodi re non oportet; ſatius enim eſt anceps auxilium experiri quàm nullum.*

CLYSMATUM BLANDORUM, &c. Summum enim hæc habent uſum: eluuntur per hæc putridæ fæces in inteſtinis collectæ, foventur omnes hæ partes, ſícque à ſuperioribus revulſio fit. Præterea diluentia & antiphlogiſtica, inteſtinis recepta, deterſis & laxatis venarum meſeraicarum oſculis abſorbentur, ſícque ſanguini permiſcentur; atque ita optima dilutio & attenuatio ejuſdem obtinetur. Cùm autem clyſmata injecta venis recepta ſtatim (ſaltem pro parte) in venæ-portarum ſinum deferantur, atque inde per totam hepatis ſubſtantiam propellantur, magnam efficaciam habere poſſunt in hujus viſceris obſtructionibus aut inflammationibus reſolvendis; cùm remedia ſic illico, & vix permutata viribus corporis, ad locum affectum pervenire poſſint. Ob inſignem autem ardorem, qui in febre ardenti circa præcordia invenitur, juſtus metus eſt, ne talia in hepate mala oriantur. Cùm autem totus ſcopus ſit, hâc viâ diluentia & laxantia corpori ingerere, ex molliſſimis parantur tantùm hæc clyſmata; acriora enim ſi fuerint, brevì teneſmus alvum deponendi ſequetur, ſícque exibunt de corpore. Sola aqua cum oxymelle & nitro hîc ſufficit; vel & eadem in decoctis althææ, malvæ, hordei, avenæ, &c, dilui poſſunt. Ter quatérve in die, vel & ſæpius, hæc applicari debent, & retineri in corpore, quantùm commodè fieri poteſt: in illorum uſu autem pergitur, quamdiu manent ingens æſtus & ſiccitas in toto corpore. Ubi verò lingua, fauces, oculi, cutis humeſcere incipiunt, & febris impetus remittit, & minuitur æſtus, tunc ab his abſtinendum eſt, ne nimis debilitetur corpus; vel ſic torpeat febrilis motus, ut cauſæ ſuæ ſubigendæ, movendæ, & excernendæ impar redderetur. Videantur illa, quæ de horum uſu in *Commentariis* §. 610, dicta fuerunt, ubi de minuendo febris impetu nimio agebatur. Magnì feciſſe in morbis acutis horum uſum *Hippocratem* novimus: poſtquam enim dixerat, in acutis venam ſecandam eſſe, ſi morbus vehemens appareat, &c, addit, (*b*) *At ſi imbecilliores appareant, ac ſi plùs ſanguinis detraxeris, clyſmo alvino tertio quoque die utendum, donec in tuto æger fuerit.* Ex quibus patet, quòd vicariam ſanguinis miſſioni operam à clyſmatibus exſpectaverit, & imbecillioribus, vel copioſâ ſanguinis miſſione debilitatis, nonniſi longiori intervallo eadem applicuerit. Quantum autem uſum præſtent in revellendo impetu à ſuperioribus partibus, adeóque quàm optima ſint in delirio & phrenitide, dum adſunt, vel ad illa præcavenda, dum futura metuuntur, docuit *Celſus* ubi de alvo lotionibus ducendâ agit dicens, (*c*) *Feréque eo modo dempta materia, ſuperioribus partibus levatis, morbum ipſum mollit.*

HUMECTATIONEM TOTIUS CORPORIS HAURIENDO, &c. Utì antè

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. x. pag. 79.
(*b*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. XVIII. Charter. Tom. XI. pag. 129.
(*c*) De Medicin. Lib. II. cap. XII. n°. II. pag. 86.

jam ſæpius dictum fuit, qui (*a*) *ex febre ardente intereunt, omnes ex ſiccitate intereunt*. Hinc omni Artis molimine opus eſt, ut ſiccitas tollatur, vel caveatur futura. Unde interna corporis potu copioſo, & clyſmatibus humectantibus, pulmones aere humido inſpirato, os internum & fauces collutionibus, nares internæ vapore aquæ tepidæ attracto, à ſiccitate præſervandæ ſunt. Verùm & externæ corporis ſuperficiei, adeo ſæpe ſqualidæ in febribus ardentibus, pariter proſpiciendum eſt: hinc balnea pedum, inprimis ſi ſimul nudatum corpus inferiùs vapore aquæ alluatur, tantum uſum habent: manus immergantur ſæpius de die aquæ calidæ; axillis, parotidibus, inguinibus, ſpongiæ aquâ calidâ turgidæ frequenter applicentur, ut omnibus his locis applicata aqua venas ingrediatur, & ſanguini, ob jacturam tenuiſſimæ partis immeabili, reſtituatur diluens vehiculum. Simul autem eâdem operâ tota corporis ſuperficies optimè perſpirabilis redditur, ſícque hâc viâ expelli poſſunt de corpore, quæ retenta nocerent. Operoſi fuerunt in his veteres Medici: vitis enim, myrti, roſarum, &c, folia pavimento inſpergebant, aquâ crebrò hæc irrorantes; tepidâ fovendum & colluendum os jubebant frequenter; epithemata pectori & ſtomacho applicabant, pannos lineos oleo & aquâ calidis madidos imponebant, vel ex alto in pectus illa delabi curabant, &c, (*b*). Omnibus enim his factis peſſima ſymptomata, quæ febrim ardentem comitari ſolent, leniuntur, utì ſunt linguæ ſiccitas, ſitis inexplebilis, anxietas intolerabilis, tuſſicula, vox clangoſa, &c. Neque hoc tantùm, ſed per eadem corporis partes internæ & externæ ſic diſponuntur, ut criticæ evacuationes, per quas febris ardens ſolvi ſolet, optimè per illas fieri poſſint. Narium hæmorrhagia enim, adeo hîc ſalutaris, emollitis naribus internis vapore aquæ tepidæ optimè procuratur; laxata tota cutis pulcherrimè ad ſudores criticos diſponitur; mollis & humidus pulmo faciliùs per ſputa craſſa morbi materiam eliminat; emunctoria illa corporis, ponè aures, ſub axillis & in inguinibus tepidis fomentis continuò laxata, deponendam hîc criticâ metaſtaſi materiam admittunt faciliùs, &c. Unde patet, quantum uſum humectatio totius corporis in cura febris ardentis habeat.

MEDICAMENTA AQUOSA, BLANDA NITROSA, &c. De medicamentis non adeo ſoliciti videntur fuiſſe veteres Medici; nec mirum, cùm illa, quæ potûs titulo offerebantur, utì etiam & cibi, remediorum vices gererent. Unde *Hippocrates* præter mulſam, poſcam, oxymel, vix quid dediſſe videtur; imò & hæc pro potu communi ægris propinabat. Sic & apud *Celſum*, *Aëtium*, alióſque nulla ferè medicamentorum mentio fit. Si autem conferantur illa, quæ de cibis & potibus febre ardenti laborantium dicta fuerunt, patebit evidenter, eadem omnes habere dotes, quæ in medicamentis requiruntur. Nam aquoſa, blanda, demulcentia, ſubacida, ſunt hæc omnia. Res enim eodem redit, ſive decoctum hordei, avenæ; &c, cum gratiſſimis acidis ſuccis vel ſyrupis pro potu communi, ſive medicamenti titulo quis dederit. Negligentiæ tamen accuſarent Medicum & æger & adſtantes, ſi in tam gravi morbo nullis Officinalibus uteretur Pharmacis; præſtat ergo & hoc titulo exhibere talia, quæ eidem ſcopo ſerviunt, & magnâ varietate haberi poſſunt. Omnes enim ſyrupi, & ſapæ ex fructuum ſubacidorum ſuccis parata, aquis ſtillatitiis, in quibus fervidum non adeſt

(*a*) Hippocrat de morb. Lib. I. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 549.

(*b*) Aëtii Tetrabibl. Lib. II. Serm. I. cap. LXXVIII. pag. 253, 254.

aroma, diluta, quales v. gr; ſunt meliſſæ, florum ſambuci, tiliæ & ſimilium aquæ deſtillatæ; vel in decoctis ſcorzoneræ, graminis, tragopogonis, bardanæ, hordei, avenæ, &c, ſoluta; ſaluberrima & gratiſſima ſimul medicamenta exhibent. Ex ceraſis, fragis, moris, rubi idæi baccis, ribeſiis, &c, æſtivo tempore, dum recentia hæc adſunt, ſimilia parantur, dum leviter trita fervido hordei vel ſimilium decocto infunduntur, deinde colatum liquidum ſaccharo vel melle edulcoratur. Additur his nitrum, quia & leviſſimum inter ſalia, & facilè mutabile per vires noſtri corporis optimum inflammatoriæ denſitatis eſt reſolvens, neque interim rigido nimis ſtimulo motum auget (vide §. 135. n°. 2.). Si hujus drachma dimidia vel integra ſingulis talium decoctorum libris diluatur, ſufficiet; majori enim copiâ datum ſalino ſtimulo motum augeret, qui jam nimius adeſt.

Omnibus jam his proprium eſt, ut alvum leniſſimè laxent; quod ſemper conducit, ne putridæ fæces in inteſtinis diutius maneant: ratione aquæ, quam copioſam habent, urinæ materiam ſuppeditant; ſícque faciunt, ut per urinæ vias unà cum aqua ſales & olea ſanguinis, per auctam motûs circulatorii velocitatem acriora reddita, expellantur. Simul per eadem præbetur ſudori blandum vehiculum, quo toties, uti vidimus, febris ardens ſolvitur; quando nempe ſolutis humoribus & laxatis vaſis, debito tempore morbi prodit. Pericuſa enim eſſe illa remedia, quocumque demum titulo ſuperbiant, quæ acri ſtimulo prædita ad ſudores movendos adhibentur, jam ſæpius dictum & demonſtratum fuit. Simul etiam aquæ calidæ copiâ, præcipuè ſi molli glutine hordei, avenæ, & ſimilium dives fuerit, laxantur fibræ præ ſiccitate contractæ & rigidæ, ſaponaceis illis ſuccis & nitro liquorum craſſities attenuatur, ſimúlque omnis acrimonia enervatur, partim dilutione, partim oppoſitâ horum indole, cùm hæc omnia vel acida ſint vel aceſcentia, & in febre ardenti in acrimoniam alcalinam putridam, vel oleoſam rancidam, vergant humores. Ingens jam remediorum, quæ hîc conveniunt, numerus efficit, ut vel modicè etiam *Materiæ Medicæ* peritus, non tantùm medicamentorum jucunditate, ſed etiam gratâ varietate, ægris placere poſſit.

Cùm autem febris ardens ſæpe hæmorrhagiâ narium ſolvatur, uti §. 741, patuit; & quandoque illa tam impetuoſa obſervata fuerit, ut inde in diſcrimen ægri venire poſſent, non incongruum duxi hic addere illa, quibus immodicus ſanguinis per nares fluxus compeſci poſſit. Reliquæ autem evacuationes criticæ, quæ in febre ardente fiunt, per vomitum, alvum, ſudorem, urinam, ſputa craſſa, rarò adeo impetuoſæ ſunt, ut ab his aliquod periculum metuendum foret; & de vomitu, alvo, & ſudore cohibendis, ſi nimii fuerint, dictum fuit, quando de his inter ſymptomata febrilia agebatur; adeóque ſufficiet de narium hæmorrhagia compeſcenda dicere.

Tam furibundo quandoque impetu ex ſoluta in naribus arteria ſanguinem erumpere, ut pauco tempore ad plures libras exeat, & metus ſit, ne ex ſubita & valida illa inanitione ſyncope aut convulſio fiant, Obſervata Practica teſtantur. *Galenus* in miro illo caſu, cujus memini ad §. 741, cùm hæmorrhagiâ, quam prædixerat, jam quatuor cum dimidia libræ evacuatæ fuerant, (*a*) illam compeſcere debuit. Inter illa autem remedia, quæ huic ſcopo ſerviunt, laudaverunt multi venæ-ſectionem; ut nempe impetum ſanguinis revellerent. Verùm quàm parùm inde ſperandum ſit, in *Commentariis* §. 219, dictum fuit. Simul etiam pericu-

(*a*) Lib. de Prænotion. ad Poſthum. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 851.

lum eſt, ne per venæ ſectionem illa mala, quæ ob nimiam inanitionem metuuntur, augeantur, dum nempe illa adhibetur, poſtquam jam multùm ſanguinis effluxerit. Ubi verò in juvenibus verno vel æſtivo tempore de naribus erumpit ſanguis, atque antea illos nimias tales hæmorrhagias paſſos fuiſſe conſtat, venæ-ſectio locum habere poteſt, ut copia & impetus ſanguinis minuantur. Tales videntur fuiſſe illi caſus, in quibus *Galenus* (*a*) teſtatur, ſe ſæpenumero per venæ-ſectionem ſedaſſe ex tempore narium hæmorrhagiam. Nam in modò memorato caſu illam non adhibuit, ſed aliis uſus fuit remediis. Legitur quidem apud *Hippocratem* (*b*) *Quæ naribus copioſa, violenta, multa fluxerint, ad convulſiones interdum deducunt; venæ-ſectio ſolvit*: Verùm *Galenus* maluit in Commentariis ſuis ad hunc locum ſic debere intelligi, quòd (*c*) *venæ ſectio ſolvit, antè ſanguinis profuſionem adhibita*. Præterea in *Coacis Prænotionibus* aliter hæc ſententia exprimitur: loco enim βίαια πολλὰ ῥυέντα, habetur βίῃ ἀπολειφθέντα; ſícque ſequens, longè diverſus à præcedenti ſenſus habetur: (*d*) *Fluxiones ex naribus largæ, per vim ſuppreſſæ, quandoque convulſionem provocant; venæ-ſectio ſolvit.* Sic enim per venæ-ſectionem tollitur illud, quod importunâ ſuppreſſione retentum fuerat; dum in priori caſu convulſio, ob nimiam inanitionem facta, per venæ ſectionem potiùs augeretur. Unde & *Sydenhamus*, qui in ſanis hæmorrhagiæ narium præcavendæ, vel & compeſcendæ, (*e*) venæ-ſectionem utilem laudaverat, non multùm tamen (*f*) inde exſpectavit boni, ubi in febribus critica talis hæmorrhagia compeſci debebat.

Artuum ligaturæ tales, quæ venas comprimunt, arterias verò non, huc ſpectant; cùm ſic impediatur, quominus ſanguis venoſus tantâ copiâ verſus cor redeat, & multùm ſanguinis ſic in venis facilè dilatandis retineri poterit: ſícque tempus conceditur arteriæ apertæ, ut propriâ vi ſe contrahere poſſit. Cucurbitas magnas (*g*) hypochondriis applicatas, dextro quidem, ſi ex dextra nare, ſiniſtro autem, ſi ex ſiniſtra nare flueret ſanguis, præ reliquis auxiliis laudat *Galenus*: & cùm fruſtra ſitu erecto, frigidâ poſcâ nare attractâ, ſpongiâ frigidâ mulsâ imbutâ fronti applicatâ, artubus deligatis, compeſcere tentabat nimiam hæmorrhagiam, illam ſtatim ſedavit cucurbitâ dextro hypochondrio affixâ.

Anodynis cum fructu nimium ſanguinis orgaſmum ſe minuiſſe teſtatur *Sydenhamus* (*h*) & dein purgante dato præcaviſſe, ne poſt rediret ſedata jam hæmorrhagia: ideóque dum hoc ſymptoma aderat, citiùs dedit purgans in febribus acutis, quàm quidem aliter ſolebat.

Ubi tam valida aderat hæmorrhagia, ut periculum in mora adeſſe videretur exhauſto jam ferè corpore, nunquam fefellit me vitrioli albi meraciſſima ſolutio, ſi nempe turunda, hâc madida, naribus immitteretur, curando ut quàm profundiſſimè ingrediatur nares. Hoc fit, ſi calamus linteo carpto obvolvatur ſolutione vitrioli imbuto, dein nari immittatur hâc lege, ut primò perpendiculariter intrudatur ad pollicis dimidii circiter, plùs minúſve, longitudinem; ac ſi quis

(*a*) Lib. de Curand. ration. per venæ-ſection. cap. XI. Charter. Tom. X. pag. 440.
(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXLVII. Charter. Tom. VIII. pag. 798.
(*c*) Ibidem.
(*d*) N°. CCCXXXVI Charter. Ibid. pag. 870.
(*e*) Sect. VI. cap. VII. ubi de hæmorrhagia narium, pag. 360.
(*f*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. III. ubi de narium hæmorrhagia, pag. 85, 86.
(*g*) Lib. de Prænotion. ad Poſthum. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 851.
(*h*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. III. ubi de narium hæmorrhagia, pag. 85, 86.

per narium foramina verſus fauces protrudere vellet, dein elevetur prudenter calamus, & rectà ſurſum adigatur, quouſque abſque læſione fieri poterit; tunc compreſſis naribus lentè educatur calamus, relicto linteo carpto. Niſi tali cum cautela hoc fiat, raro ad locum affectum vitrioli ſolutio pervenit. Relinquitur autem hæc turunda ibi, donec poſt unum alterúmve diem ſponte elabatur. Similem methodum commendavit *Hippocrates* dicens, (*a*) *Chalcitidem digito priùs efformatam apprime, & cartilagines utrimque foris comprime: alvúmque lacte aſinæ cocto ſolve; & caput rade, & refrigerantia, ſi anni tempeſtas calida fuerit, admove.*

Cavendum interim, ne nimis meticuloſi natam in morbis his hæmorrhagiam ſupprimamus intempeſtivè. Quamdiu pulſus adhuc plenus ſatis eſt, calor ad extrema uſque, color ruber in labiis & facie, nullum periculum eſt: ubi verò pulſus vacillare incipit, pallor conſpicitur, venæ concidunt, novimus ſiſtendum eſſe ſanguinis fluxum. Sæpe accidit, ut ſubitam & validam hæmorrhagiam animi deliquium ſequatur, ſimúlque tunc ceſſet hæmorrhagia; Naturâ tunc illud faciente, quod Ars ſæpe imitatur in morbis acutiſſimis curandis, dum venæ-ſectione ad animi deliquium uſque inſtitutâ illos quaſi jugulat.

§. 744. QUIBUS qui adjunxerit dicta in regulis univerſalibus de cura acutarum, harúmque ſymptomatum, & ſecutura de acutis in perniciem viſcerum ſingularium tendentibus; liquidò perſpecta habebit ardentis febris cujuſlibet remedia.

Recenſita jam fuerunt præcedenti paragrapho illa, quæ in cura febris ardentis maximè notanda erant; reliqua autem in generali febrium cura habentur. Quo enim tempore morbi cibos dare oporteat, quænam illorum debeat eſſe copia & vis, pluribus ibidem dictum fuit: utì etiam quomodo acris irritans ſtimulus corrigi vel expelli debeat, & quibus remediis lentor humorum ſolvi poſſit; quomodo materies morbi ad coctionem & criſim optimè præparetur; viæ lubricentur, per quas morbi materia ſubacta, & mobilis reddita, exitum ſibi parat: de omnibus illis abunde dictum fuit. Symptomatum autem præcipuorum, quæ febres comitari; & quibus à ſe mutuò diſtingui ſolent, & variis quandoque nominibus vocari, Hiſtoria & Cura pariter pertractata ſunt; adeóque nihil addendum dictis videtur. Cùm autem per febrim ardentem inflammatorii viſcerum morbi toties fiunt, qui ſæpe ſingularia quædam in curatione notanda requirunt, & inprimis phrenitis vel peripneumonia; debent & addi illa, quæ poſtea de acutis morbis, ſingularem inflammationem hujus illiúſve viſceris facientibus, dicentur.

§. 745. QUIN & reliquæ febres acutæ ſingulares ex dictis intelliguntur, vel ad ſymptomata ſingularia pertinent, vel ſunt alius morbi acuti effectus.

Actum enim fuit primò de febribus illis, quæ abſque ulla intermiſſione uno decurſu totum ſuum ſtadium abſolvunt, quæ ſynochi vocantur; quæ in putres,

(*a*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. cv. Charter. Tom. XI. pag. 182.

& non putres, diſtinguebantur: ubi verò intra viginti-quatuor horarum ſtadium talis febris finiebatur, tunc dicebatur ephemera; adeóque patet, omnes febres continuas ad has tres ſpecies poſſe reduci. Si verò inflammationem viſceris cujuſdam comitentur, tunc ad morbos inflammatorios pertinent; de quibus poſtea agetur. Cùm autem febris ardens ſit peſſima ſpecies illarum febrium, quæ nullam quidem intermiſſionem, ſed tamen notabiles remiſſiones & exacerbationes, habent; patet, ex hujus curatione facilè intelligi; quid in aliis ſimilibus febribus, quæ nec tot, nec tam ſævis ſymptomatibus ſtipantur, agendum ſit. Præterea hæ febres continuæ remittentes ſæpe ex intermittentium protractis & duplicatis paroxyſmis fiunt, &, retuſo harum impetu, ſolent in veras intermittentes tranſire; adeóque cætera, quæ huc pertinent, ex febrium intermittentium Hiſtoria & Curatione petenda ſunt.

Reliqua autem febrium diverſitas, quæ apud Auctores occurrit, à moleſto quodam ſymptomate illas comitante, deſumi ſolet; verùm de his in ſymptomatum febrilium Hiſtoria dictum fuit. Sic febres ſingultuoſæ, ſudatoriæ, Aſodes à faſtidio & anxietate; epialæ à continuo rigore; exanthematicæ, &c, vocantur. Tota autem diverſitas curationis in his à ſymptomate pendet, unde nomen habent. Ubi autem febris acuta ſingularis morbum quemdam inflammatorium comitatur, vel ex illo ut causâ ſequitur, utì v. gr; dum in pleuritide ſuppurata à retento pure febris accenditur, facilè patet, curationem ab illius morbi cognitione pendere.

Adeóque pro febrium Hiſtoria & Curatione nihil ſupereſt, niſi ut adhuc quædam de febribus intermittentibus dicantur.

FEBRIS INTERMITTENS.

§. 746. FEBRIS Intermittentis definitio jam data (727) hujus diagnoſis ſponte patet, diſtinctio in varias claſſes facilis, utpote ſoli temporis differentiæ innixa, ſeptenaria exquiſita quandoque accidit, ut vidi.

Febres illæ, quæ per vices impetum remittunt, ut plena ἀπυρεξία inter duos quoſque paroxyſmos intercedat, vocantur intermittentes, utì §. 727, dictum fuit; adeóque hoc reſpectu facilis illarum diagnoſis eſt, quâ ab omni alio febrium genere diſtinguuntur. Sed utì facilè patet, requiritur ad hanc diagnoſin, ut Medicus binos paroxyſmos & tempus intermedium obſervaverit, antequam de hac re certus eſſe poſſit. In primo autem ingruente paroxyſmo ſtatim definire, an febris intermittens futura ſit, & qualis, an quotidiana, tertiana, quartana, longè difficilius eſt: de qua re ſtatim poſtquam intermittentium variæ claſſes enumeratæ fuerint, adhuc quædam dicenda erunt.

Diverſitas temporis, quod inter ſingulos paroxyſmos intercurrit, varias harum febrium claſſes efficit. Si enim quotidie renaſcatur febris, plenâ tamen

ἀπυρεξία inter ſingulos paroxyſmos intercedente, vocatur *Quotidiana*. Si primo die acceſſerit febris, ſecundo die verò æger à febre liber fuerit, & tertio die iterum ſimilis febris redeat, vocatur *Tertiana*; calculo facto, (*a*) *ab unius paroxyſmi initio ad initium ſubſequentis*. Si verò ſecundus paroxyſmus in quartum diem ab initio morbi incidat, vocatur *Quartana*; ſi in quintum, *Quintana*; & ſic de reliquis, inter quarum paroxyſmos adhuc longiora intervalla obſervata fuerunt. Hoc autem notari meretur inprimis ideo, quia, apud nos ſaltem, vulgus hæc febrium nomina ſæpe turbat, dum *Quartanam* vocant tertiâ die redeuntem febrim (*Derdendægſche koorts*) quia vident binos dies tranſigere ægros abſque febre; & deinde die ſequenti, quem tertium vocant, febrim redire. Ob eamdem rationem tertianam appellant febrim, quæ alternis diebus corripit (*Anderendæſche koorts*). Medicis tamen, & hîc, & in aliis morbis in uſu eſt à primo morborum initio calculum inſtituere: unde ratio nominum, quæ his febribus dari ſolent, patet.

Quotidianas, Tertianas, Quartanas febres frequenter occurrere, notum eſt omnibus: illæ verò intermittentes, quæ inter ſingulos paroxyſmos longius adhuc intervallum habent, raræ admodum ſunt. Febrium tamen, quæ quinto, ſeptimo, & nono die redeunt, meminit (*b*) *Hippocrates*, & ſeptenariam exquiſitam ſe vidiſſe teſtatur celeberrimus horum Aphoriſmorum *Auctor*. Quintanam febrim, ex quartana factam, ſemel mihi vidiſſe contigit; ſed poſt quatuor paroxyſmos ceſſabat hæc febris ſponte ſuâ. Octavo quoque die eâdem horâ & cum iiſdem ſymptomatibus febrim rediiſſe per quinque vices, obſervavit (*c*) *Simon Schultzius*: ſextus verò paroxyſmus, qui & ultimus fuit, in quintum à paroxyſmo proximo diem incidebat, tribus horis ſolitum exacerbationis tempus anticipans. Verùm & notatur ibi, quod abſque remediorum ferè uſu partim per ſudorem, partim per urinam copioſam redierit ſanitas. Longè diuturniorem talem febrim vidit *Amatus Luſitanus* (*d*) in adoleſcente Judæo, quæ ab inchoante hyeme ad medium veris uſque perduravit, & quidem evidentibus maximè paroxyſmis, per quindecim ferè horas. Finito verò paroxyſmo, rectiſſimè valebat. Plures tales caſus apud Obſervationum Medicarum Conſcriptores, vel & Collectores, habentur, quibus conſtat, febrium intermittentium longiores periodos quandoque obſervatas fuiſſe. Longiſſimum tamen, de quo legitur, intervallum inter binos paroxyſmos annuum ſpatium complectitur: (*e*) *Antipater Sidonius Poeta omnibus annis uno die tantùm natali corripiebatur febri, & eâ conſumptus eſt, ſatìs longâ ſenectâ*. Plures tales Obſervationes collegit, (*f*) *Schenckius*. Non admodum frequenter tamen contingere longiora illa in febribus intermittentibus inter ſingulos paroxyſmos intervalla, vel inde colligere liceret, quòd *Galenus* teſtetur, (*g*) ſe nunquam vidiſſe longiores illos circuitus; quintanos verò ſolos obſervaſſe, ſed obſcuros, & ambiguos. Quintanam tamen febrim diſtinctiſſimam vidit *Tulpius* quæ durabat, (*h*) *reciprocantium circuituum ordine ultra menſem decimum-octavum, attamen, ſine evidenti corporis macie, aut manifeſtâ virium jacturâ*.

Cùm autem febres intermittentes inter ſe ratione intervalli inter paroxyſmos differant, patet ſatìs, illam diſtinctionem omnibus obviam & facilem eſſe. Verùm ha-

(*a*) Sydenham. Sect. I. cap. v. pag. 96.
(*b*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. 11. Charter. Tom. IX. pag. 86.
(*c*) Miſcell. Curioſ. an. 4, & 5. pag. 58.
(*d*) Centur. ſeptim. curat. LXXV. pag. 767.
(*e*) C. Plin. Secund. Lib. VII. cap. LI.
(*f*) Obſervat. Medic. Lib. VI. pag. 745, 746.
(*g*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text. 11. Charter. Tom. IX. pag. 87.
(*h*) Obſervat. Medic. Lib. III. cap. pag. 269, 270.

rum febrium diagnoſin magìs limitavit *Galenus*, voluítque, (*a*) ut vel in primo ingruentis febris paroxyſmo quis diſtinguere poſſet, ad quam intermittentium febrium claſſem pertineret; imò auſus fuit dicere, quòd, (*b*) *Tertianam quidem à quartana, qui primo ſtatim die neſcit diſtinguere, neque omnino Medicus eſt.*

Quotidianæ febris ſigna hæc poſuit *Galenus*, quòd in illa, (*c*) *calor neceſſariò humidior eſt cum quadam acrimonia, quam non protinus admota manus, ſed permanens, ſentit:* ſitis eſt minor; vomitus pituitoſi; & ſimilis pituita alvo excernitur; univerſum corpus crudis humoribus ſcatet; ætas, natura, anni tempus, temperies ſunt humidiora. Præterea in febre quotidiana nunquam tantus æſtus, (*d*) quantus in vigore paroxyſmi tertianæ, percipitur. *Tertiana* febris diſtinguitur, quòd, (*e*) majori cum rigore incipiat, quàm quotidiana, unà cum punctionis cujuſdam moleſto ſenſu; pulſus (*f*) naturali ſimilior ſit; brevì magnitudine & vehementiâ increſcat; ſitis adſit magna; calor magnus, ſed æquabilis ad extrema uſque; tangentis manum validè primò afficiens, ſed qui paulò pòſt à manûs calore ſuperetur: ſudor ſequatur; bilis vomitus ſuperveniat, (*g*) vel bilioſa per alvum dejiciantur; urina exeat bilioſa. Diagnóſin firmat, ſi anni tempus, (*h*) calidum fuerit, temperies calida & bilioſa, labores, vigiliæ, curæ, inediæ præceſſerint. *Quartanis* autem proprium erat, quòd in illarum invaſionibus videretur, (*i*) *arteria quodam modo eſſe alligata, atque ad interiora recta*, utì aliâ occaſione ad §. 576, dictum fuit; neque in frigore quartanæ ille punctionis ſenſus adeſt, ut in tertianis; ſed percipiunt ægri, (*k*) *non quaſi pungantur, ſed refrigerentur, & veluti contundantur uſque ad oſſa.* Inprimis, (*l*) *ſi regio talium febrium ſit ferax;* epidemicè graſſentur, & (*m*) tempus autumnale fuerit, firmior adhuc erit diagnoſis.

Quámvis autem memorata hæc ſigna magnum pondus habeant in his febribus diſtinguendis, & peritus Medicus, inprimis longo Artis uſu in his firmior, ex illis præſagire poſſit, quonam temporis intervallo rediturus ſit paroxyſmus; interim tamen dictat prudentia, ut cauti ſimus in his, ne aliquando nimis temerario præſagio unà cum Arte & Artifex ludibrio exponatur. Nihil enim nocebit, diagnoſin eò uſque differre, donec ſequens paroxyſmus illam indubitatam fecerit. Qui autem luculenta in Praxi verſantur, ex cognita epidemica conſtitutione facilè prænoſcere poterunt, ad quam intermittentium claſſem pertinebit febris, cujus primum paroxyſmum vident.

Præterea in intermittentibus febribus notatur diſtinctio, quæ ſumitur à majori vel minori duratione ipſius paroxyſmi. Ubi enim tertianæ paroxyſmus intra duodecim horarum ſpatium terminatur, tunc (*n*) *exquiſitam tertianam* vocavit *Galenus*, ubi verò duodecim horas excederet paroxyſmus, intermiſſionis verò tempus tamen longius eſſet illo, quod paroxyſmus occupat, vocavit (*o*) *ſimpliciter tertianam* abſque ullo epitheto addito. Si verò paroxyſmus in talem diuturnitatem ex-

(*a*) De Criſib. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 413.
(*b*) Ibid. pag. 414.
(*c*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 351.
(*d*) De Criſib. Lib. II. cap. V. Charter. Tom. VIII. pag. 414.
(*e*) Ibid. cap. III. pag. 411.
(*f*) Ibid. pag. 412.
(*g*) Ibid. pag. 410.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Ibid. pag. 412.
(*k*) Ibid. pag. 411.
(*l*) Ibid. cap. IV. pag. 413.
(*m*) Ibid. pag. 413. 414.
(*n*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. 4. Charter. Tom. IX. pag. 90.
(*o*) Ibidem.

curreret, ut liberum à febre intervallum excederet, tunc extenſam ſive, (*a*) *tertianam productam* appellavit. Neque inutilis hæc diſtinctio eſt, cùm quædam præſagia, utì poſtea patebit, exquiſitæ tertianæ tantùm conveniant.

Ubi verò die intercalari inter binos paroxyſmos nova acceſſio fit, tunc vocantur febres intermittentes duplicatæ, triplicatæ, &c, quia tunc revera tot numerò febres ſunt, quarum ſingulæ ſequentibus ordine paroxyſmis horâ acceſſionis, ſymptomatum numero & vehementiâ, reſpondent; atque ſic à quotidiana febre diſtinguitur tertiana duplicata, vel quartana triplicata. In tertiana enim duplicata paroxyſmus primæ diei reſpondet illi, qui tertio die aderit; ſecundæ diei verò acceſſio ſimilis eſt huic, quæ quarto die continget; atque ſimili ordine idem in quartana triplicata obſervatur. Quotidianæ verò febris paroxyſmi ſibi invicem ſimiles ſunt. Hanc tamen duplicatæ tertianæ à quotidiana diſtinctionem neglexiſſe videtur *Celſus*, (*b*) dum inter quotidianæ febris varietates illam numerat.

Accidit quandoque, quámvis rariùs, quòd illa febris reduplicatio non in diem intercalarem incidat: utì v. gr; dum tertio die, loco ſimplicis tertianæ paroxyſmi, binæ diſtinctæ exacerbationes fiunt, ſe mutuò proximè ſequentes; interímque ſecundo & quarto die perfecta eſt ἀπυρεξία. Si jam in tali caſu poſtea & intercalari die novus inſultus febrilis acceſſerit, triplicata poterit eſſe tertiana; quam (*c*) *Galenus* ſe diſtinctè obſervaſſe teſtatur. Quàm perturbata autem omnia apparere debeant, dum multiplicati tales paroxyſmi febrium intermittentium ſolitam invaſioni horam anticipant, utì ſæpe fit, ſatìs apparet; túncque continuarum febrium indolem imitantur, utì poſtea §. 748, dicetur.

§. 747. TAMEN ſcire eſt, hanc in genere eſſe Vernalem, quæ à Februario in Auguſtum; & Autumnalem, quæ ab Auguſto in Februarium dominatur. Diſtinctio neceſſaria ob varios mores, ſymptomata, exitus, durationem, curationémque febris; quin una aliam fugat.

Præter memoratam diſtinctionem, quâ febres intermittentes in varias claſſes diſtribuuntur, generalis adhuc illarum diviſio obtinet, quæ à tempore anni deſumitur, quo graſſari incipiunt. Utì enim poſtea patebit, quando de *Morbis Epidemicis* agetur, bina præcipuè anni tempore obſervantur, in quibus inſignis morborum mutatio occurrit, ver nempe & autumnus; vel ſaltem tempus utrique huic anni tempeſtati proximum. *Sydenhamus* attentâ morborum Obſervatione didicit, (*d*) febres intermittentes, æqueac alios morbos epidemicè graſſaturos, Februario menſe incipere, vel Auguſto; priores vernas vocavit, poſteriores verò autumnales. Obſervavit autem illas febres, quæ Februario menſe inceperant, pergere (*e*) eò uſque, donec autumnalibus locum facerent; & viciſſim has (*f*) verno tempore appropinquante, prioribus locum cedere; ſic ut Junio menſe jam adulto, vel menſe Julio, vernalium febrium numerus diminueretur, tandémque illæ evaneſcerent; atque pariter menſe Januario autumnalium febrium obſervare-

(*a*) Epidemior. Lib. I. Comment. III. text. v. Charter. Tom. IX. pag. 91.
(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. III. pag. 116.
De criſib. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VIII. pag. 420, 421.
(*d*) Sect. I. cap. V. pag. 97. 98.
(*e*) Ibid. pag. 100.
(*f*) Ibid. pag. 101.

tur diminutio: hinc, ut hoc obiter hîc moneam, patet ratio, quare Junio & Julio menſibus, cæteris paribus, minor ægrorum numerus ſit; quia nempe morbi vernales tunc fatiſcunt, atque autumnales morbi nondum inceperunt. Quámvis autem intermediis inter ver & autumnum tempeſtatibus nonnullæ quoque febres oboriantur, tamen illæ minùs frequentes eſſe ſolent, & ad vernas vel autumnales commodè reduci poterunt, prout huic illíve tempeſtati magìs appropinquant. Notavit enim *Sydenhamus* (*a*), febres illas, quando epidemicè graſſaturæ ſunt, citiùs quandoque incipere, inprimis autumnales, quæ tunc (*b*) Junio menſe adulto prodeunt; ſi verò minor illarum numerus futurus ſit, ſeriùs invadunt, Auguſto nempe menſe, vel & circa Septembris initium: imò vidi quandoque ſeriùs adhuc, circa menſis Septembris finem febres autumnales emicuiſſe. Obſervavit autem *Sydenhamus*, (*c*) eò numeroſiores fuiſſe has febres, quò citiùs inceperint: unde notat, quòd anno 1661, circa finem Junii jam viderit ægros quartanis febribus correptos, quæ deinde quàm maximè graſſabantur.

Neceſſaria autem hæc diſtinctio eſt, quia, licèt ejuſdem nominis febris fuerit, & eumdem typum ſervet, ingens tamen diverſitas occurret ſemper tam in ſymptomatibus, quàm in curatione, prout vernum vel autumnale tempus fuerit. Unde non dubitavit *Sydenhamus*, (*d*) *quin febres iſtæ totâ ſuâ naturâ, ſive eſſentialiter, diſtinguantur*; nihílque certi, tam in prognoſi, quàm in curatione poſſe haberi monuit, niſi ad hanc febrium diverſitatem attendatur. Neque hoc mirum videbitur, ſi conſideretur, verno tempore ſolvi illa, quæ hyemali otio accumulata fuerant in corpore lenta & viſcida; adeóque cum ipſa febre anni conſtitutionem conſpirare, ut citò ſolvatur febrilis materia; quò ſimul faciunt ſalubrium vegetabilium tunc germinantium ſucci, qui tam ciborum quàm remediorum titulo adhiberi ſolent. Languida jam in ſtabulis armenta, dum ad prata ducuntur, gramineis ſuccis pulcherrimè repurgantur ab illis, quæ hyemali tempore congeſſerant, & brevì optimâ nitent pinguedine, & gramineo lacte ejúſve ſero ſalutarem adeo humano generi medelam præbent. Poſtquam verò æſtivis caloribus exuſta corpora fuerunt; liquidiſſimis diſſipatis, major humoribus naſcitur tenacitas; bilis acrior ſit & ſpiſſior; & aeris adeſt inæqualis temperies, unde, dum incautos toties matutina & veſpertina frigora lædunt, qui diurni caloris impatientes corpus non ſatìs veſtibus tegunt, morbis plurimis occaſio naſcitur. Simúlque auctum quotidie frigus à morbo reſurgentibus toties recidivam generat. Patet hinc, quare longè aliam indolem febres autumnales quàm vernæ habeant, & difficiliùs curentur.

Diverſitas autem inſignis in his febribus obſervatur, *ob varios mores, ſymptomata, exitus*, &c. Vernales enim intermittentes ſalutares ſemper ſunt, & rariſſimè diuturnæ; imò, quámvis minùs aptâ methodo tractentur etiam in debilibus & ſenibus, (*d*) nunquam tamen ferè quis ex illis mori obſervatur. Autumnales contrà, dum protractis & duplicatis paroxyſmis continuarum indolem imitantur, uti ſequenti dicetur paragrapho, periculo (*e*) ſæpe non vacant; & ætate provectioribus & cacochymicis corporibus ſæpe lethales ſunt. Atque illæ febres ſæpe ad plures protrahuntur menſes, (*f*) imò & ad vernum tempus uſque ægros quandoque te-

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 97, 98.
(*b*) Ibid. pag. 98.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 100.
(*e*) Ibid. pag. 101.
(*f*) Ibid. pag. 101, 102.

nent, utì in quartanis autumnalibus toties obſervatur. Peſſima autem illa ſymptomata, ventris induratio, tumores hydropici, cachexia, &c, quæ à febribus autumnalibus fiunt, (*a*) poſt vernas febres nunquam, vel ſaltem rariſſimè, obſervantur. Curatio autem pariter longè differt: nam in vernis febribus, (*b*) quandoque vix ulla Medela requiritur, cùm ſibi relictæ ſponte ceſſare ſoleant; in autumnalibus verò febribus longè operoſiori Arte opus ſæpe eſt, utì in curatione harum febrium poſtea dicetur: ſic & autumnales febres longè magìs proclives ſunt, ut intercalari die novum paroxyſmum excitent, quàm vernæ; atque nauſea, vomitus, anxietas, aliáque febres intermittentes comitantia ſymptomata, longè ſæviora in autumnalibus obſervantur. Præterea quartanæ, (*c*) autumni ſoboles ſunt inprimis, & reliquarum intermittentium maximè diuturnæ: & tertianæ autumnales quandoque in quartanas mutantur, quod in vernis tertianis nunquam contingit (*d*). Unde & *Hippocrates* dixit, (*e*) *æſtivæ quartanæ plerumque breves exiſtunt, autumnales verò longæ.* Et in genere de omnibus morbis pronunciavit, quòd (*f*) *Autumno in univerſum morbi acutiſſimi* (ſunt), *& maximè lethales; ver autem ſaluberrimum & minimè exitiale.*

Patet ergo ex dictis, quanta diverſitas inter vernas intermittentes & autumnales ſit; imò adeo oppoſita harum indoles eſt, ut (*g*) *una aliam fuget.* Obſervaverat jam *Galenus*, tertianam non exquiſitam, (*h*) *autumno incipere & vere, atque deſinere.* Quartanas autumnales circa ſequens proximè vernum tempus ſolvi, quotidianis Obſervatis conſtat. Neque videtur hoc tantùm pendere à ſolo verno tempore, quo languentia diuturnis morbis corpora tam pulchre refocillantur; ſed potiùs à mutata epidemica diatheſi, quæ non ampliùs autumnalium morborum genio favet. Obſervavit enim *Sydenhamus*, (*i*) *tertianas vernales, quæ ob phlebotomiam & catharſin indebitè celebratas, & regimen inſuper cum morbo malè quadrans, moras traxiſſe etiam uſque ad tempus illud, quo autumnales ſolent invadere, quæ tempeſtas, cùm hujus morbi genio ſit admodum contraria, eumdem continenter exſtinguit.* Autumnalis enim tempeſtatis varietas, & major aeris inclementia ex ſua natura potiùs morbis favent, adeóque ab hac cauſa tertianarum vernalium productarum curatio exſpectari nequit.

§. 748. QUIN & ſæpe initio autumni æmulantur exactè indolem continuarum, ob longiores & duplicatos paroxyſmos; dum tamen indoles & curatio planè diverſæ ſunt.

Notaverat jam *Celſus*, quòd in febribus intermittentibus interdum, (*k*) *acceſſiones quoque confunduntur, ſic ut notari neque tempora earum, neque ſpatia poſſint.* Unde cùm nunquam febre liber inveniatur æger, ſæpe morbus à minùs peritis pro febre continua habetur, atque ſimilis Medela adhibetur, ac in febribus continuis inflammatoriis fieri ſolet. Quando autem priùs febris legitimum intermittentis cu-

(*a*) Sydenh. Sect. I. cap. v. pag. 100.
(*b*) Ibid. pag. 102. 103. 114.
(*c*) Ibid. pag. 104.
(*d*) Aphoriſm. Sect. II. n°. xxv. Charter. Tom. IX Part. II. pag. 68.
(*f*) Ibid. Sect. III. n°. ix. pag. 98.
(*g*) Sydenh. Sect. I. cap. v. pag. 100. 101. cap. 102.
(*h*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. ix. Charter. Tom. X. pag. 352.
(*i*) Sect. I. cap. v. pag. 100.
(*k*) De Medicin. Lib. III. cap. iii. pag. 117.

juſdam typum habuit, & deinde duplicatis & productis paroxyſmis in continuam febrim tranſit, utì in quadam epidemica conſtitutione poſt tertium vel quartum intermittentium paroxyſmum factum ſæpe fuiſſe notat (*a*) *Sydenhamus*, facilè cognoſcitur, cujus proſapiæ morbus ſit. Longè autem difficilius eſt, hoc diſtinguere, ubi ab initio morbi febris nullam obſervabilem intermiſſionem habet. Illis annis, quando febres intermittentes admodum in hac urbe graſſabantur, plures tales caſus vidi, ubi ſub larva febris continuæ intermittens decurrebat. Diſertè autem hoc monuit *Sydenhamus* dicens: (*b*) *Obſervandum eſt etiam, quòd in principio febrium intermittentium (epidemicarum præcipuè, quæ autumno contingunt) haud ita in proclivi eſt, typum ſub primis invaſionis diebus rite diſtinguere, quandoquidem febre continuâ adſcitâ primùm adoriuntur, neque facile eſt aliquamdiu, niſi diligenter adverteris animum, quidquam aliud præter aliqualem morbi remiſſionem deprehendere, quæ tamen paulatim in perfectam deſinit intermiſſionem, & typum anni tempeſtati aptè reſpondentem.* Novimus autem talem febrim, quàmvis longioribus & multiplicatis paroxyſmis continuam mentiatur, ad claſſem intermittentium pertinere ex epidemica conſtitutione; nam eodem tempore plures ſemper obſervantur laborare tertianis duplicatis, vel & quartanis triplicatis quandoque, cum manifeſta tamen intermiſſione. Præterea ſi in tali febre ſenſibilis remiſſio & exacerbatio contingant, tunc ſcimus, neque ad ſynochos, neque ad febres acutas continuas pertinere, ſed ex genere continuarum remittentium eſſe, quæ ſæpe ex intermittentibus fiunt, utì ad §. 738, dictum fuit. Videtur autem illa intermittentium in continuas degeneratio ab aeris calore pendere inprimis. Novimus enim, utì poſtea dicetur in curatione intermittentium, per calida nimis remedia data febrim intermittentem mutari poſſe in continuam; atque videtur idem hîc fieri. Nam hæc febrium ſpecies non obſervatur ferè niſi tali conſtitutione, quâ intermittentes epidemicè graſſantur: verùm præcedenti paragrapho dictum fuit, tunc illas eò citiùs incipere, & menſe Julio jam prodire, quando magnus adhuc in aere calor eſt. Quò plùs verò ad hyemem vergit annus, eò plures intermittentes genuinæ apparent, & continuarum illarum febrium numerus decreſcit: unde *Sydenhamus* diſertè monuit, (*c*) *in principio febrium intermittentium* illas continuas febres obſervari.

Magni autem momenti eſt in Praxi Medica hæc diſtinguere poſſe, quia nec venæ-ſectio, nec alia debilitantia remedia adeo locum habent in his febribus, quæ, ex intermittentium genere cùm ſint, continuas mentiuntur tamen. Similem enim curam requirunt ac intermittentes, quibus talia nocere poſtea patebit, quando de illarum curatione agetur. Imò non dubitavit *Sydenhamus*, (*d*) corticem Peruvianum in talibus febribus adhibere, optimo quidem cum ſucceſſu; qui in vere continuis febribus nihil proficit.

(*a*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 375.
(*b*) Sect. I. cap. v. pag. 104.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 383.

§. 749. INCIPIUNT cum oſcitatione, pandiculatione, laſſitudine, debilitate, frigore, horrore, rigore, tremore, pallore extremorum, reſpiratione difficillimâ, anxietate, nauſeâ, vomitu, pulſu citato, debili, parvo, ſiti maximâ. Hæc prout majora, pluráque ſimul, eò febris pejor, atque in ſubſequente tempore calor, & cætera ſymptomata pejora: & hic gradus febris primus, incremento reſpondens continuarum, & reliquorum maximè periculoſus. Urina tum ut plurimùm eſt cruda, & tenuis. Incidens cadavera mortuorum in primo hoc ſtadio febris intermittentis, poſt anhelitus, ſuſpiria, ignaviam, inveni ſanguinem craſſum, impactum pulmonibus: ſemper tum fuerant pulſus parvi, frequentes, inordinati. *Harv.* Exercitat. Anat. Cap. XVI.

Conſiderandum jam eſt, quibuſnam cum phœnomenis febris intermittens incipiat, quomodo dein increſcat, & ſummum vigorem adepta decreſcat iterum, donec in perfectam ἀπυρεξίαν deſinat. Omnia autem modò dicenda phœnomena obſervantur etiam in homine antea ſano, dum primus paroxyſmus ingruit, vel ubi à præcedentibus paroxyſmis emerſit, & optimè ſe habere videtur.

Primum ferè ſignum eſt oſcitatio, & pandiculatio, quâ omnia membra extendunt & leviter movent, cum oblectamenti cujuſdam ſæpe ſenſu; mox ſuccedit laſſitudo & totius corporis gravitas, & major debilitas, ſic ut corpus vix ſuſtinere ampliùs poſſint. Eodem tempore ungues pallere incipiunt; atque ex hoc pallore ingruentem ſibi paroxyſmum quartanarii ſatìs diſtinguere noverunt: paulò pòſt apex naſi, digiti manuum & pedum pallent, utì & labia, & oculorum canthi; ſimúlque tunc frigus ſentire incipiunt, & totum corpus concutitur, acſi aquâ frigidâ perfunderetur. Unde primum illud febris intermittentis principium, (*a*) *tempus exhorreſcentiæ* vocavit *Sydenhamus*; atque inde hoc ſymptoma ortum credidit, (*b*) *quòd materia febrilis, quæ nondum turgeſcens à maſſa ſanguinea utcumque aſſimilata fuerat, jam tandem non ſolùm inutilis, verùm & inimica naturæ facta, illam exagitat quodammodo, atque laceſſit; ex quo fit, ut naturali quodam ſenſu irritata, ac quaſi fugam molita, rigorem in corpore excitet atque horrorem averſationis ſuæ teſtem & indicem. Eodem planè modo, quo potiones purgantes à delicatulis aſſumtæ, aut etiam toxica, incautè deglutita, horrores ſtatim inferre ſolent.* Simul tunc adeſt, vel paulò pòſt ſequitur, tremor totius plerumque corporis, in multis à maxillis incipiens, quæ celerrimè ſæpe & alternis vicibus diducuntur & adducuntur; unde dentes ad ſe mutuò alliduntur, & ſæpe tantâ vi, ut in quartanario ſene dentes cecidiſſe viderim, quámvis ante morbum adhuc ſatìs firmi viderentur. Quandoque adeo moleſtus & diuturnus ille tremor in toto corpore eſt, ut ab invitis illis muſculorum concuſſibus ſumma defatigatio fieret, & finito paroxyſmo tanta maneret debilitas, & dolor in omnibus membris, ut vix artus movere poſſet virgo, mobiliſſima in genere nervoſo, quæ tertianâ autumnali, poſt aliquot paro-

(*a*) Sect. I. cap. V. pag. 93. | (*b*) Ibidem.

xyſmos in quartanam degenerante, laborabat. Dedi, cum ſufficere his malis non poſſe videretur, corticem Peruvianum; &, quod mirabar, ceſſaverunt enormes illi tremores: febris verò quartana, ſed placida, per totam hyemem manſit; verno dein tempore ſenſim & ſponte ſuâ ſoluta. Quandoque tantum frigus naſcitur, inprimis in ſenſibus quartanâ laborantibus, ut membra rigeant, penitus immobilia, & nulli ferè articuli flecti poſſint.

Pleraque autem hæc ſymptomata docent, liberum & æquabilem ſpirituum motum per nervos tunc turbari & impediri; utì patet ex illis, quæ §. 627, & 660, de *Tremore*, & *Debilitate Febrili*, dicta fuerunt. Simul autem vitales functiones turbantur: frigus enim extremorum, utì dictum fuit ad §. 621, attritum liquidorum in vaſa & ſe mutuò minorem ponit, adeóque liquidum ad extrema ſtagnare; cor ergo minùs contrahi, minùs evacuari, adeóque & minorem influxum ſpirituum cerebelli eſſe. Cùm autem frigore contractæ venæ, & ſubſultibus trementium muſculorum preſſæ, ſanguinem ſuis cavis contentum verſus cor dextrum derivent; interímque cor, minùs validè contractum, ſe tam facilè evacuare nequeat, dum & in arteriis major reſiſtentia adeſt; patet, maximam ſanguinis copiam in venis magnis circa cor dextrum, & in ſinubus, & in pulmone, debere colligi; unde anxietas naſcitur, (vide §. 631.) & omni reſpirationis molimine nituntur viam ſanguini ex corde dextro per pulmonem in cor ſiniſtrum expedire. Cùm autem pulmo, in vaſis ſanguineis repletiſſimus, tunc ab aere inſpirato difficiliùs expandi poſſit, hinc reſpiratio difficillima fit. Cor verò irritatum continuò ſanguinis per pulmonem tranſpreſſi influxu, & copiâ circa cor dextrum collecti; palpitat celerrimè, unde pulſus citati quidem, ſed debiles ſimul & parvi, quia parca tantùm copia ſanguinis in arterias exprimitur, quæ illis dilatandis non ſufficit: de qua re antea in *Commentariis* §. 576, dictum fuit. Solent ferè ſemper nauſea & vomitus adeſſe hoc tempore, adeóque & naturales functiones turbantur. Cùm autem probatum fuerit in *Commentariis* §. 636, liquorum immeabilitatem meritò inter ſitis febrilis cauſas numerari, patet ſatìs ratio, quare ſitis maxima hoc febris tempore adſit, cùm & ad extrema ſtagnent humores, & circa cor & pulmones immeabilis ſanguis accumuletur.

Omnia autem modò enumerata ſymptomata febri intermittenti potiùs adeſſe inveniuntur, quàm febribus continuis: nam in illis rarò vel nunquam tam validum, nec tam diuturnum, frigus adeſt: cúmque febris continuæ, niſi omnium acutiſſima fuerit, incrementum non tàm velox ſit, quàm febris intermittentis, raró in febris continuæ initio omnia hæc ſymptomata adſunt, vel nunquam ſaltem tam valida. Unde & ex his incipientem febrim intermittentem à continuis utcumque diſtinguere poſſumus. Atque ideo *Galenus* dixit, (*a*) *Quæ igitur cum rigore invadunt, non abs re ex earum numero eſſe, quæ circuitu quodam repetunt, duxeris.* Quandoque tamen contingit, ut primus febrium intermittentium paroxyſmus levior ſit, adeóque non adeo moleſta hæc ſymptomata habeat.

Cùm autem, utì ad §. 3, dictum fuit, cujuſque morbi tanta ſit magnitudo, quantùm à naturali ſtatu recedit; patet ſatìs, eò pejorem eſſe febrim intermittentem, quò ſymptomata enumerata majora & plura fuerint. Præterea obſervatur

(*a*) Method. Medend. ad Glauçon. Lib. I. cap. v. Charter. Tom. X. pag. 349.

ſemper,

ſemper, quò frigus, tremor, pallor, &c, pejora fuerint, eò majorem poſtea calorem ſequi, & validiora eſſe illa ſymptomata, quæ ſequentem febris ſtatum comitari ſolent, niſi frigoris febrilis tempore ſuffocetur æger. Illa enim cauſa, qualiſcumque demum fuerit, quæ intermittentis febris proxyſmum excitat, dum incipit agere, vitales actiones, pulſum & reſpirationem, & calorem, qui inde pendet, turbat & lædit; unde, quò validior hæc fuerit, eò majori molimine vita adhuc ſuperſtes indiget, ut illam ſuperet & expellat de corpore, vel ſaltem reddat non actuoſam. Verùm illud vitæ, in cauſam morboſam agentis, molimen, circulationis impetu & velocitate auctis, efficaciam ſuam præſtat; unde patet ratio, quare tantus calor poſt validum frigus febrile ſequatur. Præterea dum in valido frigore febrili in venis majoribus circa cor dextrum, & ſinu venoſo, utì & in pulmone, ſanguis ferè ſtagnat, diſponetur ad concretionem, &, expreſſo ſolo tenuiſſimo, reſiduæ moleculæ plùs cohærebunt; hinc dum incipiunt minui illa obſtacula circa extremitates arteriarum, ſanguis corde pulſus majori cum attritu per ultimas arterias in venas tranſibit; adeóque augebitur calor (vide §. 675,) donec reſolutâ illâ ſanguinis immeabilitate, & ſubactâ vel expulsâ causâ paroxyſmi, redeat priſtina circulationis æquabilitas.

Cùm autem febres intermittentes duplici ratione conſiderari poſſint, quatenus nempe attenditur ad illa, quæ in ſingulis paroxyſmis contingunt, vel quando omnes paroxyſmi talis febris ſimul conſiderantur; patet, ſingulos paroxyſmos habere ſuum initium, incrementum, & ſtatum, utì de febribus continuis dictum fuit §. 590; túncque comparando inter ſe, primus hic febris intermittentis gradus reſpondebit illi ſtadio continuarum febrium, quod incrementum vocatur, in quo nempe magìs magíſque minuuntur ea, quæ de ſanitate ſupererant; & contrà augentur illa, quæ à morbo pendent. Si verò de omnibus paroxyſmis febris intermittentis ſimul agitur, tunc ejus febris incrementum adeſſe dicitur, quamdiu paroxyſmus duratione, & numero & vehementiâ ſymptomatum, proximè præcedentem excedit.

Maximè autem periculoſum eſſe illum primum febris gradum patet, ſi conſiderentur ſmyptomata tunc præſentia, quæ vitalium functionum inſignem læſionem demonſtrant. Sanguis enim, utì dictum fuit, circa cor dextrum & in pulmone accumulatur, pauculùm tantùm in cor ſiniſtrum tranſit, quod tremulo motu palpitans per arterias, frigore contractas, illum tranſprimere nequit ad extrema corporis uſque, adeóque patet, vitalem motum humorum ex corde in arterias, & ex arteriis in venas, & dein in cor iterum, turbari & impediri; cúmque ab his vita pendeat, utì ad §. 1. dictum fuit, apparet hoc febris tempore ipſam vitam in diſcrimen venire. Verum quidem eſt, ſequenti febris ſtadio hæc obſtacula ſolvi, liberámque denuo redire humorum circulationem; atque ideo pauciſſimos exſtingui homines in febrium intermittentium paroxyſmis, ſi ſimul conſideretur ingens numerus illorum, qui his febribus corripiuntur; interim tamen verum eſt, maximum periculum adeſſe primo illo febris ſtadio, illóſque, qui febribus his pereunt, illo tempore mori. Summorum Medicorum Obſervata ſuffragantur modò dictis. Sic *Sydenhamus* notat, (*a*) *quòd qui ex febribus intermittentibus moriuntur, ſiquidem in paroxyſmo pereant, in primo illo tempore* (*exhorreſ-*

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 94.

centiæ ſcilicet) fato fungatur; nam ſi ad tempus efferveſcentiæ pertigerint, ſaltem pro illa vice non moriuntur. Senibus autem quandoque hoc contigiſſe, ut in ipſo vel primorum paroxyſmorum rigore deficerent, alibi (*a*) monet. Sic *Hollerius* vidit, (*b*) *in eo rigore, qui initium erat quartanæ acceſſionis, ægram mulierem exſtingui;* idémque *Fridericus Hoffmannus* ſuis Obſervationibus, (*c*) confirmat. Magnum pondus his addunt illa, quæ *Harvæus* in cadaveribus illorum, qui in primo harum febrium ſtadio defuncti fuerant, invenit; ſic enim habet: (*d*) *In tertianæ febris principio morbifica cauſa cor'petens, circa cor & pulmones quando immoratur, anheloſos, ſuſpirioſos & ignavos facit, quia principium aggravatur vitale, & ſanguis in pulmones impingitur, incraſſatur, non tranſit (hoc ego ex diſſectione illorum, qui in principio acceſſionis mortui ſunt, expertus loquor) tunc ſemper pulſus frequentes, parvi, & quandoque inordinati ſunt; ab adaucto verò calore, attenuatâ materiâ, apertis viis & tranſitu facto, incaleſcit univerſum corpus, pulſus majores fiunt & vehementiores, ingraveſcente paroxyſmo febrili.* Ubi enim calor febrilis poſt frigus ſequitur, novimus expeditas iterum eſſe vias ſanguini pulſo ad extrema corporis uſque, adeóque omnia obſtacula ſoluta eſſe; tam illa, quæ à vaſorum contractione, quàm quæ à liquidorum immeabilitate facta fuerant; adeóque ſolam tantùm circulationis velocitatem auctam ſupereſſe, quæ brevì in his febribus ſopietur: unde nullus metus eſt, ut hoc paroxyſmo pereat æger. Verum quidem eſt, quòd in homine plethorico, per calorem febrilem rarefacto ſanguine, vaſa quandoque rumpi poſſent in cerebro, pulmone, &c, lethali cum eventu; ſed tunc ſatìs patet, in tali caſu mortem non pendere à febre ut unicâ causâ, neque adſcribi poſſe illis, quæ in omni febre intermittenti obtinent, de quibus hîc tantùm agitur.

Urina verò plerumque hoc febris intermittentis tempore cruda & tenuis eſſe ſolet, ob conſtricta vaſa, debiles vires cordis, & potum ſæpe copioſum ingeſtum; unde per renes tantùm tenuiſſima & merè aquoſa ferè ſanguinis pars tranſit.

Videantur & illa, quæ de ſymptomatibus frigoris febrilis dicta fuerunt §. 576. 577. 578.

§. 750. HUNC ſtatum (749) excipit alter, incipiens cum calore, rubore, reſpiratione forti, magnâ, liberiore, anxietate minori, pulſu majori, robuſtioríque, ſiti magnâ, dolore artuum & capitis magno. Urina plerumque rubra, reſpondet ἀκμῇ febrium continuarum.

Poſtquam per aliquod tempus, longitudine varium pro diverſa febris indole; anni tempeſtate, ægri temperie & ætate (vide §. 575.) duravit primum illud febris intermittentis ſtadium, incipit frigus minui & tremor, calórque gradatim redit in extremis corporis partibus; ſimúlque pallor evaneſcit, & redit rubor; reſpiratio, quæ antè difficillima erat, liberior redditur, tandémque aucto calore

(*a*) Sect. I. cap. v. ubi de quartan. curation. pag. 115.
(*b*) In Coac. Hippoc. pag. 302.
(*c*) Medicin. ration. ſyſtem. Tom. IV. Sect. I. cap. II. §. XXXI. pag. 81.
(*d*) De motu cordis cap. XVI

fortis & magna ſit; ſanguis enim, qui antea ferè ſtagnabat circa cor & pulmones, jam libere tranſit, ſed rapido ſimul motu, unde & auctam reſpirationem requirit, ut eodem temporis ſpatio major ſanguinis copia per pulmonem trajici poſſit. Anxietas autem, quæ tempore frigoris febrilis ob ſanguinis egreſſum ex corde impeditum (vide §. 631.) aderat, minuitur, dum decreſcunt obſtacula; ſimúlque pulſus major & robuſtior fit, quia cor contentum ſuis cavis ſanguinem jam in arterias circa extrema ſua pervias propellit. Sitis tamen ſæpe adhuc magna adeſt, partim ob humores nondum penitus ſolutos, partim etiam ob ſiccitatem linguæ & oris, quæ calorem febrilem comitari ſolet: ſæpe etiam, utì poſtea videbimus, putrida bilioſa colluvies in primis viis adeſt, quæ calore febrili mota & pejor reddita ſitim validam producere valet (vide §. 636.). Dum autem per tremores illos prægreſſos tot & tam validis ſæpe concuſſibus agitatæ fuerunt partes muſculoſæ, non mirum eſt, artus dolere, dum ſanguis jam magno ſatìs impetu & velocitate per has partes movetur. Quia autem calore febrili, & auctâ circulationis velocitate, vaſa magìs diſtenduntur, dolor capitis magnus ſæpe adeſt hoc febris tempore. Urina autem coloratior ſolet eſſe, quàm in frigore febrili, ob majorem attritum fluidorum ad vaſa, & plerumque rubet, magìs minúſve colorata pro varia febris intenſitate, & potûs aſſumti copiâ.

Hoc febris intermittentis ſtadium *Sydenhamus* vocavit, (*a*) *tempus ebullitionis*, ſive fermentationis (quo autem ſenſu hæc vocabula intelligenda velit, alibi (*b*) dixerat,) quâ nempe natura uti conſuevit, ut in febribus morboſam materiam ſubigat, & expellat de corpore. Reſpondet autem hic ſtatus febris intermittentis vigori febrium acutarum, quia poſtea ſenſim remittunt omnia ſymptomata, & febris decreſcit. Differt tamen in eo, quòd in vigore febrium acutarum æquo quaſi Marte dimicet natura cum maxima morbi vehementia, & incerto quidem eventu, cùm aliquando morbum ſuperet, quandoque & victa ſuccumbat, utì in *Commentariis* §. 590, dictum fuit; in febribus verò intermittentibus certi ſumus, quòd in hòc paroxyſmo natura morbo prævalebit, cùm illi, qui perituri ſunt, primo febris ſtadio exſtinguantur, utì præcedenti paragrapho dictum fuit.

§. 751. TUM ultimò ingens plerumque ſudor; remiſſio omnium ſymptomatum; urina craſſa; ſedimentum lateri contuſo ſimile; ſomnus; ἀπυρεξία; laſſitudo; debilitas.

Sequitur tunc ultimum ſtadium febris intermittentis, quod dixit *Sydenhamus*, (*c*) *tempus deſpumationis*, monens, ſe illo nomine nihil aliud intelligere, (*d*) *quàm materiæ febrilis jam ſubactæ, & quaſi devictæ, expulſionem, ſeu ſeparationem*. Videtur autem hæc expulſio per ſudores & urinas inprimis fieri: ferè ſemper enim ſummum paroxyſmi vigorem ſudor ſequi ſolet, & plerumque ſatìs profuſus, calidus, toto corpore manans. Dum enim & in frigore, & calore febrili, magna ſitis adfuit, copioſo potu ingeſto, ſanguis tenuis liquidi copiâ abundat: dúmque ſimul aucta circulationis velocitas adeſt, & libera humorum circumductio per om-

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 93. 94.
(*b*) Ibid. cap. iv. initio, pag. 58. 59.
(*c*) Ibid. cap. v. pag. 93. 94.
(*d*) Ibid. 94.

nia vaſa corporis rediit tempore caloris febrilis; per cutis calidæ jam, & lecti tempore fotæ, vaſcula exhalantia facilem viam invenit aquoſa ſanguinis pars, & ſudoris ſpecie exit. Magnum autem ab hoc ſudore levamen percipere ſolent ægri, & eodem tempore omnia ſymptomata, quæ calorem febrilem comitabantur, minuuntur, & æger ad perfectam ἀπυρεξίαν venit. Accidit quandoque eodem hoc tempore, quandoque & in prioribus febris ſtadiis, vomitum accedere, vel & alvum ſolvi, ſicque etiam per has vias materiam febrilem expelli; ferè ſemper tamen ſudor paroxyſmum febris intermittentis claudit. Pulchre hæc notavit *Galenus*, ubi tertianæ exquiſitæ decurſum deſcribit, dicens, (*a*) *Et jam bibendi tempus adeſt ægrotanti, & ſtatim poſt potum plurimus vapor calens per cutem exhalat, ſudoris nuncius; biliſque ſupervenit vomitus, ventérve ſolvitur, & bilioſum meit..... ſupervenit enim ſudor vaporoſus ac calidus, quemadmodum in balneis. Totum verò ipſis corpus æqualiter ſudat, taliſque eſt pulſus, qualis ſanorum in exercitationibus & balneis, velox ſcilicet, ac magnus ac vehemens ac frequens.*

Urina autem emiſſa hoc ſudoris tempore, vel & poſt paroxyſmum finitum, ſæpe ſequenti modo ſe habet: dum emittitur, rubicunda eſt, tota quaſi ſaponacea & ſpumeſcens, deinde, poſtquam ſtetit per aliquod tempus, pellicula in ſummitate urinæ apparet, vaſis continentis lateribus accreta: in fundo autem vaſis magna copia ſedimenti hæret, quod colore ſuo laterum coctorum, vel boli Armenæ, pollinem imitatur; unde & hæc urina lateritia ſolet vocari. Adeo autem frequenter talis urina poſt febrium intermittentium paroxyſmos apparet, ut latentes ſub aliena larva quandoque has febres hoc inprimis ſigno cognoverit *Sydenhamus*. Notat enim, quandoque in conſtitutione quadam epidemica contigiſſe, quòd (*b*) *earum paroxyſmi non cum rigore & horrore, quos poſtea febris excipit, invadebant, ſed æger iiſdem planè ſymptomatibus tentabatur, ac ſi apoplexiâ verâ laboraſſet, quæ tamen nihil aliud eſſet, utcumque hunc affectum æmularetur, quàm ipſa febris caput impetens, ut ex aliis ſignis, ita ex colore urinæ ſatìs liquebat: quæ in intermittentibus ut plurimùm rubore ſaturato exſtat, qualis cernitur in urinâ eorum, qui ictero laborant, & ſi non adeo intensè rubet; & pariter ſedimentum deponit pulverem laterum ferè referens.* Unde etiam, tali urinâ conſpectâ, nullas evacuationes per ſanguinis miſſionem, purgantia, &c, adhibebat, quas intermittentibus adverſari noverat; ſed exſpectabat, donec paroxyſmus ſponte ſuâ ceſſaret, & tunc dato cortice Peruviano febrim hanc profligabat.

Notandum tamen, non ſemper talem urinam hoc tempore adeſſe, nam poſt febres intermittentes vernas, & inprimis poſt tertianas exquiſitas, quarum paroxyſmi non ultra horas duodecim extenduntur, (*c*) urina ſubrufa, vel ſubflaveſcens, ſæpe mingitur, cum nubecula vel enæoremate; quandoque & (*d*) ſedimentum læve, æquale, & album habent, & læto omine, cùm & faciles, & breves tales febres tunc eſſe ſoleant; utì jam notavit *Galenus*. Imò & in primis intermittentium autumnalium paroxyſmis quandoque talis urina non invenitur, ſed plerumque tunc tantùm,

(*a*) De Criſib. Lib. II. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 412.
(*b*) Epiſtol. Reſponſ. I. ad ann. 1678. pag. 387.
(*c*) Galen de Criſib. Lib. II. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 412.
(*d*) Ibidem.

quando validiores paroxyſmi adſunt. Præterea & (*a*) in ſcorbuticis talis urina apparet, licèt febre intermittente non laboraverint.

Sudorem autem illum ſequi ſolet plerumque blandus ſomnus, & poſt hunc totalis febris remiſſio invenitur; ſed ſupereſt laſſitudo & debilitas, quibus febris intermittentis paroxyſmum ab ephemera diſtingui poſſe, dictum fuit §. 728, quando de ephemera agebatur.

§. 752. SÆPE abeunt in acutas, periculoſas; quod calori nimio; & motui excitato nimis, ut plurimùm debetur.

Quamdiu febres hæ perfectam intermiſſionem habent, raró, vel nunquam, periculoſæ ſunt, niſi in ſenibus vel debiliſſimis hominibus: ubi veró in continuas acutas degenerant, ſæpe admodum periculoſæ ſunt. Satìs autem in hanc mutationem proclives eſſe febres intermittentes, patuit ex illis, quæ §. 748, dicta fuerunt: tunc enim conſtitit, febres autumnales, quámvis propriè intermittentes ex ſuo genio fuerint, (*b*) tamen ſæpe indolem continuarum æmulari; dum ob duplicatos & protractos earumdem paroxyſmos nulla intermiſſio obſervatur, ſed remiſſio tantùm. Notatum autem fuit ibidem, illud tunc inprimis contingere, quando maximè epidemicæ futuræ citiùs ingruunt ſub æſtivis caloribus. Verùm febres intermittentes perfectæ, quæ aliquot jam paroxyſmis typum ſuum ſervaverant, quandoque in acutas continuas abeunt, ſi ægri lecto incarcerentur, vel calidis nimis remediis cura harum febrium tentetur; ſícque plures, (*c*) cerebro affecto, ex his febribus in continuas vergentibus, periiſſe monuit *Sydenhamus*; ſimúlque cavere juſſit, ne per ſudorifera facilè cura tentetur in tertianis & quotidianis febribus; inprimis ſi hæ febres nondum certum typum induerint, in continuitatis vicinia adhuc hærentes. Aliâ autem occaſione notavit, ſi ſudor ille, qui intermittentium paroxyſmum claudere ſolet, ultra modum promoveatur, dum æger lectulo jugiter affigitur, (*d*) continuam febrim accendi. Ex dictis autem ſatìs apparet, calori nimio, & motui nimis excitato, illam mutationem intermittentium in continuas tribuendam eſſe. Sic virgini tertianâ laboranti conſilium dabatur, ut magnam ſatìs copiam ſpiritûs vini, & piper contritum cum calida cereviſia ſumeret; unde tertiana febris in continuam violentiſſimam mutabatur, in qua per plures dies delirabat, redeunte denuo tertianâ, dum acuta continua ceſſaverat, ſed admodum inordinata, cum peſſimis ſymptomatibus, & pertinaciſſima (*e*). Quartanam, verno tempore calidiſſimis remediis tractatam, in pleuritidem ſævam tranſiiſſe vidi: non autem quartana manebat, dum pleuritis ſimul aderat, utì in illo caſu in *Commentariis* §. 738; memorato fiebat, ſed quartanæ paroxyſmus, poſt aſſumpta calidiſſima remedia, non deſinebat in ἀπυρεξίαν, ſed in pleuritidem mutabatur.

§. 753. FEBRIS intermittens ſua tria tempora (749. 750. 751.) percurrens, fibris minimis vaſculorum & viſcerum magnam infert vim, ſtagnando, obſtruendo, coagulando, pel-

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 1002. n°. v.

(*b*) Sydenh. Sect. I. Cap. v. pag. 104.

(*c*) Epiſtol. Reſponſ. I. pag. 374.

(*d*) Tract. de Podagr. ubi de curation. per ſudorem. pag. 565.

(*e*) Medical Eſſays Tom. I. cap. XXXI. pag. 296.

lendo, reſolvendo, attenuando; hinc debilitantur vaſa, morboſa fiunt liquida, eo inprimis genere mali, quo partes minùs aſſimilatas, nec æqualiter miſtas habent; ex quibus ſimul acrimonia exoritur; unde ab omnibus ſimul facillima in ſudorem proclivitas multùm debilitans, ipſo viſcido ſanguinis tranſſudante; tum urina mirè craſſa, turbida, jumentoſa, pinguis; ſimilis ſaliva; inde debilis, ſolutus, vix cohærens cruor, optimâ parte ſpoliatus, reſiduâ acer & craſſus ſimul; adeóque ex laxis vaſis, & craſſis acribúſque liquidis hæ febres diuturnæ dein terminantur aliquando in chronicos, ſcorbutum, hydropem, icterum, leucophlegmatiam, tumores ſcirrhoſos abdominis, & quæ hinc ſequuntur mala.

Si nunc attentè perpendantur illa omnia, quæ in triplici illo ſtadio febrium intermittentium, paragraphis hîc citatis recenſita, contingunt, poterunt intelligi multi effectus, qui ab his febribus in corpore fiunt, & de quibus hâc paragrapho agitur.

Tenerum & molle juvenis corpus poſt mortem aeris ambientis frigus habet, atque tunc ſic rigeſcere ſolet, ut nullâ ferè vi artus flecti poſſint. In ſummo & diuturno frigore febrili ſimilis ferè rigiditas obſervatur, adeóque patet, cohæſionem ſolidarum partium tunc plurimùm augeri. Verùm ſuccedente calore laxantur illa, quæ antea obriguerant, &, auctâ velocitate motûs circulatorii, liquida majori impetu agunt in vaſorum latera, atque illa diſtendunt; unde totum corpus, antea contractum & pallidum, nunc tumet & rubet. Dum autem validis & frequentibus febrium intermittentium paroxyſmis hæc bina contingunt ſæpius, debebit inſigniter minui ſolidarum partium corporis debita firmitas. Durum enim lignum ſæpius flectendo & remittendo frangitur, & elateres fortiſſimi hoc modo omnem vim ſuam amittunt. Sic animalium carnes, hyemali ſi obriguerint frigore, ſubito calore ſuccedente tenerrimæ fiunt; unde apparet, quantùm frigoris & caloris reciprocæ illæ viciſſitudines minuere poſſint ſolidarum partium robur.

Si jam conſideretur, tempore frigoris febrilis ſtagnare humores, ſanguinem morâ & quiete in majoribus venis & ſinubus circa cor in concretionem tendere, ſícque immeabilem redditum vaſa obſtruere; paulò pòſt tamen in calore febrili eumdem illum ſanguinem, auctis jam cordis viribus, pelli per vaſa; patet ſatìs, illum difficiliùs tunc tranſire poſſe per arteriarum anguſtias, adeóque, dum major reſiſtentia eſt circa arteriarum fines, debebunt plùs dilatari vaſa; ergo & fibræ ſolidæ illorum tunicas conſtituentes plùs diſtrahi, ergo & debilitari (vide §. 25. n°. 3.) donec repetito transfluxu per arteriarum anguſtias in venas reſolvantur & attenuentur nimis cohærentes ſanguinis moleculæ, & redeat priſtina, finito paroxyſmo, circulationis æquabilitas.

DEBILITANTUR ERGO VASA, SED ET MORBOSA FIUNT LIQUIDA. Dum nempe à conditionibus ſanorum humorum recedunt. Demonſtratum enim fuit in *Commentariis* §. 25, & 44, requiri in ſolidis partibus debitum robur, ut ingeſta aſſimilentur naturæ noſtræ, & fluida habeant illas dotes, quæ in ſanitate adſunt. Cùm ergo oſtenſum modò fuerit, ſolidarum partium robur per febres intermitten-

tes minui; patet, & liquidorum morboſam degenerationem neceſſariò ſequi debere; inprimis verò talem, quæ à minùs perfecta partium aſſimilatione, & inæquali earumdem inter ſe miſcelâ, fit. Dum enim in frigore febrili ſanguis ruber verſus interiora recurrit, utì docet pallor corporis; & circa cor & majora vaſa accumulatus ſtagnat ferè, ſolum tenuiſſimum per pulmones in cor ſiniſtrum tranſpreſſum debilem vitam continuat; adeóque turbatur intima illa miſcela omnium partium ſanguinis inter ſe, quæ in ſanitate aderat; ſimúlque, ſic diſponi videntur craſſiores ſanguinis moleculæ, ut faciliùs etiam poſtea à tenuioribus recedant, dum interrumpitur ſæpe, & notabili tempore, intima & perfectiſſima illa unio omnium inter ſe. Cùm autem omnes humores noſtri in ſanitate perfecta, ſi bilem & urinam exceperis, blandiſſimi ſint, non mirum erit, acrimoniam in his naſci, dum à ſanitatis conditionibus recedunt; præcipuè, cùm auctus ſanguinis per vaſa motus, qualis tempore caloris febrilis adeſt, ſanguinem reſolvat in ſales, & olea volatilia & acria, utì §. 100, demonſtratum eſt; & per febrim ipſam impediatur blandi clyli confectio, quo acrior jam ſanguinis demulceri poſſet; & præterea, tempore inter paroxyſmos medio, ob debilitata ſolida & humorum degenerationem, debita ingeſtorum coactio & aſſimilatio deficiant.

UNDE AB OMNIBUS SIMUL FACILLIMA IN SUDOREM PROCLIVITAS MULTUM DEBILITANS, IPSO VISCIDO SANGUINIS TRANSSUDANTE. Perfecta enim miſcela & unio partium ſanguinis inter ſe minuta ſunt, utì vidimus, &, ob debiliorem ſolidarum partium in fluida actionem, minùs firmus ſanguis eſt; hinc faciliùs tenuior ſanguinis pars à craſſiori recedit, & per laxiora vaſcula cutanea exprimitur. Sed & ipſa craſſiſſima rubra pars ſanguinis diſſolvitur ſæpe per has febres, utì docet pallidus color illorum, qui diu his afflicti fuerunt; atque ſic non tantùm aquoſa & tenuior humorum noſtrorum pars, ſed & ipſum viſcidum ſanguinis ſolutum quandoque per ſudores exit. Videmus enim, ingeſta alimenta, dum aſſimilantur in naturam noſtram, priùs ſeri ſanguinis plaſticam indolem aſſumere, quod tam facilè ab aucto calore concreſcit, atque naturaliter nunquam tale quid de corpore expellitur, nam nec in urina, nec in ſaliva, bile, aliiſve à ſanguine ſecretis humoribus, ſerum ſanguinis naturaliter invenitur: multò minùs adhuc rubra ſanguinis pars. Debilitatis verò vaſis in toto corpore, & per ſudores validos & diuturnos valde laxatis illis emiſſariis, quæ in cutis ſuperficiem hiant; videntur & craſſiora per has vias exire poſſe de corpore, ipſúmque ſanguinis viſcidum quandoque exprimi. Sic in hominibus ſanis, æſtuante ſub cœlo valido labore exercitatis, viſcidus, induſia flavo calore tingens, ſudor exit; imò quandoque, inprimis ſub axillis, rubicundi coloris ſudor expellitur. In moribundis viſcidus & tenax ſudor apparet. Dum autem ſic ſubducitur per ſudores de corpore illud, in quod chylus ex ingeſtis paratus mutatur, dum noſtris aſſimilatur humoribus; & ex quo poſtea debent reſtitui illa, quæ tam in ſolidis quàm in fluidis de corpore pereunt; patet ſatìs, magnam debilitatem ſequi debere. Falluntur ergo illi, qui dum vident, paroxyſmum febris intermittentis ſudore orto ſolvi, putant omni molimine hunc ſudorem promovendum eſſe, ſperantes, ſic omnem materiam febrilem evacuari poſſe. Quotidiana enim Obſervatio docet, omnium difficillimè à febribus intermittentibus liberari illos, qui copioſiſſimis ſudoribus diffluunt; neque ſanari, niſi ſudores illi priùs cohibeantur. Unde etiam, utì poſtea ad §. 764, dicetur, ſudor ille, qui in fine paroxyſmi adeſt,

juſculis carnium, ptiſanâ vinosâ & ſimilibus, quæ liquidi copiam ſubminiſtrant, blande promoveri debet; minimè autem vi remediorum, aut ſtragulis, exprimi; ne per ſudores elabantur illa, quæ retineri debebant. Debilitas autem & languor, qui nimios illos ſudores ſequuntur, ſatìs evincunt, illos damnoſos fuiſſe. Nam & hîc locum habet axioma generale Practicum, quod *Hippocrates* non tantùm de perturbationibus alvi & vomitionibus, ſed & de alia quacumque vaſorum evacuatione ſtabilivit; quòd nempe fiant hæ tales, quales oportet (*a*) *ſi confert, & facilè ferant; ſin minus, contrà.*

TUM URINA MIRE CRASSA, TURBIDA, JUMENTOSA, PINGUIS. Urina enim eſt aquoſum lixivium, quod abluit, ſibi miſcet, & de corpore expellit, quidquid in aqua poteſt ſolvi, & per renum vaſa tranſire; naturali uſu ſerviens, ut olea & ſales acriora jam reddita, & nocitura, ſi diutius manerent, eluantur. Cùm autem per febrim incitato motu circulatorio major acrimonia ſalibus & oleis ſanguinis concilietur (vide §. 100.) pluraque deterantur de ſolidis partibus corporis, ſanguis ipſe partes minùs aſſimilatas nec æqualiter miſtas habeat, & vaſa omnia debilitentur; patet ratio, quare urina craſſior contentis ſaturatior, hinc illico ferè turbida, ſaponacea & pinguis reddatur. Per febres enim intermittentes pingue corporis ſolvi & expelli de corpore novimus, dum obeſi homines, diutius has febres paſſi, penitus emaciantur. Illud autem pingue ſolutum, circulantibus humoribus miſtum, motu per vaſa & calore acrius redditum, ſalibus ſanguinis pariter acrioribus miſcetur, & ſaponaceum fit; ſícque in aqua ſolutum per urinam exit. Ob eaſdem cauſas quandoque & *ſimilis ſaliva* obſervatur, ſpiſſior nempe & copioſior; dum vaſa, huic ſecernendæ & excernendæ inſervientia, debilitata, per febrim majori impetu agitatis humoribus, urgentur nimis.

INDE DEBILIS, SOLUTUS, VIX COHÆRENS CRUOR, &c. Sanorum & robuſtorum hominum ſanguis firmus & compactus eſt, ſic ut de vena eductus concreſcat ferè totus in ſolidam maſſam; contravero in laxis & debilibus puellis ſanguis dilutus eſt, & pauculùm tantùm rubri concreti, copioſo tenui liquido innatantis, exhibet. Tam inſignis autem diverſitas in ſanguine à majori minorívе firmitate vaſorum & viſcerum pendet, quâ in fluida noſtra agunt; utì in Capitulis *de fibra debili & rigida* antea demonſtratum fuit. Cùm autem per febres intermittentes diuturnas debilitentur vaſa, utì demonſtratum fuit; minuetur & cohæſio partium ſanguinis, adeóque ſolutus & vix cohærens fiet cruor, ſimúlque ſingulis paroxyſmis per ſudores fluidiſſima & mobiliſſima pars expellitur; & quámvis potu copioſo ingeſto reſtituatur liquidum, illud crudum manebit, dum vires aſſimilantes debilitatæ ſunt, adeóque optimâ parte ſpoliabitur ſanguis, & per ſudores expulſo liquidiſſimo, reſiduum lenteſcet; ſimúlque à blanda & naturali humorum noſtrorum indole recedens, fiet acrius, utì demonſtratum fuit. Si jam bina hæc ſimul componantur, vaſorum nempe laxa debilitas, & in humoribus, per hæc vaſa motis, ſpiſſitudo major cum acrimonia comite, patebit ratio plurium malorum, quæ febres intermittentes validas & diuturnas ſequi ſolent de quibus videri poterunt illa, quæ ad §. 44, dicta fuerunt. Inprimis autem me-

(*b*) Aphoriſm. Sect. I. n°. 11. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 5.

tuenda

tuenda eſt facilis vaſorum diſſolutio, dum craſſi & acres humores per vaſa debilitata citato motu tempore paroxyſmi pelluntur. Sic vidi in virgine, quartanam diuturnam & validam paſsâ, ſanguinem magnâ copiâ ex gingivis erupiſſe; & in palpebris abſque ulla vi externa natas fuiſſe ecchymoſes: unde & intelligitur, quare apud *Hippocratem* legatur, (*a*) *Quibus per febres quartanas ſanguis è naribus fluxerit, malum eſt.* Novi equidem, quòd à multis ultimi illi Aphoriſmi non habeantur pro genuinis, & hinc dubia videatur loci allegati fides, quia creditur repugnare alteri apud *Hippocratem* loco, ubi ſequentia habentur: (*b*) *Urina craſſa, alba, qualis Archigenis, in laborioſis quartanis interdum exit, & liberat abſceſſu. Si verò ultra hoc, & ſanguis de naribus profluet & ſatis & copiosè.* Ex quibus videretur concludi poſſe, hæmorrhagiam in quartanis febribus tamquam utilem & ſalutarem laudari. Verùm ſi conferatur cum hoc loco aphoriſmus ſeptuageſimus-quartus Sectionis quartæ (*c*), cujus aliâ occaſione in *Commentariis* §. 594. memini, patebit evidenter, vocabulum τεταρταίοις non debere referri ad febres, ſed ad diem morbi, adeóque non ſignificare febrim quartanam, ſed quartum febris diem; quâ ratione etiam (*d*) *Foëſius* & *Cornarius* hunc textum verterunt, utì optimè *Charterius* in ſuis Commentariis in ultimos illos *Hippocrati* adſcriptos Aphoriſmos monuit. Meritò ergo damnatur tamquam mala in quartanis febribus hæmorrhagia narium, auctoritate loci allegati; utì etiam, quia ſanguinis evacuationes per ſe nocent in cura febrium intermittentium, utì §. 762, dicetur: videtúrque talis hæmorrhagia notare nimis facilem ſolutionem vaſorum à ſanguine acriori.

Ab hac ſpiſſitudine ſanguinis & acrimoniâ, videtur producta fuiſſe tonſillarum inflammatio, quam poſt febres intermittentes diuturnas obſervavit *Sydenhamus*, inprimis ſi (*e*) *evacuationes juſtò copioſiores* ſimul adhibitæ fuiſſent. Notat autem huic malo brevì deinceps ſuperveniſſe raucedinem, oculos cavos, & faciem *Hippocraticam*, mortis certò imminentis ſigna prænuncia. Facilè autem patet & in aliis corporis partibus ſimilia mala ab iiſdem cauſis contingere poſſe. Sic notavit *Jacotius* ſe ter in eodem anno obſervaſſe (*f*) *in febre tertiana, cum rigore non ita ordinato, exortam ſuppurationem in imo ventre, cujus nullum ſignum memoratu dignum præceſſerat; unde ſubitò effuſo pure ſupra inteſtina, aut inteſtinis ipſis ad ſphaceliſmum perductis, improviſa mors ſecuta eſt cum rigore, ſudore frigido, animi deliquio, dolore ventris & inflatione.* Talem enim ſanguinem, qui & acer & ſpiſſus ſimul eſt, inflammationibus producendis aptiſſimum eſſe patuit ex illis, quæ ad §. 376. 377, in Hiſtoria inflammationis dicta fuerunt.

Simul etiam apparet, talem ſanguinis cacochymiam, ex diuturnis febribus intermittentibus natam, varios morbos chronicos, & quidem difficillimos producere poſſe, prout in his illíſve viſceribus impacta hæſerit; vel etiam quatenus morbi chronici à vitiis liquidorum ſenſim natis, univerſali labe maſſam ſanguinis inficientibus, ortum ducunt (vide §. 1050.). Sic *Scorbutum* ſequi poſt febres intermittentes, nemo mirabitur, qui conſiderat, hujus morbi cauſam proximam eſſe talem ſanguinis indolem, quâ & craſſitie ſimul & acrimoniâ peccat, utì poſtea §. 1153, ex præmiſſis omnibus hujus morbi phœnomenis demonſtra-

(*a*) Aphoriſm. Sect. VIII. n°. v. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 342.
(*b*) Epidem. Lib. VI. Comment. IV. text. 11. Charter. Tom. IX. pag. 475.
(*c*) Charter. Ibid. Part. II. pag. 184.
(*d*) Ibid. pag. 342.
(*e*) Sect. I. cap. v. pag. 122.
(*f*) Holler. in Coac. Hippocr. pag. 811.

bitur. *Hydropem* verò à nimia debilitate ſolidarum partium naſci poſſe, §. 44. n°. 2, demonſtratum fuit, quæ in hoc caſu obtinet, utì paulò antè dictum fuit. Crura tunc primò intumeſcere ſolent, atque his tandem penitus diſtentis in abdominis cavo lympha colligitur. Crurum verò tumor non adeo mali ominis eſt; imò *Sydenhamus* nunquam hoc moleſtè tulit, quin potiùs (*a*) de morbi exitu omnia bona animo concipiebat, edoctus Obſervatione, febrim ſæpe fugam meditari iiſdem gradibus, quibus hoc ſymptoma ſupervenit: túncque non videtur talis crurum tumor à mera laxitate fieri, verùm etiam aliquid materiæ morboſæ verſus has partes deponi. Cùm autem catharticis nimis repetitis per febris decurſum ſæpe hoc ſymptoma originem debeat; & raro, in juvenili ſaltem ætate, (*b*) niſi ab hac cauſa, contingat; minùs tutum videtur, evacuantibus curam hujus mali tentare, inprimis ſi adhuc perſeveret febris: obſervavit enim *Sydenhamus*, (*c*) febrem tunc profundiùs radices agere, neque tolli hydropem. Frictio partium tumentium, & vini medicati ex amaris roborantibus & aromaticis uſus, tutò & facilè hoc malum ſuperare ſolent; dum ſimul languenti corpori optimè ſuccurrunt. Idem obtinet, ſi iners hæc materies non deponatur verſus inferiora corporis loca, ſed per habitum corporis diffuſa *Leucophlegmatiam* faciat; quæ tamen, utì ad §. 72, dictum fuit, ab hydrope diſtinguitur, quòd in hydrope in aquoſam tenuitatem degenerent fluida, in leucophlegmatia verò frigida & pituitoſa humorum indoles ſit, quæ laxitatem & paſtaceam quaſi mollitiem totius corporis efficit: cùm in hydrope à nimia ſanguinis diſſolutione, natâ, pedes primùm tumere incipiant. Jam notaverat *Hippocrates*, poſt febres diuturnas λευκὸν φλέγμα ſequi, dicens, (*d*) *Quum pituita alba detinuerit, totum corpus tumore albo intumeſcit.... Morbus hic à pituita oritur, quum quis ex diuturnis febribus, pituitâ abundans, minimè purgatus fuerit, in ejus carnes pituita recipiatur.* Pejor longè hydrops poſt febres diuturnas ſequitur, ſi ſcirrhoſæ obſtructiones viſcerum illam fecerint, à quibus hydropem fieri poſtea in *Commentariis* §, 1229, demonſtrabitur.

Cùm autem in Phyſiologicis demonſtretur, ſanguinem venoſum à pancreate, ventriculo, omento, liene, meſenterio reducem in trunco venæ-portarum colligi, atque inde per convergentes venæ-portarum ramos per totam hepatis ſubſtantiam diſtribui; facillimè à craſſiori ſanguine, per diuturnas febres liquidiſſimâ parte orbato, in hoc viſcere naſcentur obſtructiones, quia ſanguis venoſus, abſque cordis actione renovata, per arterioſas anguſtias tranſire hìc debet. Hepatis autem obſtructionem *Icterum* ſæpiſſime ſequi, patebit ex illis, quæ in capitulo de *Hepatitide* poſtea dicentur. Unde etiam vigeſimo - ſeptimo hujus ſæculi anno, quando intermittentes autumnales pertinaces admodum epidemicè graſſabantur, plurimis ægris icterum ſuperveniſſe memini.

Verùm ab eadem cauſa in aliis etiam viſceribus abdominis pertinaces obſtructiones naſci Obſervatio docet, quæ quandoque in *ſcirrhoſos tumores*, vix reſolvendos poſtea, mutantur. Sic in tertiana pertinaci, quæ, autumno incipiens, vere ſequenti tantùm ceſſabat, obſervavit *Galenus*, quòd (*e*) *maximè lien intu-*

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 120. ubi de hydrope.
(*b*) Ibid. pag. 119. 120.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Lib. de Affection. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 625. Confer. Lib. de intern. affect. cap. LII. Ibid. pag. 675.
(*e*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. X. pag. 352.

muit, & hypochondria ſtatu diſtenta ſunt. Idem jam in pancreate, omento, meſenterii glandulis, &c, contingere poſſe facilè patet. Interim tamen notandum eſt, non ſemper adeo infauſti ominis eſſe tumores abdominis poſt febres intermittentes: notavit enim *Sydenhamus*, (*a*) *quòd cùm febres autumnales teneram ætatem diu cruciârint, nulla ſpes ſit eaſdem abigendi, donec abdominis regio, circa lienem præcipuè, indurari atque tumefieri occæperit; iiſdem enim gradibus, quibus hoc ſymptoma ſupervenerit, febris etiam fugam meditatur. Neque fortè ex meliori aliquo prognoſtico morbum hunc brevì abiturum dixeris, quàm ſi ſedulâ Obſervatione ſuboriri hoc ſymptoma perſpexeris.* Poſtquam enim febris ceſſavit, purgantibus aliquoties repetitis, unà cum abdominis perfrictione, & inunctione unguenti arthanitæ, martiati, &c, ſolet ſolvi feliciter collecta ſaburra, & expelli de corpore. Videtur enim ſæpe contingere, quòd colon inteſtinum infarctum & tumens circa lienis regionem, ubi inflectitur illud inteſtinum, ſcirrhoſum lienem mentiatur: longè enim citiùs ſolvi & curari tales tumores obſervavi ſæpius, quàm fieri poſſe videtur, ſi in liene hæſiſſet malum. Notandum præterea, quòd illis annis, quando epidemicè graſſantur febres intermittentes, tunc ventris ille tumor, qui infantibus poſt has febres accidit, (*b*) ſcirrhoſâ duritie tangentis digitum ferit, aliis verò annis flatulenta potiùs tenſio apparet.

Facilè autem patet, plurima alia mala adhuc ſequi poſſe, pro diverſitate viſcerum obſtructorum, & functionum læſionibus inde pendentibus. Sufficit enim hîc generalem omnium horum originem indicaſſe.

§. 754. CÆTERUM, niſi malignæ (753), corpus ad longævitatem diſponunt, & depurant ab inveteratis malis.

Quàmvis autem omnia mala, præcedenti paragrapho enumerata, quandoque febres intermittentes ſequantur, non tamen ſemper corpori nocent, ſed tunc tantùm, quando nimis validi paroxyſmi vires ſubitò debilitant, profuſis nimis ſudoribus liquidiſſima diſſlantur, vel nimiâ diuturnitate moleſtæ hæ febres corporis robur ſolvunt. Plerumque enim, ſi debito victûs regimine utantur ægri, neque perverſa Medela adhibeatur, facilè tolerantur, & plùs boni, quàm mali, facere ſolent. Celeberrimus *Boerhaavius* teſtabatur, quòd longævi homines plurimi, quos de hac re interrogaverat; in flore ætatis quartanâ febre, quæ omnium intermittentium maximè diuturna eſſe ſolet, laboraverint. Neque, credo, negabunt attenti ad hæc Medici, quòd poſt quartanas febres, nullis validis remediis turbatas, ſed bonâ diætâ & verno tempore ſenſim ſolutas, firmiora fuerint inventa hominum corpora, & morbis longè minùs, quàm antè, obnoxia. Compendium enim talis vitæ generis quod *Celſus* (*c*) ſanis hominibus commendat, hæ febres habent. Validum enim frigus magnus æſtus excipit; tempore paroxyſmi plerumque omnes cibos faſtidiunt, quos intercalaribus diebus maximè expetunt ſæpe, &c. Sed & quartanâ diuturnâ ſæpe totum corpus emaciatur, dum omne pingue ſolvitur & per urinam aliáſve vias educitur de corpore, æquè ac per argentum vivum, vel per decocta ſudorifera fit; unde mutatio ferè radicalis humorum per reſolutionem & expulſionem ſuccedentem obtinetur; ſícque

(*a*) Sect. I. cap. V. pag. 121. 122. ubi de Rachitide,

(*b*) Ibid. pag. 122.

(*c*) De Medicin. Lib. I. cap. 1. pag. 20.

diſponitur (*a*) *corpus quàm optimè ad expulſum veteraſcentis, & inſtaurationem novæ, vitalis materiæ*; adeóque corpus prudenti talium febrium regimine ad longævitatem ducitur.

Si jam conſideretur quòd in frigore febrium intermittentium totum corpus tremat & concutiatur validè ſæpe per horas, æquè ferè in internis quàm externis partibus, & contractæ arteriæ extremæ contentos humores in latiores truncos retroagant, utì docet pallor, ſícque obſtructionibus circa fines arteriarum hærentibus reſolvendis optima naſcatur oportunitas; non mirum videbitur, poſſe ſolvi & expediri ſæpe talia, quæ nullis aliis remediis obediunt; præcipuè cùm paulò pòſt ſequatur rapidus adeo per omnia vaſa motus, qui illa, quæ viſceribus infarcta hæſerant, per concuſſus illos jam mobilia reddita, ulteriùs expediat. Hinc apparet, quare febres illæ toties ab inveteratis etiam malis corpus liberent; quæ fruſtra aliis remediis tentata fuerant. Hiſtoria Medica plurimas Obſervationes habet, quæ hoc confirmant; paucas adduxiſſe ſufficiet. Vidi ſic ſæpius in ægris, qui tertianis autumnalibus, epidemicè graſſantibus & pertinaciſſimis, ægrotabant, & imprudenti conſilio cortice Peruviano febrim ſuppreſſerant, antequam per febrim materia febrilis, plerumque in his caſibus circa præcordia hærens, expedita fuerat; omnia incaſſum tentata fuiſſe, miſeróſque levi ictero defœdatos languiſſe totâ hyeme, donec menſe Februario tertianâ vernâ corriperentur, quæ paucis paroxyſmis ſolvebat hærentem in viſceribus ſaburram, & per alvum ſpecie liquaminis nigri tenacis & olidiſſimi expellebat, felici plerumque cum eventu. In quibuſdam tamen, quámvis rariùs, hepar diu hâc ſaburrâ obſeſſum & tabefactum jam, poſt deturbatam hanc colluviem, purum ſanguinem demittebat; unde ſumma debilitas, animi deliquium, & mors quandoque ſequebantur, ſanguine per vomitum vel alvum ingenti copiâ rejecto. Quartanam non tantùm ſecuriſſimam eſſe, verùm etiam ab aliis magnis morbis vindicare (*b*) monuerat *Hippocrates*; utì aliâ occaſione ad §. 558, dictum fuit: à convulſionibus liberari illos (*c*) qui quartanâ corripiuntur, pariter dixit. Cephalæam, quæ per annos afflixerat, per periodos recurrens, ceſſaſſe toto illo tempore, quo quartana tenebatur æger, obſervavi. Dolorem inveteratum humeri dextri in homine vidi evanuiſſe, dum quartana febris illum corripiebat; cujus, per ſex menſes jam durantis, pertæſus corticem Peruvianum ſumſit, tali cum effectu, ut quartana abeſſet quidem, ſed rediret humeri dolor. Poſt menſem rediit quartana, quam ferens patienter, donec ſenſim ſponte decederet, à moleſto illo dolore poſtea immunis vixit. Palpitationes cordis violentiſſimas, incognitum toties quoad ſuas cauſas malum, nec minùs ad quævis ſæpe remedia rebelle, ſanavit quartana, in celeberrimo Mathematico *Lahirio* (*d*); qui poſtea ſanus ad ſeptuageſimum-octavum annum vixit, confirmans ſuo Exemplo, quartanam & ab inveteratis malis liberare, & ad longævitatem diſponere.

Salubres ergo ſæpius ſunt intermittentes febres, & niſi duplicatis & protractis paroxyſmis in continuitatem vergant, raro funeſtæ, niſi decrepitis ſenibus, vel aliâ de cauſa debiliſſimis hominibus. Sic teſtatur *Foreſtus*, quòd per qua-

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 1062.

(*b*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 88.

(*c*) Aphoriſm. Sect. V. n°. LXX. Charter. Ibid. Part. II. pag. 242.

(*d*) Académ. des Scienc. l'An 1718. Hiſt. pag. 110.

draginta annos Praxim exercens non viderit (*a*) *aliquem ex tertiana obiiſſe, modò non mutaretur in continuam.* Quinimo adeo oppoſita peſti obſervata fuit tertianarum indoles, ut, dum reliqui morbi ſporadici in peſtem tranſirent omnes, (*b*) tertiana nunquam in hanc degeneraret.

§. 755. UNDE poſt accuratum examen totius Hiſtoriæ intermittentium (746, ad 755.), cauſa proxima conſtituitur, viſcoſitas liquidi arterioſi, fortè & nervoſi tam cerebri, quàm cerebelli, cordi deſtinati; inertia; ſuperveniente dein causâ quacumque velocioris & fortioris contractionis cordis, atque reſolutionis ejus quod ſtagnaverat.

Ut indagetur cauſa proxima febris intermittentis, debet ſedulò conſiderari, quid in corpore mutatum appareat, dum incipit paroxyſmus. Si autem perpendantur illa, quæ §. 749, dicta fuerunt, patebit, prima paroxyſmi ingruentis indicia eſſe talia, quæ demonſtrant, turbari ſolitum & æquabilem influxum ſpirituum nervoſorum in muſculos, docent (laſſitudo, debilitas, tremor;) ſimúlque ſanguinem debitâ copiâ & impetu per vaſa non propelli ad extrema corporis uſque; utì patet ex frigore, horrore, rigore, pallore, &c. Adeóque non ſine ratione *cauſa proxima conſtituitur viſcoſitas liquidi arterioſi, fortè & nervoſi tam cerebri, quàm cerebelli, cordi deſtinati, inertia.* Per illam autem viſcoſitatem, ſive lentorem, liquidi arterioſi non intelligitur adeo craſſities aucta & major cohæſio molecularum ſanguinis inter ſe, ſed qualiſcumque demum ad expeditum per vaſa motum ineptitudo; ſive fluidi movendi, ſive vaſorum continentium, vel virium moventium vitio hoc contingat. Cùm autem muſculorum voluntariorum actio debilitetur in initio paroxyſmi, & ex ſubita & inſolita laſſitudine & debilitate febrim imminere ipſi ægri certò præſagiant; ſimúlque cordis ipſius motus ſic langueat, ut illud irritatum quidem à ſanguine venoſo frequentiùs contrahatur, ſed debiliori vi, ſic ut debito impetu ſanguinem in arterias projicere nequeat; utì docet pulſus hoc febris tempore citatus, debilis, parvus; admodum probabile videtur, liquidi nervoſi tam cerebri, quàm cerebelli cordi deſtinati, inertiam adeſſe talem, ut minori efficaciâ illud agere poſſit in muſculos, voluntariis æquè ac vitalibus motibus exercendis deſtinatos. Si enim hæc inertia nata ſupponatur, à quacumque demum cauſa hæc producta fuerit, ſequentur omnia illa quæ in primo febris intermittentis ſtadio, frigore nempe febrili, contingunt. Cor enim, minori vi contractum, ſanguinem debiliori impetu propellet in arterias; hæ minùs diſtentæ, minùs etiam reagent in contentum fluidum, illo tempore, dum cor eſt in diaſtole: fortè etiam ab inertia illa ſpirituum cerebelli minuitur vitalis fibrarum muſcularium, arterias conſtituentium, motus; adeóque binæ cauſæ ſanguinem moventes languent: hinc ad extrema corporis vix pelletur ſanguis; vel ſaltem non tali impetu, qualis ad calorem ſanum producendum requiritur. Nato autem frigore, conſtrictis arteriis, augetur obſtaculum ſanguini per illas movendo, ſimúlque per venas rediens ſan-

(*a*) Obſerv. & Curation. Medicinal. Lib. III. Obſerv. VI. n°. III. Tom. I. pag. 84.

(*b*) Van der Mye de Morb. Bredan. pag. 5.

guis cor irritat quidem, ſed ob dictas rationes ex corde per arterias libere pelli nequit. Patet ergo, ſatìs probabilem eſſe, illam opinionem, quæ primum paroxyſmi febris intermittentis initium, atque ejus cauſam proximam, ſtatuit inertiam liquidi nervoſi, quam brevì ſequetur vel & comitabitur illa liquidi arterioſi viſcoſitas, id eſt, impedimentum liberi ejus motûs per vaſa, utì modò dictum fuit.

Plura jam huic opinioni favent: dum enim in initio paroxyſmi videmus impedimentum naſci, quominus ſanguis arterioſus debitâ copiâ & impetu ad extrema corporis uſque pellatur, debebit hoc fieri vel ob immeabilitatem liquidi movendi, vel majorem reſiſtentiam canalium, vel defectum potentiarum moventium. Verùm quartanâ laborans homo paucis minutis ante paroxyſmum incipientem ſaniſſimus ſibi videtur, & vanâ ſpe lactatur ſæpiſſime, quaſi jam omnino à febre liber foret: adeóque vix concipi poterit tam ſubita in ſanguine mutatio, quâ uno quaſi momento immeabilis redderetur: multò minùs credi poterit, tam ſubitò naſci in partibus ſolidis majorem rigiditatem, quâ liquidis impulſis nimis reſiſterent. Supereſt ergo tantùm, ut in potentiis, moventibus humores per vaſa, tam ſubitæ mutationis cauſa hæreat, ſive in illo impetum faciente (*a*) τῷ ἐνορμῶντι *Hippocrati* dicto, quod tam facilè & à leviſſimis cauſis mutabile eſſe novimus. Sic vidi ſaniſſimam virginem, dum glire conſpecto terrebatur, illico primum paroxyſmum habuiſſe quartanæ, quæ dein totâ hyeme manſit, verno tepore ſoluta feliciter: cúmque jam per binos menſes à febre libera fuiſſet, malâ fortunâ iterum, à petulanti puero, mortuo glire in veſtes projecto, territa, quartanæ plures paroxyſmos paſſa fuit. In junioribus toties convulſiones obſervantur illo tempore, dum vel ſalubris vernæ tertianæ paroxyſmus incipit, non obſcuro indicio, à mutata conditione ſubtiliſſimi liquidi totum ſyſtema nervoſum, adeò mobile in hac ætate, turbatum fuiſſe. Vidi in media ſalivatione, ſolutis per argenti vivi efficaciam omnibus humoribus, adeóque nullo lentore præditis, tertianam verno tempore ortam fuiſſe, quæ poſt quartum paroxyſmum evanuit. Sed & cortex Peruvianus, efficax illud ad omnes febres intermittentes remedium, adeo pulchrum uſum habet in morbis hyſtericis & hypochondriacis, quia à nimia mobilitate ſyſtematis nervoſi, & ſpirituum ἀταξίᾳ pendent; inprimis autem profuiſſe teſtatur *Sydenhamus* in illis caſibus, ubi (*b*) validiſſimi ſpaſmi aderant. An fortè hinc patet ratio, quare in mobiliſſimis illis corporibus pertinaciores obſerventur intermittentes, vix curandæ niſi cortice Peruviano, qui ſimul tunc roborante vi tam pulchre prodeſt. Sed & inſignes animi motus, & inprimis tales, qui totam mentem occupant, & diu tenent, quandoque febres intermittentes ſanaverunt, dum ſic tollebatur, vel mutabatur illa inertia ſubtiliſſimi illius liquidi, à qua primum paroxyſmi initium pendere videtur. Sic *Quintus Fabius Maximus* Conſul, commiſſo prælio adverſus Allobrogum Avernorúmque Gentes, (*c*) febri quartanâ in acie liberatus eſt.

Acutiſſimus *Borellus* (*d*) febrilis excandeſcentiæ cauſam productivam primam

(*a*) Galen. Lib. de Tremor. Palpitation. Convulſion. & Rigor. cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 204.

(*b*) Diſſertat. Epiſtolar. ubi de Affection. hyſteric. pag. 519.

(*c*) C. Plin. Secund. Natur. Hiſt. Lib. VII. cap. L.

(*d*) De Mot. Animal. Part. II. cap. XXII. Prop. CCXXV. pag. 289, & ſequ.

& immediatam in ſucco nerveo poſuit; verùm aliquatenus videtur ſpeculationi indulſiſſe, dum limitare voluit, qualis illa ſucci nervei mutatio ſit, atque cauſas explicare, unde paroxyſmi redintegratio in febribus intermittentibus pendeat; utì, credo, patebit unicuique, qui illud capitulum attento perleget animo. Symptomata quidem obſervata docere videntur, illo tempore, dum paroxyſmus incipit, mutari ſubtiliſſimi illius fluidi per nervos moti effectus in muſculos; quomodo autem hoc contingat, & à quibus cauſis fiat, explicatu difficillimum videtur. Præſtat certè in morborum cauſis indagandis progredi, quouſque per fidelia Obſervata & cognitam hactenus corporis humani fabricam licet, & in reliquis ignorantiam fateri, quàm fictis hypotheſibus, quantumlibet etiam ingenioſis, ludere.

Verùm illa, quæ hactenus dicta fuerunt, tantùm ſpectant primum febrium intermittentium ſtatum (§. 749.); quem mox excipit alter (§. 750.), in quo calor, rubor, pulſus major & robuſtior adſunt, adeóque novimus, tunc cor quidem velociter, ſed & fortiter ſimul, contrahi, ſanguinémque corde contentum validâ vi per arterias pelli ad extrema corporis uſque: unde ſcimus illud, quod ſtagnaverat, reſolutum fuiſſe. In frigore febrili ſanguis venoſus circa cor accumulatus, illud quidem irritabat in celeres, ſed debiles, contractiones; adeóque debuit altera cauſa acceſſiſſe, quæ robur cordis augeat, vel ſublata fuiſſe illa, quæ in frigore febrili præſens cordis robur minuerat, qualiſcumque demum hæc fuerit. Sanguinis autem major lentor, qui à ſtagnatione circa cor ortum duxerat, facilè ſuperabitur, dum cordis auctæ vires illum per vaſa pellunt convergentia, unde attritus cohærentium molecularum ad vaſorum latera & ad ſe mutuò, adeóque & reſolutio concreti fiet: eadem enim cauſa, quæ in ſanitate ſanguinem à concretione impedit, aptiſſima videtur, ut inceptam concretionem tollat. Si verò tempore frigoris febrilis adeo firma cohæſio molecularum ſanguinis nata fuerit, ut ſic ſolvi nequeat, tunc ſuffocatio & mors ſequentur, utì ad §. 749, dictum fuit; quòd tamen raro, & vix niſi in ſenibus & debiliſſimis hominibus, contingere obſervatur.

§. 756. ADEOQUE, quum ordo hic (749. 750. 751.) ſemper in febre intermittente obtineat; videtur is, qui primum tempus (749), & primam cauſam cauſam (755), ſuperare poſſit, etiam totum illum paroxyſmum poſſe tollere.

Cùm ergo ex decurſu paroxyſmi febris intermittentis pateat, frigus febrile cum reliquis ſymptomatibus illud comitantibus agmen ducere, & deinde calorem ſequi, atque ultimò ſudorem cum omnium ſymptomatum remiſſione; videtur curatio febris talis hoc inprimis requirere, ut primum illud tempus, frigus nempe, & prima illa cauſa, viſcoſitas nempe liquidi arterioſi, & inertia fluidi nervoſi, ſuperentur: tunc enim reliqua febris ſymptomata cavebuntur, cùm nunquam ſequantur illa, niſi priora præceſſerint. Huic fundamento innititur pulcherrima illa Methodus febres intermittentes curandi, de qua ſtatim §. 761, dicendum erit; dum nempe aperiente, tenui, diluente liquido repletur corpus; & unâ alteráve horâ, antequam novus exſpectatur paroxyſmus, excitatur ſudor; ſic nempe attenuatis humoribus & dilutis cavetur liquidi arterioſi viſcoſitas, vaſa fiunt optimè pervia, humores omnes meabiles, ſimúlque blando calore, ſudorem comi-

tante, cavetur febrile frigus. Quibus autem in caſibus hæc Methodus tentari poſſit, & quas cautelas requirat, poſtea dicetur. Peſſimè enim agitur, dum caliđiſſimis aromatibus frigus illud febrium intermittentium ſuperare vel præcavere tentant Medici; magnum enim diſcrimen eſt, ne inſanabiles inflammationes ſic naſcantur, dum frigus febrile ſecuturus calor fervidiſſimis illis remediis nimis incenditur; de qua re videantur illa, quæ ad §. 624, dicta fuerunt. Videntur autem & veteres Medici in illa opinione fuiſſe, quòd primum illud tempus febrium intermittentium præoccupari deberet, excitato per balnea, frictiones, &c, majore calore, & blando ſudore. Sic *Celſus* ad curationem horroris febrilis laudat, (*a*) *ut ſub exſpectatione proximæ acceſſionis* in balneum deducatur æger, *dandáque opera eſt, ut per tempus horroris in ſolio ſit.* Hoc autem & ſequentibus paroxyſmis repetendum voluit, & frictiones adhiberi: (*b*) *Neque deſiſtendum eſt, etiam ſi horror redit. Sæpe etiam pertinacia juvantis, malum corporis vincit.* Ubi verò poſt aliquot acceſſiones balneum non profuit, jubet, ut, (*c*) *ante acceſſionem alium edat, aut bibat calidam aquam cum pipere: ſiquidem ea quoque aſſumta calorem movent, qui horrorem non admittit.* Quantùm autem prudens uſus calidorum aromatum, ſi multâ aquâ diluantur, prodeſſe poſſit, in cura harum febrium patebit. Sufficiet hîc notaſſe, quòd magnam ſpem curæ in hoc poſuerit *Celſus*, ut frigus febrile, calore excitato, præoccuparet. Unde & in curatione quartanæ juſſit, ægrum quâ die (*d*) *febrem exſpectabit, antè ſurgere & exerceri; daréque operam oportet, ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat: ſic enim ſæpe illa diſcutitur.*

§. 757. DEIN, quum infinitæ cauſæ, æquè ſatìs exiguæ, poſſint primum ſtatum (749) febris perfectè intermittentis (727), ejúſque cauſam (755), producere; atque tales plurimæ in ipſo corpore naſci, creſcere, & dato tempore adoleſcere queant, ut in omnibus in corpore natis, atque ſecretis, liquoribus fit, difficilius eſt ex infinitis poſſibilibus natam jam diſtinguere, quàm unam poſſibilem excogitare, quâ poſitâ ratio periodorum dari ex legibus œconomiæ noſtræ poſſit: id autem examinanti pateſcit.

Sequitur jam illud, quod omnium Medicorum animos ferè torſit, utpote explicatu difficillimum; quare nempe certis periodis redeant febrium intermittentium paroxyſmi, cùm in continuis febribus uno impetu ab initio ad finem morbus pergat.

Fuit in illa opinione *Sydenhamus*, continuarum & intermittentium febrium diſcrimen in eo præcipuè verſari, quòd intermittentes (*e*) *partitis vicibus ac diverſis temporibus* illud efficerent, quod continuæ non interrupto motu febrili præſtant. Atque inde voluit, in febribus intermittentibus circiter idem tempus

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. XII. pag. 142.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. cap. XV. pag. 146.
(*e*) Sect. I. cap. V. pag. 106.
(*f*) Ibidem.

impendi;

impendi, ad mutuadam, ſubigendam & expellendam febrilem materiam, ac in continuis fit. Dum enim febris continua, omnium frequentiſſima, quatuordecim dierum ſpatio ſuum decurſum abſolvit, trecentæ & triginta ſex horæ numerantur; totidémque circiter horas impendere quartanam febrim, credidit, quæ (*a*) *ſex menſium ſpatio deſpumationem ſuam molitur.* Utcumque tamen indulſiſſe huic opinioni videtur magnus ille Vir, dum quinque horas cum dimidia ſingulis quartanæ paroxyſmis tribuit, qui ſæpiſſime tamen longiori tempore ægros tenent. Interim tamen & huic difficultati, utì & alteri, quæ à majore quartanarum diuturnitate habetur, utcumque reſpondet, dum notat, & in continuis febribus, ſive ob minùs facilè ſubigendam morbi materiam, ſive ob perverſam curationis Methodum, quandoque longiorem obſervari moram, antequam illa deſpumatio obtineri poſſit. Omnia autem hæc monuit intelligenda tantùm eſſe, de illis febribus, (*b*) *quæ ſtatam quamdam naturam atque habitum nactæ ſunt.* Plurimæ enim febres tam continuæ, quàm intermittentes, ſunt, quæ ad deſtinatam illam periodum non pertingunt, dum in puris juvenilibus corporibus à levi quadam offenſa, ex abuſu ſex rerum non naturalium, ortum habent, & citò ſanantur. Agit autem hîc loci *Sydenhamus* de febribus intermittentibus autumnalibus, quæ & diuturniores, & curatu difficiliores, eſſe ſolent, atque ſæpe eodem tempore cum febribus continuis epidemicè graſſantur.

Videntur autem & veteres Medici quamdam pariter affinitatem conſtituiſſe inter febres continuas & intermittentes. Poſtquam enim *Hippocrates* primum acutorum morborum inſultum, (*c*) quarto die terminari dixerat; ſecundum (*d*) ad ſeptimum diem; tertium (*e*) ad undecimum, &c, donec per quaternarium vel ſeptenarium numerum adſcendendo, (*f*) ad ſexageſimum pervenit (vide de his illa, quæ §. 741, de diebus criticis habentur;), tandem ſubjungit ſequentia, (*g*) *Fit autem quartanarum conſtitutio ex hujuſmodi concinnitate.* In Commentariis ſuis in hunc locum *Galenus* notat, quòd, utì in febribus continuis dies numeramus ſe mutuò ſequentes abſque interruptione, ſic in intermittentibus numerandæ ſint acceſſiones; adeo ut (*h*) *quod in continuis febribus ſeptimus dies poteſt, idem in intermittentibus ſeptimus circuitus valeat:* atque etiam quam quartus dies ad ſeptimum in continuis habet rationem, eamdem intermittentium quarta acceſſio ad ſeptimam. Cùm autem ſeptimus dies toties criticus ſit in febribus continuis, ita etiam & exquiſita tertiana ſeptimâ acceſſione ſolet terminari. Ex his autem concluſit *Galenus*, quod *Hippocrates concinnitatis* (κόσμυ) vocabulo intellexerit dierum criticorum ordinem; ſic tamen ut febrium quartanarum judicia non dierum, ſed acceſſionum, numero limitarentur. Cùm autem *Hippocrates* hoc in loco ſexageſimum diem tamquam limitem acutarum febrium ſtatuat, ſi ſexaginta acceſſiones quartanæ numerentur, habebitur ſemeſtre ſpatium, quod plerumque quartanæ, ab autumni initio in ver uſque decurrentes, complere ſolent. Utì autem antea notatum fuit, morbos acutos, ex decidentia nempe dictos (vide §. 564.) quandoque in longius ſpatium adhuc excurrere, & idem in quartanis obſervatur.

(*a*) Sydenh. Sect. I. cap. V. pag. 106.
(*b*) Ibid. pag. 107.
(*c*) Prognoſtic. Comment. III. text. II. Charter. Tom. VIII. pag. 663.
(*d*) Ibid. text. III. pag. 664.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibid. text. V. pag. 665.
(*g*) Ibid. text. VII. pag. 666.
(*h*) Ibid. pag. 667.

Magna tamen hîc difficultas manet, dum non patet ratio, quare febris intermittens partitis vicibus hoc faciat, quod continua uno decurſu abſolvit. An febris intermittens ſingulis paroxyſmis partem materiæ febrilis ſubigit, & expellit de corpore? An verò expulsâ omni illâ materiâ, vel ſubactâ, quæ in ſingulis paroxyſmis adeſt, certo temporis ſpatio nova renaſcitur, quæ paroxyſmum redintegrat? Subtiliſſima certè hæc ſpeculatio videtur, & quæ meretur, ut omni curâ expendatur, quantùm nempe fidelibus Obſervatis & caſto raticionio in obſcura hac re fieri poterit.

Obſervavit *Sydenhamus*, (*a*) quòd in febre acuta continua, quæ bene tractata circa decimum quartum diem blando ſudore ſolebat finiri, ſi cathartica vel clyſmata intempeſtivo uſu adhibita forent, fallax quidem levamen perciperent ægri, imò & quandoque integrâ apyrexiâ frui viderentur, interim tamen, non evacuatâ rite per criticum illum ſudorem materiâ febrili, poſt unum alterúmve diem nova febris accendebatur, quæ idem quatuordecim dierum ſtadium percurrebat denuo, & ſimilem curam requirebat, ut priùs. Familiare eſt in morbis acutis, ut imperfectæ criſes accidant, quibus pars tantùm materiæ morboſæ evacuatur, unde, poſt aliquot dierum apyrexiam, de novo febris inſurgit, donec aliâ ſequente criticâ evacuatione integre, vel & pro parte, corpus liberetur: plures enim criſes quandoque contingere in morbis patuit ex illis, quæ dicta fuerunt, quando de criſi §. 587, & de diebus criticis §. 741, agebatur. Patet ergo, materiâ febribli pro parte tantùm ſubactâ, vel expulsâ, redire febrim, quæ jam ceſſaverat; adeóque non repugnaret illis, quæ in morbis contingere novimus, ſi & à ſimili cauſa febrium intermittentium paroxyſmi redirent. Notandum tamen eſt, quòd illæ recidivæ in morbis acutis, imperfectâ criſi terminatis, nunquam definitum tempus obſervent, utì fit in febrium intermittentium paroxyſmis, licèt ſæpe quodam die ex decretoriorum numero contingere ſoleant, utì dictum fuit ad §. 727.

Præterea, licèt ſingulis paroxyſmis pars cauſæ materialis febris ſubigeretur; nulla patet ratio, quare reſidui illius copia vel actuoſitas augeretur alio temporis intervallo in ſingulis intermittentium ſpeciebus; ſic ut in quotidiana febre poſt duodecim v. gr; horas, in tertiana poſt triginta ſex, &c, paroxyſmus rediret. Verùm etiam abſque ulla evacuatione ſenſibili impeditur futurus paroxyſmus, dato cortice Peruviano, utì omnibus notum eſt. Quámvis enim (utì poſtea dicetur ad §. 767.) quidam voluerint, corticem Peruvianum tunc tantùm tutò & abſque recidivæ metu febres intermittentes ſanare, dum poſt ejus uſum ſenſibiles evacuationes ſequantur per alvum, ſudorem, &c; tamen negari nequit, jam ceſſaſſe febrim corticis hujus efficaciâ, antequam illæ evacuationes contingant, adeóque non poſſe adſcribi febris intermittentis ſanationem in tali caſu expulſioni materiæ morboſæ.

Similes difficultates adeſſe videntur, ſi ſtatueretur, ſingulis paroxyſmis evacuari vel ſubigi materiam tunc præſentem, intermedio verò inter paroxyſmos tempore accumulari novam, ſequentis paroxyſmi unicam cauſam & fomitem. Certè quartanâ laborantes, quadrante horæ ante paroxyſmum, omnium optimè ſe habent; quo tempore tamen præſtò deberet jam eſſe materia illa morboſa, quæ mox tantas excitabit turbas.

(*a*) Sect. I. cap. IV. Art. II. n°. III. pag. 73.

Quàmvis autem negari nequeat, corruptos humores, indigeſtiles cibos, & plura alia, §. 586, enumerata, febrim excitare; adeóque à ſimilibus, certo temporis intervallo corpori applicatis, videantur produci poſſe febrium intermittentium paroxyſmi varii; tamen hæc ſola ſufficere non poſſunt, ſed præter hæc aliud quid requiritur; utì patebit, ſi conſiderentur ſequentia. Dum tertianam autumnalem paſſus æger, atque jam ab illa liber per aliquot dies, lardi, fumo vel ſale durati, magnam copiam comedit, vel incautus ſe aeris injuriis exponit; redit ſæpiſſime febris priſtinum typum ſervans. Verùm & quartanarius, verno tepore à ſua febre jam liber, ab iiſdem diætæ erroribus quartanæ recidivam patitur. Fuit ergo in his ægris latens diſpoſitio, & diverſa quidem, quæ ab iiſdem cauſis excitata in uno tertianam, in altero quartanam, febrim fecit; adeóque febris intermittentis in binis talibus hominibus diverſitas non à nova illa cauſa accedente, quæ in utriſque eadem ponitur, ſed à diſpoſitione præexiſtente, in ſingulis diversâ, pendet. Patet ideo, accumulatam tempore intermedio inter paroxyſmos febrium intermittentium materiam quamdam poſſe quidem fungi vice cauſæ excitantis, ſive occaſionalis; prædiſponentem tamen cauſam ab hac omnino diverſam eſſe. Videantur illa, quæ de cauſis prædiſponentibus & occaſionalibus, ſive excitantibus, in *Commentariis* §. 11, & 586, dicta fuerunt.

Cauſam autem illam prædiſponentem, qualiſcumque demum hæc fuerit, limitare febrium intermittentium varias ſpecies, confirmatur ex illis, quæ obſervantur in paroxyſmorum reduplicationibus. Sive enim materiæ febrilis, cauſæ nempe occaſionalis & excitantis, exceſſus & nimia activitas reduplicationem paroxyſmi fecerit, quo in caſu paroxyſmum adventitium præcedere primarium notavit *Sydenhamus* (*a*); ſive proſtratis nimis ægri viribus non potuerit expelli de corpore vel iners reddi illud, quod paroxyſmum excitaverat, ideóque novus paroxyſmus ſubſtituatur, ut illæ reliquiæ ſuperentur, in quo caſu, (*b*) *paroxyſmus adventitius primarium inſequitur, mitius inſuper, neque ita prorſus diu atque alter ægrum affligit*; in utroque tamen hoc caſu novus paroxyſmus primarii indolem ſequitur, & in tertiana duplicata, v. gr; ſinguli paroxyſmi veræ tertianæ febres ſunt, qui alternis diebus acceſſionis horâ, anticipatione vel retardatione, & ſymptomatibus variis, ſibi invicem reſpondere obſervantur. Idem in quartanis febribus, etiam triplicatis, verum eſt. Patet ergo iterum, cauſam excitantem ſive occaſionalem, licèt ſæpius eodem temporis intervallo renatam vel actuoſam redditam, tamen facere talem febrim intermittentem, qualem prædiſponens cauſa determinat.

Dum ergo tertiana autumnalis (in vernalibus enim hoc rariſſimè vel nunquam obſervatur) in quartanam degenerat, admodum probabile videtur, illud non fieri ideo, quia cauſæ excitantes longiori temporis ſpatio accumulantur vel actuoſæ fiunt, ſed quia cauſa illa prædiſponens mutata fuit. Unde etiam patet, cauſas illas prædiſponentes diverſas quidem eſſe in ſingulis febrium intermittentium ſpeciebus, attamen magnam affinitatem habere, cùm inter ſe toties permutari obſerventur.

Quænam autem illa prædiſponens cauſa ſit in febribus intermittentibus, an in ſolidis, an in fluidis partibus, vel utriſque hæreat, & in quibus, & quænam ejus in ſingulis febrium intermittentium ſpeciebus diverſitas ſit, explicatu difficillimum videtur. Adeo enim hæc cauſa latere poteſt in corpore, ut nullo indicio ſe manifeſ-

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 96.

(*b*) Ibid. pag. 97.

tet, donec ab alia cauſa occaſionali, ſive excitante, in actum deducatur. Dum enim diu quartanâ laboravit homo, poſtea ab illa ſanatus, & in omnibus functionibus optimè ſe habens, tamen à cibis copioſioribus vel difficilioris digeſtionis aſſumtis, potu copioſo, aeris frigore, animi affectibus, &c, morbi ſui recidivam pati ſolet. Obſervavit hoc *Celſus*, ubi de quartanæ curatione agit, atque ideo monuit ſequentia: (*a*) *ſi febris quievit, diu meminiſſe ejus diei convenit; eóque vitare frigus, calorem, cruditatem, laſſitudinem. Facilè enim revertitur, niſi à ſano quoque aliquamdiu timetur.*

Variæ fuerunt circa hanc rem Auctorum opiniones. Bilem (*b*) tertianæ febris cauſam accuſavit *Galenus*; in quotidiana febre (*c*) pituitam; in quartana febre autem, adeo ſæpe diuturnâ, (*d*) atrabilarium humorem, ejúſque cloacam; utì putabat, lienem (*e*) pro fomite poſuit, utì paſſim ex ejus ſcriptis apparet. Poſt *Fernelium* poſuit *Helmontius*, (*f*) *nidum intermittentium* (febrium) *circa ſtomachum, duodenum & pancreas.* In glandulis abdominalibus illum quæſiverunt alii, &c. Verùm patebit, credo, ex hactenus dictis, quòd cauſas occaſionales à prædiſponente non diſtinxerint; imò & quandoque mutationes humorum, per febrim factas, pro ejus cauſa habuerint.

Si autem conſiderentur illa, quæ ad §. 755, & 756, dicta fuerunt, ſatìs probabile videtur, cauſam illam prædiſponentem hærere potiùs in ſubtiliſſimo fluido, vel in vaſis minimis per quæ illud movetur; aut communi omnium horum origine, encephalo. Prima enim ingruentis paroxyſmi phœnomena docent, aliquid in his mutatum eſſe: mobiliſſimis in genere nervoſo infantibus convulſiones toties adſunt; ſoli animi motus validi & ſubiti febrim intermittentem excitaverunt; atque iterum febrim ſuſtulerunt quandoque. Quantam autem animi affectus ſpiritibus, nervis, encephalo mutationem inducere valeant, neminem latet. Cortex Peruvianus, qui tantum uſum habet in ſyſtemate nervoſo roborando & inordinatis ſpirituum motibus compeſcendis, quaſvis febrium intermittentium ſpecies debellat, licèt etiam nullas ſenſibiles evacuationes fecerit; adeóque videtur tantùm in cauſam illam prædiſponentem agere. Paralyſes & epilepſiæ, nervoſi ſyſtematis morbi, per febres intermittentes ſanantur feliciſſimè. Inunctiones ſpinæ dorſi, aromaticis penetrabiliſſimis unguentis factæ, toties ad curandam febrim intermittentem profuerunt; utì poſtea §. 768, dicetur, quorum efficacia in aliis nervorum morbis adeo nota eſt.

Videtur & hæc opinio confirmari ex illa Obſervatione *Sydenhami*, cujus ad §. 751, mentionem feci; quòd nempe in quadam conſtitutione epidemica febrium intermittentium, (*g*) *Paroxyſmi non cum rigore & horrore, quos poſtea febris excipit, invadebant: ſed æger iiſdem planè ſymptomatis tentabatur ac ſi apoplexiâ verâ laboraſſet.* Videtur tunc cauſa illa febris validior non turbaſſe functiones encephali, ſed oppreſſiſſe penitus pro tempore. Latentem ſub hac larva febrim ex urina, intensè rubra, cum ſedimento lateritio, detexit *Sydenhamus*, & corticis Peruviani debellavit feliciter. Monet autem, evacuationes, quæ ad apoplexiam curandam uſu commendantur, (*h*) hîc nocuiſſe.

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. XVI. pag. 147.

(*b*) De Different. febr. Lib. II. cap. I. Charter. Tom. VII. pag. 127. 128.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Ibid. pag. 128.

(*e*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. V, & VI. Charter. Tom. X. pag. 350. 351.

(*f*) Tract. de Febrib. cap. III. n°. XVIII. pag. 748.

(*g*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 385.

(*h*) Ibidem.

Utì jam in nervis muſculorum motui inſervientibus, ſive in horum origine, aut tenuiſſimo fluido per illos moto, talis mutatio certo tempore contingit ut tremor, laſſitudo, debilitas, &c, initium paroxyſmi febrilis comitentur; ſic idem videtur quandoque fieri in nervis ſentientibus, túncque dolores moleſtiſſimi certis periodis affligunt. Conſultus fui nuper adhuc à nobiliſſimo virò de hemicrania, quæ quotidie eâdem horâ, redibat, per octo horas affligens ſatìs acriter, dein ſenſim decreſcens, tandémque evaneſcens penitus. Epithemata capiti applicata, veſicatoria, epiſpaſtica pedibus adhibita, purgantia, &c, profuerunt nihil omnino: cortice autem Peruviano exhibito, ceſſavit illico moleſtiſſimum illud malum. Dum autem inciperet ille dolor, indicabat illum locum primò affici, ubi ex foramine ſupra-orbitali ramus quinti paris emergit, deinde ſenſim per totum dimidium capitis latus dolor diſpergebatur. Interim tamen nulla in pulſu mutatio obſervabatur illo tempore, dum dolor aderat, & in reliquis omnibus functionibus optimè ſe habebat. Similes tales caſus plures mihi occurrerunt, ſed inprimis ſequens maximè memorabilis. Viro ſano, robuſto, mediæ ætatis, quotidie eâdem horâ oriebatur moleſti doloris ſenſus in eodem illo loco ſupra orbitam oculi ſiniſtri, ubi nervus per foramen oſſis frontis egreditur; poſt aliquod tempus incipiebat oculus ſiniſter rubere, & lacrymis diffluere; deinde ſentiebat, ac ſi oculus ſenſim extra orbitam protruderetur cum tanto dolore, ut ferè fureret. Poſt aliquot horas omnia hæc mala ceſſabant, & nihil in oculo mutatum omnino apparebat. Venam ſecari curavi, purgantia antiphlogiſtica dedi, cucurbitas nuchæ applicui ſæpius, veſicatoria adhibui, &c, ſed incaſſum omnia. Ut autem mirum hunc morbum cognoſcerem, adfui illo tempore ægro, dum noverat rediturum dolorem, atque omnia memorata ſymptomata vidi; in pulſu tamen ad carpum explorato nihil mutatum inveni. Monebat æger, dum ipſi aſſidebam, quòd in cantho oculi majore pulſationem ſentiret validam: applicui apicem minimi digiti arteriæ, quæ circa canthum majorem oculi ſatìs inſignis decurrit, dum alterâ manu pulſum in carpo explorabam; ſícque manifeſtè percepi, arteriam illam in cantho oculi celeriùs pulſare, & ſimul longè fortiùs, quam naturaliter ſolet. Febrim ergo adeſſe, ſed topicam, credidi; atque cortice Peruviano exhibito curavi feliciter: & ex illo caſu didici, poſtea in aliis ſimilibus eâdem Medelâ uti.

An ergo febris intermittens vera quandoque non totum corpus, ſed tantùm quamdam ejus partem occupat? Probatum fuit in *Commentariis* §. 731, ubi de inflammationis definitione agebatur, topicam talem, & partis affectæ tantùm, febrim revera obtinere, quæ univerſum corpus non afficiat, ſed in parte inflammata arteriarum pulſum tantùm mutet. Et videntur modò dicta demonſtrare, idem quandoque & in febribus intermittentibus verum eſſe. Sed & Hiſtoria Medica plures tales Obſervationes habet, quæ hoc confirmare videntur. Sic homini per ſex ſeptimanas quotidie circa horam ſeptimam matutinam brachium dextrum valido frigore corripiebatur, reliquo corpore naturalem calorem ſervante: circa octavam horam rigor & tremor digitorum & manûs aderant; trihorio elapſo ſequebatur ingens calor; horâ duodecimâ ceſſabant hæc omnia, ſequenti die eodem ordine reditura (*a*). Poſt tertianam, per calidiſſima remedia in febrim acutiſſimam mutatam, ſequebatur anomala febris intermittens, quæ pluribus paro-

(*a*) Miſcell. curioſ. dec. 1. ann. 3. pag. 381.

xyſmis uno & eodem die affligebat virginem viginti & duos annos natam. Dabantur tunc aliquot corticis Peruviani doſes, & poſtea inter alia plurima anomala ſymptomata obſervabatur, alterutrum crus quotidie eâdem horâ tremere, dein caleſcere & ſudare, dum in reliquo corpore nihil ſimile deprehendebatur (*a*). Huic affinis caſus etiam legitur (*b*).

Illa autem febrium intermittentium cauſa prædiſponens, quam hærere in tenuiſſimo fluido, vaſis minimis illud continentibus, aut horum origine, admodum probabile eſt, utì ex antè dictis patuit, variis cauſis accedentibus videtur in actum deduci poſſe. Frigus enim ſubitò admiſſum, indigeſtiles cibi aſſumti, animi affectus validi, purgantibus excitatæ in corpore turbæ, & plurima alia huc facere poſſunt; utì quotidiana Obſervatio omnes Medicos docet. Sic notavit *Sydenhamus*, (*c*) poſt febres autumnales intermittentes ſanatas requiri catharſin; illâque neglectâ, vel recidivam febris, vel alios ſæpe periculoſos morbos metuendos eſſe: ſimul autem monet, dato cathartico poſt finitam ejus operationem, (*d*) paregoricum remedium horâ ſomni dandum eſſe, quo cavetur, ne occaſione tumultûs, quem vel mitiſſima excitant cathartica, redeat febrilis paroxyſmus.

An autem cauſa hæc prædiſponens ſemper aliâ causâ occaſionali indiget, per quam in actum deducatur? Certè & hoc dubium videtur; quámvis negari nequeat, à cauſis accedentibus poſſe excitari prædiſponentem illam cauſam, cùm jam ſopita & iners videbatur. Dum enim quartanâ febre homo ſanus corripitur, & paucis adhuc paroxyſmis defuncta hæc febris, illíſque non admodum validis, nondum mutavit multùm ſolidas fluidáſque corporis partes, ne acutiſſimus quidem Medicus, inſtante jam paroxyſmo, aliquid detegere poterit mali. Præterea cauſæ illæ occaſionales ſopitam illam cauſam prædiſponentem non videntur adeo excitare quovis tempore, ſed præcipuè tantùm illo, quo redire ſolet paroxyſmus: unde *Celſus*, utì modò dictum fuit, juſſit, ut à quartanis curati caverent illum diem, quo paroxyſmus corripere ſolebat; ſic indicans, aliis diebus recidivæ diſcrimen non adeo metuendum eſſe. Memorabilem caſum accidiſſe novi, qui hoc confirmat. Homo laboraverat quartanâ, totâ hyeme, & abſque corticis Peruviani uſu verno calore ſenſim minuta febris diſceſſerat, corpus perfectè ſanum relinquens. Per quinque jam menſes ab hac febre liber, dum cum amicis piſcabatur, ab illis, joci cauſâ, in retis fundum, dum illud in terram attrahebatur, projicitur. Mox incepit frigere, tremere, & paroxyſmum febrilem habuit; qui deinde, quartâ quâvis die rediens; per aliquot ſeptimanas detinuit hunc hominem. Cùm autem monitus fuiſſet, die paroxyſmi cavendum ſibi adhuc eſſe, licèt à febre ſanus eſſet, per trimeſtre ſpatium, poſtquam à febre liber fuiſſet, ſolicitè hoc obſervaverat, in ephemeridibus ſuis aſteriſco tertium quemque diem notans; ſícque invenit, illud infortunium ſibi contigiſſe illo die, quo quartana, ſi eò uſque perſeveraſſet, accedere debuiſſet.

Videtur inde concludi poſſe, cauſam illam prædiſponentem, vario temporis intervallo in variis intermittentibus, ſæpe ad horæ punctum aptam fieri, ut in actum deducatur; ſimúlque illam ſæpe in actum deduci, licèt attentiſſimâ Obſervatione nihil detegi poſſit in corpore, quod cauſæ occaſionalis vice fungatur. An ergo illa cauſa prædiſponens ſe ipſam excitare valet? An ibi, ubi hæc

(*a*) Medical Eſſays Tom. I. pag. 295. 296.
(*b*) Ibid. Tom. II. pag. 302.
(*c*) Sect. I. cap. v. pag. 117.
(*d*) Ibid. pag. 118.

cauſa prædiſponens latet, adeſt & cauſa illam excitare potens, ſed determinato tantùm tempore? Certè, ſi ultimum ſtatuatur, nemo excitantem cauſam à prædiſponente diſtinguere poterit, cùm ambæ in ſubtiliſſimo fluido, minimis vaſis, vel communi horum origine hæreant, ſolíſque effectibus ſuis ſe manifeſtent.

Verum quidem eſt, plurima in corpore humano determinato temporis ſpatio fieri in ſanitate ipſa: ſic conſuetâ horâ in plurimis hominibus fames, ſomnus, vigilia, &c, obſervantur; humores à ſanguine ſecretos, bilem v. gr; ſuccum pancreaticum, ſalivam, mucum, &c, determinatâ quâdam copiâ intra datum temporis ſpatium colligi poſſe, admodum credibile videtur; pluráque ſimilia ſupponi poſſent, ut explicaretur, quomodo renata quædam cauſa occaſionalis definito quodam temporis ſpatio prædiſponentem febris cauſam in actum deduceret. Si tamen ſevero examine ponderentur tales hypotheſes, quæ his principiis nituntur, patebit ſatìs, non reſpondere illis, quæ in febribus intermittentibus obſervantur. Licèt enim purgantibus vel emeticis quidquid in ventriculo vel inteſtinis hæret, vel ex viſceribus vicinis in illa defertur, expellatur; non tamen ideo curatur febris intermittens, ſed contrà ſæpe tali methodo tractata pertinacior adhuc redditur, & altiores radices figit, utì notavit (*a*) *Sydenhamus*. Quinimo à febribus intermittentibus dum emergunt homines, ſi illis purgans detur, antequam jam ſatìs diu ceſſaverit febris, (*b*) redit contumacior. Et dum cortice Peruviano dato ceſſat febris, aliquis credere poſſet, accumulari tunc illam materiam, quæ ſingulis paroxyſmis eliminari ſolebat per ſudores, aliáſve evacuationes, adeóque profuturum purgans remedium. Verùm monuit *Sydenhamus* quòd, (*c*) *vel blandiſſima catharſis, quinimo enema è lacte ſaccharato, in morbi diſcrimen certiſſimè, fortè in morbum ipſum, denuo ægrum conjiciet.* Dum quartana per mediam ſalivationem pergebat, exactè typum ſuum ſervans, & tertiana verno tempore in media ſalivatione adoriebatur hominem, utì me obſervaſſe aliâ occaſione monui; fateor me non potuiſſe concipere, quomodo tantis turbis in corpore excitatis, & ſolutis argenti vivi efficaciâ humoribus, certo tamen temporis ſpatio colligeretur aliquis fomes in corpore, qui paroxyſmum excitaret.

Videtur ergo, ex omnibus his concludi poſſe, probabilem eſſe hanc opinionem, quæ ſtatuit, febrium intermittentium cauſam in ſubtiliſſimo fluido, vaſis illud continentibus, vel communi horum origine encephalo, hærere; illámque cauſam determinato quodam tempore in actum deduci; interímque non conſtare, quòd hæc latens febrium cauſa ſemper indigeat quodam fomite, intra paroxyſmorum intervallum collecto, per quem actuoſa fieret; cùm Obſervata doceant, paulò ante paroxyſmum ſæpe nihil inveneri omnino, quod in ſolidis vel fluidis corporis partibus culpari poſſet; nullúmque occurrere ſignum læſarum functionum, cùm paulò pòſt turbentur ferè omnes.

Quænam autem mutatio facta in ſubtiliſſimo fluido, vaſis minimis, vel encephalo, hanc intermittentium febrium cauſam conſtituat; quare determinato tantùm ſpatio temporis hæc naſcatur, vel actuoſa fiat, cum *Sydenhamo*, aliíſque ſummis in Arte Viris, ego planè, (*d*) *me neſcire fateor.* Tantùm illa poſui, quæ Obſervata docere videntur; ſíque erraverim, ſaltem hoc nomine veniam

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 114.
(*b*) Ibid. pag. 118.
(*c*) Epiſtol. Reſponſ. I. ad ann. 1678. pag. 386.
(*d*) Sect. I. cap. v. pag. 95.

mereor, quòd & in his, & aliis omnibus, plura vel meliora doceri me paratiſſimum profitear.

Quámvis autem latens hæc febrium intermittentium cauſa non videatur indigere collecto quodam fomite, ut determinato temporis intervallo paroxyſmum renovet, interim tamen negari nequit, collectos humores morboſos efficere poſſe, ut his irritata hæc latens cauſa validiùs & fortiùs ægros affligat. Sic in tertianis autumnalibus, dum corrupta bilis in primis viis hæret, illa ſponte vel Arte evacuata, ſequens paroxyſmus longè mitior eſſe ſolet; adeóque hæc quidem concurrere poſſunt cum hac latente cauſa, dum interim hæc abſque illis actuoſa fieri poteſt. Si enim indigeſtiles cibi, frigus ſubitò admiſſum, laſſitudo, &c, diu ſopitam hanc & inertem cauſam excitare valent, cur non ab iiſdem poſſet augeri ejuſdem efficacia illo tempore, dum adhuc ex ſe ipſa actuoſa eſt? An ab illis concurrentibus cauſis paroxyſmorum retardatio vel anticipatio pendet ſemper? Vix videtur. Verum quidem eſt circa illud tempus, quo paroxyſmus accedere ſolet, illam latentem cauſam magìs quaſi irritabilem (ſit venia huic vocabulo) eſſe, utì patuit ex antè dictis; adeóque à collectis ſordibus excitari poſſe paroxyſmum ante ſolitum tempus, non omnino improbabile videtur; interim tamen etiam in talibus febribus, in quibus nulla cacochymiæ ſigna deteguntur, paroxyſmus citiùs vel ſeriùs venit quandoque, & quidem ſic, ut ſingulis vicibus eodem temporis ſpatio anticipet vel retardetur; unde potiùs latenti illi febrium intermittentium cauſæ regularis illa anticipatio vel retardatio paroxyſmi tribuenda videtur. Hoc etiam confirmatur ex illis, quæ obſervavit *Sydenhamus.* Vidit enim, dum ingens agmen febrium intermittentium autumnalium ſimul invaderet, (*a*) *earum paroxyſmos plerumque unâ eâdemque diei horâ contingere, acceſſionibus nunc prævertentibus, nunc poſtponentibus, ſimili planè modo, atque eodem tenore, niſi quòd accidere queat, ut ordo ille, medicamentis adhibitis, quæ retardandi vel præcipitandi vi pollent, in quibuſdam corporibus immutetur vel pervertatur.* Vix certè credibile videtur in tot ægris, ætate, ſexu, vitæ genere, temperie, diverſis, humores morboſos eodem præcisè temporis intervallo accumulari potuiſſe ſic, ut huic cauſæ tribui poſſet paroxyſmorum renovatio. Unde etiam *Galenus* monuit, ſolam anticipationem non eſſe habendam pro incremento morbi; quod tamen deberet fieri, ſi ab accumulatione humoris morboſi breviori temporis ſpatio citiùs renovaretur paroxyſmus. Sic autem habet: (*b*) *Nam anticipatio ſola per ſe ipſam non eſt ſufficiens ſignum incrementi, quòd ſæpe morbi proprietatem conſequitur potiùs, quàm ejus incrementum: quum & quartani, & tertiani, & quotidiani quidam circuitus uſque ad integram ſolutionem ita anticipare viſi fuerint.*

Videtur ergo potiùs ab epidemico miaſmate excitari febris intermittens, ſimúlque imprimi ſpiritibus, nervis, vel horum origini communi talis character, per quem ſtato tempore paroxyſmus renovatur. Quámvis autem per febrim excitatam noxii humores, ante febrim natam præexiſtentes, vel & febris tempore nati vel collecti, expellantur de corpore, obſtructiones plurimæ in viſceribus hærentes ſolvantur; adeóque febres illæ ſæpe medicamenti virtutem exerceant ratione aliorum morborum; tamen & abſque his omnibus perennare poſſe videntur;

(*a*) Sect. I. cap. v. ubi de intermittent. Autumnal. pag. 104.

(*b*) De criſib. Lib. I. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 378.

videntur quamdiu ille impreſſus character manet. An ergo tales febres intermittentes, abſque ullo vitio obſervabili ſolidarum vel fluidarum partium corporis, *ſpirituoſæ* dicendæ forent? Certè jam *Galenus* monuerat ſequentia; (*a*) *Diſtinguere autem oportet in ſingulis ægrotantibus, primùm quidem ſi ſine loci affectu febris ſit, vel ex humorum putredine, vel quia ſolus ſpiritus ſit alteratus* (ἢ μόνῳ τῷ πνεύματι τραπέντι).

Vidimus autem antea, illum characterem ſic ſopitum manere poſſe, ut nullo ſigno ſe manifeſtet; & tamen à cauſa quadam occaſionali excitari denuo, & poſtea (quod maximè notandum) ſuâ vi novos paroxyſmos febriles facere; quámvis non renovetur cauſa occaſionalis, quæ ſopitum & inertem illum characterem excitaverat. Unde etiam videtur impreſſus ille febris intermittentis character ſenſim ſic minui, ut in nervum ampliùs erumpere nequeat; atque tamen diu ſupereſſe talem irritabilitatem, ut ab aliis multis & diverſis cauſis iterum actuoſus fieri poſſit.

In hunc characterem agere videtur cortex Peruvianus, toties febres intermittentes abſque ullis evacuationibus, vel aliâ mutatione ſenſibili, tollens; ſic tamen plerumque, ut potiùs inducias impetret; niſi repetito ejus uſu tandem integre deleatur; de qua re §. 767, dicendum erit.

Inter illas verò cauſas, quæ ſopitum illum characterem, nondum tamen omnino deletum, excitare ſolent, præ reliquis frigus valere videtur. Certè ſubito & valido frigore corpori applicato homo pallet, horret, riget, tremit, adeóque plurima excitantur ſymptomata, quæ febris intermittentis initium (§. 749.) comitantur. Imò à frigore videtur ſperaſſe *Celſus* (utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 589, dictum fuit) mutationem lentæ continuæ febris in intermittentem. Dum enim in tali febre nec cibo nec remedio locus eſſet, unicum hoc ſupereſſe voluit, ut Medicus (*b*) *morbum mutet.... Sæpe igitur ex aqua frigida, cui oleum ſit adjectum, corpus ejus pertractandum eſt; quoniam interdum ſic evenit, ut horror oriatur, & fiat initium quoddam novi motûs, éxque eo, cùm magìs corpus incaluit, ſequatur etiam remiſſio.* An ideo intermittentes vernæ citiùs finiuntur, quòd æſtivus calor illas excipiat; autumnales verò, aucto quotidie frigore, pertinaciores; & quartanæ ferè tantùm calore verno ſolvuntur.

Ille autem character febrium intermittentium adeo ſæpe fixus inhæret, ut nullis ferè remediis ſe tolli patiatur. Suſpendi quidem poteſt, dato cortice, ejus actuoſitas pro tempore, ſic tamen, ut poſtea ſemper recidiva fiat. Obſervaverat hoc *Sydenhamus*; monuítque tunc (*c*) prudentis Medici eſſe, non nimiùm pertinaciter corticis uſui inſiſtere; verùm aliâ potiùs Methodo febrim aggredi. Novi per ſeptem integros annos quartanam duraſſe, ſilentem ſponte ſuâ quandoque, vel cortice ſumto, per aliquot ſeptimanas, redeuntem tamen poſtea. *Maſſarias* Romæ vidit matronam, quæ viginti duobus annis quartanâ laboravit (*d*). Pertinaces autem tales febres, quæ anni ſpatium excederent, nunquam me obſervaſſe memini, niſi in cacochymicis corporibus, quibus viſcera, inprimis abdominalia, obſtructa erant; unde ferè ſemper abdominis tumor, color ictericus, &c, ſimul aderant. Cùm autem antea dictum fuit, ſilentem jam febrim excitari poſſe, dum

(*a*) De Criſib. Lib. II. cap. VII. Charter. Tom. VIII. pag. 416.
(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. IX. pag. 136. 137.
(*c*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 385.
(*d*) Etmuller, Tom. II. pag. 300.

lardum v. gr; aut ſimiles indigeſtiles cibi aſſumti fuiſſent, non videtur improbabile, ſimile quid protractarum talium febrium cauſam facere. Si enim ante febrim intermittentem natam cacochymicum corpus fuerit, & obſtructa viſcera habuerit, vel per febrim ipſam talia mala producta fuerint (vide §. 753.), ingeſtorum debita præparatio in primis viis deficiet; adeóque ſimilia mala hîc poterunt fieri ob defectum virium concoquentium, quæ in ſanis, ſed debilioribus, hominibus ab ingeſtis difficilioris digeſtionis cibis contingunt. Unde patet ratio, quare in tali caſu febris intermittens, ex ſua indole jam minuenda, increſcat denuo, vel ſopita jam excitetur iterum, ſícque in longum temporis ſpatium excurrat. Fortè etiam eò difficiliùs deletur impreſſus ille character, quò diutius inhæſerit.

Cur ergo paroxyſmi geminantur quandoque, ſi latens v. gr; febris tertianæ character alternis tantùm diebus ex ſua natura actuoſus fiat? Certè eadem illa cauſa, incognitum nempe illud epidemicum, quæ unam tertianam fecit, & intercalari die alteram excitare poterit. Præterea videtur admodum veroſimile, etiam liberis à paroxyſmo diebus adeſſe talem diſpoſitionem, quæ fortè ex ſe ſola in actum non veniret; aliis tamen cauſis accedentibus excitari poſſet, & dein propriâ ſuâ vi paroxyſmos renovare, licèt abſint cauſæ illæ, quæ illam primò excitaverant; eodem modo, ut intermittens febris, ſponte ſuâ ceſſans, à ſimilibus renovatur, ut antea dictum fuit. Plurima autem favent huic opinioni: ſic graviores in diæta commiſſi errores non tantùm validiores efficiunt quartanæ paroxyſmos, verùm etiam ex ſimplici quartana duplicatam, vel & triplicatam, facere docent quotidiana in Praxi Obſervata. Autumnales febres, in quibus copioſior & pertinacior adeſſe ſolet materia, quam natura per febrim excitatam corrigere vel expellere ſatagit, longè frequentiùs paroxyſmos ſuos geminant, quàm vernæ febres, in quibus hoc rarò contingit: imò etiam ob hanc cauſam ſæpe initio autumni tales febres, ob longiores & duplicatos paroxyſmos, continuarum febrium indolem exactè æmulantur, utì §. 748, dictum fuit. Interim tamen, ut antè monui, geminatæ tales febres indolem & genium paroxyſmi primarii ſervant; ſic ut triplicata quartana tribus diſtinctis quartanis conſtet; duplicata tertiana ex duabus tertianis componatur, &c.

Ex hactenus dictis ergo concludere liceret, febrium intermittentium diſtinctum & determinatum characterem in ſpiritibus nervoſis, nervis, vel communi horum origine latere; illúmque irritari quidem poſſe à morboſis collectis humoribus, ut fortiores & diuturniores faciat paroxyſmos, & ſopitum jam à ſimilibus cauſis excitari poſſe; non tamen indigere ſemper collecto quodam fomite intermedio inter binos paroxyſmos tempore, ut in actum deducatur, ſed propriâ ſuâ vi paroxyſmos renovare poſſe. Simúlque probabile videtur, diebus intercalaribus adeſſe ſimilem diſpoſitionem, quæ ab aliis cauſis in actum deduci poſſet, & deinde, illis cauſis quámvis abolitis, pariter pergere.

§. 758. CURATIO ergo exigit, ut aperientibus ſalinis, alcalicis, aromaticis, mineralibus, diluentibus, oleoſis blandis, calore, motu, fotu, frictione utamur tempore ἀπυρεξίας, vel & in ſtatu deſcripto (749).

In curatione febrium intermittentium primò debet determinari, qualis victus conveniat; ſub quo nomine intelligitur rerum non naturalium, aeris, cibi, potûs, motûs, quietis, animi affectuum, retentorum, excretorum, ſomni, vigiliæ; (*a*) debita moderatio. Cùm autem ex præcedentibus conſtet, frigus aeris nocere talibus ægris, & ſopitam jam febrim inde renovari ſæpius; conducet aeris talis tepor, qualis verno tempore eſſe ſolet, quem hyemali etiam tempore accenſo foco imitari poſſumus. Cibi autem & potus tales debent eſſe, quales §. 599, deſcripti fuerunt; hoc tamen cum diſcrimine, quòd in febribus intermittentibus, cùm plena ἀπυρεξία adſit inter binos paroxyſmos, adeóque omnes ferè functiones in integrum reſtituantur, validiores cibi & potus meraciores concedi poſſint: & quidem eò magìs, quò longiùs intercurrit inter paroxyſmos intervallum; & præcipuè ſi hyemale tempus ſit (vide §. 602. n°. 5.). Præterea, cùm diuturnæ, quandoque hæ febres ſint inprimis quartanæ, ſummopere requiritur, ut vires integræ maneant; (*b*) *ut, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facilè ſuſtineat.* Unde patet ratio, quare validiores cibi & potus hîc conducant. Interim tamen opima pinguia, ſale vel fumo indurata & ſimilia, vitari debent, eo quòd crudior ex his chylus gravaret corpus; imò & à talibus majori copiâ ingeſtis in ſano etiam corpore febrim excitari obſervatum ſit (vide §. 586. *lit. a.*). Simul etiam cavendum eſt, ne cibus detur in his febribus circa illud tempus, quo novus paroxyſmus exſpectatur: tunc enim, pluribus functionibus corporis febris tempore turbatis vel læſis, non poteſt ſperari debita ingeſtorum aſſimilatio. Quam rem *Hippocrates* optimè monuit, dicens, (*c*) *Quoſcumque ægros febres non continentes detinent, ſed intermittentes invadunt, his poſt acceſſionem cibi exhibendi; conjecturâ factâ, ne quando à recenti cibo, ſed jam concoctis cibis, febris ingruat.* Moderata corporis exercitia tempore intercalari optimè proſunt, quia per hæc & aſſimilatio ingeſtorum, & excretiones naturales per alvum, urinam, tranſpirationem, optimè promoventur. Unde juſſit *Celſus* in quartanæ curatione, ut ægri poſtero die, cùm ſatìs quieverint, (*d*) ambularent, exercerentur, ungerentur, perfricarentur fortiter; imò etiam profuturum credidit, ſi daretur opera, (*e*) *ut in ipſam exercitationem tempus febris incurrat, ſic enim ſæpe illa diſcutitur.* Ubi autem ægri imbecillitas vetaret exercitationem, geſtationem adhibendam voluit; ſi nequidem hanc ferre poſſet, tunc (*f*) frictionem laudavit. Somnus autem longior convenit, ut quaſſum paroxyſmo febrili corpus blandâ quiete refocilletur; animi autem affectus moderatos eſſe debere facilè patet.

Solo debito ſex rerum non naturalium regimini febres intermittentes vernæ facilè cedere ſolent, licèt nulla alia adhibeantur remedia; utì quotidiana Obſervata docent. Unde etiam *Sydenhamus* ſuo arbitrio (*g*) has febres committendas

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 745.
(*b*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. xv. pag. 145.
(*c*) Lib. de Affectionib. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 637.
(*d*) De Medicin. Lib. III. cap. xv. p. 146.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibidem.
(*g*) Sect. I. cap. v. pag. 102.

voluit, niſi importuna ægri impatientia Medici opem efflagitet. Nullum enim unquam (*a*) vernâ febre intermittente periiſſe vidit; adeóque maluit nihil prorſus movere; & inprimis evacuantium remediorum uſum damnat, cùm per hæc pertinaciores longè reddi, has febres obſervaverat.

In autumnalibus verò febribus inprimis medela requiritur; verùm alia paroxyſmi tempore, quàm ubi febris abeſt. Præterea cùm ſinguli febrium intermittentium paroxyſmi in tria tempora dividantur (vide §. 749. 750. 751.), & horum ratione medelæ diverſitas requiritur. Hâc autem paragrapho agitur de illis remediis, quæ conveniunt tempore ἀπυρεξίας; vel etiam in ipſo febrium intermittentium frigore, ſive primo ſtadio.

Ex illis, quæ *in Commentariis* §. 558, dicta fuerunt, patuit, febrim eſſe illud naturæ inſtrumentum, quo partes impuras à puris ſecernat; illámque ſæpius excitari, ut heterogenea materia, ſanitati adverſa, expellatur de corpore, vel etiam ut ſanguis in novam quamdam diatheſim immutetur; atque ideo ſummos in Arte Viros non ſemper adeo ſolicitos fuiſſe, ut febrim tollerent, ſed tantùm ut debito moderamine illam coercerent, ne vel langueret, vel nimio impetu nocere poſſet. Omnia autem hæc & in febre intermittente vera ſunt: patuítque tunc, difficillimos & pertinaciſſimos morbos per febres intermittentes quandoque ſanatos fuiſſe. Dum poſt æſtivos ſqualores liquidiſſima ſanguinis pars difflata fuit, & bilis acrior & copioſior, ſimúlque ſæpe tenacior, circa præcordia collecta hæret; febres intermittentes autumnales epidemicè graſſari ſolent, per quas rite tractatas ſolvitur & expellitur illud bilioſum corruptum, reſerantur obſtructiones viſcerum feliciſſimè, quæ à ſpiſſiori & minùs meabili ſanguine ortum duxerunt, atque poſtea integerrima redit ſanitas. Contrà verò toties funeſtis Exemplis conſtitit, malâ arte per corticem Peruvianum ſuppreſſis talibus febribus, antequam cauſa materialis, cui ſubigendæ & expellendæ deſtinabantur, ſublata foret, languiſſe ægros, cachecticos, & cacochymicos ex peſſimis abdominalium viſcerum obſtructionibus, imò & ſæpe inde periiſſe. Obſervavit *Sydenhamus*, unà cum continua febre (*b*) tertianam autumnalem epidemicè graſſatam fuiſſe, ſimilibus ſtipatam ſymptomatibus, & eâdem ferè methodo curabilem; atque inde concluſit, quòd febris illa continua (*c*) *intermittentium quaſi compendium quoddam, & è contra ſinguli earum paroxyſmi compendium hujúſce videbantur; atque adeo diſcrimen in hoc maximè verſari, quòd continuæ conceptam ſemel efferveſcentiam* συνεχῶς *eodémque ſemper tenore perficerent; intermittentes autem partitis vicibus ac diverſis temporibus eâdem defungerentur.* Sedulâ autem morborum Obſervatione didicerat magnus ille Vir, febrim continuam ipſam cauſam ſuam materialem optimè ſubigere; adeóque & idem à febribus illis intermittentibus, continuæ illi ita ſimilibus, exſpectare meritò licebat. Quæ omnia confirmantur ex illis, quæ de febris effectibus §. 587, dicta fuerunt: conſtitit enim tunc, ſtagnantium agitationem, omnium permiſtionem, reſiſtentis ſubactionem, &c, per febrim ipſam fieri; atque etiam ad §. 753, probatum fuit, reſolvendo & attenuando agere febrim intermittentem, dum tria ſua tempora percurrit; atque ideo ab inveteratis ſæpe malis corpus depurare §. 754, dictum fuit.

Omnium ergo optima methodus curandi has febres illa videtur, quæ con-

(*a*) Sect. I. cap. V. pag. 100.
(*b*) Ibid. cap. III. pag. 55.
(*c*) Ibid. pag. 56.

ſpirat cum febre, ut ſolvat concreta, reſeret obſtructa, ſícque æquabilem humorum per omnia vaſa motum reſtituat. Conducit ergo, tempore ἀπυρεξίας ingerere talia, quæ ob hos effectus aperientia à Medicis vocantur, & pro diverſitate obſtaculi, per febrim his remediis adjutam reſolvendi, varia ſeligi ſolent. Horum autem remediorum efficacia tantò majori cum fructu ægrotanti corpori applicatur, quòd ſequente paroxyſmo febrili per omnia vaſa hæc rapidiùs movebuntur; unde etiam & tempore à febre libero, motu, calore, frictione uti ſolent Medici, ut aucto humorum per vaſa motu ingeſtorum remediorum efficaciam augeant: ſolutis enim humoribus per ſalina, alcalica, mineralia (vide §. 135.), unà cum diluentibus (vide §, 134.), laxatis per fomenta, & oleoſa blanda emiſſariis omnibus, corpus ſic diſponitur, ut per febrilem paroxyſmum ſecuturum facilè ſecerni & expelli poſſit illud, quod in corpore noxium hæret, & cui removendo febris ipſa à natura deſtinabatur. Pro varia autem anni tempeſtate, ægrorum diversâ temperie & ætate, epidemicâ conſtitutione, &c, diverſa remedia conveniunt. Verno enim tempore, & in juvenili ætate à calidioribus abſtinendum; autumnales contrà febres, inprimis in hyemem uſque protractæ, calidiora poſtulant; præcipuè ſi vel fractis morbo viribus, vel vergente jam in ſenium ætate, corpus langueat: tunc enim contrajerva, ſerpentaria virginiana, crocus, & ſimilia penetrabiliſſima aromata, ſummi usûs ſunt. In frigida mucoſa temperie ſales alcalini optima aperientia ſunt; in calidis & bilioſis hominibus hæc nocerent ſæpe; unde ſalina ut nitrum, ſal polychreſtus, tartarus vitriolatus, &c, præferuntur. Si verò putredinis metuendæ ſigna adſint (vide §. 85. 86.) acida oleoſa, ut ſpiritus nitri dulcis, rob ſambuci, ribeſiorum, & ſimilia, ſola prodeſſe poſſunt. Sic etiam in epidemicis talibus febribus intermittentibus, quæ poſt fervidiſſimas æſtates autumnali tempore graſſari ſolent, color ſubflaveſcens cutis & oculorum, urinæ color flavo-ruber, ponderis & anxietatis circa præcordia ſenſus, hepatis obſtructionem & bilioſam cacochymiam indicabant. Taraxaci, cichorei, ſcorzoneræ, graminis, &c, decocta, cum ſale polychreſto & melle, largâ copiâ potata tempore ἀπυρεξίας, dein per febrilem paroxyſmum validè mota per omnia vaſa, reſerabant feliciſſimè viſcerum obſtructiones, ſolvebant & mobilem reddebant bilioſam ſaburram; quæ dein vel ſponte ſuâ, vel dato leni emetico vel cathartico expellebatur de corpore.

Quámvis autem generalis videatur ferè aperientium & attenuantium remediorum uſus in febribus intermittentibus curandis, quandoque tamen & tales caſus occurrunt, ubi adſtringentibus & incraſſantibus, ſimúlque ſolidas corporis partes roborantibus, potiùs opus èſt. Teneris enim puellis, & debilis temperiei hominibus, quandoque per febres intermittentes ſic ſolvuntur omnes humores, ut profuſis ſudoribus diffluant, non tantùm in paroxyſmi febrilis fine, ſed & quovis alio tempore, & præcipuè dum dormiunt (Britannos maximè in tales ſudores, dum in febribus intermittentibus laborant, proclives inveni). Facile autem patet, attenuantia & diluentia hîc nocitura fore, dum nimia diſſolutio humorum & ſolidarum partium debilitas jam adſunt. Cortex tamariſci, capparidis, Peruvianus, unà cum aromatibus vino auſtero rubro infuſa pulcherrimum tunc remedium dant: raro enim ſolent curari in talibus corporibus febres intermittentes, niſi per corticem Peruvianum tollantur, vel ſaltem impetrentur induciæ, ut roborari interea corpus poſſit.

In *Materia Medica* ad hujus paragraphi numerum recenſentur varia remedia, quæ aperiendo & attenuando agunt; & ex quibus talia eligi poterunt, quæ morbi genio, ægri temperiei, &c, maximè conveniunt.

Omnia autem hæc, quámvis præcipuè adhibeantur illo tempore, quando æger à paroxyſmo liber eſt, tamen & uſum habere poſſunt in ipſo paroxyſmi ingruentis initio, cujus ſymptomata §. 749, enumerata fuerunt. Patuit enim tunc periculoſiſſimum eſſe illud febrium intermittentium ſtadium, quia impeditur liber ſanguinis per extremas arterias motus, & circa cor dextrum & pulmonem immeabilis accumulatur. Illa ergo quæ ſanguinem attenuant, diluunt, vaſa laxant, & expediunt, tunc optimè conducunt, utì ad §. 625, dictum fuit. A calidioribus autem & validè ſtimulantibus remediis abſtinemus in hoc febris ſtadio ob rationes §. 624, explicatas; quorum tutior uſus eſt tempore ἀπυρεξίας. Simul etiam apparet, per aperientia, attenuantia, diluentia, &c, uſurpata, dum febris abeſt, ſic diſponi humores & vaſa, ut tempore frigoris febrilis minus à ſtagnatione periculum immineat; & poſtea faciliùs caloris febrilis tempore ſolvi poſſit illud, quod ſtagnando jam concreſcere inceperat.

Generalis ergo hæc videtur eſſe curandi febres intermittentes Methodus, ut tempore ἀπυρεξίας major ſolutio fiat humorum; blandis ſtimulis aromaticis, motu, frictionibus, augeatur motus humorum per vaſa; ſimúlque per eadem omnia expediantur corporis emiſſaria, ut libere exire poſſint illa, quæ per febrim ipſam ſubacta variis viis expelli ſolent de corpore.

§. 759. QUIN abundanti colluviei in primis viis, purgans, vomitoriúmve ſæpe prodeſt tollendæ; dando ante paroxyſmum eo ſpatio, quo, ante hunc, effectum præſtat. Id faciendum cognoſcitur ex victu, morbis, ſymptomatibúſque prægreſſis, nauſeâ, vomitu, ructu, tumore, halitu, ſordibus linguæ, gutturis, palati, ἀνορεξία, amarore oris, vertigine tenebricosâ; & abſolutâ operatione dato opiato ſedatus ante febrim tumultus ſit.

Accidit ſæpiſſime in febribus intermittentibus, ut in primis viis adſit colluvies, ſive hæc præexſtiterit ante febrim natam, ſive febris tempore ab ingeſtis cibis, non bene digeſtis, vel mutatis per febrim humoribus, inprimis bile, hæc aggeſta fuerit. Talem colluviem tollendam eſſe, nemo dubitat, cùm ibi hærens omnem appetitum tollere ſoleat, & morâ pejor reddita plurima mala, & inprimis putridam diarrhœam, aut & dyſenteriam, producere poſſet. Cùm autem vomitoria & purgantia, niſi talis colluvies adſit, febribus intermittentibus potiùs noceant, utì §. 761, dicetur, attendendum eſt ad illa ſigna, quæ docent, talem ſaburram in primis viis hærere.

Si victui lautiori, & inprimis ex pinguibus opimis, glutinoſis, aliíſve difficilioris digeſtionis cibis, indulſerit æger, ſuſpicio eſt, talem adeſſe colluviem. Morbi autem prægreſſi ſæpius, qui ſordibus ſimilibus gravatas primas vias habuerant, in tali ægro hoc confirmant. Quandoque in epidemicis febribus intermittentibus communis talis indoles obſervatur, ut in omnibus ægris bilis corrupta circa præ-

cordia fluctuet, quales febres & *Sydenhamus* (*a*) obſervavit, adeóque tunc nullum dubium manet. Verùm dum talis colluvies in primis viis hæret, quædam parit ſymptomata, quibus hoc cognoſci poſſit; nauſeâ nempe, vomitu, ructu, halitu, &c, utì latiùs dictum fuit, quando §. 85, de putredinis in primis viis effectibus agebatur; atque etiam §. 642, ubi de nauſea febrili ſermo erat. Inprimis autem tunc adeſſe ſolet anxietatis & moleſtæ tenſionis circa præcordia ſenſus; imò quandoque & hypochondria elevata tument, quod inter ſigna futuri alvi fluxûs in febribus recenſuit (*b*) *Hippocrates.* Quibus autem viis commodiſſimè educi poſſit hæc colluvies, eadem ſymptomata plerumque monſtrare ſolent: nauſea enim, vomitus, oris amaror, tenebricoſa vertigo, &c, vomitum potiùs indicant, lumborum obtuſus dolor, borborygmi, flatus, abdominis tumor, verſus alvum potiùs tendere hanc ſaburram monſtrant. Unde *Hippocrates* monuit, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 594. n°. 2, dictum fuit, (*c*) *Quibus autem* (febricitantibus) *anxietates ſunt, & oris ventriculi morſus, & crebræ ſalivæ, his vomitus fit: quibus verò ructus adſunt & flatus, ſtrepitus ac elevationes ventris, his fit alvi exturbatio.* Sæpe tamen & ſurſum & deorſum expellitur hæc colluvies: vomitoria enim exhibita plerumque & alvum ducere ſolent; & purgantia frequenter vomitum excitant, inprimis ſi in ventriculo æquè ac inteſtinis collectæ tales ſordes hæreant. Si autem in ipſo febrili paroxyſmo incipiente, quando plerumque nauſea & vomitus adeſſe ſolent (vide §. 749.), pars illius colluviei expellitur, tunc eò certiores ſumus, profuturas eſſe tales per artem factas evacuationes. Nam (*d*) *in iis, quæ medicamento fiunt, purgationibus, talia è corpore educenda ſunt, qualia quæ etiam ſponte prodeuntia juvant.*

Ubi ergo conſtitit, per ſigna recenſita, abundantem colluviem adeſſe in primis viis, illa quantocyus tollenda erit; quamdiu enim manet, appetitus deletus & nauſea impedient, ne tempore ἀπυρεξίας nutrimenta aſſumere, ſícque vires reficere, poſſint ægri. Quo verò tempore purgans vel vomitorium ſumendum ſit, non adeo convenit inter Medicos. *Sydenhamus* (*e*) videtur dediſſe illo tempore, quo febris aberat; & quidem ſic, ut ante invaſionem ſequentis paroxyſmi abſoluta eſſet pharmaci operatio. Verum quidem eſt, quòd quandoque dederit purgans tali tempore, út alvum duceret, dum febris aderat; ſed tunc non adeo adhibuit illud, ut abundantem de primis viis expelleret colluviem, verùm potiùs ut ordinatum paroxyſmi febrilis motum turbaret; de qua re ſequenti dicetur paragrapho.

Cùm autem, tempore frigoris febrilis (vide §. 749.), ſæpe nauſea & vomitus adſint, multis viſum fuit, tunc maximè mobilem eſſe materiam illam morboſam, adeóque faciliùs excuti poſſe, ſi emeticum datum hoc tempore inceptum ſponte vomitum promoveret. Neque abſona adeo hæc videtur ſententia, & celebris Medicus *Alexander Thomſonus* (*e*) viginti annorum ſpatio in cura febrium intermittentium ſe hâc Methodo uſum fuiſſe teſtatur cum ſucceſſu. Dabat autem emeticum illo tempore, quando prima ſigna ingruentis paroxyſmi aderant; ubi verò frigus febrile validus tremor comitabatur abſque nauſea, tunc dabat vomito-

(*a*) Sect. I. cap. III. pag. 55.

(*b*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 183.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CXLIII. Charter. Tom. VIII. pag. 859.

(*d*) Id. Aphoriſm. Sect. IV. n°. II. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 132.

(*e*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 391.

(*f*) Medic. Eſſays Tom. IV. pag. 407.

rium tempore caloris febrilis, ſimulac nauſeare incipiebant ægri. Facilè autem apparet, remedia tunc aſſumta illico excuti debuiſſe; adeóque emeticum datum non excitavit tantas turbas, quàm ſi diutius retentum fuiſſet. *Aſclepiades* videtur & hâc Methodo uſus fuiſſe : nam in tertiana febre, (*a*) *tertio die poſt acceſſionem* (illo nempe die quando ſecundus paroxyſmus aderat) *dicit alvum duci oportere : quinto, poſt horrorem, vomitum elicere.* Laudavit autem hanc Methodum *Celſus*; & alibi curam horroris in febribus tradens dicit, (*b*) *Igitur cùm primùm aliquis inhorruit, & ex horrore incaluit, dare ei oportet potui tepidam aquam ſubalſam; & vomere eum cogere : nam ferè talis horror ab his oritur, quæ biliosa in ſtomacho reſederunt. Idem faciendum eſt, ſi proximo quoque circuitu æquè acceſſit : ſæpe enim ſic diſcutitur.* Inprimis autem placuit multis hæc Methodus, quia collecta febrilis materia medio inter binos paroxyſmos tempore, à qua paroxyſmi inſtantis renovatio unicè pendere credebatur, ſic optimè expelli poterat, dum tota præſtò erat. Verùm ex illis, quæ ad §. 757, dicta fuerunt, admodum probabile videtur, febriles paroxyſmos non ſemper à collecto tali fomite pendere, adeóque emetica hoc reſpectu in ipſo paroxyſmo non ſemper requiri; quámvis fortè prodeſſe poſſent quandoque, turbando per novos tumultus excitatos illam diatheſin, quæ paroxyſmum renovat; de qua re ſtatim dicetur.

Vomitum autem, qui ſponte oritur paroxyſmi tempore, promovere aquâ tepidâ potatâ, nunquam nocebit; cùm ſic minori cum moleſtia vomant ægri, quàm ſi vacuus ventriculus foret; & commodè elui poſſit omne, quod in ventriculo hæret.

Cùm verò hîc agatur de tali caſu, ubi abundans colluvies in primis viis adeſt, & ſuis ſignis ſe manifeſtat; tutiùs videtur illam purgante vel emetico expellere, antequam paroxyſmus adeſt, quàm ut æger moleſtiâ operantis pharmaci & febre ſimul affligatur.

Solet autem plerumque emeticum vel purgans dari illo tempore, ut quàm proximè ante futurum paroxyſmum efficaciam ſuam præſtet; ſic tamen, ut illam jam abſolverit, antequam paroxyſmus ingruat. Omnium enim optimè ſe ſolent habere febre intermittente laborantes, quando longiùs à præcedenti paroxyſmo abſunt; adeóque tunc facillimè pharmaci vim ferre poterunt. Et ſi materia quædam ſenſim accumulata paroxyſmum renovaret, illo tempore, quod futurum paroxyſmum proximè antecedit, notabilis ejus copia jam aderit; quam expelli per pharmaca poſſe tunc optima ſpes erit.

Cùm autem attentâ morborum Obſervatione didicerit *Sydenhamus* (cujus Viri auctoritas apud omnes Medicos tanti ponderis eſt) febrilem motum irritari per purgantia & emetica; imò excitari illum jam ſopitum ab iiſdem, uti ad §. 757, dictum fuit; conducet, ut *abſolutâ operatione, dato opiato ſedatus ante febrim tumultus ſit.* Adeo autem ſcrupuloſè hanc Methodum ſecutus fuit *Sydenhamus*, ut etiam in morbis, ubi ſuſpectum habebat opiatorum uſum, ab illis tamen non abſtinuerit, (*c*) ſi purgans remedium exhibitum fuiſſet. Prout jam purgantia vel emetica celeriùs vel tardiùs effectum ſuum præſtant, ita majori minoríve temporis intervallo ante futurum paroxyſmum ſumuntur. Sic v. gr.

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. IV. pag. 142.
(*b*) Ibid. cap. XII. pag. 141.
(*c*) Schedul. monitor. de novæ febris ingreſſu, pag. 654. 655.

ypecacuanha

ypecacuanha poſt dimidium horæ jam vomitum excitare ſolet, & bihorii ſpatio effectum ſuum abſolvere; antimonialia emetica ſæpe per duas horas in corpore hærent, antequam operentur. Purgantia ſex vel octo horis agere ſolent; & ſi pilularum formâ ſumantur, ſæpe ſatis diu manent, antequam ſolvi incipiant & agere.

Cùm autem ad expellendam hanc ſaburram per vomitum ſufficiat ypecacuanha; à validioribus emeticis antimonialibus, quæ longè magìs corpus turbant, abſtinere poſſumus in hoc caſu. Plures autem tam purgantium quàm emeticorum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

Tam felix quandoque horum remediorum eventus eſt, ut non tantùm hæc colluvies expellatur, ſed ſimul etiam futurus paroxyſmus caveatur; præcipuè autem in vernalibus intermittentibus, in quibus hâc Methodo ſe uſum fuiſſe teſtatur *Sydenhamus*, dum propinabat emeticum ita, (*a*) *ut nempe ante paroxyſmum negotio ſuo defungi poſſit.... Præſertim ſi quantitatem mediocrem ſyrupi de meconio vel cujuſvis narcotici, poſt finitam emetici operationem, exhibueris immediatè ante paroxyſmi inſultum.*

Ubi autem ſigna docuerint, unico emetico vel cathartico nondum expulſam eſſe omnem hanc colluviem, poſſunt & debent hæc repeti iiſdem cum cautelis; utì quandoque requiritur in febribus intermittentibus autumnalibus, dum corruptæ bilis & tenacioris magna copia adeſt. Prodeſt tunc ſæpe emeticis & purgantibus præmittere diluentia & attenuantia, ut per hæc ſoluta & mobilis reddita hæc ſaburra faciliùs excuti poſſit.

§. 760. UT & prodeſt idem (759), dum ſtimuli inſtar movet utrumque (759).

Purgantia autem & vomitoria non tantùm proſunt, quatenus evacuant, verùm etiam, quòd miro ſæpe ſtimulo moveant & turbent totum corpus, ſícque mutent illam conditionem, quæ nunc adeſt. Ex illis enim, quæ ad §. 757, dicta fuerunt, probabile videtur, latentem illam diſpoſitionem, quæ intermittentium febrium paroxyſmos ſtato tempore renovat, in nervis, ſpiritibus, aut encephalo hærere. Purgantium autem plurimorum, utì & emeticorum, actio videtur conſiſtere in eo, quòd in nervos per abdominalia viſcera diſperſos agant; illóſque irritent miris ſuis & latentiſſimis ſæpe ſtimulis, qui in volatili & ſpirituoſa ſimilium remediorum parte videntur præcipuè hærere. Sic ſcammoneum, ſi negligentiùs ſervatum cadaveroſum fœtorem, quem habet, amiſerit, abſque ponderis jactura iners redditur: idem in rhabarbaro, & plurimis aliis, obſervatur. Numquid antimonii regulus, vino immerſus, illud emeticâ virtute replet, licèt odor, color, ſapor vini immutati maneant, & regulus antimonii nihil de pondere ſuo amiſerit? Videtur ergo horum remediorum actuoſitas in ſubtiliſſimo, & omnes ferè ſenſus fugiente, principio conſiſtere, illámque in humani corporis ſubtiliſſimum fluidum agere. Confirmatur hæc opinio ex eo, quòd mobiliſſimæ in genere nervoſo fœminæ, & à leviſſimis cauſis ſpirituum ἀταξίᾳ laborantes hypochondriaci viri, à purgantibus & emeticis peſſimè affici ſoleant, etiam illo tempore, dum hæc aſſumta remedia nondum fecerunt ullas evacuationes; quibus aliter inprimis ſi copioſæ fuerint, hi tumultus excitati adſcribi potuiſſent. Præterea, opium, tam efficaciter & tam certò ſpiri-

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 102.

tuum turbas & inordinatos motus compeſcens, æquè ſedat purgantium & emeticorum actionem, utì *Sydenhamus* (*a*) obſervavit; imò etiam opio aſſumto priùs, ſi dentur purgantia, antequam illius efficacia evanuerit, nihil omnino, vel ſaltem parùm admodum agere obſervantur.

Videntur ergo purgantia & emetica ſuo ſtimulo quandoque mutare, imminuere, vel delere poſſe illam diſpoſitionem, à qua febrium intermittentium paroxyſmi renovantur; adeóque meritò ad hunc uſum adhiberi, quámvis non liquidò conſtet, quænam fuerit illa diſpoſitio, vel quænam ſit illa mutatio, quæ per hæc remedia in corpore contingit. Poſtea videbimus, quando de mania & epilepſia agetur, à Medicis violentiſſima emetica quandoque dari, non adeo ut evacuatio noxiorum humorum fiat, verùm potiùs ut tantis turbis excitatis mutetur illud latens in corpore, quod hos morbos producit, vel ſopitos & latentes excitat. Præterea, per emetica inprimis, validis illis concuſſibus, dum viſcera abdominalia inter vomendum à diaphragmate & abdominalibus muſculis premuntur, ſæpe ſolvuntur & expelluntur plurima, quæ aliis remediis expediri nequeunt. Unde *Galenus* de tertiana febre agens dixit, (*b*) *vomitus autem poſt cibum adeo utilis eſt ſanè illis, quibus hæc febris inveteraverit ut multos nôrim ſtatim poſt vomitiones à febre prorſus eſſe liberatos.* Apparet autem, vomitum hîc non adeo profuiſſe noxiam ex primis viis ſaburram expellendo, cùm dixerit *Galenus*, poſt cibum vomitum fieri debere: quamdiu enim talis colluvies adeſt, appetitus deletus eſſe ſolet, utì ad præcedentem paragraphum dictum fuit.

Dum autem hâc intentione dantur emetica vel purgantia, poſſunt etiam in ipſo paroxyſmo exhiberi, vel & ante illum tali tempore, ut agant, dum paroxyſmus adeſt: atque hîc fuiſſe videtur ille caſus, quando hâc lege data hæc remedia profuerunt. Sic *Sydenhamus*, (*c*) in tertianis autumnalibus quatuor horis ante paroxyſmum, ægro in lecto collocato & ſtragulis undequaque cooperto, dabat ſerum lactis cereviſiatum, cui ſalviæ folia incocta fuerant, ut provocaret ſudores; quibus obortis dabat pilularum Cochiarum majorum ſcrupulos duos, ſed ſolutos in uncia mixturæ ſpirituoſæ, vim binarum drachmarum theriacæ *Andromachi* continentis, quæ theriaca opium habet, adeóque evacuationem per purgantia faciendam enervare ſolet. Unde ſatìs patet, tunc ejus ſcopum non fuiſſe, ut purgaret hoc remedium, quod etiam diſertè monet, ſed tantùm, (*b*) ut, binis illis contrariis ſudandi & dejiciendi motibus eodem tempore excitatis, paroxyſmi proceſſum confunderet atque intertubaret. Affirmat autem, ſe multas febres intermittentes autumnales hâc Methodo pepuliſſe, neque præſtantiorem aliam in illa conſtitutione epidemica noviſſe.

§. 761. ALITER nocet (759), dum debilitat, liquidiſſima elicit, digeſtiones, hîc inprimis neceſſarias, turbat; ſicque diuturnitatem morbi, vel & mortem producit. Frigus & febris ſudorifero hîc tollitur ſæpe, dum, aliquot ante tempus cognitum futuri paroxyſmi horis, liquido aperiente, diluente, leviter narcotico, re-

(*a*) Sect. IV. cap. III. ubi de curation. pag. 227, & alibi ſæpius.
(*b*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. XI. Charter. Tom. X. pag. 356.
(*c*) Sect. I. cap. V. pag. 110, 111.
(*d*) Ibid. pag. 111.

pletur corpus ægri, dein unâ horâ ante malum excitatur ſudor, & continuatur, donec binæ ultra tempus initii paroxyſmi elapſæ ſint horæ.

Cùm ergo purgantia & emetica, partim expellendo collectam in primis viis colluviem, partim ſtimulo ſuo, tanti usûs inveniantur in cura febrium intermittentium, multi Medici fuerunt in illa opinione, acriter in horum uſu pergendum eſſe, ſi febris nondum ceſſaverit: verùm peſſimum ſemper ſucceſſum nimis frequens horum remediorum uſus habuit. Utì enim optimè dixit *Galenus*, (*a*) *Purgantium omnium medicamentorum natura, corporum quæ purgantur, naturis contraria eſt, atque, ut quiſpiam dixerit, lethalis, ac deleteria.* Paritérque ſummo jure monuit *Celſus*, (*b*) *Purgationes quoque, ut interdum neceſſariæ ſunt, ſic ubi frequentes ſunt, periculum afferunt. Aſſueſcit enim non ali corpus, & ob hoc infirmum erit.* Ubi ergo ſigna illa, quæ docent abundantem colluviem eſſe in primis viis (vide §. 759.), poſt unum alterúmve purgans vel vomitorium datum omnino ſublata ſunt, aut ſaltem plurimùm imminuta; utì etiam ſi unâ alterâve vice tentatum fuerit fruſtra, quid eadem remedia ſtimulo ſuo (vide §. 760.) efficere poſſint, ab illis abſtinendum erit. Pergit enim ſæpe febris, licèt nullæ ampliùs adſint in primis viis ſordes, & quandoque his ſtimulis character ille febrilis (vide §. 757.) deleri nequit. Fruſtra ergo in tali caſu debilitantur ægri per hæc remedia, dum liquidiſſima ſic eliciuntur, & turbantur digeſtiones ingeſtorum, adeo hîc neceſſariæ, ut diuturnæ febres ſuſtineri poſſint. Falli autem quandoque quis poſſet, dum luſtrat illa, quæ vomitoriis aut purgantibus datis expelluntur de corpore, cùm ſæpe olida & corrupta penitus appareant. Patuit enim ex illis, quæ in *Commentariis* §. 201, & 334, dicta fuerunt, non ſemper talia præexſtitiſſe, qualia excernuntur; verùm antiquos Medicos jam docuiſſe, à purgante medicamento bonos humores corrumpi, dein corruptos excerni. Didicerat hoc ſuo damno *Helmontius*, (*c*) dum curabatur à Medicis à ſcabie, quam, chirothecam ſcabioſæ puellæ induendo, ſibi contraxerat imprudens. Poſt venæ-ſectionem enim præmiſſam triduano apozematis uſu ad exitum præparabantur noxii, qui in corpore latere putabantur, humores; dein pilulis de fumaria purgatio illorum inſtituebatur. Fatetur autem, ſe gaviſum fuiſſe, dum magnam copiam fœtidi liquoris ſic excreviſſet: verùm ter repetito ejuſdem purgantis uſu, ſemper idem erat ſucceſſus. Tantis tamen evacuationibus *Helmontius* antea ſanus, alacer, integris viribus, quámvis vix ex ephebis exceſſiſſet, ſic tamen ſe mutatum invenit, ut ad maciem redacto tremerent genua, vox rauca fieret, & omnes labaſcerent vires. Manebat tamen eadem, ac antè, ſcabies. Dicit autem, ſe tunc intellexiſſe, (*d*) *quòd pharmaca purgantia non purgarent, aut mundarent, ſed putrefacerent; quòd vividam corporis ſubſtantiam liquaſſent, & in putrilaginem reſolviſſent.* Infauſta hæc morbi cutanei, per ſolum chirothecæ ſcabioſæ contactum nati, curatio fecit, ut ſuſpenderit Medicinæ ſtudium, donec meliora ſe noviſſe crederet *Helmontius*; atque inde Medicis infenſus poſtea, acerrimè illorum errores perſtrinxerit, & pur-

(*a*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. II. text. XII. Charter. Tom. XI. pag. 46.

(*b*) De Medicin. Lib. I. cap. III. pag. 31.

(*c*) Tractat. de Febrib. cap. V. n°. X. pag. 756.

(*d*) Ibid. n°. XII.

gantium uſum damnaverit; concludens, quòd non ſit peccans humor, qui catharticis ducitur, (*a*) *ſed eſt cruor, per virus pharmaci mactatus, cujúſque cadaver, fœtens per anum ejicitur.*

Patet certè ex hac Hiſtoria, quid à purgantium imprudenti uſu in febribus intermittentibus exſpectandum ſit.

Damnoſam autem evacuantium omnium remediorum exhibitionem, ſi nimis crebra foret, in febribus intermittentibus, ſuis Obſervatis confirmavit (*b*) *Sydenhamus.* Ipſas enim vernales tertianas, ex ſua indole adeo ſalutares & faciles curatu, moras traxiſſe vidit, (*c*) *uſque ad tempus illud, quo autumnales ſolent invadere*, & longioribus & duplicatis paroxyſmis ægros penitus debilitaſſe, ex hac cauſa obſervavit: imò & in maniam incidiſſe ægros, (*d*) *quæ pari cum illo paſſu receſſit, quo eorumdem vires de novo redintegrabantur.* In provectioris ætatis hominibus lethalem (*e*) tonſillarum inflammationem, (*f*) hydropem, quandoque & (*g*) diabetem ortam fuiſſe, monet. Inprimis hoc ſemper obſervavit, febrim, poſt nimium evacuantium uſum, altiores radices egiſſe.

FRIGUS ET FEBRIS SUDORIFERO HIC TOLLITUR SÆPE, &c. Hæc eſt tertia Methodus curandi febres intermittentes, quæ ſæpiſſime prodeſt, & tutò etiam repeti poteſt, ſi primâ vice nondum ſucceſſerit curatio. Utì autem dictum fuit §. 756, omne illud, quod primum febris tempus, frigus nempe febrile, & primam illam cauſam, viſcoſitatem nempe liquidi arterioſi, & fortè etiam nervoſi (vide §. 755.) tollere poterit, videtur etiam poſſe ſuperare totum paroxyſmum febrilem, cùm calor febrilis, cum ſymptomatibus illum comitantibus, nunquam ſequatur in febribus intermittentibus, niſi frigus febrile præceſſerit. Omnis ergo curæ ſcopus in eo verſatur, ut tempore ἀπυρεξίας talia remedia ingerantur, quæ ſolvant & attenuent humores, vaſa expediant, ſimúlque circa tempus futuri paroxyſmi ægri corpus moderato calore ſic foveatur, & leniter aromaticis & calefacientibus remediis incitetur parùm plùs humorum per vaſa motus, ut blando ſudore nato, & aucto æquabiliter calore per totum corpus, præoccupetur frigus febrile. Decocto ergo quinque radicum aperientium, infuſo lignorum ſantalorum, ſaſſaphras, meliſſæ, corticum citri, ſeminum quatuor calidorum majorum, minorum, &c, omni horâ ad unciam unam alterámve potato tempore ἀπυρεξίας, liquido tenui aromatico repletur corpus; quandoque & his adduntur mixturæ ex ſale cardui benedicti, abſinthii, &c, elixirio proprietatis, aquis ſtillatitiis aromaticis, &c; quarum dimidia uncia omni horâ vel bihorio ſumitur, ſuperbibendo infuſum vel decoctum aromaticum. Addi ſolet & talibus mixturis aliquid opii, non tantâ copiâ ut narcoſin faciat, ſed ſic potiùs, ut parcâ doſi, repetitis vicibus, ſumtum, pacare poſſit ſpirituum nervoſorum turbas, & impedire illam horum mutationem, quæ frigoris febrilis tempore aderit, qualiſcumque demum hæc fuerit. Pro varia jam ægri ætate & temperie, anni tempeſtate, regione, &c, potus illi aromatici meraciores, vel magìs diluti, propinantur, atque in *Materia Medica* ad hunc numerum talium formularum ſpecimina habentur.

(*a*) Capit. *Reſpondet Auctor.* n°. IV. pag. 420.
(*b*) Sect. I. cap. V. pag. 100.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 100. 101.
(*e*) Ibid. pag. 122.
(*f*) Ibid. pag. 119.
(*g*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 387.

Duabus autem tribúſve horis ante paroxyſmi futuri tempus cògnitum , ante largiorem focum ſedeat æger , veſtibus optimè tectus ; proderit etiam , ſi pedes aquæ calidæ hoc tempore immergat. Aliis magìs placet ut in lecto decumbant ægri ſtragulis bene tecti. Omni tunc quadrante laudata modò remedia exhibentur , unde caleſcere magìs tunc incipiunt , & ſæpe ſudore diffluere : ſic autem pergitur , *donec binæ ultra tempus initii paroxyſmi elapſæ ſint horæ* ; atque ita ſæpiſſime febrilis paroxyſmus tollitur : ſin minus , eadem repetuntur ſequentibus diebus , donec tollatur febris. In tertianis febribus raro fallit hæc Methodus ; imò etiam quandoque & quartanæ ſic curatæ fuerunt. Neque obſtat , quòd §. 624, ubi de frigore febrili agebatur dictum fuerit , valida ſtimulantia peſſimè nocere , dum inſanabilem poſtea inflammationem producant quandoque : nam aromata largâ copiâ aquæ diluta hîc potantur, & tempore ἀπυρεξίας per hæc remedia ſic diluuntur & attenuantur humores, & expediuntur vaſa , ut nullus inde metus ſit. Præterea omnia hæc non ſumuntur tempore frigoris febrilis , ſed illud per hæc remedia præcaveri ſolet. Ubi verò ſubrepere incipit frigus febrile , dum pertinacior febris non ſtatim huic Methodo cedit , à ſtimulantibus & calefacientibus abſtinemus , ſolóque infuſo aromatico dilutiori utimur.

Patuit autem ex illis , quæ ad §. 756 , dicta fuerunt , *Celſum* ſimilem Methodum adhibuiſſe , dum in balneum circa tempus horroris deducebat ægros ; neque deſiſtendum ab hac Methodo voluit , etiamſi horror redierit , ſed contrà pertinaciter pergendum : & ſi poſt aliquot acceſſiones balneum non profuerit , allium dedit , vel calidam aquam cum pipere , (*a*) *ſiquidem ea quoque aſſumta calorem movent , qui horrorem non admittit.* Monuit pariter , (*b*) ut operiatur æger, antequam perhorreſcere pòſſit , fomentis calidioribus totum corpus circumdetur , perfricetur , &c.

Adeo autem utilis viſa fuit hæc Methodus *Sydenhamo* ut illâ , (*c*) præſtantiorem ſe non expertum fuiſſe in tertianis autumnalibus fugandis (ſaltem illius conſtitutionis epidemicæ , quam deſcribit) teſtetur. Licèt enim , utì præcedenti paragrapho dictum fuit , pilulas Cochias daret ſudantibus jam ægris , ut turbaret ordinatum paroxyſmi proceſſum ; tamen præcipuam ſpem videtur poſuiſſe in eo , ut ſudores elicerentur & continuarentur , donec aliquot horæ ultra ſolitum paroxyſmi tempus elapſæ forent. Imò in tertiana duplici , (*d*) omittendas pilulas Cochias juſſit , & ſolis ſudoriferis curam tentari voluit. Et alibi pauperibus , (*e*) *quorum facultas prolixo apparatui Medico ferendo non ſit* , ſolam *ſerpentariæ Virginianæ* penetrabili aromate divitem radiculam ex vino dedit duabus ante paroxyſmum , horis , ſtragulíſque bene coopertos ſudare juſſit per tres vel quatuor horas ; idémque adhuc duabus aliis vicibus faciendum voluit ingruente paroxyſmo vernalis tertianæ.

Ubi verò febres tertianæ , & quotidianæ , recentes adhuc & in continuitatis vicinia hærentes , nullum certum typum induerant , tunc monuit , periculoſum eſſe curam (*f*) *per ſudorifera moliri* ; cùm juſtò copioſiore ſudore febres hæ fa-

(*a*) De Medecin. Lib. III. cap. XII. pag. 142.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Sect. III. cap. V. ubi de curation. Intermittent. Tertianar. Autumnal. pag. 111.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 391.
(*f*) Ibid. pag. 375.

cillimè in continuas, (*a*) non ſine diſcrimine mutentur; utì aliâ occaſione ad §. 752, dictum fuit.

Quando autem ægri ex propria temperie diſſolutum admodum habent ſanguinem, vel per diuturnas & validas febres intermittentes facillima & multùm debilitans in ſudorem proclivitas jam adeſt (vide §. 753.) tunc certè hâc Methodo abſtinendum eſt; quæ, exceptis his binis caſibus, optima cæteroquin invenitur.

§. 762. HINC & venæ-ſectio nocet per ſe ſemper; prodeſt aliàs caſu, ut & tenuis exactáque diæta.

Cùm ſanguinis miſſio adeo efficax remedium ſit in compeſcendo nimio febris impetu, utì ad §. 610, dictum fuit, multi Medici in hac opinione fuerunt, illam etiam magnum uſum habere in cura febrium intermittentium: imò etiam quidam crediderunt, has febres ſolis repetitis ſanguinis miſſionibus tolli poſſe. Cùm autem in præcedenti paragrapho demonſtratum fuit, omnes evacuationes nocere, ſi validæ fuerint & repetitæ, quia debilitant; idem etiam de venæ-ſectione verum erit. Purgantia autem in febribus intermittentibus autumnalibus non adeo pernicioſa eſſe, niſi crebrò repetita, obſervavit (*b*) *Sydenhamus*; venæ-ſectionem verò, (*c*) *niſi Chirurgi gladiolus eodem ictu, quo venam pertundit, ipſam etiam febrem confodiat*, ſemper nocuiſſe, frequenti Obſervatione ſe didiciſſe teſtatur. Nam in vegetis, & athleticè cæterùm valentibus, poſt venæ-ſectionem longè diuturniùs & pertinaciùs febres has afflixiſſe invenit; in ſenioribus ſæpe & mortem inde ſecutam fuiſſe monet. Omnium autem maximè quartanâ febre laborantibus obfuiſſe, (*d*) venæ-ſectionem, obſervavit. Poteſt quidem caſu prodeſſe; dum v. gr; in juvenili plethorico corpore, & inprimis vernâ tempeſtate, metus eſt, ne tempore caloris febrilis rarefactus ſanguis plena nimis vaſa rumpat, vel dum ingens capitis dolor ab eadem cauſa urget: ſed tunc ſanguinis miſſio non prodeſt propriè ad febris intermittentis curam, ſed tantùm præcavet illa mala, quæ à nimia ſanguinis copia & rarefactione metuuntur. Sic etiam, ſi emetico opus ſit, quandoque venæ-ſectio præmittitur, ne inter vomendum ſanguine diſtenta vaſa, inprimis in capite, violentis illis nixibus rumpantur. Unde & ipſe *Sydenhamus*, qui alibi venæ-ſectionem (*e*) tamen damnaverat, in tertianis vernalibus; ſi æger ætate floreret, & ſanguineo temperamento præditus eſſet, (*f*) ſanguinem mitti juſſit die libero; &, hoc facto, poſt aliquot horas emeticum exhiberi. Patet ergo, quid à ſanguinis miſſione boni in febribus intermittentibus curandis poſſit exſpectari.

Tenuis autem & exacta diæta, quæ nimiam à cibis abſtinentiam, vel tantùm leviſſimos & pauci nutrimenti præſcribit, pariter in his febribus nocet. Cùm enim ſæpe diuturnæ ſint hæ febres, & inprimis quartanæ, id (*g*) *agendum ut, quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facilè ſuſtineat.* Sufficit enim hìc cavere, ne cibos ſale, aere, fumo, admodum induratos, vel & alia duriora & difficilis

(*a*) Epiſtol. reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 376.

(*b*) Sect. I. cap. v. ubi de Intermittent. Autumnal. Curation. pag. 109.

(*c*) Ibid. pag. 110.

(*d*) Ibidem.

(*e*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 376. 387.

(*f*) Ibid. pag. 391.

(*g*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. xv. pag. 145.

digeſtionis edulia ſumant; ſimúlque curare, ne circa illud tempus, quo paroxyſmus exſpectatur, comedant; utì enim ex *Hippocrate* ad §. 758, dictum fuit, (*a*) *poſt acceſſionem, cibi exhibendi, conjecturâ factâ, ne quando à recenti cibo, ſed jam concoctis cibis, febris ingruat.* Antiquis jam Medicis tentata videtur fuiſſe hæc Methodus febres intermittentes tenui & exactâ diætâ curandi. Sic enim *Celſus* in quartana, quam tardè finiendam noverat (*b*) niſi primis diebus diſcuteretur, voluit, (*c*) ut aquam tantùm calidam ſumerent primo die poſt febrim; & proximo biduo, ſi fieri poſſet, ne hanc quidem: poſt ſecundum paroxyſmum modicum tantùm cibum conceſſit, & vini pauculùm; & deinde diebus liberis inter ſecundum & tertium paroxyſmum aquam tantùm calidam dedit, & cæterum abſtinere juſſit: atque in hâc Methodo pergendum voluit ad decimum quartum diem uſque, dicens, (*d*) *Ac ſic proximum eſt, ut quies tot dierum, & abſtinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollant.* Si tamen febris maneret, aliud curationis genus inſtituendum voluit, juſsítque, (*e*) *cibum & validum & fortiter aſſumere; vino uti, quanto libebit.*

Vidi aliquoties, tentatam fuiſſe quartanam ſeverâ abſtinentiâ, ſed ſemper malo ſucceſſu: & ſapiens *Hippocrates* monuerat (utì aliâ occaſione ad §. 602. n°. 1, dictum fuit) quòd (*f*) *tenuis & exquiſitus victus in morbis longis ſemper . . . periculoſus* ſit: (g) *quodcumque enim peccatum committitur, majus in tenui quàm in paulò pleniore victu committitur; propterea etiam ſanis, ſummoperè tenuis, & ſtatus, & exquiſitus victus, periculoſus.* In ipſis tantùm paroxyſmis ſubtrahendum cibum (*h*) juſſit, &c. Unde certè videtur concludi poſſe, ne quidem in ipſo quartanæ initio tutam eſſe tenuem & exactam nimis diætam. Multò (*i*) *etiam minùs curatio probari Heraclidis Tarentini debet, qui primis diebus ducendam alvum, deinde abſtinendum in ſeptimum diem dixit*: utì enim optimè monuit *Celſus*, (*k*) *Quod ut ſuſtinere aliquis poſſit, tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit; adeo, ſi febris ſæpius acceſſerit, concidet.* Siniſtrum autem hujus Methodi eventum pluribus Exemplis Hiſtoria Medica probat. Sic juvenem naturæ billioſæ, longiori inediâ, in vehementiori acceſſione tertianæ intermittentis, ſyncope periiſſe obſervavit (*l*) *Hollerius*; idémque & aliis accidiſſe teſtatur. Plurimis quartanariis talem abſtinentiam fuiſſe exitialem, ſuis Obſervationibus (*m*) confirmat *Tulpius*.

§. 763. DUM febris in ſtatu (750), indicantur aquoſa, calida actu, ſubacidis aperientibus nitroſíſque permiſtis, vel & cichoraceis, ſimilibúſque blandis aperientibus. Quiete, calore moderato tunc æger eget.

Hactenus dictum fuit de illis, quæ tempore ἀπυρεξίας vel & in frigore febris incipientis conducunt: ſequitur jam, ut videamus, quænam agenda ſint reliquis febris intermittentis ſtadiis. Hâc autem paragrapho agitur de illis, quæ conducunt tempore caloris febrilis.

(*a*) Lib. de Affection. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 637.
(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. xv. p. 144.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 145.
(*e*) Ibid. pag. 146.
(*f*) Aphoriſm. Sect. I. n°. iv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 9.
(*g*) Ibid. n°. v. pag. 11.
(*h*) Ibid. n°. xi pag. 15.
(*i*) Celſ. de Medicin. Lib. III. cap. xv. pag. 145.
(*k*) Ibidem.
(*l*) In Coac. Hippocrat. pag. 179.
(*m*) Obſervat. Medicinal. Lib. III. cap. LIII. pag. 271. 272.

Patuit ex illis, quæ §. 750, habentur, motum humorum per vaſa tunc auctum eſſe; utì docet pulſus major & robuſtior, ſimúlque ſatìs celer, unà cum calore aucto, ob majorem attritum partium fluidarum ad ſe mutuò, ad vaſa, & vaſorum ad illas (vide §. 675.). Omnes ergo effectus, qui ab aucta circulationis velocitate pendent (vide §. 100.), iliſque ſimiles, qui calori aucto ortum debent (vide §. 689.), hìc etiam metuendi ſunt. Interim tamen, cùm febres intermittentes ad integritatem deſinant, non tanta hìc metuenda mala ſunt à calore & circulationis auctâ velocitate; nam poſt aliquot horas hæc ceſſabunt: imò etiam ſæpe, finito paroxyſmo, languet circulatio & majus frigus invenietur, quàm in ſano corpore naturaliter eſſe ſolet. Ob hanc rationem, licèt hoc tempore febris intermittentis talis gradus caloris obſervetur, qui periculoſus foret in febribus continuis, & venæ-ſectionem, clyſmata aliáque debilitantia remedia poſceret, quæ febris nimium impetum (vide §. 610.) refrænare valent; tamen his raro indigemus, niſi in valde plethoricis: unde etiam illis abſtinemus, quia in præcedentibus paragraphis probatum fuit, ſimilia ſæpius nocere in febrium intermittentium cura.

Sufficit ergo talia ingerere, quæ aquoſa & calida, diluendo & attenuando, humorum auctam per calorem & circulationis velocitatem cohæſionem tollere vel cavere poſſunt: adduntur his ſubacida, quæ putredini, ab iiſdem cauſis metuendæ, reſiſtunt; ſimúlque pulcherrimè moleſtam hìc ſitim levant. Laudantur & cichoracea & ſimilia aromatica amara lacteſcentia frigida, de quorum efficacia in ſolvendo viſcido febrili ad §. 614, dictum fuit. Decocta hinc hordei, avenæ, ſcorzoneræ, radicum graminis & ſimilium demulcentium & blandè aperientium, addito nitro, ſucco citri, rob ſambuci, ribeſiorum, optima hìc ſunt; qualia ad ſitim febrilem in *Materia Medica* ad numerum 640, plura enumerantur. Quietem verò hìc conducere patet ex illis, quæ ad §. 105, dicta fuerunt; dum ſimul dolor artuum & capitis (§. 750.) qui calorem febrilem comitari ſolent, idem ſuadent. Cùm autem moleſtus ægris talibus jam calor ſit, illum ſtragulis impoſitis, vel calefacientibus remediis exhibitis, augere imprudens foret; ſed oportet ſenſim removere illa, quibus tempore frigoris febrilis onerati fuerunt, curando ſemper, ut in moderato calore maneant, neque frigidus aer æſtuans corpus ſubitò alluat, vel frigidos potus affatim hauriant, quod quandoque ægri, febrilem hunc æſtum impatienter ferentes, facere volunt.

§. 764. UBI criſi paroxyſmus ſolvitur (751), prodeſt, ptiſanâ vinosâ, juſculis carnium, decoctis temperatis, ſudori, urinæque reddere materiem; ſícque hæc non vi caloris, Medelæ, ſtragulorum, exprimere, ſed copiâ auctâ promovere quàm blandiſſimè, & diu.

Ultimum paroxyſmi febris intermittentis ſtadium illud eſt, quando criſi paroxyſmus ſolvitur, ingenti plerumque cum ſudore, & remiſſione omnium ſymptomatum, utì ad §. 751, dictum fuit: ſimul tunc adeſſe ſolet urina illa craſſa cum ſedimento lateritio. Cùm autem, ſimulac ille ſudor prodit, inſigne levamen percipiant ægri, & brevì tunc paroxyſmo febrili finis imponatur; huic evacuationi

cuationi indulgendum eſſe non tantùm, ſed etiam promovendam eſſe voluerunt omnes Medici. Fuerunt enim in illa opinione, febrilem materiam eliminari hâc viâ de corpore commodiſſimè; quinimo & multi crediderunt, auctis his ſudoribus poſſe expelli etiam illud, quod manens in corpore ſequentes paroxyſmos renovaret. Admodum veroſimile videtur, per ſudores illos exire de corpore etiam talia, quæ tempore febris & per febrim ipſam à ſanitatis legibus deviaverant, adeóque ſudorem illum ſemper utilem eſſe; neque tamen ſemper conducere, ut augeatur per artem ejus copia. Licèt enim quis crederet, per hos ſudores expelli partem illius cauſæ, unde paroxyſmorum renovatio pendet, tamen non ideo certus foret, reliquum ejuſdem cauſæ illo tempore jam aptum eſſe, ut ſimul exiret; adeóque auctis ſudoribus illis nocere poſſet, liquidiſſimam humorum partem tollendo. Patuit enim ex antè dictis, omnium difficillimè curari ſæpe febres intermittentes in illis hominibus, qui ſudoribus quàm maximè diffluunt. Obſervavit quidem *Sydenhamus* vernas febres intermittentes, præcipuè quotidianas, ſanatas fuiſſe (*a*) *per diaphoretica, quæ ſudorem in paroxyſmi ſolutione obortum promoveant, ægro interim optimè ſtragulis cooperto*; quinimo tamdiu in his ſudoribus pergendum juſſit, quamdiu vires ægri patiuntur. Monuit tamen eodem in loco, in febribus autumnalibus non ſuccedere; & paulò antè dixerat, febres illas vernas non tantùm ſponte ſuâ, ſed & variis Methodis tentatas (*b*) feliciter tolli. Unde patet, ex hac Obſervatione non poſſe concludi, utilem eſſe ſudoris per artem expreſſionem in fine paroxyſmi febrilis; inprimis ſi conferantur illa, quæ aliis in locis habet idem Auctor. De febribus enim epidemicis autumnalibus agens dicit, (*b*) ſudori huic, cùm illo prodeunte inquietudo atque alia ſymptomata ſtatim evaneſcant, paululùm quidem indulgendum eſſe; compertiſſimum tamen eſſe, (*d*) *quòd ſi juſtò copioſiùs eliciatur ſudor* in fine paroxyſmi, intermittentem febrim in continuam periculoſam mutari. Similia etiam alibi (*e*) habet.

Ex omnibus his videtur ergo concludi poſſe, per ſudorem conſtanti quidem lege paroxyſmum febris intermittentis finiri, adeóque huic indulgendum eſſe quidem, imò & promovendum eſſe talibus, quæ reddunt ſanguini illud, quod per ſudores diſſlatur; ut dum ptiſanâ vinosâ, vel carnium juſculis, addito ſucco citri vel aurantiorum, ſubminiſtratur ſudori materies; ſimúlque debilitatis per febrim ægri viribus optimè ſuccurritur; cùm per ſomnum, qui plerumque ſequi ſolet, leve & dilutum tale nutrimentum æquabiliſſimè per omnia diſtribuatur. Anceps autem & ſæpe perniciosum eſt, caloris vi, vel remediis ſudoriferis calefacientibus, aut ſtragulorum pondere, ſudores illos exprimere. Omnium autem optimum eſt, ſi & diu & blandè talis ſudor exeat; imò potiùs aucta ſit inſenſibilis perſpiratio quàm profuſus ſudor.

§. 765. PORRO ſymptomati urgenti occurratur juxta regulas in acutis datas (617, ad 726.).

De ſymptomatibus, quæ febres comitari ſolent, antea dictum fuit paragraphis hîc citatis, adeóque illorum curatio inde peti poterit. Verùm, uti ad §. 620, dictum fuit, in ſymptomatum febrilium curatione ſemper habenda ratio eſt cauſæ

(*a*) Sect. I. cap. V. pag. 103.
(*b*) Ibid. pag. 102.
(*c*) Epiſtol. Reſponſor. 1. ad ann. 1678. pag. 375.
(*d*) Ibid. pag. 376.
(*e*) Tract. de Podagr. ubi de ſudor. pag. 565.

& ſtatûs morbi ipſius, quem illa ſymptomata comitantur; quod etiam in curandis ſymptomatibus febrium intermittentium ſedulò animadvertendum eſt. Patuit ſic v. gr; ex antè dictis, venæ-ſectionem, & catharticorum & emeticorum nimis frequentem uſum nocere febribus intermittentibus, adeóque ſi quædam ſymptomata tales evacuationes, poſcere viderentur, tamen illas tam audacter adhibere non licet, quàm in aliis quidem caſibus fieri ſolet. Sic (utì ad §. 751, & 757, dictum fuit) in quadam conſtitutione epidemica in paroxyſmo febris intermittentis ægri iiſdem planè ſymptomatibus tentabantur, ac ſi apoplexiâ verâ laboraſſent. Licèt autem ad hoc ſymptoma tollendum validæ evacuationes requiri viderentur, tamen illis abſtinuit *Sydenhamus*, cùm noviſſet (*a*) *quòd originariæ hujus ſymptomatis cauſæ, febri nempe intermittenti, prorſus adverſentur.* Sic etiam, dum diuturnis febribus intermittentibus accedebat hydrops, non aggrediebatur ejus curam purgantibus, quamdiu febres hæ aderant, ſed exſpectabat, donec febris penitus exularet; vel, ſi hujus ſymptomatis curatio eò uſque differenda non videbatur, amaris & aromaticis, cum ſalibus lixivioſis vino ſimul infuſis, medebatur (*b*): ſic & in mania, quæ febres intermittentes diuturniores, quartanas inprimis, quandoque ſequitur, ab omnibus evacuantibus abſtinebat; quæ in aliis maniæ ſpeciebus tantum uſum habent; & ſolo victu analeptico, potu generoſiori, & cardiacis remediis utebatur (*c*).

§. 766. SUBLATA febri, victu analeptico, medicamentis corroborantibus æger reficiundus, dein aucto robore purgandus per alvum aliquoties.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 757, ſublatis febribus intermittentibus manere tamen diu adhuc latentem illam diſpoſitionem, quæ, aliâ causâ accedente, frigore v. gr; cibo indigeſtili aſſumto, animi affectibus, &c, iterum actuoſa redditur & paroxyſmos renovat: adeóque curatâ jam febre adhuc alia ſuperſunt agenda, ut recidiva præcaveatur; atque etiam ut reſtituantur, vel emendentur illa, quæ, per febrim prægreſſam mutata, receſſerant à ſanitatis legibus. In febribus autem vernalibus, cùm breves eſſe ſoleant, & ſponte ſuâ ferè ſemper deſinant, aeris calor augeatur quotidie, non opus eſt magnâ attentione, ut recidivæ præcaveantur: verùm in autumnalibus intermittentibus, inprimis ſi epidemicè graſſatæ fuerint, majori cautelâ opus eſt. Longè enim pertinaciores ſunt, magìs debilitant; & frigus ſenſim auctum, atque tempeſtatis inclementia, magnum recidivæ metum faciunt.

Victus ergo inſtituatur talis, ut exhibeantur tantùm illa, quæ facilioris digeſtionis ſunt, interímque magnam copiam materiæ nutrititiæ continent. Juſcula carnium, ova recentia, carnes juniorum animalium aſſatæ, piſces teneriores fluviatiles aſſi, ſucco citri vel aurantiorum reſperſi, panis bene fermentatus, vel & biſcoctus, lac, præcipua ſunt. Potus parcior, ſed meracior ſimul, proderit. Simul, etiam cavendum, ne talia alimenta, quámvis eupepta, nimiâ copiâ ſimul ingurgitent ægri, poſt ſanatas has febres ſæpe famelici. Per ſudores enim poſt

(*a*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 387.

(*b*) Sect. I. cap. v. ubi de hydrop. pag. 120.

(*c*) Ibid. pag. 123. 124.

ſingulos paroxyſmos, aliáſque evacuationes, ſive ſponte ſive, per Artem factas, plurimùm periit de humoribus ſanis, ſimúlque ſolidæ partes plurimùm debilitatæ fuerunt, utì ad §. 753, demonſtratum fuit: adeóque languent vel deficiunt binæ illæ cauſæ, copia nempe humoris boni, & vis ſolidorum in liquida, à quibus aſſimilatio ingeſtorum in naturam liquidi vitalis ſani pendet, utì §. 25. n°. 1, demonſtratum fuit. Patet ergo, niſi illæ cautelæ in victu obſerventur, à cibis difficilioris digeſtionis, vel ab optimis etiam cibis nimiâ copiâ ſimul ingeſtis, cruditates, ſpontaneas ingeſtorum degenerationes in acidum, putridum, glutinoſum, &c, exſpectandas eſſe; unde non tantùm febris recidiva metuitur, verùm & ab iiſdem vitiis chronicorum morborum origo pendet, utì poſtea ad §. 1050, demonſtrabitur.

Somnus ſit longior; motus corporis, ſi vires ferre poſſint, optimè conducit; ſi major debilitas vetat, vectio in rheda, geſtatio, frictio illius defectum ſupplere poſſunt. Solicitè vitetur frigus, cujus efficacia in excitanda febre, quæ jam ſopita eſt, in *Commentariis* §. 757, demonſtrata fuit.

Medicamenta autem præcipuè laudantur talia, quæ debilitatas partes ſolidas corroborant, grato aromate languentem ſæpe ventriculum excitant, & contra frigus aeris muniunt. Cùm autem in febribus intermittentibus autumnalibus ſæpe corrupta bilis adſit, quæ tunc ſponte quandoque, ſæpius per Artem, ſurſum vel deorſum evacuatur; poſt febres illas ſanatas plerumque debita copia bilis bonæ deficit, cujus tamen adeo inſignem uſum eſſe pro chylopoieſi in Phyſiologicis demonſtratur. Ob hanc cauſam ergo roborantibus & aromaticis remediis adduntur talia, quæ bilis defectum ſupplere valent, amara nempe illa ab omni ævo adeo laudata pharmaca, abſinthium, centaurium minus, helenii radices, gentiana, myrrha, &c: ex quibus cum cinamomo, cortice Winterano, citri vel aurantiorum corticibus, &c, vina medicata parantur, quorum unciæ duæ vel tres ter de die vacuo ventriculo ſumtæ quàm optimè huic indicationi ſatisfaciunt. Theriaca illa, diateſſaron dicta à numero ingredientium, cum æquali copia zingiberis conditi miſta, & in electuarii formam redacta, idem facit, ſi ter de die drachma una vel altera talis confectionis deglutiatur: tunc enim totâ die in primis viis fragrans tale aroma hæret, quod languentes has partes grato ſtimulo excitat, calorem auget, & amarore radicum gentianæ, myrrhæ, &c, bilis defectum pulchre ſupplet.

Poſtquam autem victu tali analeptico & corroborante medelâ ægri vires increverint, tunc purgatio per alvum aliquoties repetita conducit. *Sydenhamus* (cujus Obſervationes in curatione morborum præ cæteris omnibus fidem merentur, cùm & perſpicaciſſimus fuerit in morborum genio detegendo, & ingenuum candorem in ſuis ſcriptis ubique demonſtret, etiam proprios errores minimè celans, vel excuſans) adeo neceſſarium hoc credidit, ut potuerit certò prædicere, (*a*) periculoſum aliquem morbum poſtea ſecuturum, ſi purgatio omiſſa fuiſſet poſt febres autumnales, inprimis ſi provectioris paulò ætatis eſſent ægri, qui ab his febribus emerſerant. Monuit tamen, cavendum eſſe, ne purgantia dentur, antequam febris penitus depulſa ſit. Abſtinebat enim ab his, quamdiu adhuc vel leviſſima quædam alteratio percipiebatur illis diebus, in quos paroxyſmus incidere ſolebat; quinimo etiam maluit, ut adhuc (*b*) menſis ſpatium elaberetur, antequam hæc ſumerent ægri; &, finitâ operatione cathartici, paregoricum dabat remedium, ut

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 117. (*b*) Ibid. pag. 118.

tumultus, quos vel mitiſſima cathartica excitare ſolent, compeſceret, ne inde latens illa fortè adhuc diſpoſitio in nervum erumperet, & paroxyſmos renovaret. Si autem priùs darentur cathartica, obſervavit ſemper redire febrim, & quidem longè adhuc quàm antea (*a*) pertinaciorem. Ob eamdem cauſam longiora inter ſingulas purgationes intervalla relinquere maluit; ſemélque tantùm (*b*) in ſeptimana juſſit dari per duos tréſve menſes.

Non tamen in omnibus ægris toties repetitus purgantium medicamentorum uſus requiritur, neque ſemper hoc feciſſe videtur *Sydenhamus*; nam paulò pòſt apozema purgans (*c*) deſcribit, tribus diebus ſucceſſivis ſumendum, dum omne periculum recidivæ abeſſet; addidítque, illud repetendum eſſe, (*d*) *quoties opus fuerit.* Dum febres epidemicæ intermittentes autumnales hîc graſſarentur ante aliquot annos, ægris per duas tréſve ſeptimanas ab omni febre liberis, dedi ſcrupulum vel drachmam dimidiam pilularum *Ruffi*; illúdque tribus vicibus, interpoſitis aliquot diebus, repetii, raróque pluribus purgantibus opus fuit. Omnes enim functiones integerrimæ manebant, nullæ in lingua ſordes, nulla circa præcordia oppreſſio, vel ponderis gravantis quaſi ſenſus, aderant ampliùs; ex quibus ſignis inprimis concludimus, purgantibus remediis opus eſſe. Vidi tamen tunc ſimul, ſi hæc purgantia negligerentur, urinam fieri rubicundam magìs, adnatam oculorum tunicam ſubflaveſcere, linguam fieri ſordidam, appetitum deleri, &c. Quæ omnia ſymptomata tollebantur, vel minuebantur ſaltem, cathartico quantocyus propinato, per quod ingens copia bilioſæ ſaburræ expellebatur.

§. 767. SI autem febris autumnalis vehemens; corpus ex ægritudine debile; morbus jam aliquo tempore duravit; neque ſigna adſint internæ inflammationis; neque collecti alicubi puris, neque obſtructi admodum hujus illiúſve viſceris; cortice Peruviano abigetur, pulveris, infuſi, extracti, decocti, ſyrupi formâ, cum propriis additis requiſitis, tempore ἀπυρεξίας debito ordine, doſi, regimine, adhibito.

Sequitur jam, ut agamus de illa cura febrium intermittentium, quæ per corticem Peruvianum fit.

Corticis hujus uſus circa medium elapſi ſæculi primò in Europa innotuit, & deinde quàm maximè increbruit; conſtitítque tunc innumeris & quotidianis Obſervationibus, omnes febres intermittentes per corticem Peruvianum tolli poſſe. Interim tamen patuit ſimul, non ſemper æquali cum ſucceſſu hoc fieri, ſed quandoque peſſima mala ſecuta fuiſſe, quæ attribuebantur huic remedio ut cauſæ; atque ideo à multis Medicis condemnabatur corticis uſus tamquam noxius; cùm tamen mali eventus, febrim ſic ſanatam ſequentes, jurè aliis longè cauſis tribui poterant.

Vidimus enim ad §. 753, per febrim intermittentem quandoque inſignes admodum & morboſas mutationes, tam in ſolidis quàm in fluidis noſtri corporis partibus, produci; illáſque aliquando terminari in difficiles chronicos morbos,

(*a*) Sect. I. cap. V. pag. 118.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibid. pag. 119.
(*d*) Ibidem.

hydropem, ſcorbutum, icterum, tumores ſcirrhoſos abdominis, &c. Quæ omnia mala, ex febribus intermittentibus diuturnis nata, vel poſt illas ſequi ſolita, nullo jure tribuebantur cortici Peruviano, qui ad rebelles illas febres ſanandas adhibitus fuerat; cùm Medicorum Obſervationes numeroſiſſimæ confirment, omnia hæc mala à febribus intermittentibus, producta fuiſſe, antequam corticis Peruviani uſus Europæis innotuerat. Præterea per corticem Peruvianum tollitur quidem febris intermittens, verùm non ſimul emendantur omnes illæ degenerationes fluidarum & ſolidarum partium corporis, quæ per febrim factæ fuerant, & poſt febrim, aliis etiam Methodis ſanatam, ſuperſtites inveniuntur.

Verùm etiam conſtitit ex illis, quæ ad §. 754, dicta fuerunt, inveterata mala, & latentiſſimos, nulliſque ferè remediis ſanandos, morbos, cordis palpitationem, epilepſiam, podagram, &c, per intermittentes tolli, vel ſaltem ſuſpendi illorum actuoſitatem. Simul etiam patuit, per eaſdem febres ad longævitatem corpus diſponi, atque poſtea homines, has febres paſſos, ſi nempe nec malignis ſymptomatibus ſtipatæ, nec vehementes nimis vel diuturnæ fuerint, optimâ ſanitate frui. Ubi ergo cortice Peruviano fugantur tales febres, à quibus tot & tanta beneficia exſpectari poterant, malè conſulitur ægris quidem, verùm hæc damna Medentis incuriæ, non verò optimo huic remedio, tribui debent.

Suſpectus autem maximè fuit multis corticis Peruviani uſus, quòd ſæpe abſque ulla ſenſibili evacuatione febres intermittentes tolleret; ideóque crediderunt, poſt febres ſic ſanatas manere ſuperſtitem in corpore ſemper morboſum fomitem, cujus pars ſingulis paroxyſmis debuiſſet expelli de corpore, donec totus ſublatus foret. Quàmvis enim negari nequeat, quandoque in corpore adeſſe materiam morboſam, quæ per febrim ſubacta & mota ſic diſponitur optimè, ut expelli poſſit variis viis, tamen patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 757, dicta fuerunt, febrium intermittentium paroxyſmos non excitari ſemper à ſordibus in corpore hærentibus, vel à fomite quodam tempore ἀπυρεξίας accumulato, ſed pendere potiùs à latente quodam charactere in ſpiritibus nervoſis, nervis, vel horum communi origine, qui à morboſis collectis humoribus quidem irritari poteſt, ut longiores vel validiores faciat paroxyſmos, & jam ſopitus à ſimilibus cauſis excitari, ſic tamen ut illis non indigeat ſemper, ut in actum deducatur, ſed propriâ ſuâ vi paroxyſmos renovare poſſit. Simul ibidem notatum fuit, admodum probabile videri, corticem Peruvianum in hunc characterem ſolum agere, dum febres intermittentes abſque ullis evacuationibus, vel aliâ mutatione ſenſibili corporis, tollit.

Corticem autem Peruvianum ex ſua indole innoxium eſſe remedium, extra omne dubium eſt; tutò enim, ad alios etiam morbos roborante ſuâ vi curandos, debiliſſimis etiam hominibus datur. Sic viris hypochondriacis, fœminiſque hyſtericis manè & veſperì ſcrupulum corticis Peruviani dedit *Sydenhamus* (*a*) per aliquot ſeptimanas; & quidem talibus, in quibus, diu multúmque ægrotantibus, dejecta jam quaſi corporis œconomia foret; integrámque tædioſi hujus mali curam ſolo hoc remedio ſe perfeciſſe teſtatur, addítque, ſe ipſum libenter hunc corticem uſurpaſſe, tum uxori liberiſque dediſſe, quoties res poſtularet. Cùm quon-

(*a*) Diſſertat. Epiſtolar. ubi de affection. hyſteric. pag. 519.

dam, ſimplicium medicamentorum Hiſtoriæ colligendæ intentus, plurium vires vel in proprio corpore tentarem, ſumſi manè jejunus bihorii ſpatio integram corticis Peruviani, in pollinem contriti, unciam, neque aliquid inde detrimenti percipere potui. Infamiæ notam ſalutari huic remedio inuſiſſe novi quoſdam, qui palam illud damnabant tamquam nocentiſſimum; clam verò eodem, aliis additis fucato, utebantur, dum curam febrium arcanis remediis ſe perficere turpiſſimè gloriabantur, miſeróſque ægros, largiſſimo pretio extorto, emungebant, Medicorum nomine indigni.

Verùm utì optima quævis, ſic & cortex Peruvianus imprudenti uſu nocere poterit; adeóque requiritur, ut priùs ſevero examine inquiratur, an aliquid lateat in corpore, quod febrim requirit, ut citò & tutò tolli poſſit; utì etiam an à febre, ſi relinquatur, exſpectari poſſit inſignis quædam utilitas, ſive in tollendis inveteratis malis, ſive in mutando corpore ſic, ut ad firmam valetudinem vel & longævitatem diſponatur (vide §. 754.); in tali enim caſu cortice abſtinendum foret. Contravero ſi metuendum videatur, ne per febrim diutius relictam tales mutationes in corpore fierent, à quibus chronici morbi (vide §. 753.), aliáve mala exſpectanda forent, corticis uſus quantocyùs etiam conveniet. Sic v. gr; ſi juvenis robuſtus quartanâ purâ, nullis malis ſymptomatibus ſtipatâ, corripiatur; ſuíque juris ſit æger, & debito vitæ regimine uti poſſit, præſtabit ſemper, ut hæc febris relinquatur; cùm conſtans Obſervatio docuerit Medicos, corpus per talem febrim in melius mutari. Contravero, ſi debilis ſenex, vel profuſiſſimis ſudoribus diffluens à leviſſima cauſa homo, ſimili febre laboret, cortice Peruviano opus erit. Præcipuæ autem rationes, quæ hujus remedii uſum poſtulant, variæque cautelæ in ejus uſu obſervandæ, hâc paragrapho enumerantur; quæ omnia jam ſingulatim expendenda erunt.

SI FEBRIS AUTUMNALIS VEHEMENS Vernæ enim febres faciles eſſe, & ſponte ſuâ abire ſolent, utì ad §. 747, dictum fuit; unde rarus in his corticis uſus, niſi intempeſtivis evacuationibus tentatæ tales febres in majorem diuturnitatem excurrant, vel in profuſos valde ſudores ægri reſolvantur; tunc enim ſæpius vidi, etiam vernas febres ad omnes alias Methodos rebelles fuiſſe, ſolóque cortice Peruviano tolli potuiſſe. Si verò febris intermittens autumnalis non adeo vehemens fuerit, ut inde ſubita debilitas, vel alia mala §. 753, enumerata metuenda videantur, præſtat cortice abſtinere, illámque ſponte ſuâ, vel Methodo §. 758, ad §. 767, deſcriptâ, ſenſim evaneſcere. Cortex enim Peruvianus, utì optimè *Sydenhamus* monuit (*a*) *inducias ſæpius impetrat, morbo quàm eumdem debellat*, quíque per duas tréſve ſeptimanas deliteſcens recrudeſcere ſolet. Dum verò aliâ Methodo ſanata fuit febris, minus recidivæ periculum eſt.

CORPUS EX ÆGRITUDINE DEBILE Si enim æger vel ob propriam temperiem, ætatem provectam, vel morbi intenſitatem, adeo debilitatus fuerit, ut metus ſit, ne pluribus & validioribus paroxyſmis deficeret; cortex Peruvianus exhiberi debet, licèt etiam alia ſigna adfuerint, quæ ejus uſum prohibere videntur. Sic enim inducias impetramus, ſummo ægrorum emolumento, qui interim

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 112.

idoneo victu refici poſſunt, ut redituræ poſtea febris impetum & moleſtiam abſque periculo ſuſtinere poſſint.

Non enim in tali caſu, repetito corticis uſu, impediendum ſemper eſt, ne febris redeat, rarò enim hoc diſcrimine vacat; ſed libero à febre tempore illis remediis utimur, quæ §. 758, laudata fuerunt, ut per illa ſolvantur viſcerum obſtructiones, aliáque mala emendentur, cui ſcopo ipſa febris à natura toties deſtinatur, utì in febrium Hiſtoria generali dictum fuit. Magna enim tunc ſpes eſt, ut poſt duas tréſve ſeptimanas, refocillatis jam ægri viribus, reditura febris brevì ſpatio reliquum perficiat, ſícque integerrima redeat ſanitas.

MORBUS JAM ALIQUO TEMPORE DURAVIT. Maximi momenti hæc regula eſt, quâ neglectâ, mors quandoque, ſæpius autem dira & anomala penitus ſymptomata ſecuta fuerunt, ipsâ certè febre longè pejora. Illi enim, quibus adeo odioſum febris nomen eſt, ut illico tollendam ubique & ſemper velint, etiam in vernis tertianis, uno alteróve tantùm paroxyſmo defunctis, corticem dederunt ſtatim, ut in ipſis quaſi incunabulis febrim ſupprimerent: ignari febrim ſæpe præſidio eſſe, ut *Celſus* (*a*) optimè monuit, & in *Commentariis* §. 558, pluribus demonſtratum fuit. Juveni in tertiana verna poſt ſecundum jam paroxyſmum datus cortex fuerat à Medico, ne febris altas (ut dicebat) radices figeret; & cùm rediret poſt aliquot dies febris, cortice denuo ſuppreſſa fuit illico: vidi autem miſero huic poſtea alternis diebus circa illam horam, quâ paroxyſmus ingruere ſolebat, accidiſſe oſcitationem, pandiculationem, miros borborygmos, abdominis tumorem, aphoniam, abſque ulla mutatione pulsûs, ſed cum intolerabili anxietate, duraverúntque omnia hæc moleſta mala per binos menſes, licèt variis Methodis tentaretur curatio. Tot & tantis malis redemit miſer ægrotus vernæ tertianæ paucos paroxyſmos. Icterum, hydropem, aſthma, nervoſi ſyſtematis totius miram ἀταξίαν, quandoque imprudentem talem corticis Peruviani uſum ſecuta fuiſſe, Obſervationibus Medicis conſtat (*b*). Unum adhuc mirabilem caſum addam, qui confirmat modò dicta. Juvenis quotidianâ intermittente laborans ſumſerat ſingulis intervallis inter tres primos paroxyſmos drachmas quinque corticis Peruviani. Levis horror tempore quarti paroxyſmi adfuit, ſed ſequenti die, poſt aliquot minutorum horripilationem, circa pedum talos, vehementiſſimum dolorem patiebatur, ac ſi diſtorquerentur, & diſcinderentur omnia. Durabant hæc tormenta per quinque circiter horæ minuta, ſubitóque ceſſante dolore in hoc loco, eodem modo & ſimili temporis ſpatio afficiebantur genua, poſt hæc femorum articuli. Poſtea aderat durities, tumor & dolor abdominis; quibus ceſſantibus, thoracem impetebat atrox malum cum imminentis ſtrangulationis metu; poſtea apoplectico ſimilis decubuit; tandémque penitus delirabat. Poſt quinque vel ſex minuta ceſſante delirio, ſatìs bene ſe habebat; atque in hoc ſtatu permanebat tanto circiter tempore, quantùm omnia memorata ſymptomata occupaverant, túncque denuo omnia eadem mala ſimili ordine & duratione redibant (*c*). Similes alii caſus in eodem loco recenſentur: ex quibus conſtat, ſummâ ratione *Sydenhamum* monuiſſe ſequentia, (*d*)*Curandum eſt ante omnia, ne præmaturè nimis hic cortex ingeratur, ante ſcilicet quàm morbus ſuo*

(*a*) De Medicin. Lib. II. cap. VIII. pag. 70.

(*b*) Medical. Eſſays Tom. IV. cap. XXIV. pag. 410.

(*c*) Ibidem.

(*d*) Sect. I. cap. V. pag. 112. 113.

ſe marte aliquantiſper protriverit; niſi collabeſcentes & jam fractæ ægri vires eumdem temporiùs ſumendum eſſe dictaverint. Neque enim illud ſolum eſt metuendum, ne à præpropero ejus uſu inefficax iſte reddatur, & ſpem ægri fallat; ſed etiam ne de ægri vita agatur, ſi ſanguini, omni fermentationis niſu ſe deſpumanti, eam derepente injiciamus remoram.

Quámvis hæc Regula Practica univerſalem uſum habere videatur, ubi tamen ſinguli ſebris paroxyſmi periculoſo quodam ſymptomate ſtipantur, quod non niſi cum febre tolli poteſt, tunc cogimur aliquando corticem adhibere citiùs. Curabam ante aliquot annos, dum febres intermittentes autumnales epidemicè graſſabantur, mobilem in genere nervoſo fœminam, quæ ante quinque ſeptimanas ſanum infantem pepererat, tertianâ laborantem. Secundo paroxyſmo incipiente, convellebatur & aphona manebat per aliquot horas. Cùm autem de gravitatis ſenſu circa præcordia conquereretur, & purgantia vel emetica ante paroxyſmum data plurimis aliis ægris ſimili morbo decumbentibus profuiſſe noviſſem, dedi lene purgans, octo horis ſumendum ante paroxyſmum ſequentem; ſtatuerámque cardiaco & opiato remedio compeſcere excitatos tumultus poſt finitam cathartici operationem, antequam paroxyſmus ingrueret. Verùm bihorio poſt aſſumtum purgans jam convellebatur, & diutius aphona manſit, quàm præcedenti paroxyſmo. Dedi tunc finito paroxyſmo corticis Peruviani decoctum, tam pulchro ſucceſſu, ut & ſequens paroxyſmus, qui ultimus fuit, vix ullius momenti eſſet, abſque ullo malo ſymptomate, & miro modo ſe roboratam ſentiret ægra, & longè minùs ab animi affectibus, etiam validioribus mobilem. Sed & ipſe *Sydenhamus* in ſimili caſu, dum apoplecticis ſimiles ægri in paroxyſmis decumberent, illico corticem Peruvianum exhibendum juſſit, ſimulac paroxyſmus ſponte ſuâ deſineret; quinimo (*a*) & citiùs adhuc ingerendum voluit, modò fieri poſſet.

NEQUE SIGNA ADSINT INTERNÆ INFLAMMATIONIS. Patuit ex illis, quæ in *Commentariis* §. 753, de affectibus febrium intermittentium dicta fuerunt, per has febres, ſi diuturnæ fuerint & validæ, cruorem optimâ ſuâ parte ſpoliari, & reſiduâ acrem & craſſum ſimul fieri, adeóque inflammationibus & obſtructionibus producendis aptiſſimum. Celeberrimorum autem Medicorum teſtimoniis ibidem confirmatum fuit, inflammationem & ejus ſequelas quandoque, licèt rariùs fortè, à febribus intermittentibus fieri, & quidem plerumque lethali eventu. Levior hepatitidis ſpecies aliquando intermittentes autumnales epidemicas comitatur, in quibus ſemper peſſimè ceſſit corticis uſus; dum, ſublatâ ſic febre, manebat illud, quod per febrim ipſam maturandum & reſolvendum erat. Ubi ergo dolor fixus continuus, ſenſus ardoris interni, aliáque inflammationis internæ ſigna adſunt, cortice abſtinendum erit.

NEQUE COLLECTI ALICUBI PURIS. In tabidis ſæpe obſervatur febris quotidiana, quandoque omnino intermittens, aliquando remittens tantùm, quæ à pure quotidie facto, & deinde per ſputa educendo, naſci videtur. Per talem febrim fit hujus puris concoctio; quæ ſi cortice Peruviano dato tollatur, peſſimè ſemper ſe habent tales ægri, & ſummam patiuntur anxietatem; adeóque ſi vel minima ſuſpicio collecti alicubi puris adſit, à corticis uſu abſtinendum omnino eſt.

(*a*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 387.

NEQUE

NEQUE obstructi admodum hujus illiusve visceris. Poſt ferviſſimas æſtates prægreſſas obſervatum fuit, ſequenti autumno febres intermittentes epidemicè graſſatas fuiſſe, non tantùm in his regionibus, ſed & per totam ferè Europam, inprimis decimo-nono hujus ſæculi anno, quando omnium numeroſiſſimæ in hac urbe tales febres obſervatæ fuerunt. Videbatur autem tunc, per ſummos æſtus prægreſſos liquidiſſimâ ſanguinis parte diſſipatâ, reſiduum ſpiſſum & tenacius difficiliùs per hepatis anguſtias tranſire potuiſſe, cùm ibi omnis ſanguis, à viſceribus abdominalibus rediens & venoſus, per venæ-portarum convergentes ramos tranſire debeat, abſque renovata cordis impellentis actione. Unde obſtructio hîc nata bilis debitam confectionem non tantùm, ſed & reliquorum viſcerum chylopoieticorum functiones, turbabat. Vidi tunc & in me ipſo, & in aliis plurimis his febribus laborantibus, colorem oculorum ſubflaveſcentem & urinam ſubictericiam. Aderat anxietas & ponderis gravantis ſenſus circa præcordia, nauſea, faſtidium, & in quibuſdam obtuſus in hypochondrio dextro dolor. Cùm autem ingenti ægrorum numero obruti Medici, & inprimis in populoſiſſimis urbibus, corticem Peruvianum exhibebant in his febribus, plerumque peſſimè ceſſit; inprimis, ſi non contenti inducias impetraſſe, ut refocillarentur ægri, redeuntem febrim illico dato iterum cortice comprimerent, vel continuato corticis uſu ejus reditum caverent. Multis enim abdomen intumeſcebat, facies cerea erat, & peſſimè languebant totâ hyeme ſequente; plures perierunt, dum ſenſim putrefactâ, quæ viſceribus infarcta hærebat, ſaburrâ, & verno tepore motâ, dyſenteria vel diarrhœa putridiſſima ſequebatur: quibuſdam etiam ingenti copiâ ſanguinis, tabefacto ut videbatur hepate, ſurſum vel deorſum expulſa, cita & inexſpectata mors veniebat. Ubi autem leni emetico expulsâ bilioſâ ſaburrâ, quæ in his febribus incipientibus primas vias gravare ſolebat, dabantur decocta graminis, cichorei, taraxaci, quinque radicum aperientium & ſimilium, addito melle, rob ſambuci, ſale polychreſto & ſimilibus, febris ipſa, hæc ingeſta remedia movens per omnia vaſa, ſolvebat feliciſſimè viſcerum obſtructiones, & optimè curabantur ægri, paucíque admodum ex ingenti ægrorum numero perierunt. Salutarem hujus Methodi eventum poſtea aliis annis, dum ſimiles febres graſſabantur, expertus fui; neque unquam dedi corticem Peruvianum, niſi quandoque magna ægrorum debilitas aliquas inducias poſceret; túncque tamen perrexi in uſu ſimilium ſolventium & aperientium remediorum, donec febris rediens nunc citiùs, nunc ſeriùs, curationem abſolveret. Religio tamen fuit, poſt tales inducias impetratas renatam febrim repetito corticis uſu tollere cùm ſemper hoc periculoſum ſit, ſi vel minima ſuſpicio obſtructorum viſcerum adfuerit. Unde etiam *Sydenhamus*, qui ſatìs audacter cortice Peruviano uſus fuiſſe videtur, monet ſequentia: (*a*) *Animadvertendum autem, quòd ſi æger, non obſtante abundanti cautelâ ſuperiùs traditâ, nihilominus recidivam patiatur (quæ in quartana ipsâ rariùs accidit, quàm in tertianis vel quotidianis), tamen prudentis Medici erit, non nimiùm pertinaciter inſiſtere Methodo corticis per dicta intervalla exhibendi, ſed pro ſuo judicio aliis modis curationem aggredi.*

Patet ergo ex hactenus dictis, corticem Peruvianum ex ſua indole eſſe innocuum remedium, quòd ſatìs tutò corpori humano applicari poteſt: unicum tantùm

(*a*) Epiſtol. Reſponſor. 1. ad ann. 1678. pag. 385.

incommodum ejus uſum longum & repetitum ſequens notavit *Sydenhamus* quòd nempe in rheumatiſmum (*a*) ſcorbuticum inciderent ægri, qui tamen antiſcorbuticis remediis facilè curabilis erat. Præter illud autem nihil mali ægris accidiſſe unquam ab ejus uſu teſtatur.

Simul etiam affirmare licet, corticem Peruvianum tollere febrim ſolam, & ſublatâ febre manere illas mutationes fluidarum & ſolidarum partium corporis, quæ vel ante febrim præexſtiterant, nondum ſublatæ per febrim; vel febris tempore aut per febrim ipſam productæ fuerant. Ubi ergo febris inſervire poterat, quod toties fit, ut feliciùs & citiùs tollerentur vel emendarentur illa, quæ in ſolidis aut fluidis degeneraverant à ſanitatis legibus corticis Peruviani uſus nocet; utì etiam ſi à febre intermittente meritò ſperari poſſit inveterati cujuſdam mali cura epilepſiæ v. gr; vel corporis ad longævitatem & firmiorem ſanitatem diſpoſitio.

Sic etiam facilè conciliari poterunt diverſæ Medicorum de cortice Peruviano opiniones, dum quidam illius uſum damnant ubique, alii contrà laudant; & omnes ad Experientiam provocant. Certè nullum abſolutè & ſemper utile remedium eſt, ſed tempeſtivo uſu tale fit tantùm.

Cortex autem Peruvianus roborante virtute inſignis quidem eſt, & hoc reſpectu pulcherrimè in quibuſdam morbis prodeſt, utì dictum fuit; illa tamen ejus efficacia, quâ febres intermittentes fugat, inde pendere non videtur, cùm ab alio nullo roborante remedio idem effectus tam certò ſequatur. Unde meritò ſpecificum remedium dicitur, cujus efficaciâ, ſolo hoc effectu cognitâ, latens illud (vide 757.), unde febris intermittentis paroxyſmus excitatus, & ſtato tempore renovatur, tollitur, vel pro tempore, iners redditur, licèt cæteroquin ab ejus uſu nulla inſignis mutatio in corpore appareat.

Neque repugnat modò dictis, quòd nonnullos cortex Peruvianus quandoque purget (*b*) ac ſi catharticum remedium ſumpſiſſent; nam illud rarum eſt, & plurimi abſque ulla omnino evacuatione ſenſibili febre liberantur per corticem.

Teſtatur quidem celebris Medicus *Hyppolitus-Franciſcus-Albertinus* (*c*), poſt febres intermittentes, cortice Peruviano fugatas, ſecutas fuiſſe inſignes evacuationes per alvum, ſudores, ſputa, urinam, &c. Præſertim autem poſt corticem aſſumtum ægros effudiſſe quandoque halitum quemdam odore gravem, & fœtidum adeo quandoque, ut adſtantes moleſtiſſimè afficeret, talémque halitum perduraſſe, donec alia quædam excretio per alvum, urinam, &c, prodiret. Fuit autem *Albertinus* in illa opinione, tunc bonum eſſe exſpectandum ſucceſſum, neque ferè recidivam metuendam eſſe, ſi poſt corticem Peruvianum exhibitum criticæ tales, ut vocat, evacuationes ſequantur: ubi verò contrarium occurrit, recidivam metuendam eſſe; túncque ſuaſit, repetendum eſſe corticis uſum, donec talibus evacuationibus obortis perfecta rediret ſanitas.

Interim tamen, utì ad §. 757, monitum fuit, negari non poteſt, cortice Peruviano exhibito febrim ceſſare, antequam illæ evacuationes fiant; adeóque corticis illa vis, quâ febrim fugat, non pendet ab evacuatione cujuſdam materiæ morboſæ.

Cùm modò dicta legeram, incepi ſedulò attendere, quid in ægris fieret, poſt-

(*a*) Epiſt. R ſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 376. Confer. Sect. VI. cap. V. pag. 351 352.

(*b*) Ibid. pag. 377. 378.

(*c*) Inſtit. Bonon. pag. 163, & 405.

quam illis corticem Peruvianum dederam. Gravem illum halitum, de corpore ægrorum exſpirantem, obſervare hactenus mihi non contigit; verùm aliquoties vidi in tertianis autumnalibus pertinacioribus dato cortice, poſtquam febris per tres, quatuor, quinque dies ſiluerat, alvum aliquoties fluxiſſe, quandoque & vomuiſſe ægros cum levamine. Quibuſdam tamen, non obſtantibus illis evacuationibus recidiva contingit, aliis non. Notavi præterea & quibuſdam febrim per corticem ſanatam fuiſſe, licèt nullæ ſenſibiles evacuationes obſervatæ fuerint, abſque recidiva tamen. Illi autem, quibus alvi fluxus vel vomitus contigit, de ſenſu gravitatis circa præcordia conqueſti fuerunt, ſimulac febris cortice dato ceſſaverat.

Cùm autem, teſte ipſo *Albertino*, variæ evacuationes per urinam, alvum, ſputa, ſudores, &c, ſequantur in tali caſu, & quandoque tardiſſimè, admodum veroſimile videtur, corpus, depulsâ febre, vires ſuas recolligens, & roborante corticis Peruviani virtute inſtauratum, expellere variis viis illa, quæ tempore febris à ſanitatis legibus degeneraverant; vel, ſanatâ febre, ex ingeſtis alimentis (voraces enim plures poſt corticis uſum fiunt) non bene digeſtis accumulata fuerunt in primis viis; illáſque evacuationes non pendere, propriè loquendo, ab efficacia corticis Peruviani, cùm ſæpe diutiſſimè poſtea obſervantur tantùm. Interim tamen ſatìs probabile videtur, quandoque per tales evacuationes tolli cauſas occaſionales, quæ ſopitum illum characterem, à quo paroxyſmi renovatio propriè dependet (vide §. 757.), excitare potuiſſent ſic, ut poſtea ablatis illis cauſis, unde excitatus fuerat, propriâ vi paroxyſmos renovare pergeret. Ex illis autem, quæ hactenus dicta fuerunt, patere puto, non carere periculo illam Methodum, quâ, non apparentibus talibus evacuationibus, repetitur corticis uſus hâc ſpe, ut ſic tandem prodeant; cùm illæ evacuationes, corticem exhibitum diu poſtea ſæpe ſequentes, huic remedio adſcribi poſſe non videantur; & ſæpe tales cauſæ in corpore lateant, quibus ipſa febris optimum remedium eſt non tantùm, ſed & quandoque unicum.

Sequitur jam ut videamus, quænam in uſu corticis Peruviani notanda ſint, poſtquam conſtitit, febrim per hoc remedium tollendam eſſe, vel ſaltem pro aliquo tempore ſopiendam, ut, induciis ſic impetratis, fractæ ægrorum vires reſtaurari poſſint.

Patet ex illis Auctoribus, qui de cortice Peruviano ſcripſerunt illo tempore, quando ejus uſus in Europa primò increbruit, quòd tunc datus fuerit (*in ſubſtantia; ut dici ſolet*) formâ pulveris vino infuſi & diluti. Poſtea, cùm in prudenti hujus remedii adminiſtratione mali quandoque effectus ſequebantur, aliquid maligni in cortice latere putantes quidam Medici varias ejus præparationes commendaverunt; & inprimis ſoliciti fuerunt multi, ne ipſa corticis ſubſtantia ingereretur, neſcio quid mali inde prævidentes; ſed limpidiſſima tantùm infuſa, etiam filtro depurata ſæpius, tantùm exhibenda voluerunt. Ex illis autem, quæ dicta fuerant, ſatìs conſtitit, nullum à cortice periculum imminere. Poterit ergo dari formâ pulveris, vel addito ſyrupo quodam Officinali, aut melle, parari inde electuarium. Infuſa ex cortice parantur optimè vino; & ſpiritu vini inde facta tinctura pariter in Officinis proſtare ſolet. Coctionem autem fert abſque virium jactura cortex Peruvianus, & quidem longiorem requirit, ut ſaturatiſſimum inde fiat decoctum, turbidum tunc, flaveſcens, ſpumeſcens, & cum adſtrictione amaricans. Si jam tale decoctum leni igne inſpiſſatur ad mellis ſpiſſitudinem,

habebitur extractum corticis Peruviani, quod tali ſub forma, inſtar electuarii, exhiberi poterit, vel ſyrupo cuidam Officinali miſceri, vel addito pulvere glycyrrhizæ v. gr; in maſſam ſolidiorem redigi, unde catapotia formari queunt: in *Materia Medica* ad hunc numerum variæ tales formulæ habentur. Ubi autem amarum corticis ſaporem faſtidiunt nimis ægri, vel à junioribus impetrari nequit, ut corticem aut varia ejus præparata aſſumant; tutò & æquali cum ſucceſſu clyſmate injectum corticis decoctum, vel ejus pulvis aquâ dilutus, idem omnino efficit; niſi quòd majori corticis copiâ, triplâ nempe plerumque opus ſit, quàm ſi per os aſſumatur. Uno autem alteróve clyſmate ex melle cum ſale gemmæ, vel ſimili, priùs tunc eluenda alvus eſt, ne fæces in craſſis inteſtinis hærentes obſtent; atque poſtea diutius clyſmata ex cortice Peruviano parata vacuis inteſtinis retineri poſſint. Simul etiam notandum, hæc clyſmata, cùm ſcopus ſit illa retinere in corpore, uncias quinque vel ſex non debere excedere in adultis, vel unciam unam aut alteram in junioribus, ne mole ſuâ inteſtina ad excretionem irritent. Vidi in junioribus ſæpius hanc Methodum ſucceſſiſſe: & *Helvetius Pariſienſis Medicus* (*a*), qui ſe hujus Methodi primum Inventorem jactat, magnum ſic curatorum ægrorum numerum recenſet: corticis autem pulverem, aliquot aquæ unciis dilutum, adhibuit præ cæteris, nullâ aliâ re additâ.

CUM PROPRIIS ADDITIS REQUISITIS. Certè cortex ſolus ad hanc curam ſufficit, adeóque hoc reſpectu nihil omnino ipſi addendum videtur. Miſcuerunt quidam cortici varia alia, & quidem oppoſitæ indolis, remedia, acida nempe foſſilia, ſales alcalinos volatiles & fixos, ſales neutros, ut ammoniacum, &c; purgantia, opiata (*b*), aromata alii, ut nempe noxii quid, quod in cortice hærere imaginabantur emendarent, interim tamen ex omnibus his additis patuit, corticis Peruviani illam vim, quâ febres curat non facilè mutari poſſe, cùm ſimilis ferè effectus ſequatur, ſive ſolus, ſive cum variis additis exhibeatur; niſi quòd purgantia ſimul exhibita, deturbando corticem citiſſimè per alvum, ejus efficaciam enervare videantur: unde *Sydenhamus* talibus ægris, quibus ex peculiari idioſyncriſia à cortice Peruviano alvus movebatur, utì à cathartico fortiori ſolet, ſimul laudanum dedit, ut hanc evacuationem, & morbo & corticis operationi contrariam, tolleret (*c*); vomitum autem moleſtum, ſi aderat, priùs ſucco citri cum ſale abſinthii miſto, dein laudano liquido dato, ſedabat: cæterùm nihil aliud cortici addebat, niſi quòd vehiculi inſtar ſervire poterat, aut amarum ſaporem emendare, ſi juniores aut delicatuli forent ægri. Quandoque adduntur quædam remedia cortici, ut ejus color & ſapor mutentur, & inſciis ægris ingeri poſſit, ne vano metu perculſi cortici ſumto adſcribant poſtea omnes illos morbos, qui reliquo vitæ decurſu illis contingent, utì quandoque non ſine detrimento famæ Medicorum factum fuiſſe novi. Ita v. gr; ſales alcalini fixi additi cortici, dum in aqua decoquitur, efficiunt, ut decoctum limpidum coccineo colore ſaturato præditum ſit, dum ſine his additis turbidum & flaveſcens appareat. Ob ſimilem rationem cortices citri, aurantiorum, cinamomum, aliáve remedia adduntur, ut ſapor mutetur.

TEMPORE ἀπυρεξίας. Dum primò in Europam deferebatur cortex, binæ

(*a*) Method. omnes Febr. ita curandi, ut nihil ore aſſumatur, pag. 4, & ſequ.

(*b*) Inſtitut. Bononienſ. pag. 412.

(*c*) Epiſtol. Reſponſor. 1. ad ann. 1678. pag. 382.

ejus drachmæ, in pollinem tenuiſſimum tritæ, tribus circiter horis ante paroxyſmum infundebantur in phiala vini albi generoſiſſimi, & ingruente febrili horrore, primóque paroxyſmi indicio vel leviſſimo, univerſa hæc doſis aſſumebatur, & dein æger lecto committebatur; utì patet ex *Schedula Romana* dicta, quæ corticis uſum & præparandi modum continebat, & apud *Bartholinum* (*a*) alióſque multos Auctores, qui de cortice ſcripſerunt, videri poteſt. Conſtitit tamen, quibuſdam, licèt rariùs, peſſimè ceſſiſſe corticis, hoc tempore dati, uſum; & *Sydenhamus* (*b*) obſervavit, quoſdam ſic periiſſe, unde magna huic remedio, infamia acceſſit. Credidit autem non ſine ratione, funeſtum talem effectum inde factum fuiſſe, quòd (*c*) incipiens ſic paroxyſmus ſufflaminaretur, adeóque impediretur, quominus frigoris febrilis periculoſum illud ſtadium (vide §. 749.) ſuperare poſſent ægri, ſed in illo ſuffocarentur. Tutiſſimum ergo erit finito paroxyſmo incipere corticis uſum, & diviſis doſibus illum ſic exhibere, ut debita ejus quantitas aſſumi poſſit, antequam ſequens exſpectetur paroxyſmus.

Ubi verò febres intermittentes geminatis & productis paroxyſmis indolem continuarum febrium æmulantur, utì in autumno ſæpe contingit (vide §. 748.), ſic ut tantùm remiſſio, non verò intermiſſio perfecta, obſervetur; in tali caſu *Sydenhamus* tempore remiſſionis, quàm proximè à paroxyſmo deſinente, quantùm conjecturâ poterat aſſequi, incepit dare hoc remedium; & deinde quartâ quâque horâ ſic pergebat, (*d*) *ne quidem ipſum morans paroxyſmum*, quia non dabatur aliud tempus ut debita corticis copia ingeri poſſet. Monétque, feliciter ſucceſſiſſe ſemper hanc Methodum, niſi aſſiduo lecti calore, vel cardiacorum calefacientium uſu, febres intermittentes in verè continuas, quæ nempe abſque remiſſione uno impetu decurſum ſuum abſolvunt, mutatæ fuiſſent; (*e*) *quo in caſu Peruvianum corticem nihil quidquam profeciſſe plùs ſemel* ſe obſervaſſe teſtatur. Imò alio in loco diſertè monet, (*f*) in epidemicis continuis febribus, & in morbis inflammatoriis, pleuritide, peripneumoniâ, anginâ, &c, non tantùm non profuiſſe, ſed & planè obfuiſſe corticis uſum.

DEBITO ORDINE. Talem inprimis laudavit *Sydenhamus* (*e*) ut debita quantitas diviſis doſibus ſic exhiberetur ut, æquali temporis intervallo ſingulis doſibus exhibitis, omnis ejus copia aſſumta ſit, antequam ſequens paroxyſmus exſpectatur. Sic v. gr; ad quartanam curandam binis diebus intercalaribus dabat (*g*) omni quadrihorio doſim corticis Peruviani, adeóque unciam ejus in duodecim partes æquales dividebat. Ubi verò febrium intermittentium paroxyſmi minùs diſtant à ſe mutuò, ſæpe non adeo tutum videtur, breviori tempore tantam copiam ingerere, ut omnis hæc quantitas ante futurum paroxyſmum aſſumi poſſet. Sic quidem non penitus tollitur proximè ſecuturus febris inſultus, minui tamen plerumque ſolet, & deinde, pergendo tempore ἀπυρεξίας in corticis uſu, cura perficitur. Imò etiam conſuluit alibi *Sydenhamus* in quartanæ per corticem Peruvianum curatione, (*h*) *ut ſanguinem dicto medicamine ſenſim, longioréque à paroxyſmis*

(*a*) Thom. Barthol. Hiſtor. Anatom. & Medic. cent. v. pag. 108.

(*b*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 379.

(*c*) Ibid. pag. 380.

(*d*) Ibid. pag. 383.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Ibid. ad ann. 1680. pag. 401.

(*g*) Ibid. ad ann. 1678. pag. 381.

(*h*) Sect. I. cap. v. ubi de quartanæ curation. pag. 113.

intervallo leviter inficiamus, quàm ut uno omnino ictu paroxyſmum jam inſtantem tentemus confodere; hoc enim pacto & plùs temporis remedio conceditur, quòd ſuum opus pleniùs abſolvat; & evitatur quidquid id eſt periculi, quo ægro poterit oriri ex ſubito iſto & intempeſtivo nimis ſufflamine, quo paroxyſmum jam invaleſcentem, atque omni ſe ope exſerentem, conamur opprimere. Unde tunc voluit, ut manè & ſerò, diebus à paroxyſmo liberis, ſumerent ægri magnitudinem nucis moſchatæ de electuario, ex (*a*) uncia una corticis Peruviani, & binis unciis ſyrupi roſarum rubrarum, confecto.

DOSI. Unciam unam corticis ad quartanam debellandam in adultis requiri obſervavit *Sydenhamus*, reliquas verò febres (*b*) ſex drachmis (tribus nempe quartis unciæ partibus) poſſe ſic expugnari, ut inducias ſaltem concedant. Cùm autem ex antè dictis ſatìs conſtet, corticem ex ſua indole nihil periculi habere, non opus eſt doſin adeo ſcrupulosè limitari. Ut autem recidiva, poſt quartanam curatam unciâ unâ corticis Peruviani, caveatur, jubet ut octavâ die poſt ultimam doſin aſſumtam iterum uncia corticis aſſumatur eodem ordine, ut dictum fuit; imò & tertiâ vel quartâ vice hoc repetendum voluit poſt idem temporis intervallum', (*c*) *Maximè ubi ſanguis à prægreſsâ aliqua evacuatione fuerit debilitatus, aut ſe æger incautiùs auræ frigidiori feriendum expoſuerit.* Alibi ad tertiam vicem uſque, (*d*) interjectis ſemper quatuordecim diebus, corticis uſum repetendum voluit.

Notandum tamen quàm maximè, ſi poſt unciam corticis aſſumtam ceſſet febris quidem, verùm ægri langueant, de ponderis gravantis ſenſu circa præcordia conquerantur, urina colorem icteritium habeat, aut adnata oculorum flaveſcere incipiat; minimè tutum eſſe, febris recidivam præcavere ſimili corticis quantitate ſumtâ: verùm illico ſolventiſſimis remediis exhibitis oportet exſpectare febris reditum, per quam optimè poterunt tolli illa mala, quorum ſigna poſt corticem exhibitum apparuerunt. Peſſimè enim ſemper ceſſiſſe vidi, ſi in tali caſu in corticis uſu pergeretur: ratio autem ex antè dictis facilè patet.

Uncia una corticis in ſubſtantia ſufficere ſolet; ſi verò decocti formâ ſumatur, dupla quantitas requiritur: ubi autem per clyſma injicitur, tripla plerumque copia adhiberi debebit; & quandoque adhuc major, inprimis ſi hæc clyſmata non ſatìs diu ab ægris retineri potuerint. Obſervavit etiam *Sydenhamus*, (*e*) *quòd quò magìs febris, ſive ſponte ſuâ, ſive regimine calidiori, ad continuitatem accedat, eò major corticis quantitas exhibenda ſit*; adeo ut aliquando ſeſquiuncia, vel & duabus unciis, ſe ad febres tales fugandas indiguiſſe teſtetur.

REGIMINE. Illud non adeo exactum requiri obſervavit (*f*) *Sydenhamus*; eupeptos tamen & euchymos cibos meritò commendavit, quia per febrim prægreſſam debiliores ægri difficilioris digeſtionis edulia non erunt abſque noxa, & recidivæ periculo, cùm ſopitus ille character (vide §. 757.) tam facilè excitetur denuo. Cùm autem ſæpe admodum famelici ſint ægri, poſt febrim cortice fugatam, cavendum eſt, ne ſimul & ſemel nimiam ciborum copiam ingurgitent, ſed parcâ copiâ ſimul, & repetitis vicibus ſumant. Fructibus tamen horæis (*g*)

(*a*) Sect. I. cap. V. ubi de quartanæ Curation. pag. 113.
(*b*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 383.
(*c*) Ibid. pag. 381.
(*d*) Sect. I. cap. V. pag. 114.
(*e*) Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 384
(*f*) Ibid. pag. 386.
(*g*) Ibidem.

& liquoribus frigidis ſemper interdixit *Sydenhamus*. Vini uſum modicum non tantùm conceſſit, verùm etiam quàm maximè laudavit. Inprimis autem cavendum eſt, ne frigidiori auræ ſe temere exponant ægri; à nulla enim re majus recidivæ periculum eſt, uti ad §. 757, dictum fuit.

Notavit præterea *Sydenhamus*, difficiliùs per corticem ſanari febres intermittentes; (*a*) ſi inter ejus uſum ægri jugiter lecto incarcerentur.

Cùm autem §. 766, monitum fuit, ſublatâ febre intermittente & reſtauratis ægri viribus, conducere purgantia aliquoties etiam repetita, notandum eſt, poſtquam febris corticis Peruviani uſu fugata eſt, nulla purgantia exhibenda eſſe, cùm vel leviſſimum (*b*) *Enema è lacte ſaccharato in morbi diſcrimen certiſſimè, fortè in morbum ipſum denuo ægrum conjiciet.* Quod inprimis ideo animadvertendum eſt, quoniam plurimi, videntes febres has abſque ullis evacuationibus ſenſibilibus ſæpe tolli, conabantur poſtea purgantibus deturbare morboſam, quam in corpore adhuc latere credebant, ſaburram.

§. 768. QUIN & Epithemata ſæpe juvant; & Inunctiones ſpinæ dorſi; & adſtringentia epota.

Præter illa, quæ hactenus recenſita fuerunt, laudantur & alia quædam adverſùs febres intermittentes remedia, quorum aliquando felices ſucceſſus obſervati fuerunt.

EPITHEMATA. Quæ variis quidem corporis locis applicantur quandoque, plerumque tamen cardiæ, carpis, ſub poplitibus, vel axillis, imponi ſolent aliquot horis ante paroxyſmi futuri tempus. Si autem in memoriam revocentur illa, quæ in *Commentariis* §. 757, dicta fuerunt, non adeo abſonum videbitur, à talibus applicatis aliquid exſpectari poſſe, cùm latens ille character, unde paroxyſmi renovatio pendet, in ſubtiliſſimo fluido, nervis, vel horum communi origine hærere videatur; adeóque ſæpe mutari, vel deleri poſſit per talia, quæ ſubtili fragrantiâ in nervos & ſpiritus nervoſos agere poſſunt. *Hiſtoria Medica* plura habet Exempla febrium intermittentium per epithemata curatarum. Sic de ſe ipſo narrat *Boyleus* (*c*), quòd à quotidiana violenta, fruſtra per uſitatam Medicinæ Methodum tentatâ, mirum in modum ſanatus fuerit, dum carpis applicaretur puls, ex ſalis nigri & lupuli Anglici recentiſſimi duobus manipulis, cum quarta parte libræ uvarum Corinthiacarum, ſimul contuſis parata. Plura alia ſimilia, ut fuliginem cum terebinthina, millefolium ſacculo incluſum ſtomacho applicatum, &c, (*d*) laudat. Erigerum, ſive ſenecionem vulgarem dictum, in pultem contuſum, frigidè applicatum cardiæ, die intercalari, febres intermittentes curaſſe legitur (*e*). Tutò ſatis ſimilia remedia tentari poſſunt; & inprimis in junioribus, qui ſæpe pharmaca omnia reſpuunt, uſum habent; fortè quòd in hac ætate facillimè mobile genus nervoſum à talibus externè applicatis magìs afficiatur. Fatendum tamen eſt, non ſemper per hæc febres intermittentes tolli: nam & *Boyleus* (*f*)

(*a*) Diſſert. Epiſtol, ubi de variol. pag. 467.
(*b*) Id. Epiſtol. Reſponſor. I. ad ann. 1678. pag. 386.
(*c*) De utilitate Philoſophiæ Experimentalis Exercitat. V. cap. x. §. VII. pag. 275.
(*d*) Ibid. §. IX. pag. 276. & in additionib. ad priorem ſectionem partis II. pag. 435.
(*e*) Medical. Eſſays Tom. II. pag. 47.
(*f*) De utilit. Philoſ. Experiment. Exercitat. V. cap. x. pag. 275.

ipſe fatetur, pultem illam ex lupulo, ſale, & uvis Corinthiacis, aliquando ſucceſſu caruiſſe.

Alia ſimilia laudantur, quæ partes, quibus applicantur, ſtimulant, irritant, inflammant, imò & erodunt ſæpe; & in toto corpore majori calore excitato frigus incipientis paroxyſmi præoccupant. Sic in vicino pago ruſticus fuit, qui plures à febribus intermittentibus curavit, dum ranunculum pratenſem in pultem contritum intra manuum digitos alligabat, unde dolor moleſtus, calor, & eroſio ſequebantur teneræ in his locis cutis, & ſimul ſæpe ſubita febris curatio.

Talium autem epithematum formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur.

INUNCTIONES SPINÆ DORSI. Hæc fuit veterum Medicorum Methodus, ut frigus febrile prævertérent balneo, frictione validâ, & calefacientium linimentorum inunctione; utì patet ex illis, quæ ad §. 756. 758. 761, dicta fuerunt. Cùm autem ex dorſi ſpina nervoſi trunci numeroſi exeant, &, utì ſæpius dictum fuit, liquidi nervoſi quædam inertia (vide §. 755.) paroxyſmi febrilis initium comitari videatur; ideo tota dorſi ſpina pannis laneis calidis validè perfricatur unâ vel álterâ horâ ante futurum paroxyſmum, & deinde penetrabili aromatico linimento inungitur ante focum: cujus linimenti formula pariter in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Pulchrum ſæpe ſucceſſum talis inunctio ſpinæ dorſi in his febribus curandis habet, & aliquoties plerumque repeti debet ante ſequentes paroxyſmos; rarò enim ſtatim ſanat, licèt plerumque levamen afferat. Unde *Celſus* ſimilem Methodum laudans addit ſequentia: (*a*) *Neque deſiſtendum eſt etiamſi horror redit; ſæpe enim pertinacia juvantis malum corporis vincit.*

ADSTRINGENTIA EPOTA. Plebeiis hominibus uſitatum quandoque fuit ex alumine & nuce myriſtica paratum pharmacum, cujus formula in *Materiæ Medica* ad hunc numerum habetur, & aliquando ſucceſſum habuit. Alii plantaginem, tormentillam & ſimilia adſtringentia laudaverunt. Jam apud *Hippocratem* videtur commendari ſimilium uſus. In tertiana febre enim, ſi quartâ vice prehendat, (*b*) *medicamentum deorſum purgans* dari jubet; ubi verò æger non videbatur indigere purgante remedio, (*c*) *pentaphylli radices acetabuli quantitate in aqua tritas* dabat. Satìs conveniunt adſtringentia, ubi vel ex propria temperie, vel per morbum ipſum, nimis diſſolutos humores habent ægri, & profuſis ſudoribus diffluunt: ubi verò, liquidiſſimis partibus difflatis, ſanguinis craſſities jam adeſt nimia, vel dum viſceribus obſtructis potiùs reſolventibus & attenuantibus opus eſt, facilè patet, damnoſum eſſe adſtringentium remediorum uſum.

(*a*) De Medicin. Lib. III. cap. XII. p. 142. Tom. VII. pag. 565.
(*b*) De Morb. Lib. II. cap. XIII. Charter.
(*c*) Ibidem.

§. 769. UT ſingularis fiat curatio ſingularum, notetur. 1°. Intermittentes veras quò minori ſpatio quieſcunt, eò ſiniri citiùs, & contrà. 2°. Eò itidem plùs accedere ad acutarum genium, & in has mutari. 3°. Cauſam eò mobiliorem fortè, & copioſiorem habere. 4°. Hinc vernales, ſuperveniente calore, ſponte ſolvi. 5°. Autumnales, accedente frigore, increſcere. 6°. Inde liquere, quibus febribus Medicina faciunda, & qualis.

Hactenus dictum fuit de generali cura febrium intermittentium: ſequuntur jam quædam adhuc corollaria, quæ ex præcedentibus deducuntur, & ad prognoſin & curationem in variis intermittentium ſpeciebus pertinent.

1. Fuit *Sydenhamus* in illa opinione, utì ad §. 757, dictum eſt, illud inprimis diſcrimen eſſe inter febres continuas & intermittentes, (*a*) *quòd continuæ conceptam ſemel efferveſcentiam* συνεχῶς *unóque tenore perficiant; intermittentes autem partitis vicibus.* Credebat autem, ſimile ferè temporis ſpatium impendi & in continuis & in intermittentibus febribus, ut per febrim ſanguinis maſſa repurgaretur. Adeóque ex hac doctrina pateret ratio, quare febres intermittentes, inter quarum paroxyſmos minus temporis intervallum eſt, citiùs finirentur. Quouſque hoc verum ſit, antea dictum fuit. Inde autem ſequeretur, quotidianam febrim citiùs finiendam eſſe tertianâ, hanc quartanâ, & ſic porrò. Videtur autem hæc regula non adeo univerſaliter vera eſſe. Quartanam ex ſua indole tertianâ febre longiorem eſſe, communis omnium Medicorum conſenſus docet; unde etiam *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 558.) quartanam febrim, (*b*) & longiſſimam, & ſecuriſſimam dixit.

Contingit quidem aliquando, tertianam febrim ad plures menſes excurrere, ſed rariùs, & plerumque tunc perverſa curandi Methodus adhibita fuit per validas & repetitas evacuationes, utì antea monitum fuit; & quartanæ febres ſimili Methodo tractatæ per annos quandoque manent. An autem in quintanis, ſextanis, &c, febribus obtineat, eò pertinaciores eſſe, quò majus inter paroxyſmos intervallum ſit, non facilè dixerim, cùm raró admodum in his regionibus occurrant tales febres. Saltem ex illis, quæ ad §. 746, recenſitæ fuerunt, Medicorum Obſervationibus videtur conſtare, illud non ſemper contingere, cùm quintana febris v. gr; poſt paucos paroxyſmos deſierit aliquando, quandoque & decimum octavum menſem ſuperaverit.

Quotidiana autem febris videtur frequentiſſimam hujus regulæ exceptionem facere, cùm ſæpe longè pertinacior ſit febre tertianâ; utì frequenter obſervavi ipſe, & apud alios Auctores notatum inveni. Sic *Hoffmannus* teſtatur quòd, (*c*) *longior ut plurimùm hæc eſt febris* (quotidiana), *& ad plures ſæpe menſes trahitur. Galenus,* (*d*) quotidianæ fomitem, pituitam ſtatuebat, frigidum nempe lentum & glutinoſum humorem, qui longè difficiliùs ſubigi poterat & expelli, quàm bilis, cui tertianarum originem tribuebat. Ex quibus videtur deduci poſſe, quòd & majorem

(*a*) Sect. I. cap. v. ubi de Intermittent. Autumnal. pag. 105. 106. Confer. Ibid. cap. III. pag. 56.

(*b*) Epidem. Lib. I. Comment III. text. IV. Charter. Tom. IX. pag. 88. Confer. Ibid. Lib. VI. Comment. VI. text. VII. pag. 550. Aphoriſm. Sect. V. n°. LXX. Ibid. Part. II. pag. 242.

(*c*) Medicin. Ration. Syſtemat. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. III. §. XII. pag. 88.

(*d*) De Different. Febr. Lib. II. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 130.

quotidianæ febris diuturnitatem agnoverit, ſed & alibi diſertè dixit, (*a*) *quotidiana verò longa eſt, & periculo non vacat.* Fortè & huc ſpectat ſequens *Hippocratis* aphoriſmus; (*b*) *Quibus acceſſiones fiunt, quantâcumque horâ febris dimiſerit, ſi poſtero die eâdem, quâ antea, horâ prehenderit, difficilis ſunt judicationis.* In Commentariis ſuis in hunc locum *Galenus* hujus aphoriſmi talem eſſe ſenſum voluit: ſi v. gr; quis cœperit febricitare horâ tertiâ, & aliâ quâvis horâ febris dimiſerit, ſequenti die eâdem horâ tertiâ redierit febris, utì & eâdem horâ die proximè ſequenti, & ſic porrò; tunc (*c*) diuturniori tempore tales ægros laboraturos eſſe. Verùm talis febris tunc vera quotidiana intermittens eſt, atque liceret inde concludere, quòd *Hippocrates* illas febres longas eſſe, & ſolutu difficiles teſtatus fuerit. Videtur autem, ſi hoc ſenſu intelligatur ille aphoriſmus, optimè notatum fuiſſe, *ſi poſtero die eâdem, quâ anteâ, horâ febris prehenderit*, ut nempe quotidiana febris diſtinguatur à tertiana duplicata, cum qua *Celſus* (*d*) illam confudiſſe videtur. In tertiana enim duplicata rarò vel nunquam eâdem horâ ſequenti die paroxyſmus incipit, ſed paroxyſmi alternis diebus ſibi mutuò tam quoad acceſſionis tempus, quàm quoad ſymptomata comitantia, reſpondent. Monet quidem *Galenus* in loco modò citato, quoſdam alium ſenſum huic aphoriſmo dediſſe, dum volebant ſic intelligendum eſſe: ſi quis v. gr; febre correptus ſit, & horâ duodecimâ deſierit febris, ſi tunc ſequenti die horâ duodecimâ nova acceſſio contingat, tunc judicatu difficilem talem morbum fore. Verùm monet illos, qui ſic ſentiebant, nec ratione, nec Experimentis opinionem ſuam ſtabilire poſſe, cùm alia opinio Experientiâ probetur.

2. Si enim quotidianæ febris paroxyſmus diutius excurrat, vix ullum eſt veræ intermiſſionis tempus, ſed remiſſio tantùm; imò quandoque in veras continuas abeunt; utì optime *Celſus* de quotidianis febribus agens monuit, dicens, (*e*) *Rurſus aliæ ſic deſinunt, ut ex toto ſequatur integritas: aliæ ſic, ut aliquantùm quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quædam reliquiæ remaneant, donec altera acceſſio accedat: ac ſæpe aliæ vix quidquam aut nihil remittunt, ſed ita, ut cœpere, continuant.* In tertianis etiam, inprimis autumnalibus, ſæpe contingit, ut productis & geminatis paroxyſmis continuas febres æmulentur; in quartanis rariſſimè, quia tantùm inter ſingulos paroxyſmos intervallum eſt. Unde & *Celſus* dixit, (*f*) *Quartana neminem jugulat: ſed ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt: quod tamen, niſi culpâ vel ægri vel curantis, nunquam fit.* Triplicari quandoque quartanas conſtat; adeóque poſſent productis paroxyſmis in continuas etiam mutari, quámvis rariùs hoc contingere videatur: interim tamen obſervatur quandoque, febres autumnales, dum primò aggrediuntur, continuas, fracto poſtea morbi impetu in quartanas verti, utì antea ex *Sydenhamo*, (*g*) monitum fuit. Quintanas autem & reliquas intermittentium ſpecies, quarum paroxyſmi adhuc longiùs diſtant, in continuas mutatas fuiſſe, quantùm novi, nullis Obſervationibus conſtat.

3. Videantur de hac illa, quæ in *Commentariis* §. 757, habentur.

4. 5. Videantur illa, quæ ad §. 747, de hac re dicta fuerunt. Simul etiam in *Commentariis* §. 757, notatum fuit, frigus inter illas cauſas, quæ ſopitum illum

(*a*) Method. Medend. ad Glaucon Lib. I. cap. IX. Charter. Tom. X. pag. 352.
(*b*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXX. Charter. Tom IX. Part. II. pag. 151.
(*c*) Ibidem.
(*d*) De Medicin. Lib. III. cap. III. pag. 116.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibid. cap. XV. pag. 146.
(*g*) Sect. II. cap. II. pag. 49.

febrilem characterem, nondum tamen omnino deletum, excitare valent & in actum deducere, præcipuum locum habere. Minimè ergo mirum videbitur, ſi frigus accedens autumnalem febrim augeat, cùm ſilentem excitare valeat. Præterea in cura febrium intermittentium notatum fuit, prodeſſe ſæpe, ſi paulò magìs caleſcant ægri tempore ἀπυρεξίας, & inprimis circa tempus ingruentis paroxyſmi: blandus autem verni aeris tepor illud præſtat, quod per Artem tentamus.

6. Vernæ febres intermittentes, utì in præcedentibus dictum fuit, adeo benignæ ſunt indolis, ut nullam Medelam requirant, ſed ſponte ſuâ cedere ſoleant plerumque. In illis tantùm hominibus, quibus debilior ſanguinis craſis facillimè ſic ſolvitur, ut profuſo & multùm debilitante ſudore diffluant, pertinaces quandoque inveniuntur, roborantibus, & inprimis cortice Peruviano, tunc curabiles. Autumnales longè difficiliores ſunt, & magnam ſæpe Medici attentionem & multa Artis molimina requirunt, ut curari poſſint. Pro vario autem genio conſtitutionis epidemicæ, per Obſervata fidelia cognitæ, ætate, temperie, &c, ægrorum diverſis, colluvie in primis viis hærente, viſcerum obſtructionibus febrim comitantibus, &c, diverſa Medela requiritur; de quibus omnibus actum fuit.

Licèt autem adeo varia requiri videantur, tamen ad duas claſſes diſtinctas hæc redigi poſſunt, utì optimè notavit *Sydenhamus.* Vel enim (*a*) *Methodum, quâ ſe natura liberare ab hoc morbo ſolet, cautè ſolicitéque obſervando indicium ſumere oportet, quò fermentationem obortam acceleremus, atque ita ad ſanitatem ægros perducamus; vel in ipſam cauſam ſpecificam penetrando, danda erit opera, ut remediis efficacibus ac ſpecificis morbo obviam eatur.* Sic v. gr; in tertianis autumnalibus ſæpe obſervatur, tempore paroxyſmi ægros ſurſum vel deorſum copiam bilioſæ ſaburræ evacuare, & quidem magno cum levamine; unde & in tali caſu per Artem hoc imitantur Medici. Ita videmus, in fine paroxyſmi, ſudore orto, levari omnia ſymptomata; unde & optimo cum ſucceſſu ille ſudor promovetur datis talibus, quæ copiâ auctâ hunc ſudorem movent quàm blandiſſimè & diù (vide §. 764.). Sic obſervatum fuit, quartanam autumnalem, hyemali frigore auctam, verno tepore ſequenti ſenſim ſolvi & evaneſcere: unde & Medici pulchro ſucceſſu diætâ roborante ex eupeptis cibis, & potu meraciori, vires firmant, ut ſuſtinere poſſint illud, quod ferendum eſt diu, viníſque medicatis, ex aromatibus & amaris factis, corpus contra frigus muniunt, & languentes viſcerum chylopoieticorum actiones excitant. Ubi autem menſe Februario vernus tepor adſpirare incipit, inprimis tunc cavent, ne indigeſtili quodam cibo aſſumto, vel alio quocumque diætæ vitio, turbetur corpus; quod & optimè *Celſus* monuit, dicens, (*b*) *Cùm verò vetus quartana rarò, niſi vere ſolvatur, utique eo tempore attendendum eſt, ne quid fiat, quod valetudinem impediat.* Quia autem circa illud tempus inſignis mutatio in animalium corporibus fieri obſervatur, & morborum epidemicorum conſtitutio immutatur, utì in præcedentibus ſæpius monitum fuit; prudenti uſu remediorum calefacientium effectus verni teporis augere tentant Medici, optimo plerumque cum ſucceſſu; cùm contrà, ſi antea talia remedia adhiberentur, ſæpe periculo non vacaret hæc Methodus. Conſuluit hinc *Sydenhamus*, ut circa illud tempus ægri, (*c*) *Inſignem aliquam aeris mutationem ſubeant, ſive .... in calidiorem aliquam regionem commigrando, ſive mutando ſaltem locum, in quo primùm hoc morbo cor-*

(*a*) Sect. I. cap. v. ubi de intermittent. autumal. pag. 108.

(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. XVI. p. 147.

(*c*) Sect. I. cap. v. pag. 115.

repti ſunt. Non citiùs autem hoc faciendum voluit, (*a*) *quàm circa Februarii initium.* Ubi verò talis loci mutatio commodè fieri nequit, ipſo hoc tempore calida remedia dabat, (*b*) *ut uno quaſi ictu langueſcentem illam depurationem potenter promoveat, &, ſi fieri poterit, perficiat.* Sic & *Celſus* monuit prodeſſe, ſi in vetere quartana, (*c*) ſubinde mutetur victûs genus, & ante acceſſionem ſorberent ægri acetum, ſinapi, vinum Græcum ſalſum, piper, caſtoreum, laſer, myrrham: (*d*) *Per hæc enim ſimiliáque corpus agitandum eſt, ut moveatur ex eo ſtatu, quo detinetur.* Citiùs autem ſi propinarentur calida hæc remedia, quartanam duplicarent, vel in continuam mutarent quandoque, utì *Sydenhamus* prudenter (*e*) monuit; & jam notaverat (*f*) *Galenus.* Ex quibus omnibus patet, Methodum generalem febres intermittentes curandi, ab antiquis Medicis jam adhibitam, & Recentiorum teſtimoniis confirmatam, tantùm ferè eſſe imitationem illorum, quibus Natura ſe ab his morbis liberare ſolet.

Altera autem Methodus, quæ (*g*) in ipſam cauſam ſpecificam febrium penetrat, utì *Sydenhamus* dixerat, à priori diverſa, vel talis eſt, ut turbando corpus mutet, vel tollat illam latentem diſpoſitionem, unde paroxyſmi renovantur, utì dum purgantibus vel emeticis utimur, non adeo ad evacuandum corpus, quàm ad mutandum potiùs (vide §. 760.); vel dum liquido tenui aromatico epoto, calore foci vel lecti, frictionibus, inunctionibus ſpinæ dorſi, epithematibus, &c, conamur primum febrilis paroxyſmi tempus, & primam ejùs cauſam ſuperare (vide §. 756.). Illa tamen curatio febrium intermittentium, quæ per corticem Peruvianum fit, inprimis ſpecifica dici meretur, cùm abſque ullis turbis vel evacuationibus perficiatur. Quando autem hæc cura conveniat, & quâ lege tutò adminiſtrari poſſit, §. 767, dictum fuit.

Febrium generalis Hiſtoria & curatio jam tradita fuit, deinde ſymptomata maximè communia, quæ febres comitari ſolent, expenſa fuere tam in ſua indole, quàm curatione. Ultimò denique actum fuit de febrium claſſibus generalibus, continuis nempe, remittentibus, intermittentibus, & notata fuerunt illa, quæ ſingulis his claſſibus tam in diagnoſi & prognoſi, quàm in curatione propria inveniebantur, & diverſa erant ab illis, quæ in generali febrium Hiſtoria & curatione tradita erant. Sequitur nunc ut agatur de morbis acutis, quos febris comitatur quidem, ſed qui tamen non à febre, ſed à functione læſa organi per ſingularem inflammationem, nomen habent.

(*a*) Sect. I. cap. v. pag. 116.
(*b*) Ibidem.
(*c*) De Medicin. Lib. III. cap. XVI. pag. 347.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Sect. I. cap. v. pag. 116.
(*f*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. X. pag. 357.
(*g*) Sect. I. cap. v. pag. 108.

MORBI ACUTI FEBRILES.

§. 770. NUNC morbi Acuti conſiderandi, qui febre ſtipati acutâ, tamen ſingularem inflammationem inducunt huic illíve organo, unde ab ejus functione læſa toti morbo imponitur nomen. Tales ſunt Phrenitis, Coma, Carus, Angina, Peripneumonia, Hæmoptoe, Pleuritis, Inflammatio Mammarum, Diaphragmatis, Ventriculi, Hepatis, Lienis, Meſenterii, Inteſtinorum, (Dyſenteria, Ileus, Volvulus, Teneſmus, Hæmorrhoides, Colica bilioſa) Renum, Veſicæ, Ureterum, Uteri, Juncturarum, Exteriorum in Morbillis, Varioliſque.

Quinam dicantur morbi acuti, in *Commentariis* §. 564, dictum fuit; tales nempe, qui citò vel tollunt hominem, vel citò ipſi finiuntur, & in quibus ſine intermiſſionibus acceſſiones & dolores graves urgent. Simul ibidem monitum fuit, febrim acutam vocari, quando & velociter & cum periculo decurrit.

Quámvis autem omnes morbi ſtatim enumerandi febre acutâ ſtipentur, adeóque ex illis, quæ hactenus de febribus tradita ſunt, multùm lucis horum morborum curationi affundatur, utì etiam ex illis, quæ in Capitulo *de inflammatione* habentur; tamen operæ-pretium erit de præcipuis ſeorſim dicere, cùm ratione variarum partium affectarum plura ſingularia in Diagnoſi, Prognoſi, & Curatione habeant, quæ notari merentur.

Cùm autem his morbis ſingularis inflammatio hujus illiúſve organi adſit, non ſimpliciter vocantur febres acutæ, ſed à functione læſa nomen habent; utì optimè notavit *Galenus.* Poſtquam enim de ephemeris febribus egerat, dicit, (*a*) *Aliæ verò febres aut ex inflammatione, aut humoribus accenduntur. Et quæ ex inflammatione ortum habent, inflammatarum partium velut ſymptomata quædam ſunt; morbúſque ab affecta parte denominationem ferè accipit, ut phrenitis, peripneumonia, pleuritis, & alii id genus.*

Tota ergo diverſitas horum morborum pendet à parte affecta, quam occupat inflammatio; & poſſunt illi morbi in alios, ſimiliter inflammatorios, mutari, dum manente febre acutâ & inflammatione, mutatur tantùm locus corporis, verſus quem materia inflammatoria deponitur. Sic inflammationes pleuræ, pulmonis, diaphragmatis, in phrenitidem mutantur toties, utì poſtea dicetur.

Ita angina inflammatoria levatur, dum externa colli & pectoris tegumenta phlegmone vel eryſipelate occupantur; materiâ inflammatoriâ, quæ priùs fauces internas angebat, nunc exteriores partes obſidente.

In his ergo morbis majus vel minus diſcrimen pro maxima parte pendet à

(*a*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. III. Charter. Tom. X. pag. 349.

loco, verſus quem per febrim deponitur materia inflammatoria; de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 593, de exitu febris in alium morbum dicta fuerunt.

Tria ergo in morbis acutis inflammatoriis conſideranda ſunt. Febris acuta continua, Inflammatio, & Organum, cujus functiones, per inflammationem illud occupantem, læſæ ſunt; ſedulóque attendendum, quouſque generalis febrium & inflammationis curatio antè tradita his morbis conveniat, & quid præterea in ſingulis requiratur.

Recenſentur autem morbi illi acuti inflammatorii, à capite incipiendo, deinde verſus alias partes deſcendendo; unde phrenitis primum locum obtinet, ultimum uteri inflammatio: quibus deinde inflammationes juncturarum & exteriorum partium corporis in morbillis & variolis junguntur. Interim tamen in ſequentibus idem ille ordo non ſemper ſervatur. De comate enim antea inter ſymptomata febrilia dictum fuit: de caro autem, cùm levis apoplexia ſit, meliùs poſt traditam apoplexiæ Hiſtoriam dicetur. Cùm autem hæmoptoen prægreſſam toties phthiſis ſequatur, de illa in capitulo de phthiſi agetur. Mammarum autem inflammatio cùm raro contingat niſi puerperis vel lactantibus, de illa inter puerperii morbos dicetur. Lienis inflammatio ex hepatitidis Hiſtoria facilè intelligi poterit, utì ad §. 958, monetur. Sic etiam meſenterii inflammatio eadem requirit, quæ in inteſtinorum inflammatione habentur: unde etiam hauriri poſſunt illa, quæ ad dyſenteriam, ileum, volvulum, teneſmum, hæmorrhoides, ſpectant, quatenus nempe omnes hi morbi inflammationi ortum debent. Colica autem bilioſa ex hepatitidis Hiſtoria inprimis cognoſci poterit. Illa verò, quæ ad ureterum & veſicæ inflammationem pertinent, partim ex nephritidis Hiſtoria, partim ex illis, quæ de calculo poſtea dicentur, hauriri poterunt. De uteri inflammatione pariter peculiari capitulo non agitur in his Aphoriſmis, verùm inter morbos puerperii de hac quædam dici poterunt, cùm puerperis frequentiſſimus ſit hic morbus. Juncturarum inflammatio ex illis, quæ de rheumatiſmo & podagra dicentur, pariter intelligi poterit. Cùm autem junioribus frequens ſit variolarum morbus, de illis poſt morbos infantum dicetur. De morbillis non habetur ſingulare capitulum, fortè quia ex illis, quæ de exanthematibus febrilibus dicta fuerunt, haberi poſſunt illa, quæ ad horum curationem pertinent.

PHRENITIS.

§. 771. SI ferox & perpetuum delirium à cerebro primariò affecto cum febre acuta, continuâ, oritur, vocatur Phrenitis Vera. Si à malo aliunde in cerebrum delato in febre, inflammatione, &c, Phrenitis Symptomatica, παραφροσύνη, deſipientia, dicitur.

Mens Græcis φρὴν dicebatur, & φρένας pro ſapientia Græci paſſim uſurpant: unde (a) φρενῖτις dicitur quaſi τῶν φρενῶν νόσος, utì ἀρθρῖτις τῶν ἄρθρων, ac πλευρῖτις

(a) Salmaſ. Epiſt. XXXVI. pag. 79.

τῶν πλευρῶν. Videtur enim uſu apud Medicos veteres obtinuiſſe, ut partis affectæ nomini adderent terminationem ιτις, quando inflammatorium inprimis ejuſdem partis morborum deſignare volebant, utì patet in hepatitide, nephritide, &c. Illius ergo partis corporeæ, unde humana ſapientia pendet, morbum phrenitidem dixerunt; quam & ideo *Plinius*, recenſens ſigna lethalia in hoc morbo ab *Hippocrate* memorata, vocavit (*a*) *ſapientiæ ægritudinem.* Cùm autem & maniaci & melancholici inſaniant, optimè phrenitidem ab his morbis diſtinxit *Celſus* dicens, (*b*) *Incipiam ab inſania, primámque hujus ipſius partem aggrediar, quæ & acuta, & in febre eſt. Græci* φρενῖτιν *appellant.* Ut autem diſtingueret phrenitidem à delirio, de quo §. 700, inter ſymptomata febrilia actum fuit, notavit quidem, (*c*) *interdum in acceſſione ægros deſipere, & loqui aliena*, ſed levato acceſſionis impetu mentem redire: (*d*) *Phrenitis verò tum demum eſt, cùm continua dementia eſſe incipit; aut cùm æger, quámvis adhuc ſapiat, tamen quaſdam vanas imagines accipit: perfecta eſt, ubi mens illis imaginibus addicta eſt.*

Notatum autem fuit in *Commentariis* §. 700, ubi illa interna cerebri diſpoſitio, delirii cauſa, tam valida eſt, ut æquipolleat, vel & ſuperet illas mutationes ſenſorii communis, quæ ab objectis externis in ſenſuum organa agentibus fiunt, ſequi judicium & animi affectus ſæpe validiſſimos, atque tunc adeſſe ferox delirium, dum ſibi aliíſve nocere tentant ægri.

Perpetuum ergo delirium cum febre acuta continua adeſt in phrenitide vera: illúdque delirium plerumque ferox eſſe ſolet, ob validam mutationem ſenſorii communis. Non ſemper tamen illa ferocia adeſt, utì in *Commentariis* §. 700, probatum pariter fuit; dum nempe ideæ à tali morboſa mutatione ſenſorii communis natæ non habent ſibi junctum illud placens vel diſplicens, unde animi affectus excitantur, ſed adiaphoræ ſunt. Dari enim tales phrenitides, & peſſimas quidem, in quibus ægri obſcurè delirant, abſque ulla ferocia, ex (*e*) *Hippocrate*, & (*e*) *Galeno*, ibidem demonſtratum fuit.

Alterum, quod in phrenitide vera notandum, eſt, cerebrum in hoc morbo primariò affectum eſſe; id eſt, morbi cauſam non alio corporis loco natam, & inde in cerebrum delatam fuiſſe, ſed in ipſo cerebro, vel membranis illud involventibus, à primo initio morbi adfuiſſe, licèt per febris impetum augeri poſſit præſens jam in cerebro vitium. Veram enim & exquiſitam phrenitidem tunc tantùm dixerunt veteres Medici, quum cerebrum ipſum primariò affectum eſt. Sic *Galenus* dixit, (*f*) *Phrenitis ſiquidem quæ exquiſita eſt, & nulli alteri morbo permiſcetur, fit quum bilis flava locum, in quo princeps animæ pars reſidet, prehenderit.* Et alibi, flava bilis ſi (*h*) *In cerebrum ipſiúſque membranas ſeſe firmaverit, phrenitides efficit. Priuſquam autem ſeſe firmaverit, per ipſarum venas diffluens, non phrenitides, ſed in febrium vigoribus deliria invehit.* Quámvis autem hodie novimus, ab aliis etiam cauſis phrenitidem produci, & non ſemper à flava bile; demonſtrant tamen loca allegata, *Galenum* in illa opinione fuiſſe, quòd in

(*a*) Hiſt. Nat. Lib. VII. cap. 11. pag. 166.
(*b*) De Medicin. Lib. III. cap. XVII. pag. 148.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 148. 149.
(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 721.
(*f*) Ibid. n°. 1. pag. 694.
(*g*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. LXXIII. Charter. Tom. IX. pag. 69.

phrenitide vera cerebrum ejúſve membranæ primariò affecta ſint, utì etiam alibi diſertè monuit, dicens, (*a*) *Neque enim per conſenſum in eo morbo cerebrum afficitur, ſed propriâ primariâque affectione* (κατ' ἰδιοπάθειαν τε καὶ πρωτοπάθειαν) *laborat.* Idem & habet *Cælius Aurelianus*, qui Græcorum Medicorum, prout in varias ſectas abierant, ſententias diligenter collegit, ſequentia ex *Aſclepiade* notans, (*b*) *Phrenitis eſt corpuſculorum ſtatio, ſive obtruſio in cerebri membranis frequenter, ſine conſenſu, cum alienatione & febribus.*

Ubi verò illud, quod jam in cerebro ejúſve membranis hærens phrenitidem facit, priùs in alio loco corporis natum vel collectum fuit, & morbum fecit turbando functiones illarum partium, quibus inhæret; deinde per μετάστασιν, liberatâ parte priùs affectâ, ad cerebrum ejúſve membranas delatum facit ferox & perpetuum delirium cum febre acuta continua, vocabitur talis morbus quidem phrenitis; verùm quia cerebrum non primariò affectum fuit, ſed ſecundariò tantùm, non dicenda erit phrenitis vera, ſed ſymptomatica. In utroque tamen caſu eadem pars affecta eſt, ſimilis materia morbi, inflammatoria nempe: tota diverſitas inter phrenitidem veram & ſymptomaticam tantùm in eo conſiſtit, quòd in ſymptomatica illud, quod cerebrum turbat, priùs in alia parte hæſerit, poſtea ad cerebrum delatum. Cùm enim hîc de morbis inflammatoriis, acutâ febre ſtipatis, ſermo tantùm ſit, non agitur de talibus cauſis, quæ in aliis locis corporis hærentes cerebrum turbare valent, & mira deliria, & ferociſſima quidem, producere, licèt maneant in priſtina ſede hæ cauſæ, neque ad cerebrum ipſum vel ejus membranas per metaſtaſin deferantur; de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 701, dicta fuerunt. Probatum enim ibi fuit, ſordes circa præcordia collectas omnes cerebri functiones turbare poſſe; ſic tamen, ut excuſſis his ſordibus redeat illico functionum cerebri integritas: unde meritò concludebatur, nullam topicam cauſam in cerebro adfuiſſe illo tempore, dum ejus functiones turbatæ erant, ſed omnium illorum malorum cauſam & fomitem in aliis & longè diſſitis locis hæſiſſe.

Neceſſaria autem eſt hæc diſtinctio inter phrenitidem veram & ſymptomaticam, quia in curatione utriuſque hujus mali magna ſæpe diverſitas requiritur, utì poſtea ad §. 782, dicetur. Solet autem quandoque & παραφροσύνη, vel & deſipientia, vocari phrenitis talis ſymptomatica; verùm minùs propriè, cùm hoc nomine & delirium, quod non perpetuum eſt, ſed in vigore tantùm febrium adeſt, dixerint Veteres; utì ex pluribus locis *Galeni* (*c*) patet, atque etiam in *Commentariis* §. 700, monitum fuit. Utì jam varia deliriorum genera ſunt, pro vario gradu morboſæ cerebri diſpoſitionis, ſic & idem in phrenitide verum eſſe facilè patet, utì etiam *Galenus* monuit dicens, (*d*) *Quippe phrenitici quidam in rebus ſub adſpectum cadentibus dignoſcendis nihil errantes à naturali intellectûs judicio aberrant: alii contrà cogitatione quidem falluntur minimè, ſenſibus tamen difformiter moventur: ſunt præterea qui & ſenſûs ſimul & cogitationis vitio laborant.* Exemplis autem tam in aliis hominibus, quàm in ſe ipſo, modò dicta confirmat.

(*a*) De Loc. affect. Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 489.
(*b*) Acutor. Morbor. Lib. I. Præfat. pag. 2.
(*c*) Vide Foëſi Œconomiam, & Gorræi Definitiones, ad vocabulum παραφροσύνη.
(*d*) De Loc. affect. Lib. IV. cap. II. Charter. Tom. pag. 454.

ſ. 772. 1o. ANTECEDUNT Veram, calor, dolórque internus capitis ingens, & inflammatorius; ſanguinis copia nimia; diſpoſitio inflammatoria; rubor oculorum, faciei; ſomni turbulenti; deſipientia levis; adoleſcentia; calidorum uſus; inſolatio; vigiliæ; ira; mœror; protervia ſeu ferocitas; oblivio ſubitanea; ſiccitas totius; maximè cerebri; collectio floccorum.

Agendum jam erit de illis, quæ utramque phrenitidem, tam veram, quàm ſymptomaticam, antecedunt. Cùm enim adeo periculoſum ſit hoc malum, & tam difficulter curabile, ubi invaluerit, omni ope attendendum eſt, ut cognoſcatur, an illud jurè metuendum ſit; ſícque hoc cognito illico applicari poſſint efficaciſſima remedia, quibus phrenitis futura caveri, vel naſci jam incipiens tolli illico poſſit. Novimus autem, phrenitidem inſtare, ſi prægreſſæ fuerint tales cauſæ, quæ inflammationi producendæ aptæ ſunt, inprimis in capite, vel eamdem aliis in locis natam verſus caput determinant: utì etiam, ſi in febribus acutis appareant ſigna læſionis functionum cerebri. Omnia autem hæc jam ſeorſim expendenda erunt.

CALOR, DOLORQUE INTERNUS CAPITIS INGENS, ET INFLAMMATORIUS. Ubi de ſignis inflammationis agebatur §. 382, demonſtratum fuit, dolorem punctorium, ob fibras minimas vaſculorum diſtentorum rupturæ proximas, & calorem majorem adeſſe in omni inflammatione, unà cum febri, & pulſationis ſenſu. Et ex his inprimis ſignis de præſentia inflammationis internæ judicamus, cùm reliqua ſigna, ut tumor, rubedo, durities, &c, tantùm in partibus externis corporis inflammatis videri poſſint. Ubi ergo in febre acuta dolor ingens & continuus capitis adeſt, cum ſenſu magni caloris, & pulſationis, novimus inflammationem metuendam eſſe in cerebri meningibus, quam inflammationem proximam cauſam eſſe phrenitidis veræ poſtea ad §. 776, demonſtrabitur. Cerebri enim corticem, licèt inflammatum, non dolere, admodum veroſimile videtur ex illis, quæ in vulnerum capitis Hiſtoria dicta fuerunt. Conſtitit enim tunc, fungos cerebri ligari, abſcindi, erodi potuiſſe abſque dolore. Adeóque dolor ille internus capitis à vaſis per cerebri membranas diſperſis, ſanguine inflammatoriâ denſitate immeabili diſtentis, naſci videtur. Unde etiam *Galenus* (*a*) pertinacis capitis doloris cauſam in cerebri menyngibus poſuit. Verum quidem eſt non omnem capitis dolorem in febribus acutis inflammationem meningum cerebri deſignare, nam & per conſenſum, aliis partibus corporis affectis, capitis dolor naſcitur; utì v. gr; dum corrupta bilis circa præcordia hæret, quod antea jam ſæpius dictum fuit, & à *Galeno* (*b*) pariter monitum. Verùm calor, & reliqua inflammationis internæ capitis ſigna, facilè demonſtrant, cui cauſæ dolor ille capitis debeatur. Unde & optimè *Trallianus* phreniticos diſtinxit ab illis, qui ob ſympathiam partium delirant (de qua re videantur dicta ad §. 701.), quòd in phrenitide (*c*) *caput ſit calidius.*

Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* capitis dolores intenſos & continuos cum febre damnaverit tamquam (*d*) exitioſos; atque eoſdem in morbis acutis, niſi ſa-

(*a*) De Loc. affect. Lib. III. cap. XIII. Charter. Tom. VII. pag. 448.

(*b*) Method. Medend. ad Glaucon. Lib. I. cap. XVI. Charter. Tom. X. pag. 364.

(*c*) Lib. I. cap. XIII. pag. 45.

(*d*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XI. Charter. Tom. VIII. pag. 671. Confer. Ibid. Comment. I. Sentent. XXIII. pag. 606.

lutaris narium hæmorrhagia ſuperveniret, phrenitidem (*a*) præhunciare monuerit.

SANGUINIS copia nimia. Demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 106. à ſola nimia ſanguinis copia arteriarum, tam ſanguiferarum quàm lymphaticarum, dilatationem fieri, inflammationem produci, & plura alia, quæ inde pendent, mala. Simul autem ibidem probatum fuit, encephali functiones inprimis à plethora turbari. Quæ omnia plurimùm augentur, dum per febrilem calorem rarefactus ſanguis vaſa, quibus continetur, magìs adhuc diſtendit: adeóque patet, quare plethora inter antecedentes phrenitidem cauſas meritò numeretur.

DISPOSITIO inflammatoria. Hæc dicitur adeſſe, quando homines ex propria temperie in morbos inflammatorios vergunt. In illis autem hoc obtinet inprimis, quibus vaſa robuſta & contracta, humores denſi ſunt & acriores, & celeriùs moti. Pulſus his hominibus majores & crebriores eſſe ſolent, corpus gracile, agile, robuſtum, calidum. Duris laboribus quotidie exercitata corpora hanc diſpoſitionem acquirunt. Confirmatur hæc diagnoſis, ſi antea morbis acutis inflammatoriis laboraverint.

RUBOR oculorum, faciei. Deſignat enim, ſanguinem majori copiâ & impetu ad caput deferri, adeóque & vaſa magìs diſtendi. Per faciem quidem externæ carotidis rami pro maxima parte ſanguinem diſtribuunt, ſed ad oculos & per internæ carotidis ramulos ſanguis fertur. Unde ex hoc ſigno novimus internas capitis partes ſimiliter affici. Ob hanc cauſam rubor faciei & oculorum inter ſigna futuræ hæmorrhagiæ §. 741, numerata fuerunt.

SOMNI turbulenti. Si unà cum ſignis præcedentibus, quæ inflammatoriam ſanguinis diſpoſitionem, ejúſque majorem determinationem verſus caput deſignant, oriatur moleſtiſſimus ille affectus, quem coma vigil (vide §. 703.) vocare ſolent Medici (quando nempe ipſo in ſomni limine cum terrore mox evigilant ægri; vel ſi obdormiverint, horrendis inſomniis turbantur); novimus, jam affici cerebrum ob impeditum liberum tranſitum ſanguinis per vaſa, adeóque brevì phrenitidem & alia peſſima mala exſpectanda eſſe; utì aliâ occaſione ad §. 735, dictum fuit. Unde etiam *Hippocrates*(*b*)ſomnos profundos,non turbulentos, pro firmæ judicationis ſignis habuit; contravero turbulentos ſomnos damnavit.

DESIPIENTIA levis. Quando in ægris idearum ortus non reſpondet externis cauſis, ſed internæ cerebri diſpoſitioni, tunc delirium adeſſe dicitur, utì §. 700, patuit; atque ibidem dictum fuit, varios delirii talis gradus eſſe poſſe. Levis autem deſipientia dicitur, cùm illas ideas ab interna & morboſa cerebri diſpoſitione natas non comitatur judicium, neque ſequuntur validi animi affectus; tunc enim ratiocinio & adſtantium perſuaſione adhuc deleri poſſunt natæ hæ ideæ. Interim tamen, ſi pergant eædem cauſæ agere, facilè patet, ferocis & perpetui delirii juſtum metum eſſe. Præterea in *Commentariis* §. 700, monitum fuit, quandoque levem tantùm deſipientiam apparere, licèt cauſæ ſenſorium commune mutantes ſatìs validæ fuerint. Quales erant illæ tremulæ & obſcuræ deſipientiæ, quas *Hippocrates* (*c*) valde phreniticas jurè vocavit, utì ibidem dictum fuit.

ADOLESCENTIA. Ætatis florem morbis acutis inflammatoriis maximè obnoxium eſſe, omnia Medicorum Obſervata teſtantur: ubi verò jam in ſenium

(*a*) Coac. Prænot. n°. cxx. Charter. Tom. VIII. pag. 858.
(*b*) Ibid. n°. clii. pag. 860,
(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. xxxiii. Charter. Ibid. pag. 721.

vergunt homines, minùs his morbis conflictantur, ſed chronicis, & pertinaciſſimis quidem, potiùs affliguntur. Non autem adoleſcentibus tantùm, ſed & adultis in ſummo vigore ætatis, ſimiles morbi frequenter contingere ſolent. Unde dixit *Hippocrates*, (*a*) *Ab anno decimo-quarto uſque ad quadrageſimum-ſecundum natura corporis morborum omnis generis ferax ſit.* Et alibi, ætatum varios morbos recenſens juvenibus (*b*) ſanguinis ſputum, tabem, febrim acutam, alióſque morbos contingere monuit; juvenilem verò ætatem prætergreſſis, unà cum aliis morbis acutis inflammatoriis, (*c*) phrenitides fieri dixit.

CALIDORUM USUS. Toties hoc triſtibus Exemplis conſtitit, dum optimæ ſpei juvenes, vinis generoſis vel & ſpiritibus fermentatis liberaliùs hauſtis, in morbos acutiſſimos inflammatorios inciderunt, & phrenitici perierunt. Exemplis quibuſdam ex *Hippocrate* & *Galeno* allegatis, illud conſtitit in *Commentariis* §. 586. *lit.* α, ubi de ſingularibus febrium cauſis agebatur. Innumeros ferè caſus Hiſtoria Medica habet, quibus idem confirmatur.

INSOLATIO. Inprimis ſi non bene tecto capite æſtivi ſolis radiis homines diu exponuntur: tunc enim ſic caleſcere poſſunt capitis integumenta & ipſa calvaria, ut ſanguis à nimio calore coagulari jam incipiat, unde peſſima & ſæpe ſubitò lethalis phrenitis naſcitur. Verum quidem eſt, moleſtum talem caloris gradum cavere homines quantùm poſſunt ſemper, ingrato ſenſu moniti; tamen per aperta loca iter facientes æſtivis ſub ardoribus quandoque hæc pati coguntur: unde ſæpe integri exercitus ingentem ſtragem patiuntur. Nihil magìs periculoſum, quàm ſi ſolis radiis expoſito capite quis dormiat. Memini binos meſſores, ſaniſſimos certè & robuſtiſſimos intra bihorium ſic periiſſe; dum fœni acervo incumbentes, nudo capite meridiano ſoli expòſito, obdormiviſſent. A ſociis enim expergefacti titubabant, incondita quædam obmurmurabant, & paulò pòſt moriebantur ambo. Neque hoc mirum videbitur, ſi attendatur, lignum, lapides, metalla, &c, ſolis æſtivis radiis expoſita, ſic caleſcere poſſe, ut tangentis manum lædant. Ita *Manaſſes* maritus *Judith*, dum (*d*) *in diebus meſſis hordeacæ* inſtaret ſuper alligantes manipulos, mortuus legitur; nam (*e*) *venit æſtus ſuper caput ejus.*

VIGILIÆ. Nimiis vigiliis atteri ſolida minima inprimis cerebri, dum, nullâ interpoſitâ quiete pergunt, omnes cerebri functiones; difflari tenuiſſimam ſanguinis partem, adeóque reliquum incraſſari, antea vidimus ad §. 605 n°. 12; utì etiam humoribus ab eadem cauſa majorem acrimoniam conciliari. Verùm aucta ſanguinis ſpiſſitudo cum acrimonia comite peſſimis inflammationibus producendis aptiſſima eſt, utì conſtat ex illis, quæ in Hiſtoria inflammationis dicta ſunt. Simul etiam conſtitit ex dictis ad §. 708, pervigilium in febribus pro cauſa ſua plerumque habere leviſſimæ inflammationis cerebri prima initia. Adeóque vigiliæ nocebunt ut ſignum futuræ phrenitidis, & ut cauſa hunc morbum producere valent. Unde & *Hippocrates* dixit, (*f*) *A vigilia convulſio aut delirium, malum.*

IRA. Quæ non ſine ratione brevis furor dicta fuit; ſummâ enim irâ excan-

(*a*) Coac. Prænot. n°. DXII. Charter. Tom. VIII. pag. 882.
(*b*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXIX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 125.
(*c*) Ibid. n°. XXX. pag. 126.
(*d*) Judith. cap. VIII. verſ. 2.
(*e*) Ibid. verſ. 3.
(*f*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. XVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 300.

deſcens homo nihil differt à furibundo phrenitico : ingens enim æſtus accenditur, pulſus plenus, celer, validus fit, truces & ſcintillantes prominent oculi, ſanguine ſæpe ſuffuſi, facies torva & vultuoſa apparet, quævis periculoſa ſpernit iratus, ſibi aliiſque nocens quàm ſæpiſſime : (*a*)

Nunc face ſuppoſitâ ferveſcit ſanguis, & irâ
Scintillant oculi : diciſque, faciſque, quod ipſe
Non ſani hominis non ſanus juret Oreſtes.

Cùm ergo adeo per iram turbentur cerebri functiones, motus humorum longè reddatur citatior, omniáque ſigna doceant, ſanguinem majori copiâ & impetu verſus caput ferri, facilè patet, ſi febris acuta ſequatur ex valido hoc animi affectu, phrenitidis periculum imminere. Tale Exemplum phrenitidis ex ira natæ habet *Hildanus* (*b*).

MŒROR. Inprimis ſi generoſi & inſignibus animi dotibus prædititi homines cum adverſa fortuna conflictentur, & taciti ſuas calamitates premant. Melancholiam & maniam à mœrore fieri, poſtea in melancholiæ Hiſtoria patebit : verùm mania à phrenitide tantùm differt, quòd abſque febre ſit. Si ergo in tali caſu ab alia quacumque cauſa febris acuta accendatur, ferè ſemper phrenitis ſequi ſolet. Imò & quandoque ſubitò in nervum erumpit diu ſuppreſſus mœror, licèt nulla alia cauſa acceſſerit. Vidit hoc in Vidua nobili celeberrimus *Boerhaavius*, quæ unà cum marito omnem ſpem educandæ numeroſæ prolis perdiderat, ſola tamen ſuæ calamitatis conſcia preſſerat hunc mœrorem : cùm levi febre decumbere videretur, ferox reſponſum dedit Medico placidiſſimorum morum matrona, dum ſana eſſet, & bihorio pòſt furibunda, laceratis veſtibus nuda, per cubiculum decurrebat. A mœrore natam phrenitidem notavit & *Hippocrates*, in *Dealcis* uxore, quam (*c*) *febris horrida & acuta ex mœrore prehendit*, quæque ab initio morbi ad vigeſimum-primum diem morbi uſque, quo periit, perpetuò phrenitica fuit.

PROTERVIA SEU FEROCITAS, OBLIVIO SUBITANEA, COLLECTIO FLOCCORUM. Omnia enim hæc deſignant, incipere turbari ſenſorium commune, atque inprimis ſumma ad hæc attentio requiritur, quia citam Medelam poſcit hoc malum, antequam jam confirmatum fuerit. Unde ſimulac meticuloſus antea homo audaciam ſpirat & minas, placidus antea ferox reſponſum dat amicis vel Medico, vel ſi potum aliúdve quid petens paulò pòſt immemor jam ſe hoc rogaſſe neget; illico ſumma remedia adhibenda ſunt, ut imminens jam phrenitis caveatur. Videantur illa, quæ de his & aliis pluribus, ſimilibus ſignis habentur in *Commentariis* §. 702, ubi de omnibus his actum fuit.

SICCITAS TOTIUS, MAXIME CEREBRI. Totum corpus humidum & molle in ſanis eſt, etiam in externa ſuperficie, multò magis in interioribus; utì docent vulnera in cava corporis penetrantia, & vivorum animalium ſectiones. Æquabilis autem hæc corporis humiditas pro optimo ſigno in morbis meritò habetur, cùm denotet, omnia vaſa pervia, omnéſque humores meabiles eſſe. Contravero, ubi exſiccatur corpus, novimus tenuiſſimi laticis penuriam eſſe, ſanguinémque

(*a*) A. Perſii. Sat. III. in fine.
(*b*) Cent. I. Obſerv. XVII. pag. 24.
(*c*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. LXXXVI. Ægrot. XV. Charter, Tom. IX. pag. 309.

immeabilem majora vaſa diſtendere, unde vicina minora comprimuntur; utì pluribus in *Commentariis* §. 739, dictum fuit. Cerebri autem talem ſiccitatem, adeóque humorum immeabilitatem in cerebri vaſis, adeſſe novimus ex ſiccitate vicinarum partium, quæ ab iiſdem arteriis, ac encephalon humores ſuos accipiunt. Hinc oris interni & linguæ ſiccitas, & vox clangoſa inde nata, illud demonſtrant. Unde aridam linguam pro phrenitidis ſigno habuit *Hippocrates*, utì ad §. 702, dictum fuit. Verùm inprimis oculorum ſiccitas & ſqualor interiora capitis ſimiliter affecta eſſe indicant, cùm & carotidis internæ rami per illos diſtribuantur. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*a*) *in acutis faucium partes dolentes, ſtrigoſæ, parvæ & ſuffocantes; quum æger hiaverit, non facilè os tum cogere, tum claudere poſſit, deliria portendunt. Ex his phrenitici ac perniciosè laborant;* omnia enim hæc ariditatem harum partium demonſtrant: utì etiam, quare vocem clangoſam, & oculos ſordidos & pulverulentos (*b*) inſaniam portendere monuerit alibi.

Omnia autem illa ſigna, quæ phrenitidem veram præcedunt, pulcherrimè collegit *Galenus*, faſſus ſe illa ex antiquioribus Medicis hauſiſſe. Sic autem habet: (*c*) *Nam interdum vigilias præcedere; ſive etiam ſomnum manifeſtis imaginibus turbatum, ut & clament nonnulli & exſiliant, videre eſt; interdum verò irrationalis accedit oblivio, ut laborantes aliqui, quum matellam petierint, mejere tamen negligant, aut quum lotium emittunt, matellam ipſam prodere haud quaquam meminerint; interdum majori cum tumultu, aut temeritate reſpondeant, præſertim ubi aliquis antea fuit moderatus. At & hi omnes exiguo utuntur potu; reſpiratio ipſis rara eſt & magna; pulſus minores magiſque nervoſos habent; nonnunquam occiput dolor infeſtat. Quum verò jam proximè ad phrenitidem accedunt, oculi eis vehementer ſunt ſqualidi, aut ex altero ipſorum acris lacryma effunditur, ac deinde lippitudo, & venæ ipſorum ſanguine plenæ; & ſanguis ſtillat è naribus. Quo tempore neque jam planè ut mentis compotes reſpondent, floccos avellunt, & feſtucas carpunt.... Quid dicam de lingua ſatìs ſalebroſâ, obauditione interdum contingente; tum quòd interdum mœſti jaceant vix reſpondentes, vel quum pars quædam dolorificum patiatur affectum, etiamſi vehementiùs aliquis eam tangat, ipſi haud quaquam ſentiant?*

2°. Alteram verò omnis ferè morbus acutus cum febri; dolor lateris non pleuriticus cum levi perturbatione animi; inflammatio pleuræ, pulmonis, diaphragmatis, quæ peſſima: hanc præſagit lingua nigra, alvus ſuppreſſa, urina retenta, fæces albæ (hæ lethales ubique), urina pallida, decolor, tenuis; ἀδιψία, ferocitas, rubor, urina cum ſuſpenſo nigro, vigiliæ, ſigna inſtantis inflammationis in capite.

Symptomatica autem phrenitis, quæ à malo aliunde in cerebrum delato pendet, quemvis ferè morbum acutum cum febre ſequi poterit. Demonſtratum enim fuit §. 587, per febrim liquidiſſima exprimi, reliqua incraſſari, adeóque humo-

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XI. Charter. Tom. VIII. pag. 707.
(*b*) Ibid. n°. XVII. pag. 712.

(*c*) De Loc. affect. Lib. V. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 489.

res immeabiles fieri; unde facillimè in minimis encephali vaſis obſtructio, & inflammatio fieri poterunt. Præterea dum nimis impetuoſo motu febris in mortem tendit, (vide §. 592.) peſſimas inflammationes in viſceribus, & ſubitò quidem lethales, metuendas eſſe conſtitit; utì etiam, dum deponendo materiam febrilem in varia corporis loca febris in alium morbum deſinit (vide §. 593.).

Verùm præter hæc, Obſervata Practica teſtantur, natos in variis locis corporis dolores inflammatorios, cum febre acuta, quandoque abſque bonis ſignis evaneſcere, & dein periculoſiſſimâ metaſtaſi materiam morboſam verſus cerebrum derivari, ſicque phrenitidem ſymptomaticam facere. Notabile Exemplum apud *Hippocratem* habetur; etenim (*a*) *calvo in Lariſſa femur dextrum derepente doluit, ... primo die febris acuta ardens ſenſim prehendit.... Secundo die femoris quidem dolores remiſerunt, ſed febris intenſa eſt.... non dormiebat, ſumma corporis frigebant.... Tertio femoris quidem dolor ceſſavit, verùm mentis alienatio, perturbatióque, & multa jactatio acceſſerunt: quarto circa meridiem celerrimè* periit. Similem caſum vidi in muliere, cui obortâ febre continuâ acutiſſimus dolor ſiniſtram ſuram occupabat: applicuerant autem lintea ſpiritu vini madida parti dolenti, & poſt bihorium, dolore ſuræ evanido, delirabat peſſimè; paulò pòſt convulſa periit ſecundo morbi die. Dictum fuit in *Commentariis* §. 593, in hominibus etiam ſaniſſimis, abſque ulla cauſa prægreſſa, naſci quandoque febrim, per quam in hac illâve parte corporis excitatur ſubitò phlegmone validiſſima; & depoſitâ materiâ illâ inflammatoriâ deſinere febrim; eventum autem ſimilium morborum pendere inprimis à parte affecta, quam per febrim depoſita materia occupat. Verùm ſemel ſic in locum quemdam depoſita materia poteſt inde exire iterum, & ad alias partes corporis transferri. Sic eryſipelas (*b*) ab intrò foràs verti, & contrà, in *Commentariis* §. 724, dictum fuit. In anginæ Hiſtoria patebit, levari morbum, dum pectus & collum rubeſcunt; perniciem certam inſtare, dum verſus interiora denuo recurrit ille rubor, utì etiam ſi angina in pulmonem vertitur, ſicut *Hippocrates* (*c*) obſervavit. Idem jam in pleuritide, peripneumoniâ, ſimilibúſque fieri poterit, ut morbi illi abſque bonis ſignis levari videantur, dum interim mala metaſtaſis cerebrum afficit. Memini me quandoque talem pleuritidis epidemicæ ſpeciem vidiſſe, cui morbo, niſi ab initio jam balneis pedum, epiſpaſticis, ſitu corporis erecto, &c, proſpiceretur, familiaris erat in phrenitidem primis etiam diebus mutatio. Inprimis autem illa proclivitas in phrenitidem obſervatur in illis morbis, in quibus inflammatoria quidem diſpoſitio manifeſta eſt, tamen non adeo pertinaciter parti cuidam corpori inhæret inflammatio, ſed magìs quaſi vaga & mobilis materies morbi videtur. Huc fortè pertinet *dolor lateris non pleuriticus cum levi perturbatione animi*, cujus *Hippocrates* meminit, dicens, (*d*) *cum lateris dolore, non tamen pleuritico, & turbulentis tenuibus lenibus* (ταραχωδέων λεπτῶν ἐπιεικέων) *hi phrenitici fiunt*. Turbulenta autem illa tenuia lenia ſatìs aptè videntur de leni perturbatione animi intelligi poſſe. Affinis huic ſententiæ locus alibi apud *Hippocratem* habetur (*e*): *Lateris dolor, ex ſputis bi-*

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. LXXVI. ægrot. V. Charter. Tom. IX. pag. 299.

(*b*) Hippocrat. de Morb. Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 535.

(*c*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. XVII. XVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 673. 674.

(*d*) Coac. Prænot. n°. CCCCXI. Charter. Ibid. pag. 876.

(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. XCIX. Charter. Ibid. pag. 767. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCXVIII. Charter. Ibid. pag. 876.

lioſis, ſi abſque ratione evanuerit, in furorem aguntur. Laterum enim dolores, ut pleuritici vocari poſſint, ſatis acuti & punctorii eſſe debent, inſpirationem prohibentes, unà cum tuſſi ferè perpetua (vide §. 875.); adeóque non repugnat laterum dolorem, cum febre etiam, abſque pleuritide eſſe poſſe. Hinc etiam videtur *Hippocrates*, dum hybernos morbos recenſet, in eodem aphoriſmo (*a*) & pleuritides, & laterum dolores, enumeraſſe. Neque tantùm in lateribus, ſed & in aliis corporis locis leviores tales dolores inflammatorii obſervantur, cum maxima propenſione in phrenitidem ſymptomaticam. Sic teſtatur *Sydenhamus*, ſe febrim quamdam epidemicam obſervaſſe, in qua (*b*) *ſanguis è venis eductus pleuriticorum ſanguinem haud raro æmulatur.... dolor collum & fauces, (hic verò levior quàm in angina) ſub primum morbi inſultum quandoque occupat:* tanta autem proclivitas in phreneſin erat in hac febre, ut quandoque ſponte ſuâ (*c*) in hanc tenderet, vel ſaltem à regimine paulò calidiori, jugi in lecto decubitu, & ſimilibus certiſſimè phrenitis accederet. Ubi notandum eſt, quòd uti in priori caſu dolor lateris ſed non pleuriticus aderat, ſic & hîc dolor colli & faucium, ſed levior quàm in angina obſervabatur.

Conſiderandum autem, quòd in pleuritide & ſimilibus morbis inflammatoriis, qui liberam reſpirationem impediunt, ſanguis per pulmonem difficulter tranſire poſſit, unde cor dextrum ſe commodè evacuare nequit, adeóque nec venoſus ſanguis à capite rediens in ſinum dextrum & auriculam poterit propelli; unde arteriis pergentibus ſanguinem verſus encephalon deferre, dum tamen venæ eumdem ſanguinem reducere nequeunt, omnia vaſa ſanguinea diſtenta manent, comprimuntur reliqua, adeóque omnes cerebri functiones turbantur. Hæc eſt altera phrenitidis ſymptomaticæ, peſſimæ quidem & plerumque citò lethalis, ſpecies, quæ à morbis inflammatoriis aliarum partium producitur: verùm in tali caſu phrenitis abſque metaſtaſi materiæ morboſæ naſcitur; priores enim morbi manent, uti facilè patet. Diaphragmatis autem inflammatio omnium ſimilium morborum acutorum, qui phrenitidem ſymptomaticam producere ſolent, peſſima eſt, uti poſtea patebit, quando de paraphrenitide peculiari capitulo dicetur.

Sequitur jam ut conſideremus illa ſigna, quæ docent, alios morbos in phrenitidem ſymptomaticam vergere.

LINGUA NIGRA. Deſignat enim vel defectum tenuis lymphæ ſanguinis; vel majora vaſa, immeabili ſanguine diſtenta, vicina minora comprimere, unde fiſtulæ arterioſæ exhalantes, in linguæ ſuperficie poſitæ, exareſcunt & gangrænoſæ fiunt. Hinc ex lingua nigra, inprimis ſi ſicca ſimul fuerit, peſſima humorum conditio præſagitur: de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 739, dicta ſunt. Atque ideo linguam aſperam & aridam (*d*) inter phrenitidis ſigna recenſuit *Hippocrates*, uti ad §. 702, monitum fuit.

ALVUS SUPPRESSA, FÆCES ALBÆ. Notum eſt, per alvum & urinam expelli de corpore illa, quæ diutius relicta nocerent, dum ex humoribus ſanis, per ipſam circulationem mutatis & acrioribus redditis, ſeparantur talia fæculenta; ſive & ex ingeſtis nutrimentis, actionem ventriculi & inteſtinorum paſſis, reſiduæ fæces accumulantur, pariter eliminandæ. In morbis autem acutis, ob auctam circulatio-

(*a*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 118.

(*b*) Schedul monitor. de novæ febris ingreſſu. pag. 650, 651.

(*c*) Ibid. pag. 651.

(*d*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. 11. Charter. Tom. VIII. pag. 698.

nis velocitatem, dum olea & ſales ſanguinis acriora fiunt; (vide §. 100, & 689.) & bilis inprimis acrior reddita in corruptelam tendit; major adhuc neceſſitas eſt, ut illæ excretiones maneant. Ubi ergo alvus ſupprimitur, vel urina retinetur, manent illa in corpore, quæ excerni debebant. Idem autem obtinet, ſi per urinam aut alvum excretio quidem fiat, verùm in excretis, non adſint illa, quæ debebant expelli de corpore; utì fit, dum fæces alvinæ albicant, urina pallida, decolor & tenuis eſt. Novimus enim, tunc retineri in corpore acria illa, quæ per has vias exire debebant; atque eadem vel ſanguini permiſta manere, vel inde ſecreta jam & in inteſtinis, vel veſicâ, collecta hærere, & à venis bibulis harum partium reſorberi denuo eadem, pro parte ſaltem, & ſanguini permiſceri. Verùm acriora talia, dum cum ſanguine moventur, tenerrimis vaſis nocebunt, unde ferè ſemper tunc cerebri functionum læſio ſequitur, utì patet in illis qui perfectâ iſchuriâ moriuntur. Vix enim obſervatur inſignis quædam humorum degeneratio, quin ſimul functionum encephali turbatio appareat. Dum in pallidis virginibus loco boni ſanguinis crudus humor per vaſa fluit, vertigines, aurium tinnitus, motuum muſcularium tarditas, cordis palpitationes, ſyncopæ, &c, toties obſervantur. In ſcorbuto, podagrâ retropulsâ, & plurimis aliis morbis, ſimilia apparent. Imò adeo facilè irritabilis eſt encephali fabrica, ut alterius ſani animalis ſanguis, venis humanis receptus, per vaſa encephali impunè fluere nequeat. Memoriæ enim prodidit *Dioniſius* (*a*), dum ſanguinis transfuſionem ex vitulo in venas humanas tentaſſent temerario auſu quidam, miſeros homines, in quibus hæc Experimenta inſtituta fuerant, inſanivisſe paulò pòſt, & furibundos exſpiraſſe. Patet ergo, ubi retinentur excernenda, vel excreta non continent illa, quæ expelli de corpore debebant, juſtum in morbis acutis eſſe phrenitidis metum.

Hinc alvus intercepta in febricitantibus (*b*) damnabatur ab *Hippocrate*: & alibi inter opiſthotoni futuri ſigna (*c*) ſuppreſſam alvum numerat. *Galenus* quidem in Commentariis hujus loci notat, alvum interceptam non eſſe proprium affectionis cerebri ſignum; interim tamen fatetur, quòd illam (*d*) *auget & deteriorem ipſam reddit*. Quod & confirmatur in *Coacis Prænotionibus*, ubi ſic habetur: (*e*) *Qui in febribus exſudant, caput dolentes, alvo ſuppreſsâ, convulſi fiunt.*

Albæ autem fæces ſi per alvum exeant, novimus bilem, quibus fæces alvinæ tingi ſolent, retineri; adeóque per febrim ipſam acriorem fieri, ſolvi, putreſcere, ſanguini miſceri; unde iterum eadem mala exſpectanda ſunt. Hinc alba alvi excrementa (*f*) damnavit *Hippocrates*; & quidem ſpeciatim (*g*) in phreniticis; quibus ſimilia pluribus aliis in locis (*h*) inveniuntur.

Ubi autem, obſtructo ductu communi vel cyſtico, bilis exitus in inteſtina impeditur, difficilis quidem morbus eſt, & fæces alvinæ albeſcunt ſæpius; interim tamen non ſemper lethale ſignum eſt, cùm reſoluto hoc obſtaculo curabilis talis morbus ſit; utì poſtea in capittulo de *Hepatitide & Ictero multiplici* dicetur. Longè pejus inde præſagium habetur, ſi abſque icteri ſignis fæces albæ fuerint.

(*a*) Operat. de Chir. demonſ. VIII. pag. 498.
(*b*) De Morb. Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VIII. pag. 535.
(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XC. Charter. Tom. VIII. pag. 756.
(*d*) Ibidem.
(*e*) N°. CLV. Charter. Ibid. pag. 860.
(*f*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XX. XXI. Charter. Tom. VIII. pág. 629.
(*g*) Prædiction. Lib. I. Comment I. n°. XIII. Charter. Ibid. pag. 708.
(*h*) Ibid. Comment. II. n°. LII. pag. 736. Confer. Coac. Prænot. n°. DCII. DCXI. DCXIII. DCXV. Charter. Ibid. pag. 888. 889.

URINA

URINA RETENTA, URINA PALLIDA, DECOLOR, TENUIS. Cùm naturaliter frequentior ſit urinæ excretio, quàm alvi, hinc etiam longè periculoſior urinæ retentio diuturna. Omnium autem maximè in morbis acutis, quia ſales & olea ſanguinis, auctâ circulationis velocitate acriora reddita, per hanc viam elui debent; quod niſi fiat, peſſima quævis metuenda eſſe ſatìs patet. Hinc quòd, (*a*) *urinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptiones peſſimæ* ſint dixit *Hippocrates*; & alio in loco monuit quòd, (*b*) *veſica intercepta tum aliàs, tum cum capitis dolore, convulſivum quid habet.* Cùm autem, bile in ſanguinem regreſſâ, urina coloratior eſſe ſoleat, ſícque per urinam illud bilioſum ſanguini miſtum eluatur, utì in ictericis, & aliis morbis bilioſis, obſervatur; ſi in tali caſu urina intercepta fuerit, ſummum aderit periculum, cùm per ipſam circulationem in majorem acrimoniam tendat omni momento bilis ſanguini permiſta. Unde patet ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*c*) *In bilioſis urinæ interceptio brevì occidit.*

Ubi verò urina quidem non intercipitur, verùm pallida, decolor & tenuis, prodit, eadem mala exſpectanda ſunt, quia pariter retinetur illud in corpore, quod excerni debebat. Majorem enim attritum fluidorum ad ſe mutuò & ad vaſa intenſiorem urinæ colorem ſequi, atque inde calorem interdum cognoſci, in *Commentariis* §. 673, probatum fuit: & vel in ſanis hominibus, poſt valida corporis exercitia, intenſior urinæ color apparet. Patet ergo ratio, quare in morbis acutis, tam infauſti ominis ſit urina pallida & decolor. Unde inter phrenitidis inſtantis ſigna ab *Hippocrate* (*d*) recenſetur. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 712, de tali urina dicta fuerunt.

URINA CUM SUSPENSO NIGRO. Et hæc urina in locis modò citatis pro phrenitidis futuræ ſigno ab *Hippocrate* habita fuit, & generaliter nubeculæ nigræ urinis innatantes ab eodem (*e*) damnatæ fuerunt. Incipientem enim humorum necroſin deſignant, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 741, dictum fuit; ubi plura de hac re habentur.

Α'διψία. Quando nempe non ſitiunt ægri, licèt validæ ſitis cauſæ adſint in corpore; deſignat ergo hoc ſymptoma turbari jam ſenſorium commune, neque ampliùs affici ab illis, quæ antea ſitim faciebant. Videantur, quæ ad §. 637, dicta fuerunt; utì etiam illa, quæ in *Commentariis* §. 739, de ſiti inexplebili, ſubitò ſublatâ in febre ardente, habentur. Ubi enim ſitis minuitur, dum ſimul linguæ major humiditas & alia bona ſigna docent, morbum decreſcere, optimum ſignum eſt.

FEROCITAS, RUBOR, VIGILIÆ, SIGNA INSTANTIS INFLAMMATIONIS IN CAPITE. Omnia enim hæc denotant, phrenitidis cauſam jam adeſſe in capite, vel brevì adfuturam, & de ſingulis dictum fuit in priore hujus paragraphi ſectione.

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LI. Charter. Tom. VIII. pag. 734.
(*b*) Ibid. n°. CXXII. Comment. III. Charter Ibid. pag. 786.
(*c*) Coac. Prænot. n°. DLXXXII. Charter. Ibid. pag. 887.
(*d*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. IV. Charter. ibid. pag. 699. Confer. Coac. Prænot. n°. DLXXXII. Charter. ibid. pag. 886.
(*e*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXIX. Charter. ibid. pag. 634.

§. 773. UTRAQUE (772) ubi præſens eſt, hæc habet ſymptomata. 1°. Idearum ſenſilium depravationem, ut & ſenſuum internorum, & rationis, & affectuum. 2°. Ferocitatem auctam & efferam, inquietem, vel ſæpe ſomnos turbulentos. 3°. Pulſum durum, reſpirationem raram, & magnam. 4°. Faciem plerumque rubram valde, vultuoſam, adſpectu horrendam, oculos protuberantes, truceſque, ſtillicidium narium.

Sive jam cerebrum primariò affectum phrenitidem produxerit, ſive malum aliunde in cerebrum delatum idem fecerit, illo tempore, dum morboſa talis cauſa cerebrum afficit, obſervantur quædam mutationes, & præcipuè in illis functionibus, quas à cerebro pendere novimus (vocantur ſymptomata) ex quibus diagnoſis præſentis hujus morbi habetur. Talia autem ſunt ſequentia.

1°. Patuit ex illis, quæ aliâ occaſione in *Commentariis* §. 700, quando de delirio febrili agebatur, dicta fuerunt, ab interna cerebri diſpoſitione excitari poſſe ideas in nobis, quæ non reſpondent cauſis externis in ſenſuum organa agentibus; atque ideas illas ſic natas, pro magìs minúſve valida mutatione ſenſorii communis, diverſas eſſe, ita ut vel facilè delebiles ſint, & ratiocinio corrigi poſſint; vel contrà tam fortiter afficiant delirantes, ut firmiſſimè ſibi perſuaſum habeant ægri, extra ſe tales cauſas exiſtere, quæ in ſenſuum organa agentes olim ſimiles ideas produxerant; unde & tunc judicium, animi affectus, & corporis violentiſſimi ſæpe motus, ideas tales, ab interna cerebri diſpoſitione excitatas, comitantur; atque hinc varii gradus delirii febrilis deducti & explicati fuerunt. Cùm autem probatum fuerit ad §. 701, cerebri medulloſi morboſam affectionem in delirio adeſſe, illámque ab obſtructione quacumque, impedito influxu, transfluxu, effluxu per cerebrum, violentiori humorum motu, &c, fieri poſſe; ſatìs patet, illa, quæ ibidem dicta fuerunt, etiam in phrenitide obtinere, cùm in utraque ſpecie, verâ nempe & ſymptomaticâ, humorum per vaſa cerebri motus adeo turbetur, ob inflammationem meningum & quandoque corticis ipſius cerebri, & febrim acutam continuam. Omnia ergo, quæ de idearum depravatione, judicio inde ſequenti, imaginatione læsâ, &c, in delirio febrili dicta fuerunt, huc etiam pertinent.

Cùm autem leviſſima mutatio illius organi corporei, unde humanitas noſtra pendet, ſufficere poſſit, ut abſque ulla cauſa externa naſcantur ideæ, ſive novæ omnino, ſive ſimiles illis, quæ antea à cauſis externis in ſenſuum organa agentibus excitatæ fuerant, facilè apparet, quantopere hæc omnia turbari debeant, dum inflammatio interna capitis obſidet. Adeo mirabilis ignaris hominibus apparuit quandoque ideo ille morbus, ut dæmonum præſtigiis potiùs, quàm naturalibus cauſis, adſcriptus fuerit. Sic memorat *Tournefortius* (*a*) in Græcia, ſimulac delirant ægri, nullum ampliùs à Medicis auxilium peti, ſed exorciſmis ægros noctes diéſque fatigari: ſi verò ægri hoc morbo pereant, prohibent, ne ſepultura cadaveris patriis ceremoniis peragatur, quia ſcilicet ægri non ſatìs animosè diabolo reſtiterant. Quámvis autem in phrenitide, turbato ſenſorio communi,

(*a*) Voyage du Levant. Lettre IV. pag. 66.

innumeræ & diverſiſſimæ inter ſe poſſint fieri cogitationum mutationes, frequentiſſimè tamen contingit, ut conſuetas artes vel opificia peragere tentent ægri abſque ulla intermiſſione; vel ſi paulò ante morbum ingruentem aliquid ipſis contigerit, quod validè mentem affecerit, illius memoria renovatur continuò. Quotidianæ in Praxi Obſervationes hoc docent, & Abderitarum integram civitatem affligens morbus inſigne hujus rei teſtimonium exhibet. Narrat enim *Lucianus*, (*a*) celebrem tragœdum *Archelaum* mediâ æſtate, magno ſub æſtu, coram Abderitis *Andromedæ* fabulam egiſſe, multóſque rediiſſe ex theatro febricitantes, imò poſtea omnes in tota civitate febre correptos fuiſſe & continuâ, & à primo ſtatim die validâ. Circa ſeptimum autem diem quibuſdam largam narium hæmorrhagiam, aliis copioſum ſudorem, febrim ſolviſſe. Ridicula autem perturbatio horum ægrotantium mentes obſidebat; omnes quippe tragœdiam agebant, iambos recitabant, & inprimis *Euripidis Andromedam* flebiliter canebant. Patet autem ex cauſis hunc morbum prægreſſis, & ipsâ morbi Hiſtoriâ, verâ phrenitide laboraſſe Abderitas, & tragœdiæ memoriam, quam tanto cum oblectamento audiverant, per morbum renovatam toto morbi tempore manſiſſe, atque unà cum morbo receſſiſſe. Septimo enim die morbum ſolutum fuiſſe notat *Lucianus*, totámque civitatem *ſeptimanis tragœdis* plenam fuiſſe.

2°. Perpetuum delirium phrenitidem comitari, §. 771, dictum fuit: ſimul autem monitum fuit tunc, illud ſæpe, non ſemper tamen, ferox eſſe. Ferocitas enim tunc adeſſe dicitur, quando ægri delirantes ſibi aliíſve nocere tentant. Pro variis autem animi affectibus ideas, ex interna & morboſa ſenſorii communis mutatione natas, comitantibus, hæc ferocitas adeſt, vel non. Sic enim ridiculum potiùs quàm ferox erat Abderitarum delirium: & in lethali phrenitide quandoque ægri floccos carpunt, feſtucas de pariete avellunt taciti ſæpe, vel admodum tranquillè delirantes; utì antea in *Delirii Febrilis* Hiſtoria dictum fuit. Interim tamen ſemper magna cautela adhibenda eſt, quia & tacita illa & tranquilla phreniticorum deliria ſubitò quandoque in immanem furorem mutantur. Sic memini, hortulanum tertiâ die phrenitidis veræ, in qua tacitè tantùm delirabat & floccos carpebat, uno momento lecto exſiliiſſe, & celerrimo curſu adſcendiſſe in ſuperiorem domûs partem; déque feneſtra præcipitem ſe dediſſet miſer, niſi uxor advolans retinuiſſet; dúmque illa cum marito luctatur, & vicinos in auxilium vocat, convellitur æger, & moritur ſubitò.

Cùm autem pervigilium (vide §. 708.) leviſſimæ inflammationis cerebri prima initia pro ſua cauſa plerumque habeat, atque auctâ hâc causâ in coma ſæpe mutetur; patet facilè ratio, quare inquies, vel & ſomni turbulenti, phrenitidem toties comitentur.

3°. Enumerantur illa, quæ in vitalibus functionibus mutata in hoc morbo apparent. Pulſus autem durus ferè in omnibus morbis inflammatoriis febrem acutam continuam comitem habentibus, obſervatur. Denotat autem, (*b*) *cruorem denſum valde & compactum* eſſe, & arteriarum fines capillares inflammatoriâ tenacitate obſtructos. Unde & (*c*) *durum & nervoſum* phreniticorum pulſum eſſe, monuit *Galenus*. Simul etiam ibidem notat, plurimas varietates in phreniticorum pulſibus obſervari; quandoque enim tremuli, undoſi, inæquales apparent. Hoc autem in-

(*a*) Tom. I. Capitul.: *Quomodo hiſtoria ſit conſcribenda*, pag. 657.

(*b*) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 962.

(*c*) Libell. de Pulſib. ad Tyron. cap. 12. Charter. Tom. VIII. pag. 11.

primis obtinere videtur, morbo jam adulto, & præcipuè ſi & cerebellum ipſum incipiat aſſici; tunc enim vitales functiones turbari debere novimus.

Cùm autem cerebellum ab iiſdem vaſis ac cerebrum ſuos accipiat humores, & iiſdem tegatur membranis, vix fieri poterit, validam inflammationem interna capitis diu occupare, quin & illud ſimul afficiatur. Unde *Galenus* in loco ſtatim citato ſic notavit, (*a*) *phreniticorum parvus pulſus eſt; rariſſimè autem conſpectus eſt, magnus eſſe*. Sed & ob hanc cauſam videtur & in reſpiratione obſervari mutatio in phreniticis: diu enim manent, antèquam aerem hauriant, ſed tunc validè inſpirant, & exſpirant, atque iterum longo tempore morantur, antequam de novo reſpirent. Hæc eſt illa reſpiratio, quam magnam & longo temporis intervallo factam δὲ μέγα ἀναπνεόμενον καὶ διὰ πολλοῦ χρόνου, vocat *Hippocrates*, & delirium portendere monet; qualem etiam notat adfuiſſe in, (*c*) *Philiſco* qui deliravit cum febre acuta continua, & ſextâ die periit, utì & in (*d*) *Dealcis uxore*, quæ phrenitica mortua eſt.

4°. Omnia enim hæc ſigna notant, ſanguinem majori copiâ & impetu verſus caput tendere. Præterea, dum inflammatio capitis interiora occupat, liber ſanguinis tranſitus per vaſa impeditur, adeóque ſanguis, per carotides pulſus, majori copiâ per externos illarum ramos diſtribuetur; unde facies vaſis ſanguineis diſtentis turgebit magìs & rubebit; & quidem tantò magìs, quò difficilior fuerit per vaſa encephali humorum tranſitus. Patet hoc evidentiſſimè in apoplecticis, qui turgidam & rubram faciem habent ad mortem uſque; etiam in tali caſu quando à lenta & frigida cauſa morbus originem duxit. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* probum faciei colorem, & torvum illum vultum, (*e*) πρόσωπον λίην σκυθρωπὸν, in ægris damnaverit, inprimis in acutis (*f*) morbis. Fervidiſſimâ percitus irâ homo talem vultum habet (vide *Commentaria* §. 104.); & ægri ſic affecti paulò pòſt ſummâ ſæpe cum ferocia inſaniunt. Stillicidium autem narium denotat pariter, ſic urgeri impetu & copiâ ſanguinis vaſa, ut ſolvi incipiant & ſanguinem dimittere; ſed irrito tamen conatu, quod plerumque ob ſanguinem immeabilem vaſis infarctum fit, qui illico concreſcens viam obturat. Largâ autem hæmorrhagiâ phrenitis præſens optimè ſolvitur, & in morbis acutis futura ſæpe præcavetur; utì poſtea ad §. 779, dicetur. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 741, de hac re habentur.

§. 774. PROGNOSIS hiſce ferè deſcribitur.

1°. Phrenitis vera, tertio, quarto, ſeptimóque die necat, raró hunc tranſgreditur.

Periculoſſimum hunc morbum eſſe, nemo dubitat; ſed & ſæpe citò lethalem, niſi ſubitò efficaciſſimis remediis ſuccuratur. Pro vario autem impetu, & diverſâ partis affectæ indole, citiùs vel ſeriùs in mortem tendunt morbi. Cùm autem phrenitis vera, quæ cerebrum primariò affectum cum febre acuta continua ponit (vide §. 771.) tenerrimam & facillimè deſtruendam corporis partem occupet, ſatìs patet, quare raró ſeptimum diem tranſgrediatur. In phrenitide verò ſymptomatica diutius ſæpe mor-

(*a*) Libell. de Pulſib. ad Tyron. cap. XII. Charter Tom. VIII. pag. 11.

(*b*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXIV. Charter. Tom. VIII. pag 607.

(*b*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. I. Ægrot. I. Charter. Tom. IX. pag. 99.

(*d*) Ibid. Lib. III. Comment. III. text. LXXXVI. Ægrot. XV. pag. 309.

(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. XLXVIII. pag. 732.

(*f*) Coac. Prænot. n°. CCXIV. Charter. Ibid. pag. 864.

bus trahitur, quia prius malum in alio loco corporis hæret, antequam ad cerebrum deferatur. Confirmant hanc prognoſin *Hippocratis* Obſervata. *Philiſcus*, quem tertiâ morbi die delirium cum febre acuta corripuit, narium ſtillicidium poſtea habuit, & reſpirationem magnam & raram (phrenitidis ſigna), (*a*) ſextâ morbi die periit. *Philiſtes*, cui diuturno tempore caput doluerat, ex potibus febre continuâ correptus, &, poſt doloris augmentum in capite, ſecundo die circa meridiem vehementer inſanivit, quarto die jam convulſus, (*b*) *quinto mane defunctus eſt.* Sic & aliam mulierem phreniticam, (*c*) ſeptimâ die periiſſe memorat; & ægrotum, qui primo morbi die jam phreniticus fuerat, (*d*) quarto die obiiſſe notat. *Galenus* autem in Commentariis ſuis in hunc textum, modò dictam prognoſin confirmat, omnes nempe ab initio morbi phreniticos ægros, (*e*) *intra ſeptimum diem mortuos eſſe, perpauci, hique rari, hunc ſuperârunt.* Mirabatur autem maximè, optimâ ſanitate hactenus fruentes homines adeo ſubitò invadere hunc morbum, tam citò lethalem: fuit autem in illa opinione, quòd in tali caſu, (*f*) *vitioſus in corpore humor coacervatus fuerit, veneno lethali aſſimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens; quæ quando vitio jam aliquo pacto oportuna erant; humórque ipſe evaſerat malignissimus, lethale repentè apparuit ſymptoma.* Tenerrimam encephali fabricam vaſculoſam cùm hodie cognoſcamus, facilis ratio patet, quare tam citò in perniciem vergat hic morbus, licèt nullus malignus & deleterius humor in corpore adſit.

In phrenitide verò ſymptomatica diutius quandoque morbus protrahitur. Sic enim *Appollonius*, febre decumbens cum hypochondrii dextri tumore dolente, poſtea phreniticus, periit (*g*) trigeſimâ quartâ die. Ita etiam mulier gemellas laborioſo partu enixa, nec bene purgata, (*h*) *decimo-ſeptimo* (die) *phrenitide interiit.* Ubi etiam adoleſcens ex potu & Venere multâ decumbens die, (*i*) *vigeſimo-quarto obiit phreniticus.* Verùm ex horum ægrotorum morbis deſcriptis apparet, alias corporis partes priùs affectas fuiſſe, atque inde ad cerebrum delatum fuiſſe malum; vel ſaltem per febrim, aliquot dierum ſpatio prægreſſam, liquidiſſimis diſſipatis, reſiduum ſanguinem ſic inſpiſſatum fuiſſe (vide §. 587.), ut in minimis encephali vaſis immeabilis hærere potuerit.

Ipſam tamen ſymptomaticam phrenitidem ſatìs citò lethalem quandoque eſſe, docet *Calvi in Lariſſa* Hiſtoria; cui femur dextrum derepente doluit, cùm febre acuta ardente; tertio autem die femoris dolor ceſſavit, ſed mentis alienatio acceſſit, cum multa jactatione, & (*k*) *die quarto circa meridiem celerrimè defunctus eſt.*

20. Túmque, ſi ſæva fuerit, ſæpe in maniam abit.

Continuum abſque febre delirium, (*l*) maniam vocari ab omnibus hominibus *Galenus* aſſerit, & per (*m*) ſolam febrim comitantem phrenitidem à mania diſtingui

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. III. text. I. ægrot. I. Charter. Tom. IX. pag. 99.
(*b*) Ibid. Lib. III. Comment. II. text. I. ægrot. IV. pag. 232.
(*c*) Ibid. text. VIII. ægrot. XI. pag. 250.
(*d*) Ibid. Comment. III. text. LXXV. ægrot. IV. pag. 298.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibid. pag. 299.
(*g*) Ibid. text. LXXXIV. ægrot. XIII. pag. 308.
(*h*) Ibid. text. LXXXV. ægrot. XIV. pag. 308.
(*i*) Ibid. text. LXXXVII. ægrot. XVI. pag. 310.
(*k*) Ibid. text. LXXVI. ægrot. V. pag. 298.
(*l*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. I. Charter. Tom. VIII. pag. 693.
(*m*) Epidem. Lib. III. Comment. III. text. XLV. Charter. Tom. IX. pag. 278.

monet. Si ergo in phreniticis febris ceſſet, maniaci vocabuntur. Dictum fuit aliâ occaſione in *Commentariis* §. 593, febres in alios morbos deſinere, dum materia febrilis in loca quædam corporis deponitur; & pro varietate partis, quam hæc materia occupat, diverſiſſimos morbos naſci poſſe: ſimul ibidem notatum fuit, in ſaniſſimis quandoque hominibus febrim naſci, & paulò poſt in partem quamdam corporis depoſitâ materiâ excitari phlegmonem vel & eryſipelas, deſinente illico febre, poſtquam hæc depoſitio facta fuit. In anginis frequentiſſimè hoc obſervatur, quòd poſt levem febriculam, uno alteróve die affligentem, tumeant & doleant fauces inflammatæ, ſublatâ omni febre. Monitum autem tunc fuit, totam curæ felicitatem in ſimilibus morbis pendere præcipuè à loco affecto. Si ergo in cerebri meningibus ſimilis inflammatio naſceretur, ceſſante febre, dum in has partes depoſitio facta fuit, delirarent tales ægri peſſimè, ſed abſque febri, adeóque forent maniaci. Tales caſus vidiſſe me probè memini ubi in febre non adeo validâ inciperent leviter deſipere ægri, & paulò pòſt, febre ceſſante penitus, immaniter furebant per plures ſæpe dies, imò & ſeptimanas, ſic ut vinculis coerceri debuerint, ne ſibi vel aliis nocerent. Illa autem, quæ accuratiſſimus in morbis obſervandis *Sydenhamus* notavit, hanc rem pulchre confirmant. Dum enim novam febris ſpeciem deſcribit, inter alia monet quòd (*a*) *ſanguis è venis eductus pleuriticorum ſanguinem haud rarò æmulatur*, (*b*) *dolor, collum & fauces, hîc verò levior quàm in angina, ſub primum morbi inſultum quandoque occupat;* (*c*) *quandoque eruptiones miliares, quas vocant, in ſuperficiem corporis ſe diſpergunt, morbillis haud multùm abſimiles, niſi quòd rubent magìs, & quando recedunt, ſquamulas iſtas furfuraceas, quæ in morbillis cernuntur, haud relinquunt.* Inprimis autem notat, maximè (*d*) in phrenitidem proclivem fuiſſe hunc morbum, & caput petiiſſe; atque (*e*) *ubi jam caput febris occupavit, & phreneſis ſemel invaluit, nulla reſtant febris indicia, niſi quòd pulſus nunc citatior eſt, nunc tardior.* Idem autem fiebat, dum coma huic febri ſuperveniebat, præter enim linguæ albedinem, (*f*) nulla aderant febris ſigna, atque ægri perfectiſſimâ apyrexiâ frui videbantur. Patet ergo ex his omnibus, phrenitidem in maniam abire quandoque, ſed tamen in ſimilibus morbis, cùm ceſſet impetus febrilis, atque levior tantùm inflammatio vel lene eryſipelas capitis interiora obſideat, ſæpiſſime evadunt ægri, & poſtea integre reſtituuntur, modò (*g*) *poſt evacuationes generales, per venæ-ſectionem & purgationem factas..... tota res naturæ & tempori* comittatur, utì *Sydenhamus* optimè monuit. Levis inflammatio cutanea in eadem febre obſervata, ſimilis probabiliter illi, quæ in eodem morbo caput obſidebat, ſponte ſuâ abſque ulla deſquamatione cedebat.

Verùm longè pejor mania, totâ ſæpe vitâ incurabilis, ſævam phrenitidem quandoque ſequitur. Ex hactenus dictis patuit, & poſtea §. 776, ulteriùs demonſtrabitur, phrenitidis cauſam proximam eſſe inflammationem meningum cerebri; imò & in ipſa corticali ſubſtantia hujus viſceris manifeſta inflammationis ſigna quandoque deprehenſa fuerunt: ab infarctis autem vaſis, & diſtentis humore immeabili, vicina vaſa minora comprimuntur, per libera adhuc vaſa celeriùs moventur

(*a*) Schedul. monito. de nov. febris ingreſſ. pag. 650.
(*b*) Ibid. pag. 651.
(*c*) Ibid. pag. 651. 652.
(*d*) Ibid. pag. 651.
(*e*) Ibid. pag. 652.
(*f*) Ibid. pag. 660.
(*g*) Ibidem.

humores, ſicque turbatur æquabilis & placidus liquidorum per vaſa encephali motus, à quo ſenſuum internorum & externorum functiones, & motuum arbitrariorum exercitatio, pendent. Ubi autem valida febris pergit urgere humores in loca hæc obſtructa, tenerrima hujus viſceris fabrica deſtruitur brevì & paucis diebus moriuntur tales ægri, utì paulò antè vidimus. Si verò per Artem, vel & ſponte ſuâ, minuatur febris, vel & ceſſet integre, ſæpe tamen nondum redit ideo integritas parti huic inflammatæ, niſi ſenſim ſolvatur illud, quod vaſis impactum hæret immeabile. Verùm tenerrima vaſa encephali ſi per errorem loci (vide §. 118.) craſſiores humores receperint, difficulter talis obſtructio reſolvetur, cùm tunicis elaſticis arteriæ encephali careant; adeóque non poterunt hâc vi, licèt impetus à tergo urgentis liquidi ferè nullus ſit, retroprimere obſtruentes moleculas in majores truncos. Metus ergo eſt, ne immeabile hoc fluidum, liquidioribus partibus diſſipatis, cum vaſis continentibus concreſcat, ſicque totâ vitâ tollantur vel depraventur illæ functiones, quæ à fluidi per hæc vaſa motu pendebant. Accedit præterea, quòd à tumentibus vaſis obſtructis minora vicina comprimantur, & expreſſo liquido illorum latera contigua concreſcant, unde iterum horum malorum augmentum. Immedicabiles ſurditates & amauroſes, poſt morbos acutos inflammatorios capitis, à talibus cauſis factas doluerunt toties Practici; & in aliorum viſcerum morbis inflammatoriis infeliciter curatis peſſimas ſimiles ſequelas obſervaverunt ſæpius. Numquid ſic poſt pulmonis inflammationem ſævam, immedicabile aſthma totâ vitâ manet? Poſt validam hepatitidem pertinax & per vices totâ ſæpe vitâ recrudeſcens icterus, &c? Patet ergo ratio quare poſt ſævam phrenitidem mania ſæpe ſequatur nullis remediis curabilis; vel & quandoque in immedicabilem ſtultitiam, deſinente immani furore, abeat morbus. In Gurgatis publicis triſtiſſima talia Exempla occurrunt; & omnium frequentiſſimè phrenitidem, à lochiis retentis natam in puerperis, in maniam & fatuitatem perpetuam abiiſſe obſervavi.

3o. Paulìſper adſcendens immanis fit.

Hippocraticum monitum eſt, & ſummi quidem momenti, ut hoc cautus Medicus efficaciſſimam ſtatim Medelam adhibeat, ſimúlque caveat; ne ſibi alíiſve nocere poſſint tales ægri. Sic autem habet, (*a*) *Mentis emotiones, modicè feroces, ferinæ ſunt; ſed & convulſiones prænunciant.* Optimè autem *Foeſius* videtur vertiſſe, (*b*) αἱ ἐπ' ὀλίγον, *quæ ſenſim fiunt;* alii autem *pauco tempore* reddiderunt hunc textum, inprimis quia *Galenus* ſimilem textum *Hippocratis* in alio loco commentatus huic opinioni favere videtur, dicens, (*c*) *Talis igitur potentiâ ſermo erit, quum videris quempiam cum ferocitate deſipientem, & ſi paulò poſt ſedetur, cognoſces, mentem ejus non febris ratione læſam eſſe, ſed quia phrenitica ſubalitur affectio, quæ poſtea adaucta tibi ferina videbitur.* Si tamen conſiderentur illa, quæ in morbis talibus obſervantur probabilior longè *Foëſii* verſio videbitur: ſæpe enim ſenſim & per gradus augetur, delirium, donec in ſummum furorem deſinat. Primò enim ſolitò moroſiores apparent ægri; dein ferox & protervum reſponſum dant;

(*a*) Coac. Prænot. n°. LXXXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 857. Confer. n°. CLVI. pag. 860, & n°. CCXLVII. pag. 865.

(*b*) Sect. II. pag. 113.

(*c*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXV. Charter. Tom. VIII. pag. 716.

poſtea oblata reſpuunt, quæ antea avidè expetebant: ſic ſenſim gliſcente morbo, tandem in adſtantes irruunt, calcitrant, mordent, &c. Tales enim diſipientias ferinas θηριώδεις παραφροσύνας vocandas eſſe voluit *Galenus*. Nullum enim dubium eſt, ferociter delirare ægrum, licèt paulò pòſt quieverit; & vel ignari tunc cavent & ſibi & ægro, dum jurè metuunt, ne paulò pòſt in ſimilem furorem rapiatur. Videtur autem, *Hippocrates* monuiſſe Medicos, ne crederent levem morbi cauſam eſſe dum ſenſim in ferociam adſcenderet delirium, neque ſimul & ſemel in furorem agerentur ægri, cùm interim brevì immanis furor metuendus ſit. Ipſe autem textus *Hippocratis* videtur ſatìs evidenter huic ſenſui favere, ſic enim habet, (*b*) αἱ ἐπ᾽ ὀλίγον θρασεῖαι παρακρούσιες θηριώδεές εἰσιν, οὐ μόνον ἐὰν ἐπ᾽ ὀλίγον χρόνον γίνωνται. Si enim illud ἐπ᾽ ὀλίγον pro pauco tempore ſumatur, nihil diſtincti ſignificabit hic textus, cùm in ejus fine ἐπ᾽ ὀλίγον χρόνον legatur: evidens autem ille textus apparet, ſi ſequens verſio retineatur: *Quæ ſenſim fiunt feroces deſipientiæ, ferinæ ſunt, non tantùm ſi pauco tempore fiant* (feroces ſcilicet.)

Plurima autem ſigna, quibus delirium futurum præcognoſcere, vel ejus jam præſentis augmentum diſtinguere poſſumus, in *Commentariis* §. 702, ex *Hippocrate* collecta habentur.

4°. Sæpe deſinit in Lethargum, Coma, Catochen.

Dum nempe aucto tumore inflammatorio vaſorum, comprimuntur tenerrima encephali ſtamina, omníſque influxus ſpirituum in nervos, ſenſibus & motibus arbitrariis ſervientes, tollitur, vel ſaltem impeditur pro maxima parte. Ipſam enim apoplexiam inde fieri poſſe, poſtea in ejus Hiſtoria §. 1010. n°. 2. *lit.* β, patebit. Lethargus autem, λήθη ἀργὸς, quaſi otioſam oblivionem dixeris, motum & ſenſum omnem ferè tollit cum inexpugnabili neceſſitate dormiendi, & plerumque à Medicis ſub hoc nomine deſcribi ſolet morbus cerebri à pituitoſa humida & frigida ſanguinis cacochymia ortum ducens; unde & *Hippocrates* illum morbum ſic deſcripſit, (*c*) *Lethargici, tremuli ex manibus, ſomnolenti, decolores, tumidi, pulſibus tardi ſunt, & partes ſub oculis elevatas habent*, &c. Adeóque patet, diverſam omnino indolem eſſe lethargi ab inflammatoria phrenitide; interim tamen, ſi ſimilis ſomnolentia phrenitidem ſequatur, inprimis cum notabili febrilis impetûs diminutione, abſque reſolutionis ſignis, ſolet & tale ſymptoma hoc nomine vocari. *Galenus* de pulſuum diverſitate in morbis agens, talem affectum deſcripſit, quem proprio nomine carere dixit, & de quo dubitat, an medius inter phrenitidem & lethargum vocandus foret, an verò ex phrenitide & lethargo miſtus dicendus eſſet: in quo affectu ægri (*d*) *Connivent ferè oculis, ſomnolenti ſunt, atque ſtertunt. Rurſus oculis fixis ac inconniventibus diutiſſimè, ut catochi, intuentur. Et ſi quid roges, atque ad colloquium compellas, difficiles ſunt & tardi ad reſpondendum. Plerumque etiam ſtultè loquuntur, nec rectè reſpondent, ac temere nugantur.* Apparet ſatìs, aptiſſimè hæc phœnomena convenire illis, quæ modò dicta fuerunt, præcipuè cùm ſubjungat *Galenus*, quòd in his *pulſus celeres ſunt & crebri, perinde ut phreniticorum, minùs tamen: & roboris item minùs ac illi obtinent.*

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXV. Charter. Tom. VIII. pag. 716.
(*b*) Ibid. pag. 715.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CXL. Charter. Ibid. pag. 859.
(*d*) Libell. de pulſib. ad Tyron. cap. XII. Charter. Ibid. pag. 11.

Coma autem inflammatorios capitis morbos comitari, vel & ſequi frequenter, patuit ex illis, quæ ad §. 704, dicta fuerunt. Mirabilem autem illum affectum, qui catoche vel catalepſis dicitur, quo laborans repentè, immotus, nec ſentiens, illum corporis ſtatum retinet, quem primo momento accedentis morbi habebat (vide §. 1036.) pariter phrenitidem ſequi quandoque, nemo mirabitur, ſi conſideret, diſſecta hoc morbo defunctorum cadavera demonſtraſſe arterias & venas cerebri valde turgentes fortiter impacto & denſo cruore (vide §. 1041.). In textu *Galeni* modò citato (*a*) catoches mentio facta fuit; & delirio catochen quandoque jungi apud *Hippocratem* legitur, (*b*) *Caput dolentes, cum catoche delirantes, interceptâ alvo, oculo ferocientes, & floreſcentes* (facie floridâ), *opiſthotono corripiuntur.*

Peſſimi autem ominis eſſe hos affectus in phrenitide vel ægrorum cuſtodes nôrunt, certam prævidentes mortem, dum antea furibundi ſubitò quieſcunt & ſomnolenti fiunt.

5°. Vomitus æruginoſus ratione inflammati cerebri; ſputatio frequens & indecora in adſtantes; tremor; fæx alvi & urina interceptæ, vel albæ, urina cruda; convulſio; venatus floccorum volitantium; oculi pulverulenti; dentium ſtridor; ἀδιψία plerumque convulſionis prænuncia; permutatio ſymptomatum perpetua, ulceris tumentis ſubſidentia, frequentia, ſunt præſagia periculi ſummi & mortis.

Recenſentur jam illa ſigna, quæ in phrenitide ſummum periculum & mortem deſignant. Inter illa autem meritò numeratur *vomitus* ille *æruginoſus*. In *Commentariis* §. 267, ubi agebatur de illis ſignis, ex quibus cognoſcitur, per vulnera capitis cerebrum ipſum læſum vel compreſſum eſſe, dictum fuit, ſuſpectum maximè fuiſſe, ſi ſic affecti bilem vomerent; atque ibidem notatum fuit, cerebro per inſolitum navigationis motum turbato, etiam in ſaniſſimis antea hominibus, æruginoſam bilem evomi; & viciſſim, dum ab alia cauſa circa præcordia talis ſaburra collecta hæret, cerebri omnes functiones miris modis turbari. De quo miro inter cerebrum & præcordia commercio videri poſſunt illa, quæ ad §. 701, dicta fuerunt. Ubi ergo in phreniticis ille vomitus adeſt, novimus, inflammatoriam cauſam cerebrum ipſum penitus turbare, adeòque peſſima quævis exſpectanda eſſe. Diſtinguimus autem facilè, quòd ille vomitus ratione inflammati cerebri fiat, non verò ab acri bilioſo in primis viis fluctuante, per abſentiam illorum ſignorum, quæ primo numero §. 642, recenſentur, ubi de nauſea à ſordibus talibus bilioſis natâ agebatur. Unde ſimul patet ratio, quare *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 267.) dixerit: (*d*) *In capitis doloribus æruginoſi vomitus cum ſurditate & pervigilio, citam inſaniam ſignificant.* Hiſtoriæ autem ægrorum ab *Hippocrate* in *Epidemicorum* libris conſcriptæ, funeſtos eventus vomitûs talis probant. Sic enim *Philiſtes* primo die morbi (*e*) *æruginoſa plura* vomuit; ſecundo die *vehementer inſanivit*: quarto die convulſus fuit; quinto die periit. Alter autem phreniticus

(*a*) Libell. de Pulſib. ad Tyron. Cap. XII. Charter. Tom. VIII. pag. 12.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. xc. Charter. Ibid. pag. 756.

(*c*) Id. Coac. Prænot. n°. D. Charter. pag. 881. Confer. n°. DVII. pag. 882.

(*d*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. IX. Charter. Ibid. pag. 706.

(*e*) Epidem. Lib. III. Comment. II. Text. I. Ægrot. IV. Charter. Tom. IX. pag. 232.

primâ die (*a*) *æruginoſa multa tenuia vomuit, ... multùm deliravit*; ſecundo die *palpitationes per totum corpus*, & nocte ſequente convulſiones adfuerunt. Quarto die obiit.

SPUTATIO FREQUENS ET INDECORA IN ADSTANTES. An ſputatio frequens per ſe phrenitidis ſignum ſit in morbis, dubium videri poſſet. Cùm autem impedito libero humorum circuitu per capitis interiora, tantò major copia ſanguinis urgeat illas partes, quæ à carotidibus externis ramos accipiunt; unde facies illa rubra & vultuoſa, truces oculi, &c, de quibus quarto numero præcedentis paragraphi dictum fuit; non adeo abſonum videtur, & ſalivales glandulas ob eamdem cauſam quandoque ſalivam copioſiorem ſecernere, quam continuò ægri exſcreant. Hinc fortè *Hippocrates* dixit, (*b*) *Screatus frequens, ſi ſanè quoddam & aliud ſignum adfuerit, ſunt phrenitica.* Et paulò pòſt (*c*) ſputationem (πτυελισμὸν) damnavit in phreniticis. Ubi verò in adſtantes ægri ſputa projiciunt, ſummæ proterviæ ſignum eſt, & in bene moratis certiſſimum delirii indicium: ſi enim vel ferox ab homine moderato reſponſum mali ominis ſit in morbis, quantò magìs indecora talis ſputatio. Meritò enim pro axiomate Medico *Jacotius* poſuit, dum textum modò allegatum commentatur, (*d*) *Omnes actiones voluntarias, quæ præter modum ac decorum vel deficiunt, vel exſuperant, phrenitidis eſſe ſigna.*

TREMOR. Quando §. 627, de tremore febrili agebatur, conſtitit, liquidi arterioſi, per encephali arterias movendi, immeabilitatem inter tremoris cauſas recenſeri. Ubi ergo in phrenitide talis tremor obſervatur, novimus, turbari liberum influxum ſpiritunm in nervos muſculis movendis deſtinatos; ſic ut uno momento tollatur ille influxus, momento pòſt præter voluntatis imperium redeat: adeòque conſtat, ad ipſam cerebri ferè medullam morbi effectum pertingere. Patet hinc ratio, quare tremorem tamquam funeſtum in phrenitide damnaverint Medici. Dixit *Hippocrates* (*e*): *Phreniticæ vehementer affectiones tremulæ deſinunt.* Quòd autem hîc non intelligatur, vehementem phrenitidem ceſſare tremoribus obortis, ſatìs patet ex alio loco *Hippocratis*, ubi in vehementi phrenitide (*f*) tremores damnantur tamquam lethales. Unde etiam, utì in *Commentariis* §. 700, dictum fuit, (*g*) *tremulæ, obſcuræ & contrectabiles deſipientiæ valde phreniticæ* habitæ fuerunt *Hippocrati*: & in lethali phrenitide, de qua dictum fuit modò, dum de vomitu æruginoſo ſermo erat, palpitationes illæ per totum corpus ſecundo die aderant.

FÆX ALVI ET URINA INTERCEPTÆ VEL ALBÆ; URINA CRUDA, VENATUS FLOCCORUM VOLITANTIUM. Videantur de his omnibus illa, quæ in *Commentariis* §. 734, & 772, habentur.

CONVULSIO. In *Commentariis* §. 712, probatum fuit, quòd convulſio, inflammationis cerebri ſigna prægreſſa ſequens, ferè lethalis ſit ſemper, quia tunc novimus, ipſam cerebri medullam jam affici. In ægris illis modò memoratis ex *Epidemicis Hippocratis* convulſiones aderant, qui etiam phrenitici mortui ſunt.

OCULI PULVERULENTI. Tenuiſſimo rore ex minimis arterioſis fiſtu-

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. III. Text. LXXV. Ægrot. IV. pag. 298.
(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. VI. Charter. Tom. VIII. pag. 704.
(*c*) Ibid. n°. XII. pag. 708.
(*d*) Jacot. & Holler. Comment. in Coac. Hippocr. pag. 519.
(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. IX. Charter. Tom. VIII. pag 706.
(*f*) Coacar. Prænot. n°. XCIX. Charter. Ibid pag. 857.
(*g*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XXXIII. Charter. Ibid. pag. 722.

lis exhalante oculos detergeri novimus, & humidos ſervari; dum ſimul frequenti palpebrarum nictitatione avertitur quidquid pulverulenti in aere circumvolitantis oculis adhæreſceret: ſimulac autem exhalans ille ros deficit, oculi ſicci & ſqualidi apparent. Docuerunt autem injectiones Anatomicæ, arterioſa vaſa, plurima ex encephalo à ramis carotidum internarum per oculos diſpergi; adeóque meritò tunc concludimus, ſimilem ſiccitatem in capitis partibus internis adeſſe, diſtentis immeabili ſanguine vaſis majoribus, minoribus verò compreſſis & liquido tenuiſſimo orbis. Simul accedit, quòd tales ægri hebetes jaceant fixis & apertis oculis, palpebris vix ampliùs vel rariſſimè conniventibus; unde patet ratio, quare tunc oculi pulverulenti appareant, peſſimo ſemper omine. Videantur & illa, quæ de luctuoſis febre continuâ putridâ decumbentium oculis in *Commentariis* §. 734, dicta fuerunt.

STRIDOR DENTIUM. Quibuſdam hominibus familiaris eſt ille dentium ſtridor, dum dormiunt. Cæteroquin involuntarium & convulſivum motum muſculorum maxillas moventium ſignificat, adeóque meritò mali ominis in morbis habetur. Solicitè hinc monuit *Hippocrates*, (*a*) *ſtridere autem dentibus, niſi quis à puero conſueverit, inſaniam & mortem portendit..... Si verò etiam delirans hoc agat, id jam valde pernicioſum eſt.*

Ἀδιψία PLERUMQUE CONVULSIONIS PRÆNUNCIA. Cùm enim in hoc morbo cauſæ ſitis adſint, ſi non ſitiant tamen ægri, novimus ſenſorium commune penitus turbatum eſſe, adeóque peſſima quævis jurè metuuntur. Videantur illa, quæ in *Commentariis* ſecundæ ſectionis §. 772, de ἀδιψία dicta ſunt.

PERMUTATIO SYMPTOMATUM PERPETUA. Cerebrum eſſe illud organum corporeum novimus, unde motûs voluntarii exercitatio & ſenſuum externorum & internorum actiones pendent: cúmque à ſingulis nervis, per objecta externa mutatis, diſtinctæ cogitationis mutationes producantur; & viciſſim in ſingulis muſculis motus arbitrarii ex nutu voluntatis excitari poſſint; patet omnium & ſingulorum nervorum diſtinctam in cerebro originem eſſe. Natâ ergo inflammatione in capitis interioribus, adeóque impedito vel turbato liquidorum per vaſa cerebri motu in hac illâve parte, diverſiſſima poſſunt excitari ſymptomata, prout variæ nervorum origines ſic afficiuntur. Sic mira phantaſmata delirantium oculis occurrunt, ſonorum ingens varietas auribus percipitur; odorum, ſaporum, &c, miræ mutationes obſervantur, dum ab interna illa & morboſa ſenſorii communis diſpoſitione origines nervorum mutantur. Ubi ergo perpetua horum ſymptomatum permutatio eſt, novimus magìs magíſque turbari ſenſorium commune, & ad alias partes cerebri propagari malum. Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (*b*) *In Phreniticis per initia moderatum eſſe, ſed crebrò permutari, malum id eſt.* Et paulò pòſt, (*c*) *Crebræ in phreniticis permutationes, convulſionem denunciant.* Atque ideo *Galenus* in Commentariis ſuis in hunc textum dixit, (*d*) *Verè igitur in cerebro ipſo transfluxio eſt, aliàs in alia quapiam ipſius parte orta, ſpeciem quidem affectionis ſervans, ſed pro parte affecta, ſymptomata ipſa permutans.* Teſtatur autem *Galenus* ſe vidiſſe ſæpenumero tales phreniticos, (*e*) ſemper quidem deliran-

(*a*) Prognoſt. Comment. I. Sentent. XXI. Charter. Tom. VIII. pag. 604.

(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XII. Charter. Ibid. pag. 708. Confer. Coac. Prænot. n°. XCIV. Charter. Ibid. pag. 857.

(*c*) Ibid. n°. XXVII. pag. 716. Confer. Coac. Prænot. n°. CIII. pag. 857.

(*d*) Ibid. pag. 717.

(*e*) Ibidem.

tes, ſed variatis ſecundùm omnia functionum animalium genera modis. Nunc enim excandeſcebant irâ, paulò pòſt lætabantur; nunc audaciſſimi adſtantes invadebant, mox perterriti, &c. Patet autem ſatìs ex dictis, quare mali ominis hæc ſymptomatum perturbatio habeatur.

ULCERIS TUMENTIS SUBSIDENTIA. Peſſimum hoc ſignum non tantùm in phrenitide, verùm & in aliis morbis notat vitam deficere. Unde *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 158. n°. 7. §. 403. n°. 1 & §. 432.) in *Prognoſticis* enumerans illa, ad quæ Medicum attendere oportet, ut futura in morbis prævideat, monet, conſiderandum eſſe, an fortè æger (*a*) ulcus habeat ante morbum, vel in morbo ipſo natum. Si enim illud ulcus ſiccum fiat cum livido vel pallido colore, moriturum hominem præſagiebat.

6°. A peripneumonia lethalis. A variolis mala admodum; ab ileo lethalis.

A PERIPNEUMONIA LETHALIS. Tunc enim ſolet fieri phrenitis ideo, quòd per inflammatum pulmonem non poſſit tranſire ſanguis cordis dextri, adeóque nec venoſus ſanguis poterit in cordis cavum dextrum libere evacuari; ergo & impedietur ſanguinis à capite per venas jugulares reditus, dum interim arteriæ pergunt ſanguinem ad caput pellere: infarcientur ergo vaſa cerebri, ejúſque functiones turbabuntur; & niſi citò reſolvi poſſit pulmonis hæc inflammatio, brevì pereunt ægri. Cùm autem non niſi in peſſima peripneumonia phrenitis ſequi ſoleat, patet, quare lethalis tunc ſit. Unde *Hippocrates* dixit, (*b*) *A peripneumonia phrenitis, malum.* Atque alibi (*c*) *manus ante faciem attollere, & quaſi muſcas inani operâ venari, & feſtucas carpere, atque floccos à veſtibus avellere* (quæ omnia inſtantis phrenitidis ſigna eſſe antea vidimus) tamquam mala & mortifera damnavit in peripneumonia. Alio tamen in loco, utcumque mitiorem prognoſin videtur habere, dicens, (*d*) *Quicumque verò peripneumonici non purgati ſunt judicatoriis diebus, ſed mente moti quatuordecim dies effugerunt, eos periculum eſt, ſuppuratos fieri.* Ubi tamen notandum, quòd παρακόψαντες dixerit, quo vocabulo ad ſignificandum lene delirium ſæpius utitur.

A VARIOLIS MALA ADMODUM. Dum antequam variolæ erumpunt, in ſtatu nempe contagii, febris valida delirium aut phrenitidem fecerit, nunquam quidem periculo caret; tamen magna ſpes eſt, erumpentibus variolis, unà cum reliquis ſymptomatibus & hoc ceſſaturum. Ubi verò poſt variolarum eruptionem manet ferox & perpetuum delirium, vel naſcitur, ſi in ſtatu contagii non adfuerit, major metus eſt; quia tunc ſuſpicio eſt, puſtulas varioloſas capitis interiora obſidere. Quando autem in confluentibus variolis à reſorpto gangrænoſo ferè tabo putridiſſima & acutiſſima febris accenditur, & phrenitidem facit, facilè patet, tenerrima cerebri vaſa liquidis acribus putridis, rapido motu agitatis, brevì deſtruenda eſſe, adeóque nullam ſpem ſupereſſe. De his omnibus autem poſtea in variolarum Hiſtoria dicetur.

AB ILEO LETHALIS. In morbo hoc à ſummo dolore vigiliam, febres convulſiones ipſas excitari, poſtea in capitulo de *Inteſtinorum inflammatione* pate-

(*a*) Comment. I. Sentent. XXII. Charter. Tom. VIII. pag. 605.

(*b*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. XII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 297.

(*c*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. XXIII. Charter. Tom. VIII. pag. 606.

(*d*) Coac. Prænot. n°. CCCXCVI. Charter. Ibid. pag. 875.

bit. Verùm nunquam in tantam ſævitiem morbus ille evehitur, quin brevì pòſt lethalis gangræna ſequatur, omni dolore ſubitò ceſſante, & delirantibus plerumque ægris. Unde & *Hippocrates* dixit, (*a*) *Ab ileo vomitio, aut ſingultus, aut convulſio, aut deſipientia, malum.*

7°. Inflammatio pauliſper fixa, & aſperitas faucium ad ſuperiora vergens, creat phrenitidem mortiferam, hi palpant, & laborioſi ſunt.

Obſervaverat aliquoties tales caſus celeberrimus *Boerhaavius*, in quibus poſt leviorem anginam, abſque bonis ſignis evaneſcentem, lethalis phrenitis naſcebatur, dum malâ metaſtaſi inflammatio faucium, caput peteret, atque inde hanc prognoſin fecit; cujus tamen & apud *Hippocratem* non obſcura veſtigia inveniuntur. Sic enim habet, utì jam in *Commentariis* §. 772, dictum fuit: (*b*) *In acutis, faucium partes, dolentes ſtrigoſæ, parvæ, & ſuffocantes, quum æger hiaverit, non facilè os tum cogere, tum claudere poſſit, deliria portendunt. Ex his phrenitici, ac perniciosè laborant.* Et in *Coacis Prænotionibus* ſequentia leguntur; (*c*) *Fauces modicè exaſperatæ, & alvus vanis conatibus nitens, frontis dolores, ægri palpando, contrectantes cum dolore; quæ ex his augeſcunt, difficilia ſunt.* Et alibi, (*d*) *In angina, dolores ad caput citra notas* (ἀσήμως,) *cum febre, pernicioſi.* Talibus autem ægris delirium continuum *cum ſtudio* naſcebatur, quod *Hippocrates* longè periculoſius dixit (*e*) illo, quod *cum riſu* fit, utì in *Commentariis* §. 700, dictum fuit, quia inde ſummopere defatigantur ægri. Sic vidit *Boerhaavius* nobilem virginem, quæ dies noctéſque filum per acûs foramen tranſmittere conabatur, donec deficeret. Alia ægra abſque ulla intermiſſione nodos nectebat. Similes plures caſus vidi, ubi ad mortem uſque laborioſi ſemper ægri ſummâ animi attentione exercitata in ſanitate opificia tentabant.

8°. Quæ verſatur circa neceſſaria, peſſima.

Hæc prognoſis in *Coacis Prænotionibus* (*f*) habetur, ejúſque jam mentio in *Commentariis* §. 700, facta fuit. Neceſſaria autem vocantur illa, quæ ad ſuſtinendam vitam, & curandum periculoſum hunc morbum, abſolutè requiruntur. Sic ſi inſidiarum metu tales ægri ſomno abſtineant, tenebricoſo in loco degere nolint, omnem cibum potúmque reſpuant, venenum ipſis propinandum ſuſpicati, &c; ſatìs patet, omnia neceſſariò in pejus ruere debere. Hanc phrenitidis ſpeciem videtur indigitaſſe *Hippocrates*, dum dicit, (*g*) *Ex phrenitide ita perit. In hoc morbo perpetuò delirant, quum nimirum ſanguis corruptus & extra conſuetam agitationem motus ſit. Quúmque deſipiant, nihil quidquam effatu dignum eorum, quæ offeruntur, accipiunt. Procedente verò tempore, marceſcunt & conſumuntur, tum à febre, tum quòd nihil alantur.*

(*a*) Aphoriſm. Sect. VII. n°. x. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 296.
(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. xi. Charter. Tom. VIII. pag. 707.
(*c*) n°. cclxviii. Charter. Ibid. pag. 867.
(*d*) Ibid. n°. ccclxxii. pag. 872.
(*e*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. liii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 285.
(*f*) n°. c. Charter. Tom. VIII. pag. 857.
(*g*) De Morb. Lib. I. cap. ultimo. Charter. Tom. VII. pag. 549.

§. 775. CADAVERA defunctorum à phrenitide exhibuere meninges inflammatas, gangrænam, abſceſſum, ſphacelum cerebri, aut acres rodentes ichores.

Nihil magìs promovet Artem, quàm ſi in morbo quodam, toto decurſu ſolicitè obſervato, poſt mortem in defunctorum cadaveribus indagetur, quæ partes affectæ fuerint, & quænam in illis mutationes contigerint. Sic enim optimè detegitur, an in diagnoſi, prognoſi, & curatione morbi erratum fuerit, nec-ne. Conſtitit autem ex Obſervationibus plurimis optimorum Medicorum, in cadaveribus phrenitide defunctorum apparuiſſe talia indicia, quæ inflammationem prægreſſam docerent manifeſtè. Virgo acutâ febre decumbens cum perpetuo delirio, & ſatìs feroci quidem, in noſocomium deferebatur, atque poſt biduum moriebatur. Defunctæ cranio aperto, oſtendit celeberrimus *Boerhaavius* Auditoribus ſuis, tenuem meningem cerebri totam rubentem & inflammatam, imò & ipſe cortex cerebri, qui naturaliter griſeum colorem refert, adeó rubeſcebat, ac ſi Arte Anatomicâ repleta fuiſſent rubrâ materie ejus vaſa. Si jam conferantur illa, quæ apud *Bonetum* in *Sepulchreto Anatomico*, alióſque Obſervatores habentur, pluribus Exemplis conſtabit, ſuppurationem, gangrænam, ſphacelum, inflammationis validæ non reſolutæ conſuetos exitus, in phrenitide mortuorum cadaveribus deprehenſa fuiſſe. Imò & quandoque contingit, cerebri membranas, inprimis in hominibus ſæpius hunc morbum paſſis, craſſas, duras, & quaſi ſubſcirrhoſas fuiſſe. Sic in homine, qui biennii ſpatio validiſſimam phrenitidem aliquoties paſſus fuerat, & deinde vomicâ hepatis perierat, inventa fuit dura mater cranio fortiſſimè adhærens, longè craſſior & firmior ſolitò, ejúſque proceſſus falciformis ferè in tota ſuî longitudine oſſeus apparebat. Pia mater, robore & firmitate ſimilis erat ferè duræ matri in ſanis hominibus, facillimè ſecedebat ubique à cerebro ſuppoſito, numeroſiſſimis vaſis ſanguine repletiſſimis conſpicua. Cerebrum ipſum longè ſiccius & firmius erat ſolitò; in cerebri ventriculis tamen ſeri copia reperiebatur (*a*). Acres autem & rodentes ichores hîc quandoqne reperti originem debent vel puri, ſtagnatione & morâ corrupto & degeneranti, vel & tabo gangrænoſo. Præterea dum tenerrima hæc vaſcula immeabili liquido infarcta, vel à vicinis vaſculis tumentibus compreſſa, urgentur per febrim velociùs motis humoribus, periculum eſt, ne rumpantur & contentum effundant liquidum; quod collectum & ſtagnans in acrem ichorem facilè converti poterit.

§. 776. EX quibus cunctis elicitur cauſa proxima phrenitidis veræ, inflammatio vera piæ matris, duræque primariò orta. Symptomaticæ verò, inflammatio ſimilis orta à raptu materiæ phlogiſticæ in cerebri meninges.

Phrenitis definiebatur §. 771, non ex intellectu cauſæ proximæ hunc morbum conſtituentis, ſed ex talibus phœnomenis, quæ omnes Medici communi conſenſu

(*a*) Académ. des Scienc. l'An 1706. Mém. pag. 662. 663.

in hoc morbo ſemper adeſſe ſtatuunt; *feroci nempe, & perpetuo delirio à cerebro primariò affecto cum febre acuta, continua.* Poſtquam autem omnia, quæ ad diagnoſin & prognoſin faciunt, ſedulò conſiderata fuerunt, tutò videtur concludi poſſe, utì hâc paragrapho fit, inflammationem meningum cerebri, primariò ortam, conſtituere cauſam proximam phrenitidis veræ. Patet hoc autem evidenter, ſi conferantur illa, quæ de ſignis inflammationis præſentis ad §. 382, dicta fuerunt. Tumor enim ruber, dolor à diſtentis vaſculis, durities & renixus partis affectæ, calor ingens, pulſatio, febris & ejus ſequelæ docebant, inflammationem adeſſe. Verum quidem eſt, quædam ex his ſignis tantùm manifeſtè apparere, ubi inflammatio externam partem corporis obſidet; ſi tamen expenduntur illa, quæ §. 772, phrenitidem veram antecedere probatum fuit, conſtabit eadem omnia in phrenitide adeſſe. Rubor enim faciei & oculorum, facies vultuoſa & turgens, truces oculi, narium ſtillicidium (vide §. 773. n°. 4.) evincunt ſatìs, ſanguinem rubrum diſtendere vaſa majora non tantùm, verùm etiam errore loci minorum vaſorum dilatata orificia ingreſſum, in illorum anguſtiis hærere: unde concluditur, utì tunc demonſtratum fuit, & interiora capitis ſimiliter affici. Calor ingens & internus capitis, cum pulſatione ſæpe tam valida, ut cranium miſeris diſſilire videatur, alterum inflammationis ſignum dat. Febris acuta continua, atque præcedens diſpoſitio inflammatoria, ulteriùs modò dicta confirmant. Unde nullum dubium videtur de hac re ſupereſſe poſſe.

Dolor autem capitis ingens videtur docere, cerebri membranas affectas eſſe, & inprimis duram matrem, quæ, perioſtei interni cranium inveſtientis munus gerens illi vaſis immiſſis & receptis ubique adhæret, adeóque inflammatorio tumore diſtendi nequit, abſque magna diſtractione horum vaſculorum: accedit, quòd duræ matris arteriæ, elaſticis tunicis donatæ, validiùs reſiſtant diſtendentibus liquidis. Fortè & in pia matre ab eadem cauſa dolor excitatur. Cerebri autem corticem erodi, ſecari, &c, abſque dolore poſſe, patuit ex illis, quæ de cerebri fungis in vulnerum capitis Hiſtoria dicta fuerunt. Medullaris autem cerebri ſubſtantia, tutiùs recondita, tardiùs afficitur, atque videtur illico convulſiones facere, utì pariter tunc probatum fuit. Cùm autem ingens capitis dolor phrenitidem veram antecedat, apparet, cerebri meninges affici, priuſquam cerebri functiones adhuc multùm turbentur. Cùm autem pia mater cerebrum involvat, & omnes ejus anfractus ingrediatur, patet inflammationem ejus contiguum non tantùm illi, ſed & vaſis emiſſis continuum, corticem cerebri brevì afficere debere ſimili malo; atque conſtitit ex illis, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt, Obſervationes in cadaveribus defunctorum hoc demonſtraſſe. Interim tamen ſatìs apparet, ſufficere poſſe ſolam piæ matris inflammationem, ut cerebri functiones turbentur; cùm nulla vaſa accipiat cerebri cortex, niſi ex hac membrana; & in *Commentariis* §. 701, probatum fuerit, obſtructionem quamcumque, impeditum influxum, transfluxum, effluxum per cerebrum, majorem velocitatem, ſtagnationem, peſſima deliria producere poſſe.

Ubi ergo primò & primariò affectis inflammatione cerebri meningibus ferox & perpetuum delirium adeſt, dicitur phrenitis vera. Si verò manifeſta inflammationis ſigna in aliis corporis partibus priùs adfuerint, & dein materia phlogiſtica ex his partibus per malam metaſtaſin in cerebri meninges rapiatur, ſymptomatica vocabitur, utì pluribus antea dictum fuit.

§. 777. QUIDQUID has producere poteſt, fungi poterit cauſæ propioris munere (772).

Omnes enim cauſæ inflammationis, in ejus Hiſtoria enumeratæ, huc pertinent, de quibus tunc actum fuit: præcipuè ſi ſimul concurrant talia, quæ generales inflammationis cauſas verſus caput determinant, ut inſolatio, vigiliæ, ira, &c. de quibus omnibus in *Commentariis* §. 772, dictum fuit.

§. 778. QUIN hinc vera diagnoſis utriuſque mali.

Si enim poſt ingentem dolorem internum capitis, cum æſtu valido & febre acutâ continuâ oriatur ferox & perpetuum delirium, eſt phrenitis vera; ubi verò in alia quadam parte corporis inflammationis natæ ſigna apparuerunt priùs, & poſtea caput afficitur, eſt phrenitis ſymptomatica.

§. 779. CURATIO requirit attentionem ad ſequentia.
Phreniticis varices, vel hæmorrhoides fluentes proſunt.
Alvi fluor bonus.
Dolor ad pectus, pedéſque, vel & vehemens tuſſis ſuperveniens ſæpe ſolvit malum,
Ut & hæmorrhagia.

Hoc fuit veterum Medicorum inſtitutum, ut ſolicitè notarent illa, quæ in morbis contingebant; ſícque diſcerent fideli Obſervatione, quibus modis morbi in ſalutem vel interitum tenderent, ut poſtea priora promovere, poſteriora impedire vel mutare, idoneâ medelâ poſſint. Unde *Hippocrates* adeo operoſus fuit in Semeiotica parte Medicinæ, atque ſalutarem Artem tot Regulis Practicis, plurium ſæculorum communi ſuffragio probatis, nobilitavit & auxit; quas tamen ex morborum Obſervatione collegiſſe videtur, utì apparebit unicuique, qui Aphoriſmos cum illis contulerit, quæ in *Epidemicorum* libris habentur. Imò hanc fuiſſe Medicæ Artis originem optimè notavit *Celſus*, ubi de variis Medicorum ſectis agens dicit, (*a*) *nec poſt rationem Medicinam eſſe inventam, ſed poſt inventam Medicinam rationem eſſe quæſitam.* Inter recentiores Medicos, *Sydenhamus*, eamdem methodum ſecutus, plùs promovit Medicinam ſolus, quàm ante illum numeroſiſſimi alii, ſubtiliſſimis ſpeculationibus indulgentes, & cauſas morborum latentiſſimas à priori explicare conati. Fatetur autem ſummus ille in Arte Medica Vir, quòd (*b*) dum morborum genio cognoſcendo incumberet, quidam perierint ægri, quibus ſuccurri potuiſſet, ſi genuinam curandi hos morbos methodum noviſſet priùs: verùm hoc inevitabile eſt, & neminem latet, (*c*) *ſic Medicinam ortam, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu, pernicioſa diſcernentem à ſalutaribus.* Neque has calamitates evitant illi, qui vanis, licèt ſpecioſis, hypotheſibus freti, Medendi

(*a*) De Medicin. Lib. I. Præfation. pag. 9. 10.
(*b*) Sect. I. Cap. II. pag. 43. 44.
(*c*) Celſ. de Medicin. Lib. I. Præfation. pag. 9.

Methodum

Methodum in morbis fingunt, dum interim, neglectâ morborum attentâ Obſervatione, in eodem ſemper luto hærent, neque poſt plurimos funeſtos eventus magis proſunt ægris ſuis, quàm antea.

Antequam ergo de curatione phrenitidis dicatur, operæ-pretium erit videre, quænam profuiſſe in hoc morbo fidelia Obſervata docuerint.

VARICES. Ex illis, quæ hactenus de phrenitide dicta fuerunt, ſatìs patuit, in hoc morbo vaſa encephali urgeri ſanguinis majori copiâ & impetu: adeóque in cura proderunt omnia, quæ nimiam copiam minuunt, & impetum ſanguinis à capite verſus alias partes derivant, qualia jam ad §. 702, in cura delirii febrilis commendata fuerunt. Varix autem vocatur præternaturalis venæ diſtenſio, & omnium frequentiſſimè in partibus corporis inferioribus apparet, ubi ſanguis difficiliùs adſcendere poteſt, ob maximam à corde diſtantiam, & acclivem viam. Ubi ergo venæ crurum in phreniticis varicoſæ fiunt, novimus copiam ſanguinis in his retineri, adeóque minùs ſanguinis ad cor redire, tantóque minùs impleri vaſa ſuperiora. Præterea ad auctam ſanguinis velocitatem compeſcendam per Artem varicoſas venas reddimus leni earumdem compreſſione in artubus, utì in *Commentariis* §. 691, dictum fuit: atque eâdem methodo ad hæmorrhagias nimias compeſcendas Medici uti ſolent cum ſucceſſu, utì in *Commentariis* §. 743, monitum fuit. Patet ergo ratio, quare varices phreniticis proſint. Quinimo tantam ſpem in varicibus poſuit *Hippocrates*, ut maniæ ipſius ſolutionem (*a*) ab illis ſperaverit. An autem præter modò dictos varicum effectus, ex cognita corporis fabrica intelligendos, tumentes venæ crurum regiminis quâdam actione (de qua vide *Commentaria* §. 701.) caput afficere poſſunt? Sequens *Hippocratis* Aphoriſmus tale quid indicare videtur: (*b*) *Qui calvi ſunt, ii varices magni non oboriuntur. Quibus verò calvis exiſtentibus varices ſuccedunt, rurſum capillati fiunt.* Qui hunc textum protervè riſerunt, tamquam penitus abſurdum, & nullam communionem inter capillatam capitis cutim & tumentes crurum venas eſſe ſtatuerunt, videant, an meliùs intelligant, quare circa pubertatis tempus, tumentibus & varicoſis ſæpe factis venis ſpermaticis, in pudendis crines prodeant, in maſculis barba enaſcatur, vox mutetur, &c; atque in caſtratis ſæpe omnia hæc immutentur denuo. Sufficiet Practico, noviſſe, quid ex varicibus natis morborum tempore boni vel mali exſpectandum ſit, licèt connexionem inter cauſam hanc prægreſſam, & comitantem vel ſequentem effectum, non diſtinctè intelligat. Ante pubertatem (*c*) varices in tibiis non exſpectandas eſſe, alibi *Hippocrates* monuit.

HÆMORRHOIDES FLUENTES. Vaſa enim hæmorrhoidalia & carotides arteriæ oppoſitâ directione ſanguinem ducunt, unde revulſio à capite meritò exſpectatur, dum fluunt hæmorrhoides. Notum eſt, pluribus hominibus conſuetum eſſe, ut bis in anno, quibuſdam longè ſæpius, hâc viâ ſanguis evacuetur. Si autem circa illud tempus, quo hæmorrhoides ipſis fluere ſolent, non fiat hæc evacuatio, plerumque vertigine, aurium tinnitu, ſimilibúſque ſymptomatibus affliguntur, quæ leviorem cerebri affectionem docent: quinimo Hiſtoria Medica docet, epilepſiam, maniam, & lethalem apoplexiam ſucceſſiſſe, dum con-

(*a*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 260.
(*b*) Ibid. n°. XXXIV. pag. 270.
(*c*) Coac. Prænot. n°. DXII. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

ſuetus ſanguinis per hæmorrhoides fluxus ſponte vel imprudenti Medelâ intercipiebatur. Sic (*a*) *quum Alcippus hæmorrhoidas pateretur, curari prohibebatur; curatus in inſaniam incidit.* Contravero (*b*) apoplexiæ aut (*c*) maniæ hæmorrhoides ſuccedere, bonum eſſe dixit *Hippocrates* (vide *Commentaria* §. 702.); morbóſque illos hâc viâ ſolvi monuit. Ex quibus omnibus patet, quantùm boni in capitis morbis ab hæmorrhoidibus fluentibus exſpectari poſſit.

ALVI FLUOR BONUS. Materialem febris cauſam, vi febris ipſius ſubactam, ſolutam & mobilem redditam per alvum quandoque expelli de corpore, antea ad §. 594, vidimus; adeóque & hoc reſpectu prodeſſe poſſet alvi fluxus in phrenitide. Verùm, utì tunc ibidem monitum fuit, poſt coctionis ſigna prægreſſa talis alvi fluor tunc apparere debet, cùm idem illud ſymptoma in morborum initio mali ominis ſit, imò & quandoque lethale; utì ad §. 741, dictum fuit. Verùm in hoc morbo non tantùm prodeſſe poteſt alvi fluor, quatenus morboſam materiam evacuat; ſed etiam, dum humoribus huc ruentibus, viſcerum abdominalium vaſa deplentur, & ſanguini impulſo minùs reſiſtunt, impetus & copia humorum pulcherrime à capite avertitur, quod magni momenti eſt in curatione phrenitidis. Docuerunt autem veterum Medicorum Obſervata, alvi fluorem prodeſſe illis morbis, in quibus nimis urgebantur vaſa capitis. Sic ophthalmicis utilem eſſe diarrhœam in *Commentariis* §. 720, vidimus: (*d*) *capitis concuſſiones & aurium ſonitus, ſanguinem effundunt; aut mulieri menſes deducunt, tum aliàs, tum ſi juxta ſpinam dolor conſequatur. Fortaſſis autem &* (hæc) *dyſenterica.* Ex quo textu videtur patere, quòd ſolutionem talium morborum, in quibus vaſa capitis nimis diſtenta erant, æquè exſpectaverit ab alvi fluxu *Hippocrates*, quàm ab hæmorrhagiis. Huc etiam videtur ſpectare alter textus: (*e*) *In febribus ſecundùm venam, quæ eſt in collo, pulſus ac dolor in dyſenteriam deſinit.* Verùm alibi mirum recurſum à capite verſus alvum, & viciſſim ab alvo verſus caput notat; cujus rei antea in *Commentariis* §. 722, mentio facta fuit. Sic autem habet, (*f*) *Quibus bilioſæ ſunt dejectiones, hæ ſuccedente ſurditate ceſſant; & quibus adeſt ſurditas, hæc obortis bilioſis dejectionibus ceſſat.* Monet autem *Galenus* in Commentariis ſuis in hunc textum, hîc non intelligi confirmatam, & ſæpe ſanatu difficillimam, ſurditatem, ſed talem, (*g*) *quæ repentè in febribus, aut aliter, oritur.* Ex quibus omnibus apparet, in capitis morbis multùm boni ab alvi fluore poſſe exſpectari, atque ideo etiam utile judicavit *Hippocrates*, ſi maniæ (*h*) dyſenteria ſuccederet.

DOLOR AD PECTUS PEDESQUE, &c. Quando §. 772, de phrenitide ſymptomatica agebatur, notatum fuit, certiſſimis conſtare Obſervationibus, inflammationem in quadam corporis parte, etiam remotiſſimâ à capite, natam, poſſe periculoſâ metaſtaſi caput petere, priori loco relicto; atque tunc recenſita fuerunt illa ſigna, quæ docebant, tale malum metuendum eſſe. Nemini ergo mirum videbitur, quandoque & à capite metaſtaſin fieri verſus alias partes, cùm

(*a*) Epidem. Lib. IV. Text. LI. Charter. Tom. IX. pag. 331.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCCLXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 880.

(*c*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 260.

(*d*) Coac. Prænot. n°. CLXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 861.

(*e*) Ibid. n°. CXXV. pag. 858.

(*f*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXVIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 150.

(*g*) Ibidem.

(*h*) Ibid. Sect. VII. n°. V. pag. 294.

inſigni ſæpe levamine periculoſi hujus morbi; præcipuè ſi non ad viſcera alia, ſed ad femora aut crura, remotiſſimas à capite partes, derivatio fiat. Unde (*a*) *dolores, ſi ad inferas dilabuntur partes, toleratu faciles*, dixit *Hippocrates*. Capitis autem morbos ad pectus quandoque transferri indicare videtur alter apud *Hippocratem* locus, ubi ſic habetur, (*b*) *Quemcumque partium ſuperiorum dolorem, genuum aut coxendicum dolor, aut anhelatio* (aſthma) *oborta, hæc omnia ſolvit.* Imò in ipſa mania aliquid boni inde exſpectaſſe videtur, dum dicit, (*c*) *ex inſania* (mania) *ad raucedinem cum tuſſi fit abſceſſus.*

Confirmantur autem modò dicta illis, quæ in ægrorum Hiſtoriis, ab *Hippocrate* deſcriptis habentur. Ita in *Herophonte*, (*d*) *qui præter exſpectationem ſoſpes evaſit* à periculoſiſſimo morbo, aderant vigiliæ, quintâ die morbi ſurditas, ſextâ die delirium. Verùm octavâ die doluit inguen, dein ad utramque tibiam dolores acceſſerunt, ſed & prorſus reſipuit æger, nox toleratu facilis fuit, & urinæ, quæ antea tenues & nigræ fuerant, meliùs coloratæ erant, & aliquid ſedimenti habebant. Poſtquam autem nonâ die, imperfectâ criſi judicatus fuerat, poſt quinque dies rediit febris acuta cum ſurditate; verùm tertiâ poſt recidivam die crura dolor invaſit cum ſurditatis imminutione. Ita etiam in virgine, quæ *Abderæ* in templi veſtibulo decumbebat, ſurditate & delirio in febre acutâ laborante, notatur, quòd vigeſimâ die morbi pedum dolor ortus fuerit, ſed & ſimul ſurditas & delirium ceſſabant; monétque, quòd, poſtquam in omnibus perfectè judicata eſſet ægra, (*e*) *pedum dolor aliquantulùm moratus eſt.*

UT ET HÆMORRHAGIA. Antè jam aliquoties monitum fuit, narium hæmorrhagiam intelligi, quando ſimpliciter abſque ullo addito hæmorrhagiæ vocabulum uſurpatur, quia omnium frequentiſſimè in morbis acutis per hanc viam facta ſanguinis evacuatio occurrit. Cùm autem in phrenitide arteriæ capitis impetu & copiâ ſanguinis validè urgeantur, patet ratio, quare toties in hoc morbo narium hæmorrhagia fiat. Plurima enim ex illis ſignis, quæ narium hæmorrhagiam præſagiunt, (vide §. 741,) in phrenitide jam adſunt. Illo autem tempore dum adeſt narium hæmorrhagia, ſanguis per carotidum arteriarum truncos pulſus majori copiâ derivabitur verſus externæ carotidis ramos, ubi jam minor reſiſtentia eſt; adeóque dabitur occaſio, ut inflammatoriâ denſitate immeabilis ſanguis in encephali vaſis hærens, minuto impetu liquidi à tergo urgentis, in majores truncos repellatur (vide §. 400. n°. 1.), ſícque obtineatur inflammationis reſolutio. Cùm autem injectiones Anatomicæ docuerint, ab interna carotide ramos arterioſos per nares internas diſpergi, ſi talis arteria aperta ſanguinem funderet, quàm proximè à locis obſtructis & inflammatis revulſio fieret. De illis autem ſignis, quæ ſalutarem talem narium hæmorrhagiam præcedere ſolent, in *Commentariis* §. 741, dictum fuit, ubi omnia, quæ circa hanc rem præcipuè notanda ſunt, habentur.

Plurima jam ſpontaneâ narium hæmorrhagiâ ſanatæ phrenitidis Exempla in Hiſtoria Medica habentur. Verùm *Zacutus Luſitanus* auſus fuit artificioſam talem evacuationem inſtituere, dum belli ducem juvenem & quadratum ac ſanguine

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 781.
(*b*) Epidem. Lib. II. Sect. VI. Text. VIII. Charter. Tom. IX. pag. 191.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCCLXXXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 880.
(*d*) Epidem. Lib. I. Comment. III. Text. III. Ægrot. III. Charter. Tom. IX. pag. 103.
(*e*) Ibid. Lib. III. Comment. III. Text. LXXVIII. Ægrot. VII. pag. 301. 302.

turgentem; curabat validâ laborantem phrenitide. Juſſit enim quidam ex adſtantibus, qui ſuavi cantu ferocientem mulcebat ægrum, ut pennam ad radicem multùm fiſſam, & in ſtellæ effigiem formatam, nari intruderet ac fortiter circumduceret: quo facto copioſiſſima facta fuit ex nare dextra hæmorrhagia tam fauſto cum effectu, ut à periculoſo morbo convaleſceret æger, ſuccedente poſtea ſudore & alvi fluxu (*a*).

Notandum autem, quòd & ſudores critici quandoque in phrenitide ſalutares obſervati fuerint, ſive ſoli, ſive unà cum narium hæmorrhagia. Unde dixit *Galenus*, (*b*) *Judicat & phrenitidem ſudor bonus, & præcipuè ſi ex capite multus & calidus fluxerit, ſudante ſimul reliquo corpore. Contingit autem aliquando, quòd etiam per ſanguinem è naribus fluentem, phrenitis firmiter* (βεβαίως) *judicatur.* Sic & apud *Lucianum* (*c*) habetur, quòd Abderitanis phreniticis (vide §. 773.); circa ſeptimum diem largâ narium hæmorrhagiâ febris ſoluta fuerit; quibuſdam etiam copioſus ſudor circa idem tempus ortus, ſimilem effectum præſtiterit.

§. 780. PHRENITIS vera requirit citiſſimè validiſſima remedia, quibus tolli poſſit inflammatio ad cerebri arterias orta.

Vidimus §. 776, veram phrenitidem eſſe inflammationem veram meningum cerebri, imò & quandoque idem malum ad corticis cerebri ſubſtantiam pertingere. Ex illis autem, quæ in Hiſtoria inflammationis dicta fuerunt, conſtitit, triplicem eſſe inflammationis exitum, in reſolutionem nempe, gangrænam vel ſphacelum, & ſuppurationem. Facilè autem patet, ſolam reſolutionem hîc locum habere poſſe, cùm ſuppurationis hîc natæ lethalis ferè ſemper eventus ſit; multò magìs adhuc gangrænæ. Verum quidem eſt, in capitis vulnerum Hiſtoria plurimis Obſervationibus conſtitiſſe, cerebri ſubſtantiam per vulnera lædi ſuppuratione, putredine, erodentibus, &c; conſumi poſſe notabilem ejuſdem partem, ſuperſtite vitâ, non tantùm, verùm etiam in integrum quandoque reſtitutis omnibus cerebri functionibus: ſed ſimul tunc via patebat, quâ poſſent exire illa, quæ corrupta erant. Ubi autem phrenitidem veram ſuppuratio ſequitur, pus retentum, morâ acrius factum, pulpoſam encephali ſubſtantiam brevì deſtruet. Ad inflammationis autem reſolutionem, utì §. 386, dictum fuit, requiritur, ut humor fluens blandus ſit, motus ejus ſedatus, atque cauſa obſtruens non nimis ſolidata, ſimúlque obſtructio parva ſit. Cùm autem febris acuta continua phrenitidem veram comitetur (vide §. 771.), impetuoſus adeſt humorum motus, & ſubita humorum degeneratio metuenda eſt; ſimúlque immeabilis ſanguis magìs magíſque anguſtiis vaſorum impingitur, unde omni ferè momento augetur reſolutionis difficultas. Accedit, quòd obſtructa vaſa tumentia & dilatata comprimant vicina minora, & expreſſo liquido contigua latera concreſcere faciant, unde poſtea immedicabiles cerebri functionum læſiones manent. Hinc patet, morbum hunc citiſſimam validiſſimorum remediorum applicationem requirere, cùm ex ſua natura adeo periculoſus & citò lethalis ſit.

(*a*) Zacut. Luſit. Obſerv. XII. pag. 22.
(*b*) De Criſib. Lib. III, Cap. 11. Charter. Tom. VIII, pag. 430.

(*c*) Capit. cui titulus, *Quomodo conſcribenda ſit hiſtoria.* Tom. I. pag. 657.

§. 781. QUÆ petenda maximè ex curatione inflammationis in genere, obſervatis híſce. Venæ-ſectio inſtituenda larga, per amplum vulnus, aut plures venas ſimul, in pede, jugulo, fronte. Diluentia ex decoctis antiphlogiſticis, nitroſis affatim exhibenda. Dein purgantia antiphlogiſtica, cum multo potu diluente nitroſo danda. Clyſmata ſimilia, additis laxantibus. Anus fovendus, hæmorrhoides fricandæ foliis ficûs, &c, vel evacuandæ hirudinibus. Collutoria, gargariſmata lenia revocanda in crebrum uſum. Nares, oculi, aures fovenda. Caput radendum. His præmiſſis, neque cedente malo, opiatis utendum, pediluvia, epiſpaſtica levia, cucurbitæ, ad inferiora applicanda. Corpus moderato frigore reficiundum, & erectum tenendum.

Quando de curatione inflammationis, quæ per reſolutionem fit, agebatur (vide §. 395,) memorabantur indicationes curatoriæ ſequentes. Impedire ulteriorem læſionem vaſculorum, & tollere illam, quæ jam facta eſt; deinde materiæ obſtruenti fluiditatem conciliare unà cum lenitate (blanda enim humorum indoles ad inflammationis reſolutionem requiritur). Vel denique, ſi in fluorem redigi non poſſent maſſulæ obſtruentes, hæc ſpes adhuc ſupererat, ut, impetu minuto urgentis à tergo liquidi, vaſa obſtructa propriâ contractilitate retroprimerent maſſulas obſtruentes in vaſa majora. Patuit autem tunc ex illis, quæ ad §. 396. 397. 398. 400, dicta fuerunt, ad omnes illas indicationes requiri ſanguinis miſſionem. Ergo,

VENÆ-SECTIO INSTITUENDA LARGA, &c. Probatum enim fuit §. 141, ut impactum obſtruens retropellatur, nihil efficacius eſſe magnâ & ſubitâ ſanguinis miſſione. Sed & ſimul ingens calor internus capitis, phrenitidem veram antecedere ſolitus (vide §. 772.) minuitur, utì in cura caloris febris §. 691, & ſequentibus demonſtratum fuit, nimiáque vaſorum plenitudo tollitur. Damnaverat quidem *Aſclepiades* in hoc morbo venæ-ſectionem; namque (*a*) *perinde eſſe dixit his ſanguinem mitti, ac ſi trucidentur.* Verùm utì optimè monuit *Celſus* (*b*), phrenitis nunquam eſt niſi cum valida febre; atque *Aſclepiades* erat in illa opinione, nunquam ſanguinem rectè mitti, niſi in febris remiſſione, atque ideo damnabat in hoc morbo ſanguinis miſſionem; de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 610, de minuendo per venæ-ſectionem febris impetu habentur. Interim tamen & *Aretæus* (*c*) videtur largam ſanguinis miſſionem in hoc morbo formidaſſe, quia nempe metuebat ſyncopen, in quam præ reliquis hunc morbum pronum eſſe credebat. Fortè etiam & hæc ſuberat ratio, quòd cerebrum pro exſangui & frigida parte haberet, atque ideo illius morbis validam ſanguinis miſſionem minùs utilem putaret. Suadent ferè hoc ſequentia, quæ apud illum habentur: (*d*) *Verumtamen audaciùs vena ſolvenda eſt, ſi à præcordiis, non à capite morbus oriatur: ibi enim vitæ principium eſt. Caput verò ſenſus nervorúmque originis,*

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. III. Cap. XVIII. pag. 150.
(*b*) Ibidem.
(*c*) De Curation. Morbor. acutor. Lib. I. Cap. I. pag. 73.
(*d*) Ibidem.

locus eſt, ſanguinémque potiùs à corde trahit, quàm aliis diſtribuit, &c. Chemici poſtea ſuis arcanis mira ſe in hoc morbo facere poſſe jactitârunt, ſulphure nempe vitrioli narcotico, quo furoris ſaltem inducias, ſi non integram ſanationem, impetrare valerent. Verùm donec docuerint, ſe inflammationem in manu natam his aut ſimilibus curare poſſe, nemo prudens in ancipiti hoc & citò lethali morbo fidem dabit.

Cùm autem, utì §. 779, dictum fuit, Obſervatis conſtiterit, per hæmorrhoides, oppoſitâ quàm maximè à capite directione, fluentem ſanguinem profuiſſe phreniticis, atque etiam per nares factam hæmorrhagiam frequentiſſimè ſolviſſe hunc morbum, utramque Naturæ Methodum imitati ſunt Medici, dum & in pede: & in jugulo aut fronte venas ſolverent; imò & quandoque in vehementiſſima phrenitide plures ſimul venas aperirent, ut & ſubita inanitio & efficaciſſima ſimul revulſio fieret, ad animi deliquium uſque inſtitutâ tali evacuatione, quam tamquam ſummum remedium (*a*) *in maximis inflammationibus, ardentiſſimis febribus, & doloribus vehementiſſimis* habuit *Galenus*, utì ad §. 141, dictum fuit. Verùm, utì ibidem monitum fuit, audax talis ſanguinis miſſio nunquam, niſi præſente Medico, fiat, qui pulſum tangens, dum ſanguis apertis venis fluit, facilè videbit, quouſque cum prudentia hoc tentari poſſit.

Meritò ergo ſanguinis miſſio in phrenitidis veræ curatione (*b*) *primum omnium & maximum futurum præſidium* habetur à *Tralliano*, qui & ſatìs largam copiam educi curabat ideo, quia moleſtum erat furentibus ſæpe his ægris ſanguinem detrahere; unde *tantùm initio evacuabat, quantùm & ſatìs erat futurum, etiamſi ſecundâ vice iterum mitteretur;* & quidem feliciſſimo eventu ſe hoc præſtitiſſe teſtatur, apertâ frontis venâ.

Cùm autem ſolutâ in naribus arteriâ omnium feliciſſimè ſolvi phrenitidem conſtet, ſi largâ copiâ ſanguis effluxerit, auſi fuerunt & Medici arteriam lanceolâ pertundere, ut ſic & ſubita inanitio, & potentiſſima revulſio impetûs & copiæ ſanguinis ab encephalo fieret. Temporalis arteria ſolet tunc eligi, quia & pulſu ſatìs conſpicua eſt, & commodè poſt ſanguinis eductionem ad ſuppoſitam calvariam comprimi poteſt, & ſic & tutò factum vulnus conſolidari. Quænam autem in arteriotome obſervanda ſint, apud (*c*) *Dioniſium* alióſque videri poteſt.

DILUENTIA, &c. DEIN PURGANTIA ANTIPHLOGISTICA, &c. Videantur de his illa, quæ in cura inflammationis §. 396, & ſequentibus dicta fuerunt.

CLYSMATA SIMILIA, &c. Illa enim purgantium antiphlogiſticorum; quæ ore aſſumta fuerunt, operationem accelerant, & laxando vaſa inteſtinorum impetum & copiam humorum à capite revellunt. Simul etiam pulchrum uſum habent in minuendo febris impetu, utì in *Commentariis* §. 610, dictum fuit, adeóque omni reſpectu proſunt.

ANUS FOVENDUS, HÆMORRHOIDES FRICANDÆ, &c. Fluentes enim hæmorrhoides phreniticis utiles eſſe §. 779, vidimus. Hinc laxando fomentis & clyſmatibus has partes tentamus hæmorrhoides provocare; ubi au-

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XXXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 40.
(*b*) Lib. I. Cap. XIII. pag. 48.
(*c*) Cours d'Opérations de Chirurgie Démonſtrat. VII. pag. 407. 408.

tem jam protuberare incipiunt, tunc aſperis foliis ficûs fricantur, donec ſanguinem ſtillare incipiant; vel & hirudinibus applicatis aperiuntur. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 702, habentur.

COLLUTORIA, GARGARISMATA, &c. NARES, OCULI, AURES, FOVENDA. Omnibus enim illis carotidis externæ rami per has partes diſperſi laxantur, adeóque impetus & copia ſanguinis à partibus capitis internis avertitur. Simul etiam nares, humectando vaſa ibi poſita, optimè diſponuntur ad ſalubrem in hoc morbo hæmorrhagiam. Videantur illa, quæ de applicatione medicamentorum emollientium ad caput in cura delirii febrilis §. 702, dicta fuerunt; utì etiam quæ in curatione febris ardentis §. 743, circa hanc rem habentur.

CAPUT RADENDUM. Abraſis enim capillis tota capitis cutis maximè perſpirabilis redditur: quem effectum à capitis raſione in phrenitide exſpectaſſe videtur (*a*) *Cælius Aurelianus*. Gratum certè refrigerium capiti ſic conciliatur, & inſignem quamdam mutationem percipere ſolent ægri; & quidem tantam, ut ab illa aliquid metuiſſe videatur *Aretæus*, dum ſic monuit, (*b*) *tondere caput neceſſe eſt, ſi longiſſimi crines ſint, primùm dimidios; ſi breviores ad cutim*, tonderi poſſe. *Sydenhami* tamen Obſervatis (*c*) conſtat, nullùm in hac re diſcrimen eſſe; & teſtatur, ſe ſemper hoc præcepiſſe, & quidem pulcherrimo cum ſucceſſu. Abraſis autem capillis, pileolo impoſito, caput à frigore externo munivit, monétque, ſe nullum emplaſtrum raſo capiti applicuiſſe: quidam enim hoc commendant, ſed oleoſa omnia & pinguia cuti adhærentia perſpirationem minuunt, quæ hoc in caſu liberrima requiritur. Capitis raſionem *Celſus* (*d*) pariter in phrenitidis curatione commendavit. Patet autem ſatìs, difficillimum hoc factu ſæpe eſſe, dum ægri peſſimè furunt; adeóque præſtaret hoc jam facere, dum ſigna docent, phrenitidem metuendam eſſe.

HIS PRÆMISSIS, NEQUE CEDENTE MALO, OPIATIS UTENDUM. Poſtquam omnibus modò memoratis remediis, ſic minutus fuerit impetus humorum, atque adeo diluta & ſoluta liquida, ut optima ſpes ſit, blandâ reſolutione tolli poſſe inflammationem caput internum obſidentem, atque jam ſigna docuerint, morbum miteſcere, dum interim tamen adhuc delirium, vel noxiæ adeo vigiliæ in hoc morbo, manent, tunc opiata uſum habent, non priùs, utì optimè *Sydenhamus* (*e*) monuit. A lenioribus autem anodynis incipere ſolent Medici, ſenſim ad fortiora pergendo, ſi priora non ſuffecerint. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 702, de uſu ſimilium in curando delirio febrili dicta fuerunt.

PEDILUVIA, EPISPASTICA LEVIA, CUCURBITÆ, &c. Omnibus enim his laxantur vaſa partium inferiorum, vel, leni irratione, verſus hæc loca major copia humorum ducitur, adeóque à ſuperioribus revulſio fit. Videantur illa, quæ de revellentibus impetum ſanguinis ad alias partes in *Commentariis* §. 396. n°. 4, habentur; utì etiam quæ in *Commentariis* §. 702, de eorumdem uſu dicta fuerunt. Interim tamen cavendum eſt, ne inferioribus corporis partibus

(*a*) Acutor. Morb. Lib. I. Cap. x. pag. 30.

(*b*) De Curation. Morbor. Acut. Lib. I. Cap. I. pag. 76.

(*c*) Schedul. Monitor. de novæ febris ingreſſu. pag. 660.

(*d*) De Medicin. Lib. III. Cap. XVIII. pag. 150.

(*e*) Sect. I. Cap. IV. Art. II. n°. III, ubi de Phrenitid. pag. 81.

applicentur talia, quæ motum humorum per totum corpus acriori ſtimulo incitare poſſent.

CORPUS MODERATO FRIGORE REFICIUNDUM, ET ERECTUM TENENDUM. Quantùm hoc proſit in moderando nimio febris impetu, in *Commentariis* ad §. 610, dictum fuit; atque etiam §. 698, probatum fuit, lecti & aeris clauſi calorem ſummopere nocere in omnibus morbis, in quibus nimius æſtus adeſt. Erectus autem ſitus corporis facit, ut non adeo impetuosè ſanguis caput urgeat: videmus enim ſanis hominibus, dum per aliquot horas, horizontali corporis ſitu, in lecto decubuerunt, caput tumere; qui tumor brevì evaneſcere ſolet, dum per aliquod tempus erectus ſitus corporis fuit. Sæpe contingit, phreniticos peſſimè furentes, dum lecto incarcerantur, placidos penitus reddi, dum erecto corpore, modicè tantùm veſtibus tecto, in ſedili ſedent. Tantì autem fecit hoc ægrorum regimen *Sydenhamus*, ut paſſim in ſuis operibus ubique inculcaverit, in morbis acutis inflammatoriis curationis totam felicitatem inde ferè pendere: & in ultimis ſuis ſcriptis, quæ ingraveſcente jam ætate edidit, ulteriùs confirmavit, & inprimis quidem in phrenitide hoc neceſſarium dixit: (*a*) *Hoc enim, in ſtatu quantùmlibet ſanguinis detrahatur, quantùmvis leviter tegatur corpus, quicumque demum liquores refrigerantes ingerantur, non priùs ſedabitur febris, quàm æger ſe lectulo interdiu abſtinuerit. Cùm calor circumambientis aeris, inter ſtragula concluſi, ſanguinem plùs ſatìs exagitet, & procumbentis corporis ſitus vehementiori impetu eumdem in caput impingat.*

Hæc ſunt remedia, quæ cognita morbi indoles & ſalutaris uſus docuerunt prodeſſe in hoc morbo, & à quibus citò applicatis curatio exſpectari poterit inflammationis, in cerebri meningibus natæ, per reſolutionem.

Hoc tamen monendum videtur, quòd, ſedato jam febris impetu, ſæpe adhuc ſuperſit delirium, coma, debilitas ingens, aliáque ſymptomata quæ cerebri functiones adhuc perturbatas eſſe docent. Non tamen ideo venæ-ſectionibus, purgantibus, aliíſque vires debilitantibus remediis utendum eſt, ut tales ſævi hujus morbi reliquiæ tollantur; ſed blando victu, quiete, ſitu corporis erecto, &c; ſenſim hæc cedere ſolent. Reſolutâ enim inflammatione nondum vaſa, per impetum vitalis liquidi loca obſtructa urgentis nimis diſtracta, priſtinam dimenſionem ſtatim recuperaverunt, adeóque ſæpe per notabile tempus adhuc turbatus manet æquabilis humorum per vaſa encephali motus, donec ſenſim acquiſito robore diſtractæ fibræ vaſorum priorem firmitatem acquirant. Cùm autem tenerrima ſint encephali vaſa, utpote in pia matre & cortice cerebri elaſticis tunicis deſtituta; patet ratio, quare ſæpe talia ſymptomata poſt veram phrenitidem diu adhuc maneant. Videantur illa, quæ de hac re dicta ſunt in *Commentariis* §. 397, ubi probatum fuit, propriam vim fibrarum, dum cauſæ diſtrahentes ceſſant vel minuuntur, priſcam formam reſtituere, dum interim nutritio vires reddit.

(*a*) Schedul. monitor. de nov. febr. ingreſſ. pag. 659. 660.

§. 782.

§. 782. SI verò phrenitis ab alio morbo inflammatorio jam facto oritur, ante omnia attendendum, an genius ejus mali patiatur adhiberi modò dicta (781); ſi non, tum curanda ex methodo illi morbo debita, ſemper additis derivantibus, & topicis remediis.

Maximi momenti in Praxi hoc monitum eſt, ut nempe in cura phrenitidis ſymptomaticæ attendatur ad genium morbi primarii, ex quo phrenitis orta fuit. Utì enim ſtatim vidimus, phrenitidis veræ curatio largam venæ-ſectionem, & repetendam quandoque audacter poſtulat, unà cum valida alvi evacuatione per purgantia antiphlogiſtica. Verùm non omnibus morbis acutis hæc curatio prodeſt; & quandoque obſervantur febres epidemicæ, inflammatoriæ quámvis, quæ repetitam venæ-ſectionem non ferunt abſque noxa: quin etiam conſtitit in talibus febribus, nequidem phrenitidi ſymptomaticæ per validas & repetitas evacuationes ſuccurri poſſe, ſed ſenſim poſtea unà cum morbo principe evaneſcere hoc ſymptoma. Tales erant febres epidemicæ continuæ à *Sydenhamo* (*a*) deſcriptæ, quæ annis 1673, 1674, 1675, Londini graſſabantur. Quámvis enim atrox capitis dolor, & laterum dolores frequentes in his febribus, ſanguíſque eductus pleuriticorum ſimilis cruori, docerent ſatìs, non inflammationem mediocrem his febribus ſubeſſe, obſervavit tamen *Sydenhamus*, quòd (*b*) repetitâ venæ-ſectione non levarentur ægri. Cùm autem in his febribus promptiſſima metaſtaſis ad caput fieri ſoleret, enematum uſum ſubſtituebat repetitæ ſanguinis miſſioni, quam morbi natura non ferebat; ſícque feliciſſimè curabat phrenitidem ſymptomaticam in his febribus natam, dum poſt venæ-ſectionem, atque unius vel alterius enematis injectionem, vitrioli ſpiritum cereviſiæ tenui inſtillabat, & pro potu ordinario ægris exhibebat. Nullam autem aliam methodum profuiſſe in hoc caſu teſtatur (*c*). Similia notavit & in alia febrium continuarum epidemicarum ſpecie *Sydenhamus* (*d*), in quo morbo ſumma proclivitas erat, ut materia febrilis malâ metaſtaſi caput peteret; & hoc etiam peculiare notabatur, quòd, ſimulac tali metaſtaſi factâ, phrenitis invaleſceret, tunc nulla ampliùs ſupereſſent febris indicia. Obſervavit autem, neque hanc febrium ſpeciem (*e*) iteratas ſanguinis miſſiones ferre, unde poſt unicam venæ-ſectionem purgans antiphlogiſticum dabat, alternis diebus ad tertiam vicem repetendo, ſimul exhibito horâ ſomni (*f*) levi diacodiato poſt ſingulas purgantis remedii doſes. Spiritus autem vitrioli uſum in harum febrium curatione non adhibuit, (*g*) *utpote qui, cùm egregiè ſtypticus ſit, minùs convenit morbis omnibus, quorum curatio purgationi innittur.* Monuit autem, quòd phrenitis ſi in hoc morbo (*h*) *ſemel invaluit, nec ſubitò deleri poteſt, nec tutum eſt repetitâ ultra limites præſcriptos, vel phlebotomiâ, vel purgatione, ejuſdem curationem aggredi; tandem verò ſuo tempore, ſuâque ſponte ope dicti regiminis recedet.* Ita etiam ad phrenitidem ſymptomaticam compeſcendam in variolis talem methodum adhibuit *Sydenhamus*, quæ in aliis caſibus minimè conveniret. Decenni enim puero, (*i*) cui ſtragulorum pon-

(*a*) Sect. V. cap. 11. pag. 277, & ſequ.
(*b*) Ibid. pag. 280.
(*c*) Ibid. pag. 289.
(*d*) Schedul. monitor. de nov. febr. ingreſſ. pag 651, & ſequ.
(*e*) Ibid. pag. 653.
(*f*) Ibid. pag. 654.
(*g*) Ibid. pag. 657.
(*h*) Ibid. pag. 660.
(*i*) Diſſertat. Epiſtolar. ubi de variol. pag. 466, 467.

dere, & calidis remediis adhibitis, in primo ſtadio variolarum debita illarum eruptio non tantùm impediebatur, verùm & talis aderat furor, ut totis adſtantium viribus vix lecto coerceri poſſet, dedit ſtatim unciam mediam ſyrupi de meconio; cúmque nihil proficeret, poſt horæ ſpatium, ſimilem doſin dari juſſit; atque nondum minutis ſymptomatibus, debuit eamdem doſin repetere, donec uncias duas cum dimidia aſſumſiſſet puer; túncque felici eventu ſedatæ ſunt illæ turbæ, & poſtea convaluit æger.

Hæc ſufficient, ut demonſtretur, quantùm variet phrenitidis ſymptomaticæ curatio pro diverſa indole morbi primarii, unde ortum duxit. Cùm autem periculoſa ſemper ſit in morbis talis in cerebrum metaſtaſis, nunquam nocebit derivantibus verſus alias partes uti, & topicis remediis calorem nimium in capite minuere. Ubi ergo novimus ex genio cognito morbi epidemici, vel ex ſignis §. 772, enumeratis, talem metaſtaſin metuendam eſſe, clyſmata injicere convenit, balneis, fomentis, inferiores corporis partes laxare, epiſpaſticis eaſdem irritare, ſitu erecto omnem impetum à capite avertere, caput radere, fronti oxycratum applicare, cucurbitas cruribus & femoribus affigere, &c, ut omnibus his Artis moliminibus caveatur ſymptomatica phrenitis, vel ſaltem impediatur ejus augmentum, ſi jam adſit. Omnia enim hæc, vel præcipua ſaltem, adhibuit *Sydenhamus* in hoc caſu, licèt pro diverſitate morbi primarii variâ medelâ uſus fuerit.

A N G I N A.

§. 783. IMPEDITA valde, dolens admodum, vel & impedita & dolens ſimul Deglutitio, atque Reſpiratio, quæ contingit à cauſa morboſa agente in partes binis his functionibus inſervientes, ſupra pulmones, & ſupra ſtomachum poſitas, Angina vocatur.

ANGINA, ab *angendo* dicta, recepto jam apud Medicos uſu, deſignat generali nomine omnes illos morbos, qui impedimento vel dolore partium, deglutitioni vel reſpirationi inſervientium, illas binas functiones ſimul, vel & ſingulas, turbant; ſic tamen ut cauſæ horum morborum ſupra ventriculum vel pulmones hæreant, aliter enim talia mala inter morbos pulmonum aut ventriculi recenſeri ſolent. Simplici hoc nomine omnes illos morbos vocaverunt Latini; verùm apud Græcos, recentiores inprimis, major nominum diverſitas occurrit, imò & quædam confuſio, cùm non omnes eodem vocabulo eumdem affectum deſignaverint. Hinc *Celſus* dixit: (*a*) *Noſtri anginam vocant: apud Græcos nomen, p out ſpecies eſt.*

Apud *Hippocratem* κυνάγχης vocabulum tantùm ferè occurrit; & quando levior affectus erat, (*b*) παρακυνάγχη ipſi dicebatur: cæterùm, quantùm novi, nec συνάγχης, nec παρασυνάγχης meminit. Notum autem eſt, præpoſitionem παρὰ, morborum nominibus præfixam, eorumdem minorem intenſitatem frequenter ſignifi-

(*a*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. pag. 196.

(*b*) De Morb. Lib. III. cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 586.

care. Sic enim parapoplexia pro leviori apoplexia ſumitur, &c. Cùm autem canes, poſt validum curſum anheli, linguâ exſertâ, oculis rubentibus & prominentibus, celerrimè reſpirent; & miſeri ægri peſſimâ anginâ laborantes ſimili ferè modò affecti conſpiciantur; inde videtur κυνάγχης nomen huic morbo datum fuiſſe. Nam (*a*) *ab angina vocata homo ſuffocatur & in faucibus magìs urgeri videtur, neque ſalivam neque aliud quidquam attrahit; oculi affecti ſunt, ac velut ſtrangulatis, prominent, & per eos contentè intuetur, neque eos convertere poteſt.*

Verùm συνάγχης vocabulum apud Medicos Græcos poſt *Hippocratem* occurrit; & quidem vario ſenſu. *Aretæus* enim binas anginæ ſpecies diſtinguens, de quibus ſequenti paragrapho dicetur, illam anginam vocavit ſynanchen quam comitatur (*b*), *inſtrumentorum collapſio, gracilitas major* (quàm) *pro cujuſque natura, & ſtrangulatio vehemens..... anginam* (συνάγχην) *hanc appellamus, quaſi interiùs vergentem & angentem:* contra vero illam ſpeciem, quæ tonſillarum, epiglottidis, faucium, uvulæ, &c, phlegmone diſtinguitur, κυνάγχην (*c*) dixit. Unde etiam monet, ſynanchen in cynanchen verti, dum ſynanche in melius mutata (*d*) *inflammat omnia, quæcumque extrorſum phlegmone impulerit.* Vitioſam enim hîc in textu eſſe tranſpoſitionem vocabulorum, optimè notavit celeberrimus *Petitus* in animadverſionibus ſuis; adeóque loco ὡς συνάγχην ἀπὸ κυνάγχης γίγνεται legendum eſt, (*e*) ὡς κυνάγχην ἀπὸ συνάγχης γίγνεται. Patet ſimul, *Hippocratem* graviſſimam anginam (*f*) cynanches nomine vocaſſe, *Aretæum* verò mitiorem ſic dixiſſe.

Celſus autem nomina recenſens, quæ variis anginæ ſpeciebus à Græcis tribuebantur, nullam κυνάγχης mentionem fecit, ſed illam ſpeciem, quæ abſque rubore aut tumore ullo eſt, (*g*) συνάγχην vocavit; ubi verò lingua faucéſque cum rubore intumeſcerent, &c, monet, quòd talis angina (*h*) ὡς συνάγχη vocaretur, quæ eadem eſt cum cynanche *Aretæi.* Dixit autem, (*i*) *Illis communia ſunt, æger non cibum devorare, non potionem poteſt; ſpiritus ejus intercluditur. Levius eſt, ubi tumor tantummodo & rubor eſt, cætera non ſequuntur, id* παρασυνάγχην *appellant.*

Trallianus verò antiquiſſimos Medicos omnem inflammationis circa gulam ſpeciem generali ſynanches nomine indigitaſſe (*k*) aſſerit; (apud *Hippocratem* tamen, utì dictum fuit, hoc vocabulum non occurrit); poſteriores verò monet quadrifariam diviſiſſe inflammationem circa gulam (utì etiam *Ægineta* (*l*) habet) & diverſis nominibus inſigniviſſe. Internorum enim laryngis muſculorum inflammationem vocabant cynanchen; externorum verò paracynanchen. Ubi verò interiores pharyngis muſculi inflammati erant, dixerunt ſynanchen; ſi exteriores pharyngis muſculi eodem modo affecti eſſent, tunc vocaverunt paraſynanchen.

Aëtius autem (*m*) illam anginæ ſpeciem, quæ à luxata vertebra fit, (de qua §. 818, dicetur) cynanchen vocari à Veteribus dixit.

Ex quibus omnibus patet, quàm diverſo ſenſu hæc vocabula apud Auctores uſurpata fuerint: atque hæc notanda videbantur, ut intelligi meliùs poſſent illa,

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 586.
(*b*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. cap. VII. pag. 5.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 6.
(*e*) Ibid. pag. 6, & 147.
(*f*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 673.
(*g*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. n°. 1. pag. 196.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Ibidem.
(*k*) Lib. IV. cap. I. pag. 219.
(*l*) Lib. III. cap. XXXVII. pag. 39.
(*m*) Tetrabibl. II. ſerm. IV. pag. 483.

quæ de hoc morbo apud Medicos antiquos habentur. Interim tamen commodiſſimum videtur, generali anginæ nomine omnes hos morbos comprehendere, qui vel deglutitionem vel reſpirationem lædunt, vel utramque; ſive impedimento tantùm, vel dolore, vel utriuſque ſimul concurrentibus, hæc læſio contingat, modò cauſa morboſa, binas has functiones lædens, ſupra pulmones & ſtomachum hæſerit. Bifariam autem deinde dividuntur anginæ in illam, quæ cum tumore apparente fit, & quæ abſque ullo tumore deprehenditur. Pro varia autem tumoris anginam comitantis natura, & diverſitate loci à tali tumore occupati, idem morbus varia deinde nomina accipit, utì poſtea videbimus, ſicque optimè diverſæ & ſatìs numeroſæ hujus morbi ſpecies diſtingui poterunt, & curari.

§. 784. CUJUS duplex obſervatur ſpecies; prima ſine ullo ſigno tumoris externi, internìve apparet; altera verò cum aliquo tumore in aliqua parte organorum deſcriptorum (783) deprehenditur ſemper.

Cùm ergo anginæ ſedes occupet omnes illas partes, quæ ab ore ad ventriculum & pulmonem uſque inveniuntur, quarum plurimæ oculis & attactui patent; ipſi ægri vel adſtantes, dum indagant reſpirationis aut deglutitionis impedimentum præſens, vel tumorem quemdam detegunt, vel non, cui adſcribi poſſit morbus. Hinc maximè naturalis anginæ diviſio oritur in illam, quæ abſque ullo ſigno tumoris externè apparentis, vel internè in faucibus conſpicui, invenitur; & alteram, quam tumor quidam ſenſibus detegendus comitatur. Hanc anginæ diviſionem & (*a*) *Hippocrates*, & (*b*) *Celſus*, & (*c*) *Aretæus* notaverunt. Illam autem, quæ abſque ullo tumore conſpicuo fit, tamquam maximè exitialem damnaverunt ommes; atque, utì præcedenti paragrapho dictum fuit, hanc vocavit ſynanchen *Aretæus*: alteram autem, quæ cum tumore, organorum fit, cynanchen. Quinimo adeo exitioſam credidit *Aretæus* priorem illam anginæ ſpeciem, ut mortiferis halitibus (*d*) qui ex chæroniis ſpecubus exhalantes uno momento homines ſtrangulant, comparaverit; atque in ſolo ſpiritu (aere nempe inſpirato) vitium tunc hærere judicaverit, cùm nullum ſignum inflammationis in ulla parte occurreret. Videtur autem in illa opinione fuiſſe, quòd non præexſtiterit in aere, antequam inſpiraretur, talis malignitas (tunc enim omnes ægro adſtantes ſimiliter affici debuiſſent); ſed quod aer inſpiratus in corpore ægri deleteriam talem vim acquireret à latente in ipſo ægro malignitate. Exemplum enim ſimilis effectûs à cane rabido deſumit, qui inſpiratum aerem, quámvis ſaluberrimum, ſic latente in ſuo corpore veneno inficit, ut exſpiratus dein in faciem hominis, dum ſpiritus adducitur, illum rabie inficere valeat. Atque hinc concludit, (*e*) *Talem igitur reſpirationis mutationem interiùs fieri, haud eſt ex iis quæ fieri nequeunt; quandoquidem & alia infinita eorum, quæ in homine ſunt, eamdem ſpeciem cum exterioribus cauſis obtinent. Succi perdentes intra corpus ſunt & exteriùs morbi quoque medicamentis pernicioſis aſſimiles, & à medicamentis talia vomunt, qualia ob febres vomere ſolent.* Patebit autem ex ſequentibus, peſſimam talem, abſque

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. XVII. Charter. Tom. VIII. pag. 673.
(*b*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. n°. I. pag. 196.
(*c*) De Cauſ. & ſign. Morbor. acutor. Lib. I. cap. VII. pag. 5.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibidem.

ullo tumore conſpicuo, ſubitò lethalem anginam, ab inflammatione organorum quorumdam, utì & ab aliis pluribus cauſis contingere poſſe, licèt inſpiratus aer nullum vitium contraxerit.

§. 785. ILLA prior in fine morborum diuturnorum, maximè poſt ingentes & ſæpe repetitas evacuationes, contingit; pallorem faucium, ſiccitatem harum, tenuitatem ſimul, comites habet; quare nervos & muſculos reſolutos plerumque habet; ferè ſemper eſt ſignum imminentis mortis; rarò curatur, & tum tantùm remediis replentibus vaſa vacua bono ſucco vitali, calefacientibus, corroborantibus.

Primò jam agendum erit de illa anginæ ſpecie, quæ ſine ullo ſigno tumoris externi vel interni apparet. Parebit autem §. 801, & 802, ubi de angina inflammatoria dicetur, ab inflammatione interiora laryngis circa ejus ſummitatem, vel & interiorem membranam aſperæ arteriæ, occupante, anginam fieri, quæ nullo ſe manifeſtet tumore; verùm dolor ingens & reliqua inflammationis ſigna peritum Medicum docent, latere tale malum. Alia autem ejus ſpecies obſervata fuit, pariter admodum periculoſa, & ferè lethalis; in qua pallor faucium, ſiccitas, & tenuitas earumdem apparent, abſque ullo ſigno latentis in interioribus partibus inflammationis. Quandoque quidem aliquis dolor & rubor in faucibus apparent, ſed leviora tantùm, neque inde tument partes affectæ, ſed potiùs inſignem ſuæ toroſitatis diminutionem demonſtrant. Rariùs quidem occurrit hæc anginæ ſpecies, & ferè tantùm poſt morbos diuturnos exhauſto corpore, inprimis poſt validas & frequenter repetitas evacuationes, per venæ-ſectionem, purgantia, vomitoria, &c. A talibus cauſis ortam hujuſmodi anginam obſervavit *Sydenhamus*, (*a*) *poſt febres ſive continuas ſive intermittentes, cum deglutiendi primùm difficultate & moleſtia, ſupervenientibus deinceps raucedine, oculis cavis, & Hippocraticâ facie* dictâ, quam in *Prognoſticis*, (*b*) *Hippocrates* deſcripſit, mortis certò imminentis ſignis. Monet autem, funeſto huic ſymptomati producendo longiorem febris moram, cum evacuationibus juſtò copioſioribus ſociam ut plurimùm operam commodaſſe. Notavit & illam anginam *Aretæus*, quæ organorum collapſionem, & majorem gracilitatem, quam (*c*) *pro cujuſque naturâ* habebat, utì ad §. 783, dictum fuit. Verum quidem eſt, quòd ab his cauſis, quæ modò memoratæ fuerunt, non deduxerit ejus originem, ſed potiùs crediderit in ipſo pectore, circa cor & pulmones, latere tunc inflammationem, atque ab extraverſione illius inflammationis aliquid boni exſpectaverit (*d*): interim tamen ſi conferantur illa, quæ de hujus anginæ ſignis habet, manifeſtè patet eſſe eamdem, quam *Sydenhamus* deſcripſit. Dicit enim, (*e*) *Anginam autem* (Synanchen) *collapſio, gracilitas, pallor comitantur: oculi cavi, intus demerſi, fauces & gurgulio retracti, tonſillæ multò magìs ſubſidentes, vociſque privatio.* In illa enim anginæ abſque tumore externo ſpecie, quæ latentem circa laryngem vel in aſpera arteria inflammationem pro

(*a*) Sect. I. cap. I. art. II. n°. III. ubi de tonſillar. dolor & inflammation. pag. 121.
(*b*) Comment. I. Sentent. VII. VIII. IX. X. Charter. Tom. VIII. pag. 591, & ſequ.
(*c*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. cap. VII. pag. 6.
(*d*) Ibid. pag. 6.
(*e*) Ibidem.

cauſa habet, licèt non tumeant fauces vel tonſillæ, tamen naturalem toroſitatem ſuam retinent. Præceps pariter periculum in hoc morbo agnovit *Aretæus* dum monet quòd celerrimè intereant ſic affecti, (*a*) *nonnunquam & antequam Medicum accerſiverint;* vel ſaltem antequam Medicus vocatus Arte ſuâ uti poſſit. Illa autem, quæ *Celſus* de *Synanche* habet, perfectè huic ſpeciei anginæ conveniunt. Dicit enim, (*b*) *interdum enim neque rubor neque tumor ullus apparet; ſed corpus aridum eſt, ſpiritus trahitur, membra ſolvuntur.* Similia his apud *Cælium Aurelianum* (*c*) habentur.

Dum ergo conſiderantur cauſæ prægreſſæ, & ſymptomata hanc anginæ ſpeciem comitantia, apparet, defectu vitalis liquidi collapſa eſſe omnia vaſa, adeóque non adeſſe debitam copiam ſanguinis arterioſi & ſpirituum nervoſorum ad actiones muſculares requiſitam. Cùm autem ad deglutitionem perficiendam tam varii & tam numeroſi concurrant muſculi (*d*), illis jam præ nimia inanitione reſolutis, lethalis hæc anginæ ſpecies naſcitur, quæ rariſſimè curatur. Neque tantùm in morbis diuturnis, verùm etiam in acutis pernicioſis, ante mortem ſimilis anginæ ſpecies quandoque obſervatur. Unde *Hippocrates* pernicioſè laborare dixit ægros, quibus (*e*) *in acutis partes faucium dolentes ſtrigoſæ parvæ & ſuffocantes apparerent.* Ubi notandum, quòd dixerit τὰ κατὰ φαρύγγά ὀδυνώδεα, leviorem ſic tantum adeſſe dolorem indicans; manifeſtiùs apparet *ex Coacis*, ubi ſic legitur hæc prognoſis; (*f*) τὰ ἐν ὄξεσι κατὰ φαρύγγα ἰσχνὴν, μικρὰ, ὀδυνώδεα, &c. In hoc autem caſu & muſculos reſolutos fuiſſe patet, quia addidit, ægros, dum hiaverint, non facilè os claudere poſſe. Sed & pluribus aliis in locis *Hippocrates* damnavit faucium illam gracilitatem tamquam funeſtiſſimam. Sic dixit, (*g*) *Fauces dolentes* (leviter) (φάρυγξ ἐπώδυνος) *graciles, cum jactatione, ſtrangulantes, acute pernicioſæ.* Modò dictis ſimilia pluribus in locis habentur, quæ hæc ſingula recenſere nimis longum foret.

Patet ſatìs, quare hæc anginæ ſpecies raró curabilis ſit, cùm omnis ſpes in eo poſita ſit, ut reſtituantur ſubitò perditi humores, ſícque bono ſucco vitali repleantur vacua vaſa. Verùm ipſa deglutitio læſa impedit, quominus talia commodè ingeri poſſint; & ſimul deficiunt illa, à quibus ingeſtorum aſſimilatio exſpectatur, debita nempe copia humoris boni, & vaſorum in contenta fluida actio requiſita (vide §. 25.). Tota ergo curatio in eo conſiſtit, ut ingerantur talia, quæ, ſanis humoribus quàm ſimillima, debilibus viribus aſſimilantibus adhuc ſubigi poterunt, ſimúlque calefacientibus & corroborantibus remediis prudenter exhibitis vaſorum in contenta fluida actio augeatur; de quibus omnibus videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 28. n°. 1. 4, dicta fuerunt.

Simul etiam apparet, quanta cum cura hæc anginæ ſpecies ab aliis diſtingui debeat, cùm methodus curandi adeo diverſa ſit. Inflammatoria enim angina ſubitas evacuationes per miſſionem ſanguinis, purgantia antiphlogiſtica, &c, poſcit, utì videbimus poſtea; quæ mortem in hoc caſu accelerarent quàm certiſſimè.

(*a*) De Cauſ. & Sign. morbor. acutor. Lib. I. cap. VII. pag. 6.

(*b*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. n°. 1. pag. 196.

(*c*) Acutor. Morb. Lib. III. cap. II. pag. 182.

(*d*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 70. 71. 72. 73. 74. 75.

(*e*) Prædiction. Lib. I. Comment. I. n°. XI. Charter. Tom. VIII. pag. 707.

(*f*) N°. CCLXXVI. Charter. ibid. pag. 867.

(*g*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 754. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLXVI. Charter. Ibid. pag. 866.

§. 786. **EADEM** prior ſpecies aliquando oritur ſubitò ſine ſignis manifeſtis prægreſſis ullius morbi; vix capit Medelam; & ferè ſemper, poſt mortem, ſuppuratum pulmonem demonſtrat.

Quæ modò deſcripta fuit anginæ ſpecies, morbos prægreſſos ſequitur, adeóque prævideri poterit ſaltem, licèt ſæpiſſime incurabilis. Verùm docuerunt Obſervationes, in ſanis etiam hominibus quandoque, abſque ullis ſignis morbi antecedentis, ſubitò impediri deglutitionem vel reſpirationem, vel & utramque, atque mox mortem ſequi, licèt nullus tumor in faucibus, vel externis partibus, neque inſolita earumdem gracilitas & ſiccitas apparuerint antea. Catarrhum ſuffocativum vocaverunt plurimi Auctores ſimile malum, quia à materiæ eliquatæ in fauces & pulmones ſubitâ deſtillatione natum putabant ferè ſemper. Dum enim videbant in coryza dicta tam ſubitum ſæpe fieri per nares copioſi & acris ſeri profluvium, & membranam *Schneiderianam* ſubitò adeo tumere, ut omnem aeris tranſitum per patula naturaliter adeo narium foramina impediret, crediderunt non ſine ratione, & ſimile quid in membrana, laryngem & aſperam arteriam veſtiente, contingere poſſe, unde citiſſima ſuffocatio & mors ſequi debent. Subitaneos enim tales tumores in variis corporis partibus naſci in ſanis cæteroquin hominibus, Obſervationes Medicæ docent. Sic quibuſdam ſatìs familiare eſt, dum humidâ & calidâ tempeſtate per apertum aerem incedunt, illico ferè faciem tumore eryſipelatoſo inflatam habere; imò novi tales homines, qui matutino tempore de feneſtra tantùm proſpicientes ſtatim ſic affecti fuerunt. Adeóque non videtur impoſſibile, lethalem ſubitò anginam à talibus cauſis naſci poſſe, licèt nulla ſigna alicujus morbi prægreſſa fuerint. Interim tamen rariſſimè hoc contingere certum eſt, cùm hîc non agatur de inflammatione ſubitò natâ circa laryngis ſuperiora, quæ quidem citiſſimè ſtrangulando necat, ſed dolore acuto aliiſque ſignis (vide §. 801. 802.) prægreſſis vel comitantibus cognoſci poteſt. Poſt hyemem auſtralem pluvioſam & tepentem ſi ver ſiccum & aquilonium ſequatur, notavit *Hippocrates* quòd (*a*) *oriuntur ſenioribus catarrhi qui brevi enecant.* Similem caſum, qui modò dicta confirmat, refert *Schenckius*. Homini enim ferè ſexagenario plenioris habitûs, cui præter laſſitudinem nihil mali aderat, mediâ nocte adeo vehemens catarrhus accidit, ut velocem defluxionis impetum ſentiret quidem, & auxilium imploraret; (*b*) *ſed priuſquam quiſquam adeſſe potuerit, ſuffocatus eſt. A morte mox copioſa pituita, lenta, ac viſcida, ex ore profluebat.* Monet tamen *Schenckius*, perquam raró tales caſus contingere. Si autem conſiderentur illa, quæ apud Obſervationum Medicarum collectores habentur de catarrhis illis ſuffocativis, patet, ſæpiſſime in cadaveribus pulmones ſuppuratos inventos fuiſſe: ita *Carolus nonus Galliarum Rex*, ruptâ pulmonis vomicâ, ſubitò periit, dum purulenta colluvies aſperam arteriam inundabat tantâ copiâ, ut ſuffocaretur illico (*c*). Sic & alibi legitur (*d*) de lanione, qui meridie circa laryngem & fauces dolorem ſenſerat, & quamdam in deglutiendo cibo & potu difficultatem; ſub veſperam ipſe phar-

(*a*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 102.

(*b*) Obſervation. Medicin. Lib. I. De Catarrh. Obſerv. V. pag. 149.

(*c*) Bonet. I. Sepulchr. anatom. Lib. II. Sect. II. Tom. I. pag. 579.

(*d*) Ibid. Lib. I. Sect. XXIII. Obſerv. 10. pag. 476.

macopœum adiit, gargariſma petens, ſequenti nocte ſubitò ſtrangulatus interiit. In cadavere pulmo purulentus inventus fuit. Quod autem maximè notandum, nulla tuſſis antea moleſta adfuerat huic homini, nulla hæmoptoe prægreſſa, ſed ſanò & valido corpore, & obeſo quidem, hactenus vixerat. Unde diſcimus, à latentibus cauſis, abſque ſignis prægreſſis, in viſceribus vomicas purulentas naſci poſſe, licèt integrâ ſanitate frui homines videantur.

Obſervatum quidem fuit in cadaveribus illorum, qui catarrho ſuffocativo dicto perierant, polypos circa cor & majora vaſa hæſiſſe, cerebri ventriculos lymphâ, vel & pituitâ repletos fuiſſe, &c, (*a*). Verùm hæc omnia non pertinent ad hunc locum, cùm hîc tantùm agatur de talibus cauſis morboſis, quæ ſupra pulmonem & ſtomachum poſitæ lædunt deglutitionem aut reſpirationem.

Simul etiam patet ex modò dictis, talem anginæ ſpeciem nullam Medelam capere, cùm ſimul & ſemel nihil mali metuentes homines ſuffocet; & plerumque à talibus cauſis ortum ducat, quæ nec cognoſcuntur, neque, cognitæ quámvis forent, tolli facilè poſſent.

§. 787. **QUÆ cum tumore accidit varia nomina accipit, vel à natura tumoris, vel à loco per tumorem occupato. Hinc eſt œdematoſa, catarrhoſa, inflammatoria, purulenta, ſcirrhoſa, cancroſa, convulſiva, Angina.**

Anginæ in duas ſpecies dividebantur, utì §. 784, dictum fuit, in illam nempe, quæ abſque ſigno tumoris externi vel interni apparebat, de qua jam dictum fuit; & in alteram, quæ tumore quodam partium affectarum ſe manifeſtabat; de qua jam agendum eſt.

Patet autem, hanc anginæ ſpeciem diverſam eſſe poſſe ratione loci, quem tumor illam comitans occupat; vel pro varia indole tumoris ipſius, qui ſuâ mole partes deglutitioni vel reſpirationi ſervientes impedit. Hâc autem paragrapho de varia natura tumorum, qui anginam faciunt, dicetur; ſequenti verò de locis, per hos tumores occupatis, agendum erit.

Ratione autem variæ indolis tumoris angina vocatur *Œdematoſa.* Aliâ occaſione in *Commentariis* §. 112. n°. 1, monitum fuit, antiquiſſimos Medicos quemcumque tumorem οἴδημα vocaſſe, poſtea verò uſu obtinuiſſe, ut molles, & ſine dolore tumores, œdemata vocarentur tantùm: ſimul ibidem dictum fuit, membranam celluloſam talium tumorum ſedem eſſe; atque illorum materiam conſtituentem eſſe vel aquam, vel aliquando lenteſcens magìs & pituitoſum liquidum. Ubi ergo pallidus talis, vix dolens, neque multùm calens tumor partes, ſequenti paragrapho enumerandas, occupat, & reſpirationem vel deglutitionem lædit, vocabitur *angina œdematoſa.*

CATARRHOSA. In *Commentariis* §. 719, dictum fuit, veteres Medicos, circulationis ſanguinis ignaros, dum videbant ſubitas aggeſtiones materiæ humidæ, ad quædam loca corporis, neque intelligebant, quâ vi & per quas vias derivaretur, fuiſſe in illa opinione, quòd in cerebro, frigido & minimè ſanguinolento ipſis habito viſcere, talis materia colligeretur, & deinde verſus alias partes corporis deflueret; unde ἀπὸ τοῦ καταῤῥεῖν catarrhum vocaverunt;

(*a*) Bonet. I. Sepulchret. Anatomic. Lib. I, Sect. XVII, Tom. pag. 4. 12, & ſeq.

præcipuè

præcipuè cùm in hoc morbo ſubitum & copioſum per nares humorum profluvium ſæpe appareat. Præcipua catarrhi ſedes eſt membrana illa mucoſa, *Schneideriana* dicta, quæ nares internas, fauces, œſophagum, aſperam arteriam, &c, inveſtit: atque utì videmus membranam narium, catarrho affectam, tumere, leviter inflammari, & inſignem liquidi copiam fundere, ita etiam idem in aliis locis, quæ hâc membranâ inveſtiuntur, contingit: unde in pharynge & œſophago ſic affecta hæc membrana deglutitionem lædit; in aſpera arteria difficilem reſpirationem cum tuſſi ſatìs moleſta facit; adeóque patet ab hac cauſa anginam excitari poſſe, quæ tunc catarrhoſa meritò vocatur.

INFLAMMATORIA. Demonſtratum fuit in Hiſtoria inflammationis §. 374, totum ferè corpus inflammationi obnoxium eſſe; adeóque patet, & illam hîc obtinere poſſe; atque poſtea videbimus, ſatìs frequentem in his locis contingere. Communibus autem inflammationis ſignis §. 382, enumeratis, hæc anginæ ſpecies cognoſci poterit.

PURULENTA, SCIRRHOSA, CANCROSA. Nata inflammatio, niſi reſolutione curari poſſit, in abſceſſum, aut gangrænam terminatur, vel in locis glanduloſis in ſcirrhum abit, qui deinde in cancrum degenerare poteſt: adeóque iterum angina, reſpectu varii exitûs inflammationis in his locis natæ, diverſa accipit nomina, utì facilè patet.

CONVULSIVA. In muſculis propriè dicenda convulſio obtinet, utì §. 230, dictum fuit: ubi ergo muſculos, deglutitioni vel reſpirationi inſervientes, ſupra pulmonem vel ſtomachum poſitos, convulſionis cauſa quæcumque occupaverit, convulſiva angina vocabitur. Talem in tetano anginam notaſſe videtur *Hippocrates*. Non tantùm enim, dum invadebat tetanus (*a*) maxillæ velut ligna rigebant, neque os aperire poterant, verùm etiam monet, tales ægros, dum morituri erant, potionem, ſorbitionem & pituitam per nares rejicere, convulſis nempe pharyngis vel œſophagi muſculis. Poſtea enim videbimus, inflammatâ pharynge materiem deglutitam per nares redire (§. 804.). Ita etiam in opiſthotono pro lethali ſigno habuit *Hippocrates*, (*b*) *revomere per nares*. In hyſtericis mulieribus ſatìs familiare malum, dum fauces, convulſis muſculis harum partium, ipſis præfocantur, à ſola perturbatione generis nervoſi per validos animi affectus, ſubitas evacuationes, &c.

§. 788. OCCUPANT hi tumores (787) linguam, ejus muſculos, palatum, tonſillas, uvulam, hujus muſculos; cava oſſium frontis, maxillæ ſuperioris, oſſis ſphenoidis, enato & ibi radicato polypo increſcente, nares obturante, palatum deprimente pendulum, fauces anguſtante, pharyngem, laryngémque occludente; muſculos oſſis hyoidis omnes, vel aliquos; muſculos laryngis externos, internos, communes, proprios; aſperæ arteriæ membranam interiorem muſcularem; pharyngis muſculos ſuperiores & œſophagæum; ipſum œſophagi muſculum; glandulas aſperæ arteriæ & œſo-

(*a*) De Morb. Lib. III. Cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 587.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCLXI. Charter. Tom. VIII. pag. 872.

phago ita vicinas, ut hæ fiſtulæ ab iis tumentibus comprimi queant, ut ſunt ſalivales omnes, tam vagæ circa hæc loca, ac tandem ipſæ thyroideæ.

Videndum jam, quasnam partes tumores illi œdematoſi, inflammatorii, &c; obſideant, dum anginam faciunt.

LINGUAM, EJUS MUSCULOS. Quantum uſum lingua, dum per muſculoſas fibras, ejus ſubſtantiam conſtituentes, & per muſculos varios ipſi affixos, movetur, in deglutitione habeat, ex Phyſiologicis patet; adeòque apparet, tumoribus modò memoratis linguam ejúſve muſculos obſidentibus, impediri debere deglutitionem. Verùm & linguæ tumor, inprimis circa ejus radicem, laryngem vicinam ſic impedire poterit, ut ſuffocationis periculum immineat. Vidi talem caſum in muliere ſexagenariâ jam majore, quæ ulceribus ſcorbuticis in utroque crure diu laboraverat, cæterùm ſatìs firmæ valetudinis. Poſt meridiem ſenſerat levem quaſi aſperitatem in lingua; veſperì deinde dolorem circa linguæ radicem, qui citò locum mutans linguæ apicem occupabat. Adeo autem ſubitò ingraveſcebat malum, ut, circa medium noctis ſequentis vocatus, invenerim ægram ferè ſuffocatam, nihil omnino deglutire valentem. Lingua autem tumidiſſima totum oris cavum replens deformem penitus molem carneam referebat. Validâ venæ-ſectione illico inſtitutâ, & acri clyſmate purgante injecto, applicatis ſimul molliſſimis fomentis & cataplaſmatibus ſtetit quidem malum, non increſcens ampliùs, verùm poſt octo horas, cùm tumor linguæ nihil adhuc minueretur, venæ-ſectio larga denuo inſtituta fuit, & ſimile clyſma applicatum; túncque incepit ſubſidere linguæ tumor, & mollior fieri; febris minuebatur, quæ antea intenſa aderat, & horâ quintâ pomeridianâ jam incipiebat redire utcumque loquela, atque aliquid deglutire poterat; reſpiratione ſimul jam ſatìs liberâ redditâ, ſícque ſatìs citò ex tanto diſcrimine evaſit.

Videtur & inflammatorius talis linguæ tumor ab *Hippocrate* deſcriptus fuiſſe: vocatur autem apud ipſum ὑπογλωσσὶς, quod vocabulum *ranulam* verterunt. Dicit autem, (*a*) *Si ranula* (ὑπογλωσσὶς) *fiat, lingua tumet, párſque ſub ipſa & externa ad contactum dura eſt, & ſalivam deglutire non poteſt.* Inflammatorium autem illum tumorem fuiſſe, patet ex iis quæ deinde ſequuntur. Sic enim habet, (*b*) *Ubi verò purulentum fuerit, ſecato. Interdum autem ſuâ ſponte erumpit, & citra ſectionem ſedatur*, &c. Apud *Aretæum*, ubi de angina agit, pariter memoratur, quòd ſit (*c*) *lingua extra dentes & labia prominens*, oris cavo ob auctam magnitudinem contineri non potens. Verùm talis linguæ tumor in peſſimis anginis contingit, dum, impedito à tumentibus partibus per jugulares externas cruoris reditu, lingua ſanguine accumulato turget, utì poſtea §. 807, dicetur: hìc autem agitur de tali tumore, qui in lingua primò ortus anginam facit; non verò anginam à tumoribus aliarum partium natam ſequitur.

Scirrhoſos & cancroſos tumores linguam occupare quandoque, atque deglutitionem lædere, ex Hiſtoria Medica nimis notum eſt.

Simul etiam patet, eadem mala fieri poſſe, ſi muſculi linguæ affixi inflammentur;

(*a*) De Morb. Lib. II, Cap. x. Charter, Tom. VII. pag. 562.
(*b*) Ibidem.
(*c*) De Cauſ. & Sign. Morbor. acut. Lib. I, Cap. VII. pag. 5.

utì quandoque à tumore inflammatorio ſub mento, genioglosſos muſculos impediente, manifeſtè factum vidi.

PALATUM. Ex Phyſiologicis conſtat, cibos & potus dorſo linguæ impoſitos, inter hanc & palatum fornicatum, ſulcis ad fauces determinantibus inſtructum, preſſos, verſus pharyngem deduci. Si ergo inflammatorius vel ſuppuratorius tumor palatum obſideat, vel exoſtoſis hîc nata fuerit, patet, deglutitionem lædi debere. Frequentiſſimè tales tumores palati occurrunt, dum dentes ſuperiores maxillæ carioſi, vel radicibus ſuis alveolos pertundentes; membranam palatum oſſeum inveſtientem irritaverint.

TONSILLAS. Et quidem omnium frequentiſſimè tumores anginoſi has partes occupant. Notum eſt, intra binas columnas muſculoſas, quæ utrimque ab uvula deſcendunt, locari tonſillas, quæ membranâ mucosâ in ſpiras convolutâ conſtant, ut ſic augeatur ſuperficies pro locandis cryptis mucilaginoſis, ex quibus exprimitur mucus, dum deglutienda hîc tranſeunt, ut hoc muco lubricata faciliùs per pharyngem & œſophagum deſcendere poſſint. Quámvis autem in ſano homine depreſsâ linguâ adeo patulæ fauces appareant, tonſillæ tamen inflammatæ & tumentes ita arctant ſæpe hoc ſpatium, ut omnis tranſitus etiam liquidis deglutiendis impediatur. Tonſillas & tonſillarum inflammationem eodem nomine veteres Medici vocaverunt, παρισθμία nempe, quia illi parti adjacent, (*a*) *quæ jacet os & gulam inter*, & quem iſthmum vocaverunt. *Glandulas* ſimpliciter has partes, & harum partium tumentium morbos, videtur vocaſſe *Celſus* (*b*) ætatum morbos enumerans. Frequenter autem has partes affici vel ex eo patet, quòd *Hippocrates* juniorum morbos recenſens, quibus poſt dentitionem corripi ſolent, etiam (*c*) *tonſillarum* meminerit.

UVULAM, HUJUS MUSCULOS. Conicum è medio veli penduli palatini dependens corpus vocatur hodie uvula; *Hippocrates* autem (*d*) γαργαρεῶνα vocavit, atque illud proprium ejus partis nomen quondam videtur fuiſſe; uva verò vocata fuit eadem pars, dum morboſa mutaverat ſolitam figuram. Sic enim σταφυλὴ *uva* dicitur, *Hippocrati*, (*e*) *quum ad curgulionem* (γαργαρεῶνα) *à capite pituita deſcenderit*, *iſque pendulus & rubicundus evadit*, *& ſucceſſu temporis nigreſcit.* Unde *Aretæus* etiam monuit, varia huic parti nomina dari, dum per morbos ejus figura mutatur. Si enim ob phlegmonen craſſeſceret æqualiter per totam ſuam longitudinem ad extremum uſque, tunc (*f*) (*Columna*, κίων) *hujúſce vitii appellatio eſt.* Ubi verò extrema ejus pars increſceret tantùm & rotunda fieret, ſimúlque liveret, aut ſubnigricaret, tunc (*g*) *uva* (σταφυλὴ) *hujuſmodi affectus cognominatur; omnia enim uvæ ſimilia ſunt*, *& figura & color & magnitudo.* Sic & uvam vocavit *Hippocrates*, quando (*h*) *ſummus curgulio aquâ impletur*, *ejúſque pars extrema rotunda & pellucida fit.* Uvam tamen hanc partem vocavit *Celſus* (*i*) neque nomen mutavit, licèt pro variis morbis figuram mutaſſet hæc pars, & (*k*) à pituita diducta

(*a*) Galen. Aphoriſm. Sect. III. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 121.

(*b*) De Medicin. Lib. II. Cap. I. pag. 46.

(*c*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 121.

(*d*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent XXI. Charter. Tom. VIII. pag. 675, & alibi paſſim

(*e*) De Morb. Lib. II. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 553.

(*f*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. Cap. VIII. pag. 6. Confer. Galen. Epidem. Lib. II. Comment. II. Text. XXXVI. Charter. Tom. IX. pag. 148.

(*g*) Ibidem.

(*h*) De Morb. Lib. II. Cap. X. Charter. Tom VII. pag. 561.

(*i*) De Medicin. Lib. VI. Cap. XIV. pag. 389.

(*k*) Ibid. Lib. VII. Cap. XII. n°. III. p. 445.

tenuis, acuta, alba eſſet; vel ſi ima livida & craſſa, ſumma tenuis foret.

Inflammatione, ſuppuratione, gangrænâ hanc partem quandoque affici, vel ſolam, vel unà cum vicinis, & periculoſam anginam facere, ex *Hippocrate*, *Aretæo*, aliiſque veteribus Medicis patet, qui tales morbos deſcripſerunt: atque idem quotidianis Obſervatis confirmatur. Uvulam ſcirrhoſam redditam eouſque increviſſe, ut totum oris cavum impleret, & dentes anteriores ferè tangeret, aliâ occaſione ex *Hildano* in *Commentariis* §. 484, notatum fuit. Muſculos autem huic parti affixos, variis ejus motibus in deglutitione perficiendis inſervientes, ſimiliter affici poſſe, ſatìs patet. Utì enim optimè monuit *Galenus*, hæc mala (*a*) *nunquam ſolius ſunt tunicæ ventriculo, & gulæ, & faucibus, totique ori communis, inflammationes; nonnunquam verò & ſubjectorum ipſi muſculorum.*

CAVA OSSIUM FRONTIS, MAXILLÆ SUPERIORIS, OSSIS SPHENOIDIS, &c. Notum eſt ex Anatomicis & Phyſiologicis, narium capacitatem augeri ſinubus frontalibus, inter oſſis frontis laminas à ſe invicem remotas poſitis, antris *Higmorianis* in maxilla ſuperiori formatis; deinde & cellulis oſſis cuneiformis, pariter in cava narium patentibus. Simul etiam conſtat, membranam mucoſam narium omnia hæc cava inveſtire. Miræ jam obſervantur excreſcentiæ hujus membranæ per omnia hæc cava diſtributæ, quæ ſenſim mole auctæ liberam aeri per narium cava viam minuunt, tandémque magìs productæ per narium foramina prominent, vel & à poſteriori parte ponè velum pendulum palatinum in fauces protuberant, ſumma cum moleſtia. Cùm autem illæ excreſcentiæ ſæpe pluribus in locis narium internarum radicentur, hinc evulſæ pluribus quaſi radicibus donatæ apparent, plerumque molles & fungoſæ, atque hinc vel à multitudine harum propaginum, vel à ſimilitudine cum polypo piſce, qui pluribus ſcirrhis prominentibus inſtructus eſt, polypi vocantur. *Hippocrati* jam deſcriptum fuit hoc mali genus ſequentibus, (*b*) *ſi polypus oriatur in naſo, ex mediis cartilaginibus* (*cartilaginis* habet alia lectio) *velut curgulio dependet, & ubi ſpiritum expellit, ac mollis eſt foràs progreditur* (homo) *; ubi verò ſpiritum attrahit, retrocedit. Obſcurè loquitur, &, quum dormit, ſtertit.* Deinde adhuc alias quatuor ſpecies polypi narium (*c*) recenſet, duritie majori tantùm ferè diverſas, vel quòd in majorem malignitatem degenerantes ad carcinomatis indolem jam accedant. *Celſus* autem notavit, quandoque etiam in fauces polypos narium prominere dicens, (*d*) Πολύπους *verò eſt caruncula, modò alba, modò ſubrubra, quæ narium oſſibus inhæret; & modò ad labra tendens narem implet, modò retro per id conamen, quo ſpiritus à naribus ad fauces deſcendit, adeo increſcit, ut poſt uvam conſpici poſſit; ſtrangulátque hominem, maximè auſtro aut euro flante.*

Cùm autem tales polypi evulſi ſimilem fabricam demonſtrent, ac in membrana mucoſa narium cava inveſtiente obſervatur, vaſa ſimilia, nerveas fibrillas, cryptas mucilaginoſas habeant, (*e*) videtur concludi poſſe, nihil aliud eſſe, niſi hujus membranæ mucoſæ fungoſas degenerationes. Hoc ulteriùs confirmatur, dum in cadaveribus illorum, qui polypis narium antea laboraverant, tales excreſcentiæ mem-

(*a*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 121.

(*b*) De Morb. Lib II. Cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 562.

(*c*) Ibid. pag. 563.

(*d*) De Medicin. Lib. VI. Cap. VIII. n°. II. pag. 380.

(*e*) Académ. des Sciences l'An. 1704. Hiſt. pag. 40.

branæ illius mucoſæ inventæ fuerunt. Sic in muliere, cui ante biennium ex nare dextra prominens polypus, ſimiliſque ponè uvulam emergens, evulſus fuerat, & quæ paulò ante mortem de nova quadam moleſtia, in naribus perceptâ, fuerat conqueſta, diffracto ſinu maxillari ſimilis polypus inventus fuit, quámvis minor (*a*). Ita & *Ruyſchius* in antro *Higmoriano* cadaveris publicè diſſecti polypum invenit; & in muliere, (*b*) *quæ à malæ tumore & gingivarum excreſcentiâ malignâ peſſimè habebat, poſt excreſcentiæ amputationem, & dentium aliquot molarium evulſionem*, inuſtione factâ, quæ ad cavum antri *Higmoriani* penetrabat, ſequentibus diebus minimo digito plures polypos extruſit. Fortè membranæ, cryptis talibus mucoſis plurimis inſtructæ, faciliùs in tales excreſcentias degenerant. Sic veſica urinaria, cujus interior ſuperficies glandulis mucoſis inſtructa eſt, quandoque ſimiles tales excreſcentias, morboſas habet, pertinacis ſæpe iſchuriæ cauſas, (*c*) *ſi prope collum veſicæ hæreant.*

Per varia autem narium internarum loca ſuis radicibus diſpergi tales polypos, docet figura polypi utramque narem obturantis, ſimúlque duplici prominentiâ in faucibus protuberantis, feliciter evulſi, quæ habetur apud *Tulpium* (*d*). Ubi ſimul notandum, quòd & venas per polypum hunc diſperſas invenerit, & omnes ejus propagines tectas viderit, (*e*) *membraneo velamento, ſub quo continebatur concreta pituita, in pleriſque mollis ac pellucida inſtar pulpæ pruni albi; in aliis verò dura ac opaca, adinſtar cornu aduſti:* ex quibus modò dicta de polypi narium natura pulchre confirmantur.

Poſſe autem polypum in his narium cavis radicatum, mole dein auctum, reſpirationem & deglutitionem impedire ſatìs patet: & triſtiſſimum talem caſum vidit celeberrimus *Boerhaavius* in homine, ad quem à Chirurgo ſuburbano vocabatur, qui, licèt cæteroquin ſatìs peritus eſſet, candidè fatebatur, ſe ignorare, quo morbo æger decumberet. Animam ferè agebat miſer, jamjam ſuffocandus, cúmque maxillæ non ſine moleſtia deductæ erant, in conſpectum venit lingua, informem lividam maſſam carneam referens; quâ depreſsâ, aliud occurrebat corpus, quod primo adſpectu vix diſtingui poterat: verùm patuit accurato examine, eſſe velum pendulum palatinum verſus anteriora pulſum, ſic ut quàm proximè ad dentes anteriores accederet. Cùm ex Hiſtoria morbi prægreſsâ ſatìs pateret, polypum, ex naſi poſterioribus foraminibus deſcendentem, velum pendulum verſus anteriora protruſiſſe, nihil ſupereſſe videbatur, niſi ut velum illud pendulum diſcinderetur, & deinde polypus tolleretur vel integre, vel pro parte ſaltem, ut levaretur æger. Verùm, dum ſe huic operationi perficiendæ accingebat Chirurgus, miſer æger ſuffocatus periit.

Antequam ergo in tantam molem excreſcant polypi, tollendi ſunt: quod ſatìs commodè fit, ſi in nares, vel ponè velum palatinum prominuli, forcipe prehendi poſſint; tunc enim, ſæpe abſque magno dolore, vel hæmorrhagiâ, utì teſtantur Obſervationes Medicæ, evelli poſſunt. Hoc facto alumine, multâ aquâ diluto, per nares attracto ſiccantur fungoſæ polyporum reliquiæ, cùm aliter ſæpe repullulent, utì frequenter contingit.

(*a*) Abridgem. Tom. III. pag. 57. 58.
(*b*) Obſerv. Anatom. Chirurg. Centur. obſerv. LXXVII. pag. 71. 72.
(*c*) Ibid. Obſerv. LXXVIII. pag. 72.
(*d*) Obſerv. Medic. Lib. I. Cap. XXVI. pag. 50. & Sequ.
(*e*) Ibidem.

Ubi verò ſic hærent polypi, ut commodè prehendi nequeant, vel, his evulſis, illorum adhuc reliquiæ ſuperſunt, an tentari poſſet, illa methodus, quæ apud *Hippocratem* deſcribitur? Sumebat nempe (*a*) ſpongiam talis craſſitiei, ut naſo aptari poſſet; dein contortam & lino Ægyptiaco circumvolutam, ut durior eſſet, quadruplici filo lineo alligabat, ſic ut unumquodque filum cubitalem haberet longitudinem. Deinde, quatuor his filis in unum principium coactis, ſumebat tenuem virgam ſtaneam, quæ alterâ ſuî parte foramen habebat tranſmittendis quatuor his filis ſimul unitis aptum. Per nares dein virgam ſtaneam in os dimittebat acutâ ſuâ parte, atque illam arreptam trahebat, donec principium filorum apprehenderet. Deinde ſpecillo biſulco ſub uvula demiſſo ſuſtinebat hæc fila, ne, inter trahendum, illa aut velum palatinum lacerarentur, ſícque juſſit fila obnixè trahendo polypum educi, dum nempe ſpongia per nares traheretur in fauces, atque in hoc itinere averreret illa, quæ in his locis hærebant, obſtacula. Hanc methodum poſtea adoptaverunt celebres Chirurgi, ſed hoc diſcrimine, quòd chordam, qualis ſetaceis adhiberi ſolet, digito ponè velum pendulum palatinum ducerent, illámque tenui incurvo forcipe per naſum demiſſo prehenſam educerent, ſícque unum chordæ extremum de naſo, alterum ex ore penderet. Motâ chordâ poterat atteri polypus, & dum ſuppurantibus inungeretur illa chordæ pars, quæ in naſi cavo manebat, leniter conſumi. Similem ferè cautelam adhibebant, dum chordâ trahebatur, ac *Hippocrates* juſſerat, ne velum pendulum læderetur (*b*). Facilè autem patet, tantùm ſic poſſe tolli polypos vel illorum reliquias, quæ in narium propriè dicendis cavis hærent; omne enim, quod in antris *Higmorianis*, ſinubus frontalibus, aut oſſis ſphenoidis cavis hæret, hâc methodo attingi nequit.

MUSCULOS OSSIS HYOIDIS OMNES, VEL ALIQUOS. Deglutitionis Hiſtoria in Phyſiologicis tradita (*c*) docet, quàm numeroſi muſculi ad illam perficiendam concurrant, quorum plures oſſi hyoidi inſeruntur. Si ergo inflammati fuerint quidam ex his muſculis, vel convulſi, aut paralytici, patet, turbari debere deglutitionis actionem, & quidem variis modis pro diverſis muſculis affectis, quorum uſus ex Phyſiologicis cognitus, docere poterit, quinam ex his læſi fuerint, dum attenditur, quænam in deglutitione perficienda inveniantur impedimenta, & quo deglutitionis tempore hæc occurrant. Idem jam de *pharyngis muſculis, œſophagæo, & ipſius œſophagi muſculo* verum eſt.

MUSCULOS LARYNGIS EXTERNOS, INTERNOS, COMMUNES PROPRIOS. Aſperæ arteriæ extremum, concurſu cartilaginum binarum Arytænoidῶν & incumbente epiglottide factum, unà cum ſuppoſitis cartilaginibus thyroideâ & cricoideâ, ad laryngem pertinet. Notum autem eſt ex Anatomicis, plurimos muſculos omnibus his partibus affici, quorum quidam externæ, alii internæ memoratarum partium ſuperficiei adhærent, & dilatandæ vel arctandæ glottidis rimæ pro vocis modulamine ſerviunt; utì etiam ad plures alios uſus in Phyſiologia deſcriptos. Verùm & ab iiſdem partibus alii muſculi oriuntur, in vicinam pharyngem, v. g; inſerti, & deglutitioni ſervientes. Præterea novimus, inter deglutiendum totam laryngem attoli, & dein iterum deprimi per muſculos ad hanc rem deſtinatos. Po-

(*a*) De Morb. Lib. II. Cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 562. 563.
(*b*) Medical. Eſſays Tom. II. pag. 376. Le Dran. Obſerv. Tom. I. Obſerv. VI.
(*c*) Boerh. Inſtitut. Medic. §. 70, ad 75.

terunt ergo & hîc ſimilia mala obtinere, ac modò de oſſis hyoidis muſculis dictum fuit, & periculoſiſſimæ quidem anginæ oriri, utì poſtea ad §. 802, patebit.

ASPERÆ ARTERIÆ MEMBRANAM INTERIOREM MUSCULAREM. Arteria aſpera dicta ſegmentis orbicularibus cartilagineis, parte poſticâ abſciſſis, atque ibi loci membranâ validâ completis, conſtat. Sed & ipſa hæc ſegmenta cartilaginea vinculis muſculoſis interpoſitis junguntur. Poterit ergo inflammata hæc membrana & tumens liberum aeris ingreſſum in pulmonem impedire, ſicque reſpirationem lædere; & ab eadem cauſa etiam deglutitio turbabitur, dum per œſophagum deglutita deſcendentia accumbentem aſperæ arteriæ poſticam partem membranaceam, inflammatam & dolentem, irritant; utì etiam dum inter deglutiendum unà cum larynge aſpera arteria ſurſum trahitur. De anginæ hac ſpecie poſtea §. 801, agetur.

PHARYNGIS MUSCULOS SUPERIORES, ET ŒSOPHAGÆUM, IPSUM ŒSOPHAGI MUSCULUM. Ex deglutitionis Hiſtoria enim notum eſt, pharyngem dilatari variis muſculis, ut deglutienda faciliùs ejus cavum ingrediantur; deinde, huc pulſis deglutiendis & œſophagi initium ingreſſis, ſtringi muſculum œſophagæum, qui ab utroque latere cartilaginis cricoidis ortus, œſophagi orificium amplectitur & extrorſum ambit: ſed deglutita, in œſophagi tubo jam hærentia, non deſcendunt tamquam per infundibulum proprio pondere in ventriculum; verùm fibris muſcularibus, tam orbicularibus quàm longitudinalibus muſculoſam œſophagi tunicam conſtituentibus promoventur, per lubricam mucòque madentem hanc viam. Facilè ergo patet, muſculis his inflammatis, vel & convulſis, utì toties in hyſtericis mulieribus fit, deglutitionem impediri debere, utì poſtea pluribus ad §. 804, dicetur.

GLANDULAS ASPERÆ ARTERIÆ ET ŒSOPHAGO ITA VICINAS, &c. Ut enim & reſpiratio & deglutitio exerceri poſſint, patulæ requiruntur viæ, quæ aerem vel deglutienda admittunt, & mobiles debent eſſe partes, quæ varios illos motus ad has functiones requiſitos perficere debent. Glandularum ergo circa hæc loca diſpoſitarum tumores inflammatorii, ſuppuratorii, ſcirrhoſi, &c, vel arctando mole ſuâ vias, vel impediendo liberam adeo numeroſorum hîc muſculorum actionem, & reſpirationem, & deglutitionem lædere poſſunt, utì facilè patet. Verùm parotides, & reliquæ ſalivales glandulæ, ſic tumentes frequentem ſatìs anginæ cauſam faciunt, & curatu difficillimam quidem, ſi in ſcirrhoſam indolem degenerent. Cryptæ illæ mucoſæ in pharynge, œſophago, larynge, aſperâ arteriâ hærentes, obſtructæ & tumentes eadem producere poſſunt mala, dum ſimul, his partibus malè affectis, debita muci ſecretio, omnes has vias lubricantis, deficit. Glandulæ vagæ dictæ, quia variis nec certis ſemper locis diſpoſitæ inveniuntur, huc etiam ſpectant, utì & illæ, quæ parti poſticæ œſophagi circa quintam thoracis vertebram adjacent, à *Veſalio* & *Morgagno* deſcriptæ. Verùm de his plura dicenda erunt ad §. 797, quando de angina ſcirrhoſa agetur.

Referuntur huc & thyroideæ glandulæ, cartilagini ejuſdem nominis incumbentes; verumtamen ab illarum tumore, niſi admodum magnus & durus ſit, non adeo poterit impediri deglutitio vel reſpiratio, cùm in externa parte colli ponantur, & ſubjectæ cartilagines ſatìs reſiſtant, ut laryngis compreſſio inde fieri nequeat. Si verò immani tumore, vel accretione cum vicinis partibus, laryngis in deglutitione motum impediant, poterunt & deglutitionem lædere. Rariùs autem hoc contin-

gere evincunt Tyrolenſes & Carneolæ incolæ, qui ingentes in colli anteriori parte tumores abſque multo malo totâ ſuâ vitâ gerunt.

§. 789. EX qua Hiſtoria (785, ad 789.) perſpectâ, apparet ratio tam multiplicis, improviſi, & funeſti ſæpe eventûs, hujus mali (783).

Quando vel dolore, vel impedimento, vel utriſque ſimul concurrentibus deglutitio vel reſpiratio læditur, angina vocatur generali nomine talis morbus, ſi cauſa nempe illius ſupra ſtomachum & pulmonem hæreat. Verùm ex antecedentibus patuit, quàm multiplex ille morbus eſſe poſſit, dum vel tumorem conſpicuum comitem habet, vel abſque ullo tumoris interni vel externi ſigno aggreditur, plerumque tunc periculoſiſſimus, utì dictum fuit. Quæ autem cum tumore eſt angina, diverſa iterum eſt ratione materiæ tumorem facientis, œdematoſæ, inflammatoriæ, &c; atque iterum ratione partium adeo numeroſarum, quæ deglutitioni & reſpirationi ſerviunt, & per illos tumores lædi vel impediri poſſunt, ſícque nova ejuſdem morbi varietas exſurgit, admodum multiplex. Cùm autem Obſervata Medica doceant, inflammationes, catarrhos, œdemata, convulſiones ſubitò varias corporis partes quandoque occupare, abſque ſignis ullis prægreſſis ſæpe, patet ratio, quare aliquando tam improvisò ſaniſſimos cæteroquin homines angina corripiat. Simul etiam intelligitur ratio funeſti toties eventûs in hoc morbo, dum nempe tumores ſubitò nati, inprimis circa laryngem, omnem aditum aeri per aſperam arteriam in pulmones denegant, ſícque citiſſimè ægros ſtrangulant: vel etiam dum glandularum hîc poſitarum tumores in ſcirrhos nullâ Arte ſæpe reſolvendos degenerant; unde ferè æquè certa pernicies imminet, quámvis non tam ſubitò tale malum homines de medio tollat, ſed ſenſim increſcente tumore reſpiratio impediatur, vel tranſitus cibi & potûs per œſophagum tollatur, donec lento maraſmo, *Tantali* pœnas diu experti, miſerrimè pereant.

§. 790. QUUM verò tam varius ille morbus ſit, tam varium effectum producat; variáque adeo remedia & Artem Medendi poſtulet, quantùm brevitas hîc neceſſaria permittit, eum recenſeri neceſſe eſt.

Quámvis autem ſcopus fuerit, hoc loco tantùm agere de morbis illis acutis, qui ſingularem inflammationem inducunt huic illíve organo, & ab ejus functione læſa nomen accipiunt (vide §. 770.), adeóque de inflammatoria angina tantùm hîc dicendum foret; tamen cùm ſub eodem nomine adeo diverſus hic morbus ſit, tam varios effectus producat, & diverſam adeo, imò & oppoſitam quandoque, Medendi Methodum requirat; conducet & de aliis anginæ ſpeciebus agere, quæ vel abſque inflammatione ſunt, vel inflammationis varios exitus in ſuppurationem, ſcirrhum, vel gangrænam pro ſua cauſa materiali agnoſcunt. Recenſebuntur ergo breviter variæ anginæ ſpecies, quatenus nempe harum diverſitas à natura tumoris, organa deglutitionis vel reſpirationis impedientis, deducitur. Illa enim hujus morbi varietas, quæ à locis per hos tumores occupatis

pendet,

pendet, non adeo multùm mutat Medendi Methodum, licèt prognoſis diverſa inde pendeat, & magìs minúſve periculoſus idem nomine morbus ſit, prout has illáſve partes obſederit. Sive enim larynx inflammata fuerit, & ſtrangulationis imminentis periculum fecerit; ſive in pharynge ſimile malum hærens deglutitionem impediverit, eadem curatio requiritur, nempe inflammationis præſentis reſolutio. In priori tamen caſu ingens diſcrimen poſtulat, ut ſimul & ſemel validiſſima adhibeantur remedia; quibus ſimilia, ſed leviora, in poſteriori caſu applicari pariter debent, utì poſtea patebit, ubi de angina inflammatoria has partes occupante dicetur. De diverſis ergo his anginæ ſpeciebus ſingularibus capitulis nunc agendum erit.

ANGINA AQUOSA.

§. 791. ANGINA aquoſa, œdematoſa, catarrhoſa tenuis, eſt impedita, vel dolens reſpirandi, vel deglutiendi exercitatio, cum tumore lymphatico partium, quibus illa fit, vel vicinarum.

Quando tumor albus, aquoſus, frigidus, abſque inflammationis validæ comitantis ſignis, occupat illas partes, quæ deglutitioni vel reſpirationi ſerviunt, vel in vicinis locis ſimilis tumor natus horum organorum functiones turbat, dicitur adeſſe angina aquoſa vel œdematoſa. Raro magnus dolor hanc ſpeciem anginæ comitatur; quia, utì antè dictum fuit, œdematoſis tumoribus proprium eſt, ut indolentes ſint. Si autem quis dolor adſit, ille plerumque tantùm à diſtractione partium per hos tumores factâ naſcitur. In debilibus, pallidis, leucophlegmaticis, in quibus totum ferè corpus frigido & inerti tumore turget, quandoque talis angina obſervatur; in reliquis apparet ferè nunquam. Uvula tunc plerumque elongata, pellucida ferè, aggeſto humore aquoſo turget, tonſillæ quandoque pariter tument, pallidæ omnino. Verùm & in vicinis partibus ſimiles tumores naſci poterunt à variis cauſis, utì ſtatim videbimus.

Huc etiam refertur *catarrhoſa tenuis*. Utì enim dictum fuit ad §. 787, catarrhi ſedes eſt membrana illa mucoſa, quæ nares internas, fauces, œſophagum, aſperam arteriam, &c, inveſtit; atque hæc membrana, dum catarrho laborant homines, tumet; tenue, & ſæpe acrius liquidum, plorat, quod nares excoriat, & vicina loca, per quæ depluit, irritat. Si ergo illa membranæ pars, quæ uvulam, pharyngem, tonſillas, &c, inveſtit, ſimili afficiatur modo, deglutitio læſa erit; ſi laryngem vel aſperam arteriam idem morbus corripiat, cum moleſtiſſima tuſſi impedietur libera reſpiratio. Evidenter hoc apparet, quando catarrhi epidemicè graſſantur; tunc enim quibuſdam tonſillæ tument, aliis moleſtiſſima tuſſis adeſt, aliqui obtuſo dolore capitis cum plenitudinis ſenſu laborant, à tumente eadem membrana in ſinubus frontalibus, utì admodum probabile videtur. Imò in quibuſdam manifeſtè obſervavi, per varia membranæ *Schneiderianæ* loca eumdem morbum ſucceſſivè oberraſſe, & pro diverſitate locorum varia dediſſe ſympto-

mata; quæ tamen omnia eâdem curandi Methodo, de qua poſtea, tolli poterant. Quámvis autem levis & quaſi ſuperficiaria hujus membranæ inflammatio ſæpe in catarrhoſis illis morbis obſervetur; cùm tamen facilè reſolvatur illa, niſi perversâ curatione exaſperetur, & copiam tenuioris liquidi, in initio ſaltem catarrhi, plorent, hæ partes; ad hanc anginæ ſpeciem potiùs refertur, quàm ad inflammatoriam, quæ longè pejoribus ſtipatur ſymptomatibus, ingens diſcrimen habet, & longè validiora remedia requirit.

§. 792. HABET ergo, ut cæteræ aquoſæ colluvies, ſedem in parte glandularum, ubi reconditur atque excernitur ſecreta arteriis lympha.

Dum aquoſa colluvies in corpore aggregatur, illa non hæret in vaſis arterioſis & venoſis, per quæ jugi motu moventur fluida, ſed in cavis majoribus & minoribus corporis aggregatur, utì poſtea patebit, quando de hydrope agendum erit. Verum quidem eſt, vaſa arterioſa lymphatica poſſe obſtrui circa fines ſuos, immeabili reddito liquido, quod per hæc vaſa naturaliter movetur, adeóque & ab impetu liquidi obſtructos fines urgentis poſſe dilatari & tumere, unde à diſtentis his vaſis liquido pellucido tumor lymphaticus in his partibus naſci poſſe videtur. Sed tunc adeſſet œdema calidum, ſive verà inflammatio in vaſis arterioſis minimis, liquida colorata, ut ſerum ſanguinis ejúſque partem rubram, non admittentibus; de quo videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 380, notata ſunt. Simul autem patet, tale malum ad inflammatoriam anginam referendum eſſe. Agitur autem hîc potiùs de lymphaticis tumoribus, qui in cavis naturalibus harum partium, ab aggeſtione liquidi ſæpe immaniter dilatatis, hærent. Tales fieri poſſe in tunica celluloſa, quæ muſculos in his locis poſitos, illorúmque fibras inveſtit, patet ex illis, quæ in hydropè, anaſarcâ dicto, obſervantur; & uvula quandoque tali tumore albo aquoſo obſidetur. Verùm & numeroſi in his locis folliculi, in quorum cava ſecretus ab arteriis liquor dat mucum omnia hæc loca lubricantem, obſtructis illorum emiſſariis, ſic dilatari poſſe videntur, & aquoſos tales tumores facere. Ubicumque ergo reconditur & excernitur ſecreta arteriis lympha, ſi ejus reſorptio per venas bibulas, vel ejus excretio per emiſſaria impediatur à quacumque demum cauſa, tales tumores naſci poterunt; ſive diſperſi per membranam celluloſam, ſive in cavo quodam naturali, aucto per aggeſtionem liquidi contenti. Celeberrimus *Boerhaavius* in nobili virgine talem tumorem vidit, qui ab oſſe hyoide ad ſcapulæ acromium uſque totum colli latus occupabat, & mole ſuâ liberum muſculorum accumbentium motum impediebat. Diviſis ſcalpello integumentis enucleabatur ille tumor, atque apparuit, liquidum limpidum, utcumque lenteſcens, membranâ ſatìs tenaci incluſum, hunc tumorem conſtituiſſe. Similem vidi tumorem ſub muſculo maſtoideo hærentem, magnitudine ovum columbinum æquantem: & plures tales caſus apud Collectores Obſervationum Medicarum inveniuntur.

§. 793. ERGO pro cauſa agnoſcit quidquid exitum liberum lymphæ impedit; eorum verò eſt numerus ingens, & diverſitas. Compreſſio venarum quæcumque, in quas fortè earum glandularum emiſſaria ſe evacuant: obſtructio nata in ipſo folliculo glandulæ à gypſo, pituitâ, lapide, fungo, & ſimilibus ibidem enatis; obſtructio facta in ipſis emiſſariis à cauſis eiſdem; compreſſio eorumdem locorum; frigus finibus excretoriorum meatuum applicatum; debilior humorum circumactio.

Lymphæ ex arteriis ſecretæ aggeſtio cauſam materialem talium tumorum conſtituit: quidquid ergo impedit lymphæ exitum liberum, cauſa horum tumorum eſſe poteſt. Verùm lympha hæc vel per venas reſorbetur, vel, libere exhalans in oris, faucium, laryngis, œſophagi cava, difflatur de corpore, aut, in cavis quibuſdam collecta, per emiſſaria dein emittitur. Quidquid ergo lymphæ reſorptionem, & reſorptæ per venas motum impedit, aut ipſum glandulæ cavum vel ejus emiſſarium obſtruit, poterit his tumoribus originem dare. Unde patet, harum cauſarum ingentem quidem numerum & diverſitatem eſſe, ſed interim tamen ad modò dictas claſſes ruduci poſſe.

COMPRESSIO VENARUM QUÆCUMQUE, &c. Quando de contuſionis curatione §. 333, agebatur, probatum fuit, effuſos vaſis ruptis humores, in cavis naturalibus vel morboſis collectos, ſenſim diſſipari; dum attenuati reſorbentur oſculis venarum bibularum in omni corporis ſuperficie externa atque interna hiantibus: unde *Hippocrates*, uti ibidem notatum fuit, dixerat, (*a*) *carnes attractices ex ventre & extrinſecus* eſſe. Verùm, ut venæ illæ bibulæ reſorbere poſſint contiguos humores, requiritur, ut ſe evacuare poſſint in majores ramos, ſicque per hos reſorpta lympha redire poſſit ad cor. Ubi ergo compreſſæ fuerint venæ, impedietur hæc reſorptio, dum interim arteriæ exhalantes pergunt lympham expellere in cava majora & minora corporis: fiet ergo aggeſtio lymphæ non reſorptæ, & tumebunt diſtentæ hoc liquido partes. Fortè etiam glandularum hîc poſitarum emiſſaria in venas ſe evacuant: plurimæ enim circa hæc loca diſponuntur glandulæ, quarum emiſſaria nondum detecta ſunt, licèt ſimilis apparatus in his videatur adeſſe, ac in illis, quæ excretorio ductu conſpicuo ſecretam à ſanguine arterioſo lympham eructant, quales ſunt glandulæ maxillares, ſublinguales, &c. Pulcherrimum Experimentum inſtituit *Lovverus*, quo directè probatur, compreſſionem venarum tumores tales lymphaticos in glandulis efficere. Venas jugulares ſubducto filo ligaverat arctè in cane vivo, (*b*) *& poſt aliquot horas partes omnes ſupra ligaturam mirè intumeſcebant, & intra duos dies canis, quaſi anginâ ſuffocatus, interiit. Toto hoc tempore non ſolùm lacrymæ copioſiùs fluebant, ſed & plurima ſaliva ex ore* (ſtillabat) *non aliter quàm ſi ab aſſumpto mercurio, fluxus ille concitatus fuiſſet.* Poſt mortem animalis dum cutim à tumefactis partibus ſepararet, credens ſe ſanguine extravaſato turgida inventurum omnia, mirabatur, quòd nullum veſtigium, vel colorem ferè, ſanguinis obſervaret, ſed muſculi omnes & glandulæ ſero limpido maximè diſtentæ, &

(*a*) Epidem. Lib. VI. Comment. VI. Text. 1. Charter. Tom. IX. pag. 540.

(*b*) Tractat. de cord. Cap. 11. pag. 123.

admodum pellucidæ, apparerent. Atheromata, ſteatomata, ſimiléſve tumores circa hæc loca nati, comprimendo vicinas venas mole ſuâ, aquoſam anginam ſic facere poſſent.

OBSTRUCTIO NATA IN IPSO FOLLICULO GLANDULÆ, &c. Sive enim in ipſo cavo glanduloſi folliculi, ſive in ejus emiſſario, hæſerit impedimentum, quod liberum exitum ſecreti glandulosâ fabricâ liquidi impedit, effectus erit idem; nempe accumulatio lymphæ, & partium harum diſtenſio. Externam compreſſionem idem efficere poſſe, ſatìs patet. Numquid ſic concreto in cutaneis folliculis liquido, quod illorum fabricâ ab arterioſo ſanguine ſecretum fuerat, magni tumores naſcuntur ſæpius? Lenteſcere poſſe liquidum in his folliculis retentum, ſatìs docet mucus; qui fauces & os internum lubricat, ex cryptulis mucoſis harum partium prodiens. Cùm autem minimarum glandularum fabrica non adeo diſtinctè ſenſibus pateat, ex majorum partium, in quibus ſimilis ſtructura deprehenditur, cognitione hoc meliùs intelligi poterit. Cyſtis fellea ſecretum arteriis per tunicas diſperſis liquidum, etiam ex hepate peculiaribus ductibus allatum, cavo ſuo recipit, colligit, & deinde per emiſſarium ſuum demittit. Verùm Obſervata numeroſiſſima evincunt (utì poſtea patebit, ubi de *Hepatitide* & *Ictero* agetur) collectam in cavo cyſtidis felleæ bilem lenteſcere poſſe ſic, ut per ductum cyſticum nullâ vi exprimi poſſit, calculoſas hìc concretiones fieri, &c, quæ ſimiliter bilis exitum impediunt. Cyſtis autem fellea non ineptè exprimit illam fabricam, quæ folliculis glanduloſis tribui ſolet, in quibus nempe cava membrana, arteriolis illam perreptantibus, ſecretum à ſanguine liquidum recipit, colligit, & per emiſſarium ſuum educit: unde admodum probabile videtur, in glandulis, earúmque emiſſariis, ſimiles obſtructiones naſci poſſe, à gypſo, pituitâ, calculo, &c. Docuerunt autem Obſervationes, revera talia in quibuſdam glandulis circa hæc loca diſpoſitis hæſiſſe impedimenta. Unum alterúmve hujus rei Exemplum adduxiſſe ſufficiet. Homo, dum hyemali tempore per mare iter faceret, valido laborabat catarrho, qui diutius ſolitò affligebat, & aliquo tempore poſtea durum tumorem ſub lingua natum obſervavit, circa aperturam ductûs *Whartoniani*. Manſit per ſeptem annos ille tumor, abſque magna moleſtia, niſi quòd doleret locus, dum catarrho corripiebatur. Poſtea ſæpe ſubitò incipiebant tumere omnes glandulæ circa hæc loca diſpoſitæ, ſimulac in prandio vel cœnâ primum cereviſiæ hauſtum ſumeret, tumore tamen brevì evanido. Octavo autem anno, prægreſſâ vertigine, incipit locus affectus ſubitò tumere, & per ductûs *Whartoniani* aperturam pus exire cœpit: ſuppreſsâ dein ſubitò puris evacuatione tumor augebatur, cum imminentis ſtrangulationis periculo. In his anguſtiis manſit æger perquinque dies, cum incredibili ſalivæ profluvio, túncque inciſo loco eductus fuit calculus albicans, ſed viridi purulentâ materiâ tectus, figurâ ſuâ & mole fabam equinam referens, pondere æquans ſeptem grana, atque in ſuperficie ſua habebat manifeſta veſtigia capillarium quaſi vaſculorum, quæ contiguo ipſis calculo, & adhuc molliori, has notas impreſſerant (*a*). Similem calculum ex linguæ radice prodiiſſe in alio ægro, ibidem pariter habetur, pluráque ſimilia Exempla apud Auctores occurrunt. Quando de calculo poſtea agetur, patebit, vix ulla corporis loca à calculoſis concretionibus immunia eſſe, atque in tenuiſſimis etiam humoribus calculi rudimenta hærere poſſe; adeóque non mirum videbitur, etiam in his locis talia obſervata fuiſſe.

(*a*) Acta Anglican. n°. LXXXIII. pag. 4062. Abrigdement Tom. III. pag. 155. 156.

FRIGUS FINIBUS EXCRETORIORUM MEATUUM APPLICATUM. Contrahi per frigus aeris arteriolarum exhalantium in corporis ſuperficie oſcula, docuerunt *Sanctorius*, *Gorterus*, aliique, qui de *Statica Medicina* ſcripſerunt: Experimentis enim directis invenerunt, perſpirationem inſenſibilem dictam minui, dum ſubitum & inſolitum frigus partes corporis afflaret. Verùm omnes partes oris interni, faucium, laryngis, aſperæ arteriæ, &c, perpetuo rore, ex ultimis illis emiſſariis exhalante, madent & foventur; & longè plùs perſpirare videntur, quàm reliqua corporis externi ſuperficies. Dum ergo in his locis ultimi illi meatus excretorii frigore ſtringuntur, vaſa, quæ liquidum exhalaturum adferebant, auctis circa fines reſiſtentiis, magìs dilatantur & tument, dum manet, imò & augetur potiùs, liquidi per vaſa hæc motus. Cùm autem vaſa hæc adferentia tutiùs recondantur, non tam citò nec tam validè poterunt conſtringi à frigore, quàm meatus excretorii in exteriori ſuperficie poſiti; adeòque tumebunt, & dilatabuntur, atque ob hanc cauſam reſeratis poſtea meatibus exhalantibus hæc vaſa dilatata pergent majorem copiam humorum, & craſſiorum ſæpe, tranſmittere.

Evidenter hoc apparet in gravedine ſive catarrho, qui morbus nunquam frequentiùs affligit, quàm ubi calidam aeris temperiem ſubitum frigus excipit; utì dum poſt ſummos æſtivos fervores tonitru cum imbribus & grandine ſequitur, & ſubitum frigus aeri inducit; utì etiam dum largo foco calidum corpus acri hyemali frigori ſubitò exponitur. Membrana enim, nares inveſtiens internas, tunc ſæpe ſic tumet, ut omnis aeri per nares aditus impediatur. Poſtea copioſus humor de naribus deſtillat, & ſæpe ſatìs ſpiſſus Prout jam ſimile malum varias partes occupat, diverſa parit ſymptomata: in naribus ſternutationem & coryzam dictam; in tonſillis, pharynge, faucibus deglutitionem impedit; in larynge, aſperâ arteriâ, pulmone, tuſſim facit, & quandoque reſpirationis impedimentum, prout magìs minúſve partes affectæ tument. Simul etiam patet ratio, quare debilioris conſtitutionis homines & ſæpius & validiùs his morbis affligantur, quia nempe minùs firma in his vaſa, obſtructis excretoriis meatibus, faciliùs dilatantur, & dilatata non tam citò in priſtinam dimenſionem redeunt; unde quandoque horum locorum vaſa ſic degenerant, ut pergant diu & validè humores per has vias expellere, ſícque totum corpus emungatur, ut in verùm maraſmum incidant tales ægri; utì ſatìs numeroſis Obſervationibus conſtat. Legi merentur, quæ de hac re habet pulcherrima celeberrimus *Simſonus* (*a*), ubi explicat, quomodo ex frigore corrumpantur humores. Patet hinc ratio, quare *Celſus*, qui ſana & firma corpora (*b*) exercitiis validis uti voluit, & interdum balneis, interdum aquis frigidis muniri ſic, ut abſque noxa ſubitas aeris viciſſitudines tolerare poſſent, imbecillos monuerit, (*c*) *cavere meridianum ſolem, matutinum & veſpertinum frigus; itémque auras fluminum atque ſtagnorum; minimèque nubilo cœlo ſoli aperienti ſe committere, ne modò frigus, modò calor moveat: quæ res maximè gravedines deſtillationéſque concitat.* Simul apparet, quare *Hippocrates* dixerit, (*d*) *Frigida, velut nix & glacies, pectori inimica; tuſſes movent, & ſanguinis eruptiones cient, & catarrhos excitant.*

DEBILIOR HUMORUM CIRCUMACTIO. Obſervatum fuit ſemper, utì aliâ

(*a*) In diſſertat. III. pag. 100. & ſequ.
(*b*) De Medicin. Lib. I. Cap. I. pag. 20.
(*c*) Ibid. Cap. II. pag. 22.
(*d*) Aphoriſm. Sect. V. nº. XXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 209.

occaſione in *Commentariis* §. 44, dictum fuit, illam vim, quâ minimæ venulæ abſorbentes imbibunt effuſos in cava corporis loca humores, creſcere & decreſcere proportionaliter ad circulationis vires: atque hæc eſt ratio, quare in morbis acutis, ubi nimia adeſt circulationis velocitas, exſiccentur omnia; in languidis & chronicis morbis verò, ſenſim accumulatis humoribus, turgeat totum corpus. In chloroſi laborantibus puellis hæc res evidentiſſimè apparet; albo enim tumore totum corpus occupatur, dum languet humorum per vaſa motus. Ubi autem ſalutari ferri, inprimis in acidis vegetabilibus ſoluti, uſu firmantur ſolidæ corporis partes, & inſtauratur languens humorum motus, ſubſidet ille tumor brevì abſque ullis evacuantibus adhibitis. Debilior ergo humorum circumactio inter cauſas anginæ aquoſæ numeratur, quatenus nempe in corpore accumulatur aquoſa colluvies; inprimis autem, ſi concurrant talia, quæ hanc colluviem verſus loca §. 788, enumerata determinant; de quibus poſtea §. 799, dicendum erit.

§. 794. EFFECTUS talis mali ſunt, tumor aquoſus, albus, frigidus; vicinorum compreſſio; impedimentum functionum, quæ à non compreſſis pendebant.

Ex antè dictis patet, quinam hujus mali effectus ſint; partium nempe affectarum tumor; verùm non inflammatorius, ſed laxus, mollis, frigidus, aquoſus. Talis videtur fuiſſe uvula *Hippocratis*, quando (*a*) *ſummus curgulio aquâ impletur, ejúſque pars extrema rotunda, & pellucida fit, reſpirationémque intercipit.* Similem affectum & *Celſus* (*b*) notavit, utì in *Commentariis* §. 788, dictum fuit. Vicinas autem locis tumentibus partes comprimi, adeóque & harum functiones impediri, evidens eſt.

§. 795. HINC ſigna diagnoſtica (791. 792. 793.), & prognoſtica (794) facillimè pateſcunt.

Diagnoſis autem hujus morbi pariter ex antè dictis, evidens eſt. Tumor enim albus & aquoſus ſenſibus patet; ſimul abſunt ſigna inflammationis. Confirmatur diagnoſis, ſi Hiſtoria morbi docuerit, tales cauſas prægreſſas fuiſſe, quæ §. 793, recenſitæ fuerunt. Prognoſis autem docet, cæteris paribus, talem anginam minùs periculoſam eſſe illâ, quæ ab inflammatione fit. Reliquæ autem prognoſis diverſitates à cauſa cognita mali & loco, quem tumores tales aquoſi occupant, deſumuntur. Sic v. gr; facilior cura prævidetur, ſi à pituita obſtructa fuerint emiſſaria, quàm à calculo. Longè majus diſcrimen imminet, ſi circa laryngem tales tumores hæſerint, quàm ſi pharyngem aut tonſillas occupent. Levius etiam periculum in hac anginæ ſpecie videtur agnoviſſe *Hippocrates*, dum de uva morbo agens dicit, Si (*c*) *hic morbus per ſe conſiſtat, minùs moritur.*

(*a*) De Morb. Lib. II. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 561.
(*b*) De Medicin. Lib. VII. Cap. XII. n°. III. pag. 445.
(*c*) De Morb. Lib. II. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 561.

§. 796. CURATIO autem hîc peragetur iis, quæ 1°. Cauſas obſtruentes reſolvunt, movent, aut rodendo, vel ſecando tollunt. Huc ſpectant emollientia, aperientia, laxantia, formâ fotûs, cataplaſmatis, gargariſmatis, injectionis, collutorii, vaporis, applicata; tum frictiones; cauſtica; ſcalpellum. 2°. Quæ copiam lymphæ, per poſita loca evacuando, minuunt: quod ſit apophlegmatiſmis, veſicatoriis, ſudoriferis ſiccis externis, internis; diureticis ſimilibus, hydragogis per alvum. 3°. Abſtinentiâ ab liquidis, victu calefaciente, exſiccante. 4°. Augendo vim circulationis per remedia nota (98. 99.)

1. Quidquid liberum exitum lymphæ impedit, aquoſæ anginæ cauſa eſſe poterit, utì ad §. 793, dictum fuit: adeóque ut legitima curatio hujus mali inſtitui poſſit, debet priùs cognita eſſe ejus cauſa; tunc enim determinari poterit, quâ methodo cura tentari debeat. Si enim cauſa talis eſt, ut illam reſolvi poſſe ſpes ſit, talia adhibentur, quæ huic ſcopo apta ſunt, & ſolvendo concreta, vel & movendo ſtagnantia effectum ſuum præſtare valent. Sed ſi v. gr; calculus in glandulæ emiſſario hærens liberum ſecretæ lymphæ iter impediat, facilè patet, hujus mali reſolutionem exſpectari non poſſe, ſed requiri potiùs, ut prudenti ſectione tollatur hoc impedimentum. Ita etiam ſi durus ſcirrhoſus tumor, venas comprimendo, talem anginam produxerit, ſola exſtirpatio talis tumoris, vel & multa cum prudentia inſtituta eroſio, utì ſequenti paragrapho dicetur, tentari debent.

EMOLLIENTIA, APERIENTIA, LAXANTIA, FORMA FOTUS, CATAPLASMATIS, &c, applicata locum habebunt, ubi ſpes eſt, per hæc expediri poſſe obſtructas glandulas, illarúmve emiſſaria, ut ſic liber lymphæ tranſitus redeat. Inſignis inprimis horum uſus eſt in angina catarrhoſa, dum frigus ſinibus excretoriorum meatuum applicatum morbum fecit. Peſſimus apud vulgum mos obtinuit, tentandi ſimiles morbos calidiſſimis remediis, quia nempe à frigore ortum illos duxiſſe apud omnes in confeſſo eſt: ita enim urgendo loca obſtructa majori circulationis impetu, antequam hæc emiſſaria reſerata ſunt, valida inflammatio ſæpe excitatur; & aucto tumore partium levis ex ſua natura morbus ſæpe admodum periculoſus evadit. Pulcherrimè curantur tales anginæ, ſi potus aquoſos tepidos, leviter aromaticos, magnâ copiâ ſumant ægri, ex radicibus bardanæ, ſcorzoneræ, tragopogoni, ſiſari, quinque radicibus aperientibus, lignis trium ſantalorum, ſaſſaphras, &c, paratos (vide formulas ſimilium medicamentorum in *Materia Medica*, §. 54. n°. 4.); victum inſtituant ex ſolis carnis vitulinæ juſculis, cum endivia, lactucâ, chærophyllo, &c, decoctis; ab omni acri, ſalſo, aut indigeſtili cibo abſtineant; in aere tepido degant; nares, os internum, fauces tepidæ aquæ halitu foveant frequenter; vel gargariſmata, collutoria, fomenta ex ſimilibus parata ſæpe & diu ore contineant; cataplaſmate ex molliſſimis parato colli anteriora involvant; deinde bis vel ter de die remoto cataplaſmate linteo molli leniter perfricent. Omnibus enim his conſpirantibus reſerantur conſtricta à frigore emiſſaria; omnes

humores diluuntur & attenuantur, vaſáque ſic diſponuntur, ut facillimè illos tranſmittere poſſint; dum ſimul leni ſtimulo aromatico laudatorum remediorum, multâ aquâ diluto, ad blandam diaphoreſin, tanti in his morbis usûs, diſponitur corpus.

Ubi verò aquoſa colluvies, in celluloſa tunica harum partium aggeſta, tumores facit, vel magnitudine, vel ſitu ſuo, moleſtos aut periculoſos, facilè patet, emollientibus illis & laxantibus remediis locum non eſſe; ſed tunc potiùs illa conducunt, quæ ſequenti numero commendantur: aut ſi periculum in mora videatur eſſe, ne tumores aucti ſuffocationis periculum inducant, cauſticis vel ſcalpello via concilietur aggeſtis aquoſis humoribus. Ita *Hippocrates*, dum uvulæ apex aquâ impletus eſſet, ejúſque pars extrema, rotunda & pellucida, reſpirationem interciperet; juſſit, ut uvulæ extremum, (*a*) *digito apprehenſum, & ſurſum ad palatum appreſſum*, diſcinderetur. Et alio in loco, diſertè monet, hanc ſectionem inſtituendam eſſe, (*b*) *ut aqua educatur*; tentatis priùs gargariſmis, cucurbitis, &c. *Celſus* (*c*) in ſimili morbo voluit, ut volſellâ prehenſæ uvulæ extremum reſcinderetur; monens, hanc curam tunc tantùm locum habere, quando uvula à pituita diducta eſt; quando autem inflammata, dolens, & rubicundi coloris eſſet, tunc ſine periculo reſcindi non poſſe ob hæmorrhagiæ metum: hoc & monuerat (*d*) *Hippocrates*; ex quo loco etiam patet, quòd in ſimili caſu & uſtionem adhibuerit.

Neque tantùm in uvula, verùm etiam in aliis locis tales tumores deprehenſi fuerunt, tantæ quidem molis quandoque, ut abſque ſectione curari non poſſent. Ante aliquot menſes mihi contigit, talem caſum videre in honeſta matrona Roterodamenſi: narrabat mihi, quòd ante novem circiter ſeptimanas morſu leviter læſerat inferiorem linguæ partem, atque hanc mali credebat eſſe originem. Paulò pòſt ſub lingua incepit naſci tumor, intra novem ſeptimanas adeo auctus, ut totum illud ſpatium, quod inter linguam & dentes anteriores maxillæ inferioris eſt, occuparet non tàntùm, verùm etiam in collo manifeſtè protuberaret. Frictionibus, fomentis, purgantibus hydragogis incaſſum tentata fuit curatio; cùm autem nulla ſigna docerent, aneuryſmaticum eſſe tumorem, utì crediderant quidam, juſſi, ut ſub lingua prominulus tumor lanceolâ pertunderetur; quo facto, exivit incredibilis copia humoris pellucidi, tenacitate ſuâ albumen ovi referentis: ſubſedit ſtatim tumor; deglutitio, antea impedita, liberrima fuit, & adſtringenti fomento per aliquot dies ore retento perfectè convaluit; ſic ut poſt aliquot menſes nullum tanti tumoris relictum veſtigium deprehendere potuerim.

2. Lymphaticus tumor partium reſpirationi aut deglutitioni inſervientium anginam aquoſam facit, utì §. 791, dictum fuit; atque ſimul plerumque tunc adeſt impedimentum, quod liberam lymphæ excretionem impedit, utì §. 793, patuit. Omnia ergo, quæ lymphæ copiam minuunt, prodeſſe poterunt, dum ſubducunt de corpore illud, à quo tumorum talium augmentum fieri poſſet. Inprimis autem hæc locum habent in illo caſu, ubi lympha abundat in corpore, ut in debilibus & leucophlegmaticis obſervatur. Quando enim compreſſio venarum, aut meatuum

(*a*) De Morb. Lib. II. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 561.

(*b*) Lib. de Affection. Cap. II. Charter. Ibid. pag. 620.

(*c*) De Medicin. Lib. VII. Cap. XII. n°. III. pag. 445.

(*d*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XXI. Charter. Tom. VIII. pag. 675.

excretoriorum

excretoriorum obturatio ſola cauſam morbi faciunt, minùs ab hac Methodo exſpectandum eſſe ſatìs apparet. Omnia ergo, quæ aquoſam colluviem diſſipant de corpore ſudoribus excitatis, vel per urinæ aut alvi vias eliminant, hîc locum habere poterunt. Sudorifera autem vel ſunt talia, quæ copiam aquæ ſanguini ſubminiſtrant, & dein laxatis & fotis blando calore lecti vaſis cutaneis, ingeſtæ aquæ exitum per corporis totam ſuperficiem parant, ut ſimul cum his ſudoribus diffletur noxium quid in corpore hærens : vel alia adhibentur ſudorifera, quæ non aquæ copiam in ſanguine, ſed ſtimulo ſuo humorum velocitatem, augent; ſícque efficiunt, ut eodem temporis ſpatio organis ſecretoriis cutaneis major longè copia liquidi ſecernendi applicetur. Quandoque & binæ hæ ſudoriferorum ſpecies junguntur utiliter, dum penetrabilia & calida aromata largæ copiæ aquæ infuſa propinantur. Verùm in hoc caſu cùm aquoſa colluvies abundet in corpore, aquoſa ſudorifera non conveniunt, ſed ſicca; quæ nempe calore majori excitato, & auctâ humorum velocitate, agunt. Hæc vel ſunt externa, ut calor lecti, aeris, panni calidi corpori applicati, ſpiritûs vini accenſi vapor, nudum corpus ſtragulis tectum undique lambens; quo vix potentius noſcitur ſudoriferum, dum & magnum ſatìs calorem facit, & ſimul penetrabiliſſimo halitu totam cutis ſuperficiem laxat & maximè perſpirabilem reddit: de qua re videantur illa, quæ §. 529. n°. 2, dicta fuerunt. Vel ſunt interna, quæ calida aromatica humores per totum corpus validiùs movent; quorum enumeratio videri poteſt in loco citato (*a*). Satìs autem patet, ſimilia locum habere non poſſe, ſi vel minima inflammationis ſuſpicio ſit; ſed tunc prodeſſe tantùm, dum frigus, inertia, & lymphæ copia in corpore prædominantur. Idem jam de diureticis, ad lymphæ copiam evacuandam adhibendis, verum eſt; ut nempe ſumantur talia, quæ ſtimulo, non verò auctâ liquidi copiâ, agunt. Hydragoga autem dicta purgantia, quòd copiam aquæ tenuis alvo ſubducant, ſummi pariter hîc uſûs; qualia ſunt jalappæ radix, ſcammoneum, colocynthis, &c; his enim ſic depleri poteſt corpus, & ſubitò quidem, ut bibulæ venæ, depletis majoribus vaſis, citò reſorbeant effuſam in cava corporis lympham, utì poſtea pluribus dicetur in capitulo *de Hydrope.*

Omnia autem hactenus memorata lympham univerſo de corpore ſubducunt quidem, ſed non directè loca affecta levant; unde & alia remedia in Arte Medica ad anginam aquoſam laudantur; quæ vel à locis affectis, vel ſaltem vicinis maximè partibus, lympham evacuant. *Apophlegmatiſmi* huc ſpectant, ſic vocata remedia, quia phlegmatis ſive pituitæ copiam educunt majori copiâ ex illis corporis locis, in quibus naturaliter ſecerni ad uſus proprios mucus ſolet, præcipuè autem hæc applicantur naribus vel ori interno. Notum eſt ex Anatomicis, omnes has partes à carotide externa arteria arterioſum ſanguinem accipere, à quo mucus ille ſecernitur: adeóque dum illa loca acrioribus remediis ſic irritantur, ut majorem liquidi copiam ſtillent, ſpes eſt, tumentes in angina aquoſa partes levari poſſe, & impetum atque copiam humorum ab illis averti. In hunc uſum ergo nares internæ aquæ calidæ vapore laxari poterunt; vel lavendulæ, majoranæ, pulegii & ſimilium foliis viridibus contortis, & naribus inditis, ſtimulari. Earumdem herbarum ſiccatarum & contritarum, aut nicotianæ pulvis in non aſſuetis, eumdem uſum præſtat, ſi naribus attrahatur. Eidem ſcopo inſerviunt acriora aromata, ſi ore contineantur, ut

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 1182.

irritari his meatus excretorii & glandularum emiſſaria magnam ſalivæ & muci copiam emittant: quod pulcherrimè obtinetur, ſi v. gr; maſtiches aut ceræ unciæ miſceatur drachma una vel altera radicum pyrethri, piperis, zingiberis, &c; atque ex illis fiant placentulæ, continuò ore volvendæ & maſticandæ. Dum enim non diſſolubilis in ſaliva maſtiche aut cera dentibus teritur, acre illis miſtum aroma exſpirat, & oris interni & linguæ partes aſſiduè ſtimulando incredibilem copiam ſalivæ & muci elicit.

Veſicatoria autem nuchæ, collo, ponè aures, &c, applicata huc pariter ſpectant; quatenus nempe epidermidem in veſicas lymphâ plenas attollunt, ſícque ejuſdem copiam minuunt; ſimúlque irritando vicinas locis affectis partes, impetum ab iiſdem aliorſum avertunt. Videantur illa, quæ de his dicta fuerunt §. 396. n°. 4.

3 Ratio hujus facilè patet: fruſtra enim ſubducerentur aquoſa de corpore, niſi ſimul caveretur, ne talia ingererentur. Simul etiam apparet, diætam talem ſiccam & calefacientem meritò laudari, ne homines, in tales morbos proni, cauſam materialem horum morborum colligant in corpore; minimè verò ſufficere ſolam ad morbum præſentem tollendum, cùm ſubita collectæ in partibus tumentibus lymphæ evacuatio hìc requiratur, quæ à ſolo victu exſiccante & calefaciente exſpectari nequit. Quæ autem in tali victu obſervanda ſint, poſtea pluribus dicetur ad §. 1249, in cura hydropis.

4. Cùm *debilior humorum circumactio* inter cauſas anginæ aquoſæ §. 793, recenſita fuerit, quatenus nempe inde aquoſa colluvies in corpore aggeritur, materialis in hac ſpecie anginæ cauſa; patet ratio, quare in cura hujus morbi commendentur & illa, quæ circulationis vim augent. Verùm, utì in præcedenti hujus paragraphi numero dictum fuit, non adeo ad curam morbi præſentis, quàm ad prophylaxim futuri ſpectant illa remedia, quæ circulationis augmentum faciunt. Interim tamen illa, quæ ad ſecundum numerum laudata fuerunt, motum humorum in toto corpore, vel ſaltem in partibus, quibus applicantur, accelerant; adeóque utcumque & hoc effectu conſpirant. Quomodo autem, & per quæ, nimis ſegnis humorum motus incitari poſſit, patet ex illis, quæ in paragraphis in textu citatis habentur; inprimis ſi ſimul conferantur, quæ ad numerum §. 28. n°. 2. 3. 4, de hac re dicta fuerunt; utì etiam illa, quæ in *Commentariis* §. 611, de excitando ſegniori febrili motu habentur.

ANGINA SCIRRHOSA.

§. 797. SI vero glandulas deſcriptas (788) ſcirrhoſus, & multùm increſcens tumor occupavit, ſignis ſcirrhi (392) cognoſcitur, atque ex noto ejus ſitu futura angina prævidetur, nata verò perſpicitur; tum ſi exſtirpatio poſſit fieri, ea ſola remedio erit tuto; aut in internis circa fauces corroſio multa cum prudentia tentanda,

Scirrhum poſt inflammationem in locis glandulоſis natam ſæpe ſequi patuit, quando de inflammationis exitu in ſcirrhum ad §. 329, dictum fuit. Cùm autem tam numeroſæ circa partes reſpirationi & deglutitioni inſervientes diſponantur glandulæ, nemini mirum videbitur, anginam quandoque à tali cauſa naſci; quæ tunc ſcirrhoſa vocabitur, quando duri & indolentes glandularum tumores circa memoratas partes liberam illarum actionem tollunt vel impediunt. Quando autem peculiari capitulo de ſcirrho dictum fuit, enumerata fuerunt illa ſigna, quibus ſcirrhoſus tumor præſens cognoſci, & ab aliis tumoribus diſtingui, poſſit (vide §. 487.). Simul etiam tunc patuit, quàm difficulter curabile ſit tale malum; atque etiam monitum fuit, illam curationem, quæ reſolvendo fit, tentari non poſſe, niſi in recenti & benigno, neque adhuc penitus indurato, ſcirrho. Præterea etiam requiritur, ut & loco idoneo ſitus ſcirrhus ſit, & hominis hoc malo affecti optima cæteroquin ſit corporis temperies. Simul tunc propoſita fuerunt efficaciſſima remedia, quæ ſcirrhoſis talibus concretionibus reſolvendis adhiberi poſſunt; quæ omnia pariter & in angina ſcirrhoſa locum habent, quamdiu adhuc reſolutionis ſpes eſt. Notandum tamen, loci affecti & vicinarum partium rationem ſemper habendam eſſe in applicatione horum remediorum: ſic v. gr; glandulæ colli ſcirrhoſæ, frictiones, aceti vaporem, emplaſtra, &c, ferunt, quæ tonſillis ſimiliter affectis applicari nequeunt, utì ſatis patet.

Verùm ubi ſcirrhus ampliùs reſolvi nequit, atque interim mole ſuâ deglutitionem vel reſpirationem lædit, triſtiſſima ægri conditio eſt, cùm ſoleant increſcere morâ tales tumores, adeóque ſenſim omnia mala augeantur. Sola ergo exſtirpatio hîc locum habere poterit; quæ cultro optimè perficitur, cùm rodentia, & cauteria, niſi ſimul & ſemel deſtruere poſſint totum ſcirrhum, periculoſa ſint; utì pluribus dictum fuit §. 490. n°. 2. Verùm ubi exſtirpatio cultro perfici nequit, dum partis affectæ ſitus & alia hoc vetant, utì dum in faucibus internis tales tumores hærent, miſer æger vel ſuo fato eſt relinquendus, vel talia tentantur quandoque à Medicis, quæ in mitioribus morbis meritò tamquam temeraria damnarentur (*a*): *Satius enim eſt anceps auxilium experiri, quàm nullum.* Cauteria actualia, & potentialia talibus tumoribus applicare quidam auſi fuerunt; & quámvis magno cum diſcrimine hoc fiat, tamen non ſemper cum funeſto ſucceſſu factum fuiſſe quædam Obſervata teſtantur. Noverat celeberrimus *Boerhaavius* veteranum quemdam Chirurgum, qui audaciſſimis talibus curationibus celebris erat, dum liquamine ruptorii vulgaris Chirurgorum (ex calce viva & alcalino ſale parati, atque citò per deliquium ſolvendi, niſi omnis aer arceatur), tales tumores in faucibus internis eroſerat. Mitius, & minori cum periculo applicandum eſt oleum tartari per deliquium in *Materia Medica* ad hunc numerum laudatum. Spiritus ſalis marini, qualis in Officinis proſtat, dum oleo vitrioli & ſali marino aquæ copia additur, & ſimul deſtillantur, poſſet & hîc uſum habere, cùm omni putredini reſiſtat efficaciſſimè, & adeo facilè irritabilis ipſius cancri malignitas ſpiritum ſalis marini dilutum ferre videatur; utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 509, monui. Hæc autem rodentia penicillo ex linteo carpto excepta per cannulam cavam ad locum affectum deducuntur, ne vicinæ partes his lædi poſſent. Hoc facto, molliſſimis decoctis continuò ore detentis molliuntur eſcharæ, illíſque deciduis, rodentia denuo applican-

(*a*) Celſ. de Medicin. Lib. II. cap. x. pag. 79.

tur; ſic alternatim pergendo, donec tollatur penitus tumor ſcirrhoſus. Summâ hîc prudentiâ opus eſſe facilè patet, ut poſt ſingulas rodentium applicationes attentè luſtretur locus, an in cancroſam malignitatem degenerare incipiat; tunc enim abſtinendum eſſe prudentia ſuadet. Ingenuè fatebatur celeberrimus *Boerhaavius*, ſe ſæpe in tali caſu ambiguum hæſiſſe, dum cancri metu hæc adhibere vix auderet; interímque duriſſimum videretur, non tentatâ hâc Methodo certæ morti ægros tradere.

Quantùm tamen quandoque poſſit in deſperatis ferè morbis Felix curantium audacia, ſequentia docent Obſervata. Egregio Viro in parte poſtica & laterali oſſis palati enaſcebatur carnea & fungoſa moles, cui cariem oſſis ſubeſſe credidit *Ruyſchius* (*a*), atque illico ferro & igne eradicandum eſſe minax malum concluſit. Crudeli huic curæ conſenſit æger, neque diu diſtulit. Evulſis aliquot dentibus molaribus, qui impedimentum curæ facturi videbantur, ſcalpello acuto, & ad palati fornicatam figuram accommodato, reſecabatur, fungoſa caro, & mox candentibus ferramentis urebatur locus, & quidem repetitis vicibus. Tulit hæc omnia animoſè æger, ſublato digito indicans, dum à nidore & fumo combuſtarum partium ſuffocationis periculum ſentiret; atque in lectum repoſitus facetis verbis & *Ruyſchium*, & binos dexterrimos Chirurgos, qui curam perfecerant, excipiebat. Sequenti tamen die unà cum febre totum caput immaniter intumuerat, quod tamen antiphlogiſticis remediis brevì ſuperatum fuit. Eſcharis deciduis denuo carnis fungoſæ particula excrevit, quæ novâ inuſtione ſublata fuit; ſequente denuo capitis intumeſcentia cum febre. In totum tamen convaluit æger, & poſtea per plures annos vixit incolumis. Teſtatur autem *Ruyſchius* (*b*), ſe Experientiâ didiciſſe, ſectionem ſolam non ſufficere tantis malis, ſed inuſtionem actuali cauterio requiri poſt ſectionem. Vetula enim, malignam indurationem in lingua habens, poſt iteratam ſectionem recidivam patiebatur, unde concluſum fuit, unicum hoc ſupereſſe, ut poſt ſectionem factam cauterio inureretur factum vulnus; quo facto, felix cura ſucceſſit.

Tonſillas induratas poſt inflammationem exſcindi juſſit (*c*) *Celſus*; unde videntur & Veteres in his malis ſimiles curationes inſtituiſſe. Fabricæ autem tonſillarum minùs gnarus dixit, (*d*) *cùm ſub levi tunica ſint, oportet digito circumradere & evellere*, ac ſi tonſillæ forent glandulæ ſolitariæ, tunicâ celluloſâ undique tantùm involutæ; cùm hodie noverimus, illas conſtare membranâ mucoſâ in ſpiras ſinuoſas complicatâ. Non ſucceſſiſſe tamen ſemper hanc tonſillarum quaſi enucleationem, patet, dum mox ſubjungit ſequentia: *ſi ne ſic quidem reſolvuntur, hamulo excipere, & ſcalpello excidere* oportet.

Verùm omnia hæc tentari nequeunt, niſi ſcirrhoſus tumor tali in loco hæreat; ad quem manibus & inſtrumentis acceſſus datur. Triſtiores adhuc longè caſus occurrunt, dum œſophagi tubus, vel in propria ſua ſubſtantia ſcirrhoſus factus & tumens, ſenſim anguſtatur, tandémque integre clauditur; vel à tumoribus ſcirrhoſis latentibus, & ipſi vicinis, ſenſim magìs magíſque comprimitur. Vidi ſæpius has calamitates & dolui; & certus ſum, omnibus Medicis, qui in luculenta utcumque Praxi verſantur, talia mala frequenter occurriſſe, dum miſeri tales ægri, nihil levaminis à quacumque demum Methodo percipientes, quoſvis ferè Medicos conſu-

(*a*) Obſervat. Anat. Chirurg. centur. n°. XLVIII. pag. 45, & ſequ.
(*b*) Ibid. n°. LXXVI. pag. 70.
(*c*) De Medicin. Lib. VII. cap. XII. n°. II. pag. 445.
(*d*) Ibidem.

ſunt. Solet autem funeſtus talis morbus primò ſe manifeſtare, quòd ſolidi cibi cum difficultate quadam deglutiantur, & ægri leve quoddam obſtaculum ſentiant in œſophago, ad variam in variis altitudinem, & digito locum plerumque indicare poſſint, ubi deglutita hærent pauliſper, antequam in ſtomachum delabantur. Manet in eodem ſtatu malum quandoque per plures menſes; imò per annos tres hoc factum novi, ſic ut minutiſſimè diſſectas carnes, panem, &c, adhuc deglutire poſſint, quàmvis lentè; liquida autem alimenta ſatìs commodè adhuc aſſumere valeant. Senſim dein magìs magíſque anguſtatur œſophagi tubus, & ne vel micula panis tranſire poteſt; síque hoc tentant ægri tales, hæret in œſophago, & poſt aliquot minuta horæ cum inſigni quantitate muci per os rejicitur. Hinc fit, ut tenacem pituitam morbi cauſam ſtatuant ægri, háncque incidendam & evacuandam omni molimine velint. Facilè autem patet, mucum oris, faucium, œſophagi ipſius hîc accumulari, adeóque pituitam illam eſſe effectum, minimè verò cauſam hujus mali. Senſim creſcente morbo, liquida ingeſta tranſire nequeunt, ſed pro maxima parte ſurſum redeunt; tandémque, poſt *Tantali* pœnas diu toleratas, lento maraſmo contabeſcunt. Sæpe in miſeris illis œſophagi pars ſuperior ita dilatatur, dum deglutita liquida tranſire nequeunt, ut plures uncias continere poſſit, & ab utroque latere aſperæ arteriæ promineat turgidus, donec nimiâ plenitudine irritatæ œſophagi fibræ convellantur ſubitò, & expellant ſurſum contentum liquidum.

Apud *Galenum* ſimilis anginæ mentio fit,ſic enim habet: (*a*) *Si verò tumor aliquis ex non calidis fuerit, tum citra febrem, & calorem & ſitim, deglutitionis inæqualitas eveniet, retentis in parte quadam alimentis; præſertim ſi majuſculum atque ſolidum fuerit id quod devoratur, accedítque dolor aliquis exiguus.* Narrat quidem caſum juvenis à ſimili morbo ſanati; ſed utì docet morbi Hiſtoria, non fuerat ſcirrhoſus in œſophago tumor, ſed ſuppuratorius: (*b*) *Quum aliquando hujúſce modi ſymptomata longo temporis tractu apparuiſſent, accedente nonnunquam ephemerâ febre, nonnunquam etiam horrore; quum conjiceremus abſceſſum concoctu difficilem eſſe in gula; accidit procedente tempore, ut loborans ipſe ruptionis ſenſum perciperet, ac ſubinde pus evomeret, non ſolùm eodem, ſed poſtero quoque die, atque tertio; deinde ſuccedebant ei deinceps omnia ulceratæ gulæ ſigna.* Monet autem, ægrum illum longo temporis ſpatio vix evaſiſſe, cùm juvenis eſſet; natu verò majores, hoc morbo tentatos, periiſſe. Quamdiu enim tumor œſophagum arctans talis adhuc eſt, ut ſuppurari poſſit, ſpes eſt; verùm ſcirrho hîc hærente, ſenſim aucto, vix quid ſperari poſſe, ſatìs patet.

In quibuſdam ægris ſcirrhoſam œſophagi duritiem, digitis profundè ponè aſperam arteriam adactis, ſentire potui; in pluribus nihil omnino apparuit, præter deglutitionis impedimentum. Quandoque & glandulas colli tumentes vidi, utì & thyroideam; ſed non videbatur eſſe talis horum tumorum ſitus, ut his morbus adſcribi poſſet. In vetula, hâc anginæ ſpecie laborante, unà cum tumente glandula thyroidea, poſt diuturnam applicationem aceti ſcillitici cum ſale ammoniaco, emplaſtri de galbano, & frictiones, incepit molliri glandulæ thyroideæ tumor; cataplaſmatibus dein maturantibus applicatis, fluctuatio percipiebatur contenti liquidi, dein lanceolâ pertuſo loco exivit copia tenuis ichoris cum maſſulis albis granuloſis intermiſtis; & quàmvis aliquid inde levaminis percipere videretur ægra,

(*a*) De Loc. Affect. Lib. V, cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 491.

(*b*) Ibidem.

tamen æquè funeſtus fuit morbi eventus, ac in aliis obſervaveram. Unde didici, tumorem hujus glandulæ quandoque quidem comitari hanc anginam, non tamen hujus ſolam cauſam eſſe; utì etiam ſitus glandulæ, cartilagini ejuſdem nominis incumbentis, confirmat.

Cauſæ hunc morbum antecedere obſervatæ non adeo numeroſæ ſunt: ſpirituum fermentatorum ingurgitatio quandoque præceſſit (*a*); neque improbabile videtur, ab illorum abuſu œſophagum indureſcere poſſe, cùm ſpiritus fermentati ſero ſanguinis coagulum inducere valeant, & ſolidas partes contrahant. Interim tamen fatendum eſt, in tam magno hominum numero, qui quotidie his potibus indulgent, paucos admodum inveniri, qui hoc morbo laborant. A vento frigido, collum nudatum diu & validè afflanti, natum deglutitionis impedimentum, ſenſim increſcens, abſque ullo tumore obſervabili vidi, dum de feneſtra proſpiciens ſaniſſima virgo per bihorium boreali auræ frigidiſſimæ exponeretur. Lentè aucto malo, plurimis remediis incaſſum tentatis, periit. An fortè fervidorum potuum caffæ, &c, ſorbillatio ſimilium malorum cauſa eſſe poteſt, liquida coagulando, ſolidáſque partes corrugando? Certè non improbabile & hoc videtur. Conſtat tamen frequenter hunc morbum obſervatum fuiſſe, licèt accurato examine nihil potuerit detegi, cui ejus origo tribui cum quadam veriſimilitudine poſſet.

Varia in hac anginæ ſpecie tentavi ipſe remedia, plurima etiam à peritiſſimis Medicis applicata novi, ſed incaſſum omnia. Tartarus tartariſatus, regeneratus, ſapones penetrabiliſſimi, utì v. gr; *Starkeianus* dictus, ex oleo æthereo terebinthinæ & ſale tartari; tinctura ſalis tartari *Helmontiana*, ſal ammoniacus, ejúſque ſpiritus aceto ſtillatitio ſaturatus, &c, quæ ſolvendis in corpore humano concretionibus tanto cum fructu adhiberi ſolent, externo æquè ac interno uſu vel profuerunt nihil omnino; vel, dum aliquantulùm levare viderentur malum. paulò pòſt eadem rediit calamitas, iiſdem applicatis quantúmvis animosè & diu non cedens ampliùs. Inunctiones mercuriales, emplaſtra ex gummi ferulaceis, unà cum mercurio, collo applicata, purgantia hydragoga fortiſſima, ipſam ſalivationem, ſucceſſu caruiſſe novi. Lubricantia & emollientia decocta, amygdalarum oleum & ſimilia utcumque profuerunt; dum hoc efficiebant ſaltem, ut per lubricatam viam faciliùs dilaberentur illa, quæ adhuc tranſire poterant: cæterùm nihil fecerunt ad radicalem mali curam. Novi, Chirurgum balænæ officulo alligatâ ſpongiâ tentaſſe, ut vi expediret viam, ſed peſſimo cum ſucceſſu, dum irritatæ hinc partes & dolentes tumebant magìs. Hellebori nigri recentis radices cum aceto ſcillitico tritas, bryoniæ radicem in pultem contuſam, addito ſale ammoniaco, irrito ſucceſſu cataplaſmatis inſtar collo applicatas vidi, licèt certa pertinacis morbi curatio inde promitteretur.

Si autem conſiderentur illa, quæ in cadaveribus hâc anginæ ſpecie defunctorum inventa fuerunt, nemo mirabitur, cur efficaciſſimorum etiam remediorum vires eluſerit pertinax morbus. Obſervaverat *Tulpius* (*b*), quòd *inter œſophagum ac aſperam arteriam inſinuat ſe nonnumquam durus & exitialis quidam tumor, modò foris conſpicuus, modò verò intus deliteſcens.* In vidua quadam vidit hunc morbum lento maraſmo, ob denegatum cibo & potui in ventriculum tranſitum, lethalem. Diſſecto autem cadavere, invenit, (*c*) *tumorem, ad inſtar carcinomatis,*

(*a*) Medical. Eſſays. Tom. II. pag. 324.
(*b*) Obſerv. Medic. Lib. I. cap. XLIV. pag. 84.
(*c*) Ibid. pag. 85.

colore lividum, & racidibus diffuſum per quamcumque colli partem, potiſſimùm verò circa gulam, tam arctè premendo eam, ut ex complicatis ipſius tunicis excreſcerent intus varia filamenta, obturantia intricatâ ſuâ texturâ, uſque eò perviam hanc fiſtulam ut ne ferreum quidem ſpecillum per eam licuerit tranſmittere. Præterea & glandulæ in medio thorace œſophago accumbentes quàm maximè intumuerant. In cadavere viri eodem morbo, fruſtra variis Methodis tentato defuncti inventus fuit tumor durus glanduloſus in ipſo cavo œſophagi, in media circiter ejus longitudine incipiens & ad ſuperius ventriculi orificium uſque productus, adeo exactè replens totam œſophagi cavitatem, ut ſpecillum vix in ventriculum protrudi poſſet (*a*). In alio cadavere œſophagus in parte ſua inferiori in albam, craſſam, & ſcirrhoſam ſubſtantiam mutatus inveniebatur, in qua ſubſtantia multæ vomicæ exiguæ pus continentes aderant, quæ ſingulæ in cavum œſophagi diſtincto orificio aperiebantur. Superius ventriculi orificium & proxima ventriculi pars eodem modo affecta erant (*b*). Ingens ſteatoma tantæ duritiei, ut cultro vix cederet, magnam thoracis partem replebat, pleuræ, mediaſtino, pericardio accretum, pariterque cohærens œſophago, cum quo deſcendebat per diaphragma, atque ibi œſophagum non tantùm comprimebat, ſed & ſecundum ventriculi dorſum ad pylorum uſque eumdem reclinabat, ipſum pylorum pariter mole ſuâ arctans. Miſer æger, in cujus cadavere tantæ molis tumor inveniebatur, diu laboraverat difficili deglutitione, & circa vitæ finem quævis ingeſta illico rejiciebantur per os, licèt minimâ etiam copiâ ſimul aſſumerentur (*c*). Œſophagus in tota ſua ferè longitudine à clavicularum regione ad ventriculum uſque cartilagineus inventus fuit, ſimúlque adeo anguſtus, ut vix ſetam porcinam tranſmitti pateretur (*d*). In homine quinquagenario majore, qui dudum ſenſerat ingeſtos cibos & potus circa ſterni oſſis ſummitatem hærere, & poſtea obicem quemdam hîc poſitum præterlabi, ſæpius autem poſt aliquam remoram, obortâ nauſeâ & tuſſi, iterum per os expelli cum magna ſimul tenacis pituitæ copia, poſt mortem inventus fuit dexter pulmo ſuperiori ſuâ parte ſcirrhoſus, mediaſtinum & œſophagum verſus ſiniſtrum pectus protrudens, ſimúlque œſophagi cavum ibidem loci arctans adeo, ut à retentis deglutitis œſophagi tubus ſupra locum compreſſum dilatatus admodum appareret, verſus colli ſuperiora iterum ſolitam amplitudinem habens. Obſervationem hanc miram debeo eruditiſſimo Medico *Antonio Haeno* Praxim Medicam ſumma cùm laude Hagæ-Comitum exercenti, & indefeſſo labore, quacumque datâ occaſione, abditas morborum cauſas in cadaveribus inquirenti, qui coram celeberrimo *Schvvenckio*, *Anatomes & Chirurgiæ Profeſſore* demortui cadaver incidit.

Ex omnibus illis ſatìs apparet, ſcirrhoſæ anginæ in cadaveribus inventas cauſas tales fuiſſe, quæ meritò inſanabiles habentur: tunc tantùm ſpem curæ ſupereſſe, quando tali in loco ſiti ſunt ſcirrhoſi tumores, ubi ferro vel igne tolli poſſunt. Neque his repugnat ſequens Hiſtoria, quæ docet quidem, tolerari diu potuiſſe malum, deſcripto morbo ſatìs affine, dum per Artem via parabatur deglutitis, ut in ventriculum delabi poſſent; neutiquam tamen ſuperatam fuiſſe ejus cauſam, de qua tamen dubitabat *Williſius*, an ad paralyſin, an verò ad tumorem præternaturalem

(*a*) Medical Eſſays. Tom. II. pag. 324.
(*b*) Ibid. pag. 332.
(*c*) Ibid. Tom. III. pag. 353. &c.
(*d*) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurg. Tom. I. pag. 489.

in his partibus referri deberet: (*a*) *Vir robuſtus, & aliter ſatìs ſanus, à longo tempore vomitu crebro laborans comeſta quæque ſæpius, etſi non ſemper, mox rejicere ſolebat. Tandem victis omnibus remediis, morbus in eum ſtatum devenit, ut valde eſuriens, comederet ille, donec œſophagus ad gulam uſque impleretur, dein nihilo in ventriculum illabente, ingeſta quæque cruda, regereret. Cùm pharmacis minimè juvantibus, præ fame ſummè elangueſceret, & prope diem interire periclitaretur*, ſuaſit illi *Williſius*, ut virgulam, è pinna cetacea paratam, in ſummitate ſpongiam affixam habentem, œſophago immitteret ſtatim poſt cibum & potum aſſumptum, ſicque viam faceret, ut in ventriculum deſcendere poſſent. Succeſſit quidem hæc methodus, ſic tamen ut quotidie eâdem indigeret miſer æger, ſecus inediâ periturus. Notat autem *Williſius*, quòd per ſedecim annos ſic pabulum ſumſerit homo ille, adhuc vivens & valens, dum hæc ſcriberet.

Rariùs autem hæc anginæ ſpecies reſpirationem lædit adeo, ſed ſemper ferè deglutitionem. Cartilaginea enim aſperæ arteriæ pars impedit, quominus tam facilè intercludi poſſit aeri via, licèt à tumente œſophago vel vicinis tumoribus ſcirrhoſis poſterior aſperæ arteriæ pars, quæ membranacea eſt, comprimeretur. In ipſo verò arteriæ aſperæ cavo tumor ſi naſceretur, ingens & continua tuſſis ſic vexaret ægrum, ut priùs deficeret, antequam lentè increſcens talis tumor ſcirrhoſus illum ſuffocaret. Accedit, quòd per œſophagum acria, aſpera, fervida ferè, frigidiſſimi potus, &c, tranſmittantur ſæpius, adeóque lædentibus cauſis exponatur frequenter; dum nervi per internam laryngis & aſperæ arteriæ membranam diſperſi adeo irritabiles ſunt, ut præter aerem nihil ferè admittant abſque ſuffocationis periculo, & validâ tuſſi mox excitatâ expellatur ſtatim, quidquid alieni ingreſſum fuerit.

ANGINA INFLAMMATORIA.

§. 798. VERUM quando ab inflammatione, glandulæ (788), vel muſculi (788), occupantur, tum oritur morbus huc propriè referendus ob ſummam, quâ funeſtus eſt, acutiem, & velociſſimam, & inſuperabilem ſæpe violentiam.

Poſtquam febrium in genere pertractata fuit Hiſtoria, utì & præcipuorum ſymptomatum febrilium, vidimus & illa, quæ in febribus continuis, remittentibus, & intermittentibus notanda erant præcipuè. His abſolutis, ſequebantur ordine Morbi Acuti Febriles, qui febre quidem ſtipati erant, ſed in quibus ſimul ſingularis inflammatio hujus illiúſve organi aderat. Inter hos morbos & Angina inflammatoria locum merebatur, cùm & ſatìs frequens occurrat, & ſæpe ſummo cum diſcrimine citò ſuum decurſum abſolvat; uſque adeo ut inter morbos acutiſſimos jurè numeretur, cùm quandoque ſubitò, fruſtra etiam adhibitis

(*a*) Tom. II. ubi de Pharmaceut. ration. Sect. II. cap. 1. pag. 45.

efficaciſſimis

efficaciſſimis remediis, ſtrangulet. Propriè autem de angina inflammatoria tantùm agendum erat inter morbos acutos febriles; verùm cùm anginæ nomen detur omnibus morbis, qui reſpirationem vel deglutitionem lædunt, modò illorum cauſa ſupra pulmonem vel ſtomachum poneretur (vide §. 783.); operæ-pretium videbatur agere etiam de aliis anginæ ſpeciebus, quæ abſque inflammatione comite contingunt, partim ut illi morbi cognoſci & curari poſſent, partim etiam ut angina inflammatoria à reliquis hujus morbi ſpeciebus meliùs poſſet diſtingui, cùm ob ſummum ſæpe diſcrimen & velocitatem validiſſima remedia ſimul & ſemel applicanda poſtulet.

Dictum fuit ad §. 787, præcipuam anginæ diſtinctionem deſumi vel à natura tumoris, organa reſpirationis vel deglutitionis impedientis; vel à loco per talem tumorem occupato. In illa anginæ ſpecie, de qua nunc agendum erit inflammatoria natura tumoris eſt; adeóque ejus cognitio & curatio ex illis, quæ de inflammatione dicta fuerunt, peti debebit. Verumtamen pro diverſitate loci, quem inflammatorius tumor, deglutitionem vel reſpirationem impediens, occupat, tam in prognoſi quàm in curatione hujus morbi, diverſitas notabilis occurrit, adeóque & de hac re agendum erit ordine in ſequentibus.

Primò ergo videbimus, quænam cauſæ inflammationem, in locis §. 788, enumeratis, excitaſſe obſervatæ fuerint; dein conſiderabimus varia ſymptomata hujus morbi, quatenus à diverſitate loci affecti pendent; atque ſimul ex his habebitur Prognoſis; denique agendum erit de his, quæ in cura hujus morbi notanda ſunt; quæ partim ex generali inflammationis cura, partim etiam ex partium affectarum uſu cognito, deducuntur.

§. 799. HUJUS (798) mali cauſa 1°. In genere eſt omnis ea, quæ inflammationem quamcumque poteſt producere (375. 376. 377. 378.). 2°. Illa omnis, quæ inflammationis cauſas determinat inprimis ad loca deſcripta (788), maximè ad laryngem, pharyngem, os hyoides, horúmque muſculos, tum ad fiſtulæ pulmonalis ſuperiora; talia autem ſunt, diſpoſitio propria juvenibus, ſanguine divitibus, rufis; exercitium frequens, validúmque harum partium, oratoria exercitatio, cantus, clamor, fortis equitatio adverſo vento & frigido, tubarum & fiſtularum inflatus, labores validi in aere frigido, calor æſtuans magnum frigus excipiens tempore verno; aridæ fauces ob aeris recepti & expulſi fervorem in æſtu ſolis, vel in febre inflammatoria.

1°. Demonſtratum fuit in Hiſtoria inflammationis ad §. 373, omnem partem corporis, in qua reticulares arteriarum diſtributiones, vel lymphaticorum arterioſorum ortus, adſunt, inflammatione poſſe corripi; adeóque & facilè patet, idem obtinere in organis illis, quæ deglutitioni & reſpirationi inſerviunt. Omnes ergo inflammationis cauſæ, quæ numeris in textu citatis recenſitæ & explicatæ fuerunt, huc referri debent.

2°. Præter generales inflammationis cauſas, quæ in quovis corporis loco illam excitare poſſunt, notandum eſt, ad anginam inflammatoriam producendam concurrere quandoque & alia, quæ verſus organa deglutitionis vel reſpirationis harum cauſarum efficaciam determinant potiùs, quàm verſus alias corporis partes. Sunt autem hæc vel talia, per quæ cauſæ, inflammationi producendæ aptæ, applicantur his partibus; utì v. gr; cantus, clamor, &c, (de quibus ſtatim agetur, & quorum actio facilè intelligitur); vel ſolâ Obſervatione effectuum novimus, quaſdam eſſe cauſas, quæ materiam inflammatoriam verſus hæc loca deponunt, licèt non intelligamus rationem, quare hoc ſic factum fuerit. Sic v. gr; dum anginæ inflammatoriæ epidemicè graſſantur, à primo morbi inſultu incipiunt horrere, & rigere; mox ſequitur febris; & poſt hanc citiùs vel ſeriùs incipiunt dolere fauces & inflammari; atque ſæpe tunc vidi ceſſare febrim, ſimulac materia inflammatoria verſus hæc loca eſſet depoſita: &, ſi benignâ reſolutione curabilis ſit hæc angina, poſtea nulla ſebris ſequitur ampliùs. Videtur ergo per febrim prægreſſam determinari anginæ cauſa verſus hæc loca in epidemicis anginis ſimili modo, ac in epidemica pleuritide, phrenitide, &c, obſervatur, ubi per febrim in latera vel caput morbi materies deponitur. Quis autem poterit explicare ex illis, quæ hactenus in Arte habentur cognita & demonſtrata, quare in hunc potiùs illúmve locum determinetur morbi materies pro varia indole conſtitutionis epidemicæ? Sufficiet Medico fideli Obſervatione hæc didiciſſe, licèt ignoret, quâ lege fiant. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 593, de hac re dicta fuerunt.

Huc autem ſpectat & *diſpoſitio propria*, quâ ægri in morbos inflammatorios proni ſunt, & inprimis harum partium. Sic novi plures, qui quotannis, vere nempe & autumno, bis corripi ſolent anginâ, quámvis leviori plerumque &, reſolutionis viâ, curabili, tamen & quandoque in ſuppurationem vergente. Porrò (*a*) *Juvenes præ cæteris, & temperamento ſanguineo præditos, rufos etiam. . . . . præ reliquis omnibus*, his morbis obnoxios eſſe, obſervaſſe ſe teſtatur *Sydenhamus*.

Verùm & validum harum partium exercitium & frequens multùm facit ad hunc morbum excitandum, utì quotidianis Obſervatis conſtat in illis, qui muneris ratione diu, & cum vehementia, perorare debent. Ob eamdem cauſam clamor, cantus, fiſtularum & tubarum inflatus huc referuntur. Videmus enim, omnibus illis faciem, labia, oculos turgere, & ſanguine ſuffundi; ſimúlque majorem calorem conciliari toti corpori, & inprimis ſuperioribus partibus; unde & vehementer perorantibus copioſus ſudor guttatim de facie deſtillat. Omnia hæc docent, majori copiâ & impetu ſanguinem per vaſa harum partium moveri, & vaſa minora dilatata rubrum ſanguinem accipere, quem naturaliter non habent, adeóque per errorem loci inflammationem facilè hîc naſci poſſe; præſertim ſi calentes oratoriâ exercitatione homines mox aeri frigido ſe expoſuerint incautiùs; unde toties triſtibus Exemplis conſtitit lethales morbos natos fuiſſe. Quàm periculoſum enim ſit, ſi aucto motu, rarefactis liquidis, & laxatis vaſis, mox ſucceſſerint contraria, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 118, dictum fuit. Non abſque veri ſpecie ergo ſimulabat hunc morbum *Demoſthenes*, dum, poſtquam præcedenti die Mileſiorum poſtulatis acriter reſpondiſſet, coram populo Athenienſi verba faciens, ſequenti die lanâ multâ collum cervicéſque circumvolutus prodiit, dicens, ſe ſynanchen

(*a*) Sect. VI. cap. VII. pag. 357.

pati. Scitè tamen unus de populo, fraudem ſuſpicatus, exclamavit, illum non ſynanchen ſed argyranchen pati, dum pretio corruptus contra Mileſios dicere nollet (*a*).

FORTIS EQUITATIO ADVERSO VENTO ET FRIGIDO. LABORES VALIDI IN AERE FRIGIDO. Si pernici quis vehatur equo, etiam tranquillâ tempeſtate, adverſum quaſi ſentiet ventum, dum aer motis per illum corporibus reſiſtit tantò plùs, quantò majori celeritate moventur. Majus autem frigus percipimus omnes, dum ventus flat, quia vicinus nobis aer, illico à calore corporis noſtri caleſcens, difflatur omni momento, atque ſimul frigidior aer ſtatim in ejus locum ſuccedit. Dum ergo fortiter quis equitat adverſo vento, omni momento frigidus aer fauces ingreditur, ſimúlque vaſa harum partium ab aere reſiſtente, & contrariâ directione moto, validè comprimuntur, adeòque & auguſtantur. Ergo frigore moleculis humorum adunatis (vide §. 117.), atque eodem conſtrictis vaſis, conſpirante ſimul preſſione validâ aeris in has partes, aptiſſima naſcitur obſtructioni in his locis occaſio, dum ſimul auctus humorum per vaſa motus inter equitandum (caleſcunt enim à celeri equitatione etiam hyemali frigore homines) impetum in loca obſtructa auget, adeóque inflammationem (vide §. 371.) producere valet. Hæc eſt ratio, quare toties illi, qui hyemali tempore magna itinera equitando perficiunt, anginâ, peripneumoniâ, pleuritide & ſimilibus morbis corripiantur. Ob eaſdem cauſas, laboribus validis in aere frigido peractis, anginâ inflammatoriâ corripiuntur homines: quámvis enim reliquas corporis partes veſtibus contra frigus munire poſſimus, jugis tamen reſpirandi neceſſitas facit, ut gelidus aer os internum & fauces omni momento alluat, ubi nuda vaſa nullâ cute tecta, aeris immediato ferè contactui exponuntur. Cùm autem, per labores aucto motu liquidi arterioſi, initia arteriarum lymphaticarum dilatentur, & ſanguinis rubri moleculas craſſiores admittant (vide §. 378, & §. 118.), patet ex dictis, quantùm tunc nocere poſſit aeris frigus conſtringens vaſa, & in majorem adunationem fluidorum moleculas diſponens.

CALOR ÆSTUANS MAGNUM FRIGUS EXCIPIENS TEMPORE VERNO. Subitas frigoris & caloris viciſſitudines plurimos morbos facere, conſtans omnium Medicorum Obſervatio docet. Unde & *Sydenhamus* notavit, illud anni tempus morborum inflammatoriorum maximè ferax eſſe, quando vere jam adulto æſtivi calores incipiunt: & de angina ſpeciatim monuit, quòd quidem (*b*) *quolibet anni tempore aggreditur, maximè tamen illo, quod ver atque æſtatem interjacet.* Unde etiam inter vernos morbos (*c*) anginam numeravit *Hippocrates.* Frigus enim prægreſſum fibras ſolidas accurtando, denſando, roborando (*d*) *actionem earum in humores auxit*, adéòque & humores magìs compactos & denſatos reddidit; uti in *Commentariis* §. 52, probatum fuit. Ubi ergo ſubitus æſtus frigidam tempeſtatem prægreſſam ſequitur, diſſipantur mobiliſſima & fluidiſſima de corpore, debilitantur ſolidæ corporis partes (*e*), adeòque naſcitur occaſio, ut laxata ſubitò vaſcula arterioſa lymphatica per errorem loci admittant craſſiores, & per frigus prægreſſum adunatas, ſanguinis moleculas; unde obſtructio & inflammatio naſci poterunt

(*a*) A. Gellii Noct. Attic. Lib. II. Cap. IX. pag. 269.
(*b*) Sydenh. Sect. VI. cap. VII. pag. 357.
(*c*) Aphor. Sect. III. n°. XX. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 114.
(*d*) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 747.
(*e*) Ibid. §. 746.

quàm facillimè, & inprimis circa organa deglutitionis & reſpirationis, quæ aeris viciſſitudini maximè exponuntur. Similium morborum frequentia verno tempore fortè & inde augetur, quòd diuturnum calorem veſpertinum frigus ſæpe ſatìs intenſum ſequatur; nam & periculoſiſſima eſt hæc viciſſitudo, dum calorem æſtuantem magnum frigus excipit; & quidem uſque adeo, ut *Sydenhamus* non dubitaverit aſſerere, quòd plures homines ab hac cauſa pereant, (*a*) *quàm peſte, gladio, atque fame ſimul omnibus.* Ob hanc cauſam ſolicitè familiares ſuos ſemper monuit, ne maturè veſtes, quibus aſſueverant, deponerent; & (*b*) *ab exercitio caleſcentes frigus ſedulò vitarent.* Lethalem quarto die anginam ab hac cauſa natam dolui in optimo cive hujus urbis, qui medio Majo menſe in hortulo ſuburbano ſedens, blando ſolis verni tepore delectatus, obdormiverat in ſeràm veſperam uſque, & nocte ſequente peſſimâ anginâ corripiebatur, quæ illum, fruſtra tentatis efficaciſſimis remediis, è medio ſuſtulit.

ARIDÆ FAUCES, &c. Quicumque æſtivis ſub fervoribus per arida & ſabuloſa loca iter fecerunt, hoc quandoque experti ſunt; nempe totum os & fauces ſic ſiccari, ut deglutitio dolens reddatur non tantùm, ſed & ſæpe impoſſibilis omnino, donec potu aſſumto iterum humectentur hæc loca. Exſiccantur enim & areſcunt penitus ultima emiſſaria arteriolarum exhalantium; &, ſi diu pergat agere eadem cauſa, penitus impervia redduntur. Dum autem obſtructos horum vaſorum fines liquidum vitale urget, dilatantur hæc vaſcula, dilatata craſſiores ſanguinis moleculas admittunt, ſícque in his inflammatio naſcitur, quæ per vicina loca propagatur facilè, dum immeabili humore diſtenta & turgida hæc vaſa comprimunt alia ipſis adjacentia. Augentur præterea hæc mala, dum æſtuante aeris calore, liquidiſſimis ſanguinis partibus difflatis, reliquarum cohæſio & adunatio augetur, unde inflammatorium illud viſcidum in ſanguine naſcitur. Cùm autem ex his, quæ §. 100, de effectibus aucti motûs circulatorii dicta fuerunt, utì & ex illis, quæ in *Commentariis* §. 587, habentur de febrium effectibus, pateat, liquidiſſima ſanguinis diſſipari, & reſiduas partes inſpiſſari & adunari per validas febres; apparet facilè ratio, quare in inflammatoriis, aliíſque acutis febribus, angina quandoque naſcatur, & quidem plerumque peſſimo omine, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 741, dictum fuit.

§. 800. UBI ex his cauſis (799) nata eſt, varia, & inter ea horrenda, ſymptomata creat, pro diverſitate partis ejus, quam occupat.

Cùm adeſt angina inflammatorio, occupat unam vel plures ex partibus §. 788 enumeratis, & inprimis laryngem, pharyngem, os hyoides, harúmque partium muſculos, tum & fiſtulæ pulmonalis ſuperiora. Reliquæ enim partes, paragrapho citatâ recenſitæ, quámvis inflammationem pati poſſint, raró tamen acutam inflammatoriam anginam faciunt, ſed potiùs lentiorem quamdam anginæ ſpeciem, utì ex glandularum ſitu, & illis, quæ antea dicta fuerunt, ſatìs patet. Cùm autem varia ſit prognoſis, & in curatione pariter diverſitas occurrat, prout hæc vel illæ partes inflammatorio tumore obſeſſæ fuerint, neceſſarium erit, ut Medicus hæc diſtin-

(*a*) Sect. VI. cap. 1. pag. 325. | (*b*) Ibid. pag. 326.

guere poſſit. Hoc autem fit conſpectu, dum inflammatæ partes oculis patent; utì v. gr; dum tonſillæ, uvula, lingua, &c, ſic affectæ ſunt; vel obſervatâ læſione functionum illarum, quas in ſanitate perficiebant partes nunc affectæ. Ut autem ordine hoc fiat, ſeorſim conſiderabuntur illa phœnomena, quæ aſperæ arteriæ, laryngis, pharyngis, &c, inflammationem comitari ſolent; & deinde videbimus, quænam fiant, ſi plures ex his partibus ſimul affectæ fuerint.

§. 801. SI ſola laborat pulmonalis fiſtula, illæſis aliis, in interna ſua membrana muſculoſa, tum oritur ibi tumor, calor, dolor, febris acuta calida, cæterùm externa ſigna nulla; vox acuta, clangoſa, ſibilans; inſpiratio acutè dolens; reſpiratio parva, frequens, erecta, cum ſummo molimine; hinc circulatio ſanguinis per pulmones difficilis; pulſus mirè & citò vacillans; anguſtiæ ſummæ; cita mors. Eſtque hæc una ex iis, quæ funeſtiſſimæ, nec externa dant ſigna: quò verò propiùs glottidi & epiglottidi malum, eò ſanè magìs lethale.

Agitur jam hâc paragrapho de illa anginæ inflammatoriæ ſpecie, in qua ſola aſpera arteria in interna ſua membrana afficitur, illæſis reliquis partibus, quæ reſpirationi & deglutitioni inſerviunt. Notum autem eſt ex Anatomicis & Phyſiologicis, aſperam arteriam ex ſegmentis cartilagineis orbicularibus conſtare, poſticâ parte abſciſſis, atque ibidem membranâ validâ completis, & inter ſe connexis vinculo muſculoſo forti. Simul etiam conſtat, totam internam aſperæ arteriæ ſuperficiem lævi & lubricâ membranâ obduci, ut aer ſemper hiante hâc fiſtulâ libere ire & redire poſſet. Ubi ergo inflammatur hæc membrana, communes omni inflammationi effectus ſequentur, tumor, calor, dolor, febris (de quibus vide §. 382.): verùm præter febrim acutam externa nulla ſigna aderunt, utì ex dictis facilè patet. Dolor acutus quidem ab ægris percipitur, ſed non adeo diſtinctè locum dolentem indicare poſſunt, cùm ſæpe inflammatio per notabilem longitudinem internæ membranæ aſperæ arteriæ diffundatur. Præcipua ergo ſigna talis anginæ habentur ex functionibus læſis ipſius partis affectæ. Verùm aſperæ arteriæ præcipuus uſus eſt, ut aerem inſpiratum & exſpiratum tranſmittat libere tam ad reſpirationem peragendam, quàm ad formandam vocem. Ubi ergo inflammatorio tumore hîc nato anguſtatur aſperæ arteriæ cavum, nec libere, ut ſolebat in ſanitate, ingredi poteſt aer in pulmonem, neque commodè inde iterum exire. Hinc vox acutior redditur, & cum ſibilo aer ex pulmone expulſus per anguſta hæc loca tranſit. Cùm autem inflammata hæc membrana ſiccior reddatur, dum vaſa majora immeabili ſanguine diſtenta comprimunt vicina minora exhalantia, vox clangoſa fit, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 609. *lit.* β, & 739, demonſtratum fuit. Quia autem in inſpiratione, dilatato pectore, aer in pulmonem ingrediens ejus veſiculas inflat, ſimúlque aſperam arteriam ejúſque ramos, bronchia dictos, elongat; diſtrahitur inflammata hæc membrana, atque inde dolor acutus inter inſpirandum naſcitur. Verùm & exſpiratio impeditur, dum aer ex pulmone per anguſtatam inflammatorio tumore aſperam arteriam minori copiâ tranſire poteſt, adeóque requiritur, ut majori celeritate exeat. Patet hinc ratio, quare in hoc morbo reſpiratio

parva & frequens ſit, atque erectâ cervice cum ſummo molimine fiat. Hæc eſt illa reſpiratio, quæ (*a*) conſpicua & (*b*) ſublimis *Hippocrati* vocabatur, & pro peſſimo ſigno in morbis habebatur, utì aliâ occaſione ad §. 734, dictum fuit.

Verùm ut in homine nato ſanguis ex corde dextro in ſiniſtrum venire poſſit, debet per pulmonalis arteriæ anguſtias in venas tranſire, atque ut hic tranſitus libere fiat, requiritur pulmonis dilatatio per aerem inſpiratum. Cùm ergo illa impediatur in hac anginæ ſpecie, difficilis erit per pulmonem ſanguinis circulatio, unde pulmo incipiet infarciri ſanguine à corde dextro expulſo, minor copia ſanguinis veniet in cor ſiniſtrum, adeóque nec ex corde ſiniſtro in aortam projicietur talis ſanguinis quantitas, quæ dilatandis arteriis ſufficit. Hinc pulſus mirè & citò vacillabit, & ob impeditum ſanguinis liberum per pulmonalis arteriæ fines tranſitum ſumma naſcetur anxietas (vide §. 631.); & tandem infarcto ſanguine immeabili pulmone ſuffocabitur circulatio, & cita mors veniet. Optimè jam notaverat *Galenus*, quòd, quicumque ex vehementi angina (*c*) *ſuffocantur, parvum hi habent & rarum pulſum; ubi jam animam agunt, crebrum atque inæqualem.* Videtur & *Hippocrates* ſimilem anginæ ſpeciem notaſſe, quam ex calida & nitroſa defluxione ortam voluit, arteriam aſperam exulcerante. In hoc morbo enim dicit, quòd (*d*) *Orthopnœa oboritur, ſiccitáſque multa; quæ ſub conſpectum cadunt, gracilia comperiuntur. Poſteriores quoque cervicis tendones contenduntur, ac tamquam in tetano intendi videntur. Vox quoque abrupta eſt, ac ſpiritus parvus, ſpiritúſque retractio denſa ac violenta oboritur. His arteria ulceratur, pulmo incenditur, neque externum aerem introducere queunt.* Patet enim ex hac deſcriptione aſperam arteriam affectam fuiſſe; neque ullum tumorem inflammatorium in faucibus apparuiſſe. Monuit enim optimè *Galenus* in Commentariis ſuis in hunc textum, graciles vocari partes conſpicuas, non quòd naturalem toroſitatem non haberent, verùm tantùm ideo, quia nullus præternaturalis tumor in illis obſervabatur: ((*e*) *nam gracile ad partium præter naturam tumentium, oppoſitionem interdum dicitur*), utì in aliis anginæ ſpeciebus fieri ſolet.

Funeſtiſſimam autem hanc eſſe anginam, ex dictis ſatìs patet, cùm tantum diſcrimen adſit, ne aucto tumore inflammatorio ſubitò ſuffocetur æger; atque eò magìs lethalem & citiùs, quò magìs verſus ſuperiora aſperæ arteriæ hæſerit malum; ibi enim, inprimis circa glottidem, major eſt fiſtulæ hujus anguſtia, adeóque à parvo etiam tumore obturari integre poterit. Summo ergo jure *Hippocrates* dixit, (*f*) *Anginæ graviſſimæ quidem ſunt, & celerrimè interimunt, quæcumque neque in faucibus, neque in cervice quidquam conſpicuum faciunt; plurimùm verò dolorem exhibent & orthopnœam. Hæ namque & eodem die, & ſecundo & tertio & quarto ſtrangulant.* Imò abſolutè lethalem damnaſſe videtur talem anginam *Celſus* dicens (*g*), *Neque is ſervari poteſt, qui ſine ullo tumore febricitans ſubitò ſtrangulatur.*

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCLIII. Charter. Tom. VIII. pag. 866.

(*b*) Epidem. Lib III. Comment. II. Text. IV. Ægrot. VII. Charter. Tom. IX. pag. 235.

(*c*) Libell. de Pulſib. ad Tyron. cap. ultim. Charter. Tom. VIII. pag. 13.

(*d*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. Text. XXVIII. Charter. Tom. XI. pag. 137. 138.

(*e*) Ibid. pag. 138.

(*f*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. Charter. Tom. VIII. pag 673. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCLXIII. Charter. Ibid. pag. 872, & n°. CCCLXXVI. pag 873.

(*g*) De Medicin. Lib. II. cap. VI. pag 55.

§. 802. SI larynx inprimis acutè inflammatur; & ſedem habuerit malum in muſculo albo glottidis, & ſimul in carnoſis ei claudendæ inſervientibus, oritur diriſſima, ſubitò ſtrangulans, angina. Signa ut priora (801); dolor in elevatione laryngis ad deglutitionem ingens, auctus inter loquendum atque vociferandum; vox acutiſſima, ſtridula; citiſſima, cum ſummis anguſtiis, mors. Eſtque hæc, ſine ſignis externis, omnium peſſima.

Suprema aſperæ arteriæ pars, cartilaginibus cricoideâ, thyroideâ, aryteroideis, epiglottide, & ligamentis atque muſculis annexis conſtans, larynx vocatur, cujus orificium, in faucibus patens ponè linguam, unica via eſt, quæ aerem in pulmonem admittit & emittit. Simul etiam loquelæ & vario vocis modulamini inſerviunt hæ partes, dum per muſculos glottidis apertura dilatatur vel anguſtatur, uti ex Phyſiologicis conſtat. Si ergo membrana internum laryngis cavum inveſtiens, vel muſculi claudendæ rimæ glottidis inſervientes, inflammentur, patet facilè, in quanto diſcrimine verſentur ægri, cùm à levi etiam hîc nato tumore ſuffocatio lethalis immineat. In præcedenti paragrapho dictum fuit, anginam ab inflammata pulmonali fiſtula natam eò periculoſiorem eſſe, quò propiùs glottidi & epiglottidi hæreat malum; quantò magìs ergo, ſi circa ipſam glottidis rimam. Signa ſimilia ſunt, ut in præcedenti anginæ inflammatoriæ ſpecie, cùm & in hac angina liber aeris per fiſtulam pulmonalem tranſitus impediatur, atque pariter externa ſigna nulla adſint, cùm aperto ore, & depreſsâ linguâ, epiglottidis extremum tantùm appareat; glottidis verò rima rarò vel nunquam conſpici poſſit.

Bina tamen ſunt, quibus hæc anginæ ſpecies à præcedenti diſtingui poteſt. Vox nempe acutiſſima & ſtridula; & dolor ingens, cùm inter deglutiendum larynx elevatur. Novimus enim, vocis tonum graviorem vel magìs acutum à variata magnitudine rimæ glottidis & diverſâ celeritate aeris efflati pendere; quod etiam in inſtrumentis muſicis, quæ inflantur, imitati ſunt Phonurgi. Cùm ergo vel tumente membranâ internâ laryngis, vel inflammatis muſculis, qui claudendæ glottidis rimæ inſerviunt, illa anguſtetur; vox tandem acutiſſima fieri debet, & ingrato ſtridore diſplicens, qualis in cantoribus obſervatur, dum in nimiam altitudinem elevare vocem conantur, tonos acutiſſimos formaturi; rubra enim & turgida, imò quandoque lividâ ferè facie, ſuffocationem imminentem ob nimis arctatam glottidis aperturam, teſtantur. Præterea cùm tales ægri omni molimine reſpirationis inſtantem ſuffocationem avertere conantur, tantò majori celeritate ex pulmone per rimam glottidis pelli debet aer, quantò magìs arctatum fuerit hoc ſpatium; unde iterum vocis acumen augetur. Ex his ſimul patet, quare inter loquendum & vociferandum dolor adeo augeatur, dum nempe aer majori impetu & velocitate per loca hæc anguſtata & inflammata pellitur.

Illo autem tempore, dum deglutienda in pharyngem detruduntur, magnâ celeritate larynx attollitur, dum ſimul lingua hoc tempore poſtica faucium urgens, retrorſum inclinat epiglottidem, ſicque binis his actionibus ſimul concurrentibus

cavetur, ne aliquid ex deglutiendis in rimam glottidis delabi poſſit. Non mirum ergo, acutiſſimum dolorem ſentiri inter deglutiendum, dum inflammata larynx adeo velociter ſurſum elevatur. Quàmvis autem elevatâ larynge ſequi debeat illi adhærens fiſtula pulmonalis, adeòque & inter deglutiendum dolor augeri, dum illa inflammata fuerit; tamen longè magìs videtur moveri larynx, quàm ipſa aſpera arteria inter deglutiendum, utì apparet ſi digiti inter deglutiendum parti colli anteriori applicentur, ubi & larynx & aſpera arteria tangi poſſunt.

Patet ergo, binas has anginæ ſpecies plurima ſigna communia habere, &, ſi inflammatio in aſperæ arteriæ partibus ſuperioribus hæreat, difficulter diſtingui poſſe. Præcipuum verò diſcrimen dare vocem illam acutiſſimam & ſtridulam, dum larynx inflammata eſt. Quàmvis enim & arteriâ aſperâ inflammatâ ob arctatam viam acutior vox reddatur, tamen dum aer ex pulmone expulſus hoc obſtaculo retardatur, minori celeritate per glottidis rimam exit, adeòque non adeo acutus erit ſonus. Cæterùm licèt quis in diſtinguendis binis his anginæ inflammatoriæ ſpeciebus hallucinaretur, non adeo multùm mali inde metuendum foret, cùm ambæ funeſtiſſimæ ſint, & eamdem curationem requirant, utì poſtea §. 809, patebit. Cùm autem in binis illis anginæ ſpeciebus, imminente jam ſuffocatione, facie inflatâ, oculis ſanguine ſuffuſis & prominentibus, linguâ exſertâ, canium à rapidiſſimo curſu anhelantium ſpeciem referant miſeri; hinc præ reliquis κυνάγχη hic morbus ab Auctoribus vocatur, utì antea ad §. 783, dictum fuit.

Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit (utì aliâ occaſione ad §. 741 monui), (*a*) *In febribus derepente ſuffocari, & deglutire non poſſe, citra tumorem, malum eſt.*

Hæ ſunt anginæ, quæ ſubitiſſimè homines è medio tollunt; quod & *Sydenhamus* (*b*) *paucis nonnunquam horis* fieri monet, licèt ſubitæ mortis in hoc morbo cauſam non adeo tribuat affecto loco, quàm copioſæ materiæ febrili in has partes depoſitæ, & non ſatìs tempeſtivè adhibitis efficaciſſimis remediis. *Tulpius* tamen dolebat, quòd in nauta pleni habitûs, intempeſtâ nocte, tali anginâ correpto, fruſtra tentaſſet optima quæque. Nam (*c*) *Nihil non molitum; ſed urgentior fuit neceſſitas, & vehementior ab incluſo ſpiritu ſtrangulatus, quàm ut juverint ipſum vel ſanguis maturè ex utroque brachio detractus, vel inciſa ranula; vel cucurbitulæ, gargariſationes, clyſteres, cataplaſmata, aliàque ſatìs celeriter adhibita.* Similem & caſum vidi in homine quinquaginta quinque annorum, cui unà cum deglutitione læſa vox acutiſſima & ſtridula aderat, cum febre non adeo intenſa, fruſtra tentatis omnibus, paucarum horarum ſpatio periit. In convivio ſimili morbo correptum hominem fuiſſe noverat celeberrimus *Boerhaavius*; dúmque convivæ joci cauſâ acutam vocem fingere miſerum putabant, defecit, antequam ullum remedium adhiberi potuerit. Interim tamen rariùs occurrunt funeſtiſſimæ illæ anginæ: longè frequentiores illæ obſervantur, de quibus ſequentibus paragraphis agendum erit.

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCLXXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 867.

(*b*) Sect. VI, cap. VII, pag. 357.

(*c*) Obſerv. Medicar. Lib. I. cap. LI. pag. 96.

§. 803.

§. 803. SI ſoli muſculi elevando oſſi hyoidi, & laryngi ſervientes inflammantur validè, ſigna evidentia ſunt hæc; reſpiratio ſatìs libera; deglutitio in prima actione ſuæ exercitationis acutiſſimè dolens; tum ſigna inflammationis in genere; & eadem in iis muſculis, qui apparere examinanti poſſunt.

Vidimus antea, in deglutitionis actione elevari laryngem: ſed & os hyoïdes unà cum ipſi annexis attollitur, inprimis per ſtyloceratohyoideos muſculos. Ubi ergo hi muſculi, vel & alii huic actioni exercendæ deſtinati (*a*), inflammantur, patet facilè acutiſſimum dolorem naſci debere. Occurrunt tales anginæ, & longè frequentiùs quàm priores §. 801. 802, recenſitæ, in quibus ægri, dum deglutitionem minitantur tantùm, præ doloris acerbitate toto corpore convelluntur. Cùm autem illi muſculi profundiùs recondantur, inſpectis faucibus nullus ſæpe tumor apparet, ſi nempe in his ſolis malum hæſerit. Neque in colli exterioribus aliquis tumor conſpicuùs adeſt ob eamdem rationem. Plerumque tantùm in uno latere talis affectus hæret; ſaltem ſic in illis obſervavi, quos hâc anginâ laborantes tractavi, & quandoque decurſum dolentis muſculi inflammati, ægri indicare nôrunt, ſaltem in initio morbi; poſtea enim ſæpe contingit, ut & ad alia loca propagetur inflammatio. Diſtinguitur autem hæc anginæ ſpecies à præcedentibus facilè, quòd reſpiratio ſatìs libera hîc maneat, neque acuta adeo aut clangoſa vox ſit. Quámvis autem non adeo funeſta ſit hæc anginæ ſpecies, ac priores illæ, tamen non caret periculo; non tantùm ob deglutitionem impoſſibilem, verùm etiam quia periculosâ metaſtaſi ſæpe in pulmonem vertitur morbus: de qua re poſtea adhuc quædam dicenda erunt. Saltem in illis, quos hâc anginæ ſpecie laborantes vidi, inveni ſubitò plerumque, & abſque bonis ſignis, evaneſcere dolorem, & deglutitionem liberrimam reddi; ſed ſuccedere orthopnœam, ſtertorem ingratum in pectore & mortem. Si verò evaderent, non niſi cum magna difficultate & peſſimis ſymptomatibus eluctabantur tales ægri. In homine illo, cujus mentio facta fuit §. 799, hæc anginæ ſpecies aderat, & in ſiniſtro latere colli dolentem plagam demonſtrabat, quæ ſuo decurſu à proceſſu ſtyloideo ad laryngem tendebat; nullo tamen tumore vel in faucibus vel in collo apparente. Quámvis autem primis duodecim horis nulla febris adeſſet; illico valida venæ-ſectio inſtitueretur, ter etiam repetita in hoc ægro, licèt ſexagenario; clyſmata applicarentur omni trihorio; cucurbitis, nuchæ applicatis, revulſio tentaretur; totum collum molliſſimis cataplaſmatibus obvolveretur; ſemicupio uteretur ſæpius ex emollientiſſimis herbis cum aqua & lacte dulci decoctis; ſimilibúſque continuò os internum collueret; fruſtra fuerunt omnia. Sed circa initium quartæ diei lætabatur miſer, quòd liberrima jam foret deglutitio, avidiſſimè potum oblatum aſſumens. Verùm dolor aderat in pectore cum ſtertore; febris augebatur; & eâdem die quintâ poſt meridiem horâ periit. Similes alios caſus vidi, & inter illos quoſdam adhuc citiùs lethales; ſícque didici, & hanc anginæ ſpeciem, licèt reſpiratio libera maneret, ancipitem admodum eſſe; neque ſine ratione in *Coacis* haberi ſequentia, (*b*) *In anginis omnia pernicioſa ſunt, quæ non*

(*a*) Vide de his Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 70, 71.

(*b*) N°. CCCLXXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 873.

manifeſtum dolorem faciunt. Simul etiam patet, has anginas non ideo funeſtas eſſe, quia deglutitionem lædunt, (hoc enim, uti in ſequentibus patebit, longè diutius tolerari poteſt); verùm tunc lethales fieri, quando malâ, & frequenti in his anginis, metaſtaſi in pulmonem vertitur morbus.

§. 804. QUANDO autem ſola pharynx eodem infeſtatur malo, ſigna ſpecifica ſunt inſpectis faucibus apparentia; reſpiratio ſatìs commoda; deglutitio dolens, impoſſibilis; materies deglutienda per nares rediens; eadem in aſperam arteriam pulſa, & tuſſim violentem excitans; hinc defectus cibi, potûſque ingerendi; exſiccatio & exaſperatio omnium humorum in corpore; febris non adeo intenſa; major morbi duratio ante illatam mortem.

Vidimus jam præcedentibus tribus paragraphis, quænam ſymptomata comitentur anginam inflammatoriam, dum pulmonalem fiſtulam, ejúſve extremum, laryngem vocatum, vel & muſculos laryngem attollentes deglutitionis tempore, occupat. Sequitur jam ut conſideremus illa quæ fiunt, dum idem vitium in tubo, deglutita in ventriculum deducente, obtinet; atque ultimò videndum, quid fiat, ſi tonſillæ, uvula, aut velum pendulum palatinum cum ſuis muſculis, inflammata fuerint; quas partes omnia, quæ deglutientur, tangere debent, antequam in pharyngem & œſophagum venire poſſint. Hâc autem paragrapho agetur de illis, quæ obſervantur, quando pharynx, aut illi continuatus œſophagus, inflammantur.

Fauces autem, ſive pharyngem, vocamus illud ſpatium, quod ponè velum pendulum palatinum, uvulam, tonſillas apparet, ſuperiùs terminatum narium foraminibus ponè velum pendulum palatinum patulis, poſteriùs vertebris colli & muſculis illis incumbentibus, inferiùs continuatum œſophago, cui ab anteriore parte larynx adjacet. Anteriùs verò pharyngis cavum apertum eſt, ſic tamen ut tonſillæ, velum pendulum, & uvula hanc aperturam pro parte tegant; reliquum verò, quod his partibus non occupatur, in oris cavum patet. Totum hoc ſpatium inveſtitur membranâ, quæ tunicæ, nares internas & palatum tegentis, propago eſt. Fibras autem muſculoſas accipit pharynx varias à partibus ipſi contiguis, quibus à loco unde oriuntur nomen datum eſt, ut gloſſopharyngæi, thyropharyngæi, cricopharyngæi, ſtylopharyngæi, &c; quæ illud cavum pharyngis dilatant, &c, pro variis uſibus in deglutitione perficienda, uti in Phyſiologicis demonſtratur (*a*). Poterit ergo pharynx conſiderari tamquam latior infundibuli pars, anteriùs aperta, œſophago continua: ubi autem pharynx in tubum teretem æquabilem deſinit, ibi non ampliùs pharynx, ſed œſophagus, vocatur.

Ubi ergo inflammatur pharynx, poterit aperto ore conſpici poſterior ejus pars, quæ vertebris colli incumbit, adeóque detegi morbus. Verùm etiam ex functionibus læſis idem cognoſcitur. Pharyngis enim uſus eſt, admittere cavo ſuo cibos & potus, & dein eoſdem per œſophagi tubum in ventriculum demittere. Cùm ergo ſolâ pharynge inflammatâ in ſpirabilibus organis nullum vitium adſit, reſpiratio ſatìs commoda erit, ſed deglutitio dolens; imò & impoſſibilis ſæpe omnino, dum

(*a*) Vide de his Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 70. 71. 72.

inflammata hæc loca à tranſitu deglutiendorum, & muſculorum illis adhærentium actione, irritantur: unde repellentur illa, quæ in fauces propulſa fuerunt; neque œſophagum ingredi poterunt. Verùm ex pharynge patet via in nares æquè ac in oris cavum; unde frequenter in hac anginæ ſpecie, dum deglutienda huc pervenerunt, convulſis his partibus præ doloris acerbitate per nares redeunt: cúmque laryngis rima hîc patula ſit, ſubitâ tali expulſione factâ caveri nequit, quin & quædam ex deglutiendis in illam decidant; unde violentiſſima & ſuffocans ferè tuſſis oritur; ſic ut ægri, ſemel has moleſtias experti, vix poſtea audeant tentare deglutitionem. Defectus hinc cibi potûſque ingerendi naſcitur; adeóque nutrimenti defectu, & liquidi penuriâ, tabeſcit corpus & exſiccatur. Cùm autem §. 80, demonſtratum fuerit, humores noſtros ſanos poſt abſtinentiam à cibo & potu per viginti horas naturam adipiſci putredinis incipientis; patet, talis anginæ effectum eſſe, ut exaſperentur humores omnes in corpore: ſimul hinc patet, magnam curationi difficultatem accedere; illa enim inflammationis cura, quæ per reſolutionem fit, hîc inprimis tentanda eſt; cùm reliqui inflammationis exitus in his locis adeo periculoſi ſint, utì poſtea patebit. Verùm ut inflammatio reſolvendo curari poſſit, requiritur, ut diluens vehiculum adſit, & humores blandi ſint (vide §. 386.): quæ bina difficillimè obtineri poterunt, dum deglutiendis tranſitus in ventriculum impeditur.

Plerumque tamen non obſervatur adeo intenſa febris in hac anginæ ſpecie, ac in illis, quæ præcedentibus tribus paragraphis enumeratæ fuerunt: cúmque libera hîc maneat reſpiratio, non adeo ſubitæ mortis periculum eſt, cùm balneis, fomentis, gargariſmis, clyſmatibus, &c, liquida ingeri poſſint, utì poſtea in curatione dicetur; ſícque caveri nimia exſiccatio, & nutrimenti defectus utcumque ſuppleri. Unde *Hippocrates*, poſtquam damnaverat tamquam pernicioſiſſimas illas anginas, (*a*) *Quæcumque neque in faucibus neque in cervice quidquam conſpicuum faciunt*, ſubjungit ſequentia; (*b*) *Quæcumque verò in cæteris quidem ſimiliter dolorem exhibent, tument autem, & in faucibus tumores excitant, admodum exitiales, prioribus tamen diuturniores* (ſunt), *ſi ingens rubor fuerit.*

Ubi autem inflammatio non in pharynge, ſed in continuato ipſi œſophagi tubo hæret, omnia ſimilia ſequuntur mala. Locus autem affectus oculis non patet, ſed acri dolore, dum deglutita huc pervenerunt, nôrunt illum ſatìs indicare ægri. Ubi autem ſuperior pars œſophagi inflammata eſt, dolor ſentitur non tantùm illo tempore deglutitionis, dum ex pharynge deglutienda huc veniunt, verùm etiam dum in prima deglutitionis actione larynx attollitur, utì ex ſitu cognito harum partium facilè patet. Dolentem autem ab inflammatione œſophagum à deglutitis ſic irritari, ut per nares illa repellantur denuo, jam notaverat *Galenus* ubi de hujus partis affectibus agit; monétque, illud ſymptoma adeſſe, ſive quia ab adjacentibus tumoribus anguſtatur, ſive quia inflammatione affectus ipſe, (*c*) *propriâ anguſtiâ, non à vicinis partibus acquiſitâ, torquetur.* Hæc autem inprimis ſigna hujus mali poſuit: (*d*) *Graviſſimus inter deglutiendum dolor infeſtat, accedente difficili tranſitu; ac præſertim ſi ſupinus qui laborat jacens quidpiam deglutire conetur.* Monet autem eodem in loco, quòd adſit (*e*) *Et dolor, & ſitis, & multi caloris ſenſus, & febris*

(*b*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 673.

(*b*) Ibid. Sentent XVII.

(*c*) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 490.

(*d*) Ibid. pag. 491.

(*e*) Ibidem.

non admodum ardens, quæ ſiti proportione haud quaquam reſpondet. Cùm autem œſophagus in ſuo decurſu vertebris incumbat, addidit, quòd omnes, qui dolorificum in hac parte affectum habent (*a*), *dorſi quoque dolorem ſentiunt.*

§. 805. SI verò tonſillæ, uvula, velum membranoſum pendulum, muſculi ejus quatuor pterygoſtaphylini, inflammantur validè, tum fiunt ferè eadem ac in priori (804); reſpiratio incommoda, difficilis, per nares nulla, vel parva, per fauces anguſta; materies deglutienda ob anguſtias & ſummos dolores per os rediens; exſcreatio perpetua; pituitæ ad cava tonſillarum ſtillicidium perpetuum, copioſum; dolor acutus in aure interna, & via eò tendente à faucibus; crepitatio in aure dum deglutitio fit; ſurditas ſæpe perfecta. Hoc mali genus hodie à lue Gallica frequens, & valde metuendum.

Omnium frequentiſſima eſt hæc anginæ ſpecies, &, cæteris partibus, præcedentibus longè minùs periculoſa, quámvis ſæpe ſatìs moleſta. Ubi hiante ore, & dorſo poſtremo linguæ depreſſo ope ſpecilli, fauces inſpiciuntur, apparet velum pendulum palatinum, uvulam in medio pendulam habens, & ex fundo laterali ad poſtrema linguæ aſſurgunt binæ columnæ anteriores, utrimque una, arcus ſatìs anguſtos formantes, in quorum medio uvula pendet. Retro, poſt columnas anteriores, duæ aliæ poſteriores ſimiles aſſurgunt in arcus, & in uvulam abeunt, & ſuperiùs cum prioribus & anterioribus ferè evaneſcunt. In medio intervallo inter anteriores & poſteriores columnas tonſillæ locantur utrimque. Si jam inflammatio unam, vel plures ex partibus deſcriptis, occupet, impedietur deglutitio, quia ad illam libere peragendam requiritur, ut velum pendulum tendi & explicari poſſit quaquaverſum, ſícque impedire deglutiendorum per nares expulſionem. Verùm & uvula varios motus ope ſuorum muſculorum deglutitionis tempore exercet, utì ex Phyſiologicis patet. Ex quibus omnibus evidens eſt, deglutitionis actionem lædi debere, dum partes memoratæ inflammantur. Sed & reſpiratio difficilis erit, ſi partes illæ multùm intumuerint; nam aer ore inſpiratus per illud ſpatium debet tranſire, quod inter radicem linguæ, tonſillas, velum palatinum & uvulam interjacet; adeóque, admodum imminuto à partibus inflammatis & tumentibus hoc ſpatio, reſpiratio incommoda fiet. Cùm autem productio membranæ internæ narium veli penduli palatini poſticam partem tegat, validâ inflammatione hîc natâ tumebit & narium membrana, ſícque narium aperturam in faucibus multùm minuet, imò aliquando integre obturare poterit; utì in catarrho laborantibus quandoque obſervatur. Cùm autem rariſſimè ſic occludatur ab his partibus tumentibus faucium apertura, ut aeri omnis omnino aditus intercludatur; hinc reſpirare adhuc poſſunt ægri, ſed cum moleſtia. Patet hinc etiam, quare minùs periculoſa ſit hæc anginæ ſpecies, cùm deglutitionem longè magìs quàm reſpirationem lædere ſoleat; cúmque omnes hæ partes aperto ore conſpici poſſint, hinc communi conſenſu omnes Medici minùs periculoſas ſtatuerunt illas anginas, in quibus tumor & rubor manifeſtè apparebant in faucibus.

(*a*) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 492.

Nullæ autem partes ex memoratis ſæpius afficiuntur quàm tonſillæ; nullæ majorem tumorem facere obſervantur, dùm inflammatæ ſunt. Tonſillæ autem tumentes non tantùm in faucibus conſpici poſſunt, verùm etiam in colli exteriori parte ſub maxillæ angulo manifeſtè ſæpe protuberant. Atque hæc fuiſſe ratio videtur, quare tamquam pernicioſiſſimas damnaverit *Hippocrates* (utì antea dictum fuit) anginas, (*a*) *Quæcumque neque in faucibus, neque in cervice quidquam conſpicuum faciunt.* Frequentiſſimè enim in minùs periculoſa hac anginæ ſpecie tonſillæ in tumorem elevantur. Cùm autem tumentes tonſillæ & extrorſum partes attollere poſſint, & verſus oris cavum prominulæ inveniantur, minus periculum eſt, ne vicina laryngis apertura ab his tumentibus obturetur. Unde etiam videtur *Hippocrates* minimè lethalem hunc morbum pronunciaſſe. Ubi enim deſcribit varias anginæ ſpecies, habet ſequentia, (*b*) *Alia angina. Linguæ pars poſterior inflammatur, clauſtrúmque ſub gutture, neque ſalivam, neque aliud quidquam deglutire poteſt, ſed ſi coactus fuerit, ei per nares effluit,* &c. Deinde jubet collo & maxillis cataplaſma ex farina in vino & oleo cocta applicare, & panes calidos, (*c*) *ut plurimùm enim locus ſub tonſillis ad guttur ſuppurat; quòd ſi ſuâ quidem ſponte eruperit, ſanus evadit; ſi verò non erumpat, ubi digito contigeris, an molle ſit, acuto ferramento ad digitum alligato, perforato. His factis multi convaleſcunt. Is verò morbus minimùm lethalis eſt.* Et ſequenti capite ubi de tonſillis affectis agit, dicit, (*d*) *ſi tonſillæ oriantur, ſub maxillis ab utraque parte tumor fit, qui ad contactum forìs durus eſt, & totus curgulio inflammatur.* Poſtquam autem ſimili cataplaſmate maturatio promota fuerat, addit, (*e*) *ubi verò tubercula mollia eſſe tibi videbuntur, intus contacta, ſcalpello pertundito. Quænam tamen etiam ſuâ ſponte ſedantur.* Ex quibus patet, utrâque tonſillâ & uvulâ ſimul inflammatis, adeóque maximè anguſtato loco illo, per quem aer ore attractus tranſire debet, tamen morbum ſuſtinere poſſe ægros ad ſuppurationem perfectam uſque, imò & quandoque ſponte ſubſidere poſſe tales tumores. Videtur etiam ex hoc loco admodum probabile eſſe, quòd tonſillarum tumores quandoque exteriùs pertuderit *Hippocrates* in collo, dum penitus maturi erant: ſimpliciter enim hìc dicit, ſcalpello pertundendos eſſe; cùm in priori caſu, dum interiùs pertundendus erat locus ſuppuratus, ferramento acuto ad digitum alligato hoc faciendum juſſerit. Tunc autem talis ſenſus loci illius foret, ut poſtquam tubercula mollia viderentur, digito ori immiſſo leviter preſſa, ut extrorſum magìs prominerent, exteriùs aperirentur ſcalpello. Conſtat autem Obſervationibus Medicis, tonſillas ſuppuratas quandoque extrorſum tumere in collo, atque ibi ſponte rumpi, vel lanceolâ pertundi; frequentiùs tamen in interioribus idem contingere, quia & continuò madent & foventur hæc loca, & craſsâ cute non teguntur.

Patet autem ſatìs, diſcrimen in hac anginæ ſpecie varium eſſe, prout vel plures partes ſimul affectæ fuerint, vel in majorem tumorem elatæ; ubi enim v. gr. ambæ tonſillæ ſimul tument, maximæ naſcuntur anguſtiæ. Frequenter tamen in unius lateris tonſilla morbus incipit, quandoque &, levato morbo reſolutione vel ſuppu-

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 673.
(*b*) De Morb. Lib. II. Cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 561.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibid. pag. 562.
(*e*) Ibidem.

ratione, oppoſiti lateris tonſilla dein ſimiliter afficitur. Aliquando levis & ſuperficiaria tantùm inflammatio hæc loca occupat, uti in catarrhoſis harum partium anginis obſervatur; quandoque & validâ inflammatione tument admodum. Interim tamen minimè deſperandum eſt, licèt etiam in magnum tumorem attollantur hæc loca, raro enim inde mortuos vidi; & tantùm fere illos, quibus ad vicinam laryngem propagabatur inflammatio; vel in pulmonem vertebatur morbus, dum malâ metaſtaſi deglutitioni redibat libertas, ſed oppreſſo eodem tempore vi morbi pectore. Conſtat enim quotidianis ferè Obſervationibus, quotannis naſci quibuſdam hominibus tales anginas, & quidem ſuppuratas ſæpius; imò novi tales, quibus bis in anno, vere nempe & autumno, hic morbus contingere ſolet; niſi vertente anno venæ-ſectione adhibitâ, vel purgante antiphlogiſtico ſumto, caverint.

Febris autem tales anginas comitantis diverſa intenſitas multùm ad Prognoſin determinandam facit. Quandoque enim levis febricula præcedit, ceſſans, ubi inflammari cœperint hæc loca; túncque ſemper leviores ſolent eſſe anginæ. Aliquando pergit hæc febris, licèt jam verſus hæc loca materies inflammatoria depoſita fuerit; atque illæ graviores ſunt. Dictum fuit ad §. 593, febrim in alium morbum deſinere, dum materiam criticam in vaſa quædam obſtructa, dilatata, vel rupta deponit, ſícque maculas rubras, puſtulas, eryſipelas, phlegmonem, &c, producit. Ubi ergo tali depoſitione factâ pergit febris, novimus, nondum integram ſeparationem materiæ criticæ factam eſſe; adeóque metum eſſe, ne ad vicina loca, magìs periculoſa, ruat; vel in jam affectas partes denuo deponenda multùm augeat præſens malum: vel etiam hoc deſignat, validam inflammationem in his locis natam eſſe, quam tunc febris comitatur ſemper. Leviorem enim inflammationem non afficere ſic corpus, ut febris fiat in toto, ſed tantùm in parte, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 371, demonſtratum fuit. Videtur autem & *Hippocrates* hoc monuiſſe, dum dicit. (*a*) *Ubi fauces ægrotant, aut in corpore tubercula exoriuntur, excretiones ſpectandæ ſunt. Si namque bilioſæ ſint, corpus ſimul ægrotat. At ſi ſanorum excretionibus ſimiles exſtiterint, ſecurè, corpus nutriendum eſt.* Ex urinæ autem rubore calorem internum cognoſci, §. 673, probatum fuit.

Conſideranda jam ſunt præcipua ſymptomata, quæ occurrunt, dum enumeratæ in textu partes inflammantur validè. De incommoda & difficili reſpiratione, uti etiam de deglutitione læſa, jam dictum fuit. Pituitæ autem ad cava tonſillarum ſtillicidium perpetuum & copioſum, & exſcreatio frequens, in hac anginæ ſpecie inprimis moleſta ſunt. Velum pendulum palatinum, uvulam, linguæ radicem cryptis mucoſis plena eſſe, ex Anatomicis notum eſt; & inprimis tonſillas, quæ membranâ mucoſâ convolutâ conſtantes magnam copiam muci præbent, quo degluticnda inuncta & lubricata faciliùs per pharyngem & œſophagum tranſire poſſunt. Dum ergo inflammatæ tonſillæ in tantos ſæpe tumores elevantur, dilatata hæc vaſa & inflammatorio dolore irritata, majorem copiam muci exprimunt. Eumdem enim effectum ſequi & in aliis corporis partibus ſic affectis obſervatur. Ita in ophthalmia laborantibus perpetuum & copioſum lacrymarum ſtillicidium adeſt: in coryza, leviter inflammatâ membranâ narium internâ, magna copia liquidi de naribus depluit, &c. Augetur autem pituitæ illius copia, quia ob dolorem deglutitio impedita eſt; unde vel hiante ore continuò deſtillat, vel circa fauces accumulata invi-

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. xv. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 52.

tos ægros cogit, ut deglutire tentent ſummo cum dolore, irritatis partibus, à copia & tenacitate aggeſti muci. Quantam autem doloris acerbitatem patiantur miſeri ægri, dum coguntur inflammatis his partibus deglutitionis nixum facere, in ſe ipſo expertus fuit celeberrimus *Monroeus* (*a*), qui hâc anginæ ſpecie laborans, plurimis etiam anomalis ſymptomatibus ſtipatâ, ſatetur, quòd non potuerit evitare frequentem ſalivæ & muci deglutitionem, licèt omni cum cura caveret; unde tantus naſcebatur dolor, ut ad ſingulos deglutitionis nixus totus lectus concuteretur à valido tremore corporis, & largo ſudore madeſceret cutis. Hinc, licèt doloris ſatìs patiens foret, cogebatur de lecto ſurgere, & antrorſum inclinato capite, oréque aperto, dimittere ſalivam, ut evitaret intolerabiles cruciatus. Perpetuum illud copioſæ pituitæ ſtillicidium in ſimilibus anginis videtur effeciſſe, ut veteres Medici anginarum cauſam materialem poſuerint hanc pituitam, quam à capite defluere credebant. Sic dixit *Hippocrates*, (*b*) *Oritur autem angina, quum pituita, in capite agitata, deorſum confertim fluxerit, & in maxillis ac circa cervicem conſtiterit. Hic ſalivam deglutire non poteſt; violenter autem reſpirat, ac ſtertit, ac interdum etiam cum febris detinet.* Et paulò pòſt addit ſequentia: *Tonſillæ autem, & partes ſub lingua ſitæ, gingivæ & lingua, & quæcumque hujuſmodi hoc loco conſiſtunt, eæ omnes partes à pituita ægrotant. Pituita autem ex capite deſcendit*, &c. Ex dictis hactenus patet, pituitam illam effectum potiùs morbi eſſe quàm cauſam.

Alterum ſymptoma, quod hanc anginæ ſpeciem comitari ſolet, eſt *dolor acutus in aure interna, & viâ eò tendente à faucibus.* Tuba nempe, *Euſtachiana* dicta, quæ eſt canalis partim oſſeus, partim cartilagineus, partim membranaceus, uno ſuo extremo, oſſeo nempe, in tympani cavum patens in aure interna, altero verò & latiori aperitur ad latus internum alæ internæ proceſſus pterygoidei oſſis ſphænoidis, à latere foraminis poſtici narium ejuſdem lateris ſupra velum palatinum. Unde etiam, dum ore aperto per ſolum os, non per nares, fortiter & velociter aerem efflare conatur homo, aperturæ tubarum *Euſtachianarum* quandoque in conſpectum veniunt, dum foramina poſtica narium clauduntur, ſurſum elato, ſimúlque retrorſum tracto, velo pendulo palatino. Quinimo & excogitatum fuit inſtrumentum, per quod canalis incurvati ope poſſet tentari injectio in tubarum *Euſtachianarum* orificia (*c*). Interna autem harum tubarum ſuperficies cingitur ſimili membranâ, ac eſt illa, quæ nares internas tegit, cujus propago eſſe videtur. Ubi ergo velum pendulum palatinum & uvula, harum tubarum aperturis adeo vicina, inflammantur; facilè patet ratio, quare & malum ad has partes pertingat, & dolor acutus in aure interna & toto tractu tubæ *Euſtachianæ* percipiatur. Cùm autem & muſculi mallei, quorum ope membrana tympani introrſum trahitur, & cavum tympani minuit, his tubis inſerantur, illáſque eodem tempore dilatent, ut compreſſus in cavo tympani aer libere hâc viâ exire poſſit; patet, quare crepitatio in aure interna percipiatur, dum deglutitionis actione moventur partes illæ inflammatæ. Ubi autem membrana interna harum tubarum inflammata ſic tumet, ut cavitas obturetur, vel vicinus tubarum orificiis tumor illa ſic compreſſerit, ut liber aeri tranſitus denegetur, ſurditas ſæpe perfecta oritur. Obſervavit ab hac cauſa natam ſurditatem *Valſalva*

(*a*) Medical Eſſays. Tom. III. Cap. XXIV. pag. 343.

(*b*) De Morb. Lib. II. Cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 553.

(*c*) Académ. des Scienc. l'An. 1724. Hiſt. pag. 53.

in Patricio viro, polypo narium laborante. Quò enim magìs increſcebat polypus, ad uvulam uſque extenſus, eò magìs comprimebat harum tubarum orificia; unde (*a*) *in dies auditus ægro minuebatur ſic*, *ut tandem omnino ſurdus evaſerit.* Longè certiùs autem eadem res conſtitit, in plebejo homine, cui ulcus in ſiniſtra parte veli penduli ſupra uvulam natum ſic eroſerat has partes, (*b*) *ut ulceris cavitas cum extremo ſiniſtræ tubæ orificio communicaret. Igitur quoties homo mollem turundam remediis imbutam, in ulceris cavitatem intrudebat; toties illico ſiniſtrâ aure evadebat ſurdus, taliſque permanebat toto eo tempore, quo turunda in ulcere relinquebatur; ſtatim verò ac amovebat, priſtinum auditum recuperabat.*

Verùm nata in angina inflammatoria ſurditas ab hac cauſa tollitur, ſedatâ inflammatione; ſaltem ut plurimùm. Per plures enim dies, dum ſuppurabatur talis angina, ſurditatem perſtitiſſe novi; rupto abſceſſu tamen, reſtitutus iterum auditus.

Verùm ubi à lue Gallica nata ulcera partes has depaſcuntur, quandoque contingit erodi tubarum orificia, & concreſcere poſtea, unde incurabilis ſurditas producitur. Quandoque etiam lentè proſerpentia, ut ſolent, hæc ulcera per totam longitudinem tubæ *Euſtachianæ* pergunt, aurémque internam deſtruunt penitus fœdo ichore per aurem externam ſtillante in miſeris illis, quibus diro hoc morbo fauces exeſæ fuerunt: de quibus poſtea in luis venereæ Hiſtoria dicendum erit. Sufficit hîc notaſſe, talem ſurditatem ab hac lue frequenter produci, & valde metuendam eſſe, cùm vix unquam curabilis ſit, utì ex dictis facilè patet.

§. 806. QUOD ſi omnes hæ inflammatoriæ ſpecies (801. 802. 803. 804. 805.), vario concurſu, ſimul ægrum infeſtent, concluditur facilè, eò ſæviorem fore morbum, quò plures in unum conſpiraverint; túmque ſimul eò plura, & ſæviora ſymptomata eventura eſſe.

Ex illis, quæ paragraphis, in textu citatis, habentur, patuit anginas inflammatorias commodè ſic in quinque ſpecies diſtribui, pro variis partibus affectis. Simul enarrata fuerunt illa ſymptomata, quæ comitantur ſingulas; atque ex illorum Obſervatione habetur harum anginarum evidens diagnoſis. Simul etiam ex iiſdem poterit erui prognoſis, quæ docet, omnium periculoſiſſimas eſſe illas, quæ reſpirationem, impediunt; minùs autem diſcriminis habere reliquas anginas, quæ ſolam deglutitionem liberâ manente reſpiratione, lædunt. Inter illas verò anginas, quæ reſpirationem impediunt, peſſima habetur, quæ circa laryngem hæret; periculoſior inter anginas, deglutitionem ſolam lædentes, æſtimatur illa, quæ, abſque ullo tumore vel rubore in faucibus conſpicuo, acerbiſſimum dolorem facit in prima deglutitionis actione, utì ad §. 803, probatum fuit. Atque etiam conſtitit, in prognoſi pro generali axiomate haberi poſſe, omnium maximè lethales eſſe anginas inflammatorias, quæ nullum tumorem vel ruborem conſpicuum habent; reliquas autem, quámvis ſatìs moleſtas, ſæpe minùs diſcriminis habere.

Quámvis autem occurrant ſæpius anginæ illæ, hactenus deſcriptæ, ſolitariæ;

(*a*) Tractat. de Aure humana. Cap. V. §. 10. pag. 99.

(*b*) Ibidem.

tamen

tamen quandoque contingit, inflammationem plures partes ſimul occupare in ipſo etiam morbi initio; aliquando etiam obſervatur, natam circa hæc loca inflammationem latiùs diſpergi, ſícque concurſum naſci plurium malorum. Patet autem ſatìs, eò difficiliorem curatu fore morbum, & lethali exitu magìs funeſtum, quò plures harum anginarum ſpecies ſimul conſpiraverint, ſimúlque, eò plura & ſæviora ſymptomata ſecutura eſſe. Sequenti autem paragrapho enumerabuntur præcipua, quæ in triſtiſſima tot malorum complicatione obſervantur, antequam mors finem imponat his anguſtiis, omni humanâ patientiâ certè majoribus.

§. 807. NAM impedito tum cruoris in jugulares externas, vel per has ipſas compreſſas, reditu, fit tumor faucium, labiorum, linguæ, vultûs; linguæ exſertio, intorſio, inflammatio; oculorum rubedo, protuberans tumor horrendus; cerebri ob eadem ſuffocatio; hinc viſus, auditus, tactus, hebetes; delirium; hiatus oris; ſtertor; decubitus impoſſibilis præ ſuffocatione; rubor, tumor, dolor, pulſatio, ſæpe in collo, pectore, cervice, conſpicui; unde venæ jugulares, frontales, raninæ varicoſæ tument.

Dum in angina inflammatoria reſpiratio impeditur, pulmo explicari ſatìs nequit; unde cor dextrum non poterit contentum ſuo cavo ſanguinem expeditè propellere per arteriæ pulmonalis anguſtias in cor ſiniſtrum; adeóque incipiet accumulari ſanguis in pulmone & cordis dextri cavo. Non poterit ergo auricula dextra & ſinus venoſus dexter evacuari, adeóque & in his cavis fiet ſanguinis aggeſtio. Quare ſanguis venoſus à toto corpore redux per venam cavam ſuperiorem & inferiorem non poterit ingredi hæc cava jam repleta; diſtendentur ergo & venæ. Sed omnis ſanguis venoſus à labiis, linguâ, facie redux per jugularem inprimis externam redit ad cor, dum ſanguis à capitis interioribus partibus per jugularem venam internam movetur. Ubi ergo, impeditâ reſpiratione, ſanguis per venas jugulares libere tranſire nequit, omnia vaſa ſanguinea, externarum æquè ac internarum capitis partium, diſtendentur magìs magíſque; cùm arteriæ pergant ſanguinem adferre, dum interim venæ illum reducere nequeunt. Tumebunt hinc fauces, labia, lingua, &c, oculi rubebunt ſanguine ſuffuſi, & horrendum in modum protuberabunt, lingua tumens ore ampliùs contineri non poterit; hinc fœdo ſpectaculo livida & intorta prominebit, ſpumâ ſimul ex ore prodeunte. Cùm autem ob eamdem cauſam vaſa ſanguinea per encephalon diſtributa ſanguine turgeant, comprimetur mollis encephali pulpa; unde viſus, auditus, tactus hebetes fiunt, omnéſque cerebri functiones turbantur, tandémque delentur integre. Stertor autem adeſt, dum viſcidâ ſpumâ totum os, fauces, & pulmo repleri incipiunt, &, diſtentis vaſis ſanguineis pulmonis, aerea ejus cava anguſtantur. Unde miſeri ægri omnia eadem patiuntur ac illi, qui laqueo ſuffocantur; in hoc tamen longè infeliciores, quòd lentè & per gradus aucta hæc mala pati debeant. Ubi autem, non adeo impeditâ reſpiratione, partes inflammatæ & tumentes vicinas ipſis externas jugulares venas anguſtant, tunc ab encephalo redux ſanguis adhuc ſatìs libere per internas venas jugulares tranſire poterit; dum interim facies, labia, lingua, oculi turgent admodum. Verùm ubi aliquo tempore duravit externarum jugularium venarum compreſſio, repletis

omnibus vaſis ſanguineis, quæ externis capitis partibus proſpiciunt, omnis ſanguis, qui ex vicino corde per arterias carotides pellitur, per internæ carotidis ramos tranſibit, adeóque omnes cerebri functiones turbabuntur ob nimiam repletionem. Omnia hæc ſymptomata ſucceſſivè ſic fieri videmus, ſi in homine etiam ſaniſſimo, collari nimis adſtricto, venæ jugulares externæ comprimantur. Cùm autem & plures venæ colli, cervicis, & ſuperioris partis pectoris, tam ad muſculos, quàm ad integumenta harum partium diſtributæ, in jugulares venas ſe exonerent, patet ratio; quare rubor, tumor, &c, per hæc loca diſpergantur. Poſtea in cura anginæ inflammatoriæ notabitur, pro bono ſigno haberi, ſi collum & pectus rubeant: ſed patebit tunc, hoc tantùm verum eſſe, quando materia inflammatoria, internas partes obſidens, bonâ metaſtaſi ad exteriora tranſit, túncque ſimul ſemper adeſt levamen partium priùs obſeſſarum. In hoc autem caſu, dum impedito ſanguinis per pulmones tranſitu, adeóque venarum evacuatione ſublatâ, talis tumor & rubor in collo, cervice & pectore oriuntur, nullum anginæ ſuffocantis levamen percipitur; adeóque meritò peſſimi ominis hoc ſignum habetur. Ita in anginoſa, quæ apud *Bitonem* decumbebat, primâ die jam aderat (*a*) *Tumor ſubruber, durus, cervicis & in pectus utraque ex parte; extrema frigida livida, ſpiritus ſublimis; potus per nares effluebat, devorare non poterat.* Adeóque conſtabat, non ex bona metaſtaſi, ſed ex augmento morbi, hæc ſymptomata originem traxiſſe; unde & quintâ die periit. Cùm autem frontales venæ, & raninæ dictæ ſub lingua decurrentes, jugularium venarum rami ſint, patet facilè, quare & illæ varicoſæ tumeant.

Omnia autem hæc ſymptomata in peſſimis anginis inflammatoriis obſervata accuratiſſimè collegerunt veteres Medici. Ita *Hippocrates* habet ſequentia, (*b*) *Ab angina* (cynanche) *vocatâ homo ſuffocatur, & in faucibus magìs urgeri videtur, neque ſalivam, neque aliud quidquam attrahit. Oculi affecti ſunt, ac velut ſtrangulatis prominent, & per eos contentè* (ἀτενὲς) *intuetur, neque eos convertere poteſt: crebrò ſingultit & exſilit, facies & fauces incenduntur, imò etiam collum. Intuentibus verò nihil mali habere videtur, & cernit & audit obtuſiùs, & præ ſuffocatione non intelligit, neque quid dicat, aut audiat, aut faciat, ſed jacet ore hiante ſalivam effundens. Hæc quum faciat, quinto, aut ſeptimo, aut nono die moritur.* Mirum fortè videri poſſet, tot & tam gravium ſymptomatum concurſum ab homine tam diu tolerari poſſe; verùm notaverat *Hippocrates*, anginas illas, quæ tumorem & ruborem in collo habent, quámvis admodum exitiales, tamen (*c*) *diuturniores* eſſe illis, quæ nihil conſpicui neque in faucibus, neque in collo exhibent; atque eodem die, vel & ſecundo, tertio aut quarto ſtrangulant. Similia & apud *Aretæum* habentur. Cynanchicis quidem adeſt (*d*) *Tonſillarum, faucium, totius oris inflammatio; lingua extra dentes & labia prominens, ſaliva effunditur, pituita craſſiſſima ac frigida defluit. Facies rubicunda ac inflata eſt; oculi exerti, patentes, valde rubent; potus in nares refunditur; dolores acerbi ſunt, ſed ſtrangulatione vexati eos obſcuriùs ſentiunt; pectus & cor ardent, frigidi aeris deſiderium adeſt, & admodum exiguum inſpirant, euſque donec demum intercluſo ad pectus tranſitu aeris ſtrangulentur.*

(*a*) Epidem. Lib. III. Comment. II. Text. IV. Ægrot. VII. Charter. Tom. IX. pag. 235.

(*b*) De Morb. Lib. III. Cap. X. Charter. Tom. VII. pag. 586.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCLXIV Charter. Tom. VIII. pag. 872. Confer. Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVII. pag. 673.

(*d*) De Cauſ. & Sign. Morbor. acutor. Lib. I. Cap. VII. pag. 5, & 6.

Cùm autem tanta portio ſanguinis corde ſiniſtro expulſi per carotides & vertebrales arterias caput petat, ut unam tertiam totius crediderit *Malpighius* (*a*) ad minimum æquare; patet ratio, quare impedito ſanguinis venoſi in cor dextrum tranſitu facies, oculi, &c, magìs turgeant, & citiùs, atque hebetentur cerebri functiones, antequam in reliquo corpore magnæ mutationes adhuc obſerventur. Unde etiam præcipua ſymptomata, in anginis inflammatoriis peſſimis obſervata, caput afficiunt. Interim tamen extremorum corporis frigus & livor, quæ deinde ſequi ſolent, ſatìs notant impediri & per reliquas corporis partes liberum ſanguinis tranſitum. Quia autem omnia abdominalia viſcera ſanguinem ſuum venæ-portarum tradunt inde deducendum in venam cavam adſcendentem, ob eamdem cauſam ingens impedimentum & tenſio circa hæc loca percipiuntur tunc, utì etiam circa pulmonem; adeòque concurrunt binæ anxietatis intolerabilis cauſæ, utì ad §. 631, dictum fuit. Simul etiam à diſtentis viſceribus infarcto ſanguine dolor ſæpe adeſt, quem in anginis meritò ſuſpectum habuit *Hippocrates* dicens, (*b*) *Ex anginis citra judicationem hypochondrii dolor, cum impotentia ac torpore oboriens, occidit occultè, etiamſi valde manſuetè ſe habere putent.* Addit autem citra judicationem, dum quandoque per metaſtaſim materia inflammatoria præcordia occupare poſſet, levatis faucibus. Verùm impotentia & torpor, quæ ſimul adſunt, ſatìs docent cerebrum à retento ſanguine venoſo hebetari, adeòque ſummum diſcrimen adeſſe.

§. 808. DECURRIT autem omnis angina conſuetum inflammationis generalis iter, eaſdémque facit, ac patitur mutationes in reſolutionem, pus, gangrænam, ſcirrhum.

In capitulo de inflammatione dictum fuit, omnem inflammationem habere quadruplicem exitum. Vel enim reſolvitur, dum concretum in fluorem reducitur, & ſtagnantibus reſtituitur motus: vel in ſuppurationem mutatur, aut gangrænam, quod longè pejus eſt; vel denique abit in ſcirrhum, dum nec reſolvitur inflammatio, nec ſeparatur à ſanis partibus vicinis illud, quod vitali humorum motui, ſecundùm ſanitatis leges peragendo, ineptum redditum fuerat. Omnes ergo illi inflammationis exitus & in angina inflammatoria locum habebunt, niſi adeo præceps fuerit malum, ut ſtrangulet ægrum, antequam adoleſcere potuerit morbus. Utì jam pro vario exitu diverſa requirebatur cura, ſic & idem in angina inflammatoria verum eſt. Omnium optima curatio inflammationis eſt, quæ reſolvendo obtinetur; unde hæc præ reliquis tentanda eſt, modò aliqua ſpes ſuperſit, illam obtineri poſſe. Inprimis autem hæc curatio requiritur in angina inflammatoria, cùm tantum periculum immineat à ſuppuratione, ob tumorem auctum comprimentem deglutitionis & reſpirationis organa; atque etiam quia jurè metuitur, ne rupto abſceſſu pus in tracheam delapſum ſubitam ſuffocationem inducat. Quænam notanda ſint in hac curatione, ſequentibus dicetur paragraphis; atque poſtea videbimus, quænam conveniant, dum in abſceſſum, gangrænam, aut ſcirrhum terminatur inflammatoria angina.

(*a*) Exercitat. Epiſtol. de Cerebro. pag. 6.

(*b*) Coac. Prænot. nº. CCCLXXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 872.

§. 809. ERGO ſi ſigna docuerint, anginam eſſe (801. 802.), confeſtim examinandum, an pura hactenus inflammatio adſit (382. 383. 384.); túmque citiſſimè per efficaciſſima remedia (395, ad 402.) tentanda reſolutio eſt (386). Itaque 1°. Cita, magna repetita miſſio ſanguinis, eouſque ut debilitas, pallor, refrigeratio, vaſorum collapſus, doceant, vim ſuperſtitis non poſſe augere tumorem & rigiditatem vaſculorum, exercenda erit. 2°. Valida alvi ſubductio per purgantia ore hauſta, vel clyſmatum inſtar injecta, repetita. 3°. Victu, potûque tenuiſſimo, & leniſſimo opus. 4°. Nitroſis, ſubacidíſque medicamentis. 5°. Vapore humido, molli, tepido aſſiduè hauſto: fomentis externis; derivantibus epiſpaſticis, cucurbitis, ſinapiſmis, collo, & pectori, appoſitis.

Cùm illa anginæ inflammatoriæ ſpecies, quæ vel in ipſa pulmonali fiſtula, vel circa laryngis ſuperiora ſedem habet, omnium peſſima ſit, & citiſſimè lethalis; efficaciſſima ſimul & ſemel adhibenda ſunt auxilia, adeóque & ejus cura præmittitur; quia hâc intellectâ facilè cognoſcitur, quid in reliquis anginæ inflammatoriæ ſpeciebus agendum ſit.

Solam inflammationis curam, quæ reſolvendo fit, hîc locum habere poſſe, facilè patet; gangræna enim in his locis, validam inflammationem ſequens, lethalis ſemper eſt: & cùm ſuppurationem comitari ſemper ſoleat augmentum ſymptomatum, quibus ſtipatur inflammatio (vide §. 387.), neque hæc poterit exſpectari; priùs enim ſuffocaretur æger, antequam natus hîc abſceſſus matureſcere poſſet. Statim ergo examinandum eſt, an inflammatio adhuc talis ſit, ut ſperare liceat, illam reſolvendo curari poſſe. Hoc novimus, ſi recens fuerit morbus, nulláque adhuc ſigna inceptæ ſuppurationis, vel natæ gangrænæ, adfuerint; de quibus videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 387. 388, habentur. Tunc autem pura vocatur inflammatio, quando adſunt illa ſigna, quæ §. 382, recenſentur; quæ notant, in vaſis adhuc integris hærere humores, quámvis immeabiles.

Quænam autem requirantur ad inflammationis reſolutionem, dictum fuit in cura inflammationis paragraphis hîc citatis; adeóque tantùm ſupereſt, ut videamus, quænam præter generalem inflammationis curationem in ancipiti hoc morbo notanda ſint.

1°. Sanguinis miſſio hîc primarium remedium eſt; cùm per illam, minuendo copiam & impetum ſanguinis arterioſi, læſio ulterior vaſculorum inflammatorum impeditur, & emendatur, quæ jam facta eſt; ſimúlque, per eamdem minuto liquido diſtendente, reſtituuntur vaſis oſcillationes elaſticæ, quibus materia obſtruens attenuari & meabilis reddi poſſit. Optima etiam ſic præbetur occaſio, ut contracta vaſa minuto impetu à tergo urgentis liquidi, repellant obſtruentes moleculas in vaſa majora; utì paragraphis hîc citatis demonſtratum fuit. Cùm autem in hoc morbo adeo præceps diſcrimen ſit imminentis ſuffocationis, ſi tumor inflammatorius augeatur, requiritur & cita & magna miſſio ſanguinis; & quidem eò uſque, ut tanta debilitas oriatur, ut nullus metus ſit, tumorem inflammatorium vel à copia, vel ab impetu humoris vitalis, increſcere poſſe. Ad animi ergo deliquium uſque ſangui-

nem mittere conducet ; ſed præſente Medico ſemper, ut dum ex pulſu vacillante, pallore oculorum, labiorum, &c. inſtare animi deliquium viderit, ulteriorem ſanguinis vacuationem prohibere poſſit (vide *Commentaria* §. 141.). Si autem recrudeſcant minacis morbi ſymptomata, repetenda erit venæ-ſectio illico, cùm nullam moram ferat tam citò lethalis morbus: præſtat enim, ut exhauſtus ſanguine langueat aliquamdiu æger, quàm ut ſuffocetur miſerrimè. Quia autem tanta ſæpe eſt talium anginarum velocitas, ut inopinatò ſuffocentur ægri etiam illo tempore, dum remedia adhibentur; acerba prognoſis præmittenda eſt, ne ſubita mors audaci, quamvis neceſſariæ, venæ-ſectioni adſcribatur potiùs, quàm morbi vehementiæ.

Noluit *Ægineta*, validam talem ſanguinis miſſionem adhiberi, ſed ſæpius & repetitis vicibus hoc faciendum juſſit; metuens, ne animi deliquii tempore materia in partem affectam prorumperet, ægrúmque ſtrangularet (*a*). Verùm omnia vaſa collabuntur, dum inſtat animi deliquium, adeóque nullus videtur eſſe metus, affectarum partium tumorem tunc augeri poſſe. Neque obſtat, quòd *Hippocrates* monuerit quòd, (*b*) *Quæ ad extremum ducunt vacuationes, periculoſæ ſint*; agit enim ibi inprimis de minuenda nimia plenitudine hominum athleticè valentium; & paulò pòſt diſertè monuit, (*c*) *Extremis morbis extrema ad integritatem remedia optima* eſſe. Imò, licèt daretur periculo non carere talem profuſam ſanguinis vacuationem, tamen ideo omittenda non foret in ancipiti hoc morbo; cùm, optimè monente *Celſo*, ſatius ſit (*d*) *Anceps auxilium experiri, quàm nullum.* Illo enim loco (cujus antea in *Commentariis* §. 743, mentio facta fuit) dicit, quandoque morbum deſiderare ſanguinis miſſionem, licèt corpus (*e*) *Vix pati poſſe videatur*; illam tamen tunc tentandam voluit, poſtquam priùs Medicus oſtenderit, (*f*) *Quàm nulla ſpes ſine ſanguinis detractione ſit; .... quantus in hac ipſa re metus ſit.* Deinde addit, (*g*) *Idque maximè fieri debet, ubi nervi reſoluti ſunt, ubi ſubitò aliquis obmutuit; ubi anginâ ſtrangulatur*, &c. Unde etiam in angina curanda dixit, (*h*) *Sanguis mittendus eſt; etſi non abundat.* Reliqui veteres Medici omnes citam, magnam, & repetitam venæ-ſectionem commendârunt in periculoſiſſimis his anginis; uti patet apud (*i*) *Hippocratem*, (*k*) *Galenum*, *Aretæum*, qui & ex latiore vulnere, & ad animi deliquium uſque, factam ſanguinis miſſionem laudavit, (*l*) *Uſque eò tamen dum ne anima deficiat; quandoquidem nonnulli, ſectâ venâ, ab animi deliquio, vitâ exceſſere.* Similia ferè & apud (*m*) *Trallianum* habentur, niſi quòd videatur ob animi deliquii metum non adeo copioſâ, ſed repetitâ tamen venæ-ſectione, & quidem ſatis ſubitò, uſus fuiſſe.

Cùm autem in his anginis, uti §. 807, dictum eſt, venæ frontales, jugulares, raninæ, ſæpe tumeant, voluerunt quidam, ſtatim illas pertundendas eſſe, & inprimis raninas, quia ſic omnium ſubitiſſima evacuatio in locis, partibus affectis vici-

(*a*) Ægineta Lib. III. Cap. xxxvii. pag. 39.
(*b*) Aphoriſm. Sect. I. n°. iii. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 7.
(*c*) Ibid. n°. vi. pag. 11.
(*d*) De Medicin. Lib. II. Cap. x. pag. 79.
(*e*) Ibidem.
(*f*) Ibidem.
(*g*) Ibidem.
(*h*) Ibid. Lib. IV. Cap. vi. n°. 1. pag. 196.
(*i*) De Morb. Lib. III. Cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 586. Confer. Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. Text. xxvii. Charter. Tom. XI. pag. 136.
(*k*) Lib. de curand. ration. per venæ-ſection. Cap. xix. Charter. Tom. X. pag. 448.
(*l*) De Curation. Morbor. acutor. Lib. I. Cap. vii. pag. 87.
(*m*) Lib. IV. Cap. 1. pag. 231. 232.

nis, obtinetur. Damnaverunt hoc alii magni nominis Medici, & jam videtur apud Antiquos circa hanc rem diverſa fuiſſe ſententia. *Hippocrates* juſſit, dandam eſſe operam, (*a*) *Ut quàm maximè procul à locis, in quibus dolores fieri, & ſanguis colligi ſolet, ſectiones faciamus.* Verùm cùm minùs congrua in eodem capitulo habeantur de venarum origine & diſtributione, & mox ſubjungat ſequentia, (*b*) *Sic enim minimè magna repentè mutatio continget, & tranſlatâ conſuetudine efficiet, ut ne ampliùs in eumdem locum colligatur;* non ſine ratione concluſerunt quidam Medici, hunc textum non adeo favere illi opinioni, quæ in locis remotis venam ſecandam jubet in curatione anginæ, cùm repentina potiùs hîc mutatio, & ſubita ſubſidentia partium affectarum requiratur. Præterea *Celſi* alia ſententia fuiſſe videtur, dum de venæ-ſectione agit; ſic enim habet (*c*), *Mitti verò is* (ſanguis) *debet, ſi totius corporis causâ fit, ex brachio: ſi partis alicujus, ex ea ipſa parte, aut certè quàm proximâ, quia non ubique mitti poteſt, ſed in temporibus, in brachiis, juxta talos. Neque ignoro, quoſdam dicere, quàm longiſſimè ſanguinem inde, ubi lædit, mittendum eſſe; ſic enim averti materiæ curſum; at illo modo in id ipſum, quod gravatur, evocari. Sed id ipſum falſum eſt. Proximum enim locum primò exhaurit: ex ulterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur: ubi is ſuppreſſus eſt, quia non trahitur, ne venit quidem.*

Cùm autem hodie ex cognito ſanguinis circuitu novimus, cordis actione & arteriarum ſanguinem ex arteriarum finibus in venas propelli, certum eſt venâ apertâ minui reſiſtentiam ſanguini arterioſo in has venas propellendo; adeòque, manentibus iiſdem cordis & arteriarum viribus, ſanguinem moveri celeriùs per illas arterias, quæ in venam jam apertam ſe evacuant. Apertis ergo venis raninis, augebitur ſanguinis celeritas per arterias his venis reſpondentes; quæ cùm externæ carotidis rami ſint, hinc & videtur augeri debere ſanguinis motum per truncum carotidis externæ, adeòque etiam utcumque per omnes ejus ramos, licèt maximè per illos, qui in venas apertas evacuantur. Cùm ergo in periculoſiſſimis illis anginis minimum tumoris inflammatorii augmentum ſæpe ſit lethale; hinc fortè periculum ſubeſt, ſi, non priùs inſtitutâ largâ venæ-ſectione in locis remotioribus, raninæ venæ ſtatim ſecentur. Damnavit ſaltem hanc Methodum *Tulpius*, teſtatúrque (*d*) ſe aliquoties funeſtos inde eventus notaſſe. Videtur etiam *Galenus* (*e*) præmiſiſſe venæ in cubito ſectionem, & deinde ambas ſub lingua venas pertudiſſe in gravibus faucium & aſperæ arteriæ inflammationibus; utì etiam & (*f*) *Hippocrates*, & (*g*) *Trallianus.* Inter Recentiores autem ſummæ auctoritatis *Sydenhamus* in anginæ curatione ſanguinem ex brachio copioſè detrahebat primùm, (*h*) *Mox ex ranula utraque.* Cùm ergo tot & tanti nominis Medici in hac re conveniant, videtur tutiſſimum eſſe raninas venas non aperire, niſi largâ priùs ſanguinis miſſione in brachio vel in pede inſtitutâ. Ipſe *Celſus*, qui in alia opinione fuit, utì dictum antea, multùm tamen tribuit uſui; neque ſemper ex affecta parte, vel ipſi proximâ, ſangui-

(*a*) Lib. de Oſſium natur. Cap. v. Charter. Tom. IV. pag. 3.
(*b*) Ibidem.
(*c*) De Medicin. Lib. II. Cap. x. pag. 80.
(*d*) Obſervation. Medicar. Lib. I. Cap. LI. pag. 96.
(*e*) Lib. de curand. ration. per venæ-ſection. Cap. XIX. Charter. Tom. X. pag. 448.
(*f*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. Text. XXVII. Charter. Tom. XI. pag. 136.
(*g*) Lib. IV. Cap. I. pag. 232.
(*h*) Sect. VI. Cap. VII. pag. 358.

nem educendum ſatetur, dicens, (*a*) *Videtur tamen uſus ipſe docuiſſe, ſi caput fractum* (tactum legerunt alii) *eſt, ex brachio potiùs ſanguinem mittendum eſſe: ſi quod in humero vitium eſt, ex altero brachio.*

Adhibuit & cucurbitulas cum ſcarificatione in locis vicinis (*b*) *Hippocrates*, non tantùm ut extrorſum duceret morbi materiam, de qua re quinto hujus paragraphi numero dicetur; verùm etiam ut ſanguinem evacuaret. Juſſit enim, ut & ad primam cervicis vertebram & capiti, priùs raſo, & ad aurem ab utraque parte applicarentur cucurbitulæ, & ut poſt ſcarificationem quàm longiſſimo tempore adhærerent his locis. Notum eſt, arterioſum ſanguinem ſcarificatis locis exire; dum cucurbitæ actione aeris incumbentis preſſio tollitur; adeóque potentiſſimam revulſionem ſic fieri ab interioribus locis inflammatis. Neque his contentus fuit *Cœlius Aurelianus*; verùm, ſi major fuerit tumor, ipſam quoque linguam ſcarificabat, (*c*) *atque fauces & palatum tenui ac longiore phlebotomo. Etenim locali ſanguinis detractione tumentia relaxantur.* Atque etiam *Celſus* poſtquam per venæ-ſectionem, purgantia, cucurbitulas, &c, nihil profecerat in anginæ curatione, dixit, (*d*) *Ultimum eſt, incidere ſatìs altis plagis ſub ipſis maxillis ſupra collum, & in palato circa uvam, vel eas venas, quæ ſub lingua ſunt, ut per ea vulnera morbus erumpat. Quibus ſi non fuerit æger adjutus, ſcire licet à malo victum eſſe.* Laudavit autem *Aræteus* & artuum (*e*) ligaturas, de quarum efficacia in minuenda ſanguinis velocitate dictum fuit ad §. 691.

2°. Quantam efficaciam habeat valida alvi ſubductio in cura inflammationis, quæ reſolvendo fit, §. 396, & ſequentibus demonſtratum fuit. Minuitur enim per hæc liquidorum vaſa diſtendentium copia, ſolvitur ſanguis, & verſus abdominalia viſcera revellitur impetus. Unde etiam *Hippocrates* (vide locum citatum ad §. 396. n°. 4.) in cura anginæ laudavit (*f*) alvi ductionem cum ſanguinis miſſione; atque idem apud reliquos Auctores, præcedenti numero hujus paragraphi allegatos, occurrit. Semper tamen purgantibus præmittitur venæ-ſectio, & repetita quidem eò uſque, donec incipiant levari ſymptomata: unde etiam *Sydenhamus*, poſtquam ex brachio & utrâque ranulâ ſanguinem jam ſubduxerat, (*g*) *Sequenti mane, niſi febris, & dolor inter deglutiendum perceptus aliquantulùm remiſerint*, nondum audebat dare purgans, ſed novâ venæ-ſectione inſtitutâ catharſin differebat in diem ſequentem. Ubi tamen urget morbus, & magna ſanguinis copia ſubducta fuit, videtur & purgans ſtatim dandum eſſe; quod & *Trallianus* (*h*) ſe cum felici ſucceſſu feciſſe monet, ubi in robuſtis & ætate vigentibus vehemens dominaretur affectus. Elaterio & tithymali ſucco recenti veteres Medici uſi fuerunt; verùm acerrima hæc cùm ſint, & calefacientia, tutior uſus erit talium, quæ abſque aucto motu, validè tamen, evacuant; qualia in *Materia Medica* ad hunc numerum, utì etiam §. 396. n°. 2, habentur. Ubi autem deglutitio ſimul ſic impedita eſt, ut purgantia ore

(*a*) De Medicin. Lib. II. Cap. x. pag. 81.
(*b*) De Morb. Lib. II. Cap. ix. Charter. Tom. VII. pag. 560, 561.
(*c*) Acutor. Morbor. Lib. III. Cap. iii. n°. xxii. pag. 188.
(*d*) De Medicin. Lib. IV. Cap. iv. n°. 1. pag. 197.
(*e*) De Curation. Morbor. acutor. Lib. I. Cap. vii. pag. 87.
(*f*) Lib. de Loc. in homin. Cap. xi. Charter. Tom. VII. pag. 370.
(*g*) Sect. VI. Cap. vii. pag. 35.
(*h*) Lib. IV. Cap. i. pag. 232.

haurire nequeant ægri, eadem, triplicatâ vel quadruplicatâ doſi, clyſmatis formâ injecta, effectum præſtant.

3°. Videantur illa, quæ §. 396. n°. 5, de diæta inflammatione laborantium dicta fuerunt. His addi merentur & illa, quæ §. 602, de victu febricitantium habentur. Cùm autem angina inflammatoria, de cujus curatione hîc agitur, acutiſſima ſit, &, niſi citò reſolvatur, ſubitò necet, de cibo non adeo ſoliciti ſumus, cùm facilè inediam tolerent ægri brevi hoc tempore, & ſolo potu ſuſtineri poſſint; imò plerumque ob doloris acerbitatem, anxietatem intolerabilem, & febrim acutam comitem, quævis oblata reſpuant. Solùm ergo lactis ſerum, vel lac triplâ aquæ copiâ dilutum, emulſa ex ſeminibus farinoſis admodum diluta, hîc ſufficient. Omnia autem hæc tepida ſumenda ſunt, ne à frigido potu inflammatas partes alluente augeantur omnia mala. Quámvis enim negari non poſſit, incipientibus inflammationibus quandoque actu frigida profuiſſe; cùm tamen ſæpius nocere poſſint, & juſtus metus ſit, ne validam hîc natam inflammationem in gangrænam mutent, prudentia jubet, ut his abſtineatur. Videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 390, habentur. Ubi verò larynge inflammatâ deglutitio ob acerbiſſimum dolorem impeditur, eadem per clyſma injici poſſunt, ut ſuſtineatur vita, & caveatur nimia corporis exſiccatio; de qua re poſtea §. 813, dicetur.

4°. Qantum uſum in curandis inflammationibus præſtet nitrum, antea in Hiſtoria inflammationis dictum fuit: unde etiam in anginis curandis laudatur ab omnibus. Sed & acida diluta tantâ copiâ aquæ, ut nimis irritare nequeant dolentes fauces, hîc commendantur: neque tantùm vegetabilia acida, ſed & foſſilia, ut ſpiritus ſalis marini, & præ reliquis ſpiritus ſulphuris per campanam dictus in Officinis. Quámvis enim hæc acida ſanguinem coagulent, dum illi permiſcentur, tamen uſus docuit, quòd multùm proſint, ſi inflammatæ fauces his tangantur; atque adeo magìs ad externam applicationem laudantur hæc remedia, quàm ut internè exhibeantur ad reſolvendam inflammationem. Sic in cura Anginæ *Sydenhamus* juſſit, ut poſt validam ſanguinis miſſionem ex brachio & ranulâ utrâque, (*a*) *Partes inflammatæ melle roſaceo, ſpiritu ſulphuris ad ſummum acorem permixto, tangantur.* Hoc facto dein blandum refrigerans gargariſma ore continendum juſſit. Nullam autem mentionem facit de interno ſpiritûs ſulphuris uſu.

Facilè autem patet, tale remedium ex roſis rubris, adſtringente vi manifeſtâ præditis, & acido ſulphuris paratum, contingere partes, quibus applicatur, adeóque impedire poſſe nimiam earumdem expanſionem; ſimúlque efficere, ut in ipſo inflammationis natæ principio repellantur in majores truncos moleculæ immeabiles, quæ minores ramos obſtruunt. Refrigerantium autem, repellentium, & adſtringentium uſum externum in curanda inflammatione locum habere poſſe quandoque, dum per hæc impetus in ipſo loco ſedatur, probatum fuit in *Commentariis* §. 396. n°. 6. Præterea magnum nomen in his malis curandis obtinuerunt acida foſſilia, quia inflammationem natam à fluxu materiæ ſcorbuticæ ad has partes, quæ citò in putridiſſimam gangrænam abit (vide §. 423. *litt.* β; & §. 432.), tam feliciter curant. Simul tamen apparet, externa talia acria remedia uſum habere non poſſe in illis anginis inflammatoriis, de quibus curandis hîc loci propriè agitur, cùm vel in ipſa larynge vel in pulmonali fiſtula ſedem habeant; quæ loca

(*a*) Sect. VI. Cap. VII. pag. 358.

impune

impune ſimilibus tangi nequeunt: huc tamen referuntur, quia hâc paragrapho generalis cura anginarum inflammatoriarum traditur, ad cujus normam dein & reliquarum curatio dirigitur, utì ſequentibus paragraphis patebit. Propriè autem hæc adhibentur, dum lingua, fauces, palatum, tonſillæ, &c, affecta ſunt, atque frequenter leviores harum partium inflammationes, abſque venæ-ſectione etiam & purgantibus, his ſolis curantur.

Apud veteres Medicos autem ſimilia etiam remedia laudata fuerunt, adſtringentia, & quandoque ſatis acria. Ita *Hippocrates*, dum (*a*) *linguæ pars poſterior*....., *clauſtrûmque ſub gutture* inflammata anginam fecerant, linguam, quâ tumet, illiniri juſſit, menthâ viridi, apio, origano, rhoe rubro, nitro, cum melle ſubactis. Uvulam inflammatam (*b*) æris flore ſicco linivit. Dum tonſillæ inflammatione intumeſcunt, (*c*) *gargarizandum reprimentibus medicamentis* juſſit *Celſus*; atque illas illiniri medicamento ex ſucco malorum punicorum dulcium cum alumine ſciſſili, &c, parato. Uvam verò inflammatam, (*d*) *vel omphacio, vel gallâ, vel alumine ſciſſili* cum melle admiſto illiniri juſſit; imò & medicamento ex his & atramento ſutorio, miſy, &c, cum vino rubro auſtero tritis compoſito uſus fuit. Similia his & apud (*e*) *Aretæum* habentur, utì & apud (*f*) *Trallianum*.

Inde fortè intelligitur origo illius Methodi, quâ omnes promiſcuè anginas tentare ſolet vulgus, uvulam relaxatam morbi cauſam unicam ſtatuens, illámque alumine, vitriolo, pipere, &c, tangens, ut contrahatur. In Zelandia famoſi dicuntur anginarum curâ ruſtici quidam, quibus inde nomen (*keelboeren*) impoſitum eſt, qui pulviſculo ex vitriolo albo, ſale ammoniaco, alumine crudo fauces inflammatas tangunt, & quidem repetitis vicibus, quandoque cum inſigni levamine. Ex dictis autem patet, locum hæc habere poſſe morbo incipiente inprimis, tantúmque in illa anginæ inflammatoriæ ſpecie, de cujus curatione §. 811, dicetur.

5°. VAPORE HUMIDO, MOLLI, &c. Quantum uſum talis vapor habeat, ut materia obſtruens attenuetur & diluatur, pluribus dictum fuit in *Commentariis* §. 398. n°. 3. Inprimis autem laudatur hoc remedium in his anginæ ſpeciebus, quia vapor attractus directè loca inflammata alluit. *Hippocrates* in peſſima anginæ ſpecie curanda jam laudavit hanc Methodum, dum (*g*) *ex aceto, nitro, origano, & naſturtii ſemine*, cum æquali copia aquæ & aceti infuſis, & in ollulam operculo clauſam demiſſis, per arundinem cavam ore aperto adſcendentem vaporem trahi juſſit; cavendo, ne fauces comburantur. Ut hoc caveretur, voluit *Aëtius*, (*h*) ut ovum parvum vacuum, utrimque perforatum, ore continerent ægri, pérque illud ovum arundo tranſmitteretur, ſic nempe ut vapor per arundinem adſcendens, ovi cavo priùs receptus, non adeo directè in fauces traheretur. Cùm verò ab aceti calidi & aromatum halitu moleſta & dolentiſſima in hoc caſu tuſſis excitari poſſet, videntur molliſſima potiùs convenire: cùm autem aceti vapor ſummum reſolvens ſit, & illud addi poſſet, ſed minori copiâ ne nimis irritaret. Emollientium herbarum decocta vel infuſa ad hunc ſcopum laudari ſolent; verùm illarum efficacia in volatili parte

(*a*) De Morb. Lib II. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 561.
(*b*) Ibid. cap. X. pag. 562.
(*c*) De Medicin. Lib. VI. cap. X. pag. 383.
(*d*) Ibid. cap. XVI. pag. 389.
(*e*) Lib. I. de Curat. Morbor. acutor. cap VII. VIII. IX. pag. 87. 88.
(*f*) Lib. IV. cap. I. pag. 220, & ſequ.
(*g*) De Morb. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 560.
(*h*) Tetrabibl. II. Sermon. IV. cap. XLVII. pag. 486.

non hæret, neque formâ vaporis adſcendere poteſt, unde potiſſima hujus remedii virtus ab aquæ & aceti halitu pendet; herbæ autem tales addi poſſunt, ne contemnatur remedii in tam gravi morbo ſimplicitas. Flores autem ſambuci inprimis hîc proſunt, quia refrigerantem halitum, in eryſipelate & phlegmone curandis adeo uſitatum, ſpargunt, ſatìs volatilem, unde & aquæ ſtillatitiæ ex his, aut roſarum vel tiliæ, floribus huic uſui inſervire poſſent, additâ modicâ aceti quantitate, qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

Fomenta autem externè applicata ex ſimilibus proſunt: unde & *Hippocrates* in loco modò citato juſſit, (*a*) *ſpongias aquâ calidâ imbutas ad genas & maxillas apponi*.

Præter illa ſummi uſûs ſunt in hoc morbo omnia, quæ pectori & collo applicata, ſive irritando acribus ſtimulis, ſive minuendo atmoſphæræ preſſionem, impetum & copiam humorum verſus exteriora derivant. Quanti uſûs ſit in cura inflammationis verſus alias partes facta revulſio, demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 396. n°. 4; ſimúlque ibi indicata fuerunt præcipua remedia, quibus hæc revulſio tentari poſſet. Verùm non tantùm hâc ſpe in angina curanda adhibentur hæc remedia, ut à partibus affectis derivetur impetus & copia humorum, dum interim priſtinam ſedem occupat morbi cauſa materialis; ſed etiam docuerunt Obſervata, per eadem remedia quandoque impetrari poſſe, ut materialis cauſa morbi locum mutet, & in alias tranſeat partes. Vidimus antea §. 771, phrenitidem ſymptomaticam fieri, dum inflammatio, alias partes corporis priùs obſidens, locum mutat, & periculoſâ metaſtaſi ad cerebrum defertur. In angina autem inflammatoria ſimilis metaſtaſis materiæ morboſæ obſervatur, & quidem ſatìs frequenter; utì veterum Medicorum Obſervatis, & quotidianis Praxim Medicam exercentium Experimentis, conſtat. Fortè non ſine ratione liceret aſſerere, nullum ferè morbum acutum inflammatorium magìs volubilem eſſe. Familiare eſt in Praxi videre, quòd unius lateris tonſillam occupans inflammatio minuatur ſubitò, & alterius lateris tonſillam afficiat. Neque hoc tantùm, ſed & ad alia, & ſæpe etiam ſatìs diſſita, corporis loca tendit. In ſplenem dolorem proceſſiſſe (*b*) levatis faucibus legitur. In *Polemarchi* uxore, quæ anginâ laborabat cum multa febre, ſectâ venâ (*c*) *faucium ſuffocatio ceſſavit, febris comitabatur, ſub quintum diem tumor ad ſiniſtrum genu cum dolore ſubortus eſt; ipſíque ad cordis regionem quidam colligi videbatur*, & ſtrepitus in pectore audiebatur. Aliæ anginoſæ mulieri dextra manus & crus doluit; & (*d*) *ſuffocatio tertio die remiſit.* Phrenitidem mortiferam ex angina fieri per malam metaſtaſin §. 774, vidimus. In vegeta & ſana puella, inflammatoriâ peſſimâ anginâ, correptâ, obſervavi tertio die morbi deglutitionem, quæ ob immanem dolorem penitus impedita fuerat, ſubitò liberrimam redditam fuiſſe; ſed intolerabilis dolor utrumque hypochondrium, inprimis verò dextrum, occupaverat; unde non tantùm reſpiratio impediebatur, verùm etiam à leviſſimo corporis motu in lecto convellebatur ferè præ doloris acerbitate; manſítque ille dolor in hypochondriis ad mortem uſque, quæ quintâ die morbi contigit. In quinquagenaria muliere, ſimili morbo laborante, quintâ die dolor faucium evanuit; ſed illico ſucceſſit in ſiniſtro capitis latere dolor cum moleſti ardoris ſenſu, qui deinde ſextâ die per totum caput diſpergebatur, ita

(*a*) De Morb. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 560.

(*b*) Id. Epidem. Lib. II. Comment. II. Text. XXV. Charter. Tom. IX. pag. 144.

(*c*) Ibid. Lib. V. Text. XXXVII. pag. 346. Confer. Ibid. Lib. VII. Text. XXXII. pag. 566.

(*d*) Ibid. Text. ultim. pag. 352. Confer. Ibid. Lib. VII. Text. XXII. pag. 562.

ut erecta ſedere in lecto debuerit miſera hæc ægra, cùm pulvinaris, cui incumbebat, preſſionem ferre non poſſet; periit die ſeptimâ. Per totum corpus maculas rubras diſperſas vidi cum levamine anginæ quidem, ſed exitu tamen ancipiti; quidam enim ſic affecti evaſerunt, perierunt alii.

Omnium autem frequentiſſimè in his anginæ ſpeciebus obſervatur illa metaſtaſis, per quam morbus in pulmonem vertitur, utì optimè notavit *Hippocrates* dicens, (*a*) *At ſi, faucibus & tumoribus ſedatis, ad pulmonem morbus verſus fuerit, confeſtim febris & lateris dolor inſuper corripit; &, ubi hoc contigerit, plerumque moritur. Quòd ſi dies quinque effugerit, purulentus evadit, niſi ipſum confeſtim tuſſis corripuerit. Si verò corripuerit, exſcreato & repurgato ſputo convaleſcit.* Huc etiam ſpectat & ſequens Aphoriſmus; (*b*) *Qui anginam effugiunt, iis in pulmonem vertitur, & intra dies ſeptem intereunt; ſi verò hos evaſerint, ſuppurati fiunt;* ſi nempe per ſputa non educatur tranſlata in pectus morbi materies; utì alio in loco eamdem prognoſin tradens (*c*) *Hippocrates* monuit. Inde etiam intelligitur, quare alibi dixerit, (*d*) *In anginis, qui non brevì concocta exſpuunt, pernicioſè habent.* Veriſſima eſſe hæc axiomata Practica vidi ſæpius, dum ſubitò evaneſcente dolore faucium ſtertor in pectore oriebatur, comitante quandoque dolore punctorio lateris reſpirationem impediente; quandoque non. Plurimi perierunt ex illis, quos tractavi, tertio, quarto, vel quinto die, licèt adhibitis ſubitò efficaciſſimis remediis; pauci admodum evaſerunt, & non niſi cum multa moleſtia.

Quàmvis ergo in angina inflammatoria, quæ pulmonalem fiſtulam vel laryngem obſidet, omnis metaſtaſis bona videri poſſet, cùm nullus ferè locus periculoſiùs occupari inflammatione poſſet, ob imminentis nempe ſtrangulationis metum; tamen ex dictis patet, plurimas tales metaſtaſes fatalem potiùs removere morbi terminum utcumque, quàm felicem promittere eventum. Minùs hoc miramur, dum in pulmonem vel cerebrum vertitur morbus, ſed ad diſſita etiam loca factam metaſtaſin periculoſam tamen toties eſſe non tam facilè quis crederet, niſi fideliſſimæ Obſervationes illud evincerent, quæ antea recenſitæ fuerunt. Omnia hæc monuit *in Coacis Prænotionibus Hippocrates*, dum & anginoſos (*e*) *in linguis tumores, citra ſigna* (ἀσήμως) *diſparentes*; & (*f*) *dolores ad caput tranſeuntes*, vel ad (*g*) pectus, (*h*) hypochondria, (*i*) crura, damnavit.

Hæc autem fuit veterum Medicorum ſapientia, ut ſolicitâ Obſervatione inquirerent, quænam mutationes morborum ſalutares eſſent, quænam verò pernicioſæ. Priores omni modo tentabant promovere; poſteriores autem vitabant, & præcavebant, quantùm per Artem cognitam licebat. Obſervaverat *Hippocrates*, funeſtiſſimas eſſe anginas, (*k*) *quæcumque neque in faucibus, neque in cervice quidquam conſpicuum faciunt*; illas verò, quæ tument & (*l*) *in faucibus rubores excitant*, (eſſe quidem) *admodum exitiales, prioribus tamen diuturniores*; omnium minimè

(*a*) De Morb. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 561.
(*b*) Aphoriſm. Sect. V. n°. X. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 200.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCLXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 872.
(*d*) Ibid. n°. CCCLXXI.
(*e*) n°. CCCLXX.
(*f*) n°. CCCLXXII.
(*g*) n°. CCCLXXV. pag. 873.
(*h*) n°. CCCLXXIV. pag. 872.
(*i*) n°. CCCLXXIII.
(*k*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVI. Charter. Ibid. pag. 673. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCLXIII. p. 872. n°. CCCLXXVI. pag. 873.
(*l*) Ibid. Sentent. XVII. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCLXIV.

funeſtas eſſe anginas, quas in cervice rubor comitabatur; & maximè evadere ægros, (*a*) *ſi & cervix & pectus ruborem habeant, neque intrò eryſipelas recurrat*; & præcipuam felicis horum morborum exitûs ſpem in eo poni, (*b*) *tumorem & ruborem quàm maximè foràs verti*; contra vero lethale eſſe, ſi natum in collo vel pectore eryſipelas introverteretur; quod noſcebatur, ſi (*c*) *diſparente rubore pectus gravatur & difficiliùs ſpirat æger.* Ideo in cura hujus morbi (*d*) cucurbitas cervici applicuit & collo, ſpongiis aquâ calidâ plenis fovit hæc loca; vel & (*e*) cerato texit, ut huc verſùs eliceret morbi materiam. *Aretæus* autem & ſequentia habet, maximè notanda: (*f*) *Bonum quoque eſt, ſi in pectore magnum œdema oriatur aut inſigne eryſipelas. Egregius verò Medicus, aut cucurbitulâ in pectus malum detrahit, aut ſinapi oſſibus pectoris, aut partibus juxta maxillas imponens, extrinſecus ulcerat difflationémque molitur. Quibuſdam ſanè brevi tempore vitium his auxiliis exteriùs tractum fuit.* Similia & *Celſus* laudat dicens, (*g*) *Cucurbitula quoque rectè ſub mento, & circa fauces admovetur; ut id, quod ſtrangulat, evocet. Opus eſt deinde fomentis humidis, nam ſicca ſpiritum elidunt. Ergo admovere ſpongias oportet: quæ meliùs in calidum oleum, quàm in calidam aquam ſubinde dimittuntur. Efficaciſſimúmque eſt hîc quoque, ſalem calidis cum ſaccellis ſuperponere.* Alibi autem de fomentis calidis agens (*h*) deſcribit modum, quo ex ſale fomentum parari volebat; ſicca enim fomenta in hoc caſu damnavit. Sacco nempe lineo excipiebat ſalem, deinde in aquam bene calidam demittebat, túncque fovendo loco applicabat: vel ferramenta duo ignita alternatim demittebat in ſiccum ſalem, dein aquâ leviter adſpergebat, ſícque efficiebat, ut exiret ſalſus & calidus ſuccus, hâc ſpe, ut digereret (*i*) *id, quod vel præcordia onerat, vel fauces ſtrangulat, vel in aliquo membro nocet.* Si cataplaſmati ex emollientibus herbis parato miſceantur ſinapi contrita ſemina, raphani ruſticani radix recenter in ſcobem raſa, ranunculi pratenſis contrita ſolia, vel ſimilia; habetur optimum ad hanc indicationem remedium, quod fovendo & laxando externas colli & pectoris partes, ſimúlque irritando eaſdem acribus ſtimulis, efficit, ut fortunata in his morbis metaſtaſis verſus exteriora fiat.

§. 810. At ſpecies (803), raró tam periculoſa ac (801. 802.); eadem remedia (809), ſed leviora, petit. Hîc autem inprimis cataplaſmata anodyna, laxantia, emollientia externa neceſſaria.

Quando §. 803, de hac ſpecie anginæ inflammatoriæ agebatur, notatum fuit, illam quidem non tam periculoſam eſſe, ac aliæ, quæ laryngem vel pulmonalem fiſtulam obſident; cùm ſola hîc deglutitio læſa ſit, reſpiratione ſatìs liberâ manente.

(*a*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 674. Conf. Coac. Prænot. n°. CCCLXV. Charter. Ibid. pag. 872.

(*b*) Ibid. Sentent. XX. pag. 675. Confer. Coac. Prænot. Ibid.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CCCLXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 872.

(*d*) De Morb. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 560.

(*e*) Lib. de Morbor. acutor. vict. Comment. IV. Text. XXVII. Charter. Tom. XI. pag. 136.

(*f*) De Cauſ. & ſign. Morbor. acutor. Lib. I. cap. VII. pag. 6.

(*g*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. n°. 1. pag. 196.

(*h*) Ibid. Lib. II. cap. XVII. pag. 95.

(*i*) Ibid. pag. 96.

Interim tamen tunc monitum fuit, non carere periculo & hanc anginam, quia adeo prona obſervatur in malam metaſtaſin, quâ morbus in pulmonem vertitur; unde patet, non perfunctiorè tractandum eſſe hunc morbum. Eadem autem hîc remedia requiri ad reſolvendam inflammationem, ſatìs patet. Cùm autem non adeo anceps immineat ſubitæ ſtrangulationis periculum, ac in præcedentibus anginis, non tam validæ nec tam ſubitæ evacuationes per venæ-ſectionem & purgantia requiruntur. Victus tamen tenuis & leniſſimus, & ſimilis potus, requiritur; uti & nitroſa atque ſubacida illa medicamenta, quæ antea laudata fuerunt. Cùm autem tam facilè metaſtaſin faciat hic morbus, proderunt cataplaſmata emollientiſſima toti collo & cervici obvoluta, ut huc verſus alliciatur morbi materies, ſicque impediatur ejus in pulmonem tranſitus: unde etiam & his cataplaſmatibus poſſunt admiſceri talia, quæ irritant loca, quibus applicantur. Simul etiam hæc emollientia ad reſolvendam inflammationem multùm boni præſtant, uti in cura inflammationis §. 398. n°. 3, dictum fuit. Formula talis cataplaſmatis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

§. 811. DUM denique angina (804. 805. 806.) adhuc inflammatoria, infeſtat; tum eadem remedia (809. 810.) requiruntur unita, ſed addendæ perpetuæ humectationes oris & faucium, per leniſſima attenuantia nitroſa, diluentia aquoſa calida, laxantia pinguia, quæ ore quieto contineri, leniter gargariſando applicari, fiſtulâ injici poſſunt: requiritur continua opera, ne areſcant partes.

Ubi autem ſola pharynx, vel tonſillæ, uvula, velum pendulum, &c, inflammantur, ſub conſpectum cadunt partes affectæ, minúſque periculoſæ ſolent eſſe tales anginæ, uti antea dictum fuit. Eadem quidem curatio requiritur, ac in præcedentibus, ſed & pariter leviora tantùm remedia poſtulat, cùm minus diſcrimen adſit. Venæ-ſectione præmiſſâ, purgans antiphlogiſticum datur; atque hæc repetuntur vel non, prout morbi aucti vel minuti conditio poſtulat. Verùm in prioribus anginæ ſpeciebus humectantia remedia directè ad partes affectas venire non poterant ferè, niſi vaporis formâ tantùm; adeóque pinguium & emollientium & reſolventium efficacia in his nulla ferè erat: in hoc autem caſu partibus affectis ſatìs commodè hæc applicari poſſunt. Decocta ergo ex althæa, malvâ, lini ſeminibus, & ſimilibus emollientibus parata, additis nitro, aceto, ſale polychreſto, &c, tali quantitate, ut non nimis irritent ſuo ſtimulo partes inflammatas, uti dum v. gr.; in ſingulis libris decocti talis drachma una nitri ſolvitur: infuſa florum ſambuci, rhœados, meliloti, &c, addito melle, vel ſyrupo althææ *Fernelii*, pulcherrimi hîc uſûs ſunt. Omnia hæc autem calida debent eſſe, cùm frigida actu, conſtringendo vaſa, tantopere hîc noceant: ſufficitque, ut ore contineantur quieto, vel levi tantùm faucium motu gargariſando applicentur. Crudele enim eſt & noxium quàm maximè, dum Chirurgi cogunt miſeros ægros, ut fortiter gargariſent perpetuò; ſic enim ruditer agitantur partes inflammatæ, unde potiùs gangræna, quàm blanda reſolutio exſpectanda foret. Ideo etiam monuit *Sydenhamus* gargariſma molliſſimum ex albuminibus ovorum, aquis ſtillatitiis plantaginis, roſarum, & ſper-

matis ranarum, & ſaccharo paratum, (*a*) *non vulgari modo uſurpandum* (eſſe) (fortiter nempe gargariſando), *ſed ita ut in ore ſine ulla agitatione contineatur, donec incaleſcat; dein exſpuatur, & repetatur ſubinde.* Videtur autem parvam quantitatem ſimul hujus remedii dediſſe non calefacti, ut moleſtum in faucibus ardorem temperaret; neque hoc adeo noceret, cùm tepeſcat liquidi parca copia ſtatim, dum ore continetur. Tutior tamen ſimilium uſus videtur, ſi leviter ſaltem tepefacta adhibeantur, inprimis hyemali tempeſtate. Ubi autem adeo intumuerunt partes, tantúmque & tam continuum eſt tenacis pituitæ ſtillicidium (vide §. 805.), ut ore clauſo hæc continere nequeant ægri, per ſiphonem continuò hæc injici debent, ut caveatur partium inflammatarum exſiccatio & ariditas, &, quantùm fieri poſſit, omnia maneant perſpirabilia. Probatum enim fuit aliâ occaſione in *Commentariis* §. 422. lit. δ, prohibitam perſpirationem facere, ut phlegmone in gangrænam mutetur. Vidit celeberrimus *Boerhaavius* in homine, cui tonſillæ & uvula inflammatæ adeo tumebant, ut jamjam ſuffocandus videretur, aſſiduâ injectione per fiſtulam decocti emollientiſſimi noctes diéſque factum fuiſſe, ut morbum tolerare potuerit æger, donec rupto abſceſſu ex ipſis orci faucibus evaderet. Cataplaſmata ex emollientiſſimis parata collo applicantur, quia laxatis his partibus extrorſum tumere poſſunt inflammatæ tonſillæ, ſícque minuitur faucium anguſtia. Formulæ talis cataplaſmatis, utì & gargariſmi, in *Materia Medica*, ad hunc & ad præcedentem numerum habentur.

Verùm omnia hæc Artis molimina tunc tantùm adhibentur, quando valida inflammatio has partes occupat; & inprimis, ſi ſatis intenſa ſimul febris adſit. Quandoque enim contingit, levem catarrhoſam inflammationem has partes obſidere abſque multo tumore, & levi tantùm aſperitatis ſenſu: tunc ſolis diluentibus nitroſis cum emollientibus datis curari facilè ſolet, abſque ſanguinis etiam miſſione vel purgantibus.

Eſt & anginæ ſpecies palatum, uvulam, tonſillas occupans, quam frequenter obſervavi; quæ facilè curari plerumque ſolet, licèt ſatis acriter ſæpe doleant partes. Inprimis in ſcorbuto laborantibus obſervatur; quandoque etiam epidemicorum more plurimos homines occupat, verno præcipuè tempore, humidóque & calido aere. Levis febris præcedit, ſed poſt aliquot horas evanida; túncque dolent fauces hoc illóve loco, & illas inſpicienti apparet macula alba, cujus contigui limites rubent admodum & peſſimè dolent; cæterùm non adeo intumeſcunt partes affectæ. Si negligatur hoc malum, proſerpunt hæ maculæ, halitus putridus ore exit, & eroduntur ſatis ſæpe profundæ partes affectæ. Spiritus ſulphuris per campanam multâ dilutus aquâ, addito rob ſambuci & nitro, curat feliciſſimè tales anginas, ſi ſæpius de die ore continetur. Si jam putridum halitum exſpirent ægri, & profundiùs erodi inceperint partes, ſpiritus ſalis marini guttæ triginta vel quadraginta, unciæ uni mellis roſarum miſtæ, dant remedium, quod illinitum illico ſiſtit ſerpens malum: prodeſt tunc ſi ſempervivi majoris ſuccus cum melle vel ſyrupo althææ miſtus ore contineatur; poſtquam ſpiritus ſalis marini applicatus fuerit, ſic enim dolor lenitur pulcherrimè. Augetur jam vel minuitur ſpiritus ſalis marini quantitas pro vario natæ putredinis gradu, utì aliâ occaſione dictum fuit §. 432. Apud *Aretæum*, ubi de tonſillarum ulceribus agit, talis morbus deſcribitur. Quæ,

(*a*) Sect. VI. cap. VII. pag. 358.

dam enim ex his ulceribus mitia dixit & innocua, alia verò peſtifera erant, (*a*) *lata, cava, pinguia, quodam concreto humore albo, aut livido, aut nigro ſordentia. Id genus ulcera ἄφθαι nuncupantur. Quòd ſi concreta illa ſordes altiùs deſcenderit, affectus ille ἐσχάρα & eſt, & vocatur; Latinè cruſta. Cruſtam verò circumveniunt rubor excellens, & inflammatio, & venarum dolor, quemadmodum in carbunculo.* Pergit deinde enumerare teterrima mala; quæ hæc ulcera ſequi ſolent, quando proſerpunt, quæ ad amuſſim talia ſunt, qualia in *Commentariis* §. 432, dicta fuerunt. Ad curationem autem horum ulcerum commendat talia medicamenta, igni ſimilia, (*b*) *quò & depaſtio coerceatur, & cruſtæ decidant.* Cruſtis autem deciduis, (*c*) *lacte cum amylo, & ſucco ptiſanæ, aut tragi, aut lini ſeminis, aut fœni-Græci remollire madefaceréque convenit.* Unde patet, ſimilem curationem, ac deſcripta fuit, huic morbo adhibitam fuiſſe à Medicis antiquis. Quàmvis autem gangrænoſa eroſio peſſima tales anginas ſequi poſſet, in initio tamen morbi nunquam me fefellit dicta Curandi Methodus; imò & ſemper profuit, licèt ad magnam etiam malignitatem perveniſſet malum. Notanda autem quàm maximè eſt hæc anginæ ſpecies, quia vidi aliquoties erraſſe quoſdam, dum ſuppurationem jam factam credebant, maculam talem albam pro apice jamjam rumpendi apoſtematis habentes, inprimis ſi in initio morbi non adfuiſſent, vel non vidiſſent maculas tales jam à principio adfuiſſe. Facilis tamen eſt diſtinctio, cùm apoſtema hîc natum longè magìs tumeat, & non niſi adultiore jam morbo maturum ſit.

Quæ autem apud vulgum invaluit opinio, hirundinum nidos ſpecificum eſſe ad omnes anginas remedium, dum in aqua decocti & calentes collo applicantur, & illorum decocto fauces perluuntur frequenter, facilè tolerari poteſt; modò efficaciora remedia interea non negligantur, dum ab his ſolis periculoſæ anginæ curatio exſpectaretur. Satìs autem antiqua videtur fuiſſe hæc opinio, vel ſaltem ſimilis. *Celſus* enim teſtatur, quòd vulgò audiverit, (*d*) *ſi quis pullum hirundinum ederit, anginâ toto anno non periclitari;* imò & pulli hirundinis cum ſale combuſti carbonem, mulſâ dilutum, prodeſſe. Quàmvis autem huic remedio multùm fidei non adhibuerit, tamen ſic pergit, (*e*) *Id, cùm idoneos Auctores ex populo habeat, neque habere quidquam periculi poſſit, quàmvis in monumentis Medicorum non legerim, tamen huic operi meo inſerendum credidi.*

§. 812. SI omnibus his non, ſerò vel fruſtra tentatis (809. 810. 811.) morbus ſit maximè recens & ſtrangulans à cauſa ſuperiori, quàm erit locus ſectionis, cum ſymptomatibus peſſimis (807), nec tamen adhuc gangrænoſis, ſtatim poſt acerbam prognoſin inſtituenda erit βρογχοτομή.

In illis anginæ ſpeciebus (§. 801. 802.), ubi inflammatio aſperam arteriam vel laryngem occupabat, moriebantur ægri, quia impediebatur aeris in pulmonem

(*a*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. cap. IX. pag. 7.
(*b*) De Curation. Morbor. acutor. Lib. I. cap. IX. pag. 89.
(*c*) Ibidem.
(*d*) De Medicin. Lib. IV. cap. IV. nº. 1. pag. 197.
(*e*) Ibid.

ingreſſus; inde enim accumulabatur ſanguis in pulmone, & venoſi ſanguinis reditus à capite impediebatur, utì tunc pluribus dictum fuit. Si ergo poterit parari via aeri pulmonem ingreſſuro, ſummum in his morbis periculum tollitur, & datur tempus ad curandam inflammationem has partes occupantem. Tentatur hoc primò validâ miſſione ſanguinis, alvi ſubductione, & reliquis auxiliis, de quibus §. 809, dictum fuit; ut nempe inflammatarum partium tumor ſubitò concidat, ſícque tollantur vel minuantur ſaltem multùm impedimenta, quæ libero aeris ingreſſui in pulmonem obſtabant. Ubi verò hæc remedia non adhibita fuerunt, vel tunc tantùm, quando nimis invaluerat morbus; vel denique, ſi omnibus his tentatis non minuantur ſymptomata, nihil ſupereſt, quàm ut certæ morti tradatur æger, vel per Artem paretur aeri in pulmonem via. Cùm autem per ſolam fiſtulam pulmonalem aer in pulmonem venire poſſit, patet, illud obtineri non poſſe, niſi ejus apertura fiat. Vocatur hæc operatio hinc βρονχοτομή.

Verùm ut illa cum fructu inſtitui poſſit, requiritur, ut tumor inflammatorius circa laryngem hæreat, vel in aſperæ arteriæ parte ſuperiori, ut nempe infra locum affectum ſectio poſſit fieri, utì ſatìs patet. Cognoſcimus autem, ubi hæreat malum, ex ſenſu ægri; & licèt aliquid circa hanc rem dubii mâneret, præſtaret tamen in certò lethali anginâ anceps remedium experiri quàm nullum. Ut autem cum ſpe fauſti eventûs ſectio aſperæ arteriæ fiat, requiritur, ut morbus recens ſit: ubi enim diu duravit, metus eſt, ne immeabili ſanguine pulmonalis arteria infarcta jam ſit; adeóque, factâ licèt viâ aeri pulmonem ingreſſuro, maneret tamen lethalis peripneumonia. Dum enim, pulmone non explicato ſatìs ob defectum aeris inſpirati, augentur reſiſtentiæ cordi dextro, tenuiſſima pars ſanguinis ex arteriæ pulmonalis finibus tranſprimitur in venas, craſſior pars magìs magíſque accumulatur & compingitur, & in ultimis anguſtiis arterioſis hæret non reſolubilis ampliùs, ſi diutius duraverit morbus. Novimus autem tale malum adeſſe, ſi pulſus mollis, debilis, intermittens ſit, & extrema corporis frigeſcant; túncque non adhibenda facilè eſt aſperæ arteriæ ſectio: quámvis enim illa mortem neutiquam accelararet, tamen imputaretur ab ignaris & malevolis ægri exitium huic operationi, licèt minimè periculoſæ, ſi periti Chirurgi manu perficiatur. Ob eamdem rationem hâc operatione abſtinendum eſt, dum ſymptomata docent, gangrænam jam validæ inflammationi ſucceſſiſſe; nullam enim tale malum Medelam capit, utì §. 816, dicetur.

Interim tamen præſtat, nunquam hanc operationem tentare, niſi in conſilium priùs vocatis aliis Medicis, qui teſtes eſſe poſſint, nullam ſalutis ſpem ſupereſſe, niſi hoc tentetur; neque tamen certò ſanitatem promitti poſſe, licèt hoc fiat. Quod inprimis ideo monendum, quia in peſſimis illis anginæ ſpeciebus toties obſervatum fuit, morbum ſummo cum periculo in pulmonem verti.

Bronchotomes mentio, quantùm memini, apud *Hippocratem* non habetur; licèt aliquid illum molitum fuiſſe in tali angina conſtet, ut aer libere in pulmonem ingredi poſſet. In periculoſiſſima enim angina, dum præ ſuffocatione ægris, velut ſtrangulatis, oculi prominerent, illíque jam viderent & auderent obtuſiùs, neque intelligerent ampliùs, quid dicerent, vel facerent, juſſit, quòd (*a*) *Fiſtulæ in fauces ad maxillas intrudendæ* (ſint), *quò ſpiritus in pulmonem trahatur.* Dùm

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. x. Charter. Tom. VII. pag. 586.

Aſclepiadis

Aſclepiadis Methodum, quâ curabat anginoſos, enarrat *Cælius Aurelianus*, notat, quòd (*a*) *A Veteribus probatam approbat arteriæ diviſuram, ob reſpirationem faciendam, quam Laryngotomiam vocant.* Verùm damnavit omnino hanc operationem *Aurelianus* dicens, (*b*) *Eſt etiam fabuloſa arteriæ ob reſpirationem diviſura, quam Laryngotomiam vocant, & quæ à nullo ſit Antiquorum tradita, ſed caducâ atque temerariâ Aſclepiadis inventione affirmatâ: cui, ne nunc occurrentes, latiùs reſpondere videamur, aut tantum ſcelus anguſtâ oratione damnemus, libris, quos de adjutoriis ſumus ſcripturi, reſpondebimus.* Damnavit pariter bronchotomen *Aretæus*, qui tamen ſimul indicat, illam tentatam fuiſſe; ſic enim habet, (*c*) *At quicumque, ſtrangulationem ab angina verentes, quò laxiùs ſpiritus duceretur arteriam ſecuerunt ad inſpirationem, non ſanè Experimento rem comprobaſſe videntur. Quippe caliditas inflammationis major ex vulnere efficitur, ſtrangulatum adauget, tuſſimque commovet. Quinetiam ſi alioqui id periculum evaſerint, vulneris oræ in unum coaleſcere nequeunt. Ambæ enim cartilagineæ atque inter ſe inglutinabiles ſunt.* Quaſnam ob rationes *Aurelianus* pro ſcelere damnaverit laryngotomiam, ignoramus, cùm careamus illis libris, in quibus de hac re ſe acturum promiſerat. Illa autem, quæ memorat *Aretæus*, talia ſunt, quæ facilè refutari poſſunt. Si enim ſectio fiat in tali parte aſperæ arteriæ, ut inferior ſit loco inflammato, nullum periculum eſt, inflammationem à vulnere auctam iri. Præterea licèt in loco ferè contiguo ſectio fieret, cùm non ſtatim inflammentur labia vulneris, ſed circa tertium ab inflicto vulnere diem hoc contingat plerumque (vide *Commentaria* §. 158. n°. 5.), hoc ſaltem tempus lucraremur, quod in tam præcipiti morbo multum eſt, cùm interea efficaciſſimis remediis inflammationis præſentis cura tentari poſſet, & caveri, quæ futura metuitur. Fruſtra autem metuebat *Aretæus*, ſectæ arteriæ labia uniri nunquam poſſe, cùm ambo cartilaginea eſſent; nam ſequenti paragrapho, ubi de hac operatione rite inſtituenda agetur, patebit, vulnus infligi inter binos annulos cartilagineos aſperæ arteriæ, abſque illorum læſione. Imò licèt dividerentur tali vulnere ipſi illi annuli cartilaginei, tamen iterum ſibi mutuò accreſcere poſſunt, utì certiſſimis Obſervatis conſtat; de qua re videantur illa, quæ in vulnerum Hiſtoria ad §. 170. n°. 4, habentur. In tam numeroſis enim caſibus, ubi violentas ſibi manus inferentes homines, vel & à latronibus confoſſi, diſciſſam habuerunt aſperam arteriam, & perfectiſſimè ſanati poſtea fuerunt, abſque dubio annuli illi cartilaginei ſæpius diſſecti ſunt. Quinimo certiſſimis Obſervationibus conſtat, diſſectas cartilagines iterum ſimul uniri & conſolidari poſſe, quarum collectio habetur in *Commentariis Academicæ Regiæ Chirurgicæ* (*d*). Adeóque conſtat Recentiorum Experimentis, erraſſe veteres Medicos, dum ſtatuerent, neque os, neque cartilaginem, ſi reſecta fuerint, augeri vel coaleſcere poſſe; de quibus videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 343, habentur,

Cùm ergo ex hactenus dictis conſtet, aſperam arteriam abſque vitæ periculo diſcindi poſſe, vulnúſque factum poſtea conſolidari, ſequitur, ut videamus, quænam obſervanda ſint, dum inſtituitur hæc operatio.

(*a*) Acutor. Morbor. Lib. III, Cap. IV. n°. XXXV. pag. 193.
(*b*) Ibid. n°. XXXIX. pag. 195.
(*c*) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. I. Cap. VII. pag. 88.
(*d*) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie Tom. I. pag. 576, & ſuiv.

§. 813. QUÆ fiet, præparato corpore ægri, in aſpera arteria infra laryngis inferiora ad pollicis diſtantiam, diſciſſâ cute, & integumentis; amotis muſculis; ſecto interſtitio inter annulos arteriæ aſperæ; impoſito canaliculo argenteo; dein ablatâ cauſâ, quæ exegerat hanc operam, vulnus percurando; interim clyſmata nutrientia applicando, ſi deglutitio impoſſibilis.

Inter veteres Medicos *Ægineta* (*a*) hanc operationem tradidit, prout *Antyllus* illam deſcripſerat. Voluit autem, reclinato ægri capite, ut aſpera arteria magis promineat, ſub capite aſperæ arteriæ, trium quatuórve circulorum cartilagineorum diſtantiâ à laryngis extremo, ſectionem tranſverſam fieri debere, ita ut non cartilago, ſed membrana cartilagines nectens inter ſe, diſcinderetur. Si verò meticuloſior quis fuerit in hac operatione inſtituenda, jubet, ut hamulo elevatam priùs cutim dividat, deinde aſperam arteriam incidat, vitatis, ſi fortè occurrant, vaſis. Vulnus autem penetraſſe in cavum aſperæ arteriæ cognoſcitur, ut monet, ſi ſpiritus per vulnus cum murmure erumpat, & vox ægro pereat. Patet autem, tali modo inſtitutâ operatione, muſculos ſternohyoideos & ſternothyroideos diſcindi debere, quod tamen alii vitandum voluerunt. Unde monuit *Aquapendens* (*b*) ut, diſſectâ cute & pinguedine, muſculi priùs ſeparentur, ut abſque illorum læſione aſpera arteria pertundi poſſit. Verùm cùm nunquam ſe hanc Chirurgiam adminiſtraſſe fateatur (*c*), meliùs illa, quæ circa hanc rem notanda ſunt, ex recentioribus Chirurgis haberi poterunt; inprimis ex illis, qui hanc operationem ipſi inſtituerunt cum ſucceſſu.

Cùm autem hæc operatio nunquam inſtitui ſoleat, niſi in urgenti maximè neceſſitate, & ferè ſemper priùs ſanguinis miſſiones aliáque remedia adhibita fuerint, non opus erit multâ præparatione ante operationem ipſam, cùm illa ſufficiant ad præcavendam inflammationem validam, quæ inflictum aſperæ arteriæ vulnus ſequi poſſet, & periculum ingens in mora ſit.

Locus autem, ubi ſectio fiet, ſeligitur ille, qui pollicis latitudine ab infimo margine cartilaginis thyroideæ diſtat: ſic vitatur glandulæ thyroideæ læſio, quantùm fieri poterit, licèt tamen ejus extremum ſæpius tam profundè locetur, ut diſcindi debeat, antequam nuda appareat aſpera arteria. Elevata tunc ab utroque latere aſperæ arteriæ integumenta cultello ancipiti diſcinduntur ad trium quatuórve digitorum tranſverſorum longitudinem, ſic ut angulus ſuperior ſectionis directè reſpondeat medio loco inferioris maxillæ; inferior verò ſectionis angulus è directo jaceat cum emarginatione ſummitatis oſſis ſterni. Separatis tunc eodem cultello muſculis, & diſciſſâ parte inferiori glandulæ thyroideæ, nudatur aſpera arteria, atque interſtitium membranaceum inter tertium & quartum annulum cartilagineum pertunditur lanceolâ (*d*). Tali Methodo uſus fuiſſe videtur *Georgius Marti-*

(*a*) Lib. VI. Cap. XXXIII. pag. 85.

(*b*) De Chirurgic. Operationib. Cap. XLIV. pag. 481.

(*c*) Ibid. pag. 477.

(*d*) Garengeot Traité des Opérations de Chirurgie Tom. II, Chap. XXXI. pag. 491. 492.

nius (*a*) in juvene, & quidem optimo cum ſucceſſu. Notat enim, quòd ipſo operationis tempore, antequam adhuc pertuſa eſſet aſpera arteria, aliquid levaminis perceperit æger, credítque illud factum fuiſſe ob hæmorrhagiam, quæ in loco vicino diſſectis vaſis facta, notabilem à parte affecta revulſionem faciebat. Unde videtur patere, quòd non ſimul & ſemel acuto inſtrumento pertuderit omnia, ſed diſſectis priùs integumentis nudaverit aſperam arteriam. Similiter & hanc operationem deſcripſit *Heiſterus* (*b*), qui tamen credidit, perinde eſſe, ſive locus medius inter binos annulos cartilagineos diſcinderetur, ſive ſimul divideretur unus annulus, ut poſtea tubus commodiùs per factum vulnus immitti poſſet. Viderat enim alio in caſu abſque noxa (*c*) plures annulos cartilagineos aſperæ arteriæ diſciſſos fuiſſe in viro, cui boleti cocti fruſtum in aſperam arteriam delapſum, & ſuffocationem minitans, tali ſectione extraxerat.

Simpliciorem Methodum laudaverunt alii, dum nempe interſtitium tertii & quarti annuli aſperæ arteriæ pertentando indice quæritur, locúſque inventus ungue digiti indicis, notatur, ſtatímque lanceolâ locus pertunditur in cavum aſperæ arteriæ uſque, túncque ad utrumque latus prudenter ductâ lanceolâ vulneris facti magnitudo augetur. Hoc modo inſtitutam fuiſſe bronchotomen legitur (*d*).

Cùm autem neceſſarium ſit, ut apertura hæc facta maneat, donec auferatur cauſa, quæ bronchotomen exegerat; ideo introducitur tubulus ex argento, vel plumbo, factus, utrimque anſis inſtructus, quibus firmari in loco poſſit. Unde monuerunt Auctores, ut, antequam educatur lanceola, ſtylus vulneri immittatur, ſecundùm cujus ductum deinde tubulus introduci poſſet. Ob hanc cauſam & alia Methodus bronchotomen inſtituendi (*e*) deſcribitur. Stylus nempe acutus chalybeus triqueter, tubo argenteo cavo comprehenſus (*Trocar*), uno ictu per aſperam arteriam adigitur in ejus cavum, & deinde educto ſtylo tubus argenteus in vulnere relinquitur: ſic unâ & eâdem operâ aſperæ arteriæ, & tubi introductio fieret. Verùm cùm ſtylus ille ſatìs craſſus & brevis eſſe debeat, non tam facilè hoc inſtrumentum tranſadigi poterit per aſperam arteriam, ſaltem non niſi magnâ vi adhibitâ; inprimis cùm aſpera arteria mobilis vacillet facilè. Tentavi aliquoties in cadavere & in vivis animalibus hanc Methodum, ſed videbatur mihi admodum difficilis, & non carere periculo, ne quandoque validâ vi adactum inſtrumentum deviaret. Unde crederem, priorem Methodum, licèt magìs operoſam, præferendam eſſe.

Notaverunt Auctores, qui de bronchotome ſcripſerunt, tubum, qui per vulnus factum immittetur, ſatìs brevem debere eſſe, ne oppoſitum arteriæ aſperæ latus tangendo moleſtam excitet tuſſim: unde dimidii pollicis longitudinem huic inſtrumento dedit *Garengeotus* (*f*); voluítque, ut extremi tubuli diameter lineam æquet; alterum verò extremum, quod aerem externum admittit, latius ſit, & duas lineas cum dimidia æquet ſuo diametro. Figuram autem parùm compreſſam voluit, ut meliùs ſe accommodare poſſit annulorum cartilagineorum interſtitio. Ex argento tubulum hunc paravit; plumbum enim ſatìs flexile cùm ſit, figuram ſuam mutaret.

(*a*) Philoſophical Tranſactions n°. CCCCXVI. pag. 448. Abridgement. Vol. VII. Cap. IV. pag. 496, &c.

(*b*) Inſtitut. Chirurg. Part. II. Sect. III. Cap. CII. n°. III. pag. 721.

(*c*) Ibid. n°. II.

(*d*) Garengeot Traité des Opérations de Chirurgie Chap. XXXI. Tom. II. pag. 493.

(*e*) Heiſter. Inſtitut. Chirurg. Part. II. Sect. III. Cap. CII. n°. IV. pag. 722.

(*f*) Traité des Inſtrumens de Chirurgie Tom. II. Chap. II. Art. I. pag. 298.

Interim tamen præſtaret variæ longitudinis tubulos habere, cùm quandoque & major requiratur tubus, dum ſæpe partes diſſectæ, tumentes poſtea, facerent, ut non ſufficeret brevior tubus. Expertus hoc fuit *Martinius* (*a*), doluítque tubum plumbeum, quem paraverat, nimis brevem eſſe, cùm pollicis longitudinem excedere debuiſſet in ægro, cui bronchotome facta fuerat: unde coactus fuit adhibere cannulam argenteam, quâ utuntur Chirurgi, ut in aſciticis aquas ex cavo abdominis educant; quam, cùm nimis longa eſſet ſplenio craſſo, in medio perforato, firmare debuit, ne nimis profundè adigeretur.

Soliciti pariter fuerunt plerique hujus operationis Deſcriptores, ut caverent, ne unà cum aere pulviſculi in illo volitantes patulum tubi orificium intrarent libere; hinc goſſypio, linteo carpto, ſpongiâ, &c, tegi voluerunt extrorſum patens tubuli orificium. *Martinius* (*b*) tamen uſu didicit, nullam notabilem inde noxam ægro accidere, licèt non tegeretur tubuli orificium, quámvis etiam in domo non adeo nitida decumberet æger. Si tamen inde quid metueretur, poſſet hoc facilè evitari, ſi collo circumduceretur laxè rarum linteum, ſpleniis ita in vicina tubuli diſpoſitis, ut illud quidem tegeret tubi orificium, non tangeret. Expediet tamen, ut aer parùm calidior ſit in loco, quo decumbit æger, cùm frigore ſuo nocere plùs poſſet, quàm dum communi reſpirationis viâ in pulmonem trahitur, ſemper in tranſitu per os vel nares caleſcens utcumque.

Majus incommodum inveniebatur, dum mucoſi humoris copia per tubi orificium effluens, ejúſque lateribus adhærens, ſenſim inſpiſſata anguſtabat tubi cavum, liberámque aeri ingreſſuro viam impediebat; unde cogebatur *Martinius* (*c*) tubum educere & mundare. Multùm quidem hoc caveri poteſt, dum alterum tubi extremum multò latius liberum humoribus exitum permittit: interim tamen non incongruum videtur, utì monuit celebris Auctor, ſi duplex foret tubulus in aſperam arteriam dimiſſus, quorum major alterum minorem exciperet. Creſceret quidem illius inſtrumenti moles; verùm, utì vidimus, non timuit *Heiſterus* annulum cartilagineum diſcindere in hac operatione, imò & plures annulos, ut heterogeneum corpus in aſpera arteria hærens educeret; adeóque videtur tutò ſatìs fieri poſſe major apertura, quæ craſſius inſtrumentum facilè caperet. Hoc enim commodi à duplici tali tubo haberetur, quòd interior eximi poſſet & mundari, dum exterior & major interim in vulnere maneret.

Modò dictis multùm ponderis addit ſequens caſus, qui docet, quantùm poſſit in deſperatis etiam caſibus felix exercitati Chirurgi audacia. Miles viginti tres annos natus correptus fuerat anginâ inflammatoriâ, laryngem & pharyngem obſidente. Tanta autem erat morbi velocitas, ut ſecundo die facies liveſceret, oculi rubri protuberarent, vox acuta eſſet, & præ intolerabili anguſtia ſibi ipſi fauces manibus dilaceraſſet miſer æger. In manu & pede ſimul aperta vena fuit; & cùm immineret ſuffocatio, illico ad bronchotomen deventum eſt. Cùm autem & collum tumeret, non videbatur ſufficere, ſi lanceolâ tantùm pertunderetur trachea: unde ſtatim diſſectis longitudinaliter integumentis, & ſeparatis muſculis, medio inter binos annulos cartilagineos loco aperta fuit aſpera arteria. Verùm ſanguis ex vaſis diſciſſis in aſperam arteriam decidebat, tantámque excitabat tuſſim, ut

(*a*) Abridgement Tom. VII. pag. 499.
(*b*) Ibid. pag. 500.
(*c*) Ibid. pag. 499.

cannula in vulnus introducta nullo modo retineri in ſitu potuerit, quamvis ſæpius reponeretur. Dum hæc agebantur, reſpiratio ferè ſuffocabatur, cùm muſculi partis affectæ adeo agitarentur convulſivis motibus, ut apertura aſperæ arteriæ raro reſponderet integumentorum vulneri. Periculum augebat ſanguis pergens in cavum aſperæ arteriæ defluere. Intrepidus Chirurgus quævis tentanda potiùs concluſit, quàm in tanta calamitate ægrum derelinquere, atque aſperam arteriam ſecundùm longitudinem diſcidit ad ſextum annulum cartilagineum uſque. Hoc facto, mox meliùs reſpiravit æger, pulſúſque, qui antea vix percipi poterat, inſurgebat ſtatim. Capite antrorſum inclinato ſic diſpoſuit ægrum, ut ſanguis ampliùs in aſperam arteriam delabi non poſſet; vulneri aſperæ arteriæ adaptavit plumbeam laminam pluribus foraminibus pertuſam, atque utrimque alatam, ut ſuſtineri marginibus vulneris poſſet, ne deſcenderet in aſperam arteriam: idoneâ dein ligaturâ hæc omnia firmavit ſic, ut liber aeris acceſſus in pulmonem per factum vulnus maneret. Brevì ceſſabat hæmorrhagia, & ſequenti die parùm tantùm febricitabat, faciléque deglutire poterat oblata liquida. Cùm adeo minuta erat inflammatio, abſtulit laminam plumbeam, & adductis vulneris labiis, vidit ægrum ſatìs facilè reſpirare poſſe. Cùm aliâ Methodo non ſatìs adduci ad ſe invicem poterant vulneris labia, ſuturâ univit, paucíſque diebus tantum vulnus conſolidatum fuit. Manebat tamen tuſſis valida, & vocis intenſitas multùm diminuta inveniebatur (*a*): quod ultimum ſymptoma poſt bronchotomen per aliquot dies manſiſſe notat & *Martinius* (*b*), qui in illo ægro, cui bronchotomen adhibuerat, ante quartum diem removit cannulam, & vulnus, longè minùs quàm in præcedenti caſu, abſque futura facilè conſolidare potuit. Quamdiu autem cannula in vulnere relinqui debeat, determinatur ex reſpiratione reſtituta; ſi enim, aperturâ cannulæ digito obturatâ, æger inſpirare poſſit facilè, novimus ſubſediſſe tumorem inflammatorium, adeóque tutò ſanari poſſe vulnus.

Cùm autem vulnera aſperæ arteriæ tam facilè emphyſema ſequi poſſit, (utì ad §. 300, dictum fuit), & hoc cavendum videtur idoneo apparatu, qui facit, ut aer ſe non facilè inter cannulam & vulneris labia inſinuare poſſit; vel ſi in ampliori vulnere hoc caveri nequeat, curandum tunc, ut ſatìs libere tranſire poſſit. Non memini tamen illos, qui de bronchotome ſcripſerunt, emphyſematis poſt hanc operationem nati mentionem feciſſe.

Si autem ſimul deglutitio impoſſibilis fuerit, proderunt clyſmata nutrientia. Vidimus antea, catharticorum vires, & corticis Peruviani efficaciam, hâc viâ corpori applicari poſſe; atque idem de plurimis aliis remediis verum eſſe, quotidiana ferè in Praxi Experimenta docent; dum moroſis pueris Medicina fieri debet, qui ſæpe quævis oblata remedia pertinaciſſimè reſpuunt. Unde ex illis admodum probabile fit, & nutrimenta ano injecta ſic reſorberi poſſe, & corpus alere. Facilè autem patet talia debere eſſe illa, quæ injiciuntur, ut nullâ actione viſcerum chylopoieticorum indigeant, ſed jam paratam in ſe contineant materiam, unde corpus nutriri poſſit. Lac, ova, jura carnium has dotes habere, in *Commentariis* §. 28, demonſtratum fuit: verùm præ reliquis laudari ſolent carnium juſcula; cùm *Lovveri* Obſervatis conſtiterit, (*c*) illud vix mutatum ſanguinis loco per vaſa fluere poſſe, &

(*a*) Mémoires de l'Académie Royale de Chirurgie Tom. I. pag. 581, & ſuiv.

(*b*) Abridgement Tom. VII. pag. 499.

(*c*) Tractat. de cord. Cap. II. pag. 70. 71.

vitam ſuſtinere. Addi ſolent his aliquid nitri, vel ſuccus citri, aut paucæ guttulæ ſpiritûs ſalis marini, ut caveatur putredo, in quam omnia ex carne præparata ſponte vergunt. Formula talis clyſmatis in *Materia Medicâ* ad hunc numerum habetur; ubi ſimul monetur, priùs clyſmate purgante eluenda eſſe craſſa inteſtina, ut nutrientia hæc injecta commodè retinere poſſint. Cùm autem *Sydenhamus* (*a*) non tantùm carnes, ſed & parata ex his juſcula, in anginoſis ſeverè prohibuerit; ex lacte diluto, lactis ſero, decocto panis bene fermentati parari poſſent clyſmata nutrientia. Probè memini, quòd in juvene anginâ laborante, qui ne guttulam liquidi deglutire poterat, ſæpius de die clyſma injiciendum curaverim ex lacte aquâ diluto paratum, tali cum effectu, ut per plures dies vires ſuſtinere potuerim, & nimiam corporis exſiccationem cavere; dum ferè totum, quod ſic injiceretur, venis inteſtinorum reſorbebatur. Neque tantùm venarum meſeraicarum oſcula reſorbere liquida in craſſis inteſtinis hærentia, ſed & vaſa lactea ſatìs copioſa per illa diſpergi, obſervavit celeberrimus *Schvvenchius* (*b*) in cadavere militis, cui bene paſto glans plumbea claviculam ſiniſtram ſic deſtruxerat cum vaſis ſubjectis, ut ductus thoracicus non apertus manſerit, ſed retractus & clauſus fuerit. Invenit autem vaſa lactea non tantùm in tenuibus, ſed & in craſſis inteſtinis innumera, per totum illorum tractum diſperſa ad rectum uſque in pelvi; atque inde meritò ſalubrem uſum clyſmatum nutrientium deduxit. Plura de clyſmatibus nutrientibus Auctorum Obſervata collegit (*c*) *Stalpartus Wielus*.

Cùm ergo per clyſmata nutrientia vita ſuſtineri poſſit, donec ſuperetur morbi violentia, ſi curabilis ſit angina; non opus erit tentare aliam Methodum, quàm celeberrimus *Littrius* (*d*) propoſuit; ut nempe carnium juſcula parcâ copiâ ſimul per nares tranſmitterentur in œſophagum. Certè moleſtiſſimum videtur ingerere hâc viâ ſufficientem juſculorum copiam, nec periculo careret, cùm in glottidem quandoque delapſa ſuffocationem facere poſſent: quod accidiſſe fatetur candidus ille Vir (*e*), dum tentabatur hæc Methodus in ægris, qui admodum debiles erant, vel oppreſſum habebant pectus.

Abſolutis jam illis, quæ ad anginæ inflammatoriæ diagnoſin, prognoſin, & curationem pertinebant, ſequitur, ut videamus varios exitus, quibus hic morbus, utì omnis inflammatio, terminari poteſt; nempe ſuppurationem, gangrænam & ſcirrhum: unde iterum anginæ varia denominatio acceſſit.

(*a*) Sect. VI. Cap. VII. pag. 359.
(*b*) Hæmatolog. Cap. I. pag. 2.
(*c*) Obſervat. Centur. I. n°. XXV. Tom. I. pag. 109, & ſequ.
(*d*) Académ. des Scienc. l'An 1718. Mémoir. pag. 377, & ſuiv.
(*e*) Ibid. pag. 388.

ANGINA SUPPURATORIA.

§. 814. **VERUM** ſi malum jam eò proceſſerit, ut ſuppuratio loci affecti jam incipiens cognoſcatur, per ſigna (387), erit tentanda via abſceſſûs per Artem, & remedia generalia (402, ad 412.); maximè autem molli, aſſiduo gargariſmate, largo cataplaſmate laxante; pertuſione loci, ſenſibus deprehenſi, bronchotome, (812. 813.)

Omni quidem ope ſemper tentanda eſt reſolutio inflammatoriæ anginæ. Verùm quandoque accidit, ut morbi magnitudo, vel & ſeriùs adhibita Medela, neglecto ab ægris in initio morbo, fecerint, ut nulla ampliùs reſolutio exſpectari poſſit. Optimus autem exitus inflammationis, quæ reſolvendo curari nequit, eſt ille, qui ſuppurando fit; adeóque tunc omnia Artis molimina adhibenda ſunt, ut hæc quàm ocyſſimè fiat, ut ſummis illis anguſtiis liberentur ægri quàm citiſſimè. Quibus autem ſignis cognoſci poſſit, anginam inflammatoriam in ſuppurationem vergere, dictum fuit ad 387, ubi de hac re agebatur. Sic etiam remedia generalia, ad obtinendam mutationem inflammatoriæ materiæ in pus, recenſita fuerunt numeris hîc citatis. Omnium autem maximè requiritur, ut continuò ore retineant ægri tepidum gargariſma ex ſeminibus lini, althæâ, malvâ & ſimilibus emollientiſſimis remediis, paratum. Ita enim continuò foventur partes inflammatæ, nimia illorum exſiccatio præcavetur, & crudum inflammatorium maturatur feliciſſimè. Simul eâdem operâ optimè diſponitur abſceſſus in faucibus natus ut antrorſum rumpatur, & in oris cavum eructet collectum pus; quod tutiſſimum eſt, cùm retrorſum verſus fauces rupto abſceſſu periculum ſit, ne pus in glottidis aperturam dilabatur, cum præſentaneo ſuffocationis periculo. Cataplaſmata autem, pariter ex emollientiſſimis parata, non poſſunt quidem immediatè applicari locis ſuppurandis; verùm totum collum & loca ſubmaxillaria his obvolvuntur utiliter, dum ſic & horum remediorum efficacia mediatè ſaltem affectis partibus applicatur, & iiſdem emollitæ omnes partes externæ faciliùs cedunt, & internis tumentibus locum faciunt. Tonſillæ enim, quæ frequentiſſimam anginæ ſuppuratoriæ ſedem exhibent, ſub maxillæ angulo utrimque prominent, dum tument inflammatæ; adeóque patet ſatìs, quantum uſum habeant talia cataplaſmata.

Monitum autem fuit ad §. 403. n°. 3, requiri ad ſuppurationem promovendam debitum motum liquidi vitalis, ut nempe nec torpeat, nec excitetur nimis; ſimúlque tunc notabatur, Medicos audacter debilitare vitalem humorum motum ſanguinis miſſione aliiſque remediis, quamdiu adhuc reſolutionis ſpes eſt; ab illis verò abſtinere plerumque, dum abſceſſus exſpectatur; quia ad hunc ſcopum conducit potiùs auctior parùm humoris vitalis motus. In angina ſuppuratoria tamen quandoque cogimur ab hac Methodo recedere, & aliquando repetitam etiam venæ-ſectionem inſtituere, licèt ſigna doceant, abſceſſum jam formari. Ratio eſt, quia

tumor affectarum partium auctus illo tempore, dum maturatio fit, ſæpe comprimendo partes vicinas novam inflammationem, hîc adeo periculoſam, excitat; unde tunc cogimur magìs exhaurire corpus, ut omnia vaſa inanita collabantur magìs, ſícque impediatur metuenda ſæpe in hoc morbo ſuffocatio.

Plerumque abſceſſus harum partium ſolet rumpi in ore interno; rariùs extrorſum in collo ſic protuberat, ut ibi pertundi poſſit; quod tamen aliquandò à tonſillis ſuppuratis factum memini. Cùm enim nullâ cute tegantur partes oris interni & faucium, facilior ibi via puri fit. Tempus autem maturationis in his caſibus varium inveni: in quadragenaria muliere laxæ temperiei vidi circa finem quintæ diei, ab ipſo morbi initio computando, ſponte ſuâ ruptum abſceſſum bonum pus ſudiſſe; in aliis plerumque ſeriùs hoc contingit. Ubi tamen continuò foventur fauces molli gargariſmate, rarò vidi abſceſſûs perfectam maturationem ultra nonum diem excurriſſe.

Solent autem ſatìs frequenter tales abſceſſus ſponte ſuâ rumpi: ubi tamen apparet ex ſignis §. 405, recenſitis, maturationem factam eſſe, & pus exitui aptum eſſe, ſimúlque mollis locus invenitur, quem & oculis luſtrare poſſumus, & digitis attingere, convenit illico locum pertundere, ut tantis moleſtiis liberemus ægros. Lanceolâ autem pertundere tales abſceſſus in imis faucibus periculoſum eſſet, cùm aliæ partes facilè vulnerari poſſent, dum ægri præ anguſtia, dolore, &c, movent ſe: unde jam *Hippocrates*, utì in *Commentariis* §. 805, dictum fuit, juſſit, ut (*a*) *Acuto ferramento ad digitum alligato* pertunderentur tales abſceſſus. Invenerunt Chirurgi pulcherrimum inſtrumentum, quo tutiſſimè hoc perfici poſſit. Tubo enim cavo ſatìs longo occultatur lanceola, quæ per alterum ejus extremum apertum protrudi poteſt: ſimúlque pro lubitu ſic firmari, ut non niſi ad unam alterámve lineam eminere poſſit, prout magìs minúſve profundè in locum ſuppuratum demergere convenit lanceolam. Unitur autem lanceola elateri, qui facit, ut aperto abſceſſu, dum digitum prementem removet Chirurgus, illico in tubum retrotrahatur lanceolæ cuſpis, & occultetur denuo. Sic nullum periculum eſt vulnerandi partes vicinas, & ad quemvis locum in faucibus conſpicuum lanceolæ cuſpis commodè poteſt applicari, Inſtrumentum hoc *Garengeotus* (*a*) deſcripſit, & (*b*) delineavit.

Ubi verò profundiùs hæret abſceſſus in ipſo œſophago, cùm ſenſibus non pateat locus affectus, pertuſio tentari nequit; ſed ſolo uſu emollientiſſimorum remediorum tentandum eſt, ut quàm citiſſimè rumpatur apoſtema. Quàm horrenda autem mala fieri poſſint, antequam abſceſſus tali loco hærens rumpatur, docet ſequens caſus. Puella ſaniſſima, ſeptemdecim annos nata, corripiebatur periculoſiſſimâ anginâ, unà cum valida febre. Cúmque jamjam ſuffocandam credebant omnes, ſubitò præter omnem ſpem detumuerunt fauces: verùm ſucceſſit dolor cum ponderis gravantis ſenſu circa ſterni ſummitatem, ubi illud claviculis jungitur. Simul ſenſit moleſtiam in deglutiendo, quæ quotidie increvit, donec tandem puram etiam aquam deglutire tentans convelleretur illico horrendum in modum, & mortuæ inſtar jaceret. Indicabat digito ægra affectum locum, neque tamen ullus

(*a*) De Morb. Lib. II. Cap. IX. Charter. Tom. VII. pag. 561.

(*b*) Nouveau Traité des Inſtrumens de Chirurgie Tom. I. pag. 317.

(*c*) Ibid. pag. 332.

tumor

tumor examinanti Medico ibi apparebat. Concluſit tamen Medicus, materiam inflammatoriam ſubitâ metaſtaſi œſophagum occupaſſe, atque tumorem feciſſe, qui à deglutitis irritatus acerbiſſimum dolorem & horrendas convulſiones excitaret. Molliſſimo fomento externè applicato, & blando vulnerario decocto potato, poſt triduum crepuit abſceſſus, & puris copiâ & fœtore ferè ſuffocabatur ægra. Potatâ autem largâ aquæ calidæ quantitate, & vomitu rejectâ, eluebatur tota hæc ſaburra feliciter, & liberabatur miſera à tantis malis, quæ per bimeſtre ſpatium toleraverat, poſteàque ſe bene habuit (*a*).

Ubi autem abſceſſus in faucibus natus mole ſuâ adeo anguſtat hæc loca, ut ſuffocationis metus eſſet ob impeditum aeris inſpirandi in laryngem introitum, poſſet inſtitui bronchotome. Rariùs tamen in angina ſuppuratoria hujus operationis abſoluta neceſſitas occurrit; cùm ferè omnes tales ægri etiam ſine hac evadere ſoleant. Celebris Chirurgus, qui plurimos ægros hoc morbo laborantes tractaverat, nullum tamen inde periiſſe vidit triginta quinque annorum ſpatio (*b*). Neque memini, me obſervaſſe hactenus lethalem anginæ ſuppuratoriæ exitum, licèt etiam ſummis anguſtiis ſtipata foret. Venæ-ſectione enim repetitâ, & clyſmatibus purgantibus ita poſſumus exhaurire corpus, ut vaſa omnia ſubſidant; ſicque impetrare tales inducias, ut maturatio abſceſſûs exſpectari poſſit.

§. 815. ILLA autem anginæ ſpecies, quæ prior deſcripta (801. 802.), raro eò uſque adoleſcere poteſt, ſed vel priùs reſolvitur (809), vel necat.

Illæ autem anginæ ſpecies, quæ numeris in textu citatis deſcriptæ fuerunt, ſuppurantur nunquam, vel ſaltem rariſſimè. Cùm enim vel in pulmonali fiſtula, vel circa laryngem hæreat malum, & omnia inflammationis ſymptomata augeantur, dum illa in ſuppurationem tendit, ſuffocabitur æger, antequam abſceſſus matureſcere poſſit. Præterea cùm demonſtratum fuerit §. 801, in tali angina ſanguinis circulationem per pulmonem difficillimam fieri, adeòque pulmonis arterias ſanguine immeabili infarciri; patet ſatis, lethalem peripneumoniam adfuturam, antequam talis morbus eò uſque adoleſcere poſſit. Interim tamen non omnino impoſſibile videtur natam circa laryngem inflammationem ſuppurari poſſe; ſi nempe bronchotome tempeſtivè adhibita ſuſtulerit ſuffocationis periculum.

(*a*) Medical Eſſays Tom. I. Cap. XXVII. pag. 274. &c.

(*b*) De la Motte Traité complet de Chirurgie Tom. I. pag. 193.

ANGINA GANGRÆNOSA.

§. 816. SI tandem cauſæ anginæ (799) augentur, & in parte nobili magis (801. 802.) hærent, vel & in externis (804. 805.) ſæpe in gangrænam abit lethalem; id verò novimus 1°. Ex ſignis hujus generalibus (426. 427. 428. 429.) applicatis ad partes obſeſſas, quarúmque functio læſa. 2°. Ex ſignis propriis; ſi tumor, rubórque priùs conſpicui, ſubitò, ſine bona cauſa, diſparuerint; ſi dolor ſimiliter ſic abiverit; fauces ſubitò æquales, lævéſque fiunt; ſiccæ, glabræ, lividæ fauces: tum nullam capit magnitudo nimis provecti mali Medelam.

Quomodo inflammatio in gangrænam tranſeat, & quibus de cauſis hoc fiat, antea in *Commentariis* §. 388, explicatum fuit. Ubi ergo cauſæ, quæ anginam inflammatoriam produxerunt, augentur, meritò peſſimus ille inflammationis exitus metuitur: dum nempe, increſcente ſubitò inflammatione, aboletur influxus vitalis humoris in arterias, & effluxus per venas (vide §. 419.). Cùm autem dictum fuerit §. 801, & 802, in peſſimis illis anginis impediri liberum ſanguinis, ex corde dextro per pulmones in ſiniſtrum, tranſitum, adeóque & tolli liberum reditum ſanguinis venoſi à partibus ſuperioribus per venas jugulares, patet ſatis, quantus tunc gangrænæ metus adſit; quod & confirmatur illis ſymptomatibus, quæ periculoſiſſimas anginas comitari ſolent, & §. 807, enumerata fuerunt; quæ omnia docent, loca affecta non tantùm, ſed & omnes internas & externas capitis partes turgere ſanguine, vix ampliùs, vel ſaltem difficillimè, per vaſa moto. In illis autem anginis (§. 801. 802.) quæ aſperam arteriam vel laryngem obſident, ſuffocari ſolent ægri, antequam gangrænæ natæ indicia appareant: in reliquis verò anginæ ſpeciebus, cùm non adeo præceps ſtrangulationis diſcrimen immineat, quandoque vera gangræna obſervatur. Quibus autem ſignis diſtingui poſſit tale malum, jam videbimus.

1°. Signa gangrænæ brevì adfuturæ, vel jam præſentis, ad numeros hîc citatos recenſita fuerunt; adeóque illorum cognitio inde haberi poterit. Si nempe dicta ibidem applicentur ad partes obſeſſas, quarum functiones per anginam inflammatoriam læſæ ſunt. Verùm, cùm duplex inprimis in omni angina diverſitas appareat (vide §. 784. 801. 802.); quòd nempe partium affectarum tumor, &c, ſub ſenſus cadat, vel non; hinc & gangrænoſæ anginæ eadem erit diſtinctio. De illis ſignis, quæ mutationem inflammationis in gangrænam docent in his locis, & ſenſibus uſurpari poterunt, ſequenti dicetur numero. Ubi verò in talibus locis hæret malum, quæ minimè ſub conſpectum cadunt, novimus inflammationem in gangrænam tranſituram eſſe, ſi vehementiſſima adfuerint ſymptomata, ut dolor ſummus, & febris acutiſſima; eadem abſque diminutione per biduum aut triduum perſtiterint; neque interim ſuffocetur æger. Præſentem autem jam gangrænam novimus,

ſi eadem ſymptomata ſubitò ſine bonis ſignis ceſſent; dolor v. gr; abſit, deglutitioni vel reſpirationi, antea difficillimis, major redeat libertas; neque tamen ulla ſigna doceant, per metaſtaſin morbi materiam ad alia loca tranſiviſſe, utì frequenter fieri antea dictum fuit. Diagnoſin hanc confirmant, facies cadaveroſa, extremarum corporis partium frigus & livor, pulſus debilis & inæqualis; quæ lethalem in his locis gangrænam comitari ſolent.

2°. Dum in loco inflammato ſanguis, à vita ſuperſtite motus, agit in loca obſtructa, producuntur effectus quidam, qui ſimul ſunt ſigna inflammationis præſentis, utì dictum fuit ad §. 381. Præcipua hæc ſigna erant (vide §. 382.) tumor, durities, rubedo & dolor. Cùm ergo, dum gangræna adeſt, aboletur influxus vitalis humoris in partem affectam (vide §. 419.), debent & minui, vel & integre aboleri effectus, qui inde pendent. Unde novimus, gangrænam adeſſe, ſi rubor, tumor & dolor ſubitò diſparuerint, abſque ſignis reſolutæ inflammationis, vel metaſtaſis ad alia loca: Patet hinc ratio, quare *Hippocrates* dixerit, (a) *Anginoſi in linguis tumores citra ſigna diſparentes pernicioſi. Et dolores diſparentes citra manifeſtam cauſam pernicioſi ſunt.* Cùm autem in mortua parte jam nullus humorum motus ſuperſit, ſiccæ apparent fauces, & glabræ omnino, quia exhalantium arteriolarum & venularum reſorbentium oſcula ſiccata & contracta evaneſcunt quaſi; color autem ſenſim pallidior fit, dein in cinereum, fuſcum lividum, imò & nigrum mutatur (vide §. 427. n°. 3.), dum in majorem putredinem mortuæ partes vergunt. Ex quibus omnibus hujus mali diagnoſis ſatìs patet.

Nullam autem tunc ſupereſſe Medelam, dum validiſſima horum locorum inflammatio gangrænam fecerit, facilè patet; nam aeri continuò exponuntur mortuæ illæ partes, unde citiſſima putredo & mali propagatio ad loca vicina. Neque tantùm lethalis eſt talis gangrænoſa angina, dum laryngem vel aſperam arteriam occupat, verùm etiam ſi in pharynge, tonſillis, velo pendulo palatino, &c, tale malum hæſerit, vix ulla ſpes ſupereſt, licèt conſtet certis Obſervatis, partes has multùm detrimenti pati poſſe, vitâ tamen ſuperſtite. Ut enim talis morbus curaretur, deberet ſeparari mortuum illud à vivo, quod abſque nova inflammatione ad limites gangrænoſæ partis, & ſuppuratione ſequenti, fieri nequit; utì §. 444, dictum fuit, ubi de ſeparatione mortui gangrænoſi à partibus vivis agebatur. Præterea in gangrænæ curatione triplex erat indicatio curatoria (vide §. 433.): vires nempe firmare; putridi ingreſſum in venas impedire; natámque putredinem coercere & emendare. Verùm deſtructis per gangrænam partibus deglutitioni ſervientibus, & inflammatis vicinis, dum ſeparationem mortui à vivo natura molitur; patet ſatìs, quàm difficile ſit alimentis vires ſuſtinere. Putridi autem ingreſſus in venas quomodo impediri poterit, cùm efficaciſſima ad hanc rem remedia, §. 435, recenſita, his locis applicari non poſſint, & unà cum deglutitis gangrænoſus tabus continuò in ventriculum delabatur? Putredinem autem natam in tali morbo coercere pariter admodum difficile eſt; cùm mortuæ partes, in loco humido & calido, exponantur aeri, neque tam larga copia applicari poſſit talium remediorum, quæ condiendo has partes putredinem arcere valent, ac quidem in gangræna externarum partium corporis curanda ſolet fieri. Ex quibus omnibus ſatìs patet, quare angina gangrænoſa lethalis habeatur.

(a) Coac. Prænot. n°. cccLxx. Charter. Tom. VIII. pag. 872.

Interim tamen funeſta hæc prognoſis tantùm locum habet, dum notabilis faucium pars poſt validam inflammationem gangræneſcit. Si enim in parvo tantùm loco tale quid obſervetur, neque malum proſerpat, aliqua ſpes ſupereſt; quod inprimis didici ex ſequenti caſu. Mulier annorum ſexaginta & trium, optimi habitûs, & validis laboribus aſſueta, corripiebatur anginâ, æſtate mediâ. Nihil in faucibus apparebat, ſed vox rauca erat, & acutum dolorem ſentiebat circa cartilaginem cricoideam; ſimul aderat intenſa febris. Poſt largam venæ-ſectionem & purgans antiphlogiſticum, atque molliſſimum cataplaſma collo applicatum continuò, levabatur quidem morbus, & multùm diminuebatur febris, ſed quartâ die morbi anxietas circa præcordia, vox admodum rauca, & decubitus in lecto impoſſibilis malum dabant omen. Sequenti die febre omnino libera erat, vox melior, fauces humidæ apparebant; verùm dolorem in pectore moleſtum percipiebat, uvulæque pars inferior nigricabat. Augebat metum funeſti eventûs, quòd poſt moleſtiſſimam noctem toleratam ſequenti die vacillaret pulſus, jaceret hebes, nullum ampliùs dolorem ſentiret, uvulâ manente in eodem ſtatu. Octavo tamen morbi die incepit uvulæ extremum, hactenus nigrum, albeſcere, omniáque ſymptomata minui; & undecimâ morbi die uvula naturalem colorem recuperaverat; atque à graviſſimo hoc morbo evaſit mulier.

Præterea monitum fuit §. 423. lit. β, ubi de cauſis gangrænæ agebatur, quandoque deponi ad loca quædam corporis aliquid adeo malignum, ut perfectâ morte deſtruat partem, in quam decumbit. Simul ibidem notatum fuit, utì etiam ad §. 432, frequenter ſatìs obſervavi, ſcorbuticam acrem materiam ad gingivas, linguam, palatum, fauces deponi, & gangrænam facere; quæ, licèt difficilis curatu ſit, tamen non omnino incurabilis habenda eſt, ſi in tempore efficax Medela adhibeatur; utì ex dictis ibidem conſtitit. Graphicè deſcripſit (utì aliâ occaſione monui ad §. 811, quod hîc repetere non inutile credidi) hunc morbum *Aretæus*, de tonſillarum ulceribus agens: poſtquam enim de mitiori ſpecie horum ulcerum dixerat, addit ſequentia, (*a*) *Peſtifera ſunt lata, cava, pinguia, quodam concreto humore albo, aut livido, aut nigro ſordentia: id genus ulcera* ἄφθαι *nuncupantur. Quòd ſi concreta illa ſordes altiùs deſcenderit, affectus ille* ἐσχάρα *& eſt, & vocatur, Latinè cruſta. Cruſtam verò circumveniunt rubor excellens, & inflammatio, & venarum dolor, quemadmodum in carbunculo*, &c. Patet autem evidenter ex illis, quæ in eodem capite ſequuntur, quòd hîc non deſcripſerit *Aretæus* aphthas hodie vocatas, de quibus poſtea peculiari capitulo agetur, ſed veram gangrænam, à depoſitione malignæ materiæ verſus fauces natam; unde ad anginam gangrænoſam tale malum pertinet: nam & in eſcharam mortua pars convertitur, & in ambitu hujus eſcharæ vivæ partes vicinæ inflammantur; ſicque vel ſeparatur, ſuppuratione in ambitu natâ, mortuum corruptum à vivis; vel & proſerpit quandoque malum, utì ibidem notatur. Neque tantùm deglutitio impeditur ab hoc morbo, verùm etiam & reſpiratio quandoque; (*b*) *Si in pectus per arteriam* (aſperam) *id malum invadat*; (nam) *& illo eodem die ſtrangulat; pulmo enim & cor neque talem odoris fœditatem, neque ulcera, neque ſanioſos humores ſuſtinent; ſed tuſſis, ſpirandíque difficultas enaſcitur*. Confirmantur modò dicta ex illis, quæ *Aretæus* de curatione hujus morbi habet; nam ad inflammationem & ſtrangulatum

(*a*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. I. Cap. IX. pag. 7.

(*b*) Ibidem.

commendat eadem, quæ in cura anginæ inflammatoriæ laudata fuerunt, clyſmata, venæ-ſectionem, irrigationes, fotus, cataplaſmata, cucurbitas, &c; cruſtas autem gangrænoſas medicamentis igni ſimilibus illiniri jubet, ut decidant, nec proſerpat ad vicina malum. Ubi verò cruſtæ deciderunt, & ulcera rubra apparent, cautè jubet, ut molliſſima ſola applicentur; (*a*) *Itaque lacte cum amylo, & ſucco ptiſanæ, aut tragi, aut lini ſeminis, aut fœni-Græci, remollire, madefaceréque convenit*; convulſiones enim metuendas tunc monet, dum dolentiſſimæ & crudæ partes acribus irritarentur. Omnia autem hæc perfectiſſimè conveniunt illi malo de quo ad §. 432, dictum fuit, ubi de gangræna oris interni agebatur.

Dictum fuit ad §. 811, quandoque levem febrim præcedere, antequam verſus fauces deponatur illud malum; túncque ſolet, hoc facto, ceſſare febris, niſi valida inflammatio in ambitu eſcharæ nata novam excitaverit; inprimis ſi plura loca ſimul eodem malo occupentur: túncque periculum eſt, ne ſubitò proſerpat gangrænoſa hæc corruptio. Undè fortè patet ratio, quare *Hippocrates* dixerit (*b*), *Fauces autem exulceratæ cum febre, grave; ſed ſi quod aliud etiam ſignum adfuerit ex his, quæ antè prava eſſe judicata ſunt, hominem in periculo verſari, prædicendum*. Non autem videtur hîc loqui de abſceſſu inflammationem ſequente, ſed de ulcere has partes depaſcente; quod patet, ſi conferantur illa quæ alio in loco habentur, ubi de hoc morbo agit, dicit enim, (*c*) *Quæ in tonſillis citra febrem oriuntur ulcera, ſecuriora ſunt*; addítque, illa proſerpere (*d*) inprimis æſtivo tempore; quòd (*e*) *multo tempore citra incrementum manentia, ... periculo vacant*; junioribus inprimis familiarem eſſe hunc morbum, &c; quæ omnia optimè conveniunt illis, quæ apud *Aretæum* locis modò citatis habentur.

Patet ergo, gangrænam faucium, quæ validam inflammationem ſequitur, vix Medelam capere; illam verò, quæ, abſque prægreſſa inflammatione, à depoſitione maligni humoris ad has partes oritur, periculoſam quidem eſſe, ſæpe tamen curabilem, ſi ſtatim efficax Medela adhibeatur, quod hoc loco monendum videbatur.

§. 817. IN ſcirrhum circa tonſillas, uvulam, palatum, abit angina eorum locorum, ex cauſis deſcriptis (392), unde cognoſcitur facilè, curatur difficulter maximè ubi in cancrum jam abiit. (Vide. §. 797.)

In Hiſtoria inflammationis dictum fuit (vide §. 392.), illam quandoque in ſcirrhum terminari, ſi inflammatio circa loca glanduloſa hæſerit, neque reſolutione aut benignâ ſuppuratione crudum inflammatorium ſeparatum fuerit. Poſt anginas inflammatorias quandoque illud malum ſequitur; omnium maximè, dum perverſâ Medelâ tentatur morbus; vel non ſatis cavetur aeris frigidi ad hæc loca inflammata aditus. Dum videbant veteres Medici inflammata loca ſubito tumore attolli, neque adeo bene concipiebant rationem illius rei, utpote ſanguinis cir-

(*a*) De Curation. Morbor. acutor. Lib. I. Cap. IX. pag. 89.

(*b*) Prognoſtic. Comment. III. Sentent. XV. Charter. Tom. VIII. pag. 672. Confer. Coac. Prænot. n°. CCLXXVII. Charter. Ibid. p. 867.

(*c*) Lib. de Dentition. n°. XIX. Charter. Tom. VII. pag. 872.

(*d*) Ibid. n°. XXXII.

(*e*) Ibid. n°. XXIX.

culationem ignorantes, fluxionem materiæ ad loca inflammata accuſabant; atque ideo commendabant ſæpe in initio talium morborum illa remedia, quæ vaſa conſtringendo impedire poſſent materiæ influxum in loca inflammata. Unde *Trallianus* in cura anginæ monuit, (*a*) *quòd ſi morbi fuerit initium, & materies adhuc fluere videatur, tunc repellentia potiùs miſceri debent.* Damnavit autem illos, qui ſolis laxantibus uterentur. Quare autem locus inflammatus tumeat, in *Commentariis* §. 382, explicatum fuit; patuítque ſimul in cura inflammationis, laxantium remediorum inſignem uſum eſſe. Ad numerum quartum §. 809, dictum fuit, quonam caſu in anginis curandis repellentia & adſtringentia uſum habere poſſent. Cùm autem in quibuſdam caſibus pulchre talia profuerint, incepit nimis increſcere illorum uſus, & inprimis apud ignarum vulgus, quod in quavis ferè angina alumine & ſimilibus adſtringentibus uti ſolet, relaxatam & pendulam uvulam pro ſola & unica talium morborum cauſâ habens. Inde ſæpe contingit, inflammationem harum partium jam adultam, nec reſolubilem ampliùs, talium remediorum uſu in ſcirrhum converti; & omnium frequentiſſimè tonſillas ſic affectas vidi. Idem contingit, ſi, abſceſſu circa hæc loca nato & rupto, aeri frigido ſe committant tales ægri, antequam penitus detumuerint hæ partes.

Facilis eſt diagnoſis ſcirrhi circa hæc loca nati, cùm conſpici poſſit & tangi; verùm difficillima eſt curatio, utì pluribus dictum fuit ad §. 797. Quantæ autem calamitates ſequantur, dum in cancrum talis ſcirrhus degenerat, aeri ſemper expoſitum, & acri ichore vicina omnia rodentem, quivis facilè colligere poterit! Omnis ergo cura adhibenda erit, ut impediatur inflammationis in ſcirrhum exitus; de qua re videantur illa, quæ de cura inflammatoriæ anginæ dicta fuerunt.

ANGINA CONVULSIVA.

§. 818. SI nervi motores organorum deglutitionis, vel reſpirationis, impediùntur ſuas exercere functiones in illa organa, oritur paralytica angina, talis à luxatione dentis vertebræ dicitur contingere, aut alterius vertebræ cervicis ad interiora. Si convulſionum cauſa quæcumque muſculos pharyngis, laryngíſve occupaverit, oritur ſubita, ſuffocativa angina; talis in epilepticis, ſpaſmodicis, hyſtericis, hypochondriacis ſæpenumero, fit, abit, redit: curatur inprimis his, quæ iis morbis curandis propria ſunt.

Quàm numeroſi ad deglutitionem perficiendam concurrant muſculi, in Phyſiologicis demonſtratur. Verùm ut muſculi actionem ſuam exercere poſſint, requiritur (*b*) ſpirituum nervoſorum ab encephalo per nervos in muſculos liber influxus. Ubi ergo quacumque de cauſa nervi motores muſculorum his functionibus inſer-

(*a*) Lib. IV. Cap. 1. pag. 220.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 401. n°. 2. 3. 4.

vientium impediuntur agere, turbabitur una vel plures ex illis actionibus, quæ ad deglutitionem requiruntur, adeóque aderit angina; ſed paralytica vocanda, quia paralyſin unius vel plurium muſculorum deglutitioni ſervientium pro ſua cauſa agnoſcit. Paralytica autem angina reſpirationem raro lædere poteſt, quia muſculi reſpirationi inſervientes vitali non adeo altè locantur, ut illorum paralyſis ad anginam referri poſſit; cùm in anginæ definitione (vide §. 783.) dictum fuerit, cauſam morboſam debere poni ſupra pulmonem & ſtomachum. Verum quidem eſt, alios muſculos ex voluntatis imperio poſſe juvare reſpirationis actionem, qui in his locis hærent, utì v. gr; ſcaleni, ſpinales colli, &c; adeóque natam in his muſculis paralyſin, ſtrictè loquendo, huc referri poſſe; verùm cùm & abſque horum actione vitalis reſpiratio perfici poſſit, & rariſſimè occurrat ab hac cauſa reſpirationis impedimentum; angina paralytica ad deglutitionis organa præcipuè pertinet. In hemiplecticis talis anginæ ſpecies occurrit, dum, omnibus corporis muſculis in alterutro latere reſolutis, difficulter deglutiunt, & fœdo ſpectaculo cibi, potus, ſaliva, pro magna parte ſaltem, ex ore delabuntur. Verùm quandoque contingit, particularem paralyſin quoſdam tantùm muſculos, deglutitioni ſervientes, afficere, unde deglutitio, ſi non omnino impoſſibilis, ſaltem difficilior reddi ſolet. *Galenus* jam meminit talis morbi, quem gulæ imbecillitatem vocavit, atque ſequentia hujus mali ſigna poſuit, ſi (*a*) *ingeſtorum in tranſitu tarditas æqualis & ſine dolore accidere conſuevit, & in ſupino decubitu augetur, erectâ verò cervice mitigatur, citra ullum anguſtiæ ſenſum.* Quamvis enim in homine erecto ingeſti cibi & potûs deſcenſus per œſophagi tubum pondere illorum adjuvetur, tamen videtur hoc ſufficere non poſſe, ut promptè deglutita in ventriculum deducantur. Fibræ enim muſculares œſophagi, tam longitudinales quàm orbiculares (*b*), plurimùm huc faciunt; imò illarum actione ſolâ deglutita in ventriculum propulſa fuiſſe vidi in homine, qui capiti inſiſtens & cibos & potum ſatìs copioſum ſumebat. Ubi ergo harum fibrarum efficacia minuta multùm fuit, vel perfectâ paralyſi integrè abolita, non mirum eſt, deglutitionem multùm lædi. Neque tantùm in œſophagi fibris, ſed & in aliis muſculis deglutitioni ſervientibus, ſimile malum obtinere poterit. Sic vidit *Tulpius*, in muliere quinquagenaria, poſt vomitum, vertiginem, ac ſpaſmum cynicum, tam pertinaciter reſolvi deglutitionis muſculos, (*c*) *ut ne guttulam quidem deinceps potuerit tranſmittere, licet nec dolor, nec tumor, nedum ulla ipſam urgeret anguſtia*; unde etiam ſeptima die periit. Huic affine malum ſatìs mirabile vidi in muliere quadraginta quinque annorum, cæteroquin ſaniſſimâ. Dum enim ante novem menſes optimo valens appetitu prandium ſumeret, mirabatur, quòd abſque ulla cauſa præegreſſa ſubitò impediretur deglutitio; nullum tamen dolorem ſentiebat, nullus tumor apparebat. Medici & Chirurgi in conſilium vocati tentaverant plura remedia, neque tamen integre potuerant debellare morbum: manſerat enim tale deglutitionis impedimentum, ut liquida nullo modo, ſolidas verò offas, inprimis majores, tranſmittere in ventriculum poſſet. Senſim tamen eò uſque in melius mutabatur morbus, ut, dum me conſuleret, novem jam elapſis menſibus à primo morbi initio, liquida potuerit quandoque deglutire, ſi uncias quin-

(*a*) De Loc. Affect. Lib. V. Cap. v. Charter. Tom. VII. pag. 491.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Med. §. 74.

(*c*) Obſerv. Medic. Lib. I. Cap. XLIV. pag. 79.

que vel ſex ſimul & ſemel ingereret quàm ſubitiſſimè. Parvam verò liquidi quantitatem nullo modo deglutire valebat. Quinam fuerit tandem morbi eventus, ignoro, cùm in diſſito loco degat, nec literis miſſis, quod promiſerat, indicaverit illa, quæ poſtea contigerunt. *Jacotius* (*a*) tamen, qui hunc morbum viderat, notat, ſenſim contabuiſſe tales ægros. Alii tamen caſus à Medicis notati docuerunt, lentè quandoque priſtinæ ſanitati reſtitui. Sic (*b*) viginti annorum puella, poſt menſium ſuppreſſionem cachectica facta, tandem in deglutiendi impotentiam incidit, unde inſtar ſceleti emaciabatur. Cùm nonnulli Medici ſtatuerent, glandulas induratas, vel ſimile quid, arctare œſophagum, flexili balænæ pinnâ explorata fuit tota œſophagi longitudo, nullúmque inventum fuit obſtaculum. Paralyticum hinc morbum ſtatuerunt, & ad hunc ſcopum remedia exhibuerunt, ſed incaſſum omnia. Ut tamen miſeræ, quantùm fieri poterat, ſuccurreretur, alimenta dentibus comminuta, & linguæ ope verſus fauces protruſa, balænæ pinnâ, ſpongiam in extremo gerente, in ventriculum deducebantur. Per annum integrum ægra hoc artificium adhibuit, túncque ſenſim redeuntibus corpori exhauſto viribus, poſtea ſatìs ſana vixit.

Quænam autem conducant ad paralyticam anginam remedia, poſtea in capitulo *de Paralyſi* dicetur.

Huc & refertur illa anginæ ſpecies, quæ à luxatione vertebræ cervicis ad interiora contingere dicitur. Cùm enim pharynx & œſophagus vertebris cervicis incumbant, ſatìs patet, à tali luxatione has partes anguſtari debere. Accedit, quòd & medulla ſpinalis ab eadem cauſa comprimi poſſit, adeóque & paralyſis inde naſci in muſculis, qui nervos ſuos infra locum compreſſum à medulla ſpinali accipiunt. A lapſu vel aliâ vi externâ vertebras cervicis luxari poſſe, nullum dubium eſt; verùm difficilius intellectu videtur, quomodo per morbos, abſque vi externa, hoc fieri poſſit. Videtur tamen *Hippocrates* talem morbum obſervaſſe. Ubi enim morbos recenſet, qui junioribus contingere poſt dentitionem ſolent, habet & (*c*) *vertebræ*, (quæ) *ad occipitium*, *intrò luxationes*. Notum eſt ex Anatomicis, primam vertebram, atlantem dictam, articulari cum oſſe occipitis, dum condylos hujus oſſis cavis ſimilis figuræ excipit: proximè hanc ſequitur ſecunda colli vertebra, à proceſſu dentiformi, dens vocata, ſupra quam unà cum atlante totum caput circumagitur. Binæ hæ vertebræ occipitio proximæ ſunt; adeóque illæ luxationes, de quibus in loco citato dixit *Hippocrates*, ad has ſpectarent. Quod etiam ex alio textu patet; ibi enim leguntur ſequentia, (*d*) *Qui autem anginâ laborabant, eorum hæ ſunt affectiones. Cervicis vertebræ intrò vergebant, quibuſdam ampliùs, quibuſdam propè* (minùs)*; collúmque conſpicuam intrò cavitatem habebat, & hâc parte contactum dolebat. At cuidam quoque affectus erat infra os dentem appellatum, qui non peræquè acutus eſt.* Ex quo loco patet, introrſum vergere quandoque primas vertebras colli, & anginam facere; aliquando verò in ſequentibus ſimile malum obſervatum fuiſſe. Cùm autem ex Anatomicis conſtet, validis adeo ligamentis dentiformem proceſſum

(*a*) Holler. in Coacas Hippocr. pag. 97.

(*b*) Stalpart. vander Wiel Obſervat. Tom. II. Obſerv. XXVII. pag. 278.

(*c*) Aphoriſm. Sect. III. nº. XXVI. Charter. Tom. IX. Part. II, pag. 121.

(*d*) Epidem. Lib II. Comment. II. Text. XXVIII. XXIX. Charter. Tom. IX. pag. 145, 146. Confer. Galen. Prædiction. Lib. I. Comment. II. nº. LXXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 755.

ſecundæ

ſecundæ vertebræ firmari, vix videtur illius vertebræ introrſum luxatio fieri poſſe in adultis, niſi tota deſtruatur fabrica; vel unà cum hac etiam prima vertebra ſimiliter luxetur. In junioribus, ubi dens ille cartilagine tantùm unitur ſuæ vertebræ, faciliùs poſſet ille nexus ſolvi, adeóque vertebra ſecunda, ſoluto dente, introrſum ire. Fortè hoc ipſum inſinuavit *Hippocrates* (*a*) in modò citato aphoriſmo, ubi de juniorum morbis agit. Verùm dum hoc fit, contenta vertebrarum cavo ſpinalis medulla neceſſariò comprimi debet, unde certa ferè mors; uti aliâ occaſione ad §. 170. no. 1. *lit.* γ, dictum fuit. Hinc *Celſus*, de capitis luxatione agens, monet, quòd in tali caſu (*b*) *neque bibere is, ... neque loqui poſſit* (homo), *quibus celerrimè mors ſupervenit*. Addit autem, ſe de capite luxato dicere, (*c*) *non quò curatio ejus rei ulla ſit, ſed ut res indiciis cognoſceretur, & non putarent ſibi Medicum defuiſſe, ſi qui ſic aliquem perdidiſſent.*

Ubi ergo colli vertebræ introrſum luxantur ſic, ut medulla ſpinalis compreſſa fuerit multùm, patet ſatìs, nullam Medelam ſupereſſe: licèt enim reſtitui hæc luxatio poſſet, deſtructa ſæpe jam foret medullæ ſpinalis fabrica, præcipuè ſi in primis colli vertebris hoc contigerit. Unde etiam noluit *Ægineta* (*d*), ut talibus ægris Medicina adhiberetur. Si verò non penitus loco ſuo exciderit vertebra, & non una, ſed plures ſimul ex ſede ſua parùm remotæ fuerint; minus periculum eſt: quia tunc vertebræ luxatæ non ita acutum angulum cum ſequentibus faciunt, adeóque & minùs comprimunt ſpinalem medullam. Talem autem hujus morbi diverſitatem notavit diſertè *Hippocrates*; nam & dixit, (*e*) cervicis vertebras quibuſdam ampliùs introrſum vergere, aliis minùs; dein addidit, in quibuſdam infra ſecundam vertebram hoc fieri, túncque (*f*) minùs acutum eſſe malum. Notavit etiam, quòd quandoque (*g*) *valde rotundum majori ambitu circumſcribebatur* hoc malum, dum nempe plures vertebræ ſimul ſitum mutaverant. Monuit autem, quòd ſi ſecunda vertebra, (quam dentem vocavit) loco mota non fuerit, (*h*) *fauces non inflammabantur, ſed ſubſidebant. Partes ſub maxilla tumida, inflammatis ſimiles non erant.* Addidit deinde, (*i*) neque paraplecticos reſolvi tales ægros, ſi neutram in partem tumor deflecteret, ſed rectà procederet; omnéſque ſuperſtites fuiſſe, & (*k*) *quidam ex morbo celerrimè quidem recreabantur; plurimi verò quadraginta dies percurrebant, idque tempus, etiam febre vacui:* (*l*) *multi præterea ad longiſſimum tempus aliquam tumoris partem reſervabant; quæ tum deglutitio, tum vox indicabat.* Contravero ſi febris adeſſet, omnia pejora erant (notandum, quòd antea monuerat *Hippocrates*, (*m*) nec febrim nec inflammationem adeſſe, ſi vertebra ſecunda, dens vocata, non foret affecta); (*n*) *atque eorum omnium frigidiſſimi erant pedes; ex quibus iſti præcipuè, ſi qui non illico mortui ſunt. Ad rectè ſtandum, erant impotentiores, quos autem novi omnes interierunt.*

Rarò quámvis occurrat ille morbus, tamen negari nequit, illum quandoque obſervatum fuiſſe. *Hippocratis* modò allegati textus hoc docent; & quámvis *Ga-*

(*a*) Aphoriſm. Sect. III. n°. xxvi. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 121.
(*b*) De Medicin. Lib. VIII. cap. xiii. pag. 546.
(*c*) Ibid. pag. 546. 547.
(*d*) Lib. III. cap. xxvii. pag. 39.
(*e*) Epidem. Lib. II. Comment. II. text. xxviii. Charter. Tom. IX. pag. 145.
(*f*) Ibid. text. xxix. pag. 146.
(*g*) Ibidem.
(*h*) Ibidem.
(*i*) Ibid. text. xxxiv. pag. 147.
(*k*) Ibid. pag. 148.
(*l*) Ibid. text. xxxv.
(*m*) Ibid. text. xxxix. pag. 149.
(*n*) Ibid. text. xl.

lenus dixerit, (*a*) *talis autem angina rariſſimè cernitur*, tamen videtur indicare, quòd illam viderit, dum commentatur *Hippocratis* de hac angina Obſervata. Dicit enim (*b*) *Nunc anginæ ſpeciem exponit, quæ raró à nobis viſa eſt.* Contigit mihi ſemel tale quid videre in infante decem menſes nato, cui caput retro inclinatum erat, guttur prominulum, & manifeſta in cervice cavitas apparebat. Cùm autem ob infantis miſerrimos ejulatus exactè locum affectum ſcrutari non daretur, non potui accuratè diſtinguere, quænam vertebræ cervicis introceſſiſſent. Nihil deglutire poterat infans, & poſt validas convulſiones hoc malum ſecutum fuerat. Nemo mirabitur, tales luxationes vertebrarum à convulſionibus fieri poſſe, inprimis in tenera ætate; dum etiam in adultis & robuſtis, epilepſiâ correptis, membra diſtorqueri, luxari, &c, obſervatum ſæpius fuerit. Verùm & docuerunt Obſervata Medica, natos tumores in partibus internis corporis loco ſuo moviſſe vertebras; & deinde ſublatis his tumoribus illas in priſtinam ſedem ſenſim rediiſſe. Memorabilis talis caſus in *Actis Pariſinis* (*c*) legitur: & notavit *Benedictus* (*d*), *ſe vidiſſe à fluxione acriori ſpinæ accumbente dorſi vertebras luxatas, oſſáque alia ex acetabulis detruſa & extorta.* An ergo inflammatorius tumor ſubitò tale quid facere poſſet, quod aliter ſenſim à tumoribus lentè increſcentibus fit? Certè non omnino improbabile videtur, inprimis in juniori ætate.

Ubi autem anginam à vertebrarum luxatione natam valida comitatur inflammatio, vel ſuperiores cervicis vertebræ loco ſuo multùm motæ fuerunt, patet ſatìs, vix ullam ſpem curæ ſupereſſe. Unde pro deſperatis relinquendos eſſe tales ægros voluit *Ægineta*, utì modò dictum fuit. *Aëtius* (*e*) verò conſuluit, ut collo circa primas vertebras affigeretur cucurbita, ſæpius avellenda; hâc ſpe, ut ſic in ſedem ſuam reducerentur luxatæ vertebræ, quod tentari poſſet. Si verò lentiùs increverit hoc malum, neque inflammationem comitem habuerit, reſtitui ſenſim ſolent vertebræ, ſi laqueo, qui mentum atque occipitium ſuſtinet, ſuſpendantur quotidie juniores tali morbo afflicti: ſic enim pondere corporis in rectum deducitur ſpina, & feliciter ſæpe curantur.

Verùm, *Si convulſionum cauſa quæcumque muſculos pharyngis laryngiſve occupaverit, oritur ſubita ſuffocativa angina*; quæ licèt moleſta ſit, rariſſimè tamen periculoſa eſſe ſolet, ex ſua natura, niſi à tali morbo ortum duxerit, qui ex propria indole periculoſum eſt; utì v. gr; dum in tetano, vel opiſthotono, correptis talis angina adeſt, quod aliâ occaſione in *Commentariis* §. 787, monitum fuit. In mobilibus in genere nervoſo hominibus frequens talis angina obſervatur, quales ſunt fœminæ hyſtericæ, & viri hypochondriaci dicti. Dictum fuit aliâ occaſione in *Commentariis* §. 633, mirabilem illum morbum, qui paſſio hyſterica vel hypochondriaca vocari ſolet, quaſvis ferè corporis partes occupare; ſimúlque producere talia ſymptomata, quæ competunt illi parti, quam morbus invaſit. Quibus autem ſignis hic affectus diſtingui poſſit ab aliis morbis, ibidem dictum fuit. Nihil frequentiùs in Praxi occurrit, quàm globus ille hyſtericus dictus; dum, conſtricto œſophagi ſphinctere, aer elaſticus rarefactus illum diſtendit, ſícque tumorem conſpicuum excitat, quo miſeræ ferè præfocantur. Cùm autem ſpaſmos illos

(*a*) Prædiction. Lib. I. Comment. II. n°. LXXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 756.

(*b*) Epidem. Lib. II. Comment. II. text. XXVIII. Charter. Tom. IX. pag. 145.

(*c*) Académ. des Scienc. l'An 1731. Mém. pag. 724, & ſuiv.

(*d*) Tabidor. Theat. Exercit. XXXIII. pag. 63.

(*e*) Tetrabibl. II. Serm. IV. cap. XLVII. pag. 485.

ex abdomine ſurſum adſcendere ſæpe ſentiant tales mulieres, uterum in fauces uſque attolli falsò credunt. Plerumque ſatìs facilè curari ſolet hæc anginæ ſpecies talibus remediis, quæ nimium ſpirituum impetum in harum partium muſculos avertunt, & inordinatos ſpirituum motus ſopiunt. Caſtorei, aſæ fœtidæ, galbani & ſimilium viroſus odor naribus exceptus, ſpiritus ſalis Ammoniaci ſimili modo adhibitus, ſæpe uno momento tollunt hæc mala; reditura tamen, dum miſeris illis validi animi affectus contingunt. Quaſdam vidi mulieres hâc anginæ ſpecie frequenter correptas, quæ adeo mobile habebant totum nervoſum ſyſtema, ut antihyſterica dicta remedia, præcipuè acriora, malum augerent potiùs. Inprimis hoc obſervavi in puella, quæ, fruſtra datis optimis antihyſtericis, per quadraginta octo horas nihil omnino deglutire potuerat: cucurbitis abſque ſcarificatione nuchæ applicatis uno momento tollebatur malum. Quandoque tamen, quámvis rariùs fortè, contingit, diutius perſtare hanc anginam, inprimis ſi non adhibeatur idonea Medela, ſed purgantibus, aliíſve evacuantibus tentetur cura. Sic dicit *Helmontius* ex utero, (*a*) *ſurrexiſſe virus, quod nil præter gulam ſtringeret, ſic ut à trimeſtri vix quidquam deglutiret Matrona illuſtris. Acceſſi, malum cognovi, & confeſtim ſanavit illam Dominus.*

Ubi ergo in hyſtericis & hypochondriacis ab inordinato ſpirituum motu ſolo, convulſiva angina fit, facilè curari ſolet & ſubitò. Verùm ſi in quodam corporis loco, inprimis circa præcordia, maligni ſtabulentur humores, qui actione regiminis (de qua vide *Commentaria* §. 701.) turbando omnes cerebri actiones convulſionem facere poſſunt, requiritur horum expulſio per emetica vel purgantia; quæ peſſimè cedere ſolent, dum à ſolo perturbato ſpirituum motu convulſio naſcitur. Talis caſus deſcribitur in *Actis Edinburgenſibus* (*b*), ubi juvenis anginâ convulſivâ laborabat, feliciter curatâ, dum emeticis & purgantibus deturbabatur bilioſa ſaburra. Verùm ægri robur, ſapor amarus vel & ſalſus continuò perceptus, ſatìs indicabant, quomodo & per quæ remedia cura tentari poſſet.

§. 819. EX hac Hiſtoria data (783, ad 819.) intalligitur ratio Obſervationum *Hippocraticarum*.

Angina ſine ullo ſigno conſpicuo, ſolo ſtrangulatu orthopnoïco ſe prodens, cum febre acuta, dolore magno capitis, vel crurum, ſine ſignis bonis, citò lethalis, primo ſcilicet, ſecundo, vel tertio die.

Angina ἐπιγενέσει orta ex aliis inflammatoriis morbis; aut ſi ſpecies (801.802.) nata ex (803. 804. 805.), lethalis.

Angina ſpumam oris excitans; ſerum tenue exprimens; fæces alvi ſine ſenſu dimittens; in febre valde acuta ſine ullo ſigno conſpicuo occupans; cum receſſu tumoris, ruboris, pulſationis in faucibus vel lingua tamen ſtrangulans; ubique lethalis, & præceps.

Abſolutâ jam anginæ Hiſtoriâ generali, ſimúlque traditis illis, quæ in diverſis anginæ ſpeciebus maximè notanda videbantur, recenſentur quædam corollaria, quæ ad prognoſin anginæ propriè ſpectant, & omnia apud *Hippocratem* inveniun-

(*a*) Capitul. *Aſthma & Tuſſis* n°. XXXI. pag. 292.

(*b*) Medical. Eſſays, Tom. I. pag. 277, &c.

tur. Ex antè dictis autem facilè deduci poterit horum ratio; cúmque de illis ibi dictum fuerit, ſufficiet indicaſſe loca, ubi habentur.

ANGINA SINE ULLO SIGNO CONSPICUO; &c. Occupat enim tunc inflammatorius tumor laryngem, vel internam pulmonalis fiſtulæ membranam; de qua re videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 801, & 802, habentur; ubi ſimul notata fuerunt *Hippocratis* loca, quæ hanc prognoſin continent. De crurum autem dolore in anginoſis abſque bonis ſignis videantur illa, quæ ad §. 809. n°. 5, dicta fuerunt.

ANGINA E'ΠΙΓΕΝΕ'ΣΕΙ ORTA, &c. Morbus alteri morbo ἐπιγίνεσθαι (ſupervenire) dicitur, quum permanente illo, qui prior adfuerat, accedit & alter; utì *Galenus* monuit, dicens, (a) *Degenerat igitur morbus, quum priore ceſſante ſuccedit alter,* (ſupervenit) *autem, quum, priore permanente, alter accedit.* Unde talis epigeneſis prioris morbi augmentum deſignat, dum ad alias corporis partes propagatur malum; vel ſaltem indicat, per morbum ſic mutata fuiſſe fluida & ſolida corporis, ut etiam aliæ functiones lædantur. Unde (b) *morbis alios morbos & ſymptomata ſupervenire, Medicis moris fuit dicere, quæ ipſius morbi augeſcentis ratione accidere conſueverunt.* Cùm ergo ex ſe ſatìs periculoſa ſæpe ſit angina inflammatoria, patet facilè, vix quid ſpei ſupereſſe, ſi alteri inflammatorio morbo ſuperveniat angina. Rectè enim monuerat *Hippocrates*(c) *In morbis, qui alter alteri ſuperaccedit, plerumque interficit. Quum enim corpori à priori morbo debilitato alter morbus acceſſerit, præ imbecillitate priùs perit, quàm alter, qui poſterior acceſſit, morbus deſinat.* Cùm autem anginæ curatio ſanguinis miſſionem validam, purgantia, antiphlogiſtica, &c, requirat (vide §. 809.) debilior ſæpe à morbo prægreſſo æger hæc ferre nequit. Augetur periculum, quòd (d) *omnis ejuſmodi ſupervenientium ortus, non parvos nec faciles, ſed magnos & malignos morbos ſequitur.* In febre enim ardenti, utì ad §. 741, dictum fuit, deglutitio quandoque læditur, malo omine; utì etiam aliâ occaſione in *Commentariis* §. 772. 785. 802, monitum fuit.

Ubi autem angina inflammatoria, quæ muſculos elevando oſſi hyoidi & laryngi ſervientes occupat (§. 803.), vel pharyngem (§. 804.), aut tonſillas, uvulam, velum pendulum, ejúſve quatuor muſculos pterygoſtaphylinos (§. 805.), ſic increverit, ut & ad pulmonalem fiſtulam (§. 801.) vel laryngem (§. 802.) propagetur malum, ſatìs patet, lethalem morbum eſſe. Quinimo, licèt per metaſtaſin materies inflammatoria, tonſillas, pharyngem, &c, obſidens, priori ſede derelictâ, ad laryngem vel aſperam arteriam deponeretur, non multùm ſpei ſupereſſet; utì ſatìs colligi poterit ex illis, quæ ad §. 801. 802, dicta fuerunt.

ANGINA SPUMAM ORIS EXCITANS; SERUM TENUE EXPRIMENS; FÆCES ALVI SINE SENSU DIMITTENS. Dictum fuit ad §. 805, pituitæ ad cava tonſillarum ſtillicidium perpetuum eſſe, dum illæ ipſæ vel & vicinæ his partes inflammatæ ſunt; unde & in hac anginæ ſpecie perpetua ſæpe exſcreatio ſpumoſæ pituitæ adeſt: tamen minùs lethalis hæc angina eſſe ſolet, utì tunc dictum fuit; adeóque de illa ſpumoſæ pituitæ excretione hîc non agitur. Verùm in peſſimis & lethalibus anginis omnia ferè eadem apparent phœnomena (vide §. 807.), ac in illis

(a) Aphoriſm. Sect. VII. n°. XI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 297.
(b) Id. Ibid. Sect. VI. n°. XXXV. pag. 270.
(c) Lib. de Affection. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 626. 627.
(d) Galen. Aphoriſm. Sect. VII. n°. XI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 297.

qui laqueo ſtragulantur; in quibus videmus fœdo ſpectaculo ſpumam tenacem circa os & labia colligi, dum moriuntur. Unde dixit *Hippocrates*, (*a*) *Qui ſtrangulantur, ac diſſolvuntur, nondum tamen mortui ſunt; ex iis non convaleſcunt, quibus circum os ſpuma oborta fuerit.* Ubi notandum, quòd non dixerit pituitam defluere, ſed circum os colligi. Impeditur enim tunc tranſitus ſanguinis per pulmones ex corde dextro in ſiniſtrum; unde tantâ vi urgentur arteriarum pulmonis extrema, ut ex illarum finibus in cava aerea pulmonis apertis exprimatur humor ſolitò viſcidior, qui in ſummis illis anguſtiis educi nequit exſcreando, ſed collectus adſcendit in fauces, oris cavum replet, & tandem circa labia colligitur ſpumeſcens. Videmus ſimile quid fieri in moribundis ferè ſemper, dum jam aliquot ante mortem horis ingratus ille ſtertor & ronchus in pectore (*de rochel*) auditur, à collecto tali viſcido humore in pulmonis bronchiis, qui pariter de naribus, vel ore, poſt mortem, conſtrictis frigore omnibus partibus, exprimi ſolet. Notat ergo talis ſpuma in angina ſuffocationem & mortem.

Peſſimum etiam ſignum dat ſerum tenue in angina inflammatoria continuò ex ore depluens. Dictum fuit §. 793, à compreſſis venis majoribus, quæ hîc locantur, & reducem à capite ſanguinem ad cor deferunt, tale ſeri profluvium naſci poſſe; atque *Lovveri* Experimento in cane, cui venas jugulares ligaverat, demonſtratum fuit (*b*) omnia vicina loca ſeri tenuis copiâ inundari. Ubi ergo hoc ſymptoma obſervatur, concludere licet, tumorem inflammatorium venas comprimere; unde peſſima illa mala, quæ §. 807, enumerantur, brevì ſequentur; utì ibidem pluribus dictum fuit.

Dejectionem autem alvi, (*c*) quæ ſine ſenſu exit, lethalem damnavit *Hippocrates*, utì in *Commentariis* §. 719, dictum fuit: atque inprimis in angina hoc verum eſt, cùm præſentem ſtrangulationem indicet hoc ſymptoma; atque obſervetur, & alvum & veſicam exonerari illis, qui laqueo ſuffocantur. In *Coacis Prænotionibus* illo loco, quo de varia anginæ prognoſi agitur, habetur ſententia, quæ huc ſpectat: (*d*) *Quibus per pulſationis venarum vehementiam ſtercus derepente per alvum ſecedit, lethale eſt.* Voluit quidem *Foëſius* (*e*), pulſationem illam vehementem & conſpicuam obſervari in anginis inflammatoriis, dum in collo & temporibus validè micant arteriæ, & partes inflammatæ palpitant præ pulſationis vehementia. Interim tamen non videtur abſque ratione aliter legiſſe hanc Coacam prænotionem *Duretus*, qui loco σφύγμϋ (*pulſationis*) habet (*f*) πνίγμϋ *ſtrangulationis*; atque ita pulcherrimè confirmaret modò dictam prognoſin in angina, lectio ſequens (*f*) *Quibus per vehementiam ſtrangulationis ſtercus derepente per alvum ſecedit, lethale.*

IN FEBRE VALDE ACUTA SINE ULLO SIGNO CONSPICUO OCCUPANS. Quàm præceps ſit angina inflammatoria, quæ, abſque ullo ſigno conſpicuo, ſolâ ſtrangulatione ſe manifeſtat, in eadem hac paragrapho vidimus; ſimúlque demonſtratum fuit, lethalem anginam eſſe, quæ per epigeneſin ex aliis morbis inflammatoriis naſcitur. Idem quoque verum eſt, ſi in febre valde acuta, quámvis non inflammatoriâ (tales enim febres dari in capitulo de ſynocho putri

(*a*) Aphoriſm. Sect. II. n°. XLIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 82.
(*b*) Tractat. de cord. cap. II. pag. 123. 124.
(*c*) Coac. Prænot. n°. DCXXXI. Charter. Tom. VIII. pag. 890.
(*d*) Ibid. n°. CCCLXVIII. pag. 872.
(*e*) Sect. II. pag. 163.
(*f*) Interpretát. & enarrat. in Hippocrat. Coac. Prænot. Lib. II. cap. XV. n°. VII. p. 237.

probatum fuit), ſimilis angina oriatur; utì facilè patet ex illis, quæ paulò antè dicta ſunt. Confirmant & hoc ſequentes *Hippocratis* aphoriſmi, (*a*) *Si febre detento, tumore nullo exiſtente in faucibus, ſuffocatio derepente ſupervenerit, mortiferum*: (*b*) *Si febre capto derepente cervix intorqueatur, ac vix deglutire queat, tumore non exiſtente, mortiferum.* Ubi notandum, quòd æquè damnaverit lethalem anginam, quæ deglutitionem lædit, ac illam, quæ reſpirationem ſuffocat; ſi nempe acutè ſebricitantibus repentè ſuperveniat. Videtur enim convulſis muſculis cervix detorqueri in ultimo caſu; in priori verò glottidem claudentes muſculos ſimiliter affici. Quàm periculoſa autem convulſio ſit febri acutæ ſuperveniens, dictum fuit §. 712. 734. 741; faciléque patet, diſcrimen illud augeri, dum convulſio muſculos deglutitioni vel reſpirationi ſervientes occupat.

CUM RECESSU TUMORIS, RUBORIS, &c. Tunc enim angina deglutitionem lædens, adeóque minùs periculoſa, mutatur in illam, quæ reſpirationem ſuffocat; quæ in hoc caſu ſemper lethalis eſt, utì in ſecunda ſectione hujus paragraphi dictum fuit.

PERIPNEUMONIA VERA.

§. 820. SI in vaſis pulmonalibus, inflammationi ſuſcipiendæ aptis, inflammatio vera concipiatur, morbus vocatur Peripneumonia.

Duplici inprimis modo definitio morbi tradi ſolet: vel enim ex illis phœnomenis, quæ ſemper morbum definiendum comitantur, colligitur; vel ex intellecta cauſa morbi proxima deducitur. Prioris definiendi methodi Exemplum in phrenitide, v. gr; vidimus, dum illa dicebatur adeſſe, quando ferox & perpetuum delirium cum febre acuta continua oriebatur (vide §. 771.). Simili modo etiam poſtea definietur pleuritis (§. 875.); atque deinde ex tota morbi Hiſtoria determinatur, qualis ejus cauſa proxima ſit. Altera definitionis methodus ſupponit illud, quod per omnia morbi phœnomena collecta tantùm patet, nempe cognitionem accuratam cauſæ morbi proximæ; atque talis eſt definitio peripneumoniæ, quæ hîc traditur. Prior definiendi methodus inſervit, ut morbus, cujus indagatur natura, diſtinguatur per ſigna pathognomonica ab omni alio morbo; adeóque omnis vitetur confuſio. Poſterior autem morbi naturam individuam jam cognitam ſupponit, paucíſque verbis illam deſcribit. Binis illis methodis promiſcuè uſus fuit celeberrimus *Boerhaavius*; ſic tamen, ut, dum priorem methodum adhiberet, poſtea ex tradita morbi Hiſtoria deduceret ejus cauſam proximam; ubi verò poſteriori methodo definiendi morbi uſus fuit, tunc datæ definitionis veritatem probat poſtea ex omnibus illis, quæ in morbi definiti decurſu obſervata fuerunt. Sic, v. gr; poſtquam phrenitidem ex phœnomenis, hunc morbum ſemper comitantibus, definive-

(*a*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 154.

(*b*) Ibid. n°. XXXV. pag. 156.

rat §. 771, poſtea ex morbi decurſu toto, & Obſervatis in cadaveribus defunctorum hoc morbo, elicit §. 776, cauſam proximam phrenitidis, quòd nempe ſit vera inflammatio meningum cerebri: atque idem etiam in pleuritidis, ſimili modo definitæ, Hiſtoriâ §. 882, fecit. In peripneumonia verò, cujus cauſam proximam in definitione, hâc paragrapho, datâ ſuppoſuerat, poſtea §. 846, tamquam corollarium ex tota morbi Hiſtoria deduxit, morbum illum, quem Vetuſtas hoc nomine deſcripſit, eſſe veram inflammationem pulmonum.

Patet autem evidenter, & veteres Medicos hunc morbum, quem πνευμονίην, vel & περιπνευμονίην dixerunt, pro inflammatione pulmonis habuiſſe. Ita enim *Hippocrates* de hoc morbo agens dixit, (*a*) *Pulmo ex calore tumens.* Verùm calorem & tumorem inflammationis ſigna eſſe patuit ex illis, quæ ad §. 370, & 382, dicta fuerunt. Sic etiam alibi, (*b*) à febre ardente peripneumoniam (notandum enim quòd περιπλευμονίην & περιπνευμονίην promiſcuè dixerit) fieri notavit. In *Commentariis* autem §. 741, probatum fuit, per febrim ardentem ſic inſpiſſari ſanguinem, ut per totum ferè corpus inflammationes faciat. *Aretæus* autem optimè ſic definivit, (*c*) *Hæc eſt ægritudo, ea quam περιπνευμονίαν vocamus, Latini pulmoniam dicunt, vomica,* (inflammatio) *ſcilicet pulmonis, quam acuta febris comitatur.* Similia de hoc morbo dixerunt (*d*) *Ægineta*, & (*e*) *Trallianus*.

In peripneumonia ergo adeſt pulmonis inflammatio. Verùm in Hiſtoria inflammationis §. 371. 379, demonſtratum fuit, illam tantùm obtinere poſſe in vaſis conicis, ubi fluit ex lato in anguſta liquor; adeóque non omnia pulmonis vaſa inflammationi ſuſcipiendæ apta ſunt, ſed arterioſa tantùm. Omnis enim inflammatio ſupponit obſtructionem; atque in *Commentariis* §. 119, probatum fuit, obſtructionem in venis locum habere non poſſe, quia directio liquidi per venas moti verſus latiorem locum propelleret illud, quod obſtaculum facere poſſet.

Vocatur autem hic morbus peripneumonia vera, dum inflammatoriâ ſpiſſitudine immeabilis ſanguis in arteriarum anguſtiis hæret; ut diſtinguatur ab alia hujus morbi ſpecie, de qua poſtea peculiari capitulo dicetur; peripneumoniâ nempe nothâ, quæ ex lenta pituita pulmones infarciente originem ducit.

§. 821. ILLA vaſa autem ſunt arteriæ bronchiales, pulmonicæ, & harum laterales lymphaticæ.

Verùm in pulmone duplices arteriæ ſunt; una pulmonalis dicta, quæ omnem ſanguinem cordis dextri recipit, & per ultimos fines ſuos tranſmiſſum venis tradit pulmonalibus, atque inde in cor ſiniſtrum propellit. Altera arteria *Bronchialis* dicta *Ruyſchio*, qui illam deſcripſit, atque hoc nomine donavit, (*f*) *ſupra bronchia enim ſerpens ea concomitatur ad finem uſque:* hæc arteria, longè minor priori, nutritioni ſubſtantiæ ipſius pulmonis inſervit. Videtur enim ſatis conſtans Obſervatio eſſe, quòd viſcera, quæ ſuâ fabricâ allatos humores mutant in communes toti corpori uſus, peculiares adhuc habeant arterias, quæ vitalem ſanguinem nu-

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 585.
(*b*) Ibid. Lib. II. cap. XXV. pag. 576.
(*c*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 10.
(*d*) Lib. III. cap. XXX. pag. 40.
(*e*) Lib. V. cap. II. pag. 241.
(*f*) Dilucid. valvul. cap. IV. Obſerv. XV. pag. 21.

trimento illorum deſtinatum adferunt. Sic v. gr; in hepate venæ-portarum truncus ſanguinem gerit fabricâ ipſius hepatis mutandum in commune corporis bonum; arteria verò hepatica hujus viſceris nutritioni proſpicit. Ita & in renibus præter emulgentes arterias obſervantur alii rami arterioſi, qui ſimilem uſum renibus præſtant. Magnum autem argumentum in Phyſiologicis inde habetur, quo probatur, efficaciam pulmonum in corpore ſano eſſe majoris momenti, quàm reliquorum viſcerum; quòd nulla totius corporis particula accipiat vel minimam guttulam arterioſi liquidi, niſi priùs per pulmonem tranſierit, ne quidem ipſo pulmone excepto. Niſi enim hoc neceſſarium adeo foret, potuiſſet pulmo ex arteriæ pulmonalis ramis vitalem recipere laticem; dum è contra ſemper obſervatur, ex aorta ipſa, vel ejus ramis intercoſtalibus, aut œſophageis (*a*), arterioſum ſurculum ad pulmones deferri.

Verùm inflammatio non tantùm locum habere poteſt in majoribus arteriis ſanguinem rubrum gerentibus, ſed etiam in lateralibus earumdem ramis, qui ſuâ anguſtiâ ſanguinem rubrum non admittunt naturaliter, licèt dilatati in ſuis initiis illum recipere poſſint, non verò tranſmittere per ultimos ſuos fines (vide §. 372.). Simile autem vitium in longè adhuc minoribus vaſis obtinere poſſe §. 379, probatum fuit. Poterit ergo phlegmone propriè dicta, & eryſipelas, & œdema calidum in pulmone naſci, prout diverſæ magnitudinis vaſa immeabili materiâ obſtructa ſunt, ſimúlque impetu vitalis liquidi, per febrim fortiùs moti, urgentur. *Hippocrates* jam eryſipelatis in pulmone mentionem fecit, illúdque gigni dixit, (*b*)*quum ſupra modum is reſiccatus fuerit*; *& quod ab ardore*, *& à febribus*, *& nimio labore & intemperie contingit*. Monuit autem. illud pulmonis eryſipelas felici metaſtaſi quandoque foràs verti; &, niſi hoc fiat, intus putreſcere aut purulentum reddi totum pulmonem. Addit deinde, illud eryſipelas extra diffuſum, ſi intrò vertatur, nullam ſpem ſupereſſe: quæ omnia perfectè conveniunt illis, quæ aliis in locis de eryſipelate habet.

§. 822. UNDE etiam duplex concipi peripneumonia poteſt, quarum una ad fines arteriæ pulmonalis, altera in bronchialibus hæret.

Ratio hujus ex modò dictis patet.

§. 823. ET ſtatim liquet, priorem periculoſiſſimam; poſteriorem minùs diſcriminis habere, ſed illam ex hac naſci poſſe; & cauſas multas communes habere.

Dum enim immeabilis ſanguis hærere incipit in finibus arteriæ pulmonalis, impeditur liber tranſitus ſanguinis ex corde dextro per pulmones in cor ſiniſtrum, qui tamen ad vitam abſolutè requiritur, utì in *Commentariis* §. 1, dictum fuit: ùnde patet, talem peripneumoniam periculoſiſſimam eſſe. Cùm autem in arteriis bronchialibus ſimile malum hærens non adeò directè lædat liberum ſanguinis per pulmones tranſitum, minus inde diſcrimen prævidetur. Interim tamen, quámvis

(*a*) Winſlovv Expoſit. Anatomique Traité des Artères N°. CIX., & ſuiv. pag. 373.

(*b*) De Morb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 540.

non

non adeo præceps ſit talis morbus, peſſima inde mala ſequi poterunt, niſi benignâ reſolutione curari poſſit nata inflammatio, cùm in pulmone alii inflammationis exitus in ſuppurationem, gangrænam vel ſcirrhum, vel lethales ſint, vel difficillimos morbos chronicos relinquere ſoleant.

Præterea, arteriis bronchialibus inflammatis facilè afficiuntur & arteriæ pulmonalis propagines, his ubique vicinæ non tantùm, verùm & plurimis in locis per anaſtomoſes junctæ (*a*). Vaſa enim inflammata impetu liquidi vitalis à tergo loca obſtructa urgentis dilatantur & tument; ſícque omnia vaſa vicina premunt & anguſtant; utì in *Commentariis* §. 382, explicatum fuit.

Cùm ergo & bronchialis arteriæ & pulmonalis rami adeo vicini ſint ſibi mutuò, patet ſatìs, à cauſis multis communibus binas has peripneumoniæ ſpecies produci poſſe; licèt tamen & quædam ſint, quæ potiùs arteriæ pulmonalis ramos, vel ſanguinem per hos motum, afficiant, utì ſequenti paragrapho videbimus.

§. 824. QUÆ cauſæ plurimæ revocari queunt 1°. Ad generales omnium inflammationum per totum corpus (375, ad 380.) 2°. Ad eas, quæ inprimis pulmones afficiunt; ut ſunt, aer humiditate, ſiccitate, calore, frigore, gravitate, levitate, exhalationibus cauſticis, vel adſtringentibus, aut coagulantibus conſtans, ſícque peccans; chylus ex craſſis, ſiccis, viſcoſis, cum acribus permiſtis, vel ſine iis; exercitia pulmonum violenta, curſu, luctâ, nixu, cantu, clamore, equitatione forti in vento adverſo; venena coagulantia, cauſtica, conſtringentia, venis ad cor tendentibus immiſſa; vehementes animi perturbationes; angina cum oppreſſione pectoris, & orthopnœâ, pleuritis valida, pàraphrenitis ingens.

1. Omnes illæ cauſæ, quæ inflammationem in aliis partibus corporis excitare poſſunt, ſive reddendo fluida immeabilia, ſive minuendo vaſorum capacitatem, vel etiam per errorem loci adigendo craſſiora fluida in minorum vaſorum dilatata orificia, huc ſpectant: de his omnibus autem in Hiſtoria inflammationis, paragraphis in textu citatis, dictum fuit.

2. Verùm & aliæ occurrunt cauſæ, quæ conſiderari accuratè merentur, & quæ in pulmonem potiùs quàm in reliquum corpus agunt. Inter illas autem præcipuum locum habet,

AER HUMIDITATE, SICCITATE, &c. Quámvis enim aer undique corpus alluat, & unà cum cibis & potibus in ventriculum & inteſtina deferatur, tamen nullam partem corporis magìs afficit, quàm pulmones, quum continuò aerem ducere debeat homo, ut vivat. Unde & hæc corporis pars aeris mutationibus & frequentiùs & validiùs afficitur. Si ergo aer nimiùm humidus fuerit, vaſorum fibræ in pulmone debilitabuntur (talem enim effectum habere omnia humectantia in *Commentariis* §. 54. n°. 4, vidimus), minùs reſiſtent fluidis impulſis;

(*a*) Ruyſch. Catalog. rarior. pag. 162.

adeóque periculum erit, ne laxata vaſa admittant craſſiores fluidi moleculas, quæ per illorum fines tranſire non poterunt (vide §. 118, & 378.) : præcipuè ſi unà cum humiditate calor aeris adfuerit; adeóque naſcentur inflammationis cauſæ. Contravero ſi aer nimiâ ſiccitate peccet, aſperæ arteriæ & bronchiorum internam ſuperficiem naturali humiditate privabit; hinc minùs flexiles hæ partes difficiliùs ab aere inſpirato expandi poterunt. Præterea ultima exhalantium vaſorum oſcula, quæ in aeream pulmonis ſuperficiem patent, exſiccabuntur, adeóque reſiſtent liquidis impulſis, unde obſtructio & inflammatio ſequi poterunt; præcipuè cum per aerem ſiccum & calidum liquidiſſima difflentur de còrpore toto, adeóque ſanguinis major inſpiſſatio ab eadem cauſa oriatur. Calor autem aeris nimius ſimilia ferè efficit, ac ejuſdem ſiccitas; ſi verò calori aeris accedat ſimul humiditas, tunc nimis laxando pulmonis vaſa nocere poterit, utì ſtatim dictum fuit. Intenſum verò aeris frigus omnium maximè huic morbo producendo favet. Frigore enim & gelu adunari ſanguinis moleculas antea ad §. 117, vidimus; dum autem ſanguis per pulmonales arterias pellitur, nudo ferè exponitur aeri, adeóque ab intenſo frigore coagulationis metus eſt, omnium maximè ſi ab exercitiis vel foci calore æſtuantes homines aerem gelidiſſimum imprudenter hauriant: utì tot funeſtis caſibus conſtitit, & §. 118, pluribus demonſtratum fuit. Unde monuit *Hippocrates* (*a*), hyeme pleuritides & peripneumonias maximè fieri, & quidem vehementiſſimas. Cùm verò doceat Anatome, quòd (*b*) *pulmones ſuſpenſi in aere undique allabente ad eos collabuntur ſemper; .... fiunt multò minores, quàm erant, dum in thorace integro hærebant*; patet, pulmones propriâ vi ſemper niti, ut minores ſint in omnibus ſuis partibus, adeóque variam aeris gravitatem augere vel minuere poſſe pulmonum dilatationem, quæ ad liberum ſanguinis per illos tranſitum requiritur. In ſanis hominibus illa in gravitate Atmoſphæræ differentia, quæ vulgò obſervari ſolet, raro multùm mali facit; ſed illi, quibus fibræ muſculares & ligamenta bronchiorum ſquamoſa ſegmenta connectentia nimis obriguerunt, vel ſpaſmo à leviſſima cauſa contrahi ſolent, mutatam aeris gravitatem illico ſæpe ſentire ſolent, & paroxyſmo aſthmatico corripi. Cùm autem aer nimis gravis magìs comprimat pulmonis vaſa, augebitur reſiſtentia cordi dextro, arctatis canalibus. Ubi verò aer nimis levis fuerit, eadem vaſa, minùs preſſa, ab humoribus impulſis nimiùm dilatari poterunt, unde ſimilis effectus erit, ac ab humido & calido aere. Simul etiam aer nimis levis non poterit ſatìs ſuperare vim contractilem fibrarum pulmonalium dilatationi pulmonis reſiſtentem. Quámvis ergo varium atmoſphæræ pondus in ſanis cæteroquin hominibus ſolum raro multùm noceat, poterit tamen cum aliis cauſis ſimul concurrere, atque earumdem effectum augere. Minùs tamen diſcriminis videtur exſpectandum eſſe ab aucta aeris gravitate; docuerunt enim Experimenta, animalia in aere ita compreſſo, ut mercurius in barometro ſolitam altitudinem ſuperaret triginta digitis, vivere tamen potuiſſe (*c*). In altiſſimis autem montibus, à nimia levitate aeris impediri reſpirationem, obſervatum fuit (*d*), & quidem cum ſuffocationis periculo.

(*a*) Lib. de Affection. cap. III. Charter. Tom. VII. pag. 621.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 602.

(*c*) Boyl. in Experiment. novor. Phyſico-mechan. continuat. ſecund. artic. IV. Exper. 6. 7, &c. Tom. I. pag. 5, & ſequ.

(*d*) Verulam. Novi organi Lib. II. Aphor. XII. pag. 333.

Verùm præter has memoratas aeris qualitates notandum eſt, atmoſphæram nos ambientem incredibilem in ſe continere corporum varietatem. Quidquid enim ex plantis, & animalibus, ſive vivis, ſive poſt mortem putredine reſolutis exhalat, vel per ignem expellitur, omne hoc in aere fluctuat. Imò & foſſilia corpora, quandoque ſponte ſuâ, ſæpius per ignem agitata, exhalationes fundunt, quæ pariter per aera diffunduntur. Si ergo tales exhalationes aeri inſpirato permiſtæ cauſticâ, adſtringente, vel coagulante vi præditæ fuerint, poterit inde peripneumonia fieri. Dum arſenicum, cauſticâ & venenatâ vi infame, repetitis ſublimationibus fixare tentabat *Tachenius* (*a*), ſciendi deſiderio quævis ſpernens pericula, apertis vaſis inſpiravit auram ſuaviſſimam, ſed poſt ſemihorulam imprudentiæ ſuæ pœnas luebat; dum & difficulter reſpirabat, omnium membrorum convulſiones patiebatur, ſanguinem mingebat cum intolerabili ardore, &c. Lacte & oleo præceps hoc periculum evaſit quidem, ſic tamen, ut totâ hyeme langueret, febre lentâ, hecticæ ſimili afflictus. Probè memini, dum ex ſale marino decrepitato ſicciſſimo, & oleo vitrioli rectificatiſſimo, ſpiritum ſalis marini meraciſſimum paraveram, ſolutis vaſis tanto cum impetu fugaciſſimos vapores erupiſſe, licèt paucæ tantùm unciæ hujus ſpiritûs in capaciſſimo excipulo hærerent, ut non tantùm laboratorium, ſed & tota ferè domus illico his vaporibus replerentur, cum imminentis ſuffocationis periculo, niſi ſubitò aufugiſſem. Omnibus notum eſt, ſulphuris accenſi vaporem & homines, & quævis animalia reſpirantia, necare certiſſimè, ſi majori copiâ cum aere hauriatur. Adeo enim ſenſibilis eſt interna pulmonum ſuperficies, ut ab acrioribus talibus, unà cum aere hauſtis, illico corrugetur totus pulmo, ſpaſmodicè conſtrictis fibris muſculoſis bronchiorum ſegmenta cartilaginea nectentibus; unde ſubitò lethalis peripneumonia, vel, ſi evaſerint, incurabile aſthma totâ vitâ manet. Hoc vidi in optimo hujus urbis cive, cui in juventute apud œnopolam habitanti, ut addiſceret vinorum commercium, à ſodalibus jubebatur, ut aperto ingentis dolii, ſulphuris vapore repleti, ſpiraculo, olfaceret, quâ arte vina à fermentatione præſervarentur. Miſer ille validè naribus attrahit infeſtum hunc vaporem, ſed mox concidit, atque aliquot horis cum morte luctatus evaſit quidem, verùm totâ vitâ manſit aſthmaticus, & nunquam ſomnum capere potuit, niſi erecto corpore in ſedili hæreret. Verùm & unà cum aere inſpirato in pulmonem duci poſſunt talia, quæ non acria quidem ſunt, ſed coagulante & exſiccante vi peſſimè nocere poſſunt, quámvis plerumque non tam ſubitò horum noxa obſervetur. Sic *Diemerbroeckius* (*b*) in noſocomio diſſecuit lapicidæ famulum aſthmate mortuum, atque in ejus pulmone invenit magnam copiam pulveris lapidum, veſiculas ferè omnes pulmonis implentem, atque ſequente anno in binis lapicidis ſimili modo mortuis idem invenit. Ex quibus omnibus ſatis patet, unà cum aere inſpirari poſſe talia, à quibus peripneumonia naſci poterit.

CHYLUS EX CRASSIS, SICCIS, VISCOSIS, &c. Notum eſt ex Phyſiologicis, chylum, ex ingeſtis cibis & potibus paratum, per ductum thoracicum infundi in venam ſubclaviam, inde momento pòſt unà cum ſanguine venoſo ad cor dextrum venire, atque tunc per ultimas pulmonalis arteriæ anguſtias pelli debere. Si ergo ex craſſis & viſcoſis paratus fuerit chylus, vel ob ſicciores cibos aſſumtos abſque

(*a*) Hippocrat. Chem. cap. XXIV. pag. 149. 150.

(*b*) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 306.

potu non ſatìs dilutus, periculum eſt, ne in ultimis illis arteriarum finibus hæreat, illóſque obſtruat, vel ſaltem difficiliorem reddat ſanguinis per pulmones tranſitum. Verum quidem eſt, magnam cautelam adeſſe in corpore humano, ne hoc fiat, dum & bilis affuſa in inteſtinis tenacitatem ſolvit ingeſtorum, & ſaliva, lympha pancreatis, ventriculi & inteſtinorum humores, &c, chylo miſcentur, antequam ſanguini venoſo affundatur, ſimúlque parca copia chyli torrente quaſi venoſi ſanguinis abſorbetur. Interim tamen lentæ & viſcoſæ ingeſtorum moleculæ, licèt dilutæ, dum in ſinu venoſo, auriculâ, & corde dextro hærent, poſſunt iterum adunari (vide §. 69. 70.), atque lentorem morboſum facere, cujus noxa in pulmone percipietur. Numquid enim ſaniſſimi etiam homines, poſt cibos largâ nimis copiâ aſſumtos, diſpnœam ſentiunt aliquot poſtea horis, dum chyli major ſolitò copia, & minùs fortè elaborati, per pulmonem tranſit? In debilioribus longè citiùs à leviori etiam in diæta errore idem obſervatur, atque omnium maximè in phthiſicis, qui peſſimè anguntur, dum novus ex ingeſtis paratus chylus majori copiâ ſanguini admiſcetur. Patet ergo & hanc peripneumoniæ cauſam notari debere. Frequens ſatìs in bobus hic morbus occurrit, ab hac potiſſimùm cauſa, ut videtur, dum hæc animalia, in ſtabulis quieſcentia hyemali tempore, paſcuntur placentis, poſt expreſſionem olei ex lini ſemine reſiduis (*linſaat koeken*) ex quibus contritis & cum aqua ſubactis tenax illud lutum paratur, quo Chemici ad vaſa agglutinanda uti ſolent. Si verò unà cum viſcido lentore acrimonia juncta fuerit, eò major noxa erit, dum tenerrima vaſa, acribus ſtimulis irritata, conſtringuntur & cava ſua arctant. Quámvis enim ex ingeſtis, licèt diverſiſſimis, humani corporis efficaciâ unus & idem homogeneus humor, ſanguis nempe, paretur, tamen illa mutatio non in inſtanti perficitur, ſed plurium horarum ſpatio abſolvitur, atque chylus, cum ſanguine jam fluens, diu ſæpe adhuc ingeſtorum indolem retinet. Patet in lactantibus fœminis, quarum lac odorem & ſaporem aſſumtorum, purgantium vires, &c, ſatìs diu quandoque retinet. Confirmantur modò dicta & *Hippocratis* teſtimonio, qui dixit, inflammationem in pulmone fieri, (*a*) *præcipuè à vinolentia, & piſcium capitonum & anguillarum ingluvie: hi namque pinguedinem hominis naturæ inimiciſſimam habent.* Atque ideo etiam *Celſus* ſanato morbo, recidivæ cavendæ causâ juſſit, (*b*) *in refectione pluribus diebus à vino abſtinere*; ſimúlque curandum eſſe, *ut diu nihil niſi molle & lene ſumatur.*

EXERCITIA PULMONUM VIOLENTA, &c. Valido curſu, plurimis corporis muſculis agentibus, accelerari debere motum ſanguinis venoſi, adeóque & cor irritari ſic, ut ſæpius & fortiùs contrahatur, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 99. n°. 2, probatum fuit. Verùm, corde frequentiùs contracto, & fortiùs ſimul eodem temporis ſpatio, augetur celeritas ſanguinis per pulmonales arterias pulſi quàm maximè. Demonſtratum autem fuit §. 100, aucto motu ſanguinis per vaſa, difflatis aquoſis partibus, produci viſcoſitatem ſanguinis inflammatoriam, quâ ad concretionem facilem diſponitur. Simul etiam tunc probatum fuit, ab eadem cauſa augeri vaſorum ad initia amplitudinem, & liquidorum craſſiorum in tenuiora vaſa impulſum: unde tunc concludebatur, obſtructiones, inflammationes, &c, ab

(*a*) Lib. de Intern. Affection. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 642.

(*b*) De Medicin. Lib. IV. cap. VII. pag. 213.

motu ſanguinis per vaſa ſequi poſſe. Quámvis autem illa mala in toto corpore ab hac cauſa naſci queant, inprimis tamen pulmoni majus inde imminet periculum, quia & tenerrimis vaſis conſtat, & velocitatis ſanguinis incrementum, illum plùs afficit. Demonſtratur enim in Phyſiologicis quòd, (*a*) *omnis liquor totius corporis, quo tempore, diſtributus per omnes partes, ſemel circuitum abſolvit per cunctas, eo tempore totus ſemel tranſit per ſolos pulmones; ideóque & humor omnis vitalis totus quantus pulmones tranſit, dum per alia viſcera tantùm certa portio transfluit;* Hinc intelligimus rationem, quare à validiſſimo curſu & homines & animalia toties ſubitò moriantur, utì paſſim Obſervationes Medicæ teſtantur. Inprimis autem tunc funeſtiſſimus eventus ſequitur, dum æſtuantes & anheloſi à curſu homines frigidum aerem hauriunt, vel gelidum potum bibunt affatim: ratio horum data fuit in *Commentariis*. §. 118.

LUCTA, NIXU. Validiſſima enim tunc omnium ferè muſculorum voluntariorum actio eſt, adeóque & acceleratur ſanguinis venoſi motus æquè ac à curſu. Verùm præterea videmus, omnes homines, dum luctantur, vel valido nixu pondera elevare, aut obſtacula quædam removere, conantur, aerem magnâ copiâ inſpiratum retinere quàm diutiſſimè, antequam exſpirent, atque ſimiles conatus repetere continuò. Aer autem calido pulmone retentus rareſcit, & tantò magìs vaſa pulmonalia premit, quantò magìs à calore expanditur: hinc patet, anguſtari debere pulmonis vaſa; interim agentibus muſculis acceleratur ſanguinis venoſi motus verſus cor, illúdque irritatur in validiores & frequentiores contractiones: cùm autem ab aere rarefacto anguſtata fuerint pulmonis vaſa, difficiliùs ſanguis tranſibit per pulmones, & tantùm ejus fluidiſſima pars per arctiores jam vaſorum fines tranſire poterit, craſſiſſima accumulabitur, atque obſtructiones & inflammationes pariet.

CANTU, CLAMORE. Ob eamdem rationem inter peripneumoniæ cauſas & hæc referuntur. Vox enim formatur expulſu aeris, totâ capacitate pulmonis contenti, per cauſas arctantes thoracem; ita tamen ut aer ſic per aſperam arteriam expulſus incurrat in ventriculos laryngis, cartilagines arytenoideas, rimam glottidis. Nimis enim dilatatâ glottidis rimâ aer liberrimè exit, ſed nullum ſonum facit; utì patet in illis, qui graviorem ſonum edere conantur, quàm poſſunt. Demonſtraverunt autem Muſici, vocis diverſitatem quoad acutiem & gravitatem pendere à varia apertura rimæ glottidis, & auctâ vel minutâ celeritate aeris expulſi. Ubi ergo acutiſſimos tonos cantando aſſequi conantur homines, cauſæ thoracem arctantes validâ vi exprimunt aerem pulmone contentum per anguſtatam admodum glottidis rimam, unde aer preſſus validè reagit in pulmonis cavum, quo continetur, hincque impeditur liber ſanguinis per pulmonem tranſitus. Idem in valido clamore verum eſt, qui ſemper eò acutiorem tonum format, quò fortior eſt. Phœnomena autem, quæ apparent in cantantibus, vel fortiter clamantibus hominibus, evidenter hujus rei veritatem probant. Semper enim tunc turgida rubet facies, oculi ſuffunduntur ſanguine, venæ frontales & jugulares tument, &c, quæ omnia docent circa cor dextrum accumulari ſanguinem venoſum, quia libere per pulmones tranſire nequit, utì aliâ occaſione ad §. 807; probatum fuit.

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 208.

EQUITATIONE FORTI IN VENTO ADVERSO. Demonſtraverunt Phyſici corpora per fluidum mota reſiſtentiam pati, atque (*a*) auctâ velocitate corporis moti hanc reſiſtentiam augeri; partim quia cohæſio particularum fluidi ſuperari debet, partim etiam quia partibus fluidi motus conciliatur. Si ergo quis pernici equo per aerem vehatur, cùm actioni æqualis ſit reactio, tantò magìs aer premet pulmonem, quo rapidiùs per aera movetur homo. Verùm ſi jam ſimul aeris adverſo vento moti directio ſuperari debeat, patet ſatìs augeri quàm plurimùm illam vim, quâ aer pulmones premit. Si autem & frigidus talis ventus fuerit, eò magìs conſtringentur vaſa pulmonis, & tantò majus periculum erit adunationis molecularum ſanguinis (vide §. 117.)

VENENA COAGULANTIA, &c. Docuerunt Chemici, dum ſanguinis humani, aliorúmque animalium, proprietates deſcribunt, à ſpiritibus acidis foſſilibus ex vitriolo, nitro, ſale marino, &c, expreſſis vi ignis, ſanguinem coagulari: idem ab alcohole, alumine, vitriolo & pluribus aliis contingit. Poſtea tentatum fuit, quid ſimilia efficerent, ſi venis apertis vivi animalis inſtillarentur; qualia plura Experimenta apud *Wepferum* (*b*) alióſque Auctores inveniuntur. Tentavi ſimilia in canibus ſæpius, vidíque ſemper ſanguinem inde grumeſcere, & per venas, ſemper latiores in ſuo decurſu, ad cor dextrum deferri, dein in pulmones: ibi autem hærebat, & poſt ſummas anxietates animalia hæc moriebantur, citiùs vel ſeriùs, prout major minórve talium coagulantium quantitas venis injecta, & diverſa foret horum injectorum efficacia. Poterit ergo & à talibus cauſis lethalis ſubitò peripneumonia induci. Interim tamen cautum eſt, ne talia, per os ingeſta, venas ingredi & ſanguini miſceri poſſint, antequam admodum diluta fuerint, vel ſic mutata, ut nocere nequeant. Minima enim venarum abſorbentium & vaſculorum lacteorum oſcula in primis corporis viis ab acrioribus ſic conſtringuntur, ut omnis aditus tollatur; adeóque rarò ab hac cauſa peripneumonia fiet. Si vulneribus, in quibus magnæ venæ diſciſſæ ſunt, imprudenter applicaretur alcohol vel ſimilia ſtyptica, quæ ſanguinem promptiſſimè coagulant, tale malum metuendum foret: utì etiam, dum atra bilis viſcera abdominalia obſidens, quacumque de cauſa mota & turgens, verſus hepar ruit, & exeſos venæ cavæ ramulos ingreſſa cum ſanguine venoſo ad cor dextrum defertur. Utì enim poſtea §. 1104, dicetur, quandoque atra bilis acidam coagulantem vim habet, adeóque poſſet ſubitò lethalem peripneumoniam hoc modo facere.

VEHEMENTES ANIMI PERTURBATIONES. Quantam vim habeant validi animi affectus, & quàm miris modis poſſint augere, minuere, turbare vitalem humorum per vaſa motum, in *Commentariis* §. 104, dictum fuit. Dum ſubito terrore percellitur homo, uno momento pallet totum corpus, conſtrictis omnibus vaſis ſic, ut ſanguinem rubrum non admittant ampliùs: mox ſuſpiria, anhelitus, & ponderis prementis circa præcordia ſenſus adſunt; quæ docent evidenter, difficillimum eſſe tranſitum ſanguinis corde dextro expulſi per pulmones. Incipit ergo ſtagnare tunc ſanguis in magnis receptaculis venoſis circa cor, & ad concretionem diſponi; adeóque ſummum periculum eſt, ne poſtea ille ſanguis in pulmonalis arteriæ anguſtiis hæreat immeabilis. Contrà, dum ſubitâ excandeſcit irâ homo, inflatur tur-

(*a*) s'Graveſand. Phyſic. Element. Mathemat. Lib. III. Part. IV. n° 1388. Tom. I. pag. 527.

(*b*) Cicut. Aquat. hiſtor. & nox. paſſim. Baglivius ſylloge experiment. pag. 103, & ſequ.

cit irâ homo, inflatur turgida facies, rubet, calet totum corpus, oculorum tunica adnata ſanguine ſuffunditur, pulſus celer & validus eſt: quæ omnia ſigna docent, ſanguinem rapidiſſimè moveri, & ingredi minora vaſa, in quibus naturaliter non reperitur; adeóque periculum eſſe, ne per errorem loci inflammatio fiat. Verùm in iratis hominibus frequens anhelitus, cordis palpitatio & anxietatis ſenſus evincunt, ſimilem mutationem, ac in externis corporis partibus deprehenditur, etiam in interioribus locum habere. Dum autem jurgiis, minis, aliíſque modis brevis ille furor exhalare poteſt, ſæpius abſque magno malo ſequente valida deferveſcit ira: verùm ſi memores iras imo ſub pectore condere coguntur inviti, utì toties in aulis fit, ſummæ naſcuntur calamitates. Optimus civis à Magnate quodam publicè opprobrio affectus, tacitus premit illatam contumeliam, dum illam ulciſci non poterat; verùm mox aſthma ſuboritur, in dies ingraveſcens toto biennio, tandémque hydropicus periit (*a*). Si jam ſimul conſideretur, in hyſtericis mulieribus & viris hypochondriacis, dum validos animi affectus patiuntur, illico ferè ſequi urinæ tenuis & limpidiſſimæ ingens profluvium, patebit, ſanguinem orbari diluente vehiculo, adeóque in concretionem magìs pronum reddi.

ANGINA CUM OPPRESSIONE PECTORIS, &c. Ut ſanguis in homine nato ex corde dextro in ſiniſtrum tranſire poſſit, requiritur pulmonum expanſio per aerem inſpiratum: quidquid ergo liberum aeris in pulmonem ingreſſum tollit, vel neceſſariam pectoris dilatationem in inſpiratione impedit, faciet, ut ſanguis hærere incipiat in ultimis anguſtiis arteriæ pulmonalis; dúmque pergunt agere tales cauſæ immeabili ſanguine implebitur pulmo, & peſſima peripneumonia fiet. Dum ergo in anginæ ſpeciebus, §. 801, 802, deſcriptis, anguſtatur pulmonalis fiſtula, & larynx, circuitus ſanguinis per pulmones difficilis fiet, utì in *Commentariis* harum paragraphorum demonſtratum fuit. In valida verò pleuritide & paraphrenitide pectus dilatare nequeunt ægri, ob ſummam doloris acerbitatem, ſícque ſe ipſos ſuffocant; unde etiam illi morbi, ſi peſſimi fuerunt, ferè ſemper in peripneumoniam tranſeunt; utì poſtea patebit, quando de his morbis agendum erit.

§. 825. SI hæ cauſæ (824) morbum produxerint, pro diverſitate ſedis affectæ (822) producet effectus varios; bronchialis enim omnia effecta inflammationis producens (382, ad 393.) ipſos fines arteriæ pulmonalis contiguos comprimendo, contagio efficiundo, inflammat.

Dictum fuit §. 822, duplicem poſſe concipi peripneumoniam, dum nempe inflammatio in finibus arteriæ bronchialis vel pulmonalis hæret. Effectus ergo erunt varii, qui à læſis functionibus pendent, quibus binæ illæ arteriæ ſerviunt. Cùm autem bronchialis arteria vitæ & nutrimento ipſius ſubſtantiæ pulmonis deſtinata ſit, læſio functionum hujus arteriæ propriè ſpectabit ad ipſum pulmonem, tamquam privatam corporis partem. Arteriæ autem pulmonalis inflammatio non tan-

(*a*) Helmont. Capit. *Aſthma* & *Tuſſis*, n°. xxv. pag. 291.

tùm pulmonem lædit, verùm & liberum ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum tranſitum turbat, unde vita pendet. Cùm autem rami arteriæ bronchialis, per pulmonis ſubſtantiam diſperſi, ubique contigui ſint arteriæ pulmonalis ramis, patet ſatìs, utì ad §. 823, dictum fuit, inflammationem arteriæ bronchialis ſimile malum in arteria pulmonali producere debere; adeóque peripneumoniam ſemper periculoſam eſſe.

§. 826. UBI autem fines ipſi arteriæ pulmonalis inflammati, ſtagnat cruor; extenditur vas; exprimitur tranſſudatione quaſi pars liquidiſſima; coacervatur craſſior; inter cor dextrum, & fines pulmonalium arteriarum, omnis ferè colligitur, circulum adhuc obire potens, ſanguis; hinc pulmo gravis, explicari impos, liveſcens; cor ſiniſtrum ſanguine orbatur; debilitas ſumma; pulſus exilis, mollis, omni modo inæqualis; reſpiratio parva, frequens, difficilis, erecta, tuſſiculoſa, calida; ſanguinis venoſi ante auriculam & cor dextrum ſtagnatio; rubor faciei, oculorum, oris, faucium, linguæ, labiorum inſolitus; tandem ſuffocans, inexplicabili cum anxietate & delirio, mors.

Conſiderantur jam hâc paragrapho illi effectus, qui natam in pulmonali arteria inflammationem neceſſariò ſequuntur, & ex quorum cognitione præſentis peripneumoniæ diagnoſis haberi ſimul poterit.

Patet ex definitione inflammationis (§. 371.) ſtagnare cruorem in arteriis inflammatis, ſimúlque ſanguinem per febrim fortiùs motum urgere loca obſtructa. Inde autem neceſſariò ſequitur diſtenſio vaſorum inflammatorum ante locum illum, ubi obſtruens materies hæret; utì probatum fuit in *Commentariis* §. 382. nº. 1. Verùm cùm moleculæ ſanguinis rubræ, niſi validâ & diuturnâ preſſione ſphæricam figuram mutaverint, interſtitia relinquant, exprimetur tranſſudando tenuior ſanguinis pars per illa, & ad cor ſiniſtrum perveniet. Cùm autem vaſa inflammata tumentia vicinos canales auctâ ſuâ mole comprimant, propagabitur brevì inflammatio, & ſola tantùm tenuior cruoris pars per pulmonem tranſire poterit ad cor ſiniſtrum, craſſior autem pars in pulmonis vaſis obſtructis & diſtentis coacervabitur.

Verùm vaſorum inflammatorum aucta moles non videtur ſola cauſa eſſe; quare natâ in pulmone phlegmone tam ſubitò ad vicina loca pergat, ſed & multùm huc facit aucta ſanguinis celeritas per reliqua vaſa adhuc pervia, utì in *Commentariis* §. 382. nº. 8, explicatum habetur. Dictum autem ibidem fuit, notabile velocitatis augmentum non poſſe à minuto canalium perviorum numero fieri; niſi pars inflammata tantæ fuerit magnitudinis, ut numerus vaſorum obſtructorum, comparatus cum reliquis vaſis apertis, inſignem differentiam facere poſſit. Unde etiam tunc concluſum fuit, in pleriſque corporis partibus non poſſe ab hac cauſa multùm accelerari pulſum, ſed hoc potiùs fieri à fibrarum nervearum, per vicinas partes & ipſa vaſa inflammata diſperſarum, irritatione. Ubi autem inflammatio pulmonem occupat, facilè concipitur, obſtructis quibuſdam

vaſis, multùm debere augeri humorum celeritatem per reliqua vaſa pervia, quia nempe (utì in *Commentariis* §. 824, dictum fuit) omnis liquor totius corporis, quo tempore, diſtributus per omnes partes, ſemel circuitum abſolvit per cunctas, eo tempore totus ſemel tranſire debet per ſolos pulmones. Quomodo autem per auctam velocitatem circulationis obſtructio & inflammatio fiant in *Commentariis* §. 100, explicatum fuit.

Patet ergo in peripneumonia, niſi citò ſolvi poſſit, omni momento augeri mala, cruorem immeabilem accumulari in vaſis obſtructis & dilatatis, atque continuò magìs magíſque in majores vaſorum anguſtias urgeri; ſícque tandem omnis ille ſanguis, qui adhuc tranſprimi potuit in venas pulmonales, & circulum obire, in venis majoribus circa cor, ſinu venoſo & auriculâ dextris, hærebit, dum omni momento augentur impedimenta in pulmone. Simul etiam patet, craſſamento ſanguinis in pulmone accumulato, illam partem, quæ adhuc per vaſa movetur, tenuiorem & fluidiorem ſolitò eſſe debere; quod phœnomenon plurimos Medicos, ad hanc rem non attendentes, torſit, dum crederent, in morbo acuto inflammatorio contrariam ſanguinis venis educti indolem eſſe debere. Cùm ergo omne illud, quod per vaſa motum vitalem adhuc continuat, ex tenuioribus tantùm ſanguinis partibus conſtet; potus aquoſi ingeſti non potèrunt diu manere humoribus permiſti, ſed vel per ſudores exibunt, vel per urinam. Cæteris enim paribus tantò major ſecretio & excretio per has vias fiet, quantò major copia aquæ in ſanguine adeſt, proportione habitâ ad reliquas cruoris partes. Unde meritò dixit *Hippocrates*, malam eſſe urinam, (*a*) *quæ poſt potum citò mingitur, & præſertim pleuriticis & peripneumonicis.*

Quò magìs autem impletur craſſo & immeabili ſanguine pulmo, eò minus fit ſpatium aeri inſpirato: hinc pulmo, ex ſua natura levis & ſpongioſus, gravis fit & compactam carneam molem refert, atque liveſcit ob eamdem cauſam. Videtur & *Hippocrates* illud obſervaſſe, licèt aliam rationem dederit, ignarus circulationis ſanguinis. Sic enim habet: (*b*) *Quum è capite per guttur & arterias aſperas in pulmonem fluxio ſe tulerit, pulmo naturâ rarus & ſiccus quum exiſtat, quidquid humoris poteſt, in ſe attrahit; & ubi influxerit, major redditur; & ſiquidem in totum fluxerit, lobi majores redditi utrumque latus attingunt, & pulmonis inflammationem faciunt.* Et alibi de eodem morbo agens dicit, (*c*) *Hic tumor potiſſimùm à ſanguine ortum ducit, quum pulmo in ſe ſanguinem attraxerit, & exceptum continuerit.*

Obſervata autem in cadaveribus hoc morbo defunctorum confirmant illa, quæ morbi hujus conſideratio dictaverat; unicum adduxiſſe Exemplum ſufficiet. Dum aperitur cadaver juvenis viginti ſex annorum, peripneumoniâ defuncti ſeptimo morbi die, (*d*) *in conſpectum venerunt pulmones mirùm inflati, diſtenti, & tactu duri. Replerunt hi omnem ferè cavitatem, & firmiſſimè præterea erant adnati diaphragmati, coſtis, & dorſi vertebris, in utroque latere, ut difficillimè cultri acie potuerint ſeparari. Exemti apparuerunt admodum duri, inſtar carnis; veſiculæ*

(*a*) Coac. Prænot. n°. DLXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 886.

(*b*) Lib. de Loc. in homin. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 365.

(*c*) Lib. de intern. Affection. cap. VIII. Charter. Ibid. pag. 643.

(*d*) Frider. Hoffmann. Medicin. Rational. Syſtemat. Tom. IV. Part. I. Sect. II. cap. VI, ubi de enarration. morbor. Obſervat. 1. pag. 438. 439. Confer. Diſſertat. *de generatione mortis in morbis*, n°. XVI. pag. 528.

quaſi carneâ, craſsâ, rubicundâ, ſubſtantiâ erant infarctæ; & quum diſcinderentur, pauca quantitas ichoris putridi ſanguinei effluxit, præſente pure nullo. Lanci impoſiti gravitatem quinque ponderum exhibuerunt, & aquæ injecti, ſemper ad ima deſcenderunt. Ipſa in aſpera arteria, ſpumoſa & tenax materia reperta. Arteria & vena polypoſis concretionibus, quæ ex corde & auriculis, quarum columnis & fibris firmiter erant connexæ, exemtæ plùs quàm duarum unciarum pondus habuerunt. Pulchra hæc Obſervatio ad amuſſim oſtendit, quâ viâ hic morbus in mortem tendat.

Cùm autem ſanguis venoſus, ad cor dextrum delatus, per infarctum pulmonem tranſire nequeat libere, hærebit in pulmonis vaſis diſtentis, aut colligetur in corde dextro, ſinu venoſo & auriculâ dextris, vel & in ipſis venarum majoribus truncis, & pauculùm tantùm per vaſa adhuc pervia pulmonis in cor ſiniſtrum venire poterit, unde *cor ſiniſtrum ſanguine orbatur.* Non poterit ergo per aortæ ramos ad encephalon pelli ſanguinis debita copia, unde nec fiet ſpirituum ſecretio, ſimúlque deficiet liquidi nervoſi influxus & preſſio in muſculos, adeóque debilitas ſumma ſequetur, utì in capitulo *de Debilitate Febrili* pluribus demonſtratum fuit. Quia autem arteriæ diaſtole à ſanguine ex corde projecto fit, hinc patet, corde ſiniſtro vix ſanguinem recipiente, non poſſe validè attolli aortam ejúſque ramos, adeóque pulſum & exilem & mollem eſſe debere. Præterea cùm auctæ reſiſtentiæ in pulmonis vaſis non patiantur (adulto ſaltem jam morbo) ut cor dextrum ſe integre evacuare poſſit, illud palpitabit ſæpius, & ſingulis illis ictibus aliquid tranſprimet per pulmones in cor ſiniſtrum, donec in corde ſiniſtro talis quantitas ſanguinis ſit, quæ illud in validam contractionem irritare poſſit; unde tunc ſubinde unus vel alter validus pulſus ſentitur, móxque iterum fit mollis, exilis, imò ſæpius intermittit; adeóque patet ratio, quare pulſus omni modo inæqualis fit. Talis autem pulsûs vacillatio in moribundis hominibus ſemper adeſt, atque poſtea §. 874, probabitur, proximam mortis cauſam, & ultimum ferme omnium lethalium morborum effectum eſſe peripneumoniam.

Ex modò dictis intelligitur fortè ratio, quare *Galenus* dixerit, peripneumonicorum pulſum magnum eſſe, dum nempe ſubinde validus talis arteriæ pulſus obſervatur, mox ſequente iterum debili & undoſo. Non enim abſolutè magnum in hoc morbo pulſum poſuiſſe *Galenum*, patet ex illis quæ ſtatim adduntur. Sic enim habet, (*a*) *Peripneumonicorum magnus eſt pulſus, & undoſi quid habens, & languidus, molliſque ſimiliter, atque lethargicorum pulſus, niſi quatenus præpollet inæqualiter*, &c. Simile quid & apud *Aretæum* legitur; dicit enim de hoc morbo agens, (*b*) *arteriarum pulſatus initio magnos habent, inanes, creberrimos.* Et poſtea addit, (*c*) *motus arteriarum parvi, frequentiſſimique ſunt & deficientes, quando ipſis proxima mors eſt.*

RESPIRATIO PARVA, FREQUENS, DIFFICILIS, &c. Requiritur enim, ut ſanguis in homine nato tranſire poſſit per pulmones, illorum expanſio per aerem inſpiratum. Verùm ex antè dictis patuit, pulmonum arterias in hoc morbo ſanguine immeabili infarctas diſtendi, adeóque cavum aereum pulmonum minuere, ſimúlque facilem pulmonum ab aere inſpirato expanſionem impedire, cùm non ampliùs ſpon-

(*a*) Lib. de Pulſib. ad Tyron. cap. XII. Charter. Tom VIII. pag. 10. 11.
(*b*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. II.
(*c*) Ibidem.

gioſi & molles, ſed & carnei & duri evaſerint. Unde parùm aeris ſimul tunc inſpirare poſſunt tales ægri, & reſpirationis frequentiâ & ſummo molimine illud compenſare nituntur. Simul tunc adeſt orthopnœa dicta veteribus Medicis, quando ægri proprio inſtinctu corpus in lecto erigunt, ut faciliùs inſpirare poſſint. Erecto enim corporis ſitu abdominalia viſcera ſuo pondere deorſum ducunt diaphragma, ſícque pectoris dilatationem augent. Notavit hoc *Aretæus*, monens quòd (*a*) *ſedere volunt laborantes; ad ſpiritum ducendum corpus rectum ſtatuitur; ad id enim hic ſitus aptiſſimus eſt.* Deſignat ergo erecta illa reſpiratio ſemper impedimentum in pulmone liberum ſanguinis tranſitum tollens; atque inde patet ratio, quare *Hippocrates* dixerit,(*b*) *Quòd ſi dum morbus viget, ægrotus velit reſidere, hoc in omnibus quidem acutis morbis, malum; in pulmonis verò inflammationibus peſſimum eſt.* Ubi enim morbi decreſcunt, minimè malum ſignum eſt, ſi in lecto reſidere velint ægri, tunc enim increſcentibus viribus, & fatiſcente morbo, jugem decubitum faſtidiunt. Verùm in morbi vigore ſemper moleſtam anxietatem, ob difficilem ſanguinis per pulmones tranſitum, deſignat.

Quia autem in hoc morbo diſtentis vaſis ſanguineis comprimuntur vaſa aerea pulmonis; veſicularum, in quas bronchia deſinunt, latera ad ſe mutuò affricantur, unde irritans & continua ferè tuſſicula, quæ augetur, dum morâ & calore inſpiſſatus mucus (naturaliter internam pulmonum ſuperficiem obliniens), neque ob impeditam reſpirationem facilè averrendus, in his locis colligitur, utì ex ſectione cadaveris peripneumoniâ defuncti modò memoratâ patet. Plerumque tunc ſimul adeſt ingratus in pectore ſtrepitus, qui fit vel ab acri muco hîc collecto, irretito; vel à veſiculis pulmonum ſiccis, híncque crepitantibus inſtar corii arefacti, dum inſpirando extenduntur. Simile quid indicare videtur *Hippocrates*, dum de pulmone in latus decumbente agit; ubi tunc talia ſymptomata enumerat, quæ peripneumoniæ optimè conveniunt, atque poſtea addit ſequentia, (*c*) *Sanguis velut corium ſtridet, & r.ſpirationem prohibet.* In Œconomia *Foëſii* (*d*) autem alio modo legitur hic textus, & pro τὸ αἷμα ponitur τὰ ςήθεα; túncque ſenſus foret: *pectus velut corium ſtridet.* Neque ratione carere hanc emendationem docet alter *Hippocratis* locus, ubi ſequentia habentur: (*e*) *Quum pulmo caloris plenus intumuerit; vehemens duráque tuſſis detinet, & orthopnœa; confertim reſpirat, crebrò anhelat, tumeſcit, nares expandit, ut equus ex curſu, & linguam frequenter exſerit, & pectus ei modulari videtur* (καὶ τὰ ςήθεα αὐτοῦ ἀείδειν δοκέει), *& gravitas ineſſe.*

CALIDA autem eſt reſpiratio in peripneumonicis, utì manifeſtè percipiunt illi, qui hoc morbo decumbentium curam gerunt. In febre ardenti, prout ad §. 739, dictum fuit, quandoque tantus circa vitalia viſcera æſtus adeſt, ut ipſum aerem exſpiratum incendere videatur: ſed & notatum fuit ad §. 741, febrim ardentem ſæpe in peripneumoniam tranſire. Plures autem in peripneumonia cauſæ concurrunt, quæ faciunt, ut aer inſpiratus plurimùm caleſcere debeat. Pulmo enim infarcitur rubrâ craſſiſſimâ ſanguinis parte, quam calori concipiendo & conceptum diu retinendo aptiſſimam eſſe novimus: per vaſa pulmonis nondum im-

(*a*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. 1. pag. 10. 11.

(*b*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. xx. Charter. Tom. VIII. pag. 603.

(*c*) De Morb. Lib. II. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag 575.

(*d*) In voce μάσθλης.

(*e*) De Morb. Lib. III. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 585.

pervia, ſed à vicinis obſtructis & tumentibus anguſtata, celerrimè trajiciuntur humores, unde majorem calorem naſci debere, in *Commentariis* §. 382. n°. 6; & in caloris febrilis Hiſtoria, demonſtratum fuit. Accedit, quòd immeabili ſanguine turgens pulmo ſatìs explicari nequeat, adeóque minor copia aeris ſingulis inſpirationibus hauriri poſſit. Ex quibus omnibus ſimul intelligitur ratio, quare calidiſſimus percipiatur aer exſpiratus in peripneumonicis. Unde (*a*) *Spiritum crebrum & calidum* inter effectus hujus morbi numeravit *Hippocrates*; utì & *Galenus* (*b*) pluribus in locis; idémque ſimiliter notavit (*c*) *Aretæus*.

SANGUINIS VENOSI ANTE AURICULAM ET COR DEXTRUM, &c. Cùm enim cor dextrum ſe evacuare libere nequeat per pulmonis vaſa obſtructa & inflammata, ſanguis venoſus, à toto corpore redux, ſtagnare incipiet in venoſis magnis receptaculis ante cor dextrum; adeóque, dum pergunt arteriæ adferre ſanguinem, neque venæ reducere poſſunt, omnes partes capitis externæ & internæ ſanguine diſtendentur; unde rubor faciei, oculorum, &c, intelligitur. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 807, de hac re dicta fuerunt: ubi ſimul ratio data fuit, quare potiùs in his partibus, quàm in aliis, hæc phœnomena appareant. Inter peripneumoniæ ſigna (*d*) *ruborem in facie* poſuit *Hippocrates*; & reliqui veteres Medici Græci, dum hunc morbum deſcribunt, ſimilia dixerunt. Sic inter ſigna diagnoſtica peripneumoniæ (*e*) *genas rubras* numerat *Trallianus*. Dixit *Aretæus*, (*f*) *rubeſcit facies, ſed malæ præcipuè...... Venæ temporum vel etiam colli elatæ apparent.* Addidit autem & aliud phœnomenon, nempe (*g*) τὰ λευκὰ τῶν ὀφθαλμῶν λαμυρώτατα καὶ πίονα, quod in verſione ſic redditur: *oculorum album nitidiſſimum ac pingue eſt.* Videtur autem Interpres legiſſe λαμπρότατα, ac ſi oculi puriſſimi in hoc morbo niterent, ut pingui quodam inuncta corpora ſolent. Verùm impedito libero reditu ſanguinis venoſi à capite omnia turgent, ſolent alba oculorum rubeſcere, & oculi prominere, ſícque torvum potiùs vultum exprimunt ægri (vide §. 773. n°. 4.): cui ſententiæ favet ipſa vocis λαμπρότατα propria ſignificatio, λάμυρος enim de protervo homine, & ultra modum audaci dici ſolet. Ingenioſa etiam videtur conjectura, λαπυρώτατα legendum voluit, túncque ſignificaret, humidiſſimos oculos eſſe (*h*), utì in *Editione Oxonienſi* habetur. In peſſimis enim morbis oculi ſæpe involuntariis lacrymis madent. Si autem conſiderentur illa, quæ in *Commentariis* §. 734, habentur de notandis in ægrorum oculis, apparebit, ſatìs veroſimile eſſe, per pingue illud (πίονα) intelligi tenuem & albam pelliculam, quæ in lethalibus morbis toties ægrorum oculos deturpat. Pulchre hæc omnia confirmari videntur illis, quæ apud *Æginetam* leguntur, ubi de peripneumonia agit. Sic autem habet, (*i*) *Genæ itaque in his rubræ apparent, & oculi intumeſcunt, ſupercilia deorſum nutant, & corneæ* (κερατοειδεῖς) *ſubpingues apparent*, dum nempe tali pelliculâ obfuſcantur.

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 588.

(*b*) De Præſagit. ex pulſib. Lib. IV. cap. II. Charter. Tom. VIII. pag. 297. Confer. De Loc. affect. Lib. II. cap. V. Charter. Tom. VII. pag. 419. Ibid. Lib. IV. cap. XI. pag. 475.

(*c*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 10. 11.

(*d*) Lib. de intern. Affection. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 643.

(*e*) Lib. V. cap. II. pag. 241.

(*f*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 11.

(*g*) Ibidem.

(*h*) Ibid. de Aretæi ſtylo, & locis ſuſpect. pag. 361.

(*i*) Lib. III. cap. XXX. pag. 40.

TANDEM SUFFOCANS, INEXPLICABILI CUM ANXIETATE ET DELIRIO MORS. Dum nempe pulmo adeo ſanguine immeabili infarctus eſt, ut aerem inſpiratum admittere nequeat, ſimúlque tanta reſiſtentia naſcitur cordi dextro, ut nihil ampliùs ſanguinis exprimere poſſit; unde quies cordis, & mors. Quantam autem priùs anxietatem patiantur miſeri, colligi poterit ex illis quæ §. 631, dicta fuerunt. Quare autem delirent tales ægri, in *Commentariis* §. 807, explicatum fuit. Videantur & illa, quæ ad §. 774, de hac re dicta ſunt; ubi demonſtratum fuit, phrenitidem peripneumoniæ ſuccedere, ſed lethalem. Accidit tamen quandoque paulò ante mortem, ut nullam ampliùs anxietatem ſentiant ægri; verùm extrema frigida, ungues lividi, pulſus parvus, celerrimus, & intermittens, ſatìs docent peritum Medicum, mortem inſtare, utì optimè monuit (*a*) *Aretæus*.

Quando autem, cur, & cum quibus ſymptomatibus hic morbus in mortem abeat, poſtea adhuc latiùs ad §. 848, dicetur.

§. 827. SI tale malum (826) utrumque pulmonem ſimul, & validè infecerit, erit cita, & inſuperabilis mors; quum nullo remedio antiphlogiſtico juvari natura queat (confer 386, & 395, ad 402.).

Ut vita perennet, requiritur, ut ſanguis ex corde dextro per pulmonem in cor ſiniſtrum venire poſſit; ubi ergo utrumque pulmonem ſimul valida inflammatio prehendit in finibus arteriæ pulmonalis, tollitur ille ſanguinis per pulmonem tranſitus, adeóque brevì actum erit de vita. Et licèt in morbi hujus initio, pluribus vaſis obſtructis, quædam adhuc pervia manſerint, patet ſatìs ex antè dictis à tumentibus vicinis inflammatis eadem omni momento magìs magíſque anguſtari debere, donec tandem omnis via intercipiatur. Quidquid enim ſanguinis adhuc per pulmonem tranſire potuerit in cor ſiniſtrum, illud per aortæ ramos propulſum in venas redibit ad cor dextrum, atque denuo per pulmonalem arteriam, in plurimis locis jam immeabili ſanguine infarctam, tranſire non poterit integre, ſed craſſiſſima pars, rubra nempe, ad hæc obſtacula ſiſtetur, & obſtruentem molem augebit omni momento, unde evidenter patet, citam & inſuperabilem mortem exſpectandam eſſe.

Neque multùm ſperari poſſe ab optimis remediis, licèt ſimul & ſemel animosè adhibitis, patebit, ſi perpendantur ſequentia. Sola curatio inflammationis, quæ hìc ſperari poſſet, eſt illa, quæ reſolvendo fit; ſuppuratio enim, dum uterque pulmo ſimul & validè inflammatus fuerit, locum habere nequit, cùm omnia ſymptomata augeantur, quando inflammatio in ſuppurationem tranſit (vide §. 387.); adeóque ſuffocaretur æger, antequam ad maturationem perduci poſſet ingens talis in utroque pulmone abſceſſus. Multò minùs ſervari poterit æger, dum poſt validam pulmonis utriuſque inflammationem gangræna ſequitur, de qua re nemo dubitat. Sed ut reſolutio inflammationis obtineri poſſit, requiritur inter alias conditiones (vide §. 386.), ut cauſa obſtruens non nimis ſolidata fuerit, obſtructio parva ſit in arteriis ſanguineis, vel in initiis lymphaticorum, canales mobiles, diluens vehiculum advehi poſſit, &c. Verùm omnia potiùs contraria in valida peripneu-

(*a*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II, cap. 1. pag. 11.

monia obtinent : cùm enim omni momento vitæ, ſanguis ex cordis dextri cavo trajici debeat per arteriam pulmonalem, ſingulis cordis ictibus magìs conſolidabitur obſtruens materia, liquidiſſimâ ejus parte per ultimos fines arteriæ pulmonalis tranſpreſsâ; ſimúlque eadem de cauſa obſtruentes moleculæ in majores convergentium vaſorum anguſtias urgebuntur, adeóque diſtentiſſimis vaſis obſtructis tolletur illorum mobilitas. Verùm magna difficultas adeſt, ut diluens vehiculum ſubminiſtrari poſſit: omne enim aquoſum, ſive potatum, ſive balnei, vaporis, clyſmatis, &c, ſpecie applicatum, venis recipitur, adeóque ad cor dextrum deferetur: verùm illud non poterit miſceri immeabili ſanguini, dum magnam partem canalium obſtructorum occupat infarctus ſanguis, unde per vaſa adhuc pervia tranſibit in cor ſiniſtrum, ſícque debilem vitam in peſſimo hoc morbo utcumque ſuſtinebit. Sed ſi conſideretur, per eadem augeri quantitatem liquidi per pulmones trajiciendi, patebit, & augeri debere celeritatem motûs, cùm plurimis vaſis obſtructis per pauca adhuc aperta eodem tempore moveri debeat pulſum ex corde dextro liquidum, adeóque iterum aderit blandæ reſolutionis impedimentum, cùm ad hanc requiratur ſedatus humorum motus, utì ad §. 386, demonſtratum fuit.

Si jam conſiderentur quatuor indicationes curatoriæ, ad reſolutionem inflammationis obtinendam requiſitæ, quæ §. 395, enumeratæ fuerunt, & ſequentibus paragraphis fuſiùs explicatæ, patebit, in hoc caſu illas perfici non poſſe. Tenerrimorum enim pulmonis vaſculorum læſio omni momento augebitur, dum cor pergit, quamdiu vita durat, urgere loca obſtructa, & impetus liquidi corde expulſi directè in vaſa obſtructa adeo propinqua agit. Quàm difficile ſit materiæ obſtruenti fluiditatem conciliare in hoc morbo per diluens vehiculum, ſtatim vidimus. Venæ-ſectio larga, efficaciſſimum in morbis inflammatoriis remedium, dum & impetum & copiam liquidi vitalis minuit, ſícque vaſis oſcillationes elaſticas reſtituit, atque hoc effectu præſtat, ut inflammata vaſa repellant obſtruentes moleculas ex anguſtiis conniventium vaſorum in majores ramos, parùm etiam in hoc caſu prodeſſe poterit. Tollitur enim ſic ille ſanguis, qui adhuc per pulmonem tranſire potens vitam ſuſtinuerat, & quantúmcumque etiam minuatur ſanguinis copia, omne, quod ſupereſt, tamen per pulmonem tranſire debet: hinc nec revulſio hîc locum habere poterit, quæ tanti uſûs eſt in reliquis inflammationibus curandis, neque retropulſio materiæ inflammatoriæ obſtruentis ex anguſtiis minorum vaſorum in majores truncos (vide §. 400.) hîc exſpectari poterit: obſtat enim arteriarum pulmonalium plenitudo, dum uterque pulmo ſimul & validè inflammatus eſt, & cordis valvulæ regreſſum ſanguinis contenti in truncum arteriæ pulmonalis impediunt. Laxatio autem vaſorum per balneum vaporis, à quo multùm boni ſperatur meritò in hoc morbo, dum curabilis eſt, in hoc caſu vix locum habere poterit, dum tantis anguſtiis premuntur tales ægri, ut lintea aquâ calidâ madentia ori & naribus applicata ferre nequeant. Patet ergo, citam & nullâ Arte ſuperabilem mortem inſtare, dum uterque pulmo ſimul & validè inflammatus fuerit, hærente malo in arteriæ pulmonalis ramis.

§. 828. AT ſi parvum in uno pulmone locum infeſtat, nec cauſas validas habet, aliqua, nec tamen certa, ſpes eſt curari bene poſſe.

Docuerunt injectiones Anatomicæ, arteriæ pulmonalis ramulos per pulmonem diſperſos pluribus anaſtomoſibus jungi inter ſe variis in locis, atque idem etiam in arteria bronchiali verum eſt: quinimo & rami arteriæ bronchialis cum ramis pulmonalis arteriæ pluribus in locis uniuntur, utì ad §. 823, dictum fuit. Unde ſi in alterutro pulmone parvus tantùm locus inflammatus fuerit, non erit illico tantum periculum, cùm ſanguis, per obſtructa loca tranſire non potens, per vicina aperta ſatìs commodè tranſmittitur. Neque in hoc caſu numerus vaſorum obſtructorum comparatus cum illis, quæ adhuc pervia ſunt, tantam differentiam facere poterit, ut requiratur inſigne velocitatis augmentum ad continuandum ſanguinis ex corde dextro per pulmones in cor ſiniſtrum tranſitum. Patet ergo, in tali caſu ſpem curæ ſupereſſe, neque certam tamen, cùm nata in pulmonis parvo etiam loco inflammatio tam facilè ad vicina propagetur, utì §. 825, dictum fuit.

§. 829. INDE (824, ad 829.) ſigna diagnoſtica, & prognoſtica, utcumque hauriri poſſunt; maximè ſi conſideremus, exitus eſſe ut inflammationis (386, ad 393.); unde etiam ſtatus accipit vario durationis tempore varios, ita ut abeat in ſanitatem, alium morbum, mortem.

Quæritur jam, quibus ſignis cognoſci poſſit morbus hic præſens, & diſtingui ab aliis pectoris morbis. Cauſæ prægreſſæ §. 824, enumeratæ, & effectus obſervati §. 826, deſcripti, omne hîc dubium facilè tollent. Febris prægreſſa & comitans diſtinguit peripneumoniam ab aſthmate convulſivo, cum quo morbo plurima ſigna communia habet. Unde videtur *Galenus* aptam hujus morbi diagnoſin deſcripſiſſe ſequentibus: (*a*) *Quum verò ſpirandi difficultati cum anguſtia & gravitate acuta febris ſimul accedit, is affectus inflammatio pulmonis eſt.* In progreſſu tamen morbi, dum vix ampliùs quid ſanguinis per pulmonem tranſprimi poteſt, pulſus ſæpe exilis & mollis adeo eſt, ut incautos fallere poſſit: accedit plerumque tuſſicula ſuffocans, rubor faciei, oculorum, & reliqua §. 826, enumerata. Inter effectus autem inflammationis, §. 382, deſcriptos, erat & dolor punctorius, dum diſtentorum vaſculorum fibræ rupturam minitantur; verumtamen non videtur ſemper dolor talis acutus hunc morbum comitari. Unde de peripneumonia dixit *Celſus*, (*b*) *Id genus morbi plùs periculi quàm doloris habet.* Internam pulmonis ſuperficiem, quæ aeri inſpirato contigua eſt, ſenſiliſſimam eſſe novimus, dum à minimo heterogeneo per tracheam illapſo ſuffocans ferè tuſſis naſcitur; & in catarrhis exaſperatâ hâc ſuperficie internâ pulmonis moleſtus ſæpe dolor percipitur. Verùm ipſa pulmonis ſubſtantia inflammata ponderis gravantis & anxietatis potiùs, quàm doloris, ſenſum facere videtur. Numquid in

(*a*) De Loc. affect. Lib. IV. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 475.

(*b*) De Medicin. Lib. IV. cap. VII. pag. 212.

phthiſicis totus pulmo purulentâ labe conſumitur, abſque multo dolore? Interim tamen pro varietate loci affecti in ipſo pulmone hîc aliqua diverſitas obtinere poterit. Si enim inflammatorius tumor, neque admodum magnus, ſuâ mole elevet & diſtendat internam pulmonis membranam, quæ aeri inſpirato contigua eſt, poſſet in illo loco moleſtus dolor adeſſe. Ubi autem magna pars pulmonis inflammata eſt, ob denegatum ſanguinis per pulmonem tranſitum, ſícque impeditum ſanguinis venoſi ab encephalo reditum, hebetes redduntur ægri, neque dolorem percipiunt. Dum autem pulmo pleuræ in quibuſdam locis accretus eſt, utì frequenter in cadaveribus diſſectis obſervatur, poſſet ab inflammato pulmone diſtrahi pleura, ſícque acutus ſimul in pectore dolor percipi. Ita etiam dum pulmo turgens immeabili ſanguine & mole auctus mediaſtinum premit & diſtrahit, dolor adeſſe poterit; quod videtur notaſſe *Hippocrates*, ubi ſub nomine *pulmonis repleti* deſcribit peripneumoniam, ſic enim habet: (*a*) *Tuſſis detinet, orthopnœa & anhelatio, ... dolor acutus pectus & ſcapulas vexat.* Et alio in loco, de pulmonis eryſipelate agens, illum ſanguinem in ſe trahere dicit, (de qua re ad §. 826, dictum fuit), atque dein addit ſequentia: (*b*)*Quum autem traxerit, febris acuta ex ipſo oritur, & tuſſis ſicca, plenitudo in pectore, dolor acutus in anterioribus & poſterioribus partibus, præcipuè verò ad ſpinam.* Et paulò pòſt de ſuppurato pulmonis tuberculo agens dicit, (*c*) *Quamdiu quidem adhuc crudum fuerit, tum dolorem tenuem, tum tuſſim ſiccam excitat; poſtquam verò maturuerit, anteriore & poſteriore parte acutus dolor oritur.* Maximè enim turget maturus & jamjam rumpendus abſceſſus, adeóque ſuâ mole vicinas partes diſtrahit. Ubi jam pleuritidi ſuccedit peripneumonia, vel unà cum locis intercoſtalibus inflammatur & pulmo, quem morbum *Pleuroperipneumoniam* vocare ſolent Medici, acutus dolor adeſt; verùm ille tunc non oritur ab ipſa pulmonis inflammatione, utì facilè patet.

Concludere igitur licet, dolorem acutum non eſſe de natura hujus morbi, illúmque ſæpius abeſſe, ſed ponderis gravantis ſenſum, & anxietatem magnam, potiùs hunc morbum comitari, cum obtuſo quandoque dolore, neque admodum valido. Suffragantur huic opinioni Obſervata in decumbentibus hoc morbo, & veterum Medicorum teſtimonia. Ita *Aretæus* deſcribens Peripneumoniam dicit, (*d*) *Hæc eſt ægritudo ea quam* περιπνευμονίαν *vocamus, Latini pulmoniam dicunt, vomica* (inflammatio) *ſcilicet pulmonis, quam acuta febris comitatur; quibus accidit thoracis gravitas, doloris carentia* (ἀπονίη), *ſi ſolus pulmo inflammatur; quippe qui naturaliter doloris immunis ſit, ... at ſi quæpiam ex membranis eum ambientibus, & ad pectus deligantibus, inflammatur, adeſt tunc & dolor.* Ita etiam (*e*) *Trallianus* & (*f*) *Ægineta* dum hunc morbum deſcribunt, nullam doloris mentionem faciunt, ſed gravitatem & tenſionem in thorace percipi monent. *Aëtius* verò ſequentia habet: (*g*) *Peripneumonia inflammatio eſt pulmonis cum febre acuta. Conſequitur autem affectos thoracis gravitas abſque dolore. Quòd ſi pelliculæ ipſius, quæ cum thorace ſecundùm longitudinem ipſius*

(*a*) De Morb. Lib. II. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 574.
(*b*) Ibid. Lib. I. cap. VIII. pag. 540.
(*c*) Ibidem.
(*d*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 10.
(*e*) Lib. V. cap. I. pag. 241.
(*f*) Lib. III. cap. XXX. pag. 40.
(*g*) Tetrabibl. II. Serm. IV. cap. LXVI. pag. 518.

ſunt connexæ, ſint inflammatæ, etiam dolorem percipiunt. Et *Aurelianus* ſummatim enumerans ſigna hujus morbi dicit, (*a*) *Sunt hæc, febres acutæ, ſpirationis celeritas ac difficultas, tuſſicula, atque ſputorum varia emiſſio, gravatio ſine ullo dolore, aut cum parvo, præfocationis ſenſes.*

An verò in uno pulmone tantùm inflammatio hæreat, an autem in utroque, docebit tenſionis & gravitatis perceptio in uno vel utroque thoracis latere. Symptomatum autem magnitudo docebit variam inflammationis intenſitatem & extenſionem. De hac re ſequentia apud *Hippocratem* habentur ſigna diagnoſtica: (*b*) *Peripneumonicis, quibus tota lingua alba ac aſpera fit, ambæ pulmonis partes inflammatæ ſunt; quibus verò dimidium, una, juxta quam apparet. Et quibus ad unam claviculam dolor fit, his ſuperna pulmonis ala unà ægrotat; quibus autem ad ambas claviculas dolor fit, ambæ ſupernæ pulmonis alæ ægrotant; quibus juxta mediam coſtam, media; quibus verò ad diſcriminationem* (diaphragma, πρὸς τὴν διάταςιν) *inferna; at totam unam partem dolentibus, omnia juxta hanc partem ægrotant.*

Ex illis autem, quæ §. 827. 828, dicta fuerunt, patet, prognoſin ſemper docere periculum in hoc morbo, quandoque & mortem citam & inſuperabilem. Reliqua verò, quæ ad prognoſin pertinent, quatenus varias mutationes hujus morbi ſpectant, meliùs tradentur, dum ſingulatim hæ conſiderabuntur in ſequentibus. Simul enim hîc congerere omnes illas regulas prognoſticas repugnaret ordinatæ doctrinæ. Cùm enim peripneumonia ſit pulmonis inflammatio, omnes exitus inflammationis ſequi poterunt, & pro illorum diverſitate, duratione, &c, prognoſis plurimùm variat. Poſtea adhuc §. 847, de prognoſi quædam dicenda erunt.

Cùm autem peripneumonia, utì & quivis alius morbus, tres tantùm exitus habere poſſit, in ſanitatem nempe, alium morbum, & mortem, operæ-pretium erit videre, quomodo & quibus cum phœnomenis in hos exitus tendat ille morbus. Ita enim ex his fideli Obſervatione cognitis ſtabiliri poſſunt indicationes curatoriæ, per quas juvamus & promovemus ſalutaria illa naturæ molimina, per quæ morbus in ſanitatem terminatur felici exitu: contra verò avertimus, quantùm per Artem hodie cognitam licet, illa, quæ apparent, dum peripneumonia in mortem tendit; & conamur dirigere ad loca minùs periculoſa materiæ morboſæ metaſtaſes, per quas peripneumonia in alium morbum deſinit.

§. 830. SANATUR 1°. Reſolutione benignâ; ſi temperies laxa, humor blandus, viſcoſitas non nimia, pars affecta bronchialis, vel pulmonalis non magna. 2°. Sputo cito, libero, copioſo, flavo cum pauco ſanguine miſto, ſatìs craſſo, dolorem ſedante, reſpirationem emendante, pulſum ampliorem & pleniorem reddente, in album blandum citò mutato; id fit, ſi ſedes mali inprimis eſt bronchialis arteria, aut pulmonalis non valde magna. 3°. Alvi fluxu bilioſo, levante, & ſimilia ferè, ac ſputa deſcripta, ejiciente. 4°. Urinâ copiosâ, craſsâ, hypoſtaticâ, levante, cum ſedimento primò rubro, ſenſim albeſcente, ante ſeptimum diem emiſsâ.

(*a*) Acutor. Morbor. Lib. II. cap. XXVII. pag. 139.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCC. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

Atque tum reſpiratio adeſt facilis, febris mitis & boni moris, ἀδιψία calor, humiditas, laxitas, mollities, æquales toto corpore.

1°. Quando agebatur §. 594, de illo febris exitu, quo in ſanitatem terminatur, notatum fuit, illud duplici modo fieri poſſe. Vel enim febris ipſius cauſa materialis ſic ſubigebatur, ut mobilis reddita inſenſibili evacuatione difflaretur de corpore, vel omni modo ſanis humoribus aſſimilata cum illis abſque ullo impedimento circulationis æquabilis per vaſa flueret. Hæc autem vocabatur reſolutionis via, de qua in Hiſtoria inflammationis §. 386, dictum fuit. Talis benigna reſolutio in peripneumonia curanda maximè optabilis foret, per quam nempe reducto fluore concreti, & motu ſtagnantis, ſolvitur pulmonum inflammatio. Verùm hæc reſolutio ſemper obtineri nequit, cùm ad illam requirantur (vide §. 386.) inter alias conditiones motus ſedatus, minor compactio obſtruentis cauſæ, obſtructio parva, & canales mobiles. Unde notatur in textu, quòd in laxæ temperiei hominibus hic peripneumoniæ exitus inprimis obtineat. Facilè enim tunc dilatanda vaſa permittunt, ut obſtruentes moleculæ, per vim vitalis liquidi à tergo urgentis, per ultimas arteriarum anguſtias tranſprimantur in venas. Hinc etiam aliâ occaſione ad §. 386. 588. 683, monitum fuit ex *Hippocrate*, quòd (a) *corpora exercitata ac denſa, citiùs à pleuriticis & peripneumonicis morbis pereunt, quàm in exercitata.* Et exercitata corpora citiùs à pleuriticis & peripneumonicis morbis pereant, quàm non exercitata. Verùm potiſſimùm reſolutio illa ſperari poterit, ſi in bronchiali arteria malum hæreat, tunc enim per pulmonalem arteriam ſatìs expeditus adhuc manet ſanguinis tranſitus, adeóque non tantus metus eſt, ne fiat inſignis adeo acceleratio ſanguinis per vaſa libera, cùm proportionalis tantùm ſanguinis copia ad pulmonis molem per bronchialem arteriam moveatur, per pulmonalem verò arteriam omnis totius corporis ſanguis tranſire debeat illo tempore, quo per reliquas corporis partes ſemel circuitum ſuum abſolvit. Cùm autem, utì §. 825, dictum fuit, arteriæ bronchiales inflammatæ contiguos ipſis fines arteriæ pulmonalis comprimant, raro poterit in arteria bronchiali inflammatio adeſſe, quin ſimile quid etiam in pulmonali arteria contingat, unde dicitur in textu, tunc reſolutionem exſpectari poſſe, *ſi pars affecta bronchialis, vel pulmonalis, non magna.* Si enim ſupponatur, magnam arteriæ pulmonalis partem inflammatam eſſe, cor dextrum urgebit continuò loca hæc inflammata, & exprimet tenuiſſimam partem (vide §. 826.), adeóque nimia viſcoſitas conciliabitur maſſæ obſtruenti, ſimúlque augebitur motûs velocitas per vaſa adhuc pervia, ergo deficient conditiones ad benignam reſolutionem requiſitæ. Verùm dum parva pars arteriæ pulmonalis inflammata eſt, cùm plurimis anaſtomoſibus rami inter ſe communicent, fieri poterit, ut non multùm inde impediatur ſanguinis per pulmonem tranſitus.

Alter modus, quo febris in ſanitatem terminabatur (vide §. 594.), erat, quando materies morbi per vim febris ſubacta quidem & mobilis reddita fuerat, nondum tamen ſimul ſic mutata, ut abſque impedimento æquabilis circulationis cum humoribus ſanis per vaſa fluere poſſet, neque etiam adeo diſſoluta, ut inſenſibilis perſpirati ſpecie expelli queat de corpore. Requirebatur ergo ad ſanitatis reſtitutionem, ut ſenſibili quâdam evacuatione exiret. Idem & in peripneumoniæ

(a) Coac. Prænot. n°. CCCXCVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

felici in ſanitatem exitu contingit, & longè frequentiùs ille morbus hoc modo tollitur, quàm benignâ reſolutione. Videndum ergo eſt ex fideliſſimis veterum inprimis Medicorum Obſervatis, per quas vias natura moliatur materiæ morbóſæ exitum in hoc morbo; de qua re ſequentibus hujus paragraphi numeris jam agendum erit.

2°. Ut & talis peripneumoniæ in ſanitatem exitus ſperari poſſit, iterum ſupponitur, ſedem mali eſſe debere bronchialem arteriam aut pulmonalem non valde magnam: ratio ex modò dictis patet.

Sputa in hoc morbo tantì fecit *Galenus*, ut comparaverit urinarum ſedimentis, quæ in morbis acutis coctionis materiæ morboſæ, & expulſionis ejuſdem, fideliſſima ſigna toties exhibent, utì in febrium Hiſtoria dictum fuit. Ita autem habet: (*a*) *Sic peripneumonicis & pleuriticis affectibus ea, quæ propriè ſputa vocantur, urinarum ſedimentis aſſimilantur: nihil verò omnino exſpuere, ſed tuſſim tantummodo ſiccam habere, tale quiddam eſt, quale in urinis extremè crudum, quod aquoſum nominamus*, &c. Nec mirum hoc eſt, cùm à parte affecta in hoc morbo, pulmone nempe, directè veniant ſputa.

Tota enim aerea pulmonis ſuperficies muco lubrico madet, à ſanguine arterioſo ſecreto, videtúrque inprimis arteria bronchialis huic ſecretioni ſervire, cùm illa pulmonis ipſius ſubſtantiæ proſpiciat; arteria verò pulmonalis ſanguinem, ipsâ pulmonis fabricâ & aere inſpirato mutandum in uſus communes totius corporis, gerat. Ubi ergo fines arteriæ bronchialis inflammati ſunt, impetu ſanguinis à tergo urgentis ſenſim videntur propelli poſſe moleculæ obſtruentes, per tenera hæc & facilè dilatanda vaſa, donec per illorum extremos fines exeant in cavum aereum pulmonis, ſícque unà cum ſecreto hîc muco per ſputa educantur. Facilè autem patet, ſic reſolutam eſſe obſtructionem, quæ priùs adfuerat; ſed & ſimul tunc ſic dilatata eſſe vaſa hæc, ut craſſiores tranſmittant humores. Plurima autem confirmant ſic dilatari poſſe extremos horum vaſorum fines, ut tranſmittant craſſiores moleculas. Hæmoptoe enim quandoque per anaſtomoſin fit, utì poſtea dicetur in capitulo *de Phthiſi*, longè minùs periculoſa, quàm dum eroſis vel ruptis fit vaſculis. Sic videmus in coryza, dum membrana interna narium inflammata tumet, ſimilem materiam emungi, flavam nempe, ſpiſſam, cum ſtriis ſanguineis, atque ſimul tunc optimè ſanari hunc morbum. Imò etiam dum pectus catarrhus occupat, ſputis ſimilis materia educitur eodem cum ſucceſſu. Intelligitur ergo, quomodo per ſputa educi poſſit inflammatoria materies, quæ fines arteriæ bronchialis occupabat. Ubi autem in arteriæ pulmonalis finibus idem obtinet, dubitare quis poſſet, an ſanatio morbi per hanc viam poſſibilis foret? Dictum autem fuit ad §. 823, bronchialis arteriæ ramos per anaſtomoſin jungi ramis arteriæ pulmonalis; & injectionibus Anatomicis invenit *Ruyſchius*, (*b*) materiam ceraceam, per arterias adactam, repleviſſe pulmonales veſiculas: licèt enim non monuerit Auctor, per quam arteriam tentaverit injectionem, tamen probabile videtur, per arteriam pulmonalem id factum fuiſſe, cùm & paulò pòſt notet, quòd dum arteriam pulmonalem materiâ ceraceâ impleret, (*c*) *arteria bronchialis ſimul quoque eamdem admittebat*. Præterea pulcherrimis Experimentis probavit celeberrimus *Haleſius* (*b*) in vitulino pulmone viam patere ex arteria pulmo-

(*a*) De Criſib. Lib. I. cap. XVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 402.

(*b*) Catalog. rarior. pag. 134.

(*c*) Ibid. pag. 162.

(*d*) Hæmaſtaticks Experiment. X I. pag. 73, &c.

nali in cavum aereum pulmonis. Adaptaverat enim tubum vitreum arteriæ pulmonali vituli, cui tubo per infundibulum aquam calidam immittebat, ſimúlque follibus aſperæ arteriæ affixis alternatim dilatabat pulmones, ut experiretur, an hoc modo aqua ex pulmonari arteria tranſiret in venas. Mirabatur autem, aquam, per pulmonalem arteriam immiſſam, pleno rivo exire per aſperam arteriam, per venas minimè: cùm autem dubitaret, an fortè, ruptis vaſis, vi facta foret via aquæ, repetitis Experimentis, & in vitulo & in aliis animalibus, didicit, omni cautelâ adhibitâ, abſque ulla vaſorum ruptura aquam tranſire ex arteria pulmonali in bronchia. Serum ſanguinis porcini arteriæ pulmonali ejuſdem animalis immiſſum, dum pulmones aquâ calidâ foverentur, liberrimè in bronchia tranſivit, in venas autem pulmonales non. Quinimo aqua calida, per aſperam arteriam immiſſa, exivit per pulmonalem arteriam, minori tamen celeritate, quàm dum per arteriam pulmonalem in pulmonis bronchia penetrans exiret per arteriam aſperam. Sanguis autem ruber, licèt aquâ nitroſâ dilutus per arteriam pulmonalem immitteretur, non penetravit in pulmonis bronchia.

Ex quibus omnibus videtur, concludi poſſe, inflammatoriam materiam, finibus arteriæ pulmonis hærentem, poſſe exprimi in cavum aereum pulmonis, ſícque hâc viâ peripneumoniam per ſputa ſanari poſſe.

Verùm non quodvis ſputum in hoc morbo prodeſt; utì enim poſtea §. 848, dicetur, ubi deſcribitur, cum quibus ſymptomatibus peripneumonia in mortem abeat, plura ſputorum genera obſervantur, quæ peſſimum omen præbent. Videndum ergo eſt, quaſnam dotes habere debeat ſputum, ut ſanatio peripneumoniæ inde exſpectari poſſit.

Debet eſſe *citum, liberum, copioſum, flavum cum pauco ſanguine miſtum, ſatìs craſſum, in album blandum citò mutatum.* Cùm enim per hanc evacuationem periculoſiſſimus hic morbus in ſanitatem terminari debeat, in ipſo morbi initio ſputum prodire oportet: poſtquam enim morbus per aliquot dies duravit, juſtus metus eſt, ne inflammatio in ſuppurationem tranſeat; quo facto poſtea ſputum purulentum prodeſſe poteſt, utì §. 836, dicetur, verùm tunc peripneumonia non terminata fuit in ſanitatem, ſed in alium morbum, vomicam nempe pulmonis, tranſivit; de qua re hìc non agitur. Debet autem eſſe liberum, id eſt, facile, & abſque multa moleſtia per tuſſim educi; cùm valida & ſicca tuſſis pulmonem inflammatum irritet peſſimè, ſimúlque deſignet, nec præſtò eſſe materiam educendam per ſputa, & pulmonem in vaſis ſanguineis inflammatum & tumentem arctare & comprimere bronchia. Unde *Hippocrates* dixit, (*a*) *at ſputum in omnibus doloribus, pulmonem & coſtas obſidentibus, celeriter ac facilè exſpui oportet:* (*b*) *namque ſi multò poſt doloris initium flavum exſpuatur, aut fulvum, aut quod multam tuſſim excitet, ... deterius eſt*, &c. Et paulò pòſt habet ſequentia, (*c*) *Sputum verò flavum mixtum cum pauco ſanguine, in peripneumonicis, ſi inter initia edatur, ſalutare eſt & valde confert; ſi verò ſeptimo die, vel etiam ſeriùs procedat, ſecuritatis minùs eſt.*

Copioſum autem debet eſſe, ut omnis morbi materia evacuetur integre, ali-

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XLIII. Charter. Tom. VIII. pag. 640. Confer. Coac. Prænot. nº. CCCXC. Charter. Ibid. pag. 874.

(*b*) Ibid. Sentent. XLV. pag. 641. Confer. Coac. Prænot. nº. CCCXC. pag. 874.

(*c*) Ibid. Sentent. L. pag. 644.

ter enim irritum naturæ conamen indicat, quod in omnibus evacuationibus materiæ morboſæ pro malo omine habetur, utì aliâ occaſione ad §. 587, ubi de criſi agebatur, dictum fuit. Unde etiam videtur *Hippocrates* monuiſſe ſequentia: (*a*) *Qui in peripneumoniis ſiccis pauca concocta educunt, metuendi ſunt.* Cùm autem per dilatata finium arterioſorum extrema, in cava bronchiorum hiantia, exeat morbi cauſa materialis, ſimul ob eamdem cauſam & major humorum quantitas per dilatata vaſa exibit, unde ſputorum augebitur copia.

Laudatur autem, utì ex locis modò allegatis patet, ſputum flavum cum pauco ſanguine miſtum, dum nempe lituræ ſanguineæ per flava hæc ſputa apparent diſperſæ; quod imperitos ſæpe terrere ſolet, cùm tamen optimum in hoc morbo ſignum ſit. Metuunt enim, ne pulmonalia vaſa rupta undatim brevì ſanguinem effunderent: verùm videtur illud ſanguineum in ſputis tunc adeſſe, quia rubræ ſanguinis moleculæ, vel in ultimis arteriolis ſanguineis hærentes immeabiles, vel minora vaſcula per errorem loci (vide §. 118.) ingreſſæ, ſenſim per dilatata vaſa protruſæ, tandem per extrema arteriolarum in cava bronchiorum hiantia exprimuntur. Unde optimè in pulmonis morbo *Celſus* ſequentia monuit, (*b*) *Neque inter initia terreri convenit, ſi protinus ſputum miſtum eſt rufo quodam ſanguine, dummodo ſtatim ſedetur.* Craſſities autem ſputi & color flavus inceptam jam coctionem materiæ morboſæ indicant: (*c*) *Nam ab omni parte inflammat, cui denſum craſſúmque tegumentum non incumbit, in primis quidem* (diebus) *tenuis ſani defluit; concoctâ deinde inflammatione, craſſior & puri ſimilior.* Videtur enim hîc fieri aliquid puri analogum, dum materies inflammatoria, ſenſim ſoluta & mobilis reddita, per extrema arteriolarum orificia in cava bronchiorum tranſiens, ibi colligitur, ſtagnat, ſícque morâ & calore loci, fortè & diſſlatione vel reſorptione partis tenuioris, in album blandum æquabilem humorem mutatur, qui deinde per ſputa educitur. Pus quidem propriè dicendum, utì ad §. 387, dictum fuit, non tantùm conſtat effuſis humoribus à vita ſuperſtite coctis & mutatis, verùm etiam tenerrimis vaſorum, immeabili humore infarctorum, extremitatibus attritis, & unà cum effuſis humoribus in unum homogeneum liquidum mutatis. Interim tamen minimè repugnare videtur, & abſque ſolidarum partium detritu ex humoribus effuſis ſi non eumdem, ſaltem puri analogum humorem fieri poſſe. Quinimò aliâ occaſione in *Commentariis* §. 593, ubi explicabatur quomodo febris, in alium morbum terminata, abſceſſus quandoque faciat, demonſtratum fuit, cauſam materialem febris per febrem ſic ſubigi & mutari poſſe, ut puris analogam naturam acquirat, licèt adhuc cum reliquis humoribus per vaſa fluat. Ubi autem in tali pulmonis loco inflammatio hæret, ut brevis & facilis via mutatis ſic humoribus ſit in bronchiorum cava, per ſputa educuntur potiùs, quàm ut miſti humoribus circulantibus per alias vias exeant de corpore, utì ſequentibus numeris hujus paragraphi dicetur. Patet hinc ſimul ratio, quare laudetur in hoc peripneumoniæ exitu, ſi ſputum in album & blandum citò mutetur, quia tunc perfectiſſima coctio materiæ morboſæ indicatur. Unde & *Galenus*, dum explicat, quare laudaverit *Hippocrates* ſputum in pleuriticis citò excretum, poſtquam præmiſerat illa omnia, quæ modò allegata fue-

(*a*) Coac. Prænot. n°. ccccxvi. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(*b*) De Medicin. Lib. II. cap. viii. pag. 66.

(*c*) Galen. de Loc. affect. Lib. V. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 502.

runt, ſubjungit ſequentia, (*a*) *Crudiſſima namque eſt* (pleuritis) *in qua nihil omnino exſpuitur; ſecundum cruditatis ordinem obtinet, in qua ichores tenues*; *tertium in qua craſſiores, & quartum in qua perfectè cocti apparuerint. At hi ſi circa tertium aut quartum* (diem) *ſubapparuerint, non contingit, morbum ultra ſeptimum diem progredi.* Cocta autem ſputa vocavit *Hippocrates*, (*b*) *quum puri ſimilia exſtiterint.* Talia autem ſputa, cùm & ſatìs craſſa ſint, neque tamen nimiâ viſcoſitate firmiter adhæreant, facilè ſemper educuntur; tenuia autem & ichoroſa ſputa longè difficiliùs. Nam humores, (*c*) *qui aquoſi ſunt & exquiſitè tenues, ſpiritum, qui tuſſiendo extrà mittitur, circumfluunt. Is etenim tamquam manus quædam exiſtit quæ ſurſum craſſos humores ſecum ferat.* Qui catarrho pulmonum laborant, omnes hoc experiuntur; in initio enim morbi ſputa tenuia non niſi moleſtiſſimè educuntur; poſtea verò eadem craſſiora facta facillimè prodeunt.

DOLOREM SEDANTE, RESPIRATIONEM EMENDANTE, PULSUM AMPLIOREM ET PLENIOREM REDDENTE. Solicitam Obſervationem nocentium & juvantium ſummæ utilitatis in curandis morbis eſſe, atque inde firmiſſimas in Praxi Medica regulas hauriri, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 602. n°. 7, dictum fuit; plurimíſque *Hippocratis* teſtimoniis demonſtrari poſſet, quantì hanc Methodum fecerit: unde etiam, ut certi ſimus, profuiſſe ſputorum excretionem, ad hæc attendendum eſt. Cùm enim per ſputa, ſi hâc viâ exitum moliatur morbi materies, tolli debuerit illud, quod libero humorum motui per pulmonem obſtaculum fecerat, patet evidenter, omnia ſymptomata, quæ inde pendebant, pari paſſu debere minui. Si ergo dolor adfuerit, quem tamen non ſemper adeſſe in hoc morbo, præcedenti paragrapho fuit demonſtratum, ille ſedari debet: reſpiratio, quæ ob infarctum priùs pulmonem, híncque minùs explicabilem (vide §. 826.), difficilis erat, debet emendari: cúmque ob denegatum expeditum ſanguinis tranſitum per pulmones cor ſiniſtrum minùs ſanguinis exciperet, adeóque & minorem copiam propelleret per aortam ejúſque ramos, pulſus ſæpe exilis & mollis eſt in hoc morbo; adeóque, reſtituto libero tranſitu ſanguinis per pulmones, pulſus debet amplior & plenior reddi. Omnia hæc ſi comitantur vel ſequuntur ſputorum excretionem, tunc certi ſumus, morbi materialem cauſam hâc viâ expulſam fuiſſe. Unde etiam *Hippocrates*, poſtquam ſputorum bonas maláſque dotes recenſuerat, pro generali axiomate poſuit ſequentia, (*d*) *Omnia autem ſputa mala ſunt, quæ dolorem non ſedant... Omnium autem quum exſcreantur, optima, quæ dolorem ſedant.* Videtur enim ſic indicare voluiſſe, ſputorum colorem varium, ſpiſſitudinem, &c, multùm quidem ad prognoſin facere, interim tamen ſymptomatum morbi levamen, ſputorum excretionem ſequens, omnium certiſſimum ſignum dare, licèt etiam ſputa à modò laudatis conditionibus recederent. Probè memini, me aliquoties vidiſſe in ipſo hujus morbi initio ſputa mucoſa tenacia, ſanguine æquabiliter per totam ſubſtantiam tincta, inſigne levamen attuliſſe non tantùm, ſed & brevì ſanationem ſecutam fuiſſe. In tali autem caſu videtur rubra ſanguinis pars, priùs immeabilis hærens in vaſis inflammatis, per illorum extrema dilatata exiviſſe in bronchia, & per ſputa

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 21.

(*b*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. LXIX. Charter. Tom. XI. pag. 161.

(*c*) Galen. Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. III. text. II. Charter. Tom. XI. pag. 80.

(*d*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LI. Charter. Tom. VIII. pag. 645.

educta fuiſſe, antequam longiori morâ in ſputa cocta mutari potuerit.

3°. Quomodo cauſa materialis peripneumoniæ ſoluta & mobilis reddita per ſputa evacuetur, vidimus. Verùm poterit eadem hæc materia per arteriarum fines in venas tranſire, circulantibus humoribus miſceri, & deinde variis viis expelli de corpore, cùm jam tales dotes habeat, ut abſque functionum læſione reliquis humoribus permiſta manere nequeat. Cùm autem per alvum & urinam illa, quæ inutilia ſunt, & diutius relicta nocere poſſent, ſolemni Naturæ lege expellantur, patet ratio, & per eaſdem vias materiam morboſam ſecedere poſſe. Videtur hanc rem agnoviſſe *Hippocrates*, dum de morbis pulmonem aut latera obſidentibus, agens dicit, (*a*), *Quicumque verò dolores ex his locis neque per ſputorum expurgationes, neque per alvi dejectionem..., ſedantur; eos ſuppurationem concitaturos eſſe ſciendum eſt.* Ex quo loco manifeſtè apparet, quòd morboſæ materiæ expulſionem per hanc viam exſpectaverit in hoc caſu: quod & confirmatur alio *Hippocratis* loco, ubi(*b*) bilioſas alvi excretiones numeravit inter illas evacuationes, quarum abſentia in peripneumonicis futurorum abſceſſuum indicium exhibet. Neque obſtat, quòd in aliis locis, utì jam in *Commentariis* §. 720, monitum fuit, damnaverit *Hippocrates* in pleuritide & peripneumonia laborantibus, (*c*) alvum perturbatam, & (*d*) diarrhœam: ſymptomaticus enim & profuſus admodum ille alvi fluxus eſſe videtur, de quo tunc loquitur; κοιλίην ταραχθεῖσαν & διαῤῥοίαν enim vocat: in illis verò locis, ubi alvi ſolutionem tamquam utilem in peripneumonia memorat, ἐκκόπρωσιν & διαχώρησιν dicit, quæ moderatam & lenem tantùm alvi evacuationem deſignant. Præterea valida talis & ſymptomatica alvi perturbatio illos morbos acutos ferè tantùm comitari ſolet, qui peſſimæ indolis ſunt, & in certam ferè perniciem tendunt; blanda autem talis evacuatio materiæ morboſæ non niſi in leviori peripneumonia ſperari poteſt. Unde *Galenus* modò citatum aphoriſmum explicans dicit, (*e*) *Moderata tamen pleuritidi, & peripneumoniæ ſuperveniens alvi ſolutio, poteſt aliquando vacuationis ratione prodeſſe, multóque magìs poſtquam coctionis ſigna morbis ineſſe apparuerint, neque metus adeſt, ſed morbus periculo vacat.*

Cùm autem idem illud, quod morbum fecerat, & quod ſputo craſſo, flavo, copioſo, cum pauco ſanguine miſto, & in album blandum citò mutato, evacuari antea vidimus, nunc per alvum egrediatur; patet ratio, quare alvo excreta ſputis ſimiles dotes habere debeant. Quia autem per alvum unà cum morbi materia ſæpe & exeunt alia huic admiſta, non adeo evidenter ſemper diſtinguere licet, an excreta materia talis ſit, qualis hîc deſcripta fuit. Sed levamen morbi certiſſimum hîc iterum ſignum dat: nam (*f*) *Si qualia purgari oporteat, purgentur, confert & facilè ferunt; ſinminus, contrà.* Quod *Hippocrates* ſummo jure pro generali ſpontanearum talium evacuationum criterio poſuit.

Bilioſum autem vocatur alvi fluxus, non quòd bilis propriè dictæ evacuatio in hoc caſu requiratur, ſed quòd flavi coloris materia per alvum exeat, utì per ſputa flava in priori caſu morbi materies eliminabatur. Bilioſum enim (g) χολῶδες vocatur

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LII. Charter. Tom. VIII. pag. 646.

(*b*) Ibid. Sentent. LV. 654.

(c) De Morb. Lib. I. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 535.

(*d*) Aphoriſm. Sect. VI. n°. XVI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 256.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Ibid. Sect. I. n°. II.

(*g*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LIII. Charter. Tom. VIII. pag. 646.

vit *Hippocrates* peripneumonicorum ſputum, (*a*) quod paulò antè flavum ξανθὸν dixerat. Et *Aretæus* (*b*) ὑπόχολον κατακορὲς, *exquiſitè bilioſum* tale ſputum dixit; &, dum morbus in melius vergit, monet, quòd fiat (*c*) *multorum bilioſorum & ſpumantium ſuccorum dejectio, qui ex pulmone in imum ventrem depulſi fuiſſe videri poſſunt.*

4°. Et illa, quæ per urinam fit, evacuatio materiæ morboſæ ſolutæ & mobilis redditæ, laudatur in hoc morbo. Vidimus ſecundo hujus paragraphi numero, materiam puri analogam per ſputa excerni optimo cum ſucceſſu. Verùm *Galenus* (vide locum citatum §. 387, & 593.) monuerat, quòd, utì vincente Naturâ in inflammationibus & omnibus tuberculoſis tumoribus pus fit, ita (*d*) *in humoribus venarum & arteriarum id, quod ſubſidet in urina proportione puri reſpondens.* Unde videtur conſtare, quòd excretionem materiæ morboſæ in morbis inflammatoriis etiam per hanc viam exſpectaverit. Imò etiam *Hippocrates*, utì pariter in *Commentariis* §. 593, dictum fuit, futurorum abſceſſuum in morbis materiam per urinam evacuari monuit, ſi (*e*) *copioſa & craſſa & alba* redderetur. Ex illis autem, quæ ad §. 594, de febrium exitu in ſanitatem per excretionem materiæ febrilis habentur, conſtitit, rariùs materiam morboſam per urinas ſolas expelli; & veteres Medicos longè frequentiùs coctionis & cruditatis ſigna quæſiviſſe in urina, quàm exſpectaſſe integram materiæ morboſæ per urinas evacuationem. Verùm cùm in peripneumonia, quam in ſanitatem abituram abſque alio morbo ſequente ſpes eſt, levior tantùm inflammatio adſit, neque magnam partem pulmonis occupet, non videtur adeſſe tanta copia morboſæ materiæ, quin per urinam quandoque ſolam evacuari poſſit. In febribus autem acutis continuis, excretione materiæ febrilis, per febrim ipſam ſubactæ & mobilis redditæ, in ſanitatem tendentibus, major mutatio omnium humorum facta fuit, quàm ut ſoli huic evacuationi confidere liceat. Sequens autem *Hippocratis* textus videtur docere, quòd ſolutionem peripneumoniæ à ſola urina copioſa & craſſa exſpectaverit. Sic enim habet, (*f*) *Quum autem peripneumonia ad ſtatum pervenerit, niſi repurgetur, auxilium non admittit; ac prava eſt, ſi æger difficilè ſpiraverit, urinæ tenues & acres ſint, ſudoréſque circa cervicem & caput oboriantur. Hi enim ſudores pravi ſunt, præ ſuffocatione, impetu & violentiâ morbis ſuperantibus, niſi urinæ copioſæ ac craſſæ* (cum impetu) *procurrerint* (ὁρμήσῃ), *& ſputa cocta prodierint. Horum autem quodcumque ſuâ ſponte evenerit,* (αὐτομάτη ἔσῃ) *morbum ſolvit.* Neque repugnat tamen, pluribus viis ſimul excretionem materiæ morboſæ fieri poſſe. *Aretæus* enim, poſtquam dixerat, largâ narium hæmorrhagiâ, vel alvi dejectionibus, levari morbum, addit ſequentia, (*g*) *nonnunquam verò & per urinarias ſemitas evocantur; cæterùm quibuſcumque hæc ſimul eveniunt, hi quamprimùm ægritudine ſublevantur.*

Inde intelligitur, quare dicatur in *Coacis*, (*h*) *Quibus in peripneumonia urinæ craſſæ in principio, deinde ante quartum diem attenuantur, lethale eſt.* Hîc autem

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. 1. pag. 644.
(*b*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. 1. pag. 11.
(*c*) Ibidem.
(*d*) De Different. febr. Lib. I. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 115.
(*e*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. LXXIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 184.
(*f*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. LXIX. Charter. Tom. XI. pag. 162.
(*g*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. 1. pag. 11.
(*h*) Coac. Prænot. n°. CCCCXV. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

non

non intelligi urinas craſſas, quæ turbidæ manent abſque hypoſtaſi, ſed tales, quæ ſedimentum deponunt, patet ex alio loco, ubi eadem prognoſis ſequenti modo habetur: (*a*) *At peripneumonicis pernicioſa eſt* (urina) *quæ in principio quidem cocta eſt, poſt quartum verò diem attenuatur.* Notum enim eſt, urinam turbidam non ſubſidentem, ab omnibus Medicis crudam vocari. Legitur in hoc quidem textu *poſt quartum diem*; verùm longè probabilior eſt lectio prior, *ubi ante quartum diem habetur*, quia raro vel nunquam ante quartum diem integra ſolutio peripneumoniæ obſervatur, neque aliquid mali metuendum videtur, ſi poſt quartum diem, evacuatâ morbi materiâ, urina tenuis excernatur.

Ut autem ſolutio peripneumoniæ per urinam fiat, requiritur, ut ſatìs copioſa ſit, aliter enim non ſufficeret hæc evacuatio: verùm etiam ante ſeptimum diem prodire debet, cùm ſi diutius abſque ſalutari quadam excretione duraverit hic morbus, nulla ſpes ſit, illum abſque alio morbo ſequente curari poſſe. Sedimentum autem in urina (*b*) *album læve & æquale, ſecuritatem & brevitatem morbi* indicare, monuit *Hippocrates*; ſed & ſimul dixit, ſedimentum (*c*) ſubrubrum & læve admodum ſalutare eſſe, licèt tamen diuturnioris morbi ſignum ſit, quàm ſedimentum album. Inde patet, cur ſedimentum primò rubrum, dein ſenſim albeſcens, laudetur, quia nempe perfectam coctionem & ſubactionem materiæ morboſæ indicat. Subrubrum autem urinarum ſedimentum in hoc morbo utile judicaſſe videtur *Hippocrates*; poſtquam enim dixerat, ſputa cocta puri ſimilia eſſe, ſtatim addit ſequentia, (*d*) *urinæ verò, ubi ſedimenta ſubrubra habuerint, quale ervum eſt.* Interim tamen levamen morbi perceptum poſt talem urinam emiſſam certiſſimum ſignum dat, materiam morboſam per hanc viam evacuari; quod etiam de aliis evacuationibus monitum fuit.

Hi ſunt illi modi, quibus peripneumonia in ſanitatem terminari ſolet. Addidit his *Aretæus* (*e*) largam narium hæmorrhagiam; cujus efficaciam in ſanandis morbis periculoſiſſimis, & ſigna, quibus futura prævideri poſſet, aliâ occaſione (vide §. 741.) vidimus. Interim tamem rariùs hâc evacuatione peripneumonia ſolvitur; ſaltem mihi non contigit talem hujus morbi exitum videre; atque huic ſententiæ etiam *Galenus* favet, dicens dum criticas evacuationes ſingulis morbis proprias recenſet, (*f*) *Non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum ſanguinis amant. Inter ipſas autem pleuritis medium obtinet locum; minùs enim quàm febris ardens & phrenitis, magìs autem quàm peripneumonia atque lethargus, profluvio ſanguinis ſolvitur.*

Peripneumoniæ autem in ſanitatem exitus ſperari nequit, niſi levis tantùm ille morbus fuerit, id eſt, inflammatio tantùm in arteria bronchiali hæſerit; vel in parva tantùm parte arteriæ pulmonalis. Illud autem obtinere novimus ex ſignis in textu recenſitis: reſpiratio enim tunc adeſt facilis, quia à levi tali inflammatione non multùm impeditur ſanguinis per pulmonem tranſitus; adeóque nec accumulatur in pulmonali arteria ſanguis, unde pulmo ſatìs explicabilis manet. Febris

(*a*) Coac. Prænot n°. DLXXX. Charter. Tom. VIII. pag. 886.
(*b*) Prognoſtic. Comment. II. text. XXVI. Charter. Tom. VIII. pag. 631.
(*c*) Ibid. Sentent. XXVIII. pag. 633.
(*d*) Lib. de morbor. acutor. vict. Comment. IV. text. LXIX. Charter. Tom. XI. pag. 161.
(*e*) De Cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. II.
(*f*) De Criſib. Lib. III. cap. III. Charter. Tom. VIII. pag. 430.

autem mitis & boni moris, nullis terrificis ſymptomatibus ſtipata, eſſe debet. Cùm autem ſitis ſiccitatem, & liquorum immeabilitatem, vel humorum inſignem degenerationem pro cauſa ſua habeat (vide §. 636.), atque illa in miti & boni moris febri minimè adſint, ideo ἀδιψία ut adſit, requiritur: non enim hîc intelligitur, illa ſitis abſentia, quæ in peſſimis morbis obſervatur, dum ægri non ſitiunt, licèt validæ ſitis cauſæ in corpore adfuerint, de qua re in *Commentariis* §. 637, & 739, dictùm fuit. Quia verò in levi tali peripneumonia non multùm impeditur ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum per pulmonalem arteriam tranſitus, cor ſiniſtrum ſufficientem ſanguinis copiam accipiet, quam per aortam omnéſque ejus ramos propellet: unde calor ad extrema uſque æquabilis erit, & ob meabiles humores & pervia vaſa, humiditas, mollities, laxitas in toto corpore aderunt. Omnia autem hæc ſigna collegit *Hippocrates* dicens, (*a*) *Sunt autem hæc bona, morbum ipſum non difficulter ferre, ex facili ſpirare, dolorem ſedatum eſſe, facilè exſcreare, corpus æqualiter molle & calidum, ſitis nulla: urinæ, dejectiones, ſomni, ſudores quales à nobis dicti ſunt; ſingula intelligere, bona ſuccedere. Hæc enim omnia ſi ſupervenerint, æger ex toto tutus eſt.* Deinde pergit enumerare illa ſigna, quæ ſummum periculum & mortem in hoc morbo notant; de quibus §. 826, dictum fuit, & poſtea adhuc quædam dicenda erunt.

§. 831. ABIT in alium morbum, pendentem ex natura inflammationis vel ipſius pulmonis, prout ſuâ hinc propriâ actione deſtituitur.

Sequitur jam, ut conſiderentur varii exitus, quibus peripneumonia in alium morbum terminatur. Cùm ergo peripneumonia ſit vera inflammatio (vide §. 820.), omnes inflammationis exitus in alios morbos & hîc locum habebunt; ſuppuratio nempe, gangræna, & ſcirrhus. Verùm præter hæc & alii morbi peripneumoniam ſequi poterunt, quatenus per inflammationem ejúſque ſequelas turbatur propria pulmonis actio, quod ſummopere notandum eſt. Pulmo enim aerem inſpiratum excipit, qui deinde exſpirando expellitur; ſanguinem corde dextro pulſum tranſmittit in cor ſiniſtrum, illúmque in hoc tranſitu ſic mutat, ut aptiſſimus fiat (*b*) *exercendis actionibus cunctis, quæ humorum efficaciâ abſolvi in vita & ſanitate poſſunt.* Simul etiam conſtat ex Phyſiologicis, chylum, ex ingeſtis cibis & potibus paratum, ſanguini venoſo miſtum in vena ſubclavia, illico per pulmonem tranſire, & in hoc tranſitu cum ſanguine æquabiliſſimè miſceri, atque repetitâ pulmonis & arteriarum actione acquirere indolem noſtrorum humorum: ubi ergo pulmonis actio per hunc morbum ejúſque ſequelas turbata vel imminuta fuit, poterit totâ vitâ manere difficilis reſpiratio (§. 843.). Dum impeditur ſanguinis cordis dextri tranſitus per pulmonem, non poterunt venæ à capite ſanguinem reducentes ſe evacuare, unde ſæpius peripneumonia in lethalem phrenitidem mutatur (§. 826.). Cùm autem in hoc morbo turbetur actio pulmonis in ſanguinem & chylum per ejus vaſa motum, poterit impediri nutritio; unde macies & debilitas ſumma (§. 835.); ſimúlque poterunt ob eamdem rationem mutari omnes ſecretiones & excretiones fluidorum, adeóque & oriri innumera ferè, quæ inde pendent, mala. Singulatim nunc conſi-

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XVI. Charter. Tom. VIII. pag. 648.

(*b*) Boerhaav. Inſtitut. Medic. §. 208.

derandi veniunt peripneumoniæ exitus in ſuppurationem, gangrænam, & ſcirrhum; ſimul tunc notabuntur ſymptomata præcipua, quæ hæc mala comitantur.

§. 832. HINC primò in ſuppurationem, quæ fit, ubi materies inflammatoria (376. 377. 824.), ab ipſa natura reſolvi non potens (830), nec Arte emendata, tamen blandior (387), ſtagnans, calens, pulſa, vaſcula tenuia rumpit, in pus reſolvit, latera coercentia extendendo, & rodendo abſceſſum vomicámve format intra qurtuordecim dies.

Ubi materies inflammatoria, compacta nimis, vel in minorum vaſorum anguſtias eò uſque adacta, ut nec reſolvi poſſit ſponte, neque ſic attenuari per remedia adhibita, ut vaſa iterum pervia fiant, ſive per ſimplicem reſolutionem, ſive per evacuationem materiæ morboſæ, utì §. 830, explicatum fuit; tunc exſpectanda eſt ſuppuratio, ſi nempe blandior ſit hæc materies; aliter enim potiùs gangræna fiet. Quomodo autem inflammatio in ſuppurationem tranſeat, & quâ lege materies inflammatoria unà cum vaſculis tenerrimis, in quibus hæret, in pus mutetur, in *Commentariis* §. 387, explicatum fuit. Cùm autem cor, adeo vicinum, vitale liquidum urgeat in loca obſtructa, pulmonis vaſa tenerrima ſint, nunquámque quieſcere poſſit hoc viſcus, quinimo in hoc morbo frequentiori reſpiratione agitetur; patet ſatìs, leviorem inflammationem etiam, niſi citò reſolvi poſſit, in ſuppurationem ſubitò vergere. Unde patet ratio, quare peripneumonia, niſi vehementiſſima fuerit & ſubitò necet, frequenter hunc exitum ſortiatur.

Ubi autem partes inflammatæ in ſuppurationem tranſierunt, & pus inde natum in cavo loco collectum hæret, vocatur abſceſſus (vide §. 402.), ſive Vomica, quia à ſe mutuò abſcedunt, quæ priùs contiguæ erant, partes. Puris autem aucta ſenſim copia extendendo latera coercentia, vel morâ & ſtagnatione acrius illud factum rodendo vicina, auget cavum quo continetur, donec ſponte vel per Artem rupto abſceſſu via fiat puri contento.

Dicitur autem formari pulmonis abſceſſus intra quatuordecim dies, quia toto hoc morbi ſtadio ante decimum-quartum diem ſpes eſt, materiam inflammatoriam vel benignâ reſolutione in fluorem redigendam eſſe, vel excretionibus variis (vide §. 830.) expellendam de corpore, vel per metaſtaſim (de qua vide §. 837.) ad alia loca corporis deponendam. Ubi autem peripneumonia per quatuordecim dies duravit, neque aliquid horum omnium factum fuiſſe apparet, jurè creditur, abſceſſum in pulmone formatum eſſe. Accedit, quòd binis primis ſeptimanis dierum criticorum numerus & efficacia inſigniores ſint, quàm poſtea; utì in *Commentariis* §. 741, ubi de diebus criticis agebatur, demonſtratum fuit: adeóque poſt hoc tempus morbi elapſum minor ratio eſt exſpectandi excretionem materiæ morboſæ per evacuationes criticas. Monuit hoc *Hippocrates* dicens, (*a*) *Quicumque verò peripneumonici non purgati ſunt* (per ſputa) *judicatoriis diebus* (ἀνεκαθάρθησαν enim hîc purgationem per ſputa ſignificare probat (*b*) *Galenus*); *ſed, mente moti*

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCCXCVI. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(*b*) Aphoriſm. Sect. V. n°. VIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 199.

quatuordecim dies eſſugerunt; eos periculum eſt ſuppuratos fieri. Alibi tamen & ad vigeſimum-ſecundum diem hoc tempus extendit *Hippocrates*, ubi habentur ſequentia: (*a*) *Quòd ſi decimo quidem quinto die pulmo reſiccatus fuerit, & per tuſſim rejiciat, convaleſcit; ſinminus, duos deviginti* (dies) *obſervato. Hiſque ſanè diebus ſi tuſſis ſedata fuerit, evadit; at ſi non ceſſet, eum interrogato, num ipſi ſputum dulcius videatur. Quod ſi affirmaverit, morbus annuus evadit, nam pulmo purulentus redditur.*

Cùm autem ſemper periculoſus ſit ille peripneumoniæ exitus, dum in vitali viſcere vomica purulenta excitatur, neceſſarium erit videre illa ſigna, quæ illud futurum demonſtrant; ut caveri poſſit hoc malum, quantùm per Artem licet.

Si autem pulmonis abſceſſus impediri nequit, jubet indicatio curatoria (vide §. 402. n°. 1.), ut crudum inflammatorium maturetur quantocyùs; unde & operæpretium erit cognoſcere illa phænomena, quæ docent, re ipsâ jam fieri abſceſſum: ſimúlque utilitatem habebit noviſſe indicia, quæ docent abſceſſum jam formatum eſſe, ut talia tunc tempeſtivè adhibeantur remedia, quæ puri collecto exitum conciliare poſſunt. De his autem ſingulatim tribus ſequentibus paragraphis agendum erit.

§. 833. ID futurum (832) demonſtratur his Obſervationibus 1°. Si ſigna certa peripneumoniæ ſatìs acris (825. 828.), nec tamen acerrimæ (826), primò exſtiterint. 2°. Si reſolutio, ejúſque ſigna (830), non ſatìs citò, nempe ante quartum diem, apparuerint. 3°. Si ſymptomata (825. 826.) nec ſputo cocto, & criticis diebus, tertio, quinto, ſeptimo, octavo, undecimo, decimo-quarto, evacuato per ordinem, qui ſanationem doceat mutatione ſucceſſivâ excreti; nec eductione cruoris, nec medicamentis, nec victu debito; ſuperata ſint. 4°. Verùm contrà ſymptomata non peſſima, pertinacia, cum continuo delirio, pulſu undoſo, mollíque permaneant.

1°. Ut ſufficere poſſit æger eò uſque, donec abſceſſus in pulmone gignatur, requiritur, ut inflammatio in arteriæ bronchialis finibus hæreat, vel in parva tantùm parte arteriæ pulmonalis; aliter enim peſſima illa ſymptomata & cita mors exſpectanda ſunt, de quibus §. 826, dictum fuit. Verùm ſimul tunc adeo compacta debet eſſe materies inflammatoria, adeo profundè adacta in vaſorum anguſtias, ut reſolutio fieri nequeat. Talis dicitur peripneumonia ſatìs acris, nec acerrima tamen. Febris ſatìs intenſa, tuſſicula ſicca & irritans, profundiori inſpiratione aucta, dum ſimul calor ad extrema uſque docet, non nimis infarctum eſſe pulmonem, præcipua talis peripneumoniæ ſigna ſunt. Unde etiam monuit *Hippocrates* in ſuppurationem vergere peripneumonicos, (*b*) *quibus naturæ & corporis affectiones humidæ ſunt, quin etiam morbus vehementior eſt.*

2°. Quænam conditiones requirantur, ut peripneumonia benignâ reſolutione

(*a*) De Morb. Lib. II. cap. XVI. Charter. Tom. VII. pag. 567. Confer. Ibid. Lib. I. cap. XI. pag. 547. Confer. Ibid. Lib. III. cap. XIV. pag. 589.

(*b*) Ibid. Lib. III. cap. XIV. pag. 589.

curari poſſit, §. 830, dictum fuit. Signa autem reſolutionis ſunt, quòd morbi, ex ſua natura levis, ſymptomata omnia minui incipiant abſque ulla ſenſibili excretione vel metaſtaſi materiæ morboſæ. Ubi ergo ante quartum diem tale ſymptomatum levamen non percipitur, non ampliùs ſperari poterit reſolutio, ſed juſtus metus eſt, ne in ſuppurationem vergat inflammatio. Si enim conſideretur, impetum vitalis liquidi à corde proximo pulſi in vaſa obſtructa tanto tempore egiſſe, patebit ſatìs, humores immeabiles jam ſic mutatos eſſe, ut abſque noxa ampliùs cum humoribus ſanis per vaſa moveri nequeant; ſimúlque inſignem vim illatam eſſe tenerrimis pulmonum vaſis, in quibus inflammatoria materies hæret; adeóque metuendum eſſe, ne illorum cohæſio jam ſic debilitata fuerit, ut extrema obſtructa brevì à vitalibus & ſanis ſolvenda ſint; adeóque penitus impoſſibilis ſit cura per reſolutionem, quæ reductum fluorem concreti, & motum ſtagnantis per vaſa adhuc integra, ſupponit.

3°. In *Commentariis* §. 830, dictum fuit, materiam morbi ſubactam & mobilem redditam, interímque ſic degenerantem à conditionibus ſanorum humorum, ut abſque noxa cum reliquis humoribus per vaſa fluere nequeat, niſi eò uſque attenuata fuerit, ut inſenſibili perſpiratione difflari poſſet, indigere ſenſibili quâdam evacuatione; atque ibi notatum fuit, per ſputa ſatìs commodam & frequentem in peripneumonia fieri materiæ morboſæ excretionem; ſimúlque monitum fuit, quandoque & per alias vias expelli. Si ergo nullæ tales evacuationes obſervatæ fuerint, interímque maneant ſymptomata morbi, novimus, materiam morboſam priſtinam ſedem occupare, adeóque ſuppurationis metum eſſe. Quid ſputi cocti nomine intelligatur, ibidem dictum fuit: quantùm autem faciat in morbis, ut certis diebus fiant naturæ morboſam materiam evacuantis molimina, pluribus dictum fuit in *Commentariis* §. 741, ubi de criticis diebus agebatur. Ideo *Hippocrates* dixit, (*a*) *Si peripneumonia correptus diebus principibus non purgetur, ſed ſputum & pituita in pulmone remaneant, ſuppuratus fit.* Conſtat autem ex alio *Hippocratis* textu, ad præcedentem paragraphum citato, hîc intelligi illam purgationem quæ per ſputa fit. Patet autem ſimul, morbi ſymptomata ſuperari non poſſe, niſi per ſputa liberetur pulmo, unde & ſatìs copioſa eſſe debent: nam (*b*) *Suppurati etiam fiunt, quum minùs exſcreant, quàm ad pulmonem defluat.* Verùm prætera requiritur, ut ſucceſſivè mutentur ſputa in talem conditionem, quæ coctionem perfectam materiæ morboſæ indicat, uti pariter ad §. 830, dictum fuit. Unde patet ratio, quare *Hippocrates*, qui ſputum (*c*) *flavum miſtum cum pauco ſanguine* adeo laudaverat in hujus morbi initio, damnaverit ſputum flavum (*d*) ſincerum tamquam periculoſum, quia nempe nôn omnia vaſa liberarentur, quæ infarcta erant; aliter enim & ſanguinei quid in hoc ſputo appareret: (*e*) *album autem & viſcidum & rotundum inutile* ſputum dixit, quia nihil materiæ morboſæ continet, ſed tantùm muco, bronchia lubricante, inſpiſſato, & in pulmonis cellulis compacto in rotundam figuram, conſtat. Succeſſivam autem illam ſputorum mutationem in coctionem perfectam tantì fecit *Hippocrates*, ut, niſi fie-

(*a*) De Morb. Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 537. Confer. Lib. de Affection. cap. III. Charter. Ibid. pag. 622.
(*b*) Id. Lib. de Loc. in homin. cap. VII. Charter. Ibid. pag. 366.

(*c*) Prognoſtic. Comment II. Sentent. L. Charter. Tom. VIII. pag. 644.
(*d*) Ibid Sentent. XLVI. pag. 642.
(*e*) Ibidem.

ret, vix evadere poſſe ægrum crediderit, licèt etiam in longius tempus morbus excurreret. Sic enim habet, (*a*) *Quicumque verò cum slavo (flavo), purulentum educunt, aut ſeorſim, aut permixtum, plerumque decimo-quarto die moriuntur, ſi non boni aut mali quidpiam ex præſcriptis ſuperveniat; ſinminus, pro ratione: maximè autem his quibus ejuſmodi pus* (tale ſputum) *ſeptimo die incipit.* Deſignat enim pro parte tantùm ſubigi & coqui materiam morboſam: unde *Galenus* pulchre notavit, quòd, utì in externis corporis partibus ſuppuratis, (*b*) *ſi ſeorſum pus & reliquum humorem crudum tenuémque* fundant, difficilis admodum curatio eſt; idem etiam in hoc morbo verum ſit, adeóque meritò tale ſputum pro peſſimo ſigno habeatur.

Cùm autem in periculoſo hoc morbo ſtatim à peritis Medicis adhibeantur efficaciſſima remedia, ut poſtea §. 854, dicetur, ut benigna reſolutio obtineri, vel adjuvari poſſint illæ evacuationes materiæ morboſæ, quas natura in hoc morbo moliri ſolet; ſi omnia hæc nullum levamen faciant, ſed iiſdem cum ſymptomatibus pergat decurrere morbus, ſuppuratio meritò exſpectatur. Omnia hæc collegit *Hippocrates* dicens, (*c*) *Quicumque verò dolores ex his locis neque per ſputorum expurgationes, neque per alvi dejectionem, neque per venæ-ſectiones, & victûs rationes, & purgationes, ſedantur, eos ſuppurationem concitaturos eſſe ſciendum eſt.*

4°. Medium eſſe hunc ſtatum peripneumoniæ inter morbum inſanabilem, & illum qui citò ſolvi poteſt, optimè notavit (*d*) *Galenus.* Symptomata ergo erunt non peſſima, pertinacia tamen, quia manet illorum cauſa. Cùm ergo impediatur, pro parte ſaltem, liber ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum tranſitus, non poterunt aortæ rami validè diſtendi, adeóque pulſus mollis apparebit, ſed celer ſimul, quia neceſſariò debebit augeri ſanguinis celeritas per aperta adhuc pulmonum vaſa: ut perennet circulatio. Pulſus autem celer & mollis ſimul undoſus dicitur, quia non validè attolluntur arteriæ, ſed tangenti digito apparet, ac ſi undatim per arteriam dilaberetur ſanguis. Cùm autem, utì in *Commentariis* §. 826, probatum fuit, ſimulac cor dextrum ſe libere evacuare nequit in pulmonalem arteriam, ſanguinis venoſi ab encephalo reditus fiat difficilior, atque in hoc caſu illud impedimentum diu perſtet, patet ratio, quare delirium comitari ſoleat hunc morbum, dum in ſuppurationem tendit. Ab impedito enim influxu, transfluxu, effluxu per cerebrum, delirium excitari in *Commentariis* §. 701, probatum fuit. Phrenitidem quidem, dum peripneumoniæ ſuccedit, lethalem eſſe antea ad §. 774, probatum eſt. Delirium verò, quod nec ferox nec perpetuum eſt, diutius ferri poteſt; & in prognoſi *Hippocraticâ* ad præcedentem paragraphum citatâ, ubi delirii in peripneumonia ſuppuranda mentio fit, notandum eſt, quòd vocabulo (*e*) παρακοψάντες utatur, quod ad ſignificandum lene delirium ſæpius adhibet; utì jam in *Commentariis* §. 774, monitum fuit.

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCCXCII. Charter. Tom. VIII. pag. 874. Confer. Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LII. LIII. LIV. LV. Charter. Ibid. pag. 646. 647.

(*b*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LIII. Charter. Tom. VIII. pag. 646.

(*c*) Ibid. Sentent. LII. pag. 646.

(*d*) Ibidem.

(*e*) Coac. Prænot. n°. CCCXCVI. Charter. Ibid. pag. 874.

§. 834. FIERI autem jam re ipſâ cognoſcimus per hæc. 1°. Si ſigna ſint (833.) 2°. Ubi leves, vagæ, ſæpe repetentes, ſine manifeſta cauſa horripilationes contingunt; dolor remiſit; dyſpnœa manet; genæ & labia rubent; ſitis adeſt; febricula vexat, inprimis veſpertina; pulſus debilis, molliſque.

1. De his dictum fuit, atque illa ſerviunt, ut excitent Medici attentionem ad obſervanda reliqua ſigna, quæ docent abſceſſum jam fieri in pulmone.

2. Primum ferè ſignum inceptæ ſuppurationis internæ eſt horripilatio talis vaga, mox deſinens, repetita ſæpius, nullo certo ordine, ac nullâ manifeſtâ causâ, frigore v. gr; admiſſo, &c, ortum ducens. Cauſam illius horripilationis deſignare fortè difficilius foret; ſufficit interim, Obſervationes Practicas docuiſſe, hoc ſymptoma ſemper adeſſe in hoc caſu. Unde monuit *Hippocrates*, (*a*) *Qui crebrò tenuiter exſudant, ac ſubinde rigent, perniciosſum; ac ſub finem empyema habere deprehenduntur, alvóſque perturbatas.* Et alibi, (*b*) *Horrore affecti frequenter ad ſuppurationem deveniunt. Sed & febris tales ad ſuppurationem perducit.* Quinimo tantam vim hujus ſigni videtur agnoviſſe *Hippocrates*, ut dum principium ſuppurationis accuratè definire vellet, ut inde computari poſſet tempus, quo formati jam abſceſsûs ruptura exſpectanda foret, (*c*) rigoris meminerit.

Alterum ſignum eſt doloris remiſſio. A diſtentis enim vaſculis inflammatis, quorum fibræ minimæ tunc rupturæ proximæ ſunt, dolorem fieri, ad §. 382. n°. 3, demonſtratum fuit. Ubi autem inceptâ ſuppuratione ſolvuntur extrema vaſculorum obſtructa (vide §. 387.) minui debet neceſſariò dolor, qui antè aderat. Fallere tamen poſſet ſolum hoc ſignum, cùm antea patuerit, non ſemper adeo acrem dolorem in peripneumonia adeſſe. Illius tamen ſigni meminit *Hippocrates* dicens (*d*), *Aut ſi pro dolore gravitatem ſibi factam eſſe dixerit in eo, quo dolebat, loco.*

Dyſpnœam verò manere debere patet, quia tumor, liberam pulmonis explicationem in reſpiratione impediens, manet, imò ſæpe & augetur ſuppurationis tempore; atque ob eamdem cauſam impedito libero reditu ſanguinis venoſi à capite, genæ & labia rubent, utì §. 826, explicatum fuit. Sitis autem adeſt, dum continua febricula diſſipat liquidiſſima, & corpus exſiccat. Febriculam autem perpetuum omnis ſuppurationis, ſive in toto, ſive in parte, comitem eſſe, antea in *Commentariis* §. 304. n°. 1, vidimus. Veſperì plerumque augetur, dum crudus ex ingeſtis chylus cum ſanguine movetur, & ob debilitatam in hoc morbo pulmonis actionem non tam citò ſubigitur, ſed diu propriam retinet indolem, antequam omnes dotes noſtrorum humorum acquirere poſſit; adeóque obſtaculo vel ſtimulo, vel utriſque ſimul febrim auget, utì in *Commentariis* §. 586. *lit.* α, demonſtratum fuit. Accidit præterea, quòd etiam in ſanis hominibus veſpertino tempore augeatur

(*a*) Coac. Prænot. n°. x. Charter. Tom. VIII. pag. 853.
(*b*) Ibid. n°. ccccxxii. pag. 877.
(*c*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. lviii. Charter. Tom. VIII. pag. 649. Confer. Coac. Prænot. n°. ccccii. Charter. Ibid. pag. 875.
(*d*) Ibidem.

pulſuum velocitas (*a*); atque ideo omnes morbi, quos aucta circulationis velocitas comitatur, circa noctem ingraveſcunt. Cùm autem per morbum diuturniorem atterantur vires, ſimúlque impedimentum in pulmone maneat, patet ſatìs ratio, quare pulſus debilis ſit & mollis.

§. 835. AT jam factum declarant: 1°. Signa prægreſſa (833. 834.). 2°. Tuſſis pertinax, ſicca, ad paſtum, motúmve aucta; reſpiratio difficilis, parva, anheloſa, ſtrepens, poſt paſtum, & motum aucta; decubitus in unum modò, id eſt, in affectum, latus tolerabilis; febricula continua, periodica, à cibo, potu, motu exacerbata cum rubore genarum & labiorum; appetitus proſtratus; ſitis magna, ſudor nocturnus, maximè circa jugulum & frontem; urina ſpumoſa; pallor; macies; debilitas ſumma.

Abſceſſum purulentum hærere in pulmone novimus, 1°. Dum illa ſigna præceſſerunt, de quibus actum fuit binis præcedentibus paragraphis. Verùm dum adeſt tale malum, ſimul aderunt effectus quidam vel in toto corpore, vel circa locum affectum apparentes, de quibus nunc dicendum erit.

2°. Hæret jam vomica in pulmone, pure plena, mole ſuâ vicina omnia comprimens, adeóque & efficiens, ut veſicularum pulmonalium latera ad ſe mutuò preſſa irritentur continuò; hinc tuſſis pertinax oritur, ſed ſicca, quia nihil de loco affecto educi poteſt, quamdiu nondum ruptus eſt abſceſſus. Licèt enim per hanc tuſſim continuam aliquid muci, pulmonis internam ſuperficiem lubricantis, abradatur ſæpius, nihilominus tamen ſicca vocari meretur, quia parcâ copiâ & cum moleſtia ſputa prodeunt, nihílque de pure, pulmonem opprimente, educitur hactenus. Cùm autem poſt paſtum crudus chylus per pulmonem difficiliùs tranſeat, etiam in ſanis hominibus, ſi copioſior fuerit vel ex indigeſtili alimento paratus, levem dyſpnœam & febriculam faciens, patet facilè inde augeri cauſam, unde tuſſis illa oriebatur. Idem verum eſt, dum corporis exercitiis ſanguis venoſus accelerato motu verſus cor dextrum derivatur, adeóque & majori celeritate per pulmonis vaſa, vomicæ latentis mole arctata, tranſprimitur. Inprimis autem tuſſis illa augetur, dum febricula illa continua periodica, de qua ſtatim dicendum erit, exacerbatur. Unde intelligitur ſequens prognoſis, (*b*) *At qui circa exacerbationes tuſſiunt, & parùm exſudant, malignè habent.*

Reſpiratio autem difficilis, parva, anheloſa & ſtrepens erit; dum ſaccus talis pure plenus anguſtat cavum aereum pulmonis, ejúſque facilem dilatationem ab aere inſpirato impedit; quare autem tunc ingratus in pectore ſtrepitus audiatur, in *Commentariis* §. 826, explicatum fuit. Reſpirationis autem difficultatem poſt paſtum aut motum debere augeri, ex antè dictis evidens eſt.

Cùm inflammatio utrumque pulmonem ſimul obſidet, cita potiùs & inſuperabilis mors exſpectanda eſt (vide §. 827.), quàm exitus in ſuppurationem: unde ferè ſemper abſceſſus in uno tantùm pulmone hæret. Si ergo notabilem

(*a*) Schwencke Hæmatologia cap. IV. pag. 40.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 858.

magnitudinem

magnitudinem habuerit talis vomica; dum ægri in latus ſanum decumbunt, premetur mediaſtinum verſus alterum thoracis latus, adeóque anguſtabitur locus, in quo pulmo non affectus hæret : ergo & ille difficiliùs dilatari poterit ab aere inſpirato : & cùm in altero latere affecto à vomica tumente reſpiratio jam impedita ſit, non poterunt ægri ferre has anguſtias, & brevì ſitum corporis mutabunt, donec magìs commodum inveniant, qui ſemper obſervatur adeſſe, dum in latus affectum decumbunt. Unde monuit *Hippocrates* ſequentia, (*a*) *Si verò ſuppuratio fuerit in alterutro latere ſolùm, & vertere* (ægrum) *& condiſcere oportet in his, num aliquem habeat dolorem in altero latere, & an alterum altero, ſit calidius & ægro in latus ſanum decumbente interrogare, ſi quod ei pondus deſuper impendere videatur. Si enim hoc fuerit, in altero latere ſuppuratio eſt, in quo pondus adfuerit.*

Cùm autem pulmo inflammatus ſæpe cum pleura contigua concreſcere ſoleat; utì poſtea §. 843 dicetur, poterit fieri, ut talis adhæſio impediat, quominus abſceſſus pondere ſuo premat mediaſtinum, dum æger in latus ſanum decumbit. Verùm tunc à diſtractione partium inter ſe cohærentium moleſta tenſio, imò & ſæpe dolor ſatìs acutus percipitur ab ægris, unde pariter coguntur in latus affectum decumbere.

Adeſt ſimul tunc illa febricula, de qua præcedenti paragrapho dictum fuit; quam hecticam ſive habitualem vocaverunt Medici, quia ſemper ſibi ſimilis, (*b*) *nec invaſionem ullam acceſſionis, nec incrementum, nec vigorem, nec remiſſionem habet, ſicque febricitare ſe non percipiat ægrotus.* Peridoicum tamen harum febrium augmentum agnovit alibi (*c*) *Galenus*; verùm ſimul probavit, illam exacerbationem non à natura febris hecticæ pendere; quæ eodem ſemper tramite pergit, verùm ab alimento aſſumto fieri, quod ubi ſubactum & diſtributum eſt, febricula hæc denuo ad priſtinum ſtatum redit. Quare autem motu corporis exacerbetur hæc febricula, patet ex illis, quæ de tuſſis augmento ab eadem cauſa modò dicta fuerunt. De genarum ac labiorum rubore præcedenti paragrapho actum fuit; utì & de ſiti. Cùm autem abſceſſu nato in vitali hoc viſcere turbetur totum corpus, febricula illa hectica continua adſit, & à pure attenuato & reſorpto magna degeneratio fiat omnium humorum, non mirum apparebit, & appetitum deleri.

SUDOR NOCTURNUS autem ferè ſemper pulmonis abſceſſum comitatur; utì etiam & adeſt illis, quibus ſputo purulento conſumitur pulmo. Demonſtratur enim in Phyſiologicis, pulmonis actionem in ſanguinem inter alios uſus & hoc efficere, ut exactiſſima fiat miſcela omnium humorum, & debita denſitas ſanguini concilietur, crudúſque chylus elaboretur in illam perfectionem, quam humores noſtri ſani habent. Chylus autem ſemper levior eſt ſanguine ejúſque ſero, adeóque pulmonis & arteriarum actio compingit chylum & majorem ipſi ſoliditatem, id eſt, plùs maſſæ corporeæ ſub eodem volumine, conciliat. Ubi ergo per abſceſſum hìc natum debilitatur pulmonum actio, minùs firma reddetur ſanguinis compages, & minùs accurata omnium ſanguinis partium erit miſcela inter ſe. Lecti ergo tepore dum fovetur tota cutis externæ ſuperficies, tenuiſſima ſan-

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LIX. Charter. Tom. VIII. pag. 650.
(*b*) Galen. de Præſagition. ex pulſib. Lib. III. cap. III. Charter. Ibid. pag. 231.
(*c*) De Different. febr. Lib. I. cap. XII. Charter. Tom. VII. pag. 123.

guinis pars, per febriculam continuam aucto humorum motu, formâ ſudoris exprimetur. Probatum enim fuit aliâ occaſione in *Commentariis* §. 753, quòd, dum obtinet talis in fluidis noſtris cacochymia, per quam partes minùs aſſimilatæ nec æqualiter miſtæ ſunt, tunc naſcatur facillima in ſudorem proclivitas. Omnia autem hæc mala adhuc inde augentur, quòd à pure in abſceſſu pulmonis retento, attenuato, & venis reſorpto, illa cacochymia increſcat plurimùm, atque in putridam diſſolutionem magìs vergat continuò ſanguis. Præcipuè autem circa jugulum & frontem ſudor ille apparet, quia abſceſſus pulmonis; liberum ſanguinis per arteriam pulmonalem tranſitum impediens, ſimul etiam prohibet ſanguinis venoſi à partibus ſuperioribus reditum, unde omnia vaſa magìs in his locis urgentur, adeóque, cæteris paribus, ſudor hîc magìs conſpicuus erit, ſæpe in guttas collectus, dum debiliores jam ægri ſunt; & malo ſemper omine, utì in *Commentariis* §. 741, dictum fuit.

URINA SPUMOSA ferè ſemper obſervatur in hoc caſu, ſic ùt conquaſſata per plures ſæpe horas ſpumam retineat, cùm urina ſana ſpumam, quam valida agitatio excitavit, dimittat ſatìs citò; adeóque vel ideo mala habetur hæc urina, quòd à dotibus urinæ ſanæ degeneret. Saponacea ſemper urina eſt in ſanis; dum oleum ſalibus ſanguinis acrioribus miſtum in ſaponem mutatur aquâ ſolubilem; verùm ſimul adeo hæc omnia attenuata ſunt in urina ſana, ut non habeat lentorem, qui ſpumoſas illas bullas diu ſuſtinere poſſit. In hoc morbo autem; cùm perfecta aſſimilatio humorum deficiat, & per ſudorem difflentur mobiliſſimæ & fluidiſſimæ ſanguinis partes, non mirum eſt, urinam ſic degenerare, ut iners & lenteſcens ſaponaceum lixivium referat. Tamen & in aliis pulmonum morbis, utì v. gr; dum lentâ viſcidâ pituitâ infarctum eſt hoc viſcus, ſimilis urina conſpicitur; unde ex ſolo ſigno non habetur certa diagnoſis pulmonalis abſceſſus, verùm cum aliis ſignis memoratis, ſi ſimul talis urina adſit, diagnoſin firmat.

Pallorem autem, maciem, & debilitatem ſummam adeſſe debere, ſatìs patet ex præcedentibus: ſolutus enim ob deficientem aſſimilationem ſanguis pallorem facit; ſudores nocturni, depaſcens febricula hectica, proſtratus appetitus, maciei & debilitatis ſummæ ſunt cauſæ.

Latentis autem in pulmone abſceſſûs ſigna pulcherrimè collegit *Hippocrates* & ſic deſcripſit: (*a*) *At purulentos omnes hiſce ſignis cognoſcere oportet. Primùm quidem ſi febris non dimittit; verùm interdiu tenuis detinet, noctu verò major; & multi ſudores oboriuntur* (*b*) *circa collum & claviculam; tuſſéſque & tuſſiendi cupiditas ipſis ineſt, & nihil eſſatu dignum exſpuunt; oculique cavi fiunt, maláſque rubores obſident; & ungues quidem manuum adunci evadunt, digiti verò ſummi maximè incaleſcunt; & in pedibus tumores fiunt, & cibos non appetunt, & phlyctænæ per totum corpus naſcuntur.*

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LX. Charter. Tom. VIII. pag. 651.

(*b*) Coac. Prænot. n°. CCCCII. Charter. Ibid. pag. 875.

§. 836. ID apoſtema jam factum (835) exitus habet varios: 1°. Suffocat tumore occupante totum pulmonem, vel comprimendo impediente ea, quæ adhuc in eo libera. 2°. Suffocat ſubitâ eruptione puris, vomicâ in aſperam arteriam ſe exonerante uno cum impetu. 3°. Solvitur ſputo purulento, liberante, conſumente. 4°. Solvitur lapſu puris in cava thoracis ín-ve mediaſtini dilatata vacua. 5°. Inde tabes, phthiſíſque varia, empyema ferè lethale.

Sequuntur jam varii exitus apoſtematis pulmonalis, qui ſinguli conſiderandi ſunt.

1°. Ex illis, quæ binis præcedentibus paragraphis dicta fuerunt, patuit, abſceſſum pulmonis, dum fit, & dum factus eſt, dyſpnœam facere ob impeditam pulmonis explicationem ad liberam reſpirationem requiſitam. Si ergo non rumpatur talis abſceſſus, neque pus contentum venis reſorptum evacuetur aliis viis, vel, per metaſtaſin ad alia loca delatum, pulmonem liberet, patet evidenter, augeri debere hunc tumorem magìs magíſque, donec tandem poſt intolerabiles anguſtias ſuffocetur æger. Unde dixit *Hippocrates*, de hæc re agens, (*a*) *quòd ſi neque ſponte, neque à medicamentis multo tempore rumpi poſſit, contabeſcit dolorum vehementiâ, inediâ, tuſſi, ac febribus qui laborat conſumitur, ac plerumque perit.* Vidit in cadavere hoc morbo defuncti celeberrimus *Boerhaavius*, unius lateris pulmonem in ſaccum pure plenum converſum adeo prodigioſæ magnitudinis, ut non tantùm cor ex ſitu ſuo dimoverit, & alterius lateris pulmonem in minimum ſpatium compreſſerit, verùm etiam diaphragma in abdomen protruſerit, & prominere fecerit. Quàm horrenda autem mala mortem præceſſerint, à tanta diſtractione harum partium, facilè colligitur. Plura talia Exempla apud Obſervatores habentur.

2°. Si enim magnus talis abſceſſus ſubitò ſic crepet, ut non parcâ copiâ ſimul pus exeat, tuſſi tunc educendum, ſed uno cum impetu ſe undatim exoneret in aſperam arteriam, illa ſic implebitur, ut nulla via ſuperſit aeri inſpirando; unde ſubita mors. Notavit funeſtum hunc ſuppuratæ peripneumoniæ exitum *Aretæus* dicens, (*b*) *quibus verò in pulmonem* (cum impetu) *pus irrumpit* (ὁρμήσῃ) *nonnulli ob ſubitaneam & copioſam effuſionem, & rejiciendi infirmitatem, ſuffocantur.* Aliâ occaſione in *Commentariis* §. 786, ubi de angina, abſque ullis ſignis tumoris externi, vel interni, ſubitò lethali dicebatur, aliquot caſus enumerati fuerunt, qui huc ſpectant.

3°. Ubi autem abſceſſus pulmonalis maturus aperitur ſic, ut collectum pus in aſperam arteriam veniat quidem, verùm ob collecti puris copiam minorem, vel anguſtiorem aperturam ſacci illius purulenti; parùm ſimul prodeat, ſputo purulento ſolvitur morbus, ſed ancipiti tamen cum eventu. Liberatur enim quidem ſic pulmo, & ægri inſigne levamen percipiunt, verumtamen ne ſic quidem ſemper inde emergunt: requiritur enim ad ſanationem, ut cavum illud, in quo

(*a*) De Morb. Lib. I, cap. VII. Charter. Tom. VIII, pag. 541.

(*b*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II, cap. 1. pag. 11.

pus hæſerit, depuretur, ſubſidant ejus latera, & conſolidentur ad ſe mutuò. Pulchre hoc monuit *Hippocrates*, de ſuppurato pulmonis tuberculo agens: ſic enim habet, (*a*) *Et ſiquidem pus quàm citiſſimè maturuerit, eruperit, ſurſum vergat, ac totum exſpuatur ventérque* (locúſque cavus κοιλίη) *in quo pus erat, conſidat, ac reſiccetur, prorſus ſanus evadit.* Quò enim diutius clauſus manſerit locus ſuppuratus; eò major copia puris colligitur, atque eò magìs metuendum, ne retentum pus, morâ & calore acrius factum, vomicæ continentis latera rodat, conſumat, cavum in quo hæret, augeat, atque poſtea evacuato pure difficilior ſit depuratio cavi hujus loci, & conſolidatio; quæ tamen ad perfectam ſanationem omnino requiruntur. Quinimo, licèt & quàm citiſſimè rumpatur pulmonis abſceſſus, nondum tamen omnis metus abeſt. Niſi enim (*b*) *penitus reſiccari poſſit, ſed ipſum tuberculum ex ſe pus effundat, perniciosſum id eſt: & à capite reliquóque corpore pituita ad tuberculum defluens putreſcit, ac pus gignitur, ac exſpuitur, quo corruptus* (æger,) *perit;* dum nempe omnes ferè corporis humores ad hunc locum confluunt, & in pus convertuntur; unde nutrimento ſuo privatum corpus exſiccatur ſenſim & contabeſcit. Quare autem difficilis adeo ſæpe ſit ulcerum pulmonis conſolidatio, optimè explicuit *Galenus*, (*c*) *ulcera pulmonis difficillimè ſenantur, ut quæ nec citra tuſſim expurgare poſſis, & ſi tuſſis excites, laboraveris. Itaque quaſi per mutuas operas malum illis in orbem redit; quæ namque lacerata ſunt, rurſus phlegmonem excitant; ſecundò rurſus phlegmonem ipſam maturari, & pus expurgari deſiderant.* Simul inde intelligitur ratio, quare quandoque in longum tempus talis morbus, ex peripneumonia natus, excurrat; nec depurari ſatìs & conſolidari poteſt purulentus talis ſaccus, interímque vires ſufficiunt, inprimis in juvenili corpore, ut morbum ferant diutius, quotidie pure per ſputa rejecto, ſed & quotide renato. Notaverat jàm *Hippocrates*, quòd niſi citò repurgaretur pulmo (*d*) *morbus annum detinet, & mutatur æger, & varias ſubit affectiones.* Contigit mihi videre rarum ſatìs caſum, qui docet, diutiſſime tolerari poſſe hunc morbum, tandem tamen lethali exitu funeſtum. Conſulebat me egregius juvenis, externâ ſpecie omnino ſanus apparens; cúmque morbum celaret de induſtria, fateor me non potuiſſe detegere, quid lateret in corpore mali: rogavit autem me, ut ſequenti mane illum inviſerem, dixítque, quòd tunc facilè morbum noſcerem. Adfui, &, me præſente, in lecto ſe erigens uncias aliquot puris boni abſque multa moleſtia tuſſiendo leviter exſcreavit, ſanctéque aſſeveravit, quòd jam per octo annos quotidie magnam copiam puris rejiceret, ad minimum quatuor uncias æquantem pondere, quandoque & majorem longè quantitatem. Minuebatur aliquando puris excreti copia, & ferè nihil exſpuebat; verùm tunc ſequi ſolebat pectoris oppreſſio, dolor ſatìs acutus in pectore, febris valida; & poſtquam uno alteróve die hæc mala paſſus fuerat, ingentem copiam puris exſcreabat, ſatìs tunc olidi, atque iterum ſatìs bene ſe habebat. Hoc modo acerbam peritiſſimorum Medicorum prognoſin, qui illum tractaverant ita decumbentem, ſe ſæpius eluſiſſe narrabat; dúmque poſt aliquot ſeptimanas ſup-

(*a*) De Morb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 540.
(*b*) Ibid. pag. 540. 541.
(*c*) Method. Medend. Lib. V. cap. XI. Charter. Tom. X. pag. 121.
(*d*) Lib. de Intern. Affection. cap. IV. Charter. Tom. VII. pag. 641.

preſſo ſputo purulento, iiſdem cum ſymptomatibus conflictantem inviſerem, & peſſima quævis metuerem, ſecurum me eſſe juſſit, brevì ſe ab his malis emerſurum; atque eventus promiſſis reſpondit. Tentavi lacte aſinino herbaceo, decoctis herbarum vulnerariarum leniter detergentium potatis magnâ copiâ, unà cum balſamicis pilulis ex myrrha, olibano, ſarcocollâ, &c, equitatione, victu idoneo, morbum curare; ſed incaſſum fuerunt omnia, & poſtquam per novem integros annos, abſque inſigni corporis colliquatione (vidi enim illum adhuc binis ante mortem ſeptimanis) tantum morbum tulerat, ſubitâ morte periiſſe intellexi. Vidi plures alios, qui morbum hunc per unum alterúmve annum tulerunt; verùm omnes erant in ætatis flore, (*Hippocrates* (*a*) etiam hoc monuerat) & deficiebant tandem. In quibuſdam quandoque peſſimum fœtorem ſputorum obſervavi; túncque intellexi rationem ſequentis prænotionis, (*a*) *Quos ſuppuratos mitiùs habentes ſputorum graveolentiæ ſequuntur, eos recidiva occidit.*

Omnia autem, quæ ad Prognoſin fauſti vel infauſti eventûs pertinent, dum pulmonis abſceſſus ſputo purulento ſolvitur, accuratiſſimè, collegit *Hippocrates*, & deſcripſit ſequentibus, (*c*) *Superſùnt autem ex his potiſſimùm, quos febris eodem poſt ruptionem die dimiſerit, & qui cibos celeriter appetant, & ſiti liberati ſint; & venter tum exigua, tum compacta dejiciat, & pus album & læve &* (ubique) *ejuſdem coloris ſit, & à pituita liberum, & citra dolorem & tuſſim vehementem expurgetur. Sic quidem optimè & celerrimè liberantur: ſin minus, hi, quibus proxima his contigerint. Intereunt verò, quos & febris eodem die non dimiſerit, ſed quum videtur dimiſiſſe, iterum recaleſcens appareat; & ſitim quidem habuerint, cibos verò non appetiverint, & alvus liquida fuerit, púſque ex viridi pallidum & lividum exſpuerint, aut pituitoſum & ſpumoſum. Si hæc omnia contigerint, intereunt. At quibus ex his quædam acceſſerint. quædam non, ipſorum quidam intereunt, quidam etiam multo poſt tempore ſuperſtites evadunt. Verùm ex omnibus ſignis, quæ adſunt, tum in his, tum in aliis omnibus, conjecturam facere oportet.*

4°. Sequitur alter peripneumoniæ ſuppuratæ exitus, dum nempe apoſtema ruptum pus non effundit in tracheam, ſed in pectoris cavum; funeſtus plerumque, cùm nullus ferè puri hîc deciduo exitus pateat, niſi per Artem via paretur, thoracis paracenteſi inſtitutâ. Cùm autem pulmo inflammatus vicinis locis accreſcat ſæpius, poterit & tale apoſtema ruptum in pericardii cavum pus effundere, utì etiam in mediaſtini cava dilatata. Quomodo mediaſtinum formetur ex membranæ pleuræ, utrumque thoracis cavum inveſtientis, duplicatâ lamellâ, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 170. n°. 4, dictum fuit; anteriùs autem ſub ſterno, & poſteriùs circa thoracis vertebras, diſtant à ſe mutuò binæ illæ lamellæ, quæ mediaſtinum conſtituunt, & membrana celluloſa inter illas locatur facilè dilatabilis, unde poterit pus hîc effuſum miras ſæpe ſibi vias facere. Novimus autem talem peripneumoniæ exitum adeſſe, ſi poſt omnia ſigna facti abſceſſûs, nullo pure per ſputa, aliáſve vias, evacuato, nullâque metaſtaſi factâ ad alia loca, ſubitum levamen ægri percipiant; (*d*) *quòd pus ex anguſtia in ampliorem locum*

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 658.
(*b*) Coac. Prænot, n°. CCCCVI. Charter. Ibid. pag. 876.
(*c*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXIII. Charter. Ibid. pag. 653.
(*d*) Id. de Morb. Lib. III. cap. XV. Charter. Tom. VII. pag. 592.

venerit; quod ſignum & aliis in locis (*a*) *Hippocrates* habet. Videtur etiam notaſſe, quòd quandoque tali abſceſſu rupto quædam pars per ſputa exeat; longè major tamen puris portio (*b*) in ſeptum tranſverſum delabatur. Neque multùm videtur ſperaſſe in tali caſu à puris eductione, quæ per thoracis aperturam fit; dicit enim, ſi (*c*) *per uſtionem aut ſectionem pus exeat, confeſtim quidem hoc ſanè etiam modò leviùs habere* (æger) *videtur, progreſſu tamen temporis ab his, quæ in priore dicta ſunt, perimitur*. De illis autem ſignis, quibus cognoſcitur pus effuſum in thoracis cavo hærere, partim in *vulnerum thoracis* Hiſtoria dictum fuit, partim etiam agendum erit poſtea in Capitulo *de Empyemate*.

Quàm mirabiles autem pus, ex pulmonis abſceſſu rupto exiens, ſibi vias quandoque paravit, docent Obſervationes Medicæ plurimæ, quarum paucas hîc notare non inutile credidi. Non autem hîc conſiderabimus illum modum, quo pus in abſceſſu clauſo diutius retentum, attenuatum, venis reſorptum, ad varia loca deponitur, vel & variis quandoque viis exit de corpore, de qua re videantur illa, quæ ad §. 406, dicta fuerunt; verùm tantùm hîc agemus de illis Obſervationibus, quæ docent, pus vicina loca eroſiſſe, & inſolitas ſibi paraſſe vias. In hominis, poſt peripneumoniam ſuppuratam defuncti cadavere, inventus fuit pulmo firmiter accretus pleuræ & diaphragmati, ſimúlque apparuit, pus, licèt & per ſputa pars ejus excreta fuiſſet, eroſiſſe diaphragma & hepar ipſum ad pollicis profunditatem, atque in hoc viſcere ſinum purulentum feciſſe, cujus diameter tres æquaret pollices (*d*). In alio homine poſt mortem inventus fuit pulmonis abſceſſus, cujus pus eroſerat contiguum & accretum diaphragma, ipſúmque ventriculum, foramine tam amplo, ut pollicem facilè admitteret. Huic affinem caſum notavit *Jacotius* in muliere (*e*) *quæ quibuſdem ante mortem annis vomitu ſolebat per intervalla rejicere magnam puris copiam cum defectione animi, vocis privatione; & gravibus aliis ſymptomatibus, quibus levabatur à vomitu. Mortuâ, & diſſectâ, ingens vomica in pulmone reperta eſt*. Tumor ovi gallinacei minoris molem æquans inter cartilaginem enſiformem, & marginem cartilaginis coſtæ ultimæ veræ & binarum coſtarum ſpuriarum ſuperiorem, prominebat, dum tuſſiebat homo ulcere pulmonali laborans; & poſt mortem inveniebatur, pulmonis abſceſſum ſatìs magnum tali loco hærere, ut diaphragma extendere potuerit & hunc tumorem formare (*h*). Plura ſimilia apud Auctores probatæ fidei occurrunt: modò memorata autem ſufficient ad demonſtrandum, pus ex abſceſſu pulmonis rupto effuſum, ſive rodendo, ſive diſtendendo partes vicinas, mira mala producere poſſe.

5°. Dum ulcus pulmones ita exedit, ut totus inde habitus corporis conſumatur, phthiſis pulmonalis adeſſe dicitur (vide §. 1196.); unde facilè patet, pulmonis abſceſſum in hunc morbum vergere. Verùm ulcus hepatis, aliorúmque viſcerum pariter phthiſin producere poteſt; utì poſtea §. 1214, dicetur; cúmque ex

(*a*) De Morb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 541. Confer. Ibid. Lib. II. cap. XVI. pag. 568.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Medical. Eſſays Tom. I. pag. 273.
(*e*) Ibid. Tom. II. pag. 332.
(*f*) Holler. Comment. in Coac. Hippocrat. pag. 27.
(*g*) Mémoir. de l'Académ. de Chirurg. Tom. I. pag. 717.

præcedentibus patuerit, pus in pulmone collectum, vel per metaſtaſin, vel per eroſionem, ad alia viſcera poſſe deferri, evidens ratio eſt, quare phthiſis varia exſpectari poſſit, dum ſuppurata eſt peripneumonia.

Cùm autem pus, rupto abſceſſu, inter pulmones & pleuram collectum, empyema facit, illud ferè ſemper lethale eſt. Ubi poſtea de empyemate agetur, patebit, hunc morbum ſemper periculoſum eſſe; atque tunc tantùm ſpem ſalutis ſupereſſe, ſi & ſatìs citò aperturâ factâ pus album, læve, æquale, fœtoris expers, exeat, atque æger cætera ſanus ſit (vide §. 1192.). Verùm in hoc caſu pulmo jam ulcere exeſus eſt, antequam empyema fiat; adeóque patet, parùm ſpei ſupereſſe.

§. 837. ALTER morbus à peripneumonia fit, ſi purulenta jam facta inflammatoria materies (832. 833. 834.) intra pulmonales venulas reſorbetur, cruori miſcetur, in loca quædam deponitur, unde liberatur pulmo, oneratur pars alia; quæ ſi minùs requiſita ad vitam, eſt μετάϑασις bona; ſi verò in hepar, lienem, cerebrum, & ſimilia loca fluxerit, peſſima plerumque erit. Hinc fiunt abſceſſus peripneumonici ad aures, crura, hypochondria.

Alter modus, quo peripneumonia in alium morbum tranſit, eſt ille, qui per metaſtaſin materiæ morboſæ ad illa corporis loca fit. Ille autem obtinet, quando purulenta jam facta materies inflammatoria, neque excernitur ſputo, alvi flexu, vel urinâ (vide §. 830.); neque in pulmone collecta accumulatur, & vomicam format, ſed intra pulmonales venulas reſorbetur, & poſtea in loca quædam corporis deponitur. Notandum enim hìc eſt, propriè non fieri bonam & ſalutarem talem metaſtaſin, dum pus jam in pulmonis ſubſtantia collectum hæret, abſceſſu jam formato; ſed tunc tantùm, quando materies inflammatoria cocta jam & mobilis quidem reddita eſt, ut tranſire poſſit ex arteriis obſtructis in venas atque puri analogam naturam adepta; interim tamen vaſa manſerint integra; cùm verum pus ex obſtructorum vaſculorum extremis unà cum infarcta materie inflammatoria attritis, & in unum homogeneum liquidum unà cum effuſis humoribus mutatis, conſtet. Videantur illa, quæ de hac re in *Commentariis* §. 593, dicta fuerunt; utì etiam quæ habentur ad §. 830. nº. 2, ubi agebatur de ſputis, per quæ in peripneumonia educebatur eadem illa materies, quæ hìc per metaſtaſin ad alia loca corporis abſceſſus varios facit. Unde etiam, quámvis in textu vocetur *materia purulenta*, tamen allegantur illæ paragraphi, in quibus de futura ſuppuratione, vel incepta tantùm agebatur; non verò ſequentes, in quibus ſigna & effectus abſceſſûs jam facti explicantur. Ideo etiam, utì poſtea ad §. 842, patebit, tunc laudantur illi abſceſſus, tamquam utiliſſimi, ſi citò contingant, ante nonum diem: poſtea enim juſtus metus eſt, abſceſſum jam revera factum eſſe in pulmone, cùm intra quatuordecim dies formari ſoleat, utì §. 832, explicatum fuit. Licèt autem pus, in vomica pulmonis collectum, venis reſorberi, & per metaſtaſin ad alia corporis loca deponi poſſet, hoc facto tamen maneret ulceroſa in pulmone diatheſis, quâ brevì novum pus colligeretur in eodem

loco; adeóque non magna utilitas à tali metaſtaſi exſpectanda foret. Ubi verò nondum facto abſceſſu, materies inflammatoria ſubacta jam & mobilis in venas tranſit, & ſanguini miſcetur, atque poſtea ad alia loca corporis deponitur, poterit liberari pulmo, & liberatus integritate illâ gaudere, quam in ſanitate habuerat. Ob eamdem cauſam damnantur illi abſceſſus §. 842, ſi ſputo jam purulento facto prodeant; atque notatur ſimul, quòd tunc illud levamen non adferant; quia nempe tunc tantùm pulmonem liberant à pure nunc præſenti, manente tamen cauſâ, quæ brevì ſimile pus regenerabit. Hæc præmittenda videbantur, ut meliùs intelligi poſſent reliqua, quæ circa hos abſceſſus notanda erunt in ſequentibus.

Liberatur ergo in hoc caſu pulmo, & oneratur alia corporis pars, verſus quam abſceſſit morboſa materia, quæ priùs in pulmone ſedem fixerat. Aliâ occaſione in *Commentariis* §. 402, dictum fuit, abſceſſûs vocabulum variâ ſignificatione apud veteres Medicos uſurpatum fuiſſe; ſimúlque tunc notatum fuit, illos bifariam diviſiſſe abſceſſus, nempe in illos, qui (*a*) *per effluxum* (νκατ᾽ ἔκρου) & alios, (*b*) *qui per decubitum* (κατ᾽ ἀπόθεσιν) materiæ morboſæ in quaſdam corporis partes fiebant. Cùm autem per effluxum materiæ morboſæ integre liberetur corpus, per decubitum verò in alias partes tantùm fiat mutatio in alium morbum, meritò priores, abſceſſus meliores, poſteriores verò minùs commodos dixit (*c*) *Galenus*; túncque tantùm bonos eſſe voluit, ſi & in partes à loco priùs affecto remotiſſimas, eaſdémque minùs principales, decumberent. Satìs enim patet, fauſtum vel infauſtum talis abſceſſûs eventum pendere à loco, quem morbi materia, priſtina de ſede mota, occupat. Si enim in hepar, lienem, cerebrum, &c, fluxerit, peſſima quævis erunt exſpectanda: in cerebro enim ſubitam plerumque mortem faciet; in aliis viſceribus purulentas vomicas, quæ vix, vel ſaltem difficillimè, curari poterunt, niſi bonâ fortunâ materies ad hæc loca delata citò expellatur de corpore. Ad aures autem, crura, hypochondria tales abſceſſus peripneumonici inprimis obſervantur, de quibus ſingulatim agendum erit.

Primò jam ſequenti paragrapho enumerabuntur illa ſigna, quæ docent peripneumoniam in tales abſceſſus vergere. Deinde conſiderandum erit, quibus indiciis detegi poſſit locus corporis, verſus quem metaſtaſis illa vergit. Ultimò tunc videbimus, quænam requirantur, ut illi abſceſſus ſalutares ſint.

(*a*) Epidem. Lib. I. Comment. II. text. XLIV. Charter. Tom. IX. pag. 55.

(*b*) Ibidem.

(*c*) Ibid. Comment. III. text. I. pag. 85.

§. 838.

§. 838. TALES abſceſſus futuros eſſe declarat: 1°. Obſervatio ſignorum peripneumoniæ non peſſimæ (833. 834.) cum febre non vehementi, nec malignâ, tamen continuâ; cum dolore thoracis, anxietate, gravitate, dyſpnœâ, non peſſimis; ſine ſignis reſolutionis (830). 2°. Si cum his pulſus multùm vacillans, omni modo, aſſiduè. 3°. Dolores, rubores, calores, tenſiones circa loca dicta (837).

Inprimis autem ſolicita attentio requiritur, ut prævideantur futuri abſceſſus; ne horum ignarus Medicus importuno Artis molimine turbet quandoque futuram brevì, vel jam inceptam, materiæ morboſæ metaſtaſin; ſimúlque, his prævisis, ad loca, quæ critici tales abſceſſus abſque periculo occupare poſſent, applicentur talia, quæ faciunt, ut eadem loca minùs reſiſtant, & plùs trahant, uti poſtea, §. 860, dicetur.

1°. Leviſſimæ peripneumoniæ, & quæ cum ſecuriſſimis ſignis incedit, benigna reſolutio abſque ulla evacuatione materiæ morboſæ, vel ejuſdem metaſtaſi ad alia loca, exſpectari poterit; peſſimæ verò, & vehementiſſimis ſymptomatibus ſtipatæ, exitus in ſanationem vix ſperari poterit: unde patet, exitum peripneumoniæ in alium morbum tantùm exſpectandum eſſe, quando nec benigna penitus, nec acerrima tamen, obſervatur, ſed medio inter bina hæc extrema modo incedit.

Febris tunc adeſt, nec vehemens adeo, nec malignis ſymptomatibus ſtipata, ſed continua tamen, quia nondum ſubacta eſt morbi materia. Omnia autem ſymptomata, quæ ſolent comitari hunc morbum, manent; ſic tamen ut intenſitate nimiâ fatalem non minentur exitum. Cognoſcimus ergo ex his omnibus, materiam inflammatoriam priſtinam hactenus ſedem occupare, interímque per febrim continuam boni moris ſubigi & coqui (vide §. 587.); ſícque optimè ad excretionem vel metaſtaſin diſponi. Ubi tunc ſimul nulla ſigna adſunt reſolutionis, neque in ſputis, alvo excretis, aut urinâ (vide §. 830.), apparent illa ſigna, quæ docent, materiam morbi per febrim ſubactam & mobilem redditam moliri exitum per has vias, ſummo jure exſpectatur metaſtaſis ad alia loca. Quæ omnia ſigna accuratè collegit *Hippocrates* dicens, (*a*) *Si febris detineat, neque dolor ſedatus ſit, neque ſputum ex ratione procedat, neque bilioſæ alvi dejectiones, neque ſolutæ faciles, neque ſinceræ fiant, neque urina admodum multa, & craſſa & copioſum habens ſedimentum; obſervatur autem ſuperſtes futurus ab omnibus reliquis ſalutaribus ſignis; his oportet tales abſceſſus futuros ſperare.*

2°. Deſignat enim talis pulſus, materiam morboſam ſubactam jam & mobilem unà cum ſanguine per vaſa fluere; adeóque, niſi ſubita appareat evacuatio illius materiæ, abſceſſus exſpectandus erit. Notandum enim, reliqua ſigna bona cum tali pulſu concurrere in hoc caſu; aliter enim cum pravis ſignis pulſus multùm vacillans omni modo & aſſiduè mortem ſignificaret potiùs. Cùm enim jam priſtinam ſedem dereliquerit morbi materia, minuetur obſtaculum liberum ſan-

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXV. Charter. Tom. VIII. pag. 654.

guinis tranſitum per pulmonem impediens, adeóque pulſus reddetur amplior & plenior (vide §. 830. nº. 2.), licèt vacillet aſſiduè. Hinc monuit *Galenus* ſequentia: (*a*) *Verumtamen ſi cum vehementia pulsûs fiat aliqua ordinis perturbatio, ſive æqualis ſive inæqualis vehementia, quum ſigna conjuncta ſint coctionis, exſpectanda aliqua judicatio eſt, multóque magìs ſi huc alia ſigna judicationis acceſſerint.* Videantur & illa, quæ de perturbationibus criticis in *Commentariis* §. 587, & §. 594, habentur.

3º. Omnia enim hæc docent, materiam morbi ſolutam, & cum ſanguine per vaſa motam, deponi verſus loca, quæ jam dolent, rubent, &c; adeóque tunc perfecta cognitio criticæ talis metaſtaſis habetur. Unde dixit *Hippocrates*, utì jam in *Commentariis* §. 587, monitum fuit, (*b*) *Quibus ex morbis convaleſcentibus ſi qua pars laboraverit, illic abſceſſus oriuntur.*

§. 839. **ILLOS** verò futuros circa crura ſcimus, ſi 1º. Signa futurorum abſceſſuum (838) adſint. 2º. Si ſimul cum iis ſigna ſint levioris inflammationis ad hypochondria.

Videtur *Hippocrates* inter illos abſceſſus, quibus peripneumonia ſolvitur, reliquis prætuliſſe illos, qui circa crura fiunt. Dicit enim, (*c*) *At abſceſſus, qui ad crura fiunt peripneumonicis tum vehementibus, tum periculoſis, omnes ſanè utiles ſunt.* Illi autem futuri prævidentur.

1º. De his dictum fuit.

2º. Soluta enim quidem fuit morbi materies & mobilis reddita, interim tamen tales dotes retinuit, ut cum reliquis humoribus per vaſa moveri nequeat, abſque turbatione æquabilis circulationis; unde vel expelli de corpore debet, vel ad alia loca deponi, utì dictum antea fuit. Duplicem autem viam affectare hanc materiem monuit *Hippocrates* (*d*), verſus ſuperiora nempe vel inferiora corporis. Dum ergo per aortæ deſcendentis ramos cum ſanguine movetur hæc materia, magna ejus pars per cœliacam & meſentericam utramque feretur per viſcera chylopoietica, atque inde in venam - portarum delata per hepatis anguſtias tranſire debebit; ubi cæteris paribus, difficilior ſemper humorum tranſitus eſt, dum ſanguis venoſus, abſque cordis impellentis auxilio, per convergentium canalium anguſtias transprimi debet. Non mirum ergo apparebit, ſi inde fiant obſtacula circa hæc loca, atque levioris inflammationis ſigna. Sive jam hæc illius ſymptomatis obſervati genuina cauſâ ſit, ſive alia fortè minùs cognita, ſufficit Medico noviſſe, quòd inde præſagium habeatur futuri circa crura abſceſſûs. Levioris autem inflammationis ſigna tantùm eſſe debent, & citò iterum evaneſcere; ſi enim manerent, potiùs metuendum foret, in hepate accumulari materiam morboſam, longè majori cum diſcrimine. Solicitè hoc notavit *Hippocrates* dicens, tunc exſpectandos eſſe circa crura abſceſſus, ſi (*c*) *Circa hypochondria aliquid phlegmatis* (inflammatorii) *adfuerit* (ἂν περὶ τὰ ὑποχόνδρια τοῦ φλέγματος τί ἐγγίνηται). Rectè autem monuit (*f*) *Galenus*, per τὸ φλέγμα non intelligi hîc pituitoſum humorem, ſed

(*a*) De Præſagition. ex pulſib. Lib. II. cap. ultimo. Charter. Tom. VIII. pag. 276.

(*b*) Aphoriſm. Sect. IV. nº. XXXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 153.

(*c*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 656.

(*d*) Ibid. Sentent. LXVI. pag. 655.

(*e*) Ibidem.

(*f*) Ibidem.

inflammationem; atque antea in *Commentariis* §. 69., monitum fuit, hoc ſenſu illud vocabulum quandoque accipi. Confirmatur hoc ulteriùs alio *Hippocratis* loco, ubi eadem circa futuros abſceſſus in peripneumonia legitur prognoſis, & (*a*) φλεγμονῇ loco τοῦ φλέγματος habetur.

§. 840. SED futuros circa aures ſcimus, ſi 1°. Signa adſint (838) 2°. Mollia ſimul hypochondria.

Abſceſſus illos circa aures natos, tam in morbis, quàm in ſecunda valetudine, Parotides vocari, antea in *Commentariis* §. 416, probatum fuit; & plura alia circa hos abſceſſus notanda in *Commentariis* §. 741, dicta fuerunt. Tunc autem fieri abſceſſus verſus ſuperiora conſtat, ſi ſigna generalia futurorum abſceſſuum adfuerint, & (*b*) *Hypochondrium molle & doloris expers permanſerit, & quum difficultas ſpirandi, aliquamdiu facta, citra aliam evidentem cauſam quieverit.* Novimus enim ex his ſignis, morbi materiam locum mutaſſe; neque evacuatam tamen eſſe, nec verſus inferiores partes vergere, adeóque nihil ſupereſt, niſi ut ſuperiora petat, atque ſolemni naturæ, morbos per metaſtaſin ſanantis, ritu, in parotides glandulas deponatur. Verum quidem eſt, in morbis quandoque & parotides naſci, licèt & ſimul hypochondria afficiantur, ſed tunc ſemper periculoſæ ſunt, cùm notent, tantam materiæ morboſæ copiam eſſe, ut hæc loca illam capere nequeant; vel ſaltem non ſuccedere ſalutare illud naturæ molimen, quo ad loca innoxia materiam morbi deponere tentabat, ſed viſcera ſimul eadem ſaburrâ gravari. Unde parotides ex doloribus hypochondriorum emergentes (*c*) malignas eſſe dixit *Hippocrates*; & paulò poſt monuit, quòd (*d*) *Anxietatem in hypochondrio ſentientibus, tumores circa aurem oborti, ipſos occidunt.*

§. 841. AD hepar verti novimus, ſi 1°. Signa ſint (838). 2°. Dolor manens in hepate, cum urina ſubictericea, colore ſubflavo cutis. Hinc ſæpe, vomicâ hepatis natâ, peſſima mala.

Dictum fuit §. 839, materiam morbi, dum verſus inferiores corporis partes tendit, ad hypochondria levioris inflammationis ſigna producere; adeóque patet, aliquem metum eſſe, ne per hæc viſcera difficiliùs tranſiens in illis colligatur, & abſceſſus formet. Inprimis verò in hepate ab hac cauſa abſceſſus metuitur ob rationes tunc dictas. Novimus autem, tunc ad hepar verti materiam, ſi, poſt ſigna generalia futurorum abſceſſuum prægreſſa, dolor in hepate percipiatur, non evanidus citò (utì fit, dum circa crura orientur abſceſſus) ſed manens. Reliqua indicia abſceſsûs hîc formandi ſumuntur à læſionibus illarum functionum, quæ huic viſceri propriæ ſunt, ſecretionis nempe & excretionis bilis. Obſtructo enim aut inflammato hepate, bilis in ſanguinem regurgitat, & cutim flavo colore, utì & urinam, tingit; de qua re pluribus agendum erit in capitulo *de Hepatitide.*

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCCXCV. Charter. Tom. VIII pag. 874.
(*b*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XXVI. Charter. Ibid. pag. 655.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CCLXXXV. Charter. Ibid. pag. 868.
(*d*) Ibid. n°. CCCIII. pag. 869.

Niſi autem materia inflammatoria, ſic in hepar delata, per ductus excretorios venæ-portarum viam inveniat, atque in inteſtinorum cavum delapſa per alvum expellatur, vel in venam cavam redux ad alia loca minùs periculoſa deponatur, aliiſve viis de corpore exeat, vomicam hepatis faciet, à qua rarò emergunt ægri, utì poſtea demonſtrabitur §. 936, & ſequentibus. Utì jam ad hepar talis metaſtaſis fit, ſic & facilè concipitur & ad alia viſcera idem fieri poſſe: læſio functionum lucem dabit ad detegendam partem affectam; & pro diverſitate viſcerum, in quæ materia hæc decubuit, variabit prognoſis. Soli ergo laudabiles ſunt abſceſſus; qui ad partes exteriores fiunt: atque Obſervatio Medica docuit, illos plerumque ad parotides, vel crura fieri; rarò, vel nunquam, ad alias corporis partes in hoc morbo.

§. 842. ABSCESSUS illi (839. 840.) ſi levant pulmonem; ſi tollunt febrim, ſi purulenti, manantes, fiſtuloſi manent, ſi ſatìs citò, ante nonum diem, contingunt, ſemper ſalutares: verùm, ſi ſputo jam purulento, nec magìs flavo, ſine levamine dicto, naſcuntur, mali: at, ſi jam nati evaneſcunt, crudo morbo, peripneumoniâ redeunte, omnino lethales ſunt.

Ex illis, quæ ad §. 587, de criſi, & criticis evacuationibus, & abſceſſibus dicta fuerunt, conſtitit, quandoque naturam in morbis talia quidem moliri; neque tamen ſemper perficere, ſive ob virium decumbentis imbecillitatem, ſive materiæ morboſæ malignam aut contumacem indolem, aut Medentis errorem, &c, hoc contigerit. Expedit ergo illa noviſſe ſigna, quæ docent, an ab abſceſſibus ſalutaris effectus exſpectandus ſit, néc-ne: de quibus nunc agendum erit.

Primum ſignum bonorum abſceſſum eſt, *Si levant pulmonem.* Cùm enim in abſceſſibus illis colligi debeat illud morboſum; quod paulò antè in pulmone hærens peripneumoniam fecerat, patet ſatìs, illico, dùm apparent, pulmonem levari debere. Illud autem levamen cognoſcitur ex reſpirationis emendatione, & pulſu ampliore & pleniore reddito; utì patet ex illis, quæ ad §. 830. nº. 2, dicta fuerunt. Patet autem ſimul, febrim debere tunc tolli, vel ſaltem inſigniter minui, dum illud, quod obſtaculo aut ſtimulo febrim fecerat, coctum & ſubactum non tantùm eſt, verùm etiam locum priùs affectum deſeruit, & ab humorum circulantium conſortio ſeparatum, in parte minùs periculoſa, colligitur. Cùm autem integra depuratio ſanguinis à materia illa morboſa, quæ cum illo movetur per vaſa, requiratur per has vias; conducet, ut copiam purulenti humoris fundant, & aliquamdiu aperti maneant tales abſceſſus, fiſtuloſi utcumque, ob novam continuò huc delatam materiam, quæ impedit, ne citò latera cavi abſceſsûs contigua fiant & uniantur inter ſe. Unde dixit *Hippocrates*, (a) *Quibuſcumque ex peripneumonicis morbis abſceſſus ad aures fiunt, & ad inferiores partes ſuppurant, fiſtulámque gignunt* (καὶ συριγγῶνται), *hi ſuperſtites evadunt.*

(a) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXIV. Charter. Tom. VIII. pag. 653.

Præterea requiritur, ut illi abſceſſus ſatìs citò fiant, *ante nonum diem*: ſi enim ſeriùs fiant, metus eſt vomicam jam in pulmone formatam eſſe; ex qua reſorptum pus quidem ad alias partes deponi, & abſceſſus facere poſſet, verumtamen tunc maneret ulceroſa jam diatheſis in pulmone præſens, quod ſemper periculoſum eſt. Videantur illa, quæ ad §. 837, de hac re dicta ſunt. Ex omnibus his ſalutares abſceſſus prævidentur.

Contra vero mali & inutiles ſunt illi abſceſſus, ſi abſque pulmonis levamine appareant: ratio ex modò dictis patet. Suſpectus etiam talium abſceſſuum ortus eſt, ubi *ſputum jam purulentum eſt; nec magìs flavum*. Dictum fuit in *Commentariis* §. 830. n°. 2, de ſputo laudabili, quo abſque alio morbo ſequente ſanabatur peripneumonia; túncque notabatur, illud primò flavum cum pauco ſanguine miſtum eſſe, & deinde in album blandum citò mutari; quod tunc puri ſimillìmum quidem eſſe demonſtratum fuit, neque tamen abſolutè puris nomen mereri; cùm ſoluta quidem & cocta fuerit inflammatoria materies, interim tamen vaſculorum, quibus infarcta hæſerat, integritas manſerit. Quamdiù ergo flavum eſt illud ſputum, nondum incepit naſci vomica in pulmone; verùm ubi jam procedente morbo purulentum fieri incipit, neque tamen adeo libere & tantâ copiâ prodit, ut hâc viâ levari poſſit morbus, vomicæ natæ, vel naſcentis ſaltem, juſtus metus eſt, túncque minùs boni ab abſceſſibus exſpectabatur. Unde pulchre monuit *Hippocrates*, optimos eſſe abſceſſus, (*a*) *Qui quum ſputum in mutatione jam eſt*, (τῦ πτυέλυ ἐν μεταβολῇ ἤδη ἐόντος), *fiunt*; dum nempe ex flavo in album incipit mutari, neque tamen adhuc omnino purulentum adhuc eſt. Mox autem ſubjungit ſequentia, (*b*) *Si namque & œdema & dolor ſuboriantur, ac ſputum pro flavo purulentum ſit* (πυώδες autem vocat non πύων abſolutè), *ac foràs prodeat, ita ſecuriſſimè & homo ſuperſtes evadet, & abſceſſus citra dolorem citiſſimè ſedabitur*. Blandam enim, mobilem, & rite excoctam morbi materiam hæc omnia indicant. Notandum autem eſt, quòd ſæpe ſputa quædam prodeant, licèt, critici tales abſceſſus brevì jurè exſpectentur; ſed non tantâ copiâ, ut morbi materiæ excernendæ ſufficiant, ſed tantùm indicium dent, quouſque materia morbi mutata & cocta fuerit. Unde *Hippocrates*, dum ſigna futurorum abſceſſuum recenſet, non dixit, nulla prodire ſputa tunc, ſed tantùm non prodire (*c*) *ex ratione* (κατὰ λόγον); id eſt, non tali copiâ, ac requiritur, ut hoc modo materiæ morboſæ expulſio ſperari poſſit. Atque ideo etiam non dixit, urinam nullum ſedimentum habere, ſed quòd non prodeat (*d*) *admodum multa & craſſa*, &c. Quòd autem etiam illo tempore, dum abſceſſus jam proruperant, ad ſputa & urinas attenderit *Hippocrates*, & ex illis præſagia hauſerit, patet evidenter ex alio loco, ubi ſequentia habentur, (*e*) *At ſi ſputum non probè excernatur, neque urina bonum ſedimentum habere videatur, periculum eſt, claudum fieri articulum, aut multùm moleſtiarum exhibiturum*.

Ubi verò illi *abſceſſus jam nati evaneſcunt*, ſummum periculum eſt; nam (*f*) *Judicatoria non judicantia, partim lethalia ſunt, partim difficilis judicationis*, ùti antea in *Commentariis* §. 741, notatum fuit. Manet enim materia mor-

(*a*) Prognoſtic Comment. II. Sentent. LXVII. Charter. Tom. VIII. pag. 656.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibid. Sentent. LXV. pag. 654.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibid. Sentent. LXVII. pag. 656.
(*f*) Id. Epidem. Lib. II. Sect. I. text. VII. Charter. Tom. IX. pag. 120.

boſa in corpore, & verſus interiora recurrens priſtinam iterum ſedem occupat, ſicque lethalem ferè ſemper peripneumoniam producit, vel & ad alia viſcera deponitur periculosâ admodum metaſtaſi. Unde *Hippocrates* monuit, (*a*) *Si verò diſpareant abſceſſus, & intrò recurrant, ſputo non prodeunte & febre obſidente, grave: periculum enim eſt, ne deliret & intereat homo.* Ubi notandum, quòd dixerit, *ſputo non prodeunte*; ſic enim indicare videtur, quòd, recurrente abſceſſu critico, ſpes aliqua ſuperſit, evacuari poſſe materiam per ſputa, quæ priùs abſceſſum fecerat. Hoc videtur confirmari & alio textu, (*b*) *Tuſſiculæ cum ſputatione exiſtentes, abſceſſum poſt aures evacuant.* In *Coacis* autem loco ἀπαλάσει legitur (*c*) λαπάσει, quod *emollire* ſignificat, atque eodem ferè redit; cùm turgens abſceſſus, minutâ materiâ diſtendente, flaccidus & mollior reddatur. Ita etiam in *Commentariis* §. 587, & §. 593, notatum fuit, urinam multam, craſſam & albam ab abſceſſu critico liberare ægros. Periculoſum ergo ſemper eſt, ſi abſceſſus jam nati evaneſcant; & omnino lethale, ſi nulla alia evacuatio, ſtatim ſuccedens, educat de corpore morboſam materiam.

§. 843. DESINIT iterum morbus hic in tumorem calloſum, ſcirrhoſúmve pulmonis; ſi materies, & conditiones (392.) concurrunt: inde totâ vitâ difficilis, erecta, tuſſiculoſa reſpiratio, poſt paſtum motúmque aucta, ſine ſignis latentis vomicæ deſcriptis (835); inde adhæſio pulmonis ad pleuram.

Sequitur jam alter inflammationis exitus; dum nempe materies inflammatoria neque ſolvitur benignâ reſolutione, neque attenuata & mobilis reddita per ſputa, urinas, &c, expellitur, vel per metaſtaſin ad alia loca corporis deponitur, aut ſuppurando ſeparatur, ſed manet vaſis infarcta, & cum illis concreſcit in tumorem calloſum vel ſcirrhoſum. Callum vocari partis membranaceæ increſcentem molem, unà cum duritie & inſenſilitate, ob vaſa inter ſe concreta, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 112. n°. 1, vidimus. Quámvis autem ſcirrhi præcipuè circa glanduloſa oriantur, tamen & ſcirrhoſas malè curatæ inflammationis reliquias etiam in aliis corporis locis obſervatas fuiſſe, conſtat ex illis, quæ ad §. 485, dicta fuerunt. Lentior & atrabilaria ſanguinis cacochymia tali malo originem dare poterit; utì etiam dum in hoc morbo ſic languet vitalis humorum impetus, poſt repetitam ſæpius venæ-ſectionem v. gr; ut nec ſolvendæ & expellendæ materiæ inflammatoriæ, neque per ſuppurationem ſeparandæ, ſufficiat. Scirrhoſos pulmones aliquoties vidi in cadaveribus; & plurima hujus rei Exempla in Hiſtoria Medica habentur. Pulmonis lobos adeo induratos fuiſſe, ut tophos lapideos referrent, refert *Schenckius* (*d*). Memorabilis etiam ſcirrhoſi pulmonis caſus memoratus fuit ad §. 797, ubi de angina ſcirrhoſa agebatur.

Ubi autem notabilis pars pulmonis in ſcirrhum vel callum induruit, patet ſatìs, illum ab aere inſpirato explicari non poſſe, cùm pars illa indurata cedere

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 657.
(*b*) Prædiction. Lib. I. Comment. III. n°. CLXIX. Charter. Ibid. pag. 807.
(*c*) Coac. Prænot. n°. CCV. Charter. Ibid. pag. 863.
(*d*) Lib. II. pag. 229.

nequeat, & mole ſuâ anguſtet vicina loca; adeóque difficilis erit reſpiratio, erectâ tantùm ferè cervice peragenda, unde orthopnœa vocatur: ſimúlque, dum majori molimine pulmonem explicare nituntur tales homines, dura & calloſa hæc pars vicinis affricata moleſtam & ſiccam tuſſiculam facere ſolet. Omnia autem hæc mala augentur, ubi poſt paſtum crudus & copioſus chylus per pulmonem minùs jam explicabilem tranſire debet; utì etiam dum per motum corporis acceleratur ſanguinis per pulmonem tranſitus. Quàm difficilis autem ſcirrhi curatio ſit, etiam in externis corporis partibus, ubi omnia Artis adminicula immediatè loco affecto applicari poſſunt, antea in ſcirrhi Hiſtoria vidimus. Unde patet ratio, quare ſemel natum hoc malum totâ vitâ maneat, & enarrata ſymptomata producat. Calloſæ talis in pulmone duritiei jam meminit *Hippocrates*, notavítque ſequentia: (*a*) *Atque interceptis à calloſa duritie tranſitibus, velox & difficilis ſpiratio corripit; quum hi ſpiritum neque per hanc viam emittere, neque facilè attrahere queant. Ex talibus ſanè hi morbi oriuntur, quales ſunt aſthmata & tabes ſiccæ.*

Novimus autem tale malum adeſſe, ſi poſt. peripneumoniam memorata ſymptomata ſuperſint; interímque nulla ſigna (vide §. 835.) latentis in pulmone vomicæ adſint. Vomica enim, collecto pure turgens, pariter difficilem reſpirationem, &, poſt paſtum vel motum corporis, malorum augmentum facit. Verùm vomica quotidie mole augetur, donec crepet; ſcirrhoſa verò pulmonis durities diu in eodem ſtatu manet, adeóque ſatìs evidens ejus mali diagnoſis haberi poterit.

Verùm etiam à pulmonis inflammatione prævidetur ejus adhæſio ad pleuram. Tenuiſſimus enim halitus, ex minimis arteriolis, in pulmonis & pleuræ ſuperficie hiantibus, exſpirans, impedit, ne contiguæ ſibi mutuò hæ partes concreſcant: Ubi verò inflammatur pulmonis & pleuræ pars, illa ſicca & imperſpirabilis redditur, unde facilis concretio. Numeroſiſſimæ Obſervationes confirmant, poſt pleuritidem & peripneumoniam tales concretiones pulmonis cum pleura inveniri. In bobus (quod animalium genus frequentiſſimè hoc morbo corripitur, qui à ruſticis noſtris *het longevuur* vocatur) laniones toties inveniunt pulmonem pleuræ validiſſimè accretum eſſe, atque repetitis Experimentis certi ſunt, talem morbum tunc prægreſſum eſſe. Quinimo & in exterioribus partibus horum animalium concretio membranarum ad ſe mutuò obſervata fuit à talibus cauſis, quæ inflammationi producendæ ſunt aptiſſimæ. Talem morbum deſcripſit *Columella* ſequentibus: (*b*) *Eſt & infeſta peſtis bubulo pecori, coriaginem ruſtici appellant, cùm pellis ita tergori adhæret, ut apprehenſa manibus deduci à coſtis non poſſit. Ea res non aliter accidit, quàm ſi bos aut ex languore aliquo ad maciem perductus eſt, aut ſudans in opere faciendo refrixit, aut ſi ſub onere pluviâ madefactus eſt.*

Cùm autem pulmo & inſpirationis & exſpirationis tempore contiguus maneat ſemper pleuræ pectoris cavum cingenti (*c*), & pulmonis expanſionem per aerem inſpiratum comitetur ſemper ſimilis pectoris dilatatio, videtur admodum probabile eſſe, pulmonis adhæſionem ad pleuram non ſemper magnam moleſtiam ſuf-

(*a*) Lib. de oſſium natura, cap. VIII. Charter. Tom. IV. pag. 6.

(*b*) Lib. VI. cap. XIII. Auctor. rei ruſtic. pag. 582.

(*c*) Boerhaav. Inſtit. Medic. §. 606. 607.

focati. Riſit hinc Medicos *Helmontius*, dum aſthmatici repentè ſuffocati cadaver incidentes ſubitæ mortis cauſam ſtatuerent, quòd pulmonis (*a*) *lobus dexter ponè, pleuræ adnatus erat.* Teſtatur autem, quòd milites repentè cæſos diſſecuerit, ut in rei veritatem inquireret, atque viderit, (*b*) *pulmonem retrò coſtis adnatum, benevalentibus, quóſque nulla ante preſſerat difficultas ſpirandi: cæteros inter velociſſimus quidam Hybernus, à pedibus Marchionis Wincheſtræ, pugione enectus diſſectúſque, utrumque polmonis lobum coſtis adnatum oſtendit.* Negari nequit, in pluribus cadaveribus inveniri aliquam adhæſionem pulmonis cum pleura, licèt inde nullam ferè moleſtiam perceperint homines, dum viverent. Interim tamen, ſi pulmo pro maxima parte pleuræ accreverit, & inprimis illi ejus parti, quæ mediaſtinum facit, & pericardium tegit, videtur utcumque impediri debere alterna pulmonis dilatatio & contractio, quæ ad liberam reſpirationem requiritur. Sic *Peyerus* in cadavere adoleſcentis, qui à puero ſpiritum difficiliorem traxerat, inprimis curſu exercitatus, invenit pulmonem dextri lateris pertinaciter & pleuræ, & diaphragmati, & pericardio adnatum: ſiniſter autem pulmo liber à pleura erat, ſed pericardio tamen ac ſepto tranſverſo affixus. Plura ſimilia Exempla habet (*d*) *Bonetus*, quæ modò dicta confirmant. Neque diſſimulandum tamen eſt, quòd *Diemerbroeckius* (*e*) invenerit in cadavere ſuſpenſi furis pulmonem in utroque latere non tantùm pleuræ, ſed & toti mediaſtino & diaphragmati adeo firmiter accretum, ut non ſine dilaceratione avelli poſſet. Interim optimè ſanus vixerat, abſque ulla reſpirandi difficultate.

§. 844. TANDEM ſi bronchialis arteria, vel & pulmonalis, vehementiſſimâ inflammatione (388) corripitur à cauſa interna, vel externa (824), brevì naſcitur gangræna, & inde citò ſphacelus ob copiam, motúmque cruoris, & ob motum aſſiduum viſceris tenuiſſimi. Id futurum docent: 1°. Signa violentiſſimæ peripneumoniæ (826), nullo caſu, nec Arte ſedata. 2°. Debilitas ſumma, cita, pulſu ſe inprimis manifeſtans. 3°. Frigus extremorum. At jam natam ſcimus, ſi hæc prægreſſa, ſputa ichoroſa, tenuia, cinericea, livida, atra; fœtida. Inde autem cita mors.

Sequitur jam ille inflammationis exitus, quo in partis affectæ gangrænam terminatur. Vehementiſſimas inflammationes gangrænam minitari, & quibus indiciis illud futurum noſci poſſit, in *Commentariis* §. 388, explicatum fuit. Ubi ergo à cauſis §. 824, enumeratis, validiſſima pulmonis inflammatio nata fuit, brevì fiet gangræna; dum abolito vitali influxu ſanguinis per arterias, effluxu per venas, pars mollis corporis in mortem tendit: gangræna verò nata citò mutabitur in ſphacelum, ſive mortem perfectam partis, de quibus vide §. 419. Ratio horum patebit, ſi conſiderentur ſequentia.

(*a*) Capit. *Aſthma & Tuſſis* n°. XLVI. pag. 293.
(*b*) Ibid. n°. XLVII. pag. 294.
(*c*) Parerg. III. cap. VI. pag. 145, &c.
(*d*) Sepulchret. Tom. I. Lib. II. Sect. I. pag. 508. 509. 510, & ſequ.
(*e*) Anatom. Lib. II. cap. XIII. pag. 308.

Arteria

Arteria pulmonalis & bronchialis, per omnem hujus viſceris ſubſtantiam diſperſæ, minimos & tenerrimos ramos diſtribuunt, qui in valida pulmonis inflammatione pro maxima parte obſtructi ſuſtinere debent omnem impetum, quo cor dextrum urget ſanguinem in pulmonalis arteriæ truncum, & cor ſiniſtrum in bronchialem arteriam. Summum ergo diſcrimen eſt, ne tenerrima hæc vaſcula rumpantur ſubitò, unde gangræna fiet (vide §. 388.). Augetur periculum, quia pulmo inflammatus quieſcere nequit, ſed alternis vicibus dilatatur & contrahitur, quamdiu vita durat: quinimo tantò fortiùs ſummo reſpirationis molimine agitatur pulmo, quò pejor morbus eſt. Præterea demonſtratur (*a*) aerem inſpiratum inſervire, ut refrigerium fiat ſanguini, ob rapidum motum per pulmonalem arteriam calidiſſimo, animálque ſanum, hoc aeris refrigerio deſtitutum paucis minutis, mori, & horrendâ putredine ſubitò natâ intolerabilem ſpirare mephitin. Verùm validam inflammationem ingens æſtus comitatur; & turgentibus vaſis inflammatis minuitur ſpatium aeri inſpirando, adeóque longè minus refrigerium exſpectari poterit. Patet ergo, concurrere in vehementiſſima pulmonis inflammatione omnes cauſas, quæ ſubitam partis affectæ mortem, & citam putredinem, efficere valent. Cognoſcitur autem ille morbi hujus exitus futurus ex ſignis ſequentibus.

1°. Signa hæc omnia §. 826, enumerata fuerunt. Si jam ſimul nullâ evacuatione criticâ, vel metaſtaſi, nullóve Artis molimine levatus fuerit morbus, novimus certò gangrænam pulmonis inſtare.

2°. Robuſtiſſimus enim homo, acutiſſimâ peripneumoniâ correptus, ſtatim tam debilis fit, ut nequidem manum attollere poſſit. Quando §. 660, de debilitate, tamquam ſymptomate febrili, agebatur, demonſtratum fuit, illam ſequi impeditum influxum & preſſionem liquidi nervoſi in muſculos. Verùm ut ille influxus & preſſio fiant, requiritur libera actio omnium vaſorum, quæ cerebri fabricam conſtituunt. In vehementiſſima verò peripneumonia omnis ferè ſanguis inter cor dextrum & fines pulmonalium arteriarum colligitur, atque ſimul impeditur liber reditus ſanguinis venoſi ab encephalo (vide §. 826.), unde cerebrum comprimitur: ſimúlque cor ſiniſtrum, nullum ferè ſanguinem accipiens, per carotides & vertebrales debitam copiam verſus encephalon pellere nequit; adeóque concurrunt efficaciſſimæ debilitatis cauſæ. Simul autem ex dictis intelligitur, quare in pulſu ſe hæc debilitas inprimis manifeſtet.

3°. Cor enim ſiniſtrum tantam copiam ſanguinis non recipit, ut ad extrema corporis uſque unà cum ſanguine colorem propagare poſſit; unde frigus extremorum in peripneumonicis meritò pro funeſtiſſimo ſigno habetur.

Ubi verò gangræna jam occupat pulmonem, ſimiles degenerationes fiunt, ac §. 388, & 427, memoratæ fuerunt. Notatum enim tunc fuit, ſi locus inflammatus in gangrænam tranſeat, liquida putreſcere, ichorem effuſum ſub epidermide in bullas colligi, cinericeum, pallidum, fuſcum, atrum tandem fieri colorem, partémque ſic affectam in putridum tabum diffluere. Sputa tunc educta ſimiles omnino dotes habent, atque citiſſimè omnia, quæ jam emortua ſunt, in putredinem vergunt, ob calorem ingentem, & aeris liberum acceſſum. Simul autem patet, nihil ferè ſpei ſupereſſe, dum vitale hoc viſcus gangrænâ correptum eſt, adeóque citam mortem inſtare. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 432, ubi de gangræna viſcerum agebatur, circa hanc rem notata fuerunt.

(*a*) Boerhaav. Element. Chem. Experiment. XX. Coroll. XVI. Tom. I. pag. 274, & ſequ.

§. 845. HAS peripneumoniæ mutationes (830. 832. 836. 837. 843. 844.) docet Obſervatio Hiſtoriæ morbi, cadaverúmque inde defunctorum inciſio.

Tota morbi Hiſtoria prægreſſa docuit, peripneumoniam eſſe veram inflammationem pulmonis; adeo & communes omnis inflammationis exitus hîc exſpectandi erunt. Præterea fidelibus Obſervatis conſtitit per metaſtaſin materiæ morboſæ ad alia corporis loca novos morbos fieri ex peripneumonia; & vario quidem ſucceſſu, prout ad hæc illáve corporis loca fuerit facta hæc metaſtaſis. Verùm & cadaverum hoc morbo defunctorum inciſio omnia hæc confirmavit; utì pluribus Exemplis antea allegatis conſtitit, & apud *Bonetum* alióſque videri poteſt.

§. 846. UNDE evidens eſt, illum morbum, quem Vetuſtas hoc nomine deſcripſit, eſſe veram inflammationem pulmonum.

In *Commentariis* §. 820, ubi de peripneumoniæ definitione agebatur, notatum fuit, in hac definitione ſuppoſitum fuiſſe illud, quod per omnia morbi phœnomena, per totum ejus decurſum collecta, patere tantùm poteſt. Ob hanc cauſam pertractatâ peripneumoniæ Hiſtoriâ, & conſideratis variis ejus mutationibus, per quas in ſanitatem, mortem, vel alios morbos tendit, tamquam corollarium ponitur hæc paragraphus, quæ confirmat veritatem illius, quod in definitione hujus morbi aſſumtum fuerat. Ratio autem hujus concluſionis patet evidenter ex præcedentibus; & in *Commentariis* §. 820, probatum quoque fuit, veteres Medicos peripneumoniæ nomine intellexiſſe veram pulmonis inflammationem.

§. 847. ERITQUE prognoſis clara, quâ aſſeritur, morbum hunc ſemper valde periculoſum ob neceſſitatem ſummam functionis pulmonalis ad vitam, & ad ſanandam materiem inflammatoriam, ob ſanguinis perpetuò allati copiam, impetum; ob motum perpetuum viſceris; ob ſitum, qui applicationem remediorum renuit; teneritudinem ſummam vaſculorum facilè deſtruendam; impoſſibilitatem revulſionis adeo requiſitæ in cura inflammationis.

In *Commentariis* §. 829, jam concludebatur, peripneumoniam ſemper periculoſam eſſe; idémque confirmatur jam ex illis, quæ tota hujus morbi Hiſtoria tradita docuit. Pars enim affecta vitale viſcus eſt, cujus levior etiam morbus ob neceſſitatem ſummam ad vitam nunquam diſcrimine vacat, utì toties funeſtis caſibus conſtitit, dum leviorem peripneumoniam, catarrhi ſpeciem credentes neglexiſſent ægri; neque in victu ſibi caviſſent, nec idonea adhibuiſſent remedia; unde vomica pulmonis, & funeſta phthiſis, ſæpiſſime ſecutæ fuerunt. Verùm & ad materiam inflammatoriam ſanandam ſumma eſt pulmonis neceſſitas: diluentia enim, attenuantia, reſolventia, à quibus tantùm ſperatur in cura inflam-

mationis, poſtquam ingeſta fuerunt, venis recipiuntur, atque per pulmonem debent tranſire poſſe, ut actionem ſuam exerceant. Ubi ergo materiâ inflammatoriâ infarctus eſt pulmo, omnia hæc hærebunt ante loca obſtructa, vel per vaſa adhuc pervia tranſibunt in cor ſiniſtrum. Præterea, dum in aliis partibus corporis materia inflammatoria hærens ſic ſolvitur, ut in venas tranſire poſſit, illa cum ſanguine venoſo ad cor dextrum delata, dein pulmonis actione ſic atteritur, & ſolvitur ut poſtea abſque impedimento per ultimas vaſorum anguſtias tranſire poſſit (*a*), quæ omnia deficiunt, dum pulmonis actio læſa eſt. Si jam conſideretur, omnem ſanguinem venoſum totius corporis, cordis proximi vi magnâ urgeri omni momento in loca obſtructa, patebit, materiam inflammatoriam magìs magíſque protrudi debere in vaſorum convergentium anguſtias, liquidiſſimum exprimi, craſſum accumulari & compingi: adeóque neceſſariò hunc morbum ſubitò in pejus vergere. Accedit, quòd nunquam quieſcere poſſit pulmo, dum homo vivit, & tantò frequentiùs & validiùs agitari debeat aucto reſpirationis molimine, quò difficilior eſt ſanguinis per pulmonem tranſitus. Præterea, ſi vaporis balneum exceperis, nulla topicorum remediorum applicatio hîc multùm emolumenti facere poteſt, ob viſceris hujus ſitum, dum in pleuritide v. gr; balnea, fomenta, emplaſtra, cataplaſmata, &c, tanto cum fructu adhibentur. Si jam ſimul conſideretur ſumma illa teneritudo vaſculorum, quæ pulmonis fabricam conſtituunt, patebit, illa facillimè deſtruenda eſſe, dum cordis vis urget ſanguinem in vaſa obſtructa; adeóque lethalem gangrænam metuendam eſſe, ſi validus hic morbus fuerit, utì paulò antè dictum fuit.

Sed & revulſio, adeo requiſita in cura inflammationis (vide §. *396*. nº. 4.) impoſſibilis hîc eſt. Omnis enim ſanguis totius corporis, utì antea dictum fuit, ſemel debet tranſire per pulmones illo tempore, dum per reliquas partes corporis omnes movetur; unde nullâ Arte impediri vel minui multùm poteſt ſanguinis per pulmonem motus, ſuperſtite vitâ. In corde enim & pulmone eſt communis illa ſcaturigo, ad quam omnia liquida totius corporis confluunt, & ex qua omnia per univerſas & ſingulas corporis partes diſtribuuntur. Præterea in curatione inflammationis ſummum uſum habebat illa methodus, per quam materia obſtruens ex vaſorum anguſtiis in latiora loca retropellebatur (vide §. *395*. nº. 4.); demonſtratum autem fuit in *Commentariis* §. 141. nº. 1. illam retropulſionem inprimis obtineri poſſe, dum largâ & ſubitâ ſanguinis miſſione ſic minueretur impetus liquidi vitalis urgentis loca obſtructa, ut vaſorum contractilitas prævalere poſſet, & retropellere obſtruentes moleculas verſus latiora loca. Verùm dum in pulmonalis arteriæ auguſtiis materies inflammatoria hæret, licèt etiam ad animi deliquium uſque mitteretur, ſanguis, valvulæ in cordis dextri orificio arterioſo locatæ impedirent tamen retrogradum illum ſanguinis in arteria pulmonali motum; adeóque hæc retropulſio tantùm locum habere poſſet in leviori peripneumonia, quæ ſolos fines arteriæ bronchialis obſideret. Notatum autem fuit ad §. 825, finibus arteriæ bronchialis inflammatis, malum facillimè propagari ad contiguos ipſius arteriæ pulmonalis ramos: adeóque patet, nec à revulſione, nec à retropulſione materiæ inflammatoriæ, multùm boni exſpectari poſſe in hoc morbo; atque jurè concludere licet, difficilem ſemper in peripneumonia prognoſin eſſe.

(*a*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. cc. nº. 2., & §. ccviii.

§. 848. EX quibus (847) liquet, quando, cur, & cum quibus ſymptomatibus in mortem abeat: ſcilicet, ſi totus pulmo, unà cum corde inflammatur, cor in latus procidit, æger paraplegiâ reſolvitur, frigidus, & ſenſûs expers eſt, tum ſecundò, vel tertio die moritur. Si urina initio morbi bona & cocta, poſt quartum tenuis. Si in vigore morbi erectus ſedere cogitur. Si puris eſt per inferiora ſeceſſus: ſi ſicca cum fervore ſtrepente pleni pulmonis in gutture: ſi vehemens in corpore valde ſicco, duro, calloſo, exercitato: ſi mala eſt cum prærubro valde ſtillicidio ſanguinis: ſi ſicca eſt cum maculis rubris pectori adſperſis: ſi coryza aut ſternutatio multa præcedit, ſequitúrve: ſi ex ardente febre ortum duxit: ſi ſputum bilioſum cum pure poſt ſextum diem inceperit: ſi ſputum ab initio valde cruentum, flavum ſincerum, album rotundum, ſpumoſum valde, dolorem non ſedans, ſi fuſcum, cœnoſum, amurcoſum, nigrum, liveſcens, inæquale, æruginoſum: ſi neque febris, neque reſpirationis difficultas remiſit, moritur die ſeptimo, vel nono. Mors verò iis contingit dum pulſus deficit, omnia frigent, ſolum pectus, caput, collum æſtuant, genæ rubent, livéntque.

Generalis in hoc morbo prognoſis, ut vidimus periculum notabat: varium tamen illud eſt, &, quámvis ſæpe, non tamen ſemper in mortem terminatur morbus. Unde operæ-pretium erit conſiderare funeſta illa ſymptomata, quæ Medicum docent, certam inſtare perniciem. Sanare quidem ægros (*a*) *foret præſtantius, quàm futura prænoſcere;* verùm cùm illud ſemper in poteſtate Medici non ſit, tunc ſaltem famæ ſuæ conſulet, & omni culpâ vacare credetur, (*b*) ſi præviderit & prædixerit, quinam ægri evadere poſſint, quinam autem perituri ſint; utì optimè *Hippocrates* monuit, antequam pulcherrima illa circa prognoſin in morbis axiomata tradere inciperet.

SI TOTUS PULMO, &c. Ex *Hippocrate* deſumta eſt hæc prognoſis, cujus aliâ occaſione in *Commentariis* §. 432, mentionem feci; atque in *Coacis Prænotionibus* ita habetur, (*c*) *Quibus verò totus pulmo inflammatus fuerit unà cum corde, ut ad latus allabatur, hi toti reſolvuntur, & jacet æger frigidus ſenſûs expers, moritúrque ſecundò aut tertio die. Si verò etiam ſine corde contigerit minùs diu vivunt; quidam autem etiam ſervantur.* Cùm enim totus pulmo inflammatur, cor dextrum replebitur, utì & auricula dextra, ob impeditum ſanguinis per pulmonem inflammatum tranſitum, adeóque nec poterunt ſe evacuare venæ coronariæ, unde & cordis in propria ſubſtantia inflammatio ſequetur; utì §. 375, probatum fuit, ubi de variis inflammationis cauſis agebatur. Cùm autem cor à quatuor magnis vaſis ſanguiferis pendulum in pericardio hæreat, horizontali ferè ſitu poſitum, ſic ut ventriculus dexter cordis, unà cum dextra auricula, anteriorem corporis partem ſpe-

(*a*) Prognoſtic. Comment. I. Sentent. III. Charter. Tom. VIII. pag. 584.

(*b*) Ibid. Sentent. III. pag. 585.

(*c*) N°. CCCCI. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

ctet, (*a*) patet ratio, quare corde dextro & auriculâ diſtentiſſimis, ſiniſtro verò corde & auriculâ ferè vacuis, cor verſus anteriora procidat, & latus tangat. Mirum certè videtur, *Hippocratem* hæc notare potuiſſe, niſi vel ex cognitis circulationis legibus, vel ex cadaverum peripneumoniâ defunctorum ſectione, illa didiciſſet. An fortè & gangrænoſus livor latus occupans illo in loco, ubi cor locatur, ſignum hujus rei dedit? Certè in illa prænotione, quæ modò allegatam proximè præcedit, notavit inflammatos validè pulmones, ſic (*a*) *ut ad latus aſſideant*, livores foràs oſtendere, atque ſic affectos ægros à Veteribus ſideratos (βλητὰς) dictos fuiſſe.

Cùm autem, ad motus muſculares peragendos, ſpirituum nervoſorum & ſanguinis arterioſi debitus influxus in muſculos requiratur; atque ex illis, quæ dicta fuerunt ad §. 826, conſtiterit, omnem ferè ſanguinem circa cor colligi, pauculùm tantùm tenuiſſimæ partis ſanguinis tranſprimi in cor ſiniſtrum, dum validâ peripneumoniâ decumbit homo; ſimúlque impediri reditum ſanguinis venoſi ab encephalo, adeóque illud comprimi diſtentis accumulato ſanguine vaſis majoribus, patet ſatìs, quare reſoluti jaceant tales ægri: ſic ut viderim robuſtiſſimum juvenem peſſimâ peripneumoniâ correptum; ipſo initio ſecundæ diei morbi nequidem manum movere potuiſſe. Ex dictis ſimul intelligitur, quare omnes ferè corporis partes frigeant, & inprimis extrema, atque hebetes & ſenſu expertes jaceant tales ægri, dum nempe morti jam proximi ſunt; anteà enim intolerabilem anxietatem patiuntur. Unde dixit de his *Aretæus* quòd (*c*) *præſentia mala ignorant*, dum proxima mors inſtat; & rogati de morbo, nihil diſcriminis adeſſe reſpondeant: verùm frigida extrema, lividi ungues, pulſúſque debilis, celerrimus & deficiens, ſatìs docent, funeſtum inſtare morbi eventum. Cùm verò peſſima hæc ſigna nunquam adſint, niſi validiſſima fuerit peripneumonia, raro ultra tertium diem morbi vim ſuſtinere poſſunt ægri, ſed plerumque citiùs deficiunt.

SI URINA, &c. Quando ad §. 830. no. 4, agebatur de ſanatione peripneumoniæ, quæ fit evacuatione materiæ morboſæ per urinas, de hac prognoſi actum fuit; ſimúlque notatum, binis in locis *Coacarum Prænotionum* inveniri, cum hoc tamen diſcrimine, quòd in uno loco poneretur, lethale ſignum eſſe, ſi (*d*) *ante quartum diem attenuantur* urinæ, in altero verò haberetur, ſi (*e*) *poſt quarum diem* hoc obtineret. Simul autem tunc monitum fuit, probabiliorem videri illum textum, in quo *ante quarum diem* legitur. Inceptam enim tunc evacuationem ſalutarem materiæ morboſæ deſignat, & malo omine ſuppreſſam, antequam integre levatus fuerit pulmo. Cùm enim talis peripneumoniæ exitus in ſanitatem ſperari nequeat, niſi levior morbus fuerit (vide §. 830.), admodum probabile videtur, per urinam, ab initio morbi bonam & coctam, tribus primis quatuórve diebus eliminari poſſe morboſam materiam, adeóque abſque periculo tenuem urinam poſt quartum die reddi poſſe in tali caſu. Tunc autem aliquid metuendum videtur tantùm, quando urina, priùs craſſa, in tenuem mutatur, antequam ſigna docuerint, levatum eſſe pulmonem penitus.

(*a*) Euſtach. Tab. XV. fig. 11, & Tab. XVI. fig. 1.

(*b*) Coac. Prænot. no. cccc. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

(*c*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. 1. pag. 11.

(*d*) No. ccccxv. Charter. Tom. VIII. pag. 876.

(*e*) No. DLXXX. pag. 886.

SI IN VIGORE MORBI, &c. Videantur illa, quæ de reſpiratione erecta in *Commentariis* §. 826, dicta fuerunt.

SI PURIS EST PER INFERIORA SECESSUS. Vidimus antea ad §. 830, materialem peripneumoniæ cauſam, coctam & mobilem redditam, acquirere puri analogam indolem, neque tamen abſolutè puris nomen mereri; illámque variis viis de corpore ſic expelli, atque etiam per alvum. Verùm de tali excretione hîc non agitur, ſed de puris veri, & ſatìs copioſi, per alvum ſucceſſu, qui in hoc morbo pulmonis validam ſuppurationem prægreſſam ſupponit. Ita enim *in Coacis* legitur hæc prognoſis, (*a*) *Suppuratis pulmonem, per alvum pus ſecedere lethale eſt.* Cùm enim pus hâc viâ egrediens miſceatur aliis plurimis, quæ per alvum eliminantur naturali corporis lege, requiritur magna ſatìs illius copia, ut diſtingui poſſit. Pus autem in pulmonis vomica contentum, ut alvo exire poſſit, debet vel erodendo vicina viſcera, hepar v. gr; & ventriculum, viam paraſſe; cujus rei Exempla quædam in *Commentariis* §. 836. n°. 4, memorata fuerunt: vel fieri poterit, ut idem illud pus morâ & calore loci attenuatum, venis reſorptum, atque humoribus circulantibus miſtum, dein per vaſa meſeraïca in inteſtina derivetur, ſícque exeat de corpore. Quàm parùm ſpei ſuperſit, dum ulcerato priùs pulmone vicina adhuc viſcera eroduntur, ſatìs patet. Major fortè ſpes affulgere videretur, dum reſorptum pus abſque ullius viſceris eroſione per alvum exit. Verùm ſi conſideretur, pus optimum & blandum, ſpiſſitudinem cremoraceam habere, patebit illud difficillimè reſorberi poſſe, quamdiu optimas illas dotes habet. Morâ quidem attenuatur, ſed tunc ſimul acre fit & putreſcit, utì ad §. 406, demonſtratum fuit: unde pus ſic mutatum, & dein reſorptum, putridâ & peſſimâ cacochymiâ totum ſanguinem inficit, lethali ferè ſemper eventu; dum unà tunc cum hoc pure in putridum tabum ſoluti humores ſani per alvum dilabuntur, cum ſubita virium jactura; utì conſtat in phthiſicis, quibus putrida talis diarrhœa morbo & vitæ finem imponere ſolet. Verum quidem eſt, raris quibuſdam caſibus conſtitiſſe, reſorptum ex apoſtemate pus per alvum exiviſſe ſalutari eventu, etiam in pulmonis vomicis (vide *Commentaria* §. 406.); ſed cùm non ab inſolitis, ſed à frequentibus eventibus regulæ prognoſticæ deducantur, credo concludi poſſe, ſi non ſemper & abſolutè, ſaltem plerumque lethalem eſſe in hoc morbo puris per inferiora ſeceſſum.

SI SICCA CUM FERVORE, &c. Hoc eſt illud peſſimum ſignum in peripneumonia, dum ingratus ille ſtrepitus ab adſtantibus percipitur, qui refert ferventis in lebete, operculo inprimis tecto, aquæ ſibilum; unde fervorem ſtrepentis pulmonis dixerunt Medici. Deſignat autem ille ſtrepitus ſemper ferè aerea pulmonis cava anguſtata eſſe, ſive à collectis ſputis hoc fiat, craſſioribus & non facilè educendis, ſive ab infarctis & diſtentis vaſis ſanguineis comprimantur pulmonis veſiculæ aereæ: quandoque & à pulmonis ſiccitate tale quid fieri poſſe, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 826, dictum fuit. In aſthmate ſenili, dum lento muco gravatur pulmo, talis ſtrepitus percipitur, quem pulli immaturi ex ovo crocitationi non ineptè comparat apud *Lucianum* (*a*) boni ſenis morti inhians futurus hæres: verùm non adeo mali ominis eſt ille pulmonis ſtrepitus ab hac cauſa, cùm uno alteróve ſputo educto ceſſet, vel minuatur ſaltem. In peripneu-

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCCCXXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 877.

(*b*) Dialog. Mortuor. Tom. I. pag. 229.

monia verò notat, pulmonis vaſa ſanguinea ſic infarcta & diſtenta eſſe, ut comprimantur pulmonis veſiculæ, unde liber aeris itus & reditus impeditur; ſimúlque collectus mucus ſpumeſcens, de quo ſtatim dicendum erit, cum aere conquaſſatus, neque ob reſpirationis ſummam difficultatem averri potens ex his locis, ingratum illum ſtertorem facit. Dum per ſputa evacuatur morbi materies (§. 830; n°. 2.) quandoque levis talis ſtrepitus obſervatur; ſed educto ſputo quod in tracheis hærens cauſam dederat, ceſſans illico. Unde cautiſſimè propoſuit *Hippocrates* hanc prognoſin, dicens, (*a*) *Malum quoque, ſi nihil expurgetur, neque projiciat pulmo, ſed plenus in gutture ferveat.* Aliis in locis, in *Commentariis* §. 826, citatis, velut (*b*) corium ſtridere, vel & (*c*) modulari pectus dixit.

SI VEHEMENS IN CORPORE, &c. Magna enim tunc & inflammatoria tenacitas in liquidis adeſt, & rigida vaſa cedere nequeunt, unde nihil boni in hoc morbo, ex ſua natura adeo periculoſo, ſperari poterit. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 830. no. 1, habentur.

SI MALA EST CUM PRÆRUBRO VALDE STILLICIDIO SANGUINIS. In *Coacis Prænotionibus* (*d*) habetur hæc prognoſis. Antea monitum fuit in *Commentariis* §. 830. no. 4, peripneumoniam rariùs ſolvi per hæmorrhagiam narium: ex illis autem, quæ de hac re in *Commentariis* §. 741, dicta fuerunt, patuit, largam tantùm narium hæmorrhagiam in morbis acutis prodeſſe; ſtillicidium verò leve ferè ſemper mali ominis eſſe, niſi, in die indice contingens, largam evacuationem critico die proximè ſequenti prænunciet. Unde patet ratio, quare pro funeſto ſigno in hoc morbo habeatur, inprimis ſi admodum rubrum fuerit. Deſignat enim tunc, ob impeditum ſanguinis tranſitum per inflammatum pulmonem, ſic urgeri & diſtendi capitis vaſa, aut ſolvi incipiant quidem, neque tamen ſanguinis, ſpiſſior jam & hinc ſaturatè ruber, atque illico concreſcens, pleno rivo exire poſſit.

SI SICCA EST CUM MACULIS, &c. In *Coacis Prænotionibus* iterum hæc prognoſis habetur. Poſtquam enim *Hipprocrates* dixerat, (*e*) *Qui in peripneumoniis ſiccis pauca cocta educunt, metuendi ſunt,* ſubjungit ſequentia, (*f*) *Rubores in pectoribus ſublati* (*utcumque lati* ὑποπλατέα) *talibus pernicioſi ſunt.* Deſignat enim, cutanea vaſa infarcta manere, vel rupta ſanguinem effudiſſe; & paulò pòſt in peripneumonicis liviſcere ſolent hæ maculæ, ſícque gangrænæ naſcentis indicium præbent. In pluribus morbis obſervatur, internis partibus affectis, in cute quandoque mutationem apparere. Dum ſæva inteſtinorum inflammatio in gangrænam tendit, in abdominis cute rubores tales aliquando apparent, liveſcentes brevì. In peſſima paronychia, ubi malum circa tendines muſculorum digitos flectentium hæret, lata ſæpe zona rubra ſecundum totum muſculi, cujus tendo affectus eſt, decurſum extenditur, túncque plerumque in tota hac longitudine profunda latet inflammatio, in gangrænam vel difficillimam ſuppurationem terminanda ut plurimùm. Dum in ægro natura moliebatur ſalutarem & largam narium hæ-

(*a*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XLVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 643.
(*b*) De Morb. Lib. II. cap. XXIII. Charter. Tom. VII. pag. 575.
(*c*) Ibid. Lib. III. cap. VII. pag. 585.
(*d*) N°. CCCCXII. Charter. Tom. VIII. pag. 876.
(*e*) Ibid. n°. CCCCXVI.
(*f*) N°. CCCCXVII.

morrhagiam; (*a*) *in dextra naſi parte uſque ad malas, obſcuram tunc rubedinem, multò tunc factam illuſtriorem* obſervavit *Galenus* (vide *Commentaria* §. 741.). Ex quibus patet, in morborum prognoſi ad alia omnia ſigna attendendum eſſe, licèt fortè non adeo facilis appareat obſervanti Medico nexus, quem hæc ſigna habeant cum re ſignificata. Fidelis ſimilium Obſervatio uſum habebit ſemper; rationem fortè dabit ſera dies.

SI CORYZA AUT STERNUTATIO, &c. Quid coryzæ nomine intelligatur, antea in *Commentariis* §. 69. n°. 5, dictum fuit: atque etiam de hac re quædam in *Commentariis* §. 787, & 793, habentur, ubi de anginis ab hac cauſa ortis agebatur. Conſtitit tunc, incipientem coryzam ſæpe comitari validam ſternutationem. Si autem conſiderentur illa, quæ in coryza contingunt, patebit facilis ratio, quare hæc præcedens vel ſequens peripneumoniam noceat. In hoc enim morbo membrana nares internas, fauces, aſperam arteriam, pulmonem ipſum, &c, inveſtiens tumet, & inflammatur leviter plerumque, ſic quidem ut ipſa narium foramina adeo anguſtentur, ut ne quidem aerem per illa trahere poſſint ſic affecti. Ubi ergo unà cum peripneumonia inflammatoria talis morbus adeſt, augebitur reſpirationis difficultas; dum concurrunt binæ cauſæ, quæ cava aerea pulmonis minuunt: ab inflammatis enim vaſis arterioſis & tumentibus comprimuntur veſiculæ aereæ pulmonis, his vaſis undique cinctæ; ſimúlque ob coryzam tumente membranâ, harum veſicularum internam ſuperficiem conſtituente, minuitur earumdem cavitas. Summo ergo jure *Hippocrates* monuit; (*b*) *In omnibus autem morbis qui pulmonem exercent, malum eſt gravedines atque ſternutamenta præceſſiſſe, & conſequi.* Si jam ſimul conſideretur, per tuſſim & ſternutationem, quæ coryzam comitari ſolent, agitari validè pulmonem inflammatum, & augeri impetum humorum in loca obſtructa, patet, juſtum metum eſſe ne tenerrima hæc vaſa rumpantur, & inflammatio in lethalem gangrænam abeat.

SI EX ARDENTE FEBRE ORTUM DUXIT. In febre ardente enim cruor parte blandiore & liquidiore orbatus eſt (vide §. 742.), atque inflammatio per univerſum ferè corpus adeſt: ſi ergo in hoc morbo ſanguis in auguſtiis arteriæ pulmonalis hærere incipiat, nihil ſpei ferè ſupereſſe videtur: vel enim ſubita ſequetur ſuffocatio, & mors; vel ob humores acres, ſpiſſos, validè motos (vide §. 388.), inflammatio pulmonis in febre ardente nata brevì in gangrænam terminabitur. Ardentem verò febrim ſatìs frequenter in lethalem peripneumoniam terminari, ad §. 741, monitum fuit.

Sequuntur jam illa præſagia, quæ ex ſputis malis in hoc morbo habentur.

SI SPUTUM BILIOSUM, &c. Mirum hoc, veriſſimum tamen *Hippocratis* Obſervatum eſt. Sputum illud bilioſum (*c*) *mixtum cum pauco ſanguine* tantì fecit, ut inde curam perfectam peripneumoniæ exſpectaverit (vide §. 830. n°. 2.). Contravero damnavit ſputum (*d*) bilioſum cum pure, (*e*) poſt ſextum diem ſi prodierit. Videtur enim docere tale ſputum, quòd illa inflammatio pulmonis, quæ initio morbi adfuerat, jam in ſuppurationem abierit; dum interim nova inflammatio accedens, nondum cocta & maturata, ſputa illa flava produ-

(*a*) Lib. de Prænotion. ad Poſthum. cap. XIII. Charter. Tom. VIII. pag. 850.

(*b*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XLIX. Charter. Ibid. pag. 643. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCXCIX Charter. Ibid. pag. 875.

(*c*) Ibid. Sentent. L. pag. 644.

(*d*) Ibid. Sentent. LIII. pag. 646.

(*e*) Ibid. Sentent. LIV.

cit

cit : unde duplici tunc malo conflictatur æger. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 833. n°. 3. circa hanc rem notata fuerunt; ubi ſimul habentur loca *Hippocratis*, quæ hanc prognoſin continent.

AB INITIO VALDE CRUENTUM. Pauculùm ſanguinis ſputis bonis & coctis permiſceri, pro optimo ſigno habetur in hoc morbo, utì ad §. 830. n°. 2, dictum fuit: tunc enim, per anaſtomoſin dilatatis arteriarum oſculis in tracheas hiantibus, exit obſtruens materia, & pulcherrimè liberatur pulmo. Verùm ubi ſputum admodum cruentum eſt, metus eſt, impetu vitalis liquidi, totâ cordis adeo propinqui vi pulſi, rumpi tenerrima vaſcula, & ſanguinem fundere. Patet hinc ratio quare *Hippocrates*, de ſputis pleuriticorum & peripneumonicorum agens, non damnaverit abſolutè cruentum ſputum, ſed tantùm illud, quod (*a*) *cruentum valde* (αἱματώδεις λίην) *ſtatim in principio* morbi prodiret, dum nondum coctio & expulſio ſalutaris materiæ morboſæ exſpectari poteſt. Ita & *Aretæus* peſſima funeſtæ peripneumoniæ ſymptomata recenſens ſequentia habet: (*b*) *Tuſſis adeſt plerumque ſicca. Sin aliquod ſputum movet, id vel ſpumans pituita eſt, aut aliquid exquiſitè bilioſum, vel cruentum floreo colore valde perfuſum. Id verò cruentum aliis pernicioſius eſt.*

FLAVUM SINCERUM. Et illud ab *Hippocrate* & *Aretæo* in locis modò citatis damnatur tamquam malum. Admodum autem diſtinguendum eſt illud ſputum flavum ſincerum à ſputo flavo cum ſtriis ſanguineis, quod coctum & ſpiſſum puri analogam utcumque naturam habet, & opacum eſt. Flavum verò illud ſincerum ſputum nihil aliud eſt, quàm mucus in pulmonis veſiculis collectus, dilutior utcumque, flavedine tinctus, & pellucidus ferè. Videtur autem tunc prodire illud ſputum, quando valida inflammatio in arteriis pulmonalibus omnem partem rubram ſanguinis ſiſtit, ſolum autem flaveſcens ſerum adhuc tranſprimitur; quod partim per venas ad cor ſiniſtrum pergit, partim per arteriolarum oſcula in tracheas exprimitur, & pulmonis mucum naturalem diluit, & colore ſuo tingit. Denotat ergo tale ſputum, craſſa in pulmone accumulari, tenuiſſima tranſprimi tantùm; adeóque patet, quare mali ominis ſit.

ALBUM ROTUNDUM. Nihil aliud eſt, quàm mucus pulmonis in tracheis collectus, morâ & calore ſic inſpiſſatus, ut rotundam figuram, quam in pulmonis cavis acquiſiverat, retineat, poſtquam eductus fuit. Unde patet, per tale ſputum nihil educi de morbi materia, quæ pulmonem gravat; adeóque & hoc reſpectu apud *Hippocratem* (*c*) inter mala ſputa numerari. Cæterùm illud ſputum ex ſua natura nihil maligni deſignat, utì cruenta, fuſca, amurcoſa, &c. Unde prudenter *Hippocrates* alio in loco hoc diſtinxit dicens, (*d*) *Flavum enim* (ſputum) *ſi ſincerum fuerit, periculoſum*; *album autem, & viſcidum & rotundum, inutile.*

SPUMOSUM VALDE. Dum ſic lenteſcunt ſputa mucoſa, ut aerem, cum quo agitantur in pulmonis cavo aereo, retineant diu, ſpumoſa dicuntur. Semper ferè ſputa mucoſa utcumque ſpumoſa ſunt; adeóque non abſolutè peſſimum omen præbent. Ita apud *Hippocratem* legitur, quòd peripneumonici in

(*a*) Coac. Prænot. n°. cccxc. Charter. Tom. VIII. pag. 874.

(*b*) De cauſ. & ſign. morbor. acutor. Lib. II. cap. 1. pag. 11.

(*c*) Coac. Prænot. n°. ccxc. Charter. Tom. VIII. pag. 874.

(*d*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XLVI. Charter. Ibid. pag. 642.

initio (*a*) *ſputum tenue & ſpumoſum* exſpuant : notat autem ſimul, quòd progreſſu temporis (*b*) ſputa hæc in melius mutata fuerint, tandémque talia facta, ut morbum ſanaverint vel levaverint ſaltem. Similia & alibi (*c*) habet. Damnatur ergo inprimis ſputum quod *ſpumoſum valde* eſt; deſignat enim, ſummâ vi urgeri humores per vaſa vix pervia in pulmone; atque ideo per vaſa, mucum ſecernentia, exprimi ſolitò craſſiores & tenaciores humores, utì evidenter in moribundis apparet. In ultima enim illa lucta viſcidus albicans humor in tracheam exprimitur, ſensímque per eam adſcendens fœdo ſpectaculo per os & nares defluit, ſpumeſcens totus. Confirmantur modò dicta pulcherrimo Experimento, quod celeberrimus *Haleſius* (*d*) inſtituit. Sanguinem recèns eductum ex vitulo, dum jugulabatur, diluit aquâ calidâ nitroſâ; deinde hanc mixturam per tubum duos pedes altum, arteriæ pulmonali ejuſdem vituli affixum, infundebat, ut videret, an hâc preſſione liquidi, ad duorum pedum altitudinem in tubo hærentis, illud tranſire poſſet ex arteriis in venas pulmonales. Verùm non potuit percipere, quidquam in venas tranſmitti, licèt pulmones admodum dilatarentur & rubeſcerent. Illo tamen tempore, dum liquidum urgebat fines arteriarum pulmonalium, per quos tamen tranſire non poterat, per tracheam alba ſpuma effluxit. Hinc non ineptè dixit *Benedictus*, ſputum album & ſpumans (*e*) *internæ ſolummodo ſudatiunculæ effectum videri*. Ex quibus omnibus apparet ratio, quare ſputum valde ſpumoſum in peripneumonia adeo mali ominis ſit.

DOLOREM NON SEDANS. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 830. n°. 2, de hac re habentur.

SI FUSCUM, CŒNOSUM, AMURCOSUM, &c. Si conferantur illa, quæ §. 388, dicta fuerunt de illo inflammationis exitu, qui in gangrænam tendit, patebit, hæc ſputa ferè ſemper deſignare, natam jam corruptionem gangrænoſam in pulmone, adeóque peſſima eſſe. Damnavit hæc ſputa *Hippocrates*, & (*f*) præ reliquis nigra. Dum carnes animalium in aere aperto calido & humido putreſcunt, videmus illas vividum colorem amittere, fuſcas fieri, liveſcere, & in marginibus quandoque viridem, imò & æruginoſum colorem habere. Similia omnino contingere debent & pulmoni, dum mortifera gangræna vitale hoc viſcus, humidum, calidum, & aeri expoſitum, depaſcere incipit, unde & ſimiliter coloratus tabus per ſputa educitur. Inprimis autem peſſima prognoſis ex his ſputis deducitur, ſi omnia alia ſigna prægreſſa docuerint, validiſſimam fuiſſe peripneumoniam. Nam in hoc morbo, licèt non certò lethali, quandoque mala ſputa prodeunt. Sic v. gr. notat *Hippocrates*, (*g*) *lividum autem* (ſputum) *à ſanguine fit, ſi paucus ſanguis ad multam ſalivam commixtus fuerit, neque confeſtim ſpuatur, ſed intus ſemi-putrefactum & effœminatum maneat in corpore*. Unde quandoque ab effuſis liquidis in tracheam collectis, diu retentis, ſputa ſatìs mali coloris naſci poſſent, licèt ipſa pulmonis ſubſtantia nondum contabeſceret. Videantur & illa, quæ in *Com-*

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 588.
(*b*) Ibid. pag. 589.
(*c*) Lib. de intern. affection. cap. II. Charter. Ibid. pag. 640.
(*d*) Hæmaſtat. Experiment. II. pag. 75.
(*e*) Theatr. tabid. Exercit. Diar. XIX. pag. 52.
(*f*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. XLV. XLVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 641. 643. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCXC. Charter. Ibid. pag. 874.
(*g*) De Morb. Lib. I. cap. ultim. Charter. Tom. VII. pag. 549.

mentariis §. 432, ubi de gangræna viſcerum agebatur, habentur.

SI NEQUE FEBRIS, &c. Antea vidimus in eadem hac paragrapho, longè citiùs mori ægros, dum totus pulmo unà cum corde inflammatur. Verùm ubi gravis quidem morbus eſt, neque tamen adeo præceps, diutius plerumque morbum ferunt ægri. Medici munus tunc eſt, ſingulis diebus attentè luſtrare omnia, an fortè appareant ſigna, quæ docent, materiam morbi ſolvi, moveri, ad exitum vel metaſtaſin ſalutarem diſponi. Si nihil horum appareat, neque febris remittat, nec difficultas reſpirationis, ſed contrà augeantur omnia ſymptomata, peripneumoniæ exitus in mortem prævidetur; qui tunc plerumque die critico inſigniori, ſeptimo nempe, vel nono illum proximè ſequente, ſequi ſolet; de quibus videantur illa, quæ de decretoriis diebus in *Commentariis* §. 741, habentur. Niſi ſeptimâ die febris dimiſerit, ſuffocationem & mortem eodem hoc die, vel & nono, inſtare in peripneumonia, monuit (*a*) *Hippocrates*; ſi autem diutius protraheretur morbus, ſpem ſecuturæ (*b*) ſuppurationis eſſe. Ut autem, quantùm fieri poſſit, cognoſcere poſſet fatalem diem Medicus, monuit *Hippocrates*, poſtquam & bona & mala ſigna enumeraverat, hæc omnia inter ſe (*c*) conferri debere, túncque tantùm haberi veriſſimum præſagium.

MORS VERO ILLIS CONTINGIT, &c. Quamdiu aliquid adhuc per infarctas immeabili ſanguine pulmonis arterias tranſmitti poterit, vita durat, licèt debilis, & pulſus adhuc micat. Cùm autem pauculùm tantùm ſanguinis ſic in cor ſiniſtrum venire poſſit, non poterit unà cum ſanguine calor ad extrema corporis diſpergi; unde extrema frigent primò, tandem omnes ferè corporis partes inferiores. Cùm autem cor dextrum, & magna receptacula venoſa, illi adjacentia, ſanguine diſtentiſſima ſint, & totus pulmo infarctus, æſtuat pectus præcipuè, atque ob eamdem cauſam & caput & collum diutius calent, & genæ rubent, utì in *Commentariis* §. 826, fuit explicatum. Stagnante tandem omnino in venis ſuperioribus ſanguine circa mortem, genæ lividæ fiunt, ipsáque facies, quámvis turgida & rubra, jam frigeſcere incipit. Unde & notavit *Hippocrates* pro peſſimo ſigno in hoc morbo, (*d*) *ſi corpus à calore inæqualiter affectum eſt, ſi ventre & lateribus vehementer calentibus, frons, manus pedéſque refrixerunt.* Ubi autem nihil ampliùs per pulmonem tranſprimi poteſt, plenum manet cor dextrum, quieſcit, & mors adeſt. Verum quidem eſt, & in illis, qui aliis morbis pereunt, ſimilibus cum phœnomenis ſæpe mortem venire; ſed poſtea ad §. 874, patebit, proximam mortis cauſam, & ultimum ferme omnium lethalium morborum effectum eſſe peripneumoniam.

§. 849. CURATIO hujus mali varianda eſt pro diverſo ſtatu morbi & ſymptomatum, adeo ut, quod uno tempore proſit, in eodem tamen morbo alio tempore datum obſit.

Præmiſſis illis, quæ peripneumoniæ definitionem, cauſas, effectus, ſigna diagnoſtica, ſpectant; utì & his, quæ ad varios hujus morbi exitus in ſanationem,

(*a*) Lib. de Loc. in homin. cap. VII. Charter. Tom. VII. pag. 365.
(*b*) Ibid. pag. 366.
(*c*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LVI. Charter. Tom. VIII. pag. 648.
(*d*) Ibidem.

alium morbum vel mortem, pertinent; ſequitur jam, ut agatur de curatione.

Ex illis verò, quæ hactenus dicta fuerunt, ſatìs patet, generalem curæ Methodum tradi non poſſe, quæ in omni caſu ſufficeret, cùm adeo diverſis viis in ſanitatem abeat hic morbus. Vel enim benignâ reſolutione ſanatur; vel evacuatione materiæ morboſæ, & quidem per varia loca corporis, tollitur morbus; vel per metaſtaſim ad alias partes corporis derivatur illud, quod pulmonem gravabat priùs, &c. Unde nihil aliud ſupereſt, quàm omnia illa ſeorſim expendere, & videre, quid in ſingulis requiratur, ut curatio fiat. Niſi enim ſic procedatur, fortuita erunt omnia; dum, quod uno tempore hujus morbi prodeſt, altero peſſimè nocere poſſit, utì patebit ex ſequentibus.

§. 850. SI ergo in peripneumonia omnía ſigna adſint deſcripta (830. n°. 1.), utendum quiete corporis & animi; aere tepido, humido; balneo vaporis aquæ dulcis ad pulmones, nares, os, pedes, crura; victu tenui, potu levi; medicamentis aquoſis, nitroſis, farinoſis, mellitis.

Eodem ordine, quo varii peripneumoniæ exitus enumerati fuerunt, etiam tradetur curatio. Unde agitur primò de illis, quæ requiruntur, ubi benignâ reſolutione curabilis eſt hic morbus, de qua §. 830. n°. 1, dictum fuit; ibíque ſimul enumerata fuerunt ſigna, quæ docent, talem morbi ſtatum adeſſe.

Cùm tutiſſimus ſit, adeóque quàm maximè optabilis, ille peripneumoniæ exitus, patet, retineri debere eamdem illam conditionem, quæ tunc temporis in fluidis & ſolidis corporis partibus adeſt; adeóque nullam inſignem mutationem per ſanguinis miſſionem, purgantia, &c, requiri. Adeſt quidem diatheſis inflammatoria in ſanguine, ſed tam levis, ut reſolvi facilè poſſit: vaſa quidem obſtructa ſunt, ſed facillimè cedunt, & paulò pòſt tranſmittent illud, quod jam impactum hæret, per ultimas ſuas anguſtias. Indicatio ergo curatoria tantùm jubet, ut conſerventur conditiones ad benignam reſolutionem requiſitæ, quæ jam adſunt, & ſuppleantur illæ, quæ deficiunt; de quibus dictum fuit ad §. 386, quando de reſolutione inflammationis agebatur.

Quies autem corporis & animi requiritur, ut motus humorum per vaſa ſedatus admodum ſit, (neceſſaria omnino ad blandam inflammationis reſolutionem conditio, vide §. 386.); vidimus enim §. 99, animi affectibus & muſculari motu augeri circulationis velocitatem. Omnium autem citiſſimè & validiſſimè pulmo ab aucta ſanguinis velocitate afficitur, quia omnis ſanguis ſemel tranſire debet per ſolos pulmones illo tempore, quo per omnes partes diſtributus circuitum abſolvit per ſingulas, utì antea jam monitum fuit. Unde metus foret, ne per auctam circulationis velocitatem nimìs conſolidaretur materia obſtruens, atque profundiùs adigeretur in vaſorum conniventium anguſtias, adeóque difficilior fieret reſolutio.

Cùm autem & canalium mobilitas inter requiſita benignæ reſolutionis recenſeatur (§. 386.) conducet ſummopere, ſi curetur, ut aer inſpiratus tepidus & humidus ſit, quo nil magìs laxat. Unde muccinia, aquâ tepente madida, naribus ſupponere oportet, totámque atmoſphæram, in qua æger decumbit, ſimili halitu replere. Balnea vaporis pariter inferioribus corporis partibus applicantur,

ut & aqua, venis bibulis reſorpta, ſanguinem diluat, & laxatæ hæ partes majorem copiam humorum in ſe retineant; ſícque impetum & copiam à pulmone, quantùm fieri poterit, ſubducant.

Cùm autem chylus ex ingeſtis paratus, in vena ſubclavia ſanguini miſtus, illico per pulmonis anguſtias pelli debeat, curandum eſt, ut nec copiâ, nec majori viſcoſitate, gravare pulmonem poſſit. Serum ergo lactis, lac aquâ dilutum, hordei, avenæ, panis decocta, & ſimilia proderunt; quibus ſolis: cibi potûſve titulo aſſumptis, ſatìs ſuſtineri poterunt vires, donec inflammati reſolutio facta ſit; cùm ille peripneumoniæ exitus primis tantùm morbi diebus ſperari poſſit.

Diluens verò vehiculum (vide §. 386.) ad reſolutionem concreti requiritur; utì & illa, quæ viſcoſum illud inflammatorium ſolvere valent: aquoſa hinc, inprimis farinoſis incoctis tali copiâ, ut nimio lentore obeſſe nequeant; nitroſa, mellita, ſapones nativi plantarum molles & blandi, utì rob ſambuci, plerique Officinales ſyrupi, &c, ſummi usûs ſunt. Simplex certè hordei decoctum cum nitro & oxymelle huic indicationi ſufficit; qualis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

§. 851. SI verò ſtatus adeſt (830. n°. 2.), utendum iiſdem (850), & medicamentis emollientibus, depurantibus, exſcreationem promoventibus, leniter reficientibus, vaporibus: vitanda tum venæ-ſectio, purgatio, ſudoris expulſio, aliáve omnia, dictam excretionem perturbantia.

Quando de curatione peripneumoniæ per ſputa §. 830. n°. 2, agebatur, notatum fuit, pauculùm ſanguinis ſputis miſceri; illúdque fieri, non ob rupturam vel eroſionem vaſorum, ſed à mera tantùm dilatatione extremorum finium arterioſorum, qui in cava bronchiorum hiant; túncque pulcherrimo cum ſucceſſu educi materiam obſtruentem. Omnia ergo eadem requiruntur, quæ ad præcedentem paragraphum laudata fuerunt: per illa enim ſolvitur & mobilis redditur morbi materies, ſimúlque expediuntur viæ, per quas exire debet. Decocta hinc emollientia, & leviſſimè depurantia, omni ſcopo hîc ſatisfaciunt. Talis decocti formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur; & ad ejus normam plures aliæ ſimiles parari poſſent ex emollientibus & leniſſimè aperientibus, unà cum melle, ſyrupo quinque radicum, althææ *Fernelii*, &c. Molli victu vires ſuſtinentur facilè, ſolúmque lac, duplo vel triplo aquæ dilutum, hîc ſufficeret; cùm & hoc modo ſatìs brevi tempore ſoleat finiri hic morbus, ſi non turbetur intempeſtivis remediis ſalubris hæc materiæ morboſæ per ſputa evacuatio. Dum enim minùs periti Medici ſputa hæc ſanguine tincta vident, vano metu perculſi peſſima quæque ominantur, & de periculoſa hæmoptyſi ſoliciti, venæ-ſectione, adſtringentibus, incraſſantibus, &c, tentant ſupprimere ſputorum evacuationem. Sæpe etiam adſtantium importuna ſolicitudo extorquet ſimilia à Medicis, ſatìs quidem peritis, neque tamen tantâ adhuc pollentibus auctoritate, ut huic torrenti obſiſtere valeant abſque famæ periculo. Si quid enim in ancipiti hoc morbo contingit ſiniſtri poſtea, in culpa habebitur Medicus, ac ſi ægrum ſuâ neglexiſſet incuriâ. Decet tamen ingenuum firmo potiùs animo obluctari, quàm

ignaræ plebeculæ auram captare ægrotantium damno. Omnia illa, quæ purgando, ſudorem excitando, aliiſve modis corpus turbant, vitanda pariter ſunt ob eamdem rationem.

§. 852. SI ſtatus (830. n°. 3.) adeſt, lenia clyſmata emollientia, fomenta lenia abdomini imponenda, decocta emollientia, & leviſſimo gradu laxantia, proſunt, ſimul reliquis peractis (850. 851.).

Alia iterum via eſt, per quam morbi materia in peripneumonia exit de corpore. Quibus autem ſignis ſalutaris hic alvi fluxus à ſymptomatica & nocente in hoc morbo diarrhœa diſtinguatur, ad §. 830. n°. 3, dictum fuit. Omnia eadem requiruntur, quæ binis præcedentibus paragraphis laudata fuerunt, ad materiem morboſam ſolvendam & mobilem reddendam, atque vaſa pulmonis expedienda, ut dimittere illam poſſint. Præter hæc verò & proderunt illa, quæ lubricant vias, verſus quas natura materiam morboſam ducere molitur, & laxant vaſa, per quæ tranſire debet. Clyſmata hinc leniſſima ex lacte mellito, decocto hordei cum ſyrupo althææ & ſimilibus, parata, injiciantur, ut craſſæ in inteſtinis ultimis hærentes fæces educantur, & lubricentur hæ viæ. Fomenta ex decoctis emollientium herbarum parata, pannis laneis excepta, calida abdomini applicantur; ut ducatur materia, quò ſponte jam vergere incipit; cavendo ſolicitè, ne frigeſcant hæc applicata, tunc enim nocerent. Decocta ex ſimilibus parata exhibentur, addito melle, quod levi ſtimulo alvum ſolvit utcumque, ſimúlque primas vias lubricat. Purgantium acriorum ſtimuli hîc nocent potiùs, cùm lenis tantùm alvi ſolutio, non autem valida ejuſdem perturbatio hîc requiratur; utì ad §. 830, n°. 3, ex *Hippocrate* monitum fuit.

§. 853. IN ſtatu altero (830. n°. 4.) fiant eadem, ac (850. 851. 852.), ſed addantur balnea pedum, fomenta renum per clyſmata emollientia interna, & externa linimenta, bibantur decocta leviſſimè abſtergendo diuretica.

Omnia iterum eadem ſunt; differt tantùm locus, per quem excernitur morbi materia. Si urina craſſa, ſtrangurioſa, cum levamine pulmonis fluere incipiat, novimus naturam affectare hanc viam, ut corpus liberet. Similis ergo Medela requiritur. Topica autem remedia nunc applicanda ſunt renum regioni, fomenti vel & linimenti formâ. Verùm & clyſmata emollientia hîc egregiè proſunt, dum inteſtina craſſa his repleta renibus, quibus adjacent, optimum fomentum præbent; utì poſtea adhuc pluribus patebit in nephritidis Hiſtoria. Simul etiam prodeſt uſus talium decoctorum, quæ largâ aquæ quantitate augent urinæ copiam, ſimúlque leni ſtimulo diuretico gaudent: formula talis decocti in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.

In omnibus ergo his tantùm eſt indiganda via, per quam expulſionem materiæ morboſæ natura molitur: ubi enim hoc rite conſtitit, nulla ampliùs ſupereſt in cura difficultas, utì ſequenti axiomate, cujus aliâ occaſione in *Commentariis*

§. 605. n°. 13, memini, docuit *Hippocrates*, dicens, (*a*) *Quæ ducere oportet, quò maximè propendet, eò per loca conferentia, ducenda ſunt.*

§. 854. SI inflammatio recens, magna, ſicca, in corpore robuſto, paulò antè ſano, exercitato, deprehenditur per ſigna (825. 826.), ſtatim recurrendum, 1°. Ad citam largam, pro gradu mali moderandam, aut repetendam miſſionem ſanguinis, ut moles craſſi minuatur, & diluentibus ſpatium concedatur. 2°. Ad balnea vaporis emollientis, pulmonibus aſſiduò, reliquo corpori ſæpe applicanda. 3°. Ad decocta diluentia, reſolventia, emollientia, laxantia, antiphlogiſtica, nitroſa, anodyna, parvâ copiâ, continenter repetenda, calidiſſima ſorbenda. 4°. Ad clyſmata blandiſſima antiphlogiſtica. 5°. Ad victum tenuiſſimum ex ſuccis antiphlogiſticis.

Hactenus conſideravimus, quid agendum ſit, dum in benignam reſolutionem tendit peripneumonia; vel ubi materia morboſa ſoluta & mobilis reddita, inepta tamen ut cum ſanis humoribus fluat abſque turbatione æquabilis circulationis, per ſputa, alvum, urinas exit de corpore. Sequitur jam, ut videamus, quænam requirantur, dum idem morbus neque ſponte reſolvitur, neque ſigna tamen docent, mobilem jam redditam eſſe materiam, & ad exitum diſponi. Adeſt inflammatio, quæ ergo omnes exitus inflammationis habere poterit: cùm autem in vitali viſcere hæreat malum, ſola illa curatio, quæ reſolvendo fit, optanda foret; cùm periculoſa admodum hîc ſuppuratio ſit, gangræna ſemper ferè lethalis, ſcirrhus difficillima mala relinquat, & præter hæc omnia pulmonis ſumma ad vitam neceſſitas faciat, ut ingraveſcente morbo ſuffocentur ægri, antequam inflammatio in ſuppurationem abire poſſit.

Quantam efficaciam habeat miſſio ſanguinis in curatione inflammationis, antea demonſtratum fuit; unde & in hoc caſu meritò commendatur. Interim tamen notandum eſt, non in omni peripneumonia, neque omni tempore hujus morbi, illam conducere. Monitum fuit in *Commentariis* §. 848, circa finem, omnes ferè morbos lethales paulò ante mortem facere peripneumoniam: facilè autem patet, in tali caſu fractis jam viribus, & pauculo adhuc ſanguinis per vaſa moto, venæſectionem neceſſariò mortem accelerare debere; cùm ſic tollatur illud, quod debilem vitam adhuc continuat. Unde prudentiſſimè monuit *Ægineta* (*b*) ſanguinis detractionem vitandam eſſe in illis, qui ex aliis morbis in peripneumoniam delapſi ſunt; maximè ſi jam diu ægrotaverint, vel ſi in horum morborum initio jam venæ-ſectio fuerit inſtituta. Idem verum eſt, ſi jam eò uſque invaluerit morbus, ut extrema frigida, pulſus debilis, celer & intermittens, doceant, pulmonem immeabili ſanguine adeo infarctum eſſe, ut tenuiſſimam tantùm partem, & exiguâ quidem copiâ, in cor ſiniſtrum tranſmittere poſſit. Hinc intelligitur, quare in textu dicatur, *Si inflammatio recens, magna, ſicca, in corpore robuſto, paulò antè*

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XXI. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 38.

(*b*) Lib. III. cap. XXX. pag. 40.

ſano, exercitato deprehenditur. Sicca autem dicitur peripneumonia, dum vel nulla omnino prodeunt ſputa, vel tantùm talia, quæ ſolum mucum, pulmonis bronchia lubricantem, tuſſi abraſum habent, nihil autem continent materiæ morboſæ ſolutæ & hâc viâ excretæ, qualia erant illa ſputa, de quibus §. 830. n°. 2, dictum fuit; tunc enim à venæ-ſectione abſtinendum eſſe, probatum fuit.

Citam autem & largam ſanguinis evacuationem periculoſus ille morbus poſtulat; cùm ſubitæ ſuffocationis periculum hîc immineat, adeóque & valida, morbíque atrocitati paria, & matura ſubſidia requirat; utì optimè *Aretæus* (*a*) monuit. Ad animi deliquium autem ſanguinis miſſionem inſtituendam noluit (*b*) metuens, ne ſuffocationis periculum inde augeatur, neque abſque ratione. Verum quidem eſt, largam venæ-ſectionem, ad animi deliquium uſque factam, efficaciſſimum in ſanandis inflammationibus remedium eſſe, dum, omni impetu vitalis liquidi urgente loca obſtructa ſublato, vaſa contracta repellunt obſtruentes moleculas verſus latiora (vide §. 400.): ſed in *Commentariis* §. 847, probatum fuit, valvulas in cordis dextri orificio arterioſo locatas impedire retrogradum illum ſanguinis in arteria pulmonali motum, dum animi deliquium inſtat vel jam adeſt; adeóque vix quid boni inde exſpectari poterit. Interim, dum animi deliquium patiuntur ægri, ceſſat cordis motus, adeóque omnia ſtagnant in pulmonis vaſis; ſimúlque, frigore conſtrictis partibus extremis, venoſus ſanguis in ſinu venæ cavæ, dextrâ auriculâ, & cavo cordis dextri colligitur, ſtagnat, ad concretionem diſponitur, imò ſæpe jam floccos polypoſos colligit; unde paulò pòſt, dum ex hoc deliquio reſuſcitantur homines, ſanguis ille jam concreſcens ferè per pulmonem, in plurimis locis obſtructum, pelletur: adeóque patet, periculum eſſe, ne inde morbus augeatur. Videmus enim homines, à quacumque cauſa in animi deliquium lapſos, dum reviviſcunt, angi, ſuſpiria ducere, & de pectoris oppreſſione conqueri, donec pulmonis & vaſorum actione iterum diviſæ fuerint, quæ jam adunari cœperant, ſanguinis moleculæ; ſícque reſtituatur liber ſanguinis per vaſa motus.

Præſtat ergo, ut decumbenti ægro in lecto mittatur ſanguis, ſic enim minus periculum eſt, ne in ſyncopen delabatur; largâ quidem ſatìs copiâ & ex amplo vulnere, neque tamen ad ſummam debilitatem uſque; potiúſque repetatur poſtea, ſi opus fuerit. Unde *Aretæus* (*c*), licèt ex utraque manu ſimul ſanguinem mittendum commendaret, monuit, illico ſupprimendum eſſe ſanguinem, ſi reſpiratio melior reddita pulmonem levari docuerit; atque denuo poſtea mittendum, ſi ſymptomatum augmentum illud indicaverit.

Compeſcetur ſic per venæ-ſectionem nimia circulationis velocitas: minuetur moles liquidi movendi per pulmonem; tolletur craſſior pars, rubra nempe (venæſectio enim tantùm locum habet, ut dictum fuit, dum nondum penitus infarctus pulmo eſt); ſimúlque depletis vaſis ſpatium concedetur diluentibus, formâ balnei, clyſmatis, potûs, &c, aſſumendis: (*d*) *Nam ſi à ſanguine morbi cauſæ provenerint, eas venæ-ſectio tollit. Atqui ſeu pituita, ſeu ſpuma, ſeu quævis alia humiditas tumefaciat, venarum inanitiones ampliorem pulmonis locum ad reſpirationis tranſitum*

(*a*) De curat. morbor. acutor. Lib. II. cap. I, pag. 94.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibidem.

ſitum

Si minùs tuta videretur venæ - ſectio, cucurbitulis applicatis cum ſcarificatione tantùm ſanguinis educi juſſit *Ægineta*, (*a*) quantùm vires patiuntur. Sed & cucurbitas abſque ſcarificatione laudat *Aretæus*, (*b*) *Si tergo, dorſo, præcordiiſque ubique adhibeantur*; monétque, ſemper aliquid levaminis pulmoni conciliari, ſi in quamcumque etiam corporis partem derivarentur hoc modo humores:(*c*) *omni enim ex parte pulmonaria obſidenda impugnandáque eſt.* Unde & extremorum (*d*) deligationem, quâ preſſis venis ſanguinis & humorum major copia in artubus retinetur, commendavit.

2. De his ad §. 850, dictum fuit. Laxantur enim per balnea vaporis pulmonis vaſa, ut faciliùs tranſmittere poſſint humores. Dúmque toti corpori ſimilia applicantur, flacceſcunt omnes partes, & majorem copiam humorum retinent, quod hîc requiritur. Præterea ſanus etiam & robuſtus homo continuâ balnei vaporis applicatione ſic debilitari poterit, ut langueat totus; adeóque poterunt in hoc morbo per eadem pro lubitu vires vitæ ſic minui, ut nullum periculum ſit, ne immeabilis ſanguis profundiùs in vaſorum pulmonalium anguſtias adigatur, quod multùm ad curationem facit. Simul etiam aqua eodem tempore ſe venis bibulis cutis inſinuat, ſícque optimè diluitur ſanguis. Solebant & veteres Medici non tantùm fovere pectoris externam cutim, verùm etiam acrioribus applicatis irritare. Ita *Celſus* in cura hujus morbi dicit, (*e*) *Prodeſt etiam impoſitus ſuper pectus ſal bene contritus, cum cerato miſtus; quia leviter cutem erodit, eóque impetum materiæ, quâ pulmo vexatur, evocat.* Similia & *Aretæus* (*f*) laudavit.

3°. Similia requiruntur medicamenta ac in *Commentariis* §. 850, laudata fuerunt. In cura autem inflammationis pariter de omnibus his actum fuit. Adduntur leniſſima anodyna, utì v. gr; flores papaveris rhœados, vel ſyrupus ex horum ſucco paratus, ut nimius febris impetus, ſi adſit, compeſcatur (vide §. 610.), & blandus concilietur ſomnus, quòd & ab *Aretæo* (*g*) laudatur; ſimul etiam his moleſta tuſſis lenitur. Narcotica autem & ſtupefacientia nocerent potiùs, inprimis dum in vigore hic morbus eſt; ægri enim his uſi, anxietatem illam impediti ſanguinis per pulmones tranſitûs comitem (vide §. 631.), minùs perciperent, & ſuffocationis periculum incurrerent; dum vigiles erecto in lecto ſitu, & valido reſpirationis molimine obluctantur, quantùm poſſunt. Parvâ autem copiâ ſimul ſumuntur, ne largiori hauſtu diſtentus ventriculus anxietatem augeat, neque ſubitò ingeſtis his, auctâ humorum copiâ, nimis gravetur infarctus pulmo. Frequens autem ſimilium aſſumtio facilè compenſabit quantitatis defectum. Calidiſſima autem ſorbentur, quia per calorem augetur vis diluens aquæ; ſimúlque eâdem operâ, dum per œſophagum tranſeunt, blando calore foventur vicinæ partes.

An autem ſperari poteſt, dum ſimilia medicamenta parcâ ſimul copiâ ſorbentur, partem illorum directè per aſperam arteriam in pulmonem venire poſſe? Ita credidit *Hippocrates.* Dicit enim potum quidem deglutitum affatim in ſtomachum tranſire; ſed videtur ſimul in illa opinione fuiſſe, (*h*) partem quamdam deglutiti liquidi ſenſim delabi poſſe per glottidem & ſecundùm latera aſperæ arteriæ decur-

(*a*) Lib. III. cap. xxx. pag. 40, verſâ.
(*b*) De curation. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 94.
(*c*) Ibid. pag. 95.
(*d*) Ibidem.
(*e*) De Medic. Lib. IV. cap. VII. pag. 212. 213.
(*f*) De curation. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 95.
(*g*) Ibidem.
(*h*) Lib. de cord. Charter. Tom. IV. pag. 269.

rere. Directo autem hoc probavit Experimento ſequenti : (*a*) *Si quis enim aquam, cyano aut minio inquinatam, valde ſitienti* (animali) *potui exhibeat præcipuè verò ſui (hoc enim pecus neque curam adhibet & immundum eſt.), deinde adhuc bibenti jugulum ſecuerit, hunc potu coloratum reperiet.* Verùm addit, (*b*) *non cuivis hanc manuum actionem*(experientiam)*aggredi datur. Galenus* pariter in eadem opinione fuit; nempe, naturaliter aliquid de potu in aſperam arteriam venire; & (*c*) *ceu juxta murum aqua deſcendit,* ſic ſenſim delabi, túncque tuſſim non movere. Si autem quid non ſecundùm latera aſperæ arteriæ decurreret, ſed (*d*) *per mediam ſpiritûs viam incidit, tuſſes ſtatim excitat.* Unde etiam ad ulcera aſperæ arteriæ remedium à ſupino homine ſenſim deglutiendum commendavit. Experimentum autem illud *Hippocratis* à celeberrimo *Meryo* (*e*) cum ſucceſſu inſtitutum fuiſſe legitur. Levamen à linctibus emollientibus in tuſſi ab exaſperatione harum partium illud confirmare videtur. Tamen negari nequit, parcam tantùm copiam ingeſti liquidi hâc viâ tranſire poſſe, adeóque non multùm boni inde exſpectari poſſe. Præterea admodum probabile videtur, non ſemper liquidorum deglutitorum partem ingredi, nam vinum, acetum, &c, impune potantur; cùm minima horum guttula in tracheam dilabens tuſſim ſummam excitaret ſuâ acrimoniâ.

4. Quantum uſum habeant clyſmata in ſedando nimio febrili impetu, ad §. 610, dictum fuit; unde & hoc reſpectu locum habere poterunt, cùm ad benignam inflammationis reſolutionem requiratur ſedatus humorum motus (vide §. 386.). Tantì fecit clyſmata *Aretæus* (*f*) ut illa ſubſtituerit venæ-ſectioni, ſi aliquod impedimentum prohiberet, ne illa in hoc morbo inſtitui poſſet. Acriora quidem commendavit clyſmata, quia quarumcumque partium corporis irritationem utilem credebat in periculoſo hoc morbo : ſufficiet tamen blandiſſimorum antiphlogiſticorum uſus, ut v. gr; mellis unciæ binæ, cum nitri media drachma & decem unciis decocti hordei; cùm indicatio curatoria non requirat, ut per alvum ſubducantur liquida; ſed potiùs, ut per omnes corporis vias talia ſubminiſtrentur ſanguini, quæ illum diluere, & inflammatoriam ſpiſſitudinem reſolvere, valent. In anum autem injecta liquida venis reſorberi & ſanguini miſceri poſſe, in *Commentariis* §. 813, probatum fuit; atque ibi datæ fuerunt cautelæ, quæ in horum applicatione obſervari debent.

5. Quinam victus in hoc caſu conveniat, ad §. 850, dictum fuit. Lentioris enim vel copioſioris chyli moleſtiam pulmo illico ſentit etiam ſanus; longè magìs ergo, ſi morboſus fuerit. Decoctum oryzæ, hordei, avenæ, panis, cum melle, rob ſambuci, & ſimilibus, omni ſcopo hîc ſatisfacit. Radicum ſcorzoneræ, tragopogonis, chondrillæ, &c, decocta ſimilem uſum præſtant; de quorum efficacia in ſolvendo viſcido febrili ad §. 614, dictum fuit. Leve autem & dilutum nutrimentum in hoc caſu ſufficit; cùm morbus, ſi hoc modo ſanari poſſit, nunquam in longum tempus excurrat.

(*a*) Lib. de corde. Charter. Tom. IV. pag. 269.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Method. Medend. Lib. IV. cap. VII. Charter. Tom. X. pag. 101.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Académ. des Scienc. l'An 1700. Mém. pag. 310. dans les notes lettre, *e*.
(*f*) De curation. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 94.

§. 855. **S**I inflammatio magna, cum febre, & reliquis ſymptomatibus validioribus duravit ultra triduum, & ſigna adſint inflammationis jam in ſuppurationem tendentis (833. 834. 835.), ſemper multùm diſcriminis adeſt, quámvis diutius jam excurret morbus, & ſpatium dabit curationi: tum 1°. Venæ-ſectione nullâ, vel, ſi aliquid urget, parcâ utendum. 2°. Victu leni, ſed paululùm incraſſante, & ex maturantibus confecto, utendum. 3°. Balneis pulmonicis, emollientibus, maturantibúſque utendum ad quintum ab inchoato malo diem. 4°. Die quinto, & ſexto iiſdem utendum, additis ſorbitionibus tuſſim moventibus leniter, ſimúlque replentibus, ut ſeptimo fortè die locus levari queat pure cocto, vaſis attenuatis, vitâ ſuſtentatâ.

Sola illa curatio peripneumoniæ, quæ fit per reſolutionem, aut citam excretionem materiæ morboſæ ſolutæ & mobilis redditæ (vide §. 830.), tuta eſt. Verùm non ſemper illa obtineri poterit, ſive non ſatìs citò idonea Medela adhibita fuerit, ſive ex ſua indole pertinacior morbus obſtiterit. Inter reliquos autem inflammationis exitus optimus ille eſt, qui in ſuppurationem tendit. Quænam ſigna ſint peripneumoniæ in ſuppurationem vergentis, paragraphis hîc citatis explicatum fuit; atque in *Commentariis* §. 833. n°. 2, demonſtratum fuit, reſolutionem exſpectari non poſſe, ſi ad quartum diem uſque febris, & reliqua ſymptomata valida permanſerint. Licèt autem benigna ſuppuratio in aliis corporis locis, ad quæ manibus acceſſus datur, plerumque ſatìs commodè curari poſſit; in vitali tamen hoc viſcere nata vomica purulenta ſemper multùm diſcriminis habebit; cùm rupta talis vomica in pectoris cavum pus effundere poſſit, & empyema lethale facere; vel totam ſanguinis maſſam purulentâ cacochymiâ ſic inficere, ut funeſta ſequatur phthiſis. Nec minus periculum imminet, ne abſceſſus, mole quotidie auctus, vicina vaſa adhuc libera comprimens ſuffocet ægrum, antequam maturatio perfecta, & maturi abſceſsûs ruptura fiat, utì ad §. 836, dictum fuit. Omni ergo ope nitendum eſt, ut quàm ocyſſimè fiat maturatio; & deinde maturatione factâ collectum pus citiſſimè educatur. Quænam autem in hoc caſu obſervanda ſint, ex ſequentibus patebit.

1°. Ubi de abſceſſu, inflammationem ſequente, agebatur §. 402, & ſequentibus, conſtitit ad maturationem crudi inflammatorii conducere paulò majorem motum & in parte affecta & in toto corpore, tali moderamine tamen, ut nec nimis citatus motus ſubitò rumpat vaſcula tenerrima, ſícque gangrænam loco ſuppurationis producat; neque nimis torpens non valeat ſeparare extremos vaſculorum inflammatorum fines, & in bonum pus cum humoribus effuſis convertere. Non ergo conducet in hoc morbi ſtadio ſanguinis miſſio, cùm vires debilitet, adeóque maturationem retardet. Si autem ſumma pectoris oppreſſio illam etiam hoc tempore poſcere videtur, vel nimis impetuoſa febris compeſci debet, parca ſufficiet, & tali tantùm copiâ, quæ levandis ſymptomatibus & juſto febris moderamini ſatìs eſt, non ultrà.

2°. Loco externo corporis ſuppurando applicantur molliſſima cataplaſmata ex farinoſis & emollientibus herbis parata, ut cita fiat maturatio. Ob hanc cauſam oportet curare, ut alimenta talia ingerantur, quæ ſimiles dotes habent, ut chylus inde paratus, ad pulmonem delatus, emolliente & maturante vi præditus, ſuppurationem promoveat. Verum quidem eſt, lentiorem utcumque ex talibus parari chylum, adeóque periculum fore, ne inde augeantur pulmonis anguſtiæ: tali autem cum cautela hæc danda ſunt, ut nec nimis glutinoſa ſint, neque nimiâ copiâ ſimul ſumtâ pulmonem gravare poſſint. Ob hanc rem *Hippocrates* dixit, ſorbitiones (*a*) *quarto, quinto, & ſexto die, ne amplius dulces ſint, ſed pingues, quum ad ſputum per ſuperiora exſcreandum conferant.* Sorbitiones multas, (*b*) *ptiſanæ cremorem coctum melle affuſo & cocto, ... aquam mulſam*,&c,laudat alibi. In *Materia Medica* ad hunc numerum habentur præcipua, quæ in hoc morbi ſtatu conducunt.

3°. Puri, dum maturus abſceſſus erit, conciliari debebit exitus, & quidem quàm citiſſimè, ne morâ acrius factum erodat teneram pulmonis fabricam. Sola autem hæc via tuta erit, per quam in cava aerea pulmonis pus erumpit; cùm aliter in cavum thoracis, vel mediaſtini dilatata vacua (vide §.836.n°. 4.) decidet, lethali ferè ſemper cum eventu. Oportebit ergo, ſtatim ac ſigna ſuppurationis inceptæ apparent, balneo vaporis, unà cum aere inſpirato hauſto, ſic emollire totam aeream pulmonis ſuperficiem, ut liberrimè huc verſus ire poſſit collectum pus; ſimúlque eâdem operâ efficitur, ut citiùs & faciliùs rumpi poſſit membrana pus factum continens. Solius aquæ calentis vapor hîc ſufficit, emollientium enim herbarum efficacia non conſiſtit in volatili adeo parte, ut unà cum hoc vapore adſcendere poſſit; unde ab illis non multùm boni exſpectatur, licèt tamen ſæpe illis utantur Medici, ne remedii ſimplicitas ægris & adſtantibus contemtum pariat. In omnibus autem illis pergendum eſt, ad quintum uſque diem ab inchoato malo. Simul etiam apparet ex dictis, pleraque remedia, quæ præcedenti paragrapho ad reſolutionis curam laudata fuerunt, etiam diſponere morbum ad benignam ſuppurationem, ſi reſolutio obtineri nequeat.

4°. Simul ac ſpes eſt, crudum inflammatorium in pus coctum & bonum converſum eſſe, quantocyus exitus ipſi conciliari debet: pergitur hinc in iiſdem, ſed ſimul Arte excitatur tuſſis, ut ſic agitato pulmone rumpantur abſceſſus. Acetum cum melle, oxymel dictum in Officinis, ſi calidum ſumatur vel ſolum, vel decocto emolliente dilutum, uti etiam vinum calidum, tuſſim excitare ſolet, plerumque ſatis validam, quâ concuſſus pulmo ſæpe ſic agitatur, ut crepet vomica, & collectum pus per ſputa repurgetur. Formula talis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur, quæ ſcillæ, bulbi amariſſimi, infuſum in aceto recipit, quo remedio nullum habetur efficacius ad pulmonem detergendum; unde tanti usûs fuit apud veteres Medicos. Omnibus his adhibitis fortè poterit levari locus pure cocto excreto, ſeptimo die, quem inſignem vim habere in criticis evacuationibus, antea in *Commentariis* §. 741, probatum fuit. Non tamen ſemper hoc ſuccedere illo tempore, patebit ſequentibus paragraphis. Niſi enim cita maturatio facta fuerit, & materies maturanda hæſerit in tali pulmonis loco, ut facillimè in bronchia exire poſſit, longior temporis mora intercurrit, antequam rumpatur

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 589.

(*b*) Lib. de Affection. cap. IV. Charter. Ibid. pag. 641.

abſceſſus. Convenit interim omni Artis molimine promovere crudi inflammatorii maturationem, & maturati evacuationem; aliter enim juſtus metus eſt, ne natus abſceſſus, collecto pure tumens, vicina vaſa comprimat, ſicque novam inflammationem producat; quæ pariter ſuppurata novum abſceſſum faciet, vel prioris molem augebit. Unde ſequentia *Hippocrates* monuit, (*a*) *Si peripneumoniâ correptus diebus principibus non purgetur, ſed ſputum & pituita in pulmone remaneant, ſuppuratus fit, qui ſi confeſtim curatus fuerit, plerumque effugit. Si verò neglectum relinquatur, quod in pulmone eſt, corrumpitur; quo incumbente ac putreſcente, tum corrumpitur, tum ulceratur pulmo & pus colligit; neque ampliùs intrò ad ſe effatu dignum alimentum trahit, neque ab eo quidquam per ſuperiora repurgatur, ſed cùm ſuffocatur, tum ſemper difficiliùs ſpirat, & reſpirando ſtertit, indéque à ſuperiore pectore reſpirat; tandem verò ſputis obturatur, ac moritur.*

§. 856. SI ſigna docent, factum eſſe in pulmone abſceſſum (835) acceleranda ejus diſruptio in aſperam arteriam; eâque factâ, depuratio ſubita & tuta ulceroſi loci.

Primis duabus vel tribus ſeptimanis peripneumoniæ in ſuppurationem vergentis, vel jam ſuppuratæ, ſpes eſt, collectam materiam ſenſim per ſputa evacuari, & depuratum pulmonem conſolidari facilè poſſe; illo enim tempore nondum profundè in ſubſtantiam pulmonis tale ulcus penetravit. Unde etiam inter ſigna futuræ ſuppurationis §. 833. n°. 3, numerabatur, ſi criticis diebus ad decimum-quartum diem uſque nulla fuiſſet facta per ſputa cocta evacuatio. Unde & *Hippocrates* de his agens dixit, (*b*) *Hæc autem contingunt diebus ut minimùm quatuordecim, ad ſummum verò uno & viginti. Et hoc tempore vehementer tuſſit, ſimúlque cum tuſſi purgatur: primùm quidem copioſum & ſpumoſum ſputum exſpuit; ſeptimo verò & octavo die, quum febris in vigore fuerit, humidáque peripneumonia exſtiterit, craſſius procedit; ſinminus, minimè. Nono & decimo, aliquantùm cum virore palleſcens & ſubcruentum: duodecimo ad decimum-quartum uſque, copioſum & purulentum.* Ubi verò illud tempus elapſum eſt, ſignáque, §. 835, enumerata, docuerunt ſuppuratum pulmonem eſſe, nulláque per ſputa hactenus fit evacuatio, novimus, pus collectum in magno ſatìs ſacco in ipſa pulmonis ſubſtantia hærere; quo rupto non ſenſim per ſputa, ſed undatim prorumpere pus ſolet, quandoque cum ſuffocationis periculo, dum uno impetu pus in aſperam arteriam ſe exonerat (vide §. 836. n°. 2.). Indicatio curatoria tunc jubet, accelerandam eſſe talis vomicæ rupturam, ne pus diutius relictum corrumpat totum pulmonem. Poſt puris verò evacuationem requiritur ulceroſi loci depuratio ſubita & tuta, & deinde conſolidatio. Quibus autem hæc obtineri poſſint, ſequentibus paragraphis videbimus.

(*a*) De Morb. Lib. I. cap. VI. Charter. Tom. VII. pag. 537.

(*b*) Ibid. Lib. III. cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 589.

§. 857. DISRUPTIO tentatur, ſi, poſt multa alimenta mollia, ſubpinguia cum vino molli, pulmo, ſuppuratus (836), & præparatus (855) vapore calido, clamore, tuſſi, exſcreatoriis, concuſſione in navi, vel rhedâ, agitatur.

Poſtquam conſtitit, vomicam, pure plenam in pulmone hærere, & balneis pulmonicis emollientibus (§. 855.) ſic laxatus fuit & maceratus quaſi pulmo in parte aerea, ut admodum probabile videatur, tumorem purulentum huc versùs vergere, & potiùs in illo loco, quàm alibi rumpendum eſſe, tunc tentatur ejus ruptura. Unicum, quod Ars hîc habet, eſt pulmonis concuſſio, quocumque demum modo fiat. Ut autem eò meliùs ſuccedat ruptura, priùs alimenta mollia & pinguia aſſumuntur majori copiâ, ut plenus & turgens ventriculus diaphragma ſurſum premat, & pulmonem comprimat, ſimúlque copioſus chylus & pinguior pulmonem gravet: quò enim magìs tenduntur omnia hoc tempore in pulmone, eò citior rupturæ ſpes erit. Riſu autem valido, clamore, tuſſi vapore aceti vel vini calidi excitatâ, vomitûque, pulmo tunc agitetur, vel æger in rheda velociter per ſtrata lapidea vehatur, aut etiam in navi; ſolet ſæpe tunc rumpi vomica, & magno cum impetu pus exire. Verum quidem eſt, periculum adeſſe, ne ſubitò in aſperam arteriam erumpens pus ſuffocet ægrum; vel & in alio loco rupto abſceſſu in cavum pectoris dilabatur. Sed hoc vitari nequit, & quò diutius manebit ille locus clauſus, eò majus erit idem diſcrimen: & præterea dum jam extenuatis & decumbentibus (*a*) *pus eruperit, neque ſic admodum recreantur, ſed eo modo perimuntur.* Quámvis autem hæc omnia tentari poſſent ſæpius, ſi primâ vice non ſequeretur ruptura, optimum tamen eſt illa adhibere, dum ſigna docent, vomicam jamjam rumpendam eſſe. Vario tempore vomicas tales rumpi monuit *Hippocrates*; ſcilicet (*b*) *Plurimæ vigeſimo die, aliæ trigeſimo, aliæ quadrageſimo, aliæ ad ſexaginta dies perveniunt;* addidítque, (*c*) à principio ſuppurationis inceptæ tempus ruptionis futuræ numerari debere; adeóque præſtaret, omnia hæc tentare circa hæc tempora. Præterea aliis in locis ſigna quædam dedit, quæ docent pulmonis abſceſſum jam minitari rupturam. Primum indicium eſt plenitudo pectoris. Nam (*d*) *Ex pulmonis ſuppuratione, & circa ventrem interdùm & claviculam dolores, & anxiè ſtertere, ſputi copiam in pulmone ſignificant:* ſi hæc adſint ergo, novimus ſic tendi omnia, ut jamjam ruptura exſpectanda ſit. Alio autem in loco plura collegit, quæ huc ſpectant: (*e*) *At ex his, quæ celeriùs aut tardiùs rumpuntur, his ſignis cognoſcere oportet: ſi dolor quidem per initia oriatur, & ſpirandi difficultas, ac tuſſis, & ſputatio perſeverans ad vigeſimum diem obſideat, exſpectare ruptionem, vel etiamnum priùs oportet. Si verò quietior ſit dolor, & pro hujus ratione cætera omnia, iſtis exſpectare ruptionem poſteriùs. Præterea verò & dolorem, & dyſpnœam, & ſputationem ante puris eruptionem oboriri neceſſe eſt.*

(*a*) Hippocrat. de Morb. Lib. I. cap. VIII. Charter. Tom. VII. pag. 541.
(*b*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LVII. Charter. Tom. VIII. pag. 649.
(*c*) Ibid. Sentent. LVIII.
(*d*) Id. Coac. Prænot. n°. XVIII. Charter. Ibid. pag. 854.
(*e*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXIII. Charter. Ibid. pag. 652. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCII. Charter. Ibid. pag. 875.

His ſignis monitus Medicus determinare facilè poterit illud tempus, quo conducet varia hæc Artis molimina adhibere, ut latens in pulmone vomica rumpatur. Pluribus apud *Hippocratem* locis probari poterit, quòd ad rupturam abſceſsûs pulmonalis tentaverit ſimilia. Ita, dum de *pulmonis tuberculo* agit, videtur vomitorio uſus fuiſſe, ut validis vomendi concuſſibus pus erumperet. Sic enim habet: (*a*) *quòd ſi morbo liberatum, dum ad locum arrectum pergit, aut aliàs feſtinat, difficultas ſpirandi invadat, medicamentum purgans dato, à quo alvus inferior minimè moveatur. Et ſi unà cum vomitu pus ſequatur, ſi ſanè pus fuerit album, & in eo fibræ ſubcruentæ fuerint, effugit; ſi verò lividum, cum virore pallidum & graveolens, moritur.* Alibi autem (*b*) decimo die, à quo ex peripneumonia purulentus factus fuit æger, ari radicem cum ſalis grano, & mellis parùm ex aqua & oleo, extractâ priùs linguâ, infundi juſſit, dein humerum concuti, ut pus erumpat. Si non ſucceſſerit, cyclaminis & ciborum acrium ſuccum cum laſere, &c, ſimiliter applicabat: irrito eventu, (*c*) *raphani corticem & æris florem* adhibuit oleo diluta. Si nequidem his pus prodiret, teſtas ignitas injiciebat mixturæ ex partibus æqualibus (*d*) vini Tornii, lactis bubuli aut caprini, & ſucci ſii, & per fiſtulam hunc vaporem attrahi juſſit. Patet autem ſatìs, ab omnibus his validam tuſſim excitari debere, à qua rumpi poterit abſceſſus.

Rupto autem quámvis abſceſſu, dubius adhuc morbi exitus erit: ſuppuratio enim hæret in viſcere vitali, aeri expoſito, & omni vitæ momento aſſiduè moto. Unde nequidem in tali caſu, ubi omnia ad curæ felicitatem videbantur conſpirare, de ægrorum ſalute certò pronunciare audebat *Hippocrates*. Sic autem habet: (*e*) *Et ſi quidem pus quàm citiſſimè maturuerit, eruperit, ſurſum vergat, ac totum exſpuatur, ventérque, in quo pus erat, conſidat, ac reſiccetur, prorſus ſanus evadit. Si verò quàm citiſſimè ruptum fuerit, maturuerit, ac repurgatum fuerit, neque tamen penitus reſiccari poſſit, ſed ipſum tuberculum ex ſe pus effundat, pernicioſum id eſt,* &c. Ex quibus apparet, quòd difficultatem curæ ulceris aperti pulmonis ſatìs agnoverit. Præterea alibi monuit quòd (*f*) *Suppuratorum ex peripneumonicis morbis, ſeniores magìs intereunt; & cæteris autem ſuppurationibus, juniores potiùs moriuntur.* Reliqua autem, quæ ad prognoſin fauſti vel infauſti eventûs in hoc caſu ſpectant, in *Commentariis* §. 836. n°. 3, dicta fuerunt.

§. 858. SIMUL ac dein ſigna edocuerint, apoſtema ruptum eſſe, utendum victu lacteo, vegetabili leniſſimo, nec facilè putreſcente, tum de die aperientibus, deterſivis; veſperì levibus opiatis; vaporibus emollientibus; equitatione, vel vectione in rheda, aut navi.

Apoſtema pulmonis ruptum eſſe, ſic ut in tracheam ſe evacuaverit, certò novimus ex ſputis purulentis eductis, & levamine pectoris; adeóque de hac re nullum dubium eſſe poterit. Ubi ergo hoc conſtitit, ſcimus, in pulmone hærere ca-

(*a*) De Morb. Lib. II. cap. XXII. Charter. Tom. VII. pag. 574.
(*b*) Ibid. cap. XVI. pag. 567.
(*c*) Ibid. pag. 568.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibid. Lib. I. cap. VIII. pag. 540. 541.
(*f*) Prognoſtic. Comment. II. Sentent. LXIX. Charter. Tom. VIII. pag. 658. Confer. Coac. Prænot. n°. CCCCXXXI. Charter. Ibid. pag. 877.

vum ſaccum, qui antea pure plenus fuit, nunc collapſus & vacuus: ex illis autem, quæ in capitulo *de Abſceſſu* dicta fuerunt, conſtat, parietes cavi talis ſacci, pure diu contento maceratos, ſordidos eſſe & ſemimortuis vaſorum maceratorum extremis obſitos undique; unde ad ſanationem requiritur, utì §. 402, dictum fuit, mundatio illius cavi, ut ad conditionem puri vulneris reducantur, ſícque iterum ad ſe mutuò accreſcere poſſint, cavi hujus latera. In abſceſſibus apertis partium externarum corporis varia applicare poſſumus, prout ſenſibus explorati loci conditio diverſa poſtulat: verùm hîc nihil adhiberi poterit, niſi quod formâ halitûs unà cum aere inſpirato poteſt attrahi, vel unà cum ſanguine per pulmonis vaſa pellitur. Cùm autem chylus, ingeſtorum dotes ſæpe diu retinens, ſanguinem ingreſſus ſtatim per pulmones tranſire debeat, maximè cavendum eſt, ne talia aſſumantur, ex quibus paratus chylus acrior irritare poſſet ulceroſum pulmonis locum, novámque inflammationem producere; ſícque augere ſuppurationem, quam ſenſim potiùs minuendam indicatio jubet. Lac animalium ſolis vegetabilibus viventium, pulcherrimum hîc dat alimentum & remedium ſimul. In animalis ſani enim corpore præparatum jam habet talia in ſe, unde reſtaurari poſſunt optimè illa, quæ de corpore perierant, ſive per morbos prægreſſos, ſive per ſanitatis ipſius actiones: unde in debilibus corporibus tanti usûs eſt, utì aliâ occaſione in *Commentariis* §. 28. n°. 1, dictum fuit. Verùm blanda vis graminei ſucci, quo animalium lac dives eſt, optimum detergens hîc dat, ad depurandum pulmonis ulcus. Unde non ſine ratione Medici antiqui, utì *Galenus* monet, exiſtimaverunt, illos (*a*) *quibus ulcus in pulmone fuerit, poſſe ſolo hujus* (lactis) *uſu ſanari, duntaxat antequam magnum id, & calloſum fiat.* Ita & *Aretæus* de cura ulceris pulmonalis agens lactis dotes recenſuit ſequentibus: *Lac verò aſſumtu ſuave, potu facillimum, nutritu ſolidum, & qualibet eſcâ à pueritia familiarius eſt. Præterea viſui colore delectabile, medicamen arteriam non aſperans, guttur lævigans, ad ejiciendam pituitam facilem ſpiritum reddens, inferiorem exitum lubricum efficiens, ulceribus dulce ſubſidium, & quolibet alio benignius* (eſt). *Si quis multùm lactis potat, nullo alio eget alimento*, &c. Lac ergo aquâ dilutum pro potu, lac merum pro cibo, vel ſolum, vel cum decoctis oryzæ, hordei, avenæ, fagopyri, &c, miſtum, ſufficere poſſet. Olera molliſſima, ut endivia, lactuca, ſpinachia, &c, juſculis carnium animalium, quæ vegetabilibus vivunt, incocta pariter adhiberi poſſunt. Vitantur omnia, quæ in putredinem citò vergunt, cùm ſputorum graveolentia in hoc morbo adeo mali ominis ſit, utì in *Commentariis* §. 836. n°. 3, dictum fuit. Omnia tamen hæc parcâ quantitate ſimul, & ſæpe repetitis vicibus, ſumuntur, ne chyli copiâ nimiâ gravetur morboſus pulmo.

Medicamenta autem hîc inprimis laudantur talia, quæ copioſæ aquæ infuſa leni aperiente & detergente vi pollent. In *Materia Medica* ad hunc numerum catologus habetur ſimilium, ex quibus pro re nata eligi poſſunt varia: habentur & formularum ex his paratarum quædam Exempla. Prout jam ſputa magìs minúſve tenacia apparent, major vel minor illorum copia prodit, major vel minor pectoris oppreſſio adeſt, eliguntur talia quæ variam incidendi & attenuandi vim habent; ſemper etiam reſpiciendo ad ægri ætatem, temperiem, &c. In ſenioribus

(*a*) Lib. de probis praviſque alimentor. ſucc. cap. IV. Charter. Tom. VI. pag. 426.

(*b*) De curation. morbor. diuturnor. Lib. I. cap. VIII. pag. 127.

&

& frigidæ temperiei hominibus, chamædryos, eryſimi, fœniculi, hederæ terreſtris, hyſſopi & ſimilium infuſa (coctione enim fragrans harum plantarum vis diſſipatur) optima ſunt: in junioribus & calidæ temperiei adianthi, agrimoniæ, bellidis pratenſis, borraginis, ſcabioſæ, &c, decocta potiùs conducunt. Dum ſputa multùm minui incipiunt, neque ulla pectoris gravitas & oppreſſio metum facit, retineri ſputa excernenda, molliſſima conſolidantia remedia adhibentur, ex tuſſilagine, pulmonariâ, hyperico, &c, parata. Pulchrum ſimul uſum habent ex myrrha, olibano, ſarcocollâ, opopanace, &c, cum terebinthina, balſamo Peruviano, &c, parata catapotia, aliquoties de die deglutita, ſuperbibendo uncias aliquot talium decoctorum: leniſſima enim hæc & nativa balſama optimè detergunt ulceroſa loca, & deterſa ad conſolidationem diſponunt. Similes formulæ etiam ad hunc numerum in *Materia Medica* habentur. Nativa autem hæc balſama jurè præferuntur artificialibus, inprimis illis, quæ ex oleo lini, oleo terebinthinæ, ſulphure, &c, parantur, in quibus omnibus empyreumaticus nidor, & inflammans acrimonia adeſt, licèt adeo laudata fuerint à Chemicis. Fatebatur ingenuè, utì ſolebat ſemper, celeberrimus *Boerhaavius*, ſe quondam talia frequenter exhibuiſſe in pulmonis aliorúmque viſcerum vomicis curandis; uſu tamen didiciſſe, quòd nocuerint potiùs, quàm profuerint.

Dum autem diurno tempore, detergentibus illis uſurpatis, depurationi pulmonis ulcerati opera adhibita fuit, optimum eſt, veſpertino tempore lenia opiata exhibere, quæ moleſtam ſæpe tuſſim ſopiunt, & blando ſomno vires refocillant. Niſi hoc fiat, aſpera tuſſis noctes diéſque pulmonem quaſſat; idémque tunc obtinet, acſi ulceris externi ſuperficies omni momento perfricaretur, unde ſanatio plurimùm retardatur neceſſariò, cùm molliſſima & pulpoſa renaſcentium vaſculorum ſtamina ſic deſtruantur, atque cruda, dolens, & inflammata reddatur ulceris tota ſuperficies. In *Commentariis* §. 410, ubi de abſceſſûs cura agebatur, notatum fuit, puris ipſius moderatâ copiâ relictâ, poſt abſceſſûs aperturam, foveri & depurari cavæ vomicæ parietes, ſemimortua vaſorum extrema ſeparari, omniáque diſponi ad optimam conſolidationem. Illud autem obtinetur, dum totâ nocte ſopitur tuſſis; unde pus illud manet, coquitur, & ægris evigilantibus facillimè & ſummo cum levamine educitur. Quantum uſum habeat prudens opiatorum uſus in phthiſicis, poſtea dicetur, quando peculiari capitulo de hoc morbo agendum erit.

Ubi autem major ſputorum tenacitas facilem eorumdem expectorationem impedit, atque inde metus eſt, ne à retentis ſputis omnia mala augeantur, tunc inprimis prodeſt vaporum emollientium uſus, ut ſic diluta & mobilia reddita ſputa expelli poſſint faciliùs.

Sumum pariter emolumentum exhibet, ad detergendum pulmonem, & firmandum ſimul totiùs corporis robur, equitatio, ſi vires ægri ſufficiant; vel in debilioribus vectio in rheda aut navi. Omni enim momento ſic novus aer pulmonem ingrediens averrit ulceroſum locum, ſimúlque corporis concuſſibus, inprimis ſi equo vehatur æger, expediuntur illa, quæ pulmonem gravant, abſque tuſſi, vel leviore tantùm. Quantùm profuerit equitatio, (*a*) *in tabe tantùm non deplorata*, pulcherrimis Obſervatis docuit *Sydenhamus*, utì aliâ occaſione ad §. 28, n°. 2, dictum fuit. Tantus autem videtur effectus fuiſſe vectionis in navi in his ægris, ut

(*a*) Diſſertation. Epiſtolar. ubi de Affection. hyſteric. pag. 523.

Aretæus crediderit, ſolam illam non poſſe in tantum prodeſſe, ſed quia his ulceribus, (a) *quiddam ſiccum marina ſalſugo communicat;* unde non tantùm voluit, ut in mari veherentur, ſed & vitam ibi degerent ægri. Sic & *Sydenhamus* (b) pulcherrimum equitationis effectum vidit, dum ad multos menſes in illa exercenda perſeverarent ægri, auctis ſenſim equitationis velocitate & duratione. Dum autem equo vehuntur ægri, requiritur talis aeris tempeſtas, ut acri frigore nocere nequeat; unde hyemali tempore vectio in carpento clauſo conducit potiùs.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 410, abſceſſûs aperti curationi nocere aeris liberum acceſſum; atque in vulneris curatione §. 204, monitum fuit, uti & ad §. 245, aerem frigore, & exſiccatione, plurima damna facere poſſe; uti etiam, quia liber aeris acceſſus putredini favet: unde videretur concludi poſſe, aeris continuò renovati per equitationem, &c, uſum noxium eſſe. Verùm ſi conſideretur, aeris ingreſſum liberum in pulmonem ad vitam neceſſarium eſſe, adeóque prohiberi non poſſe; atque etiam aerem inſpiratum caleſcere jam, niſi gelidiſſimus fuerit, in tranſitu per os, nares, aſperam arteriam, ſimúlque repleri humido vapore ex his partibus exhalante, patebit ſatìs, nihil mali metuendum eſſe ab aeris toties renovati actione, cùm nec frigore, nec exſiccatione nocere poſſit.

§. 859. SI autem ſigna (838) docent, ſtatum (837) jam obtinere, nullâ tamen hactenus certâ prognoſi quonam materies verget, tum levi, fluido, blande aromatico, paululùm vinoſo utendum victu; quietum ſit corpus; medicamenta verò ſint emollientia, & ex genere leviſſimo aperientium; pulmoni proſpiciatur uſu emollientium: ſic vel determinabitur, vel ulteriùs diſſoluta excernetur mali materies.

Quando materies inflammatoria, pulmonis vaſis infarcta hærens, ſic incipit ſolvi, ut in venas tranſire poſſit, liberatur pulmo, & æquabilis per vaſa illius redit humorum circumductio. Ubi autem illud, quod in pulmone hæſerat immeabile, ſic reſolutum eſt, ut cum reliquis humoribus per omnia vaſa moveri poſſit abſque ullo impedimento æquabilis circulationis, tunc optima cura facta eſt, per benignam reſolutionem nempe. Verùm ubi eadem illa morbi materies ſic quidem ſoluta fuit, ut obſtructio vaſorum ceſſet, ſimúlque ita degeneravit ab indole humorum noſtrorum ſanorum, ut æquabilem circulationem turbet, tunc illa expelli debebit de corpore, ut redeat ſanitas. Hæc autem expulſio materiæ ſolutæ & mobilis redditæ vel fit ſtatim per ſputa, alvum, urinas, &c, (vide §. 830.) vel priùs in locis quibuſdam corporis collecta format abſceſſus (§. 837.) quibus dein apertis educitur. Si ergo ſigna docuerint, materiem morboſam jam ſolutam & mobilem eſſe, neque ulla adſint indicia in excretis de corpore, quæ monſtrant per has illáſve vias exitum moliri, ſimúlque nulla ſigna indicaverint, verſus quem locum corporis vergat eadem materia, quæritur, quid agendum ſit.

(a) De Curat. Morbor. diuturnor. Lib. I. cap. VIII. pag. 126.

(b) Diſſertat. Epiſtolar. ubi de Affection. hyſteric. pag. 523.

Indicatio curatoria poſtulare videtur, ut ægri ſuſtineantur tali victu, qui pulmonem, tenaciori vel copioſiori chylo gravare nequeat, ſimúlque vires augeat, ut eò feliciùs procedat coctio & expulſio materiæ morboſæ. Cùm autem in hoc caſu pulmonis vaſa jam liberari incipiant pro maxima parte, nihil obſtat, quominus dentur talia, quæ vitalem humorum motum parùm augeant; unde blandorum aromatum uſus & vini moderata copia tunc proderit. Quies autem corporis commendatur, ne debilis à prægreſſo morbo fatigetur æger, ſícque meliùs vires reſumere poſſit. Omnia autem quæ validè corpus turbant, ut vomitoria, ſudorifera, purgantia, &c, vitanda ſunt, ne intempeſtivo Artis molimine impediatur inceptum naturæ opus. Sola tunc laudantur remedia, quæ molliſſima ſunt, & diluente & leni ſolvente vi omnes humores attenuant, & vaſa expediunt; quales formulæ in *Materia Medica* ad hunc numerum habentur. Vapores autem emollientes pulmoni adhibentur, ut his laxata vaſa pulmonalia faciliùs dimittant illa, quæ adhuc in his hærent nondum ſatìs ſoluta & mobilia. Dum autem hæc omnia fiunt, vel apparebùnt ſigna exitûs materiæ morboſæ de corpore (vide §. 830.) vel brevì aderunt indicia (vide §. 838. 839. 840. 841.), quæ docent, verſus quæ corporis loca determinabitur morbi materies, abſceſſum ibi formatura: illa autem, quæ tunc conducunt, ſequenti paragrapho dicentur. Cùm autem ad §. 839, monitum fuerit, utiliſſimos eſſe illos abſceſſus, qui in peripneumonicis ad crura fiunt, proderit ſtatim, ſimulac futuri abſceſſûs ſuſpicio eſt, illa loca ſic diſponere, ut facilis materiæ morboſæ derivatio verſus hæc fieri poſſit; de qua re ſequenti agetur paragrapho.

§. 860. SED ſi cum ſignis (838) ſimul illa adſunt (839. 840.) quibus determinatio ſignificatur, fiant modò dicta (859); ſimúlque locus prævíſus (839. 840.) ſuctu, laxatione, ſtimulo, aperientibus ita tractandus, ut minùs reſiſtat, plùs trahat.

Ubi prægreſſis ſignis futuri abſceſſûs ſecuta fuerunt talia indicia, per quæ novimus, materiam morboſam verſus crura, vel ad parotides tendere, de quibus §. 839. 840, dictum fuit; primò omnia eadem adhibentur, quæ præcedenti paragrapho enumerata fuerunt. Deinde locus futuri abſceſſûs ſic diſponitur, ut vaſa laxata faciliùs admittere poſſint huc versùs deponendam morbi materiam; ſimúlque curatur, ut levi irritatione per frictiones, ſtimulantia, cucurbitas, impetus vitalis motûs màgìs agat in eumdem locum. Quomodo autem, & per quæ remedia hoc fieri poſſit, aliâ occaſione in *Commentariis* §. 134, & 396. n°. 4, explicatum fuit. Monuit *Hippocrates* ſequentia: (*a*) *Quibus ex morbis convaleſcentibus ſi qua pars laboraverit, illic abſceſſus oriuntur.* Deinde ſequenti aphoriſmo addit, (*b*) *ſed & ſi qua pars ante morbum laboraverit, illic morbus inſidet.* Quotidiana in Praxi Obſervata veritatem dictorum probant. Ita hominibus, qui diu ulcera crurum paſſi fuerunt (familiare in ſcorbuto inveterato malum) ſi quodam morbo acuto corripiuntur, recrudeſcere hæc ulcera ſolent, cum præſentaneo morbi etiam periculoſi levamine. Naturæ ergo ductum ſequimur, dum per epiſpaſtica, cucurbitas, &c, efficimus,

(*c*) Aphoriſm. Sect. IV. n°. XXXII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 153.

(*b*) Ibid. n°. XXXIII. pag. 154.

ut doleant illæ partes, verſus quas minimo cum diſcrimine morboſa materia deponi poteſt.

§. 861. **SI** (841) obtinet, fiant eadem (859. 860.), ſed ſimul aperientia paulò fortiora, ſaponacea, hepatica addantur; tum clyſmata, & fomenta his conſtantia.

Si verò, vel neglectâ applicatione derivantium & attrahentium ad parotides & crura, vel iiſdem fruſtra adhibitis, ſigna docuerint (§. 841.), ad hepar verti materiem morbi, atque in hoc viſcere colligi, tunc primò eadem adhibentur, quæ §. 859, laudata fuerunt; ut pulmo levetur, vires firmentur, & materies morbi quàm maximè ſoluta & mobilis reddatur. Cùm autem non careat periculo hæc metaſtaſis, & jurè metuatur, ne abſceſſus in hepate natus peſſimos chronicos morbos faciat, conducit ſimul & illa facere, quæ præcedenti paragrapho dicta fuerunt; hâc ſpe, ut fortè incipiens colligi in hepate morbi materies, nondum tamen ibi fixata omnino, ad alia corporis loca, minùs periculoſa, deduci poſſet. Dictum fuit ad §. 839, materiam morbi, dum verſus crura vergit, talia ſymptomata producere, quæ levioris inflammationis circa hypochondria ſigna dant; unde patet, aliquam adhuc ſpem talis derivationis ſupereſſe in hoc caſu: ſaltem nunquam nocebit, hoc tentaſſe.

Simul autem adhibentur talia remedia, quæ, admodum ſolvente vi prædita, collectam in hepate materiem ulteriùs attenuare valeant, ut vel ad alia loca deponatur meliori metaſtaſi, vel per ductum hepaticum ad inteſtina delata citò expellatur per alvum; ne manens in hoc viſcere, & acrior reddita, teneram & friabilem ejus ſubſtantiam deſtruat. Decocta ergo meraca taraxaci, cichorei, graminis, fumariæ, &c, cum melle potentur largâ copiâ (formula talis in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur.). Fomentis ex ſimilibus paratis obvolvantur hypochondria. Clyſmata ex iiſdem facta injiciantur frequenter & retineantur diu; hâc ſpe, ut reſorpta venularum meſeraicarum oſculis, in inteſtina patentibus, directè & integris ſuis viribus ad hepar veniant. Simul etiam per eadem ſic laxantur inteſtina, & illorum vaſa omnia, ut facilis & expedita via fiat materiæ morbi, dum ex hepate verſus alvum ruit. De horum remediorum efficacia & uſu poſtea adhuc quædam dicenda erunt, in capitulis *de Hepatitide* & *Melancholiâ*.

§. 862. **MALUM** verò, quod deſcriptum (843) raro Medelam capit, niſi fortè emollientibus externis, internis, atque motu equitationis, vel vectionis in rheda cedat parùm.

Ubi ſcirrhus poſt inflammationem pulmonis remanſit, diu quidem tolerari poterit tale malum, rarò tamen vel nunquam integram curationem recipit; utì ſatìs patet ex illis, quæ in ſcirrhi Hiſtoria antea dicta fuerunt. In recenti tali malo ſapo Venetus magnâ copiâ uſurpatus, cum ſucco graminis & lactis ſero, aliquid fortè boni facere poterit, ſaltem abſque noxa adhiberi. Verùm adhæſio pulmonis ad pleuram, niſi admodum firma fuerit & calloſa, fortè utcumque emendari poterit.

Dictum fuit in *Commentariis* §. 843, ab Antiquis obſervatum fuiſſe morbum bubulo pecori infeſtum, quam *coriaginem* appellabant; dum nempe pellis ita coſtis adhæreret, ut manibus deduci ab illis non poſſet. Laudabatur ad hoc malum, ſi calido lauri decocto foveretur locus affectus, deinde ſtatim multo oleo & vino perfricaretur ſub dio, ſole ferventi, túncque per omnes partes prehenſa pellis attraheretur, (*a*) hâc ſpe, ut emollitæ ſic & lubricatæ hæ partes cedere poſſent, ſícque morboſa illarum concretio tolleretur. Similis certè cura & in morboſa concretione pleuræ cum pulmone tutò tentari poſſet. Si nempe decoctis molliſſimis multùm & diu repleto corpore, ſimúlque penetrabilibus & lenibus tamen linimentis inuncto pectore externo (ſæpe enim locum concretionis indicare nôrunt ægri, dum à corporis aucto motu anheli, moleſtiam quamdam aut obtuſum dolorem in pectore percipiunt), equitatione vel vectione in rheda concuteretur pulmo. Sic ſaltem imitamur illa remedia, quæ in ſimili malo externas partes obſidente proſunt; neque videtur aliud quid ſecundùm Artis præcepta hodie cognita tentari poſſe.

§. 863. QUANDO in ipſam jam gangrænam abiit (844), incurabilis eſt.

Facilè patet, vix quid ſpei tunc ſupereſſe, dum pulmo, vitale viſcus, gangrænâ correptus contabeſcit. In *Commentariis* §. 432, ubi de viſcerum gangræna agebatur, quædam loca ex *Hippocrate* allegata fuerunt, quæ videbantur docere, ſputa in febribus quandoque (*b*) livida & graveolentia, gangrænæ ſigna (§. 844.), excreta fuiſſe, ſuperſtitibus ægris. Verùm non conſtat, an peripneumonici fuerint ab initio morbi tales ægri. Nunquam quidem nocebit ægris, utì ibidem dictum fuit, ſi Medici ne quidem in deſperatiſſimis morbis omnem ſpem abjiciant; interim tamen ſi conſideretur, pulmonis inflammationem, ex ſua natura adeo periculoſum morbum, in peſſimum exitum, gangrænam nempe, terminari, quivis facilè credet, ſi non certam deſperationem, ſaltem minimùm ſpei in tali caſu ſupereſſe. Si quid adhuc fieri poſſet, ſimul & ſemel applicanda forent omnia illa, quæ in cura gangrænæ §. 434, & ſequentibus laudata fuerunt, in quantùm viſceris affecti ſitus & conditio permittunt. De hac re adhuc poſtea quædam dicenda erunt ad §. 903, ubi de pleuritide gangrænoſa agitur.

§. 864. SI autem peripneumonia per ſputum jam expurgari cœpta, incipit ſuppreſſum id habere, ſtatim ſummâ ope nitendum, ut iterum id prodeat. Tales cauſæ impedientes ſunt ſæpe, magnum frigus ſubitò admiſſum; ingens exſiccatio undecumque nata; febris calida ſuperveniens; medicamenta calefacientia; alvus liquida, nec critica; ſudor ingens; animi affectus vehementior.

Abſoluta jam foret curatio peripneumoniæ, conſideratis omnibus, quæ agenda

(*a*) Auctor. Rei Ruſtic. Columell. Lib. VI. cap. XIII. pag. 582.

(*c*) Coac. Prænot. n°. CCXLIII, Charter, Tom. VIII. pag. 865. Confer. Aphoriſm. Sect. IV. n°. XLVII. Charter. Tom. IX. Part. II, pag. 165.

ſunt, prout vario exitu terminatur hic morbus, vel diverſis viis de corpore eliminatur morbi materia. Verùm adhuc debebant expendi illa, quæ fieri oportet, dum peripneumonia, per ſputa jam expurgari cœpta, incipit illa ſuppreſſa habere. Quanti momenti ſit ſputorum in hoc morbo excretio, & quàm pulchre per illa eliminari poſſit morbi materies, antea §. 830. n°. 2, vidimus: unde ſimul patet ſumma neceſſitas, ut omni molimine redintegretur evacuatio ſputi, ſi ſuppreſſum illud fuerit. Simul conducet ſummopere, ut cognoſcantur illæ cauſæ, à quibus ſputa ſupprimi quandoque docuit Obſervatio; ut nempe vitari poſſent, cùm nondum adſunt; & tolli vel emendari, dum jam præſentes inveniuntur.

MAGNUM FRIGUS SUBITO ADMISSUM. Quanti usûs ſit humidus aeris inſpirati tepor in hujus morbi cura, jam ſæpius dictum fuit, dum ſic laxantur vaſa, ut tranſmittere poſſint; ſimúlque quàm optimè diſponuntur fluida, ut tranſire per vaſorum ultimas anguſtias valeant. Inter cauſas peripneumoniæ, aeris frigus §. 824, numeratum fuit: conſtat enim, quòd aer gelidus (*a*) *pulmonem ſiccat, ſtringit, coagulátque ipſum ſanguinem*, per vaſa pulmonalia motum, & nudo ferè aeri expoſitum. Unde patet, ab eadem cauſa morbum jam præſentem debere augeri, &, contractis vaſis excernentibus, ſputa ſupprimi. Dum gelidum potum affatim bibunt tales ægri, aut imprudenter frigidiſſimus aer hyemali tempore admittitur ſubitò in conclave, ubi decumbunt, ſputorum periculoſa ſuppreſſio ab hac cauſa naſci ſolet.

EXSICCATIO UNDECUMQUE NATA. Dum nimium frigus, hîc noxium, vitare volebant quidam, in alterum extremum inciderunt, nimiâ calefactione loci, in quo decumbunt ægri. Notum eſt, ſaniſſimos homines, æſtuante in aere verſatos, ſicciſſimam habere oris interni, narium, aſperæ arteriæ & pulmonis ipſius omnem ſuperficiem, ſic ut vix loqui aut deglutire valeant ob partium exſiccationem. Non mirum ergo & idem ab eadem cauſa in ægris fieri. Cavetur facilè exſiccatio ab hac cauſa, ſi juſta caloris temperies ſervetur (quod thermometrum optimè indicat), ſimúlque aeris tepori jungatur humiditas; quod facilè obtinetur, ſi aquoſis exhalationibus repleatur aer, quem ægri inſpirant.

FEBRIS CALIDA SUPERVENIENS, &c. Notatum fuit ad §. 830, felicem illum peripneumoniæ exitum, quo in ſanitatem terminatur per benignam reſolutionem, vel ſalubrem evacuationem materiæ morboſæ per ſputa, &c, tunc tantùm locum habere, dum febris mitis eſt & boni moris. Si ergo inceptæ tali excretioni superveniat febris calida, exſiccabitur brevì corpus liquidiſſimis expreſſis (vide §. 587.), & mutabitur illa morbi conditio, quæ ſalubri huic per ſputa evacuationi favebat. Sic obſervamus in phthiſicis, quibus quotidie per ſputa pus in pulmone collectum evacuatur, veſpertino tempore, dum hectica illorum febris multùm augeri ſolet, ſputa ſupprimi cum anxietatis augmento; matutino demum tempore, minutâ febre, ſputa iterum excerni cum ſummo levamine. Calefacientia autem medicamenta, in hoc morbi ſtatu exhibita, ſimilem effectum habere intelligitur ex illis, quæ §. 586. *lit. a*, de febrium cauſis dicta fuerunt: ibi enim probatum fuit, à talibus in ſano etiam corpore febrim excitari poſſe; facilè ergo ab iiſdem augeri poterit febris, quæ jam adeſt.

ALVUS LIQUIDA, NEC CRITICA. Omnia, quæ de corpore ſubducunt liquida, ingenti copiâ, inter cauſas ſputi ſupreſſi meritò numerantur. Per alvum quan-

(*a*) Boerhav. Inſtitut. Medic. §. 747.

dóque morbi materiem in peripneumonia evacuari, vidimus §. 830. n°. 3; túncque critica dicitur diarrhœa, & levamine morbi inſigni facilè diſtinguitur à noxio alvi fluxu. Obſervaverat jam in hoc morbo *Hippocrates*, ab alvo liquida ſputa ſupprimi; habet enim ſequentia: (*a*) *Si multus humor per inferiora ſecedat à quinto die, mortem adfert. Secedente enim per inferiora humore, ſuperiora ſicceſcunt, neque ſputi purgatio per ſuperiora prodit. Inferiorem igitur alvum neque nimis ſiſti oportet, ut febres haud acutæ ſint; neque nimis ſubduci, quò ſputum ſurſum emitti poſſit, & æger viribus valeat.* Dum in phthiſicis fatalis illa diarrhœa, morbo & vitæ finem imponere ſolita, accedit, miſeris illico ſputa ſupprimuntur.

SUDOR INGENS ob eamdem rationem, nimiam nempe liquidi ſubductionem; ſputi ſuppreſſi cauſa eſſe poteſt, ut facilè patet.

ANIMI AFFECTUS VEHEMENTIOR. Quantùm turbari poſſit corpus à validis animi affectibus antea in *Commentariis* §. 99, & 104, vidimus. Sed & inter febrium cauſas §. 586. *lit. v*, numerati fuerunt: & in illo caſu, dum ſegnis nimis febrilis motus non poterat morbi materiem ſubigere, movere, ſecernere & excernere, illum augeri poſſe excitato animi affectu, in *Commentariis* §. 611, dictum fuit. Cùm autem in hoc caſu, ubi per ſputa evacuatur peripneumoniæ materies, juſtum adſit febrilis motûs moderamen, patet, ingens diſcrimen adeſſe, dum per animi affectus vehementiores incitatur ille motus. Accedit, quòd in validis animi affectibus ſemper in reſpiratione obſervetur facta mutatio, unde pulmonem directè quaſi afficiunt. Sic irâ ſummâ motus homo validiſſimè reſpirat illico, & anhelat; metu ſubito perculſus ſtatim ingentem circa pectus oppreſſionem ſentit, moleſtiſſima ducit ſuſpiria, &c.

§. 865. TUM ſtatim ad vicinitatem partium à ſuppreſſa, & aggeſtu increſcente materie, inflammatio nova exoritur; unde illico eadem ſymptomata, quæ à peripneumonia primaria (825. 826.); illa autem tum debilitato jam corpori accidentia, ut plurimùm citò lethalia evadunt.

Per ſputa enim evacuabatur illud, quod in vaſis infarctum hærens inflammationem fecerat, & liberum ſanguinis motum ex corde dextro per pulmones in cor ſiniſtrum impediverat. Simulac ergo ſupprimuntur hæc ſputa, nondum eductâ omni morbi materiâ, vaſa quædam manent obſtructa, ab impetu ſanguinis loca obſtructa urgentis diſtenduntur, diſtenta comprimunt ſibi vicina vaſa; ſícque malum brevì propagatur, & omnia ſymptomata, numeris hîc citatis recenſita, quæ jam minui inceperant, recrudeſcunt denuo, & augentur ſubitò. Patet, ſummum inde diſcrimen metuendum eſſe, cùm debilior jam à morbo prægreſſo æger novo huic inſultui ferendo minùs par ſit.

(*a*) De Morb. Lib. III. cap. XIV. Charter. Tom. VII. pag. 589.

§. 866. ILLI autem vitio (864), ejúſque ſequelis (865) occurritur vapore aſſiduo calidi, humidi, emollientis naribus, ore attracti, pulmonibus recepti; toto aere ſimili huic vapori per Artem reddito; uſus etiam largus potuum ſimilium, cum melle inprimis & aceto, multùm prodeſt; medicamenta leniter reſolvendo antipyretica, ut eſt ſtibium diaphoreticum cùm nitro fixante; leniter opiata; ſudoris evitatio; maximè tandem placidâ animi quiete.

Pulcherrimum, quòd tunc adhiberi poteſt, remedium eſt, ſi omni momento æger calidum & humidum vaporem naribus & ore hauriat, ut tota pulmonis aerea ſuperficies humeſcat & emolliatur; ſic enim laxantur contracta vaſa, diluuntur & meabiles redduntur ſpiſſiores redditi per exſiccationem prægreſſam humores, & binis his effectibus concurrentibus ſputi ſuppreſſi redintegratur excretio. Simul etiam novæ inflammationi, ab hac cauſa natæ, proſpicitur quàm pulcherrimè, ut vel reſolvi, vel per ſputa curari poſſit; utì jam ſæpius in præcedentibus monitum fuit. Ob eamdem cauſam, vaſis aquâ calidâ plenis in cubiculo repoſitis, totus aer vaporibus humidis repletur. Eodem tempore decocta hordei, avenæ, ficuum, herbarum emollientium & leniter aperientium, quæ antea jam laudata fuerant, potantur largâ copiâ, ut & ſanguis his diluatur, & pulmonis vaſa laxentur: additur mel, ſolvente blandâ ſaponaceâ virtute adeo notum; & acetum parçâ copiâ, ut lenis tuſſis excitetur, per quam, ſolutis humoribus & laxatis vaſis, expellatur omne quod retentum fuerat ſputis ſuppreſſis. Oxymel hinc tantì fecerunt veteres Medici, & ex ſimilibus parata formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Unde in tali caſu *Hippocrates* dixit, (*a*) *Huic confert potiones bibere, quibus pulmo humectatur & exſpuit. Niſi enim exſpuerit, & durior pulmo evadit, ſimúlque areſcit & hominem perimit.*

Blanda illa remedia, quæ ad ſolvendam ſpiſſitudinem inflammatoriam jam toties laudata fuerunt, pariter hîc ſummi uſûs; qualia ſunt nitrum, ſal polychreſtus, ſal prunellæ, &c, dum vel pulveris formâ ſumuntur, vel in decoctis illis ſolvuntur. Præ reliquis autem laudari ſolet ſtibium diaphoreticum dictum, quod ex antimonio cum tripla nitri copia combuſto paratur: miro enim modo ſic mutatur nitrum, & cum parte ſulphuris antimonii fixatur. Solet in Officinis aquâ fervidâ ablui omne illud ſalinum, ſic ut ſola antimonii combuſta calx ſuperſit; ſed potiùs illud retinendum foret, cùm inde præcipua hujus remedii efficacia pendeat; túncque vocatur antimonium diaphoreticum non ablutum. An autem in ipſo antimonio talis hæret efficacia, quæ ſputis ſuppreſſis in hoc morbo evocandis utilis eſt? Quædam habentur Obſervata, quæ hoc docere videntur. Dum antimonium crudum puriſſimum, in pulverem tenuiſſimum tritum, ebullit per bihorium cum lixivio ſalis alcalini fixi; dein fervidum decoctum à pulvere ſubſidente cautè effunditur; illud frigeſcens ad fundum deponit pulviſculum rubrum tenerrimum, qui aquâ ablutus & exſiccatus dat illud remedium, quod *Kermes minerale*, & *Pulvis Carthuſianorum* vocari ſolet; cujus grana tria omni

(*a*) De Morb. Lib. I. cap. XI. Charter. Tom. VII. pag. 547.

quadrihorio

quadrihorio data miros dederunt effectus (*a*) in deſperatiſſimis etiam caſibus. Interim tamen conducet ſemper unà cum ſpecificis illis remediis jungere decocta aperientia, & calidos vapores, quæ modò laudata fuerunt; cùm ſummum periculum omnia Artis molimina poſcat.

Diacordiata autem & leniora opiata multùm prodeſſe poſſunt, quatenus nimium febris impetum compeſcunt (vide §. 610.), alvum liquidàm, ſputi ſuppreſſi cauſam ſæpe (§. 864.), ſiſtunt, & animi validos affectus ſopiunt. Quænam autem conducant, ad ſudoris evacuationem, explicatum fuit in *Commentariis* §. 718. Quomodo autem animi affectus validi compeſci poſſint, ſícque reſtitui placida animi quies, dictum fuit in *Commentariis* §. 104, & §. 605. n°. 5.

Ex omnibus illis, quæ hactenus dicta fuerunt, conſtat, quàm varia requiratur Medela, licèt idem morbi nomen maneat; ſimúlque patet, accuratè cognitam requiri peripneumoniæ Hiſtoriam, ut cum fructu remedia adhiberi poſſint; cùm, quod uno tempore prodeſt, altero noceret peſſimè.

PERIPNEUMONIA NOTHA.

§. 867. QUÆ Peripneumonia hyeme à frigore, verno tempore à calore ſuperveniente multoties accidit, oriri ſolet ex pituita lenta in toto ſanguine nata ex cauſis recenſitis olim (69. 72.), & ſenſim pulmones infarciente, donec in peſſimum hunc, & improviſò ſæpe lethalem, morbum eat.

Quando §. 69, de morbis à glutinoſo ſpontaneo ortis agebatur, notatum fuit, duplicem glutinoſam cacochymiam in humoribus noſtris obſervari: unam quæ à calido illo glutine, quod *phlegma phlegmonodes* (*b*) vocaverunt Veteres (inflammatoriam viſciditatem dicere ſolemus hodie), naſcebatur, & rapidiorem humorum per vaſa motum validàmque vaſorum in liquida actionem, pro cauſis agnoſcit: alteram verò, quæ frigidam & lentam materiem, pituitam proprio nomine vocandam, habet, & ab oppoſitis cauſis, imminuto nempe motu humorum vitali, & minori actione vaſorum in fluida, originem ducit. In utroque caſu ſanguini conciliatur lentor talis, ut difficiliùs per minimorum vaſorum anguſtias tranſire poſſit. De peripneumonia ab inflammatoria ſanguinis ſpiſſitudine natâ, in præcedentibus actum fuit. Facilè autem patet, ſanguinem, lentâ & frigidâ pituitâ gravatum, pariter immeabilem reddi poſſe, & hærere in vaſorum pulmonalium anguſtiis: naſcetur ergo peripneumoniæ inflammatoriæ ſimile malum; pars enim affecta eadem eſt, & plurima ſymptomata communia adſunt; verumtamen in cauſa morbi materiali, magna diverſitas eſt, dum in hoc morbo frigidus mucoſus lentor adeſt, qui ſe aquâ calidâ dilui facilè patitur, quod in ſpiſſitudine inflamma-

(*a*) Académ. des Scienç. l'An. 1710. Mém. pag. 542.

(*b*) Galen. de naturalib. facultatib. Lib. II. cap. IX. Charter. Tom. V. pag. 50.

matoria non obtinet; ſimúlque longè levior febrilis inſultus in hac peripneumoniæ ſpecie adeſt. In hoc morbo deſignando ergo retentum fuit *Peripneumoniæ* nomen, ſed ut diſtingueretur, dicta fuit *Peripneumonia Notha.* De hoc morbo ſolus ferè *Sydenhamus* bene ſcripſit: apud veteres Medicos, quantùm memini, non ſit ejus mentio, ſaltem non hoc nomine; ſub titulo enim catarrhi, aut & pituitæ pulmonem occupantis, quædam hinc inde habentur, quæ utcumque huc referri poſſent. Inprimis *Aëtius* (*a*) quædam habet, quæ huc ſpectant: notat enim à pituitoſis cibis crudos & viſcoſos humores in corpore generari, qui aliquando in ipſum etiam pulmonem irruunt, & falſam inflammationis imaginem minùs expertis Medicis exhibent. Plurima ibi recenſet, quæ ſatis huic morbo conveniunt.

Hyemali tempeſtate, dum otio indulgent homines, & victu duriori utuntur, lenta plurima in corpore accumulari extra dubium eſt, quæ aliis anni temporibus per corporis motus, & victum ſalubriorem ex fructuum & herbarum ſuccis, ſoluta & mota eliminantur de corpore. Unde *Hippocrates* dixit, Hybernum (*b*) *tempus æſtivo pituitæ plùs accumulat; & caput morbi, & regionem, quæ ſupra ſeptum tranſverſum eſt, obſident.* Lenteſcentis enim ſanguinis, & hinc minùs meabilis, prima indicia ferè ſemper in cerebri aut pulmonis functionibus læſis apparere ſolent; cùm in his locis per minimorum vaſorum anguſtias tranſire debet. Confirmantur hæc enumeratione morborum hybernorum, quæ in *Aphoriſmis* (*c*) habetur; ubi ſola ferè recenſentur illa mala, quæ caput aut pectus obſidere ſolent.

Ubi autem aggeſta illa brumali tempore pituita verno accedente calore ſolvi incipit, & humoribus circulantibus miſceri; neque tamen tenacitatem ſuam, quam habet, penitus depoſuit, gravatur ſanguis viſcidâ hâc ſaburrâ, & ſæpe in vaſis pulmonalibus hærere incipit, ſicque hunc morbum producit. Non enim omnia corporis liquida jugi moveri circuitu conſtat: pingue enim oleum in tunica adipoſa, medulla in oſſium receſſibus, mucus lubricans oſſa ad ſe invicem mobilia in articulorum cavis, &c., accumulantur, dum deficit inprimis muſcularis motus in animalibus. Pulchre autem explicuit *Galenus* (*d*), cur *Hippocrates* plurimos morbos verno tempore oriundos recenſeat, licèt paulò antè dixiſſet, (*e*) *Ver autem ſaluberrimum & minimè exitiale.* Notat enim *Galenus*, ver ſaluberrima ſervare illa corpora, quæ probis humoribus ſunt prædita, neque ex ſua natura aliquid innovare in corporibus; quod de reliquis anni tempeſtatibus dici nequit, cùm etiam in puris corporibus æſtas (*f*) *flavam bilem ultra modum procreare conſuevit; atram autumnus, hyems denique pituitam.* Veris autem efficaciam in corpus comparavit corporis exercitationibus, quæ ex ſua natura ſaluberrimæ quidem ſunt, interim tamen in cacochymicis corporibus, utì & in plethoricis, plurima mala producere poſſunt; dum per illa movetur ſubitò collecta ſaburra, vel plenis nimis vaſis bono ſanguine, imprudenter augetur humorum per vaſa motus. Confirmatur hoc & *Sydenhami* teſtimonio, qui notavit, quòd (*g*) *Hyeme ingruente, at ſæpius ſub ejuſdem exitum, veréque adhuc naſcente, quotannis emergit febris ſymptoma-*

(*a*) Tetrabibl. II. Serm. IV. cap. ultimo, pag. 526.

(*b*) Lib de ſalubr. victûs ration. text. XV. Charter. Tom. VI. pag. 228.

(*c*) Aphoriſm. Sect. III. n°. XXIII. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 118.

(*d*) Ibid. n°. XX. pag. 115.

(*e*) Ibid. n°. IX. pag. 98.

(*f*) Ibid. n°. XX. pag. 115.

(*g*) Sect. VI. cap. IV. initio. pag. 340.

tis peripneumonicis haud paucis conſpicua; quam *Peripneumoniam Notham* vocavit.

Ubi ergo ex cauſis, in capitulo *de morbis à glutinoſo ſpontaneo* ad numeros hîc citatos, explicatis, collecta eſt viſcida talis colluvies, atque eadem verno tepore, vel aliis de cauſis (vide §. 871.) ſoluta, cum ſanguine movetur per vaſa, ſemper ferè ſolet primam noxam ſentire pulmo; quia illa pituita venis recepta, & ſanguini miſta, ſtatim per pulmones moveri debet; atque ideo primò ibi hærere incipiet, quidquid minùs meabile eſt, neque pulmonis actione ſic attenuari poteſt, ut aptum evadat per ultimas vaſorum anguſtias fluere. Colligetur autem illius pituitæ copia hîc brevì, quia omnis liquor totius corporis, quo tempore, diſtributus per omnes partes, ſemel circuitum abſolvit per cunctas, eo tempore totus ſemel tranſit per ſolos pulmones, utì in *Commentariis* §. 824, notatum fuit. Non mirum ergo erit, ſenſim ſic infarciri pulmones, donec, obſtructis plurimis ramis arterioſis per pulmonem diſtributis, impediatur tranſitus ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum; ſicque improviſa ſequatur mors.

§. 868. UBI paululùm adolevit id malum, produxit jam in toto corpore effectus plurimos (71. 72. 73.), túmque præterea eos, qui peripneumoniæ lentæ proprii (825. 826.); unde malum curatu difficillimum.

Cauſa prædiſponens ergo peripneumoniæ nothæ eſt pituitoſa lenta cacochymia, quæ non poteſt diu adfuiſſe, quin læſæ fuerint functiones plures corporis; unde ſigna habentur hujus mali, quæ paragraphis in textu citatis enumerata ſunt, atque in *Commentariis* earumdem explicata. Ex illis ſignis ergo, & cauſis talem pituitam generantibus prægreſſis, novimus, metuendum eſſe hunc morbum. Ubi autem ſimul apparent indicia, quæ docent, difficiliùs jam moveri ſanguinem per pulmonis vaſa, certò ſcimus, pituitam illam incipere hærere in anguſtiis arteriæ pulmonalis, adeóque adeſſe jam peripneumoniam notham. Notandum tamen, non adeo ſubitò increſcere omnia hæc mala, ac in peripneumonia inflammatoria, cùm longè tenacius ſit inflammatorium illud viſcidum, lento hoc & pituitoſo, & validâ febre comitante citiùs adigatur in vaſorum anguſtias: unde etiam, utì §. 872, dicetur, fallaci lenitate ſæpe opprimit hic morbus nec opinantes. Quámvis autem in initio morbus hic non adeo malignis ſymptomatibus ſtipatus eſſe videatur, atque pituitoſus ille lentor aquâ ſolubilis ſit, tamen in curatione magna difficultas ſæpe manet, quia in toto corpore mucoſa talis cacochymia prædominatur; unde brevì, ob rationes præcedenti paragrapho datas, augebitur in pulmone malum; ſimul etiam, quia optima ad lentorem illum pituitoſum attenuandum remedia non niſi ſumma cum prudentia adhiberi poſſunt, utì ſequentibus paragraphis patebit. Periculum augetur, quia nonniſi à peritis ille morbus detegitur facilè, & ſæpe in initio negligitur, vel perversâ tentatur Medelâ.

§. 869. NAM miſſio ſanguinis, eouſque celebrata, ut in hoc morbo requiritur (854), nocet admodum ob debiliora viſcera, nimíſque aliena humida lenta; hinc primò juvare viſa, mox mala auget.

Pectoris oppreſſio in hoc morbo venæ-ſectionem quidem poſtulare videtur æquè ac in peripneumonia vera, ut nempe minuatur moles liquidi movendi per pulmonem; ſimúlque, depletis vaſis, ſpatium fiat remediis diluentibus & attenuantibus. Unde & *Aretæus*, utì in *Commentariis* §. 854, dictum fuit, laudavit venæ-ſectionem, (*a*) *Seu pituita ſeu ſpuma, ſeu quævis alia humiditas tumefaciat; venarum*(enim) *inanitiones ampliorem pulmonis locum ad reſpirationis tranſitum efficiunt*. Sed & in cura peripneumoniæ veræ dictum fuit (§. 854.), repetendam eſſe venæ-ſectionem pro vario mali gradu. In hoc autem morbo minùs tutum videtur, pectoris anguſtiam iteratis ſanguinis miſſionibus levare. Obtinet enim hìc morbus ferè tantùm in talibus corporibus, quæ & viſcera debilia habent, & humores in morboſum lentorem pituitoſum degenerantes. Probatum autem fuit ad §. 25. n°. 1, & §. 43. n°. 3, debilitatem fibrarum, vaſorum & viſcerum oriri ab impedita aſſimilatione ingeſtorum in naturam liquidi vitalis ſani; illam verò aſſimilationem impediri ob jacturam nimiam humoris boni, ſanguinis inprimis. Ob hanc cauſam §. 69, inter cauſas antecedentes *glutinoſi ſpontanei* numerabatur & boni ſanguinis inopia, utì tunc probatum fuit. Levat ergo quidem venæ-ſectio pectoris anguſtiam, atque hinc primò juvare videtur; interim tamen larga nimis, vel ſæpius repetita, lentorem pituitoſum, peripneumoniæ nothæ cauſam materialem, auget, adeóque nocet.

§. 870. ATTENUANTIA autem ideo hìc famigerata, dum impetum in vaſa pulmonalia augent, denſitatem, impactúmque obſtruentis ſæpe augent, ſimúlque morbum citò reddunt lethalem.

Cùm ergo mucoſa frigida cacochymia adſit, videretur indicatio curatoria jubere, ut illud lentum dividatur & attenuetur; ad quod perficiendum auctus humorum motus & ſtimulantia remedia laudantur (vide §. 75.). Verùm accelerato humorum motu cor intra datum tempus ſæpius & fortiùs ſanguinem urget in arteriam pulmonalem; adeóque, niſi humores meabiles fuerint & vaſa pervia, obſtruens illud pituitoſum adigetur in majores vaſorum anguſtias, vaſa obſtructa magìs diſtendentur, vicina adhuc libera comprimendo anguſtabunt, adeóque omnia mala augebuntur, & morbus citò lethalis fiet; utì toties funeſtis Exemplis conſtitit, dum aeris frigus, tamquam morbi cauſam unicam, incuſantes ægri vel adſtantes calidiſſima adhiberent remedia, piper vel zingiber contritum cum melle, potus acres fermentatos, ut ſpiritum aniſi, leviſtici & ſimilia; quorum noxam obſervavit *Sydenhamus*, monuítque, quòd à ſimilium uſu liberaliori omnes (*b*) *præcluduntur*

(*a*) De curation. morbor. acutor. Lib. II. cap. I. pag. 94.

(*b*) Sect. VI. cap. IV. pag. 340.

pulmonum aditus in hoc morbo. Unde etiam in *Commentariis* §. 75. n°. 4, ubi de cura glutinoſi ſpontanei agebatur, hæc cautela data fuit, ne ſubitò glutinoſis humoribus plena corpora validis exercerentur motibus, cùm ſemper tunc adeſſet periculum, ne his glutinoſis obrueretur pulmo.

Patet ergo ex hactenus dictis, peripneumoniam notham difficulter curabilem eſſe, ſummámque requiri prudentiam, ut ritè tractetur.

§. 871. MORBUS ille ſenibus, pituitoſis, frigidis, catarrhoſis, gravedine laborantibus, frequens, ſequi ſolet, omnes cauſas, quæ ſtagnantia citò movendo in pulmones agunt, ut curſus, declamatio, cantus, ebrietas inprimis à validè calefacientibus, comeſſatio, calor foci, balnei, ſolis, maximè ſi æſtum hinc natum ſubitò frigus ingens exceperit.

Morbus autem ille frequentiſſimè contingit talibus hominibus, in quibus à quacumque cauſa lenta illa pituita prædominatur. Tales autem ſemper ſunt ſenes, quibus frigidum eſſe corpus dixit *Hippocrates* (*a*); atque ideo ſpirandi difficultate & catarrhis tuſſiculoſis frequenter vexari (*b*) monuit. Tenaci enim & frigido muco in hac ætate gravari ſolet pectus, quem firmis non ſatìs lateribus inani tuſſiculâ fruſtra expellere tentant miſeri. Huc etiam referuntur pituitoſi & frigidi, quibus phlegmaticam eſſe temperiem dicere ſolent Medici. Glabrities cutis major, pili albi tenues, tardè creſcentes, albedo, tumor, mollities, pinguetudo corporis, venæ anguſtæ & latentes pro ſignis talis temperiei habentur (*c*). In catarrhoſis autem & gravedine laborantibus jam adeſt talis diſpoſitio, ut magna copia humorum, citò lenteſcentium, per internam pulmonis membranam exeat, & tuſſi expellatur (vide §. 69. n°. 5. §. 719. 793.); adeóque aliâ quâvis accedente cauſâ, quæ talium humorum expulſionem ſiſtit, his gravatus manet pulmo & infarcitur.

Si jam præſenti cauſæ materiali hujus morbi jungantur aliæ, quæ illam æquabiliter hactenus per omnia diſperſam ad pulmonem determinant, vel ſtagnantem hactenus in motum deducunt, & humoribus circulantibus miſcent, aderit peripneumonia notha. Tales autem ſunt cauſæ ſequentes.

CURSUS, DECLAMATIO, CANTUS. Curſu enim acceleratur ſanguinis motus per pulmones, & ſtagnantia citò in motum deducuntur. Clamore autem & cantu pulmoni ipſi vis infertur. Videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 824, de his dicta fuerunt.

EBRIETAS, &c. A vino aliiſque fermentatis liquidis, & ſpiritibus inde deſtillatis, augeri circulationis velocitatem & calorem, imò & ardentiſſimas febres excitari poſſe, ſi nimiâ ſumantur copiâ, antea in *Commentariis* §. 586. *lit.* α, vidimus. Meritò ergo & ebrietas inter cauſas peripneumoniæ nothæ recenſetur; omnium maximè, ſi à validè calefacientibus, ut ſpiritu aniſi, leviſtici & ſimilibus, aſſumtis ortum duxerit. Præterea miſeri illi, qui his quotidie abutuntur, pallidi, tumentes, cachectici vivunt, totúmque corpus frigidis & mucoſis humoribus re-

(*a*) Aphoriſm. Sect. I. n°. XIV. Charter. Tom. IX. Part. II. pag. 24.
(*b*) Ibid. Sect. III. n°. XXXI. pag. 128.
(*c*) Boerhaav. Inſtitut. Medicar. §. 891-895.

pletum habent ſæpiſſime. Dum enim plena turgent vaſa his, à rarefactis liquidis ebrietatis tempore diſtenta, ſequenti die, ubi hoc villi edormiverunt, flaccidum languet corpus, donec ſimilibus ſtimulis ille languor ſuperetur denuo. Hinc toties diſtentis vaſis perit robur illorum, & enervatur actio in liquida contenta, unde omnia liquida ferè in mucoſam inertem cacochymiam degenerant. Videantur de his illa, quæ in *Commentariis* §. 605. n°. 11, habentur. In ebrioſis ergo præſtò eſt cauſa materialis peripneumoniæ nothæ, quæ, novo uſu ſpirituum fermentatorum mota, facillimè hunc morbum producere valet. Confirmavit modò dicta ſuo teſtimonio *Sydenhamus*, qui habet ſequentia: (*a*) *Paulò habitiores ac craſſos præ cæteris aggreditur; virilem ætatem vel aſſequutos, vel etiam (quod ſæpius accidit) prætergreſſos; liquoribus ſpirituoſis (vini maximè ſpiritui) plùs æquò addictos. Cùm enim in hujuſmodi hominibus ſanguis humoribus pituitoſis, brumæ tempore congeſtis, fuerit oneratus, atque idem ab ineunte vere in novum motum cieatur; tuſſis hanc nacta occaſionem mox ſubingreditur, quâ miniſtrâ dicti humores pituitoſi in pulmones irruunt: quo tempore ſi fortè æger, nullo vivens conſilio, liquores ejuſmodi ſpirituoſos adhuc liberaliùs hauriat, craſſeſcente jam ferè, quæ tuſſim excitabat, materiâ, & ab ea præcluduntur pulmonum aditus, & febris omnem ſanguinis maſſam depaſcitur.*

COMESSATIO meritò & huc refertur, dum ultra ſatietatem, ciborum varietate & condimentorum illecebris allecti, manducant homines. Inde enim febrim accendi ſæpiſſime, in *Commentariis* §. 586. *lit. a*, dictum fuit; ſive ſola nimia copia ciborum, ſive & indigeſtilis illorum natura, hoc effecerit. Accedit, quòd copioſo nimis, crudiori, & ſæpe tenaciori chylo gravetur tunc pulmo; unde etiam peripneumoniam veram naſci poſſe in *Commentariis* §. 824, demonſtratum fuit.

CALOR FOCI, BALNEI, SOLIS, &c. Dum in corpore præexiſtit lentum illud pituitoſum, & dein à quacumque cauſa augetur calor, moventur ſtagnantia, & cum ſanguine per pulmones rapiuntur; adeóque periculum eſt, ne ibi hærere incipiant. Calente autem corpore, etiam ab externo calore foci v. gr; videmus manifeſtè, dilatari vaſa, adeóque facilè admittere poſſe craſſiores humorum partes: docet hoc rubor major faciei in hominibus, qui hyemali tempore luculento aſſident foco. Si ergo æſtum hinc natum ſubitò ſequatur ingens frigus; utì dum homo diu verſatus in calido hypocauſto gelidiſſimo aeri ſe exponit, ſtringuntur uno momento vaſa, adunantur fluidorum moleculæ (vide §. 117.), adeóque aptiſſima naſcitur obſtructioni (vide §. 107.) occaſio. Omnium maximè hoc in pulmone fiet, quia reliquas corporis partes veſtibus contra frigus munire poſſumus; aeris verò ingreſſum impedire reſpirationis jugis neceſſitas prohibet. Patet ergo ratio, quare toties peripneumonia, & vera, & notha, ab hac cauſa fiant. Videantur & illa, quæ in *Commentariis* §. 118, de hac re habentur.

§. 872. PRIMO fallaci lenitate opprimit nec opinantes: quippe levi fatigatione, debilitate, proſtrato omni ferè animi motu, anhelitu, oppreſſione pectoris incipiens, adeo leves motus excitat, ut vix caloris, febríſve indicia moneant periculi: mox vagæ horripilationes, leviuſculi febris inſultus adſunt; unde ſubitò creſ-

(*a*) Sect. VI. cap. IV. pag. 340.

cente anhelitu & debilitate mors; cujus in urina & pulſu vix ullum adfuit præſagium.

Morbus hic, ſi ullus alius, fallaci lenitatis ſpecie decipit minùs peritos: non enim hîc calor intenſus, magna febris, aliáque vehementia ſymptomata, quæ veram peripneumoniam comitari ſolent (vide §. 826.), adſunt. Cauſa enim morbi materialis iners & lenta pituita eſt, ſensímque in pulmonalis arteriæ anguſtiis accumulari incipit. Interim tamen magnum diſcrimen, quod in hoc morbo adeſt, poſtulat, ut accuratè cognoſci poſſit in ipſo etiam ſuî initio. Diagnoſis autem hujus morbi habetur ex cauſis prægreſſis, & functionum læſionibus ſedulò obſervatis. Si ergo novimus, hominem ex propria temperie, ætate, malo victu aliíſve morbis prægreſſis, lentâ mucosâ ſaburrâ corpus gravatum habere, atque deinde acceſſerint tales cauſæ, quæ illud mucoſum movere, & circulantibus humoribus miſcere, potuerint, atque in pulmonem agere, ſcimus hunc morbum metuendum eſſe. Inter illa verò ſigna, quæ docent, lentam pituitam unà cum ſanguine moveri per vaſa, eumdémque minùs meabilem reddere, eſt lèvis fatigatio, & major debilitas, ſimúlque hebetudo inſolita, dum nullis ferè animi motibus ampliùs afficiuntur tales ægri, ſenſus externi & interni torpent. Mentis enim illa alacritas, & corporis agilitas, quæ ſanis adſunt, liberum humorum per omnia vaſa motum, & debitam ſpirituum nervoſorum copiam ſupponunt. Verùm, dum mucoſa talis cacochymia ſanguinem gravat, humorum fit immeabilitas, ſecretiones impediuntur, ſubtiliſſimi liquidi defectus ſequitur, motus vitales, naturales, animales perturbantur; utì pluribus demonſtratum fuit in *Commentariis* §. 71, & 72.

Ubi autem lenta illa pituita in pulmonis vaſis hærere incipit, jam impeditur liber ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum tranſitus, unde majore reſpirationis molimine ægri viam expedire conantur; hinc anhelant, déque moleſta anxietate & pectoris oppreſſione conqueruntur. Interim tamen nulla, vel leviſſima ſaltem, adſunt febris indicia. Vagæ tunc ſequuntur horripilationes, & leviuſculi febris inſultus, ita ut nunc (*a*) incaleſcant ægri, nunc frigeant iterum. Senſim autem magìs magíſque infarcitur pulmo, adeóque, (*b*) *Pulmonum coarctatio adſtantium auribus percipitur*, ingrato nempe illo ſtertore, de quo in *Commentariis* §. 826, dictum fuit. Anhelitus creſcit & debilitas, tandémque (*c*) *interceptâ circulatione, ſanguinéque quaſi præfocato*, mors venit, licèt (*d*) *nulla ferè, præſertim in habitioribus, febris indicia ſunt.* Febris autem abſentiam, vel cauſam quare vix percipiatur, partim ab intercepta circulatione (*e*) ob infarctum pulmonem deduxit *Sydenhamus*; partim etiam, quòd ſanguis, materiæ pituitoſæ copiâ gravatus, (*f*) *in plenam ebullitionem nequit adſurgere.* Unde patet ratio, quare in pulſu & urinâ vix ullum ſignum appareat, à quo lethale præſagium haberi poſſet.

Quámvis autem urina pallida vix olens in hominibus frigidis & pituitoſis obſervari ſoleat (vide §. 72.), in hoc tamen morbo quandoque & intensè rubra cernitur & turbida ſtatim, utì pariter *Sydenhamus* (*g*) notavit. Aliquando & turbida

(*a*) Sydenham. Sect. VI. cap. IV. pag. 340.
(*b*) Ibid. pag. 341.
(*c*) Ibidem.
(*d*) Ibidem.
(*e*) Ibid. pag. 340.
(*f*) Ibid. pag. 341.
(*g*) Ibid. pag. 340.

mingitur, & manet talis, nullo ſedimento depoſito; plerumque etiam conquaſſata ſpumam colligit, & diutiſſimè retinet. Adeóque in urina ut plurimùm tamen ſigna apparent, quæ malum omen dant; licèt etiam viderim, urinam in peripneumonia notha vix mutatam fuiſſe. Quámvis autem rubor urinæ pro caloris interni ſigno habeatur, utì ad §. 673, dictum fuit; tamen in hoc morbo adeſſe illum poſſe facilè patebit, ſi conſideretur, craſſiores & obeſulos hoc morbo inprimis corripi, utì præcedenti paragrapho dictum fuit. Dum autem in his iners pingue, motu, calore aëris, &c, ſolvitur & ſanguini ſubitò miſcetur, peſſima humorum immeabilitas naſcitur (vide §. 681.); & hujus pinguis pars ſalibus urinæ miſta ruborem facit, quem ab oleo inprimis pendere in *Commentariis* §. 673, probatum fuit.

Monuit & *Sydenhamus*, ægros hos, dum tuſſiunt, moleſtum capitis dolorem percipere, (*a*) *acſi in partes mox diſſiliret*, hâc enim loquendi formulâ uti ſolent. Neque mirum hoc videbitur, ſi conſideretur, impedito ſanguinis per pulmonem tranſitu, ſimul etiam minui facilem venoſi ſanguinis à capite reditum, adeóque omnia encephali vaſa turgere; utì in *Commentariis* §. 826, patuit. Hinc etiam patet, quare & ſæpe vertiginem patiantur tales ægri, quod *Sydenhamus* (*b*) pariter notavit.

Hæc ſunt præcipua ſigna, ex quibus diagnoſis hujus morbi hauriri poterit. Prognoſis periculum indicat, niſi maturè ſuccurratur; quod quomodo fieri debeat, ſequenti dicetur paragrapho.

§. 873. CURATUR hâc Methodo cautiſſimâ: 1°. Mittatur ſanguis ex largo vulnere. 2°. Mox eluatur alvus clyſmate, quod repetatur quotidie, donec ſigna docuerint levari pulmonem. 3°. Utatur victu tenuiſſimo juris carnium, inprimis cum levi acido, potu tenui ex aqua & melle. 4°. Vapores, ſuffitúſque deſcripti (866), decocta diluentia, abſtergentia, leniſſimè aperientia aſſiduò potanda, adhibeantur; ſimúlque balnea crurum, pedúmque, & larga veſicantia.

1°. Simulac anhelitus & pectoris oppreſſio percepta ab ægris docuerint pulmonem infarciri, venæ-ſectio inſtituenda eſt. Ita enim minuetur moles liquidi movendi per pulmones, unà cum educto ſanguine tolletur pars illius pituitoſi, quod cum ſanguine per venas fluit, minuetur motus febrilis, ſi adſit, à quo metuenda eſt major impactio lentæ pituitæ in anguſtias arteriæ pulmonalis, ſimúlque depletis vaſis ſpatium fiet commodum diluentibus & attenuantibus remediis. Verum quidem eſt, ſubducto ſanguine augeri cauſam remotam hujus morbi; cùm conſtiterit ex illis, quæ §. 69. n°. 2, dicta fuerunt, inopiam boni ſanguinis meritò numerari inter illas cauſas, quæ lentum illud glutinoſum producunt, & probatum fuerit in *Commentariis* §. 75. n°. 4, auctum motum prodeſſe, ut attenuetur illud lentum: ſed illæ noxæ, quæ ſanguinis hanc jacturam ſequentur, poſtea emendari poterunt, ubi pulmo fuerit levatus: vitæ autem imminens periculum, dum pulmo oppleri incipit, cogit, ut hoc remedium adhibeatur. Repetita autem ſæpius

(*a*) Sect. VI. cap. IV. pag. 340. (*b*) Ibidem.

venæ-

venæ-ſectio, quæ in peripneumonia vera toties requiritur, in hoc morbo noceret potiùs, utì & monuit *Sydenhamus*; qui attentâ Obſervatione didicit, hanc ſæpe repetitam, (*a*) *iis qui craſſiore eſſent corporis habitu, præſertim ætatis florem prætergreſſis* (quales inprimis huic morbo obnoxii ſunt) *peſſimè ceſſiſſe*. Adeo autem metuebat ſecuturam poſt ſanguinis miſſionem in hoc morbo debilitatem *Sydenhamus* ut juſſerit, (*b*) in lecto jacentibus ægris ſanguinem mittendum eſſe: ſic enim & præcavetur optimè animi deliquium, in hoc morbo noxium, utì in *Commentariis* §. 854, dictum fuit. Ex largo autem vulnere ſanguis emittitur, ne pituitâ gravatus ſanguis, híncque lenteſcens, parvum vulnus obſtruat. Tertiâ morbi die novam ſanguinis-miſſionem inſtituere ſolebat *Sydenhamus*: (*c*) cum autem urgente tantùm neceſſitate venæ-ſectio in hoc morbo locùm habeat, ſi pulmo levari jam inceperit, illâ abſtinere præſtat.

2°. Poſt venæ-ſectionem illico injicitur clyſma, ut alvus eluatur; ſícque eductis fæcibus terſa inteſtina venulis bibulis reſorbere poſſint illa, quæ poſtea eâdem viâ injicientur, & ſaponaceâ & ſolvente vi lentum illud pituitoſum attenuare valent. Unde in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur clyſma ex melle, nitro, ovi vitello, & decocto hordei, quod utrique indicationi ſatisfacere poterit. Tantì fecit clyſmatum uſum *Aretæus*, (*d*) in peripneumoniæ cura, ut venæ-ſectionis, ſi aliquod impedimentum illam prohiberet, locum ſupplere poſſe crediderit. Quotidie ergo hæc injiciuntur, donec reſpiratio facilior, & pulsûs auctum robur, docuerint, levari pulmonem: hoc autem facto, illis abſtinendum eſt, ne nimiùm debilitetur corpus; de quo videantur illa, quæ in *Commentariis* §. 610, habentur.

Blandum purgans antiphlogiſticum, alternis diebus ſumendum, (*e*) *donec omnino convaluerit æger*, laudavit *Sydenhamus*. Talia autem purgantia, quæ ſolvendi vi ſimul agunt, non autem ſubducunt de corpore liquidiſſima, prodeſſe poſſe videntur.

3°. Quare victu tenuiſſimo opus ſit, dum pulmo in ſuis vaſis infarctus eſt, in peripneumoniæ veræ Hiſtoria jam ſæpius dictum fuit. Laudatur autem hîc jus carnium, ſed dilutum, quia minimè tenax eſt; & in hordei, avenæ, &c, decoctis farinoſus lentor adeſt, qui materialem hujus morbi cauſam augeret potiùs (vide §. 69. n°. 1.): additur autem his juſculis leve acidum, ſuccus citri vel arantiorum, ut illa diſpoſitio, quâ in putredinem ſponte vergunt, emendetur. *Sydenhamus* (*f*) à carnium juſculis abſtineri juſſit, quia inflammationem huic morbo ſubeſſe credidit, quámvis longè minorem ac in peripneumonia vera: agnovit tamen, peripneumoniam notham à colluvie pituitoſa, hyemali tempore aggeſtâ, ortum ducere; atque videtur minùs accuratè diſtinxiſſe frigidam & inertem illam pituitam à viſcido inflammatorio, quod longè alterius indolis eſt. Potus autem tenuis ex aqua & melle laudatur, quia mel ſaponaceâ ſuâ vi omnem lentorem dividit, facilè tunc aquâ diluendum, quod hîc requiritur.

4°. Vapores calidos humidos, antea in cura peripneumoniæ veræ toties laudatos, hîc pariter ſummi uſûs eſſe, ſatìs patet. Laxata enim his vaſa pulmonalia faciliùs tranſmittere poterunt illud, quod infarctum hæret, ſimúlque interna pulmonis ſuperficies ſic optimè diſponitur, ut per ſputa pars quædam materiæ morboſæ educi poſſit. Medicamenta autem talia inprimis proſunt, quæ diluendo, abſtergendo &

(*a*) Sect. VI. cap. IV. pag. 341.
(*b*) Ibidem.
(*c*) Ibid. pag. 342.
(*d*) De Curation. Morbor. Acutor. Lib. II. cap. I. pag. 94.
(*e*) Sect. VI. cap. IV. pag. 342.
(*f*) Ibidem.

attenuando agunt : talis formula in *Materia Medica* ad hunc numerum habetur. Inflammatoria viſciditas aquâ ſolâ dilui nequit; lenta autem illa pituita ſatis commodè aquâ calidâ ſolvitur, adeóque jurè multùm boni in hoc morbo à diluentibus ſperatur. Verum quidem eſt, laxis & pituitoſis corporibus nocere largum potûs aquoſi tepidi uſum; ſed his tantùm utimur eò uſque, donec pulmo levatus fuerit, tunc enim periculum abeſt.

Balnea autem pedum & crurum adhibentur, ut laxatis his partibus tumeat panniculus adipoſus, & in illo copia illius lenti pituitoſi colligatur, ſícque à pulmone avertatur, quantùm fieri poſſit. In leucophlegmaticis enim & frigidis illis corporibus videmus, per totum corporis habitum, adipoſum panniculum tumere lentiori tali ſaburrâ, unde paſtacea illa partium mollities pendet : ſic per Artem conamur reducere inertem illam pituitam ad illa loca, in quibus antea diſperſa hæſit abſque multo periculo. Non enim ſufficit levaſſe pulmonem, ſolutâ materiâ, quæ vaſis ejus impacta hærebat, niſi ſimul impediatur omni molimine, ne huic ſimilis denuo magnâ copiâ ad pulmonem deferatur.

Larga autem veſicantia, inprimis cruribus & femoribus applicata, multùm prodeſſe poſſunt. Irritant enim partes, quibus applicantur, illas inflammant, epidermidem in veſiculas ichore, quandoque & viſcidiore humore, plenas attollunt. Quantum hæc uſum habeant, ut copia & impetus humorum deriventur verſus illas partes, quibus applicantur, antea in *Commentariis* §. 396. n°. 4, dictum fuit; adeóque & hoc reſpectu proſunt. Præterea in *Commentariis* §. 75, eorumdem efficacia laudata fuit, dum acri ſtimulo languentem humorum motum excitant, ſimúlque omne pituitoſum iners dividunt & attenuant, quod hîc inprimis requiritur. Poſt venæ-ſectionem, clyſmata, diluentia adhibita, dum nullus metus eſt, ne aucto his ſtimulis humorum motu plùs obruatur pulmo, tutò adhibentur, & pulchrum effectum præſtant.

§. 874. EX his omnibus (820, ad 874.) ratio datur, cur pueris hic morbus, fœminíſque rarior; ut & iis, qui laxæ ſunt ſtructuræ quoad ſolidorum fabricam, cur vix accidat : Cur in his facilè, & ferè ſponte, ſanetur; contrà in robuſtis exercitatíſque corporibus. Ex iiſdem pariter liquet, hunc morbum ferè fieri ex omni alio prægreſſo, antequam ex eo moriatur æger; adeóque proximam mortis cauſam, & ultimum ferme omnium lethalium morborum effectum, eſſe peripneumoniam.

Sequuntur jam quædam corollaria, quæ ex peripneumoniæ Hiſtoria tradita facilè explicari poſſunt.

CUR PUERIS, &c. Minùs enim firma & in pueris, & in fœminis pleriſque, eſt vaſorum compages, atque ideò fluida contenta minùs condenſantur; hinc dilutior in illis ſanguis nec adeo cohærens apparet. Simul vaſa facilè dilatantur: hinc, cæteris paribus, magìs molle & turgidulum corpus eſt, quod Pictores & Statuarii optimè notant. Monuerat hinc *Hippocrates* quòd, (*a*) *morbi hi ante pubertatem non fiunt, peripneumonia, pleuritis.*

UT ET IIS, QUI LAXÆ, &c. Reperiuntur enim & tales homines, quibus à mor-

(*a*) Coac. Prænot. n°. DXII. Charter. Tom. VIII. pag. 882.

bis prægreſſis, vita otioſa, propriâ temperie, tam parva cohæſio ſolidarum partium eſt, ut vix agant in contenta fluida, vel ſaltem non tali efficaciâ, quæ ad firmum & virile robur requiritur. Hinc in illis omnia eadem ac in fœminis obtinent ferè, & morbis inflammatoriis minùs obnoxii vivunt.

CUR IN HIS FACILE, ET FERE SPONTE, SANETUR. Si in talibus corporibus ſanguis immeabilis hæreat in pulmonalis arteriæ anguſtiis, cùm nunquam illam denſitatem habeat, ac in firmo & robuſto corpore obſervatur, ſponte ſuâ ſolvi ſolet illud obſtruens; morâ & calore loci, utì & diluentibus potatis, facilè attenuandum. Præterea cùm laxa in his hominibus vaſa facillimè cedant liquido diſtendenti, dum proximum cor expulſo ſanguine urget loca obſtructa, dilatabitur vas obſtructum, ulteriùs promovebitur obſtruens molecula, donec ex arteriis tranſeat in venas, vel per ultimas arteriolas, in cava pulmonis aerea patentes, exeat, & per ſputa evacuetur. Utroque modo feliciſſimè ſolvi pulmonis inflammationem, antea in *Commentariis* §. 830, vidimus; ubi tunc ſimul notatum fuit, felicem talem peripneumoniæ exitum ſperari poſſe, quando laxitas & mollities in toto corpore obtinerent.

CONTRA IN ROBUSTIS EXERCITATISQUE CORPORIBUS. Omnia enim hîc contraria obtinent. Sanguis denſus, compactus, paucâ ſeri quantitate dilutus, citò concreſcens, dum venâ educitur: vaſa firma, contracta, liquidis impulſis non facilè cedentia. Unde tales homines in morbos inflammatorios proni ſunt, & illis correpti difficiliùs ſanantur. Unde monuit *Hippocrates*, utì jam aliis occaſionibus ſæpius dictum fuit, quòd (*a*) *Corpora exercitata ac denſa citiùs à pleuriticis ac peripneumonicis morbis pereunt, quàm inexercitata.*

EX IISDEM PARITER LIQUET, &c. In *Commentariis* §. 1, dictum fuit, vitam omnium minimam conſiſtere in actione cordis adhuc contracti & aperti. Verùm cor contrahi nequit, niſi ſimul contentum ſuis cavis ſanguinem exprimat: in homine nato autem omnis ſanguis cordis dextri per pulmonem tranſire debet. Dum ergo homo moriturus eſt, debilis jam actio cordis, paulò pòſt quieturi, nequit ſuperare illa obſtacula, quæ à vaſorum pulmonalium anguſtiis & reſiſtentia fiunt: incipiet ergo hærere ſanguis in pulmone, tenuiſſima ejus pars in venas tranſiens ad cor ſiniſtrum perget, ſícque debilem vitam adhuc continuabit: omni ergo momento magìs magíſque infarcietur ſanguine pulmo, donec tantæ fiant reſiſtentiæ cordi dextro, ut ampliùs ſe evacuare nequeat; diſtentum tunc manebit & quieſcet, adeóque aderit mors.

Si jam conſiderentur illa phœnomena, quæ in moribundis apparent, patebit evidenter, ultimum ferme omnium lethalium morborum effectum eſſe peripneumoniam. Ultima enim illa vitæ quaſi cum morte lucta, dum agonizare dicuntur homines, intolerabilem anxietatem facit, quæ (vide §. 631.) ſanguinis ex corde egreſſum impeditum pro cauſa habet. Ingratus ille pulmonis fervor in moribundis certum infarcti pulmonis indicium dat; anhela illa, ſcapulis elevatis, pinnis narium motis, &c, ſuſpiria in moribundis quid aliud docent? Licet ergo concludere, peripneumoniam fieri ex omni ferè alio prægreſſo morbo, antequam ex eo moriatur homo. Si enim excipiantur illi caſus, ubi uno momento, corde quaſi paralytico reddito, vita ceſſat, in perfecta ſyncope à validiſſimis animi affectibus, profuſiſſimis & ſubitiſſimis evacuationibus, ſummo ſenio, &c, ſemper mortem præcedit lucta illa, communis maximè ad mortem via, & ipsâ morte longè pejor.

(*a*) Coac. Prænot. n°. CCCXCVIII. Charter. Tom. VIII. pag. 875.

FINIS TOMI SECUNDI.